

Goti Hanjuwä Iqueqä
Kukṇui

he New Testament in the Menya language of Papua New Guinea

Goti Hanjuwä Iqueqä Kukꞗui
The New Testament in the Menya language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 23 Aug 2023 from source files dated 5 May 2021
b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac

Contents

FRT	1
INT	3
Matiu	4
Makä	68
Lukä	106
Jonä	170
Wäunuiŋqä	217
Romä	278
1 Korinä	308
2 Korinä	336
Galesiya	354
Epäsäsi	365
Pilipai	376
Kolosi	384
1 Tesälonaika	391
2 Tesälonaika	397
1 Timoti	401
2 Timoti	410
Talusi	417
Pilimänä	422
Hipru	424
Jemisi	445
1 Pitä	452
2 Pitä	460
1 Jonä	465
2 Jonä	472
3 Jonä	474
Jutä	476
Itkimäkqä	479
Kukŋuä quati	510
TDX	521

Goti Hanjuwä Iqueqä Kukñui **Goti Iqueqä Kukñuä Qänakñä Iqu**

Published by

With assistance from
Wycliffe Canada

The New Testament in the Hapāwanjukä Dialect
of the Menya language

spoken by approximately 25,000 speakers in the Menyama District,
Morobe Province, Papua New Guinea

Illustrations on pages 43, 73, 78, 79, 103, 108, 118, 125, 136, 161, 175, 230, 239, 256, 285, 292, 312, 346, 439, 496, 600, 608, 622, 638, 647, 648, 673, 728, 740, 767, 768, 769, 771, 775 and 781 are by Louise Bass © The British & Foreign Bible Society, 1994.

Illustrations on pages 726, 734, 738 are by Birney Boyd. Used by Permission.

Illustrations on pages 121, 140, 198, 213, 262, 289, 462, 593, 681 and 683 are by Darwin Dunham © United Bible Societies, 1989.

Illustration on page 576 is by Carolyn Dyk. Used by permission.

Illustrations on pages 46, 66, 166, 185, 281, 295, 317, 334, 375, 385, 398, 408, 410, 434, 464, 471, 503, 519, 531, 535, 539, 603, 605, 668, 701 and 703 are by Dr Farid Faadil. Used by permission.

Illustration on page 445 is by Doris Graham. Used by permission.

Illustrations on pages 450 and 506 are by Yohana Hynum. Used by permission.

Illustrations on pages 7, 11, 33, 156, 166, 300, 389, 453, 508, 509, 521, 564, 584, 618, 641, 642, 647, 665, 666, 676, 692, 766, 773, 776 and 781 are by Horace Knowles © The British & Foreign Bible Society, 1954, 1967, 1972, 1995.

Illustrations on pages 56, 740 and 772 are by Horace Knowles revised by Louise Bass © The British & Foreign Bible Society, 1994.

Illustrations on pages 19, 352 and 358 are by Look, Listen & Live series © Global Recordings Network.

Illustrations on pages 429, 490, 587, 677, 754 and 765 are by Alice Paschal. Used by Permission.

Illustrations on pages 724 and 780 are in the public domain.

Illustrations on pages 205, 270, 340, 341, 342, 360, 367, 429, 514, 656, 657, 658, 660, 682 and 713 are © Southern Baptist Convention, 1987.

Illustrations on pages 424 and 571 are by Gordon Thompson © 2012 Wycliffe Bible Translators Inc. and are licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Australia License.

Illustrations on pages 4, 22, 84, 92, 152, 220, 259, 277 and 418 are by UBS New Reader Series © United Bible Societies

Illustrations on pages 94, 172, 183, 232, 253, 323, 329, 480, 560, 567, 654 and 719 are by Graham Wade © United Bible Societies, 1989.

Cover illustration computer adaptation by Dan Bauman.

Colour illustrations and photographs are used by permission of the following photographers and organisations:

© Todd Bolen/www.bibleplaces.com

© Hank Dannecker, 2007

© Mark Evans

© Kim Guess/www.bibleplaces.com

© Frank Mecklenburg, Zion Pathway 2007

© Ritzuo Ozaki

© Schmidt Colour Photos

© Southern Baptist Convention, 1987

© Gloria Suess/www.bibleplaces.com

© www.scrolls4all.org

© 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

First Edition 2017 (KBS) - 1600

ISBN: 0 86893 488 7

Goti Iqueqä Kuknuä Qänaknjä Iqueqä Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Bukä tque, Goti Iqueqä Kuknuä Qänaknjä Iqueyi. Jisasi Iqu qua buta ävautä, qäukuä yätunqä angi yqanqgetani, Goti Iqu Iqueqä ämaqä iquaunji, kuknuä tä äqäpnqä äwikqe. Jisasi Iqu qua täunqä maquvepqä änä itanqa, Goti Iqu, Iqueqä Kuknuä Kinganänjä Ique, Mosisi iquesä, hinuä-tqä iquautä, äqäpnqä äwikqe. Iqu, ämaqä-qune Iqueqä suqenqätä, äwinqenqätä, wäunuä eeqänänjä Iqu imäkkqenqätä, näqnqä änguä metunquä änatapkqe. Iinqe ne Iqueni, “Änguiqä” ätuätanä, Iqueqä yoqe haqeu mamäutunquänänji.

Goti Iqu kuknuä tä Iqueqä ämaqä iquau kinganä vqanqa, iqua Grikä iquauqä anjä-kuknuä du äqäkuwi. Quvokuä hui ae äpäwqanqa, kuknuä äma ikäminuwä iqua, qokä-apäkä kuapänänji Grikä iquauqä anjä-kuknuinqä maqnqä etanqä äqumbiyi, anjä-kuknuä hui-mända äkunmäkpñqä ipäqäkuwi. Itanqa wiyä-kuknui, quväukuä 1382 iunji, Goti Iqueqä kuknui Inglisi-mända äkunmäkkuwi. Ga 1989 iunji, kuknuä Tok Pisingä iu-mända äkunmäkkuwi. Itanji 2016 iunji, ne Goti Iqueqä yätamakqä dutanä, Iqueqä Kuknuä Qänaknjä Iqu, anjä-kuknuä Menya iu-mända qäpu äkunmäkkqe. Ne kuknuä Grikä iutä, wiyä-kuknuä iquaqutä a ätäutanä, kuknuä iqueqä quatinqä ämenitanji, anjä-kuknuä Menyä iu-mända äkunmäkminque. Iinqä-pqe ne Goti Iqueni, “Änguiqä” ätuätanä, Iqueqä yoqe haqeu mamäutunquänänji.

Mosisi iqu äpäkonätñqä itä, Israitqä iquaunji, Goti Iqueqä kuknuä-suqä angi ätuätäqänqanji, tii ätukqe.

He Israitqä iquenä, qätä änguänä nyipu! Neqä Naqä Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuänänji. Inji si tqä Goti Hanjuwä Naqä Iqueni, äwqetä, qeqä-quuvqetä, yänänäqñqetä Ique äwinyätinä, Iquenyqänä kuapänä kinguätñqeqä. Itanqa kuknuä tanqa etqäqe, si hui mimäuqä, knuä yqänä kiyätanquti pmettnqänänji. Tqä ymeqä iquaunji, kuknuä iinqe yänänäqñqä motquatñqänänji. Ga tqä anjä äpmanä iu, qanä äwätinä iu, hiqaqä äwitnä, pämä ävautñnänqanä-pqe, kuknuä iinjä iquaunqä tquätñqänänji.

(Kuknuä-suqä 6:4-7)

Anjä-kuknuä Menya tqä iqune Goti Iquenyqä tääqe, Iqueqä Dñä Änguä Iqu, bukä tquesa, yänänäqñqä nemäktñqä ätuätqänju. Iutanji ne Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, Iqu suqä ikikinyänjinä imäkätñqä-pa, imäkätanä, ga Iqueni yeeqä iwimäkatunquänäyi.

Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Matiu iqu äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Bukä, kuknuä änguä we-hunqä-tänä 4 iqua, ii tiwiqä nätmätqä, hea Jisasi Iqu, qua täu pmetanga ätimäuminqenqä. Bukä Matiu iqu äqäkqä tqueqä tiwiqä kinğanäni, ii nätmätqä Mäliyai, Jisasi Ique ämikqä ga ätimäukqeuta, Jisasi Ique qu pizqä äpäkukuwä iutäni, anqi ävaukqä iunqeyi. Ga Iqu, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquauñi, qäukuä haqä yätunqä äväma ekqenqä.

Nätmatqä naqänänä hñqu Matiu iqu ämänätquakqe, ii tiinji. Goti Iqu hinuiqänä kuknuä guä ämäsäueqangi, qu bukä yäüä iu äqäkuwä äqänänqe, Jisasi Iqu qayunänä timäutñqä diñqä imäkkqe. Goti Iqu kuknuä guä ämäsäuetä, “Ämaqä Israitqä iquau anqu itmetñqä Hñque dowatmniqeqä” ätkqe. Bukä tqu tii ämänätqueqi. Jisasi Iqu, ii Qäqueyqä. Bukä Matiu tqueni, tiinñqä-pqe ämänätqueqi. Jisasi Iqu nätmätqä kuapänä imäkminqe, kuknuä Goti Iqueqä hinuä-tqä iqua, hinuiqänä ätäpu äqäkuwinqe, ii qäyunä naqä-qakuänä ätimäuminqenqä. Hiqñqä täu hinuä qunä. Saptä 1:22-23; 2:4-6; 2:14-15; 2:23; 4:13-16; 8:16-17; 12:15-21; 13:34-35; 21:2-5; 21:16; 26:24; 26:31; 26:54; 27:6-10.

Nätmatqä naqänänä, bukä Matiu ique ätäñqä huizi, ii Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iunqä äyä äqänä. Jisasi Iqu wäunua imäkkqeutäni, Goti Iqu, qokä-apäkä eeqäpnänä iquauqä ämiqä naqä-qakuä äpmetä, ga qu Iqueqä äwinqä iunä qänaknä iqäpnqä äwinyä.

Bukä Matiu tqueni, Jisasi Iqueqä kuknuä quäuqänänä 5-qua ätminqenqä äqänä. Kinğanäni, saptä 5 iuta 7 iunqe, ii kuknuä tiinñqä ätäñqeyi. Jisasi Iqu, qoqonä hñqueqä haqä yatu ätqäüä, kuknuä, Goti Iqueqä qokä-apäkä naqä-qakuänänä iquauqä suqä imäqäpnqenqä, awä ätminqe. Kuknuä huiziqu, saptä 10 iunji, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iqua, qokä-apäkä huiziu awä ätuäkipiyänqa imäqäpnuwänqenqä, kuknuä äwikqe.

Kuknuä quäuqä huiziqu, saptä 13 iunji, Jisasi Iqu kuknuä awi, kuknuä ktqä Goti Iqunä miqe äänä hitangqenqä ätuminqe. Kuknuä quäuqä huiziqu, saptä 18 iunji, Jisasi Iqu, kuknuä awi, Ique naqä-qakuänä äwivändäpiyä iqua, suqä imäqäpnuwänqä iinñqä ätkqe. Kuknuä quäuqä yäpakä iqu, saptä 24 iutä, 25 iutäni, Jisasi Iqu nätmätqä hea yäpakänqa timäuniqenqä ätkqe.

Qänakñi ämaqe, Jisasi Iquenqä, himä-wiunqä ipu, Iquenji hanä-iqä kuapänänji äwiminuwi. Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Matiu iqu äqäkqe, tiwiqä yäpaki, Jisasi iqu apäkonätä, anqi vaukqenqä äqäkqe.

Bukä tqu kiqä-kiuänji, ämaqä äsqu äqäkqenqä kuknuä hui hmanji. Ii etangqenqä, bukä tqueqä yoqe, qu ti änyuätkuwi. “Kuknuä änguä we-hunqä-tänä Matiu iqu äqäkqeqä.” Qu knuä iqe, ämaqä mbqä motauqä, iqueqä tiwiqä saptä 9:9-13 iu äqänänqä iqu, äqäkqeqä.

*Jisasi Iqueqä kaqä-kawäkaunqä**

¹ Kuknuä tä, Jisasi Kraisi Iqueqä kaqä-kawäkaunqe. Iqu häneqä Dewiti iquesani, itanga Dewiti iqu häneqä Aprähamä iquesani.

² Aprähamä iqu, Aisakä iqueqä kanique. Itanga Aisakä iqu, Jekopä iqueqä kanique. Jekopä iqu, Jutä iqueqätä, känguäkauqätä kanique. ³ Jutä iqu, Peresi iqueqätä,

* 1: Lukä 3:23-38

Sela iqueqätä kanique. Ingueqiyqä känai, Tema iyyi. Peresi iqu, Eslonä iqueqä kanique. Eslonä iqu, Lamä iqueqä kanique. ⁴ Lamä iqu, Aminätapä iqueqä kanique. Aminätapä iqu, Nasonä iqueqä kanique. Nasonä iqu, Salämonä iqueqä kanique. ⁵ Salämonä iqu, Boasi iqueqä kanique. Kiqä känai, Leopä iyyi. Boasi iqu, Opeti iqueqä kanique. Kiqä känai, Rutqi iyyi. Opeti iqu, Jesi iqueqä kanique. ⁶ Jesi iqu, ämaqä naqä Dewiti iqueqä kanique.

Dewiti iqu, Solomonä iqueqä kanique. Kiqä känai, hinuiqänäni Yuraya iqueqä apäkä eminqe. ⁷ Solomonä iqu, Leopamä iqueqä kanique. Leopamä iqu, Apiya iqueqä kanique. Apiya iqu, Asa iqueqä kanique. ⁸ Asa iqu, Jeosapatä iqueqä kanique. Jeosapatä iqu, Jeolamä iqueqä kanique. Jeolamä iqu, Yusiya iqueqä kanique. ⁹ Yusiya iqu, Jotamä iqueqä kanique. Jotamä iqu, Ahasi iqueqä kanique. Ahasi iqu, Heseqiya iqueqä kanique. ¹⁰ Heseqiya iqu, Mänasa iqueqä kanique. Mänasa iqu, Amonä iqueqä kanique. Amonä iqu, Josiya iqueqä kaniquvi. ¹¹ Josiya iqu, Joakinä iqueqätä, kätä-känguäkauqätä kanique. Inganji, mäkä-hunqä hñqua Israitqä iquauñi, Bapilonä iunqä ätuma äwäpu, iquauqä yäpä imä äpmuatekuwi.

¹² I äpmapiyitani, Joakinä iqu, Selatiyoli iqueqä kaniqu ekqe. Selatiyoli iqu, Serupapelä iqueqä kaniqu ekqe. ¹³ Serupapelä iqu, Apiyutä iqueqä kaniqu ekqe. Apiyutä iqu, Eliyakimä iqueqä kaniqu ekqe. Eliyakimä iqu, Asolä iqueqä kaniqu ekqe. ¹⁴ Asolä iqu, Satokä iqueqä kaniqu ekqe. Satokä iqu, Akimä iqueqä kaniqu ekqe. Akimä iqu, Eliyutä iqueqä kaniqu ekqe. ¹⁵ Eliyutä iqu, Eliyasa iqueqä kaniqu ekqe. Eliyasa iqu, Matanä iqueqä kaniqu ekqe. Matanä iqu, Jekopä iqueqä kaniqu ekqe. ¹⁶ Jekopä iqu, Josepä iqueqä kaniqu ekqe. Josepä iqu, Mäliyaqä qokique. Mäliyai, Jisasi Iqueqä känaiyi. Iquenyqe, qu tii ätätqänjuwi. “Ämaqä Tqu, Iqu Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunua ikqä Iquvi.”

¹⁷ Iinjä etanji Jisasi Iqu Aprähamä iquesanä hueqä-himqä Ique. Inji Aprähamä iquesa, ämaqä 14 iquau eqiyämanjuwitani, Dewiti iqu ekqe. Itanğa Dewiti iquesa, ämaqä 14 iquau inä eqiyämanjuwitani, mäkä-hunqä iqua Israitqä iquauñi Bapilonä iunqä ätuma äukuwi. Itanğa Bapilonä iunqä äukuwitani, ämaqä 14 iquau inä eqiyämanjuwitani, Jisasi Kraisi Ique ämikqe.

Mäliya, Jisasi Ique ämikqenqä†

¹⁸ Jisasi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunua ikqä Iqueni, Iqueqä känai ämikqenqä kukñui, tiñji. Iqueqä känai Mäliya, qu Josepä iquenyqä tuwakñä ae äunyqanjuwänğa, iqu mämeqä änä etanğanji, Dñä Ängüä Iqu iyyqä äwqä imda imäkqanji, ii äwqä-tänä eminqe. ¹⁹ Iyyqä qokä Josepä iqu, ii äwqä-tänji etanji näqñqä ämeqe, ämaqä jänänju eä, qokä-apäkä iquauqä hinuä iqini, ii womba inqä meqänqe mäwiñganji, hinuinä qunawatmätä ikqe. ²⁰ Iqu injä imäkätñqä kñuä yqänä indqänätqätanğa, wätqä iunji Goti Naqä Iqueqä enätqä hñqu äwimeqe, tii ätukqe. “Josepä Dewiti iqueqä kawiquki, Mäliya matñqä dinqe, si kñuä kuapanä mindqänqä panä. Ymeqä äwqä imä ämnänqä Iqu, Dñä Ängüä Iqu änyueqeqä. ²¹ Itanğa ii Ymeqä Qokä Hñqu nyuänqiyä. Iqu Iqueqä qokä-apäkä iuqä suqä quvqetani, hänä imäkäqumuatäniqeqä. Inji si Iqueqä yoqe, ‘Jisasi‡ Iqukiyä’ nyuätñqeqä” ätukqe.

²² Nätmatqä eeqänänä tä ätimäukqe, Goti Naqä Iqueqä kukñui, qäyunä imäkätñqä ätimäukqe. Naqä Iqu hinuä-tqä hñque kukñui tiñjä äwikqe.

²³ “He qätä wipiyä. Apäkä, qokätä hiqaqä mäwiqä hui, äwqä-tänä eätä, ymeqä qokä hñque nyuäniqeqä. Qu iqueqä yoqe, ‘Imanueli iqueqä’ nyuätñuwanqeqä. Yoqä tqueqä quati, tiñji. Goti Hanjuwä Iqu, nesä anä äpmenä.”§

† 1:17 Lukä 2:1-7 ‡ 1:21 Yoqä Jisasi, kiqä quati tiñji. Qokä-apäki hänä imäkäqumuatqä. § 1:23 Asayä 7:14

²⁴ Itanğa Josepä iqu, hiqaqä äwäminqce ivatuwänäqce, Naqä Iqueqä ynaunjqä iqu ätukqä-pa imäkätä, iqueqä apäki qe ämakqce. ²⁵ Iqu apäki ae ämakqä-qe, ii Ymeqä Qokä Ique ae nyquangqänğanqä, iisä hiqaqä anä mäwiqä iminqe. Ga iqu Iqueqä yoqe, “Jisasi Iqukiyqä” änyuätkqce.

2

Näqñqä-tänjä iqua, Jisasi Ique äwimakuwinqä

¹ Ämaqä naqä Heroti iqu qua Jutiya iu mitqätanğa, Mäliya Jisasi Ique anä-himqä Betlemä iu ämikqce. Qänakndanı ämaqä mäptqä timäuqä mänğisanjä näqñqä-tänjä iqua, Jerusälemä iunqä äyappiyi, yatñqä hinginäwa ikäkuwi. ² “Ymeqä, ämaqä Jutiya pmeqä iquau mitñqä, tänğa änyquä Iqu, äñgi winä? Ne Iqueqä qätäqueqä ique, mäptqä timäuqä mänğisa äqunätanä, Iquenyqä qonjä woktatunquä äyapqunä.”

³ Ämaqä naqä Heroti iqu qätä iinjä äwiyäqce, iqu kñuä kuapänä indqänätä, änämiqä iminqe. Jerusälemä pmeqä iqua asä iinjä iminjuwi. ⁴ Iinjä hitanği, Heroti iqu hiqäva-imäkqä naqä iquautä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquautä, eeqänä tääqä ätuätumetä, yatñqä tiinjä äwikqce. “Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqeu mitñqä Ique atäunjuä ikqä Iqu, anjä äsqisa timäutñqäwä?” ätukqce.

⁵ Iqu yatñqä i vqanğa, qu kimanı tii qe ätukuwi. “Iqu anä-himqä Betlemä, qua Jutiya iuta timäutñqeqä. Hinjuä-tqä hñqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui ätätä, bukä iu tiinjä äqäkqeqä.”

⁶ ‘Qua Jutiya iunı, anä-himqä Betlemä iquki, huizi iquauqä yäpakä iquki manä. Ämaqä sitanjä hñqu, huiziquau miqä timäuniqeqä. Iqu Nqä ämaqä Israitqä iquau miqänqä pmeniqeqä,’ ätätä äqäkqeqä” ätukuwi.*

⁷ Heroti iqu kukñuä tä qätä äwiyäqce, ämaqä mäptqä timäuqä mänğisanjä näqñqä iquau tääqä maqñqä ätuätumeqce, yatñqä vqanğa, qu, “Qätäqueqä iqu hea inga ätimäuqeqä” ätukuwi. ⁸ Itanı iqu näqñqä ämeqce, iquau ätäwqatqce. “He Betlemänqä äwipu, Ymeqä Iquenyqä qävqä äñğünä ipiyä. Itanğa he hinjuä ae äqumbiyi, nyi ndpñqä anğumä quveppiyä. Nyi-pqce äpätmä, Ique qonjä woktäumqänänjä.”

⁹ Qu ique qätä äwipiyi, qe äukuwi. Wätqätanğuwänğanı, qätäqueqä mäptqä timäuqä ingi äqunğuwä iqu, iquauñı hinjuiqä äwimaminqe. Itanğa iqu äwätä, anjä Ymeqä Iqu witanğqä iu, haqä yätqä äpmakqce. ¹⁰ Inğanı iqua iinjä äqumbiyi, yeeqä kiinjä qe äwiñqce. ¹¹ Itanğa iqua anjä yäpä ingisa äpaquväpu, Ymeqä Iquesä, Iqueqä känäi Mäliyatänı äqumbiyi, iqua Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, qonjä äwoktäupu, hipenjui qua bu ekuwi. Itanı iqua golqetä, eqä wetqä jinanjä äñğünänjä weqetä, zä-wänunjuä eqetä, quwqä qa iuta ätaupu, Ique qe äwikuwi.

¹² Inğanı Goti Hanjuwä Iqu wätqä ävätä, “Heroti iquenyqä anğumä mäwqä pambiyä” tquanğa, iqua quwqä anämqä hänaqä hui-mända qe äukuwi.

Isipänqä zä äwäkuwinqä

¹³ Iqua ae uwqanğuwänğanı, Naqä Iqueqä enätqä hñqu, Josepä ique wätqeu äwimetä ätukqce. “Heroti iqu, Ymeqä Tquenyqä qävqä itä, päsatñqä iqiyä. İnı si ävautnä, Ymeqä Iquesä, känäutä itmetnä, itanğa Isipä iunqä zä ätuma äwätinä, pmatñqeqä” ätukqce. “Nyi si anğumä ktqanğmdqänğanqäuä.” ¹⁴ Itanı heatqänğa, Josepä iqu ivatuwänäqce, Ymeqä Iquesä, känäutä Isipänqä qe ämitimäukqce. ¹⁵ Iqu iu yqänä pmetanğa, Heroti iqu qe äpäkonğqce. Nätmatqä tä ätimäukqce, Naqä Iqu Iqueqä hinjuä-tqä hñque ätukqä-pa, qäyunä ätimäukqce. “Nqä ymeqä ique, Isipä buta ätuma äpkqeqä” ätkqce.†

* 2:6 Maika 5:2 † 2:15 Hosiya 11:1

Ymeqä qokä iquau äpäkkuwinqä

¹⁶ Heroti iqu, ämaqä mäptqä timäuqä mängisanä iqua, ique awä mätkuä, hänaqä hui-mända ämäwqätäukuwinqä näqñqä ämeqe, iqueqä äwqe tnänä winganqa, ämaqä hui Betlemänqä ändowatätä ätukqe. “Betlemä iutä, anä-himqä qäqiqi ämätnänqä iutäni, he ymeqä qokä quväukuä hñquaqu mämwqätäuqä iquauñi, pizqä päkpiyä.” Iqu näqñqe, ämaqä mäptqä timäuqä mängisanä iquauta ämeqe, ymeqä quväukuä iñi mämwqätäuqä iquauñqä ätukqe. ¹⁷ Qu ymeqä i äpäkkuwi, Goti Hanjuwä Iqu imäkätä, hiñuä-tqä Järämai ique ätukqä-pa, qäyunä ätimäukqe.

¹⁸ “Anä-himqä Lama iuñi, Lesoqä kaqäua ymeqä iquauñqe, kñuä äqiyäpu pmapqä iqanquwänqa, qu qätä äwikuwi. Ymeqe mäpmeqä itanquwinqä, qokä-apäkä huizi iqua iuauqä äwqe jänä iwimäkñqä diñqe, mäwinqä imiñqe.” ‡

Isipäta, Nasäretqänqä angi äukuwinqä

¹⁹ Heroti iqu ae äyä päkonqanqa, Isipä iuñi, Naqä Iqueqä enätqä hñqu, Josepä ique äwimetä tiñä ätukqe. ²⁰ “Ämaqä, Ymeqä Ique pizqä päsana-tpu ikuwä iqua, ae äpäkonquwiqä. Inji si ävautnä, Ymeqä Iquesä känäutäni itmetnä, qua Israitqänqä anqumä unqeqä.” ²¹ Kukñuä ii qätä äwiyäqe, iqu ävautä, imbaqi itmetä, qua Israitqä iunqä äukuwi. ²² Iu ätimäuqe, Akelausi iqu kanä Heroti iqueqä anä ämetä, Jutiya iu mitqätanqenqä qätä äwiyäqe, iqu zä winganqi iunqä mäwqä ikqe. Iiñ etanqi Goti Hanjuwä Iqu wätqeuta kñuä vqanqi, iqu qua Galilisänä ingisanqä äukqe. ²³ Iu ätimäuqe, iqu anä-himqä “Nasäretqävqä” ätmiñuwä iu qe äpmakqe. Iqinyqä äukuwi, hiñuä-tqä iquauqä kukñui qäyunä qe ätimäukqe. “Qu iquenyqe, ‘ämaqä Nasäretqätanä-queqä’ tupnuwiqä.”

3

*Jonä asñä-qäyqä iqu, kukñuä awä ätumiñqenqä**

¹ Itanji quväukuä hui ae äpäwqanqa, Jonä asñä-qäyqä iqu Jutiya iu änyä qe ätimäutä, anä avqñqä iu äpme, ämaqeu kukñuä awä tii ätumiñqe. ² “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, qäukuä haqä yätuta qäqi täqi ae äquvepñqe, hiqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupiyä.” ³ Kukñuä Goti Hanjuwä Iqu hiñuä-tqä Asayä iqueqä manä iuta ätkqe, ii Jonä iquenyqe. Ii tiñji.

“Anä avqñqä imdanji, ämaqä hñqueqä manji tääqä tii ätqiyä. ‘Naqä Iquenyqä hänaqe, näwinyä jänänä imäkepiyä.’” †

⁴ Jonä iqueqä qäki, kametqä aa äyäuä, itanqa yaqueqä huiwi, aquvä ämuäsämäumiñqe. Itanji penuatä, wiyä-makñuä anitä ätetä ängmanmiñqe. ⁵ Inqanji ämaqä Jerusälemä pmeqä, qua Jutiya iu pmeqä, itanqa eqä Jotänä iqueqä manä iu pmeqä iqua, qu eeqänä iquenyqä äpmiñuwi. ⁶ Qu i äpäpu, quwqä suqä quvqenqä awä tqanquwänqanji, Jonä iqu eqä Jotänä iu asñä äwqämiñqe.

⁷ Inqanji Jonä iqu, Parisi hñquatä, Satyusi hñquatä, asñä mapñqä kuapänä pqanqä äqunäqe, iqu tiñä ätukqe. “He qämäkä quvqä iquauqä ymeqä-quenjqä. ‘Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänä äpäñqiyä. He zä upiyä-qe,’ tqu hitqanqikä? ⁸ Hiqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä äktmbu motquapiyä. Iiñ imäkquwi, he zä hñqu häukuä-tänä enqä-pañuenjqä. ⁹ ‘Aprähämä iqu neqä awiqu hitanqgetanji, ne ängüä äpmeñunä-qe,’ matñqä pambiyä. Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqu hikä tä, Aprähämä iqueqä kaqä-kawäka epñqe, ängüä imäkänä. ¹⁰ Zä-häukuä ängüä mäwiqanqutqä iquauñi, tä täuvepñqä diñqe, japiñi zä-quatä iqi ae äwinä” ätukqe.

‡ 2:18 Järämai 31:15 * 3: Makä 1:1-8; Lukä 3:1-18; Jonä 1:19-28 † 3:3 Asayä 40:3

11 “Hiqä kñui äkunmäknäpu, ‘suqä quvqe ae ävquatämäunqueqä’ motquapñqe, nyi asñi egetänä eqiyätqänä. Iinjä etanji Ämaqä nyi ämanqutäunqä Iqu, qänaki änä äpäñqiyä. Nyi Iqueqä yukä ämuasmänqce mamqe, ämaqä ängüä-qunä ma, quvqunji. Iqu asñi, Goti Hanjuwä Iqueqä Dñä Änguitä, tä itä heqiyänqiyä. 12 Iqu pokä a äqätänä, kuä pa huätä ämatnämäutä, kuä naqe, aquvä äqiyätä kiqä anju pñqä maeninqe. Itanğa kuä pai, tä maisquä du tnämäunikeqä” ätukqe.

Jonä iqu, Jisasi Ique asñä äwqäkqenqä‡

13 Inğanji Jisasi Iqu qua Galili iu ävämanji, Jonä iqu asñä wuqiyätñqä, ique eqä Jotänä du äwimakqe. 14 Itanğa Jonä iqu, “Qäyä eenä. Asñi, Si ñqiyqänänä qäyunä-qe, nyi kqämqä äpñi, änäänqäwä?” ätukqe.

15 I tquanğa Jisasi Iqu kimanji, “Qäyä eenä. Tänganji Nyi äktqä-pa, ii imäkiyä. Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä eeqänänji qäyunä timäutñqe, ye suqä ii imäkenqe” ätukqe. Inğanji Jonä iqu kukñuä duñi qänaknä ikqe.

16 Jisasi Iqu asñä ae ämeqe, eqä bu äväma äyapqanğa, maqänänji qäukui qñqanä enqä-pa qe äutänqce. Itanji Iqu, Goti Iqueqä Dñä Ängüä Iqu, yññä-heeqä enqä-pa äquvepätä, Iqueä huiwä iu pmeqanji hiñuä äqunqce. 17 Inğanji qäukuä yätutanji, manjä hñqu tiinjä äqänqce. “Ämaqä Tqu, Nqä Ymeqä Nyi kiinjä änyinätñqä Iqueqä. Nqä äwqä imdanji, Iquenyqä aquvänä änyinätqänä” ätukqe.

4

*Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwikqenqä**

1 Inğanji Jisasi Iquenji, Dñä Ängüä Iqu, anjä avqñqä iunqä ätma äukqe. Ii, Setänä iqu Ique yamwiqä vätnqä diñqä. 2 Iqinjä Iqu hiunjitä, heatqetä 40, buayä manqä äpmeqe, buayänqä dä äwikqe.

3 Inğanji dñä quvqä yamwiqä vqä iqu, Ique äwimeqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanqutqe, hikä tqua buayä kunmäkmbñqä, kukñuä tuvä” ätukqe.

4 Jisasi Iqu kimanji, “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tii äqänä.

‘Qokä-apäki buayä dutanä pmeqä hmanjqä. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä eeqänänä iutanä pmeqä,’ ätä äqänänä” ätukqe.†

5 Iqu iinjä tquanğa, Setänä iqu Ique Jerusälemä Goti Hanjuwä Iqueqä anjä-himqä iunqä ätuma äwäqe, hiqäva-imäkqä anjä atääqä iu ätqäteqe, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanqutqe, qua mäñi ikuapmävä” ätukqe. “Tiinjä etanji, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tii äqänä.

6 *‘Goti Hanjuwä Iqu iqueqä enätqä iqua ängüänä mikiñqä ätuñqiyä. Tqä yuki hikä iu hui matävqä isñqä diñqe, iqua hipae hevqä mäkiqutäpñqäwä.’*”‡

7 Iwä Jisasi Iqu tii ätukqe. “Bukä iunji, kukñuä tiinjä-pqe inä äqänänä.

‘Si Goti Hanjuwä tqä Naqä Iquenji, yamwiqä mäwqä panä.’”§

8 Itanji Setänä iqu anğumä, qoqonä haqä naqä ziimänä hñquenyqä ätuma äyäqe, anjä-himqä eeqänänä qua täunjitä, iquauqä nätmätqä ängüä eeqänänä itä ämotquakqe. 9 Ga iqu tiinjä ätukqe. “Si qonjä änäuktäutnä, nyaqä yoqe haqeqä manmäuqanqce, nyi eeqänänä tä Si ktapmqänä.”

10 Jisasi Iqu tii ätukqe. “Setänä iquki, huätä päuvä! Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä, *‘Si qonjä äwoktäutnä, Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueä yoqenä haqeqä ämamäutnä, wäunhui Iqueqenä iqanğinyä.’*”*

11 Inğanji Setänä iqu Ique ävämeqanğa, enätqä iqua äpäpu, Ique yätamäkqä äwikuwi.

‡ 3:12 Makä 1:9-11; Lukä 3:21-22 * 4: Makä 1:12-13; Lukä 4:1-13 † 4:4 Kukñuä-suqä 8:3 ‡ 4:6 Apqä Bukä 91:11-12 § 4:7 Kukñuä-suqä 6:16 * 4:10 Kukñuä-suqä 6:13

Jisasi Iqu wäunui, Galili iuta ipäqäkqenqä†

¹² “Qu Jonä ique, guä ae äkiqiyäuwäqä” tqanğä äwiyäqe, Jisasi Iqu qua Galili iunğä anği äukqe. ¹³ Itanği Iqu anğä-himqä Nasäretqä iunği ävämanği, anğä-himqä Kapänamä bunğä äwitä äpmakqe. Kapänamänği, eqä-huänğä Galili-tänğä qäqiqi eä, Seplonä, Näptali gueqiyqä hueqä-himqä iquauqä qua iuvi. ¹⁴ Iqu e imäkätä, kuknuä hñqu Goti Hanjuwä Iqu hiñuä-tqä Asayä iqueqä manğä iu ätimekqeunği, qäyunä timäutñqä ikqe.

¹⁵ “Seplonä, Näptali gueqiyqä quae, hänaqä eqä-huänğä dunğä änyäwänğä qäqiqi eä, eqä Jotänä-tänğä inği-mändä, qua Galili-tänğä inğisayi. Itanğa ämaqä Israitqä iquanä ma, huiziqua iqi anä äpmeñauä. ¹⁶ Ämaqä pisqukuä imä äpmeñuwä iqua, qu we-hunğä naqä ique hiñuä ae äqunänğauä. Ga ämaqä ae äpakoñguwä iqua enğä-panğä äpmeñuwä iquauñi, we ae äwiomäkqiyä” ätkqe.‡

¹⁷ Inğanği Jisasi Iqu, qokä-apäkä iu kuknuä awä ätipäqiyätä, tiñğä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanğä Iqunä miqe, qäukuä haqä yätuta qäqi täqi äwiñqä-qae, hiqä knui äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupiyä.”

Jisasi Iqu, hämapäkä piqä iquau tääqä ätuätumakqenqä§

¹⁸ Iqu eqä-huänğä manğä Galili iu qanğä äwätäqänğanği, Saimonä, Endru gueqi hämapäkä-piqä qa ätnämäutqätanğinyä äqunğqe. Saimonä iqueqä yoqä huizi, Pitä ique. Inğueqi hämapäkä äpisinyä, mbqä ämamiñiyi. ¹⁹ Iqu iquauñi hiñuä äqunäqe, “Nyi qänaki nyivänjinyqä. Ämaqä-piqenqe ämäqesquamqänänğä” ätukqe. ²⁰ I tquanğanği, inğueqi hämapäkä qae, maqänä iqi emänği, Ique qänaki äwivändkiyi.

²¹ Iqisanği haqä nänä hmbu tii äwäqe, ämaqä inğueqi, Jemisi iquesä, Jonä iquesä hiñuä äqunğqe. Iquau Sepri iqueqä hikñä-quaqu eänğä, imätqua yimba iu äpmapu, hämapäkä-piqä qae dakmäuqanği anä imäkqämanmiñuwi. Jisasi Iqu inğueqi hiñuä äqunäqe, tääqä ätuätumakqe. ²² I tuätumeqanğanği, inğueqi yimbaetä, kaniquesä maqänä ävämanği, Ique qänaki äwivändkiyi.

Ämaqä tänğä-yaqä hñquau, äñguä iwimäkkqenqä

²³ Inğanği Jisasi Iqu qua Galili iunği qanğä ikitä, quwqä anğä aquväqñqä iunği näqñqä ävätä, kuknuä äñguänänğä Goti Iqunä qäukuä haqä yätuta miqenğä awä ätuätä, tänğä-yaqä huitanğä-huitanğä eeqänä äñguä imäkätä ikämiñqe. ²⁴ Iquenyqä kuknui, qua Siliya iunği eeqänä im-imä qe äukqe. Ga ämaqe Jisasi Iquenyqä, tänğä-yaqä huitanğä-huitanğä-tänğitä, dnğä quvqä-tänğitä, yaqä ppqä-tänğitä, yaqä nñuä-tänğitä, eeqänä äma pğanğuwänğanği, Iqu eeqänä äñguä imäkkqe. ²⁵ Itanğa ämaqä kuapänä qua Galilisanğä iquatä, qua Dekapolisisanğä iquatä, Jerusälemätanğä iquatä, qua Jutiyatanğä iquatä, eqä Jotänä yätäqänğisa pmeqä iquatänği, qu eeqä Ique qänaki äwivändkuwi.

**Jisasi Iqu qoqonğä yätu äpme, kuknuä awä ätukqenqä
(5:1-7:27)****5***Ämaqä äwqä yeeqä-wiñqä iquauñqä**

¹ Jisasi Iqu ämaqä kuapänä pğanğä äqunäqe, qoqonğä yätunğä ekqe. Iqu iqi quamä pmeqanğa, Iqueqä wäunğänğä ämotquamiñqä iqua, Iquenyqä äpkuwi. ² Inğanği Iqu iquau tiñğä ämotquakqe.

³ “Ämaqe, ‘Nyi ämaqä äwa iqunä eämä, Goti Iqueqä hiñuä iqi qäyunänğunä hmanjqä’ knuä indqänätqänğuwä iqua, Goti Qäukuä Yätutanğä Iqu ämaqä iinğä iquau ämitqätanğqenqe, äwqä yeeqä ipñqe. ⁴ Ämaqä, suqä quvqenğä knuä

† 4:11 Makä 1:14-15; Lukä 4:14-15 ‡ 4:16 Asayä 9:1-2 § 4:17 Makä 1:16-20 * 5: Lukä 6:20-23

äqiyätqänjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu äwqä hanuä iwimäkätñqä iinqe, äwqä yeeqä ipñqeqä. ⁵ Ämaqä, iquauqä yoqe mändi äkittqänätqänjuwä iqua, qua tä quwqä heniqä iinqe, äwqä yeeqä ipñqeqä. ⁶ Ämaqä, suqä jänänñqä äwa ipu, ique mapñqä kiinjä äwinyätñqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu jänä imäkpnqä qäyunä väniqä iinqe, äwqä yeeqä ipñqeqä. ⁷ Ämaqä, huizi iquauñqä qeqä äwimänätä yätamakqä ävätqänjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu quñqe asä inä wimänäniqä iinqe, äwqä yeeqä ipñqeqä. ⁸ Ämaqä, qeqä-quuvqä ikikinyänjä änyänjuwä iqua, Goti Hanjuwä Ique hinuä qumbnuwänqe, qu äwqä yeeqä ipñqeqä. ⁹ Ämaqä, äkasuwä-mäkä mändi kittqäpnqä imäkätqänjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu iquauñqe, 'Nqä ymeqä-quaiqä' tuäniqä iinqe, äwqä yeeqä ipñqeqä. ¹⁰ Ämaqä, suqä jänänjä iu qänaki itqätanjuwiuta, huizi iquauqä hipa iuta hanä-iqä ämetqänjuwä iqua, Goti Qäukuä Yätutanä Iqu ämaqä iinjä iquau ämitqätanqñqe, äwqä yeeqä ipñqeqä. ¹¹ He Nyaqä yoqä ämetqätanjuwiñqä, ämaqe kukñuä quvqä etäpu, quvqä etquepu, henyqä quanqä tqanjuwänqani, he äwqä yeeqä ipñqeqä. ¹² Hinuä-tqä he mäpmeqänqä äpmaminjuwä iquauñi, ämaqe suqä quvqä asä iinjä itquaminjuwiqä. Itanqä he Nyaqä yoqä ämetqänjuwitanä, nätmätqä äñguänänjä qäukuä haqä yätu henyqä näwi äwinä. Iinjñqe, he äwqä yeeqä kiinjä ipñqeqä."

"He hakitä, we-hunqetä, enqä-pañuenjqä"

¹³ "Qua täu qui maqänä mimäkñqä, äpakänä witätñqe, he hakä enqä-pañuenjqä. Haki ätquänqä qäpu heqanqutqe, hakä ätquänätñqe, anqumä äänä timäuniqiyä? Oeyqä. Anqä wäunjuä miqä iqanquti, ämaqe bi ätnämäupu, qonjqä ipñqäüä.[†] ¹⁴ Qua täunji, he we-hunqä enqä-pañuenjqä. Anä-himqä hñqu qoqonjä iu ämätññqe, zä mamätñqä itänqiyä. ¹⁵ Asä iinjä, ämaqä anä iu pmetanjuwä iquau we wunätñqe, ämaqe hiqi-tä ämäsäupu häkä imä matqäteqä ipu, kiqä ätqäüqä iqinyä tqätepnqäüä.[‡] ¹⁶ Iinjä etanqä heqä we-hunqä, ämaqe we wunätätñqänänjqä. Inji iqua, he suqä äñguänänjä imäkätqätanqä eqämbiyi, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueqä yoqe haqeqä mamäupñqäüä."

Kukñuä-suqä, Goti Iqu Mosisi ique äwikqenqä

¹⁷ "He Nyinyqe, 'Iqu kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqä itä, kukñuä hinuä-tqä iqua äqäkuwä itä, huätä mamäutñqä äpqqä' knuä mindqänqä pambiyä. Oeyä! Nyi huätä mamäumqä äppä ma, qäyunä naqä-qakuä timäutñqä äpqqä. ¹⁸ Nyi he naqä-qakuänä etqänä. Qäukuitä, quäetä, aanqä hiqanqanqe, kukñuä-suqä iutanä wänqä hmbu aanqe, maeqä yäniqeqä. Oeyqä. Nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä eeqänänjä ae ätimäuanqanqä, hiqñqä wänqä suqä iu äqäkuwi, eeqänänjä äwitäniqeqä. ¹⁹ Injqä ämaqä hñqu, suqä Mosisi iqu äqäkqä iutanä wänqä hmbi mändi äkittqiyätä, ämaqä hñquau mända-pqä inä eyäqiyämetqe, suqä ipu huiziquauqä yäpä imä qäyä witanqä-qe, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iunji, ämaqä tqqeqä yoqe wänqäpu, huiziquauqä yäpä imä winiqeqä. Itanqä ämaqä hñqu suqä iunji qänaknä itä, ämaqä iunji ämotquamitätqe, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iunji, iqu yoqä naqä meniqeqä. ²⁰ Nyi he etqänä. He Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä iunji, jänänänjä imäkäpiyanqani, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, Parisi iquauqätä, suqä jänänjä imäkqä iunji mämäwqätäüqä ipu qänaki iquwi, he Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iunqe änä mäyqänänjqä."

Äwqä tnänñqätä, ämaqä päsqenqätä

²¹ "Kukñuä hiqä taqä-tawäkiqua qätä äwiyäpu ämakuwi, he qätä tiinjä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. 'Ämaqä pizqä mapäsqä ipñqeqä.'[§] Itanqä 'Ämaqä hñqu ämaqä

[†] 5:13 Makä 9:50; Lukä 14:34-35 [‡] 5:15 Matiu 6:22-23; Lukä 11:33-36 [§] 5:21 Angumä Itmaqä 20:13, Kukñuä-suqä 5:17

*hñque pizqä äpäsätqe, iqueni kukñuä wimeniqeqä.’** ²² Itanji Nyi he tiinjä etqänä. Ämaqä hñqu ämaqä hñququque äkasuwä ätuätqe, iqueni kukñuä wimeniqeqä. Itani, ämaqä hñqu hñquququeni, ‘Hinginqukiyqä’ ätuätqä iqu, kukñuä iwäsäuqä naqä iquau wimeniqeqä. Itani ämaqä huizi ique-mända, ‘Si ämaqä kñuä maeqä hñgisanä iqä iqukiyqä’ ätuätqä iqu, tä quvqä iqu äsäñqä iunqä wäniqeqä. ²³⁻²⁴ Iinjñqe, si hiqäva äma äpätnä, hiqäva-imäkkä ttawä iu ätqäutñanğani, tqä sämaquenyqe, ‘Iqu nyitä kukñuä-tañueqä’ kñuä indqanğni, tqä hiqäva iqi pñqä eätnä, iquenyqä äwätnä, äwqä naqä-hñqunä ganä nyiyñqeqä. E ae imäknyiyi, si äwätnä, tqä hiqävae Goti Hanjuwä Ique inğanä wisñqeqä. ²⁵ Ämaqä hñqu si kukñuä miktätñqä iqanğutqe, itani iqutä sitä kukñuä tqä anjionqä hänaqä iu qanğä anä äwäsiyanğani, si maqänänji ique äwqä hanuä iwimäkätnä, iqutä jänä imäkiyñqeqä. Si e mimäkkä iqanğtqe, iqu ämaqä jänä imäkkä iqueqä hipa iu kivqanğuti, jänä imäkkä iqu guä kiqiyäueqä anä iu miqä iqueqä hipa iu kivqanğuti, itanğa iqu guä kiqiyäueqä anä iu maqumuatekiyäniqeqä. ²⁶ Nyi sinji naqä-qakuänä äktqänä. Mbqä qu si atäunjuä äkipqä iunji qäyunä vätnanğanqe, si guä kiqiyäueqä anju mävämeqä yqänä pmettniqä.”†

Huiwä yanğä ikiqä suqenqä

²⁷ “Qu tiinjä ätätqänjuwñqe, he qätä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanğä mikiqä ipñqeqä!’‡ ²⁸ Itanji Nyi he tiinjä etqänä. Ämaqä hñqu apäkä hui hiñuä äqunä, ‘Iisä hiqaqä anä womqe’ kñuä ävqäqe, iqu iqueqä äwqä iutani, suqä quvqe ae imäkkqeqä. ²⁹ Tqä hiñuä ämuangisanji suqä quvqeuñqä äkiyqiyämeqanğutqe, huätä ätquätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkkqanğtqe, tqä huiwitanğä hmbu yuuwä ätänänğqä-qe, suqä quvqä iinjä mimäkkä inğ-qae, saqä huiwi, tä quvqä iqu äsäñqä iu matnämäuqä ipñqäuä. Huiwä hmbi yuuwä ätänänğqe, ii hanğä-iqä wänqäpiyqä. Tä dunğä uwqe, hanğä-iqä naqänänjiqä. ³⁰ Itanğa tqä hipa ämuangisanji suqä quvqenğä äkiyqiyämeqanğutqe, huätä ätävätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkkqanğtqe, tqä huiwitanğä hmbu yuuwä ätänänğqä-qe, suqä quvqä iinjä mimäkkä inğ-qae, saqä huiwi, tä quvqä iqu äsäñqä iu matnämäuqä ipñqäuä. Huiwä hmbi yuuwä ätänänğqe, ii hanğä-iqä wänqäpiyqä. Tä dunğä uwqe, hanğä-iqä naqänänjiqä.”

Qokiqutä, apäkisä, anä näweqä pmesiyñqenqäS

³¹ “Qu tiinjä ätätqänjuwiqä. ‘Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatätäqanğani, iqu iinjä imäkätqenqä ämotquetñqe, iinjji, tuwanjuä hui äqiyätä vätnqeqä.’* ³² Itanji Nyi he etqänä. Ämaqä hñqueqä apäki, huizitä huiwä yanğä mäwqä itqä qäyä etanği, iqu ii huätä ändowatätqe, ämaqä iqu iqueqä apäki kukñuä-suqä ävausätñqä iunqä iwimäkkqiyä. Kukñuä tqueqä quati, tiinjñqä. Ämaqä hñqu apäkä iinjji ämeqe, iqutä iisä, suqä qokä hñqutä apäkä huisä hiqaqä anä mäwiqä iunji ävausqinyqä.”

Kukñuä yanğänäqñqä wimäkkä suqenqä

³³ “Kukñuä hiqä taqä-tawäkiqua hiñuiqänä qätä äwiyäpu ämakuwi, he qätä tiinjä ae äyä äwiyätqänjuwiqä. ‘Si nätmatqä hñqu imäktñqä diñqä kukñuä yanğänäqñqä ätätñanğani, qanği matqä panä. Si ätätñä-pa Naqä Iqueqä hiñuä iqinjji ii imäktñqeqä.’† ³⁴ I etanği Nyi he etqänä. Hiqä kukñuä hñqu yanğänäqñqä imäkkñqä etanğutqe, he nätmatqä hñqueqä yoqe matqä pambiyä. Oeyqä. Iinjä imäkkñqä etanğutqe, qäukuiñqä matqä pambiyä. Ii tiinjji. Qäukui, tqä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawä, Iqu äpme ämitñqeyqä. ³⁵ Itanğa quaenğä matqä pambiyä. Ii tiinjji.

* **5:21** Anğumä Itmakqä 21:12 † **5:26** Lukä 12:58-59 ‡ **5:27** Anğumä Itmakqä 20:14, Kukñuä-suqä 5:18
 S **5:30** Matiu 19:1-12; Makä 10:1-12; Lukä 16:18 * **5:31** Kukñuä-suqä 24:1, 3 † **5:33** A Täuqä 13:2

Qua iunji, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä yuki qutatä haqeqi äui äpmenqeyqä. Itanğa Jerusälemänqä matqä pambiyä. Ii tiinji. Jerusälemäni, Ämiqä Kınğanänä Iqueqä anä-himqeqä. ³⁶ I etanği si kuknuä hnqu yänänäqınqä imäktıqä etanğutqe, tqä nyuänä iquenyqe matqä panä. Oeyqä. Si tqä nyuänä iunji, dä qaandätä nätqätä huitıqıe, mimäqä isıqınyä. ³⁷ Hiqä kukıui, 'Auäqä' ätäpu, 'Oeyqä' tııqeqä. Ii qäyuvqä. Kukıuä haqä nändi ätätqänıuwi, quvqä imäqä iquesanıqä."

Hiqä himä-wiunqä iquauıqe, kiınä enğüätıqä‡

³⁸ "Qu tiınä ätätqänıuwiıqıe, he qätä ae äyä äwiyäätqänıuwiqä. 'Ämaqä hnqu huizıqeqä hiıui qui imäqanğutqe, he iqueqä-pqe, inä imäkpıqeqä. Itanğa ämaqä hnqu hnqueqä hiıuanı ämisqıyqanğutqe, he iqueqe, inä misqäpıqeqä.' ³⁹ Iınä etanği Nyi he tiınänqıe etqänä. Hnqu quvqä etqueqanğutqe, iqueni he kimanı mitqueqä pambiyä. Hnqu saqä manğawä iu kpäsqanğutqe, si hnğisa inä wisuätıqeqä. ⁴⁰ Hnqu si kukıuä ämiktätä, tqä gque metıqä iqanğutqe, si tqä gquä quäuqä-pqe inä wisıqeqä. ⁴¹ Hnqu iqueqä yquayä äma qäqı wisıqä ktqanğutqe, si iqtänı kiınä nänı tii äma wisıqeqä. ⁴² Hnqu si nätmatqänqä yatıqä kiıyqanğutqe, ique äwisıqeqä. Itanğa ämaqä hnqu, 'Si yakuä dapiyä' ktqanğutqe, si ique tuwä mäwiıqä panä."

⁴³ "Qu tiınä ätätqänıuwiıqä, he qätä ae äyä äwiyäätqänıuwiqä. 'Si sämaqä iquenyqe kiınä äkinyätä,*' tqä himä-wiunqä iquenyqe, äwqä quvqä imäktıqeqä.' ⁴⁴ Itanği Nyi he tiınä etqänä. He hiqä himä-wiunqä iquauıqe kiınä enyätä, ä ämaqä suqä quvqä emäqquwä iquauıqe, Goti Hanjuwä Iqu iquau anğüä itquetıqä tääqä tııqeqä. ⁴⁵ He iınä ipqe, Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqueqä ymeqä-quenä eäpu, Iqu imäkätıqä-pa imäkpıqeqä. Iqu Iqueqä mäptqe, ätimäutä ämaqä anğuitä, quvqetä asänä tuätıqä iwimäkätqänä. Itanğa piyä-pqe, ämaqä jänänä iquauıqätä, suqä qäyunä mimäqä iquauıqätä, qıyätıqä imäkätqänä. ⁴⁶ Nyi kukıuä iınä etqe, kiıqä quati tiınıqä. He äwqe, ämaqä henqänä äwinyätıqä iquauıqänä hiıganğutqe, kimanı Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä squä hitapanıqäwä? Ämaqä mbqä ämotautqänıuä iqua-pqe, Goti Hanjuwä Ique qätä mäwiıqä ipiyä-qe, asä inä imäkätqänıuwiqä. ⁴⁷ Iınä etanğqä-qe, he hiqä hita-hiınguäkaunä yeeqä äväpu itmapqe, ämaqä huizi iquanı äänä mäwqätäupıqäwä? Suqä kätä-kıınguäkaunqänä äwiıqä ii, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqıyqä iqua-pqe inä imäkätqänıuwiqä. ⁴⁸ Iııi Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu ikikinyänä äpmenqä-pa, he-pqe ikikinyänä iınä pmepıqeqä."

Suqä, anğui huizıquauqä hiıuä iqi mimäqenqä (6:1-18)

6

¹ "He anğüänänä wımasıpiyä. He suqä jänänı imäkpıyanğanı, 'Hiıuä naqämbıqäuä' kıuä hiıyqanğuti, ämaqä iuqä hiıuä iqısa mimäqä ipıqeqä. He iquauqä hiıuä iqi imäqanğppqe, Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu kimanı metapqä yanğıyä.

Nätmatqä maeqä iquau yätamäkqä vqenqä

² Iııi si ämaqä nätmatqä maeqä iquau yätamäkqä wisıqä itıınanğanı, ämaqä hääwä-tqä hnqu hiıuiqä äkimetä, ämaqe hiıuä kqämbıqä tuätumetıqenqe, mändowatqä isıqeqä. Ämaqä wopqä ipu, kukıuinä tqä iqua, yoqe haqeqä muämäupıqä anä aqvävqıqä iutä, hänaqä iutä, iınä itqänıuwä iquaiqä. Nyi naqä-qakuänänä etqänä. Ämaqä tqıua, iquauqä suqä iutanı kima ae ämeqäuä. ³ Iınäqe si ämaqä nätmätqä

‡ 5:37 Lukä 6:27-36 § 5:38 Anğumä Itmakqä 21:24; Hiqäva-imäqä 24:20; Kukıuä-suqä 19:21 * 5:43 Hiqäva-imäqä 19:18

maeqä hñque yätamakqä wisñqä itñänğanı, sämaqä iqua-pqä maññqä hipñqeqä.*
 4 İiñä etañgi suqä tqu zä witätñqeqä. İñi tqä Tniqu zä wiqä imä hiñuä äqunänñqe, İqu suqä iutañi kima ktapäniqeqä.

Goti Iquenyqä tääqä tqenqä

5 İtañga he tääqä ätäpiyänğanı, ämaqä wopqä ipu, kukñuinä tqä iqua imäkätqänuwä-pa, mimäkqä pa iqäpñqeqä. Ämaqe, iquau hiñuä qumbñqä diñqä, añä aquväqñqä yäpä iñgisatä, hänaqä äuktäuqä iutatä pämä ätqäupu, tääqä tññqä äwinyätñqä iquaiqä. Nyi naqä-qakuä etqänä. Ämaqä tqua, iquauqä suqä iutañi, kima ae ämeqäüä. 6 İñi si Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätñänğanı, añä hiqñqä ämaqä maeqä iñgisa äwätñä, qñqañä ämäyeni, zä äpmanä tääqä tquätñqe. Si iññä imäkqañññğanı, tqä Tniqu zä wiqä imä hiñuä äqunänñqe, İqu tqä suqä iutañi, kima ktapäniqeqä.

7 He tääqä ätäpiyänğanı, tääqä kuapänä hiñginäwa, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua ätätqänuwä-pa, matqä iqäpñqeqä. Ämaqä iqua kñuä tiññä indqänätqänuwı. ‘Ne Iquenyqä tääqe, quäuqänä ätquque, Goti İqu qätä neyänñiyä.’ İñäqe, oeyqä. 8 He iquauqä suqä iuñi qänaki miqä pambiyä. İi tiññiqä. He yatñqä mäwqä äñä etañğanı, hiqä Hiniqu nätmätqä eeqänänññqä äwa itqänuwıñqe, İqu näqñqä ae eänä. 9 İñi he tääqe, tiññä tqäpñqeqä.†

‘Neqä Apä Qäukuä Yätu Äpmenä İquki, Tqä yoqe huiziquau ämäwqätäüä, naqänänñä äqonänñinyä. 10 Tqänä miqe, äpänä. Qu qäukuä haqä yätuñi, Tqä äkinyänñqe qänakñä itqänuwä-pa, qua täuñä-pqe, asä ii iqäpñqeqä. 11 Täñğanı Si buayä hiunji tqenye, änätaptñqeqä. 12 Ämaqä quvqä inetqueqañguwä iquauñqä ne äwqä hanuä imäknätunquä-pa, Si nenyqä äwqä hanuä imäknätñä, neqä suqä quvqe huätä mänamäutñqe. 13 Yamwiqä nemetñqä itñqä iuñi, Si hiñuinä mäqunquä panä. Ämaqä quvqä imäkqä iqueqä hipa iuta anqu inätmetñä, metäuku neyä.’

14 He iññä ätquwi, ii tiññiqä. He ämaqeüqä suqä quvqenqä äwqä hanuä imäkñğanppqe, hiqä Hiniqu Qäukuä Haqä Yätutañä İqu äwqä hanuä imäknätä, hiqä suqä quvqe huätä maitñämäunñiyä. 15 İiñä etañgqä-qe, he ämaqeüqä suqä quvqenqä äwqä hanuä mimäkñqä iqañgpqe, hiqä Hiniqu äwqä hanuä mimäkñqä itä, hiqä suqä quvqe huätä mämaitñämäuqä yänñiyä.

Suqä, buayä pmua imäkñqenqä

16 İtañga he hiqä tääqä yänänäqñqä imäkñqenqä buayä pmua imäknäpiyänğanı, ämaqä wopqä ipu, kukñuinä tqä iqua, hipenüi iuismäknätqänuwä-pa, mimäkñqä iqäpñqe. Qu hipenüä quvqä iññä imäknätqänuwı, ämaqä huiziqua, qu buayä pmua imäkñğanuwiñqä näqñqä mapñqä imäkätqänuwı. Nyi kukñuä naqä-qakuänänñä etqänä. Ämaqä iqua, iquauqä suqä iutañä kimañi ae ämeqäüä. 17 İtañgi si buayä pmua imäknätñi, eqä jinañä-weqe tqä nyuänñä iu equatñätñä, tqä hipenüä iuñi asñä qändñqeqä. 18 Si iññä imäkätñi, buayä pmua imäknätqänññqe, ämaqe qu sinyqe maññqä iqañguwä-qe, tqä Tniqu si hiñuä mäqunquä enä İqu kiqä-kiuänä näqñqeqä. İtañi İqu nätmätqä zä wiqä imä hiñuä äqunänñqe, tqä suqä iutañä kima ktapäniqeqä.”

Suqä, nätmätqä äñgui aquvä qäyqenqä

19 “He nätmätqä äñguänänñä, qua täuñi aquvä maqiyqä ipñqeqä. Nätmätqä qua täuñi, imätanüä äquvätä, kukuñuä itä, itañga ämaqä quwä-meqä iqua täkñi

* 6:3 Jisasi İqu, sämaqä iquauä-qe ätnänñäqi matqä, kukñuä ktqenä tii ätkqe. ‘Tqä hipa qunamäuqänñisanıqu, nätmätqä hipa ämuangisanıqu imäkätñqä iññqe, änyä maññqä enñiyä.’ † 6:9 Lukä 11:2-4

äpnasäpu mapnqäüä. ²⁰ Iiñiqe he nätmatqä änguänänä aquvi, qäukuä yätutanji qäpnqeqä. Yätunji, imätanüä maquvqä itä, kukuinüä miqä itä, itanğa ämaqä quwä-meqe, täknä mäpnasqä ipu, quwä mämeqä da ipnuwi. ²¹ Tqä knüä indqänqä imñitä, äkinqä imñitä nätmatqä äsquenyqe, 'Ii änguiqä. Nyi ämamqänä' knüä äkiyätñqe, tqä knüä indqänqe, asä iunä witätñqeqä.‡

²² Tqä hiñui, huiwä iqueqä hiqi-tä enqä-paniqä.§ Tqä hiñui änguä äqännä, si ämaqe yätamakqä wiyquki hitanğutqe, tqä huiwä eeqänänä imñi, we änguä äkunänä. ²³ Inäqe, tqä hiñui quvqä äqännä yätamakqä mäwquki hitanğutqe, tqä huiwi eeqänänä imñi hea äwinä. Inji we-hunqä tqä huiwä imä äwiñqä ii hea witanğutqe, pisqukuinänjqä.

²⁴ Ämaqä hñqu, ämiqä hñquaquiyqä yäpä ingisa mäpmeqä yänqiyä. Iqu hñquenyqänä äwinyätä, huiziquenyqä mäwiñqä yänqiyä. Itanğa iqu kukñuä qäte, hñquenyä äwiyätä, hñqueni qätä mäwiyqä yänqiyä. Ämaqä hñqu mbqänqä äwiñqä iunji, yäpä iqi imitätqe, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinji mäpmeqä yänqiyä.

*Nätmatqä huitanjä-huitanjinqä qundqändqä miqenqä**

²⁵ Iiñinqä Nyi he etqänä. He 'Ne ymisanjitä, eqetä, squä natunquäwä?' knüä indqänäpu, hiqä hñjä-pmeqä iunqä qundqändqä kiñä miqä pambiyä. Itanğa 'Qäki äki yäuatunquäwä?' knüä indqänäpu, hiqä huiwä iunqe, äwäwa kiñä miqä pambiyä. Ymisanjitä qäkitäñi, huiwä iunjitä hñjä-pmeqä iunjitäñi, mämwäwqätäuqä yänqiyä. ²⁶ He yññä iquauñi hiñuä qumbiyä. Qu ymisanjä vowä mamäuqä ipu, aquvä mämaqiyqä ipu, buayä anä iu maeqä itqänjuwä-qe, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu iquauñi buayi ävätqänä. Yññä iqua ämaqä-qunenji mämanaqutäuqä inäüä. ²⁷ Itanği hesanjä hñqu iqueqä hñjä-pmeqenqä äwäwa kiñä itä, wiyä nändi iqa wäniqiyä? Oeyä. Änä maeqä inä.

²⁸ He qäkä-gquä isuanqe, äwäwa sunqä itqänäuä? Qätaqä hutqä hiñginäwa ätänqä iunji, he hiñuä änguänä qumbiyä. Qu hutqä tññqe, äänä imäqäpiyä? Qu wäunüä yänänäqñqä miqä ipu, qäkä ämuasmänqä mimäqä itqänäuä. ²⁹ Itanği Nyi he etqänä. Hiñuiqänänäñi ämaqä miqä Solomonä iqu, iqueqä yoqä naqä motquetñqä vä-yauqä änguä-tänä qäyä etanğqä-qe, vä-yauqe, qätaqä iquauqä hutqe mämwäwqätäuqä inä. ³⁰ Qätaqä hutqe, tänğa hiñginäwa ätqäwänqe, awinğanji yäuä piqanğuti, qu ätäupu tä du tnämäupñqä iqanğppqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu huvä-quayunüä iwimäkätqänä. Iqu henji asä inä emäkänqutiyä, memäqä yänqutiyä? He Iquenyqä quuvqä wänqäpu eqiyätqänjuwä iquenä, Iqu henji haqä nändi emäkänqiyä. ³¹ Iiñinqe, 'Ne ymisanjitä, eqetä äkitanji natunquäwä? Ä, qäkä-gque äki yäuatunquäwä?' ätäpu, äwäwa kiñä miqä pambiyä. ³² Ii tiñiqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua, nätmatqä eeqänänä iinqe, äwäwa ipu qävqä itqänäuä. Itanği he änguä pmapñqenqe, nätmatqä ii mapñqä diñqe, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu näqñqä ae eänä. ³³ Itanği kiñganänji he Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu äpmepu, Iqueqä suqä jänänji mapñqe, qävqä ipñqeqä. Itanğanji he nätmatqä huizinqä äwäwa itqänjuwi, Iqu eeqänä inä hitapanqiyä. ³⁴ Iiñinqe he awinğanqe äwäwa miqä pambiyä. Hiunji iqu, äwäwa iqueqä-kiuänqä iquänqä. Hanjä-iqä hiunji hñque ätimäuqe, ii hiunji iqueqe, qäyuvqä."

7

*Ämaqä huiziquauqä suqe iwäsäuqenqä**

‡ 6:21 Lukä 12:33-34 § 6:22 Matiu 5:15-16; Lukä 11:33-36 * 6:24 Lukä 12:22-31 * 7: Lukä 6:37-38, 41-42

1 “Ämaqä hñquauñqe, ‘Ämaqä quvqä-quaiqä’ ätäpu, miwäsäuqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu suqä asä iinjä di, he-pqe inä emäqñqäuä. 2 Ii tiinjqä. He ämaqä hñquauä suqe iwäsäutqänuwä-panjä iinjä, Goti Hanjuwä Iqu heyaqe, inä iwäsäutqänqanji, asä e iwäsäuniqeqä. 3 Si hinoqukuä wänqä hmbu tqä tta-tunqeqä hiñuä iu witanji äqunätñä-qe, zä naqänänjä tqä hiñuä iu äwiñqe, hiñuä mäqunquä ininyä. Ii sunqäwä? 4 Zä naqänänjä iqu, tqä hiñuä iu yqänä witanquti, si tqä tta-tunqenji, ‘Hinoqukuä tqä hiñuä iu änyänqce, huätä mäkmäumqänä-qe’ äänä tutñqäwä? 5 Si wopqä itnä, kukñuinä tqä iqukiyqä. Si zä tqä hiñuä iu äwiñqe, huätä ganä mamänyä. Itanji inqanä hiñuä äñguänä äqänätñä, hinoqukuä huiziqueqä hiñuä iu änyänqce, huätä mamäutñqeqä.

6 He nätmätqä Goti Hanjuwä Iquenyqä ätä äwiñqä iunji ämepu, hiveqä quvqä iquau mäwqä pambiyä. Iqua nätmätqä iinjä, hiñuinä ämäqunqgua hiqunjä hitäpñqäuä. Itanqä wimñä äñguänänji, yaqueqä iquau matnämäuqä pambiyä. Iqua qonjqenä ipñqäuä.”

Goti Iqueni, nätmätqänqä yatñqä vqenqä

7 “He tääqä ätuäpu, Goti Hanjuwä Ique yatñqä vqäpñqeqä. Iqu etapänqiyä. He qävqä iqa uwqäpñqeqä. Goti Iqu he ämäqumuapñqenqä yätamäqä hiyänqiyä. He qñqanji ptqä qäyqäpñqeqä. Goti Iqu qñqanjä euteyänqiyä. 8 Ämaqä nätmätqänqä tääqä ätuäpiyä iqua, qu ämapñqäuä. Ämaqä qävqä ipiyä iqua, ämäqumuapñqäuä. Ämaqä qñqanjä ptqä qiyäpiyä iqua, Goti Iqu qñqanjä wuäteyänqiyä.

9 Hesänjä hñqueqä ymeqä hñqu, bretqänqä kiqä kanique yatñqä vqanqutqe, iqu hiki muayäniqiyä? Oeyä. 10 Itanqä ymeqä iqu kanique hämapäkänqä yatñqä vqanqutqe, iqu qämakä quvqce muayäniqiyä? Oeyä. 11 Kaniquenä, suqä quvqä kuapänä imäkäpiyä-qe, hiqä ymeqä iunji, nätmätqä äñguänänji äyä ämuayätqänuwiqä. I etanji hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iquenyqä näqñqä äñguänänji mapñqeqä. Iquenyqä tääqä tquanquwä iquauñi, nätmätqä äñguänänji vänqiyä.†

12 Itanji, suqä ämaqä huiziqua he emäkñqä enqanqutqe, he-pqe suqä asiqunä motquapiyä. Suqä iinjä iqu, kukñuä-suqä Mosisi iqu ätätä äqäqetä, hiñuä-tqä iqua äqäkuwitänji, kiqä quatiyqä.”

Hänaqä, anjä hänjä-pmeqä ämepu pmeqä iunqä‡

13 “Hänaqä anjä qui imäkñqä iunqä änyänqä iqu, aanjä hiqñqä naqänänjiqä. Iwä ämaqä hänaqä iu qänaknä itqänuwä iqua, kuapänänjiqä. 14 Inäqce hänaqä anjä hänjä-pmeqä ämepu pmeqä iunqce, äpätäuqumäkqä änyä, änä mäwqänänjiqä. Itanqä hänaqä iunji, ämaqä hñqunä-hñqunä ämäqumuepu qänaknä itqänäuä. He hänaqä iunä uwqäpñqeqä.”

Ämaeqä wäunui, quwqä quuvqä heqiyqenqä ämänätquenä§

15 “He hiñuä-tqä quanqä iquauñi, äñguänä wimasipiyä! He iquauñqe, ‘Iqua sipsipqä enqä-pa äwqä hanuä änyänäuä’ kñuä eyätanqçä-qe, quwqä kñuä indqänqce, hiveqä hiqiyqä iquauqä enqä-panjä-qae, qui emäkñqäuä. 16 He zä hñqueqä häukui iwäsäupu, iquenyqä näqñqä ämetqänuwä-pa, ämaqä iinjä iquauqä wäunui, iwäsäupu näqñqä mapñqeqä. Ämaqe, guä-wainqä häukui dupñqe, guä yänätänjä iunqä upñqätanä? Ä, zä-eaqä häukuä dupñqe, qu qätaqä guaqä-tänjä iunqä upñqätanä? Oeyä. 17 Zä äñguä eeqänänjä iqua, häukui äñguä wiñqiyä. Zä quvqä iqua, häukui quvqä wiñqiyä. 18 Zä äñguänänji, häukui quvqä maqiyqä yänqiyä. Zä quvqä iqua, häukui äñguä maqiyqä yänqiyä. 19 Zä kiqä häukui äñguä maqiyqä iqua,

† 7:11 Lukä 11:9-13 ‡ 7:12 Lukä 13:24 § 7:14 Matiu 12:33-37; Lukä 6:43-45

ätäupu tä du väupnqäüä. ²⁰ Iitä asänäni. Hinuä-tqä quangä iquauqä suqe, hinuä äqunäpu, iquauqce näqñqä mapñqeqä.

²¹ Ämaqä Nyini, 'Naqä Iqukiyqä' ändätqänjuwä iquauqce, he kñuä tiinjä maeyqä pa inä, 'Qu eeqänäni Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqeuñqä epnuwiqä.' Ämaqä Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueqä äwiñqä iunä qänaknä imitpqä iquanä hipnuwiqä. ²² Hiunji Goti Iqueqä kukñuä mitqä naqä inğani, ämaqä kuapänäni tii dpnuwiqä. 'Naqä Iqukiyä, ne hinuä-tqä wäunui imäkätanä, dñä quvqä iquau huätä ändowatätanä, ämaqä mimäkqänänjä iunji imäkätanänğanji, Tqä yoqetanä imäkminqueqä.' ²³ Iquauñi, Nyi kimañi tii tumniqeqä. 'Nyi tutqä qäpu henyñqce änyä maqñqä eänänä. He ämaqä suqä quvqä kuapänä imäkquenjçä. Huätä upiyä!' "*"

Kukñuä ktqä, ämaqä anjä mätqä hñquaquinqä†

²⁴ "Nyi kukñuä etqä tä, ämaqä hñqu qätä änyiyätä qänaknä imitätqce, ii tiinjä. Ämaqä kñuä äñguänänjä indqänätä, anji hikä haqeu ämätqä-paniqä. ²⁵ Piyä äqiyätä, huakä äpätä, yunüä naqänänjä äqunätä, anjä ique hevqänğanqutqänğa, hiki qua buta äknä, ique a yänänäqñqä kiqätätanği, qua iqä mäpnasqiyäüqä yäniqeqä. ²⁶ I etanği, ämaqä hñqu, Nyaqä kukñuä iu qänaknä miqä imitätqce, ii tiinjä. Ämaqä kñuä mämeqä itä, anjä weä haqeqi ämätqä-paniqä. ²⁷ Itanğa piyä äqiyätä, huakä äpätä, yunüä naqänänjä äqunätä, anjä ique hevqänğanqutqänğa, anjä iqu äpisäutä, qui eeqänä imäknäniqeqä" ätukqce.

²⁸ Jisasi Iqu kukñuä ii qäpu tqanğa, ämaqä Iqueqä kukñuä qätä äwipiyä kuapänänjä iqua, Iqueqä näqñqä motquetqätanğqenqä yäunüä naqänänjä ikuwi. ²⁹ Quwqä ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iqua ämotquaminjuwä-pa, mämotqueqä itä, Yoqä-tänjä-qu eä, ämotquakqce.

8

*Jisasi Iqu, wänymänqä-tänjä hñque äñguä iwimäkkqenqä**

¹ Iqu qoqonjä iunji äväma quveqeqanğa, qokä-apäkä kuapänäni, Ique qänaki äwivändqa äquveqäkuwi. ² Inğanji ämaqä wänymänqä-tänjä hñqu Ique äwimeqce, qonjä äwoktäutä ätukqce. "Naqä Iqukiyä. Si äkinganğutqce, nyi äñguä nyimäktñqeqä."

³ I tqanğa, Iqueqä hipae, ämaqä iqueqä huiwiu itmaqiyätä, "Nyi änyinğiyä. Si äñguä kimänänä" tqanğa, maqänänji wänymänqce qäpu eätä, ämaqä iqu äñguä qe imänğqce. ⁴ Itanji Jisasi Iqu iqueni, "Si äkimeqenqce, ämaqeu mätquä panä. Si äwätinä, tqä huiwi ämaqä Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä ique ämotquetnä, Mosisi iqu hinuiqänä ätkqä-pa hiqäva imäkiyä. Tqä yaqce qäpu eqenqce, ämaqce, näqñqä iuta hipñqeqä" ätukqce.

Mäkä-iqä iutanjä naqä hñqueqä quuvqä heqiyqenqä†

⁵ Jisasi Iqu anjä-himqä Kapänamänji yänğisa peyqanğa, ämaqä Romätanjä mäkä-iqä iutanjä naqä hñqu äwimetä, yatñqä yänänäqñqä äwikqce. ⁶ "Naqä Iquki, nyaqä wäunüä-nyiyqä hñqu yaqä vqanği, anjä du hiqaqä äwinä. Iqueqä yänji nñuä itä, tänjä-hunqä naqänänjä ämetqäüä."

⁷ Kimañi Jisasi Iqu, "Nyi äwätmä äñguä iwimäkmqänä" ätukqce.

⁸ E tqanğa, ämiqä iqu kimañi, tiinjä ätukqce. "Naqä Iquki, Si nyaqä anjä tänğisanqä yapñqce, nyi ämaqä äñguänänjä-qunä hmanjqä. Inji Si kukñuinä tqanğti, nyaqä wäunüä-nyiyqä iqu äñguä imänänä. ⁹ Nyi-pqce inänji. Nyi ämaqä yoqä-tänjä hñqueqä

* 7:23 Lukä 13:23-27 † 7:23 Lukä 6:46-49 * 8: Makä 1:40-45; Lukä 5:12-15 † 8:4 Lukä 7:1-10

yäpä imä äpmamä, ique qänaknä inä wimqänä. Nyaqä ämaqä mäkä-iqä nyi ämitnqä iquauni, hñque ‘Si uvä’ tquanğundqe, iqu äwänqiyä. Hñque ‘Si biyä’ tquanğundqe, iqu äpäñqiyä. Itanğa nqä wäunuä-nyiyqä hñque ‘Si tä imäkiyä’ tquanğundqe, iqu imäkänqiyä” ätukqe.

¹⁰ Jisasi Iqu kuknuä ii qätä äwiyäqe, yäunuä itä, ämaqä Ique qänaki wivändätanğuwä iu ätukqe. “Nyi he etqänä. Ämaqä yäpaqänğisanä tqueqä quuvqä eqiyätñqä-panä iini, Israitqä dunj, Nyi hinuä mäqunquä itñqeqä. ¹¹ Tiinä-pqe etqänä. Ämaqä kuapänäni mäptqä yapqä ingisatä, mäptqä wiqä ingisanä iqua, qu Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeu ätimäupu, Aprähamä iqutä, Aisakä iqutä, Jekopä iqutä buayä anä bñqä quamä pmapnuwiqä. ¹² Inäqe Israitqä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu pmeñqä atäunuä kinğanä ikqä iquauni, Goti Iqu hiawiqä ingisanqä huätä dowatäniqeqä. Iqini qu kñuä kuapänä äqiyäpu, hiqanä manğtäsqukuä mäuqäpnuwiqä.”

¹³ E ätuäqetani, Iqu ämiqä ique, “Si ätunqeqä. Nyi imäkmqenqä quuvqä ae eqñä-pa timäunqiyä” ätukqe. Iinjä tquanğa, asänğani ämiqä iqueqä wäunuä imäqä iqu, äñguä qe imänğqe.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, äñguä iwimäkkqenqä‡

¹⁴⁻¹⁵ Inğani Jisasi Iqu Pitä iqueqä anä yäpä ingisa äpaquväqe, Pitä iqueqä känemi huiwä tnänä wimänğangi, iquvanä iu witanği äqunäqe, kiqä hipa iu itmaqiyqanğa, huiwä tnänä iqu ävameqanğa, ii ävautä Iquenyqä buayä näwenyä imäkkqe.

¹⁶ Mäptqä äwitñqä iqanğani, Jisasi Iquenyqä ämaqä penqä-tänä kuapänänä ätuma äpkui. Iqu penqä iquau kuknuä ätuätä huätä ändowatätä, yaqä-tänä iquauni äñguä qe imäkkqe. ¹⁷ Iqu iinjä imäkätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, hinuä-tqä Asayä iqueqä manä iuta ätkqä hñque, qäyunä imäqanği ätimäukqe.

“Iqueqä-kiuäñi, neqä yaqä huitanä-huitani ämetä, huätä ämamäuqeqä.”§

*Jisasi Ique qänaki wivändqenqä**

¹⁸ Jisasi Iqu, ämaqä kuapänäni Ique qäuiqä enqä-pa äkutäupu, pämä tqäutangä äqunäqe, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauni, “Ne eqä-huänä yätäqä nänğisanqä äwanä” ätukqe.

¹⁹ Inğani ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä hñqu äpäqe, Jisasi Ique tiinjä ätukqe. “Ämotqueqä Iqukiyä, Si anä-himqä eeqänänä iunqä uwqanğtqe, nyi qänaknä kivändmqänä.”

²⁰ Jisasi Iqu kimanj tii ätukqe. “Hiveqä hiqiyqä iqua, iquauqä anä-täniqä. Yñjä iqua, anä-täniqä. Inäqe, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä anä hiqaqä wiqe, hmanjqä.”

²¹ Itanğa wäunuänqä ämotquaminqä hñquququ tii ätukqe. “Naqä Iquki, nqä apique ganä, qua qäyä mapteumqänä, hinuinä nqänäwqatiyä.”

²² I tquanğani, Jisasi Iqu kimanj tii ätukqe. “Qäyä eänä. Ämaqä ae äpäkombqä iqua,† quwqä ämaqä pizqä iqueni, qua qäyä pteñqeqä. Si Nyi qänaki nyivändiyä.”

Yunuä iqutä, eqä iqutä, Jisasi Iqueqä kukñui qätä äwikiyinqä‡

²³ Kuknuä e ätmbiyitani, Jisasi Iqu yimba iu tkamäuqanğa, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua anä ätkamäukuwi. ²⁴ Qu eqä-huänä Galili awä iqi wätqätanğuwänğa, yunuä naqänänä hñqu ätimäutä, eqä änyuämäwa äpäyätä, yimba iqueni qui imäkätñqä iqanğqä-qe, Jisasi Iqu hiqaqä yqänä äwäminqe. ²⁵ Iinqe

‡ 8:13 Makä 1:29-34; Lukä 4:38-41 § 8:17 Asayä 53:4 * 8:17 Lukä 9:57-60 † 8:22 Jisasi Iqu ii ätkqe, Iqu ämaqä hänä yqänä äpmapiyä-qe, quuvqä maeqiyqä iquauñqä ätkqe. ‡ 8:22 Makä 4:35-41; Lukä 8:22-25

qu äwäpu, Ique ämenjä äväpu tii ätukuwi. “Naqä Iquki, ne qui imäknaṭṭqä iqunä. Yätamakqä neyä.”

²⁶ Iwä Iqu, “Täukueqä! Hiqä quuvqä heqiyqe, wänqäpiyqä. He ze, sunqä enḡiyä?” ätukqe. Itañi Iqu yuṇuä iquesä, eqä iquesä, “Iṇi miqä manyinyqä” tquanḡa, iquaqu ämḡänḡiyi.

²⁷ Inḡañi ämaqä iqua yäṇuä ipu, tii äṭḡuwi. “Ae! Ämaqä Tqu äkitaṇä änäänḡukä? Yuṇuä iquṭä, eqä iquṭä, Iqueqä kukṇui qätä äwiyqiyuä.”

Ämaqä penqä-tänjä hḡquaquinyqäS

²⁸ Itañi Jisasi Iqu eqä-huänjä yätäqä näḡgisa ätimäuqe, qua Gatala iu iuäqämakqe. Iqini ämaqä penqä-tänjä hḡquaqu hikä hovqä ämaqä pizqä emiṇuwä iuta äpäsinyä äwimakiyi. Iquaqu hiqi tqäutaḡḡinyiḡqä, ämaqä huänqä iuṇi mäwqä imiṇuwi. ²⁹ Ique äwimayi, zääqä yänänäḡḡqä ätukiyi. “Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquki, squä nemäkṭḡäwä? Hea qäyuni matimäuqä qäyä etaḡi, Si qui nemäkṭḡqä äpinyä?” ³⁰ Yaqueqä kuapänäṇi kiṇä näṇi äṭqäupu, ymisaṇä änmiṇuwi. ³¹ Itanḡa penqä iqua yatḡqä yänänäḡḡqä äväpu, “Si huätä nandowatḡanḡtqe, ne yaqueqä iquau-mända paquvatunḡuä hiṇuinä naqänyä!” ätukuwi.

³² I tquanḡuwänḡa, Iqu “He upuiyä” ätukqe. Itañi penqä iqua ämaqä iquaquini äväma, yaqueqä iquauqä yäpä inḡisa äpaqukuwi. Inḡañi yaqueqä eeqänänjä iqua ṭnänjä äwäpu, iwaqä iuta eqä-huänjä buṇqä äpäquveqäpiyi, eeqänäṇi eqä änyuäpätäkqe.

³³ Ämaqä yaqueqä miqä iqua hiṇuä e äqumbiyi, zä anjä-himqä iunqä äwäpu, iinjä timäuḡanḡḡenḡätä, itanḡa ämaqä penqä-tänjä iquaqui äwimakḡenḡätäṇi, ämaqä ätukuwi. ³⁴ Itanḡa ämaqä anjä iutaṇä eeqänäṇi, Jisasi Ique wimapḡqä äpkuwi. Qu Ique hiṇuä ae äqumbiyi, Iqu qua iu ävämetḡqä yatḡqä yänänäḡḡqä äwimiṇuwi.

9

*Jisasi Iqu, ämaqä yänjä ḡḡuä-tänjä hḡque äḡḡuä iwimäkkḡenḡä**

¹ I tquanḡuwänḡa, Jisasi Iqu yimba hḡque äṭkapmäuqe, eqä-huänjä yätäḡänḡisaṇqä anḡumä äwätä, Iqueqä anjä-himqä iu ätimäukqe. ² Inḡañi ämaqä hḡqua, yänjä ḡḡuä-tänjä hḡque, iqueqä yquvanjä iunä witaḡi Iquenyqä ätuma äpkuwi. Itañi Iqu iquauqä quuvqä heqiyqe naqä-qakuänänjä äqunäqe, ḡḡuä-tänjä iqueni tii ätukqe. “Nqä ymeqä iquki, tqä äwqe haṇuä äkinyänä. Nyi tqä suqä quvqe, huätä ae ämakmäuqänä.”

³ Ämaqä kukṇuä-suḡenḡä näḡḡqä hḡqua, Iqu e tquanḡi äwipiysi, quwqä kṇuä indqänḡqä imnä tiinjä indqänḡuwi. “Ämaqä Tqu Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa timäutḡqä iqiya.”

⁴ Jisasi Iqu iquauqä kṇuä indqänḡeuni näḡḡqä eätä, tii ätukqe. “He heqä kṇuä indqänḡqä iutaṇi, kṇuä quvqe sunqä indqänätqänäüä? ⁵ Nyi iqueni, ‘Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä’ ätuätmä imäkmqe, yänänäḡḡqä-tänjunqä. Itanḡa Nyi iqueni, ‘Si ävautnä qanjä uvä’ ätuätmä imäkmqä-pqe yänänäḡḡqä-tänjunqä. Qäquaqu asänäṇi. ⁶ Inḡi Ämaqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täuni suqä quvqe huätä mamäunḡiyä-qe, he näḡḡqä mapḡqä änyinḡiyä.” E ätuäqetaṇi, yänjä ḡḡuä-tänjä iqueni, “Si pämä äṭqäutnä, yquvanjä ämetnä, tqä anjä iunqä uvä” ätukqe.

⁷ I tquanḡa ämaqä iqu ävauqe, iqueqä anjä iunqä äukqe. ⁸ Ämaqä iqua hiṇuä iinjä äqumbiyi, zä ipu, Goti Iqu ämaqäuni yänänäḡḡqä iinjä vqanḡḡenḡqä, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäukuwi.

Matiu mbqä motauqä iquenqä†

⁹ Jisasi Iqu anä ique äväma äwätäqänğanı, ämaqä hñqu mbqä motauqä anä iu pmetanđi äqunqge. Iqueqä yoqe, Matiu ique. E äqunäqe, iqueni, “Qänaki nyivändiyä” ätukqe. Inji, Matiu iqu ivatuwänäqe, Ique qänaki qe äwivändkqe.

¹⁰ Ga Jisasi Iqu, iinjä iqueqä anä iu buayä änätä pmetanđa, ämaqä mbqä motauqä kuapänänjä hñquatä, suqä quvqä imäqä kuapänänjä hñquatä äpäpu, Iqutä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua-pqetä buayä anä ängmanminjuwi. ¹¹ Parisi hñqua hinuä e äqumbiyi, wäunüänqä ämotquaminqä iquau yatnqä äwikuwi. “Hiqä Ämetqueqä Iqu buayi, ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäqä iquatä, anä änätñqe, äänä etanđiwä?”

¹² Jisasi Iqu qätä e äwiyäqe, tii ätukqe. “Ämaqä yaqä maeqä iqua, duuta iquaunqge, mäwqä ipnqäuä. Ämaqä yaqä-tänä iquanä upnqäuä. ¹³ Nyi äpqe, ämaqä jänänjä iquau tääqä tuätumamqä äpqä hmanjqä. Oeyä. Nyi ämaqä suqä quvqä imäqä iquau tääqä tuätumamqä äpqeqä. Iinjñqe he Goti Hanjuwä Iqueä bukä iu tiinjä äqänänqge, näqñqä mapiyä.

‘He hiqäva imäkätqänjuwñqe, manyinjä iqiyä. He ämaqä iquaunqä qeqä emänđanđuti äñguä itquapñqä änyinjñqä.’‡

Suqä, buayä manqä imäkmbu, pmeqenqä§

¹⁴ Inğanı ämaqä Jonä iqu ämotquaminqä iqua, Jisasi Ique äwimepu yatnqä äwikuwi. “Ii änäänänqäwä? Nesä, Parisi iqua ämotquetqänjuwä iquatä, tääqä yänänänqñqä imäkatunquä dñqä, buayä manqä imäkñätanä yakuä äpmetunqueqä. Inäqe ämaqä Si ämotquetqänä iqua, iinjä miqä itqänjuwiqä.”

¹⁵ Jisasi Iqu kimanı, kukñuä ktqä tii ätukqe. “Ämaqä apäkä metnqä hñqu, iqueqä käyämaqä iquatä yqänä pmetanđa, qu äwqä hanjä iuta hipenüä iuismäknäpu pmapnuwänqätanä? Oeyä. Qänakndanı, huiziqua ique ätuma uwqanđuwänđga, iqueqä käyämaqä iqua inğanä imäkmbu pmapnuwänqeqä.

¹⁶ Itanđa, gquä yäuä hñqu äpkñqge, ämaqä hñqu yuä änyä-hänä hñquesanđ ätävätä, hovqä yäuä ique mapmävqä yänqiyä. Iqu e imäkätqe, asñä äqiyätäqänğanı änyä-hänä guä e äktäpitqä iqu, yäuä iqueni qui naqänänjä imäkätä, hovqä naqä vänqiyä. ¹⁷ Tiinjı iinänjqä. Ämaqä hñqu wainqä-eqä änyä-hänä hui yaqueqä huiwä yäuä du mequatimäuqä yänqiyä. Iqu e imäkätqe, wainqä-eqä änyä-hänı, yaqueqä huiwä yäuä iqueni äpisätä, qua bu hiquatäunqiyä. Yaqueqä huiwä-pqe, qui inä imäkñänqiyä. Wainqä-eqä änyä-hänı, qu yaqueqä huiwä hänä iu iquatimepñqäuä. Inji qäquaqu äñguänänqñqeqä.”

*Jisasi Iqu apäkä hiuaqui, äñguä iwimäkkqenqä**

¹⁸ Jisasi Iqu, ämaqä Jonä iqu ämotquaminqä iquau, kukñuä ii yqänä tuätqätanđa, ämaqä miqä hñqu äpäqe, Ique qonjä äwoktäutä tii ätukqe. “Nqä ymeqä apäkä ii, tänđa äpäkonđqä-qe, Si äpätnä Saqä hipae haqeqi wiyqanđti, hänä vautñqänänjä.”

¹⁹ Iqu e tqanđa, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquatä pämä ätqäpiyi, ique äwivändkuwi.

²⁰ E äwäpiyä imdanı, apäkä hui Jisasi Iqueä tuwä-tänä qäqiqi äpäqe, Iqueqä gquä iu itmaqänqge. Ii hea ique-iqueni, qanüä yaqä e pmetanđi, quväukuä 12 ämäwqätäukqe. ²¹ Ii knui, “Nyi Iqueqä gquä iu itmaqänmqe, äñguä nyimänänqiyä” indqänätä, iinjä ikqe. ²² Ii Ique itmaqiyqanđa, Iqu hiqumuanä äwiyäqe, ii hinuä äqunätä tii ätukqe. “Nqä ymeqä iiki, tqä äwqe hanüä äkinyänä. Si Nyinyqä quuvqä eqänä-qae, äñguä äyä ikimäqänä.” Hea inđata-tinjı, äñguä äpmaka äukqe.

† 9:8 Makä 2:13-17; Lukä 5:27-32 ‡ 9:13 Hosiya 6:6 § 9:13 Makä 2:18-22; Lukä 5:33-39 * 9:17 Makä 5:21-43; Lukä 8:40-56

²³ Itanġaŋi Jisasi Iqu ämiqä iqueqä anä iu äpaquväqe, ämaqä hġqua hääwä ätäpu, qokä-apäkä kuapänäni kġuä yänänäqġqä qäkmanätqätanġä äqunġqe. ²⁴ Itanġi Iqu tii ätukqe. “Ii mäpäkonqä iqueqä. Oeyä. Ii hiqagenä äwinä. He huätä upiyä.” E tqunġqetani, qu Iqueni tä äsukuwi. ²⁵ Qu iquau yäpaqä mäŋgisa huätä dowatqanġuwänġa, Iqu hiqġqä ii witanġqä inġisa äpawäqe, iyyqä hipa iu a maqätqanġa, ii ävaukqe. ²⁶ Inġi Iqu i imäkqanġqenġe, kukġui hiŋġinäwa im-imä ätqa äukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä hiġuä pišqä hġquaqui äŋġuä iwimäkkqenġä

²⁷ Jisasi Iqu anä ique äväma wätqätanġaŋi, ämaqä hiġuä pišqä hġquaqu, Ique qänaki äwivändäsinyä, tääqäqä äuminġiyi. “Dewiti iqueqä Kawiquki, Si yenyqä qeqä kimänänä.” ²⁸ Iqu äwätä anä iu paquvqanġaŋi, iquaqu Ique wimeqanġiyänġa, Iqu yatġqä äwikqe. “Nätmatqä iinġi, Nyi qäyunä imäkmqenġe, qe quuvqä eqiyqinyqä?”

Kimani iquaqu, “Naqä Iquki, ye quuvqä eqiyqeeä” ätukiyi.

²⁹ Itanġi Iqu iquaquiyqä hiġuä iu itmaqiyätä, “Qe Nyinyqä quuvqä eqiyqiyä-panġi, nätmatqä iinġi äqemeŋqiyä” ätukqe. ³⁰ I tqunġa iquaquiyqä hiġui äŋġuä äqänġiyi. Itanġa Jisasi Iqu kukġuä yänänäqġqä tiinġä ätukqe. “Nätmatqä äqemeqenġe, ämaqä hġque awä mätquä panyinyqä.” ³¹ Iqu i tqunġqä-qe, iquaqu äwiyi, Iqu iwimäkqanġqenġe, ämaqä eeqänänġiu awä ätuäkäminġiyi.

Jisasi Iqu, ämaqä peŋqä-tänġä, kukġuä matqä hġque äŋġuä iwimäkkqenġä

³² Ämaqä iquaqu Ique tii vämeqanġiyänġa, qu ämaqä peŋqä-tänġä, kukġuä matqä hġque ätuma äpkuwi. ³³ Jisasi Iqu peŋqä ique huätä mamäuqanġa, ämaqä kukġuä matqä iqu kukġuä tqanġa, ämaqe kġuä kuapä indqänäpu, tii ätkuwi. “Israitqä täuŋi, nätmatqä huitanġä tiinġi, hiġuiqänänġi matimäuqä iminġeqä.” ³⁴ Itanġi Parisi iqua, “Iqu peŋqä iquau huätä ämamäuqe, peŋqä naqä iqueqä yänänäqġqetä imäkqiyä” ätkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqeunġä huäqä kiinġä äwunminġenġä

³⁵ Jisasi Iqu anä-himqä eeqänänġä iu ikitä, anä aquväqġqä iuŋi ämaqeu ämotquetä, Goti Iqunä ämitġqä iunġä kukġuä äŋġui awä ätuäkitä, yaqä huitanġä-huitanġä eeqänänġi äŋġuä iwimäkäkäminġe. ³⁶ Iqu qokä-apäkä kuapänä pmetanġä äqunätä, iquaunġä huäqä kiinġä äwunminġe. Qu sipsipqä quwqä ämiqe hma etanġi, äwäwa kiinġä ipu, qui imäkmbġqä itqänuwä-pa pmetanġä äqunminġe. ³⁷ E äqunäqetani, Iqu Iqueqä wäunüänġä ämotquaminġä iquaunġi, tiinġä ätukqe. “Wäunüä iuŋi, ymisanġä yäuä kuapänä iinä, inġä etanġi ämaqä wäunüä iqe, hmbnänġqä. ³⁸ Iinġe ämaqä wäunüä iqä hänġä hġqua, ymisanġä aquvä ptpġqä dowatätġqä iinġe, he wäunüä Kaniqenyqä tääqä tupġeqä” ätukqe.

10

*Jisasi Iqueqä kukġuä awä tuäkiqäpġqä ändowatkqä iquauqä yoqeyi**

¹ Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüänġä ämotquaminġä 12 iquau tääqä ätuätumeqe, dnġä quvqe huätä ändowatäpu, tänġä-yaqä hiutanġä-huitanġä-tänġä iquau äŋġuä wimäkġpġqä diŋqä, yänänäqġqetä yoqä naqetä äwikqe. ² Ämaqä kukġuä awä tuäkiqäpġqä dowatätġqä 12 iquauqä yoqe, tiinġi. Kiŋganänġi Saimonä, iqueqä yoqä huizi Pitä iquvi. Itanġa känġuequ, Endru iquvi. Itanġi Sepri iqueqä hikġä iquaqu, Jemisi iquä Jonä iquä. ³⁻⁴ Itanġa Pilipä ique, Batromi ique, Tomasi ique, Matiu mbqä motauqä ique, Jemisi Aläpiyasi iqueqä hikġä ique, Tatiyusi ique, Saimonä ämaqä Selotqä iutanġä

* 10: Makä 3:13-19; Lukä 6:12-16

ique, itanğa Jutasi Iskarioti,† ämaqä qänaknda Jisasi Ique ämaqä huiziuqä hipa iu qui imäkpnqä väniqnqä iquvi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iqua wäunüä imäkpnqä, näqnqä äwikqenqä‡

⁵ Ämaqä 12 iquauñi, Jisasi Iqu wäunüänqä ändowatätä tii ätukqe. “Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanği huiziquauñqä mäwqä pambiyä. Sämalıya pmeqä iquauqä anä-himqä iunji, mäpaquvqä pambiyä. Oeyqä. ⁶ He Israitqä iquauñqänä upñqeqä. Qu sipsipqä, hänaqä qäyunänñiqä mañqä enqä-panä-quai. ⁷ He äwäpu kukñuä awi, ‘Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, qäukuä yätuta qäqi täqi ae äquvepgeqä’ tupñqeqä. ⁸ Ämaqä täñä-yaqä-tänä iquau äñguä iwimäkäpu, ämaqä ae äpäkonğuwä iquau ävauqumuatäpu, ämaqä wänymänqä-tänä iquau äñguä iwimäkäpu, dnä quvqä penqä, ämaqä iquau ätqäunqe, huätä dowatäpu iqäupiyä. Nätmatqä he ämeñuwi, mbqä mäwqä ipu hñgi ämequwitani, ämaqä iunji, hñgi wipiyä” ätukqe.

⁹⁻¹⁰ “He qanä äwäpiyänğanı, mbqä-qatä, yquayä qa-mñqetä, gquä tñänqä hñqutä, yukä iu ämuasmäuqetä, qanä uwqä yäkqetä, qäsä mämeqä pambiyä. Oeyä. İi tiñä hitanği. Ämaqä wäunüä iqanğppqä iquauñi, ämaqä quwqä yätamäkqä ämetqänuwä iqua buayi äwipñqäüä.

¹¹ He anä-himqä hñque äpaquväpiyänğanı, ämaqä suqä äñguä-tänä hñquenyqä qävqä ipu, anä-himqä iu ävämepiyänğanqe, ämaqä iqueqä anjunä pmeqäpnqä.

¹² He iqueqä anju äpaquväpiyänğanı, iqi pmamitpqä iquauñi, ‘Goti Hanjuwä Iqu äñguänä emäkänqiyä’ tquäpnqä. ¹³ Iqua aquvänä ipu he etmeqanğppqe, hiyaqä kukñuä äñgui, iquatä witäniqeqä. İ etanğqä-qe, qu he etmapñqe aquvänä miqä iqanğppqe, hiqä kukñuä ii iquau yätamäkqä mäwqä da yänqiyä. ¹⁴ Ämaqä hñqu he etmetä iqueqä anä iunqä etma mäwqä itä, hiyaqä kukñui qätä maeyqä iqanğutqe, he anä-himqä ique ävämepiyänğanı, qua hinoqukuä yukä iu täka emäkmitätqe, ptä quväteqämä emä uwqäpnqä. ¹⁵ Nyi naqä-qakuä etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kukñuä mitäniqänğanı, qokä-apäkä anä-himqä iquesanji iquauqä kimanji hanjä-iqe, Sotomä iutä Gomora iutä äpmaminuwä iquauqeunji, S aañä ämäwqätäunıqeqä.”

*Jisasi Iqueqä wäunüä imäkqä iquauñi, hanjä-iqä wimeninğenqä**

¹⁶ “Nyi endowatqe, tiñjqä. Sipsipqä iqua, hiveqä hiqiyqä iquauqä awä imä äwquwä enqä-panä iñä endowatqänä. Ämaqä hui he qui emäkpnqä iqäpnqäüä. İñi he qämakä iquauqä suqä iunä qänaknä ipu, kñuä äñguä ganä indqämbiyi imäkqäpnqä. İñäqe yññä-heeqe, suqä quvqä mimäkqä itqänuwä-pa, he-pqe asä ii iqäpnqeqä. ¹⁷ He ämaqä iquauñi äñguänä wimasipiyä. Qu quwqä ämiqä iquauä hñjuä iqñi kukñuä metpnuwiqä. Quwqä anä aquväqñqä iunji, täua hitäwipnuwiqä. ¹⁸ Qu Nyi mändi ängittqiyäpu, ämiqä Romätanä iquauñqätä, anä-himqä naqä ämiqä iquauñqätä, henji eyqiyäma upnuwiqä. İnğanı he ämaqä naqä iñä iquautä, ämaqä Israitqä qäyä etanği huizi iquautäñi, kukñuä äñgui awä tupnuwänqeqä. ¹⁹ Qu henji, kukñuänqä eyqiyäma uwqanğuwänğanı, ‘Ne kukñui, äki tanquatiyä? Ä kimanji, äänä tuanquatiyä?’ kñuä mindqänqä pa iqäpnqä. Oeyä. He kukñuä tñqänğanı, Goti Hanjuwä Iqu he kukñuä tupñqe, ämetquenqiyä. ²⁰ İi tiñiqä. Kukñui, hiqä-hiuä matqä ipñqäüä. Hinıqueqä Dñä Äñguä Iqu hiyaqä manjä iuta awä tuänqiyä.

²¹ Ämaqä hui quwqä kätä-känğueque, huiziqua ique pizqä päkpnqä iñqe, quwqä hipa iu wipnuwiqä. İtanı kanıqukuä, quwqä ymeqä iquauñi-pqe, suqä asitanji itquapnuwiqä. İtanğa ymeqä iqua, kunaqä-kununuau-pqe, mäkä äunäpu asä

† **10:3-4** Näqnqä-tänä kuapänä iqua, kñuä tiñä indqänätqänä. Yoqe Iskarioti, kiqä quati, ‘ämaqä anä-himqä Karioti iquesanä ique’. ‡ **10:3-4** Makä 6:6b-13; Lukä 9:1-6 § **10:15** İpäqäqä 18:16-19:29 * **10:15** Makä 13:9-13; Lukä 21:12-19

inä ipnuwiqä. ²² He Nyaqä yoqä-tänuenä etanji, ämaqä eeqänäni äwqä quvqä emäqäpnuwiqä. Inäqä qokä-apäkä hanjä-iqä qäpu etqänqanqä yänjä äqämbu äpnamitpqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hänjä iqumuatäniqeqä.

²³ Ämaqä anä-himqä hñquesanji quvqä etqueqanqppqe, he ävämepe, anä-himqä hñquenyqä zä uwqäpnqä. Nyi naqänä etqänä. He Israitqä iquauqä anä-himqä eeqänänjä iunji änyä mikiqänqä, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäniqeqä.

²⁴ Ämaqä näqñqä ämetqänuwä iqua, näqñqä ävätñqä iqueni, mämäwqätäuqä ipñqäuä. Itanqä ämaqä wäunüä imäkätqänuwä iqua, iquauqä naqä iqueni, mämäwqätäuqä ipñqäuä. ²⁵ Näqñqä ämetqänuwä iqua, ämotquetñqä iqtänji, asänänjä eänuwi, ii qäyunjqä. Wäunüä imäkätqänuwä iqua, naqä iqtä asänä eänuwi, ii-pqe qäyunjqä. Inji ämaqä ämiqä iquenyqe, qu 'Iqu dnä quvqä Belsäpulä iqueqä' ätpqe,† iqueqä yäpä iqi itqänuwä iquauñqe, yoqä quvqänänjä asä inä tñqäuä.

Zä tquenyqä winqenqä?‡

²⁶ He ämaqä iinjä etqueqanqppqä iquauñqe, zä miqä pambiyä. Nätmatqä eeqänänji huäqä äutnmitätqe, ätnänjä iqi timäunqiyä. Nätmatqä eeqänänji zä äwämitätqe, ämaqe näqñqä hipñqäuä. ²⁷ Kukñuä Nyi ämaqeu mätquä henyä etätñqe, he ätnänjäqi tquäpnqe. Kukñuä Nyi qeiqinyä etqe, he ämaqeuqä hinüä iqi ätqäupu awä tquäpnqe. ²⁸ Ämaqä hiqä huiwä iunä päsqä iquauñqe, zä miqä pambiyä. Qu quuvqe, pizqä mapäsqa ipñqäuä. Goti Hanjuwä Iqu, huiwitä, quuvqetä, tä iunqä dowatätä, qui Imäkqä-qu etanji, he ze Iquenyqänä iqäpnqeqä. ²⁹ He näqñqeqä. Yñjä wänqä isuaunqe, ämaqe, qu hñjuaquinyqä mbqä wänqä hñqunä itqänjä. Inäqä hiqä Hiniqu, isuaü äñguä ämitäqetani, Iqu hinuinä mäqunquä iqanqutqe, isuaütanjä hmbu qua mänji mapäkñqä inqiyä. ³⁰⁻³¹ Goti Hanjuwä Iqueqä hinüä iqinj, he yñjä isuaunji, ämawqätäunäuä. Hiyaqä dä nyuänjä iunji, Iqu a ae ätäuqeqä. Iinjä etanji he hanjä-iqä emeqanqutqenqä, zä miqä pambiyä.

Jisasi Iquenyqä kuapänä winqanji, Iquenyqä awä-tqenqä§

³² Ämaqä hñqu, ämaqä iunji, 'Nyi Jisasi Iquesanunjqä' tquanqutqe, ga Nyi-pqe iquenyqe, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueä hinüä iqinj, 'Ämaqä tqu, Nqeqä' tumniqeqä. ³³ Itanqä ämaqä hñqu, 'Nyi Jisasi Iquesanunä manä' tquanqutqe, ga Nyi-pqe iquenyqe, Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueä hinüä iqinj, 'Ämaqä tqu, Nyitanju manä' tumniqeqä.

³⁴ He Nyinyqe, 'Iqu mäkä eeqäpnänji, mändi kittqiyätñqä äpqqä' kñuä maeyqä pa inä. Oeyä. Nyi ämaqe, äwqä hanüä inqä pmetpnuwä diñqe, mäma mapqä, ipäqäyunä äma äpqqä. ³⁵ Nyi tiinjqä äpqqe.

*'Hikñuiqu, kaniqä mäkänqä vqä iñqätä, meqi, känäu mäkänqä vqä iñqätä, hikñueqä apäki, keenqä mäkänqä vqä iñqätä, äpqqä. ³⁶ Itanqä ämaqä hñqueqä käyämaqä iquautanjä hñqua, iqueni himä-wiunqä wipnuwiqä.'**

³⁷ Ämaqä hñqu kaniquenyqätä, känäunqätä kuapänä äwinyätä, Nyinyqe wänqäpu äwinymitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu hmanjqä. Ämaqä hñqu iqueqä ymeqä qokä iquauñqätä, apäkä iuaunqätä kuapänä äwinyätä, Nyinyqe wänqäpu äwinymitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu hmanjqä. ³⁸ Itanqä ämaqä hñqu hanjä-iqä Nyaqä yoqeta wimeqanqutqe mämeqä itä, Nyinyqä qänaknä miqä imitätqe, iqu Nyaqä näueqä-qu manä.† ³⁹ Ämaqä hänjä-pmeqä äñgui ämäqumuetä, a yänänäqñqä äqätmitätqä iqu, iqueqä hänjä-pmeqe qui imäknänqiyä. Itanji ämaqä Nyinyqä kñuä indqänätä,

† 10:25 Matiu 9:34 ‡ 10:25 Lukä 12:2-7 § 10:30-31 Lukä 12:8-9 * 10:36 Maika 7:6 † 10:38 Lukä 14:26-27

iqueqä hängä-pmeqe huätä ävquatämäumitätqä iqu, hängä-pmeqä naqä-qakuänäni ämeniqeqä” ätukqe.

Yätamäkqä vqä iqua, kima ängüä mapnuwänqä

⁴⁰ “Ämaqä hñqu, he etmetä ängüänä emäkqanqutqe, iqu Nyi-pqe inä iny-imäkqiyä. Ämaqä Nyi indmetqä iqu, Nyi änändowatkqä Ique-pqe inä itmeqiyä.

⁴¹ Ämaqä hñque, Goti Iqueqä kukñuinqä hiñuä-tqä hñqu ique wimeqanqa, iqu iquenyqe, ‘Hiñuä-tqä-queqä’ kñuä indqänätä, iqueni itmetä ängüä iwimäkätqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueni, nätmatqä ängui, hiñuä-tqä iquau ävätñqä-pa väniqeqä. Itanqa ämaqä hñque, ämaqä jänänjä hñqu ique wimeqanqa, iqu iquenyqe, ‘Ämaqä jänänjä-queqä’ kñuä indqänätä, iqueni itmetä ängüä iwimäkätqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iqueni, nätmatqä ängüä, ämaqä jänänjä iquau ävätñqä-pani väniqeqä. ⁴² Itanqani ämaqä hñqu, Nyaqä ämaqä tquautanä yoqä naqä-tänjä maeqä hñquenyqe, ‘Iqu Jisasi Iquenyqä qänaknä itñqä-queqä’ kñuä indqänätä, ique eqä isqä ävätqä iqu, Nyi iquenyqe, ‘Ämaqä tqueqä wäñuä ängüä iutanä kimanä, ämeniqeqä’ naqä-qakuänänjä etqänä” ätukqe.

11

*Jonä asñä-qäyqä iqu, yatñqä äwikqenqä**

¹ Jisasi Iqu, Iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä 12 iquauni kukñuä ii ae ämotqueqe, Iqu iqini äväma, anjä-himqä huizi, qua Galili iu äwiñqä iu, ämaqueu ämotquetä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui awä ätuäkäminqe.

² Jonä iqu guä kiqiyäueqä aniu äpmeqänqani, iqu wäñuä eeqänänä Kraisi Iqu imäkqanqenqä qätä äwiyäqe, iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä hñquaqu, Jisasi Ique yatñqä wiñqä ändowatkqe. ³ Iquaqu Ique äwimayi, yatñqä tiñjä äwikiyi. “Qu ‘Kraisi Iqu äpäñqiyä’† ätätqänjuwi, Si Qäqukitanä, ä hñquenyqä hiñuä inä äqänänä pmetunqutanä?”

⁴ Jisasi Iqu kimanä, iquaqui tiñjä ätukqe. “Qe nätmatqä hiñuä äqunäsinyä qätä äwiyänjiyinqe, äwäsinyä Jonä ique awä tiñjä suinyqä. ⁵ ‘Ämaqä hiñuä pisqä iqua, hiñuä ängüä äqänqäuä. Yukä quvqä iqua, qanä ängüä äwqäuä. Wänyimänqä-tänjä iqua, ängüä imänqäuä. Qätä äyqä iqua, qätä äwiyqäuä. Ae äpäkonquwä iqua, angi ävauqäuä. Nätmatqä maeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä ängui qätä äwiyqäuä.’‡ ⁶ Ämaqe, qu Nyi imäkqanqenqä kñuä indqänäpiyä iqua, quwqä quuvqä heqiyqe qui mimäkñqä iqanqutqe, qu aquvänä ipñqäuä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jonä iquenyqä ätukqenqä§

⁷ Jonä iqueqä ämaqä iquaqu ae uwqanqiyänqa, Jisasi Iqu qokä-apäkä iuni, Jonä iquenyqä tii ätukqe. “He anjä avñqä dunqe, squä hiñuä qumbñqä äukuwäwä? Qoä-qamqä yunüä miqanqde qumbñqä äukuwätanä? Oeyä. ⁸ Squä hiñuä qumbñqä äukuwäwä? He ämaqä qäkä ängüänänjä yäuqä pmetanqä hñque hiñuä qumbñqä äukuwätanä? Oeyä. Ämaqä qäkä ängüä äyäuñuwä iqua, ämiqä naqä iqueqä anjä du pmetñqäuä. ⁹ He squä hiñuä qumbñqä äukuwäwä? Ämaqä hiñuä-tqä hñque hiñuä qumbñqä äukuwätanä? Nñqä. Iñjä sätäti, Nyi tiñjä etqänä. Iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä hiñuä-tqä huizi iquauni ämawqätäunä” ätukqe. ¹⁰ “Bukä iuni, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanui tii ätä äqänänä.

‘Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kukñuä ämapqä hñque, Si hiñuiqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqänänjä,’ ätä äqänänä.*

* 11: Lukä 7:18-23 † 11:3 Matiu 3:1-12; Malakai 3:1 ‡ 11:5 Asayä 35:5-6 § 11:6 Lukä 7:24-35 * 11:10 Malakai 3:1

Kukñuä ii, ämaqä tätquenyqä ätqiyä. ¹¹ Itanji Nyi he naqä-qakuä tiinjä etqänä. Ämaqä eeqänänjä iutani, Jonä asnjä-qäyqä ique ämāwqätäutñqe, aanqeqä. Inäqe Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iunji, ämaqä yäpakä quvqä äpmeñqä iqu, Jonä iqueni ämāwqätäunä” ätukqe.

¹² “Jonä asnjä-qäyqä iqu kukñuä awä ätuminqänğanji, ämaqä yänänäqñqä-tänjä iqua, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqä iu paqunqenqe, qu wäunjuä yänänäqñqä ipñqä ipäqäkuwi. Täñğanji qu wäunjuä iinji yqänä imäkäpu, Goti Iqueqä miqeunji hanjä-iqä kuapanä ävätqänäuä. ¹³ Jonä iqu ätimäukqänğanqe, ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqä näqñqe, qu bukä hinjuä-tqä iqua äqäkuwiutatä, Mosisi iqu kukñuä-suqenqä äqäkqeutatä ämaminjuwiqä. ¹⁴ Goti Iqueqä bukä iunji, ‘*Hinjuä-tqä Laisa iqu äpäñqiyä*’ ätätä äqänänqe,† ii Jonä iquenyqänä äqänänä. He Nyaqä kukñuä iinqe, quuvqä heqäpñqäpiyä, maeqiyqä ipñqäpiyä? ¹⁵ He qätä-tänjuenä epiyi, kukñuä iinqe knjuä äñguänä indqämbiyä” ätukqe.

¹⁶ “Ämaqä tänğa äpmeñuwä iunqe, Nyi änäänyä tmqäwä? Tiinjuaiqä. Ymeqä ququawä aquvāqñqä iu quamä äpmapu, ymeqä huizi iquauñqä tääqä tiinjä ätätqänjuwä-panjä-quaiqä. ¹⁷ ‘Ne henyqä hääwä qäyä ätqanqu, he himnuñuä miqä iquwiqä. Ne pmapqä qäyä iqanqu, he knjuä maqiyqä iquwiqä’ ätätqänjuwiqä. Ämaqä tänğa äpmeñuwä iqua, qu ymeqä tqua enqä-panjä eäpu, suqä äsque-äsquenyqä mäwinğanjiyi. ¹⁸ Jonä asnjä-qäyqä iqu äpäqetani, buayä änätä, wainqä-eqä manqä iqanğa, qu ‘Dñä quvqä-tänjä-queqä’ äyä ätkuwiqä. ¹⁹ Inäqe Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäqetani, buayätä eqätä ganqñanğa, qu tii ätqäuä. ‘Ämaqä buayä eqä yaqäpiqä itä änätä, wainqä-eqä kuapä ñqueqä. Itanğa ämaqä mbqä motauqä iquauqätä, suqä quvqä imäkkqä iquauqätä näueqä-queqä’ inä ätqäuä. Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquauqä wäunjui, tiinjä motquapnä. Iqueqä knjuä indqänqe, ii aanjä naqä-qakuiqä” ätukqe.

Ämaqä, quwqä suqä quvqenqä mäwquatämäuqä iquauqä hanjä-iqenqä‡

²⁰ I ätuäqetani, Iqu ämaqä anjä-himqä hui-huiu äpmeñuwä iquauñi, äkasuwä ätukqe. Anjä-himqä iunji, Iqu wäunjuä ämaqä mimäqñänänjä di kuapanä qäyä imäqñanji, quwqä knjui äkunmäknäpu, suqä quvqe mäwquatämäuqä iminjuwi. ²¹ Iquauñi Iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä Kolasinä pmeqä iquendä, Betsaitä pmeqä iquendä, hiqä hanjä-iqenqe, Nyi ‘Oänä’ etqänä. Tiinjä etanjiyä. Nätmatqä ämaqä mimäqñänänjä di, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä-panji, ämaqä hñqu Tayä pmeqä iquauätä, Saitonä pmeqä iquauätä awä iqisa imäkkqä-säpi, qu qänğanä tiinji ae pmeqäpñinğä. Quwqä knjui äkunmäknäpu, suqä quvqe äwquatämäupiyitanji, huäqä-hunqä qäki ämäyäupu, tä wätakiu ae pmeqäpñinğä. ²² Iinjinqe Nyi he etqänä. Hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqe uqä suqä iwäsäuninğä atäunjuä ikqeunji, heyaqä hanjä-iqe, Tayä pmeqä iquauqätä, Saitonä pmeqä iquauqätänji, ämāwqätäuniqeqä. ²³ Itanğa Kapänamä pmeqä iquenyä, Goti Iqu henji, qäukuä haqä yätunqä etma yäniqätanä? Oeyä, Iqu he ämaqä pizqä iquauqä anjä bunqä endowatäniqeqä. Nätmatqä ämaqä mimäqñänänjä di, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä enqä-panji, ämaqä hñqu Sotomä pmeqä iquauä awä iqisa imäkkqä-säpi, anjä-himqä iqu yqänä witäninjqä. ²⁴ Iinjä etanji hiunji Goti Hanjuwä Iqu ämaqe uqä suqä iwäsäuninğä atäunjuä ikqeunji, heyaqä hanjä-iqe Sotomä pmeqä iquauqeunji ämāwqätäuniqeqä” ätukqe.

Hapä pmeqe, Jisasi Iquesanji

²⁵ Inğanji, Iqu tii ätukqe. “Apä, Qäukuitä Quaetä Miqä Iquki, ämaqä näqñqä knjuä-tänjä iquauñqä si nätmatqä tä zä äkittqiyenjä-qe, ymeqä dänjä-sua enqä-pa äyä

† 11:14 Malakai 4:5 ‡ 11:19 Lukä 10:12-15

ämotquenyä. Si e imäkqanğnă, Nyi 'änğuiqä' äktqänă. ²⁶ Auă, Apă, Si Tqä-tăuă yeeqä imäkndnğqä dinqä, imäkñiqä" ätukqe.

²⁷ Tiinjă-pqä ină ätukqe. "Nqä Apiqu nătmatqä eeqänăni, Nqä hipa tău änjiyqeçä. Ämaqe, Ymeqä Iquenyqä năqñqe, aanqeçä. Apiqunănjqä. Ämaqe, Apiquenyqä năqñqe, aanqeçä. Ymeqä Iqută, ämaqä Ymeqä Iqu ämotquetnğqä iquatänă, Apiquenyqä năqñqä eänăuă" ätukqe. §

²⁸ "Ämaqä wănuă tnănjă ipu, hanjă-iqä ämepu, huiwă hanjă enyätnğqä iquenă, he eeqänăñuenă hapă hitapmqä Nyinyqä ppiyă. ²⁹ Nyi Nqä-năuă äkittqänätmä, ämaqeunj hanjă itquetnqe. Inj, bulumăka iqua nătmatqä eyqiyămapnğqä, ză quavqä hinjă-qo iu guă ämäsăutqănuwă-panjă iinj, he Nyaqä yăpă iqi äpmapu, Nyita năqñqä meqăpnqeçä. Itanğa he hanjă-iqä naqänănjă mämeqä, hapă pmepnğăuă.

³⁰ Kukñuă Nyi etmqe, hanjă-iqä naqä mană, he qeiqinyănğ mapnğăuă" ätukqe.

12

*Sămbatqä hiunji hapă pmeqä iquenyqä**

¹ Qănakdanj, Sămbatqä hiunji hapă pmeqănganji, Jisasi Iqu kuă-witqä wănuă awă iu qanğ ikăminqe. Inğanj Iqueqä wănuănjqä ämotquaminğqä iqua buayă dă vqanğa, qu kuă-witqä hăukui, ätăkăpu änminjuwi. ² Parisi hnğua hinjă iinjă äqumbiyi, Jisasi Ique tiinjă ätukuwi. "Hinjă qunyă! Suqä Tqä ämaqä wănuănjqä ämotquetqănğ iqua iquwi, hiunji hapă pmeqăngga imăkqenqe, pmua imăknănă."

³ I tqanğuwănğa, Iqu kima tii ätukqe. "Änăänğă? Hinjuiqănăni neqä awiçu Dewiti iqu, iqueqä ämaqä iquată, buayă dă äpăkombiyi, Dewiti iqu imăkkqenqe, he kukñuă iunj a matăuqä itqănuwătană? ⁴ Dewiti iqu Goti Hanjuwă Iqueqä anğ yăpă yănğisa äpaquvăqe, bretqä Goti Hanjuwă Iqueqä hinjă iqi äwăminqe, iqu, iqueqä ämaqä iquatăni, ämepu änğuiqä. † Buayă Goti Hanjuwă Iqueqä hinjă iqi äwinqe, ämaqe ämepu nğqănqe, pmua imăknănă. Hiqăva-imăkqä iquană ämepu bnğqä ină äwină. ‡ ⁵ Änăänğqăwă? Bukă Mosisi iqu kukñuă-suqenğqä äqăkqä iunji, he kukñuă tă a matăuqä itqănuwătană? Sămbatqä hiunji hapă pmeqănganji, hiqăva-imăkqä iqua Goti Hanjuwă Iqueqä hiqăva-imăkqä anğ iu, Sămbatqănjqä suqä ätă äwinğqä iunji ävausăpiyă-qe, Goti Hanjuwă Iqueqä hinjă iqinj, qu suqä quvqä mimăkqä itqănuă. ⁶ I etanği Nyi he etqänă. Goti Hanjuwă Iqueqä hiqăva-imăkqä anğ ique Ämăwqătăunğqä Hnğ, tăqi äwină.

⁷ Inğqe, Goti Hanjuwă Iqueqä bukă iunji, kukñuă hnğqu tiinjă äqănănă.

'He hiqăva imăkătqănuwinqe, manyinqä iqiya. He ämaqä iquauñqä qeqä emănğanğuti änğă itquapnğqä änyinğiyă.' §

He kukñuă iinjă iqueqä quatinğqä năqñqä meqä-săpi, he ämaqä suqä quvqä mimăkqä itqănuwă iquauñj, hanjă-iqä măvqä iqăpninğă. ⁸ Inğ etanği he iqueqä quatinğqä maqñqä epu, Nyaqä ämaqä iquauñj hanjă-iqä hinği ävătqănă. Nyi iinjă etqe, tiinjăqä. Ämaqeçä Ymeqä Ekqä Iqu Sămbatqä hiunji hapă pmeqä iunji ämitqänă. Nyi tă qăqunğqä" ätukqe.

*Jisasi Iqu, ämaqä hipa hnğinj quvqä-tănğ hnğue änğă iwimăkkqenğqä**

⁹ Jisasi Iqu iqinj ävăma äwătă, iquauqä anğ aquvăqñqä yăpă inğisa qe äpaqukqe. ¹⁰ Iqinj, ämaqä hipa hnğinj quvqä-tănğ hnğqu äpmaminqe. Inğanj Parisi iqua Jisasi Ique kukñuă mitpnuwă dinqä yatnğqä tiinjă äwikiwi. "Sămbatqä hiunji hapă pmeqănganji, ne ämaqä yaqä iquauñj änğă imăkqe, ii änğătană, ä änăänğă?"

§ 11:27 Lukă 10:21-22 * 12: Makă 2:23-28; Lukă 6:1-5 † 12:4 1 Samueli 21:1-6 ‡ 12:4 Hiqăva-imăkqä 25:5-9 § 12:7 Hosiya 6:6 * 12:8 Makă 3:1-6; Lukă 6:6-11

11 Iqu kimanji, tiinjä ätukqe. “Ämaqä hiyaqä awä iqisanjä hñqu, sipsipqä-tänjä-qu eä, itanga Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanji sipsipqä iqu qua hovqä iu äpawitqe, iqu äänä imäkaniqiyä? He näqñqeqä. Ämaqä iqu sipsipqe a ämaqätätä, äkäka yäpaqä tängisa ätuma yapänqiyä. 12 Inji ämaqä di sipsipqä dunji ämäwqätäutangqenqe, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğa suqä ängüä imäkqe, ii ängüänänjiqä” ätukqe.

13 I ätuäqetani, Iqu ämaqä hipa quvqä-tänjä iqueni, “Tqä hipa jänä imäkinyä” ätukqe. I tquanğa ämaqä iqu hipa jänä i imäkñganğa, hipae, ängüänğisa änyänqä-pa, e ingqe. 14 Inğanji Parisi iqua anjä iu äväma, hñqäqi aquvä äqänäpu, Jisasi Ique pizqä päkpnuwä iinqä hänaqenqä qävqä ikuwi.

Goti Iqu Jisasi Ique, wäunjuänqä atäunjuä ikqenqä

15 Jisasi Iqu qu iinjä iqanğuwinqä näqñqä eäqe, anjä-himqä iunji qe äväma äukqe. Itanji qokä-apäkä kuapänänji Ique qänaki qe äwivändkuwi. Itanğanji iquautanjä tänjä-yaqä-tänjä iquauñi, Iqu eeqänänjä ängüänä qe iwimäkkqe. 16 Ii iwimäkätäqänğanji, Iqu iqua Iquenyqä kukñuä awä matqä ipñqänä pmua imäkkqe. 17 Suqä e imäkminqe, Iqu kukñuä Goti Hanjuwä Iqu hinjuä-tqä Asayä iqueqä manjä iuta ätkqä iunä naqä-qakuä timäutñqä imäkkqe. Kukñui, tiñiqä.

18 “Ämaqä tq, Nyaqä wäunjuä imäkkä iqueqä. Nyi ique atäunjuä ikqeqä. Nyi iquenyqe, kiinjä änyinätñqeqä. Itanga Nyaqä äwqe, iquenyqä aquvänä kuapänä itqänä. Nyi Nqä Dñä Ängui, ique wimqänä. Itanji ämaqä qua täutanjä eeqänänjä iunji, iqu suqä jänänñqä kukñui awä tqüätñqänänjä.

19 Iqu kukñuä äkasuwä ätätä manjä tnänjä matqä yätñqänänjä. Inji hänaqä iutanji qokä-apäki, iqu manjä yänänäñqä tqanğuti qätä mäwiyqä ipñqänänjä.

20 Tuuwä-hiyawä äukinymätä iqanğutqä iqua, iqu mäquasqä yänqiyä. Hiqi-tä hikui-hikui iqanğutqe, iqu maiqupisqä yänqiyä. Hea suqä jänänji, suqä quvqä iu ämäwqätäunñqänğanqe, iqu wäunjuä yqänä iqämanğuanñqiyä.

21 Itanji ämaqä qua täutanjä eeqänänjä iqua, iquenyqä quuvqä eqiyäpu, iqu yätamakqä vätñqä hinjuä äqämbu pmeppnuwiqä.”†

Jisasi Iquenyqätä, dñä quvqä iquauñqätä‡

22 Hea inğanji qu ämaqä dñä quvqä-tänjä hñque, Jisasi Iquenyqä qe ätma äukuwi. Ämaqä iqu hinjuä pisqä eä, manjä matqä-que. Inğanji Jisasi Iqu iqueni ängüä imäkqanğa, hinjuä äqänätä kukñuä ätkqe. 23 E äqumbiyi, qokä-apäkä iqua yäunjuä ipu, “Täukueqä. Ämaqä Dewiti iquesanjä ne hinjuä äqunanä äpmeñquä iqu, qäqutiyä?” ätñguwi.

24 Parisitanjä hñqua kukñuä tä qätä äwipiyi, tiinjä ätkuwi. “Ämaqä Tqu, dñä quvqä iquau huätä ändowätätñqe, Iqu Belsäpulä, dñä quvqä iquau miqä iqueqä yänänäqñqä iutanänñqä.”

25 Jisasi Iqu iquauqä kñuä indqänqä iunji näqñqä eä, tii ätukqe. “Ämaqä, qua naqä hñquesanjä iqua, iwäsänäpu mäkä hunğanğpqe, ämaqä iqua qui imäkmbñqäuä. Itanga ämaqä anjä-himqä hñquesanjä-qe, hueqä-himqä huitanjä-qe, qu awä äkutnäpu mäkä hunğanğpqe, yänänäqñqe änä matqäuqä ipñqäuä. 26 Inji tiinjä-pqe inänji. Setänä iqu, iqueqä dñä hñque huätä ändowätätqe, ne näqñqeqä, iqueqä ämaqä iqua awä äpatñgäuä. Inji iqu qua täu ämitñqe, äpakänä mämiqä yäniqe. 27 He Nyinyqe, ‘Iqu Belsäpulä iqueqä yänänäqñqeta dñä quvqä iquau huätä ändowätätñqeqä’ qäyunä tqanğpqe, hiqä ämaqä iqua dñä quvqä huätä ändowätätqänjuwi, yänänäqñqä tqeçeta imäkätqänjuwäwä? Hiqä ämaqä iinjä imäkätqänjuwä iqua, heyaqä kukñuä iinjä, ii qäyunä hma hitanğqenqä ämetquapñqeqä. 28 I etanğqä-qe, Nyi, Goti Iqueqä Dñä Ängüä Iqueqä yänänäqñqä

† 12:21 Asayä 42:1-4 ‡ 12:21 Makä 3:22-30; Lukä 11:14-23

iquesa, dnä quvqä iquau huätä dowatqan̄gundqe, iinqe he näqñqä tiinjä mapñqeqä. 'Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ae emeqeqä.'

²⁹ Quwä-meqä hñqu, ämaqä yänänäqñqä hñqueqä anä iu äpaquvätä, iqueqä nätmätqe metñqä wiñgan̄gutqe, iqu äänä imäkaniqiyä? Iqu ämaqä yänänäqñqä iqueni, guä ganä äkiqiyäueqe, iqueqä nätmätqe hñgi in̄ga meñqiyä.

³⁰ Ämaqä hñqu wäun̄uä yätamakqä manyqä imitätqe, iqu Nyaqä himä-wiun̄qä-queqä. Ämaqä hñqu, qokä-apäkä aquvā-qäyqen̄qä yätamakqä manyqä imitätqe, iqu ämaqe im-imä ändowatqiyä. ³¹ Iiñqe, Nyi he tiinjä etqänä. § Suqä quvqä eeqänänitā, kukñuä quvqetä, qokä-apäkä iqua imäkmiqqe, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäun̄qiyä. In̄äqe, ämaqä hñqu Dñä Äñguä Iquenyqä kukñuä quvqä ätmitätqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä quvqe, huätäñi änä mämamäuqä da iniqeqä. ³² Ämaqä hñqu, Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä kukñuä quvqä tqan̄gutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä quvqä di, huätä mamäun̄qiyä. I etan̄gi ämaqä hñqu, Dñä Äñguä Iquenyqä kukñuä ququvqä di tqan̄gutqe, Goti Iqu, iqueqä suqä quvqä huätäñi, tñnga mämamäuqä yänqiyä. Ga qänakndan̄a-pqe, mämamäuqä yäniqeqä."

*Zä iquauqä häukuinqätä, ämaqe uqä suqen̄qätä**

³³ "Ämaqe zä hñquenyqä, 'Zä tqi quvqätiyä, äñguänänätiyä' kñuä indqänäpiyan̄gan̄i, kiqä häukui, hiñuä ganä äqumbiyi, in̄gan̄i qu näqñqä mapñqäuä. Zä hñqu äñguänänä eänqe, kiqä häukuä-pqe, äñguänän̄iqä. In̄äqe zä hñqu quvqä eänqe, kiqä häukuä-pqe, quvqeqä. ³⁴ In̄i hen̄i, qämäkä quvqä iqua eämakuwänän̄jä eqänänänä. He ämaqä quvqä eän̄uwi, kukñuä äñgui äänä tññqäwä? Ämaqä iquauqä kukñuä tqe, ii iquauqä kñuä indqän̄qä dutan̄jqä. ³⁵ Ämaqä äñguänän̄jä iqua, kñuä äñguänän̄jä indqänäpu, suqä äñguänän̄jä dinä imäkññqäuä. Ämaqä quvqä iqua, kñuä quvqä huitan̄ä-huitan̄ä indqänäpu, suqä quvqä imäkññqäuä. ³⁶ Itan̄gi Nyi he etqänä. Hiun̄ji Goti Hanjuwä Iqu ämaqe kukñuä mitäniqän̄gan̄i, Iqu quwqä kukñuä hñgi ätmitpqen̄qä kñuä indqänätä, iuta iwäsäuniqeqä. ³⁷ Si kukñuä äñguä tquki etan̄gutqe, Goti Hanjuwä Iqu, 'Si ämaqä jänänän̄jukiyqä' ktäniqeqä, ññ si kukñuä quvqä tquki etan̄gutqe, Goti Hanjuwä Iqu, 'Si ämaqä quvqukiyqä' ktäniqeqä" ätukqe.

Qu Jisasi Ique, "Ne Sinyqä näqñqä metun̄quä mänätquayä" ätukuwin̄qä†

³⁸ Iqu e tqan̄ga, ämaqä kukñuä-suqen̄qä näqñqä hñquatä, Parisi hñquatä, Iqueni tiinjä ätukuwi. "Ämotqueqä Iqukiyä, ne tiinjñqä änen̄qiyä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Wäun̄uä Imäkquki eän̄i, ne 'naqä-qakuä-queqä' kñuä neyätñqe, mänätquayä."

³⁹ Iqu iquauqä kukñui, kiman̄i tiinjä ätukqe. "Qokä-apäkä tñnga äpmeñuwä iquenä, he apäkä qokiqu äväma qan̄ä hñgi qñqä en̄qä-pan̄ä, quvqä eäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä miqä-quen̄jqä. He 'Ne Sinyqä näqñqä metun̄quä din̄qä, mänätquayä' ändquwä-qe, Nyi iinj̄i mimäkqä imqänä. He näqñqä mapñqe, hiñuä-tqä Jona iqu qeyqä. ⁴⁰ Jona iqu hiun̄ji hñquaqui-hñque, heatqä hñquaqui-hñque, hämapäkä naqänän̄jä iqueqä äwqä yäpä in̄gisa äpmakqä-pa, Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqu asä inän̄jqä. Hiun̄ji hñquaqui-hñque, heatqä hñquaqui-hñque, qua yäpä in̄gisa pmeñqiyä. ⁴¹ Hiñuiqänän̄i, ämaqä Ninipe äpmamiñuwä iqua, Jona iqueqä kukñui qätä äwipiyyi, iquauqä kñui äkunmäknäpu quwqä suqä quvqe huätä ävquatämäukuwiqä. In̄äqe tñngan̄i, ämaqä Jona ique Ämäwqätäun̄qä Iqu, täqi qäyä pmetan̄gi, ämaqe iquauqä kñui äkunmäknäpu quwqä suqä quvqe mäwquatämäuqä iquwiqä. Iiñqe, hiun̄ji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqän̄gan̄i, ämaqä

Ninipe äpmaminjuwä iqua ävaupu, ämaqä tännga äpmejuwä iquauqä suqä quvqenqä awä tpuwiqä. ⁴² Hinuiqänäni apäkä, qua hitujuä nämä äwiñqä iu miqä naqä ii, Solomonä iqueqä kuknuä näqñqe qätä wiyätñqä äpkqe. † Inäqe tänngani Ämaqä Solomonä ique Ämäwqätäunqä Iqu täqi qäyä pmetanji, ämaqe Ique qätä mäwiqä itqänuwiqä. Iiññqe hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänngani, apäkä naqä ii, ävautä ämaqä tännga äpmejuwä iquauqä suqä quvqenqä awä täniqeqä.

Dñä quvqä ämaqä hñque ävämetä, anji äwimakqenqä

⁴³ Dñä quvqä hñqu ämaqä hñque ävämani, anj yenuä dunqä äwäqe, iqu anj hapä pmeqä dñqä qävqä ikiquänqiyä. Itannga hñque mämäqumueqä iäqe, 'Nyi anj hinuiqänä ävämakqä dunqä anju umqänä,' täñqiyä. ⁴⁴ I ätäqe, iqu äwäqe, ämaqä hñqua anj iqueni siiyä äpipu ängüä imäkepiyä-qe, mäpmetanqä qunänqiyä. ⁴⁵ Iinjä äqunäqe, iqu äwätä dñä quvqä 7 hñqua itmenqiyä. Dñä iquauqä quvqe, dñä kinnganänä iqueqä quvqeu ämäwqätäunqiyä. Iquau itmetä, qu anj yäpä yänngisa äpaquväpu pmapñqäuä. Ämaqä iqu hinuiqänäni iinjänänä quvqä äpmaminqä-qe, tänngani aanj quvqä kuapänä pmenqiyä. Suqä quvqä asä iutani, ämaqä quvqä tännga äpmejuwä iquauñi äwimenqiyä" ätukqe.

*Jisasi Iqueqä känaisä, kängukuatä, äwimakuwiñqä**

⁴⁶ Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau kuknuä injä yqänä tuätqätannga, Iqueqä känatä kängukuatä äpäpu, Iqutä kuknuä anä tññqä yäpaqä mäñgisa ätqäuminjuwi. ⁴⁷ Itani ämaqä hñqu Iqueni, "Hueqä" ätukqe, "Tqä tnatä tunngukuatä, Sitä kuknuä anä tññqä yäpaqä täñngisa ätqäunäuä." ⁴⁸ Ii ätukqä iqueni, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. "Nqä nipatä guäkatäni, tqukuakä?" ⁴⁹ Itani Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau atäunjuä ävätä, "Qätä nyipiyä" ätukqe. "Nqä nipatä guäkatäni, täsquakänä. ⁵⁰ Ii tiinjä. Qokä-apäkä, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueqä äwiñqä iu qänaknä imitpñqä iqua, qu Nyaqä tasi-guäka, nanyi-nappa, itannga nipaqtänjqä" ätukqe.

13

*Kuknuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäwqenqä**

¹ Hiunji asä qäqueni, Jisasi Iqu anj iu ävämani, yäpaqä mäñgisa äwätä, eqä-huänä Galili iqueqä manj iqi quamä äpmaminqe. ² I pmetannga, ämaqä kuapänänäni Iquenyqä pñannguwitani, Iqu yimba hñque ätkamäuqe, quamä qe äpmakqe. Itani ämaqä eeqänänäni, eqä-huänä manj iqi pämä tqäutänqä, Iqu yimba iu äpme näqñqä äwikqe. ³ Iqu iquauñi kuknuä ktqä ätuätä, näqñqä kuapänänäni äwikqe. Kuknuä ktqä hñqu tiinjä ätukqe. "Ämaqä hñqu kuä-witqä uwqä tnämäwäwätñqä wänqiyä. ⁴ Iqu ätnämäwäwqannga, hui hänaqä iqi päknätqe, yññä äpäpu ämambnä. ⁵ Itannga hui qua kuapänä hma etanji, hikä-tänj qäsä äwitänqä iu päknätqe, qua äñgui äwa itannguti, kuä uwqä ii bakä maqänä hukauñqiyä. ⁶ Inj mäptqä haqä tiqä ae äyapätä tnänjä tqannga, kuä kiqä tapini wänqäpu etanji, yäuä hämänä pinqiyä. ⁷ Itannga kuä uwqä hui guä yänj-tänj awä imä päknätqe, guä quvqä iqua qäsä naqä-huinyä epiyi, kuä-witqeuñi, qua aowi ängüä mäwqä yänqiyä. ⁸ Itannga kuä uwqä hui qua äñgüänänä iu päknätqe, kiqä näññqe 100 huknänä, hui 60 huknänä, itannga hui 30 huknänqiyä. ⁹ Ämaqä qätä-tänjuenä etanngutqe, kuknuä iññqe kñuä äñgüänä indqämbiyä" ätukqe.

¹⁰ Qänakndani, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua äpäpu, Jisasi Iqueni yatñqä äväpu, "Si qokä-apäkä iquauñi, kuknuä ktqä inä sunqä tuätqänjinyä?" ätukuwi.

† 12:42 1 Ämiqä Naqä 10:1-13 § 12:42 Lukä 11:24-26 * 12:45 Makä 3:31-35; Lukä 8:19-21 * 13: Makä 4:1-20; Lukä 8:4-15

¹¹ Iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqenqä kuknjuä qakui zä witanqgä-qe, he näqñqä mapñqe, Iqu henyä etapqiyä. Inäqe ämaqä huizi iquauñi, mäwqä itñqe. ¹² Ii tiinjä etanji. Ämaqä näqñqä hui ae ämequwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä ävätä, qu näqñqä kuapänänjä-tänjä-qua hipñqä iwimäkänä. Iinjä etanqgä-qe, ämaqä näqñqä maeqä iqua, näqñqä wänqä qu ämenjuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunqiyä. ¹³ Initanji, Nyi ämaqä iquauñi kuknjuä ktqenä ätuätñqe. Qu hinuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä-qe, näqñqä maeqä-quayqä. ¹⁴ Qu iinjä epu, kuknjuä hinuä-tqä Asayä iqu äqäkqä tqueni, ii naqä-qakuänänjä ämotquetqänjä. Iqu pmetanğa äpmaminjuwä iquauñqe, tiinjä ätätä äqäkqeqä.

‘He kuknjuä qätä äwika äwäpiyä-qe, kiqä quatinqe änyä mañqä hipnuwiqä. He hinuä äqunğa äwäpiyä-qe, nätmätqä hñquenyqe näñqä maeqä ipnuwiqä.

¹⁵ Ämaqä iinjä iqua näñqä äñguä mämeqänqe, quwqä nyuänji woyqä ae imaqundänqeqä. Kuknjuä qätä äñguä mäwiyqänqe, quwqä qäte, ae imaqundänqeqä. Nätmätqä hinuä äñguä mäqunquä ipñqe, quwqä hinuä-pqe, ae yämaqundi inqeqä.

Qu iinjä mimäkqä-säpi, quwqä kñui äkunmäknäpu, Nyinyñqä anğumä quvepqanğpi, ga Nyi iquauñi äñguä iwimäkqäminjqä.’†

¹⁶ Inäqe he Nyi nätmätqä imäkqanqeqe hinuä äqunäpu, Nyaqä kukñui qätä änyiyätqänjuwitanji, Goti Hanjuwä Iqu äñguä ae emäkqä iñqe, näqñqä enä. ¹⁷ Nyi naqä-qakui tiinjä etqänä. Nätmätqä he hinuä äqunätqänjuwi, hinuä-tqä iquatä, ämaqä jänänjä iquatä, qu kuapänänji hinuä qunqänqä naqänänjä winyätqätanqgä-qe, qu hinuä mäqunquä iminjuwiqä. Kuknjuä he qätä äwiyätqänjuwi, qu qätä wiyqänqä naqänänjä winyätqätanqgä-qe, qu qätä mäwiyqä iminjuwiqä” ätukqe.

¹⁸ Jisasi Iqu kuknjuä äpakänä yqänänji, tiinjä ätukqe. “Goti Iqu he näqñqä mapñqä etapqetanji, tänğanji kuknjuä ktqä ämaqä kuä-witqä wäunjuä iu tnämäuqä-queñqe, kiqä qakuinqä Nyi awä tqanğundi, he qätä nyipiyä. ¹⁹ Ämaqe, qu Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqeuñqä kukñui qätä äwiyäpu, kiqä qakuinqä näqñqä mämeqä itqänjuwä iqua, qu kuä uwqä hänaqä iqi äpäknqgä-panjä-quaiqä. Setänä iqu äwimetä, kuknjuä Goti Hanjuwä Iqu quwqä kñuä indqänqeu hiqanqeqe, huätä maqänä ämotautñqe. ²⁰ Itanğa kuä uwqä qua hikä-tänjä iu äpäknqgä ii, tiinjä. Ämaqä kuknjuä iinjä ique qätä äwiyäpu, maqänä ämepu, aquvänä iquwä iquaiqä.

²¹ Inäqe iquauqä quuvqä heqiyqe, kuä tapiñä wänqäpu uwqatätä, yäüä äpiqä i enqä-paniqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui mäñdi kittqiyänä-tpu itqänjuwä iqua, ämaqä tqauñi hanjä-iqä äväpu quvqä itqueqanğuwänğa, iquauqä quuvqä heqiyqe, qui maqänä imäknänä. ²² Itanğa kuä uwqä guä yänjä-tänjä awä imä äpäknqgä ii, tiinjä. Ämaqä kuknjuä iinjä ique qätä äwiyäpiyä-qe, qu nätmätqä qua täutaninjqä äwäwa ipu, mbqä aquvä kuapänä qänqenqä kñuä kuapänä indqänätqänjuwä iquaiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuiñi, suqä iinjä iqu qñqanä yeqanji, qu suqä jänänjä imäkñqe, yänänäqñqä mäwqä yänqiyä. ²³ Itanğa kuä uwqä qua äñguä iu äpäknqgä, ii ämaqä kuknjuä iinjä ique qätä äñguä äwiyäpu, kiqä quatinqä näqñqä ämetqänjuwä iquaiqä. Inji, kuknjuä iqueqä näänqe, hui 100 huknänä, ga hui 60 huknänä, itanğa hui 30 huknänqiyä” ätukqe.

Kuknjuä ktqe, qätaqä quvqenqä

²⁴ Iqu ämaqeunji, kuknjuä ktqä huizi tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, ii ämaqä hñqu iqueqä wäunjuä iu kuä uwqä äñguinä ätnämäwäwqä-panjä iñiqä. ²⁵ Inäqe ämaqä iqi äpmamitpqä iqua hiqaqä witanğuwänğa, ämaqä iqueqä himä-wiunqä iqu ätimäutä, qätaqä quvqe, asä iu ätnämäwanji äwänqiyä.

²⁶ Qänakndanji kuä-witqä uwqä bakä ae äukaupu äpepiyi, näänqe äukñganğanji,

† 13:15 Asayä 6:9-10

wäunuä-wiyqä iqua, qätaqä quvqä hui anä tqäutangä qumbnuwiqä. ²⁷ Inğanı iqua äwäpu, ämaqä wäunuä kaniquenı tiinjä tupnuwiqä. ‘Ämaqä naqä iquki, ne si tqä wäunuä iunı, kuä uwqä änguınä ätnämäuqiyä-tanä ikque. Qätaqä quvqä hui anä ätqäunuwi, änäänänqäwä?’ ²⁸ Iqu iquau kimanı, ‘Suqä iqu, ämaqä himä-wiunqä hıqu imäkkqeqä’ tuäniqeqä. Itanı iqua yatıqä wipnuwiqä. ‘Ne äwätanä, qätaqä quvqe ekautanä, aquvä maqiyatunqenqä äkiıgiyä?’ tupnuwiqä. ²⁹ Inğanı iqu iquauı kimanı tuäniqeqä. ‘Oeyä. He qätaqä quvqe ekaupiyänğanı, kuä-witqä itä qäsä hikauııqäuä. ³⁰ Kuä täkqänğanı, qäquaqu qäyä ätqäunyqä. Kuä täkqänğanı, nyi ämaqä kuä täkpnqä iquau tii tumniqeqä. “He qätaqä quvqe ganä ekaupu, aquvä äqiyäpu, tä väuepnuwänqä hatıä äquqotäupu epiyä. Inğanı he kuä-witqe ätäupu, aquvä äqiyäpu nyaqä buayä pnqä wiqä anä iu pnqä hipiyä” tumniqeqä,’ tuänqiyä” ätukqe.

Kukıuä ktqä hnıuaqııqä‡

³¹ Iqu kukıuä ktqä huizi tiinjä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ii zä-guawä§ piikä, ämaqä hıqu iqueqä wäunuä iu vowä ämäutıqä enqä-panä iıııqä. ³² Zä iqueqä piiki, wänqänänä-sua etanı, piikä huiziqua, ique ämäwqätäunäuä. Inäqe, kiqä baki äukautä naqä äpeyätäqänğanı, nätmatqä huizi wäunuä iu ätqäunqä iquauı ämäwqätäutanguti, ynıä iqua äpäpu, kiqä äpa iunı yuuwä imäkpııqäuä.”

³³ Itanğa Iqu kukıuä ktqä hıqu-mända inä ätukqe. “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ii nätmatqä änyuämäuqä enqä-panıqä. Apäkä hui nätmatqä änyuämäuqe, hmbunä ämetä, kuä-witqä* kuapanä ämetä naqä-huinyä imäkänä, buayä pälawä eeqänänı änyuämäutıqä dıııqeuä” ätukqe.

Jisasi Iqu kukıuä ktqe, sunqä ätuminqätiyä

³⁴ Kukıuä eeqänänä Jisasi Iqu qokä-apäkä iu e ätuminqe, Iqu kukıui ätnänä iqi matqä, ktqä dinä ätuminqe. ³⁵ Kukıuä, Goti Iqu hııuä-tqä hııqueqä manä iuta ätimekqä hııqu qäyunä timäutıqä, Iqu iııä imäkminqe. Ämaqä hııuä-tqä iqu tiinjä ätkqe.

Nyi kukıuä ktqe etätmä, nätmatqä qua täu imäkkqänıatqä zä äwäka äpäänqenqe, tänıa awä etmqänä.†

Qätaqä quvqä iqueqä kukıuä ktqä quatinqä

³⁶ Jisasi Iqu ämaqä iu ävämanı, anä yäpä inıgisa qe äpaqukkqe. Itanı Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua Iquenyqä äpäpu ätukuwi. “Kukıuä ktqä qätaqä quvqä wäunuä iuta äukautıqenqe, Si ne kiqä quatinqä awä natiyä.”

³⁷ Iqu kimanı tii ätukqe. “Ämaqä kuä uwqä änguänänı tnämäwäwqä iqu, Ämaıeuqä Ymeqä Ekqä Iqueqä. ³⁸ Wäunıı, ii qua tıueqä. Kuä uwqä änguänänı, qokä-apäkä Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iutanä iquaiqä. Qätaqä quvqe, Setänä iqueqä ämaqä iquayqä. ³⁹ Himä-wiunqä, qätaqä quvqä tnämäwäwqä iqu, Setänä iqueqä. Kuä täkqänğanı, qua täunı iqueqä yäpakänıanıqä. Itanğa kuä täkqä iqua, enätqä iquaiqä. ⁴⁰ Qu qätaqä quvqä aquvä ämaqiyäpu, tä väuepnqä imäkätqänıuwä-pa, qua täunı iqueqä yäpakänıanä-pqe asä iııä imäkpııwiqä. ⁴¹ Ämaıeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä enätqä iquau dowatqanıa, Iqueqänä miqä iutanı, nätmatqä ämaıeuqä quuvqä heqiyqä qui iwimäkkqä iutä, ämaqä suqä quvqä imäkkqä iquautänı, eeqänänı huätä mamäupııwiqä. ⁴² Itanı qu tä naqänänä iu tnämäupııwiqä. Tä iu tnämäuqanııuwänıa, qu kıuä naqänänä äqiyäpu, hııuanä manıgtäsqukuä

‡ 13:30 Makä 4:30-32; Lukä 13:18-21 § 13:31 Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizııqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä. * 13:33 Jisasi Iqu kuä-witqä iqueqä hanä-ıqe, 20 kilo iqa ätukqe. † 13:35 Apqä Bukä 78:2

mäuqäpnuwiqä. ⁴³ Inğanı ämaqä jänänä iqua, iquauqä Kanıqunä ämitnqä yäpä inğisa äpmepu, quwqä huiwitanı mäptqä enqä-pa we hunäniqeqä. ‡ He qätätänuenä epiyi, kuknuä iinqe knuä indqämbiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqe, mbqä pñqä wiqä ipñä iquenqä

⁴⁴ “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, mbqä pñqä wiqä ipñä imäkäpu, wäunuä iu qua zä äptekuwä enqä-paniqä. Ämaqä hñqu mbqä ipñä ique ämäqumuetä hiñuä äqunäqetani, iqu ‘Nätmatqä iini mbqeuñi ämäwqatäunä’ knuä indqänätä, hiñuä qunämapenä yeenqiyä. Inğanı iqu aquvänä itä, iqueqä nätmatqä eeqänäñi aquvä ämaqiätä, ämaqä hñquququa mbqä ipñqä imäkänqiyä. Mbqä iini ae ämeqe, iqu äwätä wäunuä iqueni mbqä inqiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqe, wimñä äñguänäñiqä

⁴⁵ “Anğumñi, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ämaqä hñqu mbqä wäunuä imäkätä, wimñä äñguänäñiqä qävqä ikitnqä-paniqä. ⁴⁶ Iqu äñguänäñä hñque ämäqumueqe, iqu äwätä, iqueqä nätmatqä eeqänäñi aquvä ämaqiätä, ämaqä huiziqua mbqä ipñqä imäkänqiyä. Mbqä iini ae ämeqe, iqu wimñi mbqä yänqiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqe, hämapäkä qaqenqä

⁴⁷ “Anğumñi, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, ii tiinjqä. Hämapäkä qa, qu eqä-huänä bu ätnämäupu, hämapäkä huitanä-huitanä äqupuquwä enqä-paniqä. ⁴⁸ Hämapäkä qa mñqä iunı manğua mñganğa, qu hikä weä aanqä tängisa eyqiyäma äyapäpu, quamä äpmapu, itanğa hämapäkä äñguänäñä iquauñi häkiu ämimepu, hämapäkä quvqä iquauñi bi tnämäupnuwiqä” ätukqe. ⁴⁹ “Itanğa qua tqueqä hiunñi yäpakänğanı, asä iinänqeqä. Ynaunjqä iqua äpäpu, ämaqä quvqä iqua, jänänä iquauqä awä iqi pmetanğuwä iquauñi itmapnuwiqä. ⁵⁰ Itanı qu tä naqänänä iu tnämäupnuwiqä. Tä iu tnämäuqanğuwänğa, knuä naqänänä äqiyäpu, hiqunä manğtäsqukuä mäuqäpnuwiqä” ätukqe.

⁵¹ Itanı Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauñi, yatnqä tiinğä qe äwikqe. “Kuknuä tqauuqä quatinqe, he näqñqä ae ämequwätanä?”

Qu “Auqä, ne näqñqä ae ämeququeqä” ätukuwi.

⁵² I ätuäqetani, tiinğä-pqe inä ätukqe. “Iinğä etanğı ämaqä Goti Iqueqä kuknuä-suqenqä näqñqä iquatanä hñqua, qu Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqenqä näqñqä ämepu qänaknä imipqä iqua, qu anğä naqä hñqueqä kanıqu enqä-panä hipnuwiqä. Iqu iqueqä nätmatqä äñguänäñä pñqä wiqä iu äpaquväqe, nätmatqä änyä-hänjitä yäuetä qäsä äma pänqiyä” ätukqe. §

*Nasäretqätanä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä**

⁵³ Jisasi Iqu kuknuä ktqä tä awä ae ätuäqe, anğä-himqä iunı qe ävämäkqe. ⁵⁴ Äväma äwäqe, Iqu kanıqueqä anğä-himqä† iu ätimäuqe, iquauä anğä aquväqñqä iu äpaquväqe, ämaqä iunı Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuinğä näqñqä äwikqe. Qu Iqueqä kuknuı qätä äwipiyanı, yäunuä ipu, “Ämaqä Tqu näqñqä tä ängisa ämeqäwä? Itanğa änäänänğawä, Iqu ämaqä mimäkqänäñi imäkätñqeuä?” ätkuwi. ⁵⁵ “Ne Ämaqä Tquenyqe, näqñqeqä. Iqu ämaqä anğä imäkqä iqueqä Ymeqä Iqueqä. Itanğa Mäliya ii, Iqueqä känaiyqä. Inği Jemisi ique, Josepä ique, Saimonä ique, Jutasi ique, iqua Iqueqä känğukuayqä. ⁵⁶ Täqinği Iqueqä känapqa, nesä anğä äyä äpmeñunä. Inği Iqu ii imäkätñqe, näqñqe ängisa ämeqäwä?” ätnğuwı. ⁵⁷ Qu iinğä ätnäpu, Iquenyqe äwqä quvqä ätimäukñğuwı.

‡ 13:43 Deniyäli 12:3 § 13:52 Näqñqä-tänğä iqua, “Jisasi Iqu ii ätkqe, suqenqäti, kuknuä naqä-qakuinğätiyä, ätkqeqä” ätätqänğä. * 13:52 Makä 6:1-6a; Lukä 4:16-30 † 13:54 Iqueqä kanıqueqä anğä-himqe, Nasäretqä iiyi.

Inganji Iqu iquauni tii ätukqe. “Hinüä-tqä iqua, anä-himqä eeqänänä iunji, yoqä-tänuae. Etanngqä-qe, hñqunä-hñqunäni, iqueqä anä-himqä iutä, iqueqä anju anä äpmeñuwä iutäni, iqu yoqä maiqä-queqä.”⁵⁸ Inji Jisasi Iqu-pqe, Iqueqä anä-himqä iunji, qu Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqätanğä, Iqu wäunüä ämaqä mimäqänäni, kuapänä mimäqä iminqe.

14

*Heroti iqu, Jonä ique pizqä äpäkkqenqä**

¹ Hea inganji ämaqä ämiqä Heroti iqu, qu Jisasi Iqu wäunüä imäqanngqenqä tqanğä qätä äwikqe. ² Iwä, iqueqä wäunüä-wiyqä iquauni, tiinğä ätukqe. “Ämaqä Tqu, Jonä asnjä-qäyqä iqueqä. Iqu qua äptekuwa iuta anğumä ävaukqä iqueqä. Iinñqe Iqu yänänäñqä-tänju eä, wäunüä ämaqä mimäqänäni, imäqiyä” ätukqe.

³⁻⁴ Kukñuä iinğä iqueqä quati, tiinñqä. Qänğanäni Heroti iqueqä kätä Pilipä iqu, apäkä Herotiyasi ämaminqe. Ii Pilipä ique ävämanji, Heroti ique ämuangqe. Heroti iqu ii ämakqenqe, Jonä iqu iqueni tiinğä ätuminqe. “Si apäkä täsi ämeni, ii qäyunä hmanñqä.” Iqu e tquanngqetanji, Heroti iqu iqueni a äkiqätätä, guä äkiqiyäutä, guä pmuateqä anju äpmuatekqe. ⁵ Iqu iqueni pizqä päsqanğqä kñuä wiyqanngqä-qe, qokä-apäkä iqua, “Jonä iqu hinüä-tqä-queqä” kñuä indqänätanğuwinqä, iqu iquaunğqä zä äwinğqe.

⁶ Hiunji hñqueni ämaqä hñqua, Heroti iqueqä känai ique ämikqenqä kñuä indqänäpu, iqutä buayä anä anğuwä. Inganji Herotiyasiyqä meqi ätimäuqe, iquauqä awä iqisa yeewä iminqe. ⁷ Itanğä Heroti iqu iyyqä yeewä iqanngqenqä kiinğä winğanği, kukñuä guä tiinğä ämäsäukqe. “Si nätmätqä äkitanğä äkinğä kinğanği, yatñqä nyisqe, nyi äktapmğänä” ätukqe. ⁸ Iinğä etanği apäkä hitqiyqä kanai, meqiu kñuä yändqänğqä vqanği, ii Heroti iqueni tiinğä ätukqe. “Jonä asnjä-qäyqä iqueqä nyuäni, ätäväpu hevqä iu eqanğpi, si äma äpätnä, nyi dapiyä” ätukqe.† ⁹ Heroti iqu qätä iinğä äwiyäqe, iqueqä äwqe hanğä qäyä vqanği, iqu kukñuä guä ae ämäsäukqenqä kñuä indqänätä, ämaqä iqutä buayä anä änminuwä iquauqä hinüä iqi womba metñqe mäwinğanği, iqu “Apäkä hitqä ii ätqä-pa, ii imäkpüyä” ätukqe. ¹⁰⁻¹¹ Iqu ämaqä hñque guä kiqiyäueqä anğä dunğä dowatqanğä, qu Jonä iqueqä hiinüä-qo iu häuä ätäväpu, iqueuä nyuäni hevqä hñque ämiqutäwa äma äppiyyi, hitqä ii äwikiwi. Ii äma äwätä, känäu äwikqe. ¹² Iinğä imäqanğuwänğä, iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğqä iqua äppiyyi, iqueqä huiwi äma äwäpu, qua äptekuwi. Iqua qua ae äptepiyyi, äwäpu Jisasi Ique qe ätukuwi.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iquau buayä äwikqenqä‡

¹³ Jisasi Iqu Jonä ique pizqä äpäkkuwinqä qätä äwiyäqe, Iqu anğä iunji äväma, yimba ikuapmätä anğä avqñqä imqä äukqe. Iqutä Iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğqä iquatänä äukuwi. Itanği qokä-apäki, “Jisasi Iqu äwqiyä” tqanğä qätä äwipiyyi, qu quwqä anğä-himqä äväma, Iqutä ämimbñqä eqä manğä iu qanğä äukuwi. ¹⁴ Iinğä etanği, Jisasi Iqu iuäqämetäqanğanji, qokä-apäkä kuapänänğä pmetanğä äqunğqe. Iqu iquaunğqä huäqä wunğanği, iquautanğä ämaqä tänğä-yaqä iquauni anğüä imäkkqe.

¹⁵ Mäptqä äwitñqä iqanğanji, Iqueqä wäunüanğqä ämotquaminğqä iqua äpäupiyyi, Jisasi Iqueni tiinğä ätukuwi. “Mäptqe ae äquveqetñqä iqiyä. Täqinji qua avqñqäqiyä-qae, Si ämaqeuni anğä-himqä ämätñğäwänğqä iunğqä ymisänğä mbqä ipu bñqä dowatiyä.”

¹⁶ Iqu kimanji, “Qu täqinji sunğqä äväma unğqäwä? He hiqä-hiuä ymisänğä wipiyyä” ätukqe.

* **14:** Makä 6:14-29; Lukä 3:19-20; 9:7-9 † **14:8** Ii Jonä iqueqä nyuäni, iinğä imäkpñqä ätukqe, “Iqu ae äpäkonğqätiyä” tä näqñqä metñqä inğeyi. ‡ **14:12** Makä 6:30-44; Lukä 9:10-17; Jonä 6:1-15

¹⁷ Iwä, qu Iqueni, “Ne ymisanj kuapanä hmanjqä. Bretqä hipa hnginjtä, hämapäkä hnguaqutänä ämenjunä” ätukuwi.

¹⁸ Inğanj Iqu “Ymisanjä iinj, Nyinyqä ämappiyä” ätukqe.

¹⁹ Itanj Iqu ämaqeu, qätaqä iqi quamä pmappjqä ätukqe. Quamä pmeqanquwänga, Iqu bretqä hipa hnginjtä, hämapäkä iquaqutä ämeqe, hinuä haqä yätu äqänä, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änguiqä” ätäqe, buayitä hämapäkitä äkutätä, Kiqä ämaqä iquau äwikqe. Iqua ämepu, ämaqä iu äwikuwi. ²⁰ Qu buayä änäpu, äwqä puäsqanqa, iqi änätqutekuwi, iqua qa naqä 12 ämamikuwi. ²¹ Qokä iqua buayä änguwu, kuapanänj 5,000. Apäkiutä ymeqeutänj, a matäuqä ikuwi.

Jisasi Iqu, eqä haqeqi qanjä äukqenqäš

²² Qu iinj qäpu iqanquwänga, Jisasi Iqu wäunquängqä ämotquaminqä iquaunj, “He yimba iu ätkamäupu, eqä yätäqä nängisanqä hinuiqä upuiyä. Nyi ämaqä täu dowatmqänä” ätukqe. ²³ Iqu ämaqeu ae ändowatäqetanj, Iqueqä-kiuänä qoqonjä yätunqä Kaniquenyqä tääqä tätñqä ekqe.

Mäptqä ae äquvqanqa, Iqu Iqueqä-kiuänä qoqonjä iu yqänä äpmaminqe. ²⁴ Inäqe yimbae kiinjä nänj ae äwqanqa, yunui himängisa yänänäqñqä äqunätä, eqä änyämäwa äpeyätä, yimba iqueni ämäquvasämäuqänä itä, nängi-tängi ämiminqe. ²⁵ Zä vätnqä qäqiqinj, Jisasi Iqu eqä-huänjä haqeqä iquau wimetñqä äukqe. ²⁶ Iqua Iqu eqä-huänjä haqeqi qanjä quvepqanqi äqumbiyi, “Hiwiyqeqä” kñuä indqänäpu, zä kiinjä ipu, zä-zäaqä, ätkuwi. ²⁷ Itanj maqänänj, Iqu iquaunj ätukqe. “He zä miqä pambiyä! Yänänäqñqä pmapiyä! Ii Nyinjqä.”

²⁸ I tquanqa, Pitä iqu kimanj, “Naqä Iquki, Si Qäquki etanqutqe, ‘Eqä haqeqi qanjä biyä’ diyä” ätukqe. ²⁹ Itanj Jisasi Iqu, “Si yqä biyä!” ätukqe. I tquanqa Pitä iqu yimba iu ävämanj, eqä-huänjä haqeqi Jisasi Ique wimetñqä äukqe. ³⁰ Itanj yunui yänänäqñqä yqänä qunätqätanqi äqunäqe, iqu zä äwinqge. Ga eqä-huänjä yäpä inqisa quveqetñqänä tii itäqänqanj, zäaqä ätätä tiinj ätukqe. “Naqä Iquki, nyi yätamäqä nyiyä!” ³¹ Maqänänj Jisasi Iqu iqueni a äkiqätätä ätukqe. “Si ämaqä quuvqä wänqäpu heqiyä iqukiyqä. Kñuä hnguaqunj, sunqä indqänätqänjnyä?” ³² E ätuäqetanj, iquaqu yimba iu ikuapmäuqanqiyänqa, yunui qäpu qe ämñänqge. ³³ Inğanj ämaqä yimba iu äpmaminuwä iqua, qu Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäupu tii ätkuwi. “Naqä-qakuiqä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Qäqukiyqä.”

*Jisasi Iqu, Genesäretqä pmeqä iquau ängüä iwimäkkqenqä**

³⁴ Itanqa iqua eqä-huänjä iunj qäyakämä ipiyi, qua Genesäretqä iu iuäqämakuwi. ³⁵ Ämaqä anjä iutanjä iqua Ique hinuä äqunäpu, Jisasi Iqu iqi timäuqanqi näqñqä epiyi, qu kukñuä anjä qäqiqinjñqä ändowatkuwi. Itanj qu ämaqä täñä-yaqä-tänjä eeqänänjä iquaunj, Iquenyqä qe ätuma äpkuwi. ³⁶ Äwimapiyi, qu Iqueni yatñqä änäänä äväpu, tiinj ätukuwi. “Ämaqä yaqä-tänjä iqua hipae tqä gquä hämänänjä iu qäyä itmaqämbñqä hinuinä qunyä.” Itanj qokä-apäkä inyänä ipiyitanj, qu eeqänänj ängüä imänqguwi.

15

*Goti Iqueqä kukñuä-suqä iqu, suqä kaqä-kawäka äwikuwui ämäwqätäunqenqä**

¹ Inğanj Parisi hnguatä, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hnguatä, qu Jerusälemä iu ävämanj, Jisasi Iquenyqä äquveppiyyi, yatñqä tii qe äwikuwi. ² “Äänä etanqikä? Tqä ämaqä wäunquängqä ämotquetqänjä iqua, suqä atqä-awäka änätapukuwi, qu qui

imäkätqänjuwiä. Qu buayä bnqängganji, hipa asñi eqä akiyâ inqä du,† ganä maqñqä, hipa kiyä mätqetä änätqänjuwiä.”

³ Jisasi Iqu iquaunji kimañi tiinjä ätukqe. “Änäñqäwä? Hiqä-hiuäñi, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iunji ävasäupu, hiqä suqä iunji qänaknä itqänjuwiä. ⁴ Goti Hanjuwä Iqu kukñuä hñquaqu tii ätkqe. ‘Si tqä tñiquetä, tñäwqätä, kukñuä qänaknä itnä, yäpä iqinyä isñqe.† Itanğa ‘Ämaqä hñqu kiqä kaniqueñqätä, känäñqätä, kukñuä quvqä ätätqe, qu iqueni pizqä päkñqe.‡’§ ⁵⁻⁶ Goti Iqu iinjä ätkqä-qe, he tii tquenjä. Ämaqä hñqu iqueqä käniquesä känäutäñi, ‘Nätmatqä nyi yätamakqä qemätmä ämenqe, nyi Goti Hanjuwä Ique wimqä a ae ätäuqe’ ätuätqe, ämaqä iqu kaniqueqätä känäwqätä, yäpä iqi itä mäwqä yänqiyä. Suqä iinjä dutañi, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui mäñdi äkittqiyäpu, hiqä taqä-tawäkauqä suqe, haqeqä ävauqumuätätqänjuä. ⁷ He wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjä! Hinuä-tqä Asayä iqu hiqä suqä iinjä, atäñuä qäyunä itä, tiinjä ätkqe.

⁸ ‘Ämaqä tä, qu Nyaqä yoqe, manitänä haqeqä ämamäutqänjuwä-qe, quwqä qeqä-quuvqe, Nyinyqe küñä nämä äwinä.

⁹ Qu ämaqä iquauqä kukñuä-suqä dinä awä ätäpiyä-qe, “Kukñuä tä Goti Hanjuwä Iqueqe-qe” quanğä ätätqänä. Inqe, qu Nqä yoqe haqeqä mamäupñqä qonä änäuktäutqänjuwi, hinginäwa itqänjuwiqä.”*

Jisasi Iqu, ämaqeu kiyä mätqä imäkqenqä ätkqe†

¹⁰ Iqu iinjä ätuäqetäñi, qokä-apäkä iquaunji, tääqä ätuätumetä tiinjä ätukqe. “He qätä änyiyäpu, kñuä äñguänä indqämbiyä! ¹¹ Nätmatqe ämaqä hñqueqä manjä iu äpaquvqe, ii ämaqä iqueni Goti Iqueqä hinuä iqinjä kiyä mätqä mimäkqä iqiyä. Oeyqä. Ämaqä kiyä mätqä imäkqe, nätmatqä manjä iuta ätimäutä awä ätqe, ii qäqunänjqä” ätukqe.

¹² Qänakndañi wäñuänqä ämotquaminqä iqua äppiyyi, Jisasi Ique tiinjä ätukuwi. “Parisi iqua, Saqä kukñui qätä äkipiyitani, qu äwqä quvqä äwingqenqe, Si näqñqä ae eänätanä, änäandanä?”

¹³ Itañi Iqu kimañi tiinjä ätukqe. “Nqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu wäñuä-täñueqä. Itanğa nätmatqä eeqänänjä Iqu vowä mikqä ikqä iunji, hukä qäsä äyauniqeqä. ¹⁴ Ämaqä tquaunqe, he äwäwa miqä pambiyä. Iqua hinuä pisqä epu, hinuä pisqä hñquau-mända hänaqä ämotquetqänjuwä-paniqä. Hinuä pisqä hñqu, hinuä pisqä hñque-mända hänaqä motquamätä itqe, qäquaqu qua hovqä iu quanğä päkinyyänqinyqä.”

¹⁵ Itañi Pitä iqu Jisasi Iqueni tiinjä ätukqe. “Kukñuä ktqä kiqä quatinqe, awä natiyä.”

¹⁶ Jisasi Iqu kimañi, “Inji sunqäwä? He kñuä mämeqä iquwätanä?” ätukqe. ¹⁷ “Tiinjinqä he maqñqätanä? Nätmatqä eeqänänji, manjä iu äpaquvätñqe, ii tuqä iunqä äwitä, iqisanji zä-anä bunqä äquveqänä. ¹⁸ I etanği nätmatqe, manjä iqu awä ätätñqe, ii kñuä indqänqä iutanjqä. Nätmatqä ämaqeu, Goti Iqueqä hinuä iqi kiyä mätqä imäkätñqe, ii qäqunänjqä. ¹⁹ Nyi ‘kñuä indqänqä iutanjqä’ etqe, ii suqä tiinjinqä ätqä. Kñuä indqänqä quvqä, suqä ämaqä pizqä päsqä, huiziqueqä apäkänqä iqä, huiwä yanä hingi inqä, quwä-meqä, kukñuä mitqeta quanğä-tqä, itanğa hñquaunqä kukñuä quvqä tqä, iquayi. ²⁰ Suqä tqua ämaqä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinjä kiyä mätqä imäkätqänä. Itanği ämaqä hñqu hipa asñä maqñqä buayä ängqäqe, suqä iinjä, ique kiyä mätqä mimäkqä iqiyä” ätukqe.

† 15:2 Quwqä suqä asñä-qñqe, tiinji. Qu eqä akiyâ inqä ämepu, hipa iu hingi equatembñqäwä. ‡ 15:4 Ängumä Itmakqä 20:12; Kukñuä-suqä 5:16 § 15:4 Ängumä Itmakqä 21:17; Hiqäva-imäkqä 20:9 * 15:9 Asayä 29:13 † 15:9 Makä 7:14-23

Apäkä Kenanätanä hui quuvqä eqäkqenqä‡

²¹ Jisasi Iqu iqi ävämani, anä-himqä Tayätä Saitonätä ämätänqä-tänä inginyqä äukqe. ²² Apäkä hueqä-himqä Kenanätanä iqi äpmaminqä hui, ii äpätä tääqä tiinjä ätukqe. “Naqä Iqukiyä, Dewiti iqueqä kawiquki, dnä quvqä hnqu nyaqä ymeqä apäkä hmbi qui imäkätqäuä. Si nyinyqä qeqä kimänänä” ätukqe.

²³ Itanji Iqu iinj, kimanji hui mätquä ikqe. Itanğa Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iqua äpäpu, Iquenji tii ätukuwi. “Apäkä ne änavändä, tääqä ätqapätinqä täsiinj, huätä dowatiyä.”

²⁴ Itanji Iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu, Nyi Israitqä iquaunä yätamäqä wimqä änändowatkqe. Qu sipsipqä hänaqä qäyunäninjä maqinqä enqä-panä-qua etanğa.”

²⁵ I tquanji äwiyäqe, apäkä ii Iqu-tänä qäqi äpätä, qonjä äusäuepätä, “Naqä Iqukiyä. Si nyi yätamäqä nyiyä” ätukqe.

²⁶ Iiyqä kuknui, Iqu kima tii ätukqe. “Ne ymeqä iquauqä buayi ämetanä, hiveqä iquau-mända vatunqwe, ii qäyu manä.”

²⁷ Itanji apakä ii, “Naqä Iquki, Si naqä-qakuänä ätnyä” ätukqe. “Itanji buayä hitunüä hnjuä, quwqä kaniqueqä hevqä iuta qua iqi ätiväutqe, hiveqä iqua pänanqä ipu, ämambnqäuä.”

²⁸ Jisasi Iqu kuknuä tä qätä äwiyäqe, Iqu kimanji tii ätukqe. “Tqä quuvqä heqiyqe, naqänänijä. Nätmatqä si äkingqe, äkimenqiyä.” Asänğanji iyyqä hitqä ii, änguä qe imänqwe.

Jisasi Iqu, ämaqä kuapänä änguä imäkkqenqä

²⁹ Jisasi Iqu anä iunji ävämani, eqä-huänjä Galili manjä iunqä äpäquveqäkqe. Iqisanji Iqu qoqonjä yätunqä äyätä, iqi äpmaminqwe. ³⁰ Iqu iqi pmetanğa, qokä-apäkä kuapänänji, qu yukä quvqä iquautä, hinuä pisqä iquautä, yukä njuä iquautä, manjä matqä iquautä, itanğa ämaqä tänä-yaqä-tänä kuapänänjä iquaunji, Iquenqä ätuma äpkuwi. Äwimapiyi, qu Iqueuä yukä-tänä qäqi pmuatqanğuwänğa, Iqu iquaunji änguä imäkkqe. ³¹ Itanji ämaqe, qu manjä matqä iqua kuknuä tqanğä, yukä quvqä iqua änguä imänğanğä, yukä njuä iqua qanjä uwqanğä, hinuä pisqä iqua hinuä qänğanğä, hinuä äqunquwi. Hinuä iinjä äqumbiyitanji, qu yäunüä ipu, “Täukueqä” ätäpu, Goti Hanjuwä Israitqä iquau Miqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäukuwi.

Jisasi Iqu, qokä 4,000 iu buayä äwikqenqäS

³² Hiunji hnquaqui-hnque ae äpäwqanğa, Jisasi Iqu Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquaunji, tääqä ätuätumetä, tiinjä ätukqe. “Nyi qokä-apäkä täunqwe huäqä änunqiyä. Qu Nyitä hiunji hnquaqui-hnque äpmequwi, buayi hmayqä. Buayä dä qäsä dowatmqe, hänaqä awä ipe popo ipu päknqenqwe, Nyi manyinqä iqiyä” ätukqe.

³³ Iqu e tqanğa, iqua kimanji ätukuwi. “Täqinj anä avqinqä eänqwe, ämaqä kuapänänjä tiinjä du ymisanä vatunquä dijqwe, ne bretqe ängisa metunquäwä?”

³⁴ Itanğa Iqu yatnqä tii äwikqe. “He bretqe, äänä menäuä?”

Itanji iqua, “Ne bretqe, 7 hnquatä, hämapäkä wänqä hnjuatä ämenjunä” ätukuwi.

³⁵ I tquanğuwänğa Iqu qokä-apäkä iquaunji, “Qua iqi quamä pmapiyä!” ätukqe.

³⁶ Inğanji Iqu bretqetä, hämapakitä ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änqiuqä” ätuäqe, äkutätä, itanji wäunüanqä ämotquaminqä iquau qe äwikqe. Itanğanji iqua ämotaupiyi, ämaqä iu qe äwikuwi. ³⁷ Qu eeqänji äwqä änäpäsäpu, iqi änatqutekuwi, iqua hiqokä-qa 7 ämamikuwi. ³⁸ Qokä iqua buayä änguwi, kuapänänji 4,000. Apäkiutä ymeqeutänji, a matäuqä ikuwi. ³⁹ Itanji Jisasi Iqu qokä-apäkä iu ae ändowatäqe, Iqu yimba iu ätkamäutä, Makändanä iunqä äukqe.

16

*“Si Tquki eänjinqä ämänätquetnä, wäunjuä hui imäkiyä” ätukuwiñqä**

¹ Parisi hñquatä, Satyusi hñquatä Jisasi Ique äwimapiyi, yamwiqä äväpu tii ätukuwi. “Si Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqueqä wäunjuä imäkquki etangutqe, si wäunjuä ämaqä mimäkqänänä hñqu imäkätinä mänätquayä.”

² Itanji Iqu iquau kimanji, tiinjä ätukqe. “Mäptqä äquveqetä, qäukui qua häñesqä qäyqanjanji, he ‘Qäukui häñesqä äqiyqe, zinjuitäni mäptqä änguanä täñqiyä’ tqä-quenjqä. ³ Itannga zinjuitäni, he tii tqä-quenjqä. ‘Qaquvqe hea äwitä, qäukui häñesqä imängqenqe, ii yunjuä äqunätä piyä qiyänqiyä.’ Auqä, qäukuä iutanä hiqñqe, he hiñuä äqunäpu, iuta iwäsäupñqenqe, näqñqä änguanä ämenäuä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu tänga imäkätñqenqä hiqñqe, he hiñuä äqumbiyi, iuta iuwäsäupñqä iinqe, he maqñquenjqä. ⁴ He qokä-apäkä tänga äpmenjuwä iquenä, he apäkä qokiqu äväma qanä hiñgi qñqä enqä-panä, quvqä eäpu, Goti Hanjuwä Iqenji qänaknä miqä-quenjqä. He ‘Si Tquki eänjinqä ämänätquetnä, wäunjuä hui imäkiyä’ ändquwä-qe, Nyi wäunjuä hui mimäkqä imqänä. He näqñqä mapñqä hiqñqe, hiñuä-tqä Jona iqu qeyqä” ätukqe. I ätuäqe, quñi äväma äukqe.

Jisasi Iqu, Parisi iquauñqätä, Satyusi iquauñqätä, ätkqenqä†

⁵ Jisasi Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua eqä-huänä-tänä yätäqängisanqä äukuwi. Iqua qanä äwäpiyanjanji, bretqe qäsä äma pñenqe, kñuä hui imäukuwi.

⁶ Inganji, Jisasi Iqu iquauñi tiinjä ätukqe. “Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, nätmätqä änyuämäuqä iinqe, he manitä ämäwqätäupu änguanä mimbiyä.”

⁷ Iqu i tquanqñqä kñuä indqänäpu, quwqä-quwä tiinjä ätnjuwi. “Ne bretqe äma mapqä iququenqä, i änatqiyä.”

⁸ Qu kukñuä iinjä ätnminjuwinqe, Jisasi Iqu näqñqä eä, tii ätukqe. “Hiqä quuvqä heqiyqe, wänqänänäpiyqä. ‘Ne bretqe hmanjqe’ sunqä ätätqänäuä? Nyi bretqenqä maetqä da iqänä. ⁹ He Nyinyqätä, Nyaqä kukñuinqätäni, näqñqä änä mämeqä iquwätanä? Buayä hipa hñgininänji, ämaqä kuapänänä 5,000 änguwinqe, he hui imäuquwätanä? He qae squmä ämamikuwäwä? ¹⁰ Itannga buayä hipa hiñgi eeqä hiñgi hñquaqunänji, ämaqä kuapänänä 4,000 iqua änguwinqä-pqe, he hui imäuquwätanä? Inganji he qae squmä ämanyuequwäwä? ¹¹ He iinjinqä maqñqä eänjuwi, ii sunqäwä? Nyi bretqenqä kñuä nyiyqanji maetqä da iqänä. Nyi Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, nätmätqä änyuämäuqä iinqe, ‘He manitä ämäwqätäupu änguanä mimbiyä’ etqänä” ätukqe. ¹² Qu kukñuä tä qätä äwipiyitanji, näqñqä tiinjä ämakuwi. “Iqu nätmätqä bretqä änyuämäuqä iinjä mänatqä iqiyä. Oeyä. Iqu Parisi iquauätä, Satyusi iquauätä, kukñuinqä änatqiyä-qe” näqñqä ämakuwi.

Pitä iqu, “Jisasi Iqu, Kraisi Iqueyqä” ätkqenqä‡

¹³ Jisasi Iqu anä-himqä Sisariya-Pilipai-tänä ingisanqä äwäqetanji, Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauñi, yatñqä äwikqe. “Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iquenyqe, qokä-apäki kñuä äänä indqänätqänjuwäwä? Iqu tqukä?”

¹⁴ I tquannga iqua kimanji, “Hñqua ‘Jonä asñä-qäyqä iqueqä,’ hñqua ‘Laisa iqueqä,’ itannga hñqua ‘Järämai iquitiyä, hiñuä-tqä hñququtiyä?’ ätätqänjuwiqä” ätukuwi.

¹⁵ Iqua e tquanquwännga, Iqu “Hiyaqä kñuä dunji, Nyi tqunqä?” ätukqe.

¹⁶ Saimonä Pitä iqu kimanji, tii ätukqe. “Si Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ne äminesñqä atäunjuä äkikqä Iqukiyqä. Si Goti Hänä Pmeqä-tänä Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä” ätukqe.

¹⁷ Itanji Jisasi Iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Jona iqueqä ymeqä Saimonä iquki, Goti Hanjuwä Iqu ängua ikimäkqeqä. Ämaqä qua täutanä hñqu, kukñuä tä

* 16: Makä 8:11-13; Lukä 12:54-56 † 16:4 Makä 8:14-21 ‡ 16:12 Makä 8:27-30; Lukä 9:18-22

si mämäktqueqä iqueqä. Oeyä. Nqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqunä si ämäktqueqä. ¹⁸ Itanğa Nyi si tiinjä äktqänä. Si PitäŞ iqukiyqä. Itanğanı ämaqe, anjä yänänäqñqä hikä haqeqi ämätätqänuwä-pa, Nyi Nqä ämaqä iquau aquvä ämaqiätmä, hikä tqueqä haqeqi pmuatemniqeqä. Itanğanı äpäkonqä iqueqä yänänäqñqe, Nyaqä ämaqä aquväqñqä tquaunı, änä makittqiyyä yänıqeqä. ¹⁹ Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqetanä qñqanjä hutäuqe, Nyi si ktapmniqeqä. Nätmatqe, si qua täunı pmua imäkqanğtqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqä inä imäkänqiyä. Itanğa nätmatqä qua täunı hiñuinä qunğanğtqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqä asä e imäkänqiyä” ätukqe. ²⁰ Itanı Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunı, pmua yänänäqñqä iwimäkätä, tii ätukqe. “Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu ämaqä miqenqä atäunjuä ikqä Kraisi Iqu, Nyi Qäqunjqae, he ämaqeunı awä mätquä pambiyä.”

Jisasi Iqu, nätmatqä äwimeniqenqä ätukqenqä (16:21-17:27)

²¹ Inğanı Jisasi Iqu wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunı kukñuä tiinjä tuätñqä ätipäqäkqe. “Nyi Jerusälemä iunqä umqe. Iqñı, ämaqeu miqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatäni, qu hanjä-iqä naqänänjä ändapäpu, Nyi pizqä bäkpnuwiqä. Iwä hea hñquaqu-hñque ae äpäwqanğanı, Goti Hanjuwä Iqu Nyi anğı änyivauqumuatänıqeqä.”

²² Pitä iqu kukñuä tä qätä äwiyäqe, Jisasi Ique manitä ätuma äwäqe, Ique äkasuwä tuätñqä ätipäqäkqe. “Naqä Iquki, oeyä! Nätmatqä tä, Si mäkimeqä inqiyä!” ätukqe.

²³ Itanı Jisasi Iqu hiqumuänjä äwiyäqe, Pitä iquenı tiinjä qe ätukqe. “Setänä iquki, wawiyä! Si hikä hänaqä iu äknänä, Nyi quanjä päknmqä nyimäkñä-panjä iqukiyqä. Si qänakñäni, Goti Hanjuwä Iqueqä kñuä indqänqä iunä miqä itnä, ämaqeuqä kñuä iunä inyä” ätukqe.

²⁴ Inğanı Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi qänakñä nyivändätñqä wiñğanğutqe, iqueqä äwiñqä eeqänänı, kiuä mändi äkittqänätä, iqueqä zä-huätatä huñqe ämetä, Nyi qänaki nyivändänä. ²⁵ Ii tiñiqä. Ämaqä hñqu, iqueqä hñjä-pmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäkñäniqeqä. Injäqe ämaqä hñqu, Nyinyqä kñuä indqänätä, iqueqä hñjä-pmeqe ävquatämämitätqe, iqu hñjä pmetäniqeqä. ²⁶ Itanğa ämaqä hñqu nätmatqä qua täunı eeqänä ämetä, iqueqä hñjä-pmeqe qui imäkñanğutqe, iqueqä nätmatqä eeqänänjä iñı, yätamäkqä äänä väniqiyä? Itanğa ämaqä hñqu, iqueqä hñjä-pmeqe anğumä metñqe, squä di väniqiyä? ²⁷ Nyi iñjä etqäqe, kiqä quati tiñiqä. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu Kanıqueqä yänänäqñqe ämetä, Iqueqä enätqä iquatä quvepänıqeqä. Itanğa Iqu ämaqä eeqänänjä iunı, qu suqä imäkmitpçenqe, kimanı inğa väniqeqä. ²⁸ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä täqi pämä ätqäunuwä hñqua, mapäkonqä änä yqänä pmetanğuwänğanı, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, ämiqä naqä enqä-panjä-qu pçanğı qumbnuwiqä” ätukqe.

17

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitanjä inğqenqä**

¹ Hiunji 6 ae äpäwqanğanı, Jisasi Iqu, Pitä ique, Jemisi ique, itanğa känğua Jonä ique itmeqe, qoqonjä quäuqä hñquenqä ätuma ekqe. Iqñı iquauqä-quwänä äpmaminuwi. ² Iquauqä hiñuä iqısanı, Jisasi Iqueqä huiwi huitanjä änyätä, Iqueqä hipenıi mäptqä enqä-panjä ätätä, qäki qäpaiqänänjä imänätä we äunğqe. ³ Iunä

Ş 16:18 Yoqä Pitä iqueqä quati, ii hikiqä. * 17: Makä 9:2-13; Lukä 9:28-36

äqunänunä tpu ikuwi, Jisasi Iqutäni, Mosisi iqutä, Laisa iqutä, anä ätqäunya kuknuä tätqätangä äqunquwi.

⁴ Ii äqunäpiyinqä, Pitä iqu, Jisasi Iqueni tiinjä ätukqe. “Naqä Iqukiyâ. Ne täqi äpmenque, ii änguänäniqä. Inji Si äkingangutqe, nyi ittänä anä hñquaqui-hñque mätmqänä. Hñqu Tqäüä. Hñqu Mosisi iqueqäüä. Itanga hñqu Laisa iqueqäüä” ätukqe.

⁵ Pitä iqu kuknuä änä tätqätanga, qaquvqä wenyä-huñqä hñqu iquauni qe äpatqäkqe. Itani qaquvqä iqueqä yäpä imdani, manä hñqu tiinjä ätukqe. “Tqu Nqä Ymeqä Nyi kuapänä änyinätñqä Iqueyqä. Iquenyqe, Nyi aquvänä kiinjä itqänänä. He Iqueqä kuknuä qätä wipñqeqä” ätukqe. ⁶ Iqueqä ämaqä iqua kuknuä tä qätä äwipiyyi, qu zä kiinjä wiñgangi qonä äusäukipu, hipenüi qua bu ekuwi. ⁷ Itani Jisasi Iqu iquatänä qäqiqi äquvepäqe, iquauni itmaqiyätä, tii ätukqe. “He zä miqä pambiyä. Pämä tqäpiyâ.” ⁸ Qu ätkimbu hiñuä ämaqunquwi, ämaqä huizi iquaqu aanqä etangi, Jisasi Iqu Iqueqä-kiuänä tqäutangi äqunquwi.

⁹ Itanga qu qoqonä yätuta äpäwipiyanğani, Jisasi Iqu iquauni yänänäqñqä tiinjä ätukqe. “Nätmatqä he hiñuä äqunänuwiñqe, ämaqä hñque mätmqä pambiyä. Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua äptepqetani ävämetä, anğumä ävauqanğutqänğanğäüä” ätukqe.

¹⁰ I tquanga, iqua Iqueni yatñqä tiinjä äwikiwi. “Laisa iqu tängganä quvepqangi äqunänunä. Inji ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä iqua tiini, suñqä ätätqänuwäwä? ‘Laisa iqu Kraisi Iqueni hiñuiqä wimenqiyäqeuä.’ ”

¹¹ Iqu kimanı, tii ätukqe. “Qu qäyünä ätätqänuwiqä. Laisa iqu äpätä, nätmatqä eeqänäni anğumä jänä imäkänqiyä. ¹² Itangi Nyi tiinjä hitmqeqä. Laisa iqu ae äquvepkqeqä. Itanga ämaqä iqua qu iquenyqä maqñqä eäpu, iquauqä äwiñqä dunä imäkäpu, suqä huitanä-huitanä itquaminuwiqä. Itangi Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu, iquauqä huiqä iutani, asä iinjä menqiyä” ätukqe. ¹³ Iqu iinjä tquangqenqe, iqua näqñqä tiinjä ämakuwi. “Tä, Jonä asñä-qäyqä iquenyqä ätqiyä.”

Jisasi Iqu, ymeqä dnjä quvqä-tänjä hñque äñguä iwimäkkqenqä†

¹⁴ Iqua qoqonä yätuta äquveppiyyi, qokä-apäkä kuapänä imänätanğuwä iu äwimakuwi. Inğani ämaqä hñqu Jisasi Iquenqä äpäqe, qonä äusäuepätä tii ätukqe. ¹⁵ “Naqä Iqukiyâ. Nyaqä ymeqä qokä iqu ppqä-tänjä etangi, Si iquenyqä qeqä äkimänänä. Iqu tä iu äpäknätä, ä eqä iu äpäknätä, qui kuapänä imäknätñqeqä. ¹⁶ Itanga nyi iqueni, Tqä wänuñqä ämotquetqänä iquaunqä ätuma äpqä-qe, iqua iqueni, äñguä mimäqä iquwiqä” ätukqe.

¹⁷ Kimanı, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä tänğa äpmenuwä iquenä, he quuvqä maeqiyqä itqänuwiqä. Hiqä kñuä indqänqetä, suqetäni, jänä hmanjqä. Nyi hesä anäni, squänğanqä pmamqäwä? Ä, hesanı hanä-iqä squänğanqä meqämqäwä? Ymeqä iqueni, ätuma bpiyâ” ätukqe. ¹⁸ Itani Jisasi Iqu dnjä quvqä ique äkasuwä tquanga, dnjä quvqä iqu ymeqä iqueni ävämeqanğa, maqänäni ymeqä iqu äñguä qe imänğqe.

¹⁹ Qänakñi wänuñqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Ique äwimepu, yatñqä tiinjä äwikiwi. “Ne dnjä quvqä ique huätä mämamäuqe, äänä hitanğikä?”

²⁰⁻²¹ Iqu kimanı tiinjä ätukqe. “Hiqä quuvqä heqiyqe, aanä wänğänänäpu etangi, he iinjä änä mimäqä ipñqäüä. Nyi naqä-qakuä hitmqeqä. Hiqä quuvqä heqiyqe, zä-guawä‡ piikä wänğä isua enqä-panä etanğutqe, he qoqonä tqenı,

† 17:13 Makä 9:14-29; Lukä 9:37-43a ‡ 17:20-21 Jisasi Iqu zä-guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä.

‘Täqisanji, näñjinqä uvä’ tquanquwängganji, iqu äwänqiyä. He eeqänänjä inji, qeiqinyä imäkpñqäüä.”[§]

*Jisasi Iqu, nätmätqä äwimeniqenqä anji ätukqenqä**

²² Jisasi Iqutä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, qua naqä Galili iu aquvä äqämbiyi, Iqu iquaunji tiinjä ätukqe. “Hea hatnä mäpawqanğa, qu Ämaqueuqä Ymeqä Ekqä Iquenji ämaqä iquauqä hipa iu wipñqäüä. ²³ Itanji iqua Iquenji pizqä päkpñqäüä. Ga hiunji hñquaqui-hñquenjä iunji, Goti Hanjuwä Iqu Ique anğumä vauqumuatänqiyä.” Iqua qätä iinjä äwipiyyi, äwqä hanjä kiinjä qe äwikqe.

Hiqäva-imäkkä anjinqä mbqä vqenqä

²⁴ Qänakñi iqua äwäpu, anjä-himqä Kapänamä iu ätimäukuwi. Iqinjı Goti Iqueqä hiqäva-imäkkä anjä Jerusälemä iu ämätnänqä iinqe, mbqä motauqä hñqua, Pitä iquenyqä äpäpu, yatñqä tiinjä äwikiwi. “Hiqä Ämetqueqä Iqu, hiqäva-imäkkä anjinqe, mbqä ävätnqätanä, ä mäwqä itñqätanä?”

²⁵ Pitä iqu “Nñqä. Iqu ävätnqeqä” ätukqe.

Itanji iqu anjä yäpä yängisa äpaquväqe, kukñuä hui matqängğa, Jisasi Iqu yatñqä tii äwikqe. “Saimonä iquki, si kñuä äänä kiyqiyä? Ämaqä ämiqä qua täutanä iqua, mbqä huitanä-huitanji, tqesa ämotautqänjuwäwä? Iquauqä ymeqä iquautatanä, ä ämaqä hñquau-mändatanä?”

²⁶ Kimanji iqu, “Ämaqä huizi iquaiqä” ätukqe.

I tquanğa, Jisasi Iqu iquenji tiinjä ätukqe. “Iñitanji, ämaqä miqä iquauqä ymeqä iqua mäwqä itqänjuwä-pa, Goti Iqu Iqueqä ymeqä-quauta mämotauqä yänä. ²⁷ Ii qäyä etanğqä-qe, ne iquau äwqä äkasuwä iwimäkkä iinqe, si äwätnä, eqä-huänjä iunji hämapäkänqä guä quväyä. Hämapäkä kiñganä äpiñä iquenji, si iqueqä manji a hutamakätnä, mbqä hñqu yäpä ingisa witanği qundñqinyä. Si mbqä iqu ämetnä, Goti Iqueqä hiqäva-imäkkä anjinqe, yeqä-yeuänqä iquau wisñqeqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Iqunä miqeuñganqä ätkqenqä (18:1-20:34)

18

*Yoqä naqä, tqukua mapnuwänqeqe?**

¹ Inğanji wäunjuänqä ämotquaminqä iqua Jisasi Ique äwimepu, yatñqä tii äwikiwi. “Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeu äpmeñuwä iquautanji, huizi iquau mipñqe, yoqä naqä tqukua mapnuwänqäwä?”

²⁻³ I tquanquwängğa, Iqu ymeqä hmbi tääqä ätuätumeqe, iquauqä awä iqi pämä ämatqätetä, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuänä etmqänä. He hiqä kñuä äkunmäknäpu, ymeqä täpu enqä-pa matimäuqä iqanğpqe, he Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeuñji, mäpaquvqä ipnuwiqä. ⁴ Ämaqä hñqu iqueqä-kiuä mändi äkittqänätä, ymeqä täpu enqä-pa ätimäutqe, iqu yoqä naqä ämetä, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqeuñji, huizi iquau ämäwqätäunqiyä.

⁵ Ämaqä hñqu Nyinyqä kñuä indqänätä, ymeqä täpu enqä-panjä tiinjä hmbi itmetä, äñguänä iwimäkkätqe, iqu Nyi-pqe asä iinjä nyimäkkqiyä. ⁶ Ymeqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä täutanä hmbu, ämaqä hñqueuä suqä imäkkqanğqä du hiñuä äqunätä, asä iinjä imäkkätä quanñä päkñganğutqe, ämaqä iquenji, hanjä-iqä naqänänji wimenä.

[§] **17:20-21** Ämaqä näqnqä-tänjä hñqua, “Matiu iqu kukñuä hui inä äqäkkqeqä” kñuä indqänätqänjä. Kukñui tiñjiqä. “Dñä quvqä tiinjä iqua huätä dowatqe, Goti Iquenyqä tääqä ätätnä, buayä manqä itnä dutanjqä.”

* **17:20-21** Makä 9:30-32; Lukä 9:43b-45 * **18:** Makä 9:33-37; Lukä 9:46-48

Ämaqä hñqua hikä naqänänjä hñqu ämepu, iqueqä hiiñuä-ço iu guä äkiqiyepu, eqä-huänjä bu tnämäueqanğpçe, ii hanjä-iqä wänqäpiyqä. Hanjä-iqä ique wimeniqä iqu, tqeñi aanjä naqänänjä ämävqätäunä.

Quuvqä heqiyqä qui mimäkqenqä†

⁷ Oänä, ämaqä qua täutanjä eeqänänjä iquenä. Naqä-qakuiqä. Ämaçe, qu suqä quvqä du quanjä päkmbñqençe, nätmätqä huitanjä-huitanji wimenä. Inäçe, ämaqä suqä quvqä iinjä iqua äma äpätqä iqu, hanjä-iqä naqänänjä meniqeqä. ⁸ Tqä hipainjä-qe, yukinjä-qe suqä quvqenqä äkiyqiyämeqanğutqe, huätä ätävätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkqanğtqe, tqä huiwitanjä hmbu yuuwä ätäñätqä-qe, si suqä quvqä iinjä mimäkqä injä-qae, hänjä-pmeçe ämatñqinyä. Si iinjä mimäkqä iqanğtqe, huiwä yuuwä matänqä-qe, qu si tä maisquä injä iu ktnämäupnuwiqä. Huiwä hmbi yuuwä täñqe, hanjä-iqä ii, wänqäpiyqä. Tä duñqä uwqe, hanjä-iqä naqänänjiqä. ⁹ Tqä hinji suqä quvqenqä äkiyqiyämeqanğutqe, huätä ätqoätnä bi tnämävä. Si iinjä imäkqanğtqe, hinjä hñqunä äqänänjä, hänjä-pmeçe ämatñqinyä. Si iinjä mimäkqä iqanğtqe, hinjä hñquaqu yqänä qänätanğnä, qu si tä maisquä injä iu ktnämäupnuwiqä. Hinjä hñqunä qñqe, hanjä-iqä ii, wänqäpiyqä. Tä duñqä uwqe, hanjä-iqä naqänänjiqä.

¹⁰⁻¹¹ Ymeqä wänqä isuaüä awä iqisanjä hmbinyqe, ‘Ipu nätmätqä hinginäwanğeqä’ kñuä miqä pambiyä. Kñuä iquenyqe, he äñguänä wimasipiyä. Nyi he tii hitmqeqä. Ynaunjqä qäukuä yätunjä ymeqä tqauu ämitqänjuwä iqua, qu Nqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqueqä hinjä iqi ätqäunjäuä.”‡

Kukñuä ktqä, sipsipqä imatñqenqäs

¹² “He kñuä äänä heyqiyä? Ämaqä hñqu sipsipqä kuapänänjä 100 täñä-qu emitätqe, ga iquautanjä hñqu imatnätqe, iqu qävqä miqä iniqiyä? Oeyä. Iqu kuapänänjä 99 iquau qoqonjä iu äpмуatemä äwätä, imatnätqä iquenyqä qävqä yäkinqiyä. ¹³ Nyi naqä-qakuänänjä etqänä. Iqu sipsipqä kuapänänjä 99 mimatñqä iquauñqe yeeqä itäqä-qe, sipsipqä kiuänänjä imatnätqä iqueni, anği itmetqe, inğanji iqueqä yeeqä iinjqe, aanjä naqänänjä yäniqeqä. ¹⁴ Asä iinjä, hiqä Hiniqu Qäukuä Yätu Äpmeñqä Iqu, ymeqä isua enqä-panjä hmbu imatnätä qui imäkñätñqe mäwiñqä inä” ätukqe.

Tqä quuvqä anä heqiyqä iqu, si quvqä ikitqueqä iinjä

¹⁵ I ätuätäqänğanji, Iqu kukñuä hui-pqe inä ätukqe. “Tqä quuvqä anä heqiyqä iqu si quvqä ikitqueqanğutqe, si iquenyqä äwätnä, qeeqä-qeuänä äpmanyä, iqueqä suqä imäkätqenqä kukñuä ätäsinjä, kukñuä jänä imäkiyänqä yamwiqä inyqä. Iqu saqä kukñui qätä kiyqanğutqe, si tqä näueqä iqueni anğumä itmenjä. ¹⁶ Iqu saqä kukñui qätä makiyqä iqanğutqe, si Goti Hanjuwä Iqu kukñuä ätkqä-pa qänaknä itnä, ämaqä hñqunänjä-qe, hñquaquinjä-qe itmetnä, iqtä kukñuä anä tññqeqä. Goti Iqu tii ätkqe. ‘Ämaqä hñquaquinjä-qe, hñquaqui-hñquenjä-qe kukñuä asänänjä dinä tqanğpçe, he qätä iunä wiyqäpnä.’* ¹⁷ Itanği iqu iquauqä kukñui qätä mawiyqä iqanğutqe, si ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquauñji, iqueqä suqenqä tutñqeqä. Itanji iqu iquau-pqe qätä mäwiyyqä iqanğutqe, suqä si ämaqä quuvqä maeyiqqä iquautä, mbqä motauqä iquautä, itquetqänjä-pa, ga si iquepçe asä inä itquatñqeqä.

† 18:6 Makä 9:42-48 ‡ 18:10-11 Ämaqä näqñqä-tänjä hñqua, “Matiu iqu kukñuä hui inä äqäkqeqä” kñuä indqänätqänjä. Kukñui tiinjä. “Ii tiinjä. Ämaçeuqä Ymeqä Ekqä Iqu ämaqä qui imäkmbñqä iqanğuwä iquau hänjä iqumuatätñqä äpçeçä.” § 18:10-11 Lukä 15:3-7 * 18:16 Kukñuä-suqä 19:15

¹⁸ Nyi naqä-qakuänänjä tii etmqänä. Nätmatqe he qua täunji pmua imäkqanqppqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqä inä imäkänqiyä. Itanqa nätmatqä qua täunji hinuinä qunqanqppqe, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqä asä e imäkänqiyä.

¹⁹⁻²⁰ Itanqa Nyi kuknuä hui inä hitmqeqä. Ämaqä hñquaqunä-qe, hñquaqui-hñquenä-qe Nyaqä yoqenqä aquvä qänqanqppqe, Nyi iquatä anä pmamqänä. Iinjqe, ämaqä hesanä qua täutanä hñquaqu, iquaquiyqä knui nätmatqä hñquenyqä naqä-hñqunä indqänäsinyä tääqä siyqe, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu ävänqiyä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, wäunuä-wiyqä hñqu, hñquququenyqä huäqä mäwunqä ikqenqä

²¹ Inqanji Pitä iqu Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi äpäqe, yatnqä tii äwikqe. “Naqä Iquki, nqä näueqä hñqu suqä quvqä indqueqanqutqe, iqueqä suqä quvqenqe, nyi äwqä hanui, squmä anä imäknmniñqäwä? Hipa hñqini eeqä hñqini hñquaquini, ii änguatänä?”

²² I tquanqa kimanji, tii ätukqe. “Suqä quvqenqä äwqä hanuä imäkñqenqe, Nyi hipa hñqini eeqä eäqe, hñqini hñquaqunä iunqe, maktqä da iqänä. Si suqä quvqenqä äwqä hanui imäkñga-imäkñga äwätinä, aanjä kuapänänjä 490 iunji ämäwqätäutñqeqä.

²³ Nyi e äktqe, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, kuknuä ktqä tiinjä etanqiyqä. Ämiqä naqä hñqu, iqueqä wäunuä-wiyqä iqua mbqä hñginäwa ämequwi, anqji wipnqä winyänqiyä. ²⁴ Iqu anqji metnqä ipäqiyqanqanji, qu wäunuä-wiyqä hñque iquenyqä ätuma ppñqäüä. Iqueqä hñginäwa meqe, mbqä aanjä kuapänänjä 10,000,000 kinaiqä. ²⁵ Inäqe, iqu kima vätnqe hma etanqutqe, ämiqä iqu tii tuänqiyä. ‘He ämaqä tqesä, iqueqä ymeqä-apäkä iutä, iqueuä nätmatqä eeqänänjä-pqe, ämaqä hñqua mbqä ipnqä qäsä ätuma upuiyä. Inji, imbqua ämaqä iquauqä wäunuä-wiyqä hñqinqä hipñqänänjä. Itanqa he mbqä kimanji, iuta mapñqänänjä.’

²⁶ Wäunuä-wiyqä iqu kuknuä tä qätä äwiyäqe, iqu ämiqä iqu-tänjä qäqiqi äpäknätä, qonjä äuktäüä, tii tuänqiyä. ‘Yää, si nyinyqä huäqä kunqanquti, hinuä äqännä pmayä. Itanqa nyi si hñginäwa ämäktaukqe, kimanji äktapmqänä.’ ²⁷ Itanji ämiqä naqä iqu iquenyqä huäqä wunqanqji, iqueni ävquatäwatätä, iqueqä hñginäwa ämamiñqä-pqe, pipa iunji, yoqe huätä kutänqiyä.

²⁸ Itanji wäunuä-wiyqä iqu yäpaqä mängisa äpäwäqe, iqueqä wäunuä anä isinyä 10 kina hñginäwa ämotaukqä hñque wimenqiyä. Iqu ique a äkiqätätä, hiinjuä-qo iu a äkiyamäkätä, tii tuänqiyä. ‘Si hñginäwa ämakñä eeqänänji, tänqa maqä dapiyä!’ ²⁹ Iutanji wäunuä anä imisiyqä iqu quannä äpäknätä, ‘Yää, nyinyqä huäqä kunqanquti, hinuä äqännä pmayä’ tuänqiyä. ‘Nyi si hñginäwa ämäktaukqe, kima ktapmqänä.’ ³⁰ I tquanqanji, kinqanänjä iqu iinjqe mäwinqanqji, ‘Oeyqä’ ätuätä, iqueni guä pmuateqä anä iunqä ätuma wänqiyä. Iqueqä hñginäwa ämotaukqe, kimanji qäyunä äyä hiqanqanqje, iu yqänä pmetänqiyä.

³¹ Ämaqä wäunuä anä imipqä huizi iqua, ämaqä iqu i imäkqanqji äqumbiyi, qu äwqä hanjä winqanquti äwäpu, iquauqä ämiqä naqä ique, suqä e timäuqanqji äqumbqenqä tupñqäüä. ³² Inqanji ämiqä naqä iqu, iqueni tääqä ätuätumetä, tiinjä tuänqiyä. ‘Si wäunuä imäkqä ququvqä-qukiyqä. Kinqanänji si zääqä dqanqñä, tqä hñginäwa naqänänjä ämändaukñi, nyi pipa iunji huätä äyä äkuteqeqä. ³³ Nyi sinyqä huäqä änunqeqä. Inji sunqäwä? Si tqä wäunuä anä imäkqä iquenyqä huäqä makunqä iqueuä’ tuänqiyä. ³⁴ Itanji iqu äwqä tnänjä winqanquti, ämaqä tänjä-hunqä vqä iquauqä hipa iu väniqeqä. Iqueqä hñginäwa ämotaukqe, kimanji qäyunä äyä hiqanqanqä, iu yqänä pmetänqiyä.

³⁵ He hiqä näueqä hñqu suqä quvqä etqueqanqanji, iqueqä suqä quvqenqä äwqä hanuä mimäkñqä iqanqppqe, Nyaqä Apiqu Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqu-pqe, ämiqä iqu iqä-pa iinjä emäkänqiyä” ätukqe.

19

*Suqä, apäkä huätä dowatqenqä**

¹ Jisasi Iqu kuknuä tä qäpu ätuäqetani, Iqu qua Galili iuni äväma, qua Jutiya eqä Jotänä ique yätäqä nängisanqä äukqe. ² Itani ämaqä aanjä kuapanänjä, Iqueni qänaki äwivändkuwi. Itanga iqini, Iqu iquauqä yaqe änguä iwimäkminqe.

³ Itanga Parisi hñqua Ique äwimepu, "Iqu kuknuä quvqä hui natqangutqe, Ique kuknuä mitquanqä" knuä ämapu, yatnqä tiinjä äwikuwi. "Ämaqä hñqu iqueqä äwiñqetanä apäki huätä dowatqe, näyaqä suqä iuni, änguätanä, quvqätanä?"

⁴ Kimani, Iqu tii ätukqe. "He Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqe, kuknuä tiinjä a matäuqä itqänuwätanä? Kinğanäni, *Goti Nätmatqä Eeqänänjä Imäkqä Iqu, ämaqe imäkätäqänqani, Iqu qokätä apäkätä imäkkqe qä.*[†] ⁵ Iinjä imäkätäqetani, tiinjä ätkqe qä. '*Qokä hñqu, kandä-känatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämanyinyä, huiwä naqä-hñqunä änyinyä pmeqänqeqä.*'[‡] ⁶ Goti Hanjuwä Iqu iinjä ätkqenqä, qäyaqu huiwi hñquaqu minqä, hñqunä änyinyä pmesiyänqeqä. Iinjä etangi nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu naqä hñqunä ämamonyetqe, ii ämaqä hñqu mandumakqenqeqä" ätukqe.

⁷ E tquanğa, Parisi iqua Iqueni, yatnqä änyä-hänjä hñqu tiinjä äwikuwi. "Inji, Mosisi iqu suqä tiinjä, änäänqä änätapkqäwä? Iqu suqe, 'Ämaqä hñqu huätä dowatqä tuwanuä äqiyätä, apäki ävätä, ii huätä dowatätñqeqä' ätätä änätapkqeqä."

⁸ I tquanğuwänğa, Iqu kimani tii ätukqe. "He ämaqä hñgisanä iquendangi, Mosisi iqu apäkä huätä qäyä dowatpñqä hinuinä eqänqeqä. Inäqe kinğanäni suqä täutanä maeqä iminqe. ⁹ Nyi tiinjä hitmqeqä. Ämaqä hñqueqä apäki, ii ämaqä hñqutä miqä imitätqä, iyyqä qokiqu iinjä hiñgi huätä ändowatätä, apäkä hui-mända ämetqe, iqu suqä huiwä yanä ikiqe, imäkqiyä" ätukqe.

¹⁰ Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, qu kuknuä tä qätä äwipiyyi, Iqueni tiinjä ätukuwi. "Täukueqä! Ämaqä hñqu Si ätnä täuni qänaknä itä, iqueqä apäkitä anä äpmamitätqe, iqu hanä-iqä naqänänjä ämattqiyenänqiyä. Suqä apäkä mämeqä iqe, ämäwqätäuänä."

¹¹ Itanga Iqu tiinjä ätukqe. "Kuknuä ii meqe, ämaqä eeqänänjä iuqä hmanjqä. Oeyqä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu yänänäqñqä ävqä iquanä mapñqäuä. ¹² Ämaqä kuknuä ii ämetqä iqu, änguä meñqiyä. Nyi e ätqäqe, ii tiinjäqä. Ämaqä hñqua, känäi ämikqänqatqä huiwi qui imäknätä, apäkä mämeqä ipñqäuä. Ämaqä hñqua, hñqua-mända ya äyitqätangä, iqua apäkä mämeqä ipñqäuä. Itanga hñqua, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqeunqä knuä indqänäpu, quwqä-quwä pmua imäknäpu, apäkä mämeqä ipñqäuä" ätukqe.

Jisasi Iqu, ymeqä isuau hipa haqeqi äwikqenqä§

¹³ Inqani ämaqe, Jisasi Iqu ymeqä isuau hipa haqeqi äwiyätä, Goti Hanjuwä Iqu änguä wimäkätñqä tääqä tuätñqä wingangi, quwqä ymeqä isuau ätuma äpkuwi. Inäqe, wäunuänqä ämotquaminqä iqua, "Ymeqe, ätuma mapqä pambiyä" ätukuwi.

¹⁴ I tquanğuwänğa, Iqu "He 'oeyä' mätquä pambiyä. Isua änyimapñqä qäyä äppiyä. Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqeunji, ymeqä täsua enqä-panjä iinjä isuaqeqä." ¹⁵ Itani Iqu ymeqä isuau änguä iwimäkätñqä, hipa haqeqi äwiyäqetani, iqini äväma äukqe.

*Hiknä mbqä kuapä-tänjä hñqu, Jisasi Iqutä kuknuä ätkiyinqä**

* **19:** Matiu 5:31-32; Makä 10:1-12; Lukä 16:18 † **19:4** Ipäqäqkä 1:27 ‡ **19:5** Ipäqäqkä 2:24 § **19:12** Makä 10:13-16; Lukä 18:15-17 * **19:15** Makä 10:17-31; Lukä 18:18-30

16 Hea hñquenji, hikñä hñqu Jisasi Iquenyqä äpätä, tii ätukqe. “Näqñqä-vqä Iqukiyä. Nyi hññä hea ique-ique pmeqä mamqe, suqä äñgui äänä imqäwä?”

17 I tquanğa, Iqu iqueni tiinjä ätukqe. “Si suqä äñguinjä sunqä yatñqä änyinyä? Äñguänäñi, Goti Hanjuwä Iqu kiqä-kiuänänjqä. Inäqe si hññä hea ique-ique pmeqe matñqä kiñganğutqe, si Goti Hanjuwä Iqueqä suqeunji qänaknä isñqeğä” ätukqe.

18 Inğanji ämaqä iqu yatñqä tii inä äwikqe. “Si suqe, äkitanñjqä tnyä?”

Kimanji, Iqu “Suqä tiinjä ätnänjqä iquanğä ätqänä” ätukqe.

“Si ämaqä pizqä mapäsqä panä. Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä panä. Quwä mämeqä panä. Kukñuä jänä imäkkä iqueni, quanğä mätquä panä.

19 *Tnaqä-tnuñuau yäpä iqi qänaknä iqätñqe.† Itanğa tqä-täunqä äkinyätñqä-pani, ämaqä si-tänjä qäqiqinjä iquauñqe, asä ii kinyätñqeğä.”‡*

20 Jisasi Iqu i tquanğa, hikñä iqu tiinjä ätukqe. “Suqä eeqänänjä täunji, nyi qänaknä itñqeğä. Ga nyi äwanji, nätmätqä äkinğä itqänänä?”

21 Itanji Jisasi Iqu iqueni tiinjä qe ätukqe. “Si jänänänjukui hisñqä kiñganğutqe, tqä nätmätqä eeqänänji, ämaqä hñqua mbqä ipñqä äma äwätinä, iuta mbqä ämatqe, ämaqä nätmätqä maeqä iquau yanä wisñqeğä. Si iinjä imäkkqanğutqe, qäukuä yätutanä nätmätqä äñguänänjä-tänjukui hisñqinyä. Ga si Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe. 22 Hikñä iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, nätmätqä kuapänänjä-tänju etanği, iqueqä äwqä imdanji hanjä-iqä ämeqe, äväma äukqe.

23 Iqu ae äväma uwqanğa, Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminğä iquauñi, tiinjä ätukqe. “Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqä iu paqupñqe, qeicinyä manä, yänänäqñqeutanä paqupnuwi. 24 Nyi he anğumä etqänä. Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäqñqeutanä wänä. Inäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqueqä miqeunğä paqupñqä yänänäqñqe, kametqä iqueqeunji ämawqätäunä.”

25 Wäunjuänqä ämotquaminğä iqua kukñuä ii qätä äwipiyyi, qu yäunjuä naqänänjä ipu, tii ätkuwi. “Mbqä kuapä-tänjä iqua yänänäqñqeuta paqupñqä etanğutqe, ämaqä qui imäknätqänjuwitanji, hññä hea ique-ique pmeqe, tqu meniçiyä?”

26 Itanji Jisasi Iqu iquauñi hiñuä jänä äqunä, tii ätukqe. “Ämaqe, iinji änä mimäkkä iqanğppqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä eeqänänjä imäkätñqe, Yänänäqñqä-tänqeğä.”

27 Inğanji, Pitä iqu kimanji, tiinjä ätukqe. “Nenyänqe äänä etanğiwä? Ne nätmätqä eeqänänji ävämanji, Si qänaki äyä äkivändänjunä. Inji ne nätmätqe, äkitanji metunquäwä?”

28 Itanji Jisasi Iqu iquauñi tiinjä ätukqe. “Nyi naqä-qakuänänjä etqänä. Hea nätmätqä eeqänänji änyä-hänjä ätimäutqänğanji, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu yoqä naqä-tänjä-qu eätä, zä-hawä aanä äñguänänjä iu pmeniqeğä. Inğanji he ämaqä Nyi qänaki änyivändänjuwä iquenä-pqe, zä-hawä äñguänänjä huizi 12 iu äpmapu, Israitqä iquauqä hueqä-himqä 12 iquau mipnuwänqeğä. 29 Itanğa qokä-apäkä Nyaqä yoqenğä knuä indqänäpu, quwqä anjä iutä, kätä-känğuaäkautä, känanyi-känapqautä, kanunjuautä, känäqautä, ymeqä iquautä, qua itä, ävämapqä iqua, qu eeqänänji, kuapänä 100 inä ämepu, hññä hea ique-ique pmeqe, ämapnuwiqä. 30 Ämaqä tänğa yoqä-tänjä äpmeñuwä iutanji, kuapänänjä hñqua qänaki pmapnuwiqä. Itanğa ämaqä tänğa yoqä maeqä äpmeñuwä iutanji, kuapänänjä hñqua yoqä-tänjä pmapnuwiqä” ätukqe.

20

Kukñuä ktqä, ämaqä wainqä wäunjuä iu ipnuwänqä iinjä

† 19:19 Anğumä Itmakqä 20:12-16; Kukñuä-suqä 5:16-20 ‡ 19:19 Hiqäva-imäkkä 19:18

1 “Nyi kuknuä ämaqä yoqä-tänjä pmapnuwä iquaunqä i etqe, ii tiinjä etangi. Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqe, tiinjä enqä-paniqä. Ämaqä hñqu qua kanä eä, zijuä quaesqänqä 6 klokiunji ämaqä hñquau, iqueqä wainqä wäunuä iu wipñqä, itmewänqiyä. 2 Ämaqä wäunuä imipqä iqua, ‘Ne hiunji tqe wäunuä itanä, mbqä huätäkñqä metunqueqä’ tquanquwänqä, ämaqä naqä iqu iquaunji, iqueqä wainqä wäunuä iunqä dowatänqiyä. 3-4 Hiunji zinjuitäñji 9 klokñga, iqu äwätä, ämaqä hñqua ququawä aquväqñqä iu hinjinäwa tqäutangä äqunäqe, tiinjä tuänqiyä. ‘He-pqe äwäpu, nyaqä wainqä wäunuä iu wäunuä iqanqppqe, nyi mbqe, qäyunä etapmqänä.’ 5 I tquanqä, qu upñqäüä. Hiunji quemisqä 12 klokñgatä, äwiyqä 3 klokñgatä, ämaqä naqä iqu ququawä aquväqñqä iunqä anqä äwätä, suqä asitanjinä imäkänqiyä.

6 Itanji heatqä awiyqä 5 klokiunji, iqu äwätä, ämaqä huizi iquau-pqe, hinjinäwa pämä tqäutangä äqunäqe, yatñqä tiinjä vänqiyä. ‘Äänä etanqikä? He hiunji tqenji, wäunuä maeqä hinji, sunqä tqäunäüä?’ 7 Qu kimanji, ‘Ämaqä hñqu, ne wäunuä mänätapqä iqeä’ tupñqäüä. Itanji iqu iquaunji, ‘He-pqe äwäpu, nyaqä wainqä wäunuä iu, wäunuä nyipiyä’ tuänqiyä.

8 Hiappkä ae äyä wiqanqä, wäunuä kaniqu, iqueqä wäunuä-wiyqä iquau miqä ique, tiinjä tuänqiyä. ‘Si ämaqä wäunuä imäkqä iquau tääqä ätuätumetnä, mbqä wiyä. Si mbqä wisñqä ipäqiyätñanqanji, qänaki ätimäupqä iquau ganä ävätnä, qu-ganä ätimäupqä iquaunji qänaki wisñänqeqä.’ 9 Ga ämaqä wäunuä heatqä awiyqä 5 klokiu ipäqäpñqä iqua äpäpu, hñqunä-hñqunä mbqä huätäkñqä mapñqäüä. 10 Itanqä ämaqä wäunuä qu-ganä ipäqäpñqä iqua äpäpu, ‘Ne mbqä kuapänä menqunä’ kñuä indqänqanqppqä-qe, oeyqä. Iqua-pqe hñqunä-hñqunä mbqä huätäkñqä hñqunä mapñqäüä. 11 Qu quwqä mbqä ämepiyä du hinjuä äqumbiyi, wäunuä kaniquenji äkasuwä tiinjä tupñqäüä. 12 ‘Ämaqä qänaki ätimäquwä iqua, wäunui wänqäpu qäyä iquwä-qe, si mbqe ne änätapñä-panji, iquau-pqe asänä äwinyä. Ne wäunuä tnänqä iqa päqtatänqä, mäptqä-pqä natätñqe, tänqä täsuwänä.’

13 Wäunuä kaniqu qätä iinjä äwiyäqe, ämaqä iquautanjä hñquenji tiinjä tuänqiyä. ‘Näueqä iqukiyä. Nyi sinji, quvqä miktqueqä iqänä. Tänqä zinjuitäñji, ye mbqä huätäkñqenqä “änqiuqä” ätquee. Qäyutanä? 14 Si tqä mbqe ämetnä, uvä. Nqä änyinqä dutanä, ämaqä yäpakä äpätqä iquenji mbqä asiqunä wimqänä. 15 I nätmätqä tqä ma, ñqeqä. Nyaqä mbqe iwäsäuqanqanji, ñqä änyinqä iunji, pmua tqu nyimäkätñqäwä? Aanqeqä. Nyi ämaqä tquaunji suqä äñguä di iwimäkqanqñqenqä, si äkasuwä sunqä kmñqiyä?’ tuänqiyä.” 16 Itanji Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kuknuä ktqä ämänätqueqä-pa, asä iinjä, ämaqä tänqä yäpakä äpmeñuwä iqua, hinjuä pmapnuwiqä. Itanqä ämaqä tänqä hinjuä äpmeñuwä iqua, qänaki pmapnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, nätmätqä äwimeniqenqä anqumä ätukqenqä**

17 Jisasi Iqu Jerusälemänqä qanä äwätäqänqanji, Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä 12 iquaunä ämitmetä, qeiqi tiinjä ätqäuminqä. 18 “Qätä nyipiyä. Tänqanji ne Jerusälemänqä äyätanä, äyä ätqeyqunä. Yänqinji, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iquenji, qu hiqäva-imäkqä naqä iquauqätä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, hipa iunä wipñqäüä. Itanqä iqua Iquenji, kuknuä ämitäpu, ‘Iqu äpäkonätñqeqä’ tññqäüä. 19 Inqanji qu Iquenji, ämaqä Israitqä iqua qäyä etangi huizi iquau-mändä wipñqäüä. Ämaqä iinjä iqua, Iquenji ewiiqä kuknuä ämitäpu, täuatätäu ipu, itanqä zä-huätati äuepñqäüä. Itanji hiunji hñquaqui-hñquenjä iunji, Goti Hanjuwä Iqu Ique anqumä ävauqumuatänqiyä” ätukqe.

Jemisi Jonä gueqiyqä känai, Jisasi Ique yatñqä äwikqenqä†

* 20:16 Makä 10:32-34; Lukä 18:31-34 † 20:19 Makä 10:35-45

²⁰ Qänakñi Sepri iqueqä ymeqä ingueqiyqä kånai, Jemisi iquesä Jonä iquesä ätuma, Jisasi Ique äwimakuwi. Äwimapiyi, ii Iqu-tånä iqi qonä äwoktäutä, “Nyi yatñqä hñqu kimqänänjqä” ätukqe.

²¹ Itañi Iqu iini yatñqe, “Si nätmatqä äkitaññqä kingiyä?” ätukqe.

Ii kimañi tii ätukqe. “Nyi Si ämaqä ämitññganñi, tii ttñqenqä änyññgiyä. Nqä hikñä tquaqu, hñqu saqä hipa ämuangisa pmeqanqa, hñquququ hipa qunamäuqänñgisa pmenññqä.”

²² Iqu kima tiinä ätukqe. “Nätmatqä he yatñqä änyiquwinqe, he änyä maqñqä yqänä enäüä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyänqe, † qe-pqä inä nyiññqätanä?”

Itañi iquaqu, “Nñqä. Ye-pqä qäyu änenqueä” ätukiyi.

²³ Iqu iquaquini tii ätukqe. “Qe naqä-qakuä ändqinyqä. Eqä-häkä Nyi nmqä änyänqe, qe nyiññqä. Inäqe Nqä hipa ämuangisatä, qunamäuqänñgisatä pmanyiññqe, Nyi atäunüä miqä da imqänä. Nyaqä Apiqu ämaqä hñquaqu atäunüä itä, zä-hawi ämaqä iquaquinyqä näwenyä ämaeqeqä.”

²⁴ Wäunññqä ämotquaminqä 10 iqua, ingueqi Ique tquanññiyñqä qätä äwipiyanñi, qu iquaqui himänä äwiyaupu, äwqä äkasuwä imäkuwi. ²⁵ Iwä Jisasi Iqu iquau tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “He näqññqä. Ne Israitqä qäyä etanñi huizi iquau miqä iqua, yänänäqññetä, yoqä naqetä ämapu, quwqä ämaqeunñi, äwinqä quwqä dunä qänakñä ipñqä iwimäkätqänäüä. ²⁶ Inäqe, hiyaqä awä iqini, suqä tä mäwiqä itññqä. Oeyqä. Ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqisanñi hiqä ämeyätñqä winññanñutqe, iqu heqä wäunñä-eyqä-qu pmetññqä. ²⁷ Auä, ämaqä hñqu, hiqä naqä pmetñqä winññanñutqe, iqu hiyaqä wäunñä-eyqä hññññqä-qu pmetññqä.

²⁸ Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqu suqä iini asä inä imäqñiyä. Iqu äpkqe, ämaqe Ique wäunñä yätamäqä wipñqä äpkqä manä, oeyqä. Iqu äpkqe, iquau wäunñä yätamäqä ävätä, Iqueqä hññä-pmeqe ävätä, qokä-apäkä kuapänänñä iquau anñu mbqä imetñqä äpkqe” ätukqe.

Jisasi Iqu, hinñä pisqä hñquaqui äññuä iwimäkkqenqäS

²⁹ Iqua anñä-himqä Jeriko ävämeqanñuwanñga, qokä-apäkä kuapänänñi Ique qänaki äwivändkuwi. ³⁰ Inñanñi ämaqä hinñä pisqä, hänaqä manä iqi äpmeqäsminñiyä hñquaqu, “Jisasi Iqu qanä äpñiyä” tqanñä äwiyanñi, tääqä yänänäqññqä tiinä ätukiyi. “Naqä Iqukiyä. Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si yenyqä qeqä äkimänänä.” ³¹ Qokä-apäki, qu iquaqu tääqä tqanñiyä qätä äwipiyanñi, manä matqä iynñqä yänänäqññqä ätukuwä. Iinñä qäyä ätquanññuwä-qe, iquaqu aanñä tääqä yänänäqññqä ätkiyi. “Naqä Iqukiyä. Dewiti iqueqä Ymeqä Iqukiyä. Si yenyqä qeqä äkimänänä.”

³² Jisasi Iqu qanä äminñqe, tääqä tqanñiyä äwiyaqe, Iqu iqi ätqäuwäqe, iquaqui tääqä ätuätumetä, tii ätukqe. “Qenñi, äänä qemäkmqä qenñiyä?”

³³ Itañi iquaqu kimañi, tiinñä ätukiyi. “Naqä Iqukiyä. Yeyaqa hinñi äññuä qänenqä yemäktñqä äyenñiyä.”

³⁴ I tquanññiyänñga, Iqu iquaquinyqä huäqä wunñanñi, iquaquiuä hinñä iunñi, a qe ämikqe. Maqänänñi, äññuä imänñiyi, hinñä äqänäsinyä, Ique qänaki äwivändqä äukiyi.

21

*Jisasi Iqu, Jerusälemä yäpä inñgisa, yoqä naqä qonñqä-qu enñqä-pa äpekqenñqä**

¹ Itanñga iqua, Jerusälemä-tånä qäqi timäupññqä ipiyänñanñi, qoqonñä Olipä inñgisa anñä-himqä Betäpake iu ätimäukuwi. Inñganñi Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä

† 20:22 Jisasi Iqu eqä-häkinqä naqä-qakuä ätkqä hmanä. Ktqe ätkqe. Iqu hanñä-iqä Goti Iqueqä äwqä tnänñä iuta wimenññqä dinñqä ätkqe. Matiu 26:39; Jonä 18:11; Itkimäqä 16:19. S 20:28 Makä 10:46-52; Lukä 18:35-43

* 21: Makä 11:1-11; Lukä 19:29-40; Jonä 12:12-19

hñquaqi ändowatätä, tii ätukqe. ² “Qe anä-himqä nänngisanqä winyqä. Ique äpaquväsiyänngani, qe dongi hñqu, guä äkiqiyäuequwä, kiqä meqä iqutä anä pmetanğinyä, qunyyänqinyqä. Iinjä äqunyyi, gue iwasqiyäsinyä, Nyinyqä ätuma binyqä. ³ Ämaqä hñqu kuknuä hui qesqanğutqe, ga qe tiinjä tquninyqä. ‘Naqä Iqu iquaqi wäunuä vätnqeä.’ Qe i tqanğisqe, maqänäni iqu hinuinä qeqänäwqatänqiyä.”

⁴ Nätmatqä ii ätimäukqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui, hinuä-tqä iqueqä manä iuta ätkqe, qäyunä imäkätñqä ätimäukqe. Hinuä-tqä iqu kuknui tiinjä ätäanqe.

⁵ “Kuknuä tä, ämaqä Sayonä† äpmeñuwä iu awä tii tuvä. ‘Hinuä qumbiyä! Hiyaqä ämeyqä naqä iqu, emetñqä äpqiyä. Iqu ämaqä yoqä maeqä-qu enqä-pa, dongi haqeu pmeqä äyä äquvepqiyä. Iqu dongi iyyqä meqä iqueqä haqeu pmeqä äquvepqiyä.’”‡

⁶ Itanğa ämaqä wäunuä imäkqä iquaqi äwäsinyä, Jisasi Iqu ätukqä-pa iinjä imäkkiyi. ⁷ Iquaqi dongi känäutä meqä iquesä ätuma äpäsinyä, iquaquvqä gquä quäuqe, dongi iquaqiyyqä haqeqi eqanğiyänğa, Jisasi Iqu haqeu qe äpmakqe. ⁸ Itanğini ämaqä kuapanäni quwqä gquä quäuqe, äquvätäpu, hänaqeu äqäqasäueqäkuwi. Ga ämaqä huiziqua zä-äpa ätäväpu, hänaqä iqi äqäqasäueqäkuwi. ⁹ Itanğini qokä-apäkä Jisasi Ique hinuiqä äwimaminuwä iquatä, qänaki äwivändminuwä iquatä, tääqä tii ätminuwi.

“Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.

Naqä Iqueqä yoqeta äquvepätñqä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu änguänänğä iwimäkqiyä. §

Goti Haqä Yätu Äpmeñqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä.”

¹⁰ Jisasi Iqu Jerusälemä yäpä inğisa peyqanğa, ämaqä anä-himqä iutanä iqua, yäunuä ipiyi, yatñqä hinginäwa, “Ämaqä Tqu, äsqukuä?” ätukuwi. ¹¹ Itanğani qokä-apäkä Iqutä anä äpmaminuwi, kima tii qe ätukuwi. “Ii Jisasi Iqueqä. Iqu Hinuä-tqä anä-himqä Nasäretqä qua Galili iutanä Iqueqä.”

*Jisasi Iqu, mbqä wäunuä imäkminuwä iquau, huätä äpäsäwqatkqenqä**

¹² Itanğa Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä inğisa äpäyäqe, Iqu ämaqä mbqä wäunuä imäkätqätanğuwä eeqänäni, huätä äpäsäwqatkqe. Itanğa ämaqä mbqä huitanğini tñanğä imäkäpu vätnqätanğuwä iquauqä hevqetä, ämaqä ynğä-heeqe mbqä itqätanğuwä iquauqä zä-hawitä ämäquvasqiyekqe. ¹³ Iinjä imäkäqe, tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunği, tiinjä äqänänä.

‘Nyaqä aninqe, qu “Anğä tääqä dqä aniqä” tñnuwiqä.†

Inğäqe, he ämaqä quwä-meqä iquauqä zä pmeqä anğä‡ enqä-panä imäkätqänäuä.’”

¹⁴ Iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä inğisa yqänä äpme, ämaqä hinuä pisqä iquatä, itanğa yukä quvqä iquatä, Ique wimeqanğuwä iquauñi, änguä qe imäkqqe.

¹⁵ Itanğini hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänğini imäkqanğini äqumbiyi, itanğa ymeqe, hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä inğisa äpmapu, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäunä” ätäpu, tääqä tqanğä äwipiyyi, äwqä quvqä äwiñgqe. ¹⁶ Itanğini qu Jisasi Iqueni, yatñqä tiinjä qe äwikiwi. “Tääqä tä tqanğuwä, Si qätenä äwiyätñä, hinuinä äqunänğä?”

Kimani Iqu tii ätukqe. “Auä, itanğini änäänğanğawä? He kuknuä Dewiti iqu Goti Ique ätukqä tä, a matäuqä itqanğuwäta?

Si ymeqä wänqänänğä isua, Tqä yoqe haqeqä makmäupñqä ämotquetqäniqä.” §

† 21:5 Sayonä, ii anä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huiziyi. ‡ 21:5 Sakätiyasi 9:9 § 21:9 Apqä Bukä 118:26

* 21:11 Makä 11:15-17; Lukä 19:45-46; Jonä 2:13-17 † 21:13 Asayä 56:7 ‡ 21:13 Järämai 7:11 § 21:16 Apqä Bukä 8:2

¹⁷ Itanğa Iqu iquau ävämeqe, anä-himqä naqä iunji, yäpaqä mänğisa äwäqe, anä-himqä Betani ätimäütä, heatqä iqueni iqi äpmakqe.

*Jisasi Iqu, zä-eaqä hñque qui imäkkqenqä**

¹⁸ Aanä zinuä matqänggani, Jisasi Iqu anä-himqä naqä iunqä angumä äwätäqänggani, buayänqä dä äwikqe. ¹⁹ Iqu zä-eaqä hñqu, hänaqä manjä iqi tqäutangi äqunäqe, qäqiqi äwäqe, kiqä häukuä nänqe aanqä, quwqenä nyätangi äqunqce. Itani Iqu zä-eaqä iqueni, tiinjä qe ätukqe. “Si häukui angumä maqiyqä isñqinyä.” I tquanğqetani, zä-eaqä iqu maqänä yäuä qe äpäkqe.

²⁰ Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, hinjuä iinjä äqumbiyi, yäunjuä ipu, “Änäänğänqäwä? Zä-eaqä iqu yäuä maqänäni, äänä itä piqiyä?” ätkuwi.

²¹ Iqu kimanji, tii ätukqe. “Nyi heñi naqä-qakuänä etqänä. He knui, ‘Nqä änyinqe ätimäunqutiyä, matimäuqä yänqutiyä-qe?’ knuä hñquaqu mindqänqä ipu, quuvqe yänänäqñqä heqäpqe, he zä-eaqä tqueni, Nyi imäkkqä-pa asä iinjä imäkpñqäuä. Itanğa he imäkpñqce, iquenyä ma. He qoqonjä tquenjä-pqe, ‘Goti Iqu si äkiyautä, eqä-huänä bu äktnämäunä’ ätupqe, ii ätimäunqiyä. ²² Asä iinjä, he quuvqä eqiyäpu tääqä tupqe, nätmätqä eeqänänjä he yatñqä äwipqä iunji, ämapñqäuä” ätukqe.

Jisasi Ique, “Yoqä naqe, ängisa ämenäwä?” ätukuwinqä†

²³ Jisasi Iqu hiqäva-imäkkqä anä täknä yäpä ingisa äpäyätä, ämaqeu ämotquetqätanğa, hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä Ique äwimepu, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Wäunjuä tä imäkätqäninqe, yoqä naqä ängisa ämenäwä? ‘Si ii imäktñqce’ tqu ktkqäwä?”

²⁴ Iqu kimanji tii ätukqe. “Nyi-pqe nätmätqä hñquenyqe, yatñqä inä heyqanğmdi, ga he kima qäyunä ändquwi, Nyi wäunjuä tä imäkmqä yoqä ändapqä Iquenyqe, etmqänä. ²⁵ Jonä asñä-qäyqä iqu wäunjuä imäkminqe, ängisa ämetä imäkkqäwä? Iqu yänänäqñqce, qäukuä haqä yätuta ämakqätanä, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?” ätukqe.

I tquanğa, iquauqä-quwä kukñuä tiinjä qe ätñguwi. “Ne kimanji, ‘Qäukuä haqä yätutanıqä’ tquanğuatqe, Iqu tiinjä natänqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänuwäwä?’ ²⁶ İnäqe, ne kimanji, ‘Ämaqä iquautanıqä’ ätuatqe, änänğätiyä? Ämaqe, ‘Jonä iqu hinjuä-tqä iqueqä’ knuä indqänätqänjuwinqce, iquauñqce ne zä äneñqiyä.” ²⁷ E ätmbiyitani, Jisasi Iqueni, “Ne maqñqeqä” ätukuwi.

Ga Iqu kimanji, “Nyi-pqe inänjqä. Nyi yoqä naqä-tänjä eämä, wäunjuä e imäkätñqenqce, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, ämaqä hñqueqä hikñä iquaquinyqä

²⁸ “Itanğa he knui äänä heyqiyä? Ämaqä hikñä hñquaqu-tänjä hñqu, iqueqä ymeqä hitmqä ique äwimeqe, tuänqiyä. ‘Ymeqä iquki, tänggani si äwätinä wainqä wäunjuä iyä.’ ²⁹ Itani ymeqä iqu, ‘Nyi enyqä änyinqiyä’ ätuäqe, qänakndanji iqu tñänqä imäkäqe, äwänqiyä. ³⁰ Itanğa kaniqu iqueqä ymeqä kängueque-pqä inä äwimeqe, kukñuä asä iqunä tuänqiyä. Ymeqä iqu, ‘Apä, nyi imäkmqänä’ ätuäqe, mäwqä yänqiyä. ³¹⁻³² İnji kaniqueqä äwinqä iu qänaknä itñqce, ymeqä iquaquisanji, äsqutiyä?”

Kimanji hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, “Hitmqä iqueqä” ätukuwi.

Itani Iqu tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqänä. Jonä iqu he emetä, suqä jänänji qäyä ämetqueqanği, he iquenyqe quuvqä maeqiyqä äyä iminjuwiqä. Itanği ämaqä mbqä motauqä iquatä, apäkä qanjä hinğinäwa ikiqä iuatani, qu iquenyqä quuvqä eqäminjuwiqä. He iunji hinjuä qäyä äqunäpiyä-qe, knuä indqänqce tñänqä mimäkkqä

* 21:17 Makä 11:12-14; 11:20-26 † 21:22 Makä 11:27-33; Lukä 20:1-8

ipu, iquenyqä quuvqä maeqiyqä iminjuwiqä. Iinjinqe, ämaqä mbqä motauqä iquatä, itanğa apäkä qanğa hinğinäwa ikiqä iuatäni, Goti Hanjuwä Iqunä ämitnqä iunqe, qu-ganä hinuiqä hemapnqäüä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, wainqä wäunjuä miqä quvqä iquaunqä[‡]

³³ “He kuknuä ktqä huizi tqu qätä nyipiyä. Ämaqä hñqu guä-wainqä vowä ikqäwäqe, täknä äqäyäqe, kiqä häukui qonjqä itä, eqä päquveqätñqä hikä huä ätäkätä iquqonmäuqe, ämaqä wäunjuunqä hinuä äqumbu pmeqä anä quäuqä ämätäqe, itanğa wäunui, ämaqä mbqä meqä imäkpñqä hñquauqä hipa iu äwimä, anä kiñä nämqä wänqiyä. ³⁴ Itanğanı guä-wainqä häukuä nänqe äyä qäyqanğanı, iqu iqueqä wäunjuä-wiyqä hinğinğä hñquau, ämaqä wäunjuä ämimitpqä iquaunqä, häukui iqueqe mapnqä dowatänqiyä. ³⁵ Itanği iquaunı, ämaqä wäunjuä ämimitpqä iqua, a äkiqätäpu, hñque häptqä äpäsäpu, huiziqueni pizqä hämänä äpäsäpu, itanğa huiziqueni hikä päkpñqäüä. ³⁶ Anğinı kaniqu wäunjuä-wiyqä kuapänänğä hui inä dowatänqiyä. Inğqe ämaqä wäunjuä ämimitpqä iqua, iquaunğä-pqe suqä asä iqunä iwimäkpñqäüä. ³⁷ Qänaknı iqu, ‘Qu nyaqä ymeqä iqueni qätä wipñqäüä’ ätätä, iqueni iquaunqä dowatänqiyä. ³⁸ Inğqe, ämaqä wäunjuä ämimitpqä iqua, hiknuqu äpqanğı äqumbiyi, tii tmbñqäüä. ‘Wäunjuä kaniqueqä hiknuqu äpqiyä. Kaniqu äpäkonğanğanı, kanmä nätmatqä eeqänänğı, iqu ämeniqeqä. Iinjinqe ne ique pizqä äpäsätanä, wäunui neqä metunqueqä’ tmbñqäüä. ³⁹ Inğä ätmbiyi, qu ique a äkiqätäpu, wäunjuä yäpaqä mängisa ätnämäupu, pizqä päkpñqäüä. ⁴⁰ Itanğanı he knui äänä heyqiyä? Qänakndanı wäunjuä kaniqu äpäqe, wäunjuä ämimitpqä iquaunı suqä äänä iwimäkänqutiyä?” ätukqe.

⁴¹ Ga hiqäva-imäkpqä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, Ique kima tii ätukuwi. “Iqu ämaqä quvqä tquaunı, qui wimäkänqiyä. Itanğa wäunui, iqu ämaqä hñquau-mända muayänqiyä. Ämaqä ymisanğä meqänğanı, ymisanğä aquvä äqämipqe, ique-pqe wipnuwänğä iquau, muayänqiyä” ätukuwi.

⁴² Inı, Iqu yatnqä tii äwikqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänğqe, he a matäuqä itqänjuwätanä? Kuknuä tä, tiinjğä.

Hikä-anğä-mätqä iqua, hiki quvqä wäunjuä maeqä hinuinä äqunğuwı, hikä inğä iqu, anğä quea enğä-panğä, anğä yänänäqñqä imäkpqä-queqä. Nätmatqä tä ätimäuqe, Naqä Iqu Iqueqä-kiuä imäkpqiyä. Itanğı ne hinuä äqunani, ‘Äi, aanğä anğuanänğiqä’ äyä ätqunä.Š

⁴³ Inğä etanğı, Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqunä miqä yäpä inğisanğä uwqänğqe, hiyaqä hipa iutanı huätä ämetautä, ämaqä hñquau-mända muayänqiyä. Qu Iqueqä ämiqä iu äpmapu, kiqä häukui imäkpñqä iquau muayänqiyä. ⁴⁴ Itanğa ämaqä, Hikä Tqueqä haqeqı äpäknätqe, iqu qui imäknänqiyä. Ga Hikä Tqu haqä yätqä äwämitätqe, ämaqä hñqueqä haqeqı äpäknätqe, iqueni guipäyänqiyä” ätukqe.

⁴⁵ I tqunğa, hiqäva-imäkpqä naqä iquatä, Parisi iquatä, qu Jisasi Iqueä kuknuı qätä äwıpiyi, Iqueä kuknuä ktqe, iquauqä-quwänğä äyä äwqanğı näqnqä ekuwi. ⁴⁶ Qu näqnqä inğä epiyi, a kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä huizi iqua, “Jisasi Iqu hinuä-tqä hñqueqä” knuä indqänğanğuwınğä, zä ikuwi.

22

Kuknuä ktqä, ämanğä ymisanğä naqänänğinğä^{*}

¹ Asä qänğanı, Jisasi Iqu kuknuä ktqä huiziqu, ämaqä naqä iquaunı tiinğä qe ätukqe. ² “Goti Qäukuä Yätutanğä Iqunä miqe, ämiqä naqä hñqu imäktqä enğä-panıqä. Iqueqä ymeqä qokä iqu apäkä metnqänğanı, ämaqä ämiqä iqu, ymisanğä

naqänänjä imäkänqiyä. ³ Kinğanäni iqu ämaqä hñquauñi, ‘Nyi ymisanjä naqänänjä imäkmqänğanji, he nyitä ymisanjä anä natunquä ppnuwänqeqä’ tuänqiyä. Itanğa hiunji ymisanjä-nqä iqueni, iqu iqueqä wäunjuä-wiyqä iquauñi, tääqä tuätumapnqä dowatqanğa, qu äpqnqeqe, enyqä winyänqiyä. ⁴ Itanji iqu wäunjuä imäkqä huiziquau-mända ändowatätä tii tuänqiyä. ‘He ämaqä nyi tääqä ätukqä iquauñqä äwäpu, nyaqä kukñui, tii jipiyä. “Qätä nyipiyä. Nyi ymisanji näwe ae imäkeqeqä. Bulumäka qokä iquautä, nanjuä änguänänjitä äpäsätanä, nätmätqä eeqänänji näwenyä ae imäkequä äwinä. He ämanqä ymisanjä täunqeqe, ppiyä” tupnqä äupiyä’ tuänqiyä.

⁵ Ämaqä wäunjuä imäkqä iqua äupiyi, kukñuä tä iquau tquanğuwänğa, ämaqä iqua qätä mäwiyqä ipu, hñginäwa wepnqäüä. Hñqu iqueqä wäunğuwä-anğuwunqä wänqiyä. Hñqu iqueqä mbqä wäunjuä yätñqä wänqiyä. ⁶ Ga huiziqua, wäunjuä imäkqä iquau a äkiqätäpu, ämuamuapqä ämipu, pizqä päkpñqäüä. ⁷ Iutanji, ämaqä ämiqä iqu, äwqä tnänjä wiñganğuti, iqueqä ämaqä mäkä-iqä iquau, ämaqä pizqä päsqä iquauñqä dowatänqiyä. Qu äwäpu, iquau pizqä äpäsäpu, iquauqä anä-himqeqe tä qäyävänqäüä.

⁸ Inğanji ämiqä iqu, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquauñi tuänqiyä. ‘Ämanqä ymisanji näwenyä witänğqä-qe, ämaqä nyi tääqä kinğanä ätquäqä iqua, buayä täñqä ppñqeqe, änguä-qua manä. ⁹ Iinjä etanği, he hänaqä manä eeqänänjä iunqä äwäpu, ämaqä iqi pmetanğä äqunänjuwä iquau, ämanqä ymisanjä tä hñqä tääqä tuätumapiyä’ tuänqiyä. ¹⁰ Ga iqua hänaqä eeqänänjä im-imä äwäpu, qokä-apäkä quvqä iquautä, änguä iquautä äwindäpñqä iquauñi, aquvä maqäpnqäüä. Itanji qu äpäpu, ämanqä ymisanjä täu äpmepiyänğanji, anä iunji täptembñqäüä.

¹¹ Inğeqe ämiqä iqu, yäpä inğisa iquau hinjuä qunätñqä äpäyäqeqe, ämaqä hñqu ämanqä gque mipnätanği qunänqiyä. ¹² Iinjä äqunäqeqe, iqueni, ‘Näueqä iqukiyä’ tuänqiyä. ‘Si ämanqä gque, mipnğa mäyapqä inji, äänä etanğikä?’ Iqu kimanji matqä yänqiyä. ¹³ Itanji ämiqä iqu iqueqä wäunjuä imäkqä iquauñi, tiinjä tuänqiyä. ‘He iqueqä yukä hipa iunji hatñä äququätäpu, hiawiqä imä pmetñqä yäpaqä mäñgisa tnämäupiyä. Anä hiawiqeqe, ii kñuä äqiyäpu hiqunanjä manğtäsqukuä ämäutqänjuwä ivqä’ tuänqiyä. ¹⁴ Ii tiinjä etanğiyqä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kuapänänjä iquauñi, tääqä ätuätñqeqä. Itanği yäpä inğisa upñqä iinjeqe, Iqu hñqunä-hñqunänji atäunjuä itñqeqä” ätukqeqe.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqä†

¹⁵ Inğanji Parisi iqua äupiyi, “Jisasi Iqueni, kukñuä äänä mitaniquäwä?” ätnäpu, kñuä yanä änyäpu, iqueä kukñuä quvqä hui tqanğutqeqe, äkäpnqä kukñuä guä ämäsäukuwi. ¹⁶ Qu iquauqä wäunjuänqä ämotquaminjuwä hñquautä, ämiqä naqä Heroti iquenqä äwinyäminqä hñquautä‡ Jisasi Ique tii tupnqä ändowatkuwi. “Ämotqeqä Iquki, ne näqnqä eänunä. Si kukñuä naqä-qakuä Tqukiyqä. Itanğa Goti Hanjuwä Iqueqä suqenqeqe, Si qokä-apäkä iquau naqä-qakuä ämotquetqänjä qäyunä-qeqe, Si ämaqä hñquenyqä zä miqä itnä, yoqä-tänjä iquautä, yoqä maeqä iquautänji, kukñuä asänänji ätuätqänqiyä. ¹⁷ Inji ne Romätanjä ämiqä naqä Sisa ique mbqä takisi ävätunqeqe, ii änguätiyä, quvqätiyä? Si kñuä äänä äkiyänqeqe, ne natiyä” ätukuwi.

¹⁸ Itanği Iqu iquauqä kñuä indqänqä quvqä iunqeqe näqnqä ae eätä, tiinjä ätukqeqe. “He wopqä ipu, kukñuinä tqä iquenä, sunqä yamwiqä nyiyqäüä? ¹⁹ He mbqä takisi iunä ävätqänjuwitanjä hñqu, Nyi mändquapiyä.” Inğanji qu mbqä hñqu Iquenyqä äma äpkuwi. ²⁰ Itanji Jisasi Iqu iquauñi, “Ktqä itä, yoqä itä, ii tqeqäwä?” ätukqeqe. ²¹ Qu “Sisa iqueqeqä” tquanğuwänğa, Iqu iquau tii ätukqeqe. “Inji, nätmätqä

† 22:14 Makä 12:13-17; Lukä 20:20-26 ‡ 22:16 Ämaqä iqua, Heroti ique quea äwisäuminjuwä iquayi. Qu kñui, ‘Mbqä takisi Romätanjä iquau vqeqe, ii äñguiqä’ indqänminjuwi. Parisi iqua, ‘Ii suqä quvqeqä’ kñuä indqänminjuwi.

Sisa iqueqä etanğutqe, ii kaqäque wipnqeçä. Ä nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä etanğutqe, ii Goti Ique wipnqeçä.” ²² Qu kuknuä tä qätä äwipiyyi, eämepu, Iqueni äväma äukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua anğumä vauqenqä ätukqeS

²³ Hiunji iqueni Satyusi hnqua, Jisasi Iquenyqä qe äpkuwi. Satyusi iqua, tii tqä-quae. “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anğumä mävaugä ipnqäüä.” Itanı qu Jisasi Iqueni, yatnqä tiinjä äwikuwi. ²⁴ “Ämotqueqä Iquki, Mosisi iqu bukä iunji tiinjä ätätä äqäkqe.

*‘Ämaqä hnqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, iquenyqä tnänqe, känguequ apäqñqe ämetä, ymeqä hemeñqiyä.’**

²⁵ Hiñuiqänäñi, ämaqä 7 hnğuiqua, neyaqä awä iqi äpmamiñuwiqä. Itanğa inğuiquautanı, kätetu apäkä ämeqetanı, äpäkongqeqä. Iqu ymeqä meämeqänğa äpäkonganı, apäqñqä iñi, känguequ ämakqeqä. ²⁶ Itanı känguequ-pqe, asä inä ikqeqä. Itanı kängua huiziqu-pqe, asä inyänä ikqeqä. Itanğa inyänä-inyänä iqanı, kängua yäpakä iquenyqäüä. ²⁷ Eeqänğuiqua äpäkonganguwänğa, yäpaki, apäqñqä ii inä äpäkongqeqä. ²⁸ Inji qänakndanı, ämaqä äpäkombqä iqua anğumä ävauganğuwänğanı, apäkä eeqänğuiqua ämamiñuwä ii, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.

²⁹ Kimañi Iqu tii ätukqe. “He Goti Iqueä bukä iu äqänänğenqätä, itanğa Iqueä yänänäqñqenqätä maqñqä epu, kuknuä iunqe qämä-qämä ipu ätqäüä. ³⁰ Hea inğanı, ämaqä ae äpäkombqä iqua anğumä ävaupiyänğanı, qokä-apäkä mämanğä ipnuwiqä. Oeyä. Qu enätqä qäukuä yätunä iqua äpmeñuwä-pa, iinjä pmapnuwiqä.

³¹ Itanği ämaqä äpäkombqä anğumä ävaupnuwänqe, Nyi yatnqä hemqeqä. Kuknuä Goti Hanjuwä Iqu etkqä bukä iu äqänänğqe, he a matäugä itqänuwätanä?”

³² *Nyi Aprähämä, Aisakä, ä Jekopä iquauqä, Goti Iqunjqä.†*

Goti Iqu, ämaqä ae äpäkonguwä iquauqä manä. Ämaqä hänjä äpmeñuwä iquauqä Goti Iqueqä” ätukqe.

³³ Qokä-apäkä iqua i tqanği äwipiyyi, näqñqä Iqu vqanğqenqä yäunüä kiinjä ikuwi.

Kuknuä-suqä naqänänjä, huizi iquau ämawqätäunqä iqu, äsqukuä?‡

³⁴ Parisi iqua, Jisasi Iqu Satyusi iquauñi, qu kuknuä matqä ipnqä imäkqanğqenqä, qätä äwipiyyi, iqua aquvä äqänäpu Iquenyqä äpkuwi. ³⁵ Iquautanä kuknuä-suqenqä näqñqä hnqu, Jisasi Ique yamwiqä ävätä, yatnqä tii äwikqe. ³⁶ “Ämotqueqä Iquki, kuknuä-suqä naqänänjä, huizi iquau ämawqätäunqä iqu, äsqukuä?”

³⁷ Itanı Iqu kimañi tii ätukqe. “*‘Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueni, si tqä äwqetä, qeqä-quuvqetä, knüä indqänğqetä Ique äwinyätnä, Iquenyqänä kuapänä kinğuatñqeçä.’S*

³⁸ Kuknuä-suqä tqu, naqä kinğanänğä-qu eä, huizi iquau ämawqätäunä. ³⁹ Itanğa kuknuä-suqä tqueqä tuwä iqinjä iqu, asä tiñiqä. *‘Si tqä-täunqä äkinyätñqä-pañi, ämaqä si-tänjä iqi äpmeñuwä iquauñqä-pqe, inä kinyätñqeçä.’** ⁴⁰ Mosisi iqu ätätä äqäkqetä, hiñuä-tqä iqua äqäkuwitänji, kuknuä-suqä tquaqqu, kiqä quatiyqä” ätukqe.

Kraisı Iqu, tqueqä ymeqäwä?†

⁴¹ Parisi iqua aquvä yqänä äqambu pmetanğuwänğa, Jisasi Iqu iquau yatnqä äwikqe. ⁴² “Kraisı, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä ämaqä iquau ämitñqä atauñä ikqä Iquenyqe, he knui äänä hiyqiyä? Iqu tqueqä ymeqäwä?”

Itanı qu Iqueni, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqä” ätukuwi.

§ 22:22 Makä 12:18-27; Lukä 20:27-40 * 22:24 Kuknuä-suqä 25:5 † 22:32 Anğumä Itmakqä 3:6 ‡ 22:33 Makä 12:28-31; Lukä 10:25-28 § 22:37 Kuknuä-suqä 6:5 * 22:39 Hiqäva-imäkqä 19:18 † 22:40 Makä 12:35-37; Lukä 20:41-44

⁴³ Iinjä tquanquwängga, Iqu iquauni tii ätukqe. “Inj äänänängqäwä? Dnj Ängüä Iqu Dewiti ique knuä indqängqä vqangi, ga iqu Kraisi Iqueni, ‘Nqä Naqä Iqueqä’ ätuätäqe, inj äänänängqä äqäkqäwä?”

⁴⁴ ‘Naqä Hanjuwä Iqu, nqä Naqä Ique tii ätukqe qä, “Nyi Tqä himä-wiunqä iquauni, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänqanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmatnjinyä” ätkqe qä,’ ätätä äqäkqe qä. ‡

⁴⁵ Inj äänängqä? Kraisi Iqueni, Dewiti iqu, ‘Nqä naqueä’ ätukqä-qe, ämaqe, iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä ymeqe qä’ äänängqä tätqänäuä?” ätukqe. ⁴⁶ Iqu e tquanqa, qu kimanj änä mätquä ikuwi. Hiunji iquesani, qu zä ipu, yatnqä hui inä mäwqä iminjuwi.

23

*“Wopqä ipu, kukjuinä tqä-quauqä, wa wipiyä”**

¹ Inganj Jisasi Iqu qokä-apäkä iquautä, Iqueqä wäunuängqä ämotquaminqä iquautä, kukjuä awä tiinjä ätukqe. ² “Kukjuä-suqenqä näqngqä iquatä, Parisi iquatä yoqä naqä ämapu, suqä Mosisi iqu ätkqenqä näqngqä äyä etapätqänäuä. ³ Iinj qe, kukjuä eeqänäni qu he hitqanqpe, he qätä äwiyäpu qänaknä iqäpnqe qä. Inäqe qu kukjuinä kuapänä ätäpu, iquauqä-quwäni qänaknä miqä-qua etanji, suqä qu imäkquwi, he qänaknä miqä iqäpnqe qä. ⁴ Quwqä suqe, ktqä tii enqä-paniqä. Nätmatqä hui aquvä äqiyäpu, qa enqä-ma manguä ämanyuäpu, ämaqä iquau hanä-iqä ävätqänäuä. Inäqe iquauqä-quwäni, ämaqä hanä-iqä metanquwä iquauni, yätamakqä mäwqä-quaiqä. ⁵ Suqä eeqänängqä qu imäkätqänjuwi, ii ämaqe qu hinuä äqumbu yoqä naqä wipnqä iyyqä. Qu tääqä tpnqä ipiyängganj, wäpiqä-qatäwä, naqänängqä imäkmbnqäuä. Itanj qu Goti Iquenyqä qänaknä iqä iquaiqä motquapnqä inj qe, quwqä gquä quäuqä manä iunji, ttiñuä-tänä quäuqe imäkmbnqäuä. ⁶ Ymisanj naqä imäkqänqanji, anä ängüäqinyä pmapnqä winyänqiyä. Anä aquväqngqä iunä-pqe, zä-hawä ängüänängqä iqinyä pmapnqä winyänqiyä. ⁷ Ququawä aquväqngqä iu pmetanquwängga, ämaqe iquauni, ‘hiunjinqanjqä’ tupnqätä, ‘Ämotqueqä naqä iqukiyä’ tupnqätä, winyänqiyä.

⁸ Inäqe hiyaqä Ämetqueqä Naqe, Hnqunänjqä. Ga he hinquiqenqä hiuänjqä. Iutanj, he hnqunä-hnqunäni, huiziqua, ‘Si ämotqueqä naqä iqukiyqä’ ktpnqä inj qe, hinuinä mäqunquä isnqe qä. Oeyä. ⁹ Itanqa hiqä Hiniqu Hnqunä eä, qäukuä yätu äyä äpmenä. Iutanj, he ämaqä qua täutanjä hnque, ‘Apä-qä’ mätquä pambiyä. ¹⁰ Ga heqä näqngqä etapqe, Kiuänängqä Hnqunänjqä. Ii Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqeu ämitnqä atäunuä ikqä Iquvqä. Iutanj he hnqunä-hnqunäni, huiziqua, ‘Näqngqä nätapqä iqukiyqä’ ktpnqä inj qe, hinuinä mäqunquä isnqe qä. ¹¹ Hesanj ämaequtäunqä iqu, hiqä wäunuä emäkiyqä pmeniqeqä. ¹² Ämaqä hnqu iqueqä yoqe haqeqä mamänqanqutqe, Goti Iqu iqueni mändi kittqiyänqiyä. Itanqa ämaqä hnqu iqueqä yoqe mändi äkittqänqpe, Goti Iqu iqueqä yoqe yäänä imäkänqiyä” ätukqe.

Wopqä ipu, kukjuinä tqä-quau, hanä-iqä wimapnuwängqä†

¹³⁻¹⁴ “Kukjuä-suqenqä näqngqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kukjuinä tqä-quenjqä. Hanä-iqe, tiinj qä emenqiyä. Ämaqe, Goti Qäukuä Yätutanjä Iqunä miqeuqä yäpä ingisa peyqenqe, he hoptäwä äyä ävätqänäuä. He hiqä-hiuäni yäpä

‡ 22:44 Apqä Bukä 110:1 * 23: Makä 12:38-40; Lukä 11:43, 46; 20:45-47 † 23:12 Lukä 11:37-52

ingisa mäyqä ipu, ämaqä yäpä ingisa yanä-tpu iqanjuwä iquauni, hoptäwä äyä ävätqänäuä.‡

¹⁵ Kuknuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kuknuinä tqä-quenjqä. Hanä-ique, tiinjqä emenqiyä. Ämaqä yäpaqängisanä hñqu, iqueqä kñuä äkunmäknätä, Israitqä iqune Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäutunquä-pa mamäutñqä iñqe, he eqä-huänä ätäutqutänqä iutä, qua hitunquä äwitqutänqä iutä, qañä ikiqenjqä. He iini änguänä imäkpiyä-qe, hñqu kñuä kunmäkñganqutqänqani, he iqueqä suqä quvqe, hiqeuñi ämäwqätäutñqä iwimäkätqänäuä. Inji iqu-pqä tä maisquä iunqä wänqiyä.

¹⁶ He hiñuä pisqä eäpu, huiziu hänaqä motquapñqä itqänjuwä-panuenji. He tiinjä ätätqänjuwitanji, hanä-ique emenqiyä. ‘Ämaqä hñqu, “Iinjä-iinjä imäkmqänä” ätätäqänqani, kukñui naqä-qakuiqä tqe motquetñqe, hiqäva-imäqä anä iunqänä ätätqe, ii nätmätqä hiñginqeqä. Inäqe iqu golqä hiqäva-imäqä anju äwiñqenqä ätätqe, iqu iinjä ätätqä-pa imäkänqiyä’ ätätqänäuä. § ¹⁷ He hiñuä pisqä qämä-qämä iqä-quenjqä. Golqä hiqäva-imäqä anä iu äwiñqä ii, hänaqä äkiutanqä, Goti Iqueqänä ätimäuqeüä? Ii, Iqueqä anä iutanjqä. Iutanji, Iqueqä hiñuiqini, nätmätqä kiñganäni, äsqukä? Ii golqetanä, ä Iqueqä hiqäva-imäqä anitanä? Ii Iqueqä hiqäva-imäqä aniyqä. ¹⁸ Ga he tiinjä-pqä ätätqänäuä. ‘Ämaqä hñqu “Iinjä-iinjä imäkmqänä” ätätäqänqani, kukñui naqä-qakuiqä tqe, ämotquetñqe, hiqäva-qäyqä ttawinjqänä ätätqe, ii nätmätqä hiñginqeqä. Inäqe, iqu nanuä hiqäva-qäyqä ttawä haqeuñinjqä ätätqe, iqu iinjä ätätqä-pa imäkänqiyä’ ätätqänäuä. ¹⁹ He hiñuä pisqä-quenjqä. Nanuä hiqäva-imäqänjqä ii, hänaqä äkiutanqä, Goti Iqueqänä etñqeüä? Ii Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva-qäyqä ttawä iutanänjqä. Iutanji, Goti Iqueqä hiñuiqini, nätmätqä kiñganäni äsqukä? Ii nanuitanä, ä hiqäva-qäyqä ttawitanä? Ii ttawiyqä. ²⁰ Iinjqe, ämaqä, kuknuä naqä-qakuiqä motquetñqä, hiqäva-qäyqä ttawinjqä ätätqä iqu, iqu hiqäva-qäyqä ttawinjqätä, nätmätqä eeqänänä haqeqi äwiñqä inqätä, ätqiyä. ²¹ Itanqa ämaqä, kuknuä naqä-qakuiqä motquetñqä, hiqäva-imäqä aninjqä ätätqä iqu, iqu anä iquenqätä, Goti anä iu äpmenqä Iquenqätä ätqiyä. ²² Itanji ämaqä, kuknuä naqä-qakuiqä motquetñqä qäukuä yätunqä ätätqä iqu, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawinjqätä, itanqa Goti iu äpmenqä Iquenyqätä ätqiyä.

²³ Kuknuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kuknuinä tqä-quenjqä. Hanä-ique, tiinjqä emenqiyä. He kuknuä-suqä hñquenqä* kñuä indqänäpu, iwuneqätä, kuämiqätä, itanqa andñätä ämepu, iwäsäupu 10 imäkäpu, hñqu Goti Hanjuwä Ique ävätqänjuwiqä. I etanji kuknuä-suqä iutanä naqänänä, suqä wänqä iinjä iqueni ämäwqätäunqä tiinjä iquauni, he tuwä wiyquenjqä. Suqä ämaqä qäyunä itqueqetä, ämaqeunqä qeqä imänqetä, Goti Iquenyqä quuvqä hämänänä wiyqä itäni, he mimäqä itqänjuwiqä. Änguänäni, tiinjqä. Suqä he hiqä nätmätqä iwäsäupu, hñqu Goti Ique vqe mäwquatämäuqä ipu, suqä iquaunä-pqe qänaknä iqanqppqe, ii änguä wänqiyä. ²⁴ He ämaqä hiñuä pisqä qäyä etanji, huiziquau hänaqä motquapñqä itqänjuwä iquenä, he tiinjä-quenjqä. Ämaqä hñqu quinanuä meqä isua wanä iu witanquti, hiñuä äqunätä huätä ämatnämäutñqä-qe, kametqä wanä iu äwiñqe, hiñuä mäqunquä, eqetä eeqänä änguneqäqä-panjä-quenjqä.

‡ **23:13-14** Näqñqä-tänä hñqua tii ätätqänä. Täqini Matiu iqu tiinjä-pqä äqäkqe. “He kuknuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, hanä-ique tänqe emenqiyä. He wopqä ipu, kuknuinä tquenjqä. Inji he apäqñqä iquauni, quanqä ätuäpu, quwqä anji quwä mapñqäuä. He wopqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqe, quäuqä tquäpñqäuä. Iinjqä, hiqä hanä-ique, ämaqä huizi iquauqe ämäwqätäunqeqä.” Makä 12:40 itanqa Lukä 20:47 asänäni ätä äqänänä. § **23:16** Ämaqä inqa äpmaminjuwä iqua, kñuä tii indqänminjuwi. Nyi ämaqä änguänänä hñqueqä yoqä-qe, nätmätqä änguänänä hñqunä-qe, qäsä tmqe, nyi suqä iquesa nyaqä kukñui yänänäqñqä imäkmä.

Hipru 6:16 * **23:23** Kuknuä-suqä 14:23

²⁵ Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiññqä emenqiyä. Eqä-häkitä, hevqetä haqänggisani asñä äñguänä äqiyäpiyä-qe, ymisanä wiqä ingisani, suqä quwä meqetä, kñuä hiqä-hiuänqänä indqänqetäni, manguä äyä imäkätqänäuä. ²⁶ Si Parisi hinuä pisqä-qukiyqä. Kinganäni, si eqä-häkä yäpä ingisani asñä äñguänä qäyqanqtqe, ga haqänggisani-pqe asä iinjä timäutñqeqä.

²⁷ Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiññqä emenqiyä. He ämaqä qua äptepqä haqänggisani, qätäqua äqiyequwä-panuenjqä. Qua äptepqä yäpaqä ingisani, aanjä äñguänänjä äqunätñä-qe, yäpä ingisani ämaqä pizqä iquauqä yänitä, nätmätqä kiyä mätqä eeqänänitä witanqi qundñqinyä. ²⁸ He-pqe asä iinjä-quenjqä. Ämaqä iqua, hiyaqä huiwi hinuä eqänäpiyi, qu he ämaqä jänänjuayqä kñuä indqänätqätanquwä-qe, hiqä yäpä ingisani suqä wopqä ipu kukñuinä tqetä, suqä hñgisa mamäuqetäni, kuapänä emnänä.

²⁹ Kukñuä-suqenqä näqñqä iquendä, Parisi iquendäni, he wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hanjä-iqe, tiññqä emenqiyä. He hinuä-tqä qänqänä äpäkonquwä iquauqä yänä qua äptekuwiu änyä-hänjä imäkäpu, itanqa ämaqä jänänänjä iqua qua äptekuwa iunji ätnänjä imäkäpu äñguänä imäkquenjqä. ³⁰ He iinjä imäkäpu tiññä ätätqänäuä. 'Ne atqä-awäkatä anä pmeqä-säpi, qu hinuä-tqä iquau pizqä päkññqe, yätamakqä mäwqä iquaningä' ätätqänäuä. ³¹ Kukñuä iinjä ätätqänjuwi, hiqä-hiuä tiññä äyä ämänätqueqäuä. He hinuä-tqä iquau pizqä äpäkkuwä iutanjä ymeqä hueqä-himqä iquenjqä. ³² I etanqi hiqä tawäka suqä quvqä imäkqätanuenjqae, he-pqe imäkqa qae upiyä. ³³ He qämakä quvqä iqua eämakuwänänjä iquenjqä. Goti Hanjuwä Iqu kukñuä ämetätqänqanji, he äänä mäwqätäupnuwänqäwä? Oeyä! He tä maisquä iunqä upnuwiqä. ³⁴ Iinjñqe, he qätä nyipiyä. Nyi hinuä-tqä hñquautä, ämaqä kñuä äñguä-tänjä hñquautä, itanqa ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñquautäni, henynqä dowatmqänä. Itanqi he hñquauñi pizqä äpäpäpu, zä-huätatä huepnuwiqä. Itanqa hñquauñi anä aquväqñqä iunji täuatätäu ipu, anä-himqä hñquenqä päpäwatpnuwiqä. ³⁵ Iinjä etanqi qu ämaqä jänänjä iquauñi, qua täu pizqä äpäkka äpminjuwä iquauqä suqä quvqä, he kima eeqänänji ämapñqäuä. Epo iquesa äpäsipäqäkani, yäpaki Beläkiya iqueqä hikñä Sakätiyasi ique äpäpäpätutukuwiqä. He Sakätiyasi ique äpäkkuwi, hiqäva-imäkqä anä iunji, hiqäva-imäkqä ttawä iutä, hiqñqä Goti Hanjuwä Iqunä pmeqä iutä, awä iqi äpäkkuwiqä. ³⁶ Nyi henji naqä-qakuä etqänä. Suqä quvqä eeqänänjä iññqe, kiqä kimani hanjä-iqe, qokä-apäkä tänqa äpmeñjuwi ämapñqäuä.

³⁷ Jerusälemä iquenyä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä hinuä-tqä henynqä dowatqanqä iquauñi, hikä pizqä päsqunenjqä. Hea kuapänänjä iunji, Nyi heyaqä ymeqä iquauñi, kukutakisqä kiqä meqä itmetä hikuwä yäpä iqi ämäqumuatetñqä-pa, naqä hmbinyä i mäqumuatemätmä iqa äpätnqeqä. Iinjä etanqä-qe, he iññqe maenqä enä. ³⁸ Qätä nyipiyä. Goti Hanjuwä Iqu heyaqä anji ae ävämeqanqa, aanqä hiäniqeqä. ³⁹ Itanqa Nyi he tiññä etqänä. Täñgata tiññi, he hinuä manqänqä ipñqäuä. Qänakndani he kukñui, '*Ämaqä, Goti Naqä Iqueqä kukñuä awä tuätñqä pätpätanqä Iquenji, Goti Iqu äñgui iwimäkänqiyä*'† ätpqänqanji, he anji hinuä nqämbnuwiqä" ätukqe.

24

*Hanjä-iqä hea yäpakiñga timäuniqenqä**

¹ Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anji ävämetqätanqanji, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, hiqäva-imäkqä anjä iqi mätnätanqä iquauñqä tupñqä

† 23:39 Apqä Bukä 118:26 * 24: Makä 13:1-37; Lukä 21:5-36

äwimakuwi. ² Iqu iquauni, kima tiinjä ätukqe. “He anjä eeqänänjä iquauni, hiñuä qumbiyä! Iqua äñguänänjä-qe, Nyi naqä-qakuänä etqänä. Qänakndanji hikä hñqu huizi iqueuä haqä yäñi mäwiqä yäniqeqä. Qu eeqänänji ämisqiyäpu, qua mäñi tnämäupnuwiqä” ätukqe.

³ Iqu qoqonjä Olipänqä äwätä pmetanğa, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquanä Iquenyqä äpäpu, yatnqä tiinjä qe äwikuwi. “Nätmatqä Si ne änatñi, hea äkñga timäuniqä iinjce, awä natiyä. Si anğumä quveptñinqätä, qua tä qäpu hiäniñqätänji, ‘Tänğa timäunqiyä’ kñuä neyätñqä iinjce, ne hiñqä äkisque qunaninçquäwä?” ätukuwi.

⁴ Yatnqä e vqanğuwänğa, Iqu iquauni, “He yasämä mimbiyä, qu quanğä etäpu, hiqä kñuä indqänqce, qui emäkqäpnuwiqä” ätukqe. ⁵ “Ii tiinjñqä etqänä. Ämaqä kuapänä hñqunä-hñqunä ätimäuqisäpu, Nqä yoqe ätäqisäpu, ‘Kraisii ämaqä he ämeyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ikqce, nyi qäqunqä’ ätäpu, ämaqä kuapänänjä iuqä kñuä indqänqce, qui iwimäkäqisqäpnuwiqä. ⁶ Itanğa he ämaqe mäkä naqänänjä päunğeyqanğuwu qätä äwiyäpu, ‘Ämaqä kiñä danjä hui mäkä äunätqänäuä’ tqanğä qätä äwiyäpiyänğanji, he zä ipu, yäunuä-yäunuä miqä pa iqäpnqä. Nätmatqä iinj ätimäutäqä-qe, hiunji yäpaki änanjñqä. ⁷ Ämaqä huitanjä iqua, hueqä-himqä huitanjä iquatänji mäkä vauqumuatpnuwiqä. Ämaqä miqä hñqueqä mäkä-iqä iqua, huiziqueqä iquatänji mäkä humbnuwiqä. Hñqäqinji buayä dä naqänänjä timäuniqeqä. Itanğa hñqäqinji qua ekä yäniqeqä. ⁸ Apäkä iua ymeqä änä ämipñqä täñä-hunqä ämetqänuwä-pañi, nätmatqä iinjä iqua ganä timäuniqeqä.

⁹ Hea inğanji, qu heñi etmepu, huizi iquauqä hipa iu hanjä-iqä mapñqä hi-wipnuwiqä. Hesänä hui, qu pizqä hipäkipnuwiqä. Itanğa he Nyinyqä quuvqä heqiyätqätanğuwitanji, ämaqä eeqänänji, qu henyqä äwqä quvqä wiñguäniqeqä. ¹⁰ Hea inğanji, qokä-apäkä Nyinyqä quuvqä eqämipqä kuapänänji, quwqä quuvqä heqiyqce qui imäknäpu, quwqä-quwänqä äwqä quvqä wiñganğuti, qutanjä hñquauni, mäkä-hunqä iquauqä hipa iu wipnuwiqä. ¹¹ Itanğa hiñuä-tqä kuapänänji, qu quanğä ätuäpu, ämaqä kuapänänjä iuqä kñuä indqänqce, qui wimäkpnuwiqä. ¹² Kukñuä-suqeu yäpä imä mäpmeqä ii, naqänänjä ätimäutä, ämaqä kuapänänji suqä ämaqeunqä wiñqce ävquatämäupnuwiqä. ¹³ Injäqe ämaqä hiunji yäpakänğanqä Nyinyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu äpmamitpñqä iquauni, Goti Hanjuwä Iqu hanjä iqumuatäniqeqä. ¹⁴ Itanji Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä iunqä kukñuä äñguänänji, qu qua äwitqutänqä-pa, awä tuäkiqäpnuwiqä. Ämaqä eeqänänjiu tquanğä qätä ae äwiyqanğuwänğanji, hiunji yäpaki, inğa timäuniqeqä” ätukqe.

¹⁵ “Inji, tiinjñqä. Hiñuä-tqä Deniyäli iqu hiñuiqänä nätmatqä qui imäkqä quvqänänjä iquenyqä ätätä äqäkqce, nätmatqä iinjä iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anjä iu pämä tqäutanği qumbnuwiqä. (Ämaqä, hiñuä-tqä iqu äqäkqä iu a ätäutqä iqu, kñuä äñguänä mequänqä.) ¹⁶ E äqumbiyänğanji, ämaqä qua Jutiya pmeqe, qoqonjä iunqä zä maqänä uwqäpnqä. ¹⁷ Ämaqä anjä atääqä hevqä iu äpmamitätqä iqu, qua mäñi ikuapmätäqänğanji, iqu iqueqä nätmatqä anjä yäpä inğisa witanğutqenqä kñuä mindqänqä itä, hämänänä zä wänqiyä. ¹⁸ Ämaqä, iqueqä wäunuä iu äpmamitätqä iqu, iqueqä gquä quäuqä metñqä anğumä mäwqä yänqiyä. ¹⁹ Itanğa, apäkä äwqä-tänjä iuaunqätä, ymeqä anuanqä-tänjä iuaunqätänji, zä maqänä mäwqä iqanğpçenqce, huäqä kiinjä hunqeqä. ²⁰ Ga hiqä zä maqänä uwqce, yunuanğatä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğatä, matimäuqä yätñqä diñqce, he Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqäpnqeqä. ²¹ Itanğa hanjä-iqä inğa timäunice, naqänänjä ämäwqätäuniqeqä. Qua änyä qe ipäqäkqänğatqä täñğa ti täunqce, hanjä-iqä tqutä asänänji matimäuqä iminçqeqä. Qänakndanjä-pqce, tqutä asänänji hñqu-pqce matimäuqä yäniqeqä. ²² Hanjä-iqenqce, Naqä Iqu ‘Wänqäpu wäniqeqä’ ae ätkqeqä.

Iqu iinjä mimäkcqä-säpi, ämaqä eeqänä qui imäkñgäpäningä. Inäqce Iqu qokä-apäkä Iqueqänqä atäunüä ikqä iquaunqä kñuä indqänätä, wänqäpu hiätñqä imäkäniceqä.

²³ Inğanj ämaqä hui, 'He hiñuä qumbiyä! Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu ique atäunüä ikqä iqu täqi äpmenä,' ä 'Nänj äpmenä' etqanqce, he qätä mäwiyqä pa iqäpnqä. ²⁴ Ii tiinjä etanji. Ämaqä quanqä-tqä hui ätimäupu, 'Nyi Kraisi he ämeyqänqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä änyikqä iqunqä' etäpu, ämaqe kñuä iqä mapñqenqä, nätmätqä ämaqä mimäkcqänänjä huitañj-huitañj imäkpnuwiqä. Quanqä iinjä tqä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunüä ikqä iquaunj, qäyasäqi ätuma wanä-tpu ipnuwiqä. Itanqä ämaqä huizi, 'Nyi hiñuä-tqä iqunqä' ätäpu, asänänj imäkpnuwiqä.

²⁵ Qätä nyipiyä! Nätmätqä ii ätimäuninqenqce, Nyi ae äyä etätñqceqä. ²⁶ Inj ämaqä hui, 'He hiñuä qumbiyä! Kraisi Iqu anj avqñqä imä äpmenä,' ä 'Iqu anj yäpä inqisa äpmenä' hitqanqce, qätä mäwiyqä pa iqäpnqä. ²⁷ Ämaqeucqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqänqanji, nyuauä itä qäukuä haqä yätuta we im-imä eeqänänj äunätñqä-pañj, Iquesañj, we asä iinjä hunäniceqä. Inj ämaqä eeqänänj hiñuä qumbnuwiqä. ²⁸ Nätmätqä äpäkonä pizqä witanqä iunji, yññä quvqä iqua äpäpu, äpputmäupu äñqñqäuä.

²⁹ Itanqä, hanj-iqä naqänänj ae etqä iqua qäpu hiqanqanji, maqänänj *mäptqä iqu hea äwitä, qanüä iqu mäyänqä itä, qätäqueqä iqua qäukuä yätunji äväma, qua täu qiyäpäkñganqewänqä, ga nätmätqä yänänqñqä qäukuä yätu äwiñuwi, ämenä ipnuwiqä.*† ³⁰ Inğanj Ämaqeucqä Ymeqä Ekqä Iqueqä hiqñqce, qäukuä iu timäucanqä, hueqä-himqä eeqänä qua täu äpmeñuwi, zä ipu zääqä ätäpu, hiñuä tiinjä qumbnuwiqä. Ämaqeucqä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänqñqetä, Iqueqä yoqä naqe motquetñqetä pñanji qumbnuwiqä. ³¹ Itanqä häawä naqänänj tqanqä, Iqu Iqueqä enätqä iqua qua manj eqiyänqä-pa äwäpu, qokä-apäkä Iqueqänqä atäunüä ikqä iu, aquvä maqäpnqä dowatäniceqä" ätukqce.

³² "Itanqä he zä-eaqä iqu ämetquetñqenqä näqñqä mapiyä. Kiqä äpa iunji, eqä yqänä änyä, quwqä mñj änyä-hänj inqñqäqce, näqñqä tiinjä iqäpnqä. Yunüä äqunätñqce qäpu eätä, mäptqä dnj hinätñqce, qäqi etanqiyqä. ³³ Asä iinj, he nätmätqä Nyi etqäqä iinjä ii timäwäwqanji äqumbiyänqanji, he näqñqä tiinjä hipnuwiqä. Ämaqeucqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqä anj hänaqä iu näwe tqäutanqiyqä. ³⁴ Nyi he naqä-qakuä etqä. Ämaqä hea inqä pmapnuwä iqua, qu mapäkonqä yqänä pmetanqewänqä, nätmätqä eeqänänj timäuniceqä. ³⁵ Qäukuitä, quaetä, qui imäknäniceqä. I etanji Nyaqä kukñui, qui mimäkñqä yäniceqä" ätukqce.

³⁶ "Inäqce nätmätqä iinjä äkñga timäuniqä iñqce, ämaqä hñqu änyä maqñqä eänä. Ynaunqä qäukuä yätutanj iquatä, Nyi Ymeqä Iqundänj, ne änyä maqñqä eänünä. Apiqu Iqueqä-kiuänänqä. ³⁷ Noa iqu pmetanqä, huakä naqänänj ätimäukqä-pañj iinj, Ämaqeucqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqänqanji, asä iinjä timäuniceqä. ³⁸ Huakä naqänänj matimäucqä änä etanqanji, qu ymisanj änapu, eqä änapu, apäkä ämepu, apäkä yanj änyäpu, Noa iqu yimba paquvqanqanqä imäkqä äumiñuwi. ³⁹ Qu nätmätqä timäutñqä iñqce maqñqä eäpu, iinjä iqa wätqätanqewänqä, huakä naqänänj ätimäutä, ämaqä eeqänänj iinjä iunji pizqä äpäkkqceqä. Ämaqeucqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqänqanji, asä iinjä timäuniceqä. ⁴⁰ Ämaqä hñquaqu qeeqä wäunüä iu äpmamisiyqce, iwä Goti Hanjuwä Iqu hñque itmetä, hñquenj hiñuinä qunäniceqä. ⁴¹ Itanqä apäkä hiuaqu snqumetqä quqowä äqämisiyqce, iwä Goti Hanjuwä Iqu hui itmetä, ga huiñj hiñuinä qunäniceqä. ⁴² Inj hiqä Naqä Iqu äñqä päniqätiyä maqñqä eänuwitanj, he näwenyä imäknäpu äñqänä mimbiyä.‡

† 24:29 Asayä 13:10; Joeli 2:10 ‡ 24:42 Lukä 12:35-48

⁴³ Itanğa he tiinjä-pqenqä kñuä indqämbiyä. Ämaqä anä-tänä hñqu, ämaqä quwä-meqä hñquenyqe, 'Iqu heatqä äsqueti pänqutiyä' tä näqnqä ae eätqe, iqu hiñuä äñguä äqunätä, quwä-meqä iqu iqueqä anj qäyäpnasqiyätä, yäpä yängisa päyätñqe, hiñuinä mäqunquä yänqiyä. ⁴⁴ Iinjñqe, he-pqe näwinyä imäkmbu pmapiyä! Hea hñqueni, he 'Tänğanqe mapqä yänqiyä' kñuä indqänätqätanğuwänğanj, Ämaquaqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäñqiyä" ätukqe.

⁴⁵ "Wäunjuä-wiyqä, kñuä äñguä äme, kiqä wäunju äñguä imäqä iquenyqe, Nyi awä etmqe. Ämaqä naqä iqu, ämaqä iinjä iqueni, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquau ämitä, iquauqä ymisänä hea qayunänänğa väniqä iinjqe atäunjuä vänqiyä. ⁴⁶ Naqä Iqu äpäqe, iqueqä wäunjuä imitätqä di hiñuä qunğanğanj, iqu aquvänä yänqiyä. ⁴⁷ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, iqueqä nätmatqä eeqänänj ämitñqenqe, ique atäunjuä vänqiyä. ⁴⁸⁻⁵⁰ I etanğqä-qe, wäunjuä-wiyqä tqe, 'Nyaqä naqä iqu maqänä mapqä yänqiyä' kñuä indqänätä, wäunjuä-wiyqä huizi iquau äpästätä, itanğa buayätä eqätä ämaqä hiqiyqä imitpqä iquatä änmitätqe, hea hñqueni, iqu maqñqä eätä näwenyä mimäkñqä etanğanj, iqueqä ämaqä naqä iqu anj äpäniqeqä. ⁵¹ Iqu quvqä e imäkqanğj äqunäqe, iqueni mñä ätävätä, ämaqä wopqä ipu kukñuinä tqä iquatä äpmamitpqä iunqä huätä dowatäniqeqä. Iqi äpmapiyänğanj, kñuä naqänänj äqiyäpu, hiqunä manğtäsqukuä mäuqäpnuwiqä" ätukqe.

25

Kukñuä ktqä, hitqä 10 iuaunqä

¹ "Ga Ämaquaqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqänğanj, Goti Qäukuä Yätutanä Iqunä miqe, apäkä hitqä hipa eeqänä iuaunqä tiwiqä enqä-panj hiäniqeqä. Ämaqä apäkä metñqä imäkñtätä äpätnqä iqanğj, iua iqutä ämimbñqä hiqi-tä ämäsäupu upnuwiqä. ² Apäkä iuatanä hipa hñginä iua, kñuä maiqe. Itanğa huizi iua, kñuä äñguä meqä iuai. ³ Apäkä kñuä maeqä iua hiqi-tä ämäsäupiyi, ga olipqä eqä aowä hiqi-tä anj iquatimepu ämäsäuqe, qäsä mäma mapqä ipnuwiqä. ⁴ Inäqe näqnqä epiyä iua, eqä-häkä iu equatimepiyi, quwqä hiqi-tä mäsäuqetä qäsä äma ppnuwiqä. ⁵ Ämaqä apäkä metñqä iqu maqänä mapqanğj, iua hiñuä hiqaqänqä ipiyi, hiqaqä wopnuwiqä. ⁶ Heatqä quaesqänğanj, tääqe, 'Ämaqä apäkä metñqä iqu äpqiyä. Iqutä mimbñqä ppiyä' tuäniqeqä. ⁷ Itanj apäkä hitqä iua eeqänänj ivatuwämbiyi, iuaunqä hiqi-tä näwenyä imäkpnuwiqä. ⁸ Apäkä maqñqä iua näqnqä iua-mända tii tupnuwiqä. 'Neyaqä hiqi-te esuatñqä iqanğj, olipqä eqä aowä hui nätappiyä.' ⁹ Iinjä tquanğuwänğa näqnqä iua kimanj, 'Oeyqä' tupnuwiqä, 'Eqä tä, nenyqätä, henyqätä qäyunä maeqä eänä. Eqä miqä iquaunqä äwäpu, hiqe mbqä ipiyä.' ¹⁰ Itanj apäkä maqñqä iua, eqä mbqä ipñqä uwqanğuwänğa, apäkä metñqä iqu ätimäunqanğa, apäkä näwenyä imäkñmipqä iua, anj yäpä inğisa iqutä anä ymisänä naqänänj bñqä paquvqanğuwänğa, qu qñqanä mäyepnuwiqä. ¹¹ Qänakndanj apäkä hitqä huizi iua äpiyi, tupnuwiqä. 'Naqä Iqukiyä. Si äpätnä, qñqanä nauteyä.' ¹² I tquanğuwänğa, iqu kimanj tiinjä tuäniqeqä. 'Nyi henyqe, tutqä qäpu änyä maqñqä eänänä.' "

¹³ Tiwiqä e ätuäqetanj tii ätukqe. "Initanj, hiqä Naqä Iqu äkñgati päniqenqe maqñqä eänuwä-qae, he näwenyä imäkñäpu äñguänä mimbiyä."

*Kukñuä ktqä, wäunjuä-wiyqä mbqä mipñqä iquaunqä**

¹⁴ "Huizi, Goti Qäukuä Yätu Äpmenqä Iqunä miqe, ii tiinjä enqä-paniqä. Ämaqä hñqu kinämqä qanä wätñqä imäkñtätqänğanj, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquaunj tääqä ätuätumetä, qu iqueqä nätmatqe miqäpnqä iquauqä hipa iu väniqeqä. ¹⁵ Iqu wäunjuä-wiyqä iquauqä näqnqenqä iwäsäuqe, ga hñqueni mbqä kuapänä 5,000

* 25:13 Lukä 19:11-27

ävätä, hñqueni iinjänänjä 2,000 ävätä, itanğa yäpakä iqueni 1,000 äväqe, wäniqueqä. ¹⁶ Ae uwqanğa, maqänänji wäunuä-wiyqä mbqä 5,000 ämetqä iqu mbqä wäunuä imäkätä, mbqä haqeqiñi, 5,000 inä meniyeqä. ¹⁷ Itanğa ämaqä mbqä 2,000 ämetqä iqu-pqe, mbqä wäunuä inä imäkäqe, 2,000 inä meniyeqä. ¹⁸ Itanği ämaqä mbqä 1,000 ämetqä iqu äma äwätä, iyeqä ämaqä naqä iyeä mbqe, qua hovqä äptätä, imä zä pteäniyeqä.

¹⁹ Hea quäuqä ae äpäwqanğanı, ämaqä naqä iqu anğumä äpäqe, iyeqä mbqä ävätqenqä näqñqä metñqä, wäunuä imäqä iquau tääqä tuätumeniyeqä. ²⁰ Itanğa ämaqä mbqä 5,000 ämetqä iqu äpätä, mbqä 5,000 haqeqi hutäkñä ämetqe, qäsä äma äpätä, tiñjä tuäniyeqä. 'Ämaqä naqä iqukiyä. Si mbqä 5,000 ändapknıqä. Hiñuä qunyä. Nyi wäunuä imäkätmä, 5,000 haqeqi äyä ämeqe' ²¹ Itanği ämaqä naqä iqu tiñjä tuäniyeqä. 'Si ämaqä anğuki eänä, wäunuä qäyunä imäqqukiyqä. Nätmatqä wänqä isua anğuanänjä ämitqänä-qae, si nätmatqä kuapä misñqä atäunuä kimqänänjqä. Äpätnä, nyitä aquvänä yeñqe' tuäniyeqä.

²² Ämaqä mbqä 2,000 ämetqä iqu inä äpätä, tiñjä tuäniyeqä. 'Ämaqä naqä iqukiyä. Si nyiñi 2,000 äyä ändapknıqä. Hiñuä qunyä. Nyi wäunuä ämitmä, kiqä haqeqiñi 2,000 inä äyä ämeqe' tuäniyeqä. ²³ Itanği ämaqä naqä iqu tiñjä tuäniyeqä. 'Si ämaqä anğuki eänä, wäunuä qäyunä imäqqukiyqä. Nätmatqä wänqä isua anğuanänjä ämitqänä-qae, si nätmatqä kuapä misñqä atäunuä kimqänänjqä. Äpätnä, nyitä aquvänä yeñqe' tuäniyeqä.

²⁴ Itanği ämaqä mbqä 1,000 ämetqä iqu-pqe äpätä, tii tuäniyeqä. 'Naqä iquki, nyi sinyqe näqñqe' ²⁵ Si suqä iñjä iquki etanği, nyi zä itmä, tqä mbqä 1,000 qua hovqä iu zä äptekqä-qae, ga täsuwänä' tuäniyeqä. ²⁶ I tquanğa, naqä iqu kimanı tiñjä tuänqiyä. 'Si wäunuä-wiyqä quvqä enyqä iqukiyqä. Nyinyqe, si näqñqä ae eänä. Nyi ämaqä hñqua wäunuä iu ymisanjä vowä ämäuepqe ptqunjqä. Ämaqä hñqua kuä uwqä tnämäwäpqeñi, kiqä näñqe mequkiyqä. ²⁷ Si näqñqä iñjä eänı, nyaqä mbqe, kiqä pñqä wiqä iunı, sunqä pñqä maeqä ikñäwä? Iñjä imäqä-säpi, nyi anğumä äpmqänğanı, nqä mbqä qäyunänitä kiqä haqeqiñitä meqämiñgä.' ²⁸ Itanği wäunuä-wiyqä huizi iquauñi, 'He mbqä 1,000 ämotaupu, ämaqä mbqä 10,000-tänjä iye wipi' tuäniyeqä. ²⁹ 'Ii tiñjä etanği. Ämaqä nätmatqä-tänjä eeqänänjä iquauñi, nyi hui anği vqanğa, qu kuapänänjä-tänjä hipnuwiqä. I etanği, ämaqä nätmatqä maeqä eä wänqäpu ämenuwä iquauñi, nyi anği ämotaumqänä. ³⁰ Itanğa wäunuä-wiyqä quvqä tqueni, he yäpaqä inğisa anjä hiawiqä inğisanqä huätä dowatpiyä. Iqi äpmamipqä iqua, hiqanjä manğtäsqukuä ämäupu, knuä qäkmangpnuwiqä' tuäniyeqä" ätukqe.

Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu ämaqe iwäsäuniqenqä

³¹ "Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqu anğu äpätqänğanı, yoqä naqä-tänjä äpätä enätqä eeqänänjä iquatä anä ppnuwiqä. Itanğa Iqu Iyeqä yoqä naqe motquetñqe, ämiqä iyeqä zä-hawä iu pmeniyeqä. ³² Inğanı hueqä-himqä eeqänänjä Iyeqä hiñuä iqi tqäuqanğuwänğa, Iqu iquauñi iwäsäutä hñquaqu mäqäqasäueniyeqä. Yaqueqä miqä iqu sipsipqä iquatä, meme iquatä ämäqäqasäuetñqä-pa, i imäkäniyeqä. ³³ Iqu sipsipqä iquauñi ämuangisa, itanğa meme iquauñi qunamäuqänğisa, mäqäqasäueniyeqä.

³⁴ I imäkäqetanı, Ämiqä Naqä Iqu ämaqä iyeqä hipa ämuangisa tqäutanğuwä iquauñi tiñjä tuäniyeqä. 'Nqä Apiqu he anğua emäkätñqä ae etkqe' ³⁵ Iqu nätmatqä anğuanänjä quae änä imäkätäqänğa, henynqä näwenyä imäkekqe, he

mapnqe, Iqunä ämitnqä yäpä tängisa yappiyä. ³⁵ Li tiinjä etanjiyä. Nyi buayä dä pmetanjan, he buayä äyä ändapminjuwiqä. Nyi eqä manqä pmetanjan, he eqä äyä ändapminjuwiqä. Nyi ämaqä hueqä-himqä huitanunä etanga, he Nyinji hiqä anä iunqä ändma äuminjuwiqä. ³⁶ Nyi qäkä mäyäuqä itanga, he qäkä äyä ändapminjuwiqä. Nyi yaqä witanjan, he äyä äminyiminjuwiqä. Nyi guä pmetanjan, he äpäpu hinuä äyä ämanqänminjuwiqä' tuäniqeqä.

³⁷ I tqanğa, qokä-apäkä jänänjä iqua kimanji tiinjä tupnuwiqä. 'Naqä Iqukiyä. Si buayä dä pmetanğnä hinuä äkqänätanä, äkngä äktapminquäwä? Si eqä manqä pmetanğnä, eqä äkngä äktapminquäwä? ³⁸ Si ämaqä hueqä-himqä huitanänänjuki äkqänätanä, neqä anä iunqe, äkngä äktma äuminquäwä? Si qäkä maiquki etanğnä, qäkä äkngä äktapminquäwä? ³⁹ Si yaqä witanğnä ä guä pmetanğnä, äpätanä hinuä äkngä ämakqänminquäwä?' tupnuwiqä.

⁴⁰ Itanga Ämiqä Naqä Iqu kimanji tiinjä tuäniqeqä. 'Nyi aanä naqä-qakuänänjä etqänä. Nätmatqä eeqänänji, he Nyaqä guäkautä, napqautä iwimäkmipqe, qu yoqä maeqä qäyä etanğqä-qe, iinj he Nyi nyimäkmijnjuwiqä.'

⁴¹ Inğanji Iqu ämaqä hipa qunamäuqänggisa tqäutanğuwä iquau tuäniqeqä. 'Henyqe, Nqä Apiqu, "Qu qui imäkmibnqäuä" ae ätkqeqä. He tä maiusqänänjä äsänqeunqä huätä upuiyä. Tä äsänqä iqu, Setänä iquenqätä, iqueqä enätqä iquauqätä näwenyä äsänä. ⁴² Li tiinjä etanjiyä. Nyi buayä dä pmetanjan, he buayä mändapqä äyä iminjuwiqä. Nyi eqä manqä pmetanjan, he eqä mändapqä äyä iminjuwiqä. ⁴³ Nyi ämaqä hueqä-himqä huitanunä etanga, he Nyinji hiqä anä iunqä mändma mäwqä äyä iminjuwiqä. Nyi qäkä mäyäuqä itanga, he qäkä mänyiyätqä äyä iminjuwiqä. Nyi yaqä äwitmä ä guä-pqä pmetanjan, he mäminyqä da äyä iminjuwiqä' tuäniqeqä.

⁴⁴ I tqanğa iqua-pqe kimanji tiinjä tupnuwiqä. 'Naqä Iqukiyä. Si buayä dä pmetanğnä, ä eqä manqä pmetanğnä, ä, hueqä-himqä huitanänänjuki etanğnä, ä qäkä maiquki etanğnä, ä yaqä witanğnä ä guä pmetanğnä, hinuä äkqänätanä yätamakqä makiyqe, äkngä iminquäwä?' tupnuwiqä.

⁴⁵ Itanga Ämiqä Naqä Iqu kimanji tiinjä tuäniqeqä. 'Nyi aanä naqä-qakuänänjä etqänä. Nätmatqä eeqänänji he Nyaqä guäkautä napqautä yoqä maeqä inäsquaunji miwimäkkä iminjuwi, iinj he Nyi-pqe mänyimäkkä äyä iminjuwiqä' tuäniqeqä. ⁴⁶ Ämaqä tqua äwäpiyi, hanjä-iqä qäpu maeqä eniqä di ämepu pmepnuwiqä. Iinjä etanji qokä-apäkä jänänjä iqua, hanjä hea ique-ique pmeqe ämepu pmetpnuwiqä" ätukqe.

26

*Ämaqä naqä iqua, Jisasi Ique päkpnqä ätkuwinqä**

¹ Jisasi Iqu kuknuä tä eeqänä qäpu ätuäqetani, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauji tiinjä ätukqe. ² "He näqnqä äyuwänä. Hiunji hnquaqu yqänä äwinä. Inğanji hiunji naqänänjä Pasopa iqu timäunqiyä. Hiunji iqu ätimäuqanjan, qu Ämaqeua Ymeqä Ekqä Iqueni, mäkä-hunqä iqua zä-huätatä huepnqä wipnuwiqä."

³ Hea asä qänğanji, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, Israitqeu miqä iquatä, hiqäva-imäkkä naqä Käyäpasi iqueqä anä iqi aquvä äqängguwi. ⁴ Iqua kuknuä ätqämanäpu, "Ne Jisasi Ique maqnqä itmetanä pizqä päsatunqe, äänä imäkatunquäwä?" ätnquwi. ⁵ "Ämaqe hinuä änaqänäpu mäkä ipäqiyqenqe, ne suqä iinj, hiunji naqänänänğa mimäkkä yatunqe" ätnquwi.

Apäkä hui, eqä jinanjä-weqe, Jisasi Iqueä nyuänjiu equatekqenqä†

* 26: Makä 14:1-2; Lukä 22:1-6; Jonä 11:45-57 † 26:5 Makä 14:3-9; Lukä 7:36-50; Jonä 12:1-8

⁶ Jisasi Iqu anä-himqä Betani, Saimonä Wänyimänqueä[‡] anä iu äpmaminqe. ⁷ Iqu buayä gmanätqätanga, apäkä hui hikä häkä eqä jinanä-weqä inqä hñqu, äma äwimetä, Iqueuä nyuänju equatkqe. Häkitä, eqä jinanä-weqetä, kiqä mbqe naqänäñi. ⁸ Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua e äqumbiyi, äwqä tnänä imäkäpu, “Eqä jinanä-weqe, hinqi qui sunqä imäkqiyä? ⁹ Ii eqä jinanä-weqe, mbqänqä imäkätä, mbqä naqänänä ämetä, ämaqä nätmatqä maeqä iquau mäwqä sunqä iqiyä?” ätnquwi.

¹⁰ Jisasi Iqu iquauqä kukñuinqä näqnqä eä, iquauñi tiinjä ätukqe. “He apäkä täsinji, hanä-iqe sunqä vqäuä? Ii suqä änguanänji nyimäkqiyä. ¹¹ Ämaqä nätmatqä maeqä iqua hesä anänji, hea ique-ique äyä äpmenäüä. Itangi Nyi hesä anänji, hea ique-ique mäpmeqä imqänä. ¹² Apäkä ii ege änjiquatqe, ii Nyaqä huiwi qua ptnäniqä iinqä näwenyä inyimäkqiyä. ¹³ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Qu qua eeqänänä iunqä äwäpu, kukñuä ängwä we-hunqä-tänji awä ätuäkipiyänqanji, apäkä täsi inyimäkqenqe awä inä tqäpnqeqä. Inji qu iinqä hui mimäuqä ipñqenqä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau vätnqä ätukqenqäS

¹⁴ Inqanji wäunuä imäkqä 12 iutanä Jutasi Iskarioti iqu, hiqäva-imäkqä naqä iquauñqä äukqe. ¹⁵ Iquau äwimeqe, yatñqä tiinjä äwikqe. “Nyi Jisasi Ique he hitapmqe, he nätmatqe äkitanji dappñqäwä?” Yatñqä vqanqqänqä, qu mbqä-hiki, 30 qe äwikuwi. ¹⁶ Itanji Jutasi iqu, Jisasi Iqueni ämaqä iquau vätnqä, hänaqenqä qävqä yätñqä ipäqäkqe.

*Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuä yätquakä iquatä, ymisanä yäpakä änguwänqanqä**

¹⁷ Hiunji bretqä yenuä qo matäuqä bnqä iquauqä hiunji kinqanänä iqueni,[†] wäunuänqä ämotquaminqä iqua Jisasi Iquenyqä äpäpu, yatñqä tiinjä äwikuwi. “Si hiunji naqänänä Pasopa iutanä buayä dnqe, ne näwenyänji, äsqi imäkekiyatunquäwä?”

¹⁸ Iinjä tquanquwänqä, Iqu tii ätukqe. “He anä-himqä yäpä inqisa äpaquväpu, ämaqä iinjä ique hinuä äqumbiyi, tii tupiyä. ‘Ämotqueqä iqu “Tupiyä” ätätä änanawatqiyä. “Hea Apiqu Nyinyqä atäunuä ikqe, ae qäqiqi quvepqqangi, Nyitä Nqä ämaqä iquatä, hiunji naqänänä Pasopa iutanä ymisanä natunqä, tqä anä iu nanqunä” ätqiyä,’ tupiyä” ätukqe. ¹⁹ I tquanqä, iqua Jisasi Iqu ätukqä-pa, Pasopa iutanä ymisanä näwenyä qe imäkekuwi.

²⁰ Awiyqä ae eqanqä, Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä 12 iquatä ymisanä bnqä äpmakuwi. ²¹ Qu ymisanä ängmanäpiyänqanji, “Nyi naqä-qakuä etqänä. Hesänä hñqu Nyinji, himä-wiunqä iquau nyivänqiyä” ätukqe.

²² I tquanqä äwipiyi, äwqä hanä vqanqä, qu hñqunä-hñqunä yatñqä wipñqä ipäqäkuwi. “Naqä Iquki, Si e ätnji, ii nyi ma! Qäyutanä?”

²³ Kimanji Iqu tiinjä ätukqe. “Buayä hevqä täu, Nyitä anä ämeququä iquenä, ämaqä Nyi himä-wiunqä iquau nyivätñqä iqu, heyaqä awä iqisanä hñquvqä. ²⁴ Ämaququä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji äpäkonänqiyä ätkqä-pa, Iqu e päkonänqiyä. Itangi Ique himä-wiunqä iquau vätnqä iquenyqe, iqueni hanä-iqä naqänänä wimenqiyä. Ämaqä iinjä imäkätñqä iqueni, känai maunyqä-säpi, ii ängwä hitäninjñqä” ätukqe.

[‡] 26:6 Saimonä iqu hinuiqänänji wänyimänqä-tänä äpmaminqä etangi, qu iqueni “Wänyimänqueä” ätuminuwi.

^S 26:13 Makä 14:10-11; Lukä 22:3-6 * 26:16 Makä 14:12-26; Lukä 22:7-38; Jonä 13:1-17:26 † 26:17 Quväukuä ique-iqueni, Israitqä iqua bretqä yenuä qo matäuqä änäpu hiunji 7 äpmaminuwi. Hiunji kinqanänä iunji, qu hiunji enätqä ämaqä päsqä iqu Israitqä iquauqä kaqä-kawäka mapäsqä ämäwqätäukqenqä kñuä ämepu buayä naqänänä änninjuwi. Ii hiunji Pasopayi.

²⁵ Jutasi, ämaqä himä-wiunqä iquau vätnqä ikqä iqu, Jisasi Iqueni, yatnqä tiinjä äwikqe. “Ämotqueqä iqukiyä. Si e ätni, nyi ma. Qäyutanä?”

E tquanğa kimanı, “Si e ätni qeyqä” ätukqe.

²⁶ Iqua ymisanä ängmanäpiyänğa, † Jisasi Iqu Bretqä hnqu ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änguiqä” ätuäqe, äkutätä, wäunüänqä ämotquaminqä iquau ävqäwätä, ätukqe. “He ämepu biyä. Tä Nqä huiwiyyä.” ²⁷ Itanı Iqu wainqä-eqä-häki ämeqe, Goti Hanjuwä Ique “änguiqä” ätuäqe, iquau ävätä ätukqe. “He eeqänäni, eqä tä bnqeqä. ²⁸ Tä Nqä häneqä, he yätamakqä heyätnqä kuknuä guä mäsaunqä iyyä. Ämaqä kuapänänä iquauqä suqä quvqe, huätä mamäutnqe, Nyaqä häneqe, iuänqiyä. ²⁹ Nyi he etqänä. Nqä Apiqunä miqä iu wainqä-eqä änyä-hänä hesä anä naniquanğanqe, Nyi wainqä-eqä anğumni manqä imqänä” ätukqe.

³⁰ I ätuäqetanı, qu apqä ätpiyi, anä-himqä iu äväma, qoqonä Olipä iunqä äukuwi.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “ ‘Nyi Iquenqe änyä maqñqeqä’ ttñqinyä” ätukqenqä§

³¹ Inğanı Jisasi Iqu iquaunı ätukqe. “Tänğa heatqeunı, nätmatqä nyimeqanğutqetanı, heqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, mändi päwinqiyä. İi Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunı, tiinjä ätä äqänänqä-payqä.

*‘Nyi sipsipqä-miqä ique päkmqänä. İinjä imäkqanğmdqänğa, sipsipqä iqua zä im-imä wepnuwiqä.’**

³² Itanı Goti Hanjuwä Iqu, Nyi anğı nyivauqumuatqanğa, Nyi qua Galili iunqä hiñuiqä emamniqeqä” ätukqe.

³³ I tquanğa Pitä iqu ämävauqe, “Iqua eeqänä nätmatqä kimeqanğutqeta quwqä quuvqä heqiyqä mändi qäyä äpäwiqanğuti, nyi iinjä miqä da ymqänä” ätukqe.

³⁴ I tquanğa Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuänä äktqänä. Heatqä tqunenı, kukutakisqä äkakä matqänğa, si Nyinyqe, ‘Iquenyqä maqñqeqä’ hnquaqui-hñque tutñqinyä” ätukqe.

³⁵ I tquanğa Pitä iqu ämävauqe, “Qäyä eänä. Si äpäkonğti, nyi-pqe anä päkonenqeqä. Nyi Sinyqe, ‘Iquenyqä maqñqeqe’ matqä imqänä” ätukqe. Itanı wäunüänqä ämotquaminqä eeqänänä huiziqua-pqe, inyänä ätkuwi.

Jisasi Iqu, Gesemäniu Goti Iquenyqä tääqä ätkqenqä†

³⁶ Inğanı, Jisasi Iqutä, iquatä, ‘Gesemäniyyä’ ‡ ätminuwä iu ätimäupiyi, Iqu iquaunı tiinjä qe ätukqe. “He täqi pmapiyä. Nyi tääqä tmqä, näninqä umqänä.” ³⁷ I ätuäqe, Iqu Pitä iquesä, Sepri iqueqä hiknä iquaquisä itmeqe, nänä qe äukuwi. Itanı Iqu änä mäwimänqä itä, Iqueqä äwqe hanä kiinjä äwikqe. ³⁸ Inğanı Iqu iquaunı, tiinjä qe ätukqe. “Hanä-iqä tqı, Nyaqä qeqä-quuvqä tämni imbätäumäkqä-qae, ae qäqi äpäkonmqä iqä. He täqi äpmapu, quvqä nemeqenqe ängüä äminyanä.” ³⁹ I ätuäqe, nändi ti äwäqe, Iqueqä hipenıi qua bu eäqe, tääqä tiinjä ätukqe. “Nqä Apiquki, hänaqä-pqä hui inä etanğutqe, häkä hanä-iqä-tänğä tqı huätä mändavä. İnäqe änyinqä Nyaqeunı, qäyä etanğuti, äkinqä Sageunä isñqeqä.”

⁴⁰ İni ae ätuäqetanı, Iqu Iqueqä ämaqä iquaunqä anğı äpäqe, hiqaqä witanğä äqunäqe, Pitä iqueni tii ätukqe. “Änäänğqäwä? He Nyitä anäni, wänqäpu mäminqä iquwiuä? ⁴¹ Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätñqä iinqe, he äminyäpu tääqä tupñqeqä. Hiqä quuvqe, qäyunä imäkñqänqä winğanğutqä-qe, huiwi yänänäqñqä maeqeqä” ätukqe.

‡ 26:26 Makä 14:22-24; Lukä 22:17-20; 1 Korinä 11:23-26 § 26:30 Makä 14:27-31; Lukä 22:31-34; Jonä 13:36-38

* 26:31 Sakätiyasi 13:7 † 26:35 Makä 14:32-42; Lukä 22:39-46 ‡ 26:36 Yoqä ‘Gesemäni’ kiqä quati tiinji. ‘Zä-olipqä häukui quqowä päsqä.’ İi olipqä wäunüä iu, qoqonä Olipä iu äwominqe. § 26:39 Matiu 20:22; Jonä 18:11; İtkimäqñqä 16:19.

⁴² Iqu anğumä ävâma äwäqe, tääqä tiinjä ätukqe. “Nqä Apiquki, häkä hanjä-iqä-tänjä tqü, huätä mändautnqä etanğutqe, kiqä hanjä-iqe, Tqä äkinğqä iunä mamqänä.”

⁴³ Itanğa iquaunğqä anğumä äpäqe, iqua hiñuä kukuäñuä wiyqanğı hiqaqä witanğä äqunğqe. ⁴⁴ Iqisanı Iqu iquaunı anğumä ävâmanı, tääqä yäpaki, kiñganänjä iquaqu ätkqä-pa, ätkqe.

⁴⁵ Qänakndanı Iqu Iqueqä ämaqä iquaunğqä anğü äpäwäqe, ätukqe. “He hiqaqä yqänä äwiñuwi, hapä äpmeñauä? Qätä nyipiyä. Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Ique, ämaqä suqä quvqä imäkkä iquaugä hipa iu wipñqe, ae qäqiyqä. ⁴⁶ He pämä äpmepu äwanä! Hiñuä qumbiyä. Huiziuqä hipa iu nyivätñqä iqu, ae qäqi ätimäutñqä iqiyä” ätukqe.

*Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunğqä iquau äwikqenğä**

⁴⁷ Jisasi Iqu kukñuä ii yqänä tätqätanğanı, Jutasi ämaqä 12 iquautanğä iqu äpkqe. Iqutäni, ämaqä kuapänäni, ipäqäyunätä, jävqätä a äqätqa äquvepkuwi. Ämaqä iquaunı, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, qokä-apäkä iu miqä huiziquatä ändowatkuwi. ⁴⁸ Qu änyä upñqä imäknäpiyanğanı, täkkä-tqä iqu, huiziquaunı tii ätukqe. “Nyi ‘Ämaqä Tqueyqä’ etätmi, kikiyä äwunğundi, he Iqueni a kiqätñqe.”

⁴⁹ Qu ätimäupiyi, Jutasi iqu Jisasi Ique maqänä äwimeqe, “Ämotqueqä Iqukiyä, heatqevqä” ätuätä, manğawiu kikiyä äwunğqe.

⁵⁰ Itanı Jisasi Iqu iqueni, “Näueqä iquki, nätmätqä si imäktñqä äpñi, imäkiyä” ätukqe.

Inğanı ämaqä iqua äppiyi, Jisasi Ique a qe äkiqätkuwi.

⁵¹ Ique kiqätqanğuwänğa, Jisasi Iqueqä ämaqä hñqu, iqueqä ipäqäyunı ämäkäqiyäqe, hiqäva-imäkkä naqä iqueqä wäunüä-wiyqä hñque, qätä mñä hämänä ätqavämäukqe. ⁵² I imäkkanğa, Jisasi Iqu iqueni tii ätukqe. “Tqä ipäqäyunı, kiqä anjä iu anğı qupuseyä. Ämaqä ipäqäyunä itä mäkä äumbqä eeqänänjä iqua, ipäqäyunä iutanä päkombnuwiqä. ⁵³ Si tiinñqä maqñqä ennä? Nyi Nqä Apique yatñqä vqanğndqe, Iqu enätqä kuapänä 50,000 iquaunı, yätamäkkä nyipñqä ändowätänğiyä. ⁵⁴ Itanğqä-qe Nyi iinjä imäkkanğndqe, kukñuä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqe, qäyunänı äänä timäuniqätiyä? Iqueqä bukä iunı, ‘Nätmatqä tä, Nyi nyimenğiyä’ ätä äqänänä” ätukqe.

⁵⁵ Ique a kiqätqanğuwä iquaunı, Iqu tiinjä ätukqe. “He ipäqäyunätä, jävqätä a äqätqa äpquwi, ämaqä äpästätä quwä-meqä hñque a äkiqätätqanğuwä-pa, Nyipqe, iinunä etanğä ängiqätqäuä? Hiunı eeqänänjä iunı, Nyi hiqäva-imäkkä anjä ququawä iu äpmamä, qokä-apäkä iu ämotquetqätanğanı, inğa manğiqätqä, sunğä itqanğuwäwä? ⁵⁶ Nätmatqä eeqänänjä ii, hiñuä-tqä iqua kukñuä äqiyäpu ekuwä ii, qäyunä imäktñqä ätimäueqä” ätukqe.

Itanı wäunüanğqä ämotquamınğqä eeqänänjä iqua, Jisasi Ique zä ävâma äwekuwi.

Käyäpasi iqu, Jisasi Ique kukñuä ämitkqenğä†

⁵⁷ Ämaqä Jisasi Ique a äkiqätukuwä iqua, Iqueni Käyäpasi hiqäva-imäkkä naqä iqueqä anjä iunğqä qe ätuma äukuwi. Iqini, kukñuä-suqenğqä näqñqä iquatä, ämaqe miqä huiziquatä, aquvä äqambu äpmamiñuwi. ⁵⁸ Pitä iqu Jisasi Ique kiñä-nänı ti äwivändqa äpätä, hiqäva-imäkkä naqä iqueqä anjä täknä yäpä inğisa äpaquväqe, “Jisasi Iqueni nätmätqä äkitanı wimenğutiyä” tä, ämayükä-imanğqä iquatä anä äpme, hiñuä äqunä äpmamiñqe.

⁵⁹ Hiqäva-imäkkä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä naqä huiziquatä, Jisasi Ique pizqä päkñqä diñqe, quanğä tñqä hñquau tääqä ätuätumepu, Iqu suqä

* 26:46 Makä 14:43-50; Lukä 22:47-53; Jonä 18:1-11 † 26:56 Makä 14:53-65; Lukä 22:63-71; Jonä 18:12-14,19-24

quvqä hui imäkqänqä qävqä iminjuwi. ⁶⁰ Ämaqä kuapänä äpäpu, Iquenyqä quanqä täqisqanquwä-qe, ämiqä naqä iqua, Ique pizqä päkpnqä iinqe, qakui mämäqumueqä ikuwi. ⁶¹ Qänakni, ämaqä hñquaqu äpäsinyä, tii ätukiyi. “Ämaqä Tqu, ‘Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anji äpnetmä, hiunji hñquaqui-hñquenyä anji mätmqänä’ ätkqeqä” ätukiyi.

⁶² I tquanqiyänqä, hiqäva-imäkqä naqä iqu pämä ätqäuqä, Jisasi Ique yatnqä tiinjä qe äwikqä. “Iquaqu e ätqiysi, änäänqä? Si kima matqä isñqätanä?” ⁶³ Itanqä Jisasi Iqu kukñuä hui matqä ikqä. Itanji hiqäva-imäkqä naqä iqu tii ätukqä. “Si kukñuä naqä-qakuänänjinä nattnqä iinqe, nyi Goti Hänqä äpmenqä Iqueqä yoqä iutanä yatnqä äkiyqänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-quki eänä, ä Kraisi, Goti Iqu ne äminesñqä atäunjuä äkikqä Iqukitanä?”

⁶⁴ I tquanqä, Jisasi Iqueuä kimani, “Si e ätnji qeyqä. Nyi he etqänä. Qänakndani, he Ämaqä Ymeqä Ekqä Iqu, Yänänäqñqä-tänqä Iqueqä hipa ämuangisa pmetanqä hinuä qumbnuwiqä. Itanqä Iqu qaquvqeu pmeqä qäukuä yätuta quvepñanqä, qumbnuwiqä” ätukqä.

⁶⁵ Käyäpasi iqu i tqanqä äwiyäqä, äwqä tnänqä winqanqä, iqueqä gquä quäuqä äpisätä, tii ätukqä. “Iqu Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa timäutnqä tqanqä, äyä äwiyänunä. Ne Ämaqä Tqueqä suqenqä awä natpnqä, ämaqä hñquaunqä qävqä miqä yatunqeqä. ⁶⁶ Ne Ique änä-änä imäkatunqenqä, he knuä äänä hiyqiyä?” ätukqä.

I tquanqä qu kimani, “Iqu suqä quvqä-tänqä-qae, äpäkonätñqeqä” ätukuwi. ⁶⁷ E ätupiysi, qu Iqueqä himä-hiqumuanqä iu makukuä äqutäupu, aanqä kuapänänqä äpäkmijnjuwi. ⁶⁸ Inqanji iqua äpäsäpu tii ätukuwi. “Si Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä äkikqä Iquki, hinuä natiyä. Ämaqä tä äkpäsquwä iqua, tqukuakä?” ätukuwi.

Pitä iqu, ‘Nyi Jisasi Iquenyqä maqñqeqä’ ätkqenqä‡

⁶⁹ Asänqanji, Pitä iqu yäpaqä mäñgisa, anqä ququawä iqi äpmaminqä. Apäkä wäunjuä imäkqä hui, iqu-tänqä qäqi äpätä, “Si Jisasi Galilisanqä Iqutä anä äpmetqänjiyiqä” ätukqä.

⁷⁰ Itanqä Pitä iqu ämaqä eeqänänqä iquauqä hinuä iqisanji, “Oeyqä. Si kukñuä tä ändni, nyi maqñqeqä” ätukqä.

⁷¹ Itanji iqu äwäqä, täknqä hävqä iu miqä iquauqä anqä iu ätqäuminqä. Iqinji apäkä wäunjuä imäkqä hui, ique hinuä äqunäqä, ämaqä qäqi pmetanquwä iquauñi, “Ämaqä tqu, Jisasi Nasäretqätanqä Iqutä anä äpmetqänjiyiqä” ätukqä.

⁷² I tquanqä, Pitä iqu anqumñi, “Oeyä” ätukqä. “Nyi aanqä naqä-qakuänänqä ätqänä. Ämaqä Iquenyqä, änyä maqñqä eänänä.”

⁷³ Qänaki wänqäpnji, ämaqä qäqi ätqäuminjuwä iqua äpäpu, ique ätukuwi. “Naqä-qakuänänqä. Si Ämaqä Iqutä anä äpmenjuwä iquautanqä iqukiyqä. Ne tqä quväki äkiyätanä, näqñqä ämequnä.”

⁷⁴ I tquanquwänqä, Pitä iqu kukñui, yänänäqñqä tiinjä ätukqä. “Aanqä naqä-qakuä etqänä. Nyi Ämaqä Iquenyqä, maqñqeqä. Nyi kukñuä naqä-qakuä matqä iqanqndqä, Goti Hanjuwä Iqu hanqä-iqä qäyä dapänä.” Iqu kukñuä qäpu ae tqanqä, maqänänji kukutakisqä äkakä qe ätkqä. ⁷⁵ Asä qänqanji, Pitä iqu Jisasi Iqueqä kukñui, “Kukutakisqä äkakä matqänqä, si Nyinyqä, ‘Maqñqeqä’ hñquaqui-hñque ttñiqä” ätukqenqä knuä indqänäqä, yäpaqä mäñgisa äwäqä, knuä naqänänqä äqäkqä.

‡ 26:68 Makä 14:66-72; Lukä 22:54-62; Jonä 18:15-18,25-27

27

*Pailoti iquenyqä ätuma äukuwiñqä**

¹ Zä ae äveqanğa, hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, Israitqeu miqä huiziquatä, Jisasi Ique pizqä päkpnqä kuknuä imäkkuwi. ² İtani qu Ique guä äkiqiyäupu, kiyapqä kinganänä Pailoti† ique wipnqä ätuma äukuwi.

Jutasi iqu imäkkqenqä‡

³ Jutasi, ämaqä Jisasi Ique himä-wiunqä iquau äwikqä iqu, qu Jisasi Ique kuknuä ämitäpu, "Iqu äpäkonänqiyä" tqanğuwi näqnqä ämeqe, iqu suqä ii ikqenqä womba ämetä, mbqä-hikä hiqäva-imäkkqä naqä iquatä ämaqä miqä huiziquatä äwikuwi, anğı äma äukqe. ⁴ Iquau äwimeqe, tiñä ätukqe. "Nyi suqä quvqä ae imäkkqeqä. Ämaqä nyi he etapqä Iqu, suqä quvqä mimäkkqä itnqä-queqä."

I tquanğa, qu kimanı, "İi nätmätqä neqä hmanjqä. Tqä dutanänjqä" ätukuwi.

⁵ İtani Jutasi iqu mbqä-hiki, hiqäva-imäkkqä anä inğisa ätnämäwanı, äväma äwäqe, iqueqä-kiuä guä äqupuäqänğqe.

⁶ Hiqäva-imäkkqä naqä iqua mbqä-hikä iñi ämapiyi, ätkuwi. "Mbqä tä ämaqä pizqä päsqä iutanä-qae, ga ne mbqä hiqäva-imäkkqä anıtanıtä pnqä qäsä maeqä yatunqeqä." ⁷ İtani qu kuknuä imäkpıyi, mbqä iqueni ämaqä qua qondä imäkkqä iqueqä qua hñqu, ämaqä kiñä nändanä iquau qua ptepnuwänqä mbqä qe ikuwi. ⁸ İñinqe, qu "Qua häneqeqä" änyuätmiñuwi, tänga-pqe inä ätqa äwätqänäuä. ⁹⁻¹⁰ İñä etanğı, kuknuä hñqu Goti Iqu hiñuä-tqä Järämai iqueqä manä iu hiñuiqänä ätimäuekqe, ii naqä-qakuä ätimäukqe. İi tiyi.

"Mbqä hikä kuapänäni 30, Israitqä iqua ämaqä tque mbqä ipnuwänqä ataunä ikuwi, qu ämepu, Naqä Iqu nyi ändkqä-pa, ämaqä qua qondä imäkkqä iqueqä quae mbqä ikuwi."§

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hiñuä iqi ätqäukqenqä**

¹¹ Jisasi Iqu Pailoti iqueqä hiñuä iqi tqäutanğa, Pailoti iqu Iqueni yatnqä tiñä qe äwikqe. "Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqukitanä?"

E tquanğa kimanı, "Si e ätni qeyqä" ätukqe.

¹² İtani hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, ämaqeu miqä huizi iquatä, qu Jisasi Iquenyqe, "Suqä quvqä iñä-iñä imäkatnqeqä" tuätqätanğuwänğa, Iqu kuknuä hui kimanı, mätquä ikqe. ¹³ İñä etanğı Pailoti iqu Iqueni yatnqä äwikqe. "Änäänğä? Kuknuä eeqänänä tä Sinyqä äquvepqe, qätä mäwiyyä injinyä?"

¹⁴ Yatnqä i vqanğa, Jisasi Iqu kimanı mätquä ikqe. İñinqe, Pailoti iqu yäunüä itä, knüä kuapänä indqänğqe.

¹⁵ Quväkuä ique-ique, Pasopa imäkäpiyänğani, Israitqä iqua, ämaqä guä äkiqiyäuepqä hñque atäunüä iqanğuwänğa, kiyapqä naqä iqu iqueni ewewqatmiñqeqä. ¹⁶ Jisasi Iqu Pailoti iqueqä hiñuä iqi ätqäukqä quväkuä iqueni, ämaqä suqä quvqä huiziquau ämäwqätäuä, aanä naqänänä imäkkqä hñqu guä äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Jisasi Baräpasi ique. ¹⁷ Qokä-apäkä iqua aquvä ae äqänätanğuwänğa, Pailoti iqu iquau yatnqä tiñä qe äwikqe. "Henyyä pätnqä ewewqatmqä diñqe, tquenyqä hiñgiyä? Nyi Jisasi Baräpasi ique ewewqatmqätanä, ä Jisasi, 'Kraisı Iqueqä' ätätqänuwä Ique ewewqatmqätanä?" ¹⁸ Israitqä iquau miqä iqua, Jisasi Iqu yoqä naqä metqätanğqenqä äwqä quvqä imäkäpu ätuma äpkuwiñqe, Pailoti iqu näqnqä eä, yatnqä i äwikqe.

* 27: Makä 15:1-20; Lukä 23:1-25; Jonä 18:28-19:16 † 27:2 Pailoti iqueni, Romätanä miqä kinganänä Sisa iqu qua Jutiya iu kiyapqä kinganänä pmetnqä atäunüä ikqe. Israitqä iquau miqä eeqänänä iqua, kiyapqäeqä yäpä iqi äpmaminuwi. ‡ 27:2 Wäunuinqä 1:18-19 § 27:9-10 Järämai 32:6-9; Sakätıyasi 11:12-13 * 27:9-10 Makä 15:2-5; Lukä 23:3-5; Jonä 18:33-38

¹⁹ Pailoti iqu zä-hawä iwäsäuqänqä iu pmetanğa, iqueqä apäki kuknuä iquenyqä tiinjä ätätä ändowatkqe. “Nyi Ämaqä Jänänä Iqueni wätqä äqunänqä-qae, hanä naqänänä änyiyqiyä. Inji si Iqueni, quvqä hui mitqueqä panä.”

²⁰ Inäqe hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqe miqä iquatä, qu qokä-apäkiuqä knuä iunji hiñi-hiñi iwimäkäpu, “Baräpasi ique dawatätnä, Jisasi Ique pizqä päkiyä” tupnqä imäkuwi. ²¹ Itanji kiyapqä kiñganänä iqu, iquaunji yatnqä anğumä, “Ämaqä tquaquisanji, nyi äkisqe hewasqiyäwqatmqä hiñgiyä?” tquanğa, iqua manji tiinjä ätukuwi. “Baräpasi iquenyqeğä.”

²² I tquanğuwänğa, Pailoti iqu yatnqä tii äwikqe. “I etanğutqe, nyi Jisasi, ‘Krais iqueqä’ ätätqänuwä Iqueni, äänä imäkmqenqä enğiyä?”

I tquanğa, iqua kimanji, “Iqueni, zä-huätatä hueyä” ätkuwi.

²³ Ga Pailoti iqu ämävauqe, “Sunqäwä? Iqu suqä quvqä äki imäkätñqäwä?” ätukqe.

Iinjä ae ätquanğa, qu aanä yänänäqñqä ätkuwi. “Iqueni, zä-huätatä hueyä.”

²⁴ Pailoti iqu qokä-apäki, iqueuä kuknui qätä mäwiqä ipu, mäkä naqä timäutñqänänä ikutänğanği näqñqä eäqe, iqu eqä hui ämeqe, iqueqä hipae, qokä-apäkä iquauqä hiñuä iqisa asñä äqänğqe. Iinjä itä, tiinjä ätukqe. “Ämaqä Tqu äpäkonätä häñeqä iuatñqä iqe, nqä hmanjqä. Ii hiqeğä.”†

²⁵ I tquanğa kimanji, qokä-apäkä eeqänänji, “Quvqä tä, nesä, näyaqä ymeqä-pqä iquatänji, qäyä witätñqeğä” ätukuwi.

²⁶ I tquanğuwitanji, iqu Baräpasi iqueni, iquaunqä hiñuinä qe äqunäwatkqe. Itanğa Jisasi Iqueni, mäkä-iqä iqua täuatätäu iqanğuwänğa, iqu ämaqä zä-huätatä huepñqä iquau äwikqe.

²⁷ Kiyapqä kiñganänä iqueqä ämaqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni, kiyapqäeqä anä iunqä ätuma äwäpu, mäkä-iqä huizi iquau-mända ique qäuiqä mamäupñqä tääqä ätuätumakuwi. ²⁸ Inğanji iqua Ique mändi äkittqiyäpu, quanğa ämiqä naqä enqä-pa hiätñqä tii imäkuwi. Iqueqä gquä quäuqä huätä äquvätäpu, häñesqä hñqu ämiqä naqä iqua ipnmiñuwä itanji ämepu äwiptkuwi. ²⁹ Itanğa guä yänätänji äkuiyäpu, nätmätqä ämiqä naqä iquauqä yñña enqä-pa imäkäpu, Iqueqä nyuänjiu ämuasmäwiya, jävqä hñqu ämepu Iqueqä hipa ämuanğisa a ämuätäpu, qonä äwoktäupu, “Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, ne haqeğä ämakmäuqunä” ätuäpu, tä sisäwqä äwimiñuwä. ³⁰ Qu quanğa e iwimäkäpiyitanji, Ique makukuä äwquväuqutäpu, jävqä iqueqä hipa iu a ämuätukuwi ämotaupu, Iqueqä nyuänjiu äpäkmñuwä. ³¹ Qu mändi e äkittqiyepiyitanji, gquä häñesqe huätä äquvätäpu, Iqueqä qäki anği äwiyatäpu, zä-huätatä huepñqä ätuma äukuwi.

Jisasi Iqueni zä-huätatä äuekuwiñqä‡

³² Qu e äwäpiyanğanji, mäkä-iqä iqua, ämaqä anä-himqä Sairini iutanä Saimonä ique hiñuä äqumbiyi, iqu Jisasi Iqu zä-huätatä hunätñqe, äma wätñqä kuknuä ätuätumakuwi. ³³ Qu äupiyyi, anä yoqä Golкета qunätanğqä iu ätimäukuwi. Yoqä iinjä, kiqä quati, ‘Ämaqä nyuänä-yänjiqä.’ ³⁴ Iqinji, täñä-hunqe Iqueqä huiwiunji wipti iqiyätñqe, qu Jisasi Iqu nätnqä diñqe, wainqä-eqetä, marasiñqä zä iqetä yuqui-yaqui imäkäpu äwikiwi. Iqu mäñgä-mänğänqä itä, manqä ikqe. ³⁵ Mäkä-iqä iqua Ique zä-huätatä ae äuepiyyi, Iqueqä gquetä, ämuasmänğqetä iwäsäupu, kikinä mapñqä häñä ikuwi. ³⁶ Iqi häñä ämiqämanäpu, ämaqä hui äpäpu, Ique yatamakqä vqänqä hiñuä äqumbu äpmamiñuwä.

³⁷ Iqueqä nyuänä haqeğänji, qu kuknuä ämitkuwä iqu ätäpu äqiyekuwi. “Tä Jisasi, Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqueqä.” ³⁸ Jisasi Iqu-tänä qäqiqinji, ämaqä äpäsasinyä

† 27:24 Pailoti iqu iqueqä hipae asñä äqänätä kuknuä i ätukqe, kiqä quati asänänjiqä. ‡ 27:31 Makä 15:21-32; Lukä 23:26-43; Jonä 19:17-27

quwä-meqä hñquaquini, zä-huätatä äuekuwi. Hñqueni, hipa ämuangisa äuepu, hñqueni qunamäuqängisa äuekuwi.

³⁹ Ämaqä iqi äpäwäpiyi, qu nyuänä ptqä äqiyäpu, Iqueni tä sisäwqä äväpu, tii ätukuwi. ⁴⁰ “Si, ‘Nyi hiqäva-imäkqä anj äpnetmä, hiunji hñquaqui-hñquenyä anji matqunjqä’ tqä-qukiyqä. Inji Si Tqä-täuä yätamäkqä yqä inyä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquki etanğutqe, zä-huätatä äunänjitanj, äyaqäsqaŋga biyä” ätukuwi.

⁴¹ Hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kuknuä-suqenqä näqñqä iquatä, qokä-apäkä miqä huiziquatäni, qu-pqe Ique tä sisäwqä inä äväpu, tii ätnğuwi. ⁴² “Iqu ämaqä huiziunji hänjä iqumuätätñqä-qe, Iqueqä-kiuänj hänjä miqumuätätñqä iqiya. Iqu Israitqä iquau Miqä Naqä-qu etanğutqe, ga zä-huätatä äunänqetanj, äyaqäsqaŋga pqaŋguti, ne Iquenyqä quuvqä hiqiyatunquänänyä. ⁴³ Iqu ‘Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqunjqä’ ätätñqeqä. Inji Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätñqä Iquvqä. Goti Iqu Iquenyqä äwiŋanğutqe, täŋga yätamäkqä vätnqänänjqä” ätnğuwi. §

⁴⁴ Ämaqä quwä-meqä Jisasi Iqu-tänj qäqiqi äuekuwä iquaqu-pqe inä itquesinyä, kuknuä quvqä ätukiyi.

*Jisasi Iqu äpäkoŋqenqä**

⁴⁵ Itanj hiunji quemisqänğanj, qua eeqänänj iunji, hea äwäkqe. Mäptqä äwitñqä qäqä ti pmetanğa, we anji äunğqe.

⁴⁶ Mäptqä äwitñqä qäqä ti pmetanğanj, Jisasi Iqu tääqä yänänäqñqe, tii ätkqe. “Eli! Eli! Lema säpäktani?” Kiqä kuknuä quati tiinj. “Nqä Goti Iqukiyä! Nqä Goti Iqukiyä! Si sunqä nyivquatämäunya?”

⁴⁷ Ämaqä qäqiqi ätqäuminuwä hñqua, kuknuä tä qätä äwipiysi, “Ämaqä Tqu, Laisa iquenyqä tääqä ätqiya” ätkuwi. ⁴⁸ Itanğa maqänänj, ämaqä qutanä hñqu tnänj äwäqe, yaanuä hñqu ämeqe, wainqä-eqä iu äyeqe, wainqä manğua inğanğa, iqu jävqä iu ävätäutä, Jisasi Iqu nätnqä äwikqe. ⁴⁹ I imäkätqätanğa, huizi iqua Iqueni, “Qaiya” ätukuwi. “Laisa iqu äpätä Iqueni yätamäkqä ävänqutiyä, mävvqä yänqutiyä? Hinuä äqänänä äpmenä.”

⁵⁰ Inğanj Jisasi Iqu tääqä yänänäqñqä anğumä ätäqe, Iqueqä hindnjä-meqe äwquatämäuqe, äpäkoŋqqe. ⁵¹ Asä qänğanj, yuä naqänänj hiqäva-imäkqä anj yäpä inğisa imaknminqä iqu, hitunjuä yätuta inği-inği äpkñga äpäwiqe, hñquaqu qe imäkñqqe. Itanğa quae yäunjuä-yäunjuä itä, hikä naqä hñqua qe äqiyämisqänğqe. ⁵² Itanj hikä hovqä ämaqä pizqä eminuwä iunji, Goti Iqu qñqanj ätäutä, Iqueqä ämaqä ae äpäkoŋguwä hñquau anji ävauqumuatkqe. ⁵³ Qu qua äptekuwä iu ävämapiyi, qänakndanj Jisasi Iqu anğumä ävauqanğa, qu Goti Hanjuwä Iqueqä anj-himqä Jerusälemä yäpä inğisa äpaqukuwi. Iqinj, ämaqä kuapänänj iqua, iquauñj hinuä äqunğuwi.

⁵⁴ Mäkä-iqä Jisasi Ique hinuä äqumbu äpmaminuwä iquatä, quwqä ämiqä iqtä, qua yäunjuä-yäunjuä iqanğqetä, nätmätqä ätimäuqanğqetä hinuä äqumbiyi, zä kiinjä wiŋanği, tiinj ätnğuwi. “Naqä-qakuänänjqä. Ämaqä Tqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueqä.”

⁵⁵ Qu Jisasi Ique i itqueqanğuwänğa, apäkä kuapänänj iua-pqe, kinj qäqiqi ätqäupu, hinuä inä äqunminuwi. Qu Jisasi Iqu Galili iu ävämeqanğqetanj, Ique yätamäkqä äväpu, qänaki äwivändkuwä iuayi. ⁵⁶ Iuauqä awä iqisanj, tä Mäliya anj-himqä Maktälatanä iiyi. Itanğa huizi, Mäliya Jemisi iqueqätä Josepä iqueqätä känaiyi. Itanğa huizi, Sepri iqueqä ymeqä iquaquiyqä känaiyi.

Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwiñqä†

§ 27:43 Ämaqä miqä iqua e ätkuwi, qu Apqä Bukä 22:8 iquenyqä kñuä indqänäpu ätkuwi. * 27:44 Makä 15:33-41; Lukä 23:44-49; Jonä 19:28-37 † 27:56 Makä 15:42-47; Lukä 23:50-56; Jonä 19:38-42

⁵⁷ Mäptqä äwitnqä ti pmetanqani, mbqä-tänä hñqu anä-himqä Arämatiya iutanä, iqueqä yoqe Josepä iqu äpkqe. Iqu Jisasi Iqueqä kuknuä iu qänaknä iqä-que. ⁵⁸ Iqu Pailoti iquenyqä äwäqe, yatnqä ävätä, “Nyi Jisasi Iqueqä huiwi, äma umqä hinuinä nqinyä” ätukqe. I tquanqa, Pailoti iqu iqueqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueuä huiwi ique wipnqä ätukqe. ⁵⁹⁻⁶⁰ Itanji Josepä iqu huiwi äma äwäqe, yuä änguanänqä quäuqä hñqu ämetä, huäqä äutäqe, iqueqä-kiuä ptnqänqä mnä hñqä ätänäkqä ique yäpä ingisa qe ekqe. Iinjä ae eäqe, iqu hikä naqänänqä hñque, huaqä-huaqä ämiqa äpätä, hovqä manä iu äpmäveqa äukqe. ⁶¹ Mäliya Maktälatanä iisä, Mäliya huizi iisä, iuaqu ämaqä qua ptnätanqä qäqiqi hinuä äqunyinyä äpmaminjiyi.

Mäkä-iqä iqua, qua hovqä iu hinuä äqumbu ätqäuminjuwinqä

⁶² Hiunji nätmätqä Sämbatqä hapä pmeqänqanqä hukiki imäkqä iqu qäpu eäqetani, awinqani hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatä, Pailoti iquitä kuknuä tñnqä äukuwi. ⁶³ Qu iqueni, tiinjä qe ätukuwi. “Ämaqä naqä iqukiyä. Ne Ämaqä Quanqä-tqä Iqueqä kuknuä hñquenyqä knuä äneyqiyä. Iqu yqänä äpmeqänqani, ‘Hiunji hñquaqui-hñque päwqanqani, Nyi anqumä ävamniqeqä’ ätkqeqä. ⁶⁴ Inji ämaqä qua ptnqä täunji, hiunji hñquaqui-hñquenänqanqe, qu qñqanä änguanä ptäuepñqä tuätñqeqä. Iqueqä wäunjuänqä ämotquetnqä iqua äpäpu, Iqueqä huiwi quwä äma äwäpu, qokä-apäkä iquaunji, ‘Iqu qua iutani anqumä ae ävauqeqä’ ätupqe, ii quvqeqä. Quanqä änyä-hñqä e ätpqe, qu Iqu kuknuä quanqä hinuiqänä ätminqä iunji, ämäwqätäupñqäuä” ätukuwi.

⁶⁵ Kimani Pailoti iqu iquaunji, tiinjä qe ätukqe. “Ämaqä qua äptnänqä iunji hinuä äqumbu tqäupñqe, mäkä-iqä hñquau itmepu, hovqä iu pmäukuä yänänäqñqä ptäpnqä hiqä enqä iunä imäkpiyä” ätukqe.

⁶⁶ Iqu e tquanqa, iqua Ique qua äptekuwä iunqä äupiyyi, hikä qua hovqä iu ptänätanqä iqueni hiqñqe pmua imäkäpu, mäkä-iqä iqua hinuä äqumbu tqäutpnqä ätqätekuwi.

28

*Jisasi Iqu anji ävaukqenqä**

¹ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä ae äpäwqanqa, hiunji kinqanänqä iqueni, mäptqä timäutnqä qäqä etanqa, Mäliya Maktälatanä iisä, Mäliya huizi iisä, iuaqu qua äptekuwä hinuä qunyyinqä qe äpkiiyi. ² I pätqätanqiyänqä maqänänji, ekä naqänänqä hñqu ikqe. Ii tiinjä etanqiyä. Naqä Iqueqä enätqä hñqu qäukuä yätuta äquvepätä, hikä ique kunmä-kunmä ämiqe, hikä iqueqä haqeqi äpmaminqe. ³ Enätqä iquesani we nyuauä iqäqä enqä-panä äunqqe. Itanqa iqueqä gquä quäuqä, qäpaiqä hiwiyä-häukuä enqä-paniqä. ⁴ Mäkä-iqä, hinuä äqumbu ätqäuminjuwä iqua, qu iquenyqä zä ipu, yäunjuä-yäunjuä ipu, ämaqä ae äpäkonjuwä enqä-panä-qua ekuwi.

⁵ Apäkä iuaqu äwimeqanqiyänqä, enätqä iqu iuaquini ätukqe. “Qe zä miqä panyinyqä. Nyi näqñqeqä. Qe Jisasi, zä-huätatä äuequwä Iquenyqä qävqä iynqä äquvepñinyqä. ⁶ Iqu hinuiqänä ätkqä-pa, ae ävauqeqä. Täqi mäwiqä eänä. Iqu äwinqeu qunyyänqä binyqä. ⁷ Itanqa qe maqänä äwäsinyä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquetnqä iquau tiinjä suinyqä. ‘Iqu qua äptekuwä iutani ae ävauqeqä. Tiinjä-pqä inänjqä. Iqu henji hinuiqä eväma, Galili iunqä äwqiyä. He Ique hinui, iu qumbñqäuä ätqiyä’ suinyqä. Nyi kuknuä tä hitmqä äquvepñeqä” ätukqe.

⁸ Iuaqu zä kiinjä äwinqä-qe, yeeqä naqänänqä ikiyi. Maqänänji qua äptekuwä iu ävämanji, Iqueqä ämaqä iquau suiynqä tnänqä qe äukiyyi. ⁹ Hänäqä awä iqini, Jisasi Iqu iuaqui äwimeqe, “Zinuitänjqä” ätukqe. Itanji iuaqu Iqu-tänqä qäqiqi äwiyyi,

* 28: Makä 16:1-11; Lukä 24:1-12; Jonä 20:1-18

Iqueqä yukiü a äkiqätäsinyä, Ique qonjä äwoktäukiü. ¹⁰ Inğanü Jisasi Iqu iuaquü tiinjä qe ätukqe. “Qe zä miqä panyinyqä. Äwäsinyä, Nqä guäkau suinyqä. Qu Galiliunqä äwäpu, iunü hinüä nqämbnqeuä” ätukqe.

Mäkä-iqä iquauqä kuknuinjä

¹¹ Apäkä iuaqu yqänä wätqätanqiyänqä, mäkä-iqä, hinüä äqumbu ätqäuminüwä iutanjä hnqä, Jerusälemä yäpä ingisa äpepiü, hiqäva-imäkqä naqä iquau, nätmätqä eeqänänjä i timäunqanqenqä ätukuü. ¹² Itanü hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqeu miqä huiziquatä aquvä äqänäpu kuknuä imäkpiü, mäkä-iqä iquau mbqä kuapänänjä äwäpu, tii ätukuü. ¹³ “He tiinjä tqüäpnqe. ‘Iqueqä wäunüänqä ämotquetnqä iqua heatqänqä äpäpu, ne hiqäqä witaunqä, Iqueqä huiwi quwä ämä äwquwiqä.’ ¹⁴ Itanqä kiyapqä kinqanänjä iqu kuknuä tä qätä wiyqanqä, hanjä-iqä memeqä yätnqä, ne iquenü kuknuä hanüä ätuätanä imäkatunqeqä” ätukuü.

¹⁵ Itanü mäkä-iqä iqua mbqä ämapü, ämaqä naqä iqua ätukuwä-pa ikuü. Inü Israitqä iquauqä awä iqisanü, qu kuknuä tä ätqä äpätqänüwi, tänqä täsuänä.

Jisasi Iqu, Iqueqä kuknuä yäpakä ätukqenqä†

¹⁶ Inğanü Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä 11 iqua, qua Galiliunqä qanjä äwäpu, qoqonjä Jisasi Iqu ätukqä iu ätimäukuü. ¹⁷ Iqinü qu Ique hinüä äqumbiü, qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäukuü. Inäqe qutanjä hnqä Iquenqe, knüä hnqäqu indqänminüwi.

¹⁸ Jisasi Iqu qäqiqi äpätä, iquaunü tiinjä ätukqe. “Nätmatqä eeqänänjä qäukuä iutä, qua täutä mimqe, Goti Hanjuwä Iqu Nyi yoqä naqetä, yänänäqnqetä ändapqeqä. ¹⁹ Iinjnqe, he hueqä-himqä eeqänänjä iunqä äwäpu, qokä-apäkä iunü, Nyaqä ämaqä hipnqä motquapiyä. He iquaunü, Apiqueqä yoqeu, Ymeqä Iqueqä yoqeu, Dnjä Ängüä Iqueqä yoqeu, asnjä qäpnqeqä. ²⁰ Itanqä qu qänaknä ipnqä dinqe, kuknuä eeqänänjä Nyi ‘Iinjä-iinjä imäkpnüwänqeqä’ etqäqe, he ämotqeqäpnqeqä.

Kuknuä tiinjnqä knüä metpnqänännyä. Qua tqü qäpu heniqenqe, Nyi hiunü eeqänänü, hesä anä pmetmqänä” ätukqe.

† 28:15 Makä 16:14-18; Lukä 24:36-49; Jonä 20:19-23

Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Makä iqu äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Makä iqueqä kuknuä kinganänä tii ätqi. Tä, Jisasi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenqä kuknuä änguä we-hunqä-tänä, iquvi. Bukä tquenj, ne hinuä tiinjä äqunätqänu. Jisasi Iqu yoqä naqä, yänänäqñqä-tänä-qu eä, wänuä äki-äkitani Imäkqä-que. Iqu qokä-apäkä iu ämotquetä, dnä quvqä iquau huätä ändowatätä, qokä-apäkiuqä quvqe, huätä äwivquatämäuminqänqani, Iqueqä yoqä naqetä, yänänäqñqetä, hinuä äqunätqänu. Iwä Iqu, Kiuäni, yoqä tiinjä änyuätñgqe. Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqunqä. Ga iqu tii ätkqe. Iqu Iqueqä hänä-pmeqe äwinyätä, ämaqä kuapänänä iu mbqä imetñqä äpkqe. (10:45)

Makä iqu, Jisasi Iquenqä tiwiqä kuapänäni, Iqu wänuä imäkminqenqä itäqä-qe, tiwiqe, Jisasi iqu qokä-apäkiu ämotquaminqenqe, kuapänäni, miqä iminqe. Kinganäni Makä iqu tiwiqe, Jonä asñä-qäyqä iqueqä wänuinqätä, Jisasi iqu asñä ämakqeuñqätä, Setänä iqu Ique yamwiqä äwikqeuñqätä ikqe. Qänakni ne hinuä tiinjä, äqunätqänu. Jisasi Iqu, ämaqe hanä-iqä huitanä-huitanä metqätanquwinqe, qeqä äwutätä, qunji ämotquaminqe. Iqu wänuä ipäqäkqänqani, wänuänqä ämotquaminqä iqua, nätmätqä tqueqä, quatinqä änyä maqñqä eminuwä-qe, qeiqi-qeiqini, qu näqñqä ämakuwi.

Qänakni ämaqe, Jisasi Iquenqä himä-wiunqä ipu, Iquenji hanä-iqä kuapänäni äwiminuwi. Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Makä iqu äqäkqe, tiwiqä yäpaki, Jisasi iqu apäkonätä, anji vaukqenqä ikqe.

*Jonä asñä-qäyqä iquenqä**

¹ Kuknuä änguä we-hunqä-tänä tä, Goti Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iquenqä kuknuä nyuänjiyi. ² Itanqani Goti Iqueqä kuknuä hinuä-tqä Asayä iqu, ätätä tuwanuä äqäkqä-panä ekqe. Iqu tii ätkqe.

“Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kuknuä ämapqä hñque, Si hinuiqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqänänyä. ³ Ämaqä hñqu anä avqñqä näunda manä yänänäqñqä tii ätätqäuä. ‘Naqä Iqueqä hänaqe, näwinyä imäkpiyä. Itanqa hänaqe, änguä jänä imäuepu, ga Iqu iu pätnqänänyä!’”†

⁴ Iinjä etanji Jonä iqu anä avqñqä iunda ätimäuä äpme, ämaqä asñä äqiyätä, qokä-apäkä iunji, kuknuä tii ätuminqe. “Goti Iqu äwqä hanuä imäknätä, heyaqä suqä quvqe huätä maemäutñqä iinjqe, heqä knuä äkunmäknäpu, hiqä suqä quvqe ävquatämäupu, asñä mapiyä” ätuminqe. ⁵ Itanqani ämaqä, qua Jutiyatanä kuapänänjitä, ä anä-himqä Jerusälemä pmeqetä, Jonä iqu kuknuä tqanqenqä äpäpu, qätä äwiminuwi. Iwä qu quwqä suqä quvqenqä awä tqanguwänqa, Jonä iqu eqä Jotänäni, asñä äwqäkqe. ⁶ Jonä iqueqä qäki, kametqä aa äyäuä, itanqa yaqueqä huiwi, aquvä ämuäsämäuminqe. Iqueqä ymisanji, awikäta wiyä-mäknuä anitä ätetä, änminqe. ⁷ Itanqani iqu kuknuä awä tii ätuminqe. “Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iqu, Naqä nyi ämanqutäuä yänänä Iquvi. Nyi Iqutä asänänä ma, oee. Ä nyi änguänänjunä ma, qua iqi äpäwitmä, Iqueä yukä ämuasmänqä guä ämäsanänqeqe, huätä ewamqe, änä maeqä enä. ⁸ Nyi asñi, qanyä eqetanä eqiyätñqeqe. Mä Iqu asñi, Goti Iqueqä Dñä Änguitänä eqiyäniqeqä” ätuminqe.

* 1: Matiu 3:1-12; Lukä 3:1-18; Jonä 1:19-28 † 1:3 Malakai 3:1; Asayä 40:3

Jonä iqu, Jisasi Iqueni asnjä äwqäkqenqä‡

⁹ Qu iinjä itqätanġuwänġani, Jisasi Iqu anjä-himqä Nasäretqä, qua Galili iuta äpkqe. Iqu äpqanġa, Jonä iqu, Iqueni eqä Jotänäni, asnjä äwqäkqe. ¹⁰ Jisasi Iqu eqä mäunda ti iwunġa äpeyätäqänġani, Iqu qäukuä qnqanä hutänġanġi äqunġqe. Qnqanä äütänäqe, Dnjä Änġuä Iqu, Iquenyqä ynġä-heeqä enqä-panä pġanġi äqunġqe. ¹¹ Inġani kuknuä qäukuä haqä yätutanġi, “Si Nqä Ymeqä naqä-qakuä Iqukiyqä. Nyi Sinyqä aanä kuapänä änyinätqänä” tqanġi äwikqe.

Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwiminġenqä§

¹² Inġa qänġani, Dnjä Änġuä Iqu, Jisasi Iqueni anjä avqnqä dunqä ätuma äukqe. ¹³ Jisasi Iqu nämni, hiunġi 40 äpmakqe. Iqu hiunġi e pmetanġani, Setänä, Goti Iqueqä himä-wiunqä iqu, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätġqä yamwiqä äwiminġe. Ynġätänä hiveqä-yaqueqä hiqiyqä iquatänä pmetanġi, enätqä iqua äpäpu, yätamäkqä äwikuwi.

*Jisasi Iqu, Galiliunġi wäunjuä ipäqäkqenqä**

¹⁴ Jonä iqu guä ae äpmetanġa, Jisasi Iqu qua Galili ätimäuqe, Goti Iqueä kuknuä we-hunqä-tänġinqä tii ätukqe. ¹⁵ “Goti Iqu kuknuä ätätä ekqe, tä qänġa qe ätimäuqiyä. Goti Iqunä miqe, qäqiqi äpqi. Heqä knjuä äkunmäknäpu suqä quvqenqä ävquatämäupu, kuknuä anġuä we-hunqä-tänä täunqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, hämapäkä piqä hnquau tääqä ätuätumakqenqä†

¹⁶⁻¹⁷ Jisasi Iqu, eqä-huänä Galili manä iu ikitä, ämaqä hämapäkä-piqä Saimonä, ä Endru gueqi äwindäukqe. Inġueqi hämapäkä qaetä hämapäkä pitqätanġinyä äqunäqe, Iqu inġueqiñi, “Nytä anä äwätanä, ga Nyi qeni, ämaqä-piqenqä näqġqä äqesapätmä, itanġa ämäqesquamqänä” ätukqe. ¹⁸ I tquanġanä, iquaqu, hämapäkä qae iqi esinyä, Jisasi Ique qänaki äwivändkiyi.

¹⁹ Itanġa Jisasi Iqu hmbu ti äwäqe, Sepri iqueqä hiknä Jemisi, Jonä gueqi, imätquauqä yimba iu äpmanyä, hämapäkä-piqä qae guä ktäpitqätanġinyä äwimakqe. ²⁰ Iqu inġueqiñi iqi äwimetä, tääqä tquanġa, iquaqu kaniquesä, itanġa ämaqä mbqänqä wäunjuä anä iminjuwä iquautä, yimba iu ävämesinyä, Ique qänaki äwivändkiyi.

Ämaqä dnjä quvqä-tänä hnquenyqä‡

²¹ Iqua anjä-himqä Kapänamä yäpä inġisa ekuwi. Itanġa Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunġi hapä pmeqä inġani, Goti Iqueä kuknui, anjä aquväqġqä iuta näqġqä äwikqe. ²² Iqueä kuknui, qokä-apäki qätä huitanänänä äwipiyyi, knjuä kuapänä ämepu, “Iqu, ämaqä Goti Iqueqä kuknuä-suqenqä näqġqä iqua enqä-pa matqä danä, yoqä naqä-tänä-qu ätqiyä” ätnġuwi. ²³ Inġani, ämaqä dnjä quvqä-tänä anjä aquväqġqä yänġisa äpmaminqä hnqu ämävauqe, awqä tii ätkqe. ²⁴ “Jisasi Nasäretqätanä Iquki, Si squä nemäktġqäwä? Si ne qui nemäktġqä äpnätanä? Nyi Sinyqe näqġqä enänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ämaqä Jänänänä Iqukiyqä” ätukqe.

²⁵ I tquanġa, Jisasi Iqu, dnjä quvqä iqu kuknuä hui matqä yätġqä, “Qäyä eänä!” ätuätä, “Ämaqä iquesanġi, tänggisa huätä timäuvä!” ätukqe. ²⁶ I tquanġani, dnjä quvqä iqu, ämaqä iqueni vänyqä yänänäqġqä ämiqe, ‘zääqä’ ätäqe, ämaqä iquesanġi huätä qe ätimäukqe.

²⁷ Iinjä timäuqanġqenqä yäunä ipu, “Tä änäänqäwä? Ämaqä Tqu, squä-tänä-qutiyyä? Iqu yänänäqġqä-tänä-qu eä, kuknui, änyä-hänä huitanä hui änatqiyä. Iinä ma, Iqu dnjä quvqä-pqä dunġi, ‘Huätä timäupiyä!’ tquanġqe, qu Ique qätä äwiyqäuä”

‡ 1:8 Matiu 3:13-17; Lukä 3:21-22 § 1:11 Matiu 4:1-11; Lukä 4:1-13 * 1:13 Matiu 4:12-17; Lukä 4:14-15
† 1:15 Matiu 4:18-22 ‡ 1:20 Lukä 4:31-37

ätnguwı. ²⁸ Itanı kuknuä Jisasi Iquenyqä, “İi iqiya” ätnäkiqanğuwıtanı, qua Galili iunä-pqe, maqänänä qätä äwıkuwi.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, ängüä iwimäkkqenqäS

²⁹ Qu anä aquväqñqä iuta ätimäwanı, Saimonä, Endru gueqiyqä anıunqä jänänä äukuwi. Itanğa Jemisi, Jonä gueqi qutä anä äukiwi. ³⁰ Qu Jisasi Iqueni, “Saimonä iqueqä apäkiyqä känai, täñä-yaqä, huiwä dnä tnänä wiyqanği äwinä” ätukuwi. ³¹ Iqu qätä ii äwiyäqe, iinyqä äpeyäqe, hipa a ämawqätätä, pämä ävauqumuatkqe. Iqu ii iqanğa, täñä-yaqe qäpu ekqe. Itanğa ii qunı, ymisanä häkiyä äyäwqıkkqe.

³² Mäptqä ae äquvqanğanı, ämaqä täñä-yaqä-tänä, nñ ämaqä dnä quvqä huitanä-huitanä tqäuqe, Jisasi Iquenyñqä ätuma ätimäukuwi. ³³ Inğanı ämaqä anä-himqä iutanı, eeqäpnä anä ququawä iqi ätimäukuwi. ³⁴ Inğanı, täñä-yaqä-tänä iquaunı, Iqu ängüä iwimäkätä, itanğa dnä quvqä iquaunı, huätä ändowatkqe. Dnä quvqä iqua, Iquenyqä näqñqä epiyä dutanı, qu Ique kuknuä hui mätquä danä ipñqenqe, Iqu iquaunı, “Qaimbiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, qua Galili iu ikäminqenqä**

³⁵ Zınuä matqä, hea yqänä wıtanğanı, Jisasi Iqu ävamämä, ämaqä maeqä kiuänänä imñqä äwäqe, Goti Iquenyqä tääqä ätminqe. ³⁶ Iqu e pmetanğa, Saimonä iqutä, iqueqä käyämaqä iquatanı, Jisasi Iquenyqä qävqä ikäkuwi. ³⁷ Qu Ique äwımapiyi, “Ämaqä eeqänänı, Sinyñqä qävqä ikitqänäuä” ätukuwi.

³⁸ Qu ii tquanğuwänğanı, Jisasi Iqu, “Nyi wäunüä tä qenqä äpqä-qae, anä-himqä huiunqä-pqä inä watunqueqä. Ga ämaqä anä iunä-pqe, Goti Iqueä kuknuä awä inä tumqänänäyä” ätukqe. ³⁹ İñä etanğı, Iqu, qua Galili iu ikitä, quwqä anä aquväqñqä iuta, Goti Iqueä kuknui awä ätuätä, dnä quvqeunı, huätä ändowatminqe.

Ämaqä wänymänqä-tänä iquenyñqä†

⁴⁰ Ämaqä wänymänqä-tänä hñqu, Jisasi Ique äwımeqe, qonä äwoktäutä, “İyää! Jisasi Iquki, yätamäkkä nyisñqä kinganğutqe, nyi ängüä nyimäktñqinyä!” ätukqe.

⁴¹ Jisasi Iqu, iquenyñqä huäqä kiinä wunğanğı, Iqu ämaqä iqueä huiwiu a ämitä, “Nyi, si yätamäkkä kimqä iqe, si ängüä esñqinyä” ätukqe. ⁴² Iqu i tquanğanä, ämaqä iqueqä wänymänqä äsätä, ängüä qe ekqe.

⁴³ Itanğa Jisasi Iqu, ämaqä iqueni maqänä ändowatätä, kuknuä yänänäqñqä tii ätukqe. ⁴⁴ “Qätä nyi! Ämaqä-pqä hñquauñı, Nyi tä ikimäkkqenqe, awä mätquä panä. Hiqäva-imäkkä iquenyñqänä äwätnä, tqä huiwi ique ämotquetnä, ga si ängüä ikimäkkqanğä enıñqe, Mosisi iqu, ‘İi imäkpıyä!’ ätätä‡ ekqä-pa, hiqäva qänäyä. İñä iqanğnä dutanı, ämaqä eeqänänı sinyñqe, ‘Iqueqä täñä-yaqe qäpu egeqä’ knüä wiyätñqänänäyä.” ⁴⁵ Iqu ii qäyä ätquanğı, ämaqä iqu äwäqe, ämaqä eeqänänä iu iqueqä-kiuä iwimäkkqenqä awä ätuäkäminqe. İutanı Jisasi Iqu anä-himqeunı mikiqä, anä avqñqä imä äpmaminqe. İi qäyä etanğı, ämaqä inğı-inğısa ätimäupu, iqi äwımaminıwi.

2

*Ämaqä täñä-yaqä nñuä-tänä iquenyñqä**

¹ Hiunji hatñä hmbu äpmeqe, Jisasi Iqu Kapänamänqä anğumä äukqe. Itanğa ämaqe, “Jisasi Iqu anä iqi anğı ätimäuqıyä” tqanğä äwıkuwi. ² İñi ämaqä kuapänänı,

§ 1:28 Matıu 8:14-17; Lukä 4:38-41 * 1:34 Lukä 4:42-44 † 1:39 Matıu 8:1-4; Lukä 5:12-15 ‡ 1:44 Hiqäva-imäkkä 14:1-32 * 2: Matıu 9:1-8; Lukä 5:17-26

Iquenyqä aquvä äqänäpu, anä iunji näwinyä tä äptembiyi, anä huä, anä ququawä-pqä iqini kiqä ämaqenä äpmakuwi. Inğanji Iqu qunji, Goti Iqueä kuknui awä ätukqe.

³ Itanga, ämaqä hñquaqu-hñquaquinä hñqua, ämaqä täñä-yaqä ññuä-täñä hñque, Iquenyqä isuänä äqänğa ätimäukuwi. ⁴ Ämaqä kuapänä etangä, Jisasi Iquenyqä änä mäma mäpeyqä ipiyi, anä atääqä, Jisasi Iqu pmetangqä iutanä ätaqäkuwi. Ii ätaqäpiyi, ämaqä iqu isuänju yqänä wiqä-que, Iquenyqä guä äqiyänquatkuwi.

⁵ Inğanji Jisasi Iqu, quwqä Iquenyqä “täñä-yaqä huätä mamäunqiyä” knui, yänänäqñqä metangä äqunäqe, Iqu ämaqä iqueni, “Ñqä ämaqä iquki, saqä suqä quvqe, huätä ämakmäuqänä” ätukqe.

⁶ I tquanğa, kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, qätä äwipu äpmapiyänğanji, knuä tii indqänminjuwi. ⁷ “Äi! Iqu kukñuä tä, qäyu matqä iqiyä. Iqu Goti Ique äkittqiyeyä. Suqä quvqä, huätä mamäutñqe, tqukä? Naqä-hñqunäñji, Goti Iqunänjqä.”

⁸ Jisasi Iqu, quwqä knuä zä indqänminjuwä imñji, näqñqä maqänä ämeqetani, tii ätukqe. “He knuä iinä di, sunqä indqänätqänäuä? ⁹ Ämaqä täñä-yaqä ññuä-täñä ique äñguä iwimäkmqe, ‘Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä’ tquä iquta? Ä, ‘Pämä äpmetnä, tqä isuänji ämetnä, qanä uvä!’ tquä iquta? Wäunjuä hanä mämiqä, qeiqinyänji, äkisque? ¹⁰⁻¹¹ Nyi he näqñqä epñqe, ämetquamqänä. Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täutanä suqä quvqe huätä mamäuqenqe, yänänäqñqä-täñä Iquvqä.” Ii ätuäqetani, ämaqä täñä-yaqä ññuä-täñä iqueni, “Si pämä äpmetnä, tqä isuänji ämetnä, tqä anjuñqä uvä!” ätukqe.

¹² I tquanğqenqä, ämaqä eeqänä hinjuä qunätanguwänğanji, iqu pämä äpmeqe, iqueqä isuänji maqänä ämetä, äukqe. Qu hinjuä iinä äqumbiyi, näwi miiqä yänä ipu, tii ätukuwi. “Ne nätmätqä tiinä hui hinjuä mäqunquä itunqueqä” ätäpu, Goti Iqueä yoqe, haqeu ämamäukuwi.

Jisasi Iqu, Lipai ique tääqä ätuätumakqenqä†

¹³ Jisasi Iqu angumä, eqä-huänğä Galili manä iu äukqe. Itanga ämaqä kuapänä Iquenyqä pğanğuwänğa, Iqu qunji, Goti Iqueqä kukñuinqä näqñqä äwiminqe. ¹⁴ Jisasi Iqu qanä äwätäqänğanji, mbqä motauqä Lipai, Aläpiyasi iqueqä hikñä iqu, mbqä motauqä anju pmetanği äqunäqe, “Lipai iquki, si Nyi qänaki nyivändiyä!” ätukqe. I tquanğanji, Lipai iqu pämä ätqäuqe, Jisasi Ique qänaki äwivändkqe.

¹⁵ Itanğanji Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänğä ämotquaminqä iquatä, Lipai iqueä anju buayä ganğuwänğanji, ämaqä mbqä motauqä kuapänänğä hui, ä suqä quvqä imäqä kuapänänjitäñji, qutä buayä anä äñguwi. Ämaqä iinä iqua, Ique qänaki äwivändminjuwi, qu aanä hävemnäqñqä iquayi. ¹⁶ Parisi iquautanä, Goti Iqueqä kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, Jisasi Iqu, mbqä motauqä iquatä, ä suqä quvqä imäqä iquatä, buayä anä ganği äqumbiyi, qu Iqueqä wäunjuänğä ämotquaminqä iquau, yatñqä tii äwikiwi. “Jisasi Iqu mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäqä iquatänji, buayä anänji, sunqä äñgiyä?” ätukuwi.

¹⁷ Qu yatñqä ii vqanğä äwiyäqe, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä täñä-yaqä maeqä äñguä iqua, duuta iquaunqä mäwqä ipnä. Ämaqä täñä-yaqä-täñä iquanä, iquaunqä upnä. Iinä enqä-pañji, Nyi ämaqä suqä quvqä mimäqä iquanqä tääqä tmqä mapqä iqäqe. Nyi ämaqä suqä quvqä imäqä iquaunqä äpqe.”

Ymisanä manqä pmeqenqä‡

¹⁸ Jonä iqueqä wäunjuänğä ämotquaminqä iquatä, Parisi iquatä, Goti Iqueä kukñuä-suqeu qänaknä ipu, ymisanä manqä pmetanğä, ämaqä hui Jisasi Iquenyqä äppiwi, yatñqä tii äwikiwi. “Jonä iqueqä wäunjuänğä ämotquaminqä iquatä,

† 2:12 Matiu 9:9-13; Lukä 5:27-32 ‡ 2:17 Matiu 9:14-17; Lukä 5:33-39

Parisi iquauqä iquatäni, ymisanjä manqä äpmenäüä. Itanğa saqä iqua, iinji miqe, sunqäwä?”

¹⁹ Kimanı, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hıqu apäkä metıqä itä, ämaqenqä tääqä tqanı, ätimäupqe, qu ymisanjä manqä pmeqätanä? Iqu anä epiyi, qu ii mimäkqä ipnä. ²⁰ Qänakndanı, ämaqä apäkä ämetqä ique ätuma uwqanğuwänğanı, qu ymisanjä manqe, inğanä pmapnuwi. ²¹ Ii suqä tiinjä enqä-panıyi. Ämaqe, yuä änyä-hänji ämepu, yuä yäuä äpknätanğqeu, guä mäktäpiqä ipnä. Ii imäkpqä iunı, asnä äqäpqä, ga ye itqanğanı, yuä hänji äväümetä, yäuä dunı naqänänjä pknätıqä imäkqa wäniqe. ²² Tiinjä-pqä inänji. Wainqä-eqä änyä-hänji, yaqueqä huiwä häkä yäuä iu manğüä mequatimäüqä danä ipnä. Qu qätäyqä equatimäupqe, wainqä-eqe manğüä inğa äpeyätä, yaqueqä huiwä iinji opnätä, ga eqetä, huiwitäni, qui imäknyinyiyi. Iinıñqe, wainqä-eqä änyä-hänji, kiqä yaqueqä huiwä häkä änyä-hänjä iunä equatimepnuwi.”

Jisasi Iqu, Sämbatqä hiunji hapä pmeqeu Ämiqä IquviS

²³ Jisasi Iqutä, Iqueqä wänuänğqä ämotquamınqä iquatä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğa, kuä-witqä wänuä inğäwätanğqä iu äukuwi. Itanğa Iqueqä ämaqä iqua, kuä-witqä hui iwakkuwi. ²⁴ Ii iqanğuwınqä, Parisi iqua Jisasi Iquenı, “Hiñüä qunyä! Tqä ämaqä iqua, neyaqä Sämbatqä hiunji hapä pmeqä suqeu qänaki miqe, sunqä iqäuä?” ätukuwi.

²⁵ I tqanğuwänğa, Jisasi Iqu ämävauqe tii ätukqe. “Dewiti iqutä, iqueqä ämaqä iquatä, buayä dä vqanğa imäkkuwinqe, he a matäüqä itqänuwätanä?” ²⁶ Tiinjä etanı. Apiata iqu, hiqäva-imäkqä naqä pmetanğa, Dewiti iqu Goti Iqueä anıu äpeyätä, bretqä Goti Iqueä yoqe ätnä witanğqe ämetä, ängqe. Neqä suqä dunı, ämaqä Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä iquanä anğqe qäyä etanı, iqu änätä, iqueqä ämaqä iquau-pqe inä äwikqe.”

²⁷ Inğanı Jisasi Iqu tii ätukqe. “Sämbatqä hiunji hapä pmeqä iqu, Goti Iqu, ämaqeu yätamäkqä vätnqä imäkkqä iıyi. Ä ämaqe, Sämbatqä ique yätamäkqä wipıqä mimäkqä ikqe. ²⁸ Iinjä etanı, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Sämbatqeu Ämiqä Iquvi.”

3

*Ämaqä hipa nıuä-tänjä hıquenyqä**

¹ Itanğa Jisasi Iqu anä aquväqıqeu anğumä äpaqukqe. Anjä iunı, ämaqä hipa hıñıni nıuä-tänjä hıqu äpmaminqe. ² Inğanı, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğayqae, ämaqä hui Jisasi Iquenyqe, “Iqu ämaqä hipa nıuä-tänjä iquenı, anğüä imäkänquti, ä mimäkqä yänqutiya” tpu ikuwi. Iqu anğüä wimäkqanğutqe, “Suqä quvqä imäkqıya” ätäpu, kuknuä mitpnuwänğenqä hiñüä äqumbu äpmaminıwi.

³⁻⁴ Itanğanı Jisasi Iqu ämaqä hipa nıuä-tänjä iquenı, “Si täqınqä biyä!” ätuäqetanı, ämaqeu yatıqä tii äwikqe. “Neqä suqä Sämbatqänğanqe, äänä ätnä? Ämaqä huiü yätamäkqä vqänğä ätnä, ä qui imäkqänğä ätnä? Ämaqä hıque hänjä iqumuatqänğä ätnä, ä pızqä päsqänğä ätnänä?” ätukqe. I tqanğqenqä, iqua kuknuä hui matqä ikuwi.

⁵ Qu knui, quwqä äwinğä dunä metanğä äqunätä yeeqä miqä, äwqä tnänitä hiñuitänä hiñüä äqunäkiqetanı, ämaqä iquenı, “Tqä hipae, hiyaepä iyä!” ätukqe. Itanı ämaqä iqu hipae hiyaepä iqanğa, iqueqä hipae anğüä qe imänğqe. ⁶ I äqumbıyi, Parisi iqua anä aquväqıqä iutanı ävämapıyi, Jisasi Ique äpäkpıqä dınqä, ämiqä naqä Heroti iquenqä äwinyäminğä iquatä, kuknuä ätipäqäkuwi.

Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwiñqä

⁷⁻⁸ Itanğa Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuänqä ämotquamiñqä iquatä, anä iunji äväma, eqä-huänä Galiliñqä uwqanğuwänğa, ämaqä kuapänä, Ique qänaki äwivändkuwi. Qu qua Galili pmeqä, qua Jutiya pmeqä, anä-himqä Jerusälemä pmeqä, qua Itumeä pmeqä, eqä Jotänä yätäqä-hnğisa pmeqä, anä-himqä Tayätä, Saitonätä qäqiqi pmeqe, kuapänäni, “Jisasi Iqu, nätmatqä iinjä hui imäkqiyä” tqanğa qätä äwipiwiñqä, ätimäukuwi.

⁹ Ämaqä kuapänänä etanğuwiniñqä, Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquaunji tii atukqe. “Ämaqä kuapänäni, Nyi mambutmäuqä da ipnqänä, he Nyinyqä yimba hnquganä näwi maepiyä. Ga qokä-apäkä kuapänä äkippisänğanğpqe, iwä Nyi yimbaeu ikuapmämi, kukñui iuta tmniñqänänä.” ¹⁰ Iqu ämaqä täñä-yaqä kuapänä anğua iwimäkqanğqenqä, ga täñä-yaqä huizi iquaunji, Ique itmaqämbnğqenqä, Iqu-tänä iqi änäänä äkippisänmiñuwi. Iinjä äqunäqe, Iqu yimbanqä ätukqe. ¹¹ Itanğa dnä quvqä ämaqe atqäunuwä iqua, Jisasi Ique hiñuä äqumbiyänğani, qu qonä äwoktäupu, manä tii ätmiñuwi. “Si Goti Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä!” ¹² Itanğa Jisasi Iqu dnä quvqä iquaunji, kukñuä yänänäqñqä tii ätukqe. “He Nyinqe, ‘Iinjä Iqueyqe,’ awä matqä pambiyä!”

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquaunä atäunjuä ikqenqä†

¹³ Itanğani Jisasi Iqu qoqonä yätunqä äyäqe, ämaqä hnquau Iqueqä äwiñqä iutanä, “Eä eänä” tqanğa, qu Iquenqä ekuwi. ¹⁴ Ique i wimeqanğuwänğa, Iqu ämaqä 12 iquaunä atäunjuä ikqe. Itanğa Iqu iquaunji, yoqe, “Aposälqäuä” änyuätkqe. Yoqä iqueqä qakui tii etanği, ‘ändowatqä iquae’. Iqua Iqutä anä ikipu äpmapu, itanğa Iqu iquaunji, wäunuä hnquaqunqä ändowatätñqä äwiñğqe. Wäunuä hnqu, iqua Goti Iqueä kukñuä äma awä täkiqä iqueyi. ¹⁵ Wäunuä huiziqu, iqua yoqä naqä Iquesa ämepu, dnä quvqeunji huätä mamäuqä iqueyi. ¹⁶ Itanğa tä, ämaqä 12, Iqu itmakqä iquayi. Saimonä iqueni, “Pitäuä” änyuätkqe. ¹⁷ Itanğa Sepri iqueqä hikñä Jemisi, Jonä gueqini, yoqä “Bonänğesi” änyuätkqe. Yoqä iqueqä qakui, ‘kakaqä enqä-panä-quaquvi.’ ¹⁸⁻¹⁹ Itanğa Iqu, Endru ique, Pilipä ique, ä Batromi ique, Matiu ique, nğ Tomasi ique, Aläpiyasi iqueqä hikñä Jemisi ique, Tatiyusi ique, Saimonä Selotqä iquautanä ique, itanğa Jutasi Iskariotitanä, Jisasi Iquenyqä täkqä ätukqä ique, iquayi.

Jisasi Iqueqä känaisä, känğükatä, äwäwa ikuwiñqä

²⁰ Itanğa Jisasi Iqu anä hnque äpaquvä pmetanğa, ämaqä kuapänä anğumä aquvä qänğanğuwitanji, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuänqä ämotquamiñqä iquatäni, buayä änä yasämä manqä da ikuwi. ²¹ Jisasi Iqueqä känaisä, känğükatä, Iquenqä iinjä tqanğa qätä äwipiwi, qu, “Iqu qämä-qämä iqiyä” ätnäpu, itmapñqä äukuwi.

‘Belsäpulä iqu, Jisasi Ique äminyasäuqiyä’ ätukuwiñqä‡

²² Itanğa kukñuä-suqenqä näqñqä Jerusälemä iuta äpkuwä iqua, “Penqä iquauqä naqä Belsäpulä iqu, Jisasi Iqueni äminyasäuqanği, dnä quvqä huiziquau huätänji, iuta ändowatätqänä” ätukuwi.

²³ Itanğa Jisasi Iqu iquau tääqä ätuätumeqe, kukñuä ktqä tii ätukqe. “Setänä, Goti Iqueqä himä-wiunqä iqu, iqueqä-kiuä huätä äänä dowatnätñqäwä? ²⁴ Itanğa qua naqänänä hnquesanä ämaqe, quwqä-quwä iwäsänäpu mäkä äunğpi, qu yänänäqñqä matqäuqä ipnä. ²⁵ Itanğa hueqä-himqä hnquesanä iwäsänäpu, quwqä-quwä mäkä äunğpi, qu yänänäqñqä matqäuqä ipnä. ²⁶ Inji Setänä iqu, iqueqä-kiuä mäkä äpäknğqe, ga iqueqä dnä iqua-pqe, ipipiyqä iwäsänäpu mäkä äunğpi, iutanji iqu yqänä mäpmeqä, qäpu hiänä. ²⁷ Itanğa quwä-meqä hnqu, ämaqä yänänäqñqä

† 3:12 Matiu 10:1-4; Lukä 6:12-16 ‡ 3:21 Matiu 12:22-32; Lukä 11:14-23

hñqueä anjuñi otasqiyätä, iqueqä nätmatqä mämeqä da yänä. Ämaqä yänänäqñqä iqueni, guä ganä äkiqiyeqe, inğani ämaqä iqueä anjuñi otasqiyätä nätmatqä ämenä.

²⁸ Iñä etançi, Nyi kukñuä naqä-quäkuänäñi, tii etmqe. § Ämaqä suqä quvqä huitañä-huitañä imäkäpu, itanğa ämaqeunqä kukñuä quvqä ätamipqe, Goti Iqu äwqä hanuä imäknätä, quwqä quvqe huätä muämäuniqe. ²⁹ Itanğa ämaqä hñqu, Dñä Änguä Iquenyqä qui kukñuä ätätä, Ique äkittqiyemitätqe, Goti Iqu suqä quvqä iinçi, äwqä hanuä mimäkñqä itä, huätä mämuämäuqä yäniqe. Suqä quvqä iinçi, hea ique-ique yqänä i witäniqe qä” ätukqe.

³⁰ Jisasi Iqu i ätkqe, iqua Iquenyqe, “Dñä quvqä-tänjä-queqä” tätqätanquwinqä, ii ätukqe.

*Jisasi Iqueqä känainyqätä, känguäkaunqätä**

³¹ Inğani Jisasi Iqueqä känaisä, känguäkatä ätimäukuwi. Qu yäpaqä mängisa ätqäpiyänğa, ämaqä hñque, Jisasi Iqueni, ätamäkäqäka pätnqä ändowatkuwi.

³² Itanğa ämaqä kuapänäñi, Jisasi Ique inçi-inçisa äwqäqämapiyä iqua, Ique ätukuwi. “Tqä tnatä, tunquäkatä, Sinyñqä yäpaqä mängisa äpmenäüä.”

³³ I tquanquwänğa, Jisasi Iqu, “Nqä nipaisä, ä guäkatäñi, tqukuawä?” ätuätä yatñqä ikqe. ³⁴ Itanğanı Iqu ämaqä qäqiqi pmetanquwä iu äqunä, “He hinuä qumbiyä! Nqä nipaisä, guäkatäñi, täsä äpmenäüä” ätukqe. ³⁵ “Ämaqä Goti Iqueä äwinqä dunä imäkätqänjuwä iqua, ii Nqä guäka, ä napqa, itanğa nipaqaqyqä.”

4

*Kukñuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuwenqä**

¹ Anqumñi, Jisasi Iqu eqä-huänä Galili manä iqisa, qokä-apäkä iu näqñqä vätnqä ipäqäkqe. Ämaqä aanä kuapänä Iquenyqä äpäpu, eqä-huänä manä iqi tqäutanquwitani, Iqu yimba eqä-huänä näñi pmetanqçqä hñque ikuapmäuqe, ique äpmeqänğa kukñuä ätuminqe. ² Inğanı Jisasi Iqu kukñuä ktqä kuapänä ätätä, näqñqä ämotquaminqe. Iqu, quñi tii ätuminqe.

³ “Nyi qätä nyipu! Hea hñque ämaqä hñqu, kuä-witqä uwqä tnämäwäwätñqä wäniqe. ⁴ Iqu ätnämäwäwqanğanı, hui hänaqä iqi päkmbqe, yññä äppiı, ämambnuwi. ⁵ Itanğa hui qua kuapänä hma etançi, hikä-tänjä qäsä witanqçqä iu päkmbqe, qua ängui äwa itanğuti, kuä uwqä ii bakä maqänä hukapnuwi. ⁶ Inçi mäptqä haqä tiqä ae äyapätä tnänjä tqanğa, kuä kiqä tapinçi wänqäpu etançi, yäüä hämänä pinıqe. ⁷ Itanğa kuä-witqä hui, guä yänjä-tänjä awä imä päkmbnuwi. Ga guä quvqä iqua, qäsä naqä-huinyä epiyi, kuä-witqeunçi, qua aowi änguä mäwqanğuti, häukuä änguä maukñqä danä ipnuwi. ⁸ Itanğa kuä-witqä qua ängüänänä iqi päkmbqe, bakä äkapu, ängüänä epeyäpu, kuapänä, hui 30, hui 60, itanğa hui 100 hukmbnuwi.”

⁹ Jisasi Iqu i ätuäqe, tii ätukqe. “Ämaqä qätä-tänjuenä etanğutqe, kukñuä iinçe kñuä ängüänä indqämbiyä.”

¹⁰ Itanğa ämaqä kuapänäñi ae äwqanquwänğa, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä, 12 iquatä, ä huizi iqi yqänä äpmaminjuwä iquatäñi, Jisasi Ique, “Kukñuä ktqenqä, iinçä-iinçänqä ätqe qä ätätinä, awä natiyä” ätukuwi. ¹¹ Iqu iquaunçi tii ätukqe. “Goti Iqunä miqeunqä kukñuä quati zä ekqe, he näqñqä mapñqe, Iqu ae qe ämetqueqi. Itanğa ämaqä yäpaqänğisa äpmenjuwi, qu kukñuä ktqä dinä äwiätqänä.

¹² Li tiinjinqeyi. ‘*Qu hiñuä äqunäpu, qätä äwiyäpiyä-qe, näqñqä maeqä-quayqä. Qu näqñqä meqä-säpi, quwqä kñui äkunmäknäpu, anğumä quvepqanğpi, Goti Iqu äwqä hanuä imäknätä, quwqä suqä quvqe huätä mamäuquäninjqä.*’[†]

¹³ He kukñuä ktqä iinqe, änyä maqñqä äyitanä? Ga kukñuä ktqä huizi iquauñqe, näqñqä äänä hepnqäwä?” ätukqe.

¹⁴ “Ämaqä kuä-witqä uwqä tnämäwäwqä iqu, Goti Iqueqä kukñui, ämaqe uqä qeqä-quuvqä imä vowä enqä-pa ikeqä iiyi. ¹⁵ Itanğa, kuä-witqä, hänaqä iqi äpäknätqä ii, ämaqä Goti Iqueqä kukñui qätä wiyqanğuwänğa, Setänä iqu, kukñuä Goti Iqu iquauqä qeqä-quuvqä imä vowä iketqe, ga huätä maqänä mamäunä. ¹⁶⁻¹⁷ Itanğani, kuä-witqä, qua hikä-tänğä iqi äpäknätqä ii, ämaqä kukñui qätä äwiyäpu, asä qanğanä äwqä yeeqätä ämapiyi, hukä-tapinjä yänänäqñqä mamäsäuqä ipu, äpakä mämpeqä da ipnä. Ämaqä Goti Iqueqä kukñuiñqä mäwiñqä iqi iqua, quvqä iwitquepu, hanğä-iqä vqanğuwänğani, qu maqänä ävquatämäupnä. ¹⁸⁻¹⁹ Itanğa kuä-witqä, guä yänğä-tänğä awä imä äpäknätqä ii, ämaqä kukñuä qätä äwiyäpiyä-qe, mbqä, nätmatqä qua täutanğä äwiñqä iinqänä kñuä kuapanä indqämbnuwi. Ga nätmatqä huitanğä-hiutanğanğä äwiñqä ii, Goti Iqueqä kukñui huäqä äkeutätä, häukuä mäwiqä yänä. ²⁰ Itanğa kuä-witqä, qua anğuanğä iqi äpäknätqä ii, ämaqä kukñuä qätä äwiyäpu, qänaknä ipu, häukuä qäpnqä iquayi. Itanğa häukui, hui 30 huknänä, ä hui 60 huknänä, itanğa hui 100 huknänğiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, hiqi-tä mäsaüqenqä‡

²¹ Jisasi Iqu kukñuä tii-pqä inä ätukqe. “Ämaqe hiqi-te äma äpäpu, häkä yäpä imñä-qe, ä hevqä imñä-qe matqäteqä ipnä. Qu hiqi-tä-tqäuqä iqi tqätepnqäuä. ²² Inji nätmatqä hiawiqä imä zä äwämitätqe, ga we-hunğä iqi äti winiqe. Iwä nätmatqä eeqänänğä zä äwämitätqe, ätnänğä iqi winiqe. ²³ I etanği, ämaqä qätä-tänğuenä etanğutqe, kukñuä iinqe kñuä anğuanä indqämbiyä” ätukqe.

²⁴ Iqu kukñuä tii-pqä inä ätukqe. “Kukñuä qätä äwiyänğuwä iunji, kñuä yasämä iwäsäupiyä. He kukñuä ii iwäsäuquwi, itanğa Goti Iqu he-pqä inä ewäsäutä, näqñqä hui haqeqi inänqeqä. ²⁵ Iinjä etanği, ämaqä näqñqä hui ae ämenjuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä väniqe. Itanğa ämaqä näqñqä maeqä iqua, näqñqä wänğä qu ämenjuwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäunğiyä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, piikä äukaqenqä

²⁶ Itanğani Jisasi Iqu kukñuä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeunji, ii ämaqä hñqu, iqueqä wäunjuä iu piikä ätnämäuqä-panğä iinjia. ²⁷ Itanğa ämaqä iqu hiunjinğatä, heatqänğatä hiqaqä äwitä, ävautä iqueqä wäunjuä hui imäkäkiqünä. Itanğa piiki bakä äukatä, naqä äänä-äänä equtiyä-qe, änyä maqñqä eänä. ²⁸ Qua iqu kiqä-kiuä piiki naqä imänätñqä imäkqanği, bakä-ganä ätimäuqe, huizi kiqä nänğenqä hutqä ätäqe, itanğa häukuä winä. ²⁹ Ga häukui, ae yäuä etanğani, ique ätävqänğä qäyu äyä timäuqanğani, ämaqä iqu, iqueqä hionaqä äkkapinjçetä täväniqe.”

Kukñuä ktqä, zä-guawä häukuiñqäS

³⁰ Itanğa Iqu anğumä tii inä ätukqe. “Goti Iqunä miqeunqe, ne äänä ätätanä, kukñuä ktqä äki tatunquäwä? ³¹ Li zä-guawä* piikä enqä-panğä iinji. Iwä piikä iinji, huizi iqua enqä-panğä naqä ma. Isua aanğä naqämatqä-sua, ga vowä mäuquänä. ³² Piikä iinjä isua vowä ämäütqe, iwä naqä eätäqänğani, huizi iquauñi ämäwqätäunä. Itanğa kiqä äpae nämä-tämä iqtäutänğa, ga ynñi iu yuuwä äyäsäsqäpnä.”

[†] 4:12 Asayä 6:9-10; Jonä 12:40; Wäunjuñqä 28:26-27 [‡] 4:20 Lukä 8:16-18 ^S 4:29 Matiu 13:31-32; Lukä 13:18-21 * 4:31 Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä.

Jisasi Iqu, kuknuä ktqenä ätuminqenqä

³³ Jisasi Iqu kuknuä ktqä asä iinji, qokä-apäki qätä äwiyäpu, quwqä kñuä dunji qäyu mapñqä dinqe, kuapänä ätuminqe. ³⁴ Iqu qunji, kuknuä ätinyänä hñqu mätquä, ktqenä ätuminqe. Inäqe Iqu, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatänä äpmapiyänqanji, quata eeqänäninqe, “iinjqä-iinjqä” ätuminqe.

Yunuitä, eqetäni, Jisasi Ique qätä äwikiyinqä†

³⁵ Hiunji qäque, mäptqä ae äquvqanqa, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquaunji, “Ne eqä-huänä yätäqä nängisanqä äwanä” ätukqe. ³⁶ I tquanqa, iqua ämaqä kuapänänä iunji äväma, yimba Jisasi Iqu ae äpmetanqqeu ikuapmäupu, äukuwi. (Inqanji yimba huizi iqua-pqe anä äukuwi.) ³⁷ Inqanji yunüä-isisqä naqänänä äqunätä, ege yimbaeu ämevqunäqe, yimba yäpä yängisa äpeyätä, manqä nymätä ikqe. ³⁸ Jisasi Iqu yimba tuwä mängisa nyuänä ekunqetä nyuänä ekunä hiqäqä äwäminqe. Iqueqä ämaqä iqua itukuwatpiyi, “Näqñqä-vqä Iquki, Ne qui imäknatunqä itunqä tä, Si hinuinä naqändñqätänä?” ätukuwi.

³⁹ I tquanqunwänqa, Jisasi Iqu ävauqe, “Yunüä iquki, yänänäqñqä mäqunqä panä. Eqä iquki, ämenä miqä panä” ätukqe. I tquanqa, yunui äqänäutä, ege ämenä-miqä ätuukqe.

⁴⁰ Itanqa Iqu, ämaqä iquaunji, “He zä sunqä iqäüä? He quuvqä maeqiyqä itqänuwätänä?” ätukqe.

⁴¹ Iqu ii imäqñqñqenqä, qu zä kiinä ipu, quwqä-quwä tii ätnquwi. “Yunuitä, ä eqetäni, qätä äwiyäsinyä, qänaknä iqiyä tä, ämaqä tqu, tqukä?”

5

*Ämaqä dnä quvqä-tqäüqä iquenqä**

¹⁻² Itanqanji qu eqä-huänä manä Galili yätäqänqisa, Gerasa pmeqä iquauqä qua inqisa ätimäupiysi, Jisasi Iqu yimba iuta ti timäuqanqanji, ämaqä dnä quvqä-tqäüqä hñqu, hikä himanä, ämaqä pizqä wiqä iuta, Jisasi Ique äwimakqe.

³ Ämaqä iqu, ämaqä pizqä pñqä witanqqä imä pmetanqanji, ämaqä-pqä hñqu, iqueni guä änä makiqiyäueqä iminqe. Senqä-guä ii äkiqiyäuepqä-qe, hmayi. ⁴ Itanqa ämaqä iqueni yukä hipa iunji, senqä-guetä, kiqiyäuqanquwä-qe, äqiyändakminqe. Iqueqä yänänäqñqä di, aanä hävemnäqñqä etanqi, ämaqä-pqä hñqu iqueni a makiqätqä iminqe. ⁵ Itanqa heatqänqatä, hiunjinqatänji, ämaqä pizqä wiqeu äpme, ä hipkä-qoqonju ikitä, zääqä ätäkitä, itanqa hikä ämetä, iqueqä huiwiu häuä äktänminqe.

⁶ Itanqa iqu, Jisasi Iqueni kiinä nämda hinuä äqunäqe, Iquenyqä tnänä äpäqetanji, qonä äwoktäukqe. ⁷⁻⁸ Ga Jisasi Iqu, “Dnä quvqä iquki, ämaqä iquesanji, tängisa huätä timäuvä” tquanqa, dnä quvqä iqu zääqä ätätä, manä yänänäqñqä tii ätukqe. “Jisasi, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqä Iquki, nyi äänä nyisanqäwä? Nyi Goti Iqueä hinuä iqisanji, ‘Si qui minyimäqä isñqä’ yatñqä äkiyqänä,” ätukqe.

⁹ Itanji Jisasi Iqu, “Tqä yoqe, äänä äqonänjinyä?” ätuätä, yatñqä äwikqe.

Ga iqu kimanji, “Nqä yoqe, Hatñuneyi. Ne aanä kuapänänjune etanqqenqä ätqänä” ätukqe.

¹⁰ Itanqanji iqu, Jisasi Ique, dnä quvqä iquaunji, qua iquesa huätä mändowatqä yätñqä, yatñqä yänänäqñqä ävqa äukqe.

¹¹ Itanqanji hipkä-qoqonä iunji, yaqueqä aanä kuapänänä hui ymisänä änminjuwi.

¹² Inji dnä quvqä iqua, “Iyää! Ne yaqueqä nänquau tquatanquänä nandowatiyä!” ätukuwi.

† 4:34 Matiu 8:23-27; Lukä 8:22-25 * 5: Matiu 8:28-34; Lukä 8:26-39

¹³ I tquanḡuwänḡa, Jisasi Iqu qunġi, “Yqänä!” ätukqe. Itanḡa dnä quvqä iqua, ämaqä iquesa ätimäwanġi, yaqueqä iquau ätqäukuwi. Yaqueqä eeqänänä 2,000 iqua, qanä tnänänä iwaqetanġi, eqä-huänä bu äpawġipu, eeqäpnä eqä änyuäpätäkqe.

¹⁴ Inḡanġi ämaqä yaqueqä miqä iqua, zä äupiġi, anä-himqä iutä, qua qäqi witanḡqä isuatä awä ätuäkäkuwi. I tquanḡuwänḡa, qokä-apäki qätä äwipiġi, qu, “Ämaqä Iqu äänä iqanḡi natqäpiġyä” tpu, hinuänqä ätimäukuwi.

¹⁵ Qu Jisasi Ique äwimapiġi, dnä quvqä kuapä-tänä emiḡqä iqu, ämaqä anḡuä-qu, dnä quvqä maeqä eä, qäkämä anḡuä imäkänä pmetanḡi äqumbiġi, zä ikuwi.

¹⁶ Itanḡa ämaqä, Jisasi Iqu iinä imäkqanḡi hinuä äqunḡuwä iqua, huiziunġi awä ätukuwi. Ämaqä, dnä quvqä ävämakuwä iquenyqätä, ä yaqueqä iquaunqätänġi, “Iinä-iinä imäkqanḡi äqunänqqueqä” ätukuwi. ¹⁷ Iinä tquanḡä äwipiġi, qu Jisasi Iquenġi, “Iyää! Neqä anä täqisanġi huätä uvä” ätukuwi.

¹⁸ I tquanḡuwänḡa, Jisasi Iqu yimba yätu ti peyqanḡanġi, ämaqä dnä quvqä ävämakuwä iqu, Jisasi Iquenġi, “Iyää! Nyi sitä anä wenqeqä” ätukqe.

¹⁹ I tquanḡanġi, Jisasi Iqu, iqu anä uwqenqce mäwiḡanḡi, tii ätukqe. “Tqä anämqä anḡumä äwätnä, Naqä Iqu sinqä qeqä wimänḡanḡi, anḡuä ikimäkqenqce, sämaqueu awä tuvä!” ätukqe.

²⁰ Iinä etanḡi, iqu qua Dekapolisi pmetanḡuwä iunġi, “Jisasi Iqu, nyi anḡuä sä nyimäkqiyä” ätuätä, awä ätäkäkqe. Iqu iinä tqanḡi äwipiġi, “Häwe! Si tä änäänqä tnyä?” ätukuwi.

Jisasi Iqu apäkä hiuaqui, anḡuä iwimäkkqenqä†

²¹ Inḡanġi Jisasi Iqu, eqä-huänä yätäqä nänḡisanqä anḡumä yimba äukqe. Iqinġi, Iqu eqä manä iqi pmetanḡa, ämaqä aanä kuapänä, Ique inḡi-inḡisa äwimakuwi.

²²⁻²³ Inḡanġi Jarusi, ämaqä iqi pmeqä iquauqä anä aquväqḡqceu miqä iquautanä hḡqu ätimäuqce, Jisasi Ique hinuä äqunäqce, Iqueä yukä iqi qonä äwoktäutä, “Iyää! Nyaqä ymeqä ii, yaqä quvqä, nawinyä äpäkonätḡqä äwinä. Si äpätnä, tqä hipaitä ymeqä ii a uwqätqanḡti, iwä ymeqä ii, anḡuä hänä pmetḡqänänäyä” ätukqe.

²⁴ I tquanḡa, Jisasi Iqu, Jarusi iqtä itmanḡa äukiġi. I uwqanḡiyänḡa, ämaqä aanä kuapänänġi, Jisasi Ique anä äpuputmäwa äukuwi.

²⁵ Apäkä, qanḡuä-yaqä qäpu maeqä, yqänä imiḡqä, quväkuä 12 ämäwqätäukqä-pqä hui, ämaqä kuapänä äumiḡuwä awä imä äumiḡqce. ²⁶ Apäkä iinġi, duuta kuapänänä iquauä hipaeutanġi tmi-tmiqä-tqä naqä ämetä, iyyqä mbqä eeqänänġi hinḡi äwimiḡqce. Iwä, qäpu heqänänä di, yändi-yändi imänḡa äpemiḡqce. ²⁷⁻²⁸ Ii, Jisasi Iquenqä qätä äwiyäqce, knuä tii äwikqe. “Nyi Jisasi Iqueä ämuasmänqceu itmaqänmce, ye änyiyätä anḡuä nyimänänqiyä.” Knuä iinä indqänäqce, ii ämaqä huizi ditä Iqueä tuwiu qänaki äwivändä, Iqueä ämuasmänqceu itmaqänḡqce. ²⁹ Inḡa qänḡanä, ye vqanḡa, ii näqḡqä tiinä ekqe. “Nyi anḡuä ae nyimänḡiyä.”

³⁰ Ii iqanḡa, Jisasi Iqu, Iqueqä yänänäqḡqä hui ävämeqanḡqenqä näqḡqä ämeqce, ämaqä anä äumiḡuwä iu hiqumuanä äwiyä, yatḡqä ävätä, tii ätukqe. “Nyaqä ämuasmänqä täunġi, tqi indmaqänḡiyä?”

³¹ Yatḡqä i vqanḡa, Iqueqä wäunḡuänqä ämotquamiḡqä iqua, “Si hinuä mäqunḡuä danä inḡinyä? Ämaqä kuapänä si inḡi-inḡisa äkivändänuwi, ‘Tqu indmaqiyqiyä-qe,’ sunqä tnyä?” ätukuwi.

³² Iinä qäyä ätquanḡuwä-qe, Jisasi Iqu, “Tqutiġyä” tä, hinuä qävqä ikqe. ³³ Inḡanġi apäkä ii, nätmätqä iinġi wimeqanḡqenqä näqḡqä ae eäqce, zä itä, yänḡuä-yänḡuäqä äpäyäqce, Jisasi Iqueä hinuä iqi qonä äwoktäutä, nätmätqä äwimakqenqä awä eeqäpnä ätukqe.

† 5:20 Matiu 9:18-26; Lukä 8:40-56

³⁴ I tquanğa, Jisasi Iqu, “Nqä ymeqä iiki, tqä quuvqä eqiyqe, änguä ae qe ikimäkqiyä. Itanğa äwqä hanuä inqä äwätinä, tänjä-yaqä maeqä pmettniqä” atukqe.

³⁵ Jisasi Iqu apäkä iinji, kuknuä yqänä tuätqätanğa, ämaqä hnqua Jarusi iqueqä anä iuta äwimapiyi, tii atukuwi. “Tqä meqi ae äpäkongqeqä. Näqñqä-vqä Iquenji, hanjä-iqä hui inä mäwqä panä.”

³⁶ Jisasi Iqu, qu ii tquanğuwinqä qätä mäwiyqä itä, iquenji, “Si iinqä äwäwa miqä, quuvqenä heqiyä!” atukqe.

³⁷ Inğanji Jisasi Iqu, ämaqä eeqänäni iqi ätäqumuatätä, Iqutä anäni, Pitä ique, Jemisi, Jonä gueqi, iquatänä äukuwi. ³⁸ Iqua ämiqä iqueä anä iu ätimäupiysi, Jisasi Iqu, qokä-apäki näni-täqi äqutäukipu, knuä kiinä qiyätqätanğa äqunğqe. ³⁹ Iqu ii äqunäqe, anä yäpä yänğisa äpeyätä, tii atukqe. “He häänqä kuapä äkitmäkäpu, knuä tä sunqä äqiyätqänäuä? Ymeqä täsi, hämä mapakonqä iqi. İi hiqaqä äwinä” atukqe.

⁴⁰ I tquanğqenqä, qu Iquenji tä äwisukuwi. Inğanji Iqu qunji, yäpaqä mängisa huätä ändowatäqe, ymeqä iyyqä kanä-känäu, itanğa Iqutä anä äukuwä iquau itumetä, hiqñqä ymeqä ii witanğqeuñqä äpekuwi. ⁴¹ Iqua äpepiyi, Jisasi Iqu ymeqä ipiyqä hipae a ämaqätäqe, iipini, quwqä anä-kukñuitäni, “Talita kumä” atukqe. Kuknuä iqu, tiinji. “Ymeqä iiki, ‘Pämä vayä!’ äktqä.”

⁴² I tquanğa, ymeqä ii, asä qänğanä pämä ävauqe, qanä ikäkqe. Inğanji iyyqä quväukui 12 etanğanji. Iqu iinä iqanğqenqä, qu miqä yänä ipu, yänuä naqänänä ikuwi. ⁴³ Ga Iqu qunji, “Tänqe, ämaqeunji awä mätquä pambiyä” ätuäqetani, “Qe ymeqä täpini, ymisanä hui nätnqä winyqä,” atukqe.

6

*Nasäretqätanä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwinqä**

¹ Jisasi Iqu anä iqini äväma, anä-himqä Iqueqeunqä anğumä äukqe. İi äwqanğa, Iqueqä wänuñqä ämotquaminqä iqua äwivändkuwi. ² Sämbatqä, hiunji hapä pmeqänğanji, Iqu anä aquväqñqä iunqä äwäqe, Goti Iqueqä kukñuinqä näqñqä vätnqä ätipäqäkqe. Ämaqä kuapänäni, qu Iquenji qätä äwipiysi, “Änä ätqutiyä” tpu ikuwi. İinä ipiyi, “Ämaqä tqu, kuknuä tä ängisa ämeqäqäwä? Näqñqä Iqu ämenqä ätqäqä tä, äkitanjiwä? İtanğa ämaqä mimäkqänäni imäkätñqe, änänjävä?” ätnğuwi. ³ İtanğa, “Ne näqñqe, Iqu, anä İmäkqä Ique. Ä Mäliyaqä Ymeqä Iquvi. İtanğa Jemisi, Josepä, Jutä, Saimonä, iquauqä Kätequvi. Ga qunapqa täqi nesä anä äpmenunä” ätnğuwi. İi ätäpu, Iquenqä äwqä quvqä ätimäukñğuwi.

⁴ Inğanji Jisasi Iqu qunji, atukqe. “Hınuä-tqä iqua anä-himqä eeqänänä iunji, yoqä-tänuae. Etanğqä-qe, hnqunä-hnqunäni, iqueqä anä-himqä iutä, iqueqä käyämaqä iutä, iqueqä anju anä äpmenuwä iutäni, iqu yoqä maiqä-queqä.” ⁵ İtani Iqu, nätmätqä ämaqä mimäkqänäni hui, iqi mimäkqä danä ikqe. Mä Iqu ämaqä tänjä-yaqä-tänjä huiunä a uwqätätä, änguä imämbñqä inä imäkkqe. ⁶ İni Iqu, iqua qätä äwiyäpu quuvqä maeqiyqanğuwinqä, yänuä itä, knuä kuapänä indqänğqe.

Jisasi Iqu, ämaqä 12 iquau ändowatkqenqä†

Inğanji Jisasi Iqu ämaqä anä-himqä pmetanğuwä-pa äkoquväkitä, näqñqä äwiminğqe.

⁷ Iqu Iqueqä 12 iquauñi, aquvä ämaqiyaqe, inği-inği hnquaqu-hnquaqu ändowatätñqä ipäqäkqe. İwä Iqu iquauñi, dnjä quvqä qokä-apäkiu ätqänuwi, huätä ändowatpñqä yänänäqñqä äwikqe. ⁸ Iqu tii atukqe. “He äwäpiyanğanji, yäqäqä qanä huisänqenä a maqätqäpñqä. Ä nätmätqä qanä qäsä äma uwqä hnjuä,

* 6: Matiu 13:53-58; Lukä 4:16-30 † 6:6 Matiu 10:5-15; Lukä 9:1-6

mämeqä iqäpñqä. Tiinjä isua, bretqä, yquayä qa-mñqä, ññ mbqeu. Iinjce, ‘aanä oeyqä’ ätqä. ⁹ Itanğa yukä-su dinä ämuasmäupu, gque hñquaqu mipñqä danä iqäpñqä.”

¹⁰ Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He anä himqä hñque ätimäupiyänğanı, hiqace, anä du-täu mäwäyäkicqä, anä-himqä iunı ävämepiyänğanqe, anä hiqacqä äwipiyä iqenyä wiqäpñqä. ¹¹ Itanğa anä-himqä hñquenı, qu yeeqä miqä danä ipu, qätä maeyqä iqanğpqe, he iqi ävämepiyänğanı, qua yukä iu emäkänqe, ptäquväteqämä imbnuwänqe. Suqä iinjı, qu quwqä suqä quvqenqä näcñqä mapñqänänyä” ätukqe.

¹² Itanı iqua äupiı, qokä-apäkıunı, quwqä kñuä äkunmäknäpu, suqä quvqe huätä vquatämäupñqä, awä ätuäkämiñuwi. ¹³ Iqua ii ätäkipiyänğanı, dnä quvqä kuapänänı huätä ändowatäpu, itanğa ämaqä täñä-yaqä-tänä etanğuwä iunı, olipqä eqä aowätänı äwiqatäpu, anğua iwimäkmiñuwi.

Jonä iqu äpäkönğqenqä‡

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqueä yoqe im-imä täkiqanğä, ämaqeu miqä naqä, Heroti iqu qätä äwikqe. Ämaqä hui, “Jonä asñä-qäyqä iqu, pizqeuata anğı hänä ävautä, yänänäcñqä-tänä eä, ämaqä mimäkqänänä di täwäsi imäkqiyä” tqanğuwänğa, hui, “Laisa iqueqä” tqanğuwänğa, itanğa hui, “İi, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä qänğatqä iqua enqä-panä iqueyqä” ätmiñuwi.

¹⁶ Heroti iqu qätä ii äwiyäqänğanı, tii ätkqe. “Jonä, nyi nyuänä ätäwikqä iqu, täñğa anğı hänä ävautänqä.”

¹⁷ Tiinjä etanğı. Heroti iqu, iqueqä-kiuä ämaqä hui dowatqanğı, ga qu Jonä ique itmepu, guä äkiqiyäupu, guä pmeqä anıu äpmuatekuwi. Iqu ii ikqe, kätä, Pilipä iqueqä apäkä Herotiyası iinjı, iqu ämotautä, ämetäqenqä imäkkqe. ¹⁸ Jonä iqu Heroti iquenı, “Si tqä ttequeqä apäki ämotautnä ämeni, anğua miqä danä inyä” ätumiñqe.

¹⁹ İi tuätqätanğqetanı, Herotiyası, Jonä Iquenyqä wiwunğanğı, “Iquenı äpäkmä” kñuä vqanğqä-qe, Heroti iquesa eqänmiñqe. ²⁰ Heroti iqu, Jonä iquenqe, iqu ämaqä jänänänä-qu, Goti Iqueqä yäpä iqi pmetanğqenqä zä itä, anğuanä ämimiñqe. İwä iqu Jonä iqueqä kukñui qätä äwiyätäqänğanı, kñuä mäwiyqä imiñqe. İi qäyä itä, Jonä iqueqä kukñui qätä-wiyqänqe, yqänä äwinymiñqe.

²¹ Qänakñı Herotiyası, iyyqä äwinyätanğqä di imäkätñqä hiunji iqu ätimäukqe. Hiunji Heroti iqu, iqueqä känai ämikqenqä kñuä ämetä, ymisanä naqänänä hñqu imäkkqe. Iqu ii imäkkqe, ii ämaqä naqä, iqueqä gapmanqä wäunuiü yätamäkkqä wimiñuwä iquaunqätä, ä mäkä-ıqä iquauqä ämiqä kiñganänä iquaunqätä, ññ ämiqä qua naqä Galili iutanä iquatä anä bñqeyi. ²² İnğanı Herotiyasıyqä meqi, yänğisa äpäyäqe, Heroti iquesä, iqtä anä pmetanğuwä iquautä, himnuñuä äwukoquvätä, yeeqä äwikqe. İnğanı ämiqä naqä iqu, hitqä iinyñqä yeeqä itä, “Si nätmätqä hñjua matñqä, nyi yatñqä änyiyqanğtqe, ga äktapmqänä” ätukqe.

²³ Heroti iqu kukñuä guä yänänäcñqä tii ämäsäukqe. “Hitqä iiki, naqä-qakuä äktqä. Nätmätqä tqä äkinyänqenqä yatñqä änyinjı, ga nyi äktapmqänä. Itanğa qua nyi ämitñqe, hñquaqu ämisqiyätmä, hñğinjı si ktapmqä dqanğtqe, nyi kikiyanğu miqä ymqänä” ätukqe.

²⁴ Iqu iinjä tquanğa, hitqi äwäqe, känäu yatñqä äwikqe. “Nyi iquenı yatñqe, nätmätqä äkiñqä wimqäwä?”

İi i tquanğa, känae, “Jonä asñä-qäyqä iqueqä nyuänı ktapätñqä tuvä” ätukqe.

²⁵ Känai i tquanğa, hitqi anğumä ämiqä naqä iquenqä tnänä äwäqe, “Nyi Jonä asñä-qäyqä iqueqä nyuänı, täñganä hevqä iqtäwa daptñqeqä” ätukqe.

²⁶ Qätä ii äwiyäqe, iqu äwqä hanä naqänänä ämakqe. İnğanı, iqu hitqinjı, iqueqä kukñuä guä yänänäcñqä ämäsäukqenqä kñuä ämetä, ga iqtä ymisanä anä

‡ 6:13 Matiu 14:1-12; Lukä 3:19-20; 9:7-9

änminuwä iquauqä hinuä iqisa womba meqänqce mäwinqä itä, iyyqä äwinqceunji hngisanä vqenqce mäwinqä ikqce. ²⁷⁻²⁸ Itanğa iqu mäkä-iqä hñque, Jonä iqueqä nyuäni äma pätnqä maqänä ändowatkqce. Itani iqu guä pmuateqä anä dunqä äwäqce, Jonä iqueä nyuäni ätävätä, hevqce äma äpätä, hitqä ii äwikqce. Ga hitqä ii äma äwätä, känäu äwikqce.

²⁹ Itanğanji Jonä iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iqua, hanä-iqä ii timäunqanqce qätä äwipiyyi, iqua ätimäupu, iqueä huiwi ämapiyyi, hikä hovqce pnqä ekuwi.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iu buayä äwikqenqäS

³⁰ Itanğa ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, anqumä Jisasi Iqutä aquvä äqämbiyyi, qu Iqueni, wäunüä imäkkuwinqätä, kuknuä qokä-apäkiu ätukuwinqätä, tiwiqä eeqänä äwikuwi.

³¹ Inğanji ämaqä kuapänäni, iquauqä äpäpu, äwäpu iqanğä, iqua ymisanä änä manqä ipu, hapä ängüä mäpmeqä ipiyä iutani, Jisasi Iqu, "Hapä wänqä hmbu pmetunqä, neqä-neuänä hñqäqinyqä watunqceqä" ätukqce.

³² I etanği, quwqä-quwänä yimba ikuapmäupu, anä avqñqä imñqä upñqä ävämakuwi. ³³ Iqua iinjä iqanğuwinqce, ämaqä anä-himqä eeqänänä iutanä kuapänäni, hinuä äqunäpu, "Tä iqua äyä mändanä-qe" näqñqä ämapiyyi, qanä maqä-maqä äwäpu, qu-ganä ätimäukuwi. ³⁴ Ga Jisasi Iqu yätäqä nängisa ae iuäqämeqce, ämaqä kuapänä pmetanğä äqunäqce, qunqä huäqä kiinjä äwunğqce. Huäqä äwunğqce, tiinjä iutayi. Qu sipsipqä, quwqä ämiwiyyä iqu maeqä enuwä-panä iinjä äqunğqce. Ii äqunäqce, Iqu näqñqä kuapänä äwiminqce.

³⁵⁻³⁶ Qänğa awiyqceunji, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Ique äwimapiyyi, tii ätukuwi. "Täqini anä avqñqä eä, ga ae awiyqä äyä eqä-qae, ämaqä täunji, ymisanä mbqä ipu bnqenqce, ämaqä anä qäqi täpe pmakäwätanğuwä iunqä dowatiyyä" ätukuwi.

³⁷ I tqanğuwänğa, Jisasi Iqu, "Ymisanji, hiqä-hiuä wipiyyä" ätukqce.

Iqua Iqueni, kima tii ätukuwi. "Ne mbqä 200 äma äwätanä, ymisanä mbqä itanä, iquau watunqä änatnyä?" ätukuwi.

³⁸ Iqu, "He bretqce, äänä ämenä? Hinuä-ganä qumbñqä upiyä!"

Itanğa qu näqñqä ae ämapiyyi, tii ätukuwi. "Bretqce, hipa hñgi eeqä, ä hämapäkä hñquaqu qäsä äqunänunä."

³⁹ Inğanji, Iqu ämaqceunji, "Iwäsämbu, qätaqä hioätqä ängüä täqi pmakäupiyä" ätukqce.

⁴⁰ Itanğa qu iwäsämbiyyi, hui 100, ä hui 50 äpmakuwi. ⁴¹ Itani, Jisasi Iqu bretqetä, hämapäkitä ämeqce, qäukuä yätu äqunä, Goti Ique, "änguiqä" ätuäqce, bretqce äkutätä, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iqua äma yanä väkänqä äwikqce. Itanğa hämapäkä iquaquinjä-pqce, ämaqä eeqänäni bnqce, inä iwäsäukqce.

⁴²⁻⁴³ Ämaqä eeqänäni äwqä änapäkpuyi, iqi änatquteqanğuwänğa, wäunüanqä ämotquaminqä iqua, bretqätä, hämapäkitänji anği aquvä ämaqäpiyyi, qa naqä 12 ämamikuwi. ⁴⁴ Ämaqä qokä ymisanä änguwä iqua, 5,000.

*Jisasi Iqu, eqä-huänjä haqeqi qanjä äukqenqä**

⁴⁵ Ymisanä qäpu ti ämbiyyi, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquaunji, "He yimba ikuapmäupu, eqä-huänjä yätäqä Betsaitä nängisanqä, hinuiqä upiyä" ätukqce. "Nyi qokä-apäkä täunji, quwqä anämqä dowatmqänä." ⁴⁶ Inğanji Iqu, ämaqä eeqänänä iunji ae ändowätäqce, Goti Iquenyqä tääqä tätnqä qoqonjä yätunqä ekqce.

⁴⁷ Heatqä asä qänğanı, yimba eqä-huänjä awä iqi äwätqätanğa, Jisasi Iqu kiuänä nänğisa yqänä ätqäuminğqe. ⁴⁸⁻⁵⁰ Inğanı Iqueqä wäunuänğqä ämotquaminğqä iqua, yimba iqueni wäunuä tnänjä ämipiyä-qe, yunui anğumä ätakmä uwqänä itqätanğı äqunğqe. Zä we-hunätñqetänji, Jisasi Iqu, iquaunğqä eqä-huänjä haqeqi qanjä äukqe. Iqu iquaunji jänä mäwqätäutñqä pğanğı äqumbiyi, iqua 'hikuapqeqä' knuä wiyqanğı, zä ipu, zääqä ätukuwi. Jisasi Iqu maqänänji tii ätukqe. "Nyi tä Qäqunğqä. He zä miqä, pemä pmapiyä." ⁵¹ Li ätuäqe, Iqu yimba iu äpeyätä, iquatä anä pmeqanğa, yunui qe äqänäkqe. Yunuä ii iqanğqenğqä, iqua, "Tä änäänğqä iqutiyä" tpu, miqä yänjä ikäkuwi. ⁵² Quwqä knui qnqanjä enätanğqetänji, Iqu bretqä äkutätä ämaqeu yanjä ävqäkqueta, Iqueqä yänänäqñqenğqä knuä yasämä mämeqä ikuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä Genesäretqätanjä kuapänä anğua iwimäkkqenğqä†

⁵³ Qu eqä-huänjä manjä nänğisa, qua Genesäretqä iu iuäqämapiyi, yimba iqi guä äqäyekuwi. ⁵⁴ Qu yimbaeta ti ätimäwa uwqanğuwänğanı, ämaqe, tä Jisasi Iqu äyä hitanğı äqunğuwı. ⁵⁵ Inğanı qu qua ique äpmaminuwi, im-imä tnänjä ikipu, ämaqä tänjä-yaqä-tänji hevqä ämiqutäwa, Jisasi Iqu äkisqi pmetanğutqeu wimapñqä ätnğäukuwi. ⁵⁶ Itanğa Iqu anjä-himqä naqä iquau, ä wänğqä isuau, nñ anjä hnqunä-hnqunänjä iu ikiqanğqä-pa, ämaqe, qu tänjä-yaqä-tänjä iquau ququawä aquväqñqä iqi ätuma äwäteminuwi. Itanğa Jisasi Iqueni, "Iyää! Ämaqä tänjä-yaqä-tänjä tqua, saqä qäkä hitunui qäyä itmaqämbñqä, hinğuinä qunyä" ätuminuwi. Inji, ämaqä Iqueä qäkä hitunui itmaqänäpiyä iqua, quwqä tänjä-yaqe qäpu eminğqe.

7

*Goti Iqueqä kukñuä-suqe, aeqä iquauqä kukñuiunji yändi ämawqätäunğenğqä**

¹ Parisi iquatä, kukñuä-suqenğqä näqñqä iquatä, Jerusälemäta äppiı, Jisasi Iqutä aquvä äqänğuwı. ² Itanğa qu inğanı, Iqueqä wäunuänğqä ämotquaminğqä hnğua, quwqä hipae asñi, eqä akiyä inğä ditä† maqiyqä ipu, ymisani qanyä ganğä äqumbiyitanı, Goti Iqueqä hinuä iqinji, quwqä hipae kiyä mätqä äqunğuwı. ³ (Tiinji. Parisi iquatä, Israitqä huizi iquatä, eeqänänji quwqä quwokiqua iminuwä iunji qänaknä ipu, manğä, quwqä hipae eqä akiyä inğä ditä asñä-ganä äqämbiyi, inğa änminuwi. ⁴ Itanğa ququawä aquväqñqä iuta äpäpiyanğanı, nätmätqä hnğua manğä, eqä akiyä inğä ditä asñä-ganä äqämbiyi, inğa änminuwi. Itanğa quwqä kaqä-kawäkauqä suqä, eqä-häkä, kuatä-häkä, häkiyä yäqiyqä hevqä iquau, hevqä äpmeqä iu, qu asñä-ganä äqäminuwa iunji, a yänänäqñqä äqätminuwi.)

⁵ Iinjä äqumbiyi, Parisi iquatä, kukñuä-suqenğqä näqñqä iquatä, Iqueni, "Sunğawä? Tqä ämaqä wäunuänğqä ämotqetqänjä iqua, suqä neqä awiqukua hipa eqä akiyä inğä ditä asñä äqänminuwa-pa, mimäkqä ipu, ymisani hipa kiyä mätqetä anğuwıuä" ätukuwi.

⁶ I tqanğuwänğa, Iqu tii ätukqe. "He wopqä ipu kukñuinä tqä iquenänğqe, Asayä iqu, Goti Iqueqä kukñui hinuä ätätä, naqä-qakuä tii äqäkqe.

'Ämaqä tä, Nyi Goti Iqunäuä yoqe, manğitänä haqeu ämandnämäutqänjuwä-qe, quwqä qeqä-quuvqe, kinjä nämä äwi. ⁷ Qu ämaqä iquauqä kukñuä-suqä dinä awä ätäpu, "Kukñuä tä Goti Hanjuwä Iqueqeqe" qanğä ätätqänjä. Iinjä ipiyitanı, qu Nğä yoqe haqeqä mamäupñqä qonjä änäuktäutqänjuwi, hinğinäwa itqänjuwiqä,' ätätä äqäkqeqä.‡

⁸ He Goti Iqueqä kukñuä-suqä dunji ävquatämäupu, ämaqä iquauä suqä iunä qänaknä ipu, a yänänäqñqä äqätänäuä" ätukqe.

† 6:52 Matiu 14:34-36 * 7: Matiu 15:1-9 † 7:2 Quwqä suqä asñä qñqe, tiinji. Qu eqä akiyä inğä ämepu, hipa iu hinğı equatembñqäuä. ‡ 7:7 Asayä 29:13

⁹ Inji Jisasi Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He knui qeiqinyä indqänäpiyitanji, kuknuä-suqä Goti Iqueqe, huätä ätnämäupu, itanga qänaknäni suqä heqä dunä itqänäuä. ¹⁰ Ii tiinji. Mosisi iqu, ‘*Tniquesä, tnäutäni änguanä itqueqanqnyä!*’ ätätä, § ga ‘*Ämaqä hñqu kaniquenqätä, känäunqätä qui kuknuä tqanqutqe, iqu häñä mämpmeqä yänqiyä*’ ätkqe.* ¹¹⁻¹² Mosisi iqu e ätkqä-qe, he tii äyä ätätqänä. ‘Ämaqä hñqu kanä-käna-yaquinqä yätamäqä vätnqä nätmätqä hui ämamitätqe, ga “Nätmatqä iinji, nyi Goti Ique ae ävqeä” ätque, kanä-käna-yaquini, yätamäqä mäwqä da yätñqeä,’ ätätqänäuä” ätukqe. ¹³ “Heqä aeqä iquauqä suqä iunä imäkäpiyitanji, Goti Iqueä kuknui, mändi äkittqiyätqänä. Itanga, he suqä iinä iquauñi, kuapanänä imäqqa äwätqänäuä” ätukqe.

Ämaqeu kiyä mätqä iwimäkqenqä†

¹⁴ Inqanji Jisasi Iqu ämaqä kuapanänä iunji, anqumä tääqä ätuätumeqe, “Eeqänänuenä, Nyaqä kuknui qätä änyiyäpu, knuä mapiyä” ätukqe. ¹⁵⁻¹⁶ “Nätmatqä ämaqä hñqueä yäpä ingisa mäwitanqä hui, ique äpaquvqe, ii Goti Iqueqä hinuä iqini, kiyä mätqä miwimäkqä yänä. Nätmatqä iqueqä yäpä imä äwuwinqä ii, iqueni kiyä mätqä iwimäkänqiyä” ätukqe.

¹⁷ Iqu ämaqä iunji äväma, anä yämä peyqanqä, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iqua Iqueni, kuknuä ktqä iquenyqä yatñqä äwikuwi. ¹⁸ Jisasi Iqu kimanji, “He-pqe kuknuä ktqä iquenqe, maqñqä eqä? Tiinñqä etqä. Nätmatqä yäpaqänqisa äwinqe, ämaqeu yäpä yänqisa äpeyätä, kiyä mätqä miwimäkqä yänqiyä” ätukqe. ¹⁹ “Nätmatqä iinji, qeqä-quuvqä imä mäpaquvqä, tuqä iunqä äwitä, iqisanji zä-anä bunqä äquveqänä.” (Jisasi Iqu ii ätätä, tii ätkqe. “Goti Iqueqä hinuä iqini, ymisänä eeqänäni, änguanänqiqä.”)

²⁰ Jisasi Iqu ii ätuätä, tii ätukqe. “Nätmatqä ämaqeuta, yäpaqänqisa ätimäwa äpqäqe, ii kiyä mätqä iwimäkqiyä. ²¹⁻²² Ämaqeuqä qeqä-quuvqä imdanji, tiinä iqua ätimäwa pänqiyä. Knuä indqänqä quvqä, huiwä yanä hinqi inqä, quwä-meqä, ä ämaqä pizqä päsqä, nñ huiziqueqä apäkänqä iqä, hinuä aowä qunqä, quanqä tqä, ä hñqisanä iqä, hñquenqä äwqä äkasuwä imäkätä qui äkasuwä tqä, ä kiuä nyuätñqä, knuä qäyasäqi ämetä imäkqä, itanga suqä quvqä huitanä-huitanä huizi-pqä imäkqä iquauñqä ätqä. ²³ Ga suqä quvqä iinä iqua, ämaqeuta ätimäwa äpqe, ämaqeuñi, Goti Iqueqä hinuä iqini, kiyä mätqä iwimäkänqiyä” ätukqe.

Siliya-Ponisiyatanä apäkä iyyqä quuvqä heqiyqenqä‡

²⁴ Jisasi Iqu iqi äväma, anä-himqä Tayä-tänä qäqiqinyqä äukqe. Iqini Iqu, “Ämaqe, Nyi täqi pmetanqgeunqe, änyä maqñqä epñqäuä” knuä wiyqanqä, anä hñque äpaqukqe. Iqu knuä ii äwikqä-qe, ämaqe, qu Iqu pmetanqgeunqe näqñqä ämakuwi. ²⁵ Apäkä hui, iyyqä meqi dnä quvqä tqäutangi, ii Jisasi Iquenyqä qätä maqänä äwiyäqe, äpäqe, Iqueä yukä-tänä qäqiqi qonä äuktäukqe. ²⁶ Apäkä ii Israitqä iquautanä ma, qua Siliya-Ponisiya iu imänqge. Ii Iqueä yukä iqi qonä äuktäuqe, “Nyaqä meqe dnä quvqä tqäutangi, Si huätä dowatiyä” ätuätä, yatñqä äwikqe.

²⁷ Iqu kimanji, “Ne ymisänji, ymeqeu-ganä käyä ävanä” ätukqe. “Ymeqeuqä ymisänji ämotautanä, hiveqä iquauñqä tnämäuqe, qäyu maeqä danä eänä.”

²⁸ I tquanqä, apäkä ii, “Ämaqä Naqä Iquki, Si qäyu ätnä-qe, ymeqä ymisänä änatquteqanqguwi, hiveqä iqua ämambñqäuä” ätukqe.

²⁹ I tquanqä, Jisasi Iqu, “Si ii ätnñqe, yqä uvä! Dñä quvqe, tqä meqini huätä ae ävämeqiyä” ätukqe.

§ 7:10 Anqumä Itmakqä 20:12; Kuknuä-suqä 5:16 * 7:10 Anqumä Itmakqä 21:17 † 7:13 Matiu 15:10-20
‡ 7:23 Matiu 15:21-28

³⁰ Inġanġi, apäkä ii, iyyqä anä iqi ätimäuqce, meqä iinġi, dnä quvqce ae ävämeqanġa, iyyqä yquvanġä iu witanġi äqunġqce.

Ämaqä qätäyqä kuknuä änä matqä iquenyqä

³¹ Jisasi Iqu anä himqä Tayänġi äväma, anä-himqä Saitonä-tänġä iu äwätä, qua Dekapolisi iu, eqä-huanġä Galili ätimäukqce. ³² Iqi timäuqanġa, qu ämaqä qätäyqä, kuknuä wiñuä änä maqñqä hñque, Iquenyqä ätuma äppiġi, “Iyää! Jisasi Iquki, Saqä hipae, ämaqä tqce itmaqiyä” ätukuwi.

³³ I tquanġuwänġa, Jisasi Iqu, ämaqä iqueni kiuänä itmeqce, Iqueqä hipae ämaqä iqueä qätä hovqä inġi-inġisa ävätäqetanġi, anġinġi, Iqu makukuä äquteqce, ämaqä iqueä tewi itmaqäkqce. ³⁴ Ii iqe, Iqu hinġui qäukuä haqä yätu äqunäqce, oänä ätätä, iqueni, “Epata” ätukqce. Kuknuä iinġi, kiqä quati tiinġi “Qäte äkivänä!” ³⁵ Iqu ii wimäkqanġa, ämaqä iqueä qäte äütänäqce, itanġa iqueä tewä-pqce anġuä eätä, iqu kuknuġi, iqueqä tqä-pa qe ätkqce.

³⁶ Jisasi Iqu ii iqetanġi, Iqu qunġi, “Ämaqeunġi awä mätquä pambiyä” ätukqce. Iqu ii qäyä tquanġi, qu awä ätākakuwi. ³⁷ Qätä äwiyäpiyä iqua, “Äänä imäkäqutiġyä” tpu ikuwi. “Iqu nätmatqä eeqä anġuä imäkqiyä. Qätäyqä-pqce, qätä äwiyqäuä. Kuknuä matqä-pqce, kuknuä tqä imäkqiyä” ätkuwi.

8

*Jisasi Iqu, 4,000 iquau buayä äwikqenqä**

¹ Inġanġi anġumġi, ämaqä kuapänänġi Jisasi Ique äwimepu, ymisanġä anġqenqce aanqä etanġä, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau tääqä ätuätumeqce, tii ätukqce. ² “Ämaqä tä, Nyitä hiunġi hñquaqu-hñque äpmeñuwi, ga ymisanġä bñqä di aanqä etanġqenqä, Nyi qunqä huäqä anunġiyä. ³ Inġi Nyi, quwqä anämqä dä yqänä iqä ändowatkqce, hñqua anä kinä-näunda äpquwä-qae, qanġä änä mäwqä ipu, hänaqeunġi dä päkombñqäuä” ätukqce.

⁴ I tquanġa, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, “Anä avqñqä täqinġi, ämaqä eeqänänġä tä ymisanġä bñqce, ne anġi ämetanä vatunquäwä?” ätukuwi.

⁵ Jisasi Iqu iquauñġi, “He bretqce, äänä ämeñäuä?” tquanġa, qu kimanġi, “Ne 7 ämeñunä” ätukuwi.

⁶ Inġanġi Iqu ämaqä eeqänänġi, “Quamä pmapiyä!” ätuäqce, bretqä 7 iquau ämeqce, Goti Ique “anġuiqä” ae ätuäqce, äqäyäkutätä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau äwikqce. Ävqanġa, iqua ämaqeunġi yanġä wipñqä äma ikäkuwi. ⁷ Itanġa qu hämapäkä wänqä hñjua qäsä ämaminuwi. Jisasi Iqu isuaunqä, Goti Ique “anġuiqä” ae ätuäqce, “Hämapäkä-pqä tä, qäsä yanġä wipiyä” ätukqce. ⁸ Inġi ämaqä eeqänġi äwqä änäpäsäpu iqi änätqutekuwi, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, aquvä ämaqiyäpu, hiqokä-qa 7 ämamikuwi. ⁹ Ymisanġä ii änminuwä iqua, 4,000 iquayġi. Ga Jisasi Iqu, quwqä anämqä ändowatkqce. ¹⁰ Iqu ae ändowätäqce, inġa qanġa Iqueqä ämaqä iquatä yimbaeu ikuapmäupiġi, qua Dalämanuta iunqä äukuwi.

“Si Tquki enġinqä ämänätquetnä, wäunjuä hui imäkqiyä” ätukuwinqä†

¹¹ Parisi hñqua, Jisasi Ique äwimapiġi, Iqueqä kuknuġi mändi kittqäpñqä ipäqiyäpu, yamwiqä äväpu, tii ätukuwi. “Si nätmatqä ämaqä mimäkqänänġi imäkätinä, Tquki enġinqce, mänätquayä.”

¹² I tquanġuwänġa, Jisasi Iqueqä äwqä imġi, qunqä hanġä-iqä ämetä, haaqä ätätä, “Ämaqä tanġa äpmeñuwä ii, wäunjuä imäkätinä ämänätquayä-qe, sunqä dqäuä?” ätukqce. “Nyi he naqä-qakuä etqä. Iqua nätmatqä hui hinġuä mäqunquä ipnä.” ¹³ I

* 8: Matiu 15:32-39 † 8:10 Matiu 16:1-4; Lukä 12:54-56

ätuäqe, Iqu quñi äväma, angi yimbaeu ikuapmäuqe, eqä-huänä yätäqängisanqä äukqe.

Parisi iquauqätä, Heroti iqueqätä, nätmatqä änyuämäwa peyqenqä‡

14 Inğanı Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, bretqä hui inä mämeqä, hui imäukuwi. Iutañi, qu yimbaeuñi, bretqä hñqunä ämapu äpmaminuwi.

15 Itanğanı Jisasi Iqu, “Parisi iquauqätä, Heroti iqueqätä, bretqä änyuämäwa peyqenqe, anguänä äminyäpu, wimasäpiyā” ätuätä, näqñqä äwikqe.

16 I tquanğa, iqua quwqä-quwä, “Ne bretqä aanqä etanğqenqä änatqiyā” ätnğäukuwi.

17 Iqu, qu iinä tñganğuwinqä, näqñqä ämeqe, iquau yatñqä äwikqe. “He ‘Ne bretqä aanqeqä’ ätnğuwı, sunqä tqauä? He näqñqä-pqä, ä kñuä-pqe, mämeqä iquwätanä? Heqä kñuä indqänqä iuñi, kñuä wäunui yasämä miqä da iqiyä? 18 He hiñuä-tänä enuwi, hiñuä mäqunquä ipu, qätä-tänä enuwi, qätä mäwiyqä ipu, kñuä äpakänäñi mämeqä iquwi, ii sunqäwä? 19 Nyi bretqä hipa hñgi eeqä, 5,000 iquaunqä äkutkqe, ga änatqutekuwi, he qa naqä manğui, äänä ämamikuwäwä?”§ ätukqe.

Iqua, “Ne qa 12 ämamikqueqä” ätukuwi.

20 Itanı Iqu, “Ga Nyi bretqä 7, ämaqä 4,000 iquaunqä äkutkqä, änatqutekuwi, hiqokä-qa manğui, äänä ämamikuwäwä?”* ätukqe.

Qu, “Ne qa 7 ämamikqueqä” ätukuwi.

21 Ga Iqu, “He iinqe, näqñqä mämeqä yqänä itqänäuä?” ätukqe.

Jisasi Iqu, hiñuä quvqä Betsaitätanä hñque anğua imäkkqenqä

22 Itanğanı iqua anä-himqä Betsaitä qe ätimäukuwi. Iqinı, qu ämaqä hiñuä quvqä hñque, Jisasi Iquenqä ätuma ätimäupiyi, “Iyää, Jisasi Iquki, tqä hipae itmaqiyä” ätukuwi.

23 I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, ämaqä iqueni, a ämasqänğa, anä himqä yäpaqä mängisa ätuma äwäqe, iqueqä hiñuiu makukuä äwqutäqe, hiñuä-huiwiu itmaqiyätä, yatñqä äwikqe. “Si nätmatqä hui hiñuä äqunäninyä?”

24 Iqu hiñuä äqänäqe, “Nñqä, nyi ämaqä hui qanä ikiqanğä äqunmä-qe, quñi ätnänäqi mäqunquä enänä. Qu zä enqä-panä-qua etanğä äqunänänä” ätukqe.

25 I tquanğa, Jisasi Iqu, Iqueqä hipae, ämaqä iqueä hiñuä-huiwä iu itmaqiyqanğa, iqueqä hiñui hämänä äqänätä, anğua ätimäuqanğa, iqu nätmatqä eeqänäñi, ätnänäqi äqunğqe. 26 Itanğanı Jisasi Iqu ämaqä iqueni, “Si anä-himqeuñi mäpaquvqä, tqä anıunqä jänä uvä” ätukqe.

Pitä iqu, Jisasi Iquenyqe, “Kraisi Iqueyqä” ätkqenqä†

27 Itanı Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatä, anä wänqä, anä-himqä Sisariya-Pilipai iu mätnätanğqeuñqä äukuwi. Hänäqä äwäpiyā nämñi, Iqu quñi yatñqä äwikqe. “Ämaqe, Nyinqe, tqeueqä ätätqänuwäwä?”

28 Iqu yatñqä ii vqanğa, iqua tii ätukuwi. “Ämaqä hui Sinyqe, ‘Jonä asñä-qäyqä iqueqä,’ hui, ‘Laisa iqueqä,’ itanğa hui, ‘hiñuä-tqä-queqä,’ ätätqänuwıqä” ätukuwi.

29 Iqua iinä tquanğuwänğa, Iqu iquaunı yatñqä tii äwikqe. “Hiyaqä kñuä duiñi, Nyi tqunğä?”

Iqu i tquanğa, Pitä iqu, “Si Kraisi ne äminesñqä, Goti Iqu atäunüä äkikqä Iqukiyqä” ätukqe.

30 Inğanı Iqu, quñi, “He Nyinqe, ämaqeunı awä mätkuä pampiyä” ätätä, kukñuä yänänäqñqä ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätä, angi vaunıñqä ätkqenqä‡

‡ 8:13 Matiu 16:5-12 § 8:19 Makä 6:43 * 8:20 Makä 8:8 † 8:26 Matiu 16:13-20; Lukä 9:18-22 ‡ 8:30 Matiu 16:21-28; Lukä 9:22-27

³¹ Ii ätuäqetani, Jisasi Iqu, iquau näqñqä änyä-hänä hui ävätä, tii ätukqe. “Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, hanä-iqä kuapänä meniqeqä. Itanga ämaqeü miqä iquau, hiqäva-imäkqä naqä iquau, itanga kukñuä-suqenqä näqñqä-pqä iquau, Iquenji pizqä päsqanquwänga, Iqu hea hñquaqui-hñque äwiqe, anqumä vauniqeqä” ätukqe.

³² Jisasi Iqu eeqäpnä ätnänä iqi tquanga, Pitä iqu Iquenji, haqä nänä ätuma äwäqe, “Si kukñuä iini, awä matqä panä. Ii quvqeqä” ätukqe.

³³ Pitä iqu i tquanga, Jisasi Iqu yakmbä iqe, Iqueqä ämaqä iquau äqunä, Pitä iquenji, manä mi äminyätä, “Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunqä iquki, hoptäwä manyqä, qänaki nyi! Tqä kñuä indqänqe, Goti Iqueä ma, ämaqä iquauqeqä” ätukqe.

³⁴ E ätuäqe, Iqu, ämaqeütä, Iqueqä ämaqä iquautä tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi qänaki nyivändätñqä etanqutqe, iqu, iqueqä-kiuänqä kñuä mämeqä, iqueqä zä-huätati hunqe ämetä, Nyi qänaki nyivändänä. ³⁵ Ii tiinjqä. Ämaqä hñqu, iqueqä hänä-pmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäknäniqeqä. Inäqe ämaqä hñqu, Nyinyqätä, kukñuä äñguä we-hunqä-täninqätä, kñuä indqänätä, iqueqä hänä-pmeqe ävquatämämitätqe, iqu hänä pmetäniqeqä. ³⁶ Itanga ämaqä hñqu, nätmätqä qua täutanji eeqä ämetä, äpäkonqge, iqueqä nätmätqä eeqänänä iini, yätamäkqä äänä väniqiyä? ³⁷ Itanga ämaqä hñqu, iqueqä quuvqe anqumä metñqe, squäsua väniqäwä? ³⁸ Itanganji, apäkä, qokique äväma qanä hñgi qñqä enqä-panä iini, ämaqä tänqä äpmeñuwi, asä e imäkäpu, Goti Iquenji tuwä äväpu, suqä quvqä imäkätqänä. Inji, ämaqä hñqu qutä anä äpme, Nyinqätä, Nyaqä kukñuinqätä womba winqanqutqe, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, Kaniqueä yänänäqñqä motqueqä di ämetä, Goti Iqueqä enätqä iquatä äppqänqanji, Iqu ämaqä iquenyqä womba yäniqeqä” ätukqe.

9

¹ Inqanji Jisasi Iqu qunji, “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä täqi tä ätqäunuwä hñqua, mäpäkonqä, hänä yqänä äpmapiyänqanji, Goti Iqunä miqe, Iqueqä yänänäqñqetä äpqanqutqe, hinuä qumbnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitanä ingqenqä**

² Hiunji 6 ae äpäwqanqanji, Jisasi Iqu, Pitä ique, Jemisi ique, itanga Jonä ique itmeqe, qoqonä quäuqä hñquenqä ätuma ekqe. Iqinji iquauqä-quwänä äpmaminjuwi. Iquauä hinuä iqisanji, Jisasi Iqu huiwä huitanä ingqäqe. ³ Iqueqä qäki, we-hunqä aanä qäpaiqänänä äyäminqe. Ämaqä qua täutanä hñqu, ämuasmänqä qäpaiqä iinjä enqä-pa timäutñqe, änä mimäkqä yänä. ⁴ Inqanji iqua, Laisa iqutä, Mosisi iqutä, iquaqu, Jisasi Iqutä anä ätqäunyä, kukñuä tätqätanqä äqunquwi. ⁵ Ii äqunäpiyinqä, Pitä iqu Jisasi Iquenji, “Ämotqueqä Naqä Iquki, ne täqi äpmeñque, ii äñguänänjqä. Ne ittänä anä hñquaqu-hñque mätatunqeqä. Hñqu Tqänqä, nñ hñqu Mosisi iqueqänqä, itanga hñqu Laisa iqueqänqänänä” ätukqe. ⁶ Pitä iqu kukñuä ii ätukqe, iqua zä kiinjä ipu, ga iqu kukñuä äänä täninqe, kñuä yasämä mäwimeqä iqanqi, ii ätkqe. ⁷ Inqanji qaquvqä hñqu äpäqe, iquauñi äpatqäkqe. Iwä qaquvqä iqueuä yäpä imdanji kukñuä hñqu tii ätkqe. “Tä Nqä Ymeqä aanä kiinjä änyinätñqä Iqueyqä. Iqueqä kukñui qätä wipiyä.” ⁸ I tqanqi äwipiyi, qu hinuä qävqä ikuwi, ämaqä aanqä eä, Jisasi Iqunä qutä tqäutanqi äqunquwi.

⁹ Qu qoqonä yätuta äpäpiyänqanji, Jisasi Iqu iquauñi, “Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu hänä vauniqänqanqe, hiqä hinuitä äqunänquwinqe, ämaqeünji, awä mätkuä

* 9:1 Matiu 17:1-13; Lukä 9:28-36

pambiyä” ätukqe. ¹⁰ Qu, Iqu tquanḡḡä-pa, awä matqä ipu, yatḡḡä tii inguwi. “Hänḡ vauqe, ii squäwä?”

¹¹ Itanḡa qu Iqueni, yatḡḡä tii äwikuwi. “Kukḡuä-suḡenḡä näḡḡḡä iqua, ‘Laisa iqu-ganä pänḡiyä-qe’ sunḡä tätḡänḡäuä?”

¹² I tquanḡuwänḡa, Jisasi Iqu, “Ii naḡä-qakuänäyi. Laisa iqu-ganä äpätä, nätmätqä eeqänäḡi, anḡumä anḡuä imäkänḡiyä. Inä-qe, Goti Iqueḡä bukä iunḡi, ‘Ämaḡeuḡä Ymeḡä Ekḡä Iqueni, qu himä-wiuḡḡä kiinḡä äväpu, täḡä-hunḡä kuapänä meniḡeḡe,’ tuwanḡuä iinḡi, sunḡä ätä äḡänänä?” ätukqe. ¹³ “I etanḡi Nyi he tiinḡä etmḡe. Laisa iqu ae äpkqe. Ga Goti Iqueḡä bukiu äḡänänḡä-pa, qu quwḡä äwiḡḡeunä ipu, suḡä quvḡä huitanḡä-huitanḡä itquakuwiḡä” ätukqe.

Jisasi Iqu, ymeḡä qokä dnḡä quvḡä-tänḡä hḡque, anḡuä iwimäkḡenḡä†

¹⁴ Iqua äppiḡi, Iqueḡä wäunḡänḡä ämotquaminḡä huizi iquau wimapḡḡä ipiyänḡanḡi, ämaḡä kuapänäḡi, iquau äpputmäupu, ga kukḡuä-suḡenḡä näḡḡḡä hḡqua, iquauḡä kukḡui mänḡi kittḡäpḡḡä itḡätanḡä äḡunḡuwi. ¹⁵ Ämaḡä eeqänäḡi, Jisasi Iqu äpḡanḡi äḡumbiyänḡanḡi, yäunḡuä ipu, Iquenyḡä maḡänä äupiḡi, yeeḡä äwikuwi.

¹⁶ Inḡanḡi Iqu quḡi, yatḡḡä tii äwikqe. “He iquatänḡi, manḡä-mäkä sunḡä äunätḡänḡäuä?”

¹⁷ I tquanḡa, ämaḡä hḡqu ämävauqe, “Näḡḡḡä-vḡä Iquki, ḡḡä ymeḡä dnḡä quvḡä ätḡäuä kukḡuä matqä itḡätanḡi, Sinyḡḡä ätuma äpḡänä. ¹⁸ Dnḡä quvḡä iqu iqueni, ppḡä yätḡḡä imäkätä, qua iḡi ämatnmäutḡḡe. Ga, iqu makusewä kuä äsätä, hiḡuanḡi manḡtäsqukuä ämäuqe, yukä hipa woä äwimäutḡḡe. Iinḡä etanḡi nyi, Tḡä wäunḡänḡä ämotquetḡänḡä iquauḡi, huätä mamäupḡḡä yatḡḡä vḡanḡa, iqua iinḡi änä mimäkḡä iḡäuä” ätukqe.

¹⁹ I äwiyäqe, Jisasi Iqu iquauḡi, “He ämaḡä quuvḡä maeḡiyḡä tḡuenä! Nyi hesä anäḡi, squänḡanḡä pmamḡäwä? Ä, hesanḡi hanḡä-ique, squänḡanḡä meḡämḡäwä?” ätuätä, tii ätukqe. “Ymeḡä iqueni, ätuma bpiyä.”

²⁰ I tquanḡa, qu ymeḡä iqueni, Iquenyḡä itmeḡanḡuwänḡa, dnḡä quvḡä iqu, Ique hiḡuä äḡunäḡänḡanḡi, ymeḡä iqueni ppḡä yätḡḡä imäkḡanḡa, ymeḡä iqu qua iḡi äpäknäqe, iqueḡä manḡi makusewä kuä äsätä, qua iḡi huaḡä-huaḡä ikqe.

²¹ I iqanḡa, Jisasi Iqu kanique, yatḡḡä tii äwikqe. “Ymeḡä tḡuenḡi, äḡḡgata ti äwimakḡäwä?”

Kimänḡi, “Dänḡanḡa äwimakḡeḡä” ätukqe. ²² “Dnḡä quvḡä iqu, ymeḡä ique pizḡä päsatḡḡe, tä iu ämävetä, ä eqä du ämäyetä, ii iḡa äwätḡḡe. Itanḡi Si nätmätqä hui yätamäkḡä iqä-tänḡä enḡi, yenyḡä huäḡä kuḡḡanḡuti, yätamäkḡä yeyä” ätukqe.

²³ I tquanḡa, Jisasi Iqu iqueni, “Si ‘Yätamäkḡä iqä-tänḡä enḡiuä’ ändḡi, sunḡä ändnyä? Quuvḡä eqiyätḡunḡuwä iqua, nätmätqä eeqä timäutḡḡä imäkḡḡḡäuä” ätukqe.

²⁴ I tquanḡanä, kaniqu manḡä yänänäḡḡe, “Nyi quuvḡä eqiyänḡä-qe, Si nyi äwa iḡeunḡi, yätamäkḡä nyisḡḡä äktḡänä” ätukqe.

²⁵ Inḡanḡi, Jisasi Iqu ämaḡä kuapänäḡi tnänḡä pḡanḡä äḡunäqe, Iqu dnḡä quvḡä iqueni, “Dnḡä quvḡä kukḡuä matqä, qätä mäwiyḡä imäkḡä iquki, nyi si, ymeḡä iquesa täḡḡi huätä ätimäutnä, ga anḡi mäpaquvḡä isḡḡä äktḡänä” ätukqe.

²⁶ I tquanḡa, dnḡä quvḡä iqu zääḡä ganä ätäqe, ymeḡä iqueni ppḡä yänänäḡḡä yätḡḡä iwimäkäqe, huätä ätimäukqe. Itanḡa ymeḡä iqu pizḡänänḡä-qu witanḡa, ämaḡä kuapänäḡi, “Ymeḡä iqu näwi äpäkonä äwinä” ätukuwi. ²⁷ I witanḡa, Jisasi Iqu iqueḡä hipaeu a ämaḡätätä, pämä vauḡumuatḡanḡa, iqu pämä ätḡäukqe.

† 9:13 Matiu 17:14-21; Lukä 9:37-43a

²⁸ Qänakñi, Jisasi Iqu anä iu pmetanğani, Iqueqä wäunjuänğqä ämotquaminğqä iqua, quwqä-quwänä anä äpmapu, “Ne dnä quvqä iqueni, huätä mandawatqe, sunğqä iququwä?” ätuäpu, yatñqä äwikuwi.

²⁹ Iwä, Iqu iquauni, “Dnä quvqä tiini, nätmätqä huisä mändowatqä, kiqä Goti Iquenyqä tääqä ätäpiyä iutanänjğqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Äpäkonätmä, vaumninğeqä” anğı ätkqenğqä†

³⁰⁻³¹ Qu iqi ävämani, qua Galili iuni jänä ämäwqätäukuwi. Inğani Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänğqä ämotquaminğqä iquaunä näqñğqä vätnğqä wiñğanğı, Iqu ämaqe, Iquenyqä “Iqiyqe” näqñğqä mapñğqä diñqe, mawinğqä ikqe. Iqu iquauni tii ätuminğqe. “Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqueni, itumepu ämaqä iquauä hipa iu wipnuwiqä. Itanğa qu Iqueni pizqänä päkpnuwiqä. Hiunji hñquaqu-hñque ae äpäwqanğani, Iqu anğumä hänä vaunıqeğqä” ätukqe. ³² Iqu kukñuä ii tquanğqenğqe, iqua näqñğqä mämeqä qäyä ipu, ga zä wiñğanğqeutani, Iqueni yatñqä mäwqä ikuwi.

Qu, “Neyaqä awä iqisani, yoqä naqä-täni tqukä?” ätnğuwinğqä§

³³ Iqua Kapänamä ätimäupiyyi, anju äpmapiyanğani, Jisasi Iqu iquauni, “He hänaqä dutani sunğqä ätnğapätqänjuwäwä?” ätuätä, yatñqä äwikqe. ³⁴ I tquanğa, iqua hänaqä dutani, “Nyi naqeğqä, nyi naqeğqä” ätnğapkuwä etanğqenğqä, kukñuä hui kima mätkuä äpmaminjuwi.

³⁵ Iqu quamä ae äpmeqetani, 12 iquau, “Eä-embiyä!” ätuäqe, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu naqä-pmeqänğqä wiñğanğutqe, iinä iqu eeğänänğä iquauqä yäpakä, itanğa iquauqä wäunjuä-wiyqä hetñqeğqä” ätukqe.

³⁶ I ätuäqetani, Iqu ymeqä wänğqä hmbi itumeqe, iquauä awä iqi ätquteäqe, ymeqä iqueni atukuä ämaitä, iquau tii ätukqe. ³⁷ “Ämaqä hñqu ymeqä wänğqä hmbini, Nyinğqä kñuä äme, yeeğä itumeqäqe, iqu Nyi indmeqiyä. Itanğa Nyi indmeqäqe, ii iqu Nyinä mindmeqä iqiyä. Iqu Nyi änändowatkqä Ique, inä itumeqiyä” ätukqe.

*‘Ämaqä ne hñgisa minetqueğqä iquwä iqua, neqä-quaiqä’ ätukqenğqä**

³⁸ I tquanğa, Jonä iqu Jisasi Iqueni, “Näqñğqä-vqä Iquki, ämaqä nesä anä mikiqä itñğqä hñqu, saqä yoqeta dnä quvqä huätä dowatqanğı äqunätanä, ne iqueni, ‘Iñi mimäkqä panä!’ ätukqueğqä” ätukqe.

³⁹ Jonä iqu i tquanğa, Jisasi Iqu, “He ique pmua mimäkqä pambiyä” ätukqe. “Ämaqä hñqu, nätmätqä ämaqä mimäkqänänğä di, Nyaqä yoqeta imäkqä iqu, Nyinğqä kukñuä quvqä di maqänä matqä yänğqiyä. ⁴⁰ Ämaqä ne hñgisa minetqueğqä iquwä iqua, neyaqä-quayqä. ⁴¹ Nyi naqä-qakuä etqä. He Kraisi Ique qänaki vändqä-quenä etanğuwinğqä, ämaqe, he eqä-häki, ämbñğqä etapquwi, qu hiñgi metapqä iqä. Qu Goti Iquesani, anğui ämapnuwiqä” ätukqe.

Suqä quvqe, quuvqä heqiyqe qui imäkqenğqä†

⁴² “Ymeqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñğqä täutanä hmbu, ämaqä hñqueuä suqä imäkqanğqä iu hiñuä äqunätä, asä iinä imäkätä quanğä päkñğanğutqe, ämaqä suqä ipäqiyqä iqueni, hanä-iqä naqänänği wimenä. Ämaqä hñqua hikä naqänänğä hñqu ämepu, iqueqä hiñuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huänğä bu tnämäueqanğpqe, ii hanä-iqä naqä-qe, huizique mämwqätäuqä yänğqiyä” ätukqe. ⁴³⁻⁴⁴ “Tqä hipa hñqu suqä quvqeunğqä äkiyqiyäma uwqanğutqe, huätä täwisñqe. Si iinä inği, hänğä hea ique-ique pmeqe ämatñi. Iinğä miqä isqe, hipa qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä maisquä yäniqä äsänğeu äktnämäupnuwi. Hipa hñqunä änyänği, ämäwqätäutñi. ⁴⁵⁻⁴⁶ Itanğa tqä yukä hñqu suqä quvqeunğqä äkiyqiyäma uwqanğutqe, huätä

† 9:29 Matiu 17:22-23; Lukä 9:43b-45 § 9:32 Matiu 18:1-5; Lukä 9:46-48 * 9:37 Lukä 9:49-50 † 9:41 Matiu 18:6-9

täwisnqe. Si iinjä inji, hänä hea ique-ique pmeqe ämatni. Iinjä miqä isqe, yukä qäquaqu yqänä nyqä-quki, tä maisquä yäniqä äsänqeu äktnämäupnuwi. Yukä hñqunä änyäni, ämäwqätäutni. ⁴⁷ Ä tqä hinuä hñqu suqä quvqeuñqä äkiyqiyäma uwqanqutqe, huätä tqüätñqe. Si iinjä inji, hänä hea ique-ique pmeqä ämatni. Iinjä miqä isqe, hinuä qäquaqu yqänä qñqä-quki, tä maisquä äsänqeu äktnämäupnuwi. Ä hinuä hñqunä äqänäni, Goti Iqunä miqeuñi äpaqutni. ⁴⁸ Tä iinjä äsänqä iqueni, *Piweqe mapäkonqä ipu, itanga te maisquä yäniqeqä.*‡

⁴⁹ Haki, nätmätqä äpakänä witpñqä imäkätñqä-pa, ämaqä eeqänänä iuñi, te äpakänä e imäkäniqeqä. § ⁵⁰ Haki äñguänä etanqñqä-qe, kiqä ätquänqä di qäpu eqäqe, ga anqi ätquänätñqenqe, äänä imäkpni? Hakä enqä-pañuenä ätimäupu, itanga äwqä hanuä inqunenä pmapñqeqä” ätukqe.*

10

*Suqä apäkä huätä dowatqenqä**

¹ Jisasi Iqu anä-himqä iuñi äväma, qua Jutiya iunqätä, itanga eqä Jotänä yätäqänqisanqätä äukqe. Inqani ämaqä kuapänänä anqumä Ique wimeqanquwanga, ga Iqueqä suqä hea ique-ique iminqä-pa, Goti Iqueqä kukñuinqä näqñqä anqumä äwiminqe.

² Inqani Parisi hñqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yamwiqä äväpu yatñqä tii äwikiwi. “Neqä suqä duñi, ‘Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatqänqä,’ ätnä, ‘ä mändowatqänqä’ ätnänä?”

³ I tquanguwanga, Iqu tii ätukqe. “Mosisi iqu henji, suqä äki etapkqäwä?”

⁴ Inqani qu tii ätukuwi. “Mosisi iqu, ‘Ämaqä hñqu, iqueqä apäki huätä dowatätñqä etanqutqe, iqu huätä dowatqä tuwanuä äqiyätä, huätä inqä dowatätñqeqä,’ ätkqeqä” ätukuwi.

⁵ Jisasi Iqu, qunji kima tii ätukqe. “Mosisi iqu suqä iinjä imäkqäpñqä ätätä tuwanuä äqäkqe, ii he nyuänä woyqä imbu, hñqisanä iqä-quenä etanqgetanänñqä” ätukqe.

⁶ “I etanqi, ainqani, Goti Iqu nätmätqä eeqänä ipäqiyätñqä imäkätäqänqani, ämaqe, ‘Iqu qokätä, apäkätä imäkkqe.’† ⁷⁻⁸ Iinjä imäkätäqetani, tiinjä ätkqeqä. ‘Qokä hñqu, kandä-känatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämänyinyä, huiwä naqä-hñqunä änyinyä pmeqänqeqä.’‡ Goti Hanjuwä Iqu iinjä ätkqetani, qäyaqu huiwi hñquaqu minqä, hñqunä änyinyä pmesiyänqeqä. ⁹ Iinjä etanqi nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu naqä hñqunä ämamonyetqe, ii ämaqä hñqu mandumakñqeqä” ätukqe.

¹⁰ Itanga qu anju äpmapiyänqani, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Ique kukñuä iinjä yatñqä äwikiwi. ¹¹ I vqanguwanga, Iqu iquaunji tii ätukqe. “Ämaqä hñqu iqueqä apäki huätä ändowatätä, apäkä änyä-hänä hui ämeqäqe, ämaqä iqu iqueqä apäkiñi qui imäkätä, huizitä huiwä yanä hñgi ikiqä enqä-pa imäkqi. ¹² Itanga apäkä-pqä ii, iyyqä qoki äväma, qokä änyä-hänä hñque ämuangqe, ii-pqe huizitä huiwä yanä hñgi ikiqä enqä-pa imäkqiyä” ätukqe.

Ymeqä wänqä isuaunqes

¹³ Ämaqä hui ymeqä wänqä isuaunji, Jisasi Iqu hipa haqeqi wiyätñqä, ätuma äwimakuwi. Ii ätuma wimeqanquwanga, wäunqänqä ämotquaminqä iqua, “Huätä ätuma upiyä!” ätukuwi. ¹⁴ Jisasi Iqu hinuä ii äqunäqe, Iqu iquaunji, upui-hinuä

‡ 9:48 Asayä 66:24 § 9:49 Näqñqä-tñä hñqua, kukñuä iinjä iqueqä quatinqe, tii ätätqänäuä. Haki, hiqäva eeqänäni, ikikinyänä iwimäkätqänuwä-pa, te ämaqä eeqänäni ikikinyänä imäkänä. Hiqäva-imäkqä 2:13 * 9:50 Matiu 5:13; Lukä 14:34-35 * 10: Matiu 5:31-32; 19:1-12; Lukä 16:18 † 10:6 Ipäqäkqä 1:27 ‡ 10:7-8 Ipäqäkqä 2:24 § 10:12 Matiu 19:13-15; Lukä 18:15-17

ämoqunätä, “Ymeqä wänqce, Nyinyqä qäyā äppiyä. Goti Iqunä miqeuñi, täsua enqä-panä yäpänqisa epñqä-qae, ‘Oeyqä’ matqä pambiyä!” ätukqe. ¹⁵ “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu Goti Iqunä miqä dunji, ymeqä wänqä itmetqänjuwä-pa mitmeqä da itqe, iqu Goti Iqunä miqä iunji, mäpaquvqä yäniqe.” ¹⁶ Ii ätuäqce, Iqu ymeqä hñqunä-hñqunä quvätäuku ämäqumuateqce, hipa nyuänjä haqeqi äwiyätä, Goti Iqu äñguä iwimäkätñqä yatñqä äwikqe.

*Ämiqä, nätmätqä kuapänänjä-tänjä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätñgiyinqä**

¹⁷ Jisasi Iqu qañä tii wätñqä iqanqa, ämaqä hñqu Iquenyqä tnänjä äpeyäqce, qonjä äwoktäütä, Iqueni yatñqä tii äwikqe. “Näqñqä-vqä Äñguä Iquki, nyi hänjä hea ique-ique pmeqce äänä itmä mamniqäwä?” ätukqe.

¹⁸ I tquanqa, Jisasi Iqu, “‘Äñguä Iqukiyqce’ sunqä dnyä? Ämaqä äñguänänji, Goti Hanjuwä Iqunänjqä” ätukqe. ¹⁹ “Si kukñuä-suqenqce, näqñqä äyā ennä. Ii tiinjä iquaunqä,

‘Si ämaqä pizqä mapäsqä panä. Qokä-apäkä ämanqce, huizitä huiwi yanjä mikiqä panä. Quwä mämeqä panä. Kukñuä jänä imäkqä iqueni, tiwiqä quanqä mätquä panä. Ämaqeu quanqä ätuätinä, mämotauqä panä. Itanqa tnaqä-tnunjuau yäpā iqi qänaknä iqätñqeqä’” ätukqe.†

²⁰ I tquanqa, ämaqä iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, ymeqänqatqä suqä iunji qänaknä iqa äpätnqce, tänqa täsuwänä” ätukqe.

²¹ Inqani Jisasi Iqu, ique hiñuä äqunäqetani, Iquenyqä aanjä kuapänä wiñqanqi, “Nätmatqä hñqu si äwa yqänä injinyä. Si nätmätqä ämenji, ga äwätinä, eeqänä mbqänqä imäkätinä, itanqa ämaqä aanqä etanquwiu wisñqeqä. Itanqa si qäukuä yätunji yquayä-tänjä hesñqänänjä. Ii ae imäkñi, äpätnä, Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe.

²² Kukñuä iinjä qätä äwiyäqce, iqu yquayä kuapänänjä-tänju etanqçenqä, iqueqä äwqä imdani hanjä-iqä ämetä, hipenji yäüä äpitä, ävämaqce.

²³ I uwqanqa, Jisasi Iqu hiñuä ipe-ipe äpäqunqeyätä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau tii ätukqe. “Qua-yquayä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqunä miqä dunji, qeiqinyä ma, yänänäqñqceuta paquvqeqä.”

²⁴ I tquanqa, iqua Iqueä kukñuinqä yäunjuä ikuwi. Iñqce, Jisasi Iqu qunji anqumä, “Ymeqä tqenä, Goti Iqunä miqeu paquvqce, qeiqinyä ma, yänänäqñqceuta paquvqeqä!” ätukqe. ²⁵ “Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänjä hovqä iu wätñqce, iqu yänänäqñqä iutanä wänä. Inqce, ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, Goti Iqunä miqeu paquvqä yänänäqñqce, kametqä iqueqeuñi, ämäwqätäunä” ätukqe.

²⁶ Inqani iqua yäunjuä naqänänjä ipu, tii ätñguwi. “Inji ämaqä qui imäkñätqänjuwitanji, hänjä hea ique-ique pmeqce, tqce meniçiyä?”

²⁷ Jisasi Iqu, iquau hiñuä jänä äqunä, tii ätukqe. “Ämaqce, iinjä änä mimäkqä iqanqçqä-qe, Goti Iqu äwa mämiqä yänqiyä. Nätmatqä eeqänänji, Iqu qäyunä imäkänqiyä.”

²⁸ I tquanqa, Pitä iqu Jisasi Iqueni, “Hiñuä qunä! Ne nätmätqä eeqänänji ävämanji, Si qänaki äyā äkivändänjunä” ätukqe.

²⁹⁻³⁰ Jisasi Iqu kimanji, “Nyi heñi naqä-qakuä etqänä. Qua täunji, ämaqä tqce-tqce iqueqä anjä, kätä-käunqgua, känanyi-känapqca, kanä-känäu, ymeqä, ä wäunjuä-pqce, Nyinqätä, Nqä kukñuä äñguä we-hunqä-tänjinqätä ävquatämäutqce, tñänqce, asä iinjä iqua, aanjä hävemänänqce, inä ämeniqce. Itanqa iqu hanjä-iqä qäsä mequänä. Inji

* 10:16 Matiu 19:16-30; Lukä 18:18-30 † 10:19 Anqumä Itmakqä 20:12-16

hea yäpakänğanı, hänä hea ique-ique pmeqä meniçe. ³¹ İnäçe ämaqä, tänğa yoqä-tänä eänuwä iutañä kuapanänjä hñqua, qänakñi yoqä maeqänçe. Itanğa tänğa yoqä maeqä eänuwı, inğanı yoqä naqä-tänänçeqä” ätukçe.

Jisasi Iqu, “Äpäkonätmä, vaumnıeqä” anğı ätkençä‡

³² Qu Jerusälemänçä äyäpiyä iunı, Jisasi Iqu hiñuiqä äwımamınçe. Iqueqä wäunüänçä ämotquamınçä iqua, yäunüä ipu, qänaki äymıñuwı. Itanğa huiziqua zä ipu, qänaki äwıvändmıñuwı. Inğanı Iqueqä wäunüänçä ämotquamınçä iquaunä itmeçe, Iqueqä-kiuä hanä-ıqä wımenıqä dınçä, iquauñi anğumä awä tii ätukçe.

³³ “Qätä nyıpiyä. Tänğanı ne Jerusälemänçä äyätanä, äyä ätqeyqunä. Yänıñi, Ämaçeuçä Ymeqä Ekqä Iquenı, qu hiqäva-imäkqä naqä iquauqätä, kukñuä-suqençä näqñqä iquauqätä, hipa iunä wıññäuä. Itanğa iqua Iquenı, kukñuä ämitäpu, ‘Iqu äpäkonätñçeqä’ tññäuä. Inğanı qu Iquenı, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanğı, huizi iquau-mända wıññäuä. ³⁴ İnı ämaqä iinjä iqua, Iquenı ewiıqä kukñuä ämitäpu, makukuä äwqutäpu, guä yänä-tänı ämepu, täua ätäväpu, pızqä päkpnuwiqä. I etanğı hiunji hñquacu päwqanğa, hñquququenı ävaunıeqä” ätukçe.

Jemisi, Jonä gueqi, Jisasi Ique yatñqä äwikiyınçäS

³⁵ Itanı, Jemisi, Jonä, Sepri iqueqä hikñä iquacu, Jisasi Ique äwımayı, “Näqñqä-vqä Iquki, Si yeqä äyengänğı yatñqä äkiyqueunı, imäkñçeqä” ätukiyı.

³⁶ I tquanğıyänğa, Jisasi Iqu iquaquıñi, “Nyı qe squä qemäkmqä äqenğıyä?” ätukçe.

³⁷ I tquanğa, iquacu naqä pmanyıyänçä wıñğanğı, Jisasi Iquenı, “Si yoqä naqä ämetnä, ämaqä ämitñänğanı, ye hñqu saqä hipa ämuangisa, itanğa hñqu qunamäuqänğisa pmenyquençä äyengıyä” ätukiyı.

³⁸ İnjä tquanğıyänğa, Jisasi Iqu iquaquıñi, “Qe iinjä yatñqä iqiyı, änyä maqñqä enıyınçä. Eqä-häkä Nyı nmqä änyänçe, qe-pqä inä änyıyänqätanä? Itanğa, asñä Nyı meqanğqä-pa, qe-pqe ämayänçä-tanä?”

³⁹ İnı, “Ye imäkenqueuä” ätukiyı.

Jisasi Iqu iquaquıñi, “Eqä-häkä nyı nmqä iqueunı, qe-pqe inä änyıyänçeqä, itanğa asñä Nyı meqanğqenı, qe-pqe inä mayänçeqä. ⁴⁰ I etanğı, Nyaqä hipa ämuangisatä, ä qunamäuqänğisatä pmanyıyänçe, Nyı atäunüä miqä da imqänä. Goti Iqu ämaqä hñquacu atäunüä itä, zä-hawi ämaqä iquaquınyqä näwenyä ämaeqeqä” ätukçe.

⁴¹ Wäunüänçä ämotquamınçä 10 iqua, Jemisi, Jonä gueqi ii tquanğinyä äwiypıyä iutañi, qu iquaqıñi himänä äwiypu, äwqä äkasuwä imäkkuwi. ⁴² Inğanı Jisasi Iqu eeqäquau tääqä ätuätumeçe, tii ätukçe. “He näqñqä äyuwä. Ne Israitqä qäyä etanğı, huizi iquau miqä epıyä iqua, yänänäñqetä, yoqä naqetä ämapu, quwqä ämaçeunı, äwıñqä quwqä dunä qänakñä ipñqä iwımäkätqänäuä. ⁴³ İnjä etanğı, hiyaqä awä iqıñi, suqä tä mäwiqä itñçeqä. Oeyqä. Ämaqä hñqu, hiyaqä awä iqısanı, hiqä ämeyätñqä wıñğanğutçe, iqu heqä wäunüä-eyqä-qu pmetñçeqä. ⁴⁴ Auä, ämaqä hñqu, hiqä naqä pmetñqä wıñğanğutçe, iqu hiyaqä wäunüä-eyqä hıñğänçä-qu pmetñçeqä. ⁴⁵ İi tii etanğqä dutayı. Ämaçeuçä Ymeqä Ekqä Iqu suqä iinjä asä inä imäkqıyä. Iqu äpkçe, ämaçe Ique wäunüä yätamäkqä wıññäuä äpkqä manä, oeyqä. Iqu äpkçe, iquau wäunüä yätamäkqä ävätä, Iqueqä hänä-pmeçe ävätä, qokä-apäkä kuapanänjä iquau anğı mbqä imetñqä äpkçeqä” ätukçe.

*Jisasi Iqu, Batimiyasi ique anğüä iwımäkkençä**

‡ 10:31 Matiu 20:17-19; Lukä 18:31-34 S 10:34 Matiu 20:20-28 * 10:45 Matiu 20:29-34; Lukä 18:35-43

⁴⁶ Itañi Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquatä, anä himqä Jeriko ätimäukuwi. Iquatä, ämaqä kuapänänitä ävämeqanqanqä, ämaqä hinuä pisqä, Batimiyasi, Timiyasi iqueqä hiknä iqu, huänqä manä iqi äpme, mbqä nätmatqä isuaunqä tquämanminqä. ⁴⁷ Iqu, “Jisasi Nasäretqätanä Iqueqä” tqanqä äwiyäqetanä, aawqä yänänäqanqä ätätä, tii ätkqä. “Jisasi, Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinqä huäqä äkunänä.”

⁴⁸ I tquanqa, ämaqä kuapänäni, iqueni äminyäpu, “Aawqä matqä panä!” ätukuwi. Ii qäyä ätquanqä, iqu aawqä yänänäqanqä yqänänä, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, nyinqä huäqä äkunänä” ätukqä.

⁴⁹ Jisasi Iqu iqi ätqepäqä, “Ique tääqä tuätumapiyä” ätukqä.

Inqani qu hinuä pisqä iqueni, “Iqu sinqä ‘Äpänä!’ ätqi. Mä pämä ätqätnä, tqä äwqä hanuä äknätnä biyä” ätukuwi. ⁵⁰ I tquanqanqä, iqueqä gquä quäuqä huätä äquvätämäuqä, ätkamäutä, Jisasi Iquenyqä äpkqä.

⁵¹ Iqu äwimeqanqa, Jisasi Iqu, “Nyi äänä ikimäkmqäwä?” ätukqä.

“Näqanqä-vqä Iquki, nyi anqumä hinuä qänmqä nyimäkiyä” ätukqä.

⁵² I tquanqa, Jisasi Iqu “Si yqä uvä! Tqä quuvqä heqiyqä, anqä ikimäkqiyä” ätukqä. Asä qanqani, iqu hinuä anqä äqänätä, Jisasi Ique hänaqä qänaki äwivändkqä.

11

*Jisasi Iqu, yoqä naqä qonqä-qu enqä-pa, Jerusälemä ätimäukqenqä**

¹ Itanqa iqua, Jerusälemä-tänqä qäqi timäupnqä ipiyänqani, anä-himqä Betäpaketä, Betanitä, qoqonä Olipä iu ätimäukuwi. Inqani, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä hñquaqui, hinuä ändawatätä, tii ätukqä. ² “Qe anä-himqä näninyqä winyqä. Qe yäpä inqisa äwäsiyänqani, donqi hipkä hñque guä äkiqiyequwä qunyinyä. Donqi iqueni, ämaqä hñqu haqäqä mämmeqä iminqä iquvi. Iqueni guä ewesinyä, ätuma äquvepinyqä” ätukqä. ³ “Ämaqä hñqu, ‘Qe donqi gue, sunqä hiweqinyqä’ qesqanqutqä, qä kimani, ‘Naqä Iqueqä wäunüä-tänqä. Ga Iqu ämaqä huisä anqumä maqänä dowatänqiyä,’ suinyqä” ätukqä.

⁴⁻⁵ I tquanqa, iquaqu äwiyi, donqi hipkä hñqu, hänaqä iqi, anä qnqanä-tänqä iqi guä qäyänätanqä äqunqiyi. Iquaqu eweqanqiyänqä, ämaqä iqi ätqäuminuwä hñqua, iquaquini, “Donqi iqueni sunqä eweqinyqä?” ätukuwi.

⁶ I tquanqanqä, iquaqu quni, Jisasi Iqu ätukqä-pa ätukiyi. I tquanqiyänqä, ämaqä iqua, iquaquini, “Yqä ätuma winyqä” ätukuwi.

⁷ Inqani, iquaqu donqi, Jisasi Iquenyqä ätuma äpiyi, gquä quäuqä äquvätäsinyä, donqi iqueä haqäqä ipteqanqiyänqä, Jisasi Iqu haqäqä qä äpmakqä. ⁸ Inqani ämaqä kuapänäni, quwqä gquä quäuqä, äquvätäpu, hänaqä äqäqasäueqäkuwi. Ga ämaqä huiziqua, zä-äpa wäunüiuni ätäwäpu, hänaqä iqi äqäqasäueqäkuwi. ⁹ Ämaqä hinuä äwäpiyitä, ä qänaki äwivändäpiyitä, pu-aawqä ätäpu, tii ätkuwi.

“Goti Hanjuwä Iqueä yoqä haqäqä äwinä! Naqä Iqueqä yoqä äquvepätänqä Tqueni, Goti Hanjuwä Iqu anqänänqä iwimäkqiyä. ¹⁰ Neqä awiqä Dewiti iquesanä äpätänqä Tqu, Iqueqä ämaqä miqä, Goti Iqu anqä itquenä. Goti Haqä Yätu Äpmenqä Iqueqä yoqä, haqäqä ämamäunä.”

¹¹ Jisasi Iqu Jerusälemä ätimäuqä, hiqäva-imäkqä anqä äpaquväqä, nätmatqä eeqä hinuä äqunäkäkqä. Ae hea äyä eqanqa, Iqueqä ämaqä 12 iquatä, Betaninqä äukqä.

Jisasi Iqu, zä-eaqä hñque qui imäkkqenqä†

* 11: Matiu 21:1-11; Lukä 19:29-40; Jonä 12:12-19 † 11:11 Matiu 21:18-19

¹² Awiŋgaŋi, qu Betanisa äpäpiyänŋaŋi, Jisasi Iqu buayä dä äwikqe. ¹³ Inŋaŋi Iqu zä-eaqä hŋqu quwqä kuapänä nänyä änyä tqäutangi äqunäqe, häukuä wiqänqä hiŋuänqä äukqe. Näŋi ätimäuqe, aaqä, quwqenä änyätangi äqunŋqe. Inŋaŋi zä-eaqä häukuä qäyqänŋa mayi. ¹⁴ Ii äqunäqe, tii ätukqe. “Zä iquki, ämaqe-pqä hui anŋumä häukui äkndopu, makŋqä danä ipnuwiqä.”

Iwä Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, iinä äyä tquangi äwikuwi.

Jisasi Iqu, mbqä wäunüä imäkminjuwä iquau huätä äpäsawqatkqenqä†

¹⁵ Jerusälemä ätimäupiyi, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä inŋisa äpäyäqe, Iqu ämaqä mbqä wäunüä imäkätqätanŋuwä eeqänäŋi, huätä äpäsawqatkqe. Itanŋa ämaqä mbqä huitaŋi tŋänqä imäkäpu vätkätanŋuwä iquauqä hevqetä, ämaqä ynŋä-heeqe mbqä itqätanŋuwä iquauqä zä-hawitä ämäquvasqiyekqe. ¹⁶ Itanŋa hiqäva-imäkqä anä ququawä iqini, nätkmatqä hui mbqä ipŋqä mäpeyqänqä imäkkqe. ¹⁷ Iqu ämaqä näqŋqä ävätä, “Goti Iqueä tuwanuiuni, tiinä äqänä.

‘Nqä anŋqe, “Ämaqä eeqänä tääqä dqä aniqä” tpuwiqä.’S

Inä-qe, he quwä-meqä iquauqä zä-pmeqä anä* enqä-panä imäkätqänäüä” ätukqe.

¹⁸ Inŋaŋi hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukŋuä-suqenqä näqŋqä iquatä, qätä iinä äwipiyi, Iquenyqä zä ipu, Ique äpäkpŋqä diŋqä huänqä huiŋqä qävqä ikuwi. Qu zä ikuwi, ämaqä kuapänäŋi, Jisasi Iqueä näqŋqä vqanŋqenqä yäunüä ipu, miiqä yänä iqanŋuwitanŋi.

¹⁹ Heaetäŋi, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquatä, anä-himqeunŋi äväma äukuwi.

Goti Iquenqä tääqä ätäpu, yatŋqä vqenqä†

²⁰ Awiŋga zä-hinuitäŋi, qu huänqeu äwäpiyänŋaŋi, zä-eaqä hiŋuä äqunŋuwi, quatä buta himqä yätunqä yäüä pitanŋi äqunŋuwi.

²¹ I äqunäpiyinqä, Pitä iqu kŋuä indqänäqe, “Näqŋqä-vqä Iquki, Si hiŋuä qunyä! Zä-eaqä äkasuwä ätunä iqu, yäüä ae äpiqeqä” ätukqe.

²² I tquanŋa Jisasi Iqu iquauŋi, “He Goti Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe.

²³ “Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hŋqu qoqonä hŋque, ‘Ävauätinä eqä-pŋä bu päkinyä’ ätque, iqueqä quuvqä mŋi, ‘Matimäuqä yänqiyä’ kŋuä mämeqä eä, ‘Iinŋi ätimäunqiyä’ kŋuä äme, ätquäqe, iqueqä ätqanŋutqä dunä ätimäunqiyä” ätukqe.

²⁴ “Iinä etanŋi Nyi he etqä, nätkmatqä huiŋqä Goti Ique tääqä ätuäpu yatŋqä ävquwi, ‘Ne ämenŋunä’ kŋuä ämapu quuvqä eqäpqe, he ämapŋqäüä. ²⁵⁻²⁶ Itanŋa he Goti Iquenqä tääqä tŋŋqä ätkäpiyänŋaŋi, he hŋqutä äwqä äkasuwä-tänä eänuwi, inŋi iqueqä suqä quvqä etquetŋqenqä äwqä hanuä imäknäpu, hui imäquwi, heqä Heniqu Qäukuä Haqä Yätunä Iqu, heqä suqä quvqe huätä ämaemäutä, äwqä hanuä imäknänŋqiyä” ätukqe.

Jisasi Ique, “Yoqä naqe, äŋgisa ämenäwä?” ätukuwiŋqä‡

²⁷⁻²⁸ Qu anŋumä Jerusälemä ätimäupiyänŋaŋi, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä inŋisa ikitqätanŋa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukŋuä-suqenqä näqŋqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, Ique äwimapiyi, “Si nätkmatqä tä imäktŋqe, yoqä naqe, äŋgisa ämenäwä? ‘Si ii imäktŋqe’ tqu äktkqäwä?” ätuäpu yatŋqä äwikuwi.

²⁹ I tquanŋuwänŋa, Jisasi Iqu, “Nyi yatŋqä hŋqu hemqänänŋqä” ätukqe. “He Nyi yatŋqä eyqe awä dqäpi, Nyi wäunüä tä imäkmqä yoqä ändapkqä Iquenqe, etmqänä.

³⁰ Häe! He Nyi awä dpu. Jonä asŋä-qäyqä iqu wäunüä imäkminŋqe, yoqä naqe, qäukuä haqä yätuta ämakqäta, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?”

‡ 11:14 Matiu 21:12-13; Lukä 19:45-46; Jonä 2:13-17 § 11:17 Asayä 56:7 * 11:17 Järämai 7:11 † 11:19 Matiu 21:20-22 ‡ 11:25-26 Matiu 21:23-27; Lukä 20:1-8

³¹ Inġani quwqä-quwä tii ätnġuwi. “Ne ‘Qäukuä haqä yätutanġiqä’ tquanguatqe, Iqu tiinjä natänġiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänjuwäwä?’ ³² Inġaqe, ne ‘Ämaqetanġiqä’ tuatunquäta? I matqä yatunqueqä” ätnġuwi. Ämaqe, “Jonä iqu, hiñuä-tqä-queqä” knuä indqänätanġuwinqe, zä ipu, matqä ikuwi. ³³ Inġi qu kimanġi, “Ne maqñqeä” ätukuwi.

I tquanguwänġanġi, Jisasi Iqu, “Nyi-pqe inänġi. Nyi yoqä naqä-tänjä eämä, wäunjuä e imäkätñqenqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

12

*Kukñuä ktqä, wainqä wäunjuä miqä quvqä iquauñqä**

¹ Inġani Jisasi Iqu qunġi, kukñuä ktqä tii ätukqe. “Ämaqä hñqu guä-wainqä vowä ikqäwätä, täknjä äqiyäqe, guä-wainqä häukui qonjqä itä, eqä päquveqätñqä, hikä huä ätäkätä iquqonmäuqe, ämaqä wäunjuuñqä hiñuä äqumbu pmeqä anjä quäuqä ämätäqe, itanġa wäunui, ämaqä mbqä meqä imäkpnjqä hñquauqä hipa iu äwimä, anjä kinjä nämqä wäniqe. ² Iwä häukui yäuä änduqänġanġi, iqu iqueqä wäunjuä-wiyqä hñque, wainqä häukui hui äpatäpu wipñqä, wäunjuä miqä iquauñqä dowatäniqe. ³ Iqu ätimäuqanġanġi, wäunjuä miqä iqua, iqueni a äkiqätäpu, ptqä äpäsäpu, nätmätqä hui a maqätqä anġumä dowatpnuwi. ⁴ Inġi wäunjuä-wiyqä hñque anġumä inä dowatäniqe. Wäunjuä miqä iqua iqueni-pqe nyuänju äpäsäpu womba-injqä itquapnuwi. ⁵ Ii qäyä iqanġpi, Iqu hñqu-pqä inä dowatäniqe. Inġanġi qu iqueni pizqä päkpnuwi. Itanġa kuapänänġi, suqä asä ii itquapnuwi. Hñquauñi, ptqä äpäsäpu, itanġa hñquauñi, pizqä päkpnuwi. ⁶ Inġanġi iqueqä ymeqä, iqueni kuapänä äwinymitätqä iqunä yqänä pmetäniqe. Iwä yäpaki, ‘Wäunjuä miqä iqua, nyaqä ymeqä iqueni, qätä wipñqäuä’ ätätä, iqu, iqueqä ymeqä ique dowatäniqe. ⁷⁻⁸ Inġanġi wäunjuä miqä iqua, ‘Kaqä ämeniqä-qu, täsqukuänä’ tmbnuwi. ‘Maqänänjä! Pizqä äpäsänä. Ga iqueqä wäunjuä tä, neqä nemänätñqänänjä’ ätnäpu, ique a äkiqätäpu, pizqä äpäkpñiyi, iqueä huiwi wäunjuä täknjä yäpaqä mäñgisa matnämäupnuwi.

⁹ Inġanġi kaqä wäunjuä iutänjä kawiqu, äänä yäniqe? Iqu äpätä, wäunjuä miqä iquauñi pizqä äpäsätä, wäunui huizi iqua mipñqä väniqe. ¹⁰ Inġi he Goti Iqueä buki a matäuqä itqänjuwäta?

‘Hikä-anjä-mätqä iqua, hiki quvqä wäunjuä maeqä hiñuinä äqunġuwi, hikä iinjä iqu, anjä quea enjqä-panjä, anjä yänänänjqä imäkqä-queqä. ¹¹ Inġi tä, Naqä Iqueqä imäkqanġi ne hiñuä äqunätaqe, anġuänänjä äqunänju.’ †

¹² Iqu i tquanġa, Israitqä iquauqä ämaqä naqä iqua, kukñuä ktqä ii, iquauñqä äyä tqanġqenqä näqñqä ekuwi. Inġanġi iqua, Iqueni guä qäyanätpu ikuwi, ämaqä kuapänä etanġuwinjqä zä winġanġi qanyä äväma äukuwi.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqä‡

¹³ Ämaqä naqä iqua, Parisi hñquatä, Heroti iqueni äwinjäminqä hñquatänġi, Jisasi Iqu kukñuä quvqä hui tqanġutqe äkäpnjqä, Ique yamwiqä wipñqä ändowatkuwi. ¹⁴ Ique äwimapiyi, “Näqñqä-vqä Iquki, ne Tqä suqenqä näqñqä tii enju. Ämaqeüqä yoqenqätä, quwqä äwinqenqätä knuä mindqänjqä itnä, suqä jänänänġinä imäkätnä, Goti Iqueqä suqenqä qäyunä ämotquetqänjä. Inġi Si knuä äänä äkiyqiyä? Romätanjä ämiqä naqä Sisa iqueni, ne mbqä takisi ävquatuñquätänä, mäwqä iquatuñquätänä?” ätukuwi.

¹⁵ Iqua yatñqä naqä-qakuä mäwqä iqanġuwinqe, Iqu näqñqä eäqe, kima tii ätukqe. “He Nyi yamwiqe, sunqä nyiyqä? Mbqä hikä hñqu, Nyi hiñuä qunmqä äma

* 12: Matiu 21:33-46; Lukä 20:9-19 † 12:11 Apqä Bukä 118:22-23 ‡ 12:12 Matiu 22:15-22; Lukä 20:20-26

quveppu.” ¹⁶ Iqua hñqu äma pqañguwängga, Iqu qunji ämävauqe, “Ktqä tätä, ä yoqä tätäni, tqueqä pmenä?” ätukqe.

Qu, “Romätanjä naqä iqueqeqä” ätukuwi.

¹⁷ Iqu kimani, “Inji, nätmätqä Sisa iqueqä etañgutqe, ii kaqä-que wipñqeqä. Ä nätmätqä Goti Hanjuwä Iqueqä etañgutqe, ii Goti Ique wipñqeqä” ätukqe. I tquanğa, qu Iqueä kukñuinğä miiqä hii imäkäukuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua aᅇgumä vauqeqä ätukqeS

¹⁸ Satyusi, ‘Ämaqä pizqä äpäkombqä iqua, aᅇgumä häñä mävuqä ipnuwiqä’ ätmiñuwä iqua, Jisasi Ique äwimapiyi, yatñqä tii äwikuwi. ¹⁹ “Näqñqä-vqä Iquki, Mosisi iqu bukä iuni, Israitqä iqunenyqä tiinğä ätätä äqäkqe.

‘Ämaqä hñqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, känguequ apäqñqä ämetä, kätequenyqä tñänğä hiätñqe, ymeqä hemeñqiyä.’*

²⁰ Itanğa hiñuiqänäni, ämaqä 7 hñguiqua äpmamiñuwi. Itanğa inğuiquautani, kätequ apäkä ämeqe, ymeqä meämeqängga äpäkoᅇgqe. ²¹ Itani käuᅇguequ apäqñqä iinji ämeqe, ymeqä meämeqängga äpäkoᅇgqe. Itanğa käuᅇgua huizi iqu, apäkä asä ii ämetä, äpäkoᅇgqe. ²² Inji eeqänänğä inğuiqua, apäkä iinji ämapiyi, qu ymeqä meämeqängga äpäkoᅇguwi. Yäpaki, apäkä ii inä äpäkoᅇgqeqä. ²³ Inji, ämaqä äpäkombqä iqua aᅇgumä ävauqañguwänggañi, apäkä eeqänğuiqua ämamiñuwä täsi, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.

²⁴ Iinğä tquanğuwängga, Jisasi Iqu tii ätukqe. “He Goti Iqueä bukiu äqänänğeqñqätä, itanğa Iqueä yänänäqñqeqñqätä maqñqä, qämä-qämä ipu, ii ätqäuä. ²⁵ Hea inğani, ämaqä ae äpäkombqä iqua aᅇgumä ävaupiyänggañi, qokä-apäkä mämañqä ipnuwiqä. Oeyä. Qu enätqä qäukuä yätunğä iqua äpmeñuwä-pa, iinğä pmapnuwiqä.

²⁶ Itanği ämaqä äpäkombqä aᅇgumä ävaupnuwängqe, Nyi yatñqä hemqeqä. He Mosisi iqueä tuwanuä zä-yänğä-tänji tä aᅇgqeqñqä a matäuqä itqañuwenda? Inğani Goti Iqu Mosisi iqueni, ‘Nyi Aprähama, Aisakä, ä Jekopä iquauqä, Goti Iquñqä’† ätukqeqä. ²⁷ Goti Iqu, ämaqä ae äpäkoᅇguwä iquauqä manä. Ämaqä häñä äpmeñuwä iquauqä Goti Iqueqä. Iinğä etanği, Aprähama, Aisakä, Jekopä, iqua ae äpäkoᅇguwä-qe, häñä yqänä äpmeñä. Iinğä enğä di, he qämä-qämä kuapänä ipu ätätqänäuä” ätukqe.

Kukñuä-suqä naqänänğä, huizi iquau ämäwqätäunğä iqu, äsqukuä?‡

²⁸ Iqua kukñuä yqänä tätqätanğuwängga, kukñuä-suqeqñqä näqñqä hñqu äpäqe, qätä äwikqe. Jisasi Iqu quvaqä yatñqeuni, kima aᅇguänä äyä tquanği äwiyäqe, iqu Jisasi Ique yatñqä tii äwikqe. “Kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqä, ga huizi iquau kiᅇganä ämäwqätäunğqe, äkisqukuä?” ätukqe.

²⁹ Iqu yatñqä ii vqanğa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Suqä kiᅇganänğä iqu, tiinji.

‘Israitqä iquenä, kukñuä tä qätä aᅇguänä wipu. Goti neqä Naqä Iqu, Kiqä-kiuänänğä Iquvqä. ³⁰ Itanğa Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueni, si tqä äwqetä, qeqä-quuvqetä, kñuä indqänğqetä, yänänäqñqetäñi, Ique näwe äwinyätñä, Iquenyqänä kuapänä kiᅇguätñqeqä.’S

³¹ Itanji huizi iqu tiiyi.

‘Si tqä-täunğä äkinyätñqä-pañi, ämaqä si-tänğä iqi äpmeñuwä iquauñqä-pqe, inä kinyätñqeqä.’*

Suqä iquauñiñi, huizi iqua mämäwqätäuqä enäuä” ätukqe.

§ 12:17 Matiu 22:23-33; Lukä 20:27-40 * 12:19 Kukñuä-suqä 25:5 † 12:26 Aᅇgumä Itmakğä 3:6 ‡ 12:27 Matiu 22:34-40; Lukä 10:25-28 § 12:30 Kukñuä-suqä 6:5 * 12:31 Hiqäva-imäkğä 19:18

³² I tquanğa, kuknuä-suqenqä näqñqä iqu tii ätukqe. “Näqñqä-vqä Iquki, Si naqä-qakuä qäyunä ätnyä. Goti hui aanqe! Iqu Kiqä-kiuänä äpme. ³³ Itanğa ne neqä qeqä-quuvqe, kñuä indqänqe, yänänäqñqe, Goti Iqueni, ävätanä, Iquenyqä kiinjä nenquätñqe. Itanğa neqä-neuänqä änenyätñqä-pa, ämaqä huizi iquauñqä-pqe inä nenquätñqe. Ne iinjä itunqe, ii nanuä, nätmätqä huitanjä-huitanjätä hiqäva äqiyätanä, Goti Iquenyqä tä ikeqeuni, suqä tquaqu ämäwqätäuninyqä” ätukqe.

³⁴ Jisasi Iqu, ämaqä iqu kñuä äñguä indqänätä tquanği äwiyäqe, iqueni tii ätukqe. “Si Goti Iqunä miqeuni, qäqiqi äpmenjinyä” ätukqe. Iutani, ämaqä eeqä zä ipu, Ique yatñqä hui mäwqä ikuwi.

Kraisi Iqu, tqueqä ymeqäwä?†

³⁵ Jisasi Iqu hiqäva-imäkkä anjä mätnätanğqä iqi näqñqä ävätä, tii ätukqe. “Kuknuä-suqenqä näqñqä iqua, Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunüä ikqä Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ iqua näqñqä äänä epu tätqänjä? ³⁶ Dewiti iqunäni, Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, ique kñuä vqanği, tii ätkqe.

‘Naqä Hanjuwä Iqu, ñqä Naqä Ique tii ätukqe qä. “Nyi Tqä himä-wiunqä iquauñi, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänğanqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmetñqinyä,” ätkqe qä.’

³⁷ Inji änäänğä? Kraisi Iqueni, Dewiti iqunä, ‘Ñqä naqueä’ ätukqä-qe, ämaqe, Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä ymeqe qä’ änäänğä tätqänjäuä?” ätukqe.

Ämaqä kuapänäni, qu Jisasi Iqueqä kukñui qätä äwiyäpiyanğanji, yeeqä iminjuwi.

Wopqä ipu, kukñuinä tqä iquauñqä, wa wipiyä‡

³⁸ Jisasi Iqu näqñqä ävätäqä inganji, Iqu tii-pqä inä ätukqe. “Kuknuä-suqenqä näqñqä iquauqä suqä quvqenqe, wa wipiyä. Qu suqä tquauñqe, kiinjä äwinyänä. Gquä quäuqä ipmbu qanjä upñqäuä. Ququawä aquvqñqeuni, ämaqe iquauñi, ‘Hiunjinğanjqä’ tupñqäuä. ³⁹ Anjä aquvqñqeuni, anjä äñguä iqinyä pmapñqäuä. Ymisanjä naqä imäkkänğanä-pqe, anjä äñguä iqinyä pmapñqäuä. ⁴⁰ Inji qu apäqñqä iuañi, quanğä ätuäpu, quwqä anji quwä mapñqäuä. Qu tääqä quäuqä ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quanğä tquäpñqäuä. Iqu suqä quvqä iwäsäuniqänğanji, ämaqä iinjä iqua, quwqä hanjä-iqe, ämaqä huizi iquauqe, ämäwqätäuniqeqä” ätukqe.

Apäkä apäqñqä nätmätqä maeqä hui, mbqä ätnämäukqenqä§

⁴¹ Inğanji Jisasi Iqu, Goti Iquenyqä mbqä tnämäuqanğuwä-tänjä iqi äpmeqe, ämaqä mbqä tnämäuqanğuwä, hinuä äqunä äpmaminqe. Ga ämaqä mbqä hatñä-tänjä kuapänäni, mbqä hävemnäqñqä ätnämäuminjuwi. ⁴² Inğanji apäkä nätmätqä maeqä yawiqä hui apäqe, mbqä wänqä hnjuaqunä ätnämäukqe. ⁴³ Iqu ii äqunäqe, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquau, tääqä ätuätumetä tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqä. Apäkä nätmätqä maeqä yawiqä täsiyqä mbqä ätnämäuqe, ämaqä Goti Iquenyqä mbqä tnämäuqä täu ätnämäuquwi, iiyqe, eeqänänjä iuqe, ämäwqätäuqiyä. ⁴⁴ Itanğa qokä-apäkä quwqä mbqä kuapä iutani, wänqä hmbu ätnämäuqäuä. Apäkä täsi iinjä ma, mbqänqä äwa itä iiyqä quuvqänqä äwiñqepu, eeqänä qe ätnämäuqä-qae, aanqä pmenqiyä” ätukqe.

13

*Hanjä-iqä hea yäpakänğa timäuniqenqä**

¹ I ätäqe, Jisasi Iqu hiqäva-imäkkä anjutanji yäpaqänğisa ätimäwa pқанğanji, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä hñqu, “Näqñqä-vqä Iquki, Si hiqäva-imäkkä anji

† 12:34 Matiu 22:41-46; Lukä 20:41-44 ‡ 12:37 Matiu 23:1-7; Lukä 20:45-47 § 12:40 Lukä 21:1-4 * 13: Matiu 24:1-51; Lukä 21:5-36

hinuä qunyä. Kiqä hikä naqetä, anä qeqätqetäni, äänä ämätukuwätiyä-qe, ne iinqä manjä matqä yanqunä” ätukqe.

² I tqanga Jisasi Iqu iqueni, “Si anä naqä tä mätnatangqä tqauñi hinuä äqunänä? Hikä iqua yänqä-mänqeu yqänä tii maknqä, qäpu heniqueqä. Eeqäpnä qäpu äsisäupu, bi tnämäupnuwiqä” ätukqe.

³⁻⁴ Jisasi Iqu qoqonä Olipä iu, hiqäva-imäkqä anä nängisa mätnatanggi äqunä pmetanğani, Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, itanga Endru ique, iqua quwqä-quwänä Jisasi Iqueni yatnqä tii äwikuwi. “Nätmatqä iini, äknğa timäuniqä iinqä, natiyä. Itanga ne squä-ganä mänätqueqanğuti, ga ne iutani näqnqä eätanä, ‘Ou, nätmatqä tiinä tqua timäuniqenqä äyä änatqiyä,’ knuä neyäninqäuä” ätukuwi.

⁵⁻⁶ Yatnqä ii vqanğuwänğa, Iqu iquauñi, tii ätukqe. “Qu quanğä etäpu, hiqä knuä indqänqä qui emäkqänqe, he mimbiyä. Ämaqä kuapänä hnqunä-hnqunä ätimäuqisäpu, Nqä yoqe ätäqisäpu, ‘Nyi qäqunjqä’ ätäpu, ämaqä kuapänänä iuqä knuä indqänqä, qui iwimäkäqisqäpnuwiqä. ⁷ Itanga he ämaqe mäkä naqänänä päunğeyqanğuwu qätä äwiyäpu, ‘Ämaqä kinä danä hui mäkä äunätqänäuä’ tqanğä qätä äwiyäpiyanğani, he zä ipu, yäunüä-yäunüä miqä pa iqäpnqä. Nätmatqä iini ätimäutäqä-qe, hiunji yäpaki änanjqä. ⁸ Ämaqä huitanä iqua, hueqä-himqä huitanä iquatäni, mäkä vauqumuatpnuwiqä. Ämaqä miqä hnqueqä mäkä-iqä iqua, huiziqueqä iquatäni, mäkä humbnuwiqä. Hnqäqini, qua ekä yäniqueqä. Itanga hnqäqini, buayä dä naqänänä timäuniqeqä. Apäkä iua, ymeqä änä ämipnqä tänjä-hunqä ämetqänuwä-paņi, nätmatqä iinjä iqua-ganä timäuniqeqä.

⁹ Iinjä etanği, he yasämä mimbiyä.† Ämaqä naqä kuknuä mitqä iquauñqä etma upnuwi. Itanga anä aquväqnqä iu ptqä hepäkpnuwi. Itanga qu Nyi mändi ängittqiyäpu, he anä-himqeutanä ämaqä naqä iquauä hinuä iqi ekitqätepnuwi. Ii he iquau kuknuä ängüä we-hunqä-tänji, awä eeqä tupnqenqä. ¹⁰ Itanga Ämaqä eeqänänä, qua äwitqutänqä-pa, qu kuknuä ängüä we-hunqä-täninqe, qätä-ganä wipnuwänqeqä. ¹¹ Itanga qu etmepu, kuknuänqä etma uwqanğpqe, ‘Ne kuknuä äänä tatunquäwä?’ knuä maeyqä itä, zä miqä iqäpnä. Inğani kuknui, he matqä, Goti Iqueqä Dnğä Ängüä Iqu täniqeqä. Inji, he knuä Goti Iqu etapqanğqenä tqäpnä.

¹² Ämaqä hui quwqä kätä-känğueque, huiziqua ique pizqä päkpñqä iinqe, quwqä hipa iu wipnuwiqä. Itani kaniqukua, quwqä ymeqä iquau-pqe, suqä asitanjinä itquapnuwiqä. Itanga ymeqä iqua, kunaqä-kununğautä-pqe, mäkä äunäpu asä ii ipnuwiqä. ¹³ He Nyaqä yoqä-tänğuenä etanği, ämaqä eeqänänäni himä-wiunqä emäkqäpnuwiqä. Inäqe qokä-apäkä hanä-iqä qäpu etqänğanqä yänä äqambu äpmamitpñqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hänä iqumuatäniqeqä” ätukqe.

¹⁴ (Ämaqä kuknuä tä a ätäutäqä iqu, näqnqä ängüänä mequätñqe.) “He nätmatqä qui imäkqä quvqänänä iqu anä pmua imäknänqä iqi tqäutangi qumbnuwiqä. Inğani qokä-apäkä qua Jutiya iu äpmeñuwä iqua, ze, qoqonä yätunqä yqäpnqä. ¹⁵ Ä ämaqä anä atääqä hevqä iu äpmamitätqä iqu, qua mäni ikuapmäutäqänğani, iqu anä yäpä yänğisa mäpeyqä itä, iqueqä nätmatqä anä yäpä inğisa witanğutqenqä knuä mindqänqä itä, hämänänä zä uwquänqä. ¹⁶ Nğ ämaqä, iqueqä wäunüä iu äpmamitätqä iqu, iqueqä gquä quäuqä metnqä anğumä mäwqä iquänqä. ¹⁷ Itanga, apäkä äwqä-tänğä iuaunqätä, ymeqä anuänqä-tänğä iuaunqätänji, zä maqänä mäwqä iqanğpqnqe, huäqä kiinjä hunqeqä. ¹⁸ Nätmatqä quvqä iini, yunüä qunqänğa matimäuqä yätñqä diñqe, he Goti Hanjuwä Iquenqä tääqä tqäpnqeqä. ¹⁹ Itanga hanä-iqä inğa timäuniqe, naqänänä ämäwqätäuniqe. Goti Iqu qua imäkkqänğata tänğa tinqe, hanä-iqä tqutä asänänäni matimäuqä iminqeqä. Qänakndanä-pqe, iini matimäuqä yäniqueqä. ²⁰ Hanä-iqenqe, Naqä Iqu, ‘Wänqäpu wäniqueqä’ ae ätkqeqä.

† 13:9 Matiu 10:16-22; Lukä 21:12-19

Iqu iinjä mimäkqä-säpi, ämaqä eeqänä qui imäkngäpningä. Inäqe Iqu qokä-apäkä Iqueqänqä atäunüä ikqä iquaunqä kñuä indqänätä, wänqäpu hiätñqä imäkäniqueqä” ätukqe.

²¹ “Inğanj hämaqä hui, ‘He hiñuä qumbiyä! Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu ique atäunüä ikqä iqu täqi äpmenä,’ ä ‘Nänj äpmenä’ etqanqppqe, he qätä mäwiyyqä pa iqäpnqä. ²² Ii tiinjä etanji. Ämaqä quanqä-tqä hui ätimäupu, ‘Nyi Kraisi he ämeyqänqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä änyikqä iqunjqä’ etäpu, ämaqe kñuä iqä mapñqenqä, nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä huitañä-huitañj imäkpnuwiqä. Quanqä-tqä iinjä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqänqä atäunüä ikqä iquaunji, qäyasäqi ätuma wanä-tpu ipnuwiqä. Itanqa ämaqä huizi, ‘Nyi hiñuä-tqä iqunjqä’ ätäpu, äsänänjä imäkpnuwiqä. ²³ Iinjä etanji nätmätqä eeqä timäuniquenqä Nyi ganä awä näwi etqä. Inj he yasämä mimbiyä.

²⁴⁻²⁵ Itanqa, hanjä-iqä naqänänjä ae etqä iqua qäpu hiqanğanj, maqänänj *mäptqä iqu hea äwitä, qanüä iqu mäyänqä itä, qätäqueqä iqua qäukuä yätunji äväma qua täu qiyäpäknganqungwänqa, ga nätmätqä yänänäqñqä qäukuä yätu äwiñuwi ämeñä ipnuwiqä.*† ²⁶ Inğanj qu, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänäqñqetä, Iqueqä we-hunqä naqänänjä itä pqañgi qumbnuwi. ²⁷ Inğanj Iqu enätqä iquau ändowatätä, ämaqä ‘Nqeçqä’ ätätä atäunüä ikqä iquaunji, qäukuä-qua hitunüä äwitqutänqä-pa, aquvä eeqänä maqiyäniqe.

²⁸ Itanqa zä-eaqä iqu ämetquetñqenqä näqñqä mapiyä. Kiqä äpa iunji, eqä yqänä änyä, quwqä mñj änyä-hänjä ingqäqe, näqñqä tiinjä iqäpnqä. Yunüä äqunätñqe qäpu eätä, mäptqä dnjä hinätñqe, qäqi etanjiyqä. ²⁹ Asä iinjä, he nätmätqä Nyi etqäqä iinjä ii timäwäwqañgi äqumbiyänğanj, he näqñqä tiinjä hipnuwiqä. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpätnqä anjä hänaqä iu näwe tqäutangiyqä. ³⁰ Nyi he naqä-qakuä etqä. Ämaqä hea inga pmapnuwä iqua, qu mapäkonqä yqänä pmetanqungwänqa, nätmätqä eeqänänj timäuniquenqä. ³¹ Qäukuitä, quaetä qäpu heniqe. Mä Nyaqä kukñui qäpu maeqä yäniqe.

³² Inäqe nätmätqä iinjä äkñga timäuniquä iinjqe, ämaqä hñqu änyä maqñqä eänä. Ynaunjqä qäukuä yätutanjä iquatä, Nyi Ymeqä Iqundänj, ne änyä maqñqä eänünä. Apiqu Iqueqä-kiuänänjqä. ³³ Nätmätqä iinjä äkñga timäuniquenqä änyä maqñqä eänuwä-qae, yasämä ätuäqämepu, hiñuä äqumbu pmetpñqe. ³⁴ Ii tiinjä enqäpanj. Ämaqä hñqu kinjä hmqä wätñqä, ga iqu, iqueqä wäunüä-wiyqä iqua, iqueqä anjä mipñqä ävqä-panjä iñjiyi. Ga wäunui, ique-iqueqä äpatätä, kikinjä väniqe. Inj, hänaqä qñqanjä miqä iquenji, ‘Yasämä ätuäqämanä pmettñqeçqä’ tuäniqe. ³⁵⁻³⁶ Iinjä etanji, ‘Kaçqä anjä-tänjä iqu, heaetänjä-qe, ä quaesqänqanjä-qe, ä zänqä kñuä duätqätanqanjä-qe, nñ zä we-hunqanqanjä-qe, äkñga ti päniqätiyä-qe’ änyä maqñqä eänäuä. Iinjqe, he yasämä ätuäqämepu, ga hui, ‘Iqu inga pänqiyä’ kñuä maeyätanqa, äpätnqe, hiqaqä witanqä hiqänqä iñqäuä. ³⁷ Nyi kukñuä etqe, qokä-apäkä eeqänänjä iu ätquä. ‘Ga yasämä ätuäqämapu pmäpnqä iñqä’ etqänä” ätukqe.

14

*Ämaqä naqä iqua, Jisasi Ique päkpnqä ätnqungwänqä**

¹ Hiunji naqänänjä Pasopa ätätqänuwä iqutä, bretqä yenüä qo-matäuqä hiunji iquatä timäutñqä, hiunji hñquaqu änyä äwäminqe. Inğanj hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatänj, kukñuä ätqämanäpu, “Ne Jisasi Ique maqñqä itmetanä pizqä päsatunqne, äänä imäkatunquäwä?” ätnquni. ² “Ämaqe

† 13:24-25 Asayä 13:10; Joeli 2:10 * 14: Matiu 26:1-5; Lukä 22:1-6; Jonä 11:45-57

hiñuä änaqänäpu mäkä ipäqiyqenqe, ne suqä iññi, hiunji naqänänjanga mimäqkä yatunqeqä” ätnquwi.

Apäkä hui, eqä jinañä-weqe, Jisasi Iqueä nyuänju equatekqenqä†

³ Jisasi Iqu anä-himqä Betani, Saimonä Wänyimänqueä‡ anju buayä gmanätqätanga, apäkä hui hikä häkä eqä jinañä-weqä inqä hñqu, äma äwimetä, häkä pmäukui ikuväqe, eqä jinañä-weqe Jisasi Iqueä nyuänju äwiqatqke. Häkitä, eqä jinañä-weqetä, kiqä mbqe naqänäñi. ⁴ Inganji apäkä ii, ii imäkqanqenqä, ämaqä iqi pmaminuwä ii, äwqä äkasuwä imäkpiyi, quwqä-quwä, “Eqä jinañä-weqe, sunqä hiñgi qui imäkqiyä?” ätnquwi. ⁵ “Eqä jinañä-weqe, mbqä 300 täuqä imäknäqe, mbqä ämanäqe, ämaqä nätmätqä maeqä iu winätñqänänjqä.” Ii ätmbiyi, apäkä iññi äkasuwä ätukuwi.

⁶ I tquanquwänqa, Jisasi Iqu ätukqe. “Iññi hiñuinä qumbiyä. Sunqä hanä-iqä vqäuä? Ii Nyi suqä äñguänäñi inmäkqiyä. ⁷ Ämaqä nätmätqä maeqe, hesä anäñi, hea ique-ique pmetñqäuä. Iññä etanqi, ‘Yätamäqkä eanä’ kñuä eyqe, yätamäqkä wipñqe. Mä Nyi iññä maetqe, Nyi hesä anäñi, hea ique-ique mäpmeqä itmniqeqä” ätukqe. ⁸ “Apäkä täsiyqe, ae äyä imäkqiyä. Ii eqä jinañä-weqä äñjiquatqe, Nyaqä huiwi qua witñqenqä näwi-ganä inmäkqiyä. ⁹ Nyi naqä-qakuä etqä. Anä eeqänänjä im-imä kukñuä äñguä we-hunqä-tänji awä ätäkipiyänqanji, apäkä täsi inmäkqenqä awä inä tqäpñqeqä. Iññi qu iññqe, hui mimäuqä iqäpñqänänjä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iquenji, himä-wiunqä iquau vätnqä ätukqenqä§

¹⁰ Itanqa Jutasi Iskarioti, Jisasi Iqueqä ämaqä 12 iquautanä hñqu, Jisasi Iquenji, hiqäva-imäqkä naqä iquauä hipa iu vätnqä, täkqä tuätñqä äukqe. ¹¹ Qu iññä qätä äwipiwi, yeeqä ipu, “Ne naqä-qakuä mbqä hui ktapanqunä” ätukuwi. Inganji iqu, “Äkñga ti itmetmä wimqändiyä” tä iqe, huänqänqä qävqä iminqe.

*Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuä yätquakä iquatä ymisanä yäpakä äñguwänqanqä**

¹² Hiunji naqänänjä bretqä yeñuä qo matäuqä bñqä iquauqä hiunji kinqanänjä iqu ätimäukqe. Quväukuä ique-ique hiunji iquenji, Israitqä iqua Pasopanqä kñuä indqänäpiyänqanji, sipsipqä hui äpäsäpu gpnä. Inganji Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, “Si Pasopa iutanä ymisanä dnqe, ne nätmätqä näwinyänji äññi kimäkiyatunquäwä?” ätukuwi.

¹³ Inganji Jisasi Iqu, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hñquaqi, ändowätätä tii atukqe. “Qe anä-himqä yätunqä hinyqä. Ämaqä eqä-häkä meqä hñqu äqemenqiyä. Ga iquenji, qänaki wivändqinyqä. ¹⁴ Iqu anä yäpä yänqisa paquvqanqa, anä kaniquenji, ‘Ämotqueqä Iqu, si yatñqä kiyenqä äyandowätqiyä’ suinyqä. ‘Nytä, Nqä ämaqä wäunjuänqä ämotquetñqä iquatä, hiunji naqä tqe, buayä natunquä anä hiqñqä äñgikä?’ äyatqiyä,’ suinyqä” ätukqe. ¹⁵ “Qe ii tquanqiyänqa, iqu anä hiqñqä naqänänjä haqä yätqä ämätnänqä iquenji ämäqesquenqiyä. Iquvanätä, buayä nqätä, näwenyä imäknänä. Qe iqiññi, buayä näwenyä inemäkinyqä” ätukqe.

¹⁶ I tquanqa, iquaqu eyi, anä-himqä yätu ätimäyi, nätmätqä eeqänä Jisasi Iqu ätukqä-pa imäknätanga äqunyyi, Pasopa iutanä ymisanä bñqenqä näwi imäkkiyi.

¹⁷ Heaetänji, Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä 12 iquatä, eeqäqua ätimäukuwi. ¹⁸ Qu ymisanä änäpu äpmapiyänqanji, Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä etqä. Hesanä hñqu, Nyinqä täkqä tuänä. Ii ämaqä Nyitä ymisanä anä änatqänjuwä iquendanä hñquvqä” ätukqe.

† 14:2 Matiu 26:6-13; Lukä 7:36-50; Jonä 12:1-8 ‡ 14:3 Saimonä iqu hiñjuqänänji wänyimänqä-tänjä äpmaminqä etanqi, qu iquenji “Wänyimänqueä” ätuminjuwi. § 14:9 Matiu 26:14-16; Lukä 22:3-6 * 14:11 Matiu 26:17-30; Lukä 22:7-38; Jonä 13:1-17:26

¹⁹ I tquanğa, iqua äwqä-hañä ämepu, hñqunä-hñqunäni, “Ii nyi ma! Qäyutanä?” ätukuwi.

²⁰ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu, “He 12 iquendanä hñqueyqä. Ämaqä Nyitä Bretqä hevqä asiu äyämetä ängqäqä iqueyqä” ätukqe. ²¹ “Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, ‘Äpäkonänqiyä’ ätkqä-pa, Iqu e päkonänqiyä. Itanji Ique himä-wiunqä iquau vätnqä iquenyqe, iqueni hanä-iqä naqänänä wimenqiyä. Ämaqä iinjä imäkätñqä iqueni, känai maunyqä-säpi, ii ängüä hitäningä” ätukqe.

²² Qu ymisanä änäpiyänğanji,† Jisasi Iqu Bretqä hñqu ämeqe, Goti Ique “änguiqä” ätuäqe, äkutätä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquau, ävqäwätä tii ätukqe. “He mändaupiyä. Tä Nyaqä huiwiyyä.” ²³ Itanji Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, Goti Ique “änguiqä” ätuäqe, iquau ae äväqetani, eeqäqua iuta ängüwi. ²⁴ Itanji, Iqu tii ätukqe. “Tä Nyaqä häñequeqä, Goti Iqu kukñuä guä mäsaueñqe, yänänäqñqä imäkätñqä diñqe. Nyi ämaqä kuapänänä iu yätamakqä vätnqe, ñqä häñeque equatqänä” ätukqe. ²⁵ “Nyi naqä-qakuä etqä. Nyi wainqä-eqe, Goti Iqunä miqänğa häñi nmniqänğanqe, anğumä mañqä imqänä” ätukqe.

²⁶ Inğanji qu apqä hñqu ätpiyi, anä-himqä iu äväma, qoqonä Olipänqä äukuwi.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “ ‘Nyi Iquenqe änyä mañqe qä’ ttñqinyä” ätukqenqä‡

²⁷ Ii äwäpiyänğanji, Jisasi Iqu iquauñi, tii ätukqe. “Heqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, mäñdi päwiñqiyä. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätä äqänänqä-payqä.

‘Nyi sipsipqä-miqä ique päkmqänä. Iinjä imäkqanğmdqänğa, sipsipqä iqua zä im-imä wepnuwiqä.’§

²⁸ Itanji Goti Hanjuwä Iqu, Nyi anji nyivauqumuatqanğa, Nyi qua Galili iunqä hiñuiqä emamniqeqä” ätukqe.

²⁹ I tquanğa Pitä iqu, “Iqua eeqänä, quwqä quuvqä heqiyqe mäñdi qäyä äpäwiqanğuti, nyi ii miqä ymqänä” ätukqe.

³⁰ I tquanğa Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuä äktqänä. Heatqä tqueni, kukutakisqä äkakä hñquaqu matqänğa, si Nyinqe, ‘Nyi Iquenyqä mañqe qe,’ hñquaqu-hñque ttñqinyä” ätukqe.

³¹ Jisasi Iqu ii tquanğa, Pitä iqu yänä äqänätä, “Qäyä eänä. Si äpäkonğti, nyi-pqe anä päkoneñqe qä. Nyi Sinyqe, ‘Iquenyqä mañqe qe’ matqä imqänä” ätukqe. Itanji wäunüänqä ämotquaminqä eeqänänä huiziqua-pqe, inyänä ätkuwi.

*Gesemäniñi, Jisasi Iqu Goti Iquenyqä tääqä ätkqenqä**

³² Inğanji iqua, anä yoqä ‘Gesemäni’ qonätanğqeu ätimäupiyi, Jisasi Iqu, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquau, “Nyi Goti Iqutä kukñuä tenqeä. He täqi pmapiyä” ätukqe. ³³ I ätuäqe, Iqu Pitä ique, Jemisi ique, itanğa Jonä ique itumeqe, iqua Iqutä anä äukuwi. Inğanji Iqu hanä-iqä wimetñqä iqanğqenqä, Iqueqä äwqä tämñi änä mäwimänqä ikqe. ³⁴ Iinqe, Iqu tii ätukqe. “Hanä-iqä tqu, Nyaqä qeqä-quuvqä tämñi imbtäumäkqä-qae, ae qäqi äpäkonmqä iqä. He täqini yasämä äminyäpu, pmapiyä” ätukqe.

³⁵ Inğanji Iqu nänä hmbu äwäqe, qua iqi äqiyäpäknätä, hanä-iqä wimeqanğqä iquenyqä huänqä hui etanğutqe äwimasiyätñqä, Goti Ique kukñuä ätkqe. ³⁶ Iqu, “Aba,† Apiqukiyä. Si nätmätqä äwa mämiqä imäkqä Iquki, häkä hanä-iqä-tänä tqu, huätä mäñdavä. Inäqe Nyaqä änyinqeunji qäyä etanğuti, Tqä äkinqä dunä isñqe qä” ätukqe.

† 14:22 Matiu 26:26-28; Lukä 22:17-20; 1 Korinä 11:23-26 ‡ 14:26 Matiu 26:31-35; Lukä 22:31-34; Jonä 13:36-38
§ 14:27 Sakätiyasi 13:7 * 14:31 Matiu 26:36-46; Lukä 22:39-46 † 14:36 Kukñuä “Aba” ii Israitqä iquauqä anä-kukñuiyi. Kiqä quati, “Apä.”

³⁷ I ätäqe, angi äpäqe, ämaqä anä ätuma äukqä iqua hiqaqä witaŋgä äqunŋqe. Iwä Pitä iqueni, “Saimonä iquki, änäänänŋqäwä? He Nyitä anäŋi, wänŋäpu mäminŋqä iquwiuä?” ätukqe.

³⁸ “Yamwiqä iqe, he mändi maekittqiyqä yätŋqä diŋqe, he äminyäpu, Goti Iqutä kukŋuä tpiyä. Hiqä quuvqe, nätmätqä qäyunä imäqŋqä äwinyätanŋqä-qe, huiwi yänänäqŋqä maeqeqä” ätukqe.

³⁹ I ätuäqe, anŋumä äwäqe, Goti Ique kukŋuä asi, anŋumä ätukqe. ⁴⁰ Ae ätuäqe, iquaunŋqä anŋumä äpäqe, iqua hiŋuä kukuänŋuä wiyŋanŋi, hiqaqä witaŋgä äqunŋqe. Ique kukŋuä äki-äki tupŋqe, änyä maŋŋqä yqänä emiŋuwi.

⁴¹ Hŋquaqu-hŋque äwimetäqanŋanŋi, Iqu iquaunŋi, “He hiqaqä äwäpu, hapä yqänä äpmenäüä?” ätukqe. “Ga qäpu qenŋi. Hiunŋi tä, qanŋa qe ätimäuciyä. Hiŋuä qumbu! Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueni, suqä quvqä imäqä iquauä hipa iunŋi, täkqä tqä iuta ävqiyä. ⁴² He pämä äpmepu, äwanä! Hiŋuä qumbiyä. Huiziuqä hipa iu nyivätŋqä iqu, ae qäqi ätimäutŋqä iqiyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunŋqä iquau äwikqenŋqä‡

⁴³ Jisasi Iqu kukŋuä ii yqänä tätqätanŋa, Jutasi ämaqä 12 iquautanŋä iqu ätimäukqe. Iqutäni ämaqä kuapänä, ipäqäyunä, ä jävqä a äqätqä ätimäukuwi. Ämaqä ii, hiqäva-imäqä naqä iquatä, ä kukŋuä-suqenŋqä näqŋqä iquatä, itanŋa qokä-apäkä iu miqä iquatä dowatqanŋä, ätimäukuwi. ⁴⁴ Qu änyä upŋqä imäknäpiyanŋanŋi, täkqä-tqä iqu huiziquaunŋi, tii ätukqe. “Nyi ‘Ämaqä Tqueyqä’ etätmi, kikiyä äwunŋundi, he Iqueni a äkiqätäpu, yasämä ätuma uwqäpnä.” ⁴⁵ Qu ätimäupiyi, iqu Jisasi Ique äwimeqe, Iqueni, “Näqŋqä-vqä Iqukiyä” ätuätä, Ique himä kikiyä äwutänŋqe. ⁴⁶ Inŋanŋi qu Jisasi Ique itumepu, a yänänäqŋqä äkiqätukuwi. ⁴⁷ Iqua, Ique a kiqanŋuwänŋa, Iqutä qäqi anä tqäumiŋuwä hŋqu, iqueqä ipäqäyunä ämäkäqiyäqe, hiqäva-imäqä naqä iqueqä wäunŋuä-wiyqä hŋque, qätä mŋä hämänä ätqavämäukqe.

⁴⁸ Inŋanŋi Jisasi Iqu, “He ipäqäyunätä, jävqätä a äqätqä äpquwi, ämaqä äpäsätä quwä-meqä hŋque a äkiqätätqänuwä-pa, Nyi-pqe, iinŋunä etanŋä äŋgiqätqäüä?” ätukqe. ⁴⁹ “Hiunŋi ique-ique Nyi hesä anä äpmamä, hiqäva-imäqä anä ququawä iu näqŋqä vätkätanŋqä inŋa maŋgiqätqe, suŋqä itqänuwäwä? Inäqe, he tä iquwi, kukŋuä Goti Iqueqä bukiu ätnänŋeunŋi, qäyunä ätätanŋqenŋeqä” ätukqe.

⁵⁰ Inŋanŋi Iqueqä ämaqä iqua, eeqänä zä äväma äwekuwi.

Hikŋä hŋqu zä äukqenŋä

⁵¹⁻⁵² Zä ii uwqanŋuwänŋa, hikŋä gquä hŋqunä huäqä hutŋqä hŋqu, Jisasi Ique qänaki ti äwivändqanŋa, qu iqueni a kiqätqanŋuwänŋa, iqu gque iqinyä iquvesemä, ipätäkqä zä äukqe.

Ämaqä naqä iqua, “Iqu qäyä päkonätŋqeä,” ätkuwiŋqä§

⁵³ Qu Jisasi Iqueni, hiqäva-imäqä naqä iquenyqä ätuma äukuwi. Inŋanŋi hiqäva-imäqä naqä iquau, ämaqeü miqä iquau, itanŋa kukŋuä-suqenŋqä näqŋqä iquatä, qu iqi aquvä äqänŋuwi. ⁵⁴ Pitä iqu, Jisasi Iquenŋä, kiŋä-tämä qänaki äumiŋqe. Hiqäva-imäqä naqä iqueqä anä ququawä iqi ätimäucqe, iqinŋi, iqu ämaqä ämayukä-imanŋqä iquatä äpme, tä-diyeqä inyimiŋqe.

⁵⁵ Inŋanŋi, Jisasi Ique pizqä päkpŋqenŋqä, hiqäva-imäqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä hiuzi iqua qäsänä, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätŋqenŋqä qävqä yanätpiyi, ämävqänŋuwi. ⁵⁶ Ämaqä kuapänä Iquenyqä quanŋä kukŋuä täqisqanŋuwä-qe, quvaqä kukŋui yamuätqänŋqä ikuwi, asänä mäwqanŋi äqunŋuwi.

‡ 14:42 Matiu 26:47-56; Lukä 22:47-53; Jonä 18:1-11 § 14:51-52 Matiu 26:57-68; Lukä 22:54,63-71; Jonä 18:12-14,19-24

⁵⁷ Inğanı ämaqä hñqua pämä ämatqäupiwi, Jisasi Iquenyqä quañgä kukñuä tii ätukuwi. ⁵⁸ “Ne Ämaqä Tqu tii tqanđi äwikque. ‘Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anä, ämaqä-qua mätqe, Nyi äqiyäpnetmä, anđumñi, hiunđi hñquaqu-hñque mätmniqeqä. Inäqe Nyi hipaetä mamätqä imqänä’ tqanđi, äwikqueqä” ätukuwi. ⁵⁹ I tqanđuwä-qe, quvaqä kukñui asänä mäwqä ikqe.

⁶⁰ I tqanđuwänđa, hiqäva-imäkqä naqä iqu, iquauä hiñuä iqi ätqäuä, Jisasi Ique yatñqä tii äwikque. “Ämaqä tä kukñui Siñqä ätquwi, änääñgä? Si kima hui matqä isñqätanä?” ätukqe. ⁶¹ I tqanđgqä-qe, Jisasi Iqu kima miqä, Iqueä kukñuä hui mätquä da ikqe.

Inđi, hiqäva-imäkqä naqä iqu anđumä yatñqä tii äwikque. “Kraisı, Goti Iqu ne ämineyätñqä atäunñuä äkikqä Iqukita? Ä Yoqä haqä yätu ämaetunñuä Iqueqä Ymeqä Iqukitanä?” ätukqe.

⁶² I tqanđa, Jisasi Iqu, “Nyi qäqunđqä. Itanđa Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Yänänäñqä-tänä Iqueqä hipa ämuañgisa pmetanđi hiñuä qumbnuwiqä. Itanđa Iqu qaquvqeu pmeqä qäukuä yätuta quvepñanđi qumbnuwiqä” ätukqe.

⁶³ Iqu i tqanđqenđä, hiqäva-imäkqä naqä iqu äwqä tnänä wiñanđi, iqueqä gquä quäuqä äpisätä, tii ätukqe. “Iquenyqä kukñuä hui inä natññqe, ne suñqä qävqä yatunñuäwä? ⁶⁴ Iqueä kukñui, Goti Ique äkittqiyätä tqanđi, qätä äyä äwiyanñunä. Ga heyaqä kñuä imñi, äänä eyqi?”

Inğanı eeñänänđi qu, “Iqu suqä quvqä imäkqä-qae, qäyä päkonätñqeqä” ätukuwi. ⁶⁵ Itanđi ämaqä hñqua, Iquenđi makukuä äwqutäpu, hiñuä huäqä äkeuatäpu, hipa äpäsäpu, “Si tqu kpäsqiya? Hiñuä natiya” ätuminñuwi. Itanđa ämayukä-imanđqä iqua, Iquenđi itmepu hipa äpäkkuwi.

*Pitä iqu, ‘Jisasi Iquenyqä maññqeqä’ ätkqenđä**

⁶⁶⁻⁶⁷ Pitä iqu täknä yänđgisa ququawä mäñi pmetanđa, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäunñuä-wiyqä apäkä hui äpäqe, Pitä iqu tä diyeqä imäknätqätanđi äqunäqe, ique hiñuä yqänä äqunä, “Si Jisasi Nasäretqätanä Iqutä anä äpmetqänñiyä iqukuivyqä” ätukqe.

⁶⁸ İi iinä tqanđqenđä, iqu, “Oeyqä, si ii ätñi, nyi änyä maññqä enänä” ätuäqe, yäpaqänđgisa äwätä, täknä hävqä qänätanđqä iqi ätqäukqe. Inğanı kukutakisqä hñqu äkakä ätkqe.

⁶⁹ Wäunñuä-wiyqä ii, iquenđi iqi äqunäqe, anđumä ämaqä iqi tqäutanñuwiñi, “Ämaqä tqu, qutä anä äpmetqänñuwiqä” ätukqe. ⁷⁰ İi käyä ätquanđi, Pitä iqu anđumä “Oeyä” ätkqe.

Iwä wänđqä hmbu ti imänđanđa, ämaqä iqi ätqäuminñuwä iqua, “Si Galilisanä iqukiyqä. Inđi si oeyä matqä pa. Si, qutä anä äpmetqänñuwiqä” ätukuwi.

⁷¹ Ga inğanı iqu tii ätukqe. “Ämaqä tä ätätqänñuwä Iquenyqe, nyi änyä maññqä enä. Nyi quañgä etqändi, Goti Iqu, nyi qui nyimäkänñqiyä.”

⁷² Iqu kukñuä iinđi ae ti tqanđa, kukutakisqä äkakä huiziqu ätkqe. Inğanı Pitä iqu, Jisasi Iqu “Kukutakisqä äkakä hñquaqu matqänđa, si Nyinđqe, ‘Nyi Iquenyqä maññqeqe,’ hñqaqu-hñque ttñqinyä” ätukqenđä kñuä äwikqe. Inğanı, iqu iinđi imäkätäqenđä huäqä kiinđa wunđanđi, kñuä kuapanä äqäkqe.

15

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hiñuä iqi ätqäukqenđä**

¹ Zä we-hunđanđqetänđi, hiqäva-imäkqä naqä iqua, kukñuä-suqenđä näqñqä iquautä, nñ ämaqä naqä huiziquautänđi, qu Israitqä iquau miqä eeñänänđi iqua

* 14:65 Matiu 26:69-75; Lukä 22:54-62; Jonä 18:15-18,25-27

* 15: Matiu 27:1-2,11-31; Lukä 23:1-25; Jonä 18:28-19:16

qäsäñi, kukñuä naqä-hñqunä imäkkuwi. Itañi qu Jisasi Ique guä äkiqiyäupu, ätuma Pailoti ique äwikuwi.

² Itanğa Pailoti iqu, “Si Israitqä iquau Miqä Naqä Iqukitanä?” ätuätä, yatñqä äwikqe.

Jisasi Iqu ämävauqe, “Iñi, si qe ätnyä” ätukqe.

³ Inğanı hiqäva-imäkkä naqä iqua, Jisasi Iquenyqe, “Iqu suqä quvqä iinjä-iinjä imäkätñqeqä” ätqua äukuwi.

⁴ Iinjä etanği Pailoti iqu Iqueni, “Si kukñuä hui kima matqä isñqätanä?” ätuätä, yatñqä anğumä äwikqe. “Hiñuä qunyä. Qu Sinyqe, ‘Suqä quvqä iinjä-iinjä imäkätñqeqä’ äyä ätqäuä” ätukqe. ⁵ I tquanğa, Jisasi Iqu kukñuä hñqu mätquä ikqe. Iqu i iqanğqenqä, Pailoti iqu, “Kukñuä hui matqä sunqä iqudiyä” tä, kñuä kuapänä ämakqe.

⁶ Quväkuä ique-ique, Pasopa imäkäpiyanğanı, Israitqä iqua, “Ne guä pmetanğuwä iquautanä iquenyqä änenğiyä” tquanğuwä iqueni, Pailoti iqu huätä äwiquteminqe.

⁷ Inğanı ämaqä hñqua, ämiqä naqä iquau huätä mamanä-tpu ipu, huiu pizqä äpäkkuwinqä guä äpmaminjuwi. Qutanä hñqu, Baräpasi iquvi. ⁸ Itanğa ämaqä kuapä aquvä äqanğuwä iqua, Pailoti ique äwimepu, “Hiñuiqänä imäkminjä-pa, iinjä imäkiyä” ätuäpu, yatñqä äwikuwi.

⁹ Qu iinjä tquanğuwänğa, Pailoti iqu, “Israitqä iquau Miqä Naqä Tqueni, huätä equtäutmä etapmqätanä?” ätukqe. ¹⁰ Hiqäva-imäkkä naqä iqua, Jisasi Iqu yoqä naqä metqätanğqenqä äwqä quvqä imäkäpu, Ique ätuma vqanğuwinqä, Pailoti iqu näqñqä yasämä eäqenqä, ii ätukqe. ¹¹ Pailoti iqu i tquanğqä-qe, hiqäva-imäkkä naqä iqua, qokä-apäkiuqä kñuä iunji hiñi-hiñi iwimäkäpu, Pailoti iqueni, “Jisasi Iqu qäyä etanğuti, Baräpasi Iquenyqeqä” tupñqä ätukuwi.

¹² Inğanı Pailoti iqu, “Iñi, ‘Israitqä iquau Miqä Naqä Iqueqä’ ätätqanğuwä Iqueni, nyi äänä imäkmqäwä?” ätukqe.

¹³ Iinjä tquanğa, qu kima tnänjä tii ätukuwi, “Iqueni, zä-huätati hunätñqä imäkiyä!”

¹⁴ Iinjä tquanğuwänğa, “Iñi sunqe? Iqu suqä quvqä äki imäkätñqäwä?” ätukqe.

Kimanı, qu manjä yänänäqñqä ätäpu, “Zä-huätati hunätñqä imäkiyä!” ätukuwi.

¹⁵ I tquanğuwänğa, iqu, qokä-apäkiu yeeqä iwimäkätñqä winğanı, Baräpasi iqueni qunqä huätä äwiqutekqe. Itanğa iqu, Jisasi Ique ptqä päkpnqä imäkätä, ämaqä mäkä-iqä iquau hipa iu zä-huätatä huepnqä äwikqe.

¹⁶ Pailoti iqu, iquau vqanğa, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni, kiyapqä iqueqä anjä ququawä yänğisa ätuma äpeyäpiyanğanı, mäkä-iqä huizi iquauñqä tääqä ätukuwi.

¹⁷ Inğanı iqua Ique mäñdi äkittqiyäpu, qanğä ämiqä naqä enqä-pa hiätñqä tii imäkkuwi. Iqini qu iqueni, qäkä ipisqä hämänänjä hñqu äwiyätpiyi, guä yänätänı ämaqä naqä hñqueä ynğa-nänjä äkuäquväpu, Iqueä nyuänju ämuäkuwi. ¹⁸⁻¹⁹ I imäkpiyi, qu iqueni, “Israitqä iquau Miqä Naqä Iquki! Hiunjinğanjqä” ätuäpu, häsuänitä Iqueä nyuänju äpäsäpu, Iqueni makukuä äwqutäpu, itanğa suqä ämaqä naqä hñquenqä ipqä-pa, Iqueni qonjä äwoktäpu iminjuwi. ²⁰ Qu Iqueni quvqä iinjä qäpu itquapiyi, inğanı qäkä ipisqä iqu huätä ätäuquväpu, Iqueqä qäki anğumä äwiyätkuwi. Itañi Iqueni, zä-huätati huepnqä ätuma äukuwi.

Mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni zä-huätati äuekuwinqä†

²¹ Ämaqä anjä-himqä Sairinisanjä, Aleksandä iqueqätä, Rupesi iqueqätä, iquaquiyqä kanä Saimonä iqu, anjä-himqä yäpaqänğisa äpmaminqe, yänğisa paquvqanğanı, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqu zä-huätatä hunätñqä ze, iqu metñqä imäkkuwi.

† 15:20 Matiu 27:32-44; Lukä 23:26-43; Jonä 19:17-27

²² Qu Jisasi Iqueni, anä yoqä Golketa qonätangqeuñqä ätuma äukuwi. Yoqä iini, kiqä quati, 'Ämaqä nyuänjä-yänjiqä.' ²³ Iqini qu Jisasi Iqueni, wainqä-eqä dunji marasingätä qäsä imäkñqe, täñä-hunqe Iqueqä huiwiunji wipti iqiyätñqä wisäuqanğa, Iqu mämotanqä ikqe. ²⁴ Inğanj, mäkä-iqä iqua, Iqueni zä-huätati äuekuwi. Iqua, Iqueqä gquetä ämuasmänqetä iwäsäupu, kikinä mapñqä häñä ikuwi.

²⁵ Qu Iqueni zä-huätatini, mäptqä awänä mäpmeqä 9 klokñga äuekuwi. ²⁶ Quwqä suqä imäkmiñuwä dunji, kukñuä ämitkuwä iqu, ätäpu tii äqiyekuwi. "Israitqä iquau Miqä Naqä Iqueqä." ²⁷⁻²⁸ Itanğa Iqu-tänjä qäqiqini, ämaqä äpäsäsinyä quwä-meqä hñquaquini, zä-huätatä äuekuwi. Hñqueni, hipa ämuangisa äuepu, hñqueni qunamäuqänğisa äuekuwi.† ²⁹⁻³⁰ Ämaqä iqi äpäwäpiyi, qu nyuänjä ptqä äqiyäpu, Iqueni tä sisäwqä äväpu, tii ätukuwi. "Si, 'Nyi hiqäva-imäkqä anji äpnetmä, hiunji hñquaqui-hñquenyä anji mätkunjqä' tqä-qukiyqä. Inji Tqä-täuä häñä iqumuatnätinä, zä-huätatä äunänjitanji, äyaqäsqänğa biyä!" ätumiñuwä. ³¹ Inji, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, qu-pqä tä inä äsäpu, "Iqu ämaqä huiziunji häñä iqumuatätñqä-qe, Iqueqä-kiuänji häñä miqumuatñqä iqiyä" ätñguwi. ³² "Kraisni ne ämineyätñqä Goti Iqu, Ique atäunjuä ikqä, Israitqeu Miqä Naqä Tqu, äyaqänğa qua täqinyqä äpä. Ga ne hiñuä äqunaqe, Iquenyqä quuvqä heqiyatunquänänyä" ätñguwi. Inji, ämaqä zä-huätati anä äunmiñiyä iquaqu-pqe, Iqueni kukñuä quvqä inä ätukiyi.

Jisasi Iqu äpäkonğqenqäS

³³ Itanğa hiunji quemisqä ae ätimäuqanğa, qua eeqänänjä iunji, hea äwäkqe. Awiyqä 3 klokñğanj, we anji äunğqe. ³⁴ Awiyqä 3 klokñğanj, Jisasi Iqu manjä yänänäqñqä tii ätkqe. "Eloi, Eloi, lema sapatani." Kukñuä iqu, quati tiinji. "Nqä Goti Iqukiyä! Nqä Goti Iqukiyä! Si sunqä nyivquatämäunya?"

³⁵ Ämaqä qäqiqi ätqäumiñuwä hñqua, kukñuä tä qätä äwipiysi, "Qätä wipu! Iqu Laisa iquenyqä tääqä ätqiyä" ätkuwi. ³⁶ Ga, ämaqä hñqu tnänjä äwäqe, yaanjuä hui ämeqe, wainqä-eqä yänänäqñqä iu äyämeqe, hätäkqeu ikätäutä, Jisasi Iqu änätñqä äwisäukqe. Iinjä itä, tii atukqe. "Laisa iqu äpätä, Iqueni zä-huätati äunänqce äyaqiyätä itumenqutiyä? Hiñuä äqänänä äpmenä." ³⁷ Inğanj Jisasi Iqu manjä yänänäqñqä ätäqe, hindñä-meqä äwquatämäuqe, äpäkonğqce.

³⁸ Inğanj yuä naqänänjä, hiqäva-imäkqä anjä yäpä inğisa imaknmiñqä iqu, hitunjuä yätuta inği-inği äpkñga äpäwiqe, hñquaqu qe imäkñğqe. ³⁹ Inji mäkä-iqä iquau miqä, Jisasi Ique hiqumuanjä äwiyä ätqäumiñqä iqu, Iqu äänä itä päkonğanğqe hiñuä äqunäqe tii ätkqe. "Naqä-qakui. Ämaqä Tqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iqueyqä!" ätukqe.

⁴⁰ Itanğa apäkä hiua, kiñä nänjisa hiñuä äqumbu ätqäumiñuwä. Iuautanji, Mäliya, anjä-himqä Maktälatanjä ii, itanğa Mäliya, Jemisi hikñä wänqä ique, ä Josepä gueqiyqä känäu, itanğa Solomiyi. ⁴¹ Jisasi Iqu qua Galili iu pmetanğanj, Ique qänaki äwivändäpu, yätamäkqä äwimiñuwä iuae. Ga, apäkä kuapänänjä, Jisasi Iqutä Jerusälemänqä anä äpkuwä iua-pqe, qäsä iqi ätqäumiñuwä.

*Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwiñqä**

⁴²⁻⁴³ Hiunji iqueni, ii Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä, nätkmatqä näwinyä imäkqänğanji. Iutanji, mäptqä äwitñqä ti pmetanğanj, Josepä Arämätiyatanjä iqu, Pailoti Iquenyqä zä-miqä, ique äwimeqe, "Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqä" ätukqe.

† **15:27-28** Pipa Grikä pmeqeuqä kukñuä iu äqänänqä huiunji, kukñuä tiinjä-pqä inä ätä äqänä. "Goti Iqueä bukiunji tii äyä äqänä. 'Qu Iqueni ämaqä quvqä iquatä qäsä itquakuwiqä ätnäqeuñi,' iini qäyu hetñqenqä ii itquakuwi." § **15:32** Matiu 27:45-56; Lukä 23:44-49; Jonä 19:28-37 * **15:41** Matiu 27:57-66; Lukä 23:50-56; Jonä 19:38-42

Ämaqä iinjä iqu, Israitqä iquau miqä eeqänänjä iquautanjä, yoqä naqä inänjä-tänju eä, Goti Iqunä miqeuñqä hinuä äqänä äpmaminqä iquvi.

⁴⁴ “Jisasi Iqueä huiwi ämamqeqä” tquanğa, Pailoti iqu yäunüä iqe, ämaqä mäkä-iqä iquau miqä ique tääqä ätuätumeqe, “Jisasi Iqu ae äpäkongqätanä, ä änäängä?” ätuätä, yatnqä äwikqe. ⁴⁵ Ämaqä iquesa näqñqä ae ämeqetanji, Pailoti iqu, Josepä iqueni, “Jisasi Iqueä huiwi, yqä mayä” ätukqe. ⁴⁶ Inğanji, Josepä iqu yuä naqä hnqu mbqä iäqe, Jisasi Iqueä huiwi zä-huätati äuekuwiuta äyaqiyätä, qua mänji ämaeqe, Iqueä huiwi huäqä äutäqe, ämaqä pizqä pñqä heqänqä hikä ätäñukuwä anä-nänjä imä pñqä ekqe. Pñqä ae eäqe, hikä qñqanä naqä hnqu, huaqä-huaqä ämiqa qñqanä ämaptekqe. ⁴⁷ Mäliya Maktälatanjä üsä, nñ Mäliya Josepä iqueqä känaisä, Jisasi Ique pñqä eqanğqe, hinuä äqunğiyi.

16

*Jisasi Iqu ävaukqenqä**

¹ Hiunji Sämbatqe ae äpäwqanğanji, Mäliya Maktälatanjä iu, Mäliya, Jemisi iqueqä känäu, itanğa Solomi, qu eqä jinanä-weqe mbqä ikuwi. Ii, qu äma äwäpu, Jisasi Iqueä huiwiu equatpñqänänjä.

² Hiunji kinğanänjä iqueuä zi-hinuä matqä, mäptqä ti eumäuqanğanji, apäkä iua, Jisasi Ique pñqä ekqeuñqä äwäpiyänğanji, tii ätnğuwı. ³ “Ne Jisasi Iqu hikä hovqä äwinqä iqueqä hikä qñqanä äptänänqce, huaqä-huaqä ämitä nauteyätñqe, tqukä?”

⁴ E äwäpiyä iunda hinuä äqunäukuwi, hikä iinjä iqu, kätanänjä qäyä hitanğqä-qe, qñqanä mäpmäwänätanği äqunğuwı. ⁵ Itanğa apäkä iua, Jisasi Ique pñqä ekqä yämä äpaquväpiyänğanji, hikñä gquä qäpaiqä hämänänänjä imäkñqä hnqu, hipa ämuangisa pmetanği äqumbiyi, inğanji iua miqä yänğ ipu, äwäwa ikuwi.

⁶ I iqanğuwänğa, iqu iuaunji, “He yäunüä miqä pampiyä” ätukqe. “He Jisasi Nasäretqätanä, zä-huätati äuequwä Iquenyqä hinuänqä äpqäuä. Iqu ae ävauqäqe. Hinuä qumbiyä! Äwäteqä täqini, aanqä suänä. ⁷ Iinjä-qae, he äwäpu, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquau, (Pitä ique qäsä), tii tupiyä. ‘Iqu qua Galilinğä hinuıqä wänğiyä. Iqu ae etkqä-pa, he Ique iqi qumbñqäuä’ tupiyä” ätukqe.

⁸ Inğanji apäkä iua zä ipu, yäunüä-yäunüä winğanğa, ämaqä pñqä wiqcuta yäpaqä mänğisa ätimäupiyi, iqisanji zä äväma äukuwi. Iua äwäpiyänğanji, zä yqänä iqäwäpu, ämaqeunji mätkuä ikuwi.

Jisasi Iqu, Mäliya Maktälatanjä ii äwimakqenqä†

⁹ Jisasi Iqu hiunji kinğanänjä iqueuä zinuä matqänğa ävauqetanji, Mäliya Maktälatanjä ii-ganä äwimakqe. Iinjı, dnğ quvqä 7 tqäutanği, Iqu huätä ändowatkqe. ¹⁰ Itanji ii äwäqe, ämaqä, Iqutä anä ikäminuwä iqua, huäqä-hunqä ämepu, knuä qiyätqätanğuwä iu äwimetä, awä ätukqe. ¹¹ Ii, “Jisasi Iqu hänğ pmetanği, äqunänänä” tquanği äwiyäpiyä-qe, qu, “Ii quanğä ätqiyä” knuä äwikqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä hnğuaqui äwimakqenqä‡

¹² Itanji huizi, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä hnğuaqu, anä-himqä iu-tanji äväma, qanğ wätqätanğinyänğa, Jisasi Iqu, iquaquini huitanğ-qu imäknä äwimakqe. ¹³ Iquaqu anğumä äwiyi, huizi iquaunji, iquaqui wimeqanğqenqä ätukiyi. I tquanğiyä-qe, iqua, “Iquaqu quanğä ätqinyqä” knuä ämakuwi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äwimetä, wäunüä äwikqenqä§

* **16:** Matiu 28:1-15; Lukä 24:1-12; Jonä 20:1-18 † **16:8** Pipa Grikä pmeqeugä kuknuä iu äqänänqä huiunji, kuknuä hiqñqä 9 iuta 20 bunqe, maqñqä eänä. Näqñqä-tänğ kuapanänji, Makä iqu maqiyqä ikqenqä knuä indqänätqänğ. ‡ **16:11** Lukä 24:13-35 § **16:13** Matiu 28:16-20; Lukä 24:36-49; Jonä 20:19-23

¹⁴ Itañi Iqu, wäunüñqä ämotquaminqä 11 iqua, ymisanä änäpu pmetanquwänga äwimakqe. Iqu äwimeqe, ämaqä, Ique häñä angi pmetangi hinuä äqunquwinqä qäyä ätquangä, ga “Qu quangä änatqäüä” ätuäpu pmetanquwinqä, Iqu, “He nyuänjä woyqä imbu, quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänäüä?” ätuätä, yänänäqñqä ätukqe.

¹⁵ Itanga Iqu iquauni, “He qua äwitqutänqä-pa kukñuä äñguä we-hunqä-täñi äma äwäpu, ämaqä eeqänänjä iu awä tupñqeçä” ätukqe. ¹⁶ “Ämaqä quuvqä eqiyätä asñä ämeqä iqueni, Goti Iqu häñä iqumuatäniqe. Itanga ämaqä quuvqä maeqiyqä iqä iquenyqe, Goti Iqu, ‘Häñä mäpmeqä yänqiyä’ täniqeçä.

¹⁷⁻¹⁸ Ämaqä quuvqä eqiyquwä iqua, wäunüä ämaqä mimäkqänänjä tiñi imäkäpnuwi. Nyaqä yoçeta, dñä quvqä huätä ändowatpnuwi. Iqua kukñuä änyä-häñi ätpnuwi. Quwqä hipaitä qämakä a ämaqätpnuwi. Eqä quvqä ämbqe, qui mäwimäkqä yäniqe. Itanga ämaqä täñä-yaqä witanqppqeuni, hipae haqeçi äwiyquwi, äñguä imämbnuwiçä” ätukqe.

*Goti Iqu Jisasi Iqueni, qäukuä yätunqä ätuma ekqenqä**

¹⁹ Naqä Jisasi Iqu, iquauni kukñuä qäpu tquanga, Iqueni qäukuä yätunqä ätuma ekqe. Itanga Iqu Goti Iqueä hipa ämuangisa äpmakqe. ²⁰ Inğanj Iqueçä wäunüñqä ämotquaminqä iqua im-imä äwäpu, kukñuä awä ätuäkäminuwi. Kukñuä naqä-qakuä hitanqçenqä motquapñqe, Naqä Iqu yänänäqñqä vqanji, iqua ämaqä mimäkqänänjä imäkäkäminuwi.

* 16:17-18 Lukä 24:50-53, Wäunüñqä 1:9-12

**Kukñuä änguä we-hunqä-täni,
Lukä
iqu äqäkqe
Yätamakqä kukñuä hiñuiqänjä iquvi**

Bukä, kukñuä änguä we-hunqä-tänjä Lukä iqu äqäkqeu, ne hiñuä tiñjä äqunäñu. Jisasi Iqu, ämaqä Israitqä iquautä, qokä-apäkä huizitäñi, Ängumä Itmeqä-quvi. Jisasi Iqu, wäunüä ipäqiyätäqänğanj, qokä-apäkiu, tiñjä ätumiñqe. Dñä Änguä Iqu, iwimäkqanji, Iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukñuä ängui, ämaqä quvqä iquau ätukqe. Naqä-qakuiqä, Bukä tqi tiwiqä kuapänänji, Jisasi Iqu, qokä-apäkä hanjä-iqä äki-äkitanji, metqätanquwiñqe, huäqä äwunätä, änguä iwimäkmiñqenqä.

Jisasi Iqu, qunji änguänä iwimäkqanqgeunqä, qokä-apäki aquvänä imiñuwi. Mäliyai, Ique nyquanga, qu yeeqä ikuwi. (Lukä 1:42-48 ä 2:10 hiñuä qunyä.) Bukä Iqueqä qäpuni, Jisasi Iqu qäkuä yätunqä ekqetanji, qu yeeqä naqänänjä ikuwi. (Lukä 24:52 hiñuä qunyä.)

Nätmatqä kuapänänji, Jisasi Iqueä äpmeqeunqe, Lukä iqunä tiwiqä ikqäqe. Kukñuä iñjä iqua, bukä tqe äqänänqe, huizi iquauñi maqñqä eä. Kukñuä ktqä, ämaqä Sämalija pmeqä iqu, ämaqä äpäkkuwä ique yätamakqä äwikqenqätä, ä kukñuä ktqä, ymeqä iqu kanique ävämakqenqätä, ä kukñuä ktqä huizi, Jisasi Iqu ätkqenqätänji, Lukä iqunä äqäkqe. Tiwiqä Säkiyasi, ämaqä mbqä motauqä iquenyqe, Lukä iqunä äqäkqe.

Tiñäpqe inänji. Suqä tääqä yänänäqñqä tqeunqä, ä Dñä Änguä Iqueä wäunuiñqä, ä Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iuqä suqä quvqä huätä mamäuqenqätänji, ii äqäkqe. Itanğa kukñuä kuapänänji, apäkä iua imäkmiñuwä iñqätä, qäsä äqäkqe.

Lukä iqueä tuwanui, bukä tqi qapu miqä danä iqi, oee. Bukä, ne tänğa 'Wäunuiñqäuä' ätätunqe, Lukä iqunä äqäkqe. Ii tiwiqä, nätmatqä eeqänänjä, Jisasi Iqu qäukuä yätunqä ae ekqänğa, ämaqä kukñuä awä tuäkiqänqä ändowatkqä iqua, imäkmiñuwiñqeyi.

Lukä iqu, Jisasi Iquenyqä näqñqä änguä ämetä, tuwanüä äqäkqenqä

¹⁻² Jisasi Iqu nesä pmetanji, Goti Hanjuwä Iqu imäkätä ekqenqe, Iqueqä kukñuä awä-tqä iqua, nätmatqä eeqänänji hiñuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä iqua qanjä ikipu, kukñuä awä änatmiñuwi. Itanğa ämaqä kuapänänji, iqua qätä äwiyäpu, bukä yamwiqä äqäkuwi. ³⁻⁴ Nyi wäunüä ipäqäkqä duta, yatñqä iqa äpqinjaqänmi, tänğanji nyi nätmatqä eeqänänjä ätimäuqanqenqä kñuä änguänänji ämeqänä. Tipilusi naqä iquki, qu nätmatqä eeqänänjinqä ämäktquakuwä iñqe, si näqñqä eätnä, "Ii naqä-qakuiqä" tñjä diñqe, tänğanji nyi sinyqä bukä qäyunä äqiyätmä emqä di ktapmqänä.

Enätqä hñqu Sakätiyasi iqueni, Jonä iquenyqä ätukqenqä

⁵ Ämaqe u miqä naqä Heroti iqu Jutiya iu mitqätanğanji, hiqäva-imäkqä hñqu äpmamiñqe. Iqueqä yoqe Sakätiyasi ique. Ämaqä iquä wäunüä anä iqe, iquauqä yoqe Äpaisa iquai. Sakätiyasi iqueqä apäkiyqä yoqe, Älisapetqi. Ii hiqäva-imäkqä iquauqä kaqä, Aronä iquesanjä iiyi. ⁶ Iyaqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqinji, Iqueqä kukñuitä, suqetä, eeqänä qänaknä isinyä, jänänänjä äpmamiñiyi. ⁷ Älisapetqi qokitqä etanji, iyaqu ymeqä maeqä enyä, qoyanä-äpäyanjä äpmamiñiyi.

⁸ Hea hñquenji, ämaqä Äpaisa iqua Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkätqätanquwänğa, Sakätiyasi iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqi wäunüä iqämanmiñqe. ⁹ Inğanji iqua quwqä suqä iwäsäuqänqä imäkäpu, Sakätiyasi

iqu Naqä Iqueqä anä hiqñqä pmua ingisanqä äwätä, nätmatqä jinanä-weqä tä iketñqä diñqä, atäunüä ikuwi. ¹⁰ Iqu hiqñqä pmua iunqä uwqanqa, qokä-apäkä aquvä äqanquwi, qu yäpaqä mäñgisa äpmapu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanminjuwi.

¹¹ Inğanı Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu, hiqñqä yäpä ingisa jinanä-weqä ttawä inju, hipa ämuangisa tqäutangı äqunqce. ¹² Iqu ique hinuä e äqunäqe, änä mäwimänqä itä, zä kiinjä ikqe.

¹³ Inğanı enätqä iqu, “Sakätıyasi iquki, si zä miqä panä” ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu saqä tääqä ätni, qätä ae äkiyanqe. Tqä apäkä Älisapetqi, ymeqä qokä hñqu nyuänqiyä. Iqueqä yoqe, ‘Jonäuä’ nyuätqätñqä. ¹⁴ Inğanı, saqä äwqe, aanä yeeqä kuapä kinyänıqueqä. Ämaqä kuapänänı, ymeqä iquenyqä aquvänä ipnuwiqä. ¹⁵ Aquvänä iqä qakui, tiinji. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinjı, ämaqä naqä-qu äpme, wainqätä, eqä ämaqä iquauqä kñuä indqanqe qui wimäkqetä, manqä yänıqueqä. Ymeqä iqu känäwä äwqä imä yqänä mnätanğanı, Dñä Äñguä Iqu, iqutä anä pmetänıqueqä. ¹⁶ Iqu iqueqä wäunüä imäkätqätanği, Israitqä kuapänänı, iquauqä suqä hñgisanänı huätä ävquatämäupu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwıyäpu, qänaknä ipnuwiqä. ¹⁷ Iqu Laisa iqueuä suqetä, yänänäqñqetä ämetä, Naqä Ique hinuiqä wimenıqueqä. Qunuñuatä, ymeqä iquatä, äwqä naqä-hñqunä imbnqä imäkätä, ämaqä hñgisanä itqänjuwä iquauñı, kñuä äkunmäknäpu, iquauqä kñuä indqanqe anğanänänä metpñqä imäkänıqueqä. Iqu ämaqä iquauñı, Naqä Iqu äpätqanğanqä näwenyä e imäkänıqueqä” ätukqe.

¹⁸ Sakätıyasi iqu enätqä iqueni, “Saqä kukñuinqe, naqä-qakuiqä kñuä nyätñqe, nyi näqñqe äänä himqäwä? Nyitä ñqä apäkısä, ye quväuukuä kuapänä ae ämäyaqutäuqeqä” ätukqe.

¹⁹ Enätqä iqu kimanı, “Nyi Gapleti iqunjqä. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä hipenuä iqi ätqäunänä. Iqu nyi kukñuä anğanä tññqä awä ktmqä änändowatkıyä. ²⁰ Nyaqä kukñuä tä hea qayunänanğa, naqä-qakuänänä timäunıqueqä. Inäqe si nyaqä kukñui qätä manyıyqä inä-qae, hea nätmatqä tä timäuqanğanqe, kukñuä matqä isñqinyä” ätukqe.

²¹ Sakätıyasi iqutä, enätqä iqutä, iquaqu kukñuä tqämanätqätanğıyanğanı, ämaqä yäpaqä mäñgisa ätqäuminjuwä iqua, Sakätıyasi iqu anä yäpä yänğisa äpakä pmetanğqenqä, iquenyqä hinuä äqumbu äpmapu, kñuä kuapänä indqänminjuwi. ²² Iqu hñganqä imänjaqänäqe, hñğanı yäpaqä mäñgisa ätimäuqe, kukñuä mätquä iqanqa, qu iquenyqe, iqu anä pmua ingisa äpme, wätqä enqä-pa äqunätänjqe, näqñqä ämakuwi. Iqu kukñuä matqä itä, iqueqä hipa itänä wätqä enqä-panı imäkkqe.

²³ Qänakndanı Sakätıyasi iqu, iqueqä wäunüä Goti Hanjuwä Iqueqä anä iunı qäpu iäqe, iqueqä anämqä äukqe. ²⁴ Inğanı iqueqä apäkä Älisapetqi, äwqä-tänä eä, iıyqä anä yäpä yänğisa zä qanüä hipa hñgi eeqä äpmaminqe. ²⁵ “Goti Hanjuwä Iqu huäqä äwunätä anğanä inyımäkqıyä. Nyi qokitqä äpmamä womba änyinminqe, tñnğanı Goti Hanjuwä Iqu huätä ämanmäuqıyä” ätkqe.

Enätqä iqu Mäliyaunı, Jıyasi Ique nyuänıqenqä ätukqenqä

²⁶ Älisapetqi äwqä-tänä qanüä 6 pmetanğanı, Goti Hanjuwä Iqu enätqä Gapleti iqueni, Galılisänä inği anä-hımqä Nasäretqanqä ändowatkqe. ²⁷ Iqinjı iqu apäkä hitqä, qokätä hiqaqä mäwiqä iminqä hui, iıyqä yoqe Mäliyau äwımakqe. İi Josepä iquenyqä ätminjuwi. Josepä iqueqä kawıqu, ämaqä naqä Dewiti ique. ²⁸ Enätqä iqu apäkä İi äwımeqe, “Si anğanä äpmenınyä. Goti Naqä Iqu sinyqä kñuä anğanänänä indqänätä, sitä anä äpmenä” ätukqe.

²⁹ Ii kuknuä tä qätä äwiyäqe, änä-änä mäwimänjqä itä, “Änäänjqä dqutiyä?” knuä äwikqe.

³⁰ Enätqä iqu, “Mäliya, si zä miqä panä!” ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä änguänänjqä, si atäunuä ae äkiyqeä. ³¹ Si äwqä eätnä, Ymeqä Qokä Hnque misinjqä. Iqueqä yoqe, ‘Jisasiuä’ nyuättnänjqä. ³² Iqu Naqä-qu etanguti, ämaqä iqua, ‘Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqeä’ tpnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqu iwimäkqanguti, Iqu qokä-apäkä iunji, Kiqä kawiqu Dewiti iqu äpmetä ämiminjqä-pa, e miniqeä. ³³ Iqu hueqä-himqä Jekopä iquesanä iquauqä Naqä-qu eä, hea ique-ique pmetäniqueä. Iqueqä ämiqä iinji, qäpunä maeqä da, e witäniqueä” ätukqe.

³⁴ I tquanğa Mäliya enätqä iqueni, “Tä äänä timäutnjqä tnyä? Nyi qoki maeqinjqä” ätukqe.

³⁵ Enätqä iqu kimanji, “Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Dnä Änguä Iqu si äkimetä, Iqueqä yänänäqngqe äkpatqiyänjqiyä. Ymeqä si änyuesqä Iqu, Goti Iqueqänä hiätanguti, qu Iquenyqe, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqeä’ tpnuwiqä. ³⁶ Qätä nyiyä! Apäkä äpäyanä tqä sämaqi Älisapetqi-pqe, ymeqä hnqu inä nyuänjqiyä. Iinyqe, ämaqe, ‘Apäkä täsi qokitqeä’ ätuminuwä-qe, qanua 6 päwqanğa, ii äwqä-tänä äpmenä. ³⁷ Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänä di imäkänjqiyä” ätukqe.

³⁸ Iqu e tquanğa Mäliya ämävauqe, “Nyi Naqä Iqueqä wäunuä-wiyqinjqä. Si tä ändnä-manji, ätimäunjqiyä” ätukqe. Ii iinä tquanğa, enätqä iqu ävämakqe.

Mäliya äyätä, Älisapetqi äwimakqenqä

³⁹ Inğanji Mäliya, qoqonä Jutiya-tänä inginjqä anä-himqä hnquenyqä maqänä ekqe. ⁴⁰ Anä-himqä iu ätimäuqe, Sakätiyasi iqueqä anä yäpä yängisa äpäyätä, Älisapetqini, “Hiunjinganjqä” ätukqe. ⁴¹ Inğanji Älisapetqi, iuä manji qätä wiyqanğanji, ymeqä iqu äwqendanji ämenä iqanğa, Dnä Änguä Iqu Älisapetqiyqä äwqeunji kuapanä ämngqe. ⁴² Inğanji ii Mäliyau tääqä yänänäqngqä tii ätukqe. “Apäkä eeqänänä iua äpmetanguwä-qe, Goti Hanjuwä Iqu si änguä ikimäkqiyä. Ymeqä si misjqä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu Ique-pqe änguä iwimäkqiyä. ⁴³ Nyi änäänäwä? Nyi apäkä naqinyä maeqä etangqä-qe, nqä Naqä Iqueqä känäiki änyimenyä. ⁴⁴ Qätä nyiyä. Si nyi tääqä ändnänğanji, nyi qätä kiyqanğa, ymeqä äwqä tämni aquvänä itä, ämenä iqäqeä. ⁴⁵ Si Goti Hanjuwä Iqu äktqenqä, ‘Naqä-qakuä, ätimäunjqiyä’ knuä indqänğanji, äwqä yeeqä inqikiyqä” ätukqe.

Mäliya, Goti Iqueqä yoqä haqä ämamäutä, apqä ätkqenqä

⁴⁶ Ii i tquanğa, Mäliya tii ätukqe.

“Nyaqä äwqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeäqä ämamäuqiyä. ⁴⁷ Nyaqä quuvqe, Goti Hänä Inyimäkqä Iquenyqä yeeqä änyinjqiyä. ⁴⁸⁻⁴⁹ Nyi Iqueqä wäunuä-wiyqä apäkä hinginjqä-qenyä, Iqu nyinyqä knuä änguänänä indqänği. Goti Yänänäqngqä Iqu änguänänä nyimäkqenqe, ämaqä tänğa äpmenuwä iquatä, qänaknda pmapunwä iquatä, ‘Apäkä täsinji, Goti Hanjuwä Iqu änguänänä iwimäkkqeä’ tpnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, aanä pmua äqonänä. ⁵⁰ Ämaqä tänğa äpmenuwä iquautä, qänaknda pmapunwä iquautä, Ique qätä wiyqä iquauqä, Iqu qeqä wimänğanji änguä imäkqä-queä. ⁵¹ Iqu, hipa wäunuä yänänäqngqä iqä-queä. Ämaqä ‘Nqä-näuä änguä eänänä, nyi imäkmqänä’ knuä indqänjqä iquauñi, Iqu hinginäwa dowatqä-queä. ⁵² Ämaqä naqä iquauqä yänänäqngqe huätä mamäuqä-queä. Ämaqä yäpä iqinä iquauä yoqe, haqeäqä vauqumuatqä-queä. ⁵³ Ämaqä nätmätqänjqä äwa iqanguwä iquauñi, kuapanä vqä-queä. Ämaqä nätmätqä kuapanä-tänä iquauñi, huätä qanyä dowatqä-queä. ⁵⁴⁻⁵⁵ Iqu neqä atqä-awäkau kuknuä guä ämäsäutä, ‘Aprähämä iquenqätä,

iqueqä kaqä-kawäkaunqätä, qeqä hea ique-ique nyimänguäniqeqä' ätukqeqä. Iqu kuknuä iinqe knuä indqänätä, Iqueqä wäunjuä-wiyqä Israitqä iquau yätamäqä vqä-qeqä" ätukqe.

⁵⁶ Mäliya e ätuäqe, Älisapetqisä qanjuä hnquaqui-hnque äpmeqe, kiqä anämqa angi äpawäkqe.

Älisapetqi, Jonä ique ämikqenqä

⁵⁷ Älisapetqi ingani ymeqä qokä hnque ämikqe. ⁵⁸ Ämaqä iisä qäqiqi äpmaminuwä iquatä, iyyqä käyämaqä iquatä, qätä äwipiyyi, Goti Hanjuwä Iqu qeqä äwutätä, yätamäqä vqanqenqä, iqua iisä aquvänä anä ikuwi. ⁵⁹⁻⁶⁰ Hea 8 päwqanqa, qu ymeqä hayuqä-tänjä iqueqä huiwi häuä ktäupnqä aquvä äqämbiyi, iqueqä kaniqeqä yoqä, "Sakätiyasiuä" nyuätanä-tpu iqanquwänqa, känai, "Oeyä, ne iqueqä yoqe, 'Jonäuä' nyuätatunqeqä" ätukqe.

⁶¹ Inji, "Änäänqäwä? Ämaqä sitanjä hui, yoqä iinj maqonqä inäuä" ätukuwi. ⁶² Iqua e ätupiyyi, Sakätiyasi iqu iqueqä knui ämotquetnqä dijqä, ique atäunjuä äwikuwi. ⁶³ Itanqa iqu, iqua zä-heauqä muaepnqä hipaitänä atäunjuä äwikqe. Iqu zä-heauqä iunji, "Iqueqä yoqe, Jonäuä" äqäkqe. Iqu e qäyqanqenqä iqua yäunjuä ikuwi.

⁶⁴ Inqani, Sakätiyasi iqu kuknuä matqä äpmaminqe, Goti Hanjuwä Iqu änguä iwimäqanqi, iqu kuknuä ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäukqe.

⁶⁵ Nätmatqä huitanjä e timäuqanqenqä, ämaqä iqi äpmaminuwä iqua zä ikuwi. Inqani ämaqä Jutiya iu qoqonjä im-imä pmeqä iqua, kuknuä kuapä ätminjuwi.

⁶⁶ Ämaqä kuknuä qätä e äwikuwä iqua, "Goti Hanjuwä Iqu ymeqä dänjä iqtänji, anä pmenqiyä" knuä e indqämbiyi, "Ymeqä iqu, änääqu heniqätiyä?" ätkuwi.

Sakätiyasi iqu hinjuä ätukqenqä

⁶⁷ Dnjä Änguä Iqu, kaniqu Sakätiyasi iqtä kuapänä munqanqi, iqu hinjuä tii ätukqe.

⁶⁸ "Israitqä iquneqä Goti Hanjuwä Naqä Iqu, Iqueqä ämaqä iqune, hanjä-iqä-tänjä pmetanqu änemetä, yätamäqä äneyätä angi inätmeqenqe, ne Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuanä. ⁶⁹ Iqu imäqanqi, Ämaqä Yänänäqnqä Hnqu hnjä inemäkätjqä eqi. Iqueqä wäunjuä-wiyqä Dewiti iqueqä hueqä-himqä iuqä awä iqisa eqi. ⁷⁰ Iqu hinjuäqänä hinjuä-tqä iquauä manjuta ätkqä-pa, injä ätimäuqiyä.

⁷¹ Neyaqa mäkä-hunqä iquauqätä, himä-wiunqä iquauqätä, hipa iuta angi inetmetnqä e imäqiyä. ⁷²⁻⁷³ Iqu atqä-awakanqä qeqä äwutätä, awiqu Aprähämä iqtä kuknuä guä äumäsäuekqenqä knuä indqänätä e imäqiyä. ⁷⁴ Neqä ämaqä mäkä-hunqä iquauqä hipa iuta angi inetmeqanqa, ne zä mänenqä iqanquti Iqueuä wäunju wiyquatonqeqä. ⁷⁵ Injä etanqi ne hea ique-iqueni, Iqueqä hinjuä iqinj, suqä änguänänjinä itanä, Iqueuä wäunju imäkquatonqeqä.

⁷⁶ Ga nqä ymeqä iquki, sinyqä tii tpnuwiqä. 'Iqu Goti Haqä Yätutanä Iqueqä hinjuä-tqä iqueqä.' Quati tiinjä. Si Naqä Iquenyqä hinjuä äwätinä, hänaqä näwenyä imäktjänqeqä. ⁷⁷ Si injä imäktjänqeqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquauji, Iqu iquauqä suqä quvqe huätä ämamäutä, hanjä iwimäkäniqenqä näqenqä wisnänqä dijqeyi. ⁷⁸ Ämaqä iquauqä qeqä wimänqanqi, e imäkqe, qäukuä yätutanji we-hunqä hnque mäptqä ätätjqä-panji, nenyqä injä dowatäniqeqä. ⁷⁹ Ne anjä hiawiqä imä pmetanqua, Iqu neqä huiwä zä iinqe ktqä namäuqanqa, mäptqä ätätjqä-panjä inji we-hunqeqe ne naunätä hänaqä ämänätqueqanquti, ne äwqä hanjuä änyätanä qeiqinyä pmetaniquaqä" ätukqe.

⁸⁰ Ymeqä iqu naqä eätä, iqueqä quuvqe yänänäqnqä ämeqe, qänaknji, Israitqä iquauqä hinjuä iqi tqäuniqänqanqe, iqu anjä avqnqä imä äpmaminqe.

2

*Jisasi Ique ämikäqenqä**

¹ Inğanj i ämaqä naqä Romätanjä iqu, ämaqä iqueqä ämiminqä eeqänänjä iuqä yoqä ämepu a täupnqä, kuknuä yänänäqñqä änyä-hänjä hui imäkkqe. Iqueqä yoqe, Sisa Okastusi ique. ²⁻³ Iqu e tqanğa, ämaqä eeqänänji, qu quwqä yoqä inä mapñqänä, quwqä anjä yäuä duñqä anğumä äukuwi. Inğanj qu ämaqä iuqä yoqe änyä qe ämakuwi. Siliya inğisani, Kuiliniyäsi iqu kiyapqä wäunüä itä äpmaminqe.

⁴ Josepä iqu hueqä-himqä Dewiti iquesanjä eä etanği, iqu Nasäretqä iu ävämanj, Betlähemänqä ekqe. Ämiqä naqä Dewiti iqu hinuiqänänji, Betlähemä iu äpmaminqe. Nasäretqänji, qua Galilisänjä inğisayi. Betlähemänji, qua Jutiya-tänjä inğisayi. ⁵ Mäliyanj, iquenyqä ätminjuwi, ii äwqä-tänji etanği, qu iyaquvqä yoqä mapñqä, Josepä iqu iisä anä äukiyi. ⁶ Iyaqu Betlähemä iu äpmayi, Mäliya ymeqä nyuätñqä hinüä äwqänğqe. ⁷ Ga ii Ymeqä Qokä Hitmqä Ique änyuäqe, ämaqä iquauqä anjä hiqaqä wiqe hma etanği, yuä huäqä ätuätä, bulumäka iquauqä buayänqä hevqä iu äwätekqe.

Enätqä iqua, sipsipqä-miqä iquau äwimakuwinqä

⁸ Heatqä iqueni, Betlähemä-tänjä qäqiqinji, sipsipqä-miqä hñqua iquauqä sipsipqä ämipu, qamqä iqi äpmaminjuwi. ⁹ Inğanj Naqä Iqueqä enätqä hñqu, iquauqä hinüä iqi maqänä tqäuqanğa, Goti Hanjuwä Iqueqä we-hunqe, iquau we äwunğqe. ¹⁰ Iqua iinjä äqumbiyi, zä kiinjä iqanğuwänğa, enätqä iqu, “He zä miqä pambiyä!” ätukqe. “Nyi henyqä kuknuä anğuanänji, ämaqä eeqänänji yeeqä naqä-qakuänänjä ipñqä äma äpqänä. ¹¹ Tänganj Dewiti iqueqä anä-himqä täutanji, Ymeqä Hñqu eqiyä. Ymeqä Iqu, ämaqä eeqänänjä hiqä hanjä-iqetanj, hänjä equmuatäninjä Iqueqä. Iqu Naqä-qu eä, Kraisi, he ämeyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquvqä. ¹² He Iqueni, hinüä tiinjä äqumbiyitanji, näqñqä mapñqäuä. Iqu yuä huäqä äutnä, bulumäka iquauqä buayänqä hevqä iu witanğuti qumbñqäuä” ätukqe.

¹³ Enätqä iqu e tqanğa, enätqä kuapänänjä iqua, qäukuä yätuta maqänä äquveppiysi, iqutä anä äpmaminjuwi. Iqua Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, tiinjä ätkuwi.

¹⁴ “Qäukuä haqä yätunji, Goti Hanjuwä Iqu yoqä naqä-tänjiyi. Inji qua bunji, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu anğua wimäkätñqä äwinyätñqä iquauñi, äwqä hanüä di ävqiyä.”

¹⁵ Inğanj enätqä iqua äväma, qäukuä haqä yätunqä anğumä äyqanğuwänğa, sipsipqä-miqä iqua kuknuä tii ätñguwi. “Naqä Iqu nätmätqä ae ämänätqueqä-qae, ga e ätimäuqä-qinyqä hinüä qunatunquä Betlähemä duñqä jänänä äwanä.” ¹⁶ E ätmbiyi, maqänä äupiysi, iqua Mäliyautä, Josepä iquesä, Ymeqä Hayuqä-tänjä bulumäka buayänqä hevqä iu witanği ämaqumuakuwi. ¹⁷ Iqua e äqumbiyi, nätmätqä eeqänänji, enätqä iqu Ymeqä Iquenyqä ätukqenqä awä ätukuwi. ¹⁸ Iqua awä e tqanğä qätä äwikuwä iqua, kñuä kuapänä indqänğuwu. ¹⁹ Mäliya nätmätqä eeqänäninjä kñuä huätä mäwquatämäuqä da, kñuä yqänä indqänä äpmaminqe. ²⁰ Inğanj sipsipqä-miqä iqua anği äwäpiyanğanj, nätmätqä qätä äwiyäpu hinüä äqunğuwinqe, Goti Hanjuwä Ique yeeqä äväpu, Iqueqä yoqä haqeqä ämamäukuwi. Nätmätqä eeqänänjä enätqä iqu ätukqä-pa, qäyunä qe ätimäukqe.

Jisasi Ique yoqä änyuätkuwinqä

²¹ Ii Ymeqä ämikqä hiunji 8 ae äpäwqanğa, Iqueqä huiwi häuä äktäupu, yoqä änyuätkuwi. Känai äwqä änyä etanğa enätqä iqu ätukqä-pa “Jisasiuä” änyuätkuwi.

Simiyonä iqu, Jisasi Iquenyqä hinüä ätkqenqä

* 2: Matiu 1:18-25

²² Iyaqu Mosisi iqu ätkqeunji qänaknä isinyä, hea 40 qanyä ae äpmai, akiyä änyäsinyä Ymeqä Iqueni Naqä Ique wiyñqä, Jerusälemänqä ätuma ekiyi. ²³ Ii tiññqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iunji, ymeqä vqenqe, tiññä äqänätanjiyi. *“Hiveqä-yaqueqä, ämaqä, ymeqä qokä hitmqä eeqänänjä iquauñi, Naqä Ique wipñqä.”*†

²⁴ Iyaqu yänñi, akiyä nyämänäsinyä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqe qänaknä isinyä, hiqäva imäkiyñqä ekiyi. Bukä iunji, tiññä qänätanji, *“Yññä-heeqä hñquaqu mapñqti, ä yññä-quaunyqä meqä hñquaqu mapñqti.”*‡

²⁵ Inğanji ämaqä hñqu Jerusälemä iu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Simiyonä ique. Iqu suqä äñguänänjinä imäkätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä iminqe. Iqu Israitqä iquauqä yätamakqä väniqä iquenqä hiñuä äqänä pmetanji, Dñä Äñguä Iqu, iqutä anä äpmaminqe. ²⁶ Qänğanänji Dñä Äñguä Iqu, *“Si Kraisi Ämaqä he ämeyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä Ique hiñuä ganä äqunñi, inğa päkondñänqeqä”* ätukqe. ²⁷⁻²⁸ Hiunji iqueni, Dñä Äñguä Iqu kñuä vqanğa, iqu hiqäva-imäkqä anä dunqä äukqe. Inğanji Jisasi Iqueqä kaniqutä, känaisä, kukñuä-suqä iu qänaki isinyä imäkiyñqä, Ique äma pqañgiyänğa, Simiyonä iqu atukuä ämaitä, Goti Hanjuwä Iquenyqä *“änñuiqä”* ätätä, tiññä ätkqe.

²⁹ *“Naqä Iquki, nyi Tqä wäunüä-kiyqunjqä. Si ändkñä-ma, nyi äwqä hanüä iinçetä umqä, hiñuinä ñqänäwqatiyä. ³⁰ Nätmatqä Si imäkñi, ämaqä iqune häñä inemäkqä di etanji, nyi hiñuä ae äqunänänä. ³¹ Si nätmatqä iññi, ämaqä huitañä-huitañä eeqänänjä iquauqä hiñuä iqisanji näwinyä ae imäkñiqä. ³² Iqu Israitqä, Tqä sämaqä iquau, yoqä naqä ävätä, ämaqä huiziquau we-hunqä vätnqeqä”* ätukqe.

³³ Simiyonä iqu Ymeqä Iquenyqä e tquanğqenqä, kandä-känatä, kñuä kuapänä indqänñiyi. ³⁴ Inğanji iqu, Goti Iqu imbquau äñguä iwimäkätñqä tääqä ätäqetani, känäu Mäliyaunji tii ätukqe. *“Ymeqä Tqueni, Goti Hanjuwä Iqu ae ätekqeqä. Inji Iquesanji, Israitqä hñqua qui imäkñganğuwänğa, itanğa huiziqua äñguänä pmap-nuwiqä. Iqu, nätmatqä Goti Iqu imäkäniqenqä hiqñqä enqä-panä eqanğqenqä, ämaqä kuapänä kukñuä quvqä tupnuwiqä. ³⁵ Itanğa si ipäqäyünji tqä qeqä iu kiunjätaunqanji, täñä-hunqä i matqä-panä iññä matñiqä. Iññqe, ämaqä kuapänänjä iquauqä kñuä zä indqänmipqe, ätnänäqñi timäuniqeqä”* ätukqe.

Anai, Jisasi Iquenyqä ätkqenqä

³⁶ Apäkä hui Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä-tqä äpmaminqe. Iiyqä yoqe, Ana. Ii Panuelä iqueqä meqiyi. Panuelä iqu, Aseli iquesanäquvi. Ii äpäyanä ae ekqe. Ii hiñuiqänänji quväukuä 7 kiqä qokä iqutä äpmaminjiyi. ³⁷ Qänakndanji kiqä qokiqu äpäkonğanğa, apäqñqä quväukuä kuapänä äpmaminqe. Iiyqä quväukuä eeqänänji, 84 äpäukqe. Ii hiqäva-imäkqä anä iunji mäwquatämäuqä itä, buayä manqä äpme, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanätä, Iqueqä wäunui heatqänğatä hinjuinğatä itä, äpmaminqe. ³⁸ Hiunji iqueni, Simiyonä iqu qäpu tqanğa, Anai imbquau äwimeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä *“änñuiqä”* ätkqe. Iññä ätätä, ämaqä Goti Hanjuwä Iqu Jerusälemä iunji anji itmetñqä diñqä hiñuä äqämbu pmetanğuwä iquauñi, ii Ymeqä Iquenyqä awi, iqisa ätipäqäkqe.

³⁹ Inğanji iyaqu Naqä Iqueqä bukä iu äqänänqä-pa eeqänä ae imäkiyi, iyaquvqä anä-himqä Nasäretqänqä, qua Galilisänjä inğinyqä äwäkiyi. ⁴⁰ Ymeqä Iqu naqä eätä, näqñqä kuapänä ämetä, yänänäqñqä ekqe. Inğanji Goti Hanjuwä Iqu, Iquenyqä aquvänä itä, äñguä iwimäkminqe.

Hikñä Jisasi Iqu, näqñqä-vqä iquatä kukñuä ätkuwinqä

⁴¹ Quväukuä ique-iqueni, hiunji naqänänjä Pasopanğanji, Jisasi Iqueqä känatä-kandä hiunji hiñuä qunyiñqä, Jerusälemänqä iqäsminjiyi. ⁴² Jisasi Iqueqä quväukui

† 2:23 Anğumä Itmakqä 13:2, 15 ‡ 2:24 Hiqäva-imäkqä 12:8

hipa eeqäpnä eäqe hñquaqu päwqanğa, suqä iunji qänaknä ipu, Jerusälemänqä ekuwi. ⁴³ Qu hiunji yäpakä ique qäpu ae äqämbiyi, quwqä anämqä wiqänğanı, Hiknä Jisasi Iqu Jerusälemä yätu yqänä äpmaminqe. İnqe kaniqutä känaisä, “Iqu Jerusälemä yätu yqänä äpmenä-qe” kñuä mindqänqä ikiyi. ⁴⁴ Iyaqu, “Iqu ämaqä huizitä anä äpätqänäuä” kñuä vqanği, qu hiunji hñque qanä äwäminuwi. E äwipiyänğanı, iyaqu Ique moqumuaynqä, quvamaqä awä iu qävqä iynqä ipäqäkiyi. ⁴⁵ Ique mämoqumueqä iyi, qävqä iynqänä Jerusälemänqä anği ekiyi. ⁴⁶ Hiunji hñquaqi-hñquenä iunji, iyaqu hiqäva-imäkkä anä iunji, Iqu näqnqä-vqä iquauä awä iqi pmetanği ämoqumuakiyi. Iqinji Iqu iquauqä kukñui qätä äwiyätä, iquau yatnqä inä äwiminqe. ⁴⁷ İnğanı ämaqä iqueqä kukñui qätä äwipu äpmapiyä iqua, Iqueqä näqnqenqätä, Iqueqä kima tquanğqenqätä, qu eeqänä yäunjuä ikuwi.

⁴⁸ Iyaqu hiñuä äqunyyi, tä äktäuwanäsinyä, känai tii ätukqe. “Nqä Ymeqä Iquki, suqä iinji sunqä yetquenyä? Tniqutä tñandäni, äwqä hanä yeyqanği, ye Sinyqä qävqä itqänueä.”

⁴⁹ I tquanğa, Iqu kimanı, “Qe Nyinyqä sunqä qävqä itqäninyqä? Änäängä? Nyi Nqä Apiqueä anä täu pmetmqä dinqe, qe maqnqä eäninyqä?” ätukqe. ⁵⁰ Kukñuä kima iinqe, iyaqu kiqä quatinqe, maqnqä eminjiyi.

⁵¹ İnğanı Iqu iyaqutä Nasäretqänqä anä qe äwäkuwi. Ga Iqu iyaquiuä kukñui, qänaknä äwiminqe. E äpmapiyänğanı, känai kukñuä eeqänäni ämetä, iyyqä kñuä indqänqä imä yänänäqnqä ämaeminqe. ⁵² Jisasi Iqu naqä eätä, Iqueqä näqnqe äñguänänğä-tänju ekqe. Goti Hanjuwä Iqu Iquenyqä kuapänä winyätanği, ämaqä iqua-pqe inä äwinyminqe.

3

*Jonä asñä-qäyqä iqu, kukñuä awä ätuminqenqä**

¹ Sisa Taipiriyasi iqu, Romä pmeqä iquauqä naqä quväukui 15 pmetanğanı, Pondisi Pailoti iqu, qua Jutiya du kiyapqä pmetanğa, Heroti iqu†, qua Galili du ämiminqe. Itanğa iqueqä känguequ Pilipä iqu, qua Ituriyä dutä, qua Tätakonitisi dutä ämiminqe. Itanğa Lisaniyasi iqu, qua Apilene du ämiminqe. ² İnğanı Anasi iqutä, Käyäpasi iqutä, iquaqu hiqäva-imäkkä naqä äpmaminjiyi. İnğanı Sakätiyasi iqueqä ymeqä Jonä iqu, anä avqnqä imä pmetanğa, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui iquenyqä äpkqe. ³ I etanğanı, iqu anä eeqänänğä eqä Jotänä-tänğä iu ikitä, awä tii ätuminqe. “Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutnqä dinqe, hiqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe ävquatämäupu, asñä mapiyä” ätuminqe. ⁴ Iqu iinğä imäkminqetanı, hiñuä-tqä Asayä iqueqä bukä iu äqänänğä-pa ätimäukqe.

“Anğä avqnqä duñi, ämaqä hñqueqä manı tääqä tii ätqiyä. ‘Naqä Iquenyqä hänaqe näwinyä jänänä tiñğä imäkepiyä. ⁵ Hänaqä ätñnänqe, qua äptätnyäpu, itanğa qoqonğä ätqäunqe, yaquetä ipu, itanğa ätuqä änyänqe, hii iwqatäpu, itanğa äquvätä ätimäutä iqä änyänqe, äñguä nyätñqä imäkepiyä. ⁶ İnğä ämaqä eeqänänğä, qu Goti Hanjuwä Iqueqä suqä, ämaqä qui imäkñätqänjuwä iquau häñğä iqumuatqe, hiñuä qumbnuwiqä’ ätqiyä” ätätä äqänä.‡

⁷ İnğanı qokä-apäkä kuapänä, Jonä iqu asñä wuqiyätñqä wimeqanğuwanğa, iqu tii ätukqe. “He qämakä quvqä iquauqä ymeqä-quenjqä. ‘Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tñnğä äpänqiyä, he zä upiyä-qe’ tqu hitqanğikä? ⁸ Hiqä kñui äkunmäknäpu, suqä quvqe ae ävquatämäuqueqä äktmbu motquapiyä. İnğä imäkquwi, he zä hñqu häukuä-tänğä enqä-pañuenjqä. Ga ‘Aprähämä iqu neqä awiqu hitanğqetanı, ne äñguä äpmenünä-qe,’ matñqä pambiyä. Nyi he etqänä. Goti Hanjuwä Iqu hikä

* 3: Matiu 3:1-12; Makä 1:1-8; Jonä 1:19-28

† 3:1 Heroti iqueqä yoqä huizi, Antipasiyi. Iqueqä kaniqueqä

yoqä-pqe Heroti iqueyi. ‡ 3:6 Asayä 40:3-5

tä, Aprähamä iqueqä kaqä-kawäka epñqe, äñguä imäkänä. ⁹ Zä-häukuä äñguä mäwiqanğutqä iquauñi tä täuvepñqä diñqe, japiñi zä-quatä iqi ae äwinä” ätukqe.

¹⁰ Jonä iqu e tquañga, qu yatñqä äväpu, “Iñqe ne äänä imäkatuñquäwä?” ätukuwi.

¹¹ I tquañguwäñga iqu kimañi, “Ämaqä hñqu gquä hñquaqu-täñu sätäti, ämaqä gquä maeqä ique väñqiyä. Itañga ämaqä hñqu buayä-täñu eäqe, iqu-pqe asä e väñqiyä” ätukqe.

¹² Itañga ämaqä mbqä motauqä hñqua, asñä mapñqä äwimepu, tii ätukuwi. “Ämaqä ämänätqueqä iquki, ne äänä imäkatuñquäwä?”

¹³ Kimañi iqu iquauñi, “Heqä ämeyätqäñuwä iqua etquwä-pa, iunä motaupñqe qä” ätukqe.

¹⁴ Itañga ämaqä mäkä-iqä iqua-pqe yatñqä äväpu, “Ne äänä imäkatuñquäwä?” ätukuwi.

I tquañguwäñga iqu, “He ämaqeuni, ‘Mbqä nätappiyä’ ätuäpu, suqä quvqä mitqueqä pambiyä. Quñi kukñuä quañgä mämitqä pambiyä. Itañga ‘Mbqe, wäunuä iquqenqe, tä qäyujñqä’ kñuä indqämbiyä” ätukqe.

¹⁵ Inğani qokä-apäki, Kraisi ämaqeu mitñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquenyqe hinuä äqämbu äpmamiñuwä iqua, Jonä iquenyqe, “Tqu Kraisi Qäqutiyä?” kñuä äwimiñqe. ¹⁶ Qu kñuä e indqänätanğuwiniñqe, Jonä iqu iquau tii ätukqe. “Nyi asñi, eqä ditänä eqiyätqänä. Iñä etañgi, Ämaqä nyi ämanğutäunqä Iqu, qänaki änä äpäñqiyä. Iqueqä yukä ämuasmänqä gue ewamqe, nyi ämaqä äñguqunä manä, quvqunqä. Iqu asñi, Goti Hanjuwä Iqueqä Dñä Äñguitä, tä itä hiqiyänqiyä. ¹⁷ Iqu spetqä a äqätänä, kuä pa huätä ämatnämäutä, kuä naqe, aquvä äqiyätä Kiqä anju pñqä maeniñqe qä. Itañga kuä pai, tä maisquä du tnämäuni qeqä” ätukqe. ¹⁸ Inğani Jonä iqu, ämaqä kñuä äñguä mapñqä iunqä, kukñuä hui inä ätuätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äñgui awä ätumiñqe.

Heroti iqu, Jonä ique guä äpmuatekqenqäŠ

¹⁹ Galilisañä ämaqä naqä Heroti iqu, iqueqä känğuequeqä apäkä Herotiyasi ämetä, suqä quvqä huizi, kuapänä imäqanğqeta, Jonä iqu äkasuwä ätukqe. ²⁰ Iutañi Heroti iqu suqä quvqä hñqu anğ inä imäkätä, Jonä ique guä äkiqiyäuekqe.

*Jisasi Iqu, asñä ämakqenqä**

²¹⁻²² Ämaqä eeqänäñi, qu asñä metqätanğuwäñgani, Jisasi Iqu-pqe asñä ämakqe. Iqu asñä ae ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqämanätqätanğa, qäukui qñqanä äutänäqe, Dñä Äñguä Iqu, yññä-heeqä enqä-pa, Iquenyqä äquvepkqe. Äquvepqañga, qäukuä yätutañi, mañä tiññä ätukqe. “Si Nqä Ymeqä Nyi kiññä änyinätñqä Iqukiyqä. Nqä äwqe, Sinyqä yeeqä änyinğiyä.”

Jisasi Iqueqä kawäkaunqä†

²³⁻³⁸ Jisasi Iqu, Iqueqä quväukui 30 päwqañga, Iqueqä wäunuä ipäqäkqe. Inğani qokä-apäki Iquenyqe, ‘Josepä iqueqä Ymeqeqä’ kñuä indqänğuwu.

Kiñganäñi, Goti Hanjuwä Iqu Atamä ique imäkkqe. Atamä iqu Seti ique eämakqe. Seti iqu Inosi ique eämakqe. Inosi iqu Kenanä ique eämakqe. Kenanä iqu Mähaleli ique eämakqe. Mähaleli iqu Jareti ique eämakqe. Jareti iqu Inokä ique eämakqe. Inokä iqu Metusela ique eämakqe. Metusela iqu Lamekä ique eämakqe. Lamekä iqu Noa ique eämakqe. Noa iqu Semä ique eämakqe. Semä iqu Apäksati ique eämakqe. Apäksati iqu Kainanä ique eämakqe. Kainanä iqu Sela ique eämakqe. Sela iqu Epe ique eämakqe. Epe iqu Pelekä ique eämakqe. Pelekä iqu Reu ique eämakqe. Reu

iqu Serukä ique eämakqe. Serukä iqu Neho ique eämakqe. Neho iqu Tera ique eämakqe. Tera iqu Aprähamä ique eämakqe. Aprähamä iqu Aisakä ique eämakqe. Aisakä iqu Jekopä ique eämakqe. Jekopä iqu Jutä ique eämakqe. Jutä iqu Peresi ique eämakqe. Peresi iqu Heslonä ique eämakqe. Heslonä iqu Ani ique eämakqe. Ani iqu Atäminä ique eämakqe. Atäminä iqu Aminätapä ique eämakqe. Aminätapä iqu Nesonä ique eämakqe. Nesonä iqu Salämonä ique eämakqe. Salämonä iqu Boasi ique eämakqe. Boasi iqu Opeti ique eämakqe. Opeti iqu Jesi ique eämakqe. Jesi iqu Dewiti ique eämakqe. Dewiti iqu Netenä ique eämakqe. Netenä iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Mena ique eämakqe. Mena iqu Melea ique eämakqe. Melea iqu Eliyakimä ique eämakqe. Eliyakimä iqu Jonamä ique eämakqe. Jonamä iqu Josepä ique eämakqe. Josepä iqu Jutä ique eämakqe. Jutä iqu Simiyonä ique eämakqe. Simiyonä iqu Lipai ique eämakqe. Lipai iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Jorimä ique eämakqe. Jorimä iqu Eliyesa ique eämakqe. Eliyesa iqu Josuwa ique eämakqe. Josuwa iqu Erä ique eämakqe. Erä iqu Elämatamä ique eämakqe. Elämatamä iqu Kosamä ique eämakqe. Kosamä iqu Ati ique eämakqe. Ati iqu Meläki ique eämakqe. Meläki iqu Neri ique eämakqe. Neri iqu Selatiyoli ique eämakqe. Selatiyoli iqu Serupapelä ique eämakqe. Serupapelä iqu Resa ique eämakqe. Resa iqu Joänanä ique eämakqe. Joänanä iqu Jota ique eämakqe. Jota iqu Josekä ique eämakqe. Josekä iqu Semenä ique eämakqe. Semenä iqu Mätatiyasi ique eämakqe. Mätatiyasi iqu Matä ique eämakqe. Matä iqu Näkai ique eämakqe. Näkai iqu Esäli ique eämakqe. Esäli iqu Nahumä ique eämakqe. Nahumä iqu Amosi ique eämakqe. Amosi iqu Mätatiyasi ique eämakqe. Mätatiyasi iqu Josepä ique eämakqe. Josepä iqu Jänai ique eämakqe. Jänai iqu Meläki ique eämakqe. Meläki iqu Lipai ique eämakqe. Lipai iqu Mätati ique eämakqe. Mätati iqu Heli ique eämakqe. Heli iqu Josepä ique eämakqe. Inji qokä-apäki, “Josepä iqu Jisasi Ique eämaqeqä” kñuä indqänguwi.

4

*Setänä iqu, Jisasi Ique yamwiqä äwimiñqenqä**

¹⁻² Inğanj Dñä Änguä Iqu Jisasi Iqueqä äwqä imä kuapänä munğanğa, Iqu anğu wätñqä, eqä Jotänä iunji ävämakqe. Iqisanj Dñä Änguä Iqu Jisasi Ique iwimäkqanği, Iqu anğ avqñqä imä hiunji 40 äpmakqe. Iqu iu pmetanğa, Setänä iqu, Jisasi Iqu suqä quvqä imäkätñqä duñqä yamwiqä äwimiñqe. Imñi Jisasi Iqu buayä manqä äpmenjaqänäqe, hiunji yäpakä iquenj Iqu buayä dä äwikqe.

³ Inğanj Setänä iqu, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanğutqe, hikä tqü buayä kunmäknätñqä, kukñuä tuvä” ätukqe.

⁴ Inğaqe Jisasi Iqu kimanj, “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tii äqänä.

‘Ämaqe buayä dutanä pmeqä hmanjqä’ ”† ätukqe.

⁵ I tquanğa, Setänä iqu ätuma äyäqe, anğ-himqä eeqänänğä qua täunji maqänä ämotquakqe. ⁶ Ämotquetä tii ätukqe. “Anğ-himqä eeqänänğä täunji, nyi Si misñqä ktapmqänä. Itanj, Si yoqä naqä qondñqinyä. Nätmatqä eeqänänği, nğä ae änyimänğqeqä. Itanji nyi ämaqä hñque wimqä etanğutqä di, nyi äwimqänä. ⁷ Inji Si qonğ änäuktäutnä, nyaqä yoqe haqeu mamäuqanğtqe, eeqänänğä tä Tqä hiänqiyä” ätukqe.

⁸ I tquanğa Jisasi Iqu kimanj, “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä,

‘Si qonğ äuktäutnä, Goti Hanjuwä tqä Naqä Iqueä yoqenä haqeqä ämamäutnä, wäunji Iqueqenä iqanğinyä’ äqänänğä”‡ ätukqe.

* 4: Matiu 4:1-11; Makä 1:12-13 † 4:4 Kukñuä-suqä 8:3 ‡ 4:8 Kukñuä-suqä 6:13

⁹ Itañi, Setänä iqu Jisasi Iqueni, Jerusälemänqä ätumä äwäqce, hiqäva-imäkqä anä atääqä yängisa ätqäteqce, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki etanqutqce, qua mänji ikuapmäuvä. ¹⁰ Ii tiinjä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä.

‘Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä enätqce, si ängüä mikipñqänä ätuänqiyä. ¹¹ Inji tqä yuki, hikä iu hui matäveqä isñqä diñqce, iqua hipae hevqä mäkiqutäpñqäuä,’ äqänänä” § ätukqce.

¹² I tquanğa Jisasi Iqu kimañi tiinjä ätukqce. “Bukä iunji tii äqänä.

*‘Si Goti Hanjuwä tqä Naqä Ique, yamwiqä mäwqä panä’ äqänänä”** ätukqce.

¹³ Inğanji Setänä iqu, Jisasi Iqueni yamwiqä eeqänänji qäpu äväqce, hea hñğanqä hiñuä äqänä pmetñqä diñqä ävämakqce.

Jisasi Iqu, Galili iuta wäunüä ipäqäkqenqä†

¹⁴ Inğanji Dñä Ängüä Iqueqä yänänäqñqä ditä qäsä, Jisasi Iqu Galili dunqä anğumä äukqce. Ämaqä iqi pmeqce, Iquenyqä qätä äwikuwi. ¹⁵ Iqi äpme, iquauqä anä aquväqñqä iu näqñqä äväkiqce, ämaqä eeqänänä iuqä hiñuä iqi, yoqä naqä täñqä-qu emiñqce.

Nasäretqätanä iqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä‡

¹⁶ Iqisañi Iqu Nasäretqänqä, anä Iqu hiñuiqänä äpme naqä ekqä dunqä ävämakqce. Iqi ätimäuqce, Iqueqä suqä dunä itä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänğanji, anä aquväqñqä yängisa äpeyätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui a täutñqä ätqäukqce.

¹⁷ Ämaqä hiñuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqce, ämaqä bukä miqä iqu ämetä, Jisasi Ique vqanğa, Iqu ävatäqce, kukñuä tiinjä qänätanği äqunätä a ätäukqce.

¹⁸ *“Dñä Ängüä Iqu nyaqä yäpä tämä äpmenä. Ii tiñiqä. Naqä Iqu nyi ätenjikqce. Qokä-apäkä nätmatqä maeqä du, Iqueqä kukñuä ängui awä tumqätä, ämaqä guä pmetanğuwä iquau, ‘Hiñginä upñqeqä’ tumqätä, ämaqä hiñuä quvqä iquau-pqce, ‘Hiñuä anğu qämbñqeqä’ tumqätä, itanğa ämaqä, huizi iqua mäñdi kit-tqiyätqätanğuwä iquau, qanyä pmapñqä iwimäkqämqä änändowatkqeqä. ¹⁹ ‘Hea Naqä Iqu ämaqe ängüä iwimäkäniqenqä äpätñqce, qäqiqiyqä’ awä tqüämqä änändowatkqeqä”* § qänätanği a ätäukqce.

²⁰ Jisasi Iqu a qäpu ätäuäqce, bukä ämuänyätä, anği äväqce, quamä äpmakqce. Inğanji, ämaqä anä aquväqñqä iu äpmamiñuwä iqua, qu eeqänä Jisasi Ique hiñuä yänänäqñqä äqunmiñuwi. ²¹ Iinjä iqanğuwänğa, Iqu tii ätukqce. “Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä bukä täu äqänänqä tä, he qätä äwiyänğuwä iunji, täñğa ätimäuqiyä.”

²² Iqu i tquanğa, eeqänänä iqua Iquenyqä yeeqä ipu, kukñuä ängüä ätpiyi, Iqu kukñuä ängüänänä tquanğqenqä kñuä kuapä indqämbiyi, tiinjä ätnğuwä. “Tä Josepä iqueqä Hikñiqueqä. Kukñuä tä, Iqu ängisa ämetä tqiyä?”

²³ Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqce. “Ämaqe quamä ängüänänä pmeqeuñqä kukñuä ätätqänğuwä-panji, he ‘Si duuta iqukiyyä. Tqä-täuä ängüä imäkinyä’ äñdpiyi, itanğa ‘Nätmatqä Si Kapänamä imäkñiqce, ne qätä äwiyququeqä. Inäqce Tqä anä täqini, asä i imäkinyä’ dññqeqä” ätukqce.

²⁴ Inğanji Iqu tiinjä-pqe inä ätukqce. “Nyi naqä-qakuä etqänä. Ämaqe, hiñuä-tqä quwqä anä-himqä iutanä iquenyqce, qu yeeqä miqä ipñqäuä. ²⁵ Nyi naqä-qakuä tiinjä-pqä etqänä. Kiñganänji, Laisa iqu pmetanğanji, quväukui hñquaqui-hñque, qanui 6 iunä piyä maqiyqä itä, buayä dä naqänänä ätimäukqeqä. Inğanji apäqñqä kuapänä hiua, Israitqä iu äpmamiñuwiqä. ²⁶ Inäqce Goti Hanjuwä Iqu Laisa iqueni, apäqñqä iuautanä huinyqä mäñdowatkqä danä ikqeqä. Oeyä. Iqu iqueni, apäqñqä yäpaqänğisañä anä-himqä Säläpatqä pmeqä huinyqä, anä-himqä

§ 4:11 Apqä Bukä 91:11-12 * 4:12 Kukñuä-suqä 6:16 † 4:13 Matiu 4:12-17; Makä 1:14-15 ‡ 4:15 Matiu 13:53-58; Makä 6:1-6a § 4:19 Asayä 61:1-2

naqä Saitonä ingisanqä ändowatkqeqä. ²⁷ Tiinjä-pqä eminqe. Hinuä-tqä Elisa iqu pmetanqani, qokä-apäkä wänyimänqä-tänjä kuapä Israitqä iu äpmaminjuwiqä. Inäqce, eeqänänjä iquauqä wänyimänqä qäpu maeqä da ikqce. Naimänä, qua Siliya pmeqä iqunä, ängüä imänqceqä” ätukqce.

²⁸ Jisasi Iqu e tquanqa, ämaqä anjä aquväqñqä iu äpmaminjuwä iqua, kukñuä qätä iinjä äwipiyyi, qu eeqänä äwqä tnänjä naqänänjä äwiñqce. ²⁹⁻³⁰ Iinjä ipiyyi, iqua ävaupu, Iqueni anjä-himqä yäpaqänggisa äkiwqatämakuwi. E imäkäpiyitanji, qoqonjä, anjä-himqä iu mätnätanqñqä yänggisani, iwaqä bu ävqutäumanä-tpu, ätuma yqanquwänqa, Iqu quvaqä awä iqisa äqupäwuñqa äwekqce.

*Jisasi Iqu, ämaqä dnjä quvqä-tänjä hñque ängüä iwimäkkqenqä**

³¹ Iqisani Iqu Kapänamä, anjä-himqä Galilisänjä ingisanqä äwäkkqce. Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqani, Iqu ämaqä iquau näqñqä äwiminqce. ³² Inqani Iqu, yoqä-tänjä-qu tquanqceñqä, qu qätä äwiyäpu, yäunjuä ikuwi.

³³ Inqani, ämaqä dnjä quvqä-tänjä anjä aquväqñqä iu äpmaminqä hñqu ämävauqce, manjä yänänäqñqä tiinjä ätukqce. ³⁴ “Äi! Jisasi Nasäretqätanjä Iquki, Si squä nemäkätñqäwä? Si ne qui nemäkätñqä äpnätanä? Nyi Sinyñqce näqñqä enänä. Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ämaqä Jänänänjä Iqukiyqä” ätukqce.

³⁵ E tquanqa, Jisasi Iqu yänänäqñqä tii ätukqce. “Si kukñuä matqä panä. Ämaqä iqueni huätä vämayä!” E tquanqa, dnjä quvqä iqu, iqueni qu-tänjä awä iqi qua mänji äkimäuqce, ique qui mimäkkqä itä ävämakqce.

³⁶ Ämaqe yäunjuä ipiyyi, tii ätnquwi. “Kukñui äkitanäwä? Iqueqä yoqetä yänänäqñqä iutatä tquanqa, dnjä quvqä iqua qätä äwiyäpu ävämeqäuä.” ³⁷ Jisasi Iqu nätmätqä iinjä imäkkqenqä tiwiqce, anjä-himqä im-imä äwekqce.

Jisasi Iqu, Pitä iqueqä känemisä, ämaqä kuapänä hñquautä, ängüä iwimäkkqenqä†

³⁸ Jisasi Iqu anjä aquväqñqä iunji ävämanji, Saimonä iqueqä anjä iu äpaqukqce. Iqini Saimonä iqueqä känemi, huiwä dnjä tnänjä iqanji witanqceñqä, qu Iqu yätamakqä vätnqä diñqä yatñqä äwikuwi. ³⁹ I tquanquwänqa, Iqu äwäqce, apäkä ii-sänjä qäqiqi ätqäuqce, yaqä huätä wätñqänä kukñuä yänänäqñqä ätukqce. Iqu e tquanqa, yaqä qäpu eqanji, ii ängüä maqänä imänäqce, ymisanjä näwinyä imäkekqce.

⁴⁰ Maptqä äqukunätñqä itqätanqa, qu ämaqä täñjä-yaqä huitanä-huitanä-tänji, Jisasi Iquenyqä ätuma ätimäkuwi. Iinjä iquauñi, Iqu hñqunä-hñqunä hipa haqeqi äwiyätä, ängüä iwimäkkqce. ⁴¹ Iqu e imäkätqätanqa, dnjä quvqce ämaqä kuapänänjä iunji ävämakuwi. Ävämepiyänqani, qu Iqueni, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqukiyqä” ätukuwi. Qu, “Tqu Kraisi, Ämaqä mitñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqueqä” näqñqä etanquwitanji, Iqu, qu äkasuwä ätuätä, “He matqä pambiyä-qe,” yänänäqñqä ätukqce.

Jisasi Iqu, anjä-himqä huii awä ätuäkäminqenqä‡

⁴² Zinquänqani, Jisasi Iqu anjä avqñqä duñqä äväma äukqce. Inqani ämaqe, qu Iquenyqä qävqä ikipu, ämäqumuapiyyi, iquau mävämeqä yätñqä, iqi ätäuqumuatekuwi. ⁴³ E iqanquwinqä Iqu iquau tii ätukqce. “Henyä ma, anjä-himqä huiunji, Goti Hanjuwä Iqunä miqenqä awä inä tumqeqä. Goti Hanjuwä Iqu iinjñqä änändowatkqeqä” ätukqce. ⁴⁴ Iqini ävämanji, Iqu qua Jutiya iu ikitä, iquauqä anjä aquväqñqä iu awä ätuäkäminqce.

* 4:29-30 Makä 1:21-28 † 4:37 Matiu 8:14-17; Makä 1:29-34 ‡ 4:41 Makä 1:35-39

5

*Jisasi Iqu, hämapäkä piqä hñquau tääqä ätuätumakqenqä**

¹ Hiunji hñquenji, Jisasi Iqu eqä Genesäretqä iqueqä manjä iqi tqäutangä, ämaqä kuapänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä wipñqä, Iqu-tänjä qäqiqi ätqäuminuwi. ² Jisasi Iqu kukñuä awä ätuätäqänğanji, hämapäkä-piqä hñquauqä yimba hñquaqu eqä manjä iqi witañginyä äqunqge. Hämapäkä-piqä iqua yimba iu mäpmeqä, quwqä hämapäkä qa piunyqe, asñä äqäminuwi. ³ Inğanji Iqu Saimonä iqueqä yimba ique hiñuä äqunäqe, ätkamäutä, Saimonä ique, “Yimba nändi äma uvä” ätukqe. Itanji Iqu yimba iu quamä äpmeqe, qokä-apäkä iquau kukñuä hui inä äwikqe.

⁴ Iqu näqñqä qäpu äväqe, Saimonä iquenji, “Si yimba eqä awä näñi äma äwätnä, iqisanji he qae hämapäkinqä eqä-huänjä bu tnämeqapiyā” ätukqe.

⁵ I tquanğa, Saimonä iqu kimanji, “Naqä Iquki, ne heatqä tquenji wäunuä yänänäqñqä itqätanğu, zä aanqä änavqiyä. Ne hämapäkä tutqä qäpu mapiqä iqunä. Ga Si iinjä ändinji, nyi qa ätnämäumqänä” ätukqe.

⁶ Qu iinjä ipiyi, hämapäkä kuapä piqanğuwänğa, qae ändakmäumätä ikqe. ⁷ Iquauqä käyämaqä yimba huizi du äpmaminuwi iqua, yätamäkqä wipñqä diñqä hipa äuqueqä äwikuwi. Iqua äppiyyi, hämapäki yimba hñquaqi ämaikuwi. Inğanji yimba iquaqu eqä-huänjä mämä quveqenyäsinyä ikiyi.

⁸ Saimonä Pitä iqu, hämapäkä eeqänänjä äpäkuwä iu äqunäqänğanji, iqu yäunuä naqänänjä itä, Jisasi Iqueqä yukä yäpä iqi äpäknäqe, “Naqä Iquki, Si änyiväma uvä. Nyi ämaqä quvqunjqä” ätukqe. ⁹ Iqunä ma. Ämaqä Saimonä iqutä anä äpmaminuwi iqua-pqe, yäunuä ikuwi. ¹⁰ Iqueqä wäunuä anä iqä, Jemisi iqutä, Jonä iqutä, Sepri iqueqä hikñä inğueqi-pqe, yäunuä inä ikiyi.

Saimonä iqu i tquanğa, Jisasi Iqu kimanji, “Si zä miqä panä. Nyi, si ämaqe, hämapäkä enqä-pa, piqätñänqä, ikimäkmqänä” ätukqe. ¹¹ Qu yimba eyqiyämanji, eqä manjä weä näñinyqä äpäupiyi, quwqä nätmätqä eeqänänji hiñuinä äqunğuanji, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqä wänyimänqä-tänjä hñque äñguä iwimäkkqenqä†

¹² Hea hñquenji, Jisasi Iqu anä-himqä hñque äpmaminqe. Anä-himqä iunji, ämaqä wänyimänqä kuapänänjä-tänjä hñqu äpmaminqe. Iqu Jisasi Ique hiñuä äqunäqe, qonjä äwoktäutä, hipenüä qua bu eätä, Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si äkinğanğutqe, nyi äñguä iqu nyimäkätñinyä.”

¹³ Itanğa Jisasi Iqu hipa haqeqä äwiyäqe, tii ätukqe. “Nyi änyingiyä. Si äñguä imänyä.” I tquanğa, ämaqä iqueqä wänyimänqge, äñguä maqänä imänğqe.

¹⁴ Iinqe Jisasi Iqu tiinjä ätukqe. “Nyi tä imäkqenqe, si ämaqä hñque mätquä panä. Si hiqäva-imäkqä iquenyqä äyätñä, tqä huiwi ique motquayä. Mosisi iqu ätkqä-pa, tqä huiwä äñguä ikimäkqenqä hiqäva imäkiyä. Iinqe, qu ‘ämaqä tqu iqueqä yaqe, äñguä ae imänğqeqä’ kñuä vätñqänännyä” ätukqe.

¹⁵ Iqu, “Si ämaqä hñque mätquä panä” qäyä ätukqä-qe, ämaqä im-imä äpmapiyä iqua, Jisasi Iquenyqä kukñui qätä kuapänä äwiminuwi. Inğanji ämaqä kuapänä kukñuä qätä wipñqätä, iquauqä yaqä äñguä iwimäkätñqätä, Iquenyqä äpminuwi.

¹⁶ Qu iinjä itqätanğuwänğa, hea kuapänänğanji Iqu äväma, anjä avqñqä imqä äwätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäqisminqe.

Jisasi Iqu, ämaqä yänjä-a quvqä hñque äñguä iwimäkkqenqä‡

¹⁷ Hea hñquenji Jisasi Iqu qokä-apäkiu näqñqä vätqätanğa, Parisitanjä hñquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä hñquatä anä-himqä eeqänänjä Galilisanjä, Jutyitanjä,

* 5: Matiu 4:18-22; Makä 1:16-20 † 5:11 Matiu 8:1-4; Makä 1:40-45 ‡ 5:16 Matiu 9:1-8; Makä 2:1-12

Jerusälemätanjä iuta äppiysi, Jisasi Iqutä quamä anä äpmamiñuwi. Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqe, Jisasi Iqu ämaqä täñä-yaqä iquau äñguä iwimäkätñqänä Iqutä äpmamiñqe. ¹⁸ Inğanj ämaqä hñqua, ämaqä yänä-a quvqä hñque hevqä ämiqutäwa äpäpu, anä yäpä yängisa äma äpeyäpu, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi hianä-tpu ikuwi. ¹⁹ Ämaqä kuapänä pmetanğä änä mäpeyqä ipiyi, anä haqä yätunğä äma äpepiyi, atääqä yänisa itäqäktäupu, ämaqä yänä-a quvqä iqueni, iqueqä hevqeu guä ämäsaupiysi, ämaqä pmetanğuwä awä Jisasi Iqu tqäutangğä bunğä guä äyämawatukuwi.

²⁰ Iqu quvqä quuvqä heqiyqä du hinuä äqunäqe, “Nqä näueqä iquki, tqä suqä quvqe, huätä ae ämakmäuqänä” ätukqe.

²¹ Iqu e iqanğqenğä, Parisi iquatä kukñuä-suqenğä näqñqä iquatä kñuä tiinjä indqänğuwä. “Suqä quvqä huätä mamäuqe, Goti Hanjuwä Iqunänjğä. Iqueni äkittiqiyetä, naqä timäutñqä ätqäqä Tqu, ii Tqukä?”

²² Iquauqä kñuä indqänğä imñi, Jisasi Iqu näqñqä ae eäqe, “He Nyinyqä kñuä iinj, sunğä indqänğäuä?” ätukqe. ²³ “Nyi qeiqinyä imäkätmä tmqe, kukñui äkikä? ‘Tqä suqä quvqe huätä ämakmäuqänä’ tmqätanä ä, ‘Si ävautnä qanğä uvä’ tmqätanä?”

²⁴ Tiinjä eänä, Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu, qua täunji suqä quvqe huätä mamäunğiyä. He iinjñqe näqñqä mapñqe, Nyi ämaqä täñä-yaqä iqueni tii ätquä. ‘Si ävautnä, tqä yquvanä a ämaqätätinä, anämğä uvä’ ätquänä” ätukqe.

²⁵ Jisasi Iqu e tquanğa, iqu maqänä ävauqe, iqueqä yquvanj a ämaqätäqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätätä, iqueqä anämğä äukqe. ²⁶ E äqumbiyi, qu eeqänä yäunüä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätkuwi. Iinjñqe, tiinjä ätkuwi. “Tänğa ne nätmatqä huitanjä yänänäqñqe timäuqanği hinuä äqunänğunä” ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenğä kñuä kuapänä indqänğuwä.

Jisasi Iqu, Lipai (Matiu) ique tääqä ätuätumakqenğä

²⁷ Iqisanj Jisasi Iqu äwäqe, ämaqä mbqä motauqä hñqu, mbqä motauqä anä iu pmetanği äqunğqe. Iqueqä yoqe, Lipai ique. Iqueni Jisasi Iqu, “Si qänaki nyivändiyä” ätukqe. ²⁸ I tquanğa, iqu nätmatqä eeqänänji iqi ävämetä, pämä ätqäuqe, Jisasi Ique qänaki äwivändkqe.

²⁹ Lipai iqu Jisasi Ique itmakqenğä, iqueqä anä du ymisanä naqänänjä imäkkqe. Ämaqä kuapänä mbqä motauqä iquatä, ämaqä huizi-pqä iquatä, buayä anä änäpu äpmamiñuwi. ³⁰ I pmetanğuwänğa, Parisi iquatä, iquauqä ämaqä kukñuä-suqenğä näqñqä iquatä, Jisasi Iqueqä wäunüänğä ämotquamiñğä iquauñi, “He ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkkqä iquatä buayä anänji, sunğä nätqänğäuä” ätkuwi.

³¹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu kimanj, “Ämaqä yaqä maeqä iqua, duuta iquauñğä mäwqä ipnä. Ämaqä yaqä iquanä upñqäuä” ätukqe. ³² “Inäqe, kñuä äkunmäknäpu suqä quvqä vquatämäupñqä diñqe, Nyi ämaqä suqä äñguä imäkkqä iquau tääqä tumğä mapğä iqäqeqä. Ämaqä suqä quvqä imäkkqä iquau tääqä tumğä äpqäqeqä” ätukqe.

*Qu Jisasi Ique, suqä buayä manğänğä yatñqä äwikuwiñqä**

³³ Inğanj qu Jisasi Ique, tiinjä ätukuwi. “Ämaqä Jonä iqu wäunüänğä ämotquetñqä iqua, buayä manğänğä imäkäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätqänğuwiqä. Itanğa, Parisi iquauqä-pqä iqua, asänänjğä. Inäqe Saqä iqua, buayätä eqätä änatqänğäuä” ätukuwi.

³⁴ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä apäkä metñqä hñqu, iqueqä käyämaqä iquatä yqänä pmetanğanj, he iquauñi, ‘Buayä manğä pambiyä’

tupnqätanä? Oeyä! ³⁵ Qänakndani, ämaqä hñqua ique ätuma uwqanquwängga, iqueqä käyämaqä iqua buayä manqe, inğanä pmapnuwängqeqä” ätukqe.

³⁶ E ätuäqe, Iqu kukñuä ktqä tii ätukqe. “Gquä yäüä hñqu äpäknngqe, ämaqä hñqu gquä änyä-hänjä dutani, yäüä näñuenyqä mapisqä yänqiyä. E äpisätqe, iqu änyä-hänjä ique qui imäkänqiyä. Itanğa änyä-hänjitanjitä, yäüä ditäni, asänänjä maeqä etanği, yäüä iqu äñguä matimäuqä yänqiyä. ³⁷ Tiini inänjqä. Ämaqä hñqu wainqä-eqä änyä-hänjä hui, yaqueqä huiwä yäüä du mequatimäuqä yänqiyä. Iqu e imäkätqe, wainqä-eqä änyä-hänji, yaqueqä huiwä yäüä iqueni äpisätä, qua bu iquasäunä. Yaqueqä huiwä-pqä qui inä imäkñänqiyä. ³⁸ Iñinqe, qu wainqä-eqä änyä-hänji, yaqueqä huiwä hänjä iu iquatimäupñqäüä. ³⁹ Itanğa ämaqä wainqä-eqä yäüä äñguwä iqua, änyä-hänjä dunqe mäwinqä inä. ‘Yäüä iqu ämäwqätäunä’ ätätqänäüä” ätukqe.

6

*Qu Jisasi Ique, suqä Sämbatqenqä yatñqä äwikuwinqä**

¹ Sämbatqä hiunji hapä pmeqä hñqueni, Jisasi Iqu kuä-witqä wäunjuä iu ikäminqe. Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua anä ikipu, kuä-witqe ätäkäpu änminjuwi. ² Iqua e iqanğä äqumbiyi, Parisi hñqua tii ätukuwi. “Nätmatqä iini, neyaqä suqä hiunji hapä pmeqänğanji, ne pmua imäkätunqeqä. He iini sunqä imäkqäüä?” ätukuwi.

³ Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Hiñuiqänäni, neqä awiqu Dewiti iquätä, iqueqä ämaqä iquatä buayä dä äpäkonäpiyängga imäkkqenqe, he kukñui a matäuqä itqänuwätanä? ⁴ Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anä yäpä yänğisa äpaquväqe, buayä Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqi äwäminqe, ämakqe. Buayä iini, hiqäva-imäkkqä iquanä ämepu bñqä äwäminqe. Huiziquaunqe, ii pmuai. Inäqe, Dewiti iqu ämeqe, änätä, hui iqueqä ämaqä iquau äwikqeqä” ätukqe. ⁵ Tiinjä-pqe inä ätukqe. “Hiunji hapä pmeqeunji, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu ämitqänä.”

Jisasi Iqu, ämaqä hipa quvqä-tänjä hñque, äñguä iwimäkkqenqä†

⁶ Hiunji hapä pmeqä huiziqueni, Jisasi Iqu anä aquväqñqä hñque äpaquväqe, näqñqä äwiminqe. Qutä anäni, ämaqä hipa ämuangisanji quvqä-tänjä hñqu äpmaminqe. ⁷ Inğanji kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä knui, “Ämaqä Iqu ämaqä tqueni, hiunji hapä pmeqä tänğanji, äñguä iwimäkänqutiyä, ä äñguä mäwimäkkqä yänqutiyä?” vqanği, Jisasi Ique kukñuä mitpnuwänqä hänaqenqä qävqä ipu, hiñuä äqumbu äpmaminjuwi. ⁸ Itanği Jisasi Iqu iquauqä knuä indqänqä imñinqe näqñqe eäqe, Iqu ämaqä hipa quvqä ique ätukqe. “Si ävautnä, ämaqä iquauqä hiñuä iqi pämä tqävä.” I tquanğa, iqu ävautä e imäkkqe.

⁹ Iqu e imäkkqanğa, Jisasi Iqu iquau ätukqe. “Nyi yatñqä eyqänä. Neyaqä suqä dunji, hiunji hapä pmeqänğanji, ne suqä äñguä imäkatunquätanä, ä quvqä imäkatunquätanä? Ne ämaqä qui imäkmbñqä pmetanquwä iquauñi, yätamäkkqä vatunquätanä, ä qui iwimäkatunquätanä?” ätukqe.

¹⁰ E ätuäqe, Iqu ämaqä eeqänänjä iu hiñuä äqunğäwäqe, ämaqä hipa quvqä ique, “Si tqä hipae jänä väpäyä” ätukqe. Iqu tquanğqä-pa imäkkqanğa, iqueqä hipae äñguä qe imänğqe. ¹¹ Iñjä äqumbiyi, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatä äwqä äkasuwä kuapänä munğanğa, tii ätnjuwi. “Ne Jisasi Iqueni, äänä imäkatunquäwä?”

Jisasi Iqu, ämaqä 12 hñquau atäunjuä äwikqenqä‡

* 6: Matiu 12:1-8; Makä 2:23-28 † 6:5 Matiu 12:9-14; Makä 3:1-6 ‡ 6:11 Matiu 10:1-4; Makä 3:13-19

¹² Heatqä hñquenji Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tuätñqä qoqonä yätunqä äväqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tätqätanji zä ävekqe. ¹³ Mäptqä timäuqanğa, Iqu Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquau tääqä ätuätumeqe, qutanä 12 iquau atäunüä äväqe, “ämaqä wäunüanqä dowatqä” änyuätkqe. ¹⁴⁻¹⁶ Ämaqä iinji, hñqu iqueqä yoqe Saimonä ique. Iquenji, Jisasi Iqu “Pitä iqukiyqä” ätukqe. Hñqu Endru, Saimonä iqueqä kängueqe, hñqu Jemisi ique, hñqu Jonä ique, hñqu Pilipä ique, hñqu Batromi ique, hñqu Matiu ique, hñqu Tomasi ique, hñqu Jemisi, Aläpiyasi iqueqä ymeqä ique, hñqu Saimonä, ämaqä Selotqä iutanä-qe, hñqu Jutasi, Jemisi iqueqä ymeqä ique, hñqu Jutasi Iskarioti ique. Ämaqä yäpakä tqu, qänakndanji Jisasi Ique ämaqä himä-wiunqä iquau väniñqä ique.

Jisasi Iqu, ämaqä kuapänänjä hñquau äñguä iwimäkkqenqä

¹⁷ Iqu iquau atäunüä ae äväqe, iquatä anä äppiwi, Iqu anä quauñä hñqäqi, ämaqä kuapänänjä iquatä pämä anä ätqäukuwi. Iqutä anä ätqäuminuwä iqua, kuapänänjä hñqua, Iqueqä wäunüä ämotquaminqä iquai. Ämaqä huiziqua, hui qua Jutiya imimä äpmakäwänuwä iutanji, hui anä-himqä Jerusälemä iutanji, hui eqä-huanä manä, anä-himqä Tayätä Saitonätä ingisanä-pqe anä äpmaminuwi. ¹⁸ Inğanji qu Jisasi Iqueä kukñui qätä wipñqätä, iquauqä täñä-yaqä äñguä imämbñqätä, äwimakuwi. Ga ämaqä dnä quvqä iquauta qui imäknätqätanuwä iquauñi, Jisasi Iqu äñguä qe iwimäkkqe. ¹⁹ Ämaqä eeqänänji, qu Jisasi Iqueä yänänäqñqä dutanji äñguä imänäpiyä diñqä, äwutmaqänänä-tpu iminuwä.

Hañä-iqä ämetqänuwä iqua, yeeqä ipñqenqäS

²⁰ Inğanji Iqu Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquau hinüä äqunäqe, tii ätukqe. “Ämaqä nätmätqä maeqä iquenyä, he yeeqä enyänä. Tinjqä. Goti Hanjuwä Iqunä miqeunji, hiqeçä. ²¹ Ämaqä täñga buayä dä eyätñqä iquenyä, yeeqä enyänä. Tinjqä. Qänakndanji he buayä kuapänä änäpu, äwqä äñguä hipäsäniqeçä. Ämaqä kñuä äqiyätqänuwä iquenyä, he yeeqä enyänä. Tinjqä. He qänakndanji, tä spnuwiqä. ²² Qänakndanji, he Ämaçeuqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä duta, qu äwqä äkasuwä kiinä etäpu, huätä endowatäpu, kukñuä quvqä etäpu, hiqä yoqenqä ‘quvqeçä’ etäpu, qui imäqçanğppqänğanji, he yeeqä iqäpñqä. ²³ Hea inğanji, he aquvänä ipu, häukuä qutäqäpñqä. Tinjqä. Nätmätqä äñguänänjä kuapänänji, qäukuä haqä yätu henyqä näwinyä äwinä. Suqä qu emäkpñqä-panji, iquauqä kaqä-kawäka qänğanänji hinüä-tqä iquauñi iinä imäkminuwäiqä” ätukqe.

Äñguä äpmeñuwä iqua, hañä-iqä mapñqenqä

²⁴ “Itanğa ämaqä nätmätqä kuapä-tänjä iquenä, äñguänä mimbiyä! Hañä-iqä hemeñqiyä! Nätmätqä hiqä äwqä äñguä imäkmbñqe, he ae ämeñäuä. ²⁵ He täñga buayä änäpu, äñguä äpmeñuwä iquenä, äñguänä mimbiyä! Hañä-iqä hemeñqiyä! Qänakndanji, he dä heyäniqeçä. He täñga tä äsätqänuwä iquenä, he äñguänä mimbiyä! Hañä-iqä hemeñqiyä! Qänakndanji, he ka ipu, kñuä qäyqäpnuwiqä. ²⁶ Ämaqä eeqänänji henyñqä aquvänä iqanğppqänğanji, he äñguänä mimbiyä! Hañä-iqä hemeñqiyä! Qänğanänğanğanji, hinüä-tqä quanğä iquauñi, kaqä-kawäka iquauñqä aquvänä asä e iminuwä-qe, iquauñi hañä-iqe, äwimakqeçä” ätukqe.

*Himä-wiunqä iquauñqä, naqä-qakuänä wiñqenqä**

²⁷ “Nyi he etqänä. Nyaqä kukñuä qätä änyiyätqänuwä iquenä, he hiqä himä-wiunqä iquauñqä, naqä-qakuänä henğuätñqeçä. Ämaqä henyqä mäwiñqä itñqä

iquaunji, he suqä änguänänjä dinä iwimäkqäpñqeqä. ²⁸ Ämaqe, he qui imäkmbñqä dñqä tääqä ätätqänjuwä iquaunji, he iqua änguä pmapñqä dñqeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquäpñqeqä! He ämaqä qui emäkätqätanjuwä iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu iquau yätamäkqä vätnqä tääqä tquäpñqeqä! ²⁹ Ämaqä hñqu saqä manjawä iu kpäsqañqutqe, si hñgisa inä wimäkqätñqeqä. Ämaqä hñqu saqä gquä quäuqä äquvätqe, gquetä qäsä qäyä ämequänä. ³⁰ Ämaqä eeqänänji, nätmätqänqä yatñqä kiyqanjuwä iquaunji, si äwisñqeqä. Ämaqä hñqu saqä nätmätqä meqañqutqe, si 'Anji dapiyäqe' mätquä pa iqätñqä. ³¹ Suqe, ämaqä qu he emäkñqä enyänqä-panji, he-pqe qunji inä iwimäkñqeqä" ätukqe.

³² "He ämaqä henyqä äwinyätñqä iquaunqänä enqanqutqe, iinjä itqänjuwitanji, he nätmätqä änguänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iutanji, squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iqua-pqe, iquaunqä winyätqätanqä iquaunqänä äwinyätä, asä inä imäkqä-quaiqä. ³³ He ämaqä änguä emäkqanjuwä iquaunä änguä iwimäkqanqppqe, he nätmätqä änguänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iutanji, squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä. Ämaqä suqä quvqä imäkqä iquapqe, asä inä imäkqä-quaiqä. ³⁴ He 'Iqu anqumä kima dapqonqä' kñuä indqämbu, ämaqä hñque qanyinä vqanqppqe, he nätmätqä änguänänji squä mapnuwänqäwä? Hmanjqä. Ii tiinjqä. Suqä quvqä imäkqä iqua, 'Iqu anqumä dapqonqä' kñuä indqämbu, suqä quvqä imäkqä huiziquau qanyinä wipñqäuä. ³⁵ Itanqa, hiqä himä-wiunqä iquaunqä enqanquti, iquaunji änguä iwimäkñqäuä. 'Ämaqä tqu, anqumä mänapqä yänqiyä' kñuä qäyä indqänäpu, qanyinä wipñqäuä. He suqä iinjä imäkqä, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä ymeqä äpmepu, qänakndani nätmätqä kuapanä Iqueqä hipa iutanji mapnuwiqä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä qu Iquenyqä 'änqiyä' mätquä ipu, suqä quvqä imäkätqätanjuwä iquaunji, änguänä ämitqäuä. ³⁶ Goti Hiqä Heniqu, ämaqeunqä wiunqä miqä, huäqä äwunätñqä-pa, he-pqä huäqä heunätñqeqä" ätukqe.

Huiziquauqä suqenqä miwäsäuqenqä

³⁷ "He ämaqä iquauqä suqenqä iwäsäupu, 'Ämaqä quvqä-quaiqä' matqä pambiyä. He iinjä mimäkqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu henä-pqe memäkqä yänqiyä. Ämaqä hñqu suqä quvqä imäkqanqñqä, 'Iqueni pizqä päkiyä' mätquä pambiyä. He e mätquä iqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu henyqä e mätquä yänqiyä. He suqä quvqä qäyä etqueqanqppi, heqä äwqe hanuä imäknäpu, hui enyänä. He iinjä imäkqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu henji, iinjä emäkänqiyä" ätukqe. ³⁸ "He nätmätqä ämaqe vqanqppqe, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä tiinjä hetapänqiyä. Iqu qa manjuä ämanyuäqe, mändi äkisäutä, anqumä hui ämanyueqanqa manjuä ämnätä, hui qua mäñji äpäknqä-panjä iinjä hetapänqiyä. He nätmätqä qäyunä äwipqä-panjä iinjä, asä iinjä hetapänqiyä" ätukqe.†

³⁹ Iwä Iqu iquaunji, kukñuä ktqe tiinjä-pqe ätukqe. "Ämaqä hiñuä quvqä hñqu, hiñuä quvqä hñqueni, änguä itmetä hänaqenji änguä motqueniqiyä? Oeyä, qäquaqu qua hovqä bu päwäyñqinyqä. ⁴⁰ Ämaqä hñqu näqnqä ämetqe, iqueqä näqnqä-vqä iqueni, mämäwqätäuqä yänqiyä. Ämaqä näqnqä eeqänä qäpu ämapqä iqua, quwqä näqnqä-vqä iqutanji, asänänjä hipñqäuä" ätukqe.

⁴¹ "Si tqä tta-tunqeqä hiñuiu, hinoqukuä wänqä änyätanqä ipi äqunätinä, tqä hiñui zä naqänänjä iqu qäyä witanji kñuä mindqänquki, sunqä tutndi? ⁴² Inji äänä etanqikä? Tqä hiñuiunji, zä naqänänjä hñqu qäyä witanji hiñuä äänä mäqunqä itnä, tqä tta-tunqeqenji, 'Tasi-guequkiyä, tqä hiñuiunji, hinoqukui nyi huätä makmäumqänä-qe,' äänä tutñqäwä? Si wopqä itnä, kukñuinä tqä-qukiyi. Zä

† 6:38 Matiu 7:1-2

naqänänjä tqä hinjuu äwinqe, huätä ganä mamändnqe. Iinjä itnji, si hinjuä änguä äqänätinä, tqä tta-tunquequeä hinoqkui, huätä mamäutnqe.†

Zä huitanjä-huitanjä iquauqä häukuinjä§

⁴³ “Zä änguä di, nänjä ququvqä maqiyqä yänä. Itanja, zä quvqä di, häukuä änguä maqiyqä yänqiyä. ⁴⁴ Ämaqe, zä-häukuä hinjuä äqunäpu, ‘änguätiyä, quvqätiyä?’ knuä indqämbnqä. Qu zä-yäunqä maeqä guä yänä-tänjä iqinj, zä-eaqä häukui dupnqe, mäwqä ipnqä. Qu wainqänqänä knuä indqänqä äupqe, guä yänä-tänjä iquauji, hinji manduqä ipnqä. ⁴⁵ Iinjä enqä-panji, ämaqä änguänänjä iqua, knuä änguänänjä indqänäpu, suqä änguänänjä di imäknqä. Ämaqä quvqä iqua, knuä quvqä huitanjä-huitanjä indqänäpu, suqä quvqä imäknqä. Ämaqä iquauqä kuknui, ii iquauqä knuä indqänqä dutanjä” ätukqe.

*Anjä qäyunä mätkenqä**

⁴⁶ Itangi “He ‘Naqä Iqukiyä’ ändäpiyä-qe, Nyaqä kuknuiqä qänaknä manyiyqä itqänjuwi, sunqäwä? ⁴⁷ Ämaqä Nyinyqä äpätä, Nyaqä kuknuä qätä änyiyätä, qänaknä iqäqä iquenyqe, Nyi näqnjä hitapmjänä. ⁴⁸ Ämaqä iqu tiinjä. Ämaqä hnqu, qua mänqä mäma äptäqe, hikä iunji anjä haqeqi yänänäqnjä ämätqä-panjä, iinjä. Maqnjä hitanqä, eqä huakä ätimäutä, anjä du yänänäqnjä äpäsäqe, ämaqä iqu anjä yänänäqnjä ämätätqä-qae, anji ämenjä miqä yänqiyä. ⁴⁹ Ämaqä hnqu Nyaqä kuknui qätä änyiyätä, qänaknä miqä iqä iqu, ii tiinjä. Ämaqä qua mäqueqä anjä hinjinä ämätätqe, qänakndani eqä huakä äpätä, anji qui imäkätä, qua iqi äpänqä-panjä iinjä” ätukqe.

7

*Jisasi Iqu, Romätanjä mäkä-iqä hnqueqä wäunjuä-wiyqä hnque, änguä iwimäkkqenqä**

¹ Itanja Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau kuknuä iinjä qäpu ätuäqe, Iqu anjä-himqä Kapänamänqä äukqe. ²⁻³ Iqinj Romätanjä mäkä-iqä iquauqä naqä hnqu äpmaminqe. Iqueqä wäunjuä-wiyqä hnqu, tänjä-yaqä ämetä, äpänqänä äwominqe. Ämaqä naqä iqu, iquenyqä kuapänä winqänqetani, iqu Jisasi Iquenyqä qätä äwiyäqe, ämaqä Israitqätanjä naqä hnquau, Jisasi Iqu äpätä, iqueqä wäunjuä-wiyqä ique änguä iwimäkätnjä dinqä ändowatkqe. ⁴ Qu Jisasi Ique äwimapiyi, kuknuä aquvänä ätuäpu, “Iyääqä” ätukuwi. “Ämaqä naqä tq, änguänänjä-queqä. Si yätamäkkä wisnqe. ⁵ Iqu Israitqä iqunenqä äwinyätä, neqä anjä aquvänqä änamäsikqe” ätukuwi.

⁶ E tquanqwanqä, Jisasi Iqu qutä anä äukuwi. Qu äupi, ämaqä mäkä-iqä iquauqä naqä iqueqä anjä-tänjä qäqiqi pätkätanqä, iqu iqueqä quvämaqä iquau, Jisasi Ique tii tupnjä ändowatkqe. “Naqä Iquki, Si qae pmayä! Si nyaqä anjä tängisanqä yapnjä dinqe, nyi ämaqä änguänänjä-qunä hmanjqä. ⁷ ‘Nyi ämaqä änguänänjunä manä’ knuä nyiyqänji, njä-näuä mäkimqä da iqänä. Inji, Si kuknuinä tqanqti, nyaqä wäunjuä-nyiyqä iqu änguä imänänä. ⁸ Nyi-pqe inänjqä. Nyi ämaqä yoqä-tänjä hnqueqä yäpä imä äpmamä, ique qänaknä inä wimqänä. Nyaqä mäkä-iqä nyi ämitnjä iquauji, hnque ‘Si uvä’ tquanqmdqe, iqu äwänqiyä. Hnque ‘Si biyä’ tquanqmdqe, iqu äpänqiyä. Itanja njä wäunjuä-nyiyqä hnque, ‘Si tä imäkiyä’ tquanqmdqe, iqu imäkänqiyä” ätukqe.

† 6:42 Matiu 7:3-5 § 6:42 Matiu 7:15-20, 12:33-37 * 6:45 Matiu 7:24-29 * 7: Matiu 8:5-13

⁹ Inŋaŋi Jisasi Iqu kukŋuä iinjä qätä äwiyäqe, yäunjuä itä, qänaki hinjuä ämäqunäqe, ämaqä Ique qänaki wivändätanŋuwu ätukqe. “Täukue! Ämaqä tqu quuvqä eqiyätŋqä-panjä iinjä, Israitqä duŋi, hinjuä mäqunjuä itŋqeä” ätukqe.

¹⁰ Inŋaŋi ämaqä, mäkä-iqä naqä iqu ändowatkqä iqua, iqueqä anä iunqä anŋi äupiŋi, wäunjuä-wiyqä iqu anŋuä pmetanŋi äqunjuŋuwi.

Jisasi Iqu, hikŋä ae äpäkonŋqä hŋque, anŋi ävauqumuatkŋqä

¹¹ Hiunji hui ae päwqanŋa, Jisasi Iqu anä-himqä, kiqä yoqe Nainqä iunqä äukqe. Inŋaŋi iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, ämaqä kuapanä huizitä anä äukuwi. ¹² Qu iqi ätimäupiŋi, anä-himqä iqueqä täknä hävqä-tänjä qäqiqi uwqanŋuwänŋa, ämaqä anä-himqä iutanä kuapanänjä iqua, ämaqä pizqä hŋque täknä yäpaqä mäŋgisänqä äma äukuwi. Hikŋä e äpäkonŋqä iqueqä känai, apäqŋqä eä, ymeqä iqunänjä-tänjiŋi. ¹³ Naqä Iqu ii hinjuä äqunäqe, huäqä wunŋanŋi, “Si knuä maqiyqä panä” ätukqe. ¹⁴ E ätuäqe, qäqiqi äwäqe, isuäŋi a äqätkqe. I iqanŋa, ämaqä äma äpminjuwä iqua iqi tqäuqanŋuwänŋa, ämaqä pizqä iquenŋi, “Hikŋä iquki, ‘Si pämä vayä!’ äktqänä” ätukqe. ¹⁵ I tqanŋa, ämaqä ae äpäkonŋqä iqu ävautä, kukŋuä ätipäqäkqe. Kukŋuä tqanŋa, Jisasi Iqu kiqä känäu anŋi äwikqe.

¹⁶ Inŋaŋi ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqŋqenqä zä ipu, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäupu, “Hinjuä-tqä Naqä Hŋqu ätimäuqiyä” ätkuwi. Itanŋa “Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä yätamäkqä vätnqä ätimäuqiyä” ätkuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu iinjä imäkqanŋqenqä, ämaqä Jutiyatanätä, anä huiziutanä-pqetä, qu qätä äwikuwi.

Jonä asŋä-qäyqä iqu, Jisasi Iquenqä yatŋqä äwikŋqä†

¹⁸⁻¹⁹ Ämaqä Jonä iqu wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, iquenŋi nätmätqä eeqänänjä Jisasi Iqu imäkqanŋqenqä awä ätukuwi. Jonä iqu qätä äwiyäqe, iqueqä ämaqä hŋquaqui tääqä ätuätumeqe, Naqä Jisasi Iquenyqä ändowätätä, tii ätukqe. “‘Ämaqä äpäŋqiyä ätätqänjuwi, Si Qäqukitanä, ä hŋquenyqä hinjuä inä äqänanä pmetunjuätanä?’ qe yatŋqä e winyqä” ätukqe.

²⁰ Iquaqu Jisasi Ique äwimayi, tii ätukiŋi. “Jonä asŋä-qäyqä iqu, ye Si yatŋqä kiyenqä äyändowätqiyä. Ämaqä äpäŋqiyä ätätqänjuwi, Si Qäqukitanä, ä hŋquenyqä hinjuä inä äqänanä pmetunjuätanä?”

²¹ Iquaqu anä pmetanŋua, Jisasi Iqu ämaqä kuapanänjä, tänjä-yaqä-tänjä iquautä, dnä quvqä-tänjä iquautä, hinjuä piŋqä iquautänŋi, anŋuä iwimäkkqe. ²² Inŋaŋi iquaquvqä kimanŋi imäkätä, tiinjä ätukqe. “Qe nätmätqä hinjuä äqunäsinyä qätä äwiyänjiŋqä, äwäsinyä, Jonä ique awä tiinjä suinyqä. ‘Ämaqä hinjuä piŋqä iqua, hinjuä anŋuä äqänŋäuä. Yukä quvqä iqua, qanä anŋuä äwqäuä. Wänymänqä-tänjä iqua, anŋuä imänŋäuä. Qätäyqä iqua, qätä äwiyqäuä. Ae äpäkonŋuwä iqua, anŋi ävauqäuä. Nätmätqä maeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä anŋui qätä äwiyqäuä. ²³ Ämaqä, qu Nyi imäkqanŋqenqä knuä indqänäpiyä iqua, quwqä quuvqä heqiyqe qui mimäkŋqä iqanŋutqe, qu aquvänä ipŋqäuä’ suinyqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jonä iquenqä ätukŋqä‡

²⁴ Ämaqä Jonä iqueuä kukŋuä äma äpkiyä iquaqu ae uwqanŋiyänŋanŋi, Jisasi Iqu qokä-apäkä iunŋi, Jonä iquenyqä tii ätukqe. “He anä avqŋqä duŋqe, squä hinjuä qumbŋqä äukuwäwä? Qoä-qamqä yunjuä miqanŋqe qumbŋqä äukuwätanä? Oeyä. ²⁵ Squä hinjuä qumbŋqä äukuwäwä? He ämaqä hŋqu qäkä anŋuänänjä yäuqä pmetanŋqä ique, hinjuä qumbŋqä äukuwätanä? Oeyä. Ämaqä qäkä anŋuä äyäupu, nätmätqä eeqänänjä anŋuä imäkŋqä iqua, ämaqä miqä naqä iqueqä anä du

† 7:17 Matiu 11:1-6 ‡ 7:23 Matiu 11:7-19

pmetpñqäüä. ²⁶ He squä hinuä qumbñqä äukuwäwä? Ämaqä hinuä-tqä hñquenyqä hinuä qumbñqä äukuwätänä? Nñqä. Iinjä sätäti, Nyi tiinjä etqänä. Iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä hinuä-tqä huizi iquauñi ämäwqätäunä” ätukqe. ²⁷ “Bukä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, tii äqänänä.

‘Qätä wipiyä. Ämaqä Nyaqä kukñuä ämapqä hñque, Si hinuiqä kimetñqä ändowatqänä. Sinyqä hänaqä näwinyä imäuetñqä iqueqä’ § äqänänä.

Kukñuä iinji, ämaqä tquenyqä ätqiyä. ²⁸ Itanji Nyi he tiinjä etqänä. Ämaqä qua täu pmeqä iqua, Jonä iqueni mämwqätäuqä ipnuwiqä. Inäqe anjä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji, ämaqä yäpakä quvqä äpmeñqä iqu, Jonä ique ämäwqätäunä” ätukqe.

²⁹ Ämaqä eeqänänjä iquatä, ämaqä mbqä motauqä iquatä qäsänji, qu kukñuä iinjä tqanji äwipiyi, Jonä iquesa asnjä ämakuwitani, iqua “Goti Hanjuwä Iqueqä suqä eeqänänji, jänänänjiqä” ätkuwi. ³⁰ Itanji, Parisi iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jonä iqu asnjä uwqiyätñqe mäwiñqä ikqä iqua, qu hänaqä Goti Hanjuwä Iqu iquauñqä näwinyä imäuekqeunijqä kukñui, qätä mäwiyqä ikuwi.

³¹ Inganji Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä tännga äpmeñuwä iquauñqe, Nyi änäänyä tmqäwä? Qu ämaqä änäänuakä? ³² Qu tiinjä. Ymeqä ququawä aquväqñqä iu äpmapu, ymeqä huizi iquauñqä tääqä tiinjä ätätqänjuwiqä. ‘Ne henyqä hääwä qäyä ätqanju, he himnuñuä miqä iquwiqä. Ne pmapqä qäyä iqanju, he knuä maqiyqä iquwiqä’ ätätqänjuwiqä. Qu ymeqä tqua enqä-panjä iinjä. ³³ Jonä asnjä-qäyqä iqu äpäqetani, bretqetä, wainqä-eqetä manqä iqannga, he ‘Dnjä quvqä-tänjä-queqä’ äyä ätkuwiqä. ³⁴ Inäqe Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äpäqetani, buayä änätä eqä änätä iqannga, he tii ätqäüä. ‘Ämaqä buayä eqä yaqäpiqä itä änätä, wainqä-eqä kuapä ñqueqä. Itannga ämaqä mbqä motauqä iquauqätä, suqä quvqä imäkqä iquauqätä näueqä-queqä’ inä ätqäüä. ³⁵ Inäqe, ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä näqñqe ae ämapiyä iqua, tiinjä motquapnä. Goti Hanjuwä Iqueqä näqñqe, ii aanjä naqä-qakuiqä” ätukqe.

*Apäkä hui, Jisasi Iqueqä yukiu asnjä äqäkqenqä**

³⁶ Parisitanjä hñqu Jisasi Iqu buayä anä nyiyñqä tääqä ätuätumakqe. Tääqä tuätumeqannga, Iqu iqueqä anjuñqä äwäqe, ymisanjä nätnqä yuki ipämäuä hiqoti äweukqe. ³⁷ Apäkä, ämaqe, “Ii suqä quvqä imäkqiyqä” ätmiñuwä ii, anjä-himqä iu äpmaminqe. Ii “Jisasi Iqu Parisi hñqutä buayä anä änätqänjinyqä” tqanngä qätä äwiyäqe, eqä-häkä jinanjä-weqä angnänänjä-tänji äma äpkqe. ³⁸ Ii äwäqe, Jisasi Iqueä tuwä iqi, yukä-tänjä qäqiqi ätqäüqe, knuä äqäkqe. Iiyqä hinuä-eqe Jisasi Iqueqä yukä iu ioqannga, iyyqä detä ye imäkätä, Iqueä yukiu kikiyä kuapanä äwunätä, aowä jinanjä-weqe equatekqe.

³⁹ Ii iinjä imäkqannga, Parisi, Jisasi Ique itmakqä iqu, hinuä iinjä äqunäqe, knuä tiinjä indqänngqe. “Ämaqä Tqu hinuä-tqä-qu etanngutqe, apäkä Ique a äwqätqä iinyqe, ‘Ii suqä quvqä imäkqiyqä’ näqñqä hiänqiyä.”

⁴⁰ Iqu knuä iinjä indqänngannga, Jisasi Iqu, “Saimonä iquki, Nyi kukñuä hñqu ktmqe qä” tqannga, iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, Tqä kukñui yqä tiyä!” ätukqe.

⁴¹ I tqannga Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hñqu nätmätqä kuapä-tänjä pmetäniqe. Iquesanji, ämaqä hñquaqu nätmätqä anju kima winyiyñqä meqä-quaqu pmesinyiyiqä. Ämaqä anju kima väninjä meqä hñqu, kuapä-tänje. Mä huiziqueqe, homänjqä. ⁴² Itanji iquaqu, ique kima vqä di hma hiätqätanngani, iqu ‘qäyä eänä’ tuäniqeqä. Inji, Saimonä iquki, ämaqä tquaqu, ämaqä iquaquvqä kima vqenqä ‘qäyä eänä’ tqä iquenyqe, äwqä yeeqä iinjqe, ämäwqätäuniqe, äsqükä?” ätukqe.

⁴³ I tquanğa Saimonä iqu kimaņi, “ ‘Ämaqä nätmatqä anğu kima väniņqä, kuapänä meqä iqueqä’ kņuä änyänä” ätukqe.

Ga Jisasi Iqu, “Si qäyunä iwäsäunyä” ätukqe.

⁴⁴ I ätuäqe, Iqu tuwängi hiņui, apäkä ii ämäqunätä, Saimonä ique tii ätukqe. “Si apäkä täsiņi hiņuä äqunäņinyä? Nyi saqä anä yäpä tängisa yapqanğani, si Nyaqä yukiunqe, eqä mändapqä iņi. Inäqe, apäkä täsi, iyyqä hiņuä-eqe Nyaqä yuki ioqäqe, iyyqä detä yeņuä imäkqiyä. ⁴⁵ Itanğa Nyi saqä anä tängisa äyapmä pmetanğani, si himä kikiyä manunqä iqanğnä, ii Nyaqä yukiu kikiyä yqänä änunätqänä. ⁴⁶ Si olipqä eqä aowi, Nyaqä nuäņiunji mänjiquatqä iqanğnä, ii aowä jinaņä-weqe, Nyaqä yukiu änjiquatqiyä. ⁴⁷ Iiņiņqe Nyi si tii äktqänä. Ii Nyinyqä kuapänä äwinyätä, iinğ nyimäkqanğqetani, iyyqä suqä quvqä kuapänänğ etanğqä-qe, huätä ae ämamäuqä. Inäqe, ämaqä hņqu, suqä quvqä wänqäpu imäkqäqä eņqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä suqä iinğ huätä ämamäuqe, iqu Iquenyqe, wänqäpu winyänqiyä” ätukqe.

⁴⁸ I ätuäqe, apäkä iinğ tii ätukqe. “Tqä suqä quvqe, huätä ae ämamäuqe.”

⁴⁹ I tquanğqenqä, ämaqä buayä anä änäpu äpmamiņuwä iqua, qätä äwipiysi, “Ämaqä, suqä quvqä huätä mamäuqänğä ätqäqä Tqu, Tqukä?” ätnğwi.

⁵⁰ Iņi, Jisasi Iqu apäkä iinğ tii ätukqe. “Si qäqiqi qui imäknmätnä iqanğnä, tqä quuvqä heqiyqe yätamäkqä äkiyqiyä. Si äwqä qeiqi inğqä uvä” ätukqe.

8

Apäkä hiua, Jisasi Ique yätamäkqä äwimiņuwinqä

¹ Qänakņi, Jisasi Iqu anğ-himqä wänqä iutä, naqä iutä, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä kukņuä äņgui awä ätuäkämiņqe. Inğani Iqueqä ämaqä 12 iqua-pqe, Iqutä anä ikämiņuwä. ² Itanğa apäkä, Jisasi Iqu iuauqä dnğ quvqetä, täņä-yaqetä hiņuiqänä huätä ändowatkqä iua, Iqutä qanğ anä ikämiņuwä. Apäkä huizqä yoqe, Mäliya ‘Maktälataņä iyyqä’ ätmiņuwä. Hiņuiqänäņi, Jisasi Iqu dnğ quvqä 7 huätä ämamäukqä iiyi. ³ Itanğa apäkä huiziyqä yoqe, Jonaiyi. Iyyqä qokiqueqä yoqe, Kusa, ämaqä naqä Heroti iqueqä anğ ämimiņqä ique. Itanğa huiziyqä yoqe Susenayi. Apäkä kuapänänğ hiua-pqe anänği. Iua iuauqä yquayä ämepu, Jisasi Iquesä, Iqueqä ämaqä iquautä yätamäkqä äväpu, anä ikämiņuwä.

*Kukņuä ktqä, kuä-witqä uwqä tnämäuqenqä**

⁴ Ämaqä kuapänäņi, anğ-himqä im-imda äpäpu, Jisasi Ique wimeqanğuwänğa, Iqu kukņuä ktqä ätukqe. ⁵ “Ämaqä hņqu kuä-witqä uwqä tnämäwäwätņqä wänä. Iqu ätnämäwäwqanğani, hui hänaqä iqi päkmbnä. Ii ämaqä qonjğä iqanğuwänğa, yņğä äpäpu ämambnä. ⁶ Hui qua hikä-tänğä iqi päkmbnä. Ii bakä äukaupqe, eqä ye etanği, qänakndaņi yäuä päpnä. ⁷ Hui guä yänğä-tänğä awä imä päkmbnä. Kuä baki, guä yänğä baki qäsä äukaupiysi, kuä baki qui imäkmbnä. ⁸ Hui qua äņguä du päkmbnä. Bakä äukaupiysi, nänqe kuapänä 100 hukmbnuwiqä” ätukqe. Jisasi Iqu e ätuäqe, Iqu maņä yänğänäqğqä, “Ämaqä qätä-tänğuenä etanğutqe, kukņuä iinğqe kņuä äņğuanä indqämbiyä” ätukqe.

⁹ Iinğ tquanğa Iqueqä wäunğänğä ämotquamiņqä iqua, kukņuä ktqä iquenqä yatņqä äwikiwi. ¹⁰ Iqu iquaunği tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqunä miqenqä kukņuä qakui zä witanğqä-qe, Iqu he näqğqä mapņqe, etapqiyä. Inäqe ämaqä huizi iqua, qu kukņuä ktqenä äwiyätqänğuwiqä. Qu hiņuä äqunäpu qätä äwiyäpiyä-qe, näqğqä maeqä-quayqä” ätukqe.

¹¹ E ätuäqe tiinğ ätukqe. “Kukņuä ktqä qakui, tiinğqä. Kuä-witqä uwqä iinği, Goti Hanjuwä Iqueqä kukņiņqä atäunğä eänä. ¹² Kuä-witqä uwqä hänaqä iqi

* 8:3 Matiu 13:1-23; Makä 4:1-20

päknätqe, ii tiinjqa. Qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, quwqä äwqä imä manyueqan̄guwän̄gan̄i, Setänä iqu, ‘Qu quuvqä maeqiyqan̄gpi, Goti Hanjuwä Iqu qun̄i an̄gi mitmeqä yän̄iqeqä’ kn̄uä indqänätä äpätä, kukñuä iinj̄i huätä mamäun̄qiyä. ¹³ Itan̄ga kuä-witqä uwqä qua hikä-tän̄jä iqi päknätqe, ii tiinjqa. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwipiyän̄gan̄i, aquvänä ipu ämapqe, kuä hukä tapin̄jä maeqä en̄qä-pan̄jä iinj̄iqä. Qu quuvqä eqiyäpiyä-qe, yamwiqä wimeqan̄ga, qua iqi päkmbn̄qäuä. ¹⁴ Itan̄ga kuä-witqä uwqä guä yän̄jä-tän̄jä iqi päknätqe, ii tiinjqa. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwipiyi, han̄jä-iqen̄qätä, mbqen̄qätä, nätmatqä yeeqä in̄qä isuaun̄qätä, kn̄uä kuapä indqänäpu quuvqä heqiyqe yän̄änäqñqä maeqä iän̄qiyä. In̄i, qu kuä-witqä nän̄qä naqe, maeqä en̄qä-pan̄jä iinj̄iqä. ¹⁵ Itan̄ga kuä-witqä uwqä qua an̄guä iu päknätqe, ii tiinjqa. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä äwiyäpu, kn̄uä indqän̄qä imä an̄guänä ämaipu, quwqä qeqä-quuvqe jänänä imbu yän̄änäqñqä ätqän̄uwi, nän̄qä naqä äuknätñqä-pan̄jä iinj̄iqä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, hiqi-tä mäsaun̄qä†

¹⁶ “Ämaqä hiqi-tä ämäsaupu, zä mäpatqiyeqä ipñqäuä. Iquvan̄jä yäpä imä maeqä ipñqäuä. Ämaqä an̄jä yäpä in̄gisa äyappiyä iqua, hin̄uä qumbn̄qä dinqe, qu hiqite, kiqä ätqäuqä ätnän̄jä iqi tqätepñqäuä. ¹⁷ Ii tiinjqa. Nätmatqä eeqänän̄jä zä äwämitätqe, ätnän̄än̄gisa witän̄iqeqä. Nätmatqä eeqänän̄jä ämaqä iqua zä epqe, ätnän̄jä iqi wiqan̄guti, qu hin̄uä äqunäpu näqñqä hipnuwiqä. ¹⁸ He kukñui qätä an̄guänä wipñqä dinqe, kn̄ui an̄guänä indqämbiyä. Ämaqä näqñqä hui ae ämequwä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hui inä väniqe. Itan̄ga ämaqä näqñqä maeqä iqua, näqñqä wän̄qä qu ämen̄uwi, Goti Hanjuwä Iqu huätä mamäun̄qiyä” ätukqe.

Jisasi Iqueqä känaisä, kän̄guäkatä, Ique äwimakuwin̄qä‡

¹⁹ In̄gan̄i Jisasi Iqueqä känaisä, kän̄guäkatä ätimäupiyi, ämaqä kuapänä pmetan̄ga, qu Iqu-tän̄jä qäqiqi mapqä ikuwi. ²⁰ I iqan̄guwän̄ga ämaqä hn̄qu Jisasi Iqueni, “Tqä tñaisä, tun̄guäkatä Sinyqä hin̄uän̄qä äpquwi, yäpaqä tängisa ätqäun̄äuä” ätukqe.

²¹ I tquan̄ga, Iqu kiman̄i tii ätukqe. “Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä qätä äwiyäpu qänaknä itqän̄uwä iqua, qu Nqä nipaqa, guäkayqä” ätukqe.

Jisasi Iqu yun̄uitä, eqetä, äminyekqen̄qä§

²² Hiun̄ji hn̄queni, Jisasi Iqutä, Iqueqä wäun̄uän̄qä ämotquamin̄qä iquatä, yimba ätkamäupu, Iqu iquaun̄i, tiinj̄ä ätukqe. “Eqä-huän̄jä yätäqä nän̄gisan̄qä äwanä” ätukqe. I ätuäqe, iqua äukuwi. ²³ Yimba iu qan̄jä äwäpiyä iun̄i, Jisasi Iqu hiqaqä äwäkqe. In̄gan̄i yun̄uä naqänän̄jä hn̄qu ätimäutä, eqe yimba iu huaquvämäqan̄ga, eqä-huän̄jä kuapänä ätuäqetan̄i, iqua qui imäkñqänä ikuwi.

²⁴ I imäkqan̄ga, qu Ique ävauqumuatäpu, “Naqä Iquki, Naqä Iqukiyä! Ne qui imäknatun̄quä iqunä!” ätukuwi.

In̄i Iqu ävauqe, yun̄uitä eqetä, “Qaiyä” ätukqe. E tquan̄ga, yun̄uitä eqetä ämñän̄giyi. ²⁵ Jisasi Iqu iinj̄ä imäkäqetan̄i, ämaqä iquaun̄i, “Hiqä quuvqä heqiyqe, an̄gikä?” ätukqe.

In̄gan̄i qu zä ipu, kn̄uä kuapänä indqänäpu, quwqä-quwä kukñuä ätn̄guwi. “Yun̄uitä eqetä ‘qäyä enä’ ätuätä äminyeqäqä Tqu, Ämaqä Tqukä?” ätn̄guwi.

*Jisasi Iqu, ämaqä dn̄jä quvqä hui-tän̄jä hn̄que, an̄guä iwimäkkqen̄qä**

²⁶ In̄gan̄i Jisasi Iqutä, Iqueqä wäun̄uän̄qä ämotquamin̄qä iquatä, Gerasa iqua-tän̄jä hiqñqä du ätimäukuwi. Gerasa, ii Galilisän̄jä eqä-huän̄jä nän̄gisan̄ji. ²⁷⁻²⁹ Iqinj̄i

† 8:15 Makä 4:21-25 ‡ 8:18 Matiu 12:46-50; Makä 3:31-35 § 8:21 Matiu 8:23-27; Makä 4:35-41 * 8:25 Matiu 8:28-34; Makä 5:1-20

Jisasi Iqu yimba iutani ätimäwa päwqanğa, ämaqä anä-himqä iu pmeqä dnä quvqä hui-tänä hñqu äwimakqe. Iqu ppqä itqätanđi, ämaqä iqua yukä hipa iu guä äkiqiyäupu, hiñuä äqumbu, qäyä äpmetanđä, dnä quvqä iqua, iqu guä ändakemä wätñqä yänänäqñqä iwimäkäpu, anä avqñqä dunđä wätñqä iwimäkminjuwi. I imäkätqätanđua, ämaqä iqu tpqäyäqä ikitä, aniu mäpmeqä itä, hikä hovqä ämaqä pizqä wiqeu hiñginäwa äwäyäkäminqe. Iqu Jisasi Ique hiñuä äqunäqe, zääqä ätätä, Jisasi Iqueuä yukä iqi äpäknäqe, mañi tiñä ätukqe. “Jisasi, Goti Haqä Yätutanä Iqueqä Ymeqä Iquki, Si äänä nyimäkñqäwä? Nyi yatñqä äkiyqänä, ‘Si qui minyimäkqä panä’ ” ätukqe. Iqu iñä ätukqe, ii Jisasi Iqu “Dñä quvqe huätä äwänä” ae ätkqetanđi.

³⁰ Ämaqä iqu e tqanğa, Jisasi Iqu yatñqä ävätä, “Tqä yoqe, squkukä?” ätukqe.

Ämaqä iqu kimañi, “Nqä yoqe ‘Hatñunenđqä’ ” ätukqe. Tiñänqe, dnä quvqä kuapanänäñi, iqueä äwqänđisa äpekuwiñqä ätukqe. ³¹ Inđanı dnä quvqä iqua, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä äväpu, “Si ne qua hovqä aanä mämnänä väñqä enđqä-panä iunđä mänandowatqä panä” ätukuwi.

³² Inđanı yaqueqä kuapanänäñä, hipkä hmbi buayä änäpu pmetanđä, dnä quvqä iqua, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä tii äwikuwi. “Ne yaqueqä iquauä äwqä yäpä duqumä paquvatunđuä, hiñuinä naqänäwqatiyä” ätukuwi. I tqanguwänđga, Iqu hiñuinä äqunäwatqä. ³³ Inđi, dnä quvqä iqua, ämaqä ique ävämañi, yaqueqä iquauä äwqä imä qe äpaqukuwi. Iñä iqanđuwänđga, iqua iwaqä iu tnänä äwäpiyi, eqä bu quauqanđuwänđga, eqä qe änyuäpätäukqe.

³⁴ E iqanđä äqumbiyi, ämaqä yaqueqä miqä iqua zä äwäpu, kukñui anä-himqä iutä, im-imä pmetanđuwä iutä ätuäkäkuwi. ³⁵ Ämaqe qätä iñä äwipiyi, “Nätmatqä iñi äänä timäuqanđi tqäpiyä” tpu, hiñuä qumbñqä äpkuwi. Iqua Jisasi Ique äwimapiyi, ämaqä dnä quvqä iqua ävämakuwä iqu, qäkä äyäuä, kñuä äñguä wimeqanğa, Jisasi Iqueqä yukä-tänä qäqiqi pmetanđi hiñuä äqunđuwä. Iqua hiñuä iñä äqumbiyi, zä äwiñđqe. ³⁶ “Dñä quvqä-tänä iqu, äñguä äänä imänđutiyä” tpu kñuä kuapä indqänđanđuwänđga, ämaqä, Jisasi Iqu imäkqanđi hiñuä äqunđuwä iqua awä ätukuwi. ³⁷ Iñä timäuqanđqenđqä, ämaqä Gerasa pmeqä iqua, zä kuapanä äwinyätä, Jisasi Ique, “Nevämäyä” ätukuwi. Inđi, Jisasi Iqu yimba ätkamäuqe, anđi äukqe.

³⁸ Iqu äwätñqä iqanğa, ämaqä, dnä quvqä iqua ävämakuwä iqu, Jisasi Ique yatñqä yänänäqñqä ävätä, “Nyi Sitä anä wenđätanä?” ätukqe.

Yatñqä e vqanğa Jisasi Iqu ämaqä iqueni, anđi ändowatätä, tii ätukqe. ³⁹ “Si tqä anä dunđä anđi äwätñä, kukñuä eeqänänä Goti Hanjuwä Iqu si ikimäkqenđqä, awä tuvä” ätukqe. I tqanğa ämaqä iqu äwäqe, nätmatqä eeqänänä Jisasi Iqu iwimäkqenđqä, ämaqä anä himqä iu pmetanđuwä iu awä ätukqe.

Jisasi Iqu, apäkä hiuaqui äñguä iwimäkqenđqä†

⁴⁰ Jisasi Iqu iqi ävämetä, qua Galiliu anđi timäuqanğa, qokä-apäkä Iquenyqä hiñuä äqumbu äpmaminjuwä iqua, yeeqä ipu itmakuwi. ⁴¹ Iqinđi, ämaqä naqä anä aquväqñqeu miqä hñqu, Jisasi Ique äwimakqe. Iqueqä yoqe Jarusi, ique. Äwimeqe, iqu Jisasi Ique qonä äwoktäuqe, iqueuä anä dunđä wiyänđänä yatñqä yänänäqñqä äwikqe. ⁴² Iqu ymeqä apäkä hmbnänä-tänä-qu eeä, iipu äpäkonätñqä qäqiqä etanđi, iñqä ätukqe. Ipiyqä quväukui 12 inđi.

Jisasi Iqu Jarusi iqtä itmanğa äwätqätanđiyänđga, qokä-apäkä kuapanänä-pqä Iqtä anä äwäpu, kukundä-kukundä äuminjuwi. ⁴³ Quwqä awä iqinđi, apäkä hui äminqe. Ii hea ique-iqueni, qanđuä yaqä e pmetanđi, quväukuä 12 ämäwqätäukqe.

† 8:39 Matiu 9:18-26; Makä 5:21-43

Ämaqä ängüä iwimäkqänqe, † hma eminqe. ⁴⁴ Ii Jisasi Iqueä tuwä-tänjä qäqiqi äpäqe, Iqueqä gquä quäuqä iu itmaqängqe. Ii iinjä iqanğa, iyyqä yaqe, maqänä hma ekqe.

⁴⁵ Iinjä iqanğa Jisasi Iqu, “Tqu indmaqängiyä?” ätukqe.

Ämaqä eeqänäni qu hñqunä-hñqunä, “Nyi hmanjqä. Nyi hmanjqä” tqanğuwänğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Naqä Iquki, ämaqä hävemä tä äpätunquä imda ikitmaqängäuä.”

⁴⁶ I tquanğa Jisasi Iqu kimanji, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyi indmaqängiyä. Nyaqä yänänäqñqä hui, änyivämeqanği ätqänä.”

⁴⁷ Iqu i tquanğa, apäkä iinjä, “Nyi zä mäpmeqä imä” kñuä ämeqe, yäunüä itä, hipenüi quamanji, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi eäqe, qokä-apäkä iuqä hiñuiqisanji awä tiinjä ätukqe. “Ii tiinjä. Nyi tänjä-yaqä nyätanği iktmaqängänä. Nyi iinjä imäkqanğa, nyaqä tänjä-yaqe, qäpu maqänä eqiyä” ätukqe.

⁴⁸ I tquanğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Apäkä iiki, tqä quuvqä heqiyqe, ängüä ikimäkqiyä. Si äwqä qeiyi inqä uvä.”

⁴⁹ Jisasi Iqu kukñuä yqänä tätqätanğa, ämaqä naqä anjä aquväqñqä iu miqä iqueqä anjä iutanjä hñqu äpäqe, ämaqä naqä iqueni tii ätukqe. “Tqä ymeqe, ae äpäkonğiyä. Itanği, Ämaqä Näqñqä-vqä Iqueni, hanjä-iqä hui inä mäwqä panä.”

⁵⁰ Jisasi Iqu kukñuä ii qätä äwiyäqe, Jarusi iqueni, “Si zä miqä itnä, quuvqenä heqiyä. Ii anği ängüä imänänqiyä” ätukqe.

⁵¹ Iqisanji Jisasi Iqu, Jarusi iqueqä anjä du ätimäuqe, qokä-apäkä huizi, anjä yänğisa pepñqe, hiñuinä mäqunquä ikqe. Pitä ique, Jonä ique, Jemisi ique, apäkä iyyqä kanä-käna-yaqutä, quwqä-quwänä pepñqä imäkkqe. ⁵² Inğanji ämaqä anjä yänğisa äpmapiyä iqua, kñuä huäqä-hunqä qiyätqätanğuwänğa, Jisasi Iqu, “He kñuä maqiyqä pambiyä. Mäpäkonqä iqäqe, hiqaqä äwinä” ätukqe.

⁵³ Iqu e tquanğa, qu, hitqä ii pizqä witanğqenqä näqñqä epiyi, tä äsukuwi. ⁵⁴ Itanği Jisasi Iqu, iyyqä hipa a ämaqätätä, “Ymeqä iiki, si pämä pmayä” ätukqe. ⁵⁵ Iqu e tquanğa, iyyqä quuvqe, anği wimeqanğa, maqänä ävaukqe. Ävauqanğa, “Buayä winyqä” ätukqe. ⁵⁶ Inğanji kaniqutä känaisä yäunüä kuapänä iqanğiyänğa, Jisasi Iqu iyaqunji, yänänäqñqä ätukqe. “Qe ämaqä hñque nätmätqä tä timäuqanği äqunänjiyinqe, awä mätquä panyinyqä” ätukqe.

9

*Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquau, wäunüänqä ändowatkqenqä**

¹ Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä 12 iquau tääqä ätuätumeqe, dnjä quvqe huätä dowatäpu, tänjä-yaqä hiutanjä-huitanjä-tänjä iquau ängüä wimäkäpñqä diñqä, yänänäqñqetä yoqetä äwikqe. ² Iqu iquauñi, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñqä awä ätuäpu, tänjä-yaqä-tänjä iquau ängüä iwimäkpñqänä ändowatkqe. ³ Ändowatätä tii ätukqe. “He yäkkätä, qatä, buayätä, mbqätä, gquä hñquaqutä, mämeqä pambiyä. ⁴ He anjä-himqä hñque äwimepu, ämaqä hñqueqä anjä iu äpaquväpiyi, anjä-himqä ique vämapñqänğanqe, iquenyä pmepñqä. ⁵ Anjä-himqä hñqueni, ämaqä yeeqä maeyqanğppqe, anjä-himqä ique ävämepiyänğanji, qu quwqä suqä quvqenqä näqñqä hipñqänä, hinoqukuä heqä yukä iu täka emäkmitätqe, iqi ptä quväteqiyemä uwqäpñqä” ätukqe.

⁶ Iqu e tquanğa, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä ängüänäni awä ätuäpu, qokä-apäkä iuqä tänjä-yaqä quvqe, huätä ämamäupu, ängüä iwimäkäpu, anjä-himqä eeqänänjä iu qanjä ikäpñqänä, Ique ävämakuwi.

Heroti iqu, Jisasi Iqueni kñuä kuapänä indqänğqenqä†

† 8:43 Pipa Grikä pmeqeuqä kukñuä iu äqänänqä huiunji, kukñuä tiinjä-pqä inä ätä äqänä, “iyyqä mbqä eeqänä qäyä ae tnämäuqanğqä-qe,” * 9: Matiu 10:5-15; Makä 6:6b-13 † 9:6 Matiu 14:1-12; Makä 6:14-29; Lukä 3:19-20

⁷ Inġani ämaqä naqä Heroti, anä-himqä iu miqä iqu, Jisasi Iqu imäkqanġqenqätä, ämaqä Iquenyqä tqanġuwiŋqätä qätä äwiyäqe, iqu knuä kuapänä indqänġqe. Hŋqua, “Jonä, qua äptekuwä iqu, anġi ävauqiyä.” ⁸ Hŋqua, “Laisa iqu ätimäuqiyä.” Hŋqua, “Hiŋuä-tqä hiŋuiqändqä hŋqu, anġu ävauqiyä.” ⁹ Iiŋä äwiyäqe, Heroti iqu tii ätkqe. “Nyi Jonä iqueni, hiŋuä ae ätäwikqe. Nyi qätä tä äwiyänqe, ii tquenyqä äwiyänänä?” Iiŋä äwiyäqetani, iqu Jisasi Ique hiŋuä qunmätä imiŋqe.

Jisasi Iqu, qokä 5,000 iquau buayä äwikqenqä

¹⁰ Ämaqä Jisasi Iqu ändowatkqä iqua, anġu äppi, nätmatqä eeqänänä qu imäkkuwiŋqe, Jisasi Ique ätukuwi. Inġani Jisasi Iqu, iquau ätuma äwäqe, quwqä-quwänä anä pmetanä-tpu, anä-himqä Betsaitä inġisanqä äukuwi. ¹¹ Inäqe ämaqä, qu näqŋqä eäpu, iquau qänaknä äwivändkuwi. Qu Ique äwimeqanġuwänġa, Iqu yeeqä itmetä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä awä ätuätä, ämaqä täŋä-yaqä-tänä iuŋi, anġuä iwimäkkqe.

¹² Hiäitäni, ämaqä 12 iqua Ique äwimapiyi, tii ätukuwi. “Si ämaqä iuŋi, qu anä-himqä iuŋqä äwäpu, buayänqätä, anänqätä qävqä ipŋqänä dowatiyä. Ne äpmeŋquä täuŋi, anä aanqeqä” ätukuwi.

¹³ I tquanġuwänġa, Iqu iquauŋi, “Hiqä-hiuä buayä wipiyä” ätukqe.

Qu kimaŋi tii ätukuwi. “Ne buayi kuapänä mämeqä iänu. Ne Bretqä hipa hŋġiŋi eeqätä, hämapäkä hŋquaqunä ämeŋunä. Ne ämaqä eeqänänä täuŋqe, buayä mbqä anġi yatunquäwä?” ätukuwi. ¹⁴ Iqinġi ämaqä qokinänġi, 5,000 äpmamiŋuwi.

I tquanġuwänġa Iqu Iqueqä ämaqä iquauŋi tiŋä ätukqe. “He iquauŋi, ‘He 50-50 inä, quamä pmakäupiyä’ tupiyä.”

¹⁵ Iqua e tquanġuwänġa, qokä-apäkä iqua qätä äwiyäpu, quamä e äpmakuwi.

¹⁶ Quamä pmeqanġuwänġa, Jisasi Iqu, Bretqä hipa hŋġiŋi eeqä, hämapäkä hŋquaqunitä ämeqe, hiŋuä haqä yätu äqänä Goti Hanjuwä Iquenyqä “änġuiqä” ätäqe, buayitä hämapäkitä äkutätä, kiqä ämaqä iqua huiziu yanä wipŋqä äwikqe.

¹⁷ Qu buayä qäpu änäpu, äwqä puäsqanġa, iqi änätqutekuwi, iqua qa naqä 12 ämamikuwi.

Pitä iqu, “Jisasi Iqu, Kraisi Iqueyqä” ätkqenqä

¹⁸ Hea hŋque Jisasi Iqu, Kiqä-kiuänä Goti Hanjuwä Iqutä kukŋuä anä ätqämanmiŋiyänġani, Iqueqä wäunüänqä ämotquamiŋqä iqua, Iqutä anä äpmapu, Iqu iquau yatŋqä tiŋä äwikqe. “Qokä-apäkä iuqä knuä indqänqä duŋi, Nyi Tqunġä?” ätukqe.

¹⁹ I tquanġa iqua kimaŋi, “Hŋqua, ‘Jonä asŋä-qäyqä iqueqä’ ätätqänuwiqä. Inäqe hŋqua, ‘Laisa iqueqä.’ Hŋqua, ‘Hiŋuä-tqä hiŋuiqändqä anġi ävauqä hŋqueqä’ ” ätukuwi.

²⁰ Iqua e tquanġuwänġa, Iqu “Hiyaqä knuä duŋi, Nyi Tqunġä?” ätukqe.

Pitä iqu kimaŋi, tii ätukqe. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Kraisi, ne äminesŋqä ätekikqä Iqukiyqä” ätukqe.

²¹ Inġani Jisasi Iqu, kukŋuä yänänäqŋqä tiŋä ätukqe. “He täŋqe, ämaqä huii awä mätquä pambiyä. ²² Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, hanä-iqä naqänänä meŋqiyä. Ämaqeu ämiqä iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämaqä kukŋuä-suqenqä näqŋqä iquatä, qu Ique tuwä äwiyäpu äpäkŋqä. Inġi hea hŋquaqui-hŋquenänġani, Goti Hanjuwä Iqu, Ique anġi ävauqumuatänqiyä” ätukqe.

Suqä, Jisasi Ique qänaknä wivändqenqä

²³ Inġani Jisasi Iqu eeqäpnänä iquau tii ätukqe. “Ii tiŋqä. Ämaqä hŋqu, Nyi qänaknä nyivändätŋqä wiŋganġutqe, iqueqä äwiŋqä eeqänänġi, kiuä mäŋdi

äkittqänätä, hiunji ique-iqueni, iqueqä zä-huätatä hñqce ämetä, Nyi qänaknä nyivändänä. ²⁴ Ii tiñiqä. Ämaqä hñqu, iqueqä hñjä-pmeqe a yänänäqñqä äkiqätmitätqe, qui imäknäniqueqä. Inäqe ämaqä hñqu, Nyinyqä kñuä indqänätä, iqueqä hñjä-pmeqe ävquatämämitätqe, iqu hñjä pmetäniqueqä. ²⁵ Itanga ämaqä hñqu, nätmätqä qua täunji eeqänä ämetä, iqueqä hñjä-pmeqe qui imäkñganqutqe, iqueqä nätmätqä eeqänänä iñji, yätamakqä äänä väniqiyä? ²⁶ Itanga ämaqä hñqu, Nyinyqätä, Nyaqä kukñiqätä, womba winqanqutqe, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, yänänäqñqä motqueqä Iqueqetä, Apiqueqetä, enätqä iquauqetä, ämetä äpatqänqani, Iqu ämaqä iquenyqe, womba inä yäniqueqä” ätukqe.

²⁷ “Nyi naqä-qakuä tiñjä etqänä. Ämaqä täqisanjä hñqua, qu mapäkonqä hñjä yqänä äpmamitpqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqe hñuä qumbnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqueqä huiwi, huitanjä inqenqä**

²⁸ Jisasi Iqu e ätukqeñji, wikä hñqunä päwqanqa, Iqu Pitä ique, Jonä ique, Jemisi iquesäñji, qoqonjä yätunqä ätuma, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä siyñqä ekqe. ²⁹ Inqani Iqu Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä ätqämanäsiyänqani, Iqueqä hipenji, huitanjä änyätä, Iqueqä gqce, qäpaiqänänjä we-hunqänänjä inqce. ³⁰ E pmetanqa, ämaqä hñquaqu, Mosisi iqutä Laisa iqutä, ätimäusinyä, Iqutä kukñuä anä ätminjuwi. ³¹ Iquaqu Goti Hanjuwä Iqueqä we-hunqetä ätimävi, Jisasi Iqutä kukñuä anäñji, Goti Hanjuwä Iqu ätukqä-ma, Jerusälemä du imäkätä, qua täu ävämetñqenqä ätnminjuwi. ³² Inqani Pitä iqutä, ämaqä huiziquaqutä quvaqä hñui hanjä ämipu hiqaqänqä iqämanminjuwi, yäunjuä ipiyi, Jisasi Iqueqä huiwiñji we äunä, ämaqä hñquaqu Iqutä tqäutanqä äqunquwi. ³³ E äqumbiyi, iquaqu Jisasi Ique äväma wenyäsinyä tii itqätanqiyänqa, Pitä iqu Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, ne täqi äpmeñque, ii äñguiqä. Ne anjä wänqä hñjua maqänä mätanä. Hñqu Tqänqä, hñqu Mosisi iqueqänqä, hñqu Laisa iqueqänqä” ätukqe. Pitä iqu iñjä ätuätäqä-qe, iqueqä-kiuänji kukñui äkitanätiyä-qe, iqu maqñqä eminqe.

³⁴ Pitä iqu kukñuä yqänä tätqätanqa, qaquvqä hñqu ätimäuqe, iquaunji haqeqi äpatqäkqe. Iñjä wimeqanqa, iqua zä ikuwi. ³⁵ Inqani qaquvqä yäpä imdanji, manjä tii ätukqe. “Ämaqä Tqu, Nyaqä Ymeqeqä. Nyi ae ätekqä-queqä. He Ique qätä wipiyä” ätukqe. ³⁶ Manjä qäpu tqanqgetänji, Jisasi Iqu kiqä-kiuänä äyä pmetanqä äqunquwi. Inqata tiñji, iqua nätmätqä hñuä e äqunquwinqe, ämaqä hñque awä mätkuä da iminjuwi.

Jisasi Iqu, ymeqä qokä dnjä quvqä-tänjä hñque, äñguä iwimäkkqenqä†

³⁷ Awinqani, qu qoqonjä iu ävämanji, qokä-apäkä kuapänä Jisasi Iqutä hänaqä awä iqi äminjuwi. ³⁸ Ämimbiiyi, quvaqä awä iqisanji, ämaqä hñqu tääqä tii ätukqe. “Näqñqä-vqä Iquki, nyi ymeqä kiuänänjä-tänjunä etanqä, Si ique hñuä qundñqä yatñqä yänänäqñqä äkiyqänä. ³⁹ Dñjä quvqä hñqu, iqueqä äwqä yäpä imä äpaquvätä, zääqä yänänäqñqä ätätñqeqä. Dñjä iqu imäkqanqä, iqu yäunjuä-yäunjuä itä, makusewä iqueqä manjita ätimäutñqeqä. Dñjä iqu ‘maqänä mävämeqä imä’ kñuä vqanqä äpakänä äpme, iqueqä huiwiu quvqä imäkätñqeqä. ⁴⁰ Iñqe, nyi Tqä ämaqä wäunjuänqä ämotquetqänjä iquau, dnjä quvqä huätä dowatpñqä yatñqä yänänäqñqä ae ävqeqä. Inäqe, iqua änä mimäkqä da iquwiqä” ätukqe.

⁴¹ I tquanqa, Jisasi Iqu kimanji, tii ätukqe. “Ämaqä tänqa äpmeñuwä iquenä, he quuvqä maeqiyqä itqänjuwiqä. Hiqä kñuä indqänqetä, suqetänji, jänä hmanjqä. Nyi hesä anäñji, squänqanqä pmetmqe? Hiqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqce, squänqa imäkmbnuwänqäwä? Tqä ymeqe, ätuma biyä” ätukqe.

* 9:27 Matiu 17:1-13; Makä 9:2-13 † 9:36 Matiu 17:14-21; Makä 9:14-29

⁴² Inġani, ymeqä iqu äpätqätanġa, dnä quvqä iqu ique qua mänji mamäuqanġa, ymeqä iqu yäunuä-yäunuä ikqe. E iqanġa, Jisasi Iqu dnä quvqä ique kuknuä yänänäqñqä ätuätä, ymeqä ique anġuä iwimäkätä, kanique anġi äwikqe. ⁴³ Inġani, qokä-apäkä eeqänänji, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqä yäunuä ikuwi.

Jisasi Iqu, äpäkonäninjä anġi ätukqenqä‡

Iinjä ipiyi qu, Jisasi Iqu wäunuä eeqänänjä imäkminqenqä knuä kuapä indqänätqätanġuwänġa, Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquau, tii ätukqe. ⁴⁴ “He kuknuä tqueni, qätä anġuänä nyipiyä. Ämaqe, qu Ämaqe uqä Ymeqä Ekqä Iqueni, ämaqä hñquauqä hipa du wipñqäuä” ätukqe. ⁴⁵ Kuknuä iqueqä qakuinqe, Iqueqä ämaqä iqua maqñqä eminuwä. Kuknuä qakui, iquauñqä zä witanġi, iqua näqñqä anġuä mämeqä iminuwä. Ique yatñqä vqänqe, iqua zä ipu, yatñqä mä vqä ikuwi.

Qu, “Neyaqä awä iqisani, yoqä naqä-tänji tqukä?” ätñguwinqä§

⁴⁶ Hea hñqueni, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, kuknuä yänänäqñqä, “Neyaqä awä iqisani, yoqä naqä-tänji tqukä?” ätñguwi.

⁴⁷ Iinqe Jisasi Iqu, iquauqä knuä imñi näqñqä ae ämeqe, ymeqä wänqä hmbi ätuma äpäqe, Iqueqä-tänjä qäqiqi ätqätekqe. ⁴⁸ I iäqe, iquau tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Nyinyqä-pqe knuä indqänätä, ymeqä tqe pñanġi yeeqä ävätmeqä-panjä iinj, yeeqä inä änyiyätmetñqe. Itanġa ämaqä hñqu Nyi äpñanġä yeeqä änyiyätmeqäqe, iqu Nyi änändowatkqä Ique-pqe, yeeqä inä ävqiyä. Ii tiinjä. Heyaqä awä iqinj, ämaqä hñqu iqueqä yoqe mändi äkittqänätä äpmamitätqe, iqu yoqä naqä-tänjä-quvi.”

*‘Ämaqä ne hñgisa minetqueqä iquwä iqua, neqä-quaiqä’ ätukqenqe**

⁴⁹ Inġani Jonä iqu, Jisasi Iqueqä kuknui qätä äwiyäqe, tii ätukqe. “Naqä Iquki, ämaqä hñqu Tqä yoqä ätätä, dnä quvqe huätä mamäuqanġi äqunanitanji, iqu ne qänaknä mäneyqä etanġi, ne iqueni, ‘Si iinj miqä panä’ ätququeqä” ätukqe.

⁵⁰ I tquanġa, Jisasi Iqu, “He ique pmua mimäkqä pambiyä. Ämaqä hñqu hñgisa metqueqä iqäqe, iqu hiqä-queqä” ätukqe.

Sämaliya pmeqä hñqua, Jisasi Ique tuwä äwikuwinqä

⁵¹ Hea Jisasi Iqu qäukuä haqä yätunqä anġu yäninjä qäqi pätkätanġani, Iqu Jerusälemä dunqä wätñqä knuä yänänäqñqä indqänqqe. ⁵² Inġani, Iqu ämaqä kuknuä äma uwqä hñquau, hiñuiqä ändowatkqe. Iqua äupiyyi, Iquenyqä nätkmatqä nawenyä imäkñqä diñqä, Sämaliya pmeqä iquauqä anä-himqä hñque äpaqukuwi.

⁵³ Äwimeqanġuwänġa, ämaqä iqi äpmaminuwä iqua, Jisasi Iqu Jerusälemänqä wätñqenqä näqñqä ämapiyi, Iqu iquauqä anä du wimetñqä diñqe, mäwinqä ikqe.

⁵⁴ I iqanġuwinqe, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquau, Jemisi iqtä Jonä iqtä, näqñqä ämayi, Jisasi Ique tii ätukiyyi. “Naqä Iquki, Si ye tääqä tenqä äkingiyä? Qäukuä haqä yätutanji, tä iwa äpätä, ämaqä täu tä nätkñqä diñqäuä.”

⁵⁵ I tquanġiyinqe, Iqu hiñuä ämoqunätä, “Iinj matqä panyinyqä” ätukqe. ⁵⁶ Iinjä tquanġa, qu anä-himqä huiziunqä äukuwi.

Suqä, Jisasi Ique qänaki wivändqenqä†

⁵⁷ Qu hänaqä awä iqi qanä wätqätanġuwänġa, ämaqä hñqu, Jisasi Ique tii ätukqe. “Si anä-himqä eeqänänjä iunqä uwqanġtqe, Nyi qänaki kivändmqänä.”

‡ 9:43 Matiu 17:22-23; Makä 9:30-32 § 9:45 Matiu 18:1-5; Makä 9:33-37 * 9:48 Makä 9:38-41 † 9:56 Matiu 8:18-22

⁵⁸ Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Hiveqä hiqiyqä iqua, iquauqä anä-täñiqä. Yññä iqua, anä-täñiqä. I etañgi, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, Iqueqä anä hiqaqä wiqe, hmanjqä.”

⁵⁹ Ämaqä hñquququeni, Jisasi Iqu, “Si qänaki nyivändiyä” ätukqe.

I tquanğa, ämaqä iqu, “Naqä Iquki, apique ganä qua qäyä mapteumqä, Si hinuinä nqänäwqatiyä” ätukqe.

⁶⁰ I tquanğanı, Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Qäyä eänä. Ämaqä ae äpäkombqä iqua, quwqä ämaqä pizqä iqueni, qua qäyä pteñqe. Si äwätinä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä, awä tuäkätñqe” ätukqe.

⁶¹ Itañga ämaqä huiziqu, Jisasi Ique tii ätukqe. “Naqä Iquki, nyi qänaki kivändmqä etañgqä-qe, nqä ämaqä iquau yeeqä wimqä anämqä ganä umqe, Si hinuinä nqänäwqatiyä.”

⁶² Iqueni, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqä hñqu wäunuä imäkätäqänğanı, hea ique-ique iqueqä anämqä knuä yqänä vqanğuti imitätqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqeunı, yätamäqä änä mäwqä yänqiyä” ätukqe.

10

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä kuapänänjä iquau, wäunuänqä ändowatkqenqä

¹ Qänakndañi Naqä Iqu, ämaqä 72 atäunuä itä, hñquaqunä-hñquaqunä ändowatkqe. Anä-himqä eeqänänjä iunı, Iqu Iqueqä-kiuä äwäninğä diñqä, iqua hinuiqä upñqä ändowatkqe. ² Iinä mimäkqänğanı, tii ätukqe. “Wäunuä iunı, ymisañä yäüä kuapänä iätanğqä-qe, ämaqä wäunuä itqänuwi, kuapänä hmanjqä. Iinñqe, wäunuä-tänä Kaniquenyqä tääqä ätuäpu, Iqu ämaqä wäunuä iqä hänjä hñquau ymisañä aquvä mipñqä dowatätñqä diñqä tupuiyä.” ³ E ätuäqe, “He upiyä. Nyi endowatqe, ii tiinjqä. Sipsipqä, hiveqä hiqiyqä iquauqä awä imä upñqä endowatqänä. ⁴ Hiqä mbqä qäetä, hiqä yquayä qa-mñqetä, itañga hiqä yukiu muasmäuqe, qäsä äma mäwqä pambiyä. Qañä äwäpiyä iunı, qokä-apäkä hui, hänaqä awä iqi äminäpiyi, ‘Hiunjiyqä’ mätquä pambiyä” ätukqe.

⁵ “He anä hñqua-hñquau äpaquväpiyi, tii ganä tquäpñqä. ‘Ämaqä anä täu äpmeñuwä iquenä, he äwqe, hanuä inğä pmapiyä.’ ⁶ Ämaqä äwqä hanuä inğä hñqu anä iu äpmamitätqe, hiyaqä kukñuä äñguänänı, iquenyqä wätñqe. Inäqe ämaqä äwqä hanuä inğä hñqu, iu mäpmeqä imitätqe, hiqä kukñuä äñguänänı, hiqä-hiuänqä asunğumä quvepänqiyä. ⁷ He buayä-sua, eqä-sua hitapqanğuwı, änäpu, anä iquenyä pmapñqe. Quati tiinjqä. Ämaqä hñqu wäunuä imitätqe, iqu iqueqä mbqe ämeniqä eänqe, ii äñguiqä. I etañgi, he anä huizi du mäpmeqä pambiyä” ätukqe.

⁸⁻⁹ “Itañga he anä-himqä hñqua-hñquau timäuqanğuwänğanı, qu henyqä aquvänä ipu, ymisañä iwäsäuqanğpqe, ämepu änäpu, ämaqä täñä-yaqä-tänä iqi pmetanğpqe, äñguä iwimäkäpu, kukñuä awä tiinğä tupñqe. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe, hesänä qäqiqi ae äquvepçiyä.’

¹⁰ Inäqe, he anä-himqä hñqua-hñquau timäuqanğuwänğa, qu aquvänä miqä iqanğpqe, anä-himqä hänaqä iqi ätqäpu, tii tquäpñqä. ¹¹ ‘Qua hinyañä heyaqä anä-himqä täutañä, neyaqä yukä täu ämäkänqe, ne ptä quväteqäma yanğunä, hiqä suqä quvqenqä ämetquetunğänänäyä. Inı, he näqñqä tiinğä hipñqäuä. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, qäqiqi ae äquvepçeqä’ tquäpñqä. ¹² Nyi he etqänä.* Qänakndañi, hiunji Goti Hanjuwä Iqu suqä quvqenqä iwäsäuqänğqä ätekqeunı, ämaqä anä-himqä iquesañä iquauqä hanä-ique, Sotomä äpmaminuwä iquauqä hanä-ique ämäwqätäunıqe” ätukqe.

* 10:12 Matiu 11:20-24

¹³ Iqu tiinjä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä Kolasinä pmeqä iquendä, Betsaitä pmeqä iquendä, hiqä hanä-iqenqä ‘Oänä’ etqä. Tiinjä. Nätmatqä ämaqä mimäkkänäni, Nyi heyaqä awä iqisa imäkkqä-paŋi, ämaqä hŋqu Tayä pmeqä iquauätä, Saitonä pmeqä iquauätä, awä iqisa imäkkqä-säpi, qu qänğanä tiinjä ae heqäpningä. Quwqä suqä quvqenqä womba ipu, tuwä äwiyäpu, quwqä huäqä-huŋqä qäki ämäyäpu, tä wätakiu pmeqäpningä. ¹⁴ Iinjŋqe, hiunji Goti Hanjuwä Iqu suqä quvqenqä iwäsäuqänqä ätekqeunji, heyaqä hanä-iqe, Tayä pmeqä iquauqätä, Saitonä pmeqä iquauqätäni, ämäwqätäuniqeqä. ¹⁵ Itanğa Kapänamä pmeqä iquenyä, he qäukuä haqä yätunqä hipnuwätanä? Oeyä, he ämaqä pizqä iquauqä anä bunqä wäpnuwiqä” ätukqe.

¹⁶ I ätuäqe, ämaqä, Iqu ändowätätŋqä iquaunji, Iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä hŋqu heyaqä kukŋuä qätä eyqäqe, Nyaqä kukŋuä-pqe, qätä inä änyiyqiyä. Ämaqä hŋqu he tuwä eyqäqe, iqu Nyi-pqe tuwä inä änjijqiyä. Ämaqä hŋqu Nyi tuwä änjijqäqe, Nyi ändowatkqä Ique-pqe, tuwä inä äwiyqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, iquauqä wäunjuŋqä yeeqä äwikqenqä

¹⁷ Qänakŋi ämaqä, Jisasi Iqu ändowatkqä iqua, aquvänä ipu, anğumä äppiŋi, tii ätukuwi. “Naqä Iquki, ne Saqä yoqe tqanğua, dnä quvqä iqua, neyaqä kukŋuii qänaknä iquwiqä.”

¹⁸ Iwä, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nyi hiŋuä äqunänqeqä. Setänä Goti Hanjuwä Iqutä himä-wiunqä iqu, qakuä haqä yätuta päkŋganğa, nyuauä enqä-pa iqanği äqunänqeqä. ¹⁹ Qätä nyipiyä! Qämakitä, qänjuakätaitä qo äkitäupu, Setänä iqueqä yänänänqŋqe, ämäwqätäupŋqä diŋqetäni, Nyi yoqä naqä ae etapqeqä. Iinjŋqe, nätmatqä qui emäkätŋqä di, aanqeqä. ²⁰ Itanği, ‘Dnä quvqä iqua, neyaqä kukŋuii qänaki iquwiqä’ ätäpu, aquvänä miqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu heyaqä yoqe, qäukuä haqä yätu ae äqiyqäqenqä aquvänä ipiyä” ätukqe.

²¹ Inğanji, Dnä Anğua Iqu yeeqä wimäkkqanği, Jisasi Iqu tii ätkqe. “Apä, qäukuitä quaetä Miqä Iquki, ämaqä näqŋqätä kŋuä-tänä iquaunqe, Si nätmatqä tä zä äkittqiyänä-qe, ymeqä dänä-suau enqä-pa, äyä ämotquenyä. Si e imäkkqanğnä, Nyi ‘änğuiqä’ äktqänä. Auä, Apä, Si Tqä äkiŋqeu qänaknä itnä imäkinyä.”

²² Ämaqeunji, tiinjä-pqä inä ätukqe. “Nqä Apiqu nätmatqä eeqänänji, Nqä hipa täu änjijqeqä. Ämaqe, Ymeqä Iquenyqä näqŋqe, aanqeqä. Apiquänjŋqä. Ämaqe, Apiquenyqä näqŋqe, aanqeqä. Ymeqä Iqutä, ämaqä Ymeqä Iqu ämotquetŋqä iquatä, iquanänjŋqä.”†

²³ Inğanji, Iqu tuwänği hiŋuä ämoqunäqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunä tii ätukqe. “Ämaqä nätmatqä he hiŋuä äqunätqänjuwi hiŋuä qumbŋqä iqua, aquvänä ipŋqäuä. ²⁴ Tiinjä etqänä. Nätmätqä he hiŋuä äqunätqänjuwi, hiŋuä-tqä iquatä, ämaqä naqä iquatäni, qu hiŋuä qunqänqä kuapänä winyätqätanğqä-qe, hiŋuä mäqunquä imiŋuwiqä. Kukŋuä he qätä äwiyätqänjuwi, qu qätä wiyqänqä winyätqätanğqä-qe, qätä mäwiyqä imiŋuwiqä” ätukqe.

Hänjä hea ique-ique pmeqä meqenqä

²⁵ Ämaqä kukŋuä-suqenqä näqŋqä hŋqu, Jisasi Ique yamwiqä ävätä, tiinjä ätukqe.‡ “Näqŋqä-vqä Iquki, hänjä hea ique-ique pmeqä mamqe, nyi äänä imäkmqäwä?”

²⁶ I tqanğa Jisasi Iqu, “Kukŋuä-suqä iunji, äänä äqänänä? Si a äänä ätäutqänjwä?” ätukqe.

²⁷ Iqu kimaŋi, “‘Goti tqä Naqä Iqueni, tqä qeqä-quuvqetä, yänänänqŋqetä, kŋuitä, Ique äwitnä, itanğa Iquenyqänä kuapänä kiŋquätŋqeqä.’ Tiinjä inänjŋqä.

† 10:22 Matiu 11:25-27 ‡ 10:25 Matiu 22:34-40; Makä 12:28-31

‘Si tqä-täunqä äkinyätñqä-pani, ämaqä si-tänjä iqi äpmeñuwä iquaunqä-pqe, inä kinyätñqeä’ ” ätukqe. §

²⁸ Ga Jisasi Iqu kimañi, “Ii qäyunä ätnyä. Si e imäkätñi, hea ique-ique pmettñqinyä” ätukqe.

²⁹ Itañi, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iqu, qu iquenyqä, ‘Iqu suqä äñguänänjä iqä-queqä’ kñuä mapñqä winganñi, tii ätukqe. “Ämaqä nyi-tänjä iqi äpmeñuwi, tqukuakä?”

Kukñuä ktqä, ämaqä äñguä Sämaliyatanä iquenqä

³⁰ Mä, Jisasi Iqu kimañi, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu Jerusälemä ävämañi, Jerikonqä quveqätqätanğa, ämaqä quwä-meqä hñqua, iqueqä yquayä eeqä ämotaupu, äpäseqa weqanñuwänğa, iqu äpäkonmätä yäniqueqä. ³¹ Iqu e witanğa, hiqäva-imäkqä hñqu hänaqä asä iu äquveqätä, ique hiñuä äqunäqe, hänaqä hñgisa jänä mäwqätäuniqueqä. ³² Itañi ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä anä iu wäunjuä iqä hñqu ätimäuqe, ique hiñuä äqunäqe, hänaqä hñgisa jänä inä mäwqätäuniqueqä. ³³ Itanğa yäpaki, Sämaliyatanä hñqu-pqe qanä äpmitätqe, ique äwimeqe, hiñuä äqunäqe, iquenyqä huäqä kiñä wunäniqueqä. ³⁴ Iinğ itä, qäqiqi äwimeqe, olipqä eqä aowitä, wainqä-eqetä, ämaqä iqua äpäkpqeu equateqe, huäqä wotäniqueqä. Itañi, iqueqä donñi iu ämäqumuateqe, anä ämaqä hiqaqä äwiqismipqä iunqä ätuma äwäqe, ique äminiqueqä. ³⁵ Zinuitäñi, iqu ämaqä anä miqä iqueni, mbqä kuapänä ävätä tii tuäniqueqä. ‘Si ämaqä tqueni, äñguänä miyä. Itanğa si mbqä saqä-pqä hui äwisqä etanğutqe, nyi anñi äquvepätmänğanñi, nyaqä kima ktapqämqä’ tuäniqueqä” ätukqe.

³⁶ I ätuäqetanñi, ämaqä ique yatñqä tiñä äwikqe. “Ämaqä tquaqui-tquenyqe, si kñuä äänä kiyqiyä? Ämaqä quwä-meqä iqua äpäsekuwä iquenyqe, ‘Tqu nyi-tänjä iqi pmeqä-queqä’ kñuä indqänätä, suqä qäyunä motqueniqe, tqukä?”

³⁷ I tquanğa, ämaqä iqu tii ätukqe. “Ämaqä qeqä äwimänätä, ique yätamäkqä väniqä iqueqä.”

Inğanñi, Jisasi Iqu, “Si äwätñä, suqä asänänñi imäkiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Malaisä, Mäliyatä, äwimakqenqä

³⁸ Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, qu qanä äupiyyi, anä-himqä hñque ätimäukuwi. Iqi timäuqanñuwänğa, apäkä anä-himqä iutanä hui, Iquenyqä yeeqä itä, iyyqä anjuñqä ätuma äukqe. Iyyqä yoqe, Mala. ³⁹ Malai, känapi huisänñiyyi. Iyyqä yoqe, Mäliya. Ii Naqä Iqu-tänjä qäqiqi, Iqueä kukñui qätä äwiyä äpmaminqe. ⁴⁰ Ii e pmetanğa, Malai, ymisañä-sua näwinyä imäkätä, wäunjuä kuapänä etanñi, kñuä indqänminqe. Iinqe, ii Jisasi Iquenyqä äwätä, “Naqä Iquki, nqä napi nyivämeqanñi, nqä-näunä ymisañä näwinyä imäkätqanänä. Si iinñiñqe, kñuä äänä kiyqi? Si nqä napinñi, tu. Ii äpätä, yätamäkqä nyiyätñqäuä” ätukqe.

⁴¹ Iwä Iqu kimañi, tii ätukqe. “Nqä näueqä Malaiki, si nätmatqä kuapänänñinqä kñuä indqänätñä, hanä-iqä ämetqanñinyä. ⁴² Inäqe nätmatqä hñqu, huiziquau ämäwqätäunä. Mäliya nätmatqä qäyunänqä äwinyänä. Ye nätmatqä tä, huätä mämatnämäuqä yenqeä” ätukqe.

11

Suqä, Goti Iquenqä tääqä tqenqä

¹ Hiunñi hñquenñi, Jisasi Iqu hñqäqi äpme, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqämanminqe. Iqu tääqä ae ätqanğa, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hñqu, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Jonä iqu iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquau näqñqä

äwimiŋqä-pani, ne-pqe neqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqenqe, Si mänätquayä” ätukqe.

² I tquanga Jisasi Iqu, tii ätukqe. * “He Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäpiyänŋani, tii tqäpŋqä. ‘Apiquki, ämaqe, Tqä yoqe haqä yätqä äwi, pmua hitanŋi qumbnä. Sinä miqe, äpänä. ³ Hiunji ique-ique, buayä nätapqanŋnä. ⁴ Ämaqä quvqä inetqueqanŋuwä iquaunqä, ne äwqä hanuä imäknätunquetani, Si nenyqä äwqä hanuä imäknätnä, neqä suqä quvqe huätä mänamäutŋqe. Yamwiqä nemetŋqä itŋqä iunji, Si hiŋuinä mäqunquä panä’ tqäpŋqe” ätukqe.

⁵⁻⁷ Iqu tiinä-pqä ätukqe. “Ämaqä hesanä hŋqu, iqueqä käyamaqä hŋque heatqänŋa äwimetä, ‘Nyämaqä iquki, ŋqä näueqä hŋqu qanä äpäŋqe, änyimeqanŋi, nyi ique buayä wimqe hma etanŋqenqä, si buayä hŋquaqui-hŋque dapiyä’ tuänqiyä. I tquanga, ämaqä anä yäpä yänŋisa äpmamitätqä iqu kimani, ‘Si wäunüä yänänäŋqä mänapqä manä. Nyitä ŋqä ymeqä iquatä, ne qŋqanä ämeyätanä, hiqäqä ae äwiqeqä. Nyi ävautmä buayä mäktapqä ymŋänä’ tuätŋqätanä? ⁸ Nyi tii etqänä. Iqu ‘Ŋqä nyämaqä-queqä’ knuä vqanŋuti, ävautä mavqä yänqiyä. Inäqe, ämaqä yäpaqänŋisa ätqäuwä iqu, qŋqanä ptqä yqänä äqäyätä, ymisäninŋqä yatŋqä vätqätanŋi, iqu enyqä qäyä wiŋganŋuti, ävautä nätmätqä eeqänäni, iqu äwa iqanŋutqe, ävänqiyä” ätukqe.

⁹ “Ininŋqe, Nyi he etqänä. He Goti Hanjuwä Ique yatŋqä vqanŋppqe, Iqu nätmätqä etapänqiyä. He qävqä ipiyi, he ämäqumuapŋqäuä. He anä qŋqanä ptqä päsqanŋppqe, qŋqanji äutänänqiyä. ¹⁰ Ämaqä, Goti Hanjuwä Ique yatŋqä vqanŋppqä iqua, nätmätqä ämapŋqäuä. Ämaqä qävqä ipiyä iqua, ämäqumuapŋqäuä. Ämaqä qŋqanä ptqä päsqanŋppqä iquauni, Goti Hanjuwä Iqu qŋqanä äwuteyänqiyä” ätukqe.

¹¹ “Ii tiinŋqä. Heyaqä ymeqetanä hŋqu, hämapäkänŋqä tqanŋutqe, kaniqu qämäkä quvqä momuayqä yänqiyä. ¹² Iqu ynŋä quinŋqä tqanŋutqe, kaniqu qänjuakäta momuayqä yänqiyä. ¹³ Kaniquenyä, he suqä quvqä imäkqä-quenä etanŋqä-qe, he nätmätqä anŋui ämepu, hiqä ymeqä du inä ävätqänjuwiqä. Inŋqe he näqŋqä tiinä hipŋqäuä. Hiqä Hiniqu, Qäukuä Haqä Yätunä Iqu, ämaqä ‘Tqä Dŋä Anŋuä Ique dapiyä’ ätuäpu, yatŋqä vqanŋppqä iquauni, Iqu ävänqiyä” ätukqe.†

Jisasi Iquenqätä, Belsäpulä iquenqätä‡

¹⁴ Hea hŋquenji dŋä quvqe, ämaqä hŋqueä äwqä imä ämnä, ique kuknuä matqänŋqä imäkätqätanŋi, Jisasi Iqu “Huätä uvä” ätukqe. Dŋä quvqä iqu ae ävämeqanŋa, ämaqä iqu kuknuä tqanŋi, ämaqe yäunüä ikuwi. ¹⁵ Inä ipiyitani, ämaqä hŋqua tii ätkuwi. “Belsäpulä, dŋä quvqä iquauqä naqä iqu, yänänäŋqä vqanŋi, Iqu dŋä quvqä iquau huätä ändowätätqänä.” ¹⁶ Itanŋa huiziqua, yamwiqä äväpu tii ätukuwi. “Si wäunüä hui imäkiyä. Ne Sinyqä, ‘Iqu Goti Iqueqä Wäunüä Imäkqä-queqä’ knuä neyätŋqänänyä” ätukuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu iquauqä knuä iunji, näqŋqä eä tii ätukqe. “Ämaqä anä-himqä hŋquesanä iqua, iwäsänäpu mäkä hunŋanŋppqe, anä-himqä iqueni, qui imäknänqiyä. Itanŋa ämaqä hŋqueqä ymeqä iqua, iwäsänäpu mäkä hunŋanŋppqe, iqua-pqe qui inä imäkmbŋqäuä. ¹⁸ Iwä Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunŋqä iqu, iqueqä ämaqä iqua iwäsänäpu mäkä humbqe, iqua äänä pmapnuwänqäwä? He Nyinyqä tii ätquwiuä. ‘Belsäpulä iqu yänänäŋqä vqanŋi, dŋä quvqe huätä ändowätätqänä.’ Inŋqe, Nyi yatŋqä eyqänä. ¹⁹ He Nyinyqe, ‘Iqu Belsäpulä iqueqä yänänäŋqeta, dŋä quvqä iquau huätä ändowätätŋqe’ qäyunä tqanŋppqe, hiqä ämaqä iqua, dŋä quvqä huätä ändowätätqänjuwi, yänänäŋqä tqueqeta,

* 11:2 Matiu 6:9-13 † 11:13 Matiu 7:7-11 ‡ 11:13 Matiu 12:22-32; Makä 3:22-30

ändowatätqänuwäwä? Hiqä ämaqä iinjä iqua, ämetquapnqeqä. Heyaqä kuknuä iinj, ii qäyunä hmanjqä. ²⁰ I etanqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu yänänäqñqä dapqanji, Nyi dnä quvqä iquau huätä dawatqanqmdqe, he näqñqä tiinjä mapnqeqä. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ae emeqeqä.”

²¹ “Ämaqä yänänäqñqä hñqu, nätmätqä mäkä iqä-sua a äqätä, iqueqä anju ämitqätanqutqe, iqueqä nätmätqä eeqänäñi, äñguänä witänqiyä. ²² Itanji qänakñi, ämaqä aanä yänänäqñqänänä hñqu äpäqe, ämaqä iqueni ämawqätäutä, iqueqä yänänäqñqä isuatä e äpmamitätqä-qe, iqueqä nätmätqä eeqänäñi ämotawanji, ämaqä hñquau-mända vänqiyä” ätukqe.

²³ “Ämaqä hñqu wäunuä yätamäqä manyqä imitätqe, iqu Nyaqä himä-wiunqä-queqä. Qokä-apäkä aquvā qiyqenqä yätamäqä manyqä imitätqä iqu, ämaqä huätä im-imä ändowatäniqeqä” ätukqe.

Dñä quvqä ämaqä hñque ävämetä, anji äwimakqenqä

²⁴ “Dñä quvqä hñqu ämaqä hñque ävämanji, anä yenüä dunqä äwäqe, iqu anä hapä pmeqä iunqä qävqä ikiquänqiyä. Itanqa hñque mämoqumueqä iäqe, ‘Nyi anä hiñuiqänä ävämaqä dunqä, angu umqänä’ tnänqiyä. ²⁵ I ätnäqe, iqu äwäqe, anä iqueni siyā äpipu äñguä imäkepqa qunänqiyä. ²⁶ Iinjä äqunäqe, iqu äwätä dnä quvqä 7 yätmenqiyä. Dñä iquauqä quvqe, dnä kiñganänä iqueqä quvqe, ämawqätäunqiyä. Iquau yätmetä, qu anä yäpä yänqisa äpaquvāpu pmapnqäuä. Ämaqä iqu hiñuiqänäñi quvqä äpmamitätqe, tängani aanä quvqänänä pmenqiyä” ätukqe.

Suqä, aquvänä iqenqä

²⁷ Jisasi Iqu e tuätqätanqa, apäkä hui, qokä-apäkä iuqä awä iqisanji, manä tiinjä ätukqe. “Apäkä, Si äkinyuätä anüä äktapkqe, ii aquvänä yänqiyä.”

²⁸ I etanji Iqu kimanji, tii ätukqe. “Si kuknuä naqä-qakuä ätätñä qayuä. Inäqe ne iinj, matqä yanqunä. Tiinjä tatunqeqä. ‘Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä qätä äwiyāpu, qänaknä itqänuwä iqua, qu aquvänä iqäpñqäuä’ tatunqeqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, hiñuä-tqä Jona iquenqä ätkqenqä**

²⁹ Qokä-apäkä kuapänä timäuqanqunwänqa, Jisasi Iqu tiinjä ätukqe. “Qokä-apäkä tänga äpmenjuwi, quvqä-queqä. Iqua, ‘Ne Sinyqä näqñqä metunquä diñqe, wäunuä hui imäkiyā’ ändquwä-qe, Nyi iinj mimäqä imqänä. Iqua näqñqä mapnqä diñqe, hiñuä-tqä Jona iqu qeyqä. ³⁰ Ii tiinjqä. Ämaqä hiñuiqänä, anä-himqä Ninipe äpmaminjuwä iqua, Jona ique hiñuä äqunāpu, näqñqä ämakuwāpanä iinj, qokä-apäkä tänga äpmenjuwä iqua, Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Ique hiñuä äqunāpu, näqñqä asänänä iinj hipnuwiqä. ³¹ Hiñuiqänäñi, apäkä, qua hitunüä nämä pmeqä ämiqä naqä ii, Solomonä iqu iqueqä näqñqenqä awä tqanji qätä wiyätñqä äpkqeqä.† Inäqe tängani, Ämaqä, Solomonä ique ämawqätäunqä Iqu, täqi qäyā äpmetanji, ämaqe, Ique qätä mäwiqä itqänuwä. Inijñqe hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänqanji, apäkä naqä iinj ävautä, ämaqä tänga äpmenjuwä iquauqä suqä quvqenqä, awä täniqeqä. ³² Asä iinj, ämaqä Ninipe äpmaminjuwä iqua, Jona iqueqä kuknuä qätä äwipiwi, iquauqä knüä äkunmäknqunwiqä.‡ Inäqe tängani, Ämaqä Jona ique ämawqätäunqä Iqu, täqi qäyā äpmetanji, ämaqe, iquauqä knüä makunmäknqä iquwi. Inijñqe, hiunji Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iwäsäutqänqanji, ämaqä Ninipe äpmaminjuwä iqua ävaupu, ämaqä tänga äpmenjuwä iquauqä suqä quvqenqä awä tpnuwiqä” ätukqe.

§ 11:23 Matiu 12:43-45 * 11:28 Matiu 12:38-42 † 11:31 1 Ämiqä Naqä 10:1-13; 2 Tiwiqä 9:1-12 ‡ 11:32 Jona 3:6-10

Hijnüä iqu, huiwä iqueqä hiqi-tä enqä-paniqäS

³³ I ätuäqe, tiinjä-pqä ätukqe. “Ämaqe, hiqi-tä ämäpäpiyi, qu anä yäpä imä-qe, ä häkä yäpä imjä-qe, matqäteqä ipnqäüä. Ämäpäpiyi, qu kiqä ätqäüqä ätnänä iqi tqätepnqäüä. Ämaqä anä yäpä ingisa äyappiyä iqua, hijnüä qumbnqä dinqäüä. ³⁴ Tqä hijnüä iqu, huiwä iqueqä hiqi-tä enqä-paniqä. Tqä hijnüä ängüä äqännä, si ämaqe yätamäqä wiyquki hitanqutqe, tqä huiwä eeqänänä imñi, we ängüä äkunänä. Inäqe, tqä hijnüä quvqä äqännä yätamäqä mäwquki hitanqutqe, tqä huiwi eeqänänä imñi hea äwinä. ³⁵ Itanqä si ängüänä minqanqinyä, we-hunqä si-tänä yäpä imä äyänänqä di, hea mäwiqä yätänänänyä. ³⁶ Inñi tiinjqä. Tqä huiwä äwqä eeqänänñi wenyä-hunqä eä, hea mäwiqä etanqutqe, inñi tqä huiwä eeqänänñi we äunä, hiqi-tä enqä-pa yänätänqiyä” ätukqe.

*Wopqä ipu, kukñuä tqä-quau, hanjä-iqä wimeninqä**

³⁷ Jisasi Iqu kukñuä qäpu tqanqä, Parisi hñqu, Iqu äpäta buayä anä nyiyänqä yatnqä äwikqe. Itanqä Jisasi Iqu anä yäpä ingisa äpaquväqe, buayä nätnqä qua iqi eqäkñgqe. ³⁸ Jisasi Iqu buayä nätnqä itäqänqani, eqä akiyä inqä du asñä ganä maqñqä iqanqi äqunäqe, Parisi iqu kñuä kuapanä indqänminqe.

³⁹ Inqani Naqä Iqu tii ätukqe. “He Parisi iquenyä, eqä-häkitä hevqetä haqänqisani, asñä ängüänä äqäyäpiyä-qe, hiqä yäpä ingisani, quwä-meqetä suqä quvqä huitanä-huitanitä manqä äyä enyänä. ⁴⁰ He kñuä qäyunänñi, mindqänqä-quenqä. Ämaqe qä huiwä yäpaqänqisa imäkkqä Iqu, yäpänqisanä-pqe mimäqä ikqätanä? Iqu inä imäkkqeqä. ⁴¹ I etanqi, nätmätqä buayä hevqä yäpänqisani, ämaqä äwa itqätanquwä iquau yätamäqä inä wipñqeqä. He e imäqanqppqe, hiqä nätmätqä eeqänänñi, Goti Hanjuwä Iqueqä hijnüä iqnñi ängüänänä witänqiyä” ätukqe.

⁴² “He Parisi iquenyä, hanjä-iqe tiinjñqä emenqiyä. Iwunegätä, kuämiqätä, nätmätqä isuaqu-tänä asänänä huizitä ämepu, iwäsäupu 10 imäkäpu, hñqu Goti Hanjuwä Ique ävätqänqiwä. I etanqi suqä ämaqä qäyunä itqueqetä, Goti Hanjuwä Iquenyä hinqetänñi, he tuwä wiyquenqä. Ängüänänñi, tiinjqä. Suqä he hiqä nätmätqä iwäsäupu, hñqu Goti Ique vqe mäwquatämäuqä ipu, suqä he tuwä äwiyätqänquwä iquaqññä-pqe qänaknä iqanqppqe, ii ängüä wänqiyä” ätukqe.

⁴³ “He Parisi iquenyä, hanjä-iqe tiinjñqä emenqiyä. Anä aquväqñqä iunñi, zä-hawä ängüänänä iqinyä pmapñqä kiññä hinqenqä. Ga, ququawä aquväqñqä iu pmetanquwänqä, ämaqe, ‘hiunqinqanqä’ etpñqä kiññä hinqenqä” ätukqe.

⁴⁴ “Ga hanjä-iqe tiinjñqä emenqiyä. He ämaqä qua maqñqä äptepqä enqä-panuenqä. Ämaqä qua maqñqä äptepqe, ämaqä huiziqua maqñqä epu qanä haqeqi äwäpiyitanñi, Goti Iqueqä hijnüä iqnñi kiyä mätqä eänäuä” ätukqe.†

⁴⁵ Inqani kukñuä-suqenqä näqñqä hñqu, kima ävätä, “Näqñqä-vqä Iquki, Si kukñuä iññä ätätqänqanqani, ne-pqä qäsä qui inemäkätqänqä” ätukqe.

⁴⁶ Iqu e tquanqä, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kukñuä-suqenqä näqñqä iquenyä, hanjä-iqe he-pqe emenqiyä. Ii tiinjqä. He ämaqe, yquayä hanjä anä mämeqänqä ävätqänquwenqä. Iññä etanqi, he qu yätamäqä wipñqä dinqe, hipa hui mäwqä itqänqiwä.

⁴⁷ Mä hanjä-iqe tiinjñqä emenqiyä. Hijnüä-tqä, hiqä tawäka qänqanä äpäkkuwi, he tänqani quwqä qua äptekuwä iunñi, ängüänä imäkätqänquwenqä. ⁴⁸ He suqä ii imäkäpiyänqani, tawäkauqä suqenqä ‘änqiuqä’ ätätqänqiwä. Ii tiinjñqä. Hijnüä-tqä, tawäka äpäkkuwä iquauñqe, he quwqä huiwä pnqä wiqä anñi imäkätqänqiwä. ⁴⁹ Inñi Goti Hanjuwä Iqu kñuä jänänä ängüänänä indqänätä tii ätkqeqä. ‘Hijnüä-tqä iquautä, ämaqä Nyi wäunqänqä ändowatqä iquautä, ämaqä

iquauñqä ändowatmniqeqä. Itanğa iqua hñquau äpäsäpu, huizi iquau quvqä itquapnuwiqä' ätkqeqä. ⁵⁰ I etanği, Goti Hanjuwä Iqu qua tä änyä imäkqanğa, ämaqä, hiñuä-tqä iquau pizqä äpäkka äpminuwä iquauqä suqä quvqetanä kimanı, ämaqä tänğa äpmeñuwä iqua-mända mapñqeqä. ⁵¹ Hiñuä-tqä iquauñi, qu Epo iquesa äpäsipäqäkanı, yäpaki Sakätiyasi ique äpäsätqutukuwi. Sakätiyasi ique äpäkkuwi, Goti Hanjuwä Iqueqä anä iunı, hiqäva-imäkqä ttawä iutä, hiqñqä Goti Hanjuwä Iqunä pmeqä iutä awä iqi äpäkkuwi. Nyi heñi naqä-qakuä etqänä. Suqä quvqä eeqänänä iinğä kimanä hanä-iqe, qokä-apäkä tänğa äpmeñuwi mapñqäüä" ätukqe.

⁵² Itanğa, "Kukñuä-suqenğä näqñqä iquenä, hanä-iqe tiñänğä-pqä inä emençiyä" ätuätä, kukñuä ktqä tiñä ätukqe. "Goti Hanjuwä Iquenyqä näqñqä meqä anä hänaqä iutanä qñqanä hutäuqe, he ae ämakuwiqä. Hiqä-hiuä näqñqä mapñqe, anä yäpä yänğisa mäpeyqä itqänuwıqä. I etanği, qokä-apäkä yänğisa äpeyäpu näqñqä menätpu iqanğuwä iquauñqe, he hänaqä qñqanä äyätqänäuä" ätukqe.

⁵³ Inğanı Jisasi Iqu iqisanı ävämeqanğa, ämaqä kukñuä-suqenğä näqñqä iquatä, Parisi iquatä äwqä quvqä wiñanğa, qu nätmätqä huitanä-huitanä iunğä yatñqä ävqa-ävqa äuminuwi. ⁵⁴ Iqua tänğänğä guä äquvautqänuwä-pa, Iqu kukñuä kimanı qäyunä mätquanğutqe, iqua Ique guä kiqiyäupñqä ätuma wanä-tpu, iinğä ätuminuwi.

12

*Jisasi Iqu, Parisi iquauqä suqenğä awä ätukqenğä**

¹ Qokä-apäkä kuapänä ätimäupu, ätqäupu, quwqä yukä dunı qo ktäupäumä änyminuwi. Inğanı Jisasi Iqu Iqueqä wäunuanğä ämotquaminğä iquauñi, kukñuä awä tiñi ganä ätukqe. "Parisi iquauä nätmätqä änyuämäuqä iinqe, he wa wipiyä. Quwqä suqä, wopqä ipu kukñuinä tqenğä etqänä. ² Nätmätqä eeqänänä huäqä äutnmitätqe, ätnänä iqi timäunçiyä. Itanğa nätmätqä eeqänänä zä äwämitätqe, ämaqä iqua näqñqä hipñqäüä. ³ Inı, he kukñuä eeqänänä, hiawiqä imda ätmipqe, ämaqe, hiunjinğanä qätä wipñqäüä. He anä hiqñqä imda hiyäkakä ätmipqe, qu anä haqä yätqä ätqäupu, awä tpñqäüä" ätukqe.

He ze, Goti Hanjuwä Iquenyqänä ipñqeqä†

⁴ "Nğä näueqä iquenyä, 'He ämaqä huiwä dunä päsqä iquauñqä, zä miqä pambiyä' sä etqänä. Iqua qänakndanı, nätmätqä hui mimäkqä ipnuwi. ⁵ He zä tquenyqä ipñqenqe, Nyi ämetquamqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä äpäsätqänğanı, Iqu yänänäqñqä-tänu eä, ique tä hea ique-ique äsäñqä du tnämäunçiyä. Auqä. Nyi he etqänä. 'He ze, Goti Hanjuwä Iquenyqänä ipñqeqä.'

⁶ He näqñqeqä. Ämaqe, qu ynğä wänğä hipa hñğinı eeqä hnjuauñqe, mbqä wänğä hnjuaqu ipñqäüä. Iinğä etanği, Goti Hanjuwä Iqu ynğä hmbinyqe, huäqä äumäkätä, kñuä huätä mäwquatämäuqä yänçiyä. ⁷ Tiñä-pqe inänji. Goti Hanjuwä Iqu, hiyaqä dä nyuanğä iunı, a ae ätäuqeqä. Iutanı, he zä miqä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqu ynğä kuapänä isauñqe, huäqä wänğäpu äwunänä. Henyqe, huäqä aanä kuapänä äwunänä" ätukqe.

Zä miqä, Jisasi Iquenyqä awä-tqenğä‡

⁸ "Nyi tiñä etqänä. Ämaqä hñqu, zä miqä itä, huizi dunı, 'Nyi Jisasi Iqueqä-qunğä' tqanğutqe, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu enätqä iquauñi, 'Iqu Nyaqeqä' tuänçiyä. ⁹ Inäqe ämaqä hñqu, zä itä, 'Nyi Jisasi Iqueqä-qunä manä' tqanğutqe, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu enätqä iquauñi, 'Iqu Nyaqä hmanğä' tuänçiyä. ¹⁰ Ämaqä

* 12: Matiu 10:26-27 † 12:3 Matiu 10:28-31 ‡ 12:7 Matiu 10:32-33

hŋqu, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iquenyqä kukŋuä quvqä tqanŋutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä quvqä iinŋi, huätä mamäunŋiyä. Inäqe ämaqä hŋqu, Dŋä Äŋguä Iquenyqä kukŋuä ququvqä di tqanŋutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueqä quvqä iinŋi, huätä mämamäüqä yänŋiyä” ätukqe. §

11 “Ämaqä hŋqua he anä aquväqŋqeu miqä iquaunŋä-qe, ämaqä miqä naqä iquaunŋä-qe, ämaqä yoqä-tänŋä iquaunŋä-qe, etma uwqanŋppqe, ‘Ne kukŋuä kimanŋi, äki tuatunŋuäwä?’ kŋuä indqänäpu, zä miqä pa iqäpnä. 12 Dŋä Äŋguä Iqu kukŋuä tupŋqe, inŋanä ämetqueniŋqä” ätukqe.

Kukŋuä ktqä, ämaqä yquayä kuapä-tänŋä hŋquenŋä

13 Inŋanŋi ämaqä hŋqu, ämaqä awä iqisa ämävauqe, Jisasi Iqueni, “Näqŋqä-vqä Iquki, ŋqä apiqu ae äpäkongqeqä. Nyi Si ŋqä tasipeque, yeqä apiqueqä nätmatqe yewäsäutŋqä, tutŋqä änyinŋiyä” ätukqe.

14 I tquanŋa Jisasi Iqu, “Ämaqä iquki, qe äqewäsäutmä, qeyaŋä nätmatqe iwäsäumqe, tqu pmuatenjilkqäwä?” ätukqe. 15 Iqu iinŋä ätuäqe, qokä-apäkä iunŋi tii ätukqe. “Nätmatqä eeqänänŋinŋä hiŋuä aowä mäqunŋuä ipŋqä diŋqe, he wa wipiyä. Ämaqä hŋqu yquayä kuapä-tänŋu emitätqe, iqueqä yquayi hänŋä-pmeqä mäwqä yänŋiyä” ätukqe.

16 E ätuäqe, Iqu kukŋuä ktqe, tiinŋä ätukqe. “Ämaqä yquayä kuapä-tänŋä hŋqueqä wäunŋuä iunŋi, ymisaŋä kuapänä witänŋiyä. 17 Inŋanŋi iqu, ‘Nyi anä naqä hma eŋqe, ymisaŋä pŋqä emqe, äänä imäkmqäwä?’ kŋuä indqänŋuänŋiyä. 18 Iinŋä itä, tii tnänŋiyä. ‘Nyi tiinŋä imäkmqänä. Nqä buayä pŋqä maeqä anä äpnakmi, anä naqänänŋä imäkätmä, ymisaŋä eeqänänŋi aquvä äqiyätmä, anä iunŋi pŋqä maemqeqä. 19 Nyi ŋqä-näuä tiinŋä äyä ätŋänä. ‘Nyi yquayä kuapä-tänŋunŋqä, quväukuä kuapänänŋä iunŋäuä. Tänŋanŋi nyi hapä pmetmqeqä. Buayä eqä änätmä, yeeqä itmä pmetmqeqä’ ätŋänä,’ tänŋiyä. 20 Iinŋä iqanŋutqe, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Si ämaqä qämä-qämänŋjukiyqä’ tuänŋiyä. ‘Tänŋa hea tquenŋi, äpäkonŋqinyä. Itanŋa nätmatqä eeqänänŋä näwenyä imäkätqänŋä iqu, tqu maqutnätŋqäwä?’ tuänŋiyä” ätukqe.

21 Jisasi Iqu kukŋuä ktqä iinŋä ätuäqe, tii-pqä inä ätukqe. “Ämaqä hŋqu nätmatqä aquvä i äqäka äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqe mäwqä iqanŋutqe, kukŋuä ktqä du ätimäukqä-panŋä iinŋi, äwimenŋiyä.”

*Ymisaŋinŋqätä, gquenŋqätä, kŋuä kuapänä indqänŋenŋä**

22 Inŋanŋi Iqueqä wäunŋuänŋä ämotquaminŋä iquaunŋi, Iqu tii ätukqe. “Iinŋinŋe, Nyi he tiinŋä etqänä. He ‘Ymisaŋä squä natunŋuäwä?’ ätäpu, hänŋä pmapŋqä diŋqä kŋuä kuapänä mindqänŋä pambiyä. ‘Ne gque, squä ipnatunŋuäwä?’ ätäpu, hiqä huiwiunŋä kŋuä kuapänä mindqänŋä pambiyä. 23 Hänŋä-pmeqe, buayinŋänä pmeqä manä. Huiwi nätmatqä gquä iunŋänä manä. 24 He ynŋä iquaunŋä kŋuä indqämbiyä. Qu ymisaŋä vowä mamäüqä ipu, ymisaŋä maptqä ipŋqäuä. Itanŋa qu anä ymisaŋä pŋqä hipŋqe, anŋi hmanŋqä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu iquauqä ymisaŋi ävänŋiyä. Ynŋä iquanŋe, Goti Hanjuwä Iqu huäqä wänŋäpu äwunänä. Henyqe, Iqu huäqä kuapänä äwunänä. 25 Itanŋa ämaqä hesanŋä hŋqu, hänŋä-pmeqenŋä kŋuä kuapänä indqänätqe, iqueqä hänŋä-pmeqe haqä nänä imäkawatätŋqä di, hmanŋqä. 26 He nätmatqä wänŋä iinŋä ipu, änä mimäkqä ipiyitani, nätmatqä huizinŋänänŋi, kŋuä kuapänä sunŋä indqänätqänŋäuä?” ätukqe.

27 “I indqänäpiyi, he qätaqä hutŋenŋä, ‘Äänä ätätätiyä?’ tpu, kŋuä indqämbiyä. Qätaqä isua, wäunŋuä ipu gquä mimäkäyäuqä ipŋqäuä. Itanŋi Nyi he etqänä. Solomonä, ämaqä naqä hiŋuiqä äpmaminŋä iqu, iqu gquä hänŋä qeqätqä ii

imäknminqce, qätaqä hutqce, iqueni ämawqätäunä. ²⁸ Tänggani qätaqce, yqänä ätqäuwä-qe, awingani ämaqä ätäwäpu, tä du tnämäuwqäpnqäuwä. Iinjä etangä, Goti Hanjuwä Iqu imäknqangi, qätaqce hutqä änguanänjä ätänä. Iinjinqce, ämaqä quuvqä wänqäpu eqiyätqänuwä iquenyä, he näqnqä tiinjä hipnqeqä. 'Goti Hanjuwä Iqu ne-pqce gquä äneptätqänä'. ²⁹ Itanga 'Ne buayä eqä squä natunquäwä' knuä indqänäpu, qundqändqä miqä pambiyä. ³⁰ Ämaqä eeqänänjä im-imä äpmejuwi, qu quuvqä maeqiyqä da, nätmätqä iu mapnqenqä knuä indqänätqänuwä. I etangä, he nätmätqä iinjinqä äwa itqänuwinqce, hiqä Heniqu näqnqä eänä. ³¹ Itani he Goti Hanjuwä Iqunä meyqeuqä qävqä ipnqeqä. Ingani Iqu nätmätqä iinjä-pqce etapänqiyä" ätukqce.

Hiqä Hiniqu, aquvänä itä, Iqueqä-kiuänä miqe etapätinqä, ae ätkqenqä

³² Iqu tiipqä ätukqce. "Sipsipqä iquenyä, he zä miqä ipnqce. Hiqä Hiniqu, aquvänä itä Iqueqä-kiuänä miqe etapätinqä, ae ätkqce. ³³ Nätmätqä he ämejuwi, eeqänänjä mbqänqä imäkäpu, mbqä ämapiyi, ämaqä äwa itqänuwä iquau wipnqeqä. Itanga qua täunji, he nätmätqä qui imäkñqä di aquvä maqiyqä ipnqce. Nätmätqä eeqänänji aquvi, qäukuä haqä yätunji qäpnqeqä. Yänjini, nätmätqä eeqänänji qui mimäkñqä itä, ämaqä quwä mämeqä ipu, imätanjä maquvqä yäniqeqä. ³⁴ He iqinjä aquvä qäpnqce, tiinjä hitangiyi. Ämaqce, anjä quwqä nätmätqä änguanänjä pnqä witängqä iunqänä winquänqiyä" ätukqce.†

"Naqä Iqu anji päniqenqä, näwenyä pmapiyä" ätukqenqä‡

³⁵ Tiipqä inänji. "Hiqä wäunjä iqä gquä ipnäpu, hiqi-tä ämäsäupu, näwenyä e pmapiyä. ³⁶ Tiinjä enqä-panji. Ämaqä naqä hnqu, apäkä ämetä ymisanjä naqänänjä iuta äpätinqä iqangi, iqueqä ämaqä iqua, iquenyqä hinjä äqumbu pmepnä. Iwä iqu äpätä, qnqanä ptqä qäyqanqangi, iqua qnqanä maqänä wätepnqäuwä. ³⁷ Ämaqä naqä iinjä iqu äpäqce, iqua hiqaqä mawiqä äyä etangä qungangä, iqua aquvänä ipnqäuwä. Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, gquä wäunjä imäkätinqä näwe ipnätä, 'He buayä bnqä quamä pmapiyä' ätuätä, buayä äma äpätä vänqiyä. ³⁸ Ämaqä naqä iinjä iqu, heatqä quaqänqä äpätqä, ä zä vätnqä qäqiqinjinga äpätqä-qe, iqua hiqaqä mäwiqä etangpi qungangä, iqua aquvänä ipnqäuwä.

³⁹ Itanga he tiinjä-pqenqä näqnqä inä mapiyä. Ämaqä anjä-tänjä hnqu, 'Quwä-meqä hnqu, hea inga ti päñqiyä-qe' näqnqä eä äpmamitätqce, iqu quwä-meqä iqueni, iqueqä anjä qäyä pänasqiyätä yäpä yängisa päyätinqce, hinuinä maqunquä yänqiyä. ⁴⁰ Iinjinqce, he-pqce näwinyä imäkmbu pmapiyä! Hea hnqueni, he Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iquenyqce, 'Tängga mapqä yänqiyä' knuä indqänätqätanguwängani, Iqu äpäñqiyä" ätukqce.

⁴¹ Pitä iqu, kimani, "Naqä Iquki, Si kuknuä ktqä iinjä, nenyä änatnyä ä, ämaqä eeqänänqä änatnyä?" ätukqce.

⁴² I tquanga, Naqä Iqu tii ätukqce. "Ämaqä wäunjä miqä knuä ängüä ämetä, kiqä wäunui ängüä imäkqä iquenyqce, awä etmqce. Ämaqä naqä iqu ämaqä iinjä iqueni, iqueqä wäunjä-wiyqä iquau ämitä, ymisanjä hea qayunänqä vāniqä diñqä atäunjä vänqiyä. ⁴³ Naqä Iqu anji äpäqce, iqueqä wäunjä imitätqä di hinjä qungangani, iqu aquvänä yänqiyä. ⁴⁴ Nyi naqä-qakuänä etqänä. Ämaqä naqä iqu, iqueqä nätmätqä eeqänänji mitnqenqce, iqueni atäunjä vänqiyä. ⁴⁵⁻⁴⁶ I etangqä-qe, wäunjä miqä tqce, 'Nyaqä naqä iqu maqänä mapqä yänqiyä' knuä indqänätä, qokä-apäkä wäunjä-wiyqä huizi iquau äpäsätä, buyätä eqätä änatä, hiqiyqä imitätqce, hea hnqueni, iqu maqñqä etangani, iqueqä ämaqä naqä iqu anji päñqiyä. Iqu quvqä

† 12:34 Matiu 6:19-21 ‡ 12:34 Matiu 24:42-51

imitätqä äqunäqe, iqueni mñä ätävätä, kukñuä qätä mawiyqä huiziqua pmetanquwä iunqä huätä dowatäniqeqä” ätukqe.

⁴⁷ “Wäunuä-wiyqä, iqueqä naqä iqueqä äwiñqenqä näqñqä qäyä eäqä-qe, nätmätqä näwenyä mimäqä itä, naqä iqueqä äwiñqeuñi qänaknä miqä imitätqe, ämaqä naqä iqu yänänäqñqä päسانیqeqä. ⁴⁸ Itanğa wäunuä-wiyqä huizi, naqä iqueä äwiñqä duñqä maññqä eä, suqä äñguä miqä imitätqe, naqä iqu wänqäpu päسانیqeqä. Ämaqä nätmätqä kuapänä huizi iquauqä hipa iuta ämamipqä iqua, kimañi kuapänä wipnuwiqä. Qokä-apäki, ämaqä hñque nätmätqä kuapänä äwimitpqe, iqu qunji, kima kuapänä väniñqä tupnuwiqä” ätukqe.

“Ämaqä, Nyinyqä iwäsämbñqä äpqqä” ätukqenqä

⁴⁹ “Nyi qua täuñi, tä hänaqä ikävemqä äpqqä. Tä iñi, hänaqä ae äsqä-säpi, Nyi aquvänä iqämiñgä. ⁵⁰ Nyi asñä huitañä hui mamqänä. Asñä iñi, mämeqä änyä etanqenqe, hanä änyiyqiyä. ⁵¹ He Nyi äpqqenqe, ‘Iqu ne ämaqä qua täu äpmeñqu iqune, äwqä hanuä nemäkätñqä äpqqä’ kñuä eyqiyä? Oeyä. Nyi he etqänä. Ämaqä, Nyinyqä iwäsämbñqä äpqqä. ⁵² Täñganqätä, qänakñqätä, ämaqä hipa hñginä hñqua anä hñqueu äpmamipqe, Nyinyqä iwäsänäpu, hñquaqui-hñquenä iqua, hñquaquinä iquaqui äkasuwä tupnuwiqä. Hñquaquñä iquaqu, hñquaqui-hñquenä iquau äkasuwä suinyiyqä. ⁵³ Iqua Nyinyqä tiñä iwäsämbnuwi. Kaniqutä ymeqä qokä iqutä, äkasuwä tninyiyi, känaisä kiqä meqisä, äkasuwä tninyiyi, itanğa ämaqä hñqueqä känaisä, iqueqä apäkisä äkasuwä tninyiyiqä” ätukqe.

“Nätmatqä täñga ätimäuqäqä täñqe, äñguänä iwäsäupiyä” ätukqenqä

⁵⁴ Inğanji, Jisasi Iqu qokä-apäkä kuapänänä iunji, tiñä ätukqe.* “He qaquvqä, mäptqä quveqäqä mäñgisa timäuqanji, hiñuä äqumbiyänğanji, ‘piyä qiyätñqeqä’ ätätqänäuä. Ga, asä iñi ätimäutqänä. ⁵⁵ He yunüä, ämaqä mäpmeqä mäñgisa yapqanji, hiñuä äqumbiyänğanji, ‘mäptqä tnänä timäutñqeqä’ ätätqänäuä. Ga, asä iñi ätimäutqänä. ⁵⁶ He wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenqä. He nätmätqä qäukuä haqä yätutatä, qua täutatä ätimäuqäqenqä, äñguänä iwäsäutqänjuwiqä. Nätmatqä täñga ätimäuqäqä täñqe, he miwäsäuqä iquwi, äänä etanqikä?

⁵⁷ Hiqä-hiuänä, ‘suqä äñgui äsqutiyä’ tpu, miwäsäuqä iquwi, ii sunqäwä? ⁵⁸ Ämaqä hñqu, si mäñdi äkikittqiyätä, guä kkiqäyäutñqä, hänaqä awä iqi äwäsiyänğanji, si ämaqä iqutä kukñuä jänä imäkiyñqä diñqä yamwiqä isñqeqä. Ii, hanä-iqä tiñi, mäkimēqä diñqeyi. Iqu ämaqä jänä imäkqä iquenyqä äktäma uwqanğa, jänä imäkqä iqu ämayukä-imanqä hñqueqä hipaeu kivqanğuti, iqu guä pmuatēqä anä du pmuatēkiyqä inqäuä. ⁵⁹ Nyi si kukñui tiñä äktqänä. Mbqä qu atäunuä kipqä iqueni, eeqänä päsesñqä diñqe, guä pmeqä anjuñi, mäwquatämäuqä isñqeqä” ätukqe.†

13

Kñuä makunmäkñqä iqua, qui imäkmbñqenqä

¹ Inğanji ämaqä iqi äpmamiñuwä hñqua, Jisasi Iqueni, ämaqä Galili pmeqä hñquaunqä ätukuwi. Galili pmeqä iñä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkätqätanğuwänğa, ämaqä naqä Pailoti iqu, “He iquaunji pizqä päkpiyä” tquanğa, qu iquau äpäsqanğuwänğa, iquauqä häñqetä, hiqäva iutañitä, naqä-huinyä imäkñqenqä ätukuwi.

² Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nätmatqä quvqä Galili pmeqä iquau e äwimakqetani, he ‘Ämaqä e äpäkonğuwä iquauqä suqä quvqe, Galili pmeqä

huiziquauqä suqeuñi ämawqätäunä' kñuä indqänätqänäuä? ³ Oeyä, kñuä iinñi mämeqä pambiyä. Nyi etqänä. He heqä kñuä makunmäkñqä ipu, suqä quvqä huätä mäwquatämäuqanqppqe, hepqe qui inä imäkmbñqäuä. ⁴ Tiinjä-pqe. Ämaqä 18 iquauñi, hiñuiqänäñi Siloamä iuñi, anä quäuqä iqu äpisäutä, ämaqä iu äpäkkqä iquauñqe, he 'Ämaqä e äpäkonquwä iquauqä suqä quvqe, ämaqä Jerusälemä iu inga äpmamiñuwä huiziquauqe, ämawqätäunä' kñuä indqänätqänäuä? ⁵ Oeyqä. Nyi he etqänä. Heqä kñuä makunmäkñqä ipu, suqä quvqä huätä mäwquatämäuqanqppqe, he-pqe qui inä imäkmbñqäuä" ätukqe.

Kukñuä ktqe, zä-eaqä iquenqä

⁶ Inganñi Iqu kukñuä ktqä tiinjä hñqu ätukqe. "Ämaqä hñqu, zä-eaqä hñqu, iqueqä wainqä wäunüä iqisa tqäutangi, häukuä wiqänqä-tä qävqä äpätqe, aanqä qunäniqeqä. ⁷ I äqunäqe, ämaqä wäunüä iu miqä iqueni, tiinjä tuäniqe. 'Quväukuä hñquaqi-hñquenä iquauñi, nyi äpkqe, häukuä mäwitañgi aanqä äqunqeqä. Zä tqu, qua aowä hiñginä ämetñqä di, sunqäwä? Si zä iqueni huätä tävä' tuäniqeqä.

⁸ I tquanğa wäunüä-wiyqä iqu tii tuäniqe. 'Naqä Iquki, qäyä eänä. Quväukuä hñqunä qäyä äpäwänä. Nyi kiqä hukä iqi qua mñä yasäqi äuatmä, yaqueqä zä äkäka qakuä iqi qäyä emä. ⁹ Qänakndañi häukuä winiqätiyä, mäwiqä yaniqätiyä? Häukuä mäwiqanqutqe, si huätä inga täumäuqätñqä' tuäniqeqä" ätukqe.

Jisasi Iqu, apäkä hui äñguä iwimäkkqenqä

¹⁰ Sämbatqä hiunñi hapä pmeqä hñqueni, Jisasi Iqu qokä-apäkä iquau, anä aquväqñqä hñqueu näqñqä äwikqe. ¹¹ Inganñi apäkä dnä quvqä-tänä hui äpmamiñqe. Dñä quvqe, ii täñä-yaqä väatqätanqgi, quväukuä 18 ae äpäukqe. Iiyqä tuwä-hiiki qui imäknätanqgi, pämä jänänäñi matqäuqä imiñqe. ¹² Jisasi Iqu ii hiñuä äqunäqe, tääqä ätuätumeqe, "Tqä yaqä quvqe, huätä ae äkivämeqiyä" ätukqe. ¹³ E ätuäqe, hipa haqeqi wiyqanğa, apäkä iinjä ii, maqänä jänä pämä ätqäuqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu qe ämamäukqe.

¹⁴ Iinjä etanqgi, ämaqä naqä, anä aquväqñqä iu miqä iqu, Jisasi Iqu Sämbatqänğa, apäkä ii äñguä wimäkkqanqñqä äwqä tnänä winqanğa, qokä-apäkiu tiinjä ätukqe. "Hiunñi wäunüä iqe, 6 inänjqä. Hiunñi iquauñi, Iqu yaqä äñguä emäkätñqä pññqeqä. Hapä pmeqänqanñi, iinjqe mapqä ipñqeqä" ätukqe.

¹⁵ Kimañi, Naqä Iqu tii ätukqe. "He wopqä ipu, kukñuinä tqä-quenjqä. Hiunñi hapä pmeqänqanñi, he eequenä, bulumäka anä dunqä äwäpu, bulumäkatä donqitä eeqänäñi, eqä bñqä ätuma uwqenjqä. ¹⁶ I etanqgi apäkä, Aprähämä iqueqä meqä täsi, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu a äkiqätä pmetanqgi, quväukuä 18 ae äpäukqeqä. Itanğa hiunñi hapä pmeqänqanñi, Nyi nätmätqä ii a äkiqätänqje, huätä mämamäuqä imqe, ii sunqäwä?" ätukqe.

¹⁷ Iqu e tquanqanñi, Iqueqä himä-wiunqä iqua womba naqänänä iqanquwä-qe, qokä-apäkä eeqänäñi, Jisasi Iqu e imäkätqätanqñqä yeeqä naqänänä ikuwi.

*Kukñuä ktqä hñjuaqiñqä**

¹⁸ Inganñi Iqu kukñuä hui inä tii ätukqe. "Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñi, ii änääñgä? Nyi kukñuä ktqe, äkitanñi tmqäwä? ¹⁹ Ii tiiniqä. Ämaqä hñqu zä-guawä† piikä wänqje ämetä, iqueqä wäunüä du vowä menqiyä. Qänakndañi, piikä iinjä ipu, zä enqä-pa naqä tqäuqanqñqanğa, yññä iqua äpäpu, äpa du yuuwä imäkñqäuä" ätukqe.

²⁰ Iqu tiinjä-pqe inä ätukqe. "Goti Hanjuwä Iqunä miqeuñqe, Nyi kukñuä ktqe, äkitanñi tmqäwä? ²¹ Ii tiinjqä. Ii nätmätqä änyuämäutñqä imäkätñqä enqä-panjqä.

* **13:17** Matiu 13:31-33; Makä 4:30-32 † **13:19** Jisasi Iqu guawä matqä ikqe. Iqu zä huizinqä ätkqe. Kiqä yoqe, mastetqä.

Apäkä hui pälawä kuapänä ämetä, eeqänäni änyuämäutnqä dinqe, nätmatqä änyuämäutnqä imäkätñqä hmbunä ämetä, naqä-huinyä imäkänqiyä” ätukqe.

Qñqanä wänqä ique, yäpä ingisa peyqänqä‡

²² Qänakñi Iqu Jerusälemä timäutnqä äwätäqänqani, Iqu qokä-apäkä du näqnqä ävätä, anä-himqä naqeutä wänqeutä ikäminqe. ²³ Inqani ämaqä hñqu, “Naqä Iqukiyä, mäpakonqä ipñqä häñä iqumuätätñqe, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hmbunä anqu itmeniqätanä?” ätukqe.

I tquanqa, Iqu ämaqeunñi tii ätukqe. ²⁴ “Nyi he etqänä. Qänakñi, ämaqä kuapänäni, Goti Iqunä miqeunqä yanä-tpu ipiyä di, änä mäyqä da ipnuwiqä. Iññqe, he anä hänaqä wänqä iuta hipñqenqä yänä qämbiyä. § ²⁵ Anä Kaniqu ävautä, qñqanä ae ämäyeqanqa, he yäpaqä mäñgisa ätqäupu, qñqanä ptqä äqiyäpu tääqä tupnuwiqä. ‘Naqä Iquki, Si qñqanä nauteyä.’ Inäqe Iqu kimanñi, tiññä hetäniqeçä. ‘He äñgisa ti äpquwätiyä-qe, Nyi maqñqeçä.’ ²⁶ Inqani he tii tupnuwiqä. ‘Ne Sitä buayä eqä anä äyä änminqeçä. Si neyaqä anä-himqä hänaqä nänñi ätqäunä, ne näqnqä äyä änätapminñiqä.’ ²⁷ Inäqe Iqu tii hetäniqeçä. ‘He äñgisa ti äpquwätiyä-qe, Nyi maqñqeçä. He ämaqä suqä quvqä imäkquenjqa, huätä upiyä’ hetäniqeçä. ²⁸ He Aprähämä ique, Aisakä ique, Jekopä ique, itanqa hinuä-tqä iquau, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu pmetanqä hinuä ae äqunqanguwänqani, Goti Hanjuwä Iqu henyä hñqäqinyqä huätä hindowatäniqeçä. Iqinñi he iñqe, kñuä äqäyäpu, hiqunä mañgtäsqukuä mäuqäpnuwiqä. ²⁹ Inqani ämaqä mäptqä timäuqä ingisanä, mäptqä quveqäqä ingisanä, yunüä yapqä ingisanä, yunüä quveqäqä ingisanä iqua, qu äppiñi, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu buayä hñqä quamä pmapnuwiqä. ³⁰ Qätä nyipiyä! Ämaqä täñga qua täu yoqä maeqä äpmamipqä iquautanä hñqua, qu yoqä naqä-tänqä timäupnuwiqä. Itanqa ämaqä täñga qua täu yoqä-tänqä äpmamipqä iquautanä hñqua, qu yoqä maeqä timäupnuwiqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, Jerusälemänqä huäqä äwunminqenqä**

³¹ Inqani, Parisi hñqua äwimapiñi, “Heroti iqu äkpäsätñqä itñqä-qae, Si anä täunñi äväma, anä huiunqä uvä” ätukuwi.

³² Iqu kimanñi tii ätukqe. “He täñqä hindqä iquenyqä äwäpu, Nyaqä kukñuä tä awä tupiyä. ‘Tänqatä äwiñqatäni, Nyi dnä quvqä iquau huätä ändowatätmä, ämaqä täñqä-yaqä-tänqä iquau äñguä iwimäkmqänä. Inñi hea hñquaqi-hñque päwqanqani, Nyi Nqä wäunñi qäpu imniqeçä’ tupiyä. ³³ Inäqe tängatä, awiñqatä, ä awiñqamändani, Nyi asänä iqa umqänä. Ii tiññqä. Ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueçä hinuä-tqä iqueni anä hñqäqi päsqe qäyä etanquti, Jerusälemä dunä päsqe qäyunqä” ätukqe.

³⁴ “Jerusälemä, Jerusälemä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueçä hinuä-tqä sinynqä dowatqanqä iquauñi, hikä pizqä päsqukiyyä. Hea kuapänäni, Nyi saqä ymeqä iquauñi, kukutakisqä kiqä ymeqä itmetä, hikuwä yäpä iqi ämoqumuätetänqä-pa, naqä hmbinyä i moqumuätetätmä itñqeçä. Iññä etanqä-qe, he iñqe maenqä enä. ³⁵ Tiññä timäuniqeçä. Goti Hanjuwä Iqu, heyaqä anñi ävämeqanqa, ii aanqä hiäniqeçä. Itanqa Nyi tiññä etqänä. He qänaknda hinuä äñqänäpu, ‘Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueçä yoqeta pñanqä Iqueni, nätmatqä äñgui äwimenqiyä’ ätäpiyänqanqe, hinuä mañqñqä iqäpnuwiqä” ätukqe.

14

Hiunñi hapä pmeqänqa, ämaqe u äñguä wimäkqenqä

¹ Sämbatqä hiunñi hapä pmeqä hñqueni, Jisasi Iqu ämaqä naqä Parisitanä hñqueçä anä iu buayä nätnqä uwqanqa, qu “Iqu änä-änä imäkänqutiyä” tpu, hinuä äñguänä

‡ 13:21 Matiu 7:21-23 § 13:24 Matiu 7:13-14 * 13:30 Matiu 23:37-39

äqumbu äpmaminjuwi. ² Inğanı ämaqä huiwä ppkä päpmakeyqä hñqu, Jisasi Iqu-tänä qäqıqi äpmaminqe. ³ Jisasi Iqu ique hiñuä äqunäqe, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquautä, Parisi iquautä, quwqä suqä du kimañi, yatñqä tiñjä äwikqe. “Hiunji hapä pmeqänğanı, ne ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iquaunı, äñguä iwimäkatunquätanä, qäyä hiätñqätanä?” ätukqe. ⁴ Iqu yatñqä e vqanğa, qu kima mätquä ipu äpmaminjuwi. Iwä Iqu ämaqä ique a äwqätätä, äñguä iwimäkäqe, hiñuinä äqunäwatqqe.

⁵ Iñä imäkäqetanı, iquaunı tii ätukqe. “Ämaqä hesanä hñqu hiunji hapä pmeqänğanı, iqueqä ymeqä-pqä, ä iqueqä bulumäka-pqä qua hovqä eqä-huanjä täutanğqä bu äpäquveqätqe, iqu iquenı maqänä ioqäpimenqutiyä, ä hiñuinä qunanğqutiyä?” ⁶ Iqu e tqanğa, qu kimañi änä mätquä ikuwi.

Kukñuä ktqe, zä-hawiu pmeqenqä

⁷ Inğanı Jisasi Iqu, ämaqä buayä bñqä ätimäukuwä iqua, zä-hawä äñguä iunqä äyä wiñğanı äqunäqe, kukñuä ktqä tii ätukqe. ⁸⁻⁹ “Ämaqä hñqu apäkä metñqä itä, ymisanjä naqänänjä imäkätä, si hñquki tääqä ktqanğutqe, zä-hawä kiñganänjä iqueu, mäpmeqä pa iqätñqä. Si iu äpmeñi, ämaqä yoqä naqä qonqä hñqu ätimäuqanğutqe, ämaqä ymisanjä imäkätqä iqu, ‘Zä-hawi, yoqä naqä qonqä ique wiyä’ ktäniqeqä. Inğanı si womba itnä, zä-hawä yäpakä bu pmatñqä utunıqä. ¹⁰ Ämaqä hñqu si tääqä ktqanğa äunı, zä-hawä yäpakä bu pmeqätñqä. Itanğa ämaqä ymisanjä imäkätqä iqu, äpätä, ‘Nyämaqä iquki, si äpätnä zä-hawä kiñganänjä täu pmayä’ ktäniqeqä. Inğanı si ämaqä ymisanjä anä änäpiyä iuqä hiñuä iqisanı, yoqä naqä qondñiqä. ¹¹ Qakuı tiññqä. Ämaqä hñqu iqueqä yoqe haqeqä mamänğanğutqe, Goti Iqu iquenı mäñdi kittqiyänqiyä. Itanğa ämaqä hñqu iqueqä yoqe mäñdi äkittqänğqqe, Goti Iqu iqueqä yoqe, yäänä imäkänqiyä” ätukqe.

Ämaqä ymisanjä naqä bñqä, tääqä tqenqä

¹² Inğanı, ämaqä ymisanjä imäkätä tääqä ätukqä iquenı, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si ymisanjä hui anğu imäkätñanğanı, tqä näueqä iquaunqä, tta-tunğuaqanğqä, sämaqä iquaunqä, ä tqä anä-tänjä qäqıqınjä mbqä kuapänänjä-tänjä iquaunqä, tääqä matqä isñänqeqä. Si iquau tääqä tqanğtqe, qänakñi qu sinynqä tääqä äktpu, buayä saqä äwisqenqä, qu kima ktappnuwiqä. Iñinqe si iquaunqä tääqä matqä ma iqätñqä. ¹³ Si ymisanjä naqänänjä imäkätñanğanı, ämaqä nätmätqä maeqä iquaunqä, huiwä quvqä iquaunqä, yukä quvqä iquaunqä, hiñuä quvqä iquaunqä tääqä tquätñqä. ¹⁴ Ämaqä iqua, si kimañi änä mäktapqä ipnuwiqä. Iñinqe, si aquvänä iqätñqä. Qakuı tiññqä. Ämaqä jänänänjä iqua anğu vauqanğuwänğanı, Goti Hanjuwä Iqu ymisanjä iñqe, kima ktapanıqeqä” ätukqe.

*Kukñuä ktqe, ymisanjä naqenqä**

¹⁵ Inğanı ämaqä, Iqutä buayä anä änäpu äpmapiyä hñqu, qätä iñjä äwiyäqe, Ique ätukqe. “Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeu buayä änäpu pmapnuwä iqua, qu aquvänä ipñqäuä” ätukqe.

¹⁶ Iqu e tqanğa, Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Ämaqä hñqu ymisanjä naqä imäkäniqä diñqä kñuä indqänätä, ämaqä kuapänä ätimäuqu buayä bnuwä diñqä tääqä tquäniqeqä. ¹⁷ Hiunji atäunjuä itqä iqu, äyä timäuqanğanı, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquenı, ämaqä, iqu ätuätqä iquaunqä äwätä, ‘He bpiyä. Ymisanjä näwinyänjqä’ tuäniqä diñqä dowatäniqeqä” ätukqe.

¹⁸ “I etanğı ämaqä eeqänänjä iqua, qu hñqunä-hñqunä, ‘Nyi mapqä ymqänä’ tupnuwiqä. Ämaqä hñqu tiñjä tuäniqeqä. ‘Huäqä kiñjä anunğiyä. Nyi äpmqä

* 14:14 Matiu 22:1-10

etanġqä-qe, wäunjuä hñqu mbqä ae iqäqä etanġi, hiñjuä qunmqä umqänä.’¹⁹ Hñqu, ‘Huäqä änuñġiyä. Nyi äpmqä etanġqä-qe, bulumäka 10 wäunjuänqä mbqä ae iqäqä etanġi, nyi iquauqä wäunjuinqä yamwiqä wimqä umqänä.’²⁰ Hñqu, ‘Nyi apäkä ae ämeqä etanġi, mapqä ymqänä’ tuäniqeqä” ätukqe.

²¹ “Qu i tquanġuwänġanġi, wäunjuä-wiyqä iqu äpäqe, iqueqä naqä iqueni, ‘ “Mapqä yanqunä” ändqäü’ tuäniqeqä. Inġanġi naqä iqu äwqä tnänġä wiñġanġa, wäunjuä-wiyqä iqueni, ‘Anä-himqä täunġi, hänaqä naqä iutä, wänqä iutä maqänä äwätinä, ämaqä nätmätqä maeqä iquau, huiwä quvqä iquau, hiñjuä quvqä iquau, yukä quvqä iquautänġi, ätuma yapiyä’ tuäniqeqä.

²² Itanġa qänakñi, wäunjuä-wiyqä iqu, ‘Naqä iquki, si ändnġä-panġä iinġi, nyi ae imäkqänä. I etanġi, anġi yqänä iqänänä’ tuäniqeqä. ²³ Inġanġi naqä iqu, ‘Anä-himqä täutanġä yäpaqänġisanġi, hänaqä naqeutä, wänqeutä äwätinä, qokä-apäki, qu äppnqänä kukñuä yänänäqñqä tuvä. Nqä anġä täunġi, ämaqä kuapanä pmapñqä änyñġiyä. ²⁴ Nyi si äktqänä, ämaqä nyi tääqä ganä ätukqä iqua, qu nyaqä buayi mämeqä naqä-qakuänä ipñqäü’ tuäniqeqä” ätukqe.

Jisasi Ique qänaki wiññqä iqua, kñuä ganä indqänqenqä†

²⁵ Qänakndanġi qokä-apäkä kuapanänġi, Jisasi Iqutä qanġä anä äwäpiyä iunġi, Iqu tuwänġi hiñjuä ämoqunäqe, iquau tii ätukqe. ²⁶ “Ämaqä Nyinyqä äpätäqä hñqu, kunaqä-kunuñuauñqä, ymeqä-apäkiunqä, käta-känġuäkaunqä, känanyi-känapqauñqä, iqueqä häñä-pmeqä-pqenqä kñuä kuapanä indqänätä, yqänä äpätñqe, iqu Nyaqä wäunjuä-nyiyqe, mämmeqä yänqiyä. ²⁷ Itanġa ämaqä hñqu, zä-huätatä huñqä iqueqe mämiwäuqä itä, Nyi qänaki mänyivändqä itqe, iqu Nyaqä wäunjuä-nyiyqe, mämmeqä yänqiyä” ätukqe.

²⁸ “Ämaqä hesanġä hñqu, anġä quäuqä hñqu mätätñqä itqe, iqu änä imäkäniqiyä? Iqu ganänġi, ‘Nyi anġä iquenqä mbqe, qäyunä ämetmdiyä?’ kñuä indqänätä, quamä äpme, anġä ique mätätñqä mbqe iwäsäunqiyä. ²⁹⁻³⁰ Ii tiinġiqä. Iqueqä mbqä homä etanġi, anġä ätenġinä iqutetqä etanġutqe, ämaqä hiñjuä äqumbiyä iqua, qu ique tä äsuäpu, äkasuwä tii tññqäü, ‘Ämaqä tqi anġä ique imäkqe, iqu qäpunä mimäkqä iqe’ tññqäü” ätukqe.

³¹ “Tiinġä-pqe inänġi. Ämaqä anġä-himqä hñquesanġä miqä hñqu, anġä-himqä huiz-iquesanġä miqä hñquenyqä mäkä huinyinġä wätñqänġanġi, iqu äänä imäkäniqiyä? Iqu quamä ganä äpme, ‘Nyaqä ämaqe, 10,000 inänġqä. Iqueui, 20,000 iquaiqä. Nyaqä ämaqä iquatä nyitä, ne ämäwqätanquatiyä, mämäwqätäuqä yanquatiyä?’ kñuä indqänänqiyä. ³² Itanġa iqu tiinġä yänqiyä. ‘Nyitä nyaqä ämaqä iquatänġi, ne änä mämäwqätäuqä yanqunä’ kñuä vqanġutqe, iqueqä mäkä-huñqä iqua kinġä nämä pätkätanġuwänġanġi, iqu ämaqä hñquau kukñuä yamwiqä ipu, mäki mändi kittqänqä diñqä dowatänqiyä.

³³ Inäqe, heyaqä awä iqisanġä hñqu, iqueqä nätmätqä eeqänänġinġä tuwä mäwiyyä iqäqe, iqu Nyaqä wäunjuä-nyiyqä mämmeqä yänqiyä” ätukqe.

Hakä ätquänqeqe, maeqenqä‡

³⁴ I ätuäqe, Iqu tiinġä-pqe inä ätukqe. “Haki, äñġuiqä. Iinġä etanġi kiqä ätquänqä qäpu heqanġutqe, hakä ätquänätñqe, anġumä äänä timäuniqiyä? ³⁵ Haki kiqä ätquänqeqe hma eqäqe, tä wätakä wäunjuä iu ymisänġä haqeqä äquvatetunquä-panġi, mäquvateqä yanqunä. Itanġa yaqeqä yäätä naqä-huinyä imäkätanä wäunjuä iu buayä haqeqi mäquvateqä yanqunä. Hakä iinġi, ne bi tnämanqunä. Ämaqä qätätänġä iqua, kukñuä iinġe kñuä äñġuänä indqämbiyä” ätukqe.

† 14:24 Matiu 10:37-38 ‡ 14:33 Matiu 5:13; Makä 9:50

15

Kuknuä ktqä, sipsipqä imatnqenqä

¹ Hiunji hnqweni, ämaqä mbqä motauqä iquatä, suqä quvqä imäkqä iquatä, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi kuknuä qätä wipnqä äpkuwi. ² Inğanji Parisi iquatä, kuknuä-suqenqä näqnqä iquatä, Jisasi Iquenyqä manjä qeiqi tii ätminjuwi. “Ämaqä suqä quvqä imäkqä iqua, Iqu-tänjä qäqiqi wimeqanguwängga, Iqu iquau yeeqä itmetä, buayä anä änätqänjuwiqä” ätnjuwi. ³ Iinqe, Jisasi Iqu kuknuä ktqä tqü ätukqe.*

⁴ “Hesanjä hnqu sipsipqä 100-tänju emitätqe, hnqu imatnätqe, iqu hinuinä qunäniqiyä? Oeyä, iqu huiziqauñi qamqä änmipqä iqi äväma, kiuänänjä ävämetqä ique ämoqumuetnqä dinqä, qävqänqä wäniqeqä. ⁵ Iqu ämoqumueqe, quamä äkiwäwa äpätä, aquvänä yäniqeqä. ⁶ Iqueqä anjä iqi ätimäutäqänğanji, iqu iqueqä näueqä iquauñqätä, iqueqä anjä-tänjä qäqiqinjä iquauñqätä, tääqä tii tuäniqeqä. ‘Nyaqä sipsipqä imatnqge, nqä-näuä ae ämoqumueqäqenqe, he nyitä aquvänä anä yatunqeqä’ tuäniqeqä.

⁷ Nyi tiinjä etqänä. Iinjä iqua aquvänä kuapänä iquwä-pani, enätqä qäukuä yäninjä iqua, ämaqä suqä quvqä imäkqä hnqu, knuä äkunmäknätä, iqueqä suqä quvqe ävquatämäuqetani, qu aquvänä kuapänä asä inä ipnqäuä. Ämaqä suqä jänänänjä imäkqä iqua, quvqä knuä makunmäknqä etanqä, kuapänänjä qäyä etanqä-qe, enätqä iqua iquauñqe, aquvänä asänänji miqä ipnqäuä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, mbqä ätivämäuqenqä

⁸ “Tiinjä-pqä inänji. Apäkä hui iyyqä mbqä-hikä änguanänjä 10 ämamitätqe, hnqu ätivämäutqe, ii äänä yäniqiyä? Ii iyyqä mbqe anji metnqe, hiqi-tä ämäsäutä, tä äyäqunätä anji siyä äpitä, ique ämoqumuetnqänğanqe, hinuä änguanänjä qunänqiyä. ⁹ Iyyqä mbqe ae ämetqänğanji, ii kiqä käyämaqä iuaunqätä, iyyqä anjä iqinjuñqätä, tääqä tiinjä tuäniqe. ‘Nyaqä mbqä ätivämäuqä-qe, ae ämeqänä. He nyitä yeeqä anä yatunqeqä’ tuäniqeqä. ¹⁰ Nyi he etqänä. Iinjä iua aquvänä kuapänä iquwä-pani, enätqä qäukuä yäninjä iqua ämaqä suqä quvqä imäkqä hnqu knuä äkunmäknätä, iqueqä suqä quvqe ävquatämäuqetani, qu aquvänä kuapänä asä inä ipnqäuä” ätukqe.

Kuknuä ktqä, kaniqenqätä, hiknuä iquaquinqätä

¹¹⁻¹² I ätuäqetani, kuknuä ktqä hnquququ tiinjä-pqä inä ätukqe. “Ämaqä hnqu ymeqä qokä hnquaqu-tänjä emitätqe, ymeqä qänaknä iqu kanmä tii tuäniqe. ‘Apä, saqä nätmätqe iwäsäutnä, nqe tängga dapiyä.’ Inğanji kaniqu yquayi iwäsäutä, iqueqe äväniqe. ¹³ Inji hnğanqä miqä, yquayä maqänä ämeqe, anjä kinjä nämqä äwäqe, suqä quvqä iuta, iqueqä mbqä maqänä-maqänä tnämäuniqe. ¹⁴ Iqueqä mbqä qäpu eequnäqe pmetanqä, qua iunji buayä dä naqänänjä timäuqanqä, iqu nätmätqä eeqänäninqä äwa yäniqeqä. ¹⁵ Inğanji iqu ämaqä iqisanjä hnqueqä wäunjuä-wiyqä-qu hiätnqä wimeqanqä, ämaqä iqu iqueqä yaqueqä miqätnqä dowatäniqe. ¹⁶ Ämaqä, ique ymisanjä wipnqe, aanqä etanqi, iqu yaqueqä täpqä-pa nätqätanqä äqunäqe, iqu hui ämetä nmätä yäniqe.

¹⁷ Inğanji iqu knuä jänänji indqänätä, iqueqä-kiuä tii tnäniqe. ‘Apiqueqä wäunjuä-wiyqä eeqänänji, qu buayänqä äwa miqä ipu, kuapänä änätqänäuä. Inäqe nyi täu äpmamänğanji, buayä dä naqänänjä äpäkonätqänänä. ¹⁸ Nyi täqinji äväma, nqä apiquenyqä anji äumi, tii tumqeqä. “Apiquki, nyi suqä quvqe, Goti Hanjuwä Iqueuätä, saqätä hinuä iqinji ae imäkqeqä. ¹⁹ Tängğanji nyi tqä ymeqä ängüä-qunä hmanjqä. Iinjqe, ‘Si nqä ymequkiyä’ mandqä manä. Nyi tqä wäunjuä-kiyqä

* 15:3 Matiu 18:12-14

hŋqunä-mända emqä pmuatenjitiŋqeqä” tumqeqä’ tnäniqe. ²⁰ E ätnäqe, iqu anjä-himqä iuŋi ävämaŋi, kiqä kaniqenyqä wäniqeqä.

Inŋaŋi ymeqä-qu kiŋä nämä yqänä pätkätanŋa, kaniqu hiŋuä äqunäqe, kiqä ymeqä iquenyqä huäqä kiŋä wuŋganŋuti, tnäŋä äwäqe, atukuä ämaitä, quneqä väniqeqä. ²¹ Iqu i iqanŋa, ymeqä iqu kanmŋi tii tuäniqeqä. ‘Apiquki, nyi suqä quvqe, Goti Hanjuwä Iqueuätä, saqätä hiŋuä iqinŋi ae imäkqeqä. Täŋganŋi nyi tqä ymeqä äŋguä-qunä hmanjqä’ tuäniqeqä.

²² Iiŋä iäqe, kaniqu iqueqä ämaqä wäuŋuä-wiyqä iquau tuäniqeqä. ‘He nyaqä gquä quäuqe, maqänä äma äpäpu, wiyätäpu, gue iqueqä hipa hitäuŋuä hŋque muasmepiyi, yukä qutatä huiqä bu hŋqu muasmepiyä. ²³ Itaŋi he äwäpu, bulumäka meqä yänänäqŋqä ique, ätma äpäpu päkpiyä. Ymisaŋä naqänänä imäkätanä, hääwä ätätanä, aquvänä yatunquänänä’ tuäniqeqä. ²⁴ ‘Quati tiinŋi. “Nyaqä ymeqä tqü ae äpäkonänqeqä” tmä itŋqe, iqu anŋu ävauqiyä. “Mämoqumueqänqä äukqeqä” tmä itŋqe, iqu anŋi ätimäuqiyä’ tuäniqeqä. Qu iinŋä ipiyitaŋi, himnuŋuä ipu aquvänä ipnuwiqä.

²⁵ Qu e imäkqanŋuwänŋaŋi, ymeqä hitmqä iqu wäuŋuä imä äpmamitätqe, anŋi äpätä kiqä anjä-tänä qäqi ätimäuqe, hääwä qätä äwiyätä, quvaqä himnuŋui qätä wiyäniqeqä. ²⁶ E äwiyäqe, iqu wäuŋuä-wiyqä hŋque tääqä ätuätumetä, iqueni tii tuäniqeqä. ‘Ii sunqä imäkätqänäuä?’ ²⁷ I tquanŋa, wäuŋuä-wiyqä iqu kimaŋi, tii tuäniqeqä. ‘Tqä tunŋuequ anŋumä pŋanŋi, tniqu bulumäka meqä yänänäqŋqä ique äpäsqiyä. “Nyaqä ymeqä iqu äŋguä äpmeŋqä äpqiyä” kŋuä vqanŋi, aquvänä itanjqä’ tuäniqeqä.

²⁸ Ymeqä hitmqä iqu qätä iinŋä äwiyäqe, äwqä tnäŋä wiŋganŋuti, anä yäpä yänŋisaŋi mäpeyqä yäniqeqä. Kaniqu yäpaqänŋisa ätimäuqe, ymeqä-queqä äwqe, yuŋuä itmäketŋqe, kukŋuä äŋgui ganä tuäniqeqä. ²⁹ Inäqe kaniqeni tiinŋä tuäniqeqä. ‘Änäänŋä? Quväukuä kuapänänä, nyi wäuŋuä-kiyqä heŋŋŋqä enqäpanä äpmamä, saqä kukŋui huätä mämamäuqä itŋqeqä. Inäqe nyi ŋqä nyämaqä iquatä, ymisaŋä naqä imäkätanä himnuŋuä yatunŋue, si yaqueqä meme meqä hŋqu, mänapqä itqäniqä’ tuäniqeqä. ³⁰ ‘Tänŋaŋi tqä ymeqä nänju, saqä nätmätqä eeqänänä, apäkä qanä ikiqä iquau qäpunä äväqe, anŋu pŋanŋa, si iquenyqä bulumäka yänänäqŋqä ique äyä päkinyä’ tuäniqeqä.

³¹ I tquanŋa kaniqu tii tuäniqeqä. ‘Ymeqä iquki, hea ique-iqueni si nyitä anä äpmeŋiqä. Nyaqä nätmätqä eeqänänä, sitänä äyä äwinä. ³² Iiŋä etanŋi täŋganŋi, ne äwqä yeeqä itanä pmetunŋueqä. Ii tiinŋiqä. Tqä tunŋuequ ae äpäkonŋqe, anŋu ae ävauqiyä. Iqu mämoqumueqänqä äukqe, anŋi äpätä nesä anä äpmeqiyä’ tuäniqeqä” ätukqe.

16

Kukŋuä ktqä, wäuŋuä miqä quvqä imitätqä iquenqä

¹ I ätuäqetaŋi, Jisasi Iqu Iqueqä wäuŋuänŋqä ämotquaminŋqä iquauŋi, tii ätukqe. “Ämaqä nätmätqä kuapänänä-tänä hŋqueqä nätmätqä iuŋi, ämaqä hŋqu ämitä pmetäniqeqä. Ämaqä hŋqua äquvepäpu, ämaqä naqä iqueni tii tupnuwiqä. ‘Ämaqä tqä nätmätqä eeqänänä miqä iqu, hiŋginäwa eeqä änätqänä.’ ² Inŋaŋi ämaqä naqä iqu, iqueqä ämaqä iqueni tääqä ätuätumeqe, ‘Änäänŋä? Nyi sinyqä kukŋuä quvqä hui qätä äwiyänŋeuä. Nyaqä nätmätqä eeqänänä, nyi saqä hipa iu ekqe, si äänä ämitqänŋiŋqe, äŋguänänä iwäsäutnä, pipa äqiyäma dapiyä. Nyi si quvqänänä äkqänänŋqä-qae, nyaqä nätmätqä eeqänänä iuŋi, ämiqä mäpmeqä isŋqinyä’ tuäniqeqä.

³ I tquanğa iqu kiqä-kiuä tiinä tnäniqeqä. ‘Naqä Iqu huätä nändowatätñqä iqäqe, nyi äänä imäkmqäwä? Nyi qua ptmqe, yänänäqñqe maiqunji. Nyi ämaqä hñqua yätamäqä nyipñqä, yatñqä imqe, womba nyinänqiyä. ⁴ Nätmatqä nyi tänğa imäkmqä diñqe, näqñqä ae ämeqä. Nyi nätmatqä hui imäqanğmdqe, ñqä naqä iqu nändowatqanğani, ämaqä hñqua indmepu, iquauqä anä duñqä ändma upñqäuä’ tnäniqeqä.

⁵ Näqñqä ae ämeqetani, iqu ämaqä quwqä naqä iqueqä nätmatqä hinginäwa ämakuwä iquauñi, tääqä hñqunä-hñqunä tuätumeniqe. Ämaqä kiñganä wimeqanğqä iqueni, ‘Si nätmatqä hinginäwanı, äänä ämakñäwä?’ tuäniqeqä.

⁶ Yatñqä iinä vqanğa, iqu kimañi, ‘Nyi nätmatqä hingini, kuatä-häkä olipqä eqä aowi, 100 täqä ämakqeqä’ tuäniqeqä.

I tquanğa iqu, ‘Si quamä maqänä äpmetnä, pipa nätmatqä hinginäwa meqanğnä äqiyäpu ekuwi, ämetnä, 50 qiyä’ tuäniqeqä.

⁷ Qänakndani iqu hñque-pqä yatñqä inä ävätä, ‘Si nätmatqä hinginäwanı, äänä ämakñäwä?’ tuäniqeqä.

Iqu kimañi, ‘Nyi kuä-witqä qae, hinginäwa 100 ämakqeqä’ tuäniqeqä.

I tquanğa iqu, ‘Si pipa maqänä ämetnä, 80 qiyä’ tuäniqeqä.

⁸ Qänakndani, ämiqä quvqä iqu kñuä qeiqinyä indqänätä imäqanğqenqä, iqueqä naqä iqu, iqueqä yoqe haqeqä vauqumuatäniqe. Ämaqä suqä qua täuññqä qänaknä itqänuwä iqua, kñuä qeiqinyä indqänäpu imäkäpiyi, ämaqä qutänä asänänä iquau ämawqätäutqänuwı. Ämaqä, suqä we-huñqä-tänju qänaknä itqänuwä iqua, kñuä qeiqinyä mindqänqä ipu, imäkätqänuwıqä” ätukqe.

⁹ “Nyi he etqä. Mbqä quvqä qua täutanı ämapiyitani, heqä näueqä imäkmbu. He iinä imäkpiyä dutani, mbqä hma eqanği, ga he anä hea ique-ique pmeqä yätu timäuqanğuwänğani, qu henyqä aquvänä ipnuwiqä” ätukqe.

¹⁰ “Ämaqä nätmatqä wänqä isuañi äñguänänä ämitñqä iqu, iqu nätmatqä naqänänä-pqä iunı, äñguänänä miqänä. Ämaqä nätmatqä wänqä isuañi änä mämiqä iqu, iqu nätmatqä naqä-pqä iunı, änä mämiqä yänä. ¹¹ Inı tiinji. He mbqä quvqä qua täutanä di änä mämiqä imipqe, nätmatqä äñguänänä mipñqe, tqu hitapanıñqe? Aanqeqä. ¹² He ämaqä hñqueqä nätmatqä äñguä mämiqä imitpqe, nätmatqä hiqä hiätñqä di, tqu hitapaniqäwä? Aanqeqä” ätukqe.

¹³ “Ämaqä kiuänänä hñqu, ämaqä hñquaquini, wäñuä änä mäwiyyä yänä. Iqu iinä itäqe, hñquenyqänä äwinyätä, huiziquenyqe, äkasuwä ätätä mäwiñqä yänä. Hñqueni, iqueqä kukñui qätä äwiyyätä, huiziqueni, tuwä wiyänä. Itanği he Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä ipiyi, mbqä iquenyqe qänaknä miqä ipñqeqä” ätukqe.

Kukñuä-suqenqätä, Goti Iqunä miqenqätä

¹⁴ Jisasi Iqu e tquanğa, Parisi iqua, mbqenqä äwinymıñqä etanği, qu kukñuä eeqänänı qätä äwıpiyi, tä sisäwqä ipu, Iquenyqä äkasuwä ätminuwı. ¹⁵ Iqu iquauñi, “Ämaqä qu henyqe, ‘Ämaqä suqä jänänänı imäkqä-quaiqä’ kñuä vätnqenqe, he kiinä enğiyä. Iinä etanği nätmatqä eeqänänä hiqä äwqä yäpä ingisatä, hiqä kñuä indqänqä iutä äwiñqenqe, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä eä. Nätmatqä ämaqä iqua ‘äñguänänıqä’ kñuä ävänqe, Goti Hanjuwä Iqu quvqä äqunänä” ätukqe.

¹⁶ “Hea Jonä iqu änyä mapqanğanqe, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqenqätä, iqueqä hiñuä-tqä iqua äqäkuwiñqätä, awä ätqa äpminuwı. Iinä etanği Jonä iqu äpkqeta tänğanqe, qu Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä awä ätqa äpätqänuwı. Inı ämaqä eeqänänä iqua, anä Goti Hanjuwä Iqunä miqenqä pepñqä, yänä äqänätqänäuä.

¹⁷ Qäukuitä quaetani, äwa yänä. Iinä etanği Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iutani, hui qui mimäkñqä yänqiyä. Oeyä.

18 Ämaqä hñqu iqueqä apäki ävquatämäuwa, apäkä hui-mända ämetqe, iqu suqä quvqä, huiwä yanä ikiqe imäkqi. Inji ämaqä hñqu iqueqä apäki ävquatämäuqanğa, qänakñi ämaqä huizi hñqu apäkä asä ii ämetqe, iqu-pqe asä inänji. Iqu suqä quvqä, huiwä yanä ikiqe, imäkqiyä” ätukqe.*

Ämaqä mbqä-tänä iquenqätä, Lasarusi iquenqätä

19 E ätuäqetani, tii ätukqe. “Ämaqä nätmatqä kuapänänä-tänä hñqu äpmaminqe. Hea ique-iqueni, iqueqä ämuasmänqe, gquä ipisqetä†qäkä änguanänjitä imäknä äpme, buayä änguä dinä ängmanminqe. 20 Iqueqä anä qnqanä-tänä iqini, ämaqä nätmatqä maeqä, wätanqä kuapänä-tänä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Lasarusi ique. 21 Iqueqä knuä iqä imñi, ‘Ämaqä nätmatqä kuapänänä-tänä tqi, ymisänä hituñuä änänjuämäqanğutqe, ämetmä nmqeqä’ knuä vqanği äpmaminqe. Iinjä pmetanğa, hiveqä iqua äpäpu, iqueä wätanqe tewä äpnminuwiqä.

22 Qänakndanji Lasarusi iqu äpakonğanğa, iqueqä quuvqe, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua ätuma äwäpu, Aprähamä iquä anä äpmuatekuwi. Itanğa qänakndanji, ämaqä nätmatqä kuapä-tänä iqu äpakonğanğa, qu iqueä huiwi qua äptekuwi.

23 Iqueqä quuvqe, ämaqä pizqä iquauqä anä iu äpme, hanä-iqä naqänänjä ämakmanminqe. Iqu injä itäqä imdanji, hiñuä haqä yätu äqunätä, Aprähamä iqu kinä yämä, Lasarusi iquä anä äyä pmetanğinyä äqunğqe. 24 Inğanji iqu, ‘Iyää apä Aprähamä iquki, nyi tä täu äpmami, tänä-hunqä naqänänjä ämetqänä. Si nyinyqä huäqä kunğanğuti, Lasarusi ique dowati, iqu iqueqä hipa hitäunüä hñqu eqä du äyämätä, nqä tewä täu ptqiyeñiyätñqäuä’ ätukqe.

25 Iinjä tquanğa Aprähamä iqu kimanji, tii ätukqe. ‘Nqä ymeqä iquki, änä äpmäminiyinqä knuä indqänä. Si qua bu äpmaminänğanji, nätmatqä änguanänji ängmanätqätanğänğa, Lasarusi iqu nätmatqä quvqe ämanminqe. Iinjñqe tänğanji, anä täunji, iqu änguä pmetanğa, si tänä-hunqä naqänänjä injä makmanğtñqe. 26 Tiinjä-pqe hiñuä qunyä. Hesänä nesänä awä iqini, suä naqänänjä iqu äptnä, ämaqä tängisanä hñqu henyñqä pätnqä wiñğanğutqe, änä mapqä yänä. Itanğa ämaqä injisanä hñqu nenyñqä, änä mapqä yänqiyä’ ätukqe.

27-28 I tquanğa, iqu kimanji, ‘Apä, nyi si yatñqä äkiyqä. Lasarusi iqu nqä apiqueqä anä dunqä äwätä, nqä tatqä-guäka paipqä iquauñi, kukñuä tä awä tuätñqä dowati. Iqua-pqe anä nyi äpmeñqä täunqä äpäpu, huiwä tänä-hunqä meqä dinqä ätqänä’ ätukqe.

29 Ga, Aprähamä iqu, ‘Qu bukä Mosisi iqu äqäkqetä, bukä Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä-tqä iqua äqäkuwitä ämenä. Qu kukñuä ii qätä äwiyäpu, qänaknä ipñqäuä’ ätukqe.

30 Iwä iqu tii ätukqe. ‘Apä Aprähamä iquki, inji änä matimäuqä yänä. Ämaqä ae äpakonätqä hñqu, ävautä iquau wimeqanğutqe, iqua hiñuä äqumbiyi, knuä äkunmäknäpu, quwqä suqä quvqe ävquatämäuñqäuä.’

31 Inğanji Aprähamä iqu kimanji, ‘Ii tiñji. Iqua Mosisi iqueätä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä-tqä iquauqätä, kukñui qätä mäwiyyä iqanğpqe, ämaqä ae äpakonätqä hñqu qua duta ivatuwänğanğa, qu quuvqä maeqiyqä ipñqäuä’ ätukqe.” ätukqe.

17

Suqä quvqenqätä, quuvqä heqiyqenqätä, wäunüä-wiyqenqätänji

1 Inğanji Jisasi Iqu Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iquauñi, “Ämaqe, qu suqä quvqä du quannä päkmbñqenqe, nätmatqä huitanä-huitanji wimeñqiyä” ätukqe.

* 16:18 Matiu 5:31-32, 19:1-12; Makä 10:1-12 † 16:19 Ämaqä inga äpmaminuwi, gquä ipisqenqä ‘Ii gquä änguanänjä, huiziquau ämawqätäunä’ knuä indqänminuwi.

“Inäqce, ämaqä suqä quvqä iinjä äma äpätä ävätqä iqu, hanjä-iqä menä. ² Itanğa ii tiinjä. Ymeqä täutanjä hñqu, ämaqä hñqueuä suqä quvqä imäkqanğqä du hinuä äqunätä, asä iinjä imäkätä quannä päkñganğutqe, ämaqä suqä ipäqiyqä iqueni, hanjä-iqä naqänänji äwimenä. Ämaqä hñqua, hikä naqänänjä hñqu ämepu, iqueqä hiiñuä-qo iu guä äkiqiyepu, eqä-huanjä bu tnämäupqe, ii hanjä-iqä asänänjä hmanjqä. Inäqce hanjä-iqä ique äwimeniqä iqu, iqueni aanjä naqänänjä ämawqätäunqiyä” ätukqe.

³ “He hiqä-hiuä hñqunä-hñqunä äñguänä mimbiyä. Tqä tta-tunğuequ suqä quvqä imäkqanğutqe, si, iqu iqueqä suqä quvqä imäkqenqä jänä imäknätñqä tutñqe. Iqu kñuä äkunmäknätä, suqä quvqe hämänä ävquatämäuqanğutqe, si äwqä hanuä imäknätñä, hui äkinyänä. ⁴ Ga hiunji hñqueni, iqu suqä quvqä 7 ikimäkätä, 7 äkimetä, ‘Nyi kñuä ae äkunmäkñganä’ ktqanğutqe, si iqueqä suqä quvqä kuapanänjä iñqe, äwqä hanuä imäknätñä, hui kinyätñqe” ätukqe.

⁵ Ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, Naqä Iqueni, tii ätukuwi. “Si neqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqänänjä inemäkiyä.”

⁶ Iqu kimanji, “Hiqä quuvqä heqiyqe, guawä piikä isua enqä-panjä, wänqä iinjä etanğutqe, he zä-yänjä tqueni, tiinjä äñguä tupñqäuä. ‘Si tqä hukä qäsä äyautñä, eqä-huanjä bunqä äwitñä, iqi tqävä’ tquanğpqe, qätä heyänqiyä” ätukqe.

⁷ “Ämaqä hesanjä hñqueqä wäunüä-wiyqä hñqu, wäunüä duta pqañga, iqueqä naqä iqu iqueni, ‘Si maqänä äptñä, quamä äpmetñä, buayä huinyä’ tuäniqiyä? ⁸ Oeyä, iqu iqueni, ‘Si nyinyqä ymisanji näwinyä imäketñä, tqä gquä yappä änyätñä, nmayäqäsiyä. Nyi buayätä, eqätä ganä ganğa, si qänaki dñqänänjä’ tuäniqeqä. ⁹ Wäunüä-wiyqä iqu ätquanğqä-pa iqanğani, naqä iqu ‘änğuiqä’ tuäniqi, ä mätquä yäniqi? Iqu mätquä yänä. ¹⁰ Iinjä etanği he-pqe, he nätmätqä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqu etätqä-pa imäkäpiyi, ‘Ne ämaqä wäunüä-wiyqä quvqä-quneyqä. Nätmätqä ne imäkätäqe, neqä Naqä Iqueqä kukñuä dunä imäkätunğueqä’ tññqe” ätukqe.

Jisasi Iqu, ämaqä wänyimänqä-tänjä 10 iquau, äñguä iwimäkkqenqä

¹¹ Inğanji Jisasi Iqu Jerusälemänqä wätñqänä, qua Sämaliyatä, qua Galilisänjä, awä iqi qanjä äuminqe. ¹²⁻¹³ Iqu anjä-himqä hñque ti timäuqanğa, ämaqä wänyimänqä-tänjä 10 hñqua, Jisasi Iqutä äminanä-tpu äpminuwi, kiñä näñi ätqeppiyi, Iquenyqä tääqä yänänäqñqä, “Naqä Jisasi Iquki, Si nenyqä huäqä äkunänä” ätukuwi.

¹⁴ I tquanğuwänğa, Iqu iquau hinuä äqunäqce, “He äwäpu, hiqä huiwi hiqäva-imäkqä iquau motquapiyä” ätukqe. Iqu iinjä tquanğqe, qu qätä äwipiysi, qanjä wätqätanğuwänğa, iquauqä huiwi äñguä qe imänğqe. ¹⁵ I ipiyitanji, ämaqä iquautanjä hñqu, iqueqä huiwä iu hinuä iqänäqce, tääqä yänänäqñqä ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutä, anği äpkqe. ¹⁶ Iqu Jisasi Ique äwimeqe, hipenji Iqueä yukä-tänjä qua mäñi eätä, Ique “änğuiqä” ätukqe. Ämaqä iqu Sämaliyatanjä ique.

¹⁷ I iqanğa, Iqu tii ätukqe. “Ämaqä 10 iqua äñguä ae imänğuwä, huiziqua äñgikä? ¹⁸ Iqua anği äpäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäupñqe, hmandanä? Ämaqä yäpaqänğisanjä tqunä imäkqä-qeuä” ätukqe. ¹⁹ I ätuäqetani, Iqu ämaqä iqueni, “Si pämä ätqäutñä, qanjä uvä. Tqä quuvqä heqiyqe, anğumä äñguä ikimäkqiyä” ätukqe.

Goti Iqunä miqä iqueqä pqenqä

²⁰ Hea hñqueni Parisi iqua, Jisasi Ique yatñqä äwäpu, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe, äkñga timäuninqäwä?” ätukuwi.

I tquan̄guwän̄ga, Jisasi Iqu kimani, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe timäuqan̄gani, qokä-apäki, hiq̄n̄qä hui atäun̄uä eä timäuqan̄gqe, hiñuä mäqun̄quä ipnä. ²¹ In̄i, qu ‘Hiñuä qumbiyä, täqi täsä äp̄menä’ ä ‘Näñi äp̄menä’ matqä ipnä. Ii tiñi. Goti Hanjuwä Iqunä miqe, hesä ae äp̄menä” ätukqe.

Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueqä p̄qenqä

²² In̄gani Iqu Iqueqä wäun̄uän̄qä ämotquamin̄qä iquau ätukqe. “Hea qänakndani, he hea Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu p̄meniqä h̄q̄uenyqe, hiñuä qumb̄n̄qä kiñä hinyänä. Iñä etan̄gi, he hiñuä moqun̄qä da ipnä. ²³ Qu ‘Hiñuä qumbiyä! Iqu näñi äp̄menä’ ä, ‘Täqi täsä äp̄menä’ hitqan̄guwän̄gani, he iquau qänaki mäwivändqä pa iqäpnä.* ²⁴ Iqu äpät̄n̄qän̄gani, nyuauä itä, qäukuä haqä yätuta we im-imä äunät̄n̄qä-p̄ani, Iquesa we asä inä hunäniqe. ²⁵ Iñä etan̄gi Iqu täñä-hun̄qä kuapänä ganä menä. Ämaqä hea täñga äp̄men̄uwä iqua, qu Iquen̄i tuwä wip̄n̄qeqä” ätukqe.

²⁶ “Ämaqe, Noa iqu p̄metan̄ga imäkmin̄uwä-p̄anä iñi, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu äpät̄n̄qän̄gani, suqä asiqu timäuniqe.† ²⁷ Noa iqu p̄metan̄gani, qu ymisanjä äñäpu, eqä äñäpu, apäkä ämepu, apäkä yan̄ä änyäpu, iqa wätqätan̄guwän̄ga, Noa iqu yimba yätu äpaq̄ukqe. In̄gani eqä huakä naqänän̄jä ätimäutä, qokä-apäkä eeqänän̄jä qui imäk̄n̄guwi. ²⁸ Loti iqu-p̄qä p̄metan̄gani, asä inä ätimäukqe. In̄gani qu ymisanjä äñäpu, eqä äñäpu, nätm̄atqä mbqä ipu, mbqän̄qä imäkäpu, ymisanjä vowä ikäpu, an̄jä ämätäpu imin̄uwi. ²⁹ Itan̄gi, Loti iqu an̄jä-himqä Sotomä iu ävämeqan̄ga, in̄ga qän̄gani, tätä hikätä qäukuä haqä yätutan̄i, piyä en̄qä-p̄anä äquvepäqe, ämaqä eeqänän̄jä pizqä äpäkkqe. ³⁰ Iñä etan̄gi, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu an̄jä ätnän̄jä in̄gisa timäuqan̄gani, asä iñä timäuniqeqä” ätukqe.

³¹ “Hea Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu an̄gi timäuqan̄gani, ämaqä h̄q̄u iqueqä an̄jä atäaqä yätu äp̄mamitätqe, nätm̄atqä an̄jä yäpä in̄gisa witan̄gqen̄qe, äpäkäwitä mämeqä yäniqe. Itan̄ga ämaqä h̄q̄u iqueqä wäun̄uä imä äp̄mamitätqe, an̄iqinyqä mäwqä yäniqe. ³² He Loti iqueqä apäkinyqe, kñuä äñguänä indqämbu. ³³ Ämaqä h̄q̄u iqueqä h̄än̄ä-p̄meqen̄qä äwinymitätqe, ga iqueqä quuvqe qui imäk̄n̄niqe. Ii etan̄gi, ämaqä h̄q̄u iqueqä h̄än̄ä-p̄meqe ävquatämäutqe, iqueqä quuvqe, qui mimäk̄n̄qä yäniqeqä.

³⁴ Nyi he etqä. Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu heatqän̄ga äpätqe, ämaqä h̄q̄u iquau iquvan̄jä naqä-huinyä witan̄giyä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, h̄q̄ue itmetä, h̄q̄uen̄i hiñuinä qunäniqe. ³⁵⁻³⁶ Itan̄ga apäkä hiaqu sn̄gumetqä quqowä qäyätqätan̄giyä-qe, Goti Hanjuwä Iqu hui itmetä, huiñi hiñuinä qunäniqeqä” ätukqe.

³⁷ I tquan̄ga, Iqueqä wäun̄uän̄qä ämotquamin̄qä iqua qätä äwipiyyi, “Naqä Iquki, nätm̄atqä ii äk̄n̄gi timäun̄iqäwä?” ätukuwi.

Iqu kimani, “Nätmatqä äpäkonä pizqä witan̄gqä iun̄i, yn̄ñä quvqä iqua äpäpu, äp̄putmäupu äñgpn̄qäwä” ätukqe.

18

Kukñuä ktqä, apäq̄n̄qä yat̄n̄qä iqa uwqä iinyqä

¹ Iqua Goti Hanjuwä Iquenyqä täaqä hea ique-ique tqäpn̄uwä diñqätä, ‘Goti Hanjuwä Iqu qätä mäneyqä iqiyä’ ätäpu, enyqä miqä pa ipnuwä diñqätä, Jisasi Iqu kukñuä ktqä tiñä ätukqe. ² “An̄jä-himqä h̄q̄ueun̄i, ämaqä kukñuä jänä imäkqä h̄q̄u p̄metäniqe. Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä zä miqä itä, ämaqä huiun̄qä kñuä mindqän̄qä-qe. ³ Apäkä apäq̄n̄qä hui-p̄qä, an̄jä-himqä iu p̄metäniqe. Hea ique-iquen̄i, ii ämaqä iquenyqä äwätä, ‘Ämaqä nyinyqä wiun̄qä itäqä iqu, qui inyimäkät̄n̄qä itqänä. Yätamäkqä nyiyä’ tuäqisquäniqe. ⁴⁻⁵ Kin̄gan̄ñi ämaqä jänä

* **17:23** Matiu 24:23-27 † **17:26** Matiu 24:36-44

imäkqä iqu, qätä mäwiyqä da iquäniqe. Inji qänakndani, iqu kñuä tiinjä indqänäniqe. 'Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä zä miqä itmä, ämaqä iquauñqä kñuä mindqänqä qäyä pmetanqä, apäqñqä täsi, nyi hanjä-iqä dapäqisqä-qae, tanqani, iyyqä kukñui qätä äwimä. Nyi iinjä miqä imqe, ii hea ique-ique ändäqisätä, enyqä nyimäkänqiyä' kñuä indqänäniqeqä" ätukqe.

⁶ Iinjqe, tiinjä-pqä inä ätukqe. "Ämaqä kukñuä jänä imäkqä quvqä iqueqä kukñui, he qätä wipiyä. ⁷ Qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqu 'ñqeä' ätkqä iqua, qu Iqueqä yätamäkqenqä tääqä, hea ique-ique, hiunji ique-ique tätqätanqiwänqani, Iqu äpmaka äwäqe, iquauñi, yätamäkqä maqänä mäwqä yäniqätanä? ⁸ Nyi he etqä. Iqu yätamäkqä maqänä väniqe. Inäqe, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu äquvepätqänqani, ämaqä qua täu äpmeñuwi, quuvqä heqiyätqätanqä qunäniqätanä, quuvqä maeqiyqä itqätanqä qunäniqätanä?" ätukqe.

Kukñuä ktqä, Parisi iquenqätä, mbqä motauqä iquenqätänji

⁹ Ämaqä hñqua, qu hñqunä-hñqunäni, kñuä tiinjä indqänminjuwi. "Nyi ämaqä huizi iqua enqä-panä hmanjqä. Nyi ämaqä äñguä-qunjqä. Qu ämaqä quvqä-quaiqä." Ämaqä iinjä iquauñi, Jisasi Iqu kukñuä ktqe, tiinjä ätukqe. ¹⁰ "Ämaqä hñquaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä siynqä, Iqueqä hiqäva-imäkqä anä yäpä ingisa peniyi. Parisi hñqutä, ämaqä mbqä motauqä hñqutä. ¹¹ Parisi iqu pämä ätqäüqe, Goti Iquenyqä tääqe, iqueqä-kiuänqä tii ätukqe. 'Goti Hanjuwä Iquki, nyi ämaqä huiziqua enqä-panä-qunä hmanji. Iinjqe, nyi "änqiuqä" äktqä. Quwä-meqä iquatä, suqä quvqä imäkqä iquatä, ämaqä hñquauqä apäkitä ikiqä iquatä, mbqä motauqä näñu-pqä enqä-panä-qunä, hmanjqä' tuäniqe. ¹² 'Wikä eeqänänjä iquauñi, hiunji hñquaquini nyi buayä manqänqä imäkätñqe. Nätmatqä eeqänänjä nyi ämetñqe, 10 iwäsäutmä, hñqu Si äktapätñqeä' tuäniqe.

¹³ Itanqa, ämaqä mbqä motauqä iqu, kinä näñi ätqäüqe, hiñui qäukuä yätu moqunqä da yäniqe. Iqu iqueqä suqä quvqenqä womba itä, quikuä ptqä äqänätä, tii tuäniqe. 'Goti Hanjuwä Iquki, nyi ämaqä suqä quvqä imäk-qunji. Si nyinyqä qeqä äkimänänä.' ¹⁴ Nyi tiinjä etqä. Ämaqä tqü, anämqä anqi äwätäqänqani, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini, aanä qäyunänä-qu hiäniqe. Itanqa ämaqä huiziqu, hmanji. Quati tiinji. Ämaqä quwqä yoqe haqeu mamänqanqiwä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu mäñdi kittqiyenqiyä. Inäqe ämaqä iquauqä yoqe mäñdi kittqanqanqiwä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu haqä iqä mamäunqiyä" ätukqe.

*Jisasi Iquenqätä, ymeqä wänqä iquauñqätä**

¹⁵ Inqani qokä-apäki, ymeqä wänqä iquautä, dänjä iquautä, Jisasi Iquenyqä ätuma äpkuwi. Ii, Jisasi Iqu iquauñi hipa haqeqi wiyätñqänä. Inäqe wäunqänqä ämotquaminqä iqua, hiñuä e äqumbiyi, "Ätuma mapqä pambiyä" ätukuwi. ¹⁶ I tquanqiwänqä, Jisasi Iqu ymeqä iquau tääqä ätuätumeqe, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iquauñi, tii ätukqe. "Iqua änyimapñqä qäyä äppu, 'oeyä' mätquä pambiyä. Goti Hanjuwä Iqunä miqeunji, ymeqä täsua enqä-panä isuaueqä. ¹⁷ Nyi naqä-qakuä etqä. Ämaqä hñqu, ymeqä täsua enqä-panä eä, Goti Hanjuwä Iqunä miqe mämeqä imitätqe, iqu iunqe, mäwqä yäniqeqä" ätukqe.

Ämiqä, kuapänänjä-tänjä hñqu, Jisasi Iqutä kukñuä ätñgiyinqä†

¹⁸ Ämiqä hñqu Jisasi Iqueni, "Ämotqueqä Äñguänänjä Iquki, nyi hänä hea ique-ique pmeqä mamqe, äänä imäkmqäwä?" ätukqe.

¹⁹ I tqanqa Jisasi Iqu kimani, "Si 'Äñguänänjä Iqukiyqä' sunqä dnyä? Ämaqä äñguänänjä, Goti Hanjuwä Iqunänjqä" ätukqe. ²⁰ "Kukñuä-suqenqe, si näqñqä

* 18:14 Matiu 19:13-15; Makä 10:13-16 † 18:17 Matiu 19:16-30; Makä 10:17-31

eänä. ‘Qokä-apäkä ämañqe, huizitä huiwi yanä mikiqä panä. Ämaqä pizqä mapäsqa panä. Quwä mämeqä panä. Kukñuä jänä imäkqä iqueni, quanğä mätquä panä. Tnaqä-tnuñuauqä yäpä iqi qänaknä iqätñqeçä’” ätukqe.

²¹ Ga ämiqä iqu kimañi, “Nyi ymeqänğatqä suqä täuñi qänaknä iqa äpätñqe, täñga täsuwänä” ätukqe.

²² Jisasi Iqu qätä iinjä äwiyäqe, tii ätukqe. “Si nätmatqä hñquenyqä äwa yqänä itqäninyä. Tqä nätmatqä eeqänäñi, ämaqä hñqua mbqä ipñqä äma äwätinä, mbqä ämetnä, nätmatqä maeqä iquau iwäsäutnä, hmbunä-hmbunä wisñqe. Si iinjä imäkätñi, qäukuä haqä yätuñi nätmatqä äñguänäñi ämatñi. Ii itnitañi, Nyi qänaknä nyivändiyä” ätukqe.

²³ Ämiqä iqu iinjä tqanği äwiyäqe, iqueqä nätmatqä kuapänänğä etanğqenğä, äwqä hanğ äwikqe.

²⁴ Inğanñi Jisasi Iqu iinjä äqunäqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä nätmatqä kuapä-tänğä iqua, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iu paquvqe, qeiqinyä manä, yänänäqñqeuta paquvqeçä.

²⁵ Kametqä hñqu, qäkä guä ktäpiqä yänğä hovqä iu wätñqe, iqu yänänäqñqeutanä wänä. Inğqe, ämaqä mbqä kuapä-tänğä iqua, Goti Iqueqä miqeuñqä paqurñqä yänänäqñqe, kametqä iqueqeunñi ämawqätäunä” ätukqe.

²⁶ I tqanği äwiyäpiyä iqua, “Mbqä kuapä-tänğä iqua yänänäqñqeuta paqurñqä etanğutqe, ämaqä qui imäknätqänjuwitañi, hänğä hea ique-ique pmeqe, tqi meniçiyä?” ätukuwi.

²⁷ Ga Jisasi Iqu kimañi, “Nätmatqä ämaqä iqua änä mimäkqä iqanğpqe, Goti Hanjuwä Iqu qäyunä imäkänçiyä” ätukqe.

²⁸ Inğanñi Pitä iqu, “Qätä nyi. Ne neqä nätmatqä eeqänäñi ae ävämetanä, Si äkivändqä äquvepqueçä” ätukqe.

²⁹⁻³⁰ I tqanğa, Jisasi Iqu kimañi, “Nyi naqä-qakuänänğä etqä. Ämaqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunğä indqänäpiyä di, quwqä anğ, ymeqä-apäkä, kätä-känğuaçkau, kunaqä-kunuñuau, ävämequwä iqua, qu qua täu yqänä äpmapiyänğanñi, nätmatqä kuapänänğä mapnä. Iinjä ävquatämäupqä diñqe, hänğä mapñqä di ämawqätäunä. Itanğa hea qänakñänğanñi, hänğä hea ique-ique pmeqe mapnuwiqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätñqä diñqä anği ätukqenğä‡

³¹ Inğanñi Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquau itmeqe, tii ätukqe. “Ne Jerusälemänğä watunqueçä. Itanğa nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä-tqä iqua, Ämaqeuçä Ymeqä Ekqä Iquenyqä ätukuwi, eeqänäñi ätimäuniceqä. ³²⁻³³ Inği qu Iqueni, nokuiyqä iquauä hipa iu wipnuwiqä. Inğanñi qu Ique ewiiqä kukñuä ämitäpu, quvqä imäkäpu, makukuä äwuqutäpu, guä yänğä-tänği ämepu, täua ätäväpu, pizqä päkpnuwiqä. I etanği hiunñi hñquaqu päwqanğa, hñquququeni ävauniceqä” ätukqe. ³⁴ Iinjä etanği wäunjuänğä ämotquaminğä iqua, kukñuä quatinğqe, qu maqñqä ekuwi. Kukñuä ii iquauñqä zä witañgi, qu iinjqe näqñqä äñguänä miqä imiñuwi.

Jisasi Iqu, hiñuä quvqä hñque anğua iwimäkkqenğäS

³⁵ Jisasi Iqu, anğ-himqä Jeriko timäutñqä wätqätanğa, ämaqä hiñuä quvqä hñqu, hänaqä manğ iqi mbqänğä yatñqä iqämanmiñqe. ³⁶ Iqu ämaqä yukä äkakäqäqä pğanğä qätä äwiyäqe, yatñqä ävätä, “He squä imäkätqänğauä?” ätukqe.

³⁷ Qu kimañi, “Jisasi Nasäretqätanğä Iqu äquvepçiyä” ätukuwi.

³⁸ Iwä, ämaqä hiñuä quvqä iqu tääqä yänänäqñqä, “Jisasi Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinyqä huäqä äkunänä” ätukqe.

³⁹ I tqanġi äwipiyyi, ämaqä qanä hiñuiqä äppiyä iqua, “Si mañä matqä panä!” ätukuwi.

Qu ii qäyä ätquanġä, iqu mañä yänänäñqä, “Dewiti iqueqä Ymeqä Iquki, Si nyinyqä huäqä äkunänä” ätukqe.

⁴⁰⁻⁴¹ Inġani Jisasi Iqu äpminġe, kiñä nämä ätqäutä, “Ämaqä ique ätuma bpiyä” ätukqe. Ämaqä hiñuä pişqä iqu, Iqu-tänä qäqiqi pqañga, “Nyi äänä ikimäkmqä kiñgiyä?” ätukqe.

I tquanġa iqu kimañi, “Naqä Iquki, ñqä hiñui äñguä qänmqä änyinġiyä” ätukqe.

⁴² I tquanġa Jisasi Iqu kimañi, “Tqä hiñui äñguä qändñqinyä. Tqä quuvqä heqiyqe, äñguä ikimäkiyä” ätukqe.

⁴³ Inġi maqänäñi, iqueqä hiñui äñguä äqänġqe. Inġani iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäutä, Jisasi Ique qänaki äwivändqa äukqe. Qokä-apäkä hiñuä iinä äqumbiyi, qu eeqänä Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä ämamäukuwi.

19

Jisasi Iquenqätä, Säkiyasi iquenqätä

¹ Inġani Jisasi Iqu anä-himqä Jeriko iu yäpä inġisa äwäqe, jänänä hñgisañqä wätñqä äwiñġqe. ² Iqini ämaqä hñqu äpmaminġe. Iqueqä yoqe, Säkiyasi ique. Iqu ämaqä mbqä motauqä iutañä iquauqä ämiqä eä, mbqä kuapä-tänä-que. ³⁻⁴ Iqu Jisasi Ique hiñuä qunätñqä winyätanġqä-qe, qokä-apäkä kuapänä etanġuwinġä, ämaqä wänqäpu eä, Jisasi Iquenġi hiñuä änä maqunquä itä, hiñuiqä tnänä äwiqe, hänaqä Jisasi Iqu pätnqä iqanġqeu zä-eaqä haqeu äpäkekqe.

⁵ Inġani Jisasi Iqu, Säkiyasi iqu zä haqä yätu pmetanġqä-tänä iqi ätimäuqe, hiñuä haqä yätu äqunäqe, iquenġi, “Säkiyasi iquki, si maqänä kapu. Täñġani Nyi saqä anä iu pmamqeqä” ätukqe.

⁶ Inġani Säkiyasi iqu maqänä äkapäqe, aquvänä itä, Jisasi Iquenġi, iqueqä anä dunqä ätuma äukqe. ⁷ Ämaqe, hiñuä iinä äqumbiyi, qu eeqänä Jisasi Iquenyqä äkasuwi, tiinä ätkuwi. “Iqu ämaqä suqä quvqä imämqä iqueqä anä du pmetñqä, sunqä uwqiyä?”

⁸ Iquaqu anä du äpmayitañi, Säkiyasi iqu pämä ätqäuqe, “Naqä Iquki, qätä nyi. Nqä nätmätqä eeqänäñi, hñquaqu iwäsämi, hñqu, ämaqä nätmätqä maeqä iquau wimqänä. Itañga nätmätqä huizi, ämaqeu quanġä ätuätmä ämotautñqe, nyi hñquaqui-hñquaquiñi iwäsäutmä, anġumä wimqänä” ätukqe.

⁹ Jisasi Iqu kimañi, “Ämaqä tqu-pqe, iqu Aprähämä iqueqä ymeqeqä ämänätqueqetani, täñġani Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä anä täu äpmeñuwä iquauñi, anġu ae itmeqiyä. ¹⁰ Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, ämaqä qui ae imäkñguwä iquau qävqä itä, anġumä itmetñqä äpkqeqä” ätukqe.

*Kukñuä ktqä, ämaqä naqä hñqu wäunjuä-wiyqä 10 iquau mbqä äwikqenqä**

¹¹ Inġani qokä-apäkä, qu qätä iinä äwipu pmetanġuwänġa, Jisasi Iqu Jerusälemä timäutñqä qäqiqi ti etanġi, ga qu, “Goti Hanjuwä Iqunä miqe, ätnänä iqi maqänä timäutñqeqä” kñuä indqänätqätanġuwinġä, kukñuä ktqä tii ätukqe.

¹² “Ämaqä naqä hñqu, qu ique ämaqä miqänqä teqanġä, ga iqu anġi äpätä, iqueqä qua iunä miniqä diñqä, kiñä nämqä ganä wätñqä imäkñäniqe. ¹³ Inġi iqu äwätñqä itäqänġani, iqueqä wäunjuä-wiyqä 10 iquau tääqä ätuätumeqe, mbqä-hikä naqä qu ‘minaqä’† ätmiñuwi, hñqunä-hñqunä ävätä, tiinä tuäniqe. ‘He mbqä tä ämepu, nyi anġu äquvepmqänġanġä wäunjuä mipiyä’ tuäniqe.

* **19:10** Matiu 25:14-30 † **19:13** Ämaqä hñqu wäunjuä qanjuä hñquaqui-hñque itäqetani, mina hñqunä menä.

¹⁴ Iinjä etanġi ämaqä iqueqä anä-tänjä qäqiqisanjä iquauqä äwqe, iquenyqä quvqä winyäniqe. Iutanġi, iqu ae äwqanġanġi, qu ämaqä hñquau, ‘Ne ämaqä iqu ämineyätñqä diñqe, mänenqä iqiyä,’ tupnuwä diñqä dowatpnuwi.

¹⁵ Iinjä qäyä itanġuwä-qe, iqu iquau miqänqä heniqe. Itanġa qänakndanġi iqu anġu äpäqe, tiinjä tuäniqe. ‘Ämaqä nyaqä wäunuä imäkpnqä mbqä äwikqä iquauñi, tääqä tupu. Nyi mbqä äwikqe, haqeqiñi äänä imäsäumequwäti, nyi hiñuä qunmqänänyä’ tuäniqe.

¹⁶ Ämaqä hiñuiqä äpätqä iqu, ‘Ämiqä iquki, si mbqä mina hñqunä ändapknġi, haqeqiñi mina 10 inä imäsäumeqeqä’ tuäniqe.

¹⁷ I tquanġa, ämiqä iqu, ‘Täukue! Si nyaqä wäunuä-nyiyqä anġuanänġukiyi. Si nätmätqä wänqä täpiñi anġuanänjä ämitqänġiñqe, nyi yoqä naqä, anä-himqä 10 hñquau misñqä ktapmqänä’ tuäniqe.

¹⁸ Itanġa wäunuä-wiyqä huiziqu äpäqe, ‘Ämiqä iquki, mbqä mina si ändapknġi, haqeqiñi mina 5 inä imäsäumeqeqä’ tuäniqe.

¹⁹ I tquanġa, ämiqä iqu kimañi, ‘Si anä-himqä 5 hñquauñi ämisñqeqä’ tuäniqe.

²⁰ Itanġa wäunuä-wiyqä huiziqu äyapäqe, ‘Ämiqä iquki, tqä mbqä täqi äwi. Nyi yutävqä huäqä äutätmä, imä zä ekqe. ²¹ Ii tiinjġi. Si ämaqä qeiqinyä mimäkqukiyi. Ämaqä nätmätqä pnqä epqe, ämequkiyi. Ämaqä buayä vowä ämäuepqe, äptqukiyi. Iutanġi, nyi sinyqä zä nyinġanġi, imä zä ekqeqä’ tuäniqe.

²² I tquanġa, ämiqä iqu kimañi, ‘Si wäunuä-nyiyqä quvqä iqukiyi. Si “Qeiqi mimäkqukiyqä” ändñi, täñġanġi nyi si-pqe qeiqinyä mikimäkqä ymä. ²³ “Nyi ämaqä qeiqi mimäkqä-qunä, nätmätqä pnqä epqe meqä-qunä, buayä vowä ämäuepqe ptqä-qunä” näqnqä iinjä enä etanġutqe, nyaqä mbqe, ämaqä ämiqä huiziquau mäwqe, sunqä ikñawä? Si iinjä imäkqä-säpi, nyi anġu äpmqe, mbqä haqeqiñi qäsä meqämingä’ tuäniqe.

²⁴ I ätuäqetanġi, ämiqä iqu qokä-apäkä qäqiqi tqäutänġuwä iunġi, ‘He mbqä mina iqueqä hipa iuta ämotaupu, ämaqä mbqä 10-tänjä ique wipiyä’ tuäniqe.

²⁵ Ga qu kimañi, ‘Ämiqä iquki, iqu mbqä mina 10 ae ämenä’ tupnuwi.

²⁶ Iwä iqu kimañi, ‘Nyi he etqä. Ämaqä nätmätqä-tänjä eeqänänjä iquauñi, nyi hui inä wimniqe. I etanġi, ämaqä nätmätqä maeqä eä, wänqäpu ämeñuwä iquauñi, nyi anġi ämotaumqänä’ tuäniqe. ²⁷ ‘I etanġi, nyinqä himä-wiunqä ipu, “Ämaqä tqe ne ämineyätñqä diñqe mänenqä iqiyä” ätukuwä iquauñi, täqinyqä ätuma äpäpu, nyaqä hiñuä täqi pizqä päkpiyä’ tuäniqeqä” ätukqe.

²⁸ Inġanġi Jisasi Iqu kukñuä ktqä iinjä qäpu ätuäqe, Jerusälemänqä wätñqä pämä ätqäuqe, qanġä äukqe.

Jisasi Iqu, Jerusälemä yäpä inġisa, yoqä naqä qonqä-qu enqä-pa äpekqenqä‡

²⁹ Inġanġi Jisasi Iqu anä-himqä Betäpake iutä, Betani iutä timäutñqä äukqe. Iqu qoqonä, qu ‘Olipä’ ätäminuwä inġisa ätimäuqe, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä hñquaqui ändowatätä tiinjä ätukqe. ³⁰ “Qe anä-himqä näñinyqä winyqä. Qe yäpä inġisa äwäsüyänġanġi, donġi hikñä hñque guä äkiqiyequwä qunyinyä. Donġi iqueni, ämaqä hñqu haqeqi mäpmeqä iminqä iquvi. Guä ewesinyä, täqinyqä ätuma binyä.

³¹ I iqanġiyänġanġi, ämaqä hñqu, ‘Qe donġi gue, sunqä hiweqinyqä’ qesqanġutqe, qe kimañi, ‘Naqä Iqueqä wäunuä-tänjiqä’ tquinyqä” ätukqe.

³² Ämaqä, Iqu ändowatkqä iquaqu äwiyi, nätmätqä eeqänänġi, Iqu ätukqä-pa iinjä witanġi äqunġiyi. ³³ Iquaqu äwiyi, guä eweqanġiyänġa, donġi iqueqä kawäkiqua iquaquini, “Qe yaqueqä gue, sunqä hiweqinyqä?” ätukuwi.

³⁴ Iquaqu kimañi, “Naqä Iqueqä wäunuä-tänjiqä” ätukiyi.

‡ 19:28 Matiu 21:1-11; Makä 11:1-11; Jonä 12:12-19

³⁵ Inğanı, iquaqu dongi, Jisasi Iquenyqä ätuma äpiyi, gquä äquvätäsinyä, dongi iqueä haqeqi eiyi, Jisasi Iqu haqeqi pmetnqä yätamakqä äwikiyi. ³⁶ I qäpu etanğa, Iqu dongi iqueä haqeqä äpmeqe äwqanğa, hñqua quwqä gque äquvätäpu, hänaqä iqi ekuwi. ³⁷ Hänaqä qoqonä Olipä-tänä iunı ävquatämäutä, hänaqä mänği nyeäqätanğgeu, ququawä iqi ätimäukqe. Iqini Iqueqä wäunjuänğä ämotquaminğä kuapänänğä iqua, Iqu wäunjuä ämaqä änä mimäqänänğä di imäkqanği äqunminjuwinğä kñuä indqämbiyi, aquvänä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäupu, tääqä yänänäqñqä tii ätukuwi.

³⁸ “Ämiqä Naqä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqeu äpqäqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqu äñguä minä. Äwqä hanjuä iinqe, qäukuä haqä yätuta pänä. Itanğa Goti Hanjuwä haqä naqä yämä äpmeñqä Iqu, yoqe naqänänğä äqonänä” ätukuwi. §

³⁹ I iqanğä äqumbiyi, Parisi, ämaqä kuapänänğä iinğitä anä äpmaminjuwä hñqua, qu Jisasi Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, Si Tqä wäunjuänğä ämotquetqänğä iquauñi, ‘Iinği mimäkqä pambiyä’ tuvä” ätukuwi.

⁴⁰ Iqu kimañi, “Nyi he etqänä. Iqua manğä matqä iqanğpqe, hiki manğä tñqäüä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Jerusälemä iunğä kñuä äqäkqenğä

⁴¹ Iqu anä-himqä Jerusälemä-tänğä qäqiqi ätimäuqe, anä-himqä iqueni hinjuä äqunätä, kñuä äqäkqe. ⁴² Kñuä äqiyätä, tiinğä ätukqe. “Anä-himqä Jerusälemä iquki, si tanğanı nätmatqä äwqä qeiqi ikimäkqä diñqe, näqñqä hisñqä änyinğiyä. Iinğä etanği nätmatqä iinği, zä witanğqe, si hinjuä mäqunquä itqäninyä. ⁴³ Inği hea qänakndanği, tqä mäkä-hunğä iqua äpäpu, qua pñqä äkqumuatäpu, qäuiqä kktäupnuwi. ⁴⁴ Qu äkqäyäpnasäpu, tqä ymeqä täknğä yäpä inğisa äpmeñuwä iquauñi, qui imäkpnuwi. Itanğa tqä hikä hui, huizi iqueqä haqä yäninği, mäwiqä yäniqe. Si Goti Hanjuwä Iqu äkimeqäqenğä maqñqä etanğnä hanğ-iqe, ii kimenğiyä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, mbqä wäunjuä imäkminjuwä iquau huätä äpäsäwqatkqenğä**

⁴⁵ Itanğa Iqu hiqäva-imäkqä anğ täknğä yäpä inğisa äpaquväqe, ämaqä nätmatqä mbqänğä imäkätqätanğuwä iquauñi, huätä päsäwqatätñqä ipäqiyätä tii ätukqe. ⁴⁶ “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunği, tiinğä äqänänä. ‘Nqä anği, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tñqä mätnätätñqeğä.’† Iinğä etanğqä-qe, he quwä-meqä iquauqä anğ zä pmeqä enğä-panğ imäkätqänğäüä” ätukqe.

⁴⁷ Inğanı Iqu hiunği ique-ique, Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anğ iu, qokä-apäkä iquau näqñqä äwiminğqe. Iinğä etanği, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenğä näqñqä iquatä, qokä-apäkä iu miqä hñquatä, Ique pizqä päkpñqä hänaqenğä qävqä iminjuwi. ⁴⁸ Qävqä ipiyä-qe, qokä-apäkä eeqänänğä iqua, Ique qätä tänä äwipu pmetanğä, hänaqe änä mämoqumueqä ikuwi.

20

*Jisasi Ique, “Yoqä naqe, ängisa ämenäwä?” ätukuwinğä**

¹⁻² Hiunği hñqueni Jisasi Iqu, qokä-apäkä iquau hiqäva-imäkqä anğ iunği näqñqä ävätä, kukñuä we-hunğä-täninğä awä tuätqätanğa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenğä näqñqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, Ique äwimapiyi, “Ne natiyä. Wäunjuä Si imäkätqäninğqe, yoqä naqä ängisa ämenäwä? ‘Si ii imäkñqe’ tqü äktkqäwä?” ätukuwi.

§ 19:38 Apqä Bukä 118:26 * 19:44 Matiu 21:12-13; Makä 11:15-17; Jonä 2:13-17 † 19:46 Asayä 56:7; Järämai 7:11 * 20: Matiu 21:23-27; Makä 11:27-33

³ Qu yatnqä ii vqanquwännga, Iqu kimanji, “Nyi-pqe, he kima dpnqä, yatnqä inä emqe. ⁴ Jonä asnä-qäyqä iqu wäunuä imäkminqe, yoqä naqe, qäukuä haqä yätuta ämakqäta, ä ämaqä iquauta ämakqätanä?” ätukqe.

⁵ Iqu kima ii tquannga, iqua, “Ne ‘Qäukuä haqä yätutanijä’ tquanquatqe, Iqu tiinjä natänqiyä. ‘He iquenyqä quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänjuwäwä?’ ⁶ Itannga ne, ‘Ämaqä iquautanijä’ tquanquatqe, ämaqä eeqänänjä iqua, ‘Jonä iqu hinuä-tqä-queqä’ näqnqä yänänäqnqä ämapiyitanji, hikä napäkpñqäüä” ätnquwi. ⁷ E ätmbiyitanji, Jisasi Iquenji, “Ne maqnqeä. Iqu ängisa ämakqätiyä?” ätukuwi.

⁸ I tquanquwännga, Jisasi Iqu kimanji, “Nyi-pqe inänji. Nyi yoqä naqä-tänjä eämä, wäunuä e imäkätñqenqe, he awä maetqä ymqänä” ätukqe.

Kukñuä ktqä, wainqä wäunuä miqä quvqä iquaunqä†

⁹ Jisasi Iqu ämaqä naqä iquau e ätuäqe, qokä-apäkä iquau kukñuä ktqä tqe ätukqe. “Ämaqä wäunuä itä, guä-wainqä vowä ikqä hñqu, kinä nämqä näweqä wätñqä, iqueqä wäunui, ämaqä hñquau mbqä meqä imäkäpu, hui ique wip-nuwänqä, yakuä äwimä wäniqe. ¹⁰ Qänakñännganji zä-häukuä mmqä iqannganji, wäunuä kaniqu, iqueqä wäunuä-wiyqä hñque, wäunuä miqä iqua, guä-wainqä häukuä hui iwäsäupu wipñqä, dowatäniqe. Wäunuä-wiyqä iqu äwimeqannganji, äpäsäpu, nätmätqä maeqä hinjinäwa dowatpnuwi. ¹¹ E imäkqanquwännga, wäunuä kaniqu, iqueqä wäunuä-wiyqä huizi hñque, iquaunqä inä dowatäniqe. Iqua iquenjä-pqe quvqä itquepu, äpäsäpu, hinjinäwa dowatpnuwi. ¹² Itannga qänakñi, hñque inä dowatqannga, iqu wäunuä miqä iquau äwimeqannga, qu ique ptqä äpäsäpu, ququawä männgisa matnämäupnuwiqä” ätukqe.

¹³ “I iqanngä äqunäqe, wäunuä kaniqu, ‘Nyi äänä imäkmqäwä?’ kñuä vqannga, ‘Nqä ymeqä qokä, kinä änyinätñqä ique dowatmqänä. Qu iqueuä kukñui, qätä wipñqäpiyä?’ tnäniqe. ¹⁴ Inäqe, ymeqä iqu äpqannganji, wäunuä miqä iqua hinuä äqumbiyi, tii tmbnuwi. ‘Wäunuä kaniqueqä ymeqä iqu äpqiyä. Kaniqu äpäkongannganji, nätmätqä eeqänänji, tätqu-qäqu meniqe. Iñinqe ne ique pizqä äpäsätanä, wäunui neqä nemänätñqeä.’ ¹⁵ Qu e ätmbiyi, iquenji wäunuä yäpaqä männgisa ämatnämäupu, pizqä päkpnuwiqä. Innganji wäunuä kaniqu, iquaunji äänä imäkäniqäwä? ¹⁶ Iqu äpäqe, ämaqä iquaunji, pizqä äpäsätä, wäunui, ämaqä hñquamända väniqeä” ätukqe.

Itannga ämaqe, qu iinjä äwipiyi, “Nätmatqä iinj, matimäuqä yäniqeä. Oeyä” ätukuwi.

¹⁷ Kimanji e tquanquwännga, Jisasi Iqu hinuä yqänä äqunä, tiinjä ätukqe. “He ‘oeyqä’ ätquwi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä täu äqänänqe, qakui äkikä?”

‘Ämaqä anjä imäkkä iqua, “Hikä quvqeä” ätäpu, huätä ämatnämäuquwi, hikä iqu anjä quea enqä-panä, anjä yänänäqnqä imäkkä-queqä’ ätä äqänänä.‡

¹⁸ Qokä-apäki, hikä iqueqä haqeqi päkmbqe, qui imäkmbñqäüä. Hikä iqu haqä yätqä äwämätätqe, äpäqe, ämaqä pizqä päsanqiyä” ätukqe.

¹⁹ I tquannga, kukñuä-suqenqä näqnqä iquatä, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, iinjä äwipiyi, kukñuä ktqe, iquauqä-quwänqä äyä uwqanngi näqnqä ekuwi. Innganji, qu Ique a maqänä kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä huizi-pqä iquaunqä kñuä kuapänä indqänäpu, zä ipu, hinjuinä äqunquwi.

Ämiqä naqä Sisa ique, mbqä takisi vqenqä§

²⁰⁻²¹ Innganji, kukñuä-suqenqä näqnqä iquatä, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, Jisasi Iqueä kukñui quwä mapñqä diñqä, hinuä ängüänä äqumbu äpmaminuwi. Innganji Ique yamwiqä äväpu, ämaqä naqä Romätanä iqueä hipa iqi wipnuwä diñqä,

† 20:8 Matiu 21:33-46; Makä 12:1-12 ‡ 20:17 Apqä Bukä 118:22 § 20:19 Matiu 22:15-22; Makä 12:13-17

iqua ämaqä tämaqä ipnqä hñquau ändowatkuwi. Tämaqä äukuwä iqua, quangi, naqä-qakuä enqä-pa imäkäpu, yatnqä tiinjä äwikuwi. “Näqñqä-vqä Iquki, ne näqñqä ae ämequnä. Si kukñui, jänäninä ätätnä, qokä-apäkiu naqä-qakuinä ämotquetqäninyä. Itanga iquau ämotquetnängani, Si iquauqä yoqenqä knuä mindqänqä itnä, kukñuä naqä-qakuinä ätätnä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqenqä ämotquetqäninyä. ²² I etangi Si knuä äänä kiyqiyä? Mbqä takisi, Romätanjä iquauqä ämaqä naqä Sisa iqueni, ävquatunquätanä, mävsqä iquatunquätanä?” ätukuwi.

²³⁻²⁴ Iqu, qu kukñuä quangä imäkäpu tquanguwinqä näqñqä ae eäqe, kimanj, “He mbqä äma äpäpu, mändquapu. Mbqä iunji, ktqetänä, yoqetänä, tqueqäwä?” ätukqe.

Qu kimanj, “Sisa Romätanjä iqueqeqä” ätukuwi.

²⁵ Ga, Iqu kimanj, “Nätmatqä Sisa iqueqä etangutqe, ii ique wipñqe. Inji, nätmatqä Goti Hanjuwä Iqueqä etangutqe, Ique wipñqeqä” ätukqe.

²⁶ Inji, Iqu qokä-apäkä itä anä pmetanguwängani, ämaqä naqä iqua, Ique kukñuä mitpñqä diñqe, kukñui quwä mämeqä iminjuwi. Iqu kukñuä kimanj änguanänjä dinä tquangi äwipiyyi, iqua yäunjuä ipu, kukñuä hui matqä ipu, qanyä äpmakuwi.

*Jisasi Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iqua anjumä vauqenqä ätukqe**

²⁷ Qänakndani, ämaqä Satyusi hñqua, Jisasi Iquenyqä äpkuwi. Satyusi iqua, “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anjumä mävaugä ipñqäuä” tqä-quae. ²⁸ Iqua äppiyyi, Jisasi Iqueni, “Ämotqueqä Iquki, Mosisi iqu bukä iunji, Israitqä iqunenyqä tiinjä ätätä äqäkqe.

‘Ämaqä hñqu apäkä ämetä, ymeqä maeqä äpäkonätqe, iquenyqä tnänqe, känguequ apäqñqä ämetä, ymeqä hemeñqiyä,† ätätä äqäkqeqä” ätukuwi.

²⁹ “Itanga hinuiqänäni, ämaqä 7 hñguiqua äpmaminjuwi. Itanga inñguiquautani, kätequ apäkä ämeqe, ymeqä meämeqänga äpäkonqqe. ³⁰ Itanga apäqñqä iinj, känguequ ämeqe, iqu-pqä äpäkonqqe. ³¹ Itanga, käuñgua huiziqu apäqñqä asä iinj ämeqe, iqu-pqä inä äpäkonqqe. Ii tiinj. Eeqänänjä inñguiqua, apäkä iinj ämapiyyi, qu ymeqä meämeqänga äpäkonquwi. ³² Qänakndani apäkä ii, inä äpäkonqqe. ³³ Inji, ämaqä äpäkombqä iqua anjumä ävauganguwängani, apäkä ämaqä inñguiqua eeqä ämaminjuwä täsi, tqueqä heäniqäwä?” ätukuwi.

³⁴ Iqu kimanj, “Qokä-apäkä ämanätqänjuwi, ii tänganji. ³⁵ Itangi qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqu iquauñqe, ‘Qu anji ävaupu, Nyitä anä pmepñqä qäyunänjä iquaiqä’ täniqä iqua, qu inñgani mämanqä ipnuwi. ³⁶ Goti Hanjuwä Iqu qunji anjumä ae ävaugumuatätqä-qae, Iqueqä ymeqä eäpiyitanj, enätqä iqua enqä-panjä eäpu, anji mäpäkonqä da ipnuwiqä” ätukqe.

³⁷ “Inäqe, ämaqä ae äpäkombqä iqua, qua äptepqä duta anji ävaupnuwä diñqe, Mosisi iqu-pqä ae ämänätquakqe. Tiinj. Iqu kukñuä, zä wänqä tä äsäminqenqä, bukiu äqiyätäqängani, tiinjä äqäkqe. ‘Naqä Iqu, Aprähamä iqueqätä, Aisakä iqueqätä, Jekopä iqueqätä, iquauqä Goti Hanjuwä Iqueqä.’‡ ³⁸ Itangi Goti Hanjuwä Iqu ämaqä pizqä iquauqä ma, hänjä äpmenjuwä iquauqä-quvi. Goti Hanjuwä Iqueqä hinjuä iqinj, qokä-apäkä eeqänänjä, awäka iinjä iquatä qäsänj, hänjä äpmenjäuä” ätukqe.

³⁹⁻⁴⁰ I tquanga, qu Iqueqä kimanjñqä zä ipu, yatnqä hñqu inä mavqä ikuwi. Iutanj, kukñuä-suqenqä näqñqä hñqua, “Ämotqueqä Iquki, Si kukñui, änguanänjä ätunya” ätukuwi.

Kraisii Iqu, tqueqä ymeqäwä?S

* 20:26 Matiu 22:23-33; Makä 12:18-27 † 20:28 Kukñuä-suqä 25:5 ‡ 20:37 Anjumä Itmakqä 3:6 S 20:39-40 Matiu 22:41-46; Makä 12:35-37

⁴¹ Inġani Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqe, Kraisi ne ämineyätņqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunuä ikqä Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ näqņqä äänä epu tätqänäuä? ⁴²⁻⁴³ I etanġqä-qe, apqä bukä iuņi, Dewiti iqu tiinjä ätkqe qä äqänänä.

*‘Naqä Hanjuwä Iqu, ŋqä Naqä Ique tii ätukqe qä, “Nyi Tqä himä-wiunġä iquauņi, Saqä yäpä iqi pmuatekimniqänġanġe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmatņqinyä” ätkqe qä’ äqänä.**

⁴⁴ Inġi änäänġä? Kraisi Iquenyqe, Dewiti iqu ‘Nqä Naqä Iqueqä’ ätqeuä. Inġi ämaqe, Iquenyqe, ‘Dewiti iqueqä Ymeqä Iqueqe,’ änäänġä tätqänäuä?” ätukqe.

Wopqä ipu, kukņuinä tqä-quaunġä, wa wipiyä†

⁴⁵ Itanġa qokä-apäkä iqua qätä yqänä pänätanġuwänġa, Iqu Iqueqä wäunuänġä ämotquaminġä iquauņi, tiinjä ätukqe. ⁴⁶ “Kukņuä-suqenġä näqņqä iquauqä suqä quvqenġe, wa wipiyä. Qu suqä tquauņqe, kiinjä äwinyänä. Gquä quäuqä ipmbu qanġa upņqäuä. Ququawä aquvāqņqeunġi, ämaqe iquauņi, ‘hiunġinġanġä’ tupņqäuä. Anġa aquvāqņqeunġi, anġa äņġuä iqinyä pmapņqäuä. Ymisanġa naqä imäkqänġanġä-pqe, anġa äņġuä iqinyä pmapņqäuä. ⁴⁷ Inġi qu apāqņqä iuauņi, quanġä ätuäpu, quwqä anġi quwä mapņqäuä. Qu tääqä quäuqä ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quanġä tquäpņqäuä. Iqu suqä quvqä iwäsäuniqänġanġi, ämaqä iinjä iqua, quwqä hanġa-iqe, ämaqä huizi iquauqe, ämäwqätäuniqeqä” ätukqe.

21

*Apāqņqä nätmatqä maeqä hui, mbqä ätnämäukqenġä**

¹ Inġani Jisasi Iqu hiņuä ämoqunäqe, ämaqä mbqä kuapä-tänġa iqua äpäpu, mbqä pņqä-wiqä ipņä iu mbqä tnämäuqanġä äqunġqe. ² Inġani apāqņqä mbqä maeqä hui, mbqä wänġä hnġuaqu tnämäuqanġi äqunġqe. ³ E äqunäqe, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuä etqä. Apāqņqä mbqä maeqä ii mbqä ätnämäuqe, qokä-apäkä eeqänänġi, ämäwqätäuqi. ⁴ Ämaqä eeqänänġä iqua, quwqä mbqä kuapä iutanġi, wänġä hmbu ätnämäuqä. I etanġi ii äwa itä, ‘buayä mbqä inġmqä’ tä ämenġe, ätnämäuqiyä” ätukqe.

Hanġa-iqä hea yäpakänġa timäuniqenġä†

⁵ Inġani ämaqä hņqua, hiqäva-imäkqä anġa iunġä kukņuä tii ätmiņuwii. “Ämaqä anġa ämätkuwä iqua, qu hikä äņġuänänġitä, nätmatqä ämaqe Goti Hanjuwä Ique äwimiņuwitä ämepu, anġa tä äņġuänänġä ämätkuwiqä” ätmiņuwii.

⁶ I tqanġä äwiyäqe, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nätmatqä he hiņuä äqunänġuwä tä, qänakndanġi hikä hņqu, huizi iqueuä haqä yäņi mäwiqä yäniqeqä. Qu eeqänänġi ämisqiyäpu, qua mäņi tnämäuqnuwiqä” ätukqe.

⁷ Iqu e tquanġanġi, qu yatņqä äväpu, “Näqņqä-vqä Iquki, nätmatqä ii, hea äkņġa timäuniņqäwä? Hiqņqä äsque ganä timäuqanġguti qunaninġuwä?” ätukuwi.

⁸ Iwä, Iqu kimanġi, “Qu quanġä etäpu, hiqä kņuä indqänġä qui emäkqänġe, he mimbiyä. Ii tiinjä. Ämaqä kuapänä hņqunä-hņqunä äpäpu, Nyaqä yoqe etäpu, ‘Nyi ämaqä qäqunġä’ hitpnuwiqä. Mä, ‘Hea qäqiqinġä’ hitpnuwiqä. I etanġi he iquauņi, qänaknä mäwivändqä iqäpņqä. ⁹ Itanġa he, ‘Ämaqä qua huitanġä-huitanġä iutanġi mäkä äunġäuä’ ä ‘Ämaqe, quwqä ämiqä iquau huätä dowatpņqä mäkä itqänäuä’ tqanġä qätä äwiyäpiyänġanġi, he zä ipu, yäunuä-yäunuä miqä pa iqäpņqä. Nätmatqä tä ganä timäuniqä-qe, hea yäpaki maqänä matimäuqä yäniqeqä” ätukqe.

¹⁰ I ätuäqetanġi, tiinjä ätukqe. “Ämaqä hņqua, ämaqä huiziquatä mäkä humbņqä ipäqäpnuwi. Itanġa qua naqä iu miqä hņqueqä ämaqe, huizi iqueqä iquatä

* **20:42-43** Apqä Bukä 110:1 † **20:44** Matiu 23:1-7; Makä 12:38-40 * **21:** Makä 12:41-44 † **21:4** Matiu 24:1-51; Makä 13:1-37

mäkä humbñqä ipäqäpnuwi. ¹¹ Qua huiunji, ekä itä, yäunüä-yäunüä naqänänjä timäuniqe. Hñqäqinji, buayä dä naqänänjä timäuniqe. Hñqäqinji, täñjä-yaqä naqänänjä timäuniqe. Itanğa qäukuä yätutanji, hiqñqä naqänänjä ätimäutä, he zä emäkäniqe.

¹² I etanği nätmatqä iinji änyä etanğanji, qu a ekiqätäpu, quvqä emäkpnuwi.† Qu Nyaqä yoqä mändi äkittqäpñqä diñqä indqämbu, anä aquväqñqä iunji, kukñuä ätäpu guä hikiqiyaupnuwiqä. Itanğa etma äwäpu, ämaqä naqä huitañä-huitañä iquauqä hinüä iqi hekitqätepnuwi. ¹³ Nätmatqä iinji emeqanğutqänğanji, ii hiqä kukñuä äñguä we-huñqä-tänji awä tpuwänğqä-ganji. ¹⁴ Iinjä emäqanğuwänğga, he kukñuä kima tupnuwä diñqe, kñuä ganä mindqänğqä pa iqäpnä. ¹⁵ Nyi kukñuitä, näqñqetä, Nqä-näuä hitapmniqe. Ga ämaqä qui emäkätqänjuwä eeqänänji, qu huätä ämaemäpu mändi maekittqiyqä ipnuwiqä” ätukqe.

¹⁶ “Hiqä hinaqä-hinuñuatä, hita-hingukatä, itanğa näueqä iquatä, qu hiqä mäkä-huñqä iquauä hipa du hewipnuwi. Ga qu hesañä hñquau pizqä päkpnuwi. ¹⁷ He Nyaqä yoqä-tänuenä etanğä, ämaqä eeqänänji äwqä quvqä emäkpnuwi. ¹⁸ Inäqe heyaqä nyuänjä iunji, dä hui qui näweqä mimäkñqä yäniqe. ¹⁹ Inğanji he yänänäqñqä äpmamipqe, he häñä äñguänä pmepnuwiqä” ätukqe.

²⁰ I ätuäqetani tiinjä-pqä inä ätukqe. “Jerusälemänji, mäkä-iqä iqua äpäpu, qäuiqä ktäuqanğä hinüä qumbiyänğanji, he näqñqä tiinjä hipnuwi. ‘Anä-himqe qui imäkpnñqä hea, qäqiqinjqä’ kñuä heyquänä. ²¹ Inğanji qokä-apäkä qua Jutiya iu äpmeñuwä iqua, ze, qoqonjä yätunğqä hipnuwi. Qokä-apäkä anä-himqä Jerusälemä iu äpmeñuwä iqua, anä-himqä iunji äväma, huiunğqä upnuwi. Itanğa ämaqä Jerusälemä iu yäpaqänğisa äpmeñuwä iqua, yäpänğisa mäpaquvqä ipnuwi. ²² Hea inğanji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukñuä ätänğä-pa, naqä-qakuä iinjä timäutñqä diñqe, iquauqä suqä quvqenğqä iinjä väniqe. ²³ Itanğa, apäkä äwqä-tänjä iuaunğqätä, ymeqä anüanğqä-tänjä iuaunğqätänji, huäqä kiinjä huñqe. Ii tiinji. Hanjä-iqä naqänänjä qua täu ätimäutä, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä inğqe, qokä-apäkä inğa pmamipqä iquau wimeniqe. ²⁴ Itanğa hñquauñi ipäqäyünjätä päkpnuwi, huiziquauñi, ämaqä huiziquauqä wäunüä hinğinäwa äwiyäpu pmepñqä diñqä, ätuma upnuwi. Itanğa Jerusälemänji, Israitqä iquauqä nokuiyqä iqua, mändi äkittqiyäpu, hea Goti Hanjuwä Iqu iquauñqä ätekqä iqu qäpu heqanğanqe, qui imäkqänğqä pmetpnuwiqä” ätukqe.

²⁵ I ätuäqetani, tiinjä-pqä inä ätukqe. “Hea inğanji, mäptqä iuta, qanüä iuta, qätäqueqä iuta, hiqñqä huitañä-huitañä timäuniqe. Itanğa qokä-apäkä qua täu imä äpmeñuwä iqua, eqä-huänjä äusuätä ämñga peyqanği äqumbiyänğanji, quwqä kñuä indqänğqe qui iwimäkqanğuti, yäunüä-yäunüä ipnuwi. ²⁶ Itanğa nätmatqä qäukuä haqä yätutanji ävämapñqä imäkqanği äqumbiyi, qokä-apäki, ‘Qua täutanji squä timäutñqätiyä?’ kñuä indqänäpu, yäunüä-yäunüä ipu, hinüä qanjä äma ikäpnuwi. ²⁷ Inğanji qu, Ämaqeueqä Ymeqä Ekqä Iqu qaquvqä iu äpme, Iqueqä yänänäqñqetä, Iqueqä we-huñqä naqänänjä itä pqanği qumbnuwi. ²⁸ Hea nätmatqä tä änyä qe ipäqiyqanğanji, pämä yänänäqñqä ätqäupu, hinüä haqä yätu qunğpnñqä. Goti Hanjuwä Iqueqä etmetñqe, qäqiqinjqä” ätukqe.

²⁹ I ätuäqetani, Iqu kukñuä ktqä tiinjä ätukqe. “He zä-eaqä iutä, zä huizi iquautä hinüä äqunäpu, näqñqä mapiyä. ³⁰ He zä-mñä änyä-hänjä inğanğqe hinüä äqumbiyi, näqñqä äyä etqänjuwiqä. ‘Ii hea mäptqä äñguä tätñqänğanjqä.’ ³¹ Inji Goti Hanjuwä Iqunä miqä timäutñqe, asä inänjqä. Nätmatqä Nyi tänğa etqe, ipäqiyqanği hinüä äqumbiyänğanji, he näqñqä hipnuwi. ‘Goti Hanjuwä Iqunä miqe, timäutñqänğanjqä.’

† 21:12 Matiu 10:16-22; Makä 13:9-13

³² Nyi he naqä-qakuä etqä, qokä-apäkä hea inğa pmapnuwä iqua, qu mapäkonqä yqänä pmetanğuwänğa, nätmatqä eeqänänğä iinji timäunıqıe. ³³ Qäukuitä, quaetä qui imäknänıqä-qe, Nyaqä kuknui, qui mimäkñqä yänıqeqä” ätukqe.

³⁴ I ätuäqetani, tiinğä-pqä inä ätukqe. “He änguänä mimbiyä. Eqä änäpu, hea ique-ique qämä-qämä iqe, ii quvqe. Nätmatqä hiqä huiwinğä knuä kuapä indqänğe, ii-pqe quvqe. He suqä iinğä imäkqanğpqe, hea iquenı, guä enğä-pa maqänä heunıqeqä.

³⁵ İi tiinji. Hea inğanı, nätmatqä Nyi etqe, qokä-apäkä qua täu äpmeñuwä eeqänänğä iquauñı äwimenıqıe. ³⁶ İñı, nätmatqä eeqänänğä iinğä iqua, ämäequtäupnuwänğqätä, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueuä hiñıqı tğäpnuwä dınğetani, he hea ique-ique änguänänğä äminyäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä täaqä tğäpñqä” ätukqe.

³⁷ Inğanı hiunji eeqänänğä iunı, Jisasi Iqu, hiqäva-imäkqä anğä ququawä iqi ämotquaminğe. Heatqänğanı Iqu qoqonğä Olipä iu hiqaqä äwiqısminğe. ³⁸ İtanğa qokä-apäkä eeqänänğı, Iqueqä kuknui qätä wıpñqe, zinğänğa äquvepminğwi.

22

*Qu Jisasi Ique pizqä päkñqä ätkuwinğä**

¹ Hiunji naqänänğä qu “Bretqä yeñuä qo matäüqä bñqänğanıqä” ätminğuwä iqu, ätimäutñqä qäqi ekqe. Hiunji iquenyqe, qu Pasopa ätminğwi. ² Inğanı hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenğä näqñqä iquatä, qokä-äpäkiunğä zä ipu, Jisasi Ique äpäkpnuwä dınğä hänaqänğä qävqä ämävqänminğwi. ³ Inğanı Setänä Goti Hanjuwä İqutä mäkä-hunğä iqu, Jutasi iqueqä äwqeu äpaqukqe.† Qu iqueqä yoqe, “İskarioti iqueqä” ätuminğwi. Iqu ämaqä 12 iquautanğä ique. ⁴ Iqu äwäqe, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, hiqäva-imäkqä anı qui mimäkqänğä miqä naqä iquautä, Jisasi Ique iquauqä hipa iu vätnğä hänaqä dınğä ätukqe.

⁵ İ tquanğa, iqua aquvänä ipu, “Mbqä hui ktapatunğueqä” ätukuwi.

⁶ İta Jutasi iqu “änğuiqä” ätuätä, Jisasi Iquenı iquauqä hipa iu vätnğä dınğä hea qäyunänğanğqä, qokä-apäki Jisasi İqutä anğä mäpmeqä etanğuwänğanğqä, hiñuä äqunä äpmaminğe.

Jisasi Iqu, Iqueqä wäunğä yätquakä iquatä, ymisanğä yäpakä änguwänğanğqä‡ (22:7-38)

⁷ Hiunji naqänänğä bretqä yeñuä qo matäüqä bñqä iqu ätimäukqe. Quväukuä ique-ique hiunji iquenı, İsrıtqä iqua Pasopanğä knuä indqänäpiyänğanı, sipsipqä hui äpäsäpu gpnä. ⁸ Hiunji iqu ae ätimäuqanğanı, Jisasi Iqu, Pitä iquesä, Jonä iquesä ändowätätä, “Hiunji naqänänğä tquenı, qe äwäsinyä, neyaqä buayi näwinyä nemäkinyqä” ätukqe.

⁹ İ tquanğa, iquaqu yatñqä äwikiyi, “Ye näwinyänı äñgi imäkenğäwä?” ¹⁰ Mä Iqu kimanı, “Qe anğä-himqä yäpä inğisa äyäsıyänğanı, ämaqä eqä-häkä qondä a qätqä hñqu ämimbñqäuä” ätukqe. “Qe ique qänaki wıvändıyınğe. Anğä iqu paquvqanğutqä iquenı, eequenä paqupıyä. ¹¹ İtanğa anğä kanıquenı, ‘Ämotqueqä Iqu, si yatñqä kiyenğä äyandowätqıyä’ suinyqä. ‘“Nyitä, Nğä ämaqä wäunğänğä ämotquetñqä iquatä, hiunji naqä tque, buayä natunğü anğä hiqñqä ängikä?” äyatqıyä’ suinyqä. ¹² Inğanı iqu, anğä hiqñqä naqänänğä haqä yätqä ämätnänğä iquenı ämäqesquenğıyä. İquvanğätä, buayä nğätä, näwenyä imäknänä. Qe iqiñı, buayä näwenyä inemäkinyqä” ätukqe.

¹³ İ tquanğa, iquaqu äwiyi, nätmatqä eeqänänğä Jisasi Iqu ätukqä-pa wıtanğı äqunıyı, buayä näwenyä imäkkiyi.

* 22: Matıu 26:1-5; Makä 14:1-2; Jonä 11:45-57 † 22:3 Matıu 26:14-16; Makä 14:10-11 ‡ 22:6 Matıu 26:17-30; Makä 14:12-26; Jonä 13:1-17:26

14-15 Jisasi Iqutä, Iqueqä ämaqä wäunjuänqä ändowatminqä iquatä, buayä bñqä äpmapiyänqani, iquvanä iu äwi tii ätukqe. “Hiunji naqänänä tä ätimäuqä tqenji, Nyi buayä Pasopa tä, hesä natunqunenqä kuapänä nyinätanji äpmenänä. Buayä qäpu änani, Nqä huiwä täñä-hunqä mamqänä. 16 Nyi he etqä. Buayä Pasopa iqueqä quati, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji naqä-qakuänänä timäuqanqanqe, Nyi ique anqu manqä iqämqänä” ätukqe.

17 Inqani, § Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änqaiqä” ätuäqe, tii ätukqe. “He wainqä-eqä-häkä tä ämepu, wänqäpu-wänqäpu biyä. 18 Nyi he naqä-qakuä etqä. Tängata tiinji, Goti Hanjuwä Iqunä miqe äpqañqanqe, wainqä-eqä tä anqumä manqä iqämqänä” ätukqe. 19 Iinji qäpu ätuäqe, Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä “änqaiqä” ätuäqe, äkutätä, iquau ävätä tii ätukqe. “Tä Nqä huiwä, he yätamakqä hiyätñqä etapqänä. Nyinyqä knuä indqänäpu, iinä imäkkäpñqä” ätukqe.

20 Qu buayä qäpu ganquwänqä, Iqu wainqä-eqä-häkä ämeqe, bretqeu imäkkqä-pa imäkäqe, tii ätukqe. “Wainqä-eqä-häkä tä, kukñuä Goti Iqu hesä guä ämäsäuqä hänjiyi. Ii naqä-qakuä imäkätñqe, Nqä häneqe, he yätamakqä hiyquäninqä equatemqänä.

21 Inäqe qätä nyipiyä. Ämaqä, Nyi bäkpnqä iquauqä hipa iu nyivätñqä iqu, Nyitä iquvanä täunji anä äpmenue. 22 Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu, Iquenyqä ätekqä iu wänqiyä. Inäqe ämaqä Nyi ämbäkpnqä iquau nyivätñqä iquenyqe, huäqä-hunqe naqänänjiqä” ätukqe. 23 I tquanqä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, iquauqä quwä yatñqä änyäpu, “Suqä tä imäkäninqe, tqukinqä tqiyä?” ätñguwi.

“Nesanjä naqe, tqukinqäwä?” ätñguwinqä

24 Inqani wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, “Neqä naqe, tqu pmeniqätiyä?” tpu, kukñuä mäkä äunminjuwi.

25 E hunqanquwänqä, Jisasi Iqu tiinä ätukqe. “Ämaqä huizi iquauqä ämiqä naqä iqua, qokä-apäkiu wäunjuä vqä iquaiqä. Inji naqä iquauñqe, qu ‘Ämaqä yätamakqä äñguä vqä-quaeqä’ ätätqänjuwi. 26 I etanji he iinji mimäkkqä pambiyä. Hiqä hitmqä iqu, hiñgua yäpakä, yoqä maeqä-qu enqä-panä äpmenä. Hiqä ämeyqä iqu, wäunjuä-eyqä-qu enqä-panä äpmenä. 27 Inji ämaqä buayä nätnqä iquvanä iu äpmenqä iqu, ämaqä buayä meqisqä ique ämäwqätäunä. Iinä etanji, Nyi hiqä wäunjuä heyqä enqä-panä äpmenänä.

28 Hanä-iqä nyimeqanqani, he manyivämeqä Nyitä anä äpmenquä iquenjqä. 29 Iutani Nqä Apiqu Nyi ämaqeü mimqä yoqä naqä ändapkqä-pani, asä iinji Nyi he etapqä. 30 Inji Nyaqä ämaqeü miqä iunji, he Nyaqä iquvanä iu äpmapu, buayätä eqätä änäpu, itanqä Israitqä iquauqä hueqä-himqä 12 iquau iwäsäupu, zä-hawä äñguänänä iu pmeqäpñqä” ätukqe.

*Jisasi Iqu Pitä iqueni, “ ‘Nyi Iquenqe änyä maññeqä’ ttñqinyä” ätukqenqä**

31 I ätuäqetanji, Iqu “Saimonä iquki, qätä nyiyä” ätukqe. “Setänä iqu, ämaqe kuä-witqä hinoqukuä huätä ämamäutqänjuwä-pa, heqä quuvqä heqiyqe yamwiqä hiyätñqenqä, Goti Hanjuwä Ique yatñqä ae ävqe. 32 Iinä etanji, tqä quuvqä heqiyqe qui mimäkñqä yätñqe, Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ae ätqeä. Itanqä si anqu äpätnänqani, tqä tta-tunquäkau yänänäñqä wisñänqeqä” ätukqe.

33 Pitä iqu kimanji, “Naqä Iquki, Sitä guänqä anä äwita, anä päkonenqä, näwinyä imäknmä äpmenänä” ätukqe.

³⁴ I etanġi Jisasi Iqu, “Pitä iquki, Nyi jänä äktqä. Heatqä tqueni, kukutakisqä äkakä matqänġa, si Nyaqä yoqe, zä hñquaqui-hñque hisñqinyä” ätukqe.

³⁵ Ita, eeqänänjä iquauni, “Nyi hiqä mbqä qa mñqetä, qa-pqetä, yukä ämuasmäuqetä, maeqä hendowatkqänġani, he nätmätqenqä äwa ikuwätanä, äwa miqä ikuwätanä?” ätukqe.

Iqua, “Äwa miqä ikqueqä” ätukuwi.

³⁶ Ga Iqu tii inä ätukqe. “Iinjä etanġi, tänġani, ämaqä mbqä-qa mñqä-tänjä iqu, äma wätñqe. Ämaqä qa-tänjä iqu, äma wätñqe. Itanġa ämaqä ipäqäyuni maeqä iqu, iqueqä gquä quäuqä ämetä, ämaqä hñque mbqänqä imäkätä, ipäqäyuni mbqä yätñqe. ³⁷ Ii tiinjä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuni, ‘*Qu iquenyqä “Ämaqä quvqueqä” ätkuwiqä*’ ätä äqänänä.† Nyi jänä etqä. Kukñuä iinjä, Nyinyqä anġi pänqiyä. Kukñuä eeqänänjä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu Nyinyqä ätänqce, naqä-qakui tänġa ätimäuñqiyä” ätukqe.

³⁸ Inġani iqua, “Naqä Iquki, ipäqäyuni hñquaqu täqiyqä” ätukuwi.

Iqu kimañi, “Ii qäyunnqä” ätukqe.

Jisasi Iqu, qoqonä Olipä iu, Goti Iquenyqä tääqä ätkqenqä‡

³⁹ Inġani, Jisasi Iqu anä-himqä iuni äväma, qoqonä Olipä, inġa-inġa iqis-minqeuñqä ekqe. Itanġa Iqueqä wäuñuänqä ämotquaminqä iqua qänaki äwivändkuwi. ⁴⁰ Iu ätimäupiyi, Iqu iquauni, “Yamwiqä iqe, he mäñdi maekittqiyqä yätñqä diñqe, Goti Iquenyqä tääqä tupiyä” ätukqe. ⁴¹ E ätuäqetani, äväma äwäqe, ämaqä hikä tnämäuqä-panä iinjäqi ätqäwäqe, qonä äuktäutä, tääqä ätukqe. ⁴² “Apiquki, Si äkinġanġutqe, häkä hanä-iqä-tänjä tqu huätä mäñdavä. Iinjä etanġi Nyaqä änyinqeuñi, qäyä enä. Tqä äkinqeu ätimäunä” ätukqe. ⁴³ I tquanġani, enätqä qäukuä haqä yätutanä hñqu äwimeqe, Ique yänänäqñqä äwikqe. ⁴⁴ Itanġa Jisasi Iqu hanä-iqä naqänänjä ämetä, tääqä yänänäqñqä tquanġa, Kiqä dñi, häñeqä enqä-pani, qua mäñi iokqe. ⁴⁵ Iqu tääqä qäpu ätuäqe, pämä ätqäutä, Iqueqä wäuñuänqä ämotquaminqä iquaunqä äukqe. Iquau äwimeqe, iqua äwqä hanä naqänänjä vqanġi, hiqaqä witanġä äqunqce. ⁴⁶ E äqunäqe, “Sunqä hiqaqä wiñäuä? Ävaupu, yamwiqä iqe, he mäñdi maekittqiyqä yätñqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tupiyä” ätukqe.

Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau äwikqenqä§

⁴⁷ Jisasi Iqu kukñuä yqänä tätqätanġa, ämaqä kuapanä äpkuwi. Iqueqä ämaqä 12 iutanä hñqu, iqueqä yoqä Jutasi, iqu iquau ätuma äpkqe. I ätuma äpäqe, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi, quneqä vätñqä äpkqe. ⁴⁸ Ii iqanġani, Jisasi Iqu, “Jutasi iquki, si quneqä ävätnä, Ämaqeugä Ymeqä Ekqä Iqueni ämaqä iuqä hipaeu wisñqätanä?” ätukqe.

⁴⁹ Ämaqä Iqutä anä äpmaminjuwä iqua, nätmätqä ii timäuqanġi äqumbiyi, “Naqä Iquki, ne ipäqäyunitä ämaqä äpäsatunquätanä?” ätukuwi. ⁵⁰ E ätupiyi, iquautanä hñqu, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäuñuä-wiyqä hñqueni, ipäqäyunitä iqueqä qätä ämuangisa mñä hämänä ätqävämäukqe. ⁵¹ E iqanġa, Jisasi Iqu “Qäyä enä” ätuäqe, qätä a ämaqätätä, anġu ämäqumuatekqe.

⁵² Inġani Iqu hiqäva-imäkqä naqä iquatä, hiqäva-imäkqä anä qui mimäkqänqä miqä naqä iquatä, Israitqä iquauqä ämaqä naqä iquatä, qu Ique a kiqätñqä äpkuwä iquauni, “He ipäqäyunitä, jävqätä a äqätqä äpquwi, ämaqä äpäsatä quwä-meqä hñque a äkiqätätqänjuwä-pa, Nyi-pqe, iinjünä etanġi anġiqätqäuä? ⁵³ Hiunji ique-ique Nyi hesä hiqäva-imäkqä anä ququawä iqi pmetanġani, he a manġiqätqä itqänjuwiqä. Iinjä etanġi heatqä yänänäqñqä ätimäuqäqe, ii hiqänġanqä” ätukqe.

† 22:37 Asayä 53:12 ‡ 22:38 Matiu 26:36-46; Makä 14:32-42 § 22:46 Matiu 26:47-56; Makä 14:43-50; Jonä 18:1-11

*Pitä iqu, 'Nyi Jisasi Iquenyqä maqñqeä' ätkqenqä**

⁵⁴ Iqu i tquanğa, iqua Ique a äkiqätäpu ätuma äupiyyi, hiqäva-imäkkä naqä iqueqä anä yäpä ingisa ätuma ekuwi. E wätqätanguwänğanı, Pitä iqu kinä nänji ti ätqawäwätä, qänaki äukqe. ⁵⁵ Inğanı qu täknä yäpä yänğisa tä ikepu quamä pmeqanğuwänğa, Pitä iqu quvaqä awä iqi äpmakqe.

⁵⁶ Qu e äpmetanğuwänğa, wäunüä iqä apäkä hui, Pitä iqu tä ttawä iqi pmetanğı äqunäqe, hinüä yänänäqñqä äqunä, "Ämaqä tqu, Jisasi Iqutä anä äpmeniyiqä" ätukqe. ⁵⁷ I tquanğa Pitä iqu, "Apäkä iiki, nyi Iquenyqe, maqñqeä" ätukqe.

⁵⁸ Ga wänqäpu äpmapiyyi, ämaqä hñqu ique äqunäqe, "Si-pqä iquautanğı-kiyqä" ätukqe.

I tquanğa Pitä iqu, "Ämaqä iquki, nyi hmanjqä" ätukqe.

⁵⁹ Mä quäuqänä hmbu äpmapiyyi, ämaqä huiziqu yänänäqñqä ätukqe. "Ämaqä tqu, Galilisanğı-qu hitanğı äqunätmä, 'Iqu Jisasi Iqutä anä äpmeniyi-qe' naqä-qakuä etqänä."

⁶⁰ I tquanğa Pitä iqu, "Ämaqä iquki, si kukñuä ii ätni, nyi maqñqeä" ätukqe. Iqu kukñuä yqänä tätqätanğa, kukutakisqä äkakä ätkqe. ⁶¹ Asä qänğanı, Naqä Iqu hiqumuanğä äwiyätä, Pitä ique hinüä ämoqunğqe. Inğanı Pitä iqu, Naqä Iqu, "Heatqä tquenı, kukutakisqä äkakä matqänğa, si Nyinyqe, 'Maqñqeä' hñquaqui-hñque ttñiqä" ätukqenqä kñuä äwikqe. ⁶² İnğä iqe, yäpaqä mänğisa äwätä, kñuä naqänänğä äqäkqe.

Qu Jisasi Ique tä säwqä äväpu, äpäkkuwinqä†

⁶³⁻⁶⁴ Inğanı ämaqä Jisasi Ique a äkiqätkuwä iqua, Ique kukñuä quvqä ätuäpu, jävqä äpäkkuwi. Ga, tapätapi Iqueqä hinjuu ktqä äpmuatepu, tiinğä ätuminjuwi. "Si 'Iqu bäsquyā-qe' hinüä enqä-pa natiyā." ⁶⁵ Itanğa iqua kukñuä quvqä huisä qäsä ätuminjuwi.

Ämaqä naqä iquauqä hinjuiqi, Ique kukñuä ämitkuwinqä‡

⁶⁶⁻⁶⁷ I imäkätqätanğuwänğa, mäptqä timäuqanğanı, qokä-apäkä iquauqä ämaqä naqä iqua, qu eeqänä aquvä äqänğuwı. Ii hiqäva-imäkkä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatänji. Aquvä e äqämbiyyi, Jisasi Iquenı iquauqä aquväqñqä iunğä ätuma äupiyyi, "Si Kraisi ne äminesñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä äkikqä Iquki sätäti, 'Nyi Qäqunjqä' natiyā" ätukuwi.

Iqu kimanı, "Nyi he etqanğmdqe, he quuvqä maeqiyqä ipñqäuä. ⁶⁸ Nyi he yatñqä heyqanğmdqänğanı, he kimanı mandqä ipñqäuä. ⁶⁹ İnğä etanğı, tänğata tiinı, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuanğisa pmetänğiyä" ätukqe.

⁷⁰ I tquanğa, ämaqä eeqänänğä iqua yatñqä tiinğä äwikuwi. "Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqukitanğä?"

Iqu kimanı, "Hiqä-hiuä ae äyä ätqäuä. Nyi Qäqunjqä" ätukqe.

⁷¹ I tquanğa, iqua "Ne Iqueqä suqenqä awä-tqä hñquaunğä tääqä matqä yatunğqe. Iqueqä-kiuä, manıuta tqanğı qätä qe äwiyänünä" ätukuwi.

23

*Jisasi Iqu, Pailoti iqueqätä, Heroti iqueqätä, hinüä iqi ätqäukqenqä**

¹ Inğanı ämaqä naqä eeqänänğä iqua ävaupiyyi, Jisasi Iquenı, Pailoti iquenyqä ätuma äukuwi. ² Äwimapiyyi, Ique kukñuä mitpnğä ipäqiyäpu, Pailoti iquenı tiinğä ätukuwi.

* **22:53** Matiu 26:58,69-75; Makä 14:54,66-72; Jonä 18:15-18,25-27 † **22:62** Matiu 26:57-68; Makä 14:53,55-65; Jonä 18:12-14,19-24 ‡ **22:65** Matiu 26:69-75; Makä 14:66-72; Jonä 18:15-18, 25-27 * **23:** Matiu 27:1-2,11-14; Makä 15:1-20; Jonä 18:28-19:16

“Ne Ämaqä Tqu quvqä tiinjä imäkätqätanġi äqunätunġue. Neyaqa ämaqä iquauqä kñuä indqänġe qui iwimäkätä, ‘He Romätanä ämiqä Sisa iqueni, mbqä takisi mäwqä pambiyä’ ätuätä, itanġa Iqueqä-kiuänġe, ‘Nyi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu he ämemqä atäunüä änyikqä Iqunä, hiqä Ämeyqä Naqä Iqunġqä’ ätuätñqeqä” ätukuwi.

³ I tquanġuwänġa, Pailoti iqu Jisasi Iqueni, yatñqä tiinjä äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqukitanä?”

Ga Jisasi Iqu kimanġi, “Si qe ätnyä” ätukqe.

⁴ Inġanġi Pailoti iqu, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, qokä-apäkä iquautäni, “Ämaqä Tque kukñuä mitmqä diñqe, Iqueqä suqä quvqe, hiñuä mäqunquä eänänä” ätukqe.

⁵ Inäqe, qu kukñuä yänänäqñqä tiinjä hui ätukuwi. “Iqu anä-himqä eeqänänġa qua Jutiya iunġi, qanä yäkenä itä, ämaqeu näqñqä ävätä, quvaqä äwqe, ävauqumuätätqänä. Iqu qua Galili iu ganä iäqetani, täqinyqä äpqäqeqä” ätukuwi.

⁶ Pailoti iqu, ii tqanġä äwiyäqe, “Ämaqä Tqu, Galilisanä Iqutanä?” ätukqe. ⁷ Qu “Nñqä” tquanġuwänġa, iqu, “Jisasi Iqu Heroti iqueqä ämitñqeuä äpqäqeqä,” kñuä vqanġi, Heroti iquenyqä ändowatkqe. Hea inġanġi, Heroti iqu Jerusälemä iu yakuä pmetanġanġi.

⁸ Heroti iqu Jisasi Ique hiñuä äqunäqe, iqu aquvänä ikqe. Ii tiinġi. Hiñuiqänänġi Iqu ämaqä mimäkqänänġä di imäkqanġi qätä äwiminġenġä, Ique hiñuä qunätñqä äwinyätä, “Iqu nyaqä hiñuä iqi, ämaqä mimäkqänänġä di imäkänä” kñuä vqanġi äpmaminġe. ⁹ Ique äwimeqanġa, nätmätqä kuapänänġinġä yatñqä vqanġqä-qe, Jisasi Iqu kimanġi mätkuä ikqe. ¹⁰ E tuätqätanġa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, kukñuä-suqenġä näqñqä iquatä, qäqi ätqäupu, Ique kukñuä yänänäqñqä ämitkuwi. ¹¹ Inġanġi Heroti iquä, iqueqä mäkä-iqä iquatä, Ique quvqä imäkäpu, kukñuä quvqä ätuäpu, gquä hämänänġä äñġuänänġä hñqu ämepu äwiyätäpu, Pailoti iquenyqä anġu ändowatukuwi. ¹² Hiñuiqänänġi Heroti iquä, Pailoti iquä, himä-wiunġä äpmaminġiyä-qe, hiunġi iqueni, iquaqu näueqä imäkñġiyi.

¹³⁻¹⁴ Ique anġi wimeqanġa, Pailoti iqu hiqäva-imäkqä naqä iquauñqätä, ämaqä naqä iquauñqätä, qokä-apäkä iquauñqätä, tääqä ätuätä aquvä ämaqiyäqe, tii ätukqe. “He Ämaqä Tquenyqä nyitä kukñuä jänä imäkätunquä ätuma äpäpu, tii ändquwiqä. ‘Ämaqe, qu gapmanqä iquauñġi hñġisanä itquapñqe, Ämaqä Tqu quvaqä kñuä indqänġe qui imäkätqänä.’ Inäqe, nätmätqä he ändquwinġe, nyi hiqä hiñuä iqinġi yatñqä ämitmänġanġi, Iqueqä suqä quvqe mämoqumueqä iqänä. ¹⁵ Itanġa Heroti iqu-pqe mämoqumueqä itä, nenyqä anġi ändowatqiyä. Ne Ique pizqä päsatunquä diñqe, Iqueqä quvqe, hma etanġi äqunänġueä. ¹⁶⁻¹⁷ Iinġinġe, nyi täñä-hunġenä äwimi, hiñuinä qunäwatmqänä.”

¹⁸ I tquanġa, qu eeqänänġi, manġa yänänäqñqä ätäpu, “Ämaqä Tqueni, pizqä äpäsatnä, Baräpasi iqueni nenyqä vquatäwatiyä!” ätukuwi. ¹⁹ Baräpasi iqu, Jerusälemänġi, gapmanqä iquatä mäkä äunäpu, ämaqä pizqä päsqanġi, guä äpmuatekuwä iquvi.

²⁰ Inġanġi, Pailoti iqu Jisasi Ique ävquatäwatätñqenġä winġanġi, anġu ätukqe.

²¹ Inäqe qu manġa yänänäqñqä tiinjä ätukuwi. “Zä-huätatä hueyä! Zä-huätatä hueyä!”

²² Ga anġunġi, “Sunqäwä? Iqu suqä quvqe, äki imäkätñqäwä? Ne Ique pizqä päsatunquä di, nyi Iqueqä suqä quvqä hui mämoqumueqä iqä-qae, täñä-hunġenä ävätmä, hiñuinä qunäwatmqänä” ätukqe.

²³ I tquanġqä-qe, qu manġa yänänäqñqä, “Jisasi Iqueni pizqä päkiyä!” ätqua äupiyyi, iqueqä manġi mändi äkittqäkuwi.

²⁴ Inġi Pailoti iqu, “Iquauä äwinġä dunä qänaknä wimqeqä” ätnġqe. ²⁵ Ämaqä, gapmanqä iquatä mäkä äunäpu, huizique äpäkkqä iquenyqä ätukuwinġe, Pailoti iqu

iqueni ävquatäwatqce. Itanğa Jisasi Iqueni, iquauä äwinqä iu qänaknä itä, ämaqä päsqä iquauqä hipa iu äwikqe.

Qu Jisasi Ique zä-huätatä äuekuwinqä†

²⁶ Qu Jisasi Ique ätuma äwäpu, ämaqä Saimonä Sairinisanä iqu, anä-himqä iunqä tä pätcätanği a äkiqätäpu, zä-huätatä hunqe, ique quamä äwiwätäpu, “Jisasi Ique qänaki wivändiyä” ätukuwi. ²⁷ Iqua Ique ätuma wätqätanğuwänğanı, qokä-apäkä kuapanä Ique qänaki äwivändkuwi. Iquautanä apäkä kuapanänä hiua, pmaqä ipu, knuä äqiyäpu, qänaki äwivändkuwi. ²⁸ Qu iinjä iqanğuwänğa, Iqu qänaki hiñuä ämoqunätä, “Apäkä Jerusälemätanä iuenä, Nyinyqä knuä maqiyqä pambiyä! Hiqä-hiuänqätä, hiqä ymeqänqätä qäpiyä” ätukqe. ²⁹ “Qakui tiinjqä. Hea qänakndanğanı, qu tii tpnuwi. ‘Apäkä qokitqä iuatä, ymeqä manyquä iuatä, ymeqä anuä mäwqä iuatä, qu quwqä-quwä aquvänä iqäuä.’ ³⁰ Hea inğanı, ‘Qoqonä iquenä, he qua täqi äpäknäpu, ktqä naqumuätäpiyä’ tpnuwiqä.‡ ³¹ Ii tiinjqä. Tanğanı qu zä eqä-tänä enqä-panä-qunä, suqä tä nyimäkätqänıwi, inı suqä quvqä imäkqä, zä yäuä äpitnqä enqä-panä iquauı, suqä äki iwimäkpnuwänqäwä?” ätukqe.

³² Itanğa Iqutä anäni, qu suqä quvqä imäkqä hnquaqui-pqe, pizqä päkpnqä ätuma äukuwi. ³³ Qu äupiı, hipkä ‘Ämaqä nyuänıqä’ ätminuwä iu ätimäupiı, Jisasi Iquesä, suqä quvqä imäkqä iquaquisä, zä-huätatä äuekuwi. Ämaqä hnquququ, Iqueqä hipa ämuangisa, huiziqueni, hipa qunamäuqänğisa äuekuwi.

³⁴ Ae äueqanğuwänğanı, Jisasi Iqu, “Apiquki, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäuvä. Nätmätqä tä nyimäkquwinqe, qu maqnqeçä” ätukqe. Inğanı qu Iqueqä gquetä ämuasmänqetä iwäsäupu, kikinä mapnqä hänä ikuwi. ³⁵ Jisasi Iqu zä-huätatä hunğanı, qokä-apäki hiñuä äqumbu ätqäuminıwi. Ämaqä naqä iqua, Ique äkasuwä ätuäpu, “Iqu ämaqä huiziunı hänä iqumuätqä-queqä. Itanğa Iqu Kraisi, ne mineyätnqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunıä ikqä Iqu etanğutqe, Iqueqä-kiuä hänä iqumuätnänä” ätukuwi. ³⁶⁻³⁷ Itanğa mäkä-ıqä iqua-pqe, Iqu-tänä qäqıqi äpäpu, äkasuwä ätupiı, wainqä-eqä yänänäqnqä äwäpu, “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iquki etanğutqe, Tqä-täuä yätamäkqä inyä” ätukuwi.

³⁸ Itanı Iqueqä nyuänä haqä yänıni, tuwanıä tiinjä äqäkuwi. “Ämaqä Tqu, Israitqä iquauqä Ämiqä Naqä Iqueqä.” ³⁹ Itanğa ämaqä quvqä Jisasi Iqutä zä-huätatä anä äuekuwä iquaqu, huiziqu äkasuwä tiinjä ätukqe. “Si Kraisi, ne äminesnqä Goti Hanjuwä Iqu atäunıä äkikqä Iqukitanä? Si Qäquki etanğutqe, yätamäkqe, Tqä-täuä änyätinä, ye-pqe inä yesnqeçä” ätukqe.

⁴⁰ I tquanğa, ämaqä huiziqu qätä äwiyäqe, äkasuwä tii ätukqe. “Hanä-ıqä Iqu ämeqä-pa, si-pqä inä ämenyä. Si iinjä ätätänğanı, Goti Hanjuwä Iquenyqä zä makinqä iqiyä? ⁴¹ Yeçä suqä quvqä imäkqeuta, hanä-ıqä tä meqanğueetanı, qu qäyunä yemäkqäuä. İnäqe Ämaqä Tqu, suqä quvqä maiqueqä” ätukqe.

⁴² Iqueni qäpu ätuäqe, “Jisasi Iquki, Si Ämiqä Naqä äpmetnänğanı, nyinyqä knuä indqänğtnqä” ätukqe.

⁴³ Ga, Jisasi Iqu kimanı, “Nyi naqä-qakuä äktqä. Tanğanı, si Nyitä qäukuä yänıni anä pmenqueä” ätukqe.

Jisasi Iqu äpäkonğqenqä§

⁴⁴⁻⁴⁵ Hiunıi quemisqeuta, awiyqä 3 kloknğanqä, mäptqä we maunqä itä, qua eeqänänä iunı hea äwäkqe. Inğanı, yuä naqänänä hiqäva-imäkqä anä yänğisa imaknminqe, inği-inği äpknğa äpäwäkqe. ⁴⁶ Inğanı, Jisasi Iqu tääqä yänänäqnqä ätätä, “Apiquki, Nqä quuvqe, Tqä hipa iqi eqänä” ätukqe. E ätuäqe, qe äpäkonğqe.

† 23:25 Matiu 27:32-44; Makä 15:21-32; Jonä 19:17-27 ‡ 23:30 Hosiya 10:8 § 23:43 Matiu 27:45-56; Makä 15:33-41; Jonä 19:28-37

⁴⁷ Ae äpäkonganga, mäkä-iqetanä naqä iqu, hinuä e äqunäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeu ämamäutä, “Ämaqä Tqueä suqä quvqä imäkqe, aaqeqä. Ämaqä Jänänänjä-queqä” ätkqe.

⁴⁸ Ämaqä eeqäpnä hinuä qumbnqä aquvä äqänminjuwä iqua, nätmätqä ii timäuqanji äqumbiyi, huäqä kiinjä wunqanqgetanji, quwqä quikuu ptqä äpäknäpu, aqämqä anji äukuwi.

⁴⁹ Inäqe Jisasi Iqueqä käyämaqä iquatä, apäkä ique Galilisa äwivändkuwä iuatä, qu nätmätqä tä timäuqanqgenqä kinä nänjisa hinuä äqumbu ätqäuminjuwi.

*Jisasi Iqueqä huiwi, pnqä ekuwinqä**

⁵⁰⁻⁵¹ Inqanji ämaqä hnqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe Josepä ique. Iqu Israitqä iquauqä anä-himqä Arämatiyatanä ique. Iqu ämaqä jänä-nju eä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeuqä hinuä äqänä äpmaminqe. Iqu Israitqä iquauqä ämaqä naqä iquautanä-que. Inäqe, ämaqä naqä huizi iqua, Jisasi Ique qui imäkpnqenqä knuä indqänätqätanguwänga, iqu, “änqiuqä” matqä iminqe. ⁵² Jisasi Iqu ae äpäkonganga, iqu Pailoti iquenyqä äwäqe, Jisasi Iqueä huiwinqä ätukqe. ⁵³ Pailoti iqu, “Yqä mayä” tquanqä, iqu Jisasi Iqueä huiwi zä-huätatä äuekuwiuta äma äpätä, yuä huäqä äutätä, ämaqä qua ptnqä iu ekqe. Ämaqä wiqä iunji, hikä mnä ae ätäpqiyanjuwä-qe, iunji ämaqä hnque pnqä maeqä injuwi.

⁵⁴ Hiunji iqueni, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä näwenyä imäkqänqanji. Mä Josepä iqu ii imäkqanqanji, Sämbatqä timäutnqä ikqe. ⁵⁵ Itanqä apäkä Galilisa Jisasi Iqutä anä äpkuwä iua, “Josepä iqu, Jisasi Iqueä huiwi qua äkiu pnqä eänqutiyä. Ä äänä itä eänqutiyä” tpu, hinuä qumbnqä, Josepä ique qänaki äwivändkuwi. ⁵⁶ Hinuä ae äqumbiyi, äväma äwäpu, marasinqätä, wetqä jinanä-weqätä näwinyä imäkepiyi, hiunji hapä pmeqänqanji, suqä ätänqä dunji qänaknä ipu, hapä äpmaminjuwi.

24

*Jisasi Iqu, qua buta anji ävaukqenqä**

¹ Hiunji hapä pmeqä ae äpäwqanqanji, zinuä matqänqanji, apäkä iua nätmätqä näwinyä ae imäkekuwi ämapiyi, ämaqä qua ekuwä dunqä äukuwi. ²⁻³ Qu iqi ätimäupiyi, hikä qua hovqä iunji mäpmäwänätanji äqumbiyi, yäpä yänqisa äpeyäpu, Naqä Jisasi Iqueqä huiwi mäwiqä itanji äqunqiwu. ⁴ Qu iinjä äqumbiyi, knuä kuapänä indqänäpu pmetanguwänga, ämaqä hnquaqu, gquä hämänänjä we-hunqä ipnqä, qäqiqi maqänä ätqäukiyi. ⁵ I tqäuqanqiyänqä, apäkä iua zä ipu, hipenjuä qua bu epu äpmakuwi. Itanqä ämaqä iquaqu tii ätukiyi. “Ämaqä hänjä Iquenyqe, he ämaqä pizqä iqua wiqeuñi, sunqä qävqä itqänäuä? ⁶ Iqu täqi mäwiqä inä, ae ävauqeqä. Mä Galili du yqänä äpmeqänqä, kuknuä etkqenqä knui anji hiyätnqeqä. ⁷ Iqu tiinjä äyä etkqeqä. ‘Qu Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqueni, suqä quvqä imäkqä iquauä hipa iqi wipnuwiqä. Itanqä qu Ique zä-huätatä huepnuwiqä. Hea hnquaqu äwitqe, hnquququeni anji vauniqeqä’” ätukiyi. ⁸ I tqanqiyänqä, iua Jisasi Iqu ätukqenqä knuä äwimakqe.

⁹ Iua iunji äväma äupiyi, ämaqä 11 iquautä, ämaqä huizi iquautä, nätmätqä hinuä äqunqwinqä awä ätukuwi. ¹⁰ Apäkä, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquau, kuknuä ätukuwä iua, ii tiinji. Mäliya Maktälatanä ii, Jonai, Mäliya Jemisi iqueqä känäu, itanqä apäkä huizi iuautä anä äpmaminjuwä iuatä, iuayi. ¹¹ Apäkä iuauqä kuknuinqe, ämaqä iqua, “Kuknuä qämä-qämä inqä änatqäuä” knuä vqanji, quuvqä maeqiyqä ikuwi. ¹² Quuvqä maeqiyqä ipiyitanji, Pitä iqu pämä

* 23:49 Matiu 27:57-66; Makä 15:42-47; Jonä 19:38-42 * 24: Matiu 28:1-15; Makä 16:1-11; Jonä 20:1-18

ätqäufce, qua ekuwä iunqä tnänä äwäqce, qonä äuktäutä, yuä huäqä äutäpu ekuwinä witanji äqunqce. Inğanj iqu nätmätqä iinjä äqunätäqñqä kñuä kuapänä indqänätä, anji äukqce.

Ämaqä hñquaqu, Emiyasiñqä äukiynqä†

¹³ Itanğa hiunji asä iquenji, wäunuanqä ämotquaminqä hñquaqu, anä-himqä hmbinyqä äuminjiyi. Anä ipiyqä yoqce, Emiyasiyi. Jerusälemätanji, kinä namji (11 kilomita). ¹⁴ Iquaqu qanä äwäsiyänğanji, nätmätqä eeqänänjä ii ätimäukqenqä kukñuä ätqämuinjiyi. ¹⁵ Iquaqu yatñqä ingäwätqätanjiyänğa, Jisasi Iqu iquaqu-tänjä qäqiqi äpätä, qanä anä äuminjuwi. ¹⁶ Iquaqu Jisasi Ique hinuä äqunjiyä-qe, “Tä, Jisasi Iqueqä” kñuä mindqänqä ikiyi. ¹⁷ Inji Iqu iquaqui tii ätukqce. “Qe qanä äpäsiyänğanji, squä-suanqä tätqänjinyqä?”

Iqu yatñqä e vqanğa, iquaquvqä hipenji huäqä-hunqä-quaqu ätqäukiyi. ¹⁸ Itanji, iquaquisanä hñqu, iqueqä yoqce Keleopasi iqu, kukñuä kimanji tii ätukqce. “Ämaqä, anä-himqä huitanä-huitanä Jerusälemänji kuapänä äpmenjuwä iutanji, nätmätqä tanğa ätimäukqenqce, Sinä qätä mäwiyqä inätanä?” ätukqce.

¹⁹ Iqu i tquanğa, Jisasi Iqu, “Squä nätmätqäwa?” ätukqce.

Iquaqu kimanji, “Nätmätqä Jisasi Nasäretqätanä Ique äwimeqenqä ätqueä” ätukiyi. “Iqu hinuä-tqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqisä, qokä-apäkä iuqä hinuä iqisä, wäunuatä kukñuatä, yänänäqñqä imäkkä Iqueqä. ²⁰ Neyaqä hiqäva-imäkkä naqä iquatä, ämaqä naqä huizi iqua-pqätä, qu Ique päkpnqä kukñuä ämitäpu, ämaqä iquauqä hipa iu ävquwinqätä, Ique zä-huätatä äuequwinqätä, ätätqänueä. ²¹ Kinganänji ne Ämaqä Iquenyqce, kñui tiinjä indqänätunqce. ‘Ämaqä Tqu, qokä-apäkä Israitqä iqune anji inätumeqä Iquvqä.’ Itanji kukñuä hñqu inänji. Qu Ique äpäsquwänğanji, hea hñquaqu ae äpäwqce, hñqu täsuänä. ²²⁻²³ Inji tanğanji, apäkä nesänä hnjuä, yäunjuä-yäunjuä injä inemäkkäüä. Zä-hinuä maqñqänğa, qua equwä dunqä äwäpu, Iqueqä huiwi hinuä moqunqä ipiyi, ne änemepu tii änatqäüä. ‘Ne Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñquaquänä äqunänjunä. Iquaqu, “Iqu hänjä äpmenä” änatqinyqä’ änatqäüä. ²⁴ Itanğa ämaqä nesänä hñqua, qua equwä iunqä äupiyyi, apäkä iua änatquwä-pa, e äqunänjuä. Iqua Iquenji hinuä mäqunquä iqäüä” ätukiyi.

²⁵⁻²⁶ I tquanjiyänğa, Iqu kimanji, “Qeyaqa kñuä indqänqce, hmanjqä” ätukqce. “Kukñuä hinuä-tqä iqua ätkuä eeqänänji, naqä-qakuä ätimäukqenqce, sunqä maqñqä enjinyqä? Qu Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ämineyätñqä ätekqä Iquenyqce, ‘Tänjä-hunqä tä ganä ämeqce, qänakndanji yoqä naqä meniqeqä’ äqäkuwiqä” ätukqce. ²⁷ I ätuäqce, Iqu kukñuä Mosisi iqtä, hinuä-tqä eeqänänjä iquatä, bukiu äqiyäunjuwinqä ätipäqiyätä, awä ätukqce. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu Iqueqä-kiunqä ätä äqänänqenqä, qakuä eeqänänji ämotquakqce.

²⁸⁻²⁹ Inğanji qu anä iquaqu pmanjqä-tänjä qäqiqi ätimäupiyi, Jisasi Iqu äwätñqä imäkñganğa, iquaqu, “Mäptqä ae äwiqce, hea hiätñqä iqäqä-qae, Si yesä anä pmetunqceqä” ätukiyi. I tquanjiyänğa, Iqu iquaquä anä pmanjqänä, anä yäpä yänğisa äpaqukqce. ³⁰ Qänakñji, Iqu buayä bnqä, iquaquä iquvanju anä äpmapiyi, Iqu buayä ämeqce, Goti Hanjuwä Iquenyqä ‘änğuiqä’ ätäqce, äkutätä, iquaqui vätnqä ipäqäkkce. ³¹ Iqu ävätnqä iqanğa, iquaquiyqä hinui ängüä äqänjiyi, “Tqu, Jisasi Iqueqä” näqñqä ämakiyi. Inğanji Iqu maqänä imatneqanğa, iquaqu Iquenji, hinuä mäqunquä ikiyi. ³² E imatneqanğa, iquaqu, “Ne hänaqce äpätaqänğanji, Iqu ye kukñuä äyätapätä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji kukñuä qakuä ämäyätqueqanğqänğa, yeyaqa äwqce, tä hänaqä enqä-pa äyasqeqä” ätnjiyi. ³³ I ätnjiyi, iquaqu Jerusälemänqä anğumä maqänä äukiyi. Iqi ätimävi, wäunuanqä ämotquaminqä 11 iquatä, ämaqä huizi

† 24:12 Makä 16:12-13

iquatä, aquvä äqämbu pmetangä äwimakiyi. ³⁴ Äwimeqanngiyännga, qu iquaqui, “Naqä-qakuia. Naqä Iqu angu ävautä, Saimonä ique äwimeqiyä” ätukuwi.

³⁵ Itani, iquaqu nätmätqä eeqänänjä hänaqä du äwimakqenqä awä ätukiyi. Itanga iquaqu, “Ye Iqueni, buayä yätapqannganä hinuä äqunänueä” ätukiyi.

Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä iquau äwimakqenqä‡

³⁶ Qu kuknuä i tqämanätqätanguwännga, Jisasi Iqu iquauä awä iqi ätqäukqe. I ätqäuke, “Heqä äwqä hanuä enyänä” ätukqe. ³⁷ I tquannga iqua yänuä ipu, ‘Hikuapqeqä’ ätäpu, zä ikuwi. ³⁸ Iwä Iqu tii ätukqe. “Äwqä hanuä minqä, knuä kuapanä sunqä indqänäpu pmenäuä? ³⁹ Nyaqä hipaitä, yukitäni, hinuä qumbiyä. Ii nyinjä. Nyaqä huiwiu a äminiyäpu, näqnqä mapiyä. Nyi guwä-tänjä, yänjä-tänjunqä. Hikuapqä iqua, iinjäqua manä” ätukqe. ⁴⁰ Iqu iinjä ätuäqe, Iqueqä hipaetä, yukitä ämotquakqe. ⁴¹ Iqua aquvänä ipiyä-qe, “Naqä-qakuätiyä? Quanngitiyä?” knuä indqänätqätanguwännga, Iqu, “He buayä hui ämenäuä?” ätukqe. ⁴² Iqu e tquannga, iqua hämapäkä häkiyä äyäqäkuwi, hngini, Ique äwikuwi. ⁴³ Iqu ämotauqe, iquauqä hinuä iqisa ängqe.

⁴⁴ Inngani, Iqu tii ätukqe. “Nyi hesä yqänä äpmamänngani, ‘Kuknuä eeqänänjä Nyinyqä, bukä Mosisi iqu äqäkqeutä, hinuä-tqä iqua äqäkuwiutä, apqä tqä iqua äqäkuwiutäni, ii naqä-qakuinä timäuniceqä’ äyä etminqeqä” ätukqe. ⁴⁵ Iinjä ätuäqetani, iqua Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqenqä qakuä eeqänänjinqä näqnqä mapnqä yätamakqä äwikqe. ⁴⁶ Ga tiinjä-pqä inä ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätä äqänänä. ‘Krais, Goti Hanjuwä Iqu ämeyätngä ätekqä Iqu, tänjä-hunqä menqiyä. Itanga qua äptepqä dunji, hiunji hnguaqu äwitqe, hngququqenji, angi ävaunqiyä. ⁴⁷ Itanga ämaqä eeqänänjä iunji, qu Iquenyqä awä tpujqäuä. Ämaqe, quwqä knuä äkunmäkmbu, suqä quvqe ävquatämäuqenqätä, Goti Hanjuwä Iqu äwqä hanuä imäknätä, quwqä suqä quvqe huätä mamäuqenqätä awä tpujqäuä. Kuknuä awi, Jerusälemä iu ganä tpujqäuä’ ätä äqänänä. ⁴⁸ He nätmätqä tä hinuä äqunquwinqe, awä-tqä-quenä epnqeqä. ⁴⁹ Nätmätqä änguanänjä Apiqu etapäninqä ätkqe, Nyi henyqä ändowatmqänä. He, yänänäqngä qäukuä haqä yätutanji emetqännganqä, anjä-himqä täu pmetpnqeqä” ätukqe.

Goti Iqu, Jisasi Ique, qäukuä yätunqä ätuma ekqenqäS

⁵⁰ Jisasi Iqu Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä iquaunji, anjä Betani iunqä ätuma äukqe. Iqi ätimäupiyi, Iqueqä hipa haqä yätqä eätä, Goti Hanjuwä Iqu, iquau ängua miwiyätngenqä tääqä ätukqe. ⁵¹ Iqu e ätuäqe ävämeqannga, Goti Hanjuwä Iqu qäukuä haqä yätunqä ätuma qe ekqe. ⁵² Inngani iqua qonjä äuktäupu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupiyi, aquvänä ipu, Jerusälemänqä angi äukuwi. ⁵³ Inngata-tinji, iqua hiunji ique-ique, hiqäva-imäkqä anjä ququawiu äpmapu, Goti Iquenyqä “änguiqä” ätäpu, Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäuminjuwi.

Kuknjuä änguä we-hunqä-täni, Jonä iqu äqäkqe Yätamakqä kuknjuä hinuiqänjä iquvi

Kuknjuä änguä we-hunqä-tänjä ique äqäkqe, Jonä iqu, Jisasi Iquenqe, “Goti Iqueqä Kuknjuä Iqu ämaqä-qu eätä, neyaqä awä iqi äpmenä” ätkqe. Itanğa Jonä iqu, tiinänqä äwiŋqce. Qokä-apäki, qu Jisasi, Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, quuvqä eqiyäpu, ga qu näqŋqä tii hepŋqänänjä. Ämaqä, Goti Iqu kuknjuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune anği inetmetŋqä ändowatkqä iqu, ii Jisasi Iquvi. Itanğa Jonä iqu näqŋqä tii eä, Iqueqä tuwanuä tä, i äqäkqe. Ämaqe, qu Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämipqe, qu hänä hea ique-ique änguänä pmeqe mapnuwänqä. (20:31 hinuä qunyä).

Hinuiqänji Jonä iqu, “Jisasi Iqu, Kuknjuä Goti Iqutä kinganä anä äpmaminqä Iquvqä” änatkqe. Iwä qänakŋi Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänji, imäkminqenqä ätkqe. Ii ne hinuä näqŋqce, tii eatunqce. Jisasi Iqu, ämaqä, Goti Iqu kuknjuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune anği inetmetŋqä ändowatkqä Iquvqä. Ga Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iquvi. Itanğa Jonä iqu, Jisasi Iqu, ämaqe mimäkqänänjä di imäkminqä iutanä qakuinqä-pqe, inä änatkqe. Iutanji ne hinuä tii ae äyä äqunänqce. Ämaqä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyäpu, Ique qänaki äwivändkuwi. Ä ämaqä hui, quuvqä heqiyqänqce, mäwiŋqä ikqe.

Itanğa saptä 13-17 iunji, Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqueqä himä-wiunqä iqua, a kiquätŋqä ikuwänğa, nätmatqä heatqä inğa ätimäukqenqä ätkqe. Inğanji Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuanqä ämotquaminqä iquatä äpme, iquauŋi, kuknjuä änguä hui inä ätuminqce. Qänakŋi, himä-wiunqä iqua, Jisasi Ique a äkiqätäpu, kuknjuä ämitäpu, Iqueni zä-huätatä äuekuwi. Itanğa kuknjuä yäpaki, Jisasi Iqu anği ävauqanğanji, wäunuanqä ämotquaminqä iqua, Ique hinuä äqunqcuwinqeyi.

Nätmatqä hŋquenyqe, ne Jonä iqueqä bukä iu hinuä kuapä äqunätunqce, ii qokä-apäkä iuqä suqä hänä pmapŋqä dutanji, Jisasi Iqu kuknjuä ktqä enqä-pa ätkqeyi. Inji kuknui, yunuinqä, eqenqä, bretqenqä, we-hunqenqä, guä wainqenqä, itanğa, sipsipqä miqenqce, ne hinuä äqunätqunju.

Kuknjuä hänä-pmeqä-tänjinqä

¹ Qua tqcu mimäkqä änyä etanğanji, Kuknjuä Iqu ganä äpmaminqce. Itanğa Kuknjuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutä anä äpmaminqce. Kuknjuä Iqu, Goti Hanjuwä Inänjä-quvi. ² Ainğa nätmatqä mimäkqä änyä etanğanji, Kuknjuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutänji anä äpmaminqce.

³ Iinä etanği, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä imäkätäqänğanji, nätmatqä eeqänänjä Kuknjuä Iquesanä imäkkqe. Hänäqä huiziutanji, nätmatqä hui, mimäkqä pa ikqe. ⁴ Iinä etanği Kuknjuä Iqu, hänä-pmeqä quatä Iquvi. Itanğa hänä-pmeqä tqcu, qokä-apäkä iuqä We-hunqä Vqä Iquvi. ⁵ We-hunqä Iqu, hea witanqceunji, we eumäkätqätanğa, hea iqu, Iqueni mämäwqätäuqä itŋqce.

⁶ Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hŋqce ändowatkqe. Iqueqä yoqe, Jonä iquvi. ⁷ Jonä iqu inğanji, We-hunqä Iquenyqä qokä-apäkiu awä tqcuangi, qu iqueä kuknui qätä äwiyäpu, We-hunqä Iquenyqä quuvqä heqäpŋqenqä äpkqe. ⁸ Jonä iqu We-hunqä Iqu maetqe, iqu We-hunqä Iquenyqä awä tuätŋqä iquvi. ⁹ I tätqätanğanji, We-hunqä

naqä-qakuä qokä-apäkä eeqänänjä we wumäkquätñqä Iqu, qua täuñqä pätnqä iminqe.

¹⁰ Kukñuä Iqu qua täu äpmeñqe, qua tqü Goti Hanjuwä Iqu Kukñuä Iquesanä qäyä imäkkqänqä, qua täu äpmapiyä iqua Kukñuä Iquenyqe, yoqä mäwqueqä ikuwi.

¹¹ Iqu Iqueqä quae qäyä timäuqanji, quvämaqä iqua, Iqueni mitmeqä danä ikuwi.

¹² Inäqe, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, itmakuwä iquauni, Kukñuä Iqu qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä timäupñqä imäkkqe. ¹³ Qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä ätimäuquwi, qu hinji ämaqä qua täutanä hñqu hemeqanji ätimäuquwä maetqe, Kaniqu Goti Hanjuwä Iqu imäkqanji ätimäuquwi.

¹⁴ Kukñuä Iqu, täkä ämaqä ne enqä-panä-qu imänätä, neyaqä awä iqi äpmaminqe. Iqu ämaqenqä kuapä äwinyätä äñguä Iwimäkqä-qu eä, itanğa naqä-qakuänänñqä Motqueqä Iquvi. Itanğa Ymeqä Kiuänänjä Iqu, Iqueqä Kaniquesa yänänäqñqä ämeqäqä di, ne hinjä äqunänqque.

¹⁵ Iinjä etanji, Jonä iqu Iquenyqe awä-tqä-quvi. Manjä yänänäqñqä tii ätukqe. “Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iqu, Iqueä yoqe, nyaqeuni ämäwqätäunqiyä’ etätñqä Iqu, Iqu tä Qäquvi. I ätätñqe, quati tiinjä etanjiyi. Nyi nipai manyinyquänqanji, Iqu äpmaminqe” ätukqe. ¹⁶ Iqu ämaqenqä kuapä äwinyätä äñguä Iwimäkqä-qu eä, neñi nätmätqä äñguänänji, tätä änätapätqäuä. ¹⁷ Kukñuä-suqenqä näqñqe, ne Mosisi iquesa ämequä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqenqä äwinyätä äñguä iwimäkqenqätä, Iqueqä suqä naqä-qakuñqätä näqñqe, Jisasi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjä ikqä Iquesa ämeque. ¹⁸ Ämaqä-pqä hui Goti Hanjuwä Iqueni hinjä ae äqunätqänjuwä hmanji. Inji Iqu Goti eä, Ymeqä Hñqunänjä, Kanikutä anä äpmanyä Iqu, neñi Goti Hanjuwä Iquenyqä ämänätqueqi.

*Jonä asñä-qäyqä iquenqä**

¹⁹ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminjuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva-qäyqä hñquatä itanğa, Iqueqä anju wäunjä imäkqä hñquatä, Jonä iqueni, “Si tqukikä?” ätuäpu, ique yatñqä wipñqä, Jerusälemäta dowatqanğuwänğa, Jonä iqu awä tii ätukqe. ²⁰ Iqu qätenä mäwiyqä itä, äti tii ätukqe. “Nyi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjä ikqä iqunä maetqenä” ätukqe.

²¹ “Inji si tqukikä? Si Laisa iquki maeqä enä?” ätuäpu yatñqä äwikuwi.

I tquanğuwänğa, Jonä iqu, “Nyi Laisa iqunä maetqenä” ätukqe.

“Inji Mosisi iqu hinjä-tqä hñquenyqä ätkqe.† Si qäquki maeqä enä?” ätuäpu yatñqä vqanğuwänğa, iqu “Oeyä” ätukqe.

²² Iqu “Oeyä” i tquanğanji, “Ämaqä ne änandowatquwä iquau anğumä äwätanä tuatunqenqe, si tqukiyi? Inji si tqä-täunqe, äänä ttñqäwä?” ätukuwi.

²³ I tquanğuwänğa, Jonä iqu kukñuä hinjä-tqä Asayä iqu ätkqeuni, ämetä ätukqe.

“Nyi ämaqä anjä avqñqä imda manjä ätätmä, ‘Naqä Iqueqä hänaqe jänänä imäkpiyä’ tqä iqunqä.”‡

²⁴⁻²⁵ I tquanğuwänqanji, ämaqä i ändowatkuwä Parisi iqua, iqueni yatñqä ämipu tii ätukuwi. “Si Kraisi Iquki maeqä eänjä, Laisa iquki maeqä eänjä, itanğa hinjä-tqä iquki maeqä eänji, inji si ämaqä asñi, suñqä qäyätqänjinyä?” ätukuwi.

²⁶ I tquanğuwänğa Jonä iqu, “Nyi asñi, eqetä äqäyätqänänä. Inäqe, heyaqä awä iqinji, hñqu ätqäuä. Iquenyqe, he änyä maqñqä eänjäuä. ²⁷ Iqu nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iquvi. Itanğa Iqueä yukä muasmänqä quvätmñqe, nyi äñguänänjunä maeqä injänä” ätukqe.

* 1:18 Matiu 3:1-12; Makä 1:1-8; Lukä 3:1-18 † 1:21 Kukñuä-suqä 18:15, 18 ‡ 1:23 Asayä 40:3

²⁸ Kuknuä iinji, eqä Jotänä yätäqä nängisa anä-himqä Betani iu ätnjuwi. Iqini, Jonä iqu ämaqä asnjä äqäminqe.

Goti Iqueqä Sipsipqä Meqä Iquenyqä

²⁹ Kuknuä i ätnjuwä awingani, Jonä iqu, Jisasi Iqu iquenyqä pqaŋgi äqunäqe, “Goti Hanjuwä Iqueqä Sipsipqä Meqä, ämaqä qua täutanä iquauqä suqä quvqä huätä mamäuqä Iqu, Täsqukänä” ätukqe. ³⁰ “ ‘Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iqu, Iqueä yoqe nyaqeuni ämawqätäunä’ ätätmä, itaŋga ‘Nyi nipai manyinyquänqani, Iqu ganä äpmaminqeqä’ ätätnqä Iqu, nyi Ämaqä Tquenyqä ätätnqeqä” ätukqe. ³¹ “Ämaqä Tquenyqe nyi maqnqä ekqä-qe, Israitqä iqua Iquenyqä näqnqä hipnqenqä äpätmä, eqetä asni i äqäyätqänänä” ätukqe.

³² Jonä iqu iqueqä hinuitä hinuä äqunqenqä, “Qäukuä yätutani, Dnä Äŋguä Iqu ynjä-heeqä enqä-pa äpäqe, Iqutä pmeqanqä äqunänqeqä” ätukqe. ³³ “Ämaqä Tquenyqe nyi änyä maqnqä ekqä-qe, nyi asni eqetä qämqä änändowatkqä Iqu tii ändkqe. ‘Si tqä hinuitä Dnä Äŋguä Iqu äpätä, ämaqä hnqutä pmeqanqä äqunäni, Ämaqä ii Qäqu, ämaqeu Dnä Äŋguä Iqutänä asnjä qiyäninqe, Qäqueyqä,’ ändkqeqä” ätukqe. ³⁴ “Nyi nqä hinuitä hinuä äqunänqä etanqä, nyi he i etqä, ‘Tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Qäquvqä’ ” ätukqe.

Ämaqä hnqua, Jisasi Ique qänaki äwivändkuwinqä

³⁵⁻³⁶ Ängumä awinga-mändani, Jonä iqu iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hnquaqutä ätqäupu, Jonä iqu, Jisasi Iqu sä mäwqätäuqanqä äqunäqe, “Goti Hanjuwä Iqueqä Sipsipqä Meqä Iqu, Nänqiyqukuanä” ätukqe. ³⁷ Itani wäunjuänqä ämotquaminqä iquaqu i tqanqä äwiyi, iquaqu Jisasi Ique qänaki äwivändkiyi.

³⁸ Inqani Jisasi Iqu qänaki hinuä ämamäukqe, iquaqu Ique qänaki äyä wivändätanqinyä äqunäqe, “Qe sunqä qengangikä?” ätukqe.

I tqanga iquaqu, “Lapai iquki, si äŋgi äpmanä ikitqäninyä?” ätukiyi. Kuknuä ‘Lapaiqä’ ätnänqä tqä, ‘Näqnqä-vqä iqukiyä’ ätnä.

³⁹ I tqanqiyänqä, Iqu iquaquini, “Qe Nyi äpmejqeuni, hinuä qunqiyänqänä äwanä” ätukqe.

I tqanqä äwiyi, 4 klokä iunji, iquaqu Iqutä äupiysi, Iqu äpmaminqeuni hinuä äqunäsinyä, hiunji iqueni Iqutä äpmakiyi.

⁴⁰ Jonä iqu i tqanqä äwinyä Jisasi Ique qänaki äwivändkiyä iquaqu, hnqu Endru iquvi, Saimonä Pitä iqueqä kätä-känqeu. ⁴¹ Endru iqu Jisasi Iqueni äväma, Saimonä iquenyqä ganä äwäqe, “Ne Mäsayä iqueni hinuä äqunänqä” ätukqe. Kuknuä Mäsayä ätnänqä iqu, ‘Kraisni ne ämineyätqä Goti Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä iqueqä’ ätnä. ⁴² I ätuäqe, Endru iqu iqueni Jisasi Iquenyqä ätuma äukqe.

Äwimeqanqiyänqä, Jisasi Iqu Saimonä ique äqunäqe, “Si Saimonä iqukiyqä. Tqä tniqeqä yoqe, ‘Jonäuä’ ätminjuwi. Tqä yoqe, ‘Sipasiuä’ qondnqeqä” ätukqe. Yoqä iinji, Pitä-qe, asä qeyi. Yoqä iquaquvqä quati, hikä äknänä ätnä.

Jisasi Iqu, hnquaqi tääqä ätuätumakqenqä

⁴³ Awingani, Jisasi Iqu Galilinqä wätinqä itä, Iqu Pilipä iquenyqä qävqä äwäqe, iqueni, “Nyi qänaki nyivändiyä” ätukqe. ⁴⁴ Pilipä iqu anä-himqä Betsaitä pmeqä-quvi. Inji Endrutä, Pitätä, anä asitanä iquaquvi.

⁴⁵ Itaŋga Pilipä iqu, Nataniyoli iquenqä qävqä äwäqe, tii ätukqe. “Mosisi iqu, bukä kuknuä-suqenqä ätnä qänätanqä iu, ämaqä hnquenyqä äqäkqe. Itaŋga hinuä-tqä-pqä iqua, asä iquenyqä tuwanuä äqiyekuwi. Ämaqä iqueni ae ämäqumuequnä. Iqu Jisasi, Josepä iqueqä hiknä, anä Nasäretqä-tanqä-qeqä” ätukqe.

⁴⁶ I tquanğa Nataniyoli iqu, “Änäändiyä? Anjä Nasäretqätäni, nätmätqä änguä hui timäunqutiyä?” ätukqe.

I tquanğa, Pilipä iqu, “Si äpätnä hinuä qunyä” ätukqe.

⁴⁷ Jisasi Iqu, Nataniyoli iqu Ique wimetnqä iqanđi äqunäqe, Iqu iquenyqe, “Israitqä naqä-qakuı täsqukanä. Iqu suqä quanđä di, mimäkqueqä” ätukqe.

⁴⁸ I tquanğa, Nataniyoli iqu, “Inđi Si nyinyqe, näqnqä äänä ämanä tnyä?” ätuätä, Jisasi Iquenđi yatnqä äwikqe.

Yatnqä e vqanđanı, Jisasi Iqu iquenđi, tii ätukqe. “Pilipä iqu si änyä äkimetnqä iqanđanı, Nyi si zä-eaqä iqueä quatä iqi pmetanđnä äkqänänqeqä.”

⁴⁹ I tquanđanı, Nataniyoli iqu, “Näqnqä-vqä Iquki, Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki eänä, itanđa Israitqä iquneqä Ämäneyqä Naqä Iqukiyqä” ätukqe.

⁵⁰ I tquanğa, Jisasi Iqu, “Nyi sinđi, ‘Zä-eaqä iqueä quatä iqi pmetanđnä äkqänänqeqä’ ktqanđqenqä, si quuvqä i eqinyä. Nyi inđä äktqe, ii wänqe. Nätmätqä naqänänđä hñquaunđi, si qänaki hinuä qundñqinyä” ätukqe. ⁵¹ Jisasi Iqu i ätuäqe, tii-pqä inä ätukqe. “Nyi he naqä-qakuä etqä. Qäukuä qnđanı äütänätä, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua, Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqueä haqeqisa äyäpu, äpäpu itqätanđpi, qumbñqäuä” ätukqe.

2

Jisasi Iqu, wainqä-eqä imäkkqenqä

¹ Awinđatanä huiziunđi, anđä-himqä Kana, qua Galili iunđi, qokä-apäkä hiyaqu ämanyinđqä iqanđinyä, Jisasi Iqueqä känäe iu äpmaminqe. ² Itanđa Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminđqä iquatä, i manđanđinyä iunđä kukñuä tquanđä, iqua-pqe iu anä äpmaminuwi. ³ Wainqä-eqe qäpu hiqanđa, Jisasi Iqueqä känäe, “Qu wainqä-eqe qäpu ängäuä” ätukqe.

⁴ I tquanđanı, Jisasi Iqu, “Naye, si inđi sunqä dnyä? Nqä ii imäkqenqe, änyänjčä” ätukqe.

⁵ Inđanı Iqueqä känäe wäunüä imäkqä iquaunđi, “He Iqu hetqanđutqeunä imäkpiyä” ätukqe.

⁶ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä suqä hñqu tiinđi. Goti Iqueqä hinuä iqi änguä hipnqä dinqe, qu asnä äqänäpu akiyä änyminuwi. Eqetänđi, inđä imäkmbnqe, hikiu iquqonämäupu, eqä-häkä imäkuwä 6 iqi ätqäuminuwi. Eqä-häkä inđä hñqu iomäupqe, ämaqä hñqu kiqä-kiuänä mämeqe, 100 litä-quayi.

⁷ Känäe i tquanğa, Jisasi Iqu wäunüä imäkqä iquaunđi, “He häkä tquau eqä equatimepiyä” ätukqe. I tquanğa, iqua häkä iquaunđi, manđuä equatimäukuwi. ⁸ Iqua eqä i iomeqanđuwänđa, Jisasi Iqu, “He tänđanı eqä hui iopu, ämaqä ymisänä miqä ique äma wipiyä” ätukqe. I tquanğa, iqua Iqu tquanđqä-pa ikuwi.

⁹ Inđanı aanđä eqe, wainqä heqanđi, ämaqä ymisänä miqä iqu yamwiqä ikqe. Wäunüä iqä eqä iopiyä iqua, qu wainqä-eqä hiqanđqenqä näqnqä etanđuwäqe, ymisänä miqä iqu maqnqä eä, iqu ämaqä apäkä meqanđqä ique kukñuä ätuätumeqe, tii ätukqe. ¹⁰ “Ämaqe tii iqe. Wainqä-eqä änguänänđi, ganä maepnä. Itanđa qu eqä kuapänä änäpu, hiqiiyqä heqanđuwänđa, wainqä-eqä huizi di inđa mapñqänänä. Inđä qäyä etanđi, si wainqä-eqä änguänänđä zä enđi, tänđa äyä ämaenyä” ätukqe.

¹¹ Nätmätqä ämaqä hui mimäkqä iminuwä, Jisasi Iqu anđä-himqä Kana, qua Galili iunđi, i qe imäkätä, Iqueqä yänänäqnqe ämotquetä ipäqäqke. I äqumbiyi, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminđqä iqua, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

¹² Jisasi Iqu i imäkäqetani, Iqutä, känaisä, känguäkatä itanga Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatäni, qu anä Kapänamänqä äwäkuwi. Itanga qu iqini, hiunji hatnä hmbu äpmakuwi.

*Jisasi Iqu, hiqäva-imäkqä anj jänä imäkkqenqä**

¹³ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä hiunji naqänänä, Pasopa ätätqänuwä iqu qäqi etangi, Jisasi Iqu Jerusälemänqä ekqe. ¹⁴ Äyäqe, iqini Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anä ququawä iqini, ämaqe qu bulumäka-sua, sipsipqä-sua, itanga ynjä-heeqä-sua mbqänqä imäkäpu, ga hñqua quamä äpmapu mbqä yanä nyätqätangä äqunqge. ¹⁵ Iinjä äqunäqe, Iqu guä hui ämeqe, äqäyakoquvätä jävqä imäkäqe, hiqäva-imäkqä anä iutani eeqänänä huätä äpäsawqatkqe. Bulumäka-pqä, sipsipqä-pqä qäsänji. Itanga ämaqä mbqä huitani tñänqä imäkäpu vätqätanguwä iquauä mbqe bi ämäquvatämäutä, mbqä hevqe yiwanä ämamäukqe. ¹⁶ I itä, ämaqä ynjä-heeqä mbqänqä imäkätqätanguwä iquauji, “Täqini huätä äma äupiyä. Nqä Apiqueä anj, he mbqä meqä anä mimäkqä pambiyä” ätukqe.

¹⁷ Jisasi Iqu i imäkqanğa, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, “Goti Hanjuwä Iquki, saqä anjñqä kuapänä änyinätäqe, nyaqä yäpä tämñi änä manyimänqä iqiyä”† tnätangqenqä knuä äwikqe.

¹⁸ Jisasi Iqu i imäkqanqenqä, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä iqua, Iqueni, “Si nätmätqä ämaqä mimäkqä di äki imäktñqäwä? Si nätmätqä imäkñä tä, yoqä naqe äkita ämanä imäkinyä, ne mänätquayä” ätukuwi.

¹⁹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu ätukqe. “Hiqäva-imäkqä anä tqe huätä äpnemäpqe, anğumñi Nyi hiunji hñquaqu-hñquenyä mätmqänä.”

²⁰ I tquanğa, Israitqä iqua tii ätukuwi. “Hiqäva-imäkqä anä tqe määtqätangä quväukuä 46 ämäwqätäukqä enqe, Si ‘Nyi anğumñi hiunji hñquaqu-hñquenyä mätmqänä-qe,’ änäänqä tnyä?” ätukuwi. ²¹ Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anä iquenyqä ätukqe, Iqu Iqueqä huiwinqä ätkqe. ²² Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, kukñuä i ätukqä iquenyqe, hui äwinyminqä-qe, Jisasi Iqu qua buta hñjä vauqanğa, qu knuä inğa äwikqe. Inğanj iqua Goti Hanjuwä Iqueqä bukiu tnätangqenqätä, Jisasi Iqu ätkqenqätäni, quuvqä eqiyäpu naqä-qakuä imäkkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqe qä suqenqä näqñqä ekqenqä

²³ Israitqä iqua hiunji naqä Pasopanğa, ämaqä kuapänäni, Jisasi Iqu Jerusälemä iqi äpme, hiqñqä ämaqä hui mimäkqe imäkätqätangi äqumbiyi, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ²⁴ I iqanğuwä-qe, Jisasi Iqu ämaqä eeqänänänqä näqñqä äñğuanänä eäqä-qae, Iqu qunqä quuvqä maeqiyqä ikqe. ²⁵ Jisasi Iqueni, ämaqä hñqu-pqe ämaqä hñquenqe, ‘Iinjä-iinjqe’ mätmqä yänä. Iqu ämaqe uqä suqä eeqänänänqä näqñqä hiänä.

3

Jisasi Iqu, Nekitimäsi iquä, kukñuä ätñgiyinqä

¹ Parisi iquautanjä hñqu, iqueqä yoqe Nekitimäsi iquvi. Iqu Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä ämiqä iquautanjä hñquvi. ² Iqu Jisasi Iquenyqä heatqänğa äpäqe, “Näqñqä-vqä Iquki, ne näqñqe, si näqñqä motqueqä Goti Hanjuwä Iqu äkndowatqä Iqukiyqä” ätuätä, tii ätukqe. “Ämaqä hñqu nätmätqä ämaqä hui mimäkqänäni Si imäkätqänä-panä iinj, mimäkqä danä yänä. Goti Hanjuwä Iqu iquä anä sätäti, i imäkänqiyä” ätukqe.

* 2:12 Matiu 21:12-13; Makä 11:15-17; Lukä 19:45-46 † 2:17 Apqä Bukä 69:9

³ I tqaŋga, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänjä ktmqeä. Ämaqä hŋqu, aŋgumä* ymeqä dänjä hayuqä ii enqä-panjä mimänqä itqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqä duŋi, hiŋuä mäqunquä danä iquänqiyä” ätukqe.

⁴ Itañi Nekitimäsi iqu yatŋqä tii äwikqe. “Iqu ae ämaqä naqä qoyanä enqe, ymeqä dänjä hayuqä ii enqä-pani, äänä itä imänätŋqäwä? Iqu känai iquenji aŋgumä nyuetŋqä diŋqe, känäwä äwqä imŋi aŋgumä mamŋqä yänqiyä” ätukqe.

⁵ Ga Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänjä ktmqeä” ätukqe. “Ämaqä hŋqu eqetä, itañga Dŋä Äŋguä Iquesatä, ymeqä dänjä hayuqä enqä-panjä mimänqä itqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqä duŋi mäpeyqä danä iquänqiyä. ⁶ Ämaqä huiwiqumä änyuetqe, iqu huiwä-quvi. Inäqe Dŋä Äŋguä Iqu änyuetqe, iqu quuvqä-quvi. ⁷ Si Nyaqä kukŋui, ‘He aŋgumä ymeqä dänjä imämbŋqeä’ tqaŋgqenqä, yäunüä miqä isŋqeä. ⁸ Yuŋuä kiqä äwinyätanqä du äqunätä, huuwqä tqaŋgqenä äwiyätanqanji, äŋgisa äpätä, äŋgi äwqutiya-qe, si maŋqä esnä. Inji ämaqä Dŋä Äŋguä Iqu änyueqäqe, qu eeqä asänänjä iŋiqä” ätukqe.

⁹ Ii tqaŋga, Nekitimäsi iqu, “Si e ätŋi, änäänqä tnyä?” ätuätä yatŋqä äwikqe.

¹⁰ Yatŋqä i vqanqä Jisasi Iqu ämävauqe, “Si Israitqä iquauqä näqŋqä motquequki enji, nätmätqä täŋqe näqŋqä mämeqe, äänä itnä inyä?” ätukqe. ¹¹ “Nyi naqä-qakuänänjä ktmqe. Ne näqŋqä eanä hiŋuä äqunätunquä duŋqä etätqanju. Inäqe he neyaqä kukŋuä duŋi, naqä-qakuä mimäkqä iqäüä. ¹² Nyi nätmätqä qua täunŋqä tqaŋgqe, he quuvqä maeqiyqä iquwi, ga Nyi nätmätqä qäukuä yätunŋqä hetqanqundqe, he quuvqe äänä ipu heqäpŋqäwä? ¹³ Ämaqä hŋqu qäukuä yätunqä mäyqä inqe. Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqunä, qäukuä yätu äpme äpqeä. ¹⁴⁻¹⁵ Inji ämaqä quuvqä eqämipqä eeqänänjä iqua, hänjä hea ique-ique pmeqe mapnuwä diŋqe, ii tiinji. Anjä avqŋqä imä, Mosisi iqu qämakä imäkätä, zä imasätä, äma äpekqä-pa,† Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iquenji, qu i äma pepŋqäüä” ätukqe.

¹⁶ “Goti Hanjuwä Iqu ämaqä qua täunŋqä huäqä kiinjä wunqanji, Iqu Iqueqä Ymeqä Kiuänänjä Ique äwikqe. Ga inji, ämaqä tqu-tqu Iquenyqä quuvqä eqämipqe, qu eeqänä qui mimäkŋqä danä, hänjä hea ique-ique pmeqe mapnuwi. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä Iquenji, ämaqä qua täunä iuqä suqä quvqe iwäsäutŋqä ändowatkqä mäetqe, Iqu iquauŋi hänjä iqumuatätŋqä ändowatkqe. ¹⁸ Itañga ämaqä tqu-tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqämipqe, iquauŋi suqä quvqenqä miwäsäuqä yäniqe. Itañga ämaqä tqu-tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Kiuänänjä Iqueqä yoqenqä quuvqä maeqiyqä imitpqe, iquauŋi iuta suqä quvqenqä ae iwäsäuä. ¹⁹ We-huŋqä Iqu qua täunqä qäyä äpŋqanqä-qe, ämaqe, suqä quvqä imäkäpiyŋqä We-huŋqä Iquenji tuwä äwiyäpu, hiawiqä imqä äwinyä. Suqä injiuta iwäsäunä. ²⁰ Ämaqä suqä quvqä imäkätqanjuwä iqua, suqä quvqe ätnänqäqi äti witŋqä etanqenqä, qu eeqänänji, We-huŋqä Iquenyqä mäwiŋqanquti, Iquenyqä mapqä ipnä. ²¹ Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueä suqä naqä-qakuä iu qänaki itqänjuwä iqua, quwqä wäunui Goti Hanjuwä Iquesa imäkqanqapqe, ätnänqäqi äti timäutŋqänä, We-huŋqä Iquenyqä äppŋqäüä” ätukqe.

Jonä iqu, Jisasi Iquenyqä ätkqenqä

²² Ii iqe, Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä qua Jutiya iunqä äupiyyi, iqinji qu ämaqä asŋä äqiyäpu äpmaminjuwi. ²³⁻²⁴ Inqanji Jonä iqu guä änyä pmetŋqanqä, iqu-pqe aŋä-himqä Ainonä, Salimä-tänjä qäqiqi, ämaqä asŋä äqäminqä. Iqinji eqä kuapä pätkätanqä, ämaqä kuapanä iquenyqä äpäpu asŋä ämaminjuwi.

* **3:3** Kukŋuä Jonä iqu täqi äqäkqe, kiqä quati hŋquaquvi. Hŋqu ‘aŋgumä’, huiziqu ‘haqä yätuta’. Hiŋqä 3:7 iunqä-pqeyi. † **3:14-15** A Täuqä 21:9

²⁵ Hiunji hñquenji, Jonä iqueqä ämotquaminqä hñquatä, Israitqä huizi hñqutä, suqä eqetä akiyā änyminuwä iquenyqä kukñuä näñi-täqi ämamäminuwä. ²⁶ Iinjä ipiyi, qu Jonä iquenyqä äpäpu, “Näqñqä nätapqä iquki, eqä Jotänä ique yätäqä nängisa, Ämaqä sitä anä äpmanyä, itanğa Iquenyqä ‘Iinjä-iinjäqueqä’ ätminä Iqu, täñganji ämaqä asñä qäyqanği, ämaqä kuapänä Iquenyqä äwqäüä” ätukuwä.

²⁷ I tquanğuwänğa Jonä iqu, “Ämaqä hñqu nätmätqä hui hñgi mämeqä danä yänä. Goti Hanjuwä Iqu ique vqanğutqenä ämenä. ²⁸ ‘Nyi Kraisi, ämaqä mitñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunüä ikqä iqunä maetqenä. Nyi Iquenyqä hñuiqä änändowätqä iqunjqä’ tqanğqe, hiqä-hiuä qätä äyā änyikuwiqä. ²⁹ Ämaqä hñqu apäkä tuwakñä änyuätqe, apäkä ii iqueqä apäkiyi. Inäqe ämaqä apäkä metñqä iqueqä näueqä iqu, iqi ätqäutä apäkä meqanğqä iqueqä quväki qätä äwiyäqanğani, iqu yeeqänänä yänä. Ga nyaqä yeeqä iqe, aanä naqänänä asä iñiqä. ³⁰ Nyi yoqä maeqä quvqä hiqanğa, Iqu ämanğutäutä, yoqä-tänä hiänqiyä” ätukqe.

³¹ “Ämaqä haqä yätuta äpqäqä Iqu, ämaqä huiziquaunji ämäwqätäunä. Itanğa ämaqä qua täutanä iqu, iqu täutanä-qu eä, kukñui nätmätqä qua täutaninjqä tänä. Inäqe qäukuä yätuta äpqä Iqu, eeqänänji ämäwqätäunä. ³² Iqu hñuä äqunätä, qätä äwiyätñqä iu qäyā ätqanği, qu Iqueä kukñui naqä-qakuä mimäkqä danä itqänäüä. ³³ Inäqe ämaqä Iqueqä kukñuä qätä äwiyätä ämeqä iqu, iqu ämaqä huiziquaunji, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui naqä-qakuänänä etanği ämotquenä. ³⁴ Goti Hanjuwä Iqu, Ämaqä Iqu ändowätqäqä Iqueni, Iqueqä Dñä Änğüä Ique aanä kuapänänä vqanğqetani, Iqu Goti Hanjuwä Iqueä kukñui awä tänä. ³⁵ Kaniqu, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kuapänä winğanği, ga Iqu nätmätqä eeqänänji Iqueä hipa iqi ekqe. ³⁶ Ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqiyqäqe, hñä hea ique-ique pmeqe äme. Inäqe ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqäqe, hñä-pmeqe mämeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä äkasuwä, iqtä hea ique-ique witänqiyä” ätukqe.†

4

Jisasi Iqu, Jutiyanji äväma äukqenqä

¹⁻³ Parisi iqua Jisasi Iquenyqe, “Iqu Jonä iqueni ämäwqätäutä, iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua kuapänänä eäpu, asñi iqueqä hipa iuta ämetqänä” tqanğä äwikuwi. Iquenyqä iinjä ätminuwä-qe, ämaqe asñi, Iqu maqiyqä, Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua äqäminuwä. I tqanğä qätä äwiyäqetani, Iqu qua Jutiyanji äväma, anğumä qua Galili iunqä äukqe.

⁴ I äwätäqanğani hänaqe, qua Sämalija, anä-tänä iu wätñqä indqänätä, äukqe.

⁵ Iu äwätäqanğani, Sämalija pmeqä iquauä anä-himqä hñqu, yoqe ‘Sikauä’ ätminuwä ique ätimäukqe. Ii qua Jekopä iqu iqueqä hikñä Josepä ique äwikqä-tänä qäqiyi.

Jisasi Iqu, apäkä Sämaliyatanä huisä, kukñuä ätkiyinjqä

⁶⁻⁸ Mäptqe awänä pmetanğa, Jisasi Iqu hänaqe qanä iminğenqä yänä-a tänänqä hapä äpmaminqe. Jekopä iqu eqänqä qua hovqä iqiyätä, eqä esquä imäkänqä iqi hapä äpmaminqe. Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, buayä mbqänqä anä-himqä dunqä äukuwi. Iqu i pmetanğani, apäkä Sämaliyatanä hui eqä euätñqä pqanğa, Jisasi Iqu iñi, “Eqä hui nmqä dapiyā” ätukqe.

⁹ I tquanğa, ii ämävauqe, “Nyi Sämaliyataninyä etanğä, si Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäyätqanuwä iutanä-quki eänji, si nyinji, ‘Eqä hui nmqä dapiyā’ ätätnä, yatñqä änänqä nyinyä?” ätukqe. Kukñuä iñi, Israitqä Jerusälemä iu Goti

† **3:36** Ämaqä näqñqä-tänä hui, kñuä tiñä indqänätqänä Hiqñqä 31-36 iunji, Jonä asñä-qäyqä iqueqä kukñuä ma, Jonä tuwanüä äqäkqä iqueqeqä.

Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminjuwä iqua, Sämalija iquatäni naqä-huinyä mäpmeqä iminjuwä etanji, i ätukqe.

¹⁰ Ii i tquanğanj, Jisasi Iqu iinj tii ätukqe. “Si nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu qanyinä vqenqä maqñqä enjinyä. Itanğa Ämaqä, ‘Nyi eqä hui nmqä dapiyā’ äktätñqä Iquenyqä-pqe, maqñqä enjinyä. Si näqñqä eänä, Ique yatñqä vqanğtqe, Iqu eqä häñä-pmeqe ktapänqiyä” ätukqe.

¹¹ I tquanğa ii, “Naqä Iqukiyā, quae kiñä mämä äptnä, ege mämä enqe, ga Si eqä-häkä-pqä mämeqä danä inji, eqä häñä-pmeqe äkñgisa iutñqäwä?” ätukqe. ¹² I ätuätä tii ätukqe. “Neyaqä awiqu Jekopä iqu, eqä qua äptesqiyätä, ga eqä täu änggqe. Ga iqueqä ymeqä-pqä, hiveqä-yaqueqä-pqe, täu änminjuwi. Itanğa kaqä-kawukäne änätapkqä Jekopä iqueni, si ämäwqätäunyä?”

¹³ Inğanj Iqu, “Ämaqe, eqä esquä täu iopu ämbqe, anğumä eqänqä quväkä ye vquanğqiyä. ¹⁴ Inäqe ämaqä, eqä Nyi vqanğundi änätqä iqu, anğumä eqänqä quväkä ye mäwqä iquänä. Itanğa eqä Nyi äwimqä iinj, ämaqä iquesanji eqä esquä enqä-pa, hea ique-ique esuätä, itanğa häñä hea ique-ique pmeqe vqänqeqä” ätukqe.

¹⁵ I tquanğanj, ii Iqueni, “Naqä Iquki, eqä ätni, yqä dapiyā. Nyi eqänqä quväkä ye manyiyqanğuti, nyi anğumä eqä täu iumqe, mapqä iqämqänänyä” ätukqe.

¹⁶ Inğanj Iqu iinj, “Tqä qokique kukñuä ätuätinä, asä täqinyqä ätuma pñqänä uvä” ätukqe.

¹⁷ I tquanğa, ii “Nyi qokä mäeqinjqä” ätukqe.

Iwä Iqu, “Kukñuä ii, si naqä-qakuä ätnyä” ätukqe. ¹⁸ “Si ämaqä hipa hñginä eeqänänj iu ämuannä, itanğa ämaqä tängä anä äpmeniyä iqu, naqä-qakuä tqä qokiqu maeqä eänj-qae, inji si naqä-qakuänänj ätnyä” ätukqe.

¹⁹ I tquanğanj apäkä ii, “Naqä Iquki, Si hinuä-tquki äkqänänänä. ²⁰ Ne Sämaliyatanj iquneqä awäkiqua, Goti Hanjuwä Ique qonj äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqä aquvi, qoqonj tquesa qänätqätanğä, he Israitqä huiziquenä, ‘Goti Hanjuwä Ique qonj äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqä aquvi, Jerusälemä iunä qänğpñqä,’ ätätqänäuä” ätukqe.

²¹ Ga Iqu iinj, “Apäkä iiki, si nyaqä kukñui naqä-qakuänänj imäkiyā. Hiunji, ämaqe Apique qonj äwoktäupu, Iquenyqä aquvi, qoqonj tqesänä-pqä, itanğa Jerusälemä dutänä-pqä maqñqänqä iqu ätimäunqiyä” ätukqe. ²² “He Sämaliyatanj iquenä, Goti, Ique qonj äwoktäutqänjuwä Iquenyqe, näqñqä maeqä ipu hñgi itqänjuwiqä. Ne Israitqä iutanj, Jerusälemä iu itunquä iqueni, Goti, ne qonj äwoktäutanä, yoqe haqeu ämatnämäutunquä Iquenyqe, näqñqä eänä itqunünä. Äpakonqä witanji häñä iqumuatqenqä hänaqe, Goti Hanjuwä Iqu Israitqä iqunesa imäuqäqeqä. ²³ Inäqe hiunji hñqu timäutñqä itñqe, ae qe ätimäuqi. Inj ämaqä, Apique qonj äwoktäupu Iqueqä yoqe haqeu naqä-qakuänänj mamäupñqä iqua, qu Iqueqä Dñj Ängüä Iqueä yänänäqñqä ditä, suqä naqä-qakuänänjitäni, iinj ipnä. Ämaqe, iinj iqänqeqe, Apiqu äwinyänä. ²⁴ Goti Hanjuwä Iqu huiwä maeqä, quuvqä-qu enqä-qae, ämaqä, Ique qonj äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeu mamäupñqä iqua, qu Iqueqä Dñj Ängüä Iqueä yänänäqñqetä, suqä naqä-qakuänänjitä, iinj ipñqeqä” ätukqe.

²⁵ Inğanj apäkä ii Iqueni, “Nyi näqñqä eäqä. Ämaqä Mäsayä Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ikqä Iqu äpänqiyä. Iqu äpätäqänğanj ‘Nätmatqä eeqänänj iinj-iinjia’ natänqiyä” ätukqe.

²⁶ I tquanğanj, Iqu iinj, “Kukñuä äktätñqä Tqunä, Nyi tä Qäqunä äktätqänänä” ätukqe.

Jisasi Iqu buayänqätä, wäunjuänqätä, ätkqenqä

²⁷ I tuätqätanġani, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua anġumä ätimäupiyyi, Iqu apäkä huisä quea tätqätanġinyä äqumbiyyi, iqua yäunuä ipu, ‘Änäändiyä’ tpu ipiyä-qe, hñqu-pqe, “Si sunqä kiñġanġikä-qe?” mätquä danä ipu, ä “Si apäkä iinji sunqä tnyuä-qe?” ätuäpu, yatñqä miqä ikuwi. ²⁸ Inġani apäkä ii, iyyqä eqä-häki iqi emä, anġumä anä-himqä duñqä äwäqe, ämaqeunji tii ätukqe. ²⁹ “Ämaqä nätmätqä nyi imäkätñqenqä eeqänänjä ändqäqä Ique, hiñuä qumbñqänä äwanä! Iqu Kraisi ämaqe ämitñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunuä ikqä Iqu heqänänjiqä?” ätukqe. ³⁰ I tquanġani, qu anä dutanji äqiyätimäwa, Jisasi Iquenyqä äpäukuwi.

³¹ Apäkä ii, i äväma uwqanġani, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua Jisasi Iquenji, “Näqñqä Motqueqä Iquki, buayä hui huinyä” qäyä ätuäpu, änäänä ätumiñuwi.

³² I tquanġuwänġa, Jisasi Iqu iquauñi, “Nyi buayä he änyä maqñqä etanġuwä hui-tänunjqä” ätukqe.

³³ Ga iqua, “Iquenji, ämaqä hui buayä äma ävqäuä?” ätnäpu, iquauqä-quwä yatñqä inġuwi.

³⁴ Yatñqä i inġäwqanġuwänġa, Jisasi Iqu “Nqä buayi, Nyi änändowatkqä Iqueqä äwiñqä iunä qänaknä itmä, itanġa Iqueqä wäunuä ändapqäqe qäpu imäkqe qä” ätukqe. ³⁵ “He ymisanä yäuä iqanġuti mapñqe, tii ätätqänä. ‘Qanui hñquaqu-hñquaqu änänjqä.’ He i ätätqänuwä-qe, Nyi ‘He wäunuä iunji, hiñuä yasämä qumbñqä’ etqänä. Täñġani ymisanji ämapñqe, ae yäuä iqäwänä. ³⁶ Ymisanji yäuä etanġi, qanyä ämetä ämapqä iqu, mbqä menä. Itanġa iqu ymisanä iinji, hññä hea ique-ique pmeqä duñqä aquvä äqiyänä. Ga ymisanä vowä qutqä iquä, ymisanä meqä iquä, qäquaqu yeeqänä inyiyiqä. ³⁷ Iinjä etanġi ämaqe uqä kukñuä tqu, naqä-qakuä timäunä. ‘Ymisanä vowä ämaqä hñqu iqanġuti, itanġa ämeqe, ämaqä hñquvqä’ tpnä. ³⁸ Nyi he wäunuä ipu tuwä-yawä tmimi qä mämeqä ikuwä iunqä ymisanä mapñqä endowatkqe qä. Wäunui, ämaqä hñqua dnä-huqä ikuwä iu, he ymisanä qanyinä mapñqe qä” ätukqe.

Ämaqä Sämaliyatanjä iquauñqä

³⁹ Ämaqä Sämaliyatanjä anä-himqä Sika iu pmeqä kuapänänji, apäkä ii Jisasi Iquenyqe, “Iqu nätmätqä nyi imäkätñqenqä eeqänänjä ändqiyä” tqanġqeta, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴⁰ Iwä iqua Ique äwimapiyyi, “Si nesä pmayä” tqanġä, Iqu qutanji hiunji hñquaqu äpmakqe. ⁴¹⁻⁴² Iqu kukñuä vqanġqetani, ämaqä kuapänänjä quuvqä inä eqiyäpu, apäkä iinji tii ätukuwi. “Si änatñä iunä maetqe, täñġani neqä-neuä qätä äwiyätanä, quuvqä eqiyqunä. Ne näqñqe, Iqu ämaqä qua täutanju Häñä Iqumuatkqä Iquvqä” ätukuwi.

Jisasi Iqu, Galiliñqä äukqenqä

⁴³ Jisasi Iqu iqinji hiunji hñquaqu ae äpmeqe, Iqueqä qua Galiliñqä äukqe. ⁴⁴ Iqu Iqueqä-kiuä awä äti tii ätkqe. “Ämaqe, hiñuä-tqä quwqä anä-himqä iutanjä iquenyqe, qu ‘änġuä-queqä’ matqä ipñqäuä.” ⁴⁵ Inäqe hiunji naqä Pasopanġa ymisanä imäkqanġuwänġani, Galili pmeqe Jerusälemä iu äpmapu, Jisasi Iqu nätmätqä iqi imäkätqätanġqe hiñuä äqunġuwi. Iutanji, Iqu Galili du timäunqanġani, qu Iquenji yeeqä itmakuwi.

Jisasi Iqu, ämiqä hñqueqä ymeqe, äñġuä iwimäkikqenqä

⁴⁶ Galili duñi, Jisasi Iqu anä-himqä Kanani, aanjä ege wainqä imäkkqä iunqä äukqe. Inġani, ämiqä naqä iqueqä wäunuä miqä hñqueqä ymeqe, anä-himqä Kapänamänji, täñä-yaqä äwäminqe. ⁴⁷ Ämaqä iqu Jisasi Iquenyqe, ‘Jutiyatanji Galiliñqä äpqiya’ tqanġä äwiyäqe, iqu Iquenyqä äwäqe, yatñqä tii äwikqe. “Si Kapänamänqä äwätinä, nyaqä ymeqä täñä-yaqä qäyu äpäkonätñqä äwiñqä iquenji, äñġuä iwimäkiyä.”

⁴⁸ I tquanġani, Jisasi Iqu iqueni, “He Nyi nätmatqä ämaqä mimikqänäni mimäkqä iqanġmdqe, he quuvqä maeqiyqä danä ipnqäüä” ätukqe.

⁴⁹ Inäqe ämaqä naqä iqu, “Naqä Iquki, nyaqä ymeqe qäyu äpäkonätnqä etanġi, iyää, Si nyitä anä wenqeqä!” ätukqe.

⁵⁰ Inġani, Jisasi Iqu iqueni, “Tqä ymeqä iqu änguä häñä äpmeñqiyä. Anämqä mänä” ätukqe.

I tquanġa, ämaqä iqu Jisasi Iqueä kukñuä du quuvqä eqiyätä, iqueqä anämqä äukqe. ⁵¹ Iqu hänaqä tämä änä wätqätanġa, iqueqä wäunüä-wiyqä hñqua ämimbiyi, “Tqä ymeqä iqu ae änguä häñä eqiyä” ätukuwi.

⁵² Inä tquanġuwänġani, iqu iqueqä ymeqä iquenyqe, “Änguä äkñga eqäwä?” ätuätä, yatnqä äwikqe.

Iqua kimanġi, “Tqä ymeqä iqu yaqä dñi qäpunġi, huäqi awiyqeu wanä klokñga eqeqä” ätukuwi.

⁵³ I äwiyäqetanġi, kaniqu, “Jisasi Iqu ‘Tqä ymeqä iqu änguä häñä äpmeñqiyä-qe,’ mäptqe i pmetanġa äyä ändqäqätanä” kñuä ämakqe. Inqe, ämaqä iqutä iqueqä anä iu anä äpmamiñuwä eeqänäni, qu Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

⁵⁴ Jutiyata Galilinġä äpkqänġani, Jisasi Iqu nätmatqä Iqueqä yänänäqñqä ämotquetnqä hñqu ae imäkkqeu, tä huiziqu imäkkqe.

5

Jisasi Iqu, Betesa iu ämaqä änguä iwimäkkqenqä

¹ I imäkätä äpmamiñqetanġi, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iqua, Goti Iquenyqä ymisanä naqä bnqä aquvä qñġanġä, Jisasi Iqu Jerusälemänqä ekqe.

² Jerusälemänġi, täkñä hänaqä ‘sipsipqeuqeqä’ ätmiñuwä-tänä qäqiqiñi, eqä-huänä anä mätävätinä hipa hñġisanġi eeqänänä-tänä hñqu itäumäkekuwä iqi ätumiñqe. Israitqä iquauä kukñuiunġi, kiqä yoqe ‘Betesauä’ ätmiñuwi. ³⁻⁴ Iqinġi ämaqä täñä-yaqä huitanä-huitanä iqä iqua, kuapänä äwämiñuwi. Täñä-yaqä hiñuä maqñqä iquau, ä yänä quvqä iquau, ä nñuä ämenä miqä iqua, äwämiñuwi.*

⁵ Jisasi Iqu timäuqanġani, ämaqä täñä-yaqä quväukuä 38 mäwqätäuqä hñqu iqi äwämiñqe. ⁶ Jisasi Iqu ämaqä iqu täñä-yaqä ainqatqä witanġi äqunäqe, iqueni, “Si änguä imändnqä äkiñqiyä?” ätukqe.

⁷ Kimanġi, ämaqä täñä-yaqä-tänä iqu “Naqä Iquki, eqä ämenä iqanġani ämaqä hñqu nyi änmetä eqä bu mäyenjiyqe, täqinġi aanqe. Nyi eqä bunqä wämätmä itqätanġani, ämaqä hui ganä ae äpäwiqanġa, nyi mäpäwiqä itñqeqä” ätukqe.

⁸ E tquanġani, Jisasi Iqu iqueni, “Pämä äpmetnä, tqä yquvanġi ämetnä, qanä uvä!” ätukqe.

⁹ Ätquanġanä, iqueä täñä-yaqe qäpu heqanġi, iqu änguä-qu, iqueqä yquvanġi ämetä, qanä äukqe. Hiunġi iqu, Sämbatqä hapä pmeqänġani.

¹⁰ Inġani Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä änguä imänġqä iqueni, “Tä hiunġi hapä pmeqänġa enqe, si yquvanä hanä ämenätä, neyaqä suqä dñi pmua imäknänä” ätukuwi.

¹¹ I tquanġuwänġani, iqu ämävauqe, “Ämaqä nyi änguä inyimäkätäqä Iqu, ‘Tqä yquvanġi ämetnä qanä uvä’ dqanġiyqä” ätukqe.

¹² I tquanġi äwipiyyi, iqueni, “Ämaqä ‘Tqä yquvanġi ämetnä qanä uvä-qe’, tqu ktqiyä?” ätukuwi.

* **5:3-4** Pipa Grikä pmeqeuqä kukñuä iu äqänänqä huiunġi, kukñuä tiñä-pqä inä ätä äqänä. “Qu eqä-huänä iqu ämenä iqanġanqä hiñuä äqumbu äwämiñuwi. Tiñä emiñqe. Naqä Iqueqä enätqä hñqu äñgati äpäta, eqä-huänä iqueni ämenä miqanġani, ämaqä eqä-huänä bunqä kinġanä äpäwitqä iqu, täñä-yaqä äki-äkitanä imänänqe, qäpu änguä emiñqe.” Kukñuä ii, Jonä iqu äqäqätäiyä, ämaqä hñquququ qänaknda äqäqätäiyä? Ne maqñqe.

¹³ Jisasi Iqu ique ängüä iwimäkqanğa, ämaqä kuapänänğä iqi etanğä, Jisasi Iqu quvaqä awä imda maqñqä äukqe. I ääqetanji, ämaqä täñğä-yaqä ängüä i imänğqä iqu, Iquenyqä maqñqe, “Nyi ängui, Tqu inyimäkqutiyä” tä itä, quvaqä yatñqä kimanji, mätquä ikqe.

¹⁴ Qänakñi, Jisasi Iqu iqueni hiqäva-imäkqä anğä ququawä du ämäqumueqe, “Si ängüä ae enğ-qae, suqä quvqä hui imäkätqänji, anğumä mimäkqä panä! Nätmatqä quvqä naqänänğä di kimeqänğäuä” ätukqe.

¹⁵ I tquanğani, ämaqä iqu anğumä äwäqe, ämaqä naqä iquauñi, “Ämaqä nyi ängui, Jisasi Iqu inyimäkqeqä” ätukqe.

Jisasi Iquenyqätä, Kiqä Kaniquenyqätä

¹⁶ Jisasi Iqu hiunji hapä pmeqänğa wäunüä iinğä di imäkätqätanğqenğä, ämiqä naqä iqua Iquenyqe, äwqä tnänğä äwinyätä, hanğ-iqä ävqa upñqä ipäqäkuwi.

¹⁷ Inğani Jisasi Iqu ämävauqe, Iquenyqä äwqä tnänğä imäkqanğuwä iquauñi, “Nqä Apiqu wäunüä ängüä tiinji, iqa äpätnqe, hiunji tqe timäuqanği, ga Nyi-pqe wäunüä tiinji i imäkätqänänğä” ätukqe.

¹⁸ Jisasi Iqu i tqanğani, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminjuwä iquauqä naqä iqua, Iqueni pizqä päsqä dunğä itquaka upñqä ipäqäkuwi. Iqu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä miqä suqä dunji mämiqä iqanğqä dunğänä hmanji. Goti Hanjuwä Iquenyqe, “Iqu Nqä Apiqueqä” ätätä, Qämätaqi asänänğä eyñqä tqanğqenğä ipäqäkuwi.

¹⁹ Inğani Jisasi Iqu kimanji, “Nyi naqä-qakuänä etqä. Ymeqä Iqu nätmatqä hñqu Iqueqä-kiuänänji, änä mimäkqä danä yänä. Iqu Kaniqu imäkqanği äqunäqä dunä imäkänä. Nätmatqä äki-äkitanğä Kaniqu imäkätñqe, Ymeqä-pqä Iqu asä inä imäkätqänä” ätukqe. ²⁰ “Kaniqu Ymeqä Iquenyqä wiñanği, nätmatqä eeqänänğä Iqu imäkätqä di, Ymeqä-que ämotqueqiyä. Tä wänqeqä. Naqe änyä motqueqanğa, he yäunüä ipu, miiqä yänğä ipñqäuä. ²¹ Kaniqu ämaqä pizqä dunji ävauqumuätätä hanğ-pmeqä ävätñqe, ga Ymeqä-pqä Iqu, Iqueqä äwinyätanğqä iquauñi, hanğ-pmeqä asä inä ävätqänä. ²² Inji Apiqu, ämaqä hñqueni miwäsäuqä danä yänä. Ämaqä iwäsäuqä wäunüä eeqänänji, Ymeqä Iqueqä hipa iqi egeqä. ²³ Iinğä eätqe, tiñänğeyi. Qu Kaniqueqä yoqe haqeu ämamäupu, Ique ängüä itquetqänjuwä-pa, Ymeqä Iquenğ-pqe, asä iinğä itquapñqeqä. Ä Ymeqä Iqueni ängüä mitqueqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu mämamäuqä iquwä iqua, Kaniqu Ymeqä ändowatkqä Iqueqä yoqä-pqe, haqeu mämamäuqä danä ipu, ängüä mitqueqä iqäuä” ätukqe.

²⁴ “Nyi naqä-qakuänänğä etqä. Ämaqä Nyaqä kukñui qätä änyiyäpu, Nyi änändowatkqä Iquenyqä quuvqä eqiyquwä iqua, hanğä hea ique-ique pmeqä-tänğä iquayi. Iqua äpäkonğqä dunji ämäwqätäupu, hanğä hea ique-ique pmeqe ämequwä-qae, iquauñi miwäsäuqä danä yänä. ²⁵ Nyi naqä-qakuänänğä etqä. Hiunji hñqu timäutñqä itñqe, ae qe ätimäuqi. Ämaqä pizqä äpäkonätqänjuwi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueä manğä tqanğqe, qätä wipñqeqä. Itanğa qätä i äwipiyä iqua, hanğä vaupñqeqä. ²⁶ Apiqu Iqueqä-kiuä hanğ-pmeqänğqä Quati-quvi. Ga Iqu, Iqueqä Ymeqä Iquenğ-pqe, hanğ-pmeqänğqä Quati asä inänğä-qu etanği imäkkqeqä.

²⁷ Ymeqä Iqu, Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu etanği, Apiqu Iqueni, ämaqä iwäsäutñqä yoqä naqä ävqäqe. ²⁸⁻²⁹ Kukñuä täñqe, he yäunüä ipu miiqä yänğä miqä danä ipñqeqä. Ämaqä qua äptnänjuwä iqua, Ymeqä Iqueä manğä tqanği äwipiyänğani, qua äptñğawänjuwä iutanji, anğumä hanğä vaupñqä hiunji iqu äpqiyä. Suqä ängüä imäkätqänjuwä iqua, anğumä hanği, hanğä hea ique-ique pmeqenğqä vauqanğpi, itanğa suqä quvqä imäkätqänjuwä iqua anğumä hanği, iquauqä suqenğqä iwäsäutä hanğ-iqä meqänğqä vaupnuwiqä.

³⁰ Nyi nätmatqä hñqu Nqä-näuänänji, mimäkqä danä ymä. Nyi Goti Hanjuwä Iqu dqanğqä dunä iwäsäutqänänğä. Nyi änyinğqä Nqä duta mimäkqä itmä, Nyi

änändowatkqä Iqueqä äwinqä dunä imäkätñqä-qae, Nyaqä ämaqä iwäsäuqe, waqiyä maitqenä” ätukqe.

“Jisasi Iqu iinjä-iinjä-queqä” tqukua awä ätkuwinqä

³¹ “Nyinä Nqä-näuänqe, ‘iinjqä-iinjqä’ etmqe, Nyaqä kukñuä iinji, he naqä-qakuä mimäqä ipñqäuä. ³² Inäqe Nyinä manä, Hñqu-pqe Nyinyqe, ‘iinjä-iinjä-queqä’ inä ätätñqe. Nyi näqñqe, Iqu iinji, naqä-qakuänänjä ätätñqe.

³³ Ämaqä naqä iquenä, he ämaqä hñquaunji, Jonä asñä-qäyqä iqueqä kukñui mapñqä ändowatkuwi. Iqu Nyinyqe, naqä-qakuänänjä ätkqe. ³⁴ Iqu iinjä qäyä iqanji, kukñuä Nyaqä ätätñqeunji, yänänäqñqä nyimäkätñqä diñqe, ämaqä hñqueqä kukñuä tqanqce, Nyi mämeqä ymä. Nyi Jonä iquenyqä tä etqe, he qui mimäkñqä hñjä pmapñqä diñqä etqä. ³⁵ Jonä iqu, tä äyänätä we äunätñqä-panjä iinjä-quvi. He iqueä we-hunqenqe, yeeqä hñganqä miqä danä, wänqänänjäpu itqänjuwi.

³⁶ Iinjä etanji, wäunjuä Apiqu Nyi imäkmqä ändapkqe, Nyi wäunjuä i itqänjä. Ga wäunjuä iutanji, Apiqu Nyi änändowatkqä Iquenyqe, he näqñqä mapñqäuä. Inji Nyaqä wäunjuä, Jonä iqueqä kukñuä iunji ämäwqätäunä.

³⁷⁻³⁸ Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu kukñuä ätätñqe, Iqu Nyinyqä ‘iinjä-iinjä-queqä’ ätätqänä. He änändowatkqä Ique qätä mäwiyqä iqanjä, Nyi tii etqänä. ‘He Apiqueä manjä-wiunjuä qätä mäwiyquenä, Iqueä himä-huiwä-a hiñuä mäqunqä-quenä ipu, itanğa he Iqueqä kukñui hiqä quuvqä imñi mämaeqä danä itqänjuwenjqä’ etqänä.

³⁹ Hñjä hea ique-ique pmeqe, Goti Iqueqä bukä iuta mapñqä kñuä heyqanji, qävqä yasämänä äyä itqänjuä. Ga bukä iunjä-pqe, kukñui Nyinjqä ätnänä. ⁴⁰ Inäqe, he hñjä hea ique-ique pmeqe mapñqä diñqe, Nyinyqe mapqä danä itqänjuä.

⁴¹ Nyi yoqä naqe, ämaqä qua täutanä iuta meqänqe, kñuä manyqä enä. ⁴² Inäqe henyñqä di, Nyi näqñqä äñguänänjä enä. ‘He Goti Hanjuwä Iquenyqä enqe, heyaqä quuvqä yäpä imñi, aanqä etanqce’ Nyi näqñqä enä. ⁴³ Nyi Nqä Apiqueä yoqä iuta qäyä äpqänqä, mindmeqä danä iqä. Ämaqä hñqu yoqe, iqueqeta pqanğanji, he iqueni itmapñqäuä. ⁴⁴ Goti Hanjuwä Kiuänänjä Iqunä heyaqä yoqe haqä yätu maetñqä diñqe maenğanji, yoqä naqe, ämaqeutänä ämetqänjuwi, ga he quuvqe, äänä ipu heqänqäwä? ⁴⁵ He Nyinyqe, ‘Iqu Kaniqueä hiñuä iqisanji nenyqe, “Iqua suqä quvqä imäkqä-quaiqä” tuänqiyä’ kñuä maeyqä pa eä. He Mosisi iquenyqe, ‘Iqu ne yätamäkqä neyänqiyä’ kñuä ämaka äpäñuwä-qe, iqu henyqe, ‘Iqua suqä quvqä imäkqä-quaiqä’ tqä-quvqä. ⁴⁶ Mosisi iqu Nyinjqä ätätä tuwanjuä äqiyekqä-qae, he iquenyä naqä-qakuä imäkqä-säpi, Nyinyqä-pqä naqä-qakuä imäkätqänñqä. ⁴⁷ Inji Mosisi iqu tuwanjuä äqiyätä ekqä duñi, naqä-qakuä mimäkqä iquwi, ga nätmätqä Nyi tqanqenqe, he naqä-qakui äänä ipu imäkñqäwä?” ätukqe.

6

*Jisasi Iqu, ämaqä kuapänänjä iquau, buayä äwikqenqä**

¹⁻⁴ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminjuwä iquauqä hiunji naqänänjä, Pasopa ätätqänjuwä iqu qäqi eminqe. Inğanji, Jisasi Iqu eqä-huänjä Galili, ‘Taipiriyasiuä’ ätminjuwä iqueni, äkitä nängisanqä äukqe. Ämaqä aanjä kuapänänji, Jisasi Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänji, ämaqä täñjä-yaqä-tänjä iu äñguä imäkätqätanji äqunqiwitani, qu Ique qänaki äwivändkuwi. Jisasi Iqu qoqonjä yätunqä äyäqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä quamä äpmakuwi.

⁵ Jisasi Iqu ämaqä aanjä kuapänänjä Iquenyqä äyä pqanğä äqunäqe, Iqu Pilipä iqueni, “Ämaqä tä ymisanjä bñqe, ne ymisanjä mbqe, äkñgi yatunquäwä?” ätukqe.

* 6: Matiu 14:13-21; Makä 6:30-44; Lukä 9:10-17

⁶ Jisasi Iqu Iqueqä imäkätŋqä diŋqe, Iqueqä-kiuänä näqŋqä ämeqä-qe, Iqu Pilipä iqueqä quuvqä heqiyqe, yamwiqä äwikqe.

⁷ Iwä Pilipä iqu ämävauqe, “Ämaqä eeqänäŋi, ymisaŋä meqä-meqäpu bŋqenqä, buayä mbqe, 200 duni ämäwqätäuqä iqeä” ätukqe.

⁸⁻⁹ Iqueqä wäunüäŋqä ämotquamiŋqä Endru, Saimonä Pitä iqueqä kätäkänqwa iqu, Jisasi Iqueni, “Ymeqä hŋqu bretqä kuä-balitä äyäqiyquwä 5 eäqe, hämapäkä hŋquaqutä täqi eä pmetanŋqä-qe, ga iinä ipu ämaqä kuapänänä täuŋi qäyunänqätänä?” ätukqe.

¹⁰ Iqini qätaqä hioätqä äŋguänänäqi etaŋgi, Jisasi Iqu “‘quamä pmapiyā’ tupiyā” ätukqe. Ga iqua quŋi, “He quamä pmapiyā” tqunga, qu eeqänänä quamä äpmakuwi. Ämaqä qokä iqunanä, 5,000 äpmakuwi. ¹¹ Jisasi Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Ique ‘äŋguiqä’ ätuäqe, ämaqä iqi quamä pmetanŋuwä iu yanä ikqe. Hämapäkä-pqe i imäkätqä-pa imäkqanŋi, qu eeqänä äŋguä kuapänänä äŋguwi. ¹² Qu äŋguä änäpu änätquteqanŋuwänŋanŋi, Jisasi Iqu Iqueqä wäunüäŋqä ämotquamiŋqä iquauni, “Änätqutequwi qui mimäkŋqä yätŋqä, he ämayäkäpiyā” ätukqe. ¹³ I tqunŋanŋi, iqua bretqä kuä-balitä äyäqäkuwä 5 isuatani änätquteqanŋuwi, qa naqä 12 manŋuä ämamikuwi.

¹⁴ Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänä i imäkqanŋi äqumbiyä iqua, “Ämaqä Tqu naqä-qakuä, ‘hinüä-tqä qua täunqä pänqiyä’ ätnänqä† Iqueqä” ätkuwi. ¹⁵ I ätäpu, Iqu ‘oeyä’ qäyä ätqanŋuti, qu Ique a äkiqätäpu, ämaqä naqä ämiqänqä imäkpnqä äyä iqanŋä näqŋqä eäqe, Iqu quŋi anŋumä äväma, qoqonä imä kuäquväkiqätŋqä ekqe.

Jisasi Iqu, eqä haqeu qanä äukqenqä‡

¹⁶⁻¹⁷ Hea wiqanŋanŋi Iqueqä wäunüäŋqä ämotquamiŋqä iqua, eqä-huänä bunqä äpawäpiyi, yimba ätkamäupu, eqä-huänä yätäqä nänŋisa anä Kapänamänqä äväma äukuwi. Jisasi Iqu iquauni mäwimeqä änyä etaŋgi, hea qe ekqe. ¹⁸ Inŋanŋi yunuä yänänäqŋqä hŋqu äqunätä, eqe yäyänŋi qoqonä ätqäwa äpemiŋqe. ¹⁹ Iqueqä wäunüäŋqä ämotquamiŋqä iqua, yimba iqu eqä iqi wätŋqe, iqua eqä bunŋi ämiqa-ämiqa, awänänŋi (4 o 5 kilomita) tii äwäpiyänŋanŋi, Jisasi Iqu yimba-tänä qäqi, eqä haqeqä qanä pŋanŋi äqumbiyi, iqua zä kiinä ikuwi. ²⁰ E iqanŋuwänŋanŋi, Jisasi Iqu iquauni “Tä Nyinjqä. He zä miqä pambiyä!” ätukqe. ²¹ Inŋanŋi iqua Iquenyqä yeeqä ipu, yimba inŋisaŋqä itmakuwi. Iwä inŋanŋi yimba anä-himqä iqua timäupŋqä äwäpiyä-tänä iu, qäqi maqänä imänŋanŋi iuäqämakuwi.

²² Hiunŋi buayä i änäpu äpmakuwä äwiŋanŋi, ämaqä kuapänänä huänä yätäqä inŋisa iqi yqänä äpmamiŋuwä iqua, “Täqini yimba kiuänänä hmbunä pmetanŋi, Iqueqä wäunüäŋqä ämotquetŋqä iqua, Jisasi Iqu maeqä, quwqä-quwänä yimba ipi äyä äwquwätänä!” kŋuä ämakuwi. ²³ Yimba huiziqua Taipiriyasitanŋi, Naqä Iqu buayä äŋguiqä tqanŋa, ämaqä kuapänä äŋguwä-tänä qäqiqi iuäqämakuwi. ²⁴ Ämaqä kuapänänä iinŋi, Jisasi Iqutä Iqueqä wäunüäŋqä ämotquamiŋqä iquatä, iqini heaqiyä äyä nyätanŋä äqumbiyi, qu yimba iquau ätkamäupu, Jisasi Iquenyqä qävqe, anä Kapänamänqä äukuwi.

Buayä hänä-pmeqä vqenqä

²⁵ Ämaqä kuapänänä iinŋä iqua, qu Jisasi Iqueni huänä yätäqä nänŋisa ämäqumuapiyi, Iqueni, “Näqŋqä-vqä Iquki, Si täqinyqe, äkŋga äpnäwä?” ätukuwi.

²⁶ I tqanŋuwänŋanŋi, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänä etqä. He Nyinyqä qävqä ikiquwi, Nyi nätmatqä ämaqä mimäkqänänä imäkqanŋqenqä manä, Nyi buayä hetapqanŋä äwqä äŋguä änäpäsäpiyinqänä ikiqäuä. ²⁷ He wäunŋi,

† 6:14 Kukŋuä-suqä 18:15 ‡ 6:15 Matiu 14:22-33; Makä 6:45-52

ymisanä qui imäknätä pizqä iqä dunqä miqä ipu, hänä hea ique-ique wiqä dunqä ipnqeqä. Goti Hanjuwä Apiqu, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqueqä yoqe, yänänäqñqä witñqä imäkkqe. Ga ymisänä iinji, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu hetapaniqeqä” ätukqe.

²⁸ I tquanğa qu Iqueni, tiinjä ätukuwi. “Goti Hanjuwä Iqu, ne squä wäunuä imäkatunqä äwinyätqänä?”

²⁹ Ga qu iinjä tquanğuwänga, Iqu kimañi, “Goti Hanjuwä Iqu, he Ämaqä Iqu ändowatkqä Iquenyqä quuvqä heqäpñqä äwinyänä” ätukqe.

³⁰ Quvage, Iqueni tii ätukuwi. “Si nätmätqä ämaqä mimäqänäñi äki imäktñqäwä? Ga ne iu äqunanä, Tqä kukñui naqä-qakuä imäkatunqä, äänä isñqäwä? ³¹ Neyaqa atqä-awäkiqua, anjä avqñqä maeqä dunji, buayä mana Mosisi iqu äwikqeu äñguwi. § Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanuä iunji, *‘Iqu buayä qäukuä yätutanji bñqä äwikqeqä’** ätnänqä-panjqä” ätukuwi.

³² I tquanğuwänga, Jisasi Iqu qunji, “Nyi he naqä-qakuänänjä etqänä. Qäukuä yätutanjä buayä naqä-qakui, Mosisi iqu etapänqä maetqe, Nyaqä Apiqu etapätqänä.

³³ Buayä Goti Hanjuwä Iqu vqe, ii qäukuä yätuta äpätä, qua täunjä iu Hänjä-pmeqä-vqä Iquvqä” ätukqe.

³⁴ I tquanğani, qu Iqueni, “Iyää, Naqä Iquki, buayä iinji, Si ne hea ique-ique nätapqa uwqätñqeqä” ätukuwi.

³⁵ Inğani, Jisasi Iqueä kimañi, “Nyi Buayä Hänjä-pmeqä Iqunjqä” ätukqe. “Ämaqä Nyinyqä äpätä quuvqä heqiyqä iqu, buayänqätä, eqänqätä dä mäwqä itä, quväkä-ye, mäwqä yänqiyä. ³⁶ Iinjä etanğqä-qe, Nyi tii etqänä. ‘He Nyi hiñuä äñqämbiyä-qe, Nyinyqä quuvqä maeqiyqä äyä itqänäuä.’ ³⁷⁻³⁸ Apiqu Nyi ändapqä iqua, qu eeqänäñi, Nyinyqä pññqäuä. Nyi qäukuä yätuta qua täunqä äpqe, änyinqe, Nqä du imäkmqä manä, Nyi änändowatkqä Iqueqä dunä imäkmqä äpqa-qae, Nyinyqä i pqañguwä iquauñi, hñqueni bi mämamäuqä danä ymqänä. ³⁹ Nyi änändowatkqä Iqu, ämaqä Nyi ändapqä iquauñi, hiunji yäpakänğani Nyi hñqueni hiñuinä mäqunqä itmä, eeqänänjä iunji hänjä vauqumuatmniñqä äwinyänä. ⁴⁰ Nyaqä Apiqu tiinñqä äwinyä. Ymeqä Ique äqunäpu, Iquenyqä quuvqä eqämipqä iqua, hänjä hea ique-ique pmeqe, ämepu pmetanğpi, ga hiunji yäpakänğani, Nyi qunji hänjä vauqumuatmniñqänänjä” ätukqe.

⁴¹ Inğani Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iqua, Jisasi Iqu “Nyi bretqä qäukuä yätuta äpqa Iqunjqä” tqanğqenqe, qu kukñuä kuapanänjä ätkuwi. ⁴² Iinjä ätäpu, “Ämaqä Tqu Josepä iqueqä hikñä Jisasi Iqutanä, ä äsqukä? Iqueqä kaniquenyqätä, känäunqätänji, ne näqñqä eänqä. Iqu tänğani, ‘Nyi qäukuä yätuta äpqa Iqunjqe’ änänqä ätqiyä?” ätkuwi.

⁴³ Inğani, Jisasi Iqu ävauqe, “He kukñuä kuapä matuwänqä pambiyä” ätukqe.

⁴⁴ “Ämaqä hñqu Nyinyqe, hiñgi mapqä yänä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, ämaqä ique Nyinyqä pätnqä ämäqipmeqanğuti, iqu i pänä. Ga Nyi iqueni, hiunji yäpakänğani, hänjä vauqumuatmniqeqä. ⁴⁵ Hiñuä-tqä iquauä tuwanuä iunji, *‘Qu eeqänänjä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä vänqiyä’* ätä äqänänä.† Ga ämaqä Ique qätä äwiyäpu, Iquesa näqñqä ämepiyä iqua, qu eeqänäñi Nyinyqä pññqäuä.

⁴⁶ Iinjä etanği, ämaqä-pqä hui Goti Kanique hiñuä ae äqunätqänuwä hmanji. Ämaqä Goti Hanjuwä Iquesa äpqaqä Iqunä, Kaniqueni, hiñuä äqunätñqe. ⁴⁷ Nyi naqä-qakuänänjä etqänä. Ämaqä quuvqä eqiyätäqä iqu, hänjä hea ique-ique pmeqe, ämenqiyä. ⁴⁸ Bretqä hänjä-pmeqä iqu, ii Nyinjqä. ⁴⁹ Heyaqä hewäkiqua, anjä avqñqä dunji, buayä mana äñguwä-qe, qu äyä äpäkonğuwiqä. ⁵⁰ Injäqe bretqä qäukuä haqä

§ 6:31 Anğumä Itmakqä 16:4 * 6:31 Niyäma 9:15; Apqä Bukä 78:24 † 6:45 Asayä 54:13

yätuta äpqä tquenj, ämaqä hñqu ique ängqe mapäkonqä yänqiyä. ⁵¹ Bretqä hñä-pmeqä qäukuä yätuta äpqä iqu, ii Nyinjä. Ämaqä hñqu buayä ique ängqe, iqu hñä hea ique-ique pmeniqeqä. Buayä Nyi ämaqä qua täu äpmenjuwiu hñä-pmeqä mapñqä wimqe, ii Nyaqä huiwiyqä” ätukqe.

⁵² I tquanqçenqä iqua quwqä-quwä, “Ämaqä Tqu, Iqueqä huiwi ne änatunqe, äänä nätapätñqäwä?” ätäpu, himänä ipu ätnquwi.

⁵³ I tñganquwänqä, Jisasi Iqu ivatuwänäqe, tii ätukqe. “Nyi he naqä-qakuänänjä etqänä. He Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueä huiwitä, häneqetä mañqä ipqe, hñä-pmeqe hesäni aanqeqä. ⁵⁴⁻⁵⁵ Buayä naqä-qakuänänjä, Nyaqä huiwiyi. Itanqa eqä naqä-qakuänänjä, Nyaqä häneqeyi. Inä-qae, ämaqä Nyaqä huiwitä, häneqetä änmipqä iqua, hñä hea ique-ique pmetpnuwiqä. Itanqa Nyi iquaunji, hiunji yäpakänqä hñä vauqumuatmniqueqä. ⁵⁶ Ämaqä tqu-tqu Nyaqä huiwitä, häneqetä änmitätqe, iqu Nyi nyinätanqä, Nyi ique änyänänä. ⁵⁷ Nyinji, Apiqu hñä-pmeqä Iqu änändowatqanqä, ga Nyi hñä Iquesa äpmenqä-pa, ämaqä Nyi änmitätqä iqu, hñä, Nyita pmeniqeqä. ⁵⁸ Buayä qäukuä yätutanä äpqäqä Tqunänji, Iqu buayä heyaqä taqä-tawäkiqua mana änäpu, äpäkonquwä ii enqä-panä manä. Ämaqä, Buayä Tqunä ännätqä iqu, hñä hea ique-ique pmetäniqueqä” ätukqe. ⁵⁹ Jisasi Iqu kukñuä iinji, anä aquvāqñqä Kapänamä du näqñqä ävätä ätkqe.

Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä

⁶⁰ Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä kuapänänjä hui, Iqu i tqanqä äwipiyyi, “Iqueqä kukñuä, ne kñuä änä mämeqänänjä ätqäqe, qäte tqu wiyätñqäwä?” ätkuwi.

⁶¹ Qu kukñuä kuapänä tqanquwiñqä, Jisasi Iqu, Iqueqä-kiuä näqñqä eäqe, tii ätukqe. “Kukñuä tqu he qui emäkqiyä? ⁶² Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu, anä änyänänqä äpmaminqä yätunqä yqanqä äqumbqe, äänä ipnuwäwä? ⁶³ Hñä-pmeqe, Dñä Ängüä Iqu ävätqänä. Ämaqeüqä yänänäqñqä duta, maetqenä. Iinä etanqä Nyi kukñuä etqä tä, quuvqä vqenqätä, hñä-pmeqä vqenqätä etqänä. ⁶⁴⁻⁶⁵ Iinä qäyä etanqä, hñquenä quuvqä maeqiyqä itqänäuä. Ga Nyaqä kukñuä ‘Ämaqä hñqu Nyinyqe, hñqä mapqä yänä. Apiqu, ämaqä ique Nyinyqä pätnqä ämäqipmeqanquti, iqu i päñqiyä’ etqe, ii hñquenä quuvqä maeqiyqä itqätanquwita etqeqä” ätukqe. Iinä ätukqe, ämaqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipnuwä iquaunqätä, ä Iqueni ämaqä iquau täkqä ätuätä hipa iu väniñqä iquenyqetä, Jisasi Iqu Iqueqä-kiuä änyänänqä näqñqä eä, i ätukqe.

⁶⁶ Inqanji Iqueqä wänuänqä ämotquaminqä kuapänänji, qu Ique tuwä äwiyäpu, Iqutanji anä mikiqä danä qe ikuwi. ⁶⁷ I iqanquwänqanji, Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä 12 iquaunji, “He-pqe Nyi inä nyivämapñqätanä?” ätukqe.

⁶⁸ Iwä Saimonä Pitä iqu, “Naqä Iquki, Si kukñuä hñä hea ique-ique pmeqe ämenä. Ne tquenyqä watunquäwä? ⁶⁹ Inji, ne näqñqä ämenä quuvqä eqiyqu. Si Ämaqä ängüä jänänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä atänuä ekikqä Iqukiyqä” ätukqe.

⁷⁰ I tquanqä Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi henji, 12 etmakqeunji, hñquki dñä quvqätänä äyqukitanä?” ätukqe. ⁷¹ Kukñuä iinji ätkqe, Saimonä Iskarioti iqueqä hikñä Jutasi iquenyqe. Iqu ämaqä 12 iutanä-qu qäyä eä, Jisasi Iquenyqe, täkqä tuäniqä etanqä, ii ätkqe.

7

Israitqä iqua, ittänä anju yakuä äpmapu, ymisanä imäkuwiñqä

¹ Itanji, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä iqua, Jisasi Ique äpäkpñqä iqanquwiñqä, Iqu qua Jutiya iu ikiqänqä mäwiñqanqä Galili dunä ikäminqä.

2-3 Hiunji naqänänjä Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iqua, ittänjä anju yakuä äpmapu, yeeqä ipu aquväqñqä hiunji iqua timäutñqä qäqi etanji, Jisasi Iqueqä känguäkiqua Iqueni, “Si anjä täqñi äväma, qua Jutiyanqä uvä. Tqä ämaqä wäunjanqä ämotquetqänjä iqua, Si nätmätqä imäkqanqtqe hinjä kqämbñqänänjä.

4 Ämaqä hñqu ämaqä eeqänänjä im-imñi, iquenyqä näqñqä hipñqä etanqtqe, iqu nätmätqä eeqänänji, ktqä nämä mimäkqä yänä. Si nätmätqä iinji imäkätqänji, ämaqä eeqänänji hinjä kqämbñqänä ämotquatñqeqä” ätukuwi. 5 I ätukuwi, Iqueqä känguäkiqua-pqe Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipiyitanji.

6 Iqua i tquanquwännga, Jisasi Iqu, “Hiunji Nqe, änänjqä. Henryqe, hiunji eeqänänjä iqua, änguanänjiqä” ätukqe. 7 “Nyi ämaqe, qu suqä quvqä imäkätqätanquwinqe, ‘Ii suqä quvqä imäkätqänjäuä’ tuätqätanqqenqä, qu Nyinyqä wiunqä itqänä. Iinjä etanji, qu henyqe, iinji miqä ipñqäuä. 8 Nqä hiunji änyä enqä-qae, Nyi aquväqñqä naqänänjä iunqä mäyqä yimä. Henryä epiyä” ätukqe. 9 Iqu qunji i ätuätä, mäwqä danä, Galili bu äpmakqe.

10 Inäqe, Iqueqä känguäkiqua aquväqñqä yätunqä ae äväma yqanquwännga, Jisasi Iqu qänaki maqñqä ekqe. 11 Aquväqñqeuñi, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä iqua Jisasi Iquenyqä, “Ämaqä Iqu ängi pmenä?” ätäpu, qävqä ikäminuwi. 12 Inganji ämaqä kuapä äpmapiyä iunji, hiyakakä ätnjäukuwi. Hñqua Iquenyqe, “Ämaqä änguanänjqeqä” tqanquwännga, hñqua “Oeyä, Iqu ämaqä kuapänänjä hänaqä huiu-mända ätuma äwqiyä” ätkuwi. 13 Inganji, qu iquauqä naqä iqua hanjä-iqä vqenqä zä winqanji, Iquenyqe, ätnänäqi äti matqä danä ikuwi.

Qu ymisänjä nätkätanquwännga, Jisasi Iqu näqñqä äwikqenqä

14 Qu aquvä äqämbu hiunji hñqua ae pmetanquwännganji, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anjä mätnätanqqä ququawä yänqisa äpeyäqe, qokä-apäkiu kukñuä näqñqä äwikqe. 15 I iqanjanji, iquauqä naqä iqua yäunjä ipu, “Iqu näqñqä-vqä hñquenyqä mäwqä iminqe, näqñqä ii, äänä itä ämeqätiyä” tpu ikuwi.

16 I iqanquwännganji, Jisasi Iqu kimanji, “Kukñuä tä ämetqueqe, knuä indqänqä Nyaqeta maetqe, Goti Nyi änändowatkqä Iquesayqä” ätukqe. 17 “Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä äwinqe qänaknä yätñqä itäqä iqu, Nyaqä kukñuinqe, ii Goti Hanjuwä Iquesatiyä, ä knuä indqänqä Nyaqä iuta tqändiyä-qe näqñqä hiänä. 18 Ämaqä kukñui, knuä indqänqä iqueqä iuta ätqä iqu, yoqä iqueqe haqä yätu maenätñqä winqanjiyi. Inäqe ique ändowatkqä iqueqä yoqe haqä yätu maetñqä äwinqqä iqu, suqä quangi mämeqä, naqä-qakuänänjä tqä-quvqä. 19 Mosisi iqu kukñuä-suqä metapqä inqäta? Iqu etapqä-qe, he eeqänänji, suqä iunji, qänaknä miqä itqänjäuä. Ga he Nyinji sunqä pizqä bäkpnqä itqänjäuä?” ätukqe.

20 I tquanqanji, ämaqä kuapänänjä iinji, ämävaupiyi, “Penqä dnjä kinyasäuqanji ätnyä. Sinji, tqu kpäsätñqä itqänä?” ätukuwi.

21 Kimanji, Jisasi Iqu ätukqe. “Nyi wäunjä naqänänjä iqu imäkkqenqä, he miinqä yänjä inqä ikuwiqä. 22 Mosisi iqu qokä iquauä huiwä häuä ktäupñqä ätukqeuñi, Sämbatqä hiunji hapännga qäyä etanqqä-qe, he ymeqä qokä hñquauqä huiwi, häuä ktäupnä. Suqä iinji, Mosisi iqu mikutäuqä ikqe, atqä-awäka ikutäukuwi. 23 He Sämbatqännganji, ymeqä hñquauqä huiwä häuä äktäutqänjuwi, ii he Mosisi iqu kukñuä-suqä ekqä iqueni qui mimäkqä itqänjuwi. Inji Nyi Sämbatqännga ämaqä iqueä huiwi, eeqänänjä ängüä iwimäkqanqqenqe, he Nyinyqe sunqä äkasuwä tätqänjäuä? 24 Ämaqe uqä suqe, hinjä äqumbiyä dunqänä hinji miwäsäuqä pambu. Suqä naqä-qakuä jänänänjä duta iwäsäupiyä” ätukqe.

“Jisasi Iqu, Kraisi Iqu etanqitiyä?” ätkuwinqä

²⁵ Inğanı ämaqä Jerusälemätanä hui, “Ämaqä neyaqä naqä iqua pizqä päkpnqä itqänuwi, Tä Qäqu maendiyä?” ätnquwi. ²⁶ “Hinüä qumbu. Iqu ätnänä iqi qäyä ätqäuä ätqanqi, qu Iquenı manä hui mätquä danä iqäuä. Ämaqä Kraisi Ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä Iqu etanqi, qu näqnqä ämapu maeqä inä? ²⁷ Kraisi Iqu äpqanğanı ämaqä-pqä hui näqnqä mämeqä ipu, ‘Iqu äkiuta päniqätiyä’ tpu ipnuwiqä. İnäqe Ämaqä Tqueqä äpqäqenqe, ne näqnqä ämenünä” ätnquwi.

²⁸ Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anä mätnätanqqä ququawä iqi ätqäuä näqnqä ävätäqanğanı, manä yänänqnqä tii ätukqe. “He Nyinyqä näqnqä epu itanqa Nyi äpqenqä-pqä näqnqä yasämä eänäuä. Ga Nyi knüä indqanqä Nqä duta mapqä iqäqe. Nyi änändowatkqä Iquenyqe, he änyä maqnqä eänuwi. Iqu naqä-qakuänänä Iquvqä. ²⁹ Nyi Iqu änändowatqanqi Iquesa äpqäqä-qae, Nyi näqnqä Iquenyqä eänänä” ätukqe.

³⁰ I tqanqqenqä, qu Jisasi Ique a äkiqätäpu itmenätpu ipiyä-qe, hiunji i imäkqä iqu, Jisasi Iquenı mäwimeqä änyä etanqi, ämaqä-pqä hui Iquenı hipa hui mitmaqiyqä ikuwi. ³¹ İnäqe, ämaqä iu äpmaminuwitanä kuapänänı, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, “Kraisi Iqu äpätqanğanı, Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänä, Ämaqä Tqu imäkätñqeunı ämäwqätäuniqätanä?” ätnquwi.

³² Parisi iqua ämaqä kuapänänä Jisasi Iquenyqe, “Iñi-iñiqä” hiyäkakä tnätqätanqä qätä äwipiyi, iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Ique a äkiqätäpu itmapñqe, ämayukä-imanqä hñquau ändowatkuwi.

³³ Inğanı Jisasi Iqu, “Nyi hesänı quäuqä mäpmeqä danä wänqäpu äpmami, änändowatkqä Iquenyqä umqänä. ³⁴ He Nyinyqä qävqä ikipiyä-qe, Nyi pmetanqqeunı änä mäwqä ipiyä-qae, Nyinı mämanqumueqä ipñqäuä” ätukqe.

³⁵ I tqanğanı, Israitqä iqua, “Ne Iquenı mämaqumueqe, Iqu äknğinyñqä uwqanquti yanquatiyä? Iqu Israitqä iquneqä neyämaqä im-imä äpmakäwänjuwä iunqä äwätä, näqnqä ämaqä Israitqä ma huizi iqi äpmeñuwiu vätnqä ätqutiyä?

³⁶ Iqu nenı, ‘He Nyinyqä qävqä ikipiyä-qe, Nyi pmetanqqeunı änä mäwqä ipiyä-qae, Nyinı mämanqumueqä ipñqäuä’ ätqäqe, Iqu kukñuä iñi änäänqä tqiyä?” ätnquwi.

³⁷ Hiunji yeeqä ipu aquväqnqä yäpakä naqänänä iquenı, Jisasi Iqu pämä ätqäuqe, manä yänänqnqä, “Ämaqä tqu-tqu quväkä ye äwiyqäqe, eqä nätnqänä Nyinyqä äpänä” ätukqe. ³⁸ “Ämaqä äsqu-äsqü Nyinyqä quuvqä eqiyqe, eqä esquä hññ-pmeqä-tänı iqueqä yäpä iunda pqüänä. İnı Goti Hanjuwä Iqueä tuwanüä iu ätnänqä-pa* pquänqiyä” ätukqe. ³⁹ Jisasi Iqu kukñuä iñi, Dñä Äñguä Iquenyqä ätkqe. Dñä Äñguä Iquenı, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iqua mapnuwänqeyi. Inğanı, Goti Hanjuwä Iqu Jisasi Ique ätuma äyätä, yoqä naqä vqe änänjqae, Dñä Äñguä Iqu iquaunı, wimeqänqä-pqe, änänji.

⁴⁰ Jisasi Iqu i tqanqi äwipiyänğanı, ämaqä iqi äpmaminuwi, “Ämaqä Tqu naqä-qakuä, Hinüä-tqä Qäqueqä” ätkuwi. ⁴¹ I tqanquwänqa, hui “Kraisi Ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä Qäqueqä” ätkuwi. İnäqe, huiziqua “Oeyqä” ätkuwi. “Kraisi Iqu Galilisa pqänqä hmanjqä. ⁴² Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanüä iunı, ‘Kraisi Iqu Dewitiquesanä hueqä-himqä heniqe,’† itanqa ‘anä-himqä Dewiti iqu äpmaminqä Betlemä iutanäqu heniqä’‡ ätkqe” ätkuwi. ⁴³ I ipiyi, Jisasi Iquenyqe, quwqä-quwä inqi-inqi ändmäknquwi. ⁴⁴ Iñä ipu, hui Iquenı a kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä-pqä hui Iquenı hipa hui mitmaqiyqä ikuwi.

Ämaqä naqä iqua, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwinqä

* **7:38** Jisasi Iqu Goti Iqueqä kukñui äsqüenyqä knüä indqanqqätiyä? Näqnqä-tänä hñqua Asayä 58:11 iquenqä ätqä. Hñqua Sakätiyasi 14:8 iquenqä ätqä. † **7:42** 2 Samueli 7:11-14; Asayä 9:6-7; Järämai 23:5-6 ‡ **7:42** Maika 5:2

⁴⁵ Ämayukä-imanqä iqua, Parisi iquautä, hiqäva-imäkqä naqä iquautä anqumä wimeqanquwängga, “He Iqueni ätuma mapqe, sunqä iqäüä?” ätukuwi.

⁴⁶ I tquanquwängga, iquauä kimanji, “Ämaqä-pqä hui kukñui, Ämaqä Tqu ätätñqä-pa, matqä itqänuwiqä” ätukuwi.

⁴⁷ Itanqa, Parisi iqua iquauni, “Henä-pqe, Iqu qäyasäqi etuma äwqiyä? ⁴⁸ He ämaqä naqä yoqä-tänjä-pqä hñqu, itanqa Parisi-pqä hñqu, Iquenyqä quuvqä heqiyätqätanqi äqunänjuwätanä? ⁴⁹ Ämaqä kuapänänjä tä, suqä Goti Hanjuwä Iqu Mosisi ique äwikqenqä änyä maqñqä enuwä iquauni, Goti Hanjuwä Iqu qui iwimäkätñqä ae ätkqeqä” ätukuwi.

⁵⁰ Iinjä tquanquwängganji, iquautanjä hñqu, iqueqä yoqe Nekitimäsi, hinuiqänänängga Jisasi Ique äwimakqä iqu, huizi iquauni tii ätukqe. ⁵¹ “Neyaqä suqä dunji, ne ämaqä hñqueä kukñui qätä äwiyätanä, itanqa iqueqä wäunjuä imäkätñqä dunji, qävqä ganä iani, inqa iwäsäuatunqeqä” ätukqe.

⁵²⁻⁵³ Quwqä kimanji, “Äi! Si-pqä Galilisanjä iqukitanä? Goti Iqueqä tuwanjuä iu qävqä änguanä itnä, näqñqä tii esñqe. Galilisanji, hinjuä-tqä hñqu mapqä yänqiyä. Hmanjqä” ätukuwi.

8

*Apäkä qokä-tänjä hui, iyyqä huiwi ämaqä hñque mänqi yanjä äwikqenqä**

¹ Inqanji ämaqä eeqänänji quwqä anjuñqä ae äweqanquwängga, Jisasi Iqu qoqonjä Olipä yätunqä ekqe.

² Zinuitänji Iqu iqi ävämetä, hiqäva-imäkqä anjuñqä anqumä äukqe. Iqu ququawä iqi pmetanqa, qokä-apäkä eeqänänji Iquenyqä äpqanquwängga, Iqu quamä äpme näqñqä motquetñqä ipäqäkqe. ³ Iqu i motquetqätanqa, ämaqä kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Parisi iquatänji, apäkä hui ätuma äpäpu, qokä-apäkä iuqä hinjuä iqi äkitqätekuwi. Apäkä ii, qokä-tänjä eäqä-qe, ämaqä hñqutä-mända huiwä yanjä inqanqinyä äqunqumi. ⁴ Iwä inqanji Jisasi Iqueni tii ätukuwi. “Ämotqeqä Iquki, apäkä qokä-tänjä täsi, qokä huizitä huiwä yanjä inyätqätanqinyä äqunänjuwiqä. ⁵ Kukñuä-suqä Mosisi iqu änatapkqä iunji, ‘Apäkä suqä iinjä iqanquwä iuauni, hikä pizqä päsqänqä’ ätnänqe,† si änäännyä ätnä?”

⁶ Qu kukñuä i ätukuwi, Iqu kukñuä äänä ätätqä Iquesa ämapu, kukñuä mitpnuwä inqä yamwiqä äwikuwi. Iinjä tquanquwängga, Jisasi Iqu äuesäuä, Iqueqä hipaitä qua hinjä bu tuwanjuä äqäkqe.

⁷ Qu yatñqä äpakänä vqanquwängga, Iqu pämä ätqäuqe, tii ätukqe. “Ämaqä hesanjä hñqu suqä quvqä mimäkqä itñqä etanqutqe, iqu apäkä täsinji, hikä kinqanänji, iqu-ganä äpäsänä.” ⁸ Iwä Iqu kukñuä iinjä ätuäqe, anqi äuesäuqe, qua hinjä bu tuwanjuä äqäkqe.

⁹ I tqanqi äwipiyyi, qu eeqänänji hñqunä-hñqunä iqinji äväma äukuwi. Ga ämaqä quväukuä kuapänänjä-tänjä iqua hinuiqä äwqanquwängga, ämaqä huizi qänaki äukuwi. Mä Jisasi Iqu iqi yqänä äuesäutanqi, apäkä ii Iqueuä hipenjuä iqi yqänä ätqäuminqe. ¹⁰ Itanji Iqu pämä ätqäuqe, tii ätukqe. “Apäkä iiki, ämaqä eeqänänjä täqi ätqäunjuwi, ängi uwqäüä? Si kukñuä mikitätñqe, hmanda?”

¹¹ I tquanqa, ii ätukqe. “Naqä Iqukiyä, oeyä, hñqu hmanjqä.”

Ga Jisasi Iqu iinjä tii ätukqe. “Nyi-pqe kukñuä mämiqtqä da imqänä. Si äunji, qänakñi suqä quvqe mimäkqä pa iqätñqä” ätukqe.

Jisasi Iqu qua täu We-hunqä Vqä Iquvi

* **8:** Pipa Grikä pmeqeuqä kukñuä iu äqänänqä huiunji, kukñuä 8:1-11 iunji maqñqä eä. † **8:5** Kukñuä-suqä 22:22, Hiqäva-imäkqä 20:10

12 Anġumñi Jisasi Iqu qokä-apäkä iunji tii ätukqe. “Qua täu we-hunqä vqe, Nyi Qäqunjqä. Ämaqä Nyi änyuvändmitätqä iqu, qani heawiqä du mäwqä itä, iqueqä quuvqeunji we-hunqä-tänjä-queyqä.”

13 I tquanġa, Parisi iqua qätä äwipiyyi, Iqueni tii ätukuwi. “Si kuknuä awi, Tqä-täunqänänä ätätqänjinyä. Inqce ämaqe, quuvqä makiqiyqä ipnqäüä.”

14 Ga kimañi, tii ätukqe. “He ‘Si Tqä suqenqä änatnyä’ ändquwi, naqä-qakuänänjä ändqäüä. I etanġi Nyi Nqä-näuänji, anä äväma äpçenqätä, nñ anä äumqeunqe näqñqä enänä. Nyi näqñqä iinjä ämenqetani, ämaqe Nyaqä kukñui quuvqä eqäpñqe. Inäqce he Nyaqä anä qakuiunqetä äkiunqä-pqä uwqanġundqe, he änyä maqñqä ipnqäüä. 15 He ämaqeu iwäsäupiyänġani, suqä qua täutaninqänä näqñqä epu, iwäsäuquenjqä. Inäqce Nyi ämaqä hñqueni, miwäsäuqä danä itñqeçä. 16 Inji Nyi ämaqä hñqueqä suqenqä iwäsäuqanġundqe, he Nyaqä iwäsäuqä iinjä iquenqe, quuvqä heqäpñqänänji. Ii tiinjä dutayi. Nyi Nqä-näuänä miwäsäuqä iqä. Apiqu änändowatkqä Iqu, Nyitä wäunjuä anä itqäüä. 17 Kuknuä-suqä he Mosisi iquesa ämepu qänaknä itqänuwä iunji, kukñui tii ätnä. ‘Ämaqä hñquaqu kukñui asitaninä ätqiyi, iquaqiyqä kukñuinqe quuvqä heqäpñqe!’‡ 18 Nyi Nqä-näuänqä awä ätätñqä Iqunji. Itanġa huiziqu, Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, Nyinqä awä inä ätätqäüä.”

19 Inġani Parisi iqua yatñqä tii äwikuwi. “‘Nqä Apiqueyqä’ ätni, ga Iqu äñġi pmenä?”

Itanji Jisasi Iqu ivatuwänäqce, kima tii ätukqe. “He Nyinyqätä, Nqä Apiquenyqätäni, änyä maqñqä yqänä eänjuä. Inäqce he Nyinyqä näqñqä hiqä-säpi, Apiquenyqä-pçce näqñqä inä iqäpññqä.”

20 Hiqäva-imäkqä anä ququawä iqini, Jisasi Iqu mbqä pñqä witanġqä-tänjä qäqi äpme, qokä-apäkä iunji näqñqä ävätä, kuknuä iinjä ätmuiñqe. Iqu ätnänjä iqi qäyä pmetanġi, inġani Iqueqä hanjä-iqä meqe, qäyu matimäuqä änä etanġi, ämaqä hñqu Iqueni, a makiqätqä ikqe.

Jisasi Iqu, “He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä” ätukqenqä

21 Anġumñi Jisasi Iqu qunji tii ätukqe. “Nyi eväma umqänä. Hñġamändani, he Nyinyqä qävqä yanä-tpu ipqe, hiqä suqä quvqe yqänä äwiñqä iutanä päkombnuwiqä. He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä.”

22 Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä naqä iqua, ii tqanġi äwipiyyi, quwqä-quwä tii ätnjuwi. “‘He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä’ ätqe, äänä etanġi tqiyä? Iqueqä-kiuä päknätñqä ätqutiyä?”

23 Itanġa Iqu tii ätukqe. “He qua butanuenä etanġä, Nyi haqä yätutanunjqä. He qua täutanä iquenä etanġä, Nyi qua täutanunä manä. 24 Injä etanġi ‘Hiqä suqä quvqä yqänä äwiñqä iutanä päkombnuwiqä’ ae etqeçä. Ii tiinjä etanġiyi. Nyi Nqä-näuä äpmenqä Iqunänqä§ quuvqä manjiqiyqä iqanġpçce, he heqä suqä quvqe yqänä wiqä, äpäkombnuwiqä.”

25 Iqu kuknuä i tquanġa, “Si Tquki natnyä?” ätuäpu, yatñqä äwikuwi.

Iwä Iqu, “‘Nyi Iqunjqä’, ae äyä etqe. 26 Nyi heqä suqä quvqenqe, kuknuä kuapänä ätätmä ewäsäumätmä, itmä-qe, Nyi änändowatkqä Iqu, aanä naqä-qakuinä Tqä-qu etanġi, Iqueqä kukñui Nyi qätä äwiyätñqenä, qokä-apäkä qua täunju ätuätñqeçä.”

27 Iqu Iqueqä Kaniquenyqä tuätqätanġqä iinjce, qu knui mämeqä ikuwi.

28 Iutanji Iqu tiinjä ätukqe. “He Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqunä indmepu, haqeqä ämanjiyäpiyänġani, he Nyinqce, Nyi Nqä-näuä äpmenqä Iqunänqä näqñqä epñqäüä. Ga tiinjä-pçenqä näqñqä inä epñqäüä. Nyi nätmatqä hui Nqä knuä iutanä mimäkqä danä itñqeçä. Oeyä. Nyi kuknuä eeqänänji, Apiqu ämändquakqenä ätätñqeçä.

‡ 8:17 Kuknuä-suqä 17:6; 19:15 § 8:24 Jisasi Iqu “Nyi Nqä-näuä äpmenqä Iqunänqce” ätqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä enqä-paniqä. Yoqä iinj, Goti Iqu Mosisi iqueni awä ätukqe. (Anġumä Itmakqä 3:14)

²⁹ Nyi änändowatkqä Iqu, Nyitä anä äpmenä. Nyi nätmatqä Iqueuä äwiñqeu qäyunä imäktñqä iutani, Nqä-näuänä pmetmñqä hinuinä manqänqä itñqeqä.” ³⁰ Jisasi Iqu kukñuä ii tätqätanğa, kuapänänji Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

Kukñuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä

³¹ Inğanji Iqu Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäqä iquautanä Iquenyqä quuvqä heqiyqanğuwä iquaunji, tii ätukqe. “He Nyaqä kukñui mäwquatämäuqä, a yänänäqñqä äkiqätpqe, ga he Nqä wäunuänqä ämetqueqä-quenä pmepñqäuä. ³² Ga inä ma, kukñuä naqä-qakuñqä näqñqä eäpu, itanğa kukñuä iinä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä.”

³³ I tquanğa, qu kimanji tii ätukuwi. “Ne awiçu Aprähämä iqueqä hueqä-himqä iquneyqä. Hea hñğanä-pqe, ämaqä hñqueqä wäunuä-wiyqä hñgi eätanä, iqueqä äwiñqä yäpä imä mäpmeqä danä itunqueqä. I hitanği ‘Kukñuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä-qe,’ sunqä natnyä?”

³⁴ Iqu iquauqä kukñui kimanji, tiinä ätukqe. “Aanä naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqä eeqänänjä suqä quvqä imäkätqänjuwi, qu suqä iqueqä äwiñqeuñi qänaki vqä iquaiqä. ³⁵ Ga ämiqä hñqueqä äwiñqeuñi qänaki vqä iqua, iquauqä ämiqä iqueqä anjuñi näweqä mäpmeqä itqänjuwiqä. Oeyqä. Ymeqenä pmetpñqäuä. ³⁶ Inäqce Ymeqä Iqu he ewewqatqanğuti, he suqä quvqä iqueqä äwiñqeuñi qänaki mäwqä pmetpnuwiqä. ³⁷ Nyi näqñqe. He Aprähämä iqueqä hueqä-himqä iquenä etanğqä-qe, Nyaqä kukñui heyaqä äwqä yäpä inğisanji mäwiqä etanği, he Nyi ämbäkpñqä itqänjuä. ³⁸ Nyi Nqä Apiqu ae ämändquakqeuñi, kukñuä awi nätmatqä iinğä ätätqänänä. Nñ he heqä suqä Nyi ämbäkpñqä itqänjuwi, ii hiniqu tqanği äwikuwiunä imäkätqänjuä.”

³⁹ Inğanji iqua kima tii ätukuwi. “Neqä awiçu, Aprähämä iqueqä.”

Ga Jisasi Iqu iquaunji ätukqe. “Tiñi naqä-qakuä he Aprähämä iqueqä kawäkenä hiqä-säpi, suqä asänänjä Aprähämä iqu iminğä-pa, ii itqänpningä. ⁴⁰ Kukñuä naqä-qakuä Nyi Goti Hanjuwä Iquesa qätä äwikqe, eeqänänji qäyä etätñqä-qe, tänganji he Nyi pizqä bäkpñqä itqänjuä. Suqä iinä ii, Aprähämä iqueqä suqä manä. ⁴¹ He hiqä hiniqueqä suqä iunä imäkätqänjuä” ätukqe.

Iwä qu Iqueni tii ätukuwi. “Ne neqä nipaqa qokitä hñgi hiqaqä äwäyäkippu mänanyquä ikuwiqä. Oeyqä. Neqä Apiqu, Goti Hanjuwä Iqunänjqä.”

⁴² Inğanji Iqu tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu heqä hiniqu etanğutqe, he Nyinğä enğuanänjqä. Ii tiinjuuta etqä. Nyi Goti Iqutä anä äpmaminueä, äyä äquvepkqeqä. Nyi änyinğä Nqä dutanä äquvepkqä ma, Goti Hanjuwä Iqu änändowatqanği äquvepkqe. ⁴³ Ga kukñuä Nyi tqanğqe, he näqñqä anğuanä maeqä iquwi, ii he Nyaqä kukñui meqänqe, maenğanğqä iutayi. ⁴⁴ He Setänä, heqä heniqueqä ymeqä-quenji. Ga he iqueqä äwiñqeuñä yänä äqänäpu qänaknä iquenjqä. Inğata tii tänganqe, iqu ämaqä päsqänqä äpmenä. Itanğa iqu suqä naqä-qakuä iunji qänaknä miqe, tiinä dutayi. Suqä aanä naqä-qakuä di, iquä mäwiqä iminqe. Kukñuä quanğä ätminqe, ii aanä iqueqä yänjiyi. Iqu ämaqä quanğä kukñuä tqä-qu eä, itanğa iqu quanğä kukñuä tqeutanä kaniquwi. ⁴⁵ Iinñqe Nyi kukñuä aanä naqä-qakuänänjä di etqanğqetanji, he Nyaqä kukñui quuvqä maeqiyqä da äyä itqänä. ⁴⁶ He ‘Iqu suqä quvqä imäkqä-queyqä’ knuä eyätñqä etanğutqe, ga Nyaqä suqä quvqä imäkätñqe, ätnänjä iqi ätäpu, maepiyä. Ä Nyi kukñuä awä naqä-qakuä dinä ätätñqä etanğundqe, inji Nyaqä kukñui quuvqä maeqiyqe, sunqä itqänjuä? ⁴⁷ Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä iqua, Iqueä kukñui qätä äwiätqänjuwi. Ä he Iqueä kukñui qätä mäwiqä iquwi, ii tiinä etanğiyi. He Iqueqä ymeqä-quenä maeqä epiyä dutanji.”

Jisasi Iqu Iqueqä-kiuänqätä, Aprähämä iquenyqätä, ätkqenqä

⁴⁸ I tqanğa, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä naqä iqua, Iqueni kima tii ätukuwi. “Ne tii äktqunä. ‘Si ämaqä Sämaliyatanä* Iqukiyqä. Ga dnä quvqä hñqu äktqäunä.’ Iiñi ne naqä-qakuä äktqu?”

⁴⁹ Itañi Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nyi dnä quvqä hñqu mandqäuqä inä. Hmanjqä. Itañi Nyi Apiqueä yoqenä haqeu mamäutqätañga, he Nyaqä yoqe mäñdi äñgittqäyätqänä. ⁵⁰ Nyi Nqä yoqe, haqeu mämamänjqä itqänänä. Nñ, Nyi yoqä naqä mamqenqä äwinyänqe, Hñqunänjqä. Iqu ämaqä eeqänänä iquau Iwäsäuqä Iqueyi. ⁵¹ Nyi aañä naqä-qakuänänä etqänä. Ämaqä hñqu Nyaqä kukñui qänaknä imitätqe, mapäkoñqä hea ique-ique pmetäniqeqä.”

⁵² Inğanji iqua kima tii ätukuwi. “Si e änatñä imñi, täñğanji, tiinji. Dñä quvqä hñqu Si äktqäunqä iinqe, ne näqñqä ae equnä. Aprähämä iqu-pqä, Goti Iqueqä hiñuä-tqä iqua-pqe, ae äpäkoñguwä-qe, Si tii änatnyä. ‘Ämaqä hñqu Nyaqä kukñui qänaknä imitätqe, iqu mapäkoñqä hea ique-ique pmetäniqeqä.’ ⁵³ Änäñgä? Si neqä awiçu Aprähämä, ae äpäkoñgqä iqueni ämäwqätäutnä, änatnä? Ä Goti Iqueqä hiñuä-tqä iqua-pqe ae äpäkoñguwiqä. Si ‘“Nyi tqunä” ätqänä,’ kñuä kiyqiyä?”

⁵⁴ Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nyi Nqä yoqe haqeu ämamänmitmqe, ii nätmätqä hiñginqä enqä-pañi. Inäqe Nqä Apiqu, Iqu Nyaqä yoqe haqeu ämanmäutqänä. Iquenyqe, he ‘Neqä Goti Hanjuwä Iqueqä’ äyä ätqäüä. ⁵⁵ Inäqe he Iquenyqe maqñqä epu ätqäüä. Nyi, Nqä-näuäñi Iquenyqe näqñqä eänänä. Ga ‘Nyi Iquenyqe maqñqeqä’ etmqe, ii Nyi ämaqä quañgätqä he enqä-pañunä emqänä. Itañi Nyi Iquenyqä näqñqä ae eämä, itañga Nyi Iqueqä kukñuä iunä qänaknä itqänä. ⁵⁶ Heqä tawicu Aprähämä iqu, Nyaqä hiñuñi hiñuä qunäniqenqä kñuä indqänätäqänğanji, iqu yeeqä äwinyminqeqä. Itañi iqu hiñuä i äqunäqe, aquvänä ikqeqä.”

⁵⁷ Iwä iqua qätä i äwipiyyi, tii ätukuwi. “Si Tqä quväukui 50 äñä qäyä etañgi, Aprähämä iqueni Si hiñuä äqunqänätanä?”

⁵⁸ Ga Jisasi Iqueä kimañi, “Nyi naqä-qakuänänä etqänä, Aprähämä iqu matimäuqänğanji, Nyi Nqä-näuä Äpmeñqä Iqunjqä” ätukqe.

⁵⁹ I tqanğqenqä, qu hikä ämepu Ique päsanä-tpu iqanğuwänğa, Iqu zä imäknä hiqäva-imäkqä anä täkñiunji äväma, yäpaqänğisa äukqe.

9

Jisasi Iqu, ämaqä hiñuä maqñqä hñque äñguä iwimäkkqenqä

¹ Jisasi Iqu qañä äwätäqänğanji, ämaqä hiñuä maqñqä hñque äqunqeqe. Ämaqä iqu känäwqä äwqä imdanji, hiñuä maqñqä iinäqu ätimäukqe. ² Inğanji Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iqua Iqueni, “Näqñqä Motqeqä Iquki, ämaqä tqi hiñuä maqñqä imänğqe, suqä quvqe tqueqäwä? Iqueqä-kiuätanä, kanä-känaisändanä?” ätukuwi.

³ Yatñqä i vqanğuwänğa, Jisasi Iqu, “Ämaqä iqu hiñuä maqñqä inqe, suqä quvqe, iqueqä-pqä ä iqueqä kanä-känäwqä-pqä duta hmanji. Ämaqe, qu ämaqä tque hiñuä äqunäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqä näqñqä mapñqä diñqeqä. ⁴ We yqänä tii hunätanğanji, ne Nyi änändowatkqä Iqueä wäunui imäkatunqeqe. Ämaqe wäunqä miqä ipñqe, hea heätñqe qäqinji. ⁵ Nyi qua täu äpmeñqe, qua täu We-hunqä Vqä-qunjqä” ätukqe.

⁶⁻⁷ Iinä ätuäqe, Iqu qua bu makukuä äquteqe, makukuitä quae ättäqe, ämaqä iqueä hiñuii qua äwqäyätä, iqueni, “Eqä-huänä Silomä du asñä qänämändñqä uvä” ätukqe. (Yoqä ‘Silomäüä’ ätnänqä iqu, ‘ändowatkäüä’ ätnä.) Inji iqu äwäqe, asñä qänämänğanğa, iqueä hiñui äñguä heqanji, iqu hiñuä äñguä qñqä-qu äpkqe.

* **8:48** Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä iqua, Sämaliyatanä iquaunqe, “Ämaqä quvqä iqä iquaiqä” kñuä indqänminjuwi.

⁸ Inġaṅi ämaqä, iquä anä asä iqi äpmaminuwitä, ämaqä, iqu hinuä maṅṅqä äpme mbqänqä nätmatqä isuanqä täunuä tätqätangi äqunminuwitäni, qu, “Ämaqä tqu mbqänqä täunuä ätqämanätṅqä iqu tanä?” ätäpu yatṅqä inġäukuwi. ⁹ Yatṅqä i inġaṅguwänġa, ämaqä hui, “Auqä, ämaqä iqu qäqueqä” tqaṅguwänġa, hui, “Oeyä, iqu maetqe. Ämaqä iqu enqä-panä hṅqueqä” ätkuwi.

I tqaṅguwänġa, ämaqä iqu iqueqä-kiuä, “Nyi ämaqä iqunä qäqunqä” ätukqe.

¹⁰ Qu iqueä kimaṅi, “Si hinui äänä itnä qänġinyä?” ätäpu, ique yatṅqä äwikiwi.

¹¹ Yatṅqä i vqanġuwänġa, iqu, “Ämaqä ‘Jisasiuä’ ätätqänuwä Iqu, qua ättäqe, nyaqä hinui qua äṅqiyätä, ‘Asṅi, eqä-huänä Silomä du qänämändṅqä uvä’ dqanġi, nyi äumi, asṅä tii äqänämänätmänġaṅi, hinuä qe äqänġänä” ätukqe.

¹² I tqanġaṅi, qu, “Ämaqä Iqu äṅgiwä?” ätukuwi. Iqu, “Nyi änyä maṅṅqeqä” ätukqe.

Parisi iqua, hanä-iqä äwikiwinqä

¹³ Inġaṅi qu ämaqä hinuä maṅṅqä iminqä iinä iqueni, Parisi iquaunqä ätuma äukuwi. ¹⁴ Jisasi Iqu qua ättätä ämaqä iqueä hinuä äṅgui, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänġa iwimäkkqe. ¹⁵ Inġe, Parisi iqua-pqe, ämaqä iqueni, “Si hinui, äänä itnä äqänġinyä?” ätäpu, yatṅqä ämikuwi.

Iqu quṅi, tii ätukqe. “Iqu nyaqä hinuä täuṅi, qua ṅqäyqanġi, nyi asṅä äqänämänätmä, täṅṅaṅi hinuä äṅguä sä äqänänänä” ätukqe.

¹⁶ I tqanġaṅi, Parisi hṅqua, “Ämaqä hiunji hapä pmeqä dunqä suqe, qänaknä miqä iqäqä Tqu, Goti Hanjuwä Iquesanä-qu maetqenä” tqaṅguwänġa, hṅqua, “Ämaqä suqä quvqä imäkqä-qu eäqe, nätmatqä ämaqä mimäkqänänä tiiṅi, äänä imäkätṅqäwä?” ätkuwi. I ätnäpiyitaṅi, naqä-hṅqunä mäpmeqä danä inġi-inġi äktqänġuwi. ¹⁷ Iinä ipu, qu iqueni, anġumä yatṅqä tii äwikiwi. “Ämaqä saqä hinui, äṅguä ikimäkqä Iquenyqe, si ‘tqueqä’ ttṅqäwä?”

Yatṅqä i vqanġuwänġa, ämaqä iqu tii ätukqe. “Iqu Ämaqä Hinuä-tqä-queqä.”

¹⁸ Inäqe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminuwä iquaunqä naqä iqua, “Ämaqä iqu hinuä maṅṅqä-qu enqe, täṅṅaṅi iqu hinuä äyä äqänġiyä” kṅuä mämeqä ipu, ämaqä iqueqä kaniquesä känäutä kukṅuä ätuätumepu, yatṅqä tii äwikiwi.

¹⁹ “Ämaqä tquenyqe, qe, ‘Yeqä ymeqä hinuä maṅṅqä imänġqeqä’ ätqiyä iqu tanä? Ga iqu täṅṅaṅi hinuä äṅgui, äänä itä äqänġiyä?” ätukuwi.

²⁰ Qu yatṅqä i vqanġuwänġa, ämaqä iqueqä kaniqutä känaisä ämävayi, “Ye näqṅqe. Iqu yeqä ymeqä-qu etanġi, iqu hinuä maṅṅqä imänġqeqä” ätukiyi.

²¹ “Inäqe, ye änyä maṅṅqe. Iqu täṅṅaṅi hinui, äänä itä äqunġuti. Ämaqä ique äṅguä imäkätä hinuä qänätṅqä imäkqä Iquenyqe, ye maṅṅqeqä. Iqu ae naqä enqä-qae, yatṅqä iqueqä-kiuä wipu. Ga iqu ‘iinjqä-iinjqä’ hetätṅqänänä” ätukiyi. ²²⁻²³ Iyaqu ii ätukiyi, ämaqä naqä iquaunqä zä etanġiyi. Ämaqä iinä iqua, näwinyä pmua imäkäpu tii ätkuwi. “Ämaqä hui Jisasi Iquenyqe, ‘Iqu Kraisi ne ämineyätṅqä Goti Hanjuwä Iqu Ique ätekqä Iqueyqä’ tqanġpqe, anä aquväqṅqeu aquvä äqänäpu, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqä mämamäuqä ipṅqäuä.” Iinṅqe, ämaqä iqueqä kaniqutä känaisäni zä isinyä, “Iqu ae naqä-queqä. Yatṅqe, iqueqä-kiuä wipiyä” ätukiyi.

²⁴ Iqua ämaqä hinuä maṅṅqä iminqä ique, anġumä kukṅuä ätuätumapiyi, “Ämaqä si äṅguä ikimäkqä Iquenyqe, ne näqṅqe. Iqu suqä quvqä Iqä-quvi. Inṅi, si Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäutnä, naqä-qakuänänä natiyä” ätukuwi.

²⁵ I tqanġuwänġa, ämaqä iqu, “Nyi maṅṅqe. Iqu suqä quvqä Iqä-quti, miqä-quti? Nyi ṅqä hinui, maṅṅqä inqä-qe, täṅṅaṅi nyi hinuä äqänmä, näqṅqe, iinqänä eqänä” ätukqe.

²⁶ I tqanga, qu iqueni, “Si hinuä maqñqä eäñi, saqä hinui äñgui, Iqu äänä itä ikimäkqiyä?” ätuäpu yatñqä äwikuwi.

²⁷ Inğani, “Nyi iqi ae etqanga, he qätä mänyiyqä iquwi. Inji, aᅅgumñi qätä sunqä nyipñqäwä? Inji he-pqe, Iquenyqä quuvqä heqäpñqätanä?”

²⁸ I tqaᅅgqetani, qu iqueni kukñuä quvqä tii ätukuwi. “Ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyqe, si äyuwä. Ne quuvqe, Mosisi iquenyqä heqiyqä iquneyqä. ²⁹ Ne näqñqe, Mosisi iquenyqä eäñu. Goti Hanjuwä Iqu iqueni kukñuä ätumiñqe. Inäqe, Ämaqä Tqu äkñgisa äpqa-quti? Ne Iquenyqe, änyä maqñqä eäñunä” ätukuwi.

³⁰ Inğani iqu, “Ämaqä Iqu nyaqä hinuä äñguä änyimäkqenqe, he ‘Ne Iquenyqä änyä maqñqä eäñunä-qe,’ änäñqä tqäüä? ³¹ Ne näqñqä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqeuñi, qätä mäwiyqä danä yänä. Ämaqä Ique qätä äwiyäpu, Iqueqä äwiñqä du imäkqañguwä iunä wiyätñqä äyuä. ³² Qua tqu imäkkqetani, täᅅgañqe, ‘Ämaqä hñqu, ämaqä hinuä maqñqä imäᅅgqä hñque, äñguä hinuä qänätñqä imäkqeqä’ matqä itqäñuwi. ³³ Inji Ämaqä Tqu Goti Hanjuwä Iquesa mapqä-säpi, Iqu nätmätqä hui mimäkqä iquäñiᅅgä” ätukqe.

³⁴ I tqanga qu, “Si suqä quvqä du imäᅅgñä, iunä yqänä äpmeñi, inji si täᅅgani, ne näqñqä mänätapqä isñqeqä” ätuäpu, qu iqueni, aᅅñä aquväqñqeutani, huätä ändowatkuwi.

Hinuä maqñqe, tqukuakä?

³⁵ Jisasi Iqu ämaqä iquenyqe, “Aᅅñä aquväqñqä iutani, huätä ändowatqäüä” tqaᅅgä äwiyäqe, Iqu ämaqä iquenyqä qävqä ikitä, ique äwimeqe, “Si Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iquenyqe quuvqä eqinyä?” ätukqe.

³⁶ I tqaᅅgani, ämaqä iqu ämävauqe, “Ämaqä Naqä Iquki, Ämaqä Iqu äsque, nyi di. Ga nyi Iquenyqä quuvqä heqämqänänyä” ätukqe.

³⁷ I tqanga Jisasi Iqu ämaqä iqueni, “Si Ämaqä Iqueni hinuä ae äqunäñinyä. Ämaqä Tä äktätñqä Tqu, ii Qäqueqä” ätukqe.

³⁸ Inğani ämaqä iqu, “Naqä Iquki, nyi quuvqä eqiyqänä” ätuätä, Jisasi Iqueä yukä iqi qoñä äuktäütä, Iqueä yoqe haqeqä ämamäukqe.

³⁹ Inğani Jisasi Iqu, “Nyi qua täuñqe, ämaqeüqä suqä iwäsäuqäñqä äpkqe. Inji ämaqä hinuä maqñqä inuwi, hinuä qäᅅgaᅅgpi, hinuä äqänäñuwi, hinuä maqñqä ipñqäüä” ätukqe.

⁴⁰ Parisi Jisasi Iqutä iqi anä ätqäpiyä iqua, i tqaᅅgi äwipiyyi, “Ne-pqe hinuä maqñqä-qune etañgi ätätqäñinyä?” ätukuwi.

⁴¹ I tqaᅅguwitani Jisasi Iqu, “He hinuä maqñqä hinuä pisquenä epqe, hiqä suqä quvqetani haᅅñä-iqä mämeqäñqe. Inäqe he, ‘Ne hinuä äqänäñunä’ ätquwä-qae, hiqä suqä quvqe, täka yqänä himäkätäñqiyä” ätukqe.

10

Jisasi Iqu, Sipsipqä-miqä Äñguänäñä-quvi

¹ Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuänä tii etqänä. Ämaqä sipsipqä iquauqä täkñä yäpä yäᅅgisañi, hänaqeta mäpeyqä, awä hñqäqisa äpäkeyätä äpeyqä iqu, quwä-meqä-quvi. ² Ämaqä täkñä hänaqeta äpeyqä iqu, iqu sipsipqä iquau miqä iquvi. ³ Itañga ämaqä täkñä hänaqä miqä iqu, iqueni qñqañä wuteyqañguti, sipsipqä iqua ämiwiyqä iqueqä quväki, qätä wipnä. Ga iqu iquauqä yoqe, kikiñä ätuätä, yäpaqä mäᅅgisa ätuma wänä. ⁴ Inji iqu iqueqe, eeqänä ätuma äwätä, hinuiqä wimenä. Sipsipqe, qu iqueä quväkiñqä näqñqä epiyä-qae, ique qänaki wivändpnä. ⁵ Ämaqä huitañä hñqu tqaᅅgutqe, qu iqueqä quväkiñqä änyä maqñqä epiyä-qae, iqueni qänaki mäväñdqä danä zä upñqäüä” ätukqe.

⁶ Jisasi Iqu kuknuä ktqä iqu tquanŋqce, qu knuä äŋguä mämeqä ipu, “Iqu sunqä ätqutiyä” tpu ikuwi.

⁷ Qu näqŋqä äŋguänä mämeqä iqanŋuwiŋqä, Iqu anŋumŋi, “Nyi naqä-qakuänänä etqä, Nyi sipsipqä iquauqä Täknä-hänaqä Iqunjqä. ⁸ Ämaqä Nyi änyä etanŋa hiŋuiqä äpätqänuwi, qu quwä-meqä-qua etanŋi, sipsipqä iqua qunji qätä mäwiyqä danä itqänuwi. ⁹ Nyi Täknä-hänaqä Iqunji. Ämaqä hŋqu Nyita äpeyätqce, häŋä äŋguä iqumuatnä äpme, iqu täŋgisa äyapätä mäŋgisa äwätä itä, itanŋa iqu qätaqä näqisquänqiyä. ¹⁰ Quwä meqce äpquwi, quwä ämepu, pizqä äpäsäpu, itanŋa qui imäkqä dinänji. Nyi iinä maetqce. Nyi äpkqce, qu häŋä-pmeqenŋce äwa miqä, kuapänä mapŋqä diŋqce.

¹¹ Nyi Sipsipqä-miqä Äŋguänänä-qunji. Inji ämaqä sipsipqä äŋguänä miqä iqu, sipsipqeuŋqä yänä winä. ¹² Ämaqä mbqä metŋqä sipsipqä qanyinä yakuä miqä iqu, hiveqä hiqiyqä pŋanŋi äqunäqänŋanji, iqu sipsipqä-miqä naqä-qakuä-qu hma etanŋi, itanŋa sipsipqce, iqueqä maeqä etanŋä, inji iqu qunji äväma zä wänä. Ga hiveqä hiqiyqä iqu äpäqce, qunji ändämiqanŋguti, qu näŋä-täqi upnä. ¹³ Ämaqä iqu mbqä metŋqänä wäunuä itä, sipsipqenŋqä knuä mämeqä iqä-qae, zä wänä.

¹⁴⁻¹⁵ Nyi Sipsipqä-miqä Äŋguänänä-qunji. Apiqu Nyinyqä näqŋqä etanŋi, ga Nyi Apiquenyqä-pqä näqŋqä enä. Asä inji, Nyi Nqä sipsipqenŋqä näqŋqä etanŋä, qu-pqce Nyinyqä näqŋqä enä. Inji Nyi sipsipqä yätamäkqänŋqä päkonmä. ¹⁶ Täknä huiŋiunji, Nyaqä sipsipqä hui-pqce äpmenä. Ga Nyi qunji ätuma pmqänä. Inji Nyi ‘daanä’ tquanŋanji, qu Nyaqä quväki qätä änyiyäpu äpŋŋqäuä. Ga sipsipqä iinji, naqä-hŋqunä etanŋipi, ga quwqä Ämiqce, Hŋqunä hiäniqce. ¹⁷ Nyaqä häŋä-pmeqce anŋumä mamniqä etanŋi, Nyi sipsipqeuŋqä yänä wämä. Ga iinä imqä itqätanŋqetani, Apiqu Nyinyqä äwinyä. ¹⁸ Nyaqä häŋä-pmeqce, ämaqä hui hiŋgi quwqä äwiŋqä dutanä, qui mimäkqä ipnä. Nyi änyinŋqä Nqä duta, yänä wämqce. Nyi Nqä häŋä-pmeqce ävätmä, itanŋa anŋumä meqänŋqce, yänänäqŋqä ämenä. Nqä Apiqu Nyi iinä imäkmqä ändkqeqä” ätukqce.

¹⁹ Jisasi Iqu i tqanŋqenŋqä, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminjuwä iqua anŋumä inŋi-inŋi äktqänŋuwi. ²⁰ Kuapänänä hui, “Iqu dnä quvqä-tänu eä, qämä-qämä itä i ätqi. He Iquenji qätä sunqä wiyqäuä?” ätukuwi. ²¹ Itanŋa hui, “Ämaqä dnä quvqä-tänä hŋqu, kuknuä tiinji matqä danä yänä. Dnä quvqce, ämaqä hiŋuä maŋŋqä itanŋuwä iunji, hiŋuä qämbŋqce äänä imäkäniqiyä?” ätukuwi.

Israitqä iqua, Jisasi Ique äpäsänä-tpu ikuwiŋqä

²² Inŋanji qu hiunji naqä, hiqäva-imäkqä anji Goti Iquenji anŋi imäkuwiŋqä knuä indqänäpu, yeeqä ipŋqä Jerusälemänji aquvä äqänŋuwi. Inji hiunji dnä maenŋqä, isqänŋa imäkminjuwi. ²³ Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueä hiqäva-imäkqä anä täknä yänŋisa, Solomonä iqueqä anä mätvätinŋiqä ätminjuwä iu ikäminŋqce. ²⁴ I ikitqätanŋa, Israitqä iqi hiqäva imäkminjuwä hŋqua, Ique aquvä äwqämbiyi, “Ne Sinyqä knuä qämä-qämä inŋä ämetunŋqce, Si awi äkŋga nattŋänŋqäwä? Si Kraisi Ämaqä ne ämineyätŋqä Goti Hanjuwä Iqu ätekikqä Iquki eänji, Si kuknuä ktqä matqä, naqä-qakuänänä natiyä” ätukuwi.

²⁵ I tquanŋuwänŋa, Iqu kimanji, “Nyi ‘Iinjqä-iinjqä’ etqanŋa, he Nyi tqanŋqä dunji, qätä mänyiyqä ipu, quuvqä maeqiyqä äyä itqänä. Nyi nätmatqä Apiqueä yoqeta imäkätŋqce, ga ii Nyinyqce, qe ämetquetqänä. ²⁶ I metqueganŋa, he Nyaqä sipsipqä-quenä maeqä ipu, Nyinyqce quuvqä maeqiyqä äyä itqänä. ²⁷ Sipsipqä Nyaqä di, qu Nyaqä quväki qätä nyiyqanŋä, Nyi qunŋqä näqŋqä enä. Inji qu Nyi qänaki nyivändpnä. ²⁸ Ga Nyi qunji, quuvqä hea ique-ique pmeqce vqanŋmdi, qu mapäkonŋqä danä iqänŋqce. Itanŋa ämaqä-pqä hui, Nyaqä hipa iutanji huätä mämändauŋqce.

²⁹ Apiqu sipsipqä Nyi ändapkqä Iqu, Yänänäqñqä-qu eä, eeqänäni ämäwqätäüä. Inji ämaqä-pqä hui, Apiqueä hipa iutani mämotauqä ipnä. ³⁰ Nyitä Apiqutäni, Ye naqä-hñqunäyqä” ätukqe.

³¹ I tqanqenqä, Israitqä iqua anqumä hikä ämepu, Ique päsana-tpu ikuwi.

³² I iqanquwänqä, Jisasi Iqu quni, “Nyi wäunuä anqunänqä Apiqu ändapkqe, heyaqä hiñuä iqisa kuapanä imäkätñqe. He hiki, wäunuä iquautanjä äkisquenqä bäkñqäwä?” ätukqe.

³³ I tquanqa qu, “Ne Sini, hiki wäunuä anqunänqä imäkätqäninqä kpäsatuñquä miqä iqu. Si Ämaqä hiñqanquki qäyä eänä, Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa etnä, Ique äkittqiyqanqñinqä ii kpäsatuñquä iqunä” ätukuwi.

³⁴ Inqani Jisasi Iqu quni, “Heqä kukñuä-suqenqä tuwanuä äqänänqeuñi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tii äqänä. ‘Nyi henyqe, “goti-quenjqä” ätkqeä.’” ³⁵⁻³⁶ Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä tuwanuä äqänänqeuñi, hea ique-ique naqä-qakuänänqä äqänä äwi. Inji Goti Hanjuwä Iqu ämaqä Iqueqä kukñuä äwikqä iquauñi, ‘he goti-quenjqä’ ätukqe. Inäqe Nyi Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ändeetä, qua täunqä änändowatkqä Iqunä, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-qunjqä,’ tqanqenqä he, ‘Si Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa etnä, Iqueni äkittqiyenyä’ ätquwi, äänä etanqi ätqäüä? ³⁷ Nyi wäunui, Apiqueä di mimäkqä-säpi, he Nyinyqe quuvqä maeqiyqä iqäpninji. ³⁸ Inäqe, Nyi imäkqe, he Nyaqä kukñui naqä-qakuä mimäkqä ipiyäqe, Nyi wäunuä imäkätñqeuñi quuvqä heqäpnqe. Injä iutani he näqñqä ämepu, Apiqu Nyi nyinätanqi, Nyi Ique änyänqä iunqe, näqñqä anqunänqä epñqeä” ätukqe.

³⁹ Inqani qu anqumä Iqueni a kiqätanä-tpu iqanqä, Iqu quvaqä hipa iuta äutakñga äukqe.

⁴⁰ Iqisanji, Iqu anqumä eqä Jotänä ique nängisanqä äwäqe, Jonä iqu änyänänqä ämaqä asñä äqäminqä iqi äpmaminqe. ⁴¹ Iqini, ämaqä kuapanäni, “Jonä iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänqä di mimäkqä qäyä itä, Ämaqä Tquenyqä ätkqe, eeqänäni naqä-qakuñqä” ätäpu, Ique äwimakuwi. ⁴² Inqani ämaqä kuapanäni, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

11

Lasarusi iqu äpäkonqenqä

¹ Inqani, ämaqä anä-himqä Betani pmeqä hñqu, yoqä Lasarusi, iqu täñä-yaqä ämakqe. Betani, Mäliya Mala näsuaqiyqä anä-himqe. ² Apäkä Mäliyai, qänakñi eqä sisnyanä-weqe ämetä, Naqä Iqueä yukä bu äwiqatätä, iyyqä detä yemä iwimäkkqä iyyi. Lasarusi täñä-yaqä ämakqä iqu, iyyqä kasiqä-quvi. ³ Inqani iqueqä kasiqä-uaqu Jisasi Iquenyqä, “Naqä Iquki, Tqä näueqä Si kiinjä äkinyätñqä iqu, täñä-yaqä äwinä” ätäsinä, kukñuä ändowatkñi.

⁴ I äwiyäqe, Jisasi Iqu, “Täñä-yaqe, näwinyä päkonqänqä maetqe, Goti Hanjuwä Iqu yoqä naqe, iuta meqanquti, ga Iqueqä Ymeqä-pqä Iqu inä menqiyä” ätukqe.

⁵ Iqu Mala, Mäliya, Lasarusi näsqanqä kiinjä äwinyminqe.

⁶ Jisasi Iqu Lasarusi iquenyqe, “Täñä-yaqä äwinä” tqanqä äwiyäqe, Iqu mäwqä danä hiunji hñquaqu, iqi inä äpmakqe. ⁷ I äpmeqe, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauñi, “Ne anqumä qua Jutiyanqä äwanä” ätukqe.

⁸ I tquanqa iqua, “Näqñqä-vqä Iquki, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-qäyqä iqua, qu hikä kpäsana-tpu iquwi, hñga hma enqe, Si anqumä asä dunqä utñqä inyä?” ätukuwi.

⁹ Iqu kimanji, “Hiunji ique-iqueni, wenji hñqanqä äunqä mäwqä iqä maeqä inä?” ätukqe. “Inji ämaqä äsqu-äsqwe we hunätanqä äwqe, iqu we-hunqä ique äqunä

* 10:34 Apqä Bukä 82:6

äwqi. Näñi-täqi äqutäutä, quanjä mapäkñqä danä iquänä. ¹⁰ Inäqce, hea witanğa äwqä iqu, iquesañi we maunqä etanğuti, näñi-täqi qutäuquäniceqä” ätukqe. ¹¹ I ätuäqetani, tii ätukqe. “Neqä neyämaqä Lasarusi iqu hiqaqä äwinä. Inäqce Nyi ique ävauqumuatmqä diñqä umqeqä” ätukqe.

¹² I tquanğani iqua, “Naqä Iquki, iqu hiqaqä äwiñqe, änguä henqiyä” ätukuwi.

¹³ Jisasi Iqu Lasarusi iqu pizqä etanğqenqä tquanği, iqua, “Qanyä hiqaqä witanği ätqiyä” tpu ikuwi.

¹⁴ I iqanğuwänğa Iqu awä jänä tii ätukqe. “Lasarusi iqu ae äpäkonğqeqä. ¹⁵ Inäqce, he Nyinyqä quuvqä heqäpñqä diñqä indqänätmä, Nyi iqtäñi mäpmeqä iqenqä yeeqä iqä. Täñğani ne iquenyqä yqä äwanä” ätukqe.

¹⁶ I tquanğani, Tomasi “Ymeqä Qäyawiqä”^{*} ätuminuwä iqu, wäunjuänqä ämotquaminqä huizi iquauni, “Ne-pqe, neqä Naqä Iqutä anä päkonatunquänä äwanä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Mala näsuaqisä kukñuä ätñguwiñqä

¹⁷ Jisasi Iqu ätimäutäqänğani, “Qu Lasarusi iqueä huiwi, hikä himañiu equwi, hea hñquaqu-hñquaqu ae äpäwqiyä” tqanğä äwikqe. ¹⁸ Betanisani Jerusälemänqce, kinämä maetqe, qäqicinji (3 kilomita). ¹⁹ Iinğä etanği, Israitqä kuapänäni, Malaqätä Mäliyaqätä kasiqäqu pizqä etanğqenqä, “aueqä” ätuäpu, äwqä hanuä iwimäkñqä äpkuwi.

²⁰ Malai “Jisasi Iqu äpqiyä” tqanğä äwiyäqce, Mäliya anğä yäpä yämä qäyä äpmetanği, ii Ique wimetñqä ätimäwa äpäukqe. ²¹ Ii Jisasi Ique äwimeqce, “Naqä Iquki, Si täqi pmeqä-säpi, nyaqä nyiqäqu mapäkonqä iquäniyqä” ätukqe. ²² “Inäqce, nyi näqñqe. Täñğañä-pqe, Si Goti Hanjuwä Ique, nätmätqä hnjuanqä yatñqä vqanğtqe, Iqu äktapänqiyä” ätukqe.

²³ I tquanğa, Iqu Malani, “Tqä siqäqu hänğä vaunqiyä” ätukqe.

²⁴ Ii kimani, “Nyi näqñqe, hiunji yäpakä qokä-apäkä anğumä vauqanğuwänğani, iqu ävauniceqä” ätukqe.

²⁵ Inğani, Iqu iinji, “Nyi ämaqeu anği ävauqumuatätmä, Hänğä-pmeqä Iqunqä” ätukqe. “Ämaqä Nyinyqä quuvqä eqämitätqä iqu, äpäkonätqä-qe, hänğä pmenice. ²⁶ Itanğa ämaqä hänğä äpmapu Nyinyqä quuvqä eqämipqe, mapäkonqä danä iqanğce. Inji si kukñuä täñqe quuvqä eqänä?”

²⁷ I tquanğa ii, “Naqä Iquki, nyi quuvqä eqiyqänä” ätuätä, “Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-quki eänä, ga Kraisi ne äminesñqä atäunjuä äktekqä Iquki eänä, itanğa Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qua täunqä äpäñqiyä’ ätkqä Iqukiyqä” ätukqe.

²⁸ Mala ii ae ätuäqetani, Iquenji äväma, Mäliyanqä äwäqce, kukñuä ätuätumetä, iinji qeiqinyä, “Näqñqä-vqä Iqu näñisa sinyqä ätqiyä” ätukqe. ²⁹ Mäliyai iinğä äwiyäqce, äpakä miqä Jisasi Ique wimetñqä maqänänä äukqe. ³⁰ Jisasi Iqu anğä-himqä Betanisani, nängisa Mala äwimakqä iqi yqänä äpmaminqce. ³¹ Ämaqä Mäliya ‘aueqä’ ätuäpu, iisä anju anä äpmaminjuwi, ii häuququenyä itä, ätimäwa uwqanği äqumbiyi, qu, “Ii knui, qua equwä duta qäyätñqä äwqiyä” knuä vqanği, ii qänaki äwivändkuwi.

³² Mäliya Jisasi Iqu pmetanğqä iqi ätimäutä, Ique äqunäqce, Iqueqä yukä iqi qonğä äwoktäutä, “Naqä Iquki, Si täqi pmeqä-säpi, nyaqä nyiqäqu mapäkonqä iquninğä” ätukqe.

³³⁻³⁴ Jisasi Iqu Mäliyatä, ämaqä iisä anä äpmapiyitä, qu ka ipu knuä qäyqanğä äqunäqce, Iqu äwqä tnänğä imäkätä, quvepki hikänä uwqiyqanği, Iqu anä miqä itä, “He iquenji quae äkñgi equwäwä?” ätukqe.

* **11:16** Wiyä kukñuä iunji, yoqä Ditimasi äqänä. Kukñuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauqä kukñuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiqä.

I tquanḡaḡi, “Naqä Iquki, Si hiḡuä qundḡqä äwanä” ätukuwi.

³⁵ Inḡaḡi, Jisasi Iqu kḡuä äqäkqe. ³⁶ Iḡqe Israitqä iqua tii äḡḡuwi. “Hiḡuä qumbu. Iqu Lasarusi iquenyqä kiḡḡä wiḡḡaḡiyi.” ³⁷ I tḡaḡḡuwanḡa, hḡqua, “Ämaqä hiḡuä maḡḡqä ique äḡḡuä imäkqä Tqu, Lasarusi iqu mapäkonḡqä yätḡqä yänänäḡḡqä maeḡätanä?” ätkuwi.

Jisasi Iqu, Lasarusi ique aḡḡu hänḡä ävauqumuatkḡeḡqä

³⁸ Inḡaḡi, Jisasi Iqu aḡḡuä äwqä ḡnḡḡä imäkätä, quvepki hikänä uwqiyḡaḡa, hikä himaḡḡä iqueḡä huiwi pḡḡä ekuwä iuḡḡä äukqe. Hikä himaḡḡä iuḡḡi, hikä hḡqu ḡḡḡaḡä äptänmiḡqe. ³⁹ Iqi ätimäuqe, “Hiki huätä hutepiyä” ätukqe.

I tquanḡaḡi, Mala, pizqä iqueḡä kasiqi, “Naqä Iquki, hea hḡquaqu-hḡquaqu ae äpawqe, pizqä piyaḡḡä qäyänḡiyä” ätukqe.

⁴⁰ Ga, Iqu iḡḡi, “Nyi tii äyä äktqe. ‘Si quuvqä eqiyḡäti, Goti Hanjuwä Iqueä yänänäḡḡe hiḡuä qundḡḡinyä.’ ” ⁴¹ Qu inḡaḡi, hikä ḡḡḡaḡi huätä äutekuwi. I huteḡḡaḡḡuwanḡaḡi, Iqu hiḡuä haḡä yätu äqänä, “Apiquki, Si Nyi qätä nyiyḡaḡḡiḡḡqä, Nyi ‘änḡuiqä’ äktqä. ⁴² Nyi näḡḡqe. Si hea ique-ique qätä änyiyätqänḡä-qe, ämaqä täqi ätqäunuwä tä, Si änändowatkḡiḡḡqä qu näḡḡqä hipḡḡeḡḡä i äktqänä” ätukqe. ⁴³ Iqu i ätuäqe, tääqä yänänäḡḡqänä, “Lasarusi iquki, täḡḡisa biyä!” ätukqe. ⁴⁴ I tquanḡaḡi, iqu yukä-hipa-himiu, yuä huäqä huätḡqä-qu, täḡḡisa äpkqe. I pḡaḡaḡi, Jisasi Iqu qunḡi, “Yuä huäqe, huätä vasqiyäwqatpiyä” ätukqe.

Qu Jisasi Ique pizqä päkḡḡqä ätkuwiḡḡä†

⁴⁵ Inḡaḡi ämaqä Mäliyatä äpkuwi, Iqu i imäkḡaḡḡi äqumbiyänḡaḡi, kuapänäḡi, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴⁶ Inḡqe, hḡqua aḡḡuä äwäpiyänḡaḡi, Parisi iquau äwimepu Jisasi Iqu i imäkḡaḡḡeḡḡqä awä ätukuwi. ⁴⁷ I äwipiḡi, hiḡäva-imäkqä naḡä iquatä, Parisi iquatäḡi, ämaqä yoḡä-tänḡä huizi iquau aquvā qämbḡḡqä itmakuwi. Aquvā äqämbiyi, “Ämaqä näḡmatqä ämaqä mimäkḡänänḡä du imäkätḡqä Tquenyqe, ne äänä yatunḡuäwä?” äḡḡuwi. ⁴⁸ “Iqu i qäyā iḡaḡḡuti ne hiḡuinä äqunatqe, ämaqä eeqänänḡä Iquenyqä quuvqä heqiyḡaḡḡi, ämaqä Romätanḡä iqua äpāpu, neyaḡä hiḡäva-imäkqä aḡitä ämaqetäḡi, qui inemäkḡḡäuä” äḡḡuwi.

⁴⁹ Iquautanḡä hḡqu, iqueḡä yoqe, Käyāpasi iquvi. Quvāukuä iqueni, hiḡäva-imäkqä naḡä iquau miḡä äpme, qunḡi, “He kḡuä maeḡä itqänḡä. ⁵⁰ Ämaqä eeqänänḡi qui mimäkḡḡqä ipḡḡä diḡqe, ämaqä hḡqunä ḡḡḡqä päkonḡqe, äḡḡuiqä.‡ He iḡḡe maḡḡqä eänḡuä” ätukqe.

⁵¹ Iqu iḡḡi, kḡuä indḡänḡqä iqueḡeta ätkqä hmanḡi. Iqu quvāukuä iqueni hiḡäva-imäkqä naḡä iquau miḡä äpmeḡä-qae, Jisasi Iqu Israitqä iquauḡḡä päkonätḡqä etaḡḡeḡḡqä, hiḡuä ätätä i ätukqe. ⁵² Itanḡa Jisasi Iqu iquauḡḡänä päkonätḡqä maetqe, Goti Hanjuwä Iqueḡä ymeḡä im-imä äpmakäwonḡuwi, aquvā naḡä-hḡqunä maqiyätḡḡeḡḡqä päkonätḡqä etaḡḡeḡḡqä, Käyāpasi iqu hiḡuä ätukqe. ⁵³ Hiunḡi iquesaḡi, iqua Jisasi Ique päkḡḡeḡḡqä hänaḡänḡqä qavqä imiḡuwi.

⁵⁴ Qu i iḡaḡḡuwiḡḡä, Jisasi Iqu Israitqä iquauḡḡä hiḡuä iqi äti mikiḡä danä imiḡqe. Iqu iḡḡi äväma, anḡä avḡḡqä iqueḡä hituḡuä iqi anḡä-himḡä hmbu, kiḡä yoqe Eplaimḡḡä äukqe. Iḡḡi Iqu Iqueḡä wäunḡänḡqä ämotquamiḡḡä iquatä anä äpmamiḡuwi.

⁵⁵ Israitqä Jerusälemä iu hiḡäva äqämiḡuwä iquauḡḡä hiunḡi naḡänänḡä Pasopa ätätqänḡuwä iqu qäqi timäutḡqä ikqe. Ga Israitqä im-imä äpmakäumiḡuwä kuapänäḡi, qu suḡä piyaḡḡä-weḡä imäkmiḡuwi, jänä imäkḡḡqä du imäkāpu hiunḡi inḡaḡḡe jänä imäkmbḡḡqä, Jerusälemä yätunḡqä ekuwi. ⁵⁶ Qu Jisasi Iquenyqä hiḡuä aanḡqä äqumbiyi, hiḡäva-imäkqä anḡä täkḡḡä yänḡisa äpeipiḡi, quwqä-quwä,

† 11:44 Matiu 26:1-5; Makä 14:1-2; Lukä 22:3-6 ‡ 11:50 Jonä 18:14

“Si Iquenyqe, hiunji aquväqñqä naqä täuñqe, ‘ätimäunqiyä’ kñuä äkiyqiyä, äänä äkiyqiyä?” ätñgäukuwi. ⁵⁷ Inganji, hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, Parisi iquatä, Jisasi Ique a kiqätñqenqe, “Hesanjä hñqu Iqu pmetanngqeuñqä näqñqä eänqe, awä natänä” ae ätukuwi.

12

*Mäliyai, eqä sisnyañä-weqe, Jisasi Ique äwiquatqenqä**

¹ Hiunji naqänänjä Pasopa ätätqänjuwä iqu timäutñqe, hea 6 änyä etanji, Jisasi Iqu Betaniñqä äukqe. Betani, Lasarusi, Jisasi Iqu qua buta anjuma hñjä ävauqumuatkqä iqueqä anä-himqe. ² Ämaqä Betani pmeqe, Jisasi Iquenyqä yeeqä ipu, ymisanjä imäkkuwi. Malai ymisanjä ämetä vqanqa, Lasarusi iqu ämaqä Jisasi Iqutä pmetanjuwitä anä äpmaminqe. ³ Inganji Mäliyai eqä sisnyañä-weqä mbqä naqä iqä häkä manjuä inqä hui ämeqe, Jisasi Iqueqä yukä bu äwiquatätä, yemänji iyyqä detä iwimäkkqe. Sisnyañä iinji, anjä imñi iqunä a änduekqe.

⁴⁻⁵ I imäqqanngqenqä, Jisasi Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä hñqu, Jutasi Iskarioti, Jisasi Iquenyqä täkqä tuätñqä iqu, “Eqä sisnyañä-weqä tä, mbqä 300 ämetä, mbqe ämaqä nätmätqä maeqeu yätamäkkänqä mimäkkqe sunqäwä?” ätkqe. ⁶ Iqu iinji, naqä-qakuä ämaqä nätmätqä maeqeuñqä kñuä äme ätkqä ma, iqu quwä-meqä-qu eä, i ätkqe. Mbqä qae iqu imanäqä-qae, iqu mbqä iunji hui quwä ätaminqe.

⁷ I tqanngqänqa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi qua jipqänqanqä ämeqä di, iinji hinjuinä qunyä. ⁸ Ämaqä nätmätqä maeqe, hiunji eeqänänjä iunji hesä pmepnä. Nyi hesä äpakänä mäpmeqä imqänä” ätukqe.

Qu Lasarusi ique-pqä qäsä päkññqä ätkwinqä

⁹ Inganji Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkmñjuwä iquautanjä kuapanä, “Jisasi Iqu Betani äpmenä” tqanqä äwipiyyi, qu iqinyqä äukuwi. Qu iqinyqe, Jisasi Iquenyqänä mäwqä ikuwi. Lasarusi Jisasi Iqu qua buta anjuma hñjä ävauqumuatkqä iquenyqä hinjuänqätä qäsä äukuwi. ¹⁰⁻¹¹ Lasarusi iquesa, Israitqä kuapanänjä iqua hänaqä yäue ävämepe, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqanjuwitani, hiqäva-imäkkqä naqä iqua, Lasarusi iquenä-pqe, qäsä päsqänqä kukñuä imäkkuwi.

Jisasi Iqu, ämiqä naqä enqä-pa äpekqenqä†

¹² Awinjanji, ämaqä kuapanänjä hiunji naqä iquenyqä aquvä äqänjuwä iqua, “Jisasi Iqu Jerusälemänqä äpqiyyä” tqanqä äwikiwi. ¹³ E äwipiyyi, qu haapqä-quwqä ämepe, Jisasi Iqutä mimbnqä äukuwi.

“Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä äwinä! Itanqa Ämaqä naqä Israitqä iqune ämineyqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqeta äpätqäuä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueni, äñguä iwimäkkqiyä”‡
ätäpu, awqä ätqa äuminjuwi.

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqu dongi änyä hipkä hñqu ämeqe, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanjuui ätnänqä-pa, iqueu pmeqä äukqe.

*“Anjä-himqä Sayonä§ pmeqä iquenä, zä miqä pambu! Hiqä ämiqä naqä iqu, dongi änyä hipkä iqueu pmeqä äpätqäuä”** ätnänqä-pa äpkqe.

¹⁶ Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, iinqe knui, qänqa mämeqä ikuwi. Iqua, Goti Hanjuwä Iqu Ique hñjä ävauqumuatkqä, yoqä naqä vqanqa, tuwanjuä Iquenyqä ätnänqä-pa, qäyunä ätimäukqenqä knui, inganä ämakuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu, Lasarusi iqu qua witanqa tääqä ätuätumetä hñjä vauqumu-atqanji äqunjuwä iqua, ämaqä huiziquaunji, “Iqu iinjä imäqqanngi äqunänqqueqä”

* **12:** Matiu 26:6-13; Makä 14:3-9; Lukä 7:36-50 † **12:10-11** Matiu 21:1-11; Makä 11:1-11; Lukä 19:29-40 ‡ **12:13** Apqä Bukä 118:25-26 § **12:14-15** Sayonä, anjä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huizi. * **12:14-15** Sakätiyasi 9:9

ätumiŋuwi. ¹⁸ “Nätmatqä ämaqä hui mimäkqänäni, Jisasi Iqu imäkqiyä” tqanğä äwipiyanı, ämaqä kuapänäni Iqutä ämimbıqä äukuwi. ¹⁹ Inğanı Parisi iqua e äqumbiyi, “Hiŋuä qumbu! Ämaqä eeqänäni, Ique qänaknä äyä äwivändqäuä. Ne ‘I yanqunä’ ätätanä equque, matimäuqä yätıqänä äyä iqiya” ätŋguwi.

Ämaqä Grikä iquautanğä hıqıa, Jisasi Ique wimapıqä ikuwiŋqä

²⁰ Qu Goti Hanjuwä Ique qonğä äwuktäupu, Iqueqä yoğä haqeu mamäupıqä hiunji nağänänğanğani, ämaqä Grikä iquautanğä hıqıa, aqvä anä qämbıqä ätimäukuwi.

²¹ Ämaqä iini, qu Pilipä anğä-himqä Betsaitä, qua Galili iu pmeqä ique äwimepu, “Nağä iquki, ne Jisasi Ique hiŋuä qunatuŋquä äneŋgiyä” ätukuwi. ²² Pilipä iqu qätä i äwiyäqe, äwätä, Endru ique tqanğı, iquaqu äwiyi, Jisasi Ique ämaqä iquauqä äwiŋqenğä ätukiyi.

²³ Inğanı Jisasi Iqu kimanı, “Ämaqeıqä Ymeqä Ekqä Iqu yoğä naqetä, yänänäqıqetä metıqe, hiunji tä qanğa qe ätimäuqiyä” ätukqe. ²⁴ “Nyi nağä-qakuänä etqänä. Kuä-witqä uwqä hıqıa qua bu mapäknğä itä mapäkonğä itqe, iqu kiqä-kiuänänğqe. Inğqe, uwqä iqu qua bu äpäknätä äpäkonğqe, iquesanı kuapänänğä qäyänä. ²⁵ Ämaqä tqu-tqu hänğä-pmeqä iqueqe a kiqätinämitätqe, i äpäkonğänğqe. İtanğa ämaqä tqu-tqu qua täu äpme, hänğä-pmeqä iqueqe a makiqätıqä imitätqe, iqu hänğä hea ique-ique pmeqe ämenä. ²⁶ Ämaqä äsqu-äsqu wäunğä nyiyätıqä äwinyänğä iqu, Nyi qänaki nyivändätıqqe. İni Nyi pmetanğqeunı, Nğä wäunğä-nyiyğä iqu, iqi anänğqe. Ämaqä tqu-tqu Nyağä wäunğä änyiyätıqä iqueä yoqe, Apıqu haqeu muämäuŋqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, äpäkonätıqenğä ätukqenğä

²⁷ “Tänğanı Nyi Nğä qeqä-quuvqä tämıni, hanğä nağänänğä ämeqä. İni Nyi Apıqıenı, ‘Hanğä-ıqä änyimeqä tqesanı, hänğä inqumuatiyä’ tmqäta, ä änänğyä tmqe? Inğqe, Nyi hanğä-ıqä tä ämeqäqä tqu qäqu mamqä äpqäqe. ²⁸ İni Apıquki, Tqä yoqe hağä yätı mayä!” ätukqe.

I tqanğanı, kukıuä hıqıa qäukuä yätutanı, “Nyi Nğä yoqe hağä yätı ae ämaenğqäqe. İtanğa Nyi anğumä maenmqänä” ätkqe. ²⁹ Ämaqä häukuä qäsanı iqi ätqäpiyi, kukıuä i tqanğı äwipiya iquenyqe, “Mmqä kakağä ätqiyä” tqanğuwänğa, hui, “Enätqä hıqıa kukıuä ätqıyä” ätukuwi.

³⁰ I tqanğuwänğa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Kukıuä iqu yätämäkqä Nyi nyiyätıqä matqä iqi. He heyätıqä ätqiyä” ätukqe. ³¹ “Qua täu äpmeŋuwiu iwäsäuqe, tänğa qe ätimäuqi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä himä-wıunğä vğä qua täu ämitıqä iqueni, tänğanı huätä qe mamäuŋqiyä. ³² Nyini, qu qua täutanı hağä yätqä änma peyqanğppänğanı, ämaqä eeqänäni Nyi ämäqepmamqänä” ätukqe. ³³ Kukıuä iini, Jisasi Iqu Iqueqä äpäkonğqe, iinğä päkonätıqä etanğı, i ämotquetä ätukqe.

³⁴ İwä, qu tii ätukuwi. “Nyağä kukıuä-suqä iunı, ‘Kraisı ne ämineyätıqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, hea ique-ique pmeqeıqä’ tnätanğı äwiyätıqıne, ‘Ämaqeıqä Ymeqä Ekqä Iqu hağä yätqä äma pepıqäuä-qe’ änä-änänğä tnyä?” ätuäpu, “Ämaqeıqä Ymeqä Ekqä Iqu tqıkä?” ätukuwi.

³⁵ Jisasi Iqu, “We-hunğä Iqu hesanı äpakänä mäpmeqä yänä. He We-hunğä Iqu-tänğä epiyä tänğanı, heawıqä iqu mämaequtäuqä danä yätıqqe, we-hunğä äwquwä iunä upiyä. Heawıqä imä äwätıqä iqu, ‘äkıngı wänğqıtiyä?’ änyä mağıqqe. ³⁶ We-hunğä iqu-tänğä epiyä tänğanı, Iqueqä ymeqä epıqqe, Iquenyğä quuvqä heqäpiyä” ätukqe. Iqu kukıuä iini qäpu ätqua äwäqe, qu Iqueni hiŋuä mäqunğüä ipıqqe, zä imäknä äpmaminğqe.

İsraitqä kuapänäni, Jisasi Iquenyğä quuvqä mäeqiyğä ikuwiŋqä

³⁷ Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä hui mimäkqänäni, quvaqä hinuä iqisa qäyä imäkqanji, qu Iquenyqä quuvqä maeqiyqä äpmaminjuwi. ³⁸ Hinuä-tqä Asayä iqu kuknuä tii ätätä äqäkqe.

“Naqä Iquki, neyaqä kuknuä tquanqqe, ‘naqä-qakuiqä’ knui tqu meqiyä? Naqä Iqu imäkqanji äqunäqe, Iqueqä yänänäqñqenqe, näqñqä tqu meqiyä?”†

Ämaqe Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä äpmaminjuwi, Asayä iqueqä kuknui, naqä-qakuä ätimäukqe.

³⁹⁻⁴⁰ Asayä iqu kuknuä-pqä hñqu tii ätkqe.

“Naqä Iqu, ‘Qu hinuä maqñqä danä ipu, knuä mämeqä danä ipu, Nyi äñguä iwimäkmqenqä mapqä danä ipñqeqä’ ätätä, Iqu quvaqä hinui hea iwimäkätä, knuä indqñqe, qñqanä äyekqeqä.”‡

Inä-qae, qu quuvqä maeqiyqä ipñqä etanji, quuvqä maeqiyqe i äpmaminjuwi.

⁴¹ Asayä iqu, Jisasi Iqu yoqä naqätä, yänänäqñqä-tänä-qu etanji äqunäqetanji, iqu Iquenyqänäni i ätkqe.

⁴² Inäqe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä iquauqä naqä iquautanji, hui-pqe Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä-qe, qu Parisi iquauñqä zä ipu, awä matqä iminjuwi. Qu ze, Parisi iqua anä aquväqñqeutanji, aquvä qämbñqe mapqñqä huätä mamäupñqä etanji, i iminjuwi. ⁴³ Qu i iminjuwi, quvaqä yoqä haqä yätunji, Goti Hanjuwä Iqu maetñqä miqä da, ämaqe maepñqä dunqä iminjuwi.

Jisasi Iqu ämaqe, hänä iqumuatäninqä äpkqenqä

⁴⁴ Jisasi Iqu manä haqeqäta tii ätkqe. “Ämaqä Nyinyqä quuvqä heqiyqä iqu, Nyinyqänä maeqiyqä iqi. Nyi änändowatkqä Iquenyqä-pqätä qäsä eqiyqiyä. ⁴⁵ Nyi hinuä äñqänänqä iqu, Nyinä manqänätqenä, Nyi änändowatkqä Iquenä-pqe, kekutäuku äyaqänänä. ⁴⁶ Nyinyqä quuvqä eqiyquwi, qu eeqänäni heawiqä imä yqänä mäpmeqä danä ipñqä iinqe, Nyi qua täu äpmeñuwä iunji, we weumäkmqä äpkqe. ⁴⁷ Nyi qua täu äpmeñuwä iu iwäsäumqä maetqe, qunji hänä iqumuatmqä äpkqe. Inji, Nyaqä kuknuä qätä änyiyätäqä-qe, qänaknänji miqä danä iqäqe, Nyi iqueni miwäusqä danä iqä. ⁴⁸ Nyitä Nyaqä kuknuitä tuwä äwiyätä mämeqä itñqä iqueni, hiunji yäpakänqanji, Nyaqä kuknuä ätätñqä iqu, iqueni iwäsäutä qui imäkäniqe. ⁴⁹ Ii tiinä etanjiyi. Nyi iinji, knuä Nqä duta matqä iqä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, ‘kuknuä ii ätätinä awä tiyä’ dqanji iutanji. ⁵⁰ Inji Nyi näqñqe, Iqueä kuknui hänä hea ique-ique pmeqä vqätänji. Iinä etanji, Nyi kuknui, Apiqu ändapqä dunä ätätqänänä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuä yätquakä iquatä, ymisänä yäpakä äñguwänqanqä* (13:1-17:26)

13

Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauä yukä bu, asñä äwqäkäukqenqä

¹ Israitqä iquauqä hiunji naqänänä Pasopa ätätqänuwä iqu timäutñqänqanji. Inqanji, Jisasi Iqu qua täu äväma, Iqueqä Kaniquenyqä yqä äyä etanqñqä näqñqä eminqe. Iqu Iqueqä ämaqä qua täu pmetanquwä iquauñqe, Iqueqä qua täu pmeqe qäpu etñqänqanä-pqe, kiinä yqänä äwinyminqe.

² Heaitänji, Jisasi Iqutä Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatä buayä bñqä pmetanquwänqanji, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, Jutasi iqu Jisasi Iqueni, ämaqä huiziquauä hipa iqinji, täkqä tuätñqenqä knuä iqä äwikqe. Jutasi iqu Saimonä Iskariotitanä iqueä hikñä iqueyi. ³ Jisasi Iqu, Kaniqu nätmatqä eeqänäni,

† 12:38 Asayä 53:1 ‡ 12:39-40 Asayä 6:10 * 13: Matiu 26:17-30; Makä 14:12-26; Lukä 22:7-38

Iqueä hipa iqi ämitnqä eqäqä etanqenqe, näqnqä eminqe. Ga Iqu Goti Hanjuwä Iquesa äpkqenqätä, Iquenyqä anqumä yätñqenqetä, näqnqä inä eminqe. ⁴ Iinjä etanqi Iqu pämä ätqäuqe, Iqueqä qäkä quäuqä haqäqinjiqu huätä äquväteqe, huiwä ye imäkqe ämetä, äwqä iqi guä ämäšngqe. ⁵ Itanji Iqu eqä hevqä equatiqueteqe, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquauä yukä bu asñä äwqäkäuwatä, huiwä ye imäkqetä, yeemä iwimäkqäuminqe.

⁶ I imäkqanji, Saimonä Pitä ique wimeqanqa, iqu, “Naqä Iquki, Si nyaqä yukä bu asñä nqätñqätanä?” ätukqe.

⁷ Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi tänqa imäkqä tänqe, si tänqanji näqnqä änä mämeqä inyä. Si näqnqe, inga matñiqä” ätukqe.

⁸ Ga Pitä iqu “Si nyaqä yukä bunji, asñä manqiyqä danä iqätñqinyä” ätukqe.

Iwä Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi si asñä makqiyqä imqe, si Nyaqä ämaquki maetqenä” ätukqe.

⁹ I tquanqanji iqu, “Iinjä sätäti, Naqä Iquki, yukä bunä manqiyqä panä. Nyuänjä-hipa qäsänqeqä” ätukqe.

¹⁰ Jisasi Iqu kimanji, “Ämaqä asñi, qäsä ae äqänqä iqu, kiyä maeqä näwinyä änguanänjä enqä-qae, asñä anqumñi, yukä bunä qänätñqeqä. He kiyä maeqä näwinyä änguanänjuenä epiyä-qe, eeqänänjuenä maetqänä” ätukqe. ¹¹ Jisasi Iqu ämaqä Iquenyqä täkqä tuätñqä iquenyqe ae näqnqä eäqetanji, qunji, “He kiyä maeqä näwinyä änguanänji, eequenä maetqenä-qe,” iinjä ätukqe.

¹² Yukä asñi qäpu äwqäyäqe, Iqueqä qäkä quäuqä imäknätä, anqumä quamä äpmeqe, “Nyi tä emäkqä tänqe, he näqnqä ämeqäüä?” ätuätä yatñqä äwikqe.

¹³ Yatñqä i äväqetanji, “He Nyinji, ‘Näqnqä-vqukiyqä’ ändäpu, ‘Naqä Ämiqukiyyä’ ändätqänjuwi, iinjä qäyunjqae, Nyi Injunqä” ätukqe. ¹⁴ “Nyi Naqä Ämiqä-qunä eämä, ga näqnqä Vqä-qunä qäyä emä-qe, heyaqä yukä bunji asñä eqiyqä-qae, he-pqe hiqä yuki asä ii qänqäwqäpnqä” ätukqe. ¹⁵ “Nyi tä imäkqe, he Nyi imäkqä-pa imäkqäpnuwänqä ämetquetmä i imäkqä. ¹⁶ Inji Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Wäunjuä-wiyqä hñqu, iqueqä naqä ämiqä iqueni mämäwqätäutqe, itanqa kukñuä äma uwqä hñqu, ‘kukñuä äma uvä’ ätuätä dowatqä iqueni mämäwqätäuqä yänä.

¹⁷ Tängqanji, he Nyi imäkqenqä ae näqnqä änguanä equwä-qae, he asä ii imäkqäpqe, yeeqä iqäpnuwiqä” ätukqe.

¹⁸ “Nyi he eequennqä matqä iqä. Ämaqä Nyi atäunjuä eyätmä etmeqä iquennqe, näqnqe ae enä. Injqe, Goti Hanjuwä Iqueä tuwanjuu ätnänqe, naqä-qakuä ätimäutñqä injä imäkmä. Kukñui,

‘Ämaqä Nyaqä buayi anä änätqänjeä iqu, Nyi qonjqä nyätñqä yukä äyawa äpeyqiyä’ äqänä.†

¹⁹ Iinjä ätimäutñqä änyä etanqi, Nyi tänqa näwi etqä. Iwä ätimäunqanqanji, he Nyinjqä näqnqe, Nyi hea ique-ique Pmequnä äyä etanqenqe, epñqeyi. ²⁰ Naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqä tqu-tqu, ämaqä Nyi ändowatqanqundqä hñque yeeqätä itmeqe, Nyi-pqä qäsä indmeqi. Itanqa tqu-tqu Nyi indmetqe, iqu Nyi änändowatkqä Ique-pqä inä itmeqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Hesanjä hñqu Nyinyqä täkqä tuänqiyä” ätukqenqä‡

²¹ Iinjä ätuäqetanji, Iqueqä qeqä-quuvqä imñi, änä mäwimänqä iqanqi, Iqu inganji ätnänqäqi äti, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Hesanjä hñqu Nyinyqä täkqä tuänqiyä.” ²² I tquanqanji, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua, “Iinjä tquenyqä tqutiyä” tpu ipu, iqua quwqä-quwä hinjuä ämiqänqäukuwi.

† 13:18 Apqä Bukä 41:9 ‡ 13:20 Matiu 26:20-25; Makä 14:17-21; Lukä 22:21-23

²³ I ipiyitani, iquautanä Jisasi Iqu iquenyqä kuapänä äwinyminqä iqu, Jisasi Iqutä qäqiqi äpmaminqe. ²⁴ Ga Saimonä Pitä iqu, “Tquenyqä tqutiyä” tä itä, ämaqä iqueni, Jisasi Ique yatnqä vätnqä himitä äwikqe. ²⁵ Iwä iqu Jisasi Iqueni qäpisa, “Naqä Iquki, Si iini, tquenyqä tnyä?” ätuätä, yatnqä äwikqe.

²⁶ Yatnqä i vqanqa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Ämaqä Nyi bretqä tä hevqä bu äyämätmä wimqä iqu, qäquvqä” ätukqe. Iwä Iqu bretqe hevqeu äyämeqe, Jutasi Saimonä Iskariotitanä iqueqä hiknä ique äwikqe. ²⁷ Jutasi iqu bretqe tii motauqanqani, Goti Hanjuwä Ique himä-wiunqä vqä Setänä iqu, Jutasi ique äpaqukqe. Iinjä itanqi, Jisasi Iqu iqueni, “Si nätmätqä hui imäktñqä etanqutqe, maqänä imäkiyä” ätukqe. ²⁸ Iqu kukñuä tquanqi äwipiyä iqua, “Kukñuä ii, sunqä tqutiyä” tpu ikuwi. ²⁹ Mbqä qae, Jutasi iqu mitqätanqqä-qae, hñqua “Ymisanä imäqñqä nätmätqä aanqä etanqi hui mbqä yätñqä tqutiyä, ä ämaqä nätmätqänqä äwa iqanquwä iu vätnqä tqutiyä” tpu ikuwi. ³⁰ Itanqi, Jutasi iqu bretqe ämotauqe, yäpaqä mäñgisa äukqe. Ii heatqanqayi.

Jisasi Iqu kukñuä-suqä änyä-hänjä äwikqenqä

³¹ Jutasi iqu ätimäwa uwqanqani, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqueä yoqä naqe, täñga ätnänqäqi wiñqiyä. Ga Ymeqä Iquesani, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä naqä-pqe, ätnänqäqi inä wiñqiyä. ³² Goti Hanjuwä Iqueä yoqä naqe, Ymeqä Iquesa ätnänqäqi wiqanqutqe, Iqu Iqueqä-kiuä Ymeqä Iqueä yoqä naqe, ätnänqäqi maqänä imäkänqiyä. ³³ Nqä ymeqä iquenä, Nyi hesäni äpakä mäpmeqä imqänä. Nyi äwqanqani, he Nyinyqä qävqä ikäpnui. Nyi Israitqä iquauqä naqä iquau ätukqe, täñganqi he etqä. ‘Nyi umqä iunqi, he mäwqä danä ipnuwi.’ ³⁴ Täñganqi Nyi kukñuä-suqä änyä-hänjä tiinjä etapqä. He hñqunä-hñqunä hiqä-hiuänqä enqä di, aanä kiinjä henguätñqe. Nyi henyqä änyinqe, aanä kiinjä änyinyätñqä-pa, he-pqe hiqä-hiuänqä aanä kiinjä henguätñqe. ³⁵ He iinjä iqanqppqe, ämaqä eeqänä qu näqñqe iuta hepñqäuä. He Nyaqä wäunqä yätquakä-quenä äyä etanqi heqämbñqänänyä” ätukqe.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, “ ‘Nyi Iquenyqä, änyä maqñqeqä’ ttñqinyä” ätukqenqä

³⁶ I tquanqa, Saimonä Pitä iqu, “Naqä Iquki, Si äkñginqä utñqäwä?” tquanqa, Jisasi Iqu, “Nyi umqä iunqi, täñganqi si qänaki mapqä isñqinyä. Si Nyinqä inqa ptñiqä” ätukqe.

³⁷ Kimani, Pitä iqu tii ätukqe. “Naqä Iquki, nyi Sinqi täñganqi qänaki makivändqe, sunqä imqäwä? Nyi Sinqä yänä wämqä näwi äpmenänä.”

³⁸ I tquanqa, Jisasi Iqu, “Si naqä-qakuä Nyinyqä yänä wätñqätanä? Nyi naqä-qakuä tii äktqä. Kukutakisqä äkaki, änyä ätätñqä etanqa, si Nyinyqe, ‘Nyi Iquenyqä änyä maqñqeqä,’ hñquaqui-hñque ttñqinyä” ätukqe.

14

Jisasi Iqu, Apiquenyqä Huänqä-quvi

¹ Jisasi Iqu tii-pqä inä ätukqe. “He iinjä äwqä hanä heyqanquti, qundqändqä miqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, Nyinyqätä quuvqä heqäpñqeqä. ² Nyaqä Apiqueä anjuni, hiqñqe, kuapänä imäknänä. Iinjä naqä-qakuä maetanqutqe, Nyi henqi, ‘Henyqä anä näwi imäkmqä umqe-qe,’ maetqä iqämñinji. ³ Nyi äwätmä, henyqä anqi näwi imäkemi, anqumä äpmqe, he Nyitä anä pmetunquä etma umniqeqä. Iwä anä Nyi äpmenqä iunqi, he-pqe anä pmeniqueqä. ⁴ Anä Nyi umqä iqäqä iunqe, he huänqenqä näqñqä ae äyä ämenäuä” ätukqe.

⁵ I tquanğa, Tomasi iqu, “Naqä Iquki, si utnqä iunqe, ne änyä maqnqä equnä. Inj ne huänqenqe, näqnqe, äänä heatunquäwä?” ätukqe.

⁶ Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nyi Nqä-näüä Huänqä-qunä, Naqä-qakuä-qunä, itanğa Hänjä-pmeqä Iqunjqä. Apique wimeqe, huänqä hñqu minqä inä. Oeyqä. Nyitanänji. ⁷ He Nyinyqä näqnqä änguä eänuwi, ga Nqä Apiquenyqä-pqe näqnqä änguä asä ii hipnqäüä. He Iquenyqe näqnqä tänğa qe eäpu, Iqueni hinuä äyä äqunänäuä.”

⁸ I tquanğa, Pilipä iqu, “Naqä Iquki, neyaqä änenqä qäpu hiätñqenqe, Apiqueni mänätquayä” ätukqe.

⁹ Jisasi Iqueä kimañi, “Pilipä iquki, Nyi hesäñi hñganqä äpmaka äpätnqe, Si Nyinyqä maqnqe, äänä heñinyä?” ätukqe. “Ämaqä Nyi hinuä äñqänänjuwi, Apique-pqe inä äqunänäuä. Inj si ‘Apique mänätquayä-qe,’ änäänqä tnyä? ¹⁰ Nyi Apique nyätanğä, Iqu Nyi änyinyä äpmeñqä iinqe, si quuvqä maeqiyqä äyä itqänäta? Nyi etätñqe, Nqä knuitanä maetqä itñqe. Oeyä. Apiqu Nyi änyinyänqä Iqu, Kiqä-kiuä Iqueqä wäunuinä äyä imäkätñqe. ¹¹ He kukñuä tänqe quuvqä heqäpnqe. Nyi Apique nyätanğä, ga Apiqu Nyi änyinyänä. Nyaqä kukñui quuvqä maeqiyqä iqanğpqe, he wäunüä Iqu Nyita imäkätñqä iunqä knüä indqänäpu, ga iuta quuvqä heqäpnqe. ¹² Nyi aanjä naqä-qakuänänjä etqänä. Ämaqä Nyinyqä quuvqä eqiyätñqä iqu, iqu-pqe wäunüä huitanjä-huitanjä Nyi imäkätñqä-pa imäkquätñqe. Wäunüä iqu iinjä imäkquätñqe, Nyi Apiquenyqä uwqanğqetani, wäunüä Nyi imäkätñqeñi ämäwqätäunqiyä. ¹³ Itanğa nätmätqä eeqänänjinqä, Nyaqä yoqeta yatñqä iquwi, Nyi imäkmqänä. Iutanji Apiqu, Hikñuesa yoqä naqä meñqiyä. ¹⁴ I etanği, nätmätqä eeqänänjinqä Nyaqä yoqeta yatñqä nyiyqanğpqe, ga Nyi imäkmqänä.”

Jisasi Iqu, Dñä Änguänänjä Iquenyqä ätkqenqä

¹⁵ “He Nyinyqä aanjä kiinjä hinyätqätanğutqe, ga Nyi, ‘He iinjä-iinjä imäkpiyä’ etmqä iunji, qänaknä iqäpnqe. ¹⁶ Iwä Nyi Apique yatñqä vqanğundi, Iqu heñi Yätamäkqä Eyqä Huiziqu, hesä hea ique-ique anä äpme, yänänäqnqä emäkätñqä iinjä etapätñqänänjä. ¹⁷ Yätamäkqä Eyqä Iinjä Iqu, kukñuä naqä-qakuänänjä iutanjä Dñä Iquwi. Qokä-apäkä qua täutanji, qu Ique hinuä mäqunquä ipu, Iquenyqä änä maqnqä ipiyitani, Iqueni mämeqä ipnqäüä. Inäqe, Iqu hesä anä äpmaka äpätnqe, qänakñi heyaqä yäpä inğisa inyäniqeqä. Iutanji he Iquenyqe, näqnqä äyä eänäuä.

¹⁸ Nyi he ymeqä kanä-käna maeqä enqä-panjä, änä mevquatämäuqä imqänä. Oeyä. Nyi he emamninqeqä. ¹⁹ Hea wänqäpu päwqanğani, ämaqä qua iutanji hinuä manqänqä ipnuwiqä. Inäqe, Nyi hänjä yqänä pmetanğumdqetani, he hinuä äñqambu, hänjä yqänä pmetpnuwi. ²⁰ Hiunji iqueni he näqnqä tiinjä hipnuwi. Nyi Apiqueu nyätanğundi, he Nyi nyinätanğpi, ga Nyi he hinyätmniqe.

²¹ Itanğa ämaqä hñqu, Nyi ‘He iinjä-iinjä imäkpiyä’ etmqä iu qänaki imitätqä iqu, Nyinyqe aanjä kiinjä äwinyätñqä iquwi. Ga ämaqä Nyinyqä kuapanä äwinyänqä iquenyqe, Nqä Apiqu kuapanä äwinyänqiyä. Itanğa Nyi-pqe iquenyqä kuapanä nyinğanğuti, Nyi Nqä-näüä ique ämitquatnmqänä.”

²² Jisasi Iqu kukñuä iinjä tquanğa, Jutasi huizi Iskariotitanjä matimäuqä ikqä iqu, Jisasi Ique yatñqä tii äwikqe. “Naqä Iquki, änäänänqäwä? Si Tqä-täuä nenyä mänetquatnätinä, ga qokä-apäkä qua iutanjä iunji, mämitquatñqä isñqätanä?”

²³ Iwä Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Ämaqä Nyinqä kiinjä äwinyätñqä iqu, Nyaqä kukñuä iunji qänaknä änguänä iqanğuti, Nqä Apiqu iquenyqe kiinjä winyänqiyä. Itanğa Yämätqäye iquenyqä äpäta, iqutä näweqä pmetenyue. ²⁴ Ämaqä tqu-tqu Nyinyqä mäwinqä iqä iqu, Nyaqä kukñui qänaki miqä yänqiyä. He kukñuä qätä tä äwiyquwi, ii Nyaqä manä. Nqä Apiqu Nyi änändowatkqä Iqueqä kukñuiqä.

²⁵ Nätmatqä iinqe, Nyi hesä yqänä äpmamä, awä äyä etätñqeqä. ²⁶ I etanji Yätamäqkä Eyqä Iqu, Dñä Änguänänjä Iqu eä, itanğa Nqä yoqetani, Apiqu Iqueni ändowatämepäniqeqä. Iqu nätmatqä eeqänänjinqä ämetquetä, heqä kñuä evauqumuatqanğuti, kukñuä eeqänänjä Nyi he etmiñqe, kñuä heyäniqeqä.

²⁷ Nyi he äwqä hanuä inqä pmeqanğpi evämamqä iqänä. Nyi äwqä hanuä inqä äpmeñqä-pa, he asä iinjä inqä pmapñqä etapqänä. Itanğa Nyi äwqä hanuä inqä etapqe, ii ämaqä qua iutanjä iuqä ävätqänuwä itäñi asänänjä manä. I hitanji he äwqä hanjä eyätä kñuä kuapä indqänäpu, zä miqä pambiyä. ²⁸ 'Nyi he eväma äumi, anji emamniqeqä' etqanğä ae äyä änyiyänjuwi. He Nyinyqä aanjä kuapänä hinqanğutqe, Nyi Nqä Apiquenyqä umqä iqanğqeutani, he äwqä yeeqä hinquätñqeqä. Ii tiinjä iutanji. Apiqu Nyi ämanğutäuä äyä äpmenä. ²⁹ Nätmatqä iinjä matimäuqanğga, Nyiganä ae äyä etqänä. I etanji qänakñi, iqu ätimäuqanğani, he Nyaqä kukñuä etätñqä iinqe, quuvqä heqiyqäpñqä. ³⁰ Ga ämaqä nyuänjä qua täu ämitñqä iqu änyimetñqä pätcätanği, Nyi he kukñuä kuapänä maetqä imqänä. Iqu Nyi squä nyimäkätñqe, yänänqñqä maeqeqä. ³¹ Inäqe, qokä-apäkä qua iutani, qu Nyi Nqä Apiquenyqä kiinjä änyinänqenqä näqñqä ipñqe, Nyi nätmatqä eeqänänjä Apiqu ändkqä iunji imäkätqänä. Inäqae, he ävaupu, ga ne eeqänänji äwatunquänänjä" ätukqe.*

15

Jisasi Iqu Guä-wainqä Naqä-qakuä-quvi

¹ Itanji Iqu tii ätukqe. "Nyi Nqä-näuänji Guä-wainqä Naqä-qakuä Iqunjqä. Itanğa Nqä Apiqu, wainqä wäunuä iu miqä Iqueqä. ² Nyaqä hutäkñä iunji, häukuä mäwiqä inqä iqua, Nqä Apiqu huätä ätävämäuniqe. Nñ hutäkñä eeqänänjä häukuä äqäyänqä iqua, häukui aanjä kuapänä qäyätñqe, Apiqu quwqä-hutäkñä quvqä iqua huätä ätävämäutä, änguänänjä imäkäniqe. ³ Kukñuä Nyi etapqe, heyaqä quvqe huätä emamäutä, änguänänjä ae emäkqiyä. ⁴ He Nyi nyinätanğpi, Nyi he hinyätmgeqä. I etanji guä-wainqä hutäkñi kiqä känäu mauqñqä enqe, hutäkñä iinjä, häukui maqäyqä yänqiyä. Ga asä iinji, he Nyi manuqñqä injuwi, häukui maqäyqä ipnä.

⁵ Nyi Nqä-näuänji guä-wainqä iqunä etanji, he hutäkñä iquenyqä. Ämaqä tqu-tqu Nyi nuqänätanğuti, Nyi ique äuqänmitmqe, iqu häukui, kuapänä qäyänqiyä. Iwä he Nyi änyivquatämäuquwi, nätmatqä hñqu he änä mimäkqä ipñqäuä. ⁶ Ga ämaqä hñqu Nyi manuqñqä inqä iqu, guä hutäkñä huätä tävämäuqanğä yäuä äpiqä-panjä iquvi. Iwä hutäkñä e ätävämäpñqä iquaunji, ämepu tä bu tnämäuqanğpi, tä näñqiyä.

⁷ He Nyi nuqänätanğä, Nyaqä kukñui he euqänänqeqe, ga he hiqä enqeta yatñqä iquwi, ii i timäunqiyä. ⁸ He Nyaqä wäunuä yätquakä iquenyqä motquapñqä diñqe, häukuä kuapänä qäyqäpñqe. Iwä suqä iinjä iutani, Nqä Apiqu yoqä naqä menqiyä. ⁹ Nqä Apiqu Nyinyqä kuapänä äwinyätñqä-pa, ga suqä asä iinjiutani, Nyi henyñqä-pqe inä änyinätqänä. He Nyaqä änyinqeunä pmetpñqeqä. ¹⁰ Nyi Nqä Apiqueuä suqä ändkqä iu qänaki yasämä itmä, ga Iqueqä Nyinyqä äwinqä iu äpmeñqä-pa, He Nyaqä suqenqä etätñqä iu qänakñä ipu pmamitpqe, iinjändi Nyaqä henyqä änyinqä iunä pmapñqäuä. ¹¹ Yeeqä Nyi änyinätñqä-panji, he-pqe inä hinquätñqe. Ga yeeqä inqä iinjä, inä imänämäutñqeqä. I etanji Nyi kukñuä ae etätñqä iunqä anji etqänä. ¹² Nyi suqä tiinjä äyä etapätñqe. Nyi henyñqä kiinjä änyinminqä-panji, he hñqunä-hñqunänjä iquenä, hiqä-hiuänqeqe asä inä hinquätñqe.

¹³ Ämaqä hñqu käyämaqä iquaunqä äwinymitätqä iuta äpäkongqeqe, suqä äwinqä iinjä iqu, ii suqä äwinqä huizi iquaunji ämäwqätäuä. ¹⁴ Itanğa he Nyi 'suqä i imäkqäpñqeqä' etätñqä-pa ii ipqe, iinjä dutani he Nyaqä nyämaqä-quenä hiätätpnä.

* **14:31** Iqua anju maqänä ävämakuwäti, kukñuä hui inä ganä ätäpu ävämakuwäti? Jonä 18:1 hinjuä qunya.

¹⁵ Wäunjuä imäkcqä iqua nätmätqä quwqä naqä iqu imäkcqanğutqenqe, maqñqä ipnä. Inäqe, kukñuä eeqänänjä Nqä Apiquesa qätä äwiyqe, Nyi ae äyä etqäqe. Injä iutanji Nyi, 'He wäunjuä imäkcqä-quenjqä' maetqä, 'Nqä nyämaqä-quenjqä' etqä. ¹⁶ He Nyi atäunjuä manyqä ikuwiqä. Oeyä. Nyi he atäunjuä eyqäqeqä. Itanğa Nyi he wäunjuä etapkqe, he äwäpu häukuä äpakänä witäniñqä qäpñqeqä. Injä ipiyä iutanji, he Nyaqä yoqeta, Apique nätmätqä hñquenjqä yatñqä vqanğpqe, Iqu hämä etapänqiyä. ¹⁷ Nyi kukñuä-suqä tiinjä ae äyä etapätqänjä. He hñqunä-hñqunänjä iquenä, hiqä-hiuänjqä aanjä kiinjä henğuatñqeqä" ätukqe.

Ämaqä qua iutanjä iqua, wäunjuä yätquakä iquau himä-wiunjqä wipnuwänjqä

¹⁸ I ätuätäqänğanji, tii-pqe inä ätukqe. "Ämaqä qua iutanjä iqua he himä-wiunjqä heyqanğpqe, 'Neqä Naqä Iquenjä-pqe, himä-wiunjqä äyä äwikuwä mändanä' kñuä heyquänjqä. ¹⁹ Nñ he ämaqä qua täutanjä iqua enqä-panjä pmeqä-säpi, ämaqä qua täutanji, quwqä käyämaqä iunjqä aanjä kuapanä äwinyätñqä-pa, henyqä-pqe inä winyätqätäninji. Inäqe, he qua täutanjenä manä. Oee. Nyi he suqä qua täutanji, huätä vquatämäupñqä diñqe, ae atäunjuä äyä ekqe. Injä iutanji, qokä-apäkä qua täutanji, he himä-wiunjqä eyätqänjä. ²⁰ Nyi, 'Wäunjuä-wiyqä hñqu, iqueqä ämaqä naqä iquenji mämäwqätäuqä yänqiyä' etqenqe,* kñuä äñguänä metanğpiyä. Injä ämaqä Nyi quvqä indquequwä iqua, he-pqe asä i etquapñqäuä. Nñ Nyaqä kukñuiunä qänaknä iquwä iqua, heyaqä-pqe qänaknä ipñqäuä. ²¹ Injä iquwä iqua, Apiqu Nyi äñändowatkqä Iquenjqä änyä maqñqä epiyä-qae, he Nyaqä yoqe metanğuwitanji, suqä ququvqä eeqänänji emäkcqäpnuwiqä.

²² Injä Nyi äpätmä iquau kukñuä hui mätquä-säpi, quwqä suqä quvqenqe, äwqä yäpä imñji hanjä mäwqä iquäninji. I etanği Nyi iinjä ae ikqä-qae, iqua, 'Ne suqä quvqä imäkätunqenjqä maqñqä equeqä' matqä ipnuwi. ²³ Ga ämaqä hñqu Nyi himä-wiunjqä indquetñqe, Nqä Apiquenjä-pqe inä itquetqä. ²⁴ Nyi iquauä awä iqinji, wäunjuä yänänäqñqä ämaqä hñqu qänğanä mimäkcqä iminjqä di, ae imäkkqe. Nyi iinjä mimäkcqä-säpi, qu quwqä suqä quvqenqe, äwqä yäpä imñji hanjä mäwqä iquäninji. I etanği qu Nyaqä wäunjuä hinjä ae äqunäpu, Qämätqiye himä-wiunjqä äyekuwi.

²⁵ Suqä ii imäkkuwi, kukñuä hñqu quwqä kukñuä-suqä iu äqänänqe, naqä-qakuä timäutñqä iiyi. Kukñui tiinjä iquwi. 'Ämaqä, qu Nyi hinği himä-wiunjqä änyiyätqänjä.†

²⁶ Dñä Yätamäkcqä Eyqä Iqu Apiqutä äpmenqe, Nyi Iquenji henyñqä dowatm-niqe. Iqu kukñuä naqä-qakuänänjä iutanjä Dñä Iqu eä, ga Apiqutä äpmenqä-qae äquvepänä. Iwä äquvepätä, Nyaqä wäunjuinqätä, suqenqätä awä ätnänjä iqi täniqe. ²⁷ Itanğa he-pqe kukñuä awä inä tqäpñqänänji. Tiinjä duta. Nyi wäunjuä ipäqäqeta, he Nyitä anä äpmaka äpätunque, täñga täsuwänä" ätukqe.

16

¹ "Nyi kukñuä iinji, heqä quuvqä heqiyqe ävquatämäuqänjqä iinjqä etqä. ² Ga Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkcqä iqua henyqe, quwqä anjä aquvāqñqä iunjqä matimäuqä ipñqä 'oeyqä' etpnuwiqä. Iwä qänakndanji, suqä tiinjä-pqä iqua timäuniqe. He pizqä epäsäpiyänğanji, qu kñuä tii väniqe. 'Ne Goti Iqueqä wäunjuä, äñguä imäkätqunünä.' ³ Qu Apiquenqätä, Nynqätänji, änyä maqñqä epiyä dutanji, suqä iinjä ii imäkpnuwi. ⁴ I etanği Nyi nätmätqä ii timäuninğenqe, ae etqäqe. Itanğa qänakñji qu suqä du emäkcqanğuwänğanji, kukñuä Nyi tä etqäqenqe kñuä eyquänä.

Dñä Äñguä Iqueqä wäunjuinqä

* 15:20 Jonä 13:16 † 15:25 Apqä Bukä 35:19; 69:4

Qänganäni Nyi hesä yqänä pmetmqä etanġi, nätmätqä iinġe maetqä iminġe. ⁵ Ga tänġanġi Apıqu, Nyi änändowatkqä Iquenġä umġe. İnġi, ‘Si änginġä utnġäwä-qe?’ hesanġa hġqu yatnġä manyġä iqiyä. ⁶ Kuknuä Nyi tänġa tä etġäqenġe, heyaġä äwġe, hanġa kiinġä äyä eyġiyä. ⁷ Itanġi naġä-qakuänänġi, tii hetmġe. Nyi he evämeġe, ii yätamäkqä heyätġeyi. Itanġa Nyi mäwġä iqäġe, Dnġä Yätamäkqä Eyġä Iqu mapġä yänġiyä. Nġ Nyi äwġäġe, Iquenġi henyġe, ändowatmä.

⁸ Tänganġi, ämaqä qua täutanġä iqua, suġä quvġenġä, suġä jänänänġinġä ä kuknuä mitġenġä, knuä quvġä indqänätqänuwi, Dnġä Änġuä Iqu äpäġe, quwġä knuä quvġä iinġi, jänä iwimäkänġe. ⁹ Ämaqä Nyinġä quuvġä maeġiyġä itġänuwitanġi, Dnġä Änġuä Iqu suġä quvġenġä awä täniġe. ¹⁰ Nyi Nġä Apiquenyġä umġe, ga he hinuä manġänġä ipnuwä hitanġġetanġi, Dnġä Änġuä Iqu suġä jänänänġä imäkġenġä awä etäniġe. ¹¹ Itanġa penġä qua täu ämitġä iquenyġe, Goti Iqu Iqueġä kuknuä mitġeunġi, ‘Homä iqänġä’ ae iwäsäukġetanġi, Dnġä Änġuä Iqu kuknuä mitġenġä awä täniġe.

¹² Nyi kuknuä hävemnäqġä etmqä etanġġä-qe, kuknuä etmġeunġi he änä mämeġä ipnä. ¹³ I hitanġi kuknuä naġä-qakuänänġä iutanġä Dnġä İnġä Iqu äquvepätä, kuknuä ätätġe, Iqueġä knuä iutanä matġä, kuknuä Apiquesa qätä äwiyätqä inä awä ätätä, nätmätqä qänaki timäunġenġä-pġä inä täniġe. Iutanġi, kuknuä naġä-qakuä eeqänänġä iinġe ämetġuenġe. ¹⁴ Ga Iqu Nyaġä kuknui ämetä awä etätäqänġanġi, Nyaġä yoġä naġetä, ä yänänäqġenġetanġi, ätnänġä iqi maeniġe. ¹⁵ Iqu kuknuä Nyaġe ämetä etäniġenġä ätġäġe, ii Apiqueġä nätmätqä eeqänänġi, Iqueġänä ma, Qämätqiyeġä etanġġä dutayi.

Heġä äwġe hanġä eyätqä-qe, anġinġi yeeġä enyänġeġä

¹⁶ Hea quäuġä maeġä wänġä hmbu tii päwġanġa, he hinuä manġänġä ipnuwi. Itanġa, hea quäuġä maeġä wänġä hmbu tii inä päwġanġanġi, hinuä anġi nġämbnuwiġä” ätukġe.

¹⁷ I tquanġa, Iqueġä wäunuä yätquakä iquautanġä hġqua, quwġä-quwä tii ätnġuwi. “Iqu ne ‘Hea quäuġä maeġä wänġä hmbu tii päwġanġanġi, hinuä manġänġä ipnuwiġä’ ätġenġätä, ä, ‘Hea quäuġä maeġä wänġä hmbu tii inä päwġanġanġi, hinuä anġi nġämbnuwiġä’ ätġenġätä, nġ ‘Inġä dutanġi, Nyi Nġä Apiquenġä himġänä-qe’ inä äyä ätġe. Ga kuknuä tquauġä qakuinġä tä ätquġe, äki etanġi ätqu?” ¹⁸ Itanġa quwġä-quwä yatnġä anġi inä tii inġuwi. “Iqu, ‘Hea quäuġä maeġä wänġä hmbiyġä’ ätġe, nätmätqä äkinġä ätġäwä? Iqu ätġenġe, näqġä mämeġä äyä iqunä.”

¹⁹ Jisasi Iqu, qu yatnġä wipġä iqanġä äqunäġe, tii ätukġe. “He ‘Hea quäuġä maeġä wänġä hmbu tii päwġanġa, hinuä manġänġä ipnuwiġä’ etġenġätä, ä ‘Hea quäuġä maeġä wänġä hmbu tii inä päwġanġanġi, hinuä anġi nġämbnuwiġä’ etġenġätänġi, hiġä-hiuä yatnġe iinġä änyätqänä? ²⁰ Nyi naġä-qakuänänġä tii etġä. He knuä naġänänġä äqäyäpu, huäġä-hunġä kiinġä metġätanġuwänġa, qokä-apäkä qua täunġi yeeġä iqäpnuwiġä. Heġä äwġe hanġä eyätqä-qe, anġinġi yeeġä enyänġeġä. ²¹ Itanġa apäkä hui, iyyġä ymeġä änyġe qäqi quvepġanġanġi, tänġä-hunġä menġiyä. Itanġi ymeġä ae änyuäġe, tänġä-hunġä ymeġä änyuätġänġa wimetġenġe, knuä mäwiġä, ymeġä qua täu timäuġanġenġe, yeeġä yänġiyä. ²² Ii enġä-panġä di, he tänġanġi, äwġä hanġä-iġä ämeġäuä. İnäġe anġinġi, Nyi hinuä eqänġanġundqänġa, heġä äwġe yeeġä kiinġä enyänġeġä. Heġä äwġä yeeġä inġä iinġi, ämaqä hġqu änä mämetauġä yäniġe. ²³ Asä qänġanġi, he Nyi yatnġä manyġä ipnuwiġä. Nyi naġä-qakuänänġä tii etġä. He Nġä Apiquenġi nätmätqä huiġä, Nyaġä yoġeta yatnġä ävquwä di etapänġiyä. ²⁴ Qänġatqä nänġisati tänġa tinġe, he Nyaġä yoġetanġi, nätmätqä huiġä yatnġä miġä itġänuwġä. İnäġe tänġanġi, he yatnġä vġanġpu. Ga he ämepiyitanġi, yeeġä inġä iqu, heġä äwġeunġi manġuä emnätätġä mapġänänäyä” ätukġe.

Jisasi Iqu, qua tqueqä yänänäqñqeunji ae ämāwqätäukqenqä

²⁵ Iinjä ätuätäqänğanji tii ätukqe. “Nyi kukñuä ktqä dunä etqa äpätñqä-qe, qänakñji asä iinjji, awä maetqä imnigeqä. Naqänä etqänä. Nyi Apiqueñqe, awä ätnänjä iqi etmnigeqä. ²⁶⁻²⁷ Hiunji iquenji he Apiqueñji, Nyaqä yoqeta nätmätqänqä yatñqä wipnuwiqä. Itanğa he Nyinyqä enyminqä iinjätä, ä Nyi Goti Ique äväma äquvepkqenqä quuvqä eqäkuwä iinjätä, iutanji Apiqu Kiqä-kiuä henyqä äwiñqgetanji, he yätamäkkä heyänä. Inji Iqu yätamäkkä heyätñqe, ii Nyi Iquenyqä tääqä tqeta ma, Iqueqä äwiñqä iutanänji. ²⁸ Qänğanäñji, Nyi Nqä Apicutä äpmaminqetani, ävämanji qua täunqä äquvepkqeqä. Ga tänğanji, Nyi qua täu äväma, Apiqueñqä anji ymqänä” ätukqe.

²⁹ Inğanji Iqueqä wäunüänqä ämotquaminqä iqua, Jisasi Iquenji tii atukuwi. “Si tänğanji, kukñuä ktqä hui mänatqä itnä, ätnänjä iqinyä änatnyä. ³⁰ Tängğanji Si nätmätqä eeqänänñinqä näqñqä eänä, ämaqä hñqu yatñqä makiyqänğa, Si ganä ätätqänñinqe, ne näqñqä ae ämequnä. Iinjä itqänjä iutanji, ne Si Goti Iquesa äpññinqe näqñqä eätanä, quuvqä eqiyqunä.”

³¹ I tquanğuwänğa, Jisasi Iqu kimani tii ätukqe. “He tänğanji quuvqä ae eqiyqä? ³² Qätä nyipiyä! Ämaqe he, heqä anjünqä im-imä zä upñqä emäkpñqe, hea iqu ae qe ätimäuqiyä. He täqi Nqä-näuänä pmamñqä änuväma weqanğuwänğanji, Nyi Nqä-näuänä mäpmeqä danä imä. Apiqu Nyitä pmetanji ii pmamä.

³³ He Nyinyqä quuvqä eqiyätqänuwitanji, heqä äwqe hanuä imbu pmepñqä diñqe, Nyi kukñuä tä iinjä etqänä. Iwä he qua tqe äpmapiyänğanji, hanjä-iqä qäyä emeqanğuti, zä miqä, pemänä tqäuqäpnä. Nyi qua tqueqä yänänäqñqeunji, ae ämāwqätäuqe.”

17

Jisasi Iqu, Kaniquenyqä tääqä ätkqenqä

¹ Jisasi Iqu kukñuä iinjji, ae ätuäqetani, Iqu hinuä qäukuä haqä yätu äqunäqe, tii ätkqe. “Apiquki, Si ätkñji, tänğa täsuänä. Yoqä naqe, Tqä Ymeqä Iqunä dapiyä. Iutanji Ymeqä Iqunä, asä ii ktapmqänänjä. ² Si Tqä Ymeqä Iqunñji, ämaqä eeqänänjä iu ämimqñqä yänänäqñqe ändapknä-pa, yoqä naqä-pqe, inä dapiyä. Yänänäqñqä ändapknji, ii, Nyi qokä-apäkä Si Nqänqä ändapknä iquauñji, hanjä hea ique-ique pmeqänqä iwimäkmqeyi. ³ Itanğa hanjä hea ique-ique pmeqe, ii tiinji. Ämaqä eeqänänñji, hanjä-pmeqä ique ämequwi, qu ‘Si Goti Tqä-täuänänñjqe’ näqñqä hepñqäuä. Itanğa Jisasi Kraisi, Si änändowatkñä iqunñqä-pqe, näqñqä inä epñqäuä. ⁴ Wäunüä Si ändapknji, qäpu ae imäkqetani, Nyi qokä-apäkä qua täunji, Tqä yoqä naqe ae ämotqueqeqä. ⁵ Apiquki, qua tä mimäkkä ikñänğatqä, Nyi Sitä yqänä äpme, yoqä naqä ämaminueä-pa, tänğanji Nyi Sitä anji pmenqä yoqä naqä dapiyä.

⁶ Ämaqä qua täutanjä Tqä eminuwä ändapknä iquauñji, Nyi Saqä yoqe, awä ae ätuätñqe. Ga iqua Tqä kukñuä iunä qänaknä itqänjä. ⁷ Tängğanji natmatqä eeqänänñä Si Nyi ändapknñinqe, ‘Ii Sitanä äpqiya-qe’ näqñqä ae eqäuä. ⁸ Tqä kukñuä Nyi awä tmqä ändapknji, Nyi ätquanğä, ga qu ae ämequwiqä. Inji Nyi Sita ätimäukqenqe, näqñqä naqä-qakuä ämepu, itanğa Si Nyi änändowatkññinqe, qu quuvqä ae eqiyquwi.

⁹ Nyi qu yätamäkkä wisñqenqä tääqä äktqänä. Nyi tääqä äktqä ii, qokä-apäkä eeqänänñä qua täunñinqä manä. Oeyä. Tqä Nyi ämimqä ae ändapknä iqua, ga Tqä yqänä etanğqenqä, iquauñqänä iqänä. ¹⁰ Eeqänänñä Nqä eänjuwi, qu Tqeqä. Itanğa eeqänänñä Tqä eänjuwi, qu Nqä-pqä inänñqä. Itanğa iinjä iqua, Nqä yoqä naqe, huizi iquau ämotquetqänjä.

¹¹ Nyi tänğanji qua täu äpakä mäpmeqä, Sinqä yapmqä iqänä. Inäqce, qu qua täu yqänä pmapnqäüä. Ga Apiquki, Si aanjä ikikinyäni, itanğa hñqu Si enqä-panjä asänänjä manä, Si iquaunji Tqä yoqä naqetanjä yänänäqñqetä miyä. Yoqä naqä iinji, Ye naqä-hñqunä ämuänna äpmeñueä-pa iqua-pqä pmapnqä iinqä Nyi ändapknjqä.

¹² Iwä Nyi qutä äpmamänğanji, Nyi qunji Saqä yoqä naqä ändapknjitanjä yänänäqñqetä ämitñqeqä. Nyi hñqu imä ändakñga äwetä qui imäkñqänqä, yataukuä itñqeqä. Inji qutanji, hñqu qui mimäkñqä iqe. Ämaqä tä du qui imäkñäninqä äwätñqä iqunä,* qui imäkñgqe. Ii kukñuä Tqä bukiu ätnänqce,† naqä-qakuä timäutñqeyqä.

¹³ Tängğanji Nyi Sinqä äyapmqä itmä iutanji, qua täu yqänä äpmamä tääqä tä äktqce, Nqä yeeqä iinqce, quvaqä äwqeu manquä munätñqä äktqänä.

¹⁴ Saqä kukñui, Nyi ae ätquanğä, ga qu quuvqä eqiyätqänjuwiqä. Itanğa qokä-apäkä qua täutanji, qunqce himä-wiunqce tiinjä duta wiyätqänjuä. Nyi qua täutanänänjä-qunä maeqä imä, ga Nyinyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iqua-pqe, qua täutanjä hmanjqä. ¹⁵ Nyi Si qunji, qua tqesani, yäpaqänğisa ätuma utñqä yatñqce, ii makiyqä iqä. Oeyä. Ämaqä quvqä iqä iqu, qunji qui imäkqä dinqä, Si ämisñqä äkiyqä. ¹⁶ Nyi Nqä-näuänji, qua täutanänänjä-qunä hma enqä-qae, ga asä qu-pqe, qua täutanänänjä-qua hmanjqä. ¹⁷ Tqä kukñui quanğä maeqä, aanjä naqä-qakuänänjä-qae, quvaqä äwqä yäpä inğisa mñganğuti, itanğa qu Tqä ämaqä epñqä ikikinyänjä iwimäkiyä. ¹⁸ Si Nyinji ämaqä qua täu äpmeñuwä iunqä änändowatkñä-manjä iinji, Nyi qunji asä ii ändowatkqce. ¹⁹ Itanğa, qu yätamäkqä wimqce, Nyi Nqä-näuänji, Si äktapñğä. Ga asä iinji, Tqä kukñuä naqä-qakuä iutanji, qu-pqä Tqä ämaqä ikikinyänjä epñqänänji.

²⁰ Ga Nyi tääqce, ämaqä tqaunä yätamäkqä wisñqänä maktqä iqä. Oeyä. Qokä-apäki, tqa kukñuä awä tqanğä qätä äwiyäpu, Nyinyqä quuvqä eqiyqanğuwä iquaunjä-pqe, yätamäkqä wisñqä äktqä. ²¹ Nyi tääqä tä äktqce, qu naqä-hñqunä ämuänmbu pmapnqä iinqä äktqä. Tiinjä duta, Si Apiquki Nyi nyinätanğnä, ga Nyi Si äkinyänqä-panjä iinji, qu-pqe, Ye ii yemämbñqä iinqä äktqä. Itanğa qu e pmetanğuwitanji, qokä-apäkä qua täutanji, Si Nyi änändowatkñinqce, quuvqä heqäpñqce, yätamäkqä wisñqä äktqä. ²² Itanğa qu naqä-hñqunä Ye ämuänna äpmeñueä-pa pmapnqä iinqce, Si Nyi yoqä naqetä, yänänäqñqetä ändapknji, Nyi qu ae ävqeqä. ²³ Nyi qu nyätanğmdi, ga Si Nyi nyinätanğti, iwä suqä iinjä iutanji, qu naqä-hñqunä aanjä yänänäqñqä ämuänmbu pmapnqänänjä. Itanğa qu e pmetanğuwitanji, qokä-apäkä qua täutanji, näqñqä tiinjä hepñqä. Si Nyi änändowatkñinqetä, ä Si Nyinqä kuapanä äkinyänqä-panjä iinji, Nqä ämaqä iinjä iunqä-pqe, inä äkinyätñqä.

²⁴ Apiquki, Si qua tä mimäkqänğanji, Nyinqä kinganği, yoqä naqetä, yänänäqñqetä, äyä ändapknjqä. Inji, ämaqä Si ändapknjä iqua, qu yoqä naqetä, yänänäqñqetä, hiñuä qumbunqä dinqce, Nyi äkisqi pmetanğundqce, qu anä pmeqänqä änyinğiyä.

²⁵ Apiqu jänänänjä imäkqä Iquki, qokä-apäkä qua täutanji, Sinqce änyä maqñqä etanğuwä-qe, Nyi Sinqce näqñqä enjä. Itanğa ämaqä Nyisä äpmeñuwä iqua, Si änändowatkñinqce näqñqä ae eänjuä. ²⁶ Itanğa Nyi Saqä yoqce, qu näqñqä epñqä ämotquaminqce, ga inä motqueqämqce. Ga Tqä suqä Nyinyqä äkinyätñqä-panjä iinji, qu ämeqanğpi, ga Nyi-pqe qu inyätmqänänjä.”

18

*Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau äwikqenqä**

* **17:12** 2 Tesälonaika 2:3 † **17:12** Apqä Bukä 41:9; Jonä 13:18 * **18:** Matiu 26:47-56; Makä 14:43-50; Lukä 22:47-53

¹ Jisasi Iqu tääqä ae ätäqetani, Iqutä, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatäni yäpaqängisa† ätimäupiyi, eqä Kitronä äkipu, yätäqä nängisanqä äukuwi. Eqä yätäqä ingisani, wäunuä hñqu nyätangi, Iqutä Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatäni, wäunuä yäpā ingisa äpekuwi. ² Qu wäunuä iunji kuapänä äpmeqäsminuwä iinqe, Jutasi, Jisasi Ique mäkä-hunqä iquauqä hipaeu ävätnqä iqu, wäunuä iquenqe näqnqä eminqe.

³ Ga qu iqi pmetanqawänqa, Jutasi iqu ämaqä hävemnäqnqä hñquau, ätuma äpkqe. Ämaqä iinjā iquauta kuapänāni, ämaqä Romätanā mäkä-iqā iquayi. Huiz-iqua, ämayukä-imanqä, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, Parisi iquatä ändowatkuwä iquayi. E äpäpiyänqani, hiqi-tä suatä, ä nätmätqä mäkanqä iqetāni, a äqätqa äpkuwi.

⁴ Jisasi Iqu nätmätqä eeqänänā Ique wimetnqenqe, näqnqä ae ekqä iunji, Iqu qutanā qäqiqi äwäqe, yatnqä tii äwikqe. “He tqenqä qävqä itqänäuä?”

⁵ Qu Iquenji kima tii atukuwi. “Ne Nasäretqätanā Jisasi Iquenqä qävqä äpqunä.” I tqanqawänqa, Iqu kima tii ätukqe. “Nyi qe äpmenänā Iqunä. Nyi Qäqunjqä.”‡ (Jutasi, mäkä-iqā iquauqä hipa iu ävätnqä iqu, qutä anä ätqäuminuwä.)

⁶ Jisasi Iqu, qunji, “Nyi qe äpmenänā. Nyi Qäqunjqä” tqanqa, qu nändi ätqepuiyi, qua ipe äqäyäpäkñquwi.

⁷ Anqi ävawäwqanqawänqa, Jisasi Iqu yatnqä anqi äwikqe. “He tqenqä qävqä äpquwäwä?” Qu anqumä tii ätukuwi. “Nasäretqätanā Jisasi Iquenqeqä.”

⁸ Itanqa Jisasi Iqu, anqi kima tii ätukqe. “Nyi tä Qäqunjqe, ae etqäqeqä. He Nyinqä qävqänqä äpquwä-qae, Nyitä anä äpmenquä tqauñi hinuinä äqunäwatpiyā.” ⁹ Iqu iinjā ätukqe, Iqueqä kukñuä qänqanā tii ätätä äyā ekqe. “Ämaqä Nyi ämimqä ändapknā tqua, qutanā hñqu qui mimäknqä eänä-qe.”

¹⁰ Qu Ique a kiqätqanqawänqa, Saimonä Pitä iqu, iqueqä näpqä-hionaqe ämäkäqäyäqe, hiqäva-imäkkä iquau miqä iqueqä wäunuä-wiyqä, Maläkusi iqueqä qätä ämuangisani, huätä ätävämäkkqe. ¹¹ Pitä iqu i iqanqa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Tqä näpqä-hionaqe, kiqä qa mñqeu anqi nyueyā. Si iinjā sunqä inyā? Si Nyi, Nqä Apiqu eqä-häkä imänqä ändapkkqe,§ änmqenqä makinqä iqi?”

Qu Jisasi Ique, Anasi iquenqä ganä ätuma äukuwinqä

¹² Inji ae iqanqa, Romätanā mäkä-iqā iquatä, quwqä naqä ämiqä iqu anä, ä Israitqä iquauqä ämayukä-imanqä iquatäni, Jisasi Iquenji a äkiqätpiyi, guä äkiqiyäukuwi.

¹³ Guä ae äkiqiyepiyi, Anasi iquenqä ganä ätuma äukuwi. Anasi iqu, Käyāpasi, quväukuä ique hiqäva-imäkkä iquau miqä iqueqä känequwi. ¹⁴ Käyāpasi iqu, Israitqä iquau tii ätukqä iquwi. “Qokä-apäkä eeqänänā iunqe, ämaqä hñqunänā päkonqe, änguiqä.”*

Pitä iqu, “Nyi Jisasi Iquenyqä änyä maqnqeqä” ätkqenqä†

¹⁵ Qu Anasi iqueqä anjunqä ätuma uwqanqawänqa, Saimonä Pitä iqutä, Jisasi Iqu wäunuänqä ämotquaminqä huiziqutanji, qunqä qänaki äkiyi. Huiziquenyqe, hiqäva-imäkkä iquau miqä Anasi iqu näqnqä etanqä-qae, iqu Jisasi Iquenyqä, täknä yäpā yängisanā ququawä iqinyqä qänaki äpaqukqe. ¹⁶ Pitä iqu, täknä-hänaqä-tänā qäqiqi yqänā ätqäuminqe. Iutanji, wäunuä yätquakä täknä yäpā yängisa äpekqä iqu, anqi äpäqe, apäkä täknä-hänaqä miqä ii kukñuä näqnqä ganä ätuäqe, Pitä ique yäpā yängisa ätuma äpekqe.

† **18:1** Iqua inqani Jerusälämä iu ävämakuwi. Iqua anā buayä änguwuuta inqanā ävämakuwäti hinuiqänā avämakuwäti? Jonä 14:31 hinuä qunyä. ‡ **18:5** Jisasi Iqueqä kima ätukqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yoqe Mosisi ique äwikqä-payi. Anqumä Itmakqä 3:14 § **18:11** Matiu 20:22; 26:39; Itkimäkkä 16:19 * **18:14** Jonä 11:50 † **18:14** Matiu 26:69-75; Makä 14:66-72; Lukä 22:54-62

17 Pitä iqu ae ämäwqätäuqanğa, apäkä täknä-hänaqeu ämiminğa ii, iqueni tii ätukqe. “Si Ämaqä Näñueqä wäunuä yätquakä iqukitanä?”

Inğanı Pitä iqu tii ätukqe. “Oeyä, nyi qäqunä ma!”

18 İiñä inğanı, iiqä naqänänğä tätqätanğı, ämaqä anju wäunuä iminuwä iquatä, ämayukä-imanğa iquatänı, tä änyuasepu, huiwä dnä imäkmbnğä ktämäti äqäminuwi. Inğanı, Pitä iqu-pqe, huiwi diyeqä änyätä, anä ätqäuminuwi.

Anasi iqu, Jisasi Ique kuknuä ämitkqenğä‡

19 I itqätanğuwänğa asä qänğanı, hiqäva-imäkqä iquau miqä iqu, Jisasi Ique, qokä-apäkä Iqueqä kuknuä qätä äwiminuwä iquauñqätä, kuknuä äki-äki ätuminqenqätänı, yatnğa äwikqe.

20 I tquanğa, Jisasi Iqu, kimanı tii ätukqe. “Nyi qokä-apäkä iu kuknuä ävätmänğanı, zä maeqä, ätnänğä iqinyä ätuätñqeqä. Inğa-inğa Nyi qokä-apäkä kuknuä ävätmänğanı, anğä aquväqñqä im-imä ämätñgäwänğä iutä, hiqäva-imäkqä anğä İsraitqä eeqänänğä iqua aquvä äqänäqäsätqanuwä yäpä yänğisa ävätñqeqä.

21 İiñä enqä-qae, si sunğa yatnğa nyinyä? Nyi kuknuä ätuminqe, qu qätä ae änyiminuwä-qae, yatnğa qu wiyä.”

22 Jisasi Iqu i tquanğa, ämayukä-imanğa iqi ätqäuqä hnqu, Ique hipa äpäsätä, tii ätukqe. “Si hiqäva-imäkqä iquau miqä iqueni, kima iinğä di ätuñı, äänä etanğiwä?”

23 Inğanı Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “‘Nyi kuknuä tä quvqä ätqiya’ knuä kiyqanğutqe, ga si ‘e tiyä’ mandqe, waqiyänı ‘äkiumända ätnyä’ ändätinä, diyä. Ä kuknuä qäyu tqanğundqe, ga Nyi sunğa bäkinyä?”

24 Jisasi Iqu kuknuä iinı ae ätqanğa, Anasi iqu, Iqueni guä yqänä qiyäunqu-que, hiqäva-imäkqä iquau miqä Käyäpasi iquenğa ändowatkqe.

Pitä iqu, “Nyi Jisasi Iquenyqä maññqeqä” anğumä ätkqenğä

25 Jisasi Ique iinğä imäkätqätanğuwänğanı, Saimonä Pitä iqu tä ttawiu ätqäuä, diyeqä imäknminqe. Iqu qutä ätqäuä diyeqä nyätqätanğa, qu inğanı tii ätukuwi. “Si Ämaqä Näñueqä wäunuä yätquakä iqukitanä?”

Ga iqu tii ätukqe. “Oeyä. Nyi qäqunä manä.”

26 I tqanğa, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäunuä-wiyqä, ämaqä Pitä iqu qätä mñğä ätävämäukqä iqueqä käyämaqä iqu, tii ätukqe. “Nyi si İqutä wäunuä du anä pmetanğnä äkqänänğqe, tä qäqukiya?”

27 Pitä iqu anğı “Oeyä” tqanğqe-tänı, kukutakisqe äkakä ätkqe.

Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hiñuä iqi ätqäukqenğä§

28 Zi-hiñuä pisqanğanı, iqua Jisasi Iqueni, Käyäpasi iqueqä anjuñqä ätuma äukuwitanı, anğinı, ätuma, ämaqä Romätanğä qua Jutiya iu ämiqä iqueqä anğä naqä hiqñqä-tänğä iunğa äukuwi. Qu, “Ne Goti Iqueä hiñuä iqiñı kiyä mätqä ätimäutanä,* itanğa neqä hiunji naqänänğä Pasopa iutanğä nanui, mañğä yanğunä” knuä wiyqanğı, ämiqä iqueqä anjuñı mäpeyqä, yäpaqä mäñı yqänä ätqäuminuwi.

29 Qu iqi yqänä tqäutanğuwänğa, ämiqä Pailoti iqu qunğa äpäqe, yatnğa tii äwikqe. “He Ämaqä Tqueni, kukñui, äkinğä mitpnğäwä?”

30 Inğanı qu ämävaupiyi, iqueä kukñui kima tii ätukuwi. “Iqu suqä quvqä hui mimäkqä-säpi, ne Iqueni ätuma mapqä iquaninğä.”

31 İwä Pailoti iqu tii ätukqe. “He Ique ätuma, heqä kuknuä-suqä änäänä äwinğä iuta mitpiyä.”

‡ 18:18 Matiu 26:59-68; Makä 14:55-65; Lukä 22:66-71 § 18:27 Matiu 27:1-2, 11-31; Makä 15:1-20; Lukä 23:1-25

* 18:28 İsraitqä iquauqä knui tiinji. “Ne ämaqä İsraitqä iqunesanğä ma huiziquauqä anjuñqä äpaquvatqe, ne Goti Iqueqä hiñui iqiñı, kiyä mätqä timanğunä.”

I tquanga Israitqä iquauqä naqä iqua tii ätukuwi. “Ne ämaqä hñque pizqä päsqänqe, hiqä kuknuä-suqe pmua inemäkänä.”

³² Suqä ii iwimäkuwi, Jisasi Iqu “Iinjä nyimäqangpi äpäkonmniqeqä” ätätä ätminqä iunji, naqä-qakuä hiätñqä ätimäukqe.

³³ I tquanguwänga, Pailoti iqu, iqueqä anä iu anji äpaquväqe, Jisasi Ique tääqä ätuätumetä, yatñqä tii äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, äyitanä?”

³⁴ Iwä Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si tqä kñuä iutanä indqänätnä ätnyä, ä ämaqä hñqua Nyinyqä äktquwätanä?”

³⁵ Ga iqu kimañi, tii ätukqe. “Änäñqä tnyä? Nyi Israitqä pmequndanä? Tqä sämaqä Israitqä iquatä, hiqä hiqäva-imäkkqä naqä iquatäñi, nyinqä ii äktma äpqäüä. Si squä iqangnängä?”

³⁶ I tquanga, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Nyi ämaqä mimqä yänänäqñqe, qua täuta mämeqä iqäqe. Nyi qua täuta ämeqä-säpi, Nyaqä wäunüä imäkkqä iqua mäkä iqangpi, itanga ämaqä hñqu Nyi Israitqä iquauqä hipaeu manyivqä iquäninji. Inäqe, Nyi ämaqä mimqä yänänäqñqe, qua täuta mämeqä iqäqe.”

³⁷ Ga, Pailoti iqu tii ätukqe. “Ae! Si Ämiqä Naqä Iquki, äyämända?”

Kimañi, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Kuknuä si ‘Ämiqukiyqä’ ätnä iqu, ii tqä kukñuiqä. Nqä nipai Nyi kuknuä naqä-qakui awä tumqänä änmikqe. Itanga Nyi qua täu wäunüä asänä imäkmqä äquvepkqe. Qokä-apäkä, kuknuä naqä-qakuinqä äwinyätñqä iqua, qu eeqänäñi Nyaqä kukñui qätä änyiyätqänuwiyi.”

³⁸ Ämiqä iqu tii ätukqe. “Kuknuä naqä-qakui, ii squäwä?” Ii ae ätuäqetani, Israitqä iquauqä yäpaqä mängisanqä ätimäwa äpäwätä tii ätukqe. “Nyi suqä quvqä hui Iqu imäkkqe, mämäqumueqä iqänä. ³⁹ Inäqe, nyi suqä itñqenqe, he näqñqä äyä etqänuwiqä. Quväukuä eeqänänjä hiunji naqä Pasopangani, nyi ämaqä guä kiqiyäueqä anju äpmeñuwä iquaunji, hñque hñgi qäyä wätñqä atäunüä täupñqä hinuinä äyä eqänätñqeqä. I etanji, Israitqä iquau Miqä Tquenji, nyi he etapmqä diñqe enjiyä?”

⁴⁰ I tquanga, qu anji manjä yänänäqñqä ätäpu, “Iquenqe, hmanjqä. Si Baräpasi ique hinuinä qunäwatiyä” ätukuwi. Ämaqä iqu, mäkanqätä, quwänqätä iqä-quvi.

19

¹ Itanga iinjä tquanguwängani, Pailoti iqu tquangi, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iquenji ätuma äwäpu, hiqokä äpäkkuwi. ² Itanga qu ämiqä iquauqä yñña nyuänju ämuasmäuqä enqä-pa guä yänä-tänji äkoqupiyi, Jisasi Iqueä nyuänju ämuasmekuwi. Ga gquä ipisqä quäuqä hñqu-pqe inä äwiputkuwi. ³ Inji ipiyi, qu Iqu-tänjä qäqiqi äquvepäpu, “Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, hiunjiyqä!” ätuäpu, hipa äqäyäpäkkuwi.

⁴ Itanji Pailoti iqu ätimäwa äpäwäqe, Israitqä iquaunji tii ätukqe. “Nyi Iquenji suqä hui imäkkqe, mämäqumueqä iqä-qae, he iinjä näqñqä hepñqenqe, ätuma pmqänä.” ⁵ Inji ätquanga, Jisasi Iqu yñña guä yänä-tänjä äkoqukuwitä, ä gquä ipisqetänji yqänä ämuasmäuqä-qu yäpaqängisa pqangqänga, ämiqä iqu, “He hinüä qumbñqe, täsuänä” ätukqe.

⁶ Iqu i tquanga, hiqäva-imäkkqä naqä iquatä, ämayukä-imanqä iquatäñi, Ique hinüä äqumbiyi, manjä yänänäqñqä tii ätukuwi. “Si zä-huätatä äuetnä, pizqä päkiyä! Zä-huätatä äuetnä, pizqä päkiyä!”

Inganji ämiqä iqu tii ätukqe. “Nyi Iquenji suqä quvqä hui mämäqumueqä iqä-qae, hiqä-hiuä itmepu, zä-huätatä äuepiyä.”

7 Iinjä tquanğa, Israitqä iquauqä naqä iqua, iqueni kima tii ätukuwi. “Neqä kuknuä-suqä iunji tii ätnänä.* Iqu, ‘Nyi Goti Iqueqä Ymeqä-qunjqä’ ätätñqä-qae, äpäkonätñqänänjqä.”

8-9 Pailoti iqu qätä iinjä äwiyäqetani, aanjä zä kuapänä wiñganği, iqueqä anjä yäpä ingisa anği äpaquväqe, Jisasi Ique yatñqä äwikqe. “Si äñgi pmeqä-qukiyi?” I tquanğa, Jisasi Iqu, iqueni kima hñqu mätquä ikqe. 10 Iwä ämiqä iqu, “Äänä etanğiwä? Si nyaqä yatñqe, kima mandqä injuä” ätukqe. “Nyi Si hiñuinä kqänawatqenqätä, ññ zä-huätati hukiyqenqätäni, yänänäqñqe nyi ämenjänä. Äyoo, Si iinjqe änyä mañqä enjinyä?”

11 Itanği Jisasi Iqu tii ätukqe. “Goti qäukuä yätu äpmenqä Iqu, si yänänäqñqä mäktapqä yätqe, si Nyi qua iqinji änä mämänunğuatqä isinä. I etanği ämaqä Nyi saqä hipaeu äktapqä iqu, iqueqä suqä quvqe, aanjä naqänänjä, saqä duñi ämäwqätäunä.”

12 Pailoti iqu qätä iinjä äwiyäqe, Jisasi Ique hiñuinä qunawatätñqe, huänqä huiñqä qävqä iminjqe. I indqänätqätanğa, Israitqä iqua manjä yänänäqñqä ätkuwi. “Ämaqä hñqu kiqä-kiuä ‘Ämiqunjqä’ änyuätñgqe, iqu Sisa† iqueqä mäkä-huñqä iqueyqä. Si ämaqä tqueni, hiñuinä äqunawatätñqä etanğutqe, si Sisa iqueqä näueqä maeqä, iqueqä mäkä-huñqä esñqinyä.” 13 Ämiqä iqu qätä iinjä äwiyäqe, Jisasi Ique yäpaqänğisa ätuma äpäukqe. Itanğa iqu ququawä qu ‘Hikä Ququawiqä’ änyuätmiñuwä iqi ätqepäqe, kuknuä iwäsäutñqä zä-hawä iu qe äpmakqe. (Israitqä iquauqä anjä-kuknuä iunji, ququawä iquenyqe, ‘Gapätauä’ ätmiñuwi.) 14 Hiunji iqueni, Pasopa iutanjä Sämbatqänqä näwinyä imäkqänğanji. Ga hiunji quemisqänğanji, Pailoti iqu Israitqä iquaunji tii ätukqe. “Heqä Ämeyqä Iqu täsuwänä.”

15 Qu inğanji manjä tnänjä tii ätumiñuwi. “Iqueni ätuma äwätinä, zä-huätatä oeyä.”

I tquanğuwänğa iqu tii ätukqe. “He nyi heqä Ämeyqä Iqueni, zä-huätatä huemqä enğiyä?”

Itanğa hiqäva-imäkqä naqä iqua kima tii ätukuwi. “Neqä ämineyqä naqe hñquququ hmanjqä. Sisa iqu kiqä-kiuänänjqä!”

16 I tquanğuwä iutanji, Pailoti iqu, qu Jisasi Ique zä-huätati huepñqänä, quwqä hipaeu äwikqe.

Jisasi Ique zä-huätati äuekuwiñqä‡

17 Quwqä hipaeu vqanğa, qu Jisasi Iqueni ätuma äukuwi. E ätuma äwäpiyanğanji, Iqueqä zä-huätati hunäninjqe, Iqueqä-kiuä quamä iwäwa, anjä-himqä iqi äväma, qua kiqä yoqe, ‘Ämaqä nyuänjä-yänjiqä’§ änyuätmiñuwä iunqä äukuwi. (Israitqä iquauqä anjä-kuknuä iunji, ‘Golketayqä’ änyuätmiñuwi.) 18 Iqi ätimäupiyi, Jisasi Iqueni zä-huätatä äuekuwi. Iqu zä-huätati awä iqi hunätanği, ämaqä hñquaqui-pqe, inği-ingisa äuekuwi.

19 Itanğa Pailoti iqu tqanği, qu kuknuä hñqu äqiyäpu, Jisasi Iqu unätanğqä ique äqiyämasekuwi. Kuknuä iinjä iqu, tii ätäpinji. ‘Jisasi Nasäretqätanjä, Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä.’ 20 Kuknuä iqueni, Israitqä kuapänänjä iqua a ätäuqäsmiñuwi. Ii tiinjä etanğiyi. Iqueni zä-huätatiñi, quwqä anjä-himqä ique qäqiqi äuekuwi. Itanğa kuknuä iinji, Israitqä iquauqä anjä-kuknuä itä, Romä iquauqä itä, itanğa Grikä iquauqä itänji, hñquaqu-hñque äqäkuwi. Qakuä iquaquisanji, Israitqä kuapänänjä iqua a ätäuqäsmiñuwi.

* 19:7 Hiqäva-imäkqä 24:16 † 19:12 Sisa iqu, Romätanjä eeqänänjä iuqä ämiqä naqä eä, Romä iu ämiminqe. Inji iqu Pailoti iqueqä naqä iqueyi. ‡ 19:16 Matiu 27:32-44; Makä 15:21-32; Lukä 23:26-43 § 19:17 Näqñqä-tänjä iqua, kñuä tii indqänätqänjä. “Ämaqä nyuänjä-yänjiqä” ätqe, naqä-qakuä hma, ktqe hikä du imäkñatänqenqä ätmiñuwi.

²¹ Itañi Israitqä iquautañä hiqäva-imäkkä naqä iqua, Pailoti iqueni tii ätukuwi. “Si ‘Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä’ maqiyqä panä. Häe! Si tuwanui, ‘Ämaqä Tqu, ‘Nyi Israitqä iquauqä naqä Ämiqä Iqunjqä’ ätätñqeqä’ ätätinä äqiyeyä.”

²² I tquanguwänga, ämiqä iqu “Qäyä enä” ätukqe. “Tuwanuä nyi äqiyqä tänä, qäyä äqänänä.”

²³ Ämaqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni zä-huätati ae äuepiyi, Iqueqä ämuasmänqe ämapiyi, kikiñä mapñqä, hñquaqui-hñquaqui iwäsäupu, hñqunä-hñqunä ämakäukuwi. I ipiyängañi, Iqueqä gquä quäuqä, nyuñä yätuta yukä bunqänä ipññqä iqu-pqe inä ämakuwi. Ämaqä gquä iini ique guä äktäpäckä iqu, yuä hui ämetä guä maktäpiqä, yuä iquesanänä imäkkqe. ²⁴ Iiñä äqumbiyi, mäkä-iqä iqua, tii ätñguwi. “Ne gquä tqueni, mapisqä ianä. Qäyä enä. Ne tqueni, nesanä hñqunä metñqänä, hññä iatunqeqä.” E ätmbiyi, iinä ikuwi, Goti Iqueqä bukiu ätnänqeuñi naqä-qakuä timäutñqä imäkkuwi. Kukñuä iini iqu tii ätnä.

*“Qu nyaqä ämuasmänqe hñqunä-hñqunä yanä änyäpu, ämapiyi, itanga nyaqä gquä quäuqe metñqe, hññä ipu imeqäuä.”**

²⁵ Mäkä-iqä iqua i itqätanguwänga, Jisasi Iqueqä känäu, känäwqä känäpi, ä Kelopasi iqueqä apäkä, Mäliya, itanga Mäliya, anä Maktälatanä ii-pqe, qu eeqä Jisasi Iqu zä-huätati hunätangqä qäqiqi ätqäuminjuwi. ²⁶ Iqi tqäutanguwänga, Jisasi Iqu Kiqä känatä, Iqueqä wäunuñqä ämotquaminjqä iquautañä, aanä kuapänä äwinyminqä iqutäñi, qäqiqi tqäutanginyä äqunqqe. Itañi Iqu Kiqä känäuñi tii ätukqe. “Apäkä iiki, ämaqä iqu, tqä ymeqä iqueqä.” ²⁷ I ätuäqe, anqñi, Iqueqä wäunuñqä ämotquaminjqä iqueni ätukqe. “Apäkä ii, tqä tñaiyqä.” I tquanga, ämaqä iqu iini, iqueqä anjuñqä ätuma äwätä, anqñänä ämiminqe.

Jisasi Iqu äpäkonqenqä†

²⁸ Itañi Jisasi Iqu näqñqä tii ekqe. “Nqä wäunuä eeqänä imäkätñqe, ae qäpu eqiyä.” I indqänäqe, tii ätkqe. “Nqä quväki, yäkänä nyiyqiyä.” Iqu i ätkqe, ii Goti Iqueqä bukiu ätnä äwinqä iqueni,‡ naqä-qakuä ätimäukqe. ²⁹ Jisasi Iqu “Quväki yäkänä änyiyqiyä” tqanga, mäkä-iqä iqua, qondä-häkä hñqu wainqä-eqä mäkä iqe, manqä inqä tqäutangi, ga yaanui ämepu, wainqä-eqä bu äyämepu, iwä yaanui eeqänänä piyyqä äyä iqanga, hisopqä äpa iu äkoqupiyi, Jisasi Iqu kiqä eqe, hiiqä ätänätñqä manä iu äwisäukuwi. ³⁰ Jisasi Iqu wainqä-eqä ae änäqe, “Tängañi ae qäpu eqiyä” ätäqe, nyuñi ikuopäqe, Iqueqä quuvqe qe äwquatämäukqe.

³¹ Jisasi Iqu i äpäkonqä inqañi, hiunji Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä nätmätqä näwinyä imäkkä inqañi. Sämbatqä iinä iqu, hiunji naqänänqanga etañi, Israitqä iquautañä naqä iqua huiwä iquañi, zä-huätatiunji yqänä unqenqe mäwinqä ikqe. Itañi, qu Pailoti iqueni, “Quwqä yuki äquasqiyä. Ga maqänä päkonqanqpi, quwqä huiwi huätä manätñqänänyä” ätukuwi. ³² I tquanguwänga, mäkä-iqä iqua äpiyi, ämaqä Jisasi Iqutä anä äuekuwä iquaquiyqä yuki äquasqäkuwi. ³³ Itañi Jisasi Iqueui äquasqiyänä-tpu indqänga äpäukuwi, Iqu ae äpäkonqä äqunäpu, Iqueqä yuki mäquasqiyqä ikuwi. ³⁴ Qu iini qäyä ipu, qutanä hñqu Jisasi Iqueä mäwqä hñgisa zi äuqanga, maqänäñi hñneqetä, eqetäñi, naqä-huinyä äkapkqe. ³⁵ (Ämaqä tä hinuä äqunqquä iqu, nätmätqä timäuqanq äqunqenqe, ae awä ätqiyä. Itanga kukñuä iqu awä ätqäqä ii, quangä manä, naqä-qakuänäñi. Ga iqu kiqä-kiuä-pqe, ‘Nyi näqñqe, kukñuä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänäñi ätqänä,’ ätkqe. Iininqe he quuvqä heqiyqäpñqe.) ³⁶ Nätmätqä ätimäukqä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä bukiu ätnä äwinqeuñi, naqä-qakuä imäkätñqä ätimäukqe. Itanga kukñuä iini tiinji. *“Iqueqä*

* 19:24 Apqä Bukä 22:18 † 19:27 Matiu 27:45-56; Makä 15:33-41; Lukä 23:44-49 ‡ 19:28 Apqä Bukä 69:21

yäñi hui mamisqiyqä ikuwi.”^{§ 37} Itanğa kukñuä Goti Iqueä bukiu huizi ätnä äwinqä iqu, tiinjqä. “Ämaq, qu zi äukuwä iunä qumbunqäüä.”*

Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwinqä†

³⁸ Qu iinji ae iqanğuwänğa, Josepä Arämatiyatanä iqu, “Jisasi Iqueqä huiwi ämamqeqä” ätätä, Pailoti iquenyqä äukqe. Josepä iqu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminqä-qe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminuwä iquautanä naqä iquaunqä zä winğanğı, iqueqä quuvqä heqiyqe, zä eminqe. Iqu iqueni i tquanğa, Pailoti iqu “Nñqä, si Jisasi Iqueqä huiwi yqä mayä” tquanğa, Josepä iqu äwäqe, Iqueä huiwi ämakqe. ³⁹ Itanğa Nekitimäsi, ämaqä qänğanä heatqänğa äpätä, Jisasi Ique hinuä äqunätä, kukñuä anä ätkiyä iqu-pqe,‡ inä äpkqe. Iqu zä hñquaquisanä aowä imäkäpu yuqui-yaqui ikuwä, jinanä änguanänä weqe äma äpkqe. Zä eqä aowä iinji, kiqä hanä-iqe, aanä naqänänä, 30 kilokremqä. ⁴⁰ Jisasi Iqueä huiwiunji, Josepä igutä, Nekitimäsi igutä, ämesiyänğanji, iquaqu Israitqä iqua ämaqä pizqä iu imäkminuwä-pa, zä eqä aowä yuqui-yaqui imäkkuwi, Iqueä huiwiu eä isinyä, itanğa, yuä änguanänä hui äpisäsinyä, huäqä äutkiyi. ⁴¹ Jisasi Ique zä-huätati äuekuwä-tänä qäqiqiñi, wäunüä hñqu änyiminqe. Wäunüä iqueni, hikä hovqä änyä-hänä, ämaqä pizqä pñqä maeqä iminuwä hñqu ominqe. ⁴² Hikä hovqä iqu qäqiqi vätanğqetani, iquaqu Jisasi Iqueä huiwi maqänä äma äwiyi, iqi pñqä ekiyi. Maqänänji tiinjä iutayi. Hiunji qäqueni, Israitqä iquauqä Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä nätmätqä näwinyä imäkqänğayi.

20

*Jisasi Iqu anğı ävaukqenqä**

¹ Wikä iqueqä hiunji kiñganänä iqueni, Mäliya Maktälatanä ii zä we maunqä, hea yqänä witanğqeuñi, Jisasi Ique pñqä ekuwä iunqä äpkqe. Ii äpäqe, hikä qñqanä pmäukui mäpmäwänatanğı äqunğqe. ² Iinjä äqunäqe, ii Saimonä Pitä iquenqätä, Jisasi Iqueqä wäunüä yätquakä huizi, Iqu iquenqä kiinjä äwinyminqä iquenqätä tnänä äwäqe, iquaquñi tii ätukqe. “Qu Naqä Iqueqä huiwi, hikä hovqä duta ämepu, äkisqi-mända ämaequwätiyä? Ne änyä maqñqä equnä.”

³ Mäliyai i tquanğa, Pitä igutä, wäunüä yätquakä huiziqutänji, iquaqu iqinjä äväma, hikä hovqä duñqä äukiyi. ⁴ Qäquaqu tnänä qäqasä-qäqasä äwiyi, Pitä iqueni, huiziqu ämawqätäuäqe, Jisasi Ique pñqä ekuwä duñi, iqu ganä ätimäukqe. ⁵ Iqu hikä hovqä yämä hämä mäyqä, yäpaqä mänisanä nyuänä quapi eäqe, hinuä äqunaenğqe, yuä huiwiu huäqä äutkiyä iunä äqunğqe. ⁶⁻⁷ Iqu i itqätanğa, Saimonä Pitä iqu qänaki äpäqe, hikä hovqä yämä hämänä äpaquväqe, yuinä iqi witanğä äqunäqä-qe, mä Jisasi Iqueä nyuänju huäqä äütäsinyä ekiyä iqu, huizi iquatänji mäwitanğı äqunğqe. Yuä iqu huizi iquatä mäwiqä, kiqä-kiui aanqä nänji äkmäknäqänğa äwäminqe. ⁸ Inğanji, wäunüä yätquakä kiñganä ätimäukqä iqu, qänaki äpaquväqe, yuinä iqi witanğı äqunäqe, quuvqä eqäkqe. ⁹ (Goti Hanjuwä Iqueä bukiunji qäyä ätnä äwitanğı, qu inğanji, Jisasi Iqu äpäkonätqeta anğumä vauqenqe, näqñqä mämeqä ikuwi.) ¹⁰ Ii äqunyyi, wäunüä yätquakä iquaqu qeqä äpmanyä äquvepkiyiunqä anğumä äukiyi.

¹¹⁻¹² Wäunüä yätquakä iquaqu i itqätanğiyänğa, Mäliya Maktälatanä ii, Jisasi Ique qua äptekiyä yäpaqä iqi ätqäuä kñuä äqäminqe. Ii kñuäqäqä nyuänä quapi eäqe, hinuä äqunaenğqe, enätqä ämuasmänqä qäpaiqä-tänä hñquaqu, hñqu Jisasi Iqueä nyuänä eminqä inğı pmetanğa, ä hñquququ yukä ipminqä inğı pmetanğı äqunğqe. ¹³ Iquaqu Mäliyanji yatñqe, “Apäkä, si sunqä kñuä qäyätqäninyä?” äutkiyi.

§ 19:36 Apqä Bukä 34:20 * 19:37 Sakätiyasi 12:10 † 19:37 Matiu 27:57-66; Makä 15:42-47; Lukä 23:50-56

‡ 19:39 Jonä 3:1-2; 7:50 * 20: Matiu 28:1-15; Makä 16:1-11; Lukä 24:1-12

Ii iquaquinji tii ätukqe. “ ‘Qu nqä Naqä Iqueqä huiwi ämepu, äkngi ämaequwätiyä’ tmä, änyä maqngä emä, knuä äqäyätqänänä.” ¹⁴ Ii iquaqui i ätuäqe, hngisa äkunmäuqe, Jisasi Iqu tqäutangi äqungquä-qe, ‘tä Jisasi Iqueyqe’, näqngä maeqä ikqe.

¹⁵ Ii knuä yqänä qäyätqätanga, Jisasi Iqu yatngä äwikqe. “Apäkä, si sunqä knuä qäyätqäninyä? Ä si tqenqä qävqä imätngä?”

Mäliyai, “Tqu ämaqä wäunuä täu ämitngä iqu ändqiyä’ knuä wiyqanga, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si Iqueä huiwi ämetnä, hngäqi enä hitangutqe, mändquayä. Ga nyi ämamqänänyä.”

¹⁶ Itäni Jisasi Iqu, “Mäliyaüä” ätukqe.

Ga ii hiqumuanä äwiyäqe, Israitqä iquauä anä-kuknuiu, “Laponai” ätukqe. Yoqä Laponai, kiqä qakui tiinji, “Näqngä-vqä.”

¹⁷ Inganji Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nqä Apiquenyqe mäyqä änänjqae, si mindmaqngä panä. Si äwätinä, Nqä guäkaunji tii tuvä. ‘Iqu Iqueqä Kaniquenyqätä, heqä Heniquenyqätä, ä asä Iqueqä Goti Iquenyqätä, ä heqä Goti Iquenyqätä, yänqiyä.’ ”

¹⁸ I tqanga, Mäliya Maktälatanä ii äwäqe, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquauji tii ätukqe. “Nyi Naqä Iqueni hinuä ae äqunänänä.” Itanga ii kuknuä Jisasi Iqu ätukqe, awä äsuikqe.

Jisasi Iqu, wäunuä yätquakä iquau äwimakqenqä†

¹⁹ Wikä iqueqä hiunji kinganänä qäque, heatqeunji, Iqueqä wäunuä yätquakä iqua, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminuwä iquauqä naqä iquauqä zä ipu, quwqä anä äpmaminuwä iunji, anä qnqanji ämatäkutepiyänqä äpmaminuwi. Iqua i pmetanguwänqä, Jisasi Iqu quvaqä awä iqi maqänä ätimäuqe, pämä ätqäuä, “Heqä äwqe, hanuä enyänä” ätukqe. ²⁰ Iqu e ätuätä, Iqueqä hipa yunguitä, ä mäwqä yunguitä ämotquakqe. Itanga, wäunuä yätquakä iqua, quwqä Naqä Ique hinuä äqumbiyi, yeeqä naqänänä ikuwi. ²¹ Itäni Jisasi Iqu anji tii ätukqe. “Heqä äwqe, hanuä enyänä. Apiqu Nyi änändowatkqä-pa, asä iinji, Nyi he endowatkänä.” ²² Iqu e ätäqetäni, Iqueqä mandji iquau äwqatämäutä, “He Goti Iqueqä Dnä Änguanänji mapiyä” ätukqe. ²³ “He ämaqä hngauqä suqä quvqe äwivquatämäuquwi, ga iquauqä suqä quvqe qäpu eqi. Itanga he hngauqä suqä quvqe huätä mämuämäuqä iquwi, quwqä suqä quvqe, yqänä winiqeqä.”

Jisasi Iqu, Tomasi ique äwimakqenqä

²⁴ Jisasi Iqu wäunuä yätquakä iquau äwimakqä inganji, Iqueqä ämaqä 12 iquautanä Tomasi, iqueqä yoqä huizi, ‘Qäyawiqueqä’‡ ätuminuwä iqu, qutänji anä mäpmeqä da iminqe.

²⁵ Iinqe, huizi iqua Tomasi iqueni, “Ne Naqä Iqueni hinuä ae äqunänqeqä” tqanguwä-qe, iqu qunji tii ätukqe. “Naqä-qakuä tii tmqeqä. Nyi Iqueqä hipa yungui hinuä äqunätmä, itanga nqä huiqetä wätanqä yunguiu a ämitmä, ä nqä hipaetä mäwqä ingisa zi äukuwä yunguä-pqe a ämiqäqe, nyi quuvqe inga heqämqänä. Nyi iinä miqä imqe, quuvqä maeqiyqä danä imqänä.”

²⁶ Wikä hngqu ae äpawqanga, Iqueqä ämaqä iqua anä asä ique, Tomasi iquä anä äpmaminuwi. Qu anä qnqanjiunji ae ämatäkutekuwä imni, Jisasi Iqu quvaqä awä iqi maqänä ätimäuqe, pämä ätqäuä, “Heqä äwqe hanuä enyänä” ätukqe.

²⁷ I ätuätäqänqanji, Tomasi iqueni-pqe tii ätukqe. “Tqä huiqe, Nyaqä hipa täu ätutuväutnä, a ämitnä, hinuä qunyä. Itanga, tqä hipae, Nyaqä mäwqä täunji änunjutäutnä, knuä hnguaqu-hnguaqu mämeqä itnä, quuvqenä heqiyä.”

²⁸ Iqu i tqanga, Tomasi iqu tii ätukqe. “Si nqä Naqä eänyä, nqä Goti Iqukiyqä.”

† 20:18 Matiu 28:16-20; Makä 16:14-18; Lukä 24:36-49 ‡ 20:24 Wiyä kuknuä iunji, yoqä Ditimasi äqänä. Kuknuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauqä kuknuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiqä.

²⁹ Ga Jisasi Iqu ämävauqe tii ätukqe. “Si Nyi hinuä ae äñqänätnä, quuvqä eqinyä? Ämaqä Nyi hinuä manqänqä ipu quuvqenä eqämipqä iqua, qu yeeqä iqäpnqä.”

Bukä tqueqä quatinqä

³⁰ Jisasi Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänä di, Iqueqä wäunuä yätquakä iquauä hinuä iqi kuapänä imäkminqe. Iinjä imäkminqenqe, bukä tquenji eeqänä ätätmä, maqiyqä iqe. ³¹ Nñ, nyi kuknuä tä äqiyqe, he Jisasi Iquenqe, quuvqä tii heqäpnqe. Iqu Kraisi ne ämineyätñqä Goti Iqu Ique atäunuä ätekqä Iqu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueyqä. Itanğa he quuvqä e eqiyäpu, Iqueqä yoqetani, hänä-pmeqä mapnuwänqä iinqä äqiyqä.

21

Jisasi Iqu, wäunuä yätquakä hñquau, Galiliu äwimakqenqä

¹ Qänakñi Jisasi Iqu, Iqueqä wäunuä yätquakä iquau eqä-huänä Taipiriyasi* manä iqi anğumä äwimakqe. Inğanji Iqu tii imäkätä, Kiqä-kiuä iquau ämitquatnqge.

² Saimonä Pitä ique, Tomasi, iqueqä yoqä huizi, ‘Qäyawiqueqä’ ätuminuwä ique, ä Nataniyoli, anä-himqä Kana, qua Galili iutanä ique, ä Sepri iqueqä hikñä inğueqi, nñ wäunuä yätquakä huiziquaqui, eqä-huänä manä iqi anä äpmaminuwi. ³ Itani, Saimonä Pitä iqu, qunji tii ätukqe. “Nyi hämapäkänqä imqä umqänä.”

Ga huizi iqua, “Ne-pqe anä watunqeeqä” ätukuwi. I ätmbiyi, yimba hñquenqä äupiwi, ikuapmäupu äukuwi. Heatqä qäquenji, qu hämapäkä tutqä qäpu hmbu mapiqä ikuwi.

⁴ Zä vqanğa, Jisasi Iqu eqä-huänä weä nänji tqäutanğanji, wäunuä yätquakä iqua Ique hinuä äqunäpiyä-qe, ‘Di, Jisasi Iqu ätqäunä-qe,’ näqnqä mämeqä ikuwi.

⁵ Jisasi Iqu ätqäunqä nänisa qunji yatñqä tii äwikqe. “Nqä nyämaqä iquenä, he hämapäkä hui äpiquwätanä?” Ga qu “Aanqeeqä” ätukuwi.

⁶ Iwä Iqu anğinji tii ätukqe. “He heqä hämapäkä-piqä qae, yimba iqueqä ämuangisa tnämäupqe, hämapäki kuapänä päpnqäuä.”

Inji, qu Iqu tquanğqä-pa ätnämäukuwi, hämapäkä aanä hävemnäqnqä qaeu mñğanğä, qu qa mñqe eyqiyäpu yimba yätu maenätpiyi, hämeqä ämikuwi. ⁷ Iinjä äqunäqe, wäunuä yätquakä Jisasi Iqu, iquenqä kiinjä äwinyminqä iqu, Saimonä Pitä iquenji tii ätukqe. “Di, Naqä Iqueyqä.” Inğanji, Pitä iqu qätä i äwiyäqe, iqueqä gquä naqä hämapäkänqä itnqä äquvatekqe, ämipnätä, eqä-huänä bu ikuapmäuqe, anğua Ique wimetnqä äukqe. ⁸ Itanğa wäunuä yätquakä huizi iqua yimba iu äpmapu, hämapäkä qae eyqiyäma äpkuwi. Eqä weä nänjisati quwqä iminuwä täqinqe, kiñä haqiqi ma, 100 mitäyi.

⁹ Qu iqi ae euqämapiyi, tä hñqu sätanği, hämapäkä hui tä iqi tätanği äqumbiyi, bretqä-pqe aanqäqi witanği äqunğuwu. ¹⁰ Itani Jisasi Iqu tii ätukqe. “He hämapäkä tänğa äpiquwi, hui ämappiyä.” ¹¹ I tquanğa, Saimonä Pitä iqu yimbäeu ikuapmäuqe, hämapäkä qa mñqe eyqiyäma hikä weä iqinğä äpekqe. Hämapäkä naqänänä ämnminuwä iqua, kuapänänä 153 ämnminuwä-qe, qa mñqe mändakmäuqä ikqe.

¹² Inğanji Jisasi Iqu, qunji tii ätukqe. “He ymisänä bnqä ppiyä.” I tquanğa, wäunuä yätquakä iqua ‘Tä Naqä Iqueqe’ näqnqä ae epiyä-qe, qundqändqä ipu “Si tqukikä-qe?” yatñqä vanä-tpu ipiyä-qe, pemä miqä ipu, yatñqä mäwqä ikuwi. ¹³ Inji, Iqu ävauqe, bretqetä, hämapäkä huisä ämetä äwikqe.

¹⁴ Iqu injä ikqe, ae äpäkonätä, anği ävautä, Kiqä-kiuä iquau hñquaqu ae ämitquatnqgetani, ii huizi iqueyi.

Jisasi Iqutä, Pitä iqutä, kuknuä ätkiyinqä

* **21:1** Eqä-huänä Taipiriyasi, ii eqä-huänä Galili asänänjiyi.

¹⁵ Iqua ymisaṅä ae ämbiyitaṅi, Jisasi Iqu Saimonä Pitä iqueni yatṅqä tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, tqä Nyingqä äkinqä di, huizi iquauqeunji ämäwqätäuninyä?”

Ga Pitä iqu ämävauqe ätukqe. “Auäqä, Naqä Iquki, ṅqä Sinqä änyinätṅqe, näqṅqä äyā eninyä.”

I tquanğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si Nqä sipsipqä meqeunji, ymisaṅä äṅguä bṅqä miqätṅqe.”

¹⁶ Anḡumṅi, iqueni yatṅqä tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä Saimonä iquki, si Nyingqe kiinjä äkinyätqänä?”

Ga iqu, “Nṅqä, Naqä Iquki, ṅqä änyinqä Sinqä änyinätṅqe, näqṅqä ae eninyä” tquanğa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Si Nqä sipsipqe, äṅguänä miqätṅqe.”

¹⁷ Itañi, yatṅqä huiziqu tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, si Nyingqe äkinyätqänä?”

Iqu, “Si Nyingqä äkinyätqänä-qe?” hṅquaqu-hṅque vqanḡqenqä, Pitä iqu äwqä hanä ämeqe, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si nätmatqä eeḡänänṅinqe näqṅqä eninyä. Inä-qae, ṅqä Sinqä änyinätṅqenqe, näqṅqä ae äyā eninyä.”

I tquanğa, Jisasi Iqu iqueni tii ätukqe. “Si Nqä sipsipqe, ymisaṅä äṅguä bṅqä miqätṅqe.” ¹⁸ Nyi kukṅuä naqä-qakuänäṅi, tii ktmqe. Si hikṅä yqänä äpmanṅṅaṅi, tqä qäkä kitokutäuqe, ätokutäunätinä, itanğa anä äkiunqe tqä äkinqä iutanä imäknätinä äyā äumiṅi. Iwä si qoyaṅä etnṅṅaṅi, tqä hipae haqä etnä, itanğa ämaqä hṅqu guä äkikiqiyäutä, anä si mäwqä imätinä imitätqä iunqä äktma wäniqueqä.” ¹⁹ (Jisasi Iqu kukṅuä i ätukqä ii, Pitä iqu äpäkonätä, Goti Ique yoqä naqä väniṅqä iinqe, qu suqä äki-akitani motquapnuwä diṅqä kṅuä äme ätukqe.) I ätuäqetani, Iqu Pitä iqueni, “Si qänaki nyivändqätṅqe” ätukqe.

Ämaqä, bukä tqe äqäkqä iquenqä

²⁰ Inḡaṅi Pitä iqu tuwänḡi hiṅuä ämäqunḡqe, wäunüä yätquakä Jisasi Iqu iquenyqä kiinjä äwinyminqä iqu, iquaquinḡä qänaki äquvepḡanḡi äqunḡqe. (Ämaqä iqu, qu buayä änäpiyänḡa iqueqä nyuänḡi Jisasi Iqueqä quikuä-tänḡä qäqi eä, Ique yatṅqä tii äwikqä iquvi. “Naqä Iquki, mäkä-iqä iquauqä hipa iunḡi, ämaqä äkisqu kiväniqäwä?”†) ²¹ Pitä iqu ique hiṅuä äqunäqetani, Jisasi Ique yatṅqä äwikqe. “Naqä Iquki, ämaqä näḡuenqe, änäḡqäwä?”

²² Itañi Jisasi Iqu, iqueni kima tii ätukqe. “Nyi iqu anḡi äquvepmḡanḡanqä qäyā pmetṅqä nyinganḡutqe, ii nätmatqä tqätanä? Si qänaki dinä nyivändqätṅqe.”

²³ Iinjä etanḡi, wäunüä yätquakä iquenyqe, kukṅui im-imä tii äwekqe. “Jisasi Iqueqä wäunüä yätquakä iqu mapäkonḡä yäniqueqä.” I etanḡqä-qe, Jisasi Iqu, iquenqe, “Mapäkonḡä yäniqueqä” ätätä, matqä ikqe. Ii ma. Iqu tii ätkqe. “Nyi iqu anḡi äquvepmḡanḡanqä qäyā pmetṅqä nyinganḡutqe, ii nätmatqä tqä manä.”

²⁴ Ii wäunüä yätquakä, nätmatqenḡä tänḡa awä ätätä, kukṅuä tä äqäkqä iqu, ii qäqueqä. Ga ne näqṅqä tii enḡu. Kukṅuä iqu awä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänäṅi.

²⁵ Itanğa nätmatqä hui-hui-pqä di, Jisasi Iqu inä imäkminqe. Inäqe qu nätmatqä iinjḡ hṅqunä-hṅqunä äqäpqe, ga qua täunḡi bukä pṅqä eqänqe, hiḡṅqe etäti, maeqä etäti?

† 21:20 Jonä 13:23-25

Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä Wäunuiñqä (2 Lukä) Yätamäkqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Lukä iqu kuknuä äñguä we-huñqä-tänä iqu, Jisasi Iquenqä äqäkqe, bukä täuñi, wiyä inä ikqe. Iqu bukä qäquaqui äqäkqä iquvi. Bukä täuñi, Dñä Äñguä Iqu, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau, näqñqetä, yänänäqñqetä vqanqñqetäni, iqua Jisasi Iqueqä kuknuä äñgui awä ätuäkämiñuwi iuñi, ne a ätäutqäñu. Iqua anä-himqä Jerusälemä iutä, qua Jutiya anä eeqänänä iutä, qua Sämalija anä eeqänänä iutä, itanqa qua eeqänänä hituñuä äwiñqä-ma, awä ätuäkämiñuwi. (1:8 hiñuä qundñqe.)

Bukä iuñi, suqä Jisasi Iqueqä yoqä haqä mamäupñqä aquväqñqä iqu, Israitqä iquauqä awä iqisa ätimäuqetäni, qänakndäni naqä ätimäutä, qua eeqänänä iu hiñginäwa äwekqenqä kuknuä quea iyyi. Lukä iqu tiñä motquetñqä äwiñgqe. Wäunüä Jisasi Iqu imäkkqä iutä, ämaqä, Iqueqä kuknuä iu qänaknä iqä iquauqä häñä-pmeqä iutäni, nätmätqä iquaqu kuknuä Goti Iqu Israitqä iquatä qänğanä guä ämäsäukqe, qäyunä ämotquakiyi.

Bukä iutanä kuknuä naqänänä hñqu, Dñä Äñguä Iqueqä wäunüä iñqeyi. Dñä Äñguä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä Dñä Iquvi. Kiñganäni, hiunji hapä pmeqä naqänänä, qu 'Pendikosinğanjçä' ätmiñuwänğani, Iqu ämaqä Jisasi Iqu ämotquamiñqä iquau, äwimakqe. Inji qänakndäni, Dñä Äñguä Iqu kñuä äñguitä, yänänäqñqetä, iquau ävqa-ävqa äukqe.

Ga bukä iutanä, ne näqñqä tiñiñqä ämequ. Ämaqä, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, qokä-apäkä iu, Jisasi Iqueqä kuknuä äñgui awä ätuäpiyänğani, qu kuknuä quäuqä kuapänä ätumiñuwi. Inji, qokä-apäkä kuapänäni, kuknuä äñgui yeeqä ipu itmeqanquwitanä, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä, aquvä äqänätqäñuwä iqua, hävemnäqñqä ätimäupu, yänänäqñqä ekuwä iuñiñqä, ne hiñuä äqunätqäñu.

Itanqa bukä iuñi, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñqä tiwiqe, kuapänä äyuänä. Itanqi iquatäni, Pitä iqutä, Poli iqutä imäkkiyä iñqe, tiwiqä aanä kuapänänä äyuänä. Pitä iqu, Jisasi Iqutä qanä ikipu, wäunüäñqä näqñqä ämamiñuwä iquautanä iquvi. Inäqe Poli iqu qänğanäni, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itä, Iqueqä kuknuä qänaknä miqä imiñqe. Iqu ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä qänätanquwä iquau, mäñdi kittqiyätñqä wäunüä yänänäqñqä ikämiñqe. I etanqi Jisasi Iqu, Poli ique tääqä ätuätumetä, Iqueqä wäunüä imäkätñqä kiñganänä-que iwimäkkqe.

Bukä iutanä hñqäqñi, Lukä iqu, tiwiqä Poli iquenqä ätätäqänğani, "Ne iñä-iñä imäkkqueqä" ätätä äqäkqe. Ämaqä näqñqä-tänä kuapänänä iqua, kñuä tiñä indqänätqänä. Lukä iqu hea hñquaunä, Poli iqutä iqueqä näueqä iquatä, qanä anä äyä ikämiñuwi. Inji iqu tiwiqä hea iqu anä ätuäkämiñuwiñqä ätuätäqänğani, iqu, "Ne iñä-iñä imäkkqueqä" ätätä äqäkqe.

Jisasi Iqu, Dñä Äñguä Iqu äquvepäniqenqä ätukqenqä

1-2 Tipilusi iquki, nyi bukä huiziqu äqäkqä iunji, Jisasi Iqu imäkminqenqätä, näqñqä äwiminqenqätä, hiunji Goti Hanjuwä Iqu, Ique ätuma ekqänqanqe, eeqänäni ae äqäkqe. Goti Hanjuwä Iqu, Ique änyä mätuma mayqänqä, Iqu ämaqä, kukñuä awä tuäkiqäpñqä dawatätñqä atäunjuä ikqä iquauñi, qu wäunjuä imäkpnuwänqä diñqe, Dñä Äñguä Iquesa ätukqe. ³ Iqu täñä-huñqe qäpu ae ämeqe, qänakndani, ämaqä iquau äwimeqe, iqua, “Iqu ävautä, häñä äpmenä” kñuä vätnqä diñqe, nätmätqä kuapänäni imäkkqe. Hea 40 iunji, Iqu äwimeqisätä, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqä ätuminqe. ⁴ Hea hñqueni, Iqu iquatä buayä anä änäpu, tiñä ätukqe. “He Jerusälemäni, mävämeqä iqäpñqä. He nätmätqä äñguänänä, Apiqu ‘Äwimniqeqä’ ätkqenqä, hiñuä äqämbu pmeqäpñqä. Hiñuiqänäni Nyi iñqä awä ae etkqeqä. ⁵ Ii tiñqä. Jonä iqu ämaqä, eqetä asñä äqäminqe. I etanji hiunji kuapänänä maeqänqä, he asñi, Dñä Äñguä Iquesä mapñqäüä” ätukqe.

*Jisasi Iqu, qäukuä haqä yätunqä ekqenqä**

⁶ Iqua aquvä äqämbu anä äpmapiyi, Ique yatñqä tii äwikiwi. “Naqä Iquki, täñqanji Si Israitqä iqua, Romätanä iquauä yäpä imä mäpmeqä ipñqä, anji yänänäqñqä iwimäkñqätanä?”

⁷ Kimanji, Iqu tiñä ätukqe. “Hiunji Apiqu ätekqenqe, he näqñqä maeqä ipñqäüä. Näqñqe, Apiqu Kiqä-kiuänä enä. ⁸ Inäqe Dñä Äñguä Iqu emeqänqä, qänakndani, he yänänäqñqä ämepu, Nyaqä kukñuä awi, Jerusälemä iutä, qua Jutiya anä eeqänänä iutä, qua Sämalija anä eeqänänä iutä, qua eeqänänä hitunjuä äwinqä-ma, tuäkiqäpñuwanqeqä” ätukqe.

⁹ Iqu iñä ätuäqe, iquauqä hiñuä iqisa yändi-yändi peyätqätanqä, qaquvqä hñqu Ique itmakqe. Itmeqänqä, iqua Iqueni, hiñuä mäqunquä ikuwi. ¹⁰ Iqu äyätqätanqä yätu, iqua hiñuä yqänä qunätanqunwanqä, ämaqä qäpaiqä imäkñqä hñquaqu, iquatä maqänä qäqi anä ätqäukiyi. ¹¹ Inqanji iquaqu tii ätukiyi. “Ämaqä Galilisanä iquenä, he qäukuä yätunji, sunqä hiñuä äqumbu tqäunäüä? Goti Hanjuwä Iqu, Jisasi Iqueni, hesa haqä yätunqä itmeqanji ii äqunäñuwä-pa, anqumñi iñä päniqeqä” ätukiyi.

Iqua, Jutasi iquenyqä tñänqä hñque, atäunjuä ikuwinqä

¹² Inqanji iqua qoqonä Olipä iu ävämanji, Jerusälemänqä anji äukuwi. Kiqä qanä uwqe, wanä kilomita. ¹³ Qu iqi ätimäupiysi, anä hiqñqä haqä yätqä imäkñätanji, äpmaminjuwä-tänä ique äpaqukuwi. Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, Endru ique, Pilipä ique, Tomasi ique, Batromi ique, Matiu ique, Jemisi, Aläpiyasi iqueqä hikñä ique, Saimonä, Selotqä iquautanä ique, Jutasi, Jemisi iqueqä hikñä ique, iqua iqi äpmaminjuwi. ¹⁴ Qu äwqä naqä-hñqunä imbu, Goti Hanjuwä Iqutä kukñuä anä ätqämanminjuwi. Inqanji apäkä hiuatä, Mäliya Jisasi Iqueqä känaisä, Iqueqä känqäkatä, anä äpmaminjuwi.

¹⁵⁻¹⁶ I pmeqisätqätanqunwanqä, hea hñqueni, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminjuwä kuapänänä iqua, aquvä äqänqunwi. Ämaqä 120 inji. Inqanji Pitä iqu, iquauqä awä iqi pämä ätqäuqe, “Nqä nyämaqäüä, kukñuä Dñä Äñguä Iqu vqanji, Dewiti iqu ätätä, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanjuä iu äqäkqe, ae ätimäuqe” ätukqe. “Iqu Jutasi, Jisasi Ique a kiqätñqä iquau hänaqä motqueqä iquenyqä ätukqeqä. ¹⁷ Iqu nesänä-qu eä, wäunjuä anä itunqeqä” ätukqe.

¹⁸ (Jutasi iqu, mbqä iqueqä suqä quvqeuñqä äwikiwi, iqu ämeqe, qua hñqu mbqä ikqe. Qänakndani iqu qua iqi päkñganqä, iqueqä äwqe äpkmäütä yäpaqänqisa ätimäukqe. ¹⁹ Iiñqä, ämaqä Jerusälemätanä eeqänänä iqua, näqñqä e ämapiyi, quwqä anä-kukñuä iu, qua iunqe yoqä ‘Akätamäüä’ änyuätkuwi. Kukñuä iqueqä quati, ‘Qua häñeqä-tänjiqä.’)

* 1:5 Makä 16:19-20; Lukä 24:50-53

²⁰ “Ii apqä bukä iunji, tuwanuä tiinjä äqänänqä-payi.

‘Iqueqä anji, ämaqä hñqu mäpmeqä etanqqä, aanqä iqi ämätnänä.’†
Itanqa tiinjä-pqä inä äqänänä.

‘Ämaqä hñqu-pqe iqueuä yoqä naqetä, wäunuitä, ämenqiyä.’‡

²¹⁻²² Kuknuä ii äqänänqetani, Naqä Jisasi Iqu anji ävaukqenqä kuknuä awi, nesä anä tuaniñquenqä, ämaqä hñque atäunuä yatunqueqä. Ämaqä iinjä iqu, hea Jonä iqu asnä äwikqä iutati, Jisasi Iqu ne äneväma ekqänqanqä, Jisasi Iqu wäunuä imäkätqätanqqä iu nesä anä äpmenquä iutanä hñque, atäunuä iatunqueqä” ätukqe.

²³ Inganji iqua hñquaqui atäunuä ikuwi. Hñqu Josepä Basäpasi, iqueqä yoqä huizi, Jastusi iquvi. Hñquququeqä yoqe, Matiyasi ique. ²⁴ Qu ii imäkäpu, Goti Hanjuwä Iqutä kuknuä tiinjä ätukuwi. “Naqä Iquki, ämaqä eeqänänqä qua täutanä tqune, neyaqä qeqä-quuvqenqä näqñqä Iqukiyi. Ämaqä tquaquini, äsque ätekñinqä, mänätquayä. ²⁵ Inji, Jisasi Iqu, ne Iqueqä kuknui awä tuäkiquatunquä änändowatkqä iutanä wäunui, ämaqä iinjä iqu, Jutasi iquenyqä tñänqä pmetñqä. Jutasi iqu wäunuä ii äväma, iqueqä anä näweqä iunqä äukqeqä” ätukuwi. ²⁶ E ätpiyi, ‘yoqe hiñuiqänji tqueqä timäunqutiya’ tpu, hikä hñquaqu zä ekuwi. I etanji, hikä, Matiyasi iqueqä yoqä-tänji, ätimäukqe. Qu iqueni, ämaqä 11, kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, anä äpmuatekuwi.

2

Dñä Äñguä Iqu äquvepkqenqä

¹ Hiunji hapä pmeqä naqänänä, qu ‘Pendikosinjanqä’ ätmiñuwi, ätimäukqe. Inganji qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, anä hñque äpmamiñuwi. ² Inganji qäukuä haqä yätutani, häänqä ätäqe, yunüä yänänäqñqä enqä-panä maqänä äpäqe, anä qu pmetanquwä iqueni kuapänä äwimakqe. ³ Iinjä iäqetani, tä hänaqä enqä-pani äququeqäkani, iquauqä haqeqä äpmakäwqanji iqänquwi. ⁴ Inganji Dñä Äñguä Iqu, qokä-apäkä iquauñi kuapänä munqanji, qu anä-kuknuä huitanä-huitanä ätipäqäkuwi.

⁵⁻⁶ Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä qätä wiyqä Israitqä hñqua, qua eeqänänqä iuta ätimäupu, Jerusälemä iu äpmamiñuwä iqua, nätmatqä iinjä qätä äwipiysi, äpäpu aquvä äqänquwi. Jisasi Iqueqä ämaqä iqua kuknui, quwqä anä-kuknuä iu tqäwqanquwinqe, qu yäunuä ikuwi. ⁷ Qu yäunuä ipiysi, tiinjä ätñquwi. “Ämaqä kuknuä tä ätätqänquwä tqua, eeqänänji Galilisanä-quaecqä. ⁸ Inji änäänqäwä? Ne hñqunä-hñqunänji, qu neyaqä anä-kuknui qäyunä tqanqä äwiyqueuä” ätñquwi. ⁹⁻¹¹ “Ne ämaqä Patiya pmeqä, Mindiya pmeqä, Elamä pmeqä, Mesäpotemiya pmeqä, Jutiya pmeqä, Kapatosiya pmeqä, Pondusi pmeqä, Eesiya pmeqä, Pälengiya pmeqä, Pambiliya pmeqä, Isipä pmeqä, Limbiya iunji anä-himqä Sairini inqisa pmeqä, anä-himqä Romä pmeqä, Kritä pmeqä, Arepiya pmeqä iqune, ne ämaqä Israitqä iqunesä, ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iquenyqä qonä anä äuktäutunquä iquatä, äpätanä äpmenünä. Iinjä etanji Goti Hanjuwä Iqu, wäunuä yänänäqñqä imäkätñqenqe, qu awi, neyaqä anä-kuknuä huitanä-huitanji tqanqä qätä äwiyqunä” ätñquwi. ¹² Inganji qu yäunuä ipu, kñuä kuapänä indqänäpu, tiinjä ätñquwi. “Nätmatqä tä ätimäuqäqe, quati änäänqä?” ¹³ Iinjä etanqqä-qe, ämaqä hñqua, quuvqä heqiyqä iquauñqä tä äsäpu, tiinjä ätkuwi. “Tä qu wainqä-ecqä kuapänä änäpu, hiqiiyqä iqäüä.”

Pitä iqu, kuknuä awä ätukqenqä

¹⁴ Inganji Pitä iqutä, 11 iquatä, pämä ätqäpiysi, iqu manä yänänäqñqä ätätä, qokä-apäkä iunji tii ätukqe. “Qua Jutiya iutanä iquendä, ämaqä kinä imdanä äpäpu,

† 1:20 Apqä Bukä 69:25 ‡ 1:20 Apqä Bukä 109:8

Jerusälemä täu äpmeñuwä iquendä, nyi kukñuä tä tmqä iqäqe, he qätä änguänä änyiyäpu, nätmätqä täñqe, näqñqä änguänä mapñqe. ¹⁵ ‘Qu wainqä-eqä änäpu hiqiiyqä iqäüä’ kñuä maiyqä pa inä, oeyä! Zinuitä, 9 klokñganjqä” ätukqe. ¹⁶ “Tä ätimäuqäqe, hiñuä-tqä Joeli iqu, ätkqä-panjqä. Iqu tiñjä äyä ätkqe. ¹⁷ ‘Goti Hanjuwä Iqu tiñjä ätätqänä. “Hea yäpakängganji, Nyi qokä-apäkä eeqänänjä iñji, Nqä Dñä Äñguä Ique äwiqatmniqeqä. Itañi hiqä ymeqä qokä iquatä, ymeqä apäkä iuatä, hiñuä tpnuwiqä. Hiyaqä hikñä iqua-pqe, wätqä eqä-panjä qumbnuwiqä. Itañga hiyaqä qoyañä iqua wätqä qumbnuwiqä. ¹⁸ Tiñjä-pqä inänji. Nyi qokä-apäkä wäñuä-nyiyqä iquau-pqe, Nqä Dñä Äñguä Ique äwiqatmniqeqä. Inji qu-pqe hiñuä tpnuwiqä. ¹⁹ He hiñji iquañqä näqñqä hipñqeqe, qäukuä yätutä, qua butañi, Nyi nätmätqä hiutanjä-huitañä tii imäkmniqeqä. Häñeqätä, tä suakä naqänänjätä timäuniqeqä. ²⁰ Itañga mäptqe hea äwitä, qañui häñeqä eqä-panjä imäkñganja, inğanji Naqä Iqueqä hiñji, Iqueqä yänänäqñqetä, we-huñqä naqänänjitä, ämaqe yäñuä wimäkqäñqä timäuniqeqä. ²¹ Inji inğanji, qokä-apäkä, Naqä Iqu yätamäkqä wätñqä tääqä tquañqä eeqänänjä iqua, Iqu anju itmetä häñä iqumuatäniqeqä” ätätqänä* ätkqe. ²² “Ämaqä Israitqä iquenä, nyi Jisasi Nasäretqätanjä Iquenyqä hetmqä iqäqe, qätä nyipiyä. Goti Hanjuwä Iqu, Ique yänänäqñqä iwimäkqanji, Iqu ämaqä mimäkqänänjä huitañä di heyaqä awiqisa imäkqanqce, he hiñuä äyä äqunänjäuä. Hiñuä iñjä äqumbiyi, ‘Iqu Goti Hanjuwä Iquesa äquvepqiya’ kñuä äyä ämeqäüä” ätukqe. ²³ “Goti Hanjuwä Iqu, hiñuiqänä kñuä indqänätä ‘imäkmniqeqä’ ätkqä-pa, Ämaqä Tqueni hiyaqä hipa iu äyä etapkqe. Inji he Iqueni, ämaqä ququvqänänjä iquauqä hipa iu äväpu, zä-huätatä äuepu, pizqä ae äpäkuwiqä. ²⁴ Iñjä etanji Iqueni, äpäkonqce a makiqätqä iqanji, Iqu äpäkonätä täñjä-huñqä meqanğa, Goti Hanjuwä Iqu hiñuinä mäqunquä itä, anju ävauqumuatkqe” ätukqe. ²⁵ “Ii äwimakqe, Dewiti iqu iquenyqä tiñjä ätkqäqä-panjiqä. ²⁶ ‘Naqä Iqu, nyaqä hiñuä iqi hea ique-ique pmetanji äqunänänä. Iqu nyaqä ämuangisa äpmeñqe, nyi yäñuä-yäñuä miqä ymqänä. ²⁷ I etanji nyi äwqä yeeqä itmä, ñqä kukñuä ätätmi, yeeqä iñqe, Iquenyqänä tqämqänä. ²⁸ Nyi ämaqä, Si “Nqeä” ätätnä ätenjikñä iqunä etanğä, nyi ämaqä ae äpäkonjuwä iquauä añä iñji äpmetmä, piyanjä wamqe hiñuinä manqänqä isiñiqä. Inji nyi nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu iñjä inyimäkäniqä iñqä, kñuä ganä indqänätmä, änguänä pmamqänä. ²⁹ Häñä-pmeqeunqä hänaqe, Si ae ämändquakñiqä. Itañga nyi Sitä anä äpmetayitanji, Si yeeqä iñqe daptñiqä’ ätkqe.† ³⁰ “Tatqä-guäkenä, nyi kukñuä awi qäyunä tiñjä hetmqänä. Neqä awiqu Dewiti iqu ae äpäkonğanğa, qu ique qua äptekuwi. Itañga ique qua äptekuwi, tänganjä-pqe neyaqä awä täqi äyä äptnänä. ³¹ Iñjä etanji Dewiti iqu hiñuä-tqä-qu eä, iqu näqñqä tiñjä emiñqe. Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qänakndanji Nyi tqä tawäkatani, ämaqä naqä si eqä-panjä hñqu imäkmniqeqä’ ätätqänğanji,‡ Iqu naqä-qakuä ätukqe. ³² Iutani, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi neyaqä Ämineyqä Ique, anju vauqumuatäniqä diñqe, Dewiti iqu, hiñuä ganä äqunätä, tii ätkqe. ‘Ämaqä ae äpäkonjuwä iquauqä anju äpmetmä, piyanjä wamqe hiñuinä manqänqä yäniqeqä.’§ ³³ Iñjä etanji Jisasi Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu qua äptekuwä iuta ae ävauqumuatkqe. Ne eequne hiñuä iñjä äqunqunqä awä tquä-neyi. ³⁴ Tänganji Iqu qäukuä haqä yätunqä äyätä, Goti Hanjuwä Iqueuä hipa ämuangisa äpme. Inji Goti Hanjuwä Iqu hiñuiqänä ätukqä-pa, Iqu Dñä Äñguä Ique, Kaniqueqä hipa iuta ämetä, nätmätqä tä he hiñuä äqunäpu qätä

* 2:21 Joeli 2:8-32 † 2:28 Apqä Bukä 16:8-11 ‡ 2:30 Apqä Bukä 132:11; 2 Samueli 7:12-13 § 2:31 Apqä Bukä 16:10

äwiyätqänjuwi, ae äyä änequatqiyä. ³⁴⁻³⁵ Dewiti iqu, qäukuä haqä yätunqä mäyqä itäqä-qe, iqu tiinjä ätkqe.

*'Naqä Iqu nyaqä Naqä Iqueni, "Nyi Tqä himä-wiunqä iquauji, mändi äkittqäyätmä, Saqä yäpä iqi pmuatemaŋganqe, Si Nyaqä hipa ämuangisa pmayä," ätukqeqä' ätkqe.**

³⁶ Iinjä etanji Israitqä eeqänänjä iquenä, he näqŋqä äŋguänänjä mapiyä. Jisasi he zä-huätatä äuekuwä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu iwimäkqanji, Iqu neqä Naqä-qu etä, Kraisi ne Ämineyqä-qu ekqeqä" ätukqe.

Qokä-apäkä kuapänäni, kŋuä äkunmäknäpu, asŋä ämakuwiŋqä

³⁷ Qokä-apäkä iqua, Pitä iqu kukŋuä tqanqce qätä äwipiyyi, quwqä äwqä hanjä kiinjä vqanğa, yäunüä ipu, kŋuä kuapänä indqanjuwi. Iinjä ipiyyi, qu Pitä iquesä, ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä huizi iquautä, yatŋqä tiinjä äwikuwi. "Tatqä-guäkenyä, ne äänä imäkatunquäwä?"

³⁸ Iqu kimanji tii ätukqe. "Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutŋqä diŋqe, he eeqänänjä hŋqunä-hŋqunäni, kŋuä äkunmäknäpu, hiqä quvqe ävquatämäupu, ga Jisasi Kraisi ne ämineyqä Iqueuä yoqeta, asŋä mapiyä. He injä imäkqanjuwänğanji, Goti Hanjuwä Iqu Dŋä Äŋguä Ique etapänqiyä. ³⁹ Ii, tiinjä. Hiŋuiqänänji, Goti neqä Naqä Iqu, Dŋä Äŋguä Ique hitapäninqä kukŋuä quti ämäsäutäqänğanji, Iqu qokä-apäkä, Iquenyqä pŋŋqä tääqä ätuätumeniqä eeqänänjä iunqä, kŋuä indqänätä ämäsäukqe. Qu hesanätä, hiqä ymeqä iquautanätä, itanğa qokä-apäkä eeqänänjä kinä nämä äpmeŋuwitanätä, iquayqä" ätukqe.

⁴⁰ Ga Pitä iqu kukŋuä kuapänäni inä ätuätä, itanğa, "Suqä quvqä imäkqä täqi äpmeŋuwä iquatä, qui anä imäkŋqä diŋqe, hiqä-hiuä äŋguänänjä mimbiyyä-qe," yänänäqŋqä ätukqe.

⁴¹ Inğanji Pitä iqueqä kukŋui, qokä-apäkä iquauqä äwqeuŋi, äŋguänänjä ämunqä iqua, qu asŋä ämakuwi. Hiunji iqueni, qokä-apäkä 3,000, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, quuvqä eqäminjuwä huiziquau äwimakuwi.

Quuvqä heqiyqä iqua, äänä-äänä ipu pmeqenqä

⁴² Itanğa qu eeqänänjä iqua, kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, näqŋqä vqanğä qätä äwiyäpu, yätamäkqä änyäpu, buayä anä änäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäpu, äpmaminjuwi.

⁴³ Inğanji qokä-apäkä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqe, "Iqu aanä yänänjqä" kŋuä indqänäpu zä iminjuwi. Itanğa Goti Hanjuwä Iqu ämaqä kukŋuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iquau iwimäkqanji, qu nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä di kuapänä imäkminjuwi. ⁴⁴ Qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyyä iqua, äwqe naqä-huinyä imbu, nätmatqä eeqänänjinqä "Nŋeqä" matŋqä ipu, "Neyaqeqä" ätnminjuwi.

⁴⁵ Quwqä quaetä, nätmatqä quwqä ämaminjuwitä, mbqänqä imäkäpu, mbqä ämapiyi, iwäsäupu, ämaqä äwa iqanjuwä iquau äwiminjuwi. ⁴⁶ Qu hiunji ique-iqueni, äwqä naqä-huinyä imbu, hiqäva-imäkqä anä ingisa aquvā äqänäqisäpu, ga ymisani "ŋqänänjqä" matqä ipu, yeeqänä ipu, anä hŋque-hŋque buayä anä änäkäminjuwi. ⁴⁷ Qu injä imäkäkipiyänğanji, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminjuwi. Ämaqä huiziqua ii iqanğä äqumbiyi, qu "Ii äŋguiqä" ätminjuwi. Itanğa hiunji ique-iqueni, Naqä Iqu qokä-apäkä qui imäknätqätanjuwä hui anğumä inä itmetä, quuvqä eqäminjuwä iquatä anä äpmuateminqe.

3

Pitä iquä, Jonä iquä, yukä quvqä hŋque äŋguä iwimäkkiyinqä

* 2:34-35 Apqä Bukä 110:1

¹ Hiunji awiyqä hñqueni, Israitqä iqua quwqä tääqä tqänga etangi, Pitä iqutä Jonä iqutä, hiqäva-imäkkä anä iunqä äukiwi. ² Inğanı ämaqä hui, yukä quvqä-tänä hñque isuñä äqänga äpkuwi. Ämaqä iqu, kənai yukä quvqä iinjäque änyuekqe. Qu iqueni, hiunji ique-iqueni hiqäva-imäkkä anä hänaqä hñqu, “Qeqätqeqä” äqonätangqä-tänä qäqiqi, qokä-apäkä anä yäpä yängisa peyqanquwä iquau, mbqänqä tääqä tqämanquätñqä, äpmuateminuwi.

³ Inğanı ämaqä iqu, Pitä iqutä, Jonä iqutä, hiqäva-imäkkä anä yängisanqä peyinqä iqanginyä äqunäqe, “Mbqä hui dapinyqä” ätukqe.

⁴ Iqu i tquanğa, Pitä iqutä Jonä iqutä, ique hinuä yänänäqñqä äqunyyi, Pitä iqu, “Si hinuä yaqänyä” ätukqe. ⁵ Iwä ämaqä iqu, “Iquaqu nätmätqä hui dapiyñqeqä” knuä vqanği, iquaqi hinuä yänänäqñqä äqunminqe. ⁶ I iqanğa, Pitä iqu tiinjä ätukqe. “Nyi mbqä maiqunjqä. Itanğa nätmätqä nyi ämenqe, äktapmqänä. Inji Jisasi Kraisi Nasäretqätanä Iqueqä yoqetani, nyi si äktqänä. Pämä ätqäutnä, qanä uvä” ätukqe. ⁷⁻⁸ E ätuäqe, iqu iqueqä hipa ämuangisa a ämawqätätä, pämä ävauqumuatkqe. Ii iwimäkkqanğa, iqueqä yukitä, qoiqetä, maqänäni anğuä wimänğanği, pämä yänänäqñqä ätqäutä, qanä ikäkqe. Inğanı iqu qanä tkamä-tkamä äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutä, iquaqutä hiqäva-imäkkä anä yäpä yängisa anä äpekuwi.

⁹ Qokä-apäkä eeqänänä iqua, iqu qanä äwätä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuqanği äqunquwi. ¹⁰ E äqumbiyi, qu näqñqä tiinjä ekuwi. “Ämaqä tqi, hea ique-ique hiqäva-imäkkä anä hänaqä qeqätqä iu äpme, mbqänqä tääqä änatqämanätñqä iquvqä.” Itanğa qu, yäunüä ipu, “Tä änänätiyä” tpu ipu, knuä kuapanä indqänminuwi.

Pitä iqu kukñuä awi, hiqäva-imäkkä anä yäpä injisa ätkqenqä

¹¹ Qu iinjä ipiyi, maqänä äpäpu, ‘Solomonä iqueqä anä mätävätinjqä’ ätminuwä iqi ätimäupiyi, yukä quvqä iqu, Pitä iqueätä, Jonä iqueätä, hipa a äqätä tqäutangi äqunquwi. ¹² Pitä iqu i iqanğa äqunäqe, “He Israitqä iquenyä, nätmätqä tä timäuqanğqenqä yäunüä ipu, hinuä yänänäqñqä suñqä yaqänänäuä?” ätukqe. “He knuä tiinjä maeyqä pa inä! ‘Ämaqä tqi qanä äwqäqe, iquaquvqä yänänäqñqä iutatä, suqä jänänänä imäkkä iutatä, imäkkinyqä.’ Oeyä! ¹³ Ii tiinji. *Aprähämä iqueqä, Aisakä iqueqä, Jekopä iqueqä, neqä awäkaqä Goti Hanjuwä Iqu,** Iqueqä Wäunjuä-wiyqä Jisasi Iqueni, yoqä naqä äyä äwikqeqä. Iqueni, he pizqä päsqä iquauä hipa iu vqanquwänğanı, Pailoti iqu, Ique hinuinä qunäwatmätä iqanğa, he Ique tuwä äwiyäpu, Pailoti ique, ‘Ne Jisasi Iquenyqe, mänenqä iqiyä’ ätukuwiqä. ¹⁴ Ämaqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä äpme, suqä jänänänä imäkkä-qu qäyä etanğqä-qe, he Iqueni tuwä äwiyäpu, ‘Ämaqä päsqä iqueni, hinuinä qunäwatiyä’ ätukuwiqä. ¹⁵ I etanği he Ämaqä, hñjä-pmeqä mitimäuqä Iqueni, äpäsqanquwänğa, Goti Hanjuwä Iqu Iqueni anğu ävauqumuatkqeqä. Ye, iinjä timäuqanği hinuä äqunğueetani, awä-tqä-qoyeyi. ¹⁶ Ye Ämaqä Iqueqä yoqenqä quuvqä eqiyänueä-qae, ga ämaqä, he hinuä äqunäpu näqñqä equwä iqu, yänänäqñqä ätimäuqe, ii Qäqueqä yoqetani. I etanği, iqu anğuä imänğanği äqunänuwi, ii Jisasi Iqu yeqä quuvqä heqiyqe yänänäqñqä yemäkkqanğqä iutanjqä” ätukqe.

¹⁷ “Nqä nyämaqäüä, hesä heyaqä ämaqä naqä iquatä, he änyä maqñqä epu, Jisasi Ique ii iwimäkkuwinqe, nyi näqñqä enänä. ¹⁸ Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hinuä-tqä iquau knuä iqä vqanği, iqua ‘Kraisi ne ämineyqä atäunüä ikqä Iqu, hanjä-iqä meniqeqä’ ätäpu hinuä ätminuwi. Ga Iqu, he Jisasi Ique päsqanğä hinuinä eqänätä, Iqueqä kukñuä iinji, qäyunä äyä ätimäukqeqä. ¹⁹⁻²⁰ Goti Hanjuwä Iqu hiqä suqä quvqe huätä maemäutñqä engangutqe, hiqä knui äkunmäknäpu, suqä

* 3:13 Anğumä Itmakqä 3:6

quvqe ävquatämäupu, Iqu-tänjä qäqiqinyqä anji bpiyä. Iinjä iquwi, Naqä Iqu hiqä hapä pmeqä änyä-hänjä etapätä, Jisasi Kraisi hiqä ämeyätñqä ätekqä Iqueni, anju dowatänqiyä. ²¹ I etanji tängani, Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä eeqänäni, anju änyä-hänjä imäkätqänganqä, Jisasi Iqu qäukuä haqä yätu pmetätñqe. Hea inganqe, Goti Hanjuwä Iqu, hinuä-tqä, Iqueqä wäunjuänqä ätekqä iqua, awä tññqä hinuiqänä ätuänqeqä. ²² Hinuiqänäni Mosisi iqu tii ätkqeqä.

‘Hiqä Goti Naqä Hanjuwä Iqu, heyaqä awiqisanjä hñque, hinuä-tqä nyi enqä-panä-qu hiätñqä atäunüä yäniqeqä. Inji iqueä kukñuä eeqänäni, he qänaknä iqäpñqä.’†

²³ *‘Itanğa hinuä-tqä iqueni, qätä mäwiyqä imipqe, qui imäknäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqetäni, anä mäpmeqä ipnuwiqä.’‡*

²⁴ I etanji Samueli iquä, huizi iquatä, hinuä ätqä äpminuwä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui awä ätäpu, nätmätqä tänğa tä ätimäuqenqä ätminuwiqä. ²⁵ Kukñuä hinuä-tqä iqua ätminuwitä, kukñuä Goti Hanjuwä Iqu hiqä hewukaunqä kukñuä quti ämäsäukqetä, emeqiyä. Kukñuä quti ämäsäutä, Aprähämä iqueni tii ätukqeqä. *‘Tqä taqä-tawäkatanji, qokä-apäkä qua täu pmapnuwä eeqänänjä iquauñi, Nyi äñguä iwimäkmniqeqä’* ätukqeqä. ²⁶ Inji he hñqunä-hñqunä, suqä quvqä huätä vquatämäupñqä yätamakqä eyätä, äñguä emäkätñqä iunqä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Wäunjuä-wiyqä Ique ävauqumuätäqetäni, henyqä ganä ändowatkqeqä” ätukqe.

4

Qu Pitä iquesä, Jonä iquesä, kukñuä ämitkuwinqä

¹ Pitä iquä, Jonä iquätäni, qokä-apäkiu kukñuä yqänä tuätqätanqiyänğa, hiqäva-imäkqä iquatä, hiqäva-imäkqä anjutanjä ämayukä-imanqä iquauqä naqä iquä, Satyusi iquatä äwimakuwi. ² Inğanji iquaqu qokä-apäkiu näqñqä äväsinjä, “Jisasi Iqu ävaukqä-panä iñji, ämaqä ae äpäkonjuwä iqua-pqe anji i vaupnuwiqä” tquanqinyä äwipiyyi, qu äwqä tñänä äwiñgqe. ³ Iinjä ipu, Pitä iquesä, Jonä iquesä a äkiqätpiyyi, mäptqä äwitñqä qäqä etanji, hea awiñganqä guä äkiqiyekuwi. ⁴ Iinjä etanji qokä-apäki, qu iquaqu awä tqanqinyä qätä äwipiyyi, kuapänäni, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. Qokä, quuvqä eqäka äpminuwä iqua, eeqänäni 5,000.

⁵ Hea awiñganji, Israitqä iquauqä ämiqä iquatä, ämaqä naqä iquatä, kukñuä-suqenqä näqñqä iquatä, Jerusälemä iu aquvä äqänqiwä. ⁶ Anasi hiqäva-imäkqä naqä ique, Käyäpasi ique, Jonä ique, Aleksandä ique, Anasi iqueqä käyämaqä huizi iqua-pqe, anä äpmakuwi. ⁷ Pitä iquesä, Jonä iquesä, iquauqä hinuä iqi ämatqätepiyyi, yatñqä tii äwikiwi. “Qe wäunjuä huäqi imäkqiyi, yänänäqñqe äkita pñanji imäkqiyäwä? Tqueqä yoqeta imäkqiyäwä?” ätukuwi.

⁸⁻¹⁰ Inğanji Pitä iqu, Dñä Äñguä kuapänä munqanji, tii ätukqe. “Israitqä iquau miqä iquendä, ämaqä naqä iquendä, ye suqä äñguänänä, ämaqä yukä quvqä hñque iwimäkquenqeqe, ‘Iqu äñgui äänä imänqutiyä’ tpu, näqñqä mapñqä etanqutqe, hesä, Israitqä eeqänänä iquatä, näqñqä tiñjä hipñqeqä. Jisasi Kraisi neqä ämineyqä, Nasäretqätänjä Iqueä yoqeta, ämaqä yukä quvqä äñguä imänqñqä tqu, heyaqä hinuä täqi äyä ätqäunä. Jisasi Iqueni, he äpäsäpu zä-huätati äuekuwi, Goti Hanjuwä Iqu anji ävauqumuätqeqä” ätukqe. ¹¹ “Bukä iunji, tiñjä äqänänä.

*‘Anä imäkqä iquenä, hikä “quvqeqä” ätäpu huätä ämamäukuwi, anä quea enqä-pa, anä yänänäqñqä imäkqä iqueqä.’**

Hikä iqu, Jisasi Iqueqä. ¹² Ne anju inätmeqe, ämaqä hñqu hmanjqä. Jisasi Iqunänjqä. Qua täunji, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hñqueqä yoqe, mämanätqeqä enä, Jisasi Iqueqenänjqä” ätukqe.

† 3:22 Kukñuä-suqä 18:15 ‡ 3:23 Kukñuä-suqä 18:19 * 4:11 Apqä Bukä 118:22

¹³ Pitä iquä, Jonä iquä, zä miqä kuknuä awä yänänäqñqä tquanginyä qätä äwikuwä iqua, ämaqä iquaqu, näqñqä mayñqä mäwqä-quaqu äyä etangi äqumbiyi, kñuä kuapä indqänäpu, näqñqä tiñä ämakuwi. “Hiñuiqänäñi, iquaqu Jisasi Iquä anä äyä äpmaminjuwiqä.” ¹⁴ Ämaqä yukä quvqä äñguä imänggqä iqu, iquaquä anä tqäutangä äqumbiyitani, qu kuknuä matqä, qanyinä äpmakuwi.

¹⁵ Itani qu iquaqui anä aquvä äqänäpu, kuknuä iwäsäuqä iutanä yäpaqä mäñgisa ändowatpiyi, kuknuä tii ätñguwi. ¹⁶ “Ämaqä tquaquini, ne äänä imäkatunquäwä? Ämaqä mimäqänäñi imäqanginyä, qokä-apäkä Jerusälemä pmeqä eeqänä näqñqä ae eqäüä. Inqe, ne ze, änä maeqä yanqunä. ¹⁷ Iinä etangi qokä-apäkä huizi iqua, qätä mäwiyqä ipñqä diñqe, ne iquaquini, ‘Qe yoqä iqueni, ämaqä hñquau-pqe awä matquä panyinyä-qe’ yänänäqñqä tuatunqueqä” ätñguwi. ¹⁸ E ätmbiyi, qu iquaqui tääqä ätuätumepu, qokä-apäkä iuni, Jisasi Iqueqä yoqe ätuäsinyä näqñqä mämotqueqä iyñqä, pmua imäkuwi.

¹⁹ Ingani Pitä iquä, Jonä iquä, iquaquä kukñui kimanä, tiñä ätukiyi. “Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini, suqä jänäñi äkikä? Hiqä-hiuä iwäsäupiyä! Ye qänaknäñi, heyaqä kukñui yeqätanä, ä Goti Hanjuwä Iqueqä yeqätanä? ²⁰ Suqä qäyunäñi, tiñqä. Ye kuknuä awä matquä pa, miqä yenyqueä. Nätmatqä eeqänäñi, ye hiñuä äqunäta qätä äwiyätqänqenqe, kuknuä awä tenyqueä” ätukiyi.

²¹⁻²² Ämaqä änä mimäqänänä iuta äñguä imänggqä iqu, iqueqä quväukui 40 ae ämäwqätäukqe. Inñqe, qokä-apäkä eeqänänä iqua, Goti Hanjuwä Iqu imäqangqenqä, Iqueä yoqe hageqä mamäuqangä, ämaqä naqä iqua, iquaqui quvqä imäkpñqe, änä maeqä ikqe. Inñi qu iquaquini, kuknuä yänänäqñqä dinä ätupi, qe ävquatäwatkuwi.

Qu pemä ipu, kuknuä awä yänänäqñqä tññqä tääqä ätukuwiñqä

²³ I ävquatäwatqanguwänga, iquaqu quvämaqä iquaunqä angumä äwiyi, kuknuä hiqäva-imäqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä iquatä, kuknuä ätukuwiñqä awä ätukiyi. ²⁴ I tquanginyä äwipi, äwqä naqä-hñqunä imbu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tiñä ätukuwi. “Naqä Iquki, Si qäukuitä, quaetä, eqä-huänitä, itanga nätmatqä eeqänänä iu äwiñqä-pqe, imäkkñiqä. ²⁵ Hiñuiqänäñi, Si Dñä Äñguä Ique tquangnä, Iqu neqä awiqu Dewiti, Saqä wäunjuä-kiyqä ique tquangi, iqu tuwanjuä tii ätätä äqäkqe.

‘Qokä-apäki, qua eeqänänä iuni, äwqä tnänä suñqä imäqäüä? Huiwä huitañä-huitañä änyänuwä iqua, suqä quvqä imäkpñqä, kuknuä hiñginäwa suñqä tqäüä?’

²⁶ Ämaqä anä-himqä eeqänänä iu miqä iquatä, quwqä ämaqä naqä huiziquatä, mäkanqä näwe imäkmbu, Goti Naqä Iquesä, Kraisi ämaqä mitñqä ätekqä iquesä, mäñdi äkittqäpñqä, aquvä äqänänä.†

²⁷ Tiñi, naqä-qakuiqä. Jisasi, Tqä Wäunjuä-kiyqä Ique, äkittqiyepñqä diñqe, Heroti iquä, Pondisi Pailoti iquä, Israitqä iquatä, ämaqä Israitqä qäyä hitangi huizi iquatä, anä-himqä täu aquvä äqänjuwiqä. ²⁸ Qu iinä imäkuwi, Si Tqä yänänäqñqä dutatänä, Tqä äkiñqä dutatänä, hiñuiqänä ätkñä-pa, qänaknä ipu imäkuwiqä. ²⁹ Naqä Iqukiyä, qu kuknuä zä inemäkpñqä änatquwiñqä kñuä indqänä! Itanga Tqä wäunjuä-kiyqä iqu-ne, Tqä kukñui awä qäyunä tuatunquä diñqe, yänänäqñqä inemäkiyä. ³⁰ Iyää, Si ämaqä tññä-yaqä iquau, a äwqätätänä, äñguä iwimäkiyä. Jisasi, Tqä wäunjuä-kiyqä Iqueqä yoqeta, ämaqä mimäqänänä huitañä-huitañi, imäkiyä” ätukuwi.

³¹ Qu tääqä qäpu tquanguwänga, anä qu äpmaminjuwä iqu, yäunjuä-yäunjuä qe ikqe. Ingani qu eeqänäñi, Dñä Äñguä Iqu kuapänä munqangi, zä miqä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, awä yänänäqñqä ätukuwi.

† 4:26 Apqä Bukä 2:1-2

Qu eeqänänjä hñqunä-hñqunäni, yätamäkqä änyminjuwiñqä

³² Qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwä iqua, qu qeqä-quuvqä naqä-hñqunä imbu äpmaminjuwi. Qu nätmatqä eeqänänjä iinqe, “Nqänänjqä” matqä ipu, eeqänänjä quvaqä awä iqi äwäminqe. ³³ Itanga ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, yänänäqñqä-tänjä epu, Naqä Jisasi Iqu äpäkonätä, anju ävaukqenqä, kuknuä awä ätuminjuwi. Iinji Goti Hanjuwä Iqu iquaunqä äwinyätä, äñguä iwimäkminqe. ³⁴⁻³⁵ Ii tiinji. Ämaqä qua-tänjä, anjä-tänjä iquatä, ämaqä mbqä ipñqä imäkäpu, iuta mbqä ämepu, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwiminjuwi. Iqua iwäsäupu, ämaqä äwa iqanjuwä iquau vätkätanjuwä iutani, quvaqä awä iqisanjä hñqu, nätmatqänqä äwa miqä iminqe.

³⁶ Inğanji ämaqä hñqu äpmaminqe, iqueqä yoqe Josepä ique. Iqu hueqä-himqä Lipai iutanjä-qu etanji, känai, Saplusi, qua eqä-pñä awä iqi äwiñqä iu ämikqe. Itanga ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, Josepä iqueqä yoqä huizi, “Banäpasiuä” änyuätminjuwi. Ii tiinji. “Ämaqeu yänänäqñqä iwimäkqä iqueqä.”

³⁷ Iqu iqueqä qua hui, ämaqä mbqä ipñqä imäkätä, iuta mbqä ämetä, äma äpätä, kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwikqe.

5

Anänasi iquä, Sapiraisä, suqä qäyunä mimäkqä ikiyiñqä

¹ Ämaqä hñqutä, iqueqä apäkisä äpmaminjiyi. Iyaquiyqä yoqe, Anänasi iquä, Sapiraisänji. Iqu iqueqä qua hui, ämaqä mbqä ipñqä imäkätä, mbqä ämakqe.

² Iyaquiyqä äwiñqä iutani, iqu mbqä iinji, hui kiqä-kiuänqä pñqä etä, itanga hui äma äpätä, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau äwikqe.

³ Iqu iinjä imäkqanğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Anänasi iquki, iinji änäänqäwä? Setänä, Goti Hanjuwä Iquä mäkä-hunqä iqu ikimäkqanği, tqä quaenqä mbqä ämenji, hui zä etnä, Dñä Äñguä Iqueni sunqä quanğä ätunya?” ätukqe. ⁴ “Si quae mbqänqä mimäkqanğanji, ii tqänänjä eänqeçqä. Itanga mbqänqä imäkätinä mbqä ämenänğanji, mbqe tqä-täuä ämitqänjä-qae, tqä äkinqä iunä imäktnä. Si kñuä quvqä indqänänji, äänä etanjiyi? Inji si suqä quanği, ämaqä iqune minetqueqä inyä, Goti Hanjuwä Ique itquenyä” ätukqe.

⁵ Inğanji Anänasi iqu kuknuä ii qätä äwiyäqe, qua iqi äpäknäqe, pizqä qe äpäkongqe. Itanga ämaqä nätmatqä tä timäuqanğqenqä qätä äwipiyä iqua, qu eeqänänjä zä ikuwi. ⁶ Hiknä iqua pämä ätqäumä äppiysi, iqueqä huiwi yuä huäqä äutäpu, yäpaqä mäñgisa äma äwäpu, qua äptekuwi.

⁷ Hmbu ti äpmapiysi, Anänasi iqueqä apäki nätmatqä iinji timäuqanğqenqä maqñqä eä, anjä yäpä inğisa qe äpekqe. ⁸ Ii äpeyqanğa, Pitä iqu yatñqä tiinjä äwikqe. “Si diyä. Qeeqä quaenqä mbqä ämeçiyi, tä qesanä?”

Ii kimanji, “Auqä! Ii qeyqä” ätukqe.

⁹ Ii e tqanğa, Pitä iqu tii ätukqe. “Qe kñuä naqä-hñqunä indqänäsinyä, Dñä Äñguä Iqueni sunqä yamwiqä vqinyqä?” E ätuäqetani, “Qätä nyiyä! Ämaqä tqä qokique qua äptequwä iqua äpäpu, anjä hänaqä iqi äyä ätqäunäuä. Iqua si-pqe inä äkma upunqeçqä” ätukqe.

¹⁰ I tqanğanä, ii Pitä iqueqä yukä-tänjä iqi äpäknäqe, pizqä qe äpäkongqe. Hiknä iqua äppiysi, pizqä witanği äqumbiyi, yäpaqä mäñgisa äma äwäpu, qokique äptepiyä iqi, äptekuwi. ¹¹ Inğanji qokä-apäkä quuvqä heçiyqä iquatä, ämaqä suqä e timäuqanğqenqä qätä äwipiyä iquatä, zä kiinjä ikuwi.

Qu wäunuä ämaqä mimäkqänänjä huitanjä-huitani, kuapänä imäkminjuwiñqä

¹² Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, wäunjuä ämaqä mimäkqänänjä huitañä-huitañä, qokä-apäkä iuqä awä iqi imäkminjuwi. Ämaqä quuvqä eqäkuwä iqua, äwqä naqä-hñqunä änyäpu, Solomonä iqueqä anjä mätävätinjä iqi, aquvä äqänäqisminjuwi. ¹³ Ämaqä huizi, qutä aquvä anä maqñqä ipiyä iqua, quwqä yoqe haqeqä ävauqumuatäpiyä-qe, zä wiñganji, anä mäpmeqä iminjuwi. ¹⁴ Inji qokä-apäkä kuapänäñi, Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä ämaqä iquau äwimepu anä äpmaminjuwi. ¹⁵ Iinjä timäuqanñqanqä, qu ämaqä täñä-yaqä iquauñi, iquauqä anjuta, yquvanju yäpaqänñgisa äma äpäpu, hänaqä iqi äwäteminjuwi. Ii iminjuwi, ii Pitä iqu ämäwqätäutäqänñganji, iqueqä ktqe, ämaqä yaqä iquau ktqä ämuämä mäwqätäuqanñguti, äñguä imämbñqä diñqeyi. ¹⁶ Ämaqä anjä-himqä Jerusälemä-tänjä qäqiqi pmeqe, qu-pqe aquvä äqänäpu, ämaqä täñä-yaqä-tänjä iquautä, dnä quvqä-tänjä iquautä ätuma äpminjuwi. Inñganji ämaqä iinjä eeqänänjä iqua, äñguä imänjuwi.

Enjätqä hñqu, guä pmetanjuwä iquau, yäpaqänñgisa ätuma äukqenqä

¹⁷ Hiqäva-imäkqä naqä iqutänä, iqutä näueqä imäknminjuwä iquatänä, äwqä quvqä äwiñgqe. Iqua Satyusitanjä iquayi. ¹⁸ Iqua äwqä quvqä wiñganña, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñi, ämaqeuvqä hiñjuä iqi a äkiqätäpu, guä äpmuatekuwi.

¹⁹ Heatqä iqueni, Naqä Iqueqä enjätqä hñqu äpäqe, guä pmuateqä anjuñi qñqanjä äwuteyäqe, iquauñi yäpaqänñgisa ätuma äpätä, tiinjä ätukqe. ²⁰ “He äwäpu, hiqäva-imäkqä anjä ququawä iu ätqäpu, qokä-apäkä iunji häñä-pmeqä änyä-hänñinqä awä eeqänä tupiyä” ätukqe. ²¹ Iqua qätä e äwipiyyi, ziñjuä matqänña, hiqäva-imäkqä anjä duñqä äupiyyi, ämaqeu näqñqä wipñqä ipäqäkuwi.

Inñganji hiqäva-imäkqä naqä iqutä, iqueqä näueqä iquatä, aquvä äqämbiyi, Israitqä iquau miqä naqä eeqänänjä iquau, tääqä qe ätuätumakuwi. Aquvä äqämbiyi, ämayukä-imanqä hui, kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau ätuma pññqä, guä pmeqä anjä duñqä qe ändowatkuwi. ²² Iqi ätimäupiyyi, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, mäpmetanñgä äqunñguwi. ²³ E äqumbiyi, anju äupiyyi, “Ne anjä qñqanji, yänänäqñqä yqänä hinätanñgi äqunänñunä” ätukuwi. “Itanña ämaqä guä pmuateqä anjä iu miqä iqua, anjä qñqanjä eeqänänjä iunji, hiñjuä äqumbu tqäutanñgä äqunänñunä. Inñaqe ne qñqanjä äutäuquque, ämaqä anjä yäpä yänñgisanji mäpmetanñgä äqunänñunä” ätukuwi.

²⁴ Hiqäva-imäkqä anjuatanjä ämayukä-imanqä iquauqä naqä iqutä, hiqäva-imäkqä naqä iquatänä, kuknuä ii qätä äwipiyyi, qu kñjuä kuapänä indqänäpu, “Squä timäutñqäwä?” ätñguwi.

²⁵ Inñganji ämaqä hñqu äwimeqe, tii ätukqe. “He qätä nyipiyä! Ämaqä he guä äpmuatequwä iqua, täñganji qu hiqäva-imäkqä anjä ququawä iu ätqäpu, qokä-apäkä iu näqñqä ävätqänñäuä” ätukqe. ²⁶ I tquanña, ämayukä-imanqä iquauqä naqä iqutä, iqueqä ämaqä iquatä äwäpu, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauñi, qeiqinyä ätuma äpkuwi. Qokä-apäkä iqua hikä ämepu, pizqä puäsqa diñqä zä wiñganji, iqua iquauñi, quvqä hui miwimäkqä da, qanyä ätuma äpkuwi.

Kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, pemä ipu, kuknuä ätukuwiñqä

²⁷ Iquau ätuma äppiyyi, Israitqä iquau miqä naqä eeqänänjä iquauä hiñjuä iqi äkitqätekuwi. Itanji hiqäva-imäkqä naqä iqu, iquau tiinjä qe ätukqe. ²⁸ “He ämaqeunji, Ämaqä iinjä Iqueqä yoqe ätuäpu, näqñqä mäwqä ipñqe, ne pmua emäkqueqä. Inñaqe he näqñqä yqänä väatqätanñgä, ämaqä Jerusälemä pmeqä eeqänänji, heyaqä kuknui qätä ae eyquwiqä. Ne Ämaqä Ique pizqä äpäkkqenñqe, he qanñgä hiñgi änanyätquwiqä” ätukqe.

²⁹ Iqu iinjä tquanğa, Pitä iquätä, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä huizi iquatä, kuknuä kimañi, tiinjä ätukuwi. “Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuitä, ämaqueuqä kuknuitä, asänänjä maeqä eqanğani, inji ne Goti Iqueqenä qänaknä yanğunä. ³⁰ He Jisasi Iqueni, zä-huätatä äuepu, pizqä päsqanğuwänğa, atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqu, Ique anğumä äyä ävauqumuatkqeqä. ³¹ Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu ätuma äyätä, Iqueqä hipa ämuanğisa, äyä äpmuatekqeqä. Inji Iqu neyaqä hänaqä Ämänätqueqä-qu eä, anğumä Inätmeqä-qu eä, äpmakqeqä. Ga e äpmeqetani, Israitqä iquene, neqä knui äkunmäknatunquä yätamäqä äneyätä, neqä suqä quvqä huätä mänatnämäuquätñqä diñqeyi. ³² Ne nätmätqä iinjä timäuqanği äqunani, awä ätätunqueqä. Itanğa Dñä Anğua Iqu-pqe awä inä ätätqänä. Dñä Anğua Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä qätä äwiyäpu, qänaknä itqänjuwä iquauñi, ae ävqeqä” ätukuwi.

³³ Ämaqä miqä iqua kuknuä tä qätä äwipiyyi, quwqä äwqe tnänjä wiñğanği, iquauñi pizqä päkpnqä äwiñgqe. ³⁴ Iinjä ipiyitani, ämaqä miqä hñqu pämä ätqäukqe. Iqueqä yoqe, Gämeliyoli ique. Iqu Parisi iutanä-qu eä, ämaqueu kuknuä-suqenqä ämotqueqä ique. Iqueqä yoqe, qokä-apäki ävauqumuatmiñuwi. Iqu pämä ätqäuqe, “Ämaqä tquauñi, yäpaqä mänğisa wänqäpu pmapñqä ätuma upiyä” ätukqe. ³⁵ Qu yäpaqä mänğisa ae äwqanğuwänğa, Gämeliyoli iqu, ämaqä miqä huiziquau tii ätukqe. “Israitqä iquenyä, he ämaqä iinjä iquau quvqä iwimäkpñqä enganğutqe, knuä anğuanä ganä indqämbiyä. ³⁶ Quväukuä kuapänä mäpäwqänğa, Teutasi iqu ätimäuqe, ‘Nyi ämaqä naqä, yoqä-tänjunjqä’ tquanğa, ämaqä 400, iquenyqä qänaknä ikuwiqä. Qua miqä iqua, ique pizqä äpäsäpu, ga iquenyqä qänaknä iminjuwä iquauñi, äpäsändqiyäwqatqanğuwänğa, iquauqä wäunui qui imäkñgqeqä. ³⁷ Iinjä ätimäukqeuni, gapmanqä iqua ämaqueuqä yoqä meqanğuwänğani, Jutasi Galilisanä iqu ätimäuqe, ämaqä hñqua qua miqä iquatä mäkä humbnqä äwqä äwivauqumuatkqe. Iqueni-pqe, qu pizqä äpäsäpu, ga iquenyqä qänaknä iminjuwä iquauñi, äpäsändqiyäwqatkuwi. ³⁸ Täñğani nyi he etqänä. He ämaqä tquauñi, nätmätqä hui miwimäqä ipu, hiñuinä qumbiyä. Ii tiinjqä. Ne maqñqe. Wäunjuä tä, iquauqä knuä indqänqä duta timäuquti, ä Goti Hanjuwä Iqueqä duta timäuqutiyä? Qu quwqä knuä indqänqä duta imäkqanğpqe, qui imäkñnñqiyä. ³⁹ Iinjä etanği, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä-kiuä imäkqanğutqe, he a änä makiqätqä ipñqäüä. Iinjä, he Goti Hanjuwä Iquätä mäkä-hunqä enqä-panä epñqäüä” ätukqe.

Inğani, naqä iqua, Gämeliyoli iqueä mañi qänaknä ipu, tiinjä ikuwi. ⁴⁰ Qu ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquau tääqä ätuätumapiyyi, ämaqä hñqua, iquau jävqä päkpnqä ätukuwi. E imäkpiyyitani, qu iquauñi, Jisasi Iqueä yoqe anğumä matqä ipñqä pmua imäkäpu, hiñuinä äqunäwatkuwi. ⁴¹ Inğani ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, ämaqä miqä iquau ävämañi, aquvänä ipu yäpaqä mänğisa äpäukuwi. Goti Hanjuwä Iqu, iqua Jisasi Iqueqä yoqä duta wombä mapñqä, hiñuinä äqunğenqä aquvänä ikuwi.

⁴² Itanği hiunji ique-ique, qu hiqäva-imäkqä anjutä, ämaqä hñquauqä anjutä, näqñqä äväkäminjuwi. Qu mäwquatämäuqä ipu, kuknuä anğua we-hunqä-täñi, awä tiinjä ätumiñuwi. “Kraisi ne mineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, Jisasi Iqu Qäqueqä.”

6

Iqua, yätamäqä vqä 7 iquau, atäunjuä ikuwiñqä

¹ Inğani ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, kuapänä timäutqätanğuwänğani, ämaqä kinä nämđanä, Grikä iquauqä anğä-kuknuä tqä

iqua, ämaqä Israitqä iquauqä anä-kuknjuä tqä iquau, äkasuwä tiinjä ätukuwi. “Hiunji ique-iqueni, he qokä-apäkä buayänqä äwa iqanquwä iquau, yätamakqä äväpiyänqä, nesanä apäqñqä iuauni, mäwqä itqänäuä” ätukuwi. ² Inqani ämaqä, Jisasi Iqu kuknjuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, quuvqä heqiyqä eeqänänä iquau täaqä ätuätumapiyi, tiinjä ätukuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui, hiñuinä äqunätanä buayinä iwäsäumitatque, ii ängwä hmanjqä. ³ Inji, tatqä-guäka iquenä, hiyaqä awä iqinjä ämaqä suqä ängwänänä iqä 7 iquau atäunjuä ipiyä! Qu yoqä ängwänä äqombu, Dñä Ängwä Iqu iquau kuapänä munätanji epu, ä näqñqä ängwä kuapä-tänä iquau, atäunjuä ipiyä. Inji ämaqä iqua, buayä iwäsäuqäpñqäuä. ⁴ Inäqe ne neqä-neuäñi, hea ique-ique Goti Hanjuwä Iquenyqä täaqä ätuätanä, qokä-apäkä iquau, Iqueqä kuknui awä tqauñqunä” ätukuwi.

⁵ Qu e tquanquwinqe, qokä-apäkä eeqänänji kiinjä qe äwinqqe. Inji qu Stipenä iqu, quuvqä heqiyqä yänänäqñqä-tänä-qu eä, Dñä Ängwä Iqu kuapänä ämunätanqqä ique, atäunjuä ikuwi. Iqutäñi, qu Pilipä ique, Plokolusi ique, Nikanolä ique, Timonä ique, Pamnasi ique, Nikolasi ique, iquau atäunjuä ikuwi. Nikolasi iqu Andiyokätanä eä, Israitqä iquautanä hma etanqqä-qe, Goti Hanjuwä Ique qänaknä iqä-qu qänqanä ätimäukqe. ⁶ Qu iquau atäunjuä ipiyi, kuknjuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä hiñuä iqi ätqätekuwi. Inqani ämaqä kuknjuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iqua, qu wäunjuä tä imäpñqä ätepu, hipa haqeqi äwiyäpu, Naqä Iquenyqä täaqä ätkuwi.

⁷ Inqani Goti Hanjuwä Iqueuä kuknui, im-imä äukqe. Itani Jerusälemä iunji, qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iqua, kuapänä ätimäukuwi. Hiqäva-imäqä iquautanä kuapänänä-pqe, quuvqä eqiyäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknjuinqä qänaknä ikuwi.

Qu Stipenä ique a äkiqätäpu, kuknjuä ämitkuwinqä

⁸ Goti Hanjuwä Iqu Stipenä iqueni, ängwä iwimäkätä yänänäqñqä vqanji, iqu wäunjuä ämaqä mimäqänänä huitanä-huitanä di, qokä-apäkä awä iqisa imäkminqe. ⁹ Inqani ämaqä hñqua, Stipenä iqueni, kuknjuä mäkä enqä-pa äunminjuwi. Ämaqä iinjä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä hñquesanä iquae. Anä iqueni, “ämaqä qänqanä wäunjuä hiñginä äwiminjuwä iquauqä anä aquväqñqeqä” ätiminjuwi. Anä iqueni, ämaqä anä-himqä Sairinisanä iquatä, anä-himqä Aleksandiyatanä iquatä, itanqa qua naqä Silisiyatanä iquatä, qua naqä Eesiyatanä iquatä äpaquminjuwi. ¹⁰ Kuknjuä mäkä i hünqanquwä-qe, Stipenä iqueni Dñä Ängwä Iqu näqñqä ängwänänji vqanji, qu iqueuä kuknui mäñdi makittqiyqä iminjuwi. ¹¹ Inqani iqua, ämaqä hñquau-mända kuknjuä zä tquanqä, iqua kuknjuä quanji, “Ne Stipenä iqu, Mosisi iquenyqätä, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, kuknjuä quvqä tätqätanji äwiyänjunä” ätukuwi.

¹² Inqani ämaqä, Stipenä iqueni äkasuwä ätnquwä iqua, qu ämaquqätä, ämaqä naqä iquauqätä, kuknjuä-suqenqä näqñqä iquauqätä, äwqe, äwivauqumuatkuwi. Inji qu äupiyi, Stipenä ique a äkiqätäpu, ämaqä miqä naqä eeqänänä iquauqä ätuma äukuwi. ¹³⁻¹⁴ Iqi ätimäupiyi, qu ämaqä quanqä-tqä hui ätuma pñqanquwänqa, qu Stipenä iquenyqä tiinjä ätukuwi. “Ämaqä tqe, tiinjä tqanji äwiyänjunä. ‘Ämaqä Jisasi Nasäretqätanä Iqu, anä tqeni qui imäkätä, suqä Mosisi iqu hiñuiqänä änatapqeqeni, hui-mända iwäsäuniquaqä.’ Iqu iinjä ätqa äpätnqe, hiqäva-imäqä anjuñqätä, neqä kuknjuä-suqenqätä, kuknjuä quvqä ätätnqeqä” ätukuwi. ¹⁵ I tñqanquwänqa, ämaqä iqi äpmapiyä iqua, qu eeqänänji, Stipenä ique hiñuä yänänäqñqä äqunäpiyi, iqueqä hipenjuä iunji, enätqä hñqueqä hipenjuä enqä-pa äqunquwi.

7

Stipenä iqu, ique kuknjuä ämitkuwä iquau, kima ätukqenqä

¹ Inganji hiqäva-imäkkä naqä iqu, Stipenä ique yatnqä tii äwikqe. “Ii naqä-qakuätanä, quanqätanä?”

²⁻³ Iqu e tquanğa, Stipenä iqu, “Tatqä-guäkendä apiqukuendä, qätä nyipiyä” ätukqe. “Neyaqä awiqu Aprähämä iqu, anä-himqä Harenä iunqä mäwqä, qua Mesäpotemiya iu yqänä pmetanğa, Goti We-hunqä Kuapä-tänjә Iqu, ique äwimetä, ‘Si tqä qua täutä, tqä näueqä täutä ävämetnä, qua Nyi ämäktquamqä dunqä uvä’ ätukqeqä. ⁴ Inganji Aprähämä iqu, Kaländiya iquauqä qua iu ävämanji, iqu äwätä anä-himqä Harenä iu äpmakqeqä. Iqisanji, iqueqä kaniqu äpäkonganğa, Goti Hanjuwä Iqu ique qua he äpmeñuwä täunqä ändowatkqeqä. ⁵ Iqu täqi timäuqanğa, qua näweqä metnqe, Goti Hanjuwä Iqu qua hui mäwqä itä, ‘Qänakndanji Nyi qua tä tqätä, tqä taqä-tawäkauqätä hetapmninqeqä,’ ätukqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, Aprähämä iqu ymeqä maeqä pmetanğa, kukñuä iinj, inğa ätukqeqä. ⁶ Itanğa iquenji, tiinjä-pqä inä ätukqeqä. ‘Tqä taqä-tawäka epqä iqua, qu äwäpu, qua ämaqä hñquauä-tänjә iqi pmapnuwiqä. Ämaqä iqinjә iqua, iquaunji, quwqä wäunjuä-wiyqä hiñginqä-qua pmapnqä iwimäkäpu, quvqä itqueqäpnuwiqä. Inyanä wimetqätanğuti, quväukuä 400 e pmetpnuwiqä. ⁷ Qänakndanji ämaqä suqä quvqä e itquamipqä iquaunji, Nyi hanjә-iqä wimniqeqä. Inganji tqä taqä-tawäka iqua, qua iunji ävämapiyi, täqinyqä äpäpu, Nyaqä yoqe, haqeqä ämamäupu, pmapnuwiqä’ ätukqeqä. ⁸ Iinjә ätuäqetani, tiinjә ätukqeqä. ‘Nyi kukñuä ätätmä eqäqä tä, i witäninqä, Nyi si suqä huiwä häuä ktäuqe ktapmqänä.’ Aprähämä iqu näqñqä iinjә ämeqe, apäki Aisakä ique ämikqeunji, hiunji 8 päwqanğa, ymeqä iqueqä huiwi häuä äktäukqeqä. Inji Aisakä iqu, Jekopä iquenji asänä imäkkqeqä. Itanji Jekopä iqu neyaqä awäka 12 iquaunji, asänä imäkkqeqä.

⁹⁻¹⁰ Jekopä iqueqä ymeqä iqua, qu kängua Josepä iquenyqä wiunqä ipu, ique, ämaqä huiziquau, mbqä mapnqä vqanğuwänğa, iqu Isipä iunji, wäunjuä-wiyqä hiñginqä-qu äpmaminqeqä. Inganji Goti Hanjuwä Iqu, iqtä anä äpme, hanjә-iqä eeqänänji huätä ämätnämäutä, yätamakqä äwiminqeqä. Iqu ique näqñqä äñguänänji vqanği, ämiqä naqä Isipä iutanjә iqu, iquenyqä wiñganği, ique atäunjuä äwikqeqä. Iqu Isipä iu ämaqä naqä äpmetä, ämiqä naqä iqueqä nätmätqä eeqänänjә anjә iunjә-pqe, ämiminqeqä.

¹¹ Qänakndanji qua eeqänänjә Isipä iunitä, Kenanä-pqä iunitä, buayä dä naqänänjә timäuqanği, ämaqä-pqe hanjә-iqä naqä meqanğuwänğa, neyaqä atqä-awäka-pqe, buayä mämoqumueqä iminjuwiqä. ¹² Inganji Jekopä iqu, ‘Kuä-witqä Isipä du äwinä’ tqanğä äwiyäqe, iqu neyaqä awäkaunji, Isipä iunqe kinğanänji ändowatkqeqä. ¹³ Qu anğunji Isipä iunqä uwqanğuwänğanji, Josepä iqu qutaqaunji, ‘Nyi Josepä iqunjqä’ ätukqeqä. Ämaqä miqä naqä iqu, Josepä iqueqä kanmqätä, kutaqä-känguäkaunqätänji, inğanä näqñqä ekqeqä. ¹⁴ Inganji Josepä iqu, kaniquenyqä kukñuä ändowatätä, iqu iqueqä ämaqä iquatä, Isipä iu anä pmapnqä itumakqe. Qokä-apäkä eeqänänji, 75 äwokuwiqä. ¹⁵ Inganji Jekopä iqu, Isipänqä e äquveqäkqe, qänakndanji äpäkongqeqä. Itanğa neyaqä awiqukua-pqe, inä äpäkonguwiqä. ¹⁶ Iquauqä huiwi, anjә-himqä Sekemänqä anğu ämä äpäpu, qua äptekuwiqä. Ämaqä qua pñqä Sekemä iunji, hiñjuiqänänji Aprähämä iqu, Hamo iqueqä ymeqä iquau mbqä ikqeqä.

¹⁷ Nätmätqä tä, Goti Hanjuwä Iqu, Aprähämä ique qänğinğa ätukqä-pa timäutnqä itqätanğa, Isipä iunji, ämaqä Israitqä iqua kuapänä eqiyämanguwiqä. ¹⁸ Inganji, ämiqä naqä, Josepä iquenyqä maqñqä hñqu, Isipä iu äpmakqeqä. ¹⁹ Iqu neyaqä atqä-awäkau quanğä enqä-panjә imäkätä, suqä quvqä itquetä, yänänänqñqä tquanği, iqua ymeqä dänjә iquaunji, yäpaqä mängisa äpäkombnqä ämatnämäuminjuwiqä.

²⁰ Hea inğanji, Mosisi iqueqä känai, ique ämikqeqä. Goti Hanjuwä Iqu, ‘ymeqä tqu anğuiqä’ kñuä äwikqeqä. Qu iquenji, qanjuä hñquaqi-hñque päwqanğanqä,

kaniqueqä anjä iunji, änguänänjä ämiminjuwiqä. ²¹ Qänakñi, qu yäpaqänggisa matnämäuqanjuwängga, ämiqä naqä iqueqä meqi ämetä, iqueni iyyqä ymeqä enqä-pa ämiminjeqä. ²² Isipä pmeqä iqua, iquauä näqñqä eegänänji ique ämotqueqanjuwängga, iqu naqä-qu eätä, kukñuä änguänänjä tqä-qu eätä, wäunjuä yänänäqñqä imäqä-qu ekqeqä.

²³ Iqueqä quväukui 40 ae äpäwqanjanji, iqu, iqueqä käyämaqä Israitqä iquauñqä kñuä indqänätä, hinjuä qunätñqä äukqeqä. ²⁴ Iqu äwäqe, ämaqä Isipätanjä hñqu, Israitqä hñque quvqä itquetqätanji äqunäqe, Israitqä ique yätamakqä ävätä, Isipä pmeqä ique quvqä kima ävätä, pizqä äpäkkqeqä. ²⁵ Iqu e imäkätäqanjanji, kñuä tiinjä äwiminjeqä. 'Israitqä iqua nyinyqe, näqñqä tiinjä mapñqäuä. "Goti Hanjuwä Iqu Mosisi iquesa, ne änewewqatänqiyä." ' Inäqe qu iinjqe, maqñqä eminjuwiqä. ²⁶ Hiunji awinjanji, iqu Israitqä hñquaqu mäkä hunätqätanjinjä äqunäqe, iquaqu äwqä naqä-hñqunä nyiyñqä itamakätñqä äwinyätä, 'Äi, sunqä mäkä hunätqäninyqä? Qenguengiyqä' ätukqeqä. ²⁷ I tquanğa, huizique quvqä itquaminqä iqu, Mosisi ique ävqutäwqatätä, 'Si, ne ämineyätinä, jänä inemäktñqenqe, tqu äktqäwä? ²⁸ Huäqñi si ämaqä Isipä pmeqä ique äpäknä-pa, tängjanji nyi-pqe pizqä bäktñqätanä?' ätukqeqä. ²⁹ Ii tquanğqenqe, Mosisi iqu Isipä äväma, qua Mitiyanänqä zä äwäqe, qua huitanjä-qu eä, iqi äpmaminjeqä. Iqu iqi äpme, ymeqä qokä hñquaqu eämakqeqä.

³⁰ Inğanji quväukuä 40 ae äpäwqanğa, enätqä hñqu, Mosisi ique wimetñqä äquvepätä, anjä avqñqä imä, qoqonjä Säna iunji, zä wänqä hmbiyqä äpa iuta, tä hänaqä sätqätanğqä yäpä inggisa äpmakqeqä. ³¹ Mosisi iqu hinjuä iinjä äqunäqe, kñuä kuapanä indqänğqeqä. Iqu hinjuä änguänä qunmätä qäqiqi päwqanğa, Goti Hanjuwä Naqä Iqu, iqueni tiinjä ätukqeqä. ³² 'Nyi tqä tawäka, Aprähämä iqueqä, Aisakä iqueqä, ä Jekopä iqueqä, Goti Hanjuwä Iqunjqä.' I tquanğa, Mosisi iqu yäunjuä-yäunjuä itä, hinjuä qunqänqe zä äwinğqeqä.

³³ Iqu i imäqanğa, Naqä Iqu tii ätukqeqä. 'Qua si pämä ätqäunjinji, ii Nqeqä. Iinjqe, si tqä yukä ämuasmäni huätä hiquveyä. ³⁴ Nyaqä ämaqä iqua, Isipä iunji, hanjä-iqä ämepu tääqä dqanjuwi, Nyi hinjuä äqunätmä, qätä ae äwiyänänä. Iinjä etanji, Nyi, Isipä pmeqä iquauqä hipa iuta, anğu itmamqä äpqänä. Tängjanji si Isipänqä anğu utñqä äkndowatqänä,' ätukqeqä.

³⁵ Mosisi iqueni, Israitqä iqua kinğanänji hngisanä itquepu, 'Si ne ämineyätinä jänä inemäktñqenqe, tqu äktqäwä?' ätukuwä-qenä-qe, Goti Hanjuwä Iqu iqueni, iquau ämitä, anğumä ätuma päniñqä ändowatkqeqä. Enätqä, zä wänqä iu ätqäukqä iqu, Mosisi iqu wäunjuä imäkätñqä yätamakqä vquätñqä, Iqu ändowatkqeqä. ³⁶ Isipä iutä, eqä-pñä häñesqä iutä, anjä avqñqä iutä, Mosisi iqu wäunjuä huitanjä-huitanjä ämaqä mimäqänänjä di imäkätä, ämaqä iquau ämitimäukqeqä. Anjä avqñqä iunji, qu quväukuä 40 äpmaminjuwiqä. ³⁷ Ämaqä iinjä iqunä, Israitqä iquau tii ätukqe. 'Ämaqä hinjuä-tqä nyi enqä-panjä-qu hiätñqenqe, Goti Hanjuwä Iqu, hiqä hita-hinğua hñque, atäunjuä väniqeqä.' ³⁸ Itanğa neyaqä atqä-awäkiqua, anjä avqñqä iunji, aquvä äqämbu pmetanjuwängganji, Mosisi iinjä iqunä iquatä anä äpmaminjuwiqä. Ga qoqonjä Säna iytunji, iqutä, enätqä hñqutä, kukñuä ätkiyiqä. Goti Hanjuwä Iqueuä kukñuä hänjä-pmeqä-tänji ämakqe, ne awä änatqa pqäpnuwänqä ämakqeqä.

³⁹⁻⁴⁰ Iqueni neyaqä awäkiqua, qätä wiyqänqä mäwinqä itä, hngisanä itquepu, Isipä iunqä anğu upñqä kiinjä äwinyätä, Aronä ique tiinjä ätukuwiqä. 'Ne maqñqeqä. Mosisi, ne Isipä du inetmakqä iqueni, squä wimequtiyä? Inji hinjuqä nemepu, hänaqä duta näquatäupñqä, si, nenyqä goti hñqua imäkiyä' ätukuwiqä. ⁴¹ Inğanji qu golqä hui ämepu, goti quanğä bulumäka meqä enqä-panjä hñque imäkäpu, iquenyqä hiqäva äqiyäpiyitanji, goti iquauqä hipaetä imäkkuwinqä

aquvänä iminjuwiqä. ⁴² Iinjñqe Goti Hanjuwä Iqu, iqua mäptqä iquenyqätä, qajuä iquenyqätä, qätäqueqä iquaunqätä, aquvänä ipu, qonjä qäyä woktäpñqänä tuwä äwiyätä, hinjuinä äqunqeqä. Ii ätimäukqenqe, hinjuä-tqä iquaunqä bukä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tiinjä äqänänä.

'Israitqä iquenä, he anjä avqñqä du, quväuukuä 40 äpmapiyänqani, he bulumäka, sipsipqä, meme, tä ikepu, hiqäva äqäminjuwi, Nyinyqä äyä äqäminjuwätanä? Ii oeyqä. 43 He goti quanqä iquaquinyqä qonjä woktäupñqe, Molekä iquenyqä namnä anjä ämätäpu, Repanä iquenyqä qätäqueqä enqä-panjä ktqä imäkkuwiqä. Nätmatqä iquaquini, he qäsä äma ikäminjuwiqä. Iinjä iqanquwiñqe, Nyi Bapilonä-tänjä injgisanqä huätä hendowatmniqeqä, äqänänä" ätukqe.*

⁴⁴ "Neqä awäkiqua, qu anjä avqñqä iu äpmapiyänqani, Goti Hanjuwä Iqueqä namnä anjä kuinä-tänjä äpmaminjuwiqä. Namnä anjä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu iquaunji, kukñuä naqä-qakui äwiminqeqä. Qu anjä ique ämätäpiyänqani, nätmatqä eeqänänji Goti Hanjuwä Iqu, Mosisi ique ämotquakqä-pa imäkmijnjuwiqä.

⁴⁵ Qanakndani iquaunqä ymeqä iqua, anjä iqueni ämapiyi, qu Josuwa iqtä, ämaqä hñquauä qua mapñqä qäsä äma äpkuwiqä. Inqani Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä qua iu äpmaminjuwä iquaun huätä väqiyqanqa, qu anji ii ämätkuwi, ämiqä naqä Dewiti iqu äpmetäqänqanqä ämiminjuwiqä. ⁴⁶ Dewiti iqu, Goti Hanjuwä Iqu äñguänänjä iwimäkätqätanqenqä, iqu Iqueni, 'Jekopä iqueqä Goti Hanjuwä Iquki, nyi Sinyqä anjä äñguänänjä hñqu matmqänä, hinjuinä ñqänjä,' ätukqeqä. ⁴⁷ Dewiti iqu iinjä ätukqä-qe, Solomonä iqu-mända Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkkä anji, qe ämätqeqä. ⁴⁸ Iinjä etanqä-qe, ämaqä iqua anjä ämätppä iunji, Goti Haqä Yätutanjä Naqä Iqu mäpmeqä yänä. Ii hinjuä-tqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äqäkkä-panjqä.

⁴⁹ *'Ämaqä naqä iqua, zä-hawä iu quamä äpmeñuwä-pa, Nyaqä zä-hawi, qäukuiqä. Itanqa quae, Nqä yuki qutati haqeqi äumä äpmeñänä. He Nyinyqä anji, äkitani mätpñqäwä? Nqä anjä hapä pmeqänqeqe, äñgi mätnänä? 50 Nätmatqä eeqänänji Nyaqä hipaetanä imäkkqeqä,† ätätä äqänänä" ätukqe.*

⁵¹ Inqani Stipenä iqu, ämaqä miqä naqä iquaunji, tiinjä inä ätukqe. "He ämaqä hñgisanä iquenjqä. He Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipu, Iqueqä kukñui qätä mäwiqqä iquenjqä. Ii tiinjqä. Hiqä tawäkiqua hinjuiqänä imäkmijnjuwä-pa, he Dnjä Äñguä Iqueni, hea ique-ique hñgisanä itquetqänjuwiqä. ⁵² Hiqä tawäkiqua, hinjuä-tqä hinjuiqänä äpmaminjuwä iquaunji, eeqäpnä quvqä iwimäkmijnjuwiqä. Itanqa 'Ämaqä Jänänänjä Iqä Iqu, äpaniqeqä' ätminjuwä iquaunjä-pqe, qu pizqä äyä äpäkkuwiqä. Inji Ämaqä Jänänänjä Iquenyqe, he täkkä ämaepu, pizqä ae äpäkkuwiqä. ⁵³ He Goti Hanjuwä Iqueuä kukñuä-suqe, enätqä iquaunqä hipa iutanji, ae qäyä ämakuwänqä, qänaknänji miqä itqänjuwenjqä" ätukqe.

Qu Stipenä ique, hikä äpäkkuwiñqä

⁵⁴ I tquanqä äwipiyyi, ämaqä miqä naqä eeqänänjä iqua, iquenyqä äwqä quvqä äwinyätä, hiqanji manqtäsqukuä ämäukuwi. ⁵⁵ Ii iqanquwänqä, Dnjä Äñguä Iqu Stipenä iqueni kuapänä munqanqa, iqu hinjui, qäukuä haqä yätu ämäqunäqe, nätmatqä, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä motqueqä witanqñqätä, Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa tqäutanqñqätä äqunqeqe. ⁵⁶ I äqunäqe, "Hinjuä qumbiyä! Nyi qäukuä qñqanjä äutanätanqñqätä, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hipa ämuangisa tqäutanqñqätä, hinjuä äqunänänä" ätukqe. ⁵⁷ I tquanqä, iqua manjä yänänäqñqä ätäpu, qätä a äpmuäknäpu, pämä ätqäupu maqänä äupiyyi, Stipenä ique a äkiqätkuwi. ⁵⁸ Ique a äkiqätpiyyi, anjä-himqä yäpaqä mäñgisa ätuma äpäwäpu, hikä pizqä äpäkkuwi. Qu iinjä mimäkkänqä,

* 7:43 Amosi 5:25-27 † 7:50 Asayä 66:1-2

ämaqä hññangaqä quañgä ätukuwä iqua, iquauqä gquä quäuqä äquvätäpu, hiknä hñqueqä yukä-tänjä qäqiqi ekuwi. Iqueqä yoqe, Soli ique. ⁵⁹ Qu Stipenä ique hikä pizqä pästätanguwänga, iqu tääqä ätätä, “Nqä Naqä Jisasi Iquki, nqä quuvqä indmayä” ätukqe. ⁶⁰ I ätuäqetani, iqu qonjä äuktäutä, tääqä yänänäqñqä, “Naqä Iquki, Si iquauqä suqä quvqenqe, kima mäwqä panä!” ätukqe. E ätuäqetani, äpäkonqge.

Qu Stipenä ique suqä tä iwimäqqañguwängani, Soli iqu, “Qäyunä äyä imäqäuä” knjä äwikqe.‡

8

Soli iqu, quuvqä heqiyqä iquau qui imäkätñqä ipäqäkqenqä

¹ Hiunji Stipenä ique äpäkkuwängani, Jerusälemä iunji, ämaqä, Naqä Iqueqä yoqeu aquväqñqä iquau, quvqä itquapñqä ipäqäkuwi. Quvqä e iwitqueqa uwqañguwänga, qu eeqäpnä, qua Jutiya iunqätä, qua Sämalija iunqätä, zä im-imä äwekuwi. Ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquanä zä mäwqä ikuwi. ² Qu Stipenä ique pizqä päsqañguwänga, ämaqä suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyätangqä iunä qänaknä iqä hñqua, iqueä huiwi qua äptepiyi, knjä naqänänjä äqäkuwi. ³ Inäqge Soli iqu, ämaqä, Naqä Iqueqä yoqeu aquväqñqä iquauñi, quvqä itquetñqä ipäqäkqe. Iqu iquauqä anjä eeqänänjä iu äwimayäkitä, yäpä ingisa äwätä, qokä iquautä, apäkä iuautä, eyqiyäma äwätä, guä äkiqiyäminqe.

Qu, Sämalija iu kukñuä awä ätumiñuwinqä

⁴ Qokä-apäkä zä äwekuwä iqua, kukñuä äñguänäñi awä ätuäkäminjuwi. ⁵ Iquautañä Pilipä iqu, anjä-himqä Sämalija iunqä äwiqe, Kraisi Iquenyqä kukñuä äñgui, iqi awä ätuminqe. ⁶ Qokä-apäkä kuapänäñi, qu Pilipä iqueuä kukñuä qätä äwiyäpu, iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di imäkqañgi äqumbiyinqe, iqueuä kukñui, qätä äñguänä äwipu äpmaminjuwi. ⁷ Ii tiinji. Dñä quvqä kuapänänjä iqua, ämaqä iuta zäaqä ätäpu ävämeqaunqä, ämaqä yänjä-a quvqä iquatä, yukä quvqä iquatä, äñguä qe imänqguwi. ⁸ E imänqañgä äqumbiyi, ämaqä anjä-himqä iutani, aquvänä qe ikuwi.

⁹ Anjä-himqä iunji, ämaqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Saimonä ique. Pilipä iqu matimäuqañgani, iqu paaqä huitañä-huitañä imäkätä, Sämalija pmeqe yäunjuä ipñqä iwimäkätä, “Nyi ämaqä naqunjqä” ätminqe. ¹⁰ E imäkätqätangqenqä, ämaqä naqä iquatä, ämaqä hinqinqä iquatä, qu, “Ämaqä tqe, Goti Iqueuä yänänäqñqeqä” ätnäpu, iqueqä kukñui qätä äñguänä äwiminjuwi. ¹¹ Iqu paaqä hñqañqä imäkqa wätqätangqenqe, qu iinjä iminjuwi. ¹² Pilipä iqu, kukñuä äñguä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunqätä, Jisasi Kraisi Iqueuä yoqeuñqätä, awä tuätqätangqenqä, qokä-apäkä qäsäñi, qu ‘naqä-qakuiqä’ knjä indqämbiyi, quuvqä eqiyäpu, asnjä ämakuwä. ¹³ Itañga Saimonä iqu-pqe, “Naqä-qakuiqä” knjä indqänäqge, asnjä ämetä, Pilipä iqutä qañä anä ikäminjiyi. E ikisiyängani, Pilipä iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä huitañä-huitañä imäkqañgi äqunäqge, iqu yäunjuä iminqe.

¹⁴ Ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä, Jerusälemä iu yqänä äpmaminjuwä iqua, “Sämalija pmeqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui ae ämeqäuä” tqañgä äwipiyi, qu Pitä iquesä, Jonä iquesä, iquau wimayñqä ändowatkuwi. ¹⁵⁻¹⁶ Sämalija pmeqä iqua, Jisasi Iqueuä yoqeta asnjä meqañguwänga, Dñä Äñguä Iqu mäwimeqä yqänä etañgi, Pitä iqutä, Jonä iqutä ätimäyi, Dñä Äñguä Iqu iquau munätñqä, Goti Hanjuwä Ique tääqä ätukiyi. ¹⁷ Iquaqu tääqä äsuiyi, hipae ämaqä iquauqä nyuänjä haqeqä hiqañgiyänga, Dñä Äñguä Iqu iquau qe äwimakqe.

‡ 7:60 Kukñuä tqe, 8:1 iqesaniyi. Näqñqä-tänjä iqua, ii 7:60 qäsä etangqenqe, ii äñguänäñiqä indqänätqänjä.

¹⁸ Saimonä iqu, iquaqu i iqanġinyä, ämaqä Dñä Ängüä Ique äyä meqanġä äqunäqē, iqu iquaqui mbqä wimätä ikqē. ¹⁹ Iqu iinjä itä, tiinjä qe ätukqē. “Nyi ämaqä hñque hipae haqēqä eqanġa, iqu Dñä Ängüä Ique meniqa diñqē, qe yänänäqñqä tä, nyi-pqe inä dapinyqä” ätukqē.

²⁰ I tquanġa, Pitä iqu kimañi, “ ‘Nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu ävätñqē, nyi mbqä imqänä’ kñuä äkiyqetani, tqä mbqetä, tqä-täuätä, qui anä imäknyiyñqinyqä” ätukqē. ²¹ “Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqini, tqä kñuä indqänqē, jänä hma etanġi, Goti Hanjuwä Iqueqä wäunjuä ne imäkätunqēuñi, si anä mämpeqänänñiqä. ²² Tqä kñui äkunmäknätnä, suqä quvqä tqueni, ävquatämäutnä, Naqä Iqueuä yätamäkqenqä yatñqä wiyä! Si ii imäkñi, Iqu tqä kñuä indqänqä quvqē, huätä makmäunqutiyä, mämakmäuqä yänqutiyä? ²³ Si yänänäqñqenqä hiñuä aowä qänätqätanġnä äkqänmä, ii äktqänä. Suqä ii, marasingä quvqä enqä-pa, saqä kñuä indqänqē qui ikimäkätqänä. Suqä quvqē, guä enqä-pa kikiqäyäutanġi äkqänänänä” ätukqē.

²⁴ I tquanġa, Saimonä iqu kimañi, “Nätmatqä qe ändqiyi mänyimeqä yätñqē, Goti Hanjuwä Iqu hanjuä nyimäkätñqä, tääqä suinyqä” ätukqē.

²⁵ Inġani ämaqä kukñuä awä siyñqä ändowatkqä iquaqu, Pitä iquä, Jonä iquä, nätmatqä hiñuä äqunminiñqätä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinñqätä, awä qäpu äsuiyi, iquaqu Jerusälemänqä anġi wiyñqä ävämakiyi. Qanä äwäsiyänġani, Sämalija pmeqä iuqä anä-himqä kuapanänä iunji, kukñuä anġui awä ätqäumiñji.

Pilipä iqu, ämaqä Aprikatanä hñque, kukñuä awä ätukqenqä

²⁶ Naqä Iqueqä enätqä hñqu, Pilipä ique tiinjä ätukqē. “Si pämä ätqäutnä, Sämaliyatanä mäwqä inġisanqä äwitnä, hänaqä Jerusälemätani, anä-himqä Gasa bunqä änyeaqñqē ätimäutnä quveqäyä!” ätukqē. Hänaqä iqu, qua aväqñqä-tänjä iu änyeaqenä. ²⁷ I tquanġa, Pilipä iqu pämä ätqäutä qe äukqē. Hänaqä iqu ätimäuqē, iqu Itopiya pmeqä ämaqä naqä hñque äqunqē. Ämaqä iqu apäkä Itopiya iu miqä naqä iyyqä wäunjuä miqetanä ique. Ämaqä iu pmeqē, quwqä apäkä naqä iinyqē, “Ii kandisiyqä” ätminiwi. Ämaqä tqu ya äyänqä-qu eä, iyyqä mbqä eeqänänji miqä ique. Inġani iqu Goti Hanjuwä Ique qonä äwöktäutä, Iqueqä yoqä haqēqä mamäutñqä Jerusälemänqä äpkqē. ²⁸ Jerusälemä iu ae äpmeqetani, anġu wätñqä imäkñätä, iqueqä kalisi haqēqi äpme, hiñuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqē, a täuqämanminqē.

²⁹ Inġani Dñä Ängüä Iqu Pilipä iqueni tiinjä ätukqē. “Si kalisi-tänjä qäqiqi äwätinä, qanä anä winyqä.” ³⁰ I tquanġa, Pilipä iqu, iqu-tänjä qäqi maqänä äwäqē, ämaqä iqu, hiñuä-tqä Asayä iqu bukä äqäkqē, a täutqätanġi äwiyäqē, “Kukñuä iunji kiqä quatinqē, si näqñqä ae ämenyä, ä mämeqä inyä?” ätukqē.

³¹ Ga, ämaqä iqu kimañi, “Ämaqä hma eätqē, kukñuä quatinqē, nyi näqñqä äänä himqäwä? Si äyapätinä, kalisi täu, nyitä quamä anä äpmeyä” ätukqē. ³² Iqu bukä a ätäukqä iunji, tiinjä tnätanġiyi.

*“Sipsipqä äpäkpñqä ätuma äwquwä-pani, qu iqueni, asä iinjä ätuma äukuwi. Itanġa sipsipqä meqä kiqä ae, ätävätqätanġuwänġa zääqä matqä iqäqä-pa, iqu kukñuä matqä e ikqē. ³³ Qu iqueni, mäñdi äkittqiyäpu, kukñui qäyunä mämitqä ikuwi. Iqu ymeqä maeqänġa aanqä imäkqanġuwitanġi, iqueqä kaqä-kawäkaunqē, matqä ipnuwiqä”** ätä äyä äqänänä.

³⁴ Ämaqä iqu kukñuä tä a qäpu ätäuqē, Pilipä ique tiinjä ätukqē. “Nyi yatñqä äkiyqänä. Ämaqä hiñuä-tqä iqu, tquenyqä ätkqäwä? Iqueqä-kiuänqä ätkqätanä, hñquenyqä ätkqätanä?”

* 8:33 Asayä 53:7-8

³⁵ Itañi, Pilipä iqu, Jisasi Iquenyqä kukñuä änguinqä awä ätukqe. Iqu kukñuä, ämaqä iqu a ae ätäukqä quatinqä ganä ätuäqe, kukñuä huizinqä-pqä inä ätukqe. ³⁶⁻³⁷ Iquaqu hänaqeu äwqinjaqänyiyi, eqä hñque ätimäyi, ämaqä iqu, “Hiñuä qunyä! Eqä täqinqä. Nyi asñi, ämamqätanä, mämeqä imqätanä?” ätukqe.†

³⁸ I ätuäqetani, iqu kalisi miqä iqueni, “Si hosi eyqiyämetnä, iqi pmetnqä imäkiyä” ätukqe. Inğani Pilipä iqutä, ämaqä iqutä, eqä bunqä äwäyi, ämaqä iqueni, Pilipä iqu asñä qe äqäkqe. ³⁹ Iquaqu eqä mämdani äyapätqätanqiyänqä, Naqä Iqueqä Dñä Ängüä Iqu, Pilipä iqueni, maqänä ätuma äwekqe. Ämaqä iqu aquvänä itä, iqueqä hänaqeu äwäqe, iqueni anqumä hiñuä mäqunquä ikqe. ⁴⁰ Inğani Pilipä iqu, “Tä nyi anä-himqä Asändotä iu ätqäuanänä” kñuä ämakqe. Iqisani, iqu anä-himqä eeqänänä iunji, Jisasi Iquenyqä kukñuä ängüanäni, awä ätuäkäminqe. Iqu awä e ätquani, anä-himqä Sisariya du ätuäqitimäukqe.

9

Soli iqu kñuä äkunmänkätä, quuvqä eqäkqenqä

¹ Inğani Soli iqu Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquau qui imäkätä pizqä päsätñqä kukñuä yänänäqñqä yqänä ätminqe. ² Itañi, iqu hiqäva-imäkqä naqä iquenyqä äwäqe, “Si, Israitqä, anä-himqä Dämaskasi iu pmeqä iquauqä, anä aquväqñqä iu miqä naqä iquenyqä, pipa äqiyätnä dapiyä” ätukqe. Iqu iinñä tquanga, iqu pipa iunji, kukñui tiinñä äqiyätä äwikqe. “Soli iqu, qokä-pqä apäkä-pqä Jisasi Iqueqä hänaqä iu wätqätanquwä iquau ämoqumuetäqe, guä äkiqiyäutä, Jerusälemänqä ätuma päniqeqä” ätätä äqäkqe.

³ Inğani Soli iqu, Jerusälemä iu äväma äwäqe, Dämaskasi iu timäutñqä qäqi wätqätanqä, maqänänäni qäukuä haqä yätutanä we-hunqe, nyuauä enqä-pani, ique äwimakqe. ⁴ Wimeqanqä, iqu qua iqi äpäknäqe, ämaqä hñqueqä manitani, “Soli iquki, Soli iquki, si Nyi sunqä qui nyimäkätqäninyä?” tquangi äwikqe. ⁵ Iinñä äwiyäqe, “Naqä Iquki, Si Tqukikä?” tquanga, kimanji, “Nyi Jisasi Iqunqä. Ämaqä si qui imäkätqäni, ii Nyinjqä” ätukqe. ⁶ “Inäqe si pämä ätqäutnä, anä-himqä yäpä inqisa paquvä! Iqini nätmätqä si imäktninqe, ämaqä hñqu si awä ktänqiyä” ätukqe.

⁷ Ämaqä, Soli iqutä anä äuminjuwä iqua, qu ämaqä-que, hiñuä mäqunquä maninä tquangi äwipiyyi, kukñuä matqä ätqäuminjuwi. ⁸ Inğani Soli iqu ivatuwänäqe, hiñuä äqänäqä-qe, iqueqä hiñui hea äwäkqe. Iinñä wimeqanqä, qu ique Dämaskasi iunqä, a qe ämäusqänqä äukuwi. ⁹ Iqini, iqueqä hiñui hea yqänä witangi, iqu buayätä, eqätä, manqä, hiunji hñquaqui-hñque äpmaminqe.

¹⁰ Dämaskasi iunji, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hñqu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Anänasi ique. Iqu wätqä enqä-panä äqunätä, Naqä Iqu, “Anänasi iqukiyä” tquangi äwiyäqe, “Nyi täqi äpmenänä” ätukqe.

¹¹ I tquanga, Naqä Iqu, “Si pämä ätqäutnä, hänaqä qu, ‘Jänänijä’ ätätqänjuwä iunqä uvä” ätukqe. “Iqini, ämaqä, Jutasi iqueqä anju pmetanqä hñquenyqä qävqä itnä wimayä! Iqu anä-himqä Tasusi iutanju eä, iqueqä yoqe, Soli iquvi. ¹² Iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä täaqä ätätä, wätqä enqä-pani tiinñä äqunqeqä. Ämaqä hñqu, iqueqä yoqe Anänasi iqu, yäpä yänqisa äwimetä, iqueqä hiñui anqumä ängüä qänätñqä, hipae haqeqi wiyätqätangi äqunqeqä” ätukqe.

¹³⁻¹⁴ I tquanga, Anänasi iqu, “Naqä Iqukiyä, ämaqä iquenyqe, nyi, ämaqä kuapänänä iqua, tiinñä tquangä äwiyänqeqä. ‘Iqu Jerusälemäni, Tqä ämaqä iquauñi, suqä quvqä itquakanji, itañi täqinyqä pätnqe, hiqäva-imäkqä naqä

† **8:36-37** Pipa Grikä pmeqeuqä kukñuä iu äqänänqä huiunji, kukñuä tiinñä-pqä inä ätä äqänä. Pilipä iqu kimanji, “Si quuvqe, hämänänänä eqini, asñi iuta matñqinyä” ätukqe. Inji ämaqä iqu, “Nyi, Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iqueyqe, quuvqä eqiyätqänänä” ätukqe.

iqua, “änguiqä” tqanğä, äpäqe, ämaqä, Tqä yoqenqä quuvqä eqiyäpu, haqeqä äkivauqumuatätqänjuwä iquau, guä kiquyäutnqä äquvepqeğä’ tqanğä, äwiyänqeğä” ätukqe.

¹⁵ Iwä, Naqä Iqu, “Si qanğä uvä” ätukqe. “Ämaqä iinjä iqu, Nyaqä wäunjuä-nyiyqä hiäninqä, Nyi atäunjuä ae iqäqeğä. Iqu, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanği huizi iquautä, anğä-himqä iutanğä miqä iquautä, Israitqä iquautäni, Nyaqä yoqenqä awä tquätnqeğä. ¹⁶ Iqu Nyaqä yoqenqä awä ätuätäqetanği, hanğä-iqetä, tänğä-hunqetä mequätnqä etanği ämotquamqeğä” ätukqe.

¹⁷ Inğanği, Anänasi iqu äwäqe, anğä yäpä ingisa äpaquväqe, iqueğä hipae, Soli iqueğä haqeqi äwiyätä, tiinjä ätukqe. “Tasi-gua Soli iquki, Naqä Jisasi, hänaqä si pätaqetanğnğä iu äkimeqä iqu, sinyqä änändowatqi. Si hiñuä anğumä qnğanğti, Dnğä Änğüä Iqu kuapänä kimetnqä dinğä änändowatqiyä” ätukqe. ¹⁸ Iqu iinjä tquanğa, maqänänği, nätmatqä hiñuä hea iwomäkminğqe, qua mänği päknğanğa, iqu hiñuä anğumä anğüä qe äqänğqe. Inğanği iqu pämä ätqäuqe, asnğä qe ämakqe. ¹⁹ Iinjä iäqetanği, iqu ymisanğä änätä, iqueğä yänänäqñqe, anğumä qe äwimakqe.

Soli iqu, kukñuä ängui, Dämaskasi iu awä ätuminğenqä

Soli iqu hiunği hñquauñi, quuvqä heqiyqä iquatä, Dämaskasi iu anğä äpmaminjuwi. ²⁰ Iqu äpakänä mäpmeqä maqänä ikitä, Israitqä iquauqä anğä aquväqñqä iu äpaquvätä, “Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueğä Ymeqeğä” ätuäkäminğqe. ²¹ Ämaqä qätä äwiyäpiyä iqua, qu eeqänänği yäunjuä ipu, tiinjä ätminjuwi. “Jerusälemänği, ämaqä, Jisasi Iqueğä yoqenqä quuvqä eqiyäpu, haqeqä mamäuqä iquau, qui imäkätñqä iqu, ämaqä tä, qäqeğä. Itanği täqinyqä anğumñi, täqisanğä hñquau guä äkiquyäutä, hiqäva-imäkqä naqä iquauñqä ätuma womätä, äquvepqiya” ätminjuwi.

²² Inğanği, Soli iqueğä kukñuä tqe, yänänäqñqä ätimäutä, Jisasi Iquenyqe, “Iqu Kraisi ämaqä mitnqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iquvqä,” awä jänä ii ätuminğqe. Iqu e tquanğqenqe, Israitqä Dämaskasi iu äpmaminjuwä iquauä knjuä indqänqe, änä mindqänqä ipu, kukñuä matqä ikuwi.

Soli iqu, hanğä-iqenqä mäwiñanği, Dämaskasi iu ävämakqenqä

²³ Hiunği kuapänä ae äpäwqanğa, Israitqä iqua aquvä äqänäpu, Soli ique pizqä päknğqä kukñuä naqä-hñqunä imäkkuwi. ²⁴ Nätmatqä iinğqe, Soli iqu näqñqä ämakqe. Hiunğinğatä, heatqänğatä, Israitqä iqua, ique pizqä päknğqenqe, anğä-himqä iunği, hänaqä eeqänänğä iu, wiwä äqiyäqämaminjuwi. ²⁵ Iinjä etanği, ämaqä, Soli iqu ämotquaminğqä iqua, iquenği heatqänğga anğä-himqä täknğä quäuqänänğä yätunğä ätuma epiyi, iqu hiqokä-qa naqänänğä iu mñganğa, guä äqiyäpiyi, täknğä yäpaqä mäñğisa äqiyäumawatkuwi.

Soli iqu, Jerusälemä iu äpmaminğenqä

²⁶ Qänakndanği, Soli iqu, Jerusälemä iu ätimäuqe, iqu ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquatä, aquvä anğä qämbnğqä imäkminğqe. Iqu iinjä itqätanğa, iqua, “Iqu quuvqä eqiyqiyä” tqanğä äwiyäpiyä-qe, eeqänänği, “Quanğiqä” knjuä vqanği, iquenyqä zä iminjuwi. ²⁷ I etanği, Banäpasi iqu, ique, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiquapñqä ändowatkqä iquauñqä, ätuma äwäqe, iqu iquauñi, Soli iquenyqä kukñuä awä ätukqe. Iqu hänaqä iqi äwätäqänğa, Naqä Ique hiñuä äqunğqenqätä, Naqä Iqu ique kukñuä ätukqenqätä, itanğa Dämaskasi iu äpmeqänğa, Jisasi Iqueğä yoqenqä kukñuä awä yänänäqñqä ätuminğenqätä, ätukqe.

²⁸ Inğanği Soli iqu, iquatä Jerusälemä iu anğä äpmapu, qanğä ikipiyänğanği, iqu zä miqä, Jisasi Iqueğä yoqenqä kukñuä awä ätuminğqe. ²⁹ Iqu Israitqä Grikä iquauä kukñuinä tqä iquatä, kukñuä mäkä äunminjuwi. Iinjä ipiyitanği, qu ique pizqä

päkpñqä iminjuwi. ³⁰ Käta-kännguäkiqwa, qu iinñqä näqñqä ämapiyi, ique anä-himqä Sisariya bunqä ätuma äwäpiyi, iqisanji anä-himqä Tasusi iunqä ändowatkuwi.

³¹ Inğanji qua Jutiya pmeqä, qua Galili pmeqä, qua Sämalija pmeqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iquaunji, ämaqä huizi iqua hanä-iqe mäwqä iqanqä, qu äwqä hanuä imbu, änguä äpmaminjuwi. Dñä Änguä Iqu, iquauqä äwqeuñi, yänänäqñqä iwimäqñangi, qu suqä Naqä Iquenyqä qänaknä iqä iunä, äpmaka äuminjuwi. Itanqa ämaqä kuapanä quuvqä eqiyäpu, huizi iquatä aquvä anä äqänminjuwi.

Pitä iqu, Aniyasi ique änguä iwimäkkqenqä

³² Pitä iqu, eeqänänä iu äkoquväkiqinjanänäqe, anä-himqä Linda iu ätimäuqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iqi äpmaminjuwä iquau äwimakqe. ³³ Anä iunji, iqu ämaqä hñqu, iqueqä yoqe Aniyasi iqu, pmetanji äwimakqe. Iqu yuki nñuä-tänä eä, iqueqä yquvanä iunä pmetanji, quvükuä 8 ämawqätäukqe. ³⁴ Pitä iqu ique äwimeqe, tiñä ätukqe. “Aniyasi iquki, Jisasi Kraisi Iqu si angu änguä ikimäqñiyä. Si ävautnä, tqä yquvanji, jänä imäkiyä.” I tquanğanji, iqu maqänä qe ävaukqe. ³⁵ Inğanji ämaqä eeqänänä, anä-himqä Lindatanä iquatä, quauñuä Salonä pmeqä iquatä, Aniyasi ique hiñuä äqumbiyi, qu kñuä äkunmäknäpu, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

Pitä iqu, Tapita ävauqumuatkqenqä

³⁶ Anä-himqä Jopa iunji, apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hui äpmaminqe. Iiyqä yoqe, Tapita. Yoqä iinji, Grikä iquauqä anä-kukñuii, qu “Dokasiyä” ätminjuwi. Hea ique-iqeuñi, ii suqä änguänänä imäkätä, ämaqä nätmätqänqä äwa iqanquwä iunji, yätamäqä vqä iiyi. ³⁷ Pitä iqu, Linda iu yqänä pmetanqa, ii tänä-yaqä äwimeqe, qe äpäkonqce. Itanqa qu iiyqä huiwi, asñä äqiyäpu, anä hiqñqä haqä imä ekuwi. ³⁸ Anä-himqä Jopa ii, anä-himqä Linda-tänä qäqiqiyi. Ämaqä quuvqä heqiyqä iqua, “Pitä iqu Linda iu äpmenä” tqanqä äwipiyi, qu ämaqä hñquaqui, “Linda pmeqä iqua, ‘Iyää, si äpakä miqä, nenyqä maqänä biyä’ ätqäuä” suiynqä diñqä, ändowatkuwi. ³⁹ I tquanqiyänqa, Pitä iqu ivatuwänätä, iquaqutä qe äukuwi. Iqu äwimeqanqa, qu anä hiqñqä yätunqä ätuma äpekuwi. Yätqänji apäqñqä eeqänänä iua, Pitä iqu-tänä iqi pämä ätqäupu, kñuä äqiyäpu, gquätä, ämuasmänqätä, Dokasi hanä äpmeqänqa imäkkqe, ämotquakuwi. ⁴⁰ Qu i iqanquwänqa, Pitä iqu eeqänänä iquaunji, yäpaqä mängisa ändowätäqe, qonä äuktäutä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätukqe. Inğanji iqu apäkä pizqä i witanqñqä inqi, hiqumuanä äwiyäqe, “Tapitauä, si vayä” ätukqe. I tquanqa, ii hiñuä äqänäqe, ique hiñuä äqunätä, pämä qe äpmakqe. ⁴¹ Ii pmeqanqa, iqu hipae a maqätqanqa, ii pämä ätqäukqe. E tqäuqanqa, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iquautä, apäqñqä iuautä, tääqä ätuätumeqetanji, Tapitai hanä pmetanji ämotquakqe. ⁴² Iinqe, Jopa pmeqä eeqänänä, qätä äwipiyi, kuapanänä Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴³ Inğanji Pitä iqu Jopa iunji, hiunji kuapanä, ämaqä, yaqueqä huiwiu wäunjuä imäqä hñqu, iqueqä yoqe Saimonä iqutä äpmaminjiyi.

Pitä iquenqätä, Koniliusi iquenqätä (10:1-11:18)

10

Enätqä hñqu, Koniliusi ique äwimakqenqä

¹ Inğanji ämaqä hñqu, iqueqä yoqe Koniliusi iqu, anä-himqä Sisariya iu äpmaminqe. Iqu Romätanä mäkä-iqä, qu “Italisanä iquayqä” ätminjuwä, ämaqä 100 iquau miqä naqä iquvi. ² Iqutä, ämaqä iqueqä anä iu anä äpmapiyä iquatä, qu Goti Hanjuwä Iqueqä äwinyänqeuñi qänaknä ipu, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä äpmaminjuwi. Ämaqä nätmätqänqä äwa iqanquwä iquaunji, iqu yätamäqä

kuapänä ävätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hea ique-ique ätätä äpmaminqe. ³ Hiunji hñqueni, mäptqä äwitñqä ti pmetanqa, iqu wätqä enqä-panä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu ätnänäqinyä quvepqañgi äqunqge. Enätqä iqu ique äwimeqe, “Koniliusi iqukiyä” ätukqe. ⁴ I tquanqa, Koniliusi iqu zä itä, hinuä yänänäqñqä äqunäqe, “Naqä Iqukiyä, änäänqäwä?” ätukqe.

Kimanji, “Si Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätinä, ämaqä nätmätqänqä äwa iqanquwä iquau yätamakqä ävätqätanñi, Iqu hinuä äkqänätä, sinyqä knui ae ämenä” ätukqe. ⁵ “Tänqanji si ämaqä hñquau, anä-himqä Jopanqä dowatiyä. Inji iqua, ämaqä hñque, iqueqä yoqe Saimonä ique, iqueqä yoqä huizi Pitä ique, ätuma pñqeqä. ⁶ Iqu Saimonä yaqueqä huiwiu wäunjuä imäkqä iqueqä anju äpme. Iqueqä anji, eqä-pñä manä iqi ämätinä” ätukqe.

⁷ Enätqä e ätukqä iqu vämeqanqa, Koniliusi iqu, iqueqä anju wäunjuä iqu iquautanä hñquaquisä, mäkä-iqä, ique yätamakqä vqä iquautanä hñquesä, tääqä ätuätumakqe. Mäkä-iqä iinjä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinyänqeuñi qänaknä iqä-quvi. ⁸ Koniliusi iqu iquaunji, nätmätqä eeqänänji, timäuqanqñqä awä ätuäqe, Jopa iunqä ändowatkqe.

Pitä iqu, wätqä enqä-pa äqunqñqä

⁹ Iqu iquaunji dowatqanqa, itanqa awinñanji, qu qanä äwqinjqämbiyi, hiunji quemisqänqa, anä-himqä Jopa-tänä qäqi wätqätanquwänqa, Pitä iqu, anä atäuqä haqä yätqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tuätñqä ekqe. ¹⁰ Iqu e iqetanji, buayä dä vqanqa, iqu buayä nmätä ikqe. Qu buayä näwenyä imäkätqätanquwänqa, wätqä enqä-pa äqunqge. ¹¹ Qäukuä haqä yätunji qñqanä äutänqanñgi äqunqge. Inñanji nätmätqä hñqu, yuä naqänänä enqä-panä, kiqä hitunjuä hñquaqui-hñquaquinä iunji, qua täunqä pätnqä ävquatäwatñqanñgi äqunqge. ¹² Yuä iqueqä vawä iunji, hiveqä-yaqueqä, yññä-tänä, iwomä-qänakukuiqä, huitanä-huitanä iinj, vawä hiknätanñgi äqunqge. ¹³ E äqunäqe, manitanji kukñui tiinjä tqanñgi äwikqe. “Pitä iquki, si ävautnä, nanju äpäsätinä huinyä!”

¹⁴ Iqu kimanji, “Ae! Naqä Iquki, nätmätqä Tqä hinuä iqi kiyä mätqä eänqge, nenyñqä pmua imäknänqge, nyi manqä itñqä-qae, oeyä manqä ymqänä” ätukqe.

¹⁵ E tquanqa, manä anñi tii ätukqe. “Nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu, kiyä maeqä imäkqenqge, si ‘kiyä mätqeqä’ matqä panä” ätukqe. ¹⁶ Hñquaqui-hñque e ätäqetanji, yuä vawä iqueni maqänänji, qäukuä haqä yätunqä anñi äma ekqe.

Koniliusi iquesañä iqua, Pitä ique äwimakuwinqä

¹⁷ Pitä iqu, “Nyi wätqä enqä-pa äqunänqge, quati änäänqä?” knuä kuapänä indqänätqätanñanji, ämaqä Koniliusi iqu ändowatkqä iqua, “Saimonä iqueqä anji äñgikä?” ätuäpu, yatñqä ävqa äppiyyi, iqueqä anä hänaqä iu ätimäukuwi. ¹⁸ Qu iqi ätqäpiyyi, tääqä ätäpu, “Saimonä iqueqä yoqä huizi Pitä iqu, täqisanä?” ätukuwi.

¹⁹ Pitä iqu knuä yqänä indqänätqätanqa, Dñä Äñguä Iqu tiinjä ätukqe. “Hinuä qunyä. Ämaqä hñquaqui-hñque, sinyqä qävqä iqapätqänäuä. ²⁰ Inäqe, si pämä ätqäutnä, äquveqesñqeqä. Nyi iquau ändowatqanqä äquvepquwinqge, si iquatä anä upñqenqge, knuä kuapänä mindqänqä panä” ätukqe.

²¹ I tquanqa, Pitä iqu, iquaunqä äquveqäqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä he qävqä iqapätqänjuwä iqu, ii nyinjä. He sunqä quvepquäuä?” ätukqe.

²² Iqu i tquanqa, qu kimanji, “Koniliusi, mäkä-iqä 100 iquau miqä naqä iqu, ändowatqanñgi äquvepquwä” ätukuwi. “Iqu ämaqä jänänä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä pmetanñgi, Israitqä eeqänänä iqua, ‘Ämaqä äñguänänqeqä,’ ätätqänjuwiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä hñqu, ique tquanqñqetanji, iqu tqä kukñui qätä kiyätñqä diñqe, ne ikitmetanä, iqueqä anä iunqä watunquä ändowatqeqä” ätukuwi.

²³ Inji, Pitä iqu anä yäpä yängisa ätuma äpeyäqe, hea iqueni, iquau ämimiñqe.

Ziñuitäñi, iqu ävautä, iquatä, kätä-känguäka, Jopa iu pmeqä hñquatä, anä äukuwi.

Pitä iqu, Koniliusi ique äwimakqenqä

²⁴ Äwqinjaqämbiyi, hiunji huizi iqueni, Sisariya iu ätimäukuwi. Iqua qañä pätqätanğuwänğani, Koniliusi iqu iquauñqä hiñuä äqunä äpme, iqueqä häñeqä asä qäyutanä iquautä, iqueqä näueqä naqä-qakuänänä iquautä, tääqä ätuätumakqe. ²⁵⁻²⁶ Pitä iqu anä yäpä yängisa peyqanğa, Koniliusi iqu, iqu-tänä qäqi äpeyäqe, iqueuä yoqä haqeu mamäutñqä, iqueqä yukä-tänä qäqi qonjä äwoktäuqanği, Pitä iqu ique ävauqumuätätä, “Nyi ämaqä, si enqä-panä iquñqä” ätukqe. ²⁷ İi iäqe, iqu iqtä yäpä inğisa kukñuä ätqäyäsianğani, qokä-apäkä kuapanänñi, aquvä äqämbu pmetanğä äqunğqe. ²⁸ İnğani, iqu iquauñi, tiñjä ätukqe. “He İsraitqä iqueneqä kukñuä-suqenqä näqñqä ae äyä eñäuä. İsraitqä iquene qäyä etanği huizi iquatänñi, ne nätmätqä hui imäkätanä iquatä pmeqe, ii pmua imäknänä. İiñä etanği, nyi ämaqä hñquenyqe, ‘Iqu kiyä mätqä-queqä. Nyi iqtänñi, anä mäpmeqä yenyqueqe’ matqä imqä diñqe, Goti Hanjuwä Iqu nyi ämändqueqe. ²⁹ İiñinğqe, he tääqä dqanğuwinğqe, nyi ‘oeyqä’ matqä itmä, äquvepçänä. İñi nyi yatñqä eyçänä. He nyinyqe, sunqä ändowatquwäwä?” ätukqe.

³⁰ İ tquanğa Koniliusi iqu, “Hiunji hñquaqui-hñque päwqanğqeunñi, mäptqä äwitñqä ti iqanğa, nyi nyaqä anä täu äpmamä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätqäqeçä” ätukqe. “Nyi i pmetanğa, maqänänñi, ämaqä hñqu, iqueqä qäkitanñi tä naqänänñä yänqä-qu, nyaqä hipenñuä iqi ätqäunğqe. ³¹ Änyimeqe, iqu ‘Koniliusi iqukiyä’ ändqeçä. ‘Goti Hanjuwä Iqu, saqä tääqä ätätqänñi, qätä ae äkiyätä, ämaqä nätmätqänğä äwa iqanğuwä iquau, yätamäkkä ävätqäninğqe, kñuä indqänänä. ³² Täñğani si ämaqä hñquau, anä-himqä Jopanğä dowatiyä. İñi iqua ämaqä hñque, iqueqä yoqe Saimonä ique, ätuma pñqänänñyä. Iqueqä yoqä huizi, Pitä iqueqä. Iqu Saimonä huizi, ämaqä yaqueqä huiwiu wäunñuä imäkkä iqueqä anñi äpmenä. Iqueqä anñi, eqä-pñä manñä iqi ämätñänä,’ ändqeçä. ³³ İ dqanğa, nyi maqänänñi ämaqä hñquau, sinyqä dowatqanğa, si suqä anğua inemäkätñä, äyä äpnyä. İñi täñğani, ne eeqänänñi äpätanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä täqi äpmençutä, kukñuä Naqä Iqu äktqäqe, eeqänä qätä äwiyanä” ätukqe.

Pitä iqu, kukñuä awä ätukqenqä

³⁴ Kimanñi, Pitä iqu tiñjä ätukqe. “Naqä-qakui, nyi näqñqä tiñjä eqänä. Goti Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä iquauqä häñeqänğä kñuä mämeqä itä, eeqänänñä iquauñi, suqä asitanñi İwimäkkä Iqueqä. ³⁵ Ämaqä häñeqä äkitanñä äsqu, Naqä Iqueqä yäpä iqinyä äpme, suqä jänänñinä imäqanğutqe, Goti Hanjuwä Iqu iqueni itmençiyä. ³⁶ Goti Hanjuwä Iqu, İsraitqä iquene, kukñuä anğua we-hunğä-tänñi änatapqenğqe, he näqñqä ae äyä enä. İi tiñiqä. Jisasi Kraisi Iqu, ämaqä eeqänänñä iuqä Naqä-qu eä, ne Goti Hanjuwä Iqtä, äwqä naqä-hñqunä änyanä pmetatunğua, inemäkänğiyä. ³⁷ Nätmätqä eeqänänñi, qua Jutiya iu ätimäukqä-pçenğqe, he näqñqeçä. Jonä iqu, asñä qñqenqä awä ae ätukqanğa, nätmätqä iñi qua Galili iu ganä ipäqäkqeçä. ³⁸ İñi Jisasi Nasäretqätanä Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu ätetä, Dñä Anğua Iquesä, yänänäqñqetä ävätä, Iqtä anä pmetanği, Iqu ämaqä iu yätamäkkä ävätä, ämaqä Setänä iqu qui imäkkqä iquauñi, anğua iwimäkätä, anä-himqä eeqänänñä iu ikäminğenğqe, he näqñqä ae äyä enäuä. ³⁹ Nätmätqä eeqänänñä, Iqu İsraitqä iquauqä qua iutä, Jerusälemä iutä imäkätqätanği, ne hiñuä äqunminğenqätä, ique zä-huätatä äuepu, pizqä äpäkuwinğätä, awä-tqä-quneyqä. ⁴⁰ Iqueni, hiunji hñquaqui-hñque päwqanğa, Goti Hanjuwä Iqu, anğumä ävauqumuätäqe, qokä-apäkiuqä hiñuä iqi timäutñqä äyä iwimäkkqeçä. ⁴¹ İqu ämaqä eeqänänñä iquau

mäwimeqä itä, ne, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä awä tquatuñquä, atäunüä ae änekqä iqunenyä änemakqeqä. Iqu qua äptekuwä iuta ävauqe, buayätä, eqätä anä ängqeqä. ⁴² Inğanj iqu, ne ämaqä iunji, kukñuä tiñjä iqu, ätnänjä iqi awä tquatuñquä änatkqeqä. ‘Goti Hanjuwä Iqu, Ämaqä Qäquenji, ämaqä häñjä äpmeñuwä iutä, pizqä ae äpäkonätqäñuwä iutä, iwäsäuqäñqä ätekqäqä Iquvqä.’ ⁴³ Hiñuä-tqä eeqänänjä iqua, Iquenyqä awä tiñjä ätmiñuwiqä. ‘Ämaqä, Iquenyqä quuvqä heqiyqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu, Iñjä Iqueqä yoqetani, äwqä hanjuä imäknätä, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäunqiyä’ ätmiñuwiqä” ätukqe.

Dñä Äñguä Iqu, Israitqä iqua qäyä etanji huizi iquau äwimakqeqä

⁴⁴ Pitä iqu, kukñuä yqänä tätqätanğa, Dñä Äñguä Iqu, ämaqä kukñuä qätä wiyätqätanğuwä eeqänänjä iquaunqä äquvepätä, manğua ämunğqe. ⁴⁵⁻⁴⁶ Itanji, qu anjä-kukñuä huitanjä-huitanjä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäukuwi. Israitqä quuvqä heqiyqä, Pitä iquä anä äpkuwä iqua, qätä e äwipiwi, yäunüä ipu, tiñjä ätkuwi. “Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanji huizi iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Dñä Äñguä Ique, iquau qanyä äyä ävqiyä.” ⁴⁷ Inğanj Pitä iqu tiñjä ätukqe. “Ämaqä huizi iqua-pqe, Dñä Äñguä Iqueni, ne ämakqu-panjä asä iñji ämeqäüä. Iñjä etanji ne eqätä asñä qiyatuñquenqe, ‘Iñji miqä pambiyä-qe’ tqu natätñqäwä?” ätukqe. ⁴⁸ I ätuäqetani, iqu, “Ne iquaunji, Jisasi Kraisi Iqueä yoqeta, asñä uwqiyatuñqueqä” ätukqe. Qu asñä ae ämapiyi, Pitä iqueni, “Si hiunji hui, nesä anä pmayä” ätukuwi.

11

Pitä iqu, nätmätqä ätimäukqeqä, Jerusälemä iu awä ätukqeqä

¹ Ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, kätä-känğuağa, qua Jutiya iu äpmaminjuwä iquatäni, “Ämaqä Israitqä qäyä etanji huizi iqua-pqe, Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui ae ämequwiqä” tqanğä äwikuwi. ² Iñinqe, Pitä iqu, Jerusälemänqä uwqanğa, ämaqä quuvqä heqiyqä suqä huiwä häuä ktäuqäñqä yänänäqñqä imäkäpiyä iqua, Pitä iqueni, kukñuä ämitäpu, äkasuwä tiñjä ätukuwi. ³ “Si ämaqä huiwä häuä maktänqä iquauqä anjuñqä äwätinä, iquatä buayä anä änatqäñuwä iqukiyqä.”

⁴ I tquanğuwänğa, iqu nätmätqä eeqänänjä, ique äwimakqeqä awä ätukqe. ⁵ “Nyi anjä-himqä Jopa iu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätmä äpmamänğanji, wätqä enqä-panjä tiñjä äqunğqe. Nätmätqä hñqu, yuä naqänänjä enqä-panjä, kiqä hituñuä hñquaqui-hñquaquinjä iunji, guä qäukuä haqä yätuta qäyämäwatñganji äqunğqe. Ii qäyämäwatnäqe, nyinyqä äpkqe. ⁶ Nyi näqñqä äñğuanä mamqä, hiñuä äñğuanä äqunänqeqä. Vawä iunji, hiveqä-yaqeqä, yññä-tänjä, iwomä-qänakukuiqä, huitanjä-huitanjä iñji, vawä hiknätanji äqunğqe. ⁷ Inğanj, nyi manjä hñqu, tiñjä tqanği äwikqe. ‘Pitä iquki, si ävautnä, nanji äpäsätinä, huinyä.’

⁸ Kimanji nyi, ‘Naqä Iquki, nätmätqä Tqä hiñuä iqi kiyä mätqä eänqe, nenyñqä pmua imäknänqe, nyi manqä itñqä-qae, “oeyä” manqä ymqänä,’ ätukqeqä” ätukqe.

⁹ “Nyi kimanji e tquanğa, manjä qäukuä haqä yätutanji, anji ändkqeqä. ‘Nätmätqä, Goti Hanjuwä Iqu kiyä maeqä imäkqeqä, si “kiyä mätqeqä” matqä panä,’ ändkqeqä. ¹⁰ Hñquaqui-hñque e ätäqetani, nätmätqä eeqänänji, qäukuä haqä yätunqä anji äma ekqeqä. ¹¹ Asä qänğanji, ämaqä hñquaqui-hñquenjä, ämaqä anjä-himqä Sisariyatänjä hñqu nyinyqä ändowatkqä hñqua, anjä ne pmetanğquä iqi ätimäukuwiqä. ¹² Inğanj Dñä Äñguä Iqu, ‘Si kñuä kuapänä mindqänqä pa, iquatä anä upñqeqä’ dqanği, nyitä, neqä tatqä-guäğa 6 täqi äpmeñuwä tquatä, Sisariyanqä anä äwani, ämaqä iqisanjä, Koniliusi iqueqä anjä yäpä inğisa, qe äpaqukqeqä.

¹³ Ique wimeqaunḡua, iqu, enätqä hñqu, iqueqä anä yäpä ingisa pämä tqäutangi äqunḡqenqä, änatkqeqä. Enätqä iqu, iqueni, tii ätukqeqä. ‘Si ämaqä hñquau, Jopaḡqä, ämaqä Saimonä, iqueqä yoqä huizi Pitäüä ätminjuwä ique, ätuma pḡḡqä dowatiyä. ¹⁴ Ämaqä iqu, kukḡuä Goti Hanjuwä Iqu, sitä, ämaqä tqä anä iu anä äpmeḡuwä iquautä, he hñḡä equmuatäniḡqä diḡqe, ktänḡqiyä’ ätukqeqä. ¹⁵ Koniliusi iqu iinḡä qäpu natqanḡa, nyi kukḡuä ti tipäqiyqanḡani, Dḡä Äḡguä Iqu, nenyqä äpätä änamḡḡqä-paḡä asä iinḡi, iquau-pḡä maḡuä inä ämunḡqeqä. ¹⁶ Inḡani nyi, kukḡuä Naqä Iqu hiḡuiqänä ätkqä tiinḡqe, kḡuä anḡumä änyimakqeqä. ‘Jonä iqu asḡi, eqä ditänä äqäminḡqä etaḡgutqe, qänakḡi he asḡi, Dḡä Äḡguä Iquesä mapnuwiqä.’ ¹⁷ Ne Jisasi Kraisi, neqä Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqaunḡua, Goti Hanjuwä Iqu Dḡä Äḡguä Ique änatapkqe. Hea täḡḡani Iqu iquau asä iinḡä äwikqeqä. Goti Hanjuwä Iqu iquau wäunjuä ii iwimäkkqä iunḡi, a kiqätmqä iqundi? Oeyqä” ätukqe.

¹⁸ Pitä iqu e tquanḡa, ämaqä iqua, äwqä hanjuä imbu äpmapiyi, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, tiinḡä ätkuwi. “Täukue! Kḡui äkunmäknäpu, hñḡä-pmeqä di meqe, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä Israitqä iqune qäyä etaḡḡi huizi iquau-pqe, inä äwikqeqä” ätukuwi.

Quuvqä heqiyqä, Andiyokä iu pmeqä iquaunḡä

¹⁹ Qu Stipenä ique äpäsäpu, quuvqä heqiyqä huizi iquau, quvqä itqueqanḡuwänḡa, kuapänänḡi anä-himqä hui-huiunḡä im-imä äwekuwi. Hui qua Ponisiyanḡä, hui qua eqä-pḡä awä iqi äwinḡä Sapluḡḡqä, hui anä-himqä Andiyokänḡä äukuwi. Qu äwäpiyanḡani, kukḡuä äḡguä we-hunḡä-tänḡi, ämaqä Israitqä iquaunä awä ätqäuminjuwi. ²⁰ I etaḡḡqä-qe, iquautani, ämaqä, Sapluḡi iutaḡä hñquata, anä-himqä Sairini iutaḡi hñquata, Andiyokänḡä äwipu, Naqä Jisasi Iquenyqä kukḡuä äḡgui, awä ätuäpiyanḡani, ämaqä Israitqä iquautanä ma, Grikä iquauä anä-kukḡuä tqä iquau-pqe awä inä ätuminjuwi. ²¹ Inḡani Naqä Iqueqä yänänäqḡqe, iquata pmetanḡi, qokä-apäkä kuapänänḡä iqua, Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iquenyqä qänaknä ipḡḡä äkunmäkḡuwi.

²² Quuvqä heqiyqä, Jerusälemä iu äpmaminjuwä iqua, iinḡä qätä äwipiysi, qu Banäpasi ique, Andiyokänḡä ändowatkuwi. ²³⁻²⁴ Iqu ämaqä äḡḡuänänḡu eä, iqueqä quuvqä heqiyqe yänänäqḡqä etaḡḡi, Dḡä Äḡguä Iqu iqueni, kuapänä ämunminḡqe. Inḡi iqu äwäqe, Goti Hanjuwä Iqu, iquau ämitä, äḡguä iwimäqḡanḡi äqunäqetaḡi, aqvänä itä, qu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä yänänäqḡqä eqiyäpu pmeḡḡqä iinḡqe, iquauqä kḡuä indqänḡqe, äwivauqumuatkqe. Inḡani ämaqä kuapänä, Naqä Iqutä ḡuä ämänḡuwi.

²⁵ Inḡani Banäpasi iqu, anä-himqä Tasuḡḡqä, Soli iquenyqä qävqä ikitḡqä äukqe. ²⁶ Ämoqumueqe, iqu Andiyokänḡä ätuma äpätä, quväukuä hñqueni, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenḡä aqvä iqi äqänminjuwä iquata, anä äpmaminjuwi. Iqi äpmayi, iquaqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukḡui, ämaqä kuapänänḡä iu ämotquaminḡi. Andiyokä pmeqä iqua, ämaqä quuvqä heqiyqä iquaunḡqe, “Kraisi Iqueqä yoqä-tänḡä-quayqe” iqua-ganä ätipäqäkuwi.

²⁷ Inḡani hiḡuä-tqä hñqua, Jerusälemä iu äväma, Andiyokä iunḡä äwokuwi. ²⁸ Iu ätimäupiysi, iquatanä hñqu, iqueqä yoqe, Akipasi iqu, pämä ätqäuqe, Dḡä Äḡguä Iqu kḡuä vqanḡi, anä-himqä eeqänänḡä iu, buayä dä naqänänḡä timäuniqenḡä awä ätukqe. (Buayä dä naqänänḡi, Klotiusi iqu qua eeqänänḡä iu miqä pmetanḡa, ätimäukqe.) ²⁹ Quuvqä heqiyqä iqua, Akipasi iqueqä kukḡui qätä äwipiysi, kukḡuä naqä-hñqunä tii ätkuwi. “Tatqä-ḡuäka Jutiya iu äpmeḡuwä iquaunḡi, ne yätamäkkqä

ävätanä, mbqä väwqatatuñquä, aquvä qiyatuñqueqä.” E ätpiyi, qu hñqunä-hñqunäni, iquauqä mbqä iwäsäupu, äwikuwi. ³⁰ E imäkäpiyitanä, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, äväwatkuwi. Iquaqu äma äwiyi, quuvqä heqiyqä iu miqä iquau, äwikiyi.

12

Qu, Jemisi ique pizqä äpäsäpu, Pitä ique guä äpmuatekuwiñqä

¹ Inğanä, hiunji naqänänä, bretqä qo matäuqänğanä, qua Jutiya iu miqä Heroti iqu, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä hñquau, quvqä itquetñqä ikqe. ² Iqu tquanä, qu Jemisi, Jonä iqueqä kätä-känqueqenä, ipäqäyuniä pizqä qe äpäkuwi. ³ Heroti iqu, Israitqä iqua, iqu ii imäkqanqenqä aquvänä iqanqä äqunäqe, Pitä ique-pqe a kiqätñqä ätukqe. ⁴ Iqu iinä imäkäqe, ique guä äkiqiyäutä, qu iquenä, ique-iqueqä ätqäuisäpu mipñqä, mäkä-iqä 16 iquauqä* hipa iu äwikqe. Heroti iqu, kñuä tiinä indqänqä. “Hiunji naqänänä Pasopa iqu timäunqiyä. Hiunji iqu, ae äpäwqanğanä, nyi, Pitä ique itmetmä, qokä-apäkä iquauqä hiñuä iqi, kukñuä mitmqeqä.” ⁵ Inğanä Pitä iqu, anju guä pmetanqä, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu, ique yätamakqä vätnqä, tääqä ätqämanmiñuwi.

Enätqä hñqu, Pitä ique, yäpaqänqisa ätuma äukqenqä

⁶ Hiunji Heroti iqu, Pitä ique kukñuä mitätñqä iqu timäutñqanğanä, heatqänğanä, Pitä iqu mäkä-iqä hñquaquiñqä awä iqi, hiqäqä guä hipa inqä-inqisa äqäyänä witänqä, mäkä-iqä huiziqua, anä hänaqeu hiñuä äqunyinyä, yäpaqä mänqisa ätqäumiñyi. ⁷ Inğanä maqänänä, Naqä Iqueqä enätqä hñqu ätimäuqanqä, guä kiqiyäueqä anä yäpä inqisanä, we qe äunqä. Enätqä iqu, Pitä iqueqä yawä iqi ptqä äpäsätä ävauqumuataqe, tiinä ätukqe. “Si pämä maqänä tqävä!” I tquanqä, guä iquaqu iqueqä hipa iu äqiyänmiñqe, qua mäni ewasqiyäukqe. ⁸ Inğanä enätqä iqu, “Tqä aquvä ämäyätinä, tqä yukä ämuasmänqe, muasmävä” ätukqe. Iqu iinä imäkqanqä, enätqä iqu, “Tqä gquä quäuqe, ämipnätinä, nyi qänaki nyivändiyä!” ätukqe. ⁹ I tquanqä, Pitä iqu, anä hiqñqä iquenä ävämanä, enätqä ique qänaki qe äwivändkqe. Nätmatqä enätqä iqu imäkkqenqä, “Ii naqä-qakuiqä” kñuä mämeqä itä, “Tä, wätqä äqunänänä” kñuä indqänqä. ¹⁰ Iquaqu, qñqanä hñquaquiñi, mäkä-iqä hiñuä äqämbu ätqäumiñuä iquau maqñqä ämäwqätäyi, täkñä qñqanä yänänäqñqä, guä kiqiyäueqä iuta, anä-himqä dunqä uwqänqä ique timäuqanqiyänqanä, qñqanä iqu kiqä-kiuä äutänqä. Iquaqu yäpaqä mänqisa äwiyi, hänaqä hñqueu äwiyi, maqänänä enätqä iqu, Pitä ique äväma äukqe.

¹¹ Inğanä Pitä iqueqä kñuä indqänqä, ätnänä iqi wimeqanqä, iqu tiinä ätnqä. “Nyi näqñqä tänganä eqänä. Ii naqä-qakuiqä. Naqä Iqu, Iqueqä enätqä ique ändowatätä, nyi Heroti iqueqä hipa du pmetanqä anqumä indmeqiyä. Nätmatqä, Israitqä iqua inyimäkñqä kñuä indqänqä, mänyimeqä yätñqä diñqä, indmeqiyä” ätkqe. ¹² Iqu näqñqä e ämeqe, Mäliya, Jonä Makä iqueqä känäwqä anä iunqä äukqe. Inğanä iyyqä anä iunä, ämaqä kuapänänä, Naqä Iquenyqä tääqä ätäpu äpmamiñuwi. ¹³ Pitä iqu yäpaqänqisa ätqäuä, anä qñqanä ptqä qäyätqätanqä, apäkä wäunüä imäkqä hui, iyyqä yoqe Rota, ii qñqanä wutemätä äpkqe. ¹⁴ Ii Pitä iqueqä manä qätä äwiyätä, aquvänä itäqä-qe, qñqanä mäwuteyqä itä, anqumä maqänä äyäqe, “Pitä iqu äpätä, anä qñqanä-tänä täqi ätqäunä” ätukqe.

¹⁵ Kimanä qu, “Si qämä-qämä inyä” ätukuwi.

Ga, ii yänänäqñqä qe ätukqe. “Naqä-qakuänä etqänä. Iqu täqi ätqäunä.”

Ga qu, “Ii, iqueqä enätqä iqueqä” ätukuwi.

* **12:4** Qu aquväqñqä tquaqui-tquaqui imäkmiñuä iqua, hea ique-iquenä, hñquaqui-hñquaquiñä iqua, iquä anä äpmamiñuwi.

¹⁶ Qu e tätqätanġuwänġa, Pitä iqu anġa qnġanġa ptqä yqänä äqämiñqe. Qu anġa qnġanġa äwuteyäpiyänġani, ique hiñuä äqumbiyi, yäunjuä naqä-qakuänä ikuwi.

¹⁷ Inġani iqu, qu kukñuä matqä qanyä pmapñqä hipaetanä imäkätä, tiñä ätukqe. “Guä äkiqiyäuenjiyquwä anġa duta, Naqä Iqu iñä-iñä imäkätä, ändma äpqiya. He Jemisi† iquesä, tatqä-guäka iquautä, awä tupñqeçä” ätukqe. Iñä ätuäqe, Pitä iqu iquau ävämäni, hñqäqinyqä äukqe.

¹⁸ Zinuitäni, Heroti iqueqä ämaqä mäkä-iqä iqua, Pitä iqu aanqä äqumbiyi, yäunjuä ipu, “Tä änäänawä?” ätnġuwi. ¹⁹ Inġani Heroti iqu, Pitä iquenyqä qävqä ipñqä ätukqe. Qu iqueni, mämäqumueqä iqanġuwänġa, iqu ämaqä Pitä ique guä kiqiyäueqä anġa iu ämimiñuwä iquau, kukñuä ämitätä, “Iquauni, pizqä päkpiyä” ätukqe. Qänakndani, Heroti iqu qua Jutiya äväma, anġa-himqä Sisariya iunqä äquveqätä, iu äpmakqe.

Heroti iqu äpäkoñgqenqä

²⁰ Inġani Heroti iqu, ämaqä, anġa-himqä Tayä pmeqä iunqätä, Saitonä pmeqä iunqätä, äwqä tnänä äwinymiñqe. Qu, qua Heroti iqu ämimiñqä iutanä ymisanä ämepu änmiñuwinqä, kñuä indqämbiyi, aquvä äqänäpu, iqutä kukñuä tññqä äpkuwi. Qu ätimäupiyyi, Blastusi, Heroti iqueqä anġa hiqaqä wiqä iu miqä iqutä, äwqä naqä-hñqunä imbñqä kukñuä ganä ätukuwi. E imäkpiyyi, qu Heroti iquenyqä äwäpu, iqu iquaunqä äwqä hanuä winyätñqä yatñqä äwikuwi.

²¹ Inġani hea, Heroti iqu atäunjuä ikqeuni, iqu ämaqä miqä iquauqä gquä äñġuänäni ipnätä, zä-hawä äñġuänänä iqueqänä pmeqeu äpmeqe, ämaqä iuni, kukñuä naqänänä ätukqe.

²² I tqanġani, qu manä tiñä ätkuwi. “Manä tä, ämaqä hñqueqä manä, goti hñqueqä.”

²³ Qu e tätqätanġuwänġani, Heroti iqu qätä äwiyäqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mämamäuqä iqanġqenqä, maqänäni, Naqä Iqueqä enätqä hñqu, ique qui imäkkqe. Qui e imäkqanġa, piweqä hui, ique äñġanġuwänġa, iqu qe äpäkoñgqe.

²⁴ Naqä Iqueqä kukñui, wäunjuä yänänäqñqä itñqänä imäknätä, anġa-himqä im-imä wätñqä imäknġqe.

²⁵ Inġani Banäpasi iqutä, Soli iqutä, iquaquiyqä wäunjuä Jerusälemäni qäpu iyi, iqi ävämäni, anġa-himqä Andiyokä iunqä, anġumä qe äukiyyi. Iqi ävämesiyänġani, iquaqu Jonä Makä ique, anä ätuma äukiyyi.

Poli iqueqä qanġa hiñuiqä ikämiñqenqä (13:1-14:28)

13

Qu Banäpasi iquesä, Soli iquesä, wäunjuänqä atäunjuä ikuwiñqä

¹ Ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä Andiyokä iu aquvä äqänmiñuwä iquauqä awä iqiñi, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä hñquatä, näqñqä-vqä hñquatä, anä äpmamiñuwi. Hñqu, Banäpasi ique. Hñqu, Simiyonä, ‘Hiawiqueä’ ätmiñuwä ique. Hñqu, Lusisi, anġa-himqä Sairini iutanä ique. Hñqu, Mänainä, Heroti iqutä ymeqänġa anä ikämanqä imiñiyitani, näueqä yqänä imäkñga äumiñiyä ique. Itanġa hñqu, Soli ique, iquayyi. ² Hiunji hñquenji, iqua, Naqä Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu, buayä manqä pmetanġuwänġani, Dñä Äñġuä Iqu, iquau tiñä ätukqe. “Nyi, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, wäunjuinqä äteqeqä. Wäunjuä tä imäkiyñqä, he iquaqui atäunjuä inä ipiyä” ätukqe. ³ Inġani, iqua buayä manqä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, iquaqui hipa haqeqä äwiyäpu, wäunjuänqä ändowatkuwi.

Banäpasi iqutä, Soli iqutä, Saplusinqä äukiyyinqä

† 12:17 Jemisi iqu, Jisasi Iqueqä känġuequwi.

⁴ Inji Dnā Änguä Iqu, iquaqui dowatqangi, iquaqu anä-himqä Selusiya iunqä äquveqäkiyi. Iqi ätimäyi, yimba ätkamäusinyä, qua eqä-pnä awä iqinjä hñquenyqä, kiqä yoqe Saplusi, iunqä äquveqäkiyi. ⁵ Qua iunji, anä-himqä Salamisi iu ätimäupiysi, iquaqu, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu ikisinyä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, awä ätuäkäminiysi. Iquaqui yätamakqä vätnqe, Jonä Makä ique ätuma ikäminiysi.

⁶ Saplusi iunji, iqua, qua eeqänänjä iu qanjä ikipu, anä-himqä Paposi iunqä äukuwi. Iqinjä iquaqu, ämaqä Israitqä paaqä huitanjä-huitanjä imäkätä, hinuä quanqä-tqä hñque äwimakiysi. Iqueqä yoqe, Banjisasi ique. Iqu paaqä imäkminqenqe, Grikä iquauqä anä-kukñuä tqä iqua, iquenyqe, “Elimasiuä” ätminuwi. ⁷ Ämaqä iqu, ämaqeu miqä kinqanänjä Senjius-Paulusi iqutä, anä äpmamiysi. Iqu ämaqä kñuä änguä dinä indqänqä ique. Inqanjä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qätä wiyätñqä wiñqangi, Banäpasi iquesä, Soli iquesä, täaqä ätuätumakqe. ⁸ Injä etangi, paaqä imäkqä Elimasi iqu, ämaqeu miqä iqu Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätñqä mäwiñqangi, iqu Banäpasi iqueqätä, Soli iqueqätä, wäunjuä qui imäkätñqä ikqe. ⁹ Inqanjä Dnā Änguä Iqu, Soli iqueni, kuapänä ämungqe. Iqueqä yoqä huizi, Poli* ique. Dnā Änguä Iqu, kuapänä munganga, iqu Elimasi ique, hinuä yänänäqñqä äqunä, tiinjä ätukqe. ¹⁰ “Suqä quvqä eeqänänjitä, quanqitä, manqä äkmnänä. Si suqä änguä eeqänänjä iuqä mäkä-hunqä-quki eänä-qae, Setänä iqueqä ymeqä iqukiyqä. Naqä Iqueqä hänaqä jänänjä iunji, qui imäkñqä itqänjinyä. Suqä iinjä mäwquatämäuqe, sunqä itqänjinyä? ¹¹ Qätä nyiyä! Täñqanjä Naqä Iqu kima ktapätä, tqä hinui hea kuwimäkqanga, si mäptqe, hinuä mäqunquä yakuinä pmatñqinyä” ätukqe. Poli iqu iinjä tquanqä, maqänänji, qaquvqä enqä-panji, Elimasi iqueqä hinuä iunji, hea qe iwimäkkqe. Inqanjä ique a ämasquämbñqä asusua ikäminqe. ¹² Ämiqä naqä iqu, nätmätqä tä timäuqangi hinuä äqunäqe, inqanjä iqu, Naqä Iqueqä kukñuiñqä, kñuä kuapänä indqänätä, iquenyqä quuvqä eqäkkqe.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, qua Pisindiya iu äpmakiyinqä

¹³ Inqanjä Poli iqutä, ämaqä, iqutä anä äpmakuwä iquatä, Paposi ävämani, qua Pambiliya-tänjä inginyqä, anä-himqä Peeka iunqä yimba äukuwi. Iqisanji Jonä Makä iqu, iquau ävämani, Jerusälemänqä angumä äukqe. ¹⁴ Qu Peeka ävämani, qanjä äupiysi, qua Pisindiya-tänjä iu, anä-himqä Andiyokä ätimäukuwi. Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqangi, qu, Israitqä iquauqä anä aquväqñqeu äpaquväpu, quamä qe äpmakuwi. ¹⁵ Qu e pmetanquwänqä, hñqu, bukä, kukñuä-suqenqä äqäkkqeu a täuqanga, ga hñqu, bukä, Goti Iqueqä kukñui hinuä-tqä iqua äqäkuwä iuta a ätäukqe. Inqanjä anä aquväqñqeu miqä iqua, ämaqä hñque, Poli iquesä, ämaqä iqutä anä äpmamiñuä iquautä, tiinjä tuätñqä ätukuwi. “Nqä nyämaqäüä, he ämaqä iuqä äwqe, yänänäqñqä imäkñqä kukñuä-tänjuenä etangutqe, he awä tñqeqä.”

¹⁶ Inqanjä Poli iqu pämä ätqäuqe, qu kukñuä matqä pmapñqä, hipa itä ämenä ämitä, tiinjä ätukqe. “He ämaqä Israitqä iquendä, ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmeñuä iquendä, qätä nyiipiysi. ¹⁷ Israitqä iquauqä Goti Hanjuwä Iqu, neqä atqä-awäkaunji, Iqueqä ämaqä hipñqä ätekqeqä. Qu Isipä iunji, ämaqä yakuä pmeqä enqä-panjä pmetänquwänqä, Iqu imäkqangi, qu kuapänä eqiyämanguwiqä. Qänakndanjä Isipä iutani, Iqueqä yänänäqñqä iuta itmakqeqä. ¹⁸ Iqu e itmeqanga, qu quväukuä 40, anä avqñqä iu pmetanquwänqä, Iqu iquauqä suqä hñgisana iqetani, hanjä-iqä ämakmanminqeqä. ¹⁹ Inqanjä qua Kenanä iunji, hueqä-himqä kui-kui 7 äpmakäwätanquwä iunji, Goti Hanjuwä Iqu qui imäkätä, iquauqä quae Israitqä iquauqä wimänätñqä qe äwikqeqä. ²⁰ Nätmätqä eeqänänji e imäkätqätanga, quväukuä 450 inä äpäukqeqä. Iqu qua ae äväqe, qänakndanjä Iqu ämiqä naqä

* 13:9 Yoqä Poli, ii Grikä iquauqä anä-kukñuiyi. Yoqä Soli, Israitqä iquauqä anä-kukñuiyi.

yakuinä mipnqä iquau äteqa äuminqe. Iqu iinj, Iqueqä kuknui hinuä-tqä Samueli iqu pmetqanqanqä iminqe.

²¹ Inqanji qu Samueli iqueni, tii ätukuwiqä. ‘Ne ämiqä naqä hnqueqä yäpä iqi näweqä pmetatunquänä, si ämaqä hnque atäunüä isnqeqä.’ Qu e tquanquwängga, Goti Hanjuwä Iqu, Soli ique ätekqeqä. Iqu Kisi iqueqä ymeqä eä, awiqu Benjämenä iquesanä ique. Soli iqu iquauni, quväukuä 40 iunji ämiminqeqä. ²² Goti Hanjuwä Iqu Soli iqueqä ämiqe, huätä ämamäutä, iqueqä anä metnqe, Dewiti ique-mända ätekqeqä. Iquenyqe, Goti Hanjuwä Iqu awä tiinjä ätukqeqä. ‘Nyi Dewiti, Jesi iqueqä ymeqä iqueni, hinuä ae äqunänqeqä. Iqueqä qeqä-quuvqä iunji, Nyaqä enqä-panä eä, iqu Nyi änyinänqä dunä imäkquäniqeqä,’ ätukqeqä” ätukqe.

²³ “Iqu hinuiqänäni kuknuä guä ämäsäutä ätkqä-pa, Israitqä-qune hänä anqu inemäkäqumuatetnqä dijqe, Dewiti iqueqä hueqä-himqä ekuwä iutanä hnque ändowatkqeqä. Ämaqä Iqu, Jisasi Iqueqä. ²⁴ Jisasi Iqu wäunüä mipäqiyqä änä etanqanji, Jonä iqu Israitqä eeqänänjä iquauni, knuä äkunmäknäpu, asnä qämbnqä awä ätuminqeqä. ²⁵ Jonä iqu, iqueqä wäunui qäpu imäkätnqä itäqanqanji, iqu tiinjä ätukqeqä. ‘He knui, äänä hiyqiyä? Nyi tqunqä? Nyi ämaqä, he hinuä äqämbu äpmejuwä iqunä, hmanjqä. Inäqe, he qätä nyipiyä! Ämaqä Hnqu, nyinyqä qänaki änä äpäniqeqä. Iqueqä yukä ämuasmänqä gue, nyi meweqä yimniqeqä. Nyi ämaqä ängunä hmanjqä,’ ätukqeqä” ätukqe.

²⁶ Poli iqu tiinjä inä ätukqe. “Nqä nyämaqäüä. He Aprähämä iquesa eqiyämanguwä iquendä, itanqä he ämaqä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmejuwä iquendä, kuknuä hänä anqu inemäkäqumuatetnqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu nenyqä ändowatkqeqä. ²⁷ Jisasi Iqu qua iu pmetanqanji, ämaqä Jerusälemä iu pmeqä iquatä, iquauqä ämaqä naqä iquatä, Iquenyqe näqnqä änguanäni maeqä iminjuwiqä. Itanqä Goti Iqueqä kuknui hinuä-tqä iquauqä bukä iuta, hiunji hapä pmeqä ique-ique a ätäuminjuwä-qe, qu iinqä-pqe näqnqä änguanäni maeqä iminjuwiqä. Iinjä dutanji, qu ‘Ämaqä Tqu äpäkonätnqeqä’ ätukuwä iunji, Goti Iqueqä kuknui hinuä-tqä iqua äqäkuwi, naqä-qakuä imäkkuwiqä. ²⁸ Qu Ique pizqä päkpjqe, Iqueqä suqä quvqä hui, mämäqumueqä ipiyä-qe, ämaqä naqä kinqanänjä Pailoti iqueni, iqu äpäkonätnqä dijqä kikutätmä äwikuwiqä. ²⁹ Qu nätmätqä eeqänäni, Goti Iqueqä kuknui hinuä-tqä iqua, Iquenyqä hinuiqänä äqäkuwä-pa imäkpiyi, Iqueuä huiwi zä-huätatä hunätanqqeta ämepu, ämä äwäpu, qua äptekuwiqä. ³⁰ Iqu ae äpäkonqgqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu anqu ävauqumuatkqeqä. ³¹ Huinji kuapänänjä iunji, ämaqä, Galili äväma Jerusälemänqä Iqutä anä äukuwä iquauni, Iqu äwimeqisminqeqä. Tanqanji ämaqä iqua, Israitqä iquauni, Iquenyqä kuknuä awä ätuätqänäüä. ³²⁻³³ Kuknuä ängüä we-hunqä-tänji, ne awä tiinjä etqunä. Kuknuä, Goti Hanjuwä Iqu guä ämäsäutä, awiqukuau ätukqeunji, iinj naqä-qakuä imäkätä, awiqukuautanä hueqä-himqä iqune yätamäkqenqä, Jisasi Ique anqumä ävauqumuatkqe. Iinqe, apqä hnquaqunä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknui tiinjä äqänänä.

‘Nqä Ymeqä Iqukiyqä, Nyi tanqanji Tqä Tniqunä eqänä.’†

³⁴ Goti Hanjuwä Iqu, Jisasi Ique qua pteqeuta anqu ävauqumuatkqetani, Iqu anqä mäwqä itä, pizqä miqä iquänä. Iinqe Goti Hanjuwä Iqu tiinjä ätätä äqäkqeqä.

‘Nyi ämiqä naqä Dewiti ique ängüä wimäkmqä ätukqä-pa, Nyi henji-pqä inä etätqänänä. Kuknuä iinj, huizi iquau ämäwqätäutä, qäyunä timäunqiyä.’‡

³⁵ Iqu apqä huiziunji, tiinjä-pqe ätätä äqäkqeqä.

‘Ämaqä, Si ätekñä Iqu, pizqä yätñqä hinuinä maqunqä isñiqä.’§

³⁶ Dewiti iqu qua täu äpme, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqeuinä qänaknä iqänjaqänäqe, äpakoŋgaŋga, qu iqueqä huiwi, kawäkiqua qua äptnäjuwä iu pteqanŋuwäŋga, pizqä qe ikqeqä. ³⁷ Inäqe Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qua iuta anŋu ävauqumuatkqä Iqueni, Iqueqä huiwi pizqä miqä ikqeqä.

³⁸⁻³⁹ Nqä nyämaqäüä, iinqe he näqŋqä anŋuanänä tiinjä hipŋqeqä. Ämaqä Iinjä Iqueqä wäunjuä dutani, ämaqeuqä suqä quvqe huätä mamäuqä iunqe, ne awä etätqanünä. Tiinjä-pqenqä näqŋqä anŋuanänä hipŋqeqä. Goti Hanjuwä Iqu henyqe, 'ämaqä jänänänjuaiqä' täniqä diŋqe, kukŋuä-suqä Mosisi iqu ätätä äqäkqeu qänaknä iquwi, hiyaqä suqä quvqe huätä mämaemäuqä yänqiyä. Inäqe, Ämaqä Iinjä Iqu, ämaqä, Iquenyqä quuvqä heqiyqanŋpqe, Iqu iquauqä suqä quvqä eeqänänä, huätä ämamäutä, 'ämaqä jänänjuaiqä' täŋqiyä. ⁴⁰ Inj Goti Iqueqä kukŋui hiŋuä-tqä iqua, nätmätqä quvqänäninjä, 'Äpäŋqiyä' ätkuwi, he emeqänqä, hiŋuä anŋuanä äqunäpu wimasipiyä. ⁴¹ Qu tiinjä ätkuwiqä.

'He ämaqä äkasuwä tqä iquenä, hiŋuä qumbiyä! Nyi nätmätqä huitani, hiyaqä awä iqi imäkmqänä. Nyi nätmätqä imäkmqä iqanŋmdqenqä, ämaqä hŋqu etqanŋutqe, he iinqe, "naqä-qakuiqä" kŋuä mindqänqä ipŋqeqä. Iinqe he yäunjuä ipu, qui imäkmbŋqäüä,' ätkuwiqä" ätukqe.*

⁴² Poli iqu kukŋuä awä qäpu ätäqe, Banäpasi iqutä, yäpaqä mäŋgisa wiyŋqä uwqanŋiyänŋa, qu iquaqi tiinjä ätukuwi. "Hiunji hapä pmeqä huiziqueni, nätmätqä täŋqe, qe anŋu äquvepäsinyä, awä inä nasinyiyŋqeqä." ⁴³ Qu anä aquväqŋqeuŋi ävämaŋi, Israitqä kuapänänä iquatä, ämaqä huizi-pqä Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä qätä äwiyäpu, Ique qonä anä woktäuqä iquatä, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, qänaknä äwivändkuwi. Inŋani iquagu, iquauqä kŋuä iunji, yänänäqŋqä imäkäsinyä, "He Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä nätmätqä anŋuanänä hiŋginäwa etapätŋqeuä äpmeŋuwä-pa, asä iunä pmeqäpŋqä" ätukiwi.

⁴⁴ Hiunji hapä pmeqä huiziqueni, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä qätä wipŋqä, ämaqä anä-himqä iutani, hatŋä aquvä qe äqänŋuwi. ⁴⁵ Aquvä iinjä qänŋanŋä äqumbiyi, Israitqä iqua, iquauqä äwqe äkasuwä ämunätä, Poli ique quvqä ätuäpu, iqueqä kukŋui mäŋdi äkittqäkuwi.

⁴⁶ Qu iinjä imäkqanŋuwäŋga, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, zä miqä kukŋuä yänänäqŋqä ätukiwi. "Naqä-qakuiqä. Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä iunji, ye Iqueuä kukŋui, Israitqä iquenä ganä awä etqueä. He iqueuä kukŋui tuwä äwiyäpu, hiqä-hiuänŋqe, 'Ne häŋä hea ique-ique pmeqe, änä mämeqä yanqunä' ätätqänjuwä-pa iquwinqe, he qätä yepiyä! Täŋgani ye heŋi, kukŋui awä maetqä, ämaqä hŋquau-mända tuenqueä. ⁴⁷ Goti Hanjuwä Naqä Iqu, hiŋuiqänä ätäänŋqe, täŋga ye sä äyatqi.

'Nyi si Israitqä iqua qäyä hitqanŋi huiziuqä hiqi-tä-quki ikimäkqänä. Inji, ämaqä qua täu äpmeŋuwä eeqänänä iunji, Nyi anŋi häŋä imäkäqumuatemniŋqä yätamakqä vqä-quki, esŋqinyä†äyatqiyä" ätukiwi.

⁴⁸ Ämaqä Israitqä qäyä etanŋi huizi iqua, kukŋuä tä qätä äwipiyi, iquauqä äwqe anŋuanänä winŋanŋa, qu Naqä Iqueqä kukŋuinqe, "Anŋuanänäiqä" ätmiŋuwi. Inŋani ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu häŋä hea ique-ique pmeqä mapŋqä ätekqä iqua, qu eeqänänä quuvqä eqäkuwi.

⁴⁹ Inŋani Naqä Iqueqä kukŋui, ämaqä, Pisindiya-tänä inŋisa im-imä äpmamiŋuwä iqua, qätä äwikuwi. ⁵⁰ Inäqe Israitqä iqua, apäkä, yoqä naqä qonqä, Goti Hanjuwä Iqu qonä äwoktäutqänjuwä iquauqä äwqä iutä, anä-himqä iutani qokä naqä iquauqä äwqä iutani, äwivauqumuatkwi. Ga eeqänänä iinjä iqua, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, quvqä itquepu, Pisindiya iunji huätä ändowatkuwi.

* 13:41 Hapakukä 1:5 † 13:47 Asayä 49:6

⁵¹ Inğanji iquaqu, anä-himqä Andiyokä iu ävämayingqä isiyänğanji, quwqä suqä quvqenqä kima äväsinyä, qua hinoqukuä, yukiu täka ämäkminqe, iqi äquveteqiyemä äukiyi. Iquaqu äwiyi, anä-himqä Aikoniyamä iu ätimäukiyi. ⁵² Itanga, Andiyokä pmeqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminuwä iqua, Dnjä Änguä Iqu manguä munğanğa, aquvänä kuapänä iminuwä.

14

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Aikoniyamä iu äpmaminjiyinqä

¹ Inğanji Aikoniyamä iunji, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, suqä asä ii imäkäsinyä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä yäpä yängisa äpeyäsinyä, kukñuä awä ätukiyi. Iquaqu kukñuä änguä tquanğinyä äwipiysi, ämaqä kuapänä Israitqä hñquautanätä, ämaqä huizi iquautanätä, quuvqä eqäkuwi. ² I etangi Israitqä quuvqä maeqiyqä iqua, qu ämaqä huiziuqä äwqeuñi, äwivauqumuatqauñgua qu ämaqä quuvqä eqäkuwä iquauñqä äwqä quvqä imäkuwi. ³ Injä iqanğuwänğa, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, zä miqä iqi hñğanqä äpmanyä, Goti Hanjuwä Iqu ämaqeunqä äwinyätä, hñginäwa änguänäñi vätnqenqä kukñuä awä ätuminjiyi. Iquaqu iinjä itqätanğiyänğanji, Naqä Iqu, iquaqu wäunuwä ämaqä mimäkqänänjä hui imäkiyinqä yänänäqñqä ävätä, ämaqeunji, 'Iquaquvqä kukñui naqä-qakuiqä' ämotquakqe. ⁴ Inji, ämaqä anä-himqä iutanji, awänä äpatmbiyi, hñqua, ämaqä Israitqä iquatä, äwqä naqä-hñqunä inğanğuwänğa, hñqua, ämaqä kukñuä awä tuäkiqiyinqä ändowatkqä iquaqutä inğuwä.

⁵ Qänakndani Israitqä hñquatä, ämaqä huizi hñquatä, iquauqä ämiqä iquatä, qu Poli iquesä, Banäpasi iquesä, quvqä itquepu, hikä päkñqä äwqä naqä-hñqunä inğuwä. ⁶⁻⁷ Iquaqu ii näqñqä ämayi, qua Likoniya-tänjä inğisanqä zä qe äukiyi. Likoniya inğisanji, iquaqu anä-himqä Listiyatä, Depetä, anä qäqinjä-pqä iunji, qanjä inä ikisinyä, kukñuä ängui awä ätuäkäminjiyi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Listiya iu äpmaminjiyinqä

⁸ Anä-himqä Listiya iunji, ämaqä hñqu, iqueqä yukä quvqä, yänänäqñqä maeqä, äpmaminqe. Känai, yukä quvqä-tänjä-que änyuekqenqä, iqu qanjä mäwqä iminqe. ⁹⁻¹⁰ Ämaqä iqu, Poli iqu kukñuä tqanği qätä äwiyä pmetanğa, Poli iqu hinuä yänänäqñqä äqunäqe, iqu änguä imänätñqä quuvqä eqiyätä iqanği äqunäqe, "Si pämä tqävä" haqeqäta ätukqe. Iqu e tquanğa, yukä quvqä iqu pämä yänänäqñqä ätqäue, qanjä ikäkqe.

¹¹ Inğanji, ämaqä kuapänäñi, Poli iqu iinjä imäkqanği äqumbiyi, qu Likoniya pmeqä iquauqä anä-kukñui ätäpu, manjä tnänjä tii ätkuwi. "Goti hñquaqu, ämaqä enqä-panjä nenyqä äquvepqinyqä." ¹² E ätpiyi, qu Banäpasi iquenyqe, "Iqu goti Susi* iqueqä" ätkuwi. Poli iquenyqe, "Iqu ämaqä kukñuä tqä-qu etangi, iqu goti Hemesi iqueqä" ätkuwi. ¹³ Anä-himqä täknä qänätanğqä-tänjä iqinjä, Susi iquenyqä hiqäva-imäkqä anji ämätnminqe. Inğanji Susi iquenyqä hiqäva-imäkqä iqu, pälawä-yatqä itä, bulumäka qokä hñquautä, anä qñqanjuñqä äma äwäqe, qokä-apäkä iquatä, Banäpasi iquenyqätä, Poli iquenyqätä, hiqäva imäkanä-tpu ikuwi. ¹⁴ Banäpasi iqutä, Poli iqutä, nätmätqä tä imäkanä-tpu iqanğuwinqä qätä äwiyi, iquaqu yäunuwä isinyä, ämuasmänqe äpisäsinyä, qokä-apäkä iquauä awä iqinyqä tnänjä äwiyi, tääqä yänänäqñqä tiinjä qe ätukiyi. ¹⁵ "Yeyämaqä iquenyä, he suqä tä, sunqä imäkqäuä? Ye ämaqä, he enqä-panjä quveyqä. Ye kukñuä änguä we-hunqä-tänji, awä tii etätqänueqä. He nätmätqä hñginqä iu qänaknä itqänuwä, huätä ävquatämäupu, Goti Hea Ique-ique Pmeqä Iquenyqä qänaknä ipiyä! Goti Hanjuwä Iqu, qäukuitä,

* **14:12** Ämaqä Grikä iquauqä goti qanğä iquautanä naqä iqueqä yoqe, Susi ique. Ga iquauqä goti hñquququeqä yoqe, Hemesi ique. Iqu quwqä goti eeqänänjä iquauqä kukñuä äma uwqä iqueyi.

quaetä, eqetä, nätmatqä eeqänänjä iu äwiñqetä, imäkkqeqä. ¹⁶ Hiñuiqändqä duta äpäñqeqe, täñga täsuänä. Iqu qokä-apäkä eeqänänjä iquauñi, hiñuinä qunätanñi, qu qänaknänñi, quwqä äwiñqä dunä imiñuwiqä. ¹⁷ Iiñä etanñi, qu Iquenyqä mañqä ipñqeqe, Iqu zä mäpmeqä imiñqeqe. Oeyqä! Iqu hea ique-iquenñi, qokä-apäkä eeqänänjä, he-pqeqe qäsänñi, äñguä emäkätä, qäukuä yätutanñi, piyä äyä etapätñqeqä. Iqu iinñä imäkätqätanñi, ymisanñä äñguänänñi äyä ätimäutñqeqä. Itanñi, he buayä kuapä äñäpu, heyaqä äwqä imä aquvänä ipñqä emäkätñqeqä” ätukiyi. ¹⁸ Qu iquaquinyqä hiqäva imäkñqä yänñä qänqanqä, iquaqu, iinñä äsuiyi, “oeyqä” ätuäsinyä, yänñä ämäwqänqanñiyi. Iiñä iqanñiyiñqä, mimäkqä ikuwi.

¹⁹ Qänakndanñi, Israitqä Andiyokätanñä hñqumatä, Aikoniyamätanñä hñqumatä, Listiya iunqä äwäpu, ämaqä iqi pmeqeqä kñuä indqanqeqe äkunmäkpiyi, Poli iquenyqä hikä wapi ätnämäupu, “Pizqä qe äpäsqunä” kñuä indqänäpu, iqueqä huiwi eyqiyäma äpäpu, anñä-himqä iquenyqä täkñä qänätanqä yäpaqä mäñgisa ekuwi. ²⁰ E iqanqunwä-qe, qokä-apäkä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämiñuwä iqua äppiysi, ique yäkutäma uwqiyqanqunwänqä, iqu anqumä ävautä, anñä-himqä yäpä inqisa ekqeqe. Awiñqanñi, iqutä, Banäpasi iqutä, anñä-himqä Depe iunqä qe äukiyi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Andiyokä iunqä anñi äukiyiñqä

²¹ Iqinñi iquaqu, kukñuä äñguä we-hunqä-tänñi, awä tuätqätanqiyänqä, ämaqä kuapänänñi, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. Qänakñi, iquaqu Listiya iunqätä, Aikoniyamä iunqätä, itanqä Andiyokä iunqätä anqumä äukiyi. ²² Anñä-himqä iquauñi, iquaqu, quuvqä heqiyqä iquau yänänäqñqä iwimäkäsinyä, yänänäqñqä tiinñä ätukiyi. “He quuvqä eqiyäpu, yänänäqñqä pmepñqeqä. Ne Goti Hanjuwä Iqunä miqeu, yäpä inqisa yaniquä etanqä-qe, hanñä-iqä naqänänñi, ämaqä iquauqä hipa iuta, ganä meniueqä” ätukiyi. ²³ Inqanñi anñä-himqä ique-iquenñi, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänmiñuwä iquau mipñqenqeqe, iquaqu ämaqä hñquau atäunñuä ikiyi. E imäkiiyi, iquaqu buayä mañqä äpmanyä, tääqä äsuiyitanñi, Naqä Iquenyqä quuvqä eqämiñuwä iquauñi, Iqueqä hipa iu äpmuatekiyi.

²⁴ Inqanñi iquaqu, Pisindiya-tänñä iu qanñä qäpu ikäyi, Pambiliya-tänñä inqä ätimäukiyi. ²⁵ Iqi ätimäyi, anñä-himqä Peekä iunñi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui awä äsuiyitanñi, anñä-himqä Ataliya iunqä äquveqäkiyi. ²⁶ Iqisanñi iquaqu, Andiyokä iunqä yimba äukiyi. Ämaqä iqi pmeqeqe, hiñuiqänänñi, iquaquinñi, Goti Hanjuwä Iqueqä qeiqinyänñä iunä äpmesinyä, wäunñuä imäkiiñqeqe, Iqueqä hipa iu äpmuatekuwä iquayi. Iquaqu wäunñuä iinñi ae imäkiiyi, Andiyokä iunqä anqumä äpkiiyi. ²⁷ Iqi ätimäyi, quuvqä heqiyqä iquau tääqä ätuätumesinyä, nätmatqä, Goti Hanjuwä Iqu iquaquiyqä hipa duta imäkkqenqeqe, eeqäpnä awä ätukiyi. Iquaqu tiinñä-pqä inä ätukiyi. “Ämaqä Israitqä qäyä etanñi huizi iqua-pqeqe, Iquenyqä quuvqä heqiyqäpnqä iinñqeqe, Goti Hanjuwä Iqu hänaqä äwimeyqeqä” ätukiyi. ²⁸ Inqanñi iquaqu, quuvqä heqiyqä Andiyokä pmeqä iquamatä, hiunñi hatñä äpmakiyi.

15

Quuvqä heqiyqeu miqä iqua, Jerusälemä iu kukñuä ätñguwiñqä

¹ Inqanñi Israitqä hñqua, Jutiyata äppiysi, quuvqä heqiyqä Andiyokä pmeqä iquau, näqñqä tiinñä äwikiwi. “He Mosisi iqueuä suqä iunñi, qänaknä miqä ipu, hiqä huiwi häuä maktänqanqppqeqe, Goti Hanjuwä Iqu, anqumä metmeqä itä, hanñä memäkäqumuateqä yäniqeqä” ätukuwi. ² Poli iqutä, Banäpasi iqutä, qätä iinñä äwiyi, kukñuä iinñä tquanqunwä iquamatä, kukñuä mäkä naqänänñä äunmiñuwi. Qu ii imäkqanqunwänqä, quuyqä heqiyqä iqua, Poli iquesä, Banäpasi iquesä, ämaqä huizi iquautä, atäunñuä äwikiwi. Itanñi, ämaqä iinñä iqua, Jerusälemänqä äyäpu, ämaqä,

Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä huizi iquatä, hanä-iqä ique jänä imäkpñqä diñqä, ätukuwi.

³ Quuvqä heqiyqä iqua, iquau e ändowatqanğuwänğa, iqua, Andiyokäñi äväma, Ponisiya-tänä ingisatä, Sämalıya-tänä ingisatä äwäpu, Israitqä qäyä etanğı huizi iqua, kñuä äkunmäknäpu, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkuwiñqä awä ätqäuminjuwi. Quuvqä heqiyqä qätä iinğä äwipiyä iqua, aquvänä ikuwi. ⁴ Iqua Jerusälemä timäuqanğuwänğa, ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenğä iqi aquvä äqänminjuwä iquatä, iquauqä ämiqä iquatä, ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, iquauñqä aquvänä ipu itmakuwi. Inğanı, Poli iquä, Banäpasi iquä, nätmätqä eeqänäñi, Goti Hanjuwä Iqu, iquaquiyqä hipa iuta imäkminğenğä, awä ätukiyi. ⁵ E tquanğiyänğa, Parisitanğä quuvqä heqiyqä hñqua, ivatuwämbiyi, tiinğä qe ätukuwi. “Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanğı huizi, quuvqä heqiyqanğuwä iquauñi, he iquauqä huiwi häuä äktäupu, ‘Mosisi iqueä suqeunı qänaknä ipiyä’ tquäpñqä” ätukuwi.

⁶ Itanğa, ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä iquatä, kuknuä iinği jänä imäkpñqä aquvä äqänğuwı. ⁷ Qu kuknuä kuapänä ae ätpiyi, Pitä iqu pämä ätqäuqe, tiinğä ätukqe. “Nğä nyämaqäüä, he näqñqeqä. Hiñuiqänäñi, Goti Hanjuwä Iqu, wäunjuñqä änewäsütä, nyi tiinğä ätenjikqeqä. Nyi, ämaqä Israitqä iqua qäyä etanğı huizi iquau, kuknuä äñğüä we-hunğä-tänı, awä tuätqätanğmdi, qu qätä änyiyäpu, quuvqä heqäpñqänänğä. ⁸ Ämaqeüqä kñuä indqänğä imñi, Goti Hanjuwä Iqu näqñqeqä. Iqu Dñä Äñğüä Ique, ne änätapqä-pa, ämaqä huizi iquauñi, inä äwikqeqä. Iqu iinğä imäkäqetanı, iquauñä-pqe itmetä aquvänä itäqenğä, äyä ämänätquakqeqä. ⁹ Iqu nesä, iquautänı, suqä huitanğä-huitanğä minetqeqä, asä inä inätquakqeqä. Iquauqä quuvqä heqiyqä iutanı, Iqu qu kiyä mamätqänğä, ne inemäkkqä-pa, hipñqä iwimäkkqeqä. ¹⁰ Inı hanğä-iqä atqä-awäkiquatä, nesä änä mämiwäuqänänğä iqu, he tanğänı quuvqä heqiyqä iquau wiwätanä-tpu iqäüä. Iinğä ipu, Goti Hanjuwä Iqueny, sunğä yamwiqä ävqäüä? ¹¹ Neqä quuvqä heqiyqä imñi, kuknuä tqu, naqä-qakuiqä. Ne, Mosisi iqueqä suqeü qänaknä iqetanı, hanğä miqumuatñqä yanğunä. Inğäqe, Goti Hanjuwä Iqu, nenyqä äwinyätä, nätmätqä äñğüänäñi, hiñginäwa nätapqetanı, anğumä inätmetä, hanğä inequmuatätñqeqä. Iqu iquau iwimäkkqä-pa, ne-pqä asä inä inemäkkqiyä” ätukqe.

¹² Pitä iqu iinğä tquanğa, ämaqä kuapänä, aquvä äqämbu äpmaminjuwä iqua, kuknuä matqä ipu, Banäpasi iquesä, Poli iquesä, qätä dinä äwipu, äpmaminjuwi. Iquaqu, wäunjuä ämaqä mimäqänänğä huitanğä-huitanğä di, Goti Hanjuwä Iqu, iquaquvqä hipa du vqanğı, iquaqu, ämaqä huizi iquauä awä iqisa imäkminğiyinğä, awä ätukiyi. ¹³ Iquaqu, kuknuä qäpu tquanğiyänğa, Jemisi iqu, tiinğä ätukqe. “Tatqä-ğäkenä, qätä nyipu! ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqu, hanğanğani, ämaqä huizi iquautanğä hui, anğü itmetä, Iqueqä ämaqä epñqä imäkätñqä, äwimakqenğe, Saimonä iqu, ae äyä ätqiyä. ¹⁵ Itanğa hiñğä-tqä iquauqä bukä iunı, kuknuä asä inä ätätä äqänänä.

¹⁶ ‘Naqä Iqu, “Qokä-apäkä Dewiti iquesanı, qu namnä anğä hñqu, qua iqi ae äpäknğqä enğä-pañä-ğäeqä” ätqiyä. “Iinğä etanğı qänakndanı, Nyi anğü äpmänğanı, anğä iqueqä nätmätqä qui imäknätqe, Nyi änyä-hanğä imäkätmä, anı anğı mätmniqeqä” ätqiyä. ¹⁷⁻¹⁸ “Nyi ii imäkmäninğe, qakui tiinğä. Israitqä iqua qäyä etanğı huizi iquautanı, Nyaqä ämaqä hipñqä tääqä ätukqä iqua, qu Naqä Iqunänğä qävqä nyipnuwänğeqä.” Ii Naqä Iqueqä kukñuiqä. Nätmätqä iinğe, Iqu ainğani, ämaqä iqua näqñqä ipñqä ätkqeqä’ ätätä äqänänä” ätukqe.*

¹⁹ Itanı Jemisi iqu tiinğä-pqä inä ätukqe. “Iinğe, nyi kñuä tiinğä indqänätqänğä. Ne, ämaqä huizi, iquauqä kñuä äkunmäknäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä äwätqänğuwä

* 15:17-18 Amosi 9:11-12; Asayä 45:21

iquaunji, hanjä-iqä mäwqä pa ianä. ²⁰ Iinjä mimäkqä itaqe, ne iquaunqe, pipa iunä tiinjä qäyämawatuñqueqä.

Ämaqä hñqu, nanuä ämetä, goti quañgä iquaunqä hiqäva-imäkqe, nanuä ii Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqinjä kiyä mätqä-qae, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäkqä pa ipnuwänqätä, nanuä ämaqä hiñuä a äkiyamäkäpu äpäkpqe, manqä ipnuwänqätä, itanğa nanuä häñeqä yqänänjä-tänji, manqä iqäpñqä, ätätanä qiyatuñqueqä.

²¹ Qaku tiñiqä. Hiñuiqändqä dutanji, qu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä eeqänänjä iunji, Mosisi iqueqä bukä, anä aquväqñqeuñji a ätäupiyitanji, anä-himqä eeqänänjä iunji, qu iqueqä kukñui awä ätqa äpätqänjuwiqä” ätukqe.

Qu tuwanji, huiziquautanä quuvqä heqiyqä iquaunqä äqäkuwinqä

²² Jemisi iqu iinjä tqañğa, ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqä iquau miqä iquatä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänminjuwä eeqänänjä iquatä, kukñuä naqä-hñqunä imäkäpu, iquauqä ämaqä hñquaqui, atäunjuä ikuwi. Hñqu Jutasi, iqueqä yoqä huizi, Basäpasi ique. Huiziqu, Silasi iquvi. Iquaqui atäunjuä miqänğanji, quuvqä heqiyqä iquauqä awä iqisanji, ämaqä naqä äpmaminjiyi. Qu iquaqui atäunjuä ipiyi, Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Andiyokä iunqä, anä wäpñqä ändowatkuwi. ²³ Iquaquvqä hipa iu, pipa hñqu, kukñuä tiñjätänjä ändowatkuwi.

“Hiunjinğanjqä. Ne ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiquatunquä ändowatkqä iqunesä, quuvqä heqiyqä iquau miqä iqunesänji, hiqä hita-hinğakoneyi. Ämaqä Israitqä iqune qäyä etanji huizi, quuvqä eqiyäpu, anä-himqä Andiyokä iutä, qua Siliya iutä, qua Silisiya iutä pmeqä iqenä, ne pipa tä henyqä äwäwqatqunä. ²⁴ Ne qätä tiñjä äwikqueqä. Nesanjä hñqua, henyqä äpäpu, kukñuä hanjä-iqä etäpu, hiyaqä kñuä indqänqä dunji, qui emäkkuwinqä äwikqueqä. Iinjä imäkkuwä iquaunji, ne iinjä imäkpñqä mätquä ikqueqä. ²⁵ Qätä iinjä äwikquenqe, ne äwqä naqä-hñqunä änyätanä, tiñjä ätqueqä. ‘Nesanjä hñquaqui atäunjuä itanä, iquaqu, Banäpasi iqutä, Poli iqutä, qunqä anä upñqä ändowatanä.’ ²⁶ Banäpasi iqutä, Poli iqutä, pizqä puäsqenqe, kñuä indqänäsüyä-qe, zä miqä isinyä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä kukñuä awä ätuätqänjiyinqe, ne iquaquinyqe, aquvänä iqueqä. ²⁷ Äwqä naqä-hñqunä änyätanä, iinjä ätanitanji, ne Jutasi iquesä, Silasi iquesä, henyqä pipa tquesänä ändowatqunä. Itanğa iquaqu, kukñuä asätä, iquaquiyqä manitanji inä hisiyñqinyqä. ²⁸ Dñä Äñguä Iqu, nesä pmetanji, ne kukñui naqä-huinyä imäkätanä, he hanjä-iqä metapqä yatunquä diñqe, suqä hñquaqui-hñquaquinä iquaunqänä ätätanä äqiyqunä. ²⁹ Suqä iqua tiñji. ‘Ämaqä hñqu nanuä ämetä, goti quañgä iquaunqä hiqäva-imäkqe, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, nanuä häñeqä yqänänjä-tänji manqä ipnuwänqätä, nanuä ämaqä hiñuä iu äkiquwäqiyäpu äpäkpqe, manqä ipnuwänqätä, itanğa suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäkqä pa iqanğpiyä,’ ätätanä äqiyqunä. Inäqe, he suqä tquaunji äwimasuyquwi, äñguiqä. Ne kukñuä ätätanä, pipa äqiyquque, qäpiyqä. He äñguänä pmapñqä änenğiyä,” ätäpu äqäkuwi.

³⁰ Qu iinjä imäkäpu, iquau dowatqanğuwänğa, iqua äväma, anä-himqä Andiyokänqä äquveqäkuwi. Iqinjä, iqua quuvqä heqiyqä eeqänänjä iquau, aquvä ämaqiyäpu, pipa qe äwikuwi. ³¹ Qokä-apäki, pipa a ae ätäupiyi, kukñuä äñguänänji iquau yänänqñqä iwimäkätñqä iqanğqä iutanji, qu aquvänä ikuwi.

³² Inğanji Jutasi iqutä, Silasi iqutä, iquaqu hiñuä-tqä-quaquänä enyä, quuvqä heqiyqä iquau, kukñuä kuapänänji äväsinyä, iquauqä äwqä iunji, yänänqñqä iwimäkminjiyi. ³³⁻³⁴ Iquaqu hñğanqä iinjä imäkäsinyä, pmetanğiyitanji, quuvqä heqiyqä iqua, “Qe äwqä qeiqi-inqetä winyqä” ätäupiyi, ämaqä, iquaqui ganä

ändowatkuwä iquaunqä, anqumä qe ändowatkuwi. ³⁵ Inqanji Poli iqutä, Banäpasi iqutä, Andiyokä iu yqänä äpmanyä, ämaqä kuapänänjä huizi hñquatä, Naqä Iqueqä kukñuinqä näqñqä äväpu, awä ätqomanminjuwi.

Poli iqutä, Banäpasi iqutä, ändmäkñgiyinqä

³⁶ Qänakndanji Poli iqu, Banäpasi ique tiinjä ätukqe. “Ye anqgu äwäta, anä-himqä eeqänänjä iu, hinjuinqänä Naqä Iqueqä kukñui awä ätuäkäminjueä, yeqä tatqä-guäka iquau, nanyi-napqä iuau, hinjuä äqunäkeyä. ‘Qu anqguä pmetpiyä, quvqä pmetpiyä’ ta, näqñqä hienqänänjä” ätukqe.

³⁷ Poli iqu iinjä tquanga, Banäpasi iqu, Jonä Makä ique itmetä, anä upñqä äwiñgqe.

³⁸ Poli iqu, “Ämaqä iqu, hinjuinqänänji, ye Pambiliyata äyävümetä, wäunjuinqä yesä anä mäwqä ikqä iquvqä. Iinjñqe, iqu yesä anä mäwqä yänqiyä” ätukqe. ³⁹ Iquaqu nätmätqä täñqä äkasuwä kuapänä ätniyitani, ändmäkñgiyi. Iinjä iyi, Banäpasi iqu, Makä ique itmetä, yimba ätkamausinyä, qua eqä-pñä awä iqiñä, Saplusi iunqä äukiyi. ⁴⁰⁻⁴¹ Inqanji Poli iqu, Silasi ique itmetä, äwiñqä iqanqiyänqanji, qokä-apäkä quuvqä heqiyqä iqua, “Goti Hanjuwä Iqu, qenyqä äwinyätä, anqguänänji hinjinäwa qesapänqiyä” tquanguwänqä, iquaqu qua Siliya iutä, Silisiya iutä ikisinyä, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquväqñqä iquaunji, Poli iqu kukñuä ätuätä, yänänäqñqä äwikqe.

Poli iqueqä qanä Äkaiyänqä ikäminqenqä (15:36-18:22)

16

Timoti iqu, Poli iqutä, Silasi iqutä, anä äukuwiñqä

¹ Poli iqu iqi qäpu ätuäkiqetani, iqu äwäqe, anä-himqä Depe iu ganä ätimäukqe. Huizi, anä-himqä Listiya iu ätimäukqe. Iqini quuvqä heqiyqä hñqu äpmaminqce. Iqueqä yoqe, Timoti iquvi. Iqueqä känai, Israitqä iquautanä eä, ii Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iiyi. Iqueqä kaniqu, ämaqä Grikä iquautanä iquvi. ² Iqueqä suqenqe, quuvqä heqiyqä Listiya pmeqä iquatä, Aikoniyamä pmeqä iquatä, tiinjä ätminjuwi. “Timoti iqu, ämaqä anqguänänjueqä.” ³ Poli iqu, Timoti iqutä anä wiñqä wiñqangi, ique itmetä, iqueuä huiwi häuä qe äktäukqe. Israitqä ingisa äpmaminjuwä iqua, “Timoti iqueqä kaniqu, ämaqä Grikätanä iqueqä” näqñqä iinjä etanquwiñqä indqänätä, qu Timoti ique qätä wipnuwänqä, Poli iqu häuä i äktäukqe. ⁴ Iqi ävämapiyi, anä-himqä eeqänänjiu qanä ikipu, kukñuä, ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquatä, quuvqä heqiyqeu miqä iquatä, Jerusälemäta ätäpu tuwanjuä äqäkuwiñqe, “He kukñuä iunji, qänaknä ipu pmetanqpiyä” ätuäpu, awä ätuäkäminjuwi. ⁵ Iinjä etanji anä-himqä eeqänänjä iunji, Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä äqänminjuwä iqua, iquauqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqänänjä ätimäutä, hiunji ique-iqenji, ämaqä hatñä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, huizi iquau äwimaminjuwi.

Ämaqä Masendoniyatanä hñqu, Poli ique tääqä ätuätumakqenqä

⁶ Poli iqutä anä ikäminjuwä iquatänji, Dñä Anqguä Iqu, qua Eesiya-tänjä ingisa kukñuä awä matqä ipñqä pmua iwimäkkqangi, iqua qua Pälenqiya iutä, qua Galesiya iutä ikäminjuwi. ⁷ Iqisanji iqua äwäpu, qua Misiya iu ätimäupiyi, qua Bitiniya iunqä wanä-tpu iqanquwänqä, Jisasi Iqueqä Dñä Anqguä Iqu, pmua iwimäkkqce. ⁸ Iqua Misiya mäpmeqä hämänä ämäwqätäupiyi, anä-himqä Troasi bunqä äquveqäkuwi.

⁹ Iqini heatqänqanji, Poli iqu hinjuä wätqä enqä-panji tiinjä äqunqce. Ämaqä, qua Masendoniyä-tänjä ingisa pmeqä hñqu ätqäuä, Poli iqueni tiinjä ätukqe. “Iyää, si eqä-pñä iu äqiyäkämäutnä, Masendoniyä täunä iqune, yätamäkkqä nesñqä biyä.”

¹⁰ Poli iqu hinjuä iinjä äqunänqä diñqe, ne näqñqeqä, “Goti Hanjuwä Iqu, ne iquau

kuknjuä änguä we-hunqä-täni awä tuatunquä tääqä änatqiyä.” Näqñqä iinjä ämeni, ne Masendoniya du timäuatunquä diñqe, hänaqenqä qävqä maqänä ikque.

Letiya ii, Naqä Iquenyqä quuvqä eqäkqenqä

¹¹ Hänaqä ae ämoqumueni, ne yimba ätkamäutanä, Troasi ävämani, qua eqä-pñä awä iqiñä Samotresi iunqä jänä äukqe. Ziñuitäni ne yimba iunji, anjä-himqä Neapolisi iunqä äukqe. ¹² Iqisanji ne anjä-himqä Pilipai iunqä qañä ekque. Anjä-himqä iinjä iqueunji, ämaqä, Romä-tañä hñqua äpmapu ämimiñuwi. Itanqa qua Masendoniyatänjä inñiñi, Pilipai anjä-himqä naqänänjä hñqunji. Anjä-himqä iunji, ne hiunji hui äpmakque. ¹³ Itanqa Sämbatqä hiunji hapä pmeqänñgani, ne, “Eqä manä näñiñi, ämaqä täqisanjä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätqänjuwä iqiyyä” knuä indqänätanä, täknä äqänänqä yäpaqänñgisa äwani, eqä manä iqi ätimäukque. Iqini, apäkä hiua aquvä qänätanqä äwimeni, ne iuatä anä äpmetanä kuknjuä ätumiñque. ¹⁴ Apäkä, ne kuknjuä tqanñque qätä änekqä hui, iyyqä yoqe, Letiya. Ii, anjä-himqä Tayätila pmeqi eä, yuä häñesqä ämaqä mbqä ipñqä äma ikiqä iyyi. Ii, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäutñqä qonä woktäuqä iyyi. Goti Iqu iwimäkqanñgi, ii, Poli iqu kuknjuä tqanñgi äwiyätä, näqñqä änguä ämakqe. ¹⁵ Inñanji iisä, iyyqä anä iu äpmamiñuwä iquatä, asñä ämapiyi, ii neñi yänänäqñqä tiinjä änatkqe. “Hiyaqä knui, ‘Apäkä täsi Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqe, naqä-qakuiqä’ knuä hiyqanñgutqe, he nyaqä anä täu äpaquväpu pmapñqeqä.” Ii yänänäqñqä natqanqa, ne iyyqä kukñui, qätä qe äwikque.

Qu Poli iquesä, Silasi iquesä, guä äkiqiyäuekuwiñqä

¹⁶ Hiunji hñqunji, ne Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqä iunqä wätqätanqwa, wäunjuä-wiyqä hinqinñqä apäkä hui hänaqä awä iqi ämingqwe. Apäkä iinjä, dnä huisänji eä, nätmätqä qänaknda timäuniqenqä awä ätmiñqe. Iinjä etanñgi, ii wäunjuä i imäkqanñqetani, iyyqä ämaqä naqä iqua mbqä kuapänä ämamiñuwi. ¹⁷ Äminanitanji, Poli iquesä, nesä, qänaki änavändä, tääqä tiinjä ätmiñqe. “Ämaqä tqwa, Goti Haqä Yätutanjä Iqueqä wäunjuä-wiyqä-qua epu, hänaqä, Goti Iqu ämaqe anñumä itmetä häñä imäkäqumuatqä iunqä etätqänjuwä iquaiqä” ätmiñqe. ¹⁸ Hiunji kuapänänjä iunji, ii iinjä imäkätqätanñqenqe, Poli iqu enyqä iäqe, hiqumuanjä äwiyätä, dnä iqueni, “Nyi Jisasi Kraisi Iqueqä yoqeta äktqänä. Apäkä täsinji, si huätä vämayä” tqwanqa, maqänänñi, dnä quvqä iqu qe ävämakqe.

¹⁹ Inñanji apäkä iyyqä ämaqä naqä iqua e äqumbiyi, ii wäunjuä imäkqanñgi mbqä ämamiñuwi, aanqä hiqanñgi näqñqä ämapiyi, qu Poli iquesä, Silasi iquesä, a äkiqätäpu, ququawä aquväqñqenqä eyqiyäma äwäpu, ämaqä naqä, anjä-himqä iu miqä iquauqä hipa iu wipñqä ätuma äukuwi. ²⁰ Qu iquaqunñi, ämaqä suqä quvqenqä jänä imäkqä iquauñqä ätuma äwäpu, tiinjä ätukuwi. “Ämaqä tqwaqu, Israitqetanjä iquaquvqä. Iquaqu kuknjuä ätäsinjä, anjä-himqä täunji, hanjä-iqä ämaiqinyqä. ²¹ Suqä Romätanjä iqunenyqä pmua imäkñänqä iunji, ne iunä imäkätunquä awä änatätqäninyqä” ätukuwi.

²² Ämaqä iqi aquvä äqänñuwä iqua-pqe, iquaquninyqä kuknjuä quanñgä tqanñuwänqa, ämaqä jänä imäkqä iqua, iquaquninyqä qäki äquvätäpu, “Ämaqä tqwaquñi, hiqokä päkpiyä” ätukuwi. ²³ Qu iquaqunñi, ptqä ququvqä äpäsäpu, guä äpmuatepiyi, guä pmuateqä anä iu miqä naqä iqueni, iqu iquaquninyqä hinjuä äqunä, yänänäqñqä tqäutätñqä diñqe, kuknjuä yänänäqñqä ätukuwi. ²⁴ Iqu kuknjuä yänänäqñqä qätä äwiyäqe, iquaqunñi, anä hiqñqä yäpä yänñgisanjä iu äpmuatetä, senqätä, ä zä-yänñtätä ämetä, iquaquniuä yuki, guä yänänäqñqä äkiqäyäuekqe.

Guä pmuateqä anju miqä iqu, quuvqä eqäkqenqä

²⁵ Heatqä quaesqänngani, Poli iqutä, Silasi iqutä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätäsinyä, Iqueqä yoqä haqeqä ämamäusinyä, apqä ätqämanminiyi. Itanğa ämaqä huizi iqua, qätä äwipu äpmaminjuwi. ²⁶ Inğanı eekä naqänänğä hñqu, maqänä timäuqanğa, guä pmuateqä anä iqu, vänyqä naqänänğä itä, qñqanğä qe äutänğäukqe. Ämaqä guä äpmaminjuwä iquauqä yukä hipa iu senqä guä äqäyänğäuminqe, qe ewasqänğäukqe. ²⁷⁻²⁸ Inğanı ämaqä ämiqä iqu ävauqe, anğä qñqanğä eeqänänği äutänğäwätanği äqunäqe, “Ämaqä guä äqiyänänjuwi, zä qe äweqäuä” kñuä vqanğa, iqueqä ipäqäyunitä iqueqä-kiuä päknmätä iqanğa, Poli iqu tääqä yänänänqñqä tii ätukqe. “Si tqä-täuä qui mimäkñqä panä. Ne eeqänänği-täqi äpmeñunä.”

²⁹ Poli iqu iinğä tquanğa, iqu hiqi-tänğä tääqä ätuäqe, anğä hiqñqä Poli iqutä, Silasi iqutä, pmetanğiyä iu tnänğä äpeyäqe, yäunüä-yäunüä itä, iquaquvqä yukä-tänğä iqi äpäknğqe. ³⁰ Inğanı iqu iquaquini, yäpaqä mängisa ätuma äpäwäqe, yatñqä äwikqe. “Ämaqä naqä iquaunğiyä, Goti Hanjuwä Iqu nyi anğumä indmetä, hänğä inqumuatätñqe, äänä imäkmqäwä?”

³¹ Iqu iinğä tquanğa, iquaqu tiinğä ätukiyi. “Si Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyä. Si iinğä imäkqanğtqe, Goti Hanjuwä Iqu si anğumä ikitmetä hänğä ikiqumuatänğiyä. Itanğa tqä anğä iu anğä äpmeñuwä iqua-pqeüä.” ³² Iquaqu iinğä äsuiyi, iquesä, iqueqä anğä iu pmetanğuwä iquautänği, Naqä Iqueqä kukñjuinqä awä ätukiyi. ³³ Hea asä iinğanı, iqu iquaqui itmetä, iquaquiyqä wätanğqe asñä äwqiyätä, maqänänği, iqutä, iqueqä ämaqä eeqänänğä iquatä, asñä qe ämakuwi. ³⁴ Iqu iquaquini, iqueqä anğä iunğä ätuma äwätä, buayä äwikqe. Inğanı iqutä, iqueqä anğä iu anğä äpmaminjuwä iquatä, “Ne tänğanı Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyqunä” ätäpu, yeeqä naqä-qakuänä ikuwi.

Poli iqu, kukñuä jänä imäkqä iquau äkasuwä ätukqenğä

³⁵ Zinuitänği, ämaqä kukñuä jänä imäkqä iqua, qu ämaqä guä äkiqiyepqä iquau miqä ique, “Si ämaqä tquaquini, huätä vquatäwätiyä” tupñqe, ämaqä ämayukä-imanğä hñquau ändowatkuwi. ³⁶ Qu i imäkqanğuwänğä, ämaqä ämiqä iqu äwäqe, Poli iqueni, “Ämaqä kukñuä jänä imäkqä iqua, ‘Ämaqä iquaquini huätä dowatiyä’ ätäpu, ämaqä hñquau ändowatqäuä. Inği guä pmeqä anğä täunği äväma, äwäsinyä, äwqä qeiqi inğä pmanyqä” ätukqe.

³⁷ I tquanğa, Poli iqu, ämayukä-imanğä iquaunği tiinğä ätukqe. “Ye, ämaqä Romätanğä-qoye qäyä etanğue, ämaqä kukñuä jänä imäkqä iqua, qätä qäyunä mäyeyqä ipu, ämaqä iuqä hinuä iqi äyapäsäpu, guä äyakiqiyäuquwiqä. Änäänğäwä? Täñğanı, ämaqe hinuä mäyaqñqä hitanğpi, yandowatpñqä äwiñğiyä! Oeyqä. Iquauqä-quwä äpäpu, yäpaqä mängisa äyätma upñqe” ätukqe.

³⁸ I tquanğa, iqua äwäpu, ämaqä kukñuä jänä imäkqä iquau, iqueqä kukñui ätukuwi. Qu, “Poli iqutä, Silasi iqutä, Romätanğä iquaquiyqä” tquanğä äwipiyyi, zä ikuwi. ³⁹ Zä e ipiyyi, iqua iquaqui äwimepu, “Oänä, neqä suqä quvqenğä, qe äwqä tnänğä maqenğä pa inä” ätuäpu, yäpaqä mängisa ätuma äwäpu, anğä-himqä äväma wiynğä diñqä, yatñqä äwikuwi. ⁴⁰ Itanğa iquaqu guä pmuateqä anğunği ävämanı, Letiyaqä anğä yäpä inğisa äpekiyi. Iqini, quuvqä heqiyqä iquau hinuä äqunäsinyä, iquauqä kñuä indqänğä iunği, yänänänqñqä iwimäkiynğä kukñuä hui ätukiyi. E äsuiyi, iquaqu anğä-himqä iunği ävämanı, qe äukiyyi.

17

Poli iqutä, Silasi iqutä, Tesälonaika iu äpmaminjuynğä

¹ Iqi ävämanı, Poli iqutä, Silasi iqutä, anğä-himqä Ambipolisi iutä, Apoloniya iutä ämawqätävi, anğä-himqä Tesälonaika iu ätimäukiyyi. Iunği, Israitqä iquauqä anğä aqväqñqä hñqu, ämätñminğqe. ² Inğanı Poli iqu, suqä hea ique-ique imäkminğä-pa,

asä iinjä imäkätä, hiunji hapä pmeqä hñquaqi-hñquenä iquauñi, anä aquväqñqä yäpä yängisa äpeyätäqänğanji, Israitqä iquatä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqenqä ätminjuwi. ³ Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä quatinqä awä ätuätä, iquauä kñuä indqänqe, yänänäqñqä iwimäkminqe. Kraisi, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, hanä-iqä ämetä, äpakonätä, itanğa qänakndanji, anğumä ävauniqenqä, kñuä äwiminqe. Iqu tiinjä-pqe ätukqe. “Jisasi, nyi Iquenyqä awä etqä Iqu, Kraisi, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Qäqueqä.” ⁴ I tquanğa, Israitqä hñqua quuvqä eqiyäpu, Poli iqutä, Silasi iqutä, quuvqä anä eqäkuwi. Itanğa Grikä iquauqä kukñuä tqä, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutanguwä iquautanätä, apäkä yoqä naqä qonqä iuautanätä, kuapänänä quuvqä anä eqäkuwi.

⁵ Inğanji, ämaqä Israitqä hñqua, qu e äyä iqanğä äqumbiyi, äwqä quvqä winğanğa, iqua, ämaqä suqä quvqä imäkqä, ququawä aquväqñqä iqi pmetanguwä hñquatä, aquvä ämaqämbiyi, ämaqä anä-himqä iutanä iquauqä äwqeuñi, qe äwivauqumuatkuwi. E imäkpiyi, Jesonä iqueqä anä dunqä maqänä äupiyyi, Poli iquesä, Silasi iquesä, yäpaqä mängisa ätuma äwäpu, qokä-apäkä iquauqä hipa iu vanä-tpu, qävqä iminjuwi. ⁶ Inäqe, qu iquaquini, mämoqumueqä ipiyyi, qu Jesonä iquesä, quuvqä heqiyqä huizi iquautänä itmepu, ämaqä naqä anä-himqä iu miqä iquauñqä eyqiyäma äwäpu, manä tiinjä ätukuwi. “Ämaqä qua eeqänänä iu qanä ikisinyä, hanä-iqä ämaeqiyä iquaqu äpäsinyä, täqi äpmeñinyqä. ⁷ Iquaquini, Jesonä iqu, iqueqä anjuñqä ätuma äwätä, ämiqämenä. Itanğa ämaqä eeqänänä tqua, ämaqä ämiqä naqä Sisa iqueqä kukñui tuwä äwiyäpu, hñgisanä ipu, ‘Ämaqä Ämiqä Hñqu, inänjqä. Iqueqä yoqe, Jisasi Iqueqä’ ätqäüä” ätukuwi.

⁸ I tquanguwänğa, qokä-apäkä iquatä, ämaqä anä-himqä iu miqä iquatä, yäunjuä ipiyyi, manä hiñginäwa ätkuwi. ⁹ Inğanji ämaqä ämiqä naqä iqua, Jesonä iqutä, ämaqä huizi iquatäni, kukñuä mitqä mbqä ipñqä imäkpiyi, mbqä ae iqanğuwänğa, qe ävquatäwatkuwi.

Poli iqutä, Silasi iqutä, Beliya iu äpmaminjiñqä

¹⁰ Hea ae eqanğa, quuvqä heqiyqä iqua, Poli iquesä, Silasi iquesä, anä-himqä Beliya iunqä ändowatkuwi. Iquaqu Beliya iu ätimäyi, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä yäpä yängisa qe ekiyi. ¹¹ Israitqä, Beliya iu pmeqä iquauqä suqe, anğuanä eä, Israitqä, Tesälonaika pmeqä iquauqä suqä iunji, tiinjä ämäwqätäuminqe. Iqua, Poli iqueqä kukñuä qätä äwipiyyi, kiinjä äwinyätä, hiunji eeqänänä iunji, “Poli iqueqä kukñui, naqä-qakuätiyä, quanğätiyä” tpu, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu qänatanğqe a ätäupu, iwäsäuminjuwi. ¹² Ii imäkpiyitanji, Israitqä kuapänänä hui, quuvqä heqiyqanğuwänğa, itanğa ämaqä Grikä yoqä-tänä iquautanji, qokä-apäkä kuapänänä-pqe, quuvqä anä eqäkuwi. ¹³ I etanği, Israitqä Tesälonaika pmeqä iqua, Poli iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui Beliya iuta awä ätuminqenqä qätä äwipiyänğanji, qu anä-himqä iunqä äupiyyi, qokä-apäkä iqinjä iquauqä kñuä indqänqe, qui iwimäkäpu, äwqä tnänä iwimäkkuwi. ¹⁴ Ii imäkqanğuwänğanji, quuvqä heqiyqä iqua maqänänji, Poli iqueni, eqä-pñä-tänä ingi zä qe ändowatkuwi. Inäqe Silasi iqutä, Timoti iqutä, Beliya iu yqänä äpmaminjiyi. ¹⁵ Ämaqä, Poli ique ätuma äuminjuwä iqua, anä-himqä Atenisi iuta uwquatämäuqanğuwänğa, Poli iqu, Silasi iquenyqätä, Timoti iquenyqätä, tiinjä ätukqe. “Iquaqu, nyinyqä maqänä binyqä.” I tquanğa, qu anğu qe äukuwi.

Poli iqu, Atenisi iu äpmaminqenqä

¹⁶ Itanğa Poli iqu iquaquinyqä hinjuä äqänä äpmeqänğanji, iqu Atenisi iu goti quanğä iquauqä ktqä huitanä-huitanä hikä zä-yänä ii, kuapänä tqäwäwatanği äqunäqe, iqueqä äwqe quvqä äwinğqe. ¹⁷ Äwqä quvqä i winğanğa, iqu Israitqä iquauä anä aquväqñqä iu, Israitqä iquatä, ämaqä Goti Hanjuwä Ique qonjä

äwoktäutqänjuwä huiziquatä, kuknuä anä ätminjuwi. Itanga hiunji ique-iqueni, iqu ququawä aquväqñqä iunji, ämaqä iqi pmetanguwä iquau äwimeqisätä, kuknuä anä inä ätminjuwi. ¹⁸ Iqu e ätäqisätäqänqani, Jisasi Iquenyqätä, qua iuta anji vauqenqätä, ätuminqe. Ämaqä näqñqä-tänjä hñqua, qätä i äwipiyyi, iqtä kuknuä tnänjä, mäkä enqä-panjä äunjuwi. Hñqua, ämaqä Epikuliya* iutanjä iquai. Hñqua ämaqä Stoeki† iutanjä iquai. Kuknuä tnänjä ätäpiyänqani, hñqua, “Kuknuä huitanjä-huitanjä tqä iqu, änäännyä tqiyä?” ätkuwi. Itanga huiziqua, “Iqu goti huitanjä iquauñqä ätqutiyä?” ätukuwi. ¹⁹ E ätäpiyitani, iqueni qoqonjä Areopakusi‡ yätunqä, anjä-himqä miqä iquauqä hinuä iqi tññqä ätuma ekuwi. Ätuma epiyyi, iqueni tiinjä ätukuwi. “Saqä kuknuä häñi, qokä-apäkiu ätunji, ne näqñqä metunquänä awä natiyä. ²⁰ Nätmatqä si ätñi, ii änyä-hänänänñiqä. Kuknuä tä, äänä tätätiyä? Kiqä quatinqe, ne näqñqä hiatunquä änenñiyä” ätukuwi. ²¹ Atenisi pmeqä iquatä, ämaqä huizi äwimepu anä äpmaminjuwä iquatä, wäunjuä hui mimäkkä ipu, kuknuä häñinqä aquvänä ipu, iwäsäupñqä kuknuä ätñgmanminjuwi.

²² I tquanjuwänqä, Poli iqu, Areopakusi iu pmetanguwä iquauqä awä iqisanä pämä ätqäuqe, tiinjä ätukqe. “Atenisi pmeqä iquenyä, he nätmatqä eeqänänjä imäkätqänjuwi, goti iquauñqä kñuä indqänäpu, imäkätqätanqä hinuä ae eeqänänjä. ²³ Nyi anjä-himqä täu ikitmñqani, goti iquauqä ktqä näñi-mänji ätqätepu, iinjä iquauñqä hiqäva imäkätqänjuwi, hinuä äqunänqeqä. Itanga hiqäva imäkätqänjuwä hñqueunji, tuwanjuä tii äqänänqeqä. ‘Tä, goti ne maqñqä iquenyqä hiqäva imäkpñqeqä’ äqänätanji äqunänqeqä. Inji goti he maqñqä epiyyä-qe, qonjä äwoktäutqänjuwä iquenyqe, nyi awä hitmqänä. ²⁴ Goti qua tä imäkätä, nätmatqä eeqänä qua täu äwiñqä Imäkkqä Iqu, Iqunä qäukuitä quaetä Miqä-qu eä, i etanji hiqäva-imäkkqä anjä, ämaqe ämätpqä iunji, mäpmeqä itänqiyä. ²⁵ Hänjä-pmeqätä, yunjuätä, nätmatqä eeqänänjitä, ämaqä iu vqe, Goti Hanjuwä Iqueqeqä. Iinjñqe, ne ämaqä iquene, nätmatqä hñqu imäkätanä vatunqe, Iqu äwa äkinqä itqätanqikä? Aanqeqä! ²⁶ Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä hñquenyä imäkätä äpmuatekqetani, ämaqä eeqänänjä iqiyämetä, qua eeqänänjä iu im-imä äpmuatekäkqeqä. Qokä-apäkä eeqänänjä iuqä äpmapiyänqanqätä, quwqä anjä hiqñqenqätäni, Goti Hanjuwä Iqunä iwäsäutä äpmuatekäkqeqä. ²⁷ Qokä-apäki, Iquenyqä qävqä iqa äpäpiyänqani, qu Ique ämoqumuapnuwänqä imäkkqeqä. Iqu kinjä nämä mäpmeqä eänä, nesä hñqunä-hñqunä äpmenä. ²⁸ Ne Ique änyanä, hänjä-pmeqetä, qanjä uwqetäni, Iquesanä meniqueqä. Ämaqä hesanjä apqä tqä imäkkqä hñqua, tiinjä ätkuwä-panjiqä. ‘Ne iqueqä ymeqä iquenyqä.’ ²⁹ Inji ne Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä äpmentani, Iquenyqe, ‘Iqu, golqä, silpa, hikä enqä-panjä-queqe’ kñuä mindqänqä yatunqeqä. Ne ämaqä iquene, neqä kñuä indqänqeta imäkätunquä-panjä iinjä, hmanjqä! ³⁰ Hinuiqänänji, ämaqä iqua, Iquenyqä maqñqä etanguwänqä, Iqu quwqä suqä quvqenqe, kuknuä matqä iminqe. Inäqe tänqani, ämaqä qua eeqänänjä iunji, suqä quvqenqä wombä ipu ävquatämäupñqä dinqe, Iqu kuknuä yänänäqñqä ätätqänä. ³¹ Ii quati tiinjä. Iqueqä suqä jänänänjä iuta, qokä-apäkiuqä suqä iwäsäuninqe, Iqu hiunji hñque atäunjuä ae ikqeqä. Ii iwäsäuniqä dinqe, Ämaqä Hñque ae ätekqeqä. ‘Ämaqä Tqu, Qäqueqä’ ämänätquetñqä dinqe, Ämaqä Iqu äpäkonqanji qua äptekuwiutani, Goti Hanjuwä Iqu anqumä ae ävauqumuatkqeqa” ätukqe.

³² Ämaqä qua äptepqä iuta anju vauqenqä tqanji äwipiyyi, ämaqä hñqua, Poli

* **17:18** Epikulia iquauqä kñui tiinji. Aquvänä itanä pmeqänqe, ii nätmatqä naqänänjä-qae, ne yqänä imäkkä uwquatanqeqe. † **17:18** Stoeki iquauqä kñui tiinji. Aquvänä itanä pmeqe, nätmatqä naqä ma, ne hanjä-iqä ämetanä-qe, äwqä hanjuä änyanä pmetatunqeqe. ‡ **17:19** Areopakusi i tiinji. Anjä-himqä Atenisi ämiqä iqua, qoqonjä Areopakusi iu aquvä äqänminjuwi.

iqueni, kuknuä quvqä tquaungua, hñqua, “Si qänakñi, kuknuä angi tñqe, ne änenjiyâ” ätukuwi. ³³ E tquaunguwänga, Poli iqu qe äväma äukqe. ³⁴ Inğanj, ämaqä hñqua, iquenyqä äwäpu, quuvqä eqäkuwi. Iquautanjä hñqu, iqueqä yoqe, Diyonisisi ique. Iqu ämaqä ämiqä, qoqonjä Areopakusi iu aquvä äqänminjuwä iutanjä iquvi. Itanja apäkä hui, iyyqä yoqe Dämarisi, ii-pqe quuvqä inä eqäkqe. Ga qokä-apäkä huizi-pqe, quuvqä eqäkuwi.

18

Poli iqu, Korinä iu äpmaminjqenqä

¹ Qänakndani, Poli iqu, Atenisi iu ävämanj, anjä-himqä Korinä iunqä äukqe. ² Iqinj iqu, Israitqä hñque äwimakqe. Iqueqä yoqe, Akuila ique. Iqueni, kñnai qua Pondusi iu ämikqe. Anjä-himqä Romä iu ämiqä naqä Klotiusi iqu, “Israitqä iqua, anjä-himqä täunji huätä vämapiyä” tqanga, Akuila iqutä, iqueqä apäkä Presilaisä, iyaqu qua Itali iu ävämanj, anjä-himqä Korinä iunji, änyä qe ätimäusinyä äpmakiyi. Itanja Poli iqu, Akuila ique äwimeqe, iyaquiuä anjä iunqä äukqe. ³ Iqutä, iyaqutä, namnä anjä imäkqänqä näqñqä epiyä-qae, iqu, iyaqutä wäunjuä anä ipu äpmaminjuwi. ⁴ Itanja hiunji hapä pmeqä eeqänänjä iunji, iqu Israitqä iquauqä anjä aquväqñqä iunji, iquatä kuknuä anä ätminjuwi. Israitqä iquatä, Grikä iquatä, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqäpñqä iñqe, iquauqä kñuä indqänqä ävauqumuatätñqä ätuminqe.

⁵ Inäqe, Silasi iqutä, Timoti iqutä, Masendonija iu äväma Poli ique wimeqanjiyänga, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, hiunji ique-ique awä ätuminqe. Iqu Israitqä iquaunji, “Jisasi Iqu, Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqueqä” ätuätä ämotquaminqe. ⁶ I etangi Israitqä iqua, iqueuä kukñuinqä mäwinqä iqangi, ique quvqä tquaunguwänga, iqu hinoqukuä, ämuasmänqä iu täka mäkatangqe, ptä quväteqämä imäutä, tiinjä ätukqe. “He qui imäkmbqe, ii hiqä-hiuänjqä. Nyi ququvqe, maequnjqä. Tängani nyi kuknuä awi, Israitqä iquenä qäyä etanguti, hñquau-mända, tumqä umqänä.” ⁷ I ätuäqetani, iqu anjä aquväqñqä iu ävämanj, ämaqä hñqueqä anjä iunqä äukqe. Iqueqä yoqe Tilus-Jastusi ique. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe haqeqä mamäutñqä qonjä woktäuqä ique. Iqueqä anji, Israitqä iquauqä anjä aquväqñqä-tänjä qäqiqi ämätñminqe. ⁸ Anjä aquväqñqä iu miqä iqueqä yoqe, Krispusi ique. Inğanj iqutä, iqueqä anju äpmaminjuwä iquatä, quuvqä eqäkuwi. Itanja Korinä pmeqä kuapänänjä iqua-pqe, Poli iqueqä kukñui qätä äwipiyyi, qu quuvqä eqiyäpu, asnjä qe äqänjuwi.

⁹⁻¹⁰ Itanja heatqä hñqueni, Naqä Iqu, Poli ique wätqä enqä-panä äwimeqe, tiinjä ätukqe. “Anjä-himqä täunji, qokä-apäkä kuapänä äpmejuwä tä Nqeqä. Inji Nyi sitä anä äpmamä, ämaqä hñqu quvqä ikitquetñqe, hiñuinä moqunqä imqänä. Inji, si zä miqä, manjä matqä mäpmeqä, kuknuä awä tquaunginyä” ätukqe. ¹¹ Itanja Poli iqu Korinä iunji, quväukuä hñqunä itanja qanji 6 inä äpme, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqä ämotquaminqe.

¹² Iinjä etangi, Galiyo iqu qua Äkaiya iu mitqätangani, Israitqä iqua, kñuä naqä-hñqunä indqänäpu, Poli ique äpäsanä-tpu ipu, kukñuänqä ätuma äwäpu, Galiyo iqueni tiinjä ätukuwi. ¹³ “Ämaqä tqu, qokä-apäkä iunji, qu neyaqä suqä iunji hñgisana ipu, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe, haqeqänji suqä huitanjä-huitanjä iuta ämamäupñqä ämotquetqänä.”

¹⁴ Poli iqu kuknuä kima tumuätä iqanga, Galiyo iqu Israitqä iquaunji tiinjä ätukqe. “He ämaqä Israitqä iquenä, ämaqä tqu suqe ävausätä quvqä iqä-säpi, nyi heyaqä kukñui qätä heyqäminjqä. ¹⁵ Itangi he kukñuinqätä, yoqenqätä, hiyaqä suqenqätänji, yatñqä änyiyquwi, ii hieqä. Hiqä-hiuä jänä imäkpiyä. Nyi nätmätqä iinjä isuanqe, qätä maeyqä imqänä” ätukqe. ¹⁶ I ätuäqetani, kuknuä mitqä anjä iutani huätä ändowatkqe. ¹⁷ Inğanj ämaqä eeqänänji, qu Sostenisi, Israitqä iquauqä anjä

aquväqñqä iu miqä ique, a äkiqätäpu, kukñuä mitqä anä-tänjä iqi ptqä äpäkkuwi. Iqua i imäkätqätanġuwänġa, Galiyo iqu hinjuinä äqunġqe.

Poli iqu, Andiyokänqä anġi äukqenqä

¹⁸ Iqini Poli iqu hea hatñä hui inä äpmeqe, quuvqä heqiyqä iquau, “evämeqänä” ätuätä, iqu, Presila Akuila-yaqutä, anä-himqä Senġriyanqä anä qe äukuwi. Iqini iqu Goti Hanjuwä Iqueni, “Iinä-iinjä imäkñqänä” ätuätä, kukñuä guä ämäsäukqä-pa, qäpu imäkkqenqä motquetñqä, iqueqä dä qe äktänġqe. Inġani iqua, qua naqä Siliya iunqä upñqä, yimba qe ätkamäukuwi. ¹⁹⁻²¹ Anä-himqä Epäsäsi iu ätimäupiyyi, iqu Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iu äpaquväqe, iquatä kukñuä anä ätukuwi. Qu, “Si nesä täu anä pmetunqeeqä” tqanġa, iqu “Nyi anä maeqä injänä” ätukqä-qe, qu wivämetñqänġani, “Goti Hanjuwä Iqu winġanġutqe, anġumä emamniqeeqä” ätukqe. Inġani, iyaquini, iqi äwqatämäumä, Epäsäsi äväma, yimba ätkamäutä qe äukqe.

²² Poli iqu yimba äwätä, Sisariya iu iuqämeqe, Jerusälemänqä äyäqe, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänmiñuwä iquauñi, yeeqä ävätä, “Hiunjiyqä” ätukqe. Qänakndani iqu iquau ävämani, anä-himqä Andiyokä iunqä anġu äquveqäkkqe.

**Poli iqueqä qanä Äkayänqä anġi ikämiñqenqä
(18:23-21:16)**

²³ Iqu iqini, hea hui äpmeqe, qua naqä Galesiya iunqätä, Pälenġiya iunqätä äwätä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanġuwä iquauqä quuvqe, yänänäqñqä imäkmbñqä yätamäkkä äväkämiñqe.

Apolosi iqu, Epäsäsi iutä, Äkaiya iutä, kukñuä awä ätumiñqenqä

²⁴ Poli iqu i ikitqätanġa, ämaqä Israitqä, anä-himqä Aleksandiyatanä hñqu, Epäsäsi iu ätimäukqe. Iqueqä yoqe Apolosi ique. Iqu kukñuä anġuanä tqä-qu eä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukiñqä näqñqä anġuanänä-tänġue. ²⁵ Hänaqä, Naqä Iqu ämänätquakqenqe, iqu näqñqä ae ämakqe. Iqu äwqä yänänäqñqä ävä, qokä-apäkiu ätuätä, nämatqä Jisasi Iqu imäkmiñqeuni, qäyunä motqeeqä ique. Itanġi asñä-qñqe, iqu Jonä iqu äqämiñqenqänä näqñqä emiñqe. ²⁶ Itanġa iqu äwätä, Israitqä iquauqä anä aquväqñqä iuta, zä miqä kukñuä awä ätukqe. Inġani Presila Akuila-yaqu, iqueqä kukñui qätä äwiyyi, ätuma äwäsinyä, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu ämänätquakqenqä, näqñqä anġuanänä äwimiñyi.

²⁷ Qänakndani, Apolosi iqu, qua naqä Äkaiya iunqä wätñqä itqätanġani, quuvqä heqiyqä Epäsäsi pmeqä iqua, iqu ii imäkätñqenqä yänänäqñqä iwimakkuwi. Itanġa, quuvqä heqiyqä Äkaiya pmeqä iqua, ique itmapñqenqe, qu pipa hui äqiyäpu, iquau äväwqatkuwi. Inġani iqu Äkaiya iu ätimäuqe, ämaqä, Goti Iqueqä qeqä imänätä hinġi vqeta quuvqä eqäkuwä iquauñi, yätamäkkä kuapanä tiinjä äwimiñqe.

²⁸ Israitqä, kukñuä quvqä ätmiñuwä iquauñi, iqu ämaqeuaqä hiñuä iqini kimanji yänänäqñqä ätuätä, mäñdi äkittqäumiñqe. Iqu kukñuä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iutanji awä ätuätä, ätnänä iqi tii ätumiñqe. “Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu ne ämineyätñqä ätekqä Iqu, Jisasi Iqu Qäquvqä.”

19

Poli iqu, Epäsäsi iu kukñuä awä ätukqenqä

¹ Apolosi iqu Korinä iu yqänä pmetanġani, Poli iqu, hänaqä qoqonä iu änyätanġqeu äpäwitä, Epäsäsi iu ätimäukqe. Iqini iqu quuvqä heqiyqä hñquau äwimakqe. ² Iqu iquauñi, yatñqä tiinjä äwikqe. “He quuvqä eqiyäpiyänġani, Dñä Anġuä Iqu he emakqätanä, memeqä ikqätanä?”

Qu kimanji, “Oeyqä. Kuknuä, ‘Dnä Änguä hui äpmenä-qe’ tqanguwi, ne qätä mäwiyqä ikqueqä” ätukuwi.

³ Inji iqu tiinjä-pqä inä ätukqe. “He asni, äkitanji äqänguwäwä?”

Qu iqueni, “Ne asni, Jonä iqu äqäminqetani, äqängqueqä” ätukuwi.

⁴ Inganji Poli iqu tiinjä ätukqe. “Jonä iqu, ämaqä knuä äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäutqätanguwä iquau, asnä äqiyätäqängani, tiinjä ätuminqeqä. ‘He Ämaqä, nyi qänaki änyivändätqä Iquenyqä quuvqä heqäpneqä.’ Jonä iqu, Jisasi Iquenyqä ätkqeqä” ätukqe.

⁵ Qu kuknuä ii äwipiyyi, Naqä Jisasi Iqueqä yoqeta asnä qe äqänguwi. ⁶ Itanga Poli iqu hipa haqeqi wiyqanga, Dnä Änguä Iqu iquaunqä äpkqe. Inganji qu anä-kuknui huitanä-huitanä ätäpu, Goti Iqueqä kuknui hinuä tpeqä ipäqäkuwi. ⁷ Ämaqä iinjä iqua, 12 iquayi.

⁸ Qanuä hnquaqui-hnqueni iunji, Poli iqu, zä miqä itä, Israitqä iquauqä anä aquväqeqä yäpä ingisa kuknuä awä ätuäqisminqe. Iqu iquatä, kuknuä anä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqunä ämitneunqä knuä indqängqe, jänä mapneqä ätuminqe. ⁹ Injqe, hnqua, iquauqä äwqe makunmäknqä, quuvqä maeqiyqä ipu, qokä-apäkiuqä hinuä iqisanji, hänaqä Goti Hanjuwä Iqu ämänätquakqeqä mändi äkittqiyäpu, quvqä ätukuwi. Injqe Poli iqu iquau ävämetä, quuvqä heqiyqä iquau itmetä, hiunji ique-iqueni ämotqueqä hnqueqä anä yäpä ingisa, iquatä kuknuä anä ätäqisminqe. Ämotqueqä iqueqä yoqe, Tiranusi ique. ¹⁰ Itanganji iqu quväukuä hnquaqu e imäkätqätanga, qokä-apäkä eeqänänä, Israitqä iquatä, ämaqä yäpaqängisanjä Grikä iquatä, qua Eesiya iu pmeqe, qu Naqä Iqueqä kuknui qätä äwikuwi.

Skepa iqueqä, hiknä 7 injuiquaunqä

¹¹ Inganji Goti Hanjuwä Iqu, Poli ique iwimäkätä, iqueqä hipa iunji wäunjuä ämaqä mimäqänänä di yänänäqneqä imäkminqe. ¹² Injqe, ämaqe, qu tapätapä wänqä ämepu, Poli ique itmaqäpiyyi, äma äwäpu, ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iquau äwiminjuwi. Itanga ämaqä iqua änguä eqanguwänga, dnä quvqä-tänjä iqua-pqe änguä inä eminjuwi.

¹³ Ämaqä Israitqä, dnä quvqä huätä dowatpneqä ikäminjuwä hnqua, dnä quvqä-tänjä hnquau äwimapiyyi, Jisasi Naqä Iqueqä yoqä ätäpu, dnä quvqä huätä dowatanä-tpu tii ätminjuwi. “Jisasi, Poli iqu Iquenyqä awä ätuätneqä Iqueqä yoqä dunji, ne kuknuä yänänäqneqä, ‘He vämapiyä’ etqunä.” ¹⁴ Inganji Israitqä iquauqä hiqäva-imäqä naqä hnqu, ymeqä 7-tänjä-qe. Iqueqä yoqe, Skepa ique. Ymeqä iinjä iqua-pqe, Jisasi Iqueä yoqeta dnä quvqä huätä dowatanä-tpu ätminjuwi. ¹⁵ Inji hiunji hnqueni, qu e tqanguwängani, dnä quvqä iqu kimanji, tiinjä ätukqe. “Jisasi Iquenyqätä, Poli iquenyqätä, nyi näqneqä. I etangi he tqukuengä?” ¹⁶ Inganji ämaqä dnä quvqä-tänjä iqu ätkamäuqe, iquauqä huiwiunji ququvqä imäkätä, gquä äqiyäpisätä, äpäsqanga, qu anä iunji ävämanji, ipä-tpqä zä qe äukuwi.

¹⁷ Ämaqä Israitqä iquatä, huizi iquatä, Epäsäsi iu pmeqä eeqänänä iqua, ämaqä iqu e imäkqangqeqä qätä äwipiyyi, zä injä naqänänä wimeqanga, qu Naqä Jisasi Iqueuä yoqe haqeqä ämamäukuwi. ¹⁸ Qokä-apäkä quuvqä ae eeqäkuwä kuapänänä iqua, qu äpäpu suqä quvqä hinuiqänä imäkminjuwinqä, ätnänä iqisa awä ätukuwi.

¹⁹ Ämaqä iquautanä paaqä huitanä-huitanä imäqä hnqua-pqe, quwqä nätmätqä paaqä imäkminjuwä itä, bukä paaqeqä näqneqä-vqä-pqetä, äma äppiyyi, ämaqueuqä hinuä iqisanji, tä ikakuwi. Bukä iinjä mbqe, eeqänänä 50,000 mbqä-hikä ii täuqe.

²⁰ Nätmätqä yänänäqneqä eeqänänä iinjä ätimäuminqetani, Naqä Iqu, Iqueqä kuknuä ii wäunjuä yänänäqneqä yätneqä imäkätä, anä-himqä im-imä wätneqä imäkminqe.

Poli iqu, Epäsäsi vämetneqä näwe imäkngqeqä

²¹ Wäunjuä Epäsäsi iunji, yänänäqñqä ae ätimäuqanjanji, Poli iqu kñuä tii indqänminqe. “Qua Masendoniya iutä, qua Äkaiya iutä, qañä ikitmä, qänakndañji Jerusälemänqä umniqe.” Iqu tiinjä inä indqänminqe. “Nyi iunji qäpu ikämi, Romä iu-pqe yqänä qunmniqe.” ²² Injanji iqu ämaqä, ique yätamakqä äwiminiyä hñquaqui, Masendoniyänqä hiñuiqä ändowatkqe. Ii, Timoti iqutä, Erastusi iqutanji. Poli iqu qua Eesiya iunji, hea hui inä äpmakqe.

Epäsäsi pmeqä hñqua, kukñuä mäkä naqä äunjuwinqä

²³ Hea injanji, ämaqä hñqua, Naqä Iqueqä hänaqeunqä mäwinqä itä, kukñuä mäkä aanjä naqänänjä tii ipäqäkuwi. ²⁴ Ämaqä hñqu äpmaminqe, iqueqä yoqe Demitriyasi ique. Iqu hikä silpa ämetä, nätmätqä imäkqä ique. Iqu silpatäñji, goti quañgä Atemisi iyyqä anjä enqä-panji, ktqä wänqä iinjä imäkminqe. Wäunjuä iutanji, ämaqä, iqutä asänä imiñuwä iqua, mbqä kuapänä ämamiñuwi. ²⁵ Injanji iqu, ämaqä iquautä, wäunjuä asä imäkäpiyä-qe, huitañä-huitañä imäkqä huizi iquau-pqe, aquvä ämaqiyätä, tiinjä ätukqe. “Ämaqä, wäunjuä nyi itñqetanji iqä iquenä, he näqñqe. Ne wäunjuä iinjä di itanä, mbqä kuapänä äyä ämetunqe. ²⁶ I etanji Poli iquenyqe, he qätä äwiyäpu, hiñuä ae äyä äqunäñuwiqä. Iqu anjä-himqä Epäsäsi iutä, qua naqä Eesiya iutä, äpme, tiinjä ätätñqe. ‘Ne goti hipaitä imäkätunqe, naqä-qakuä hmanjqä.’ Iqu e ätuätäqanjanji, ämaqä kuapänänji, kñuä asänänjä iinjä indqämbñqä iwimäkätñqe. ²⁷ Poli iqueqä kukñuä ii, neyaqä mbqä wäunjuä, neyaqä yoqetä, qui imäkätñqä äyä iqiyä. Itanğa nätmätqä-pqä hui inänjqä. Goti naqä Atemisi iyyqä anñqe, qokä-apäki, ‘Ii nätmätqä hiñqñqe’ kñuä indqämbñqäuä. Qokä-apäkä, qua naqä Eesiya täu pmeqä iquatä, qua huiziu pmeqä iquaunjä-pqe, apäkä täsiyqä yoqe, haqe qä mamäupñqä qonjä äwoktäutqänjuwä-qe, Poli iqu kukñuä ii ätätñqe, qui wimäkätñqä äyä iqiyä” ätukqe.

²⁸ I tqanji äwipiyyi, qu äwqä tnänjä imäkäpu, manjä yänänäqñqä, “Epäsäsi pmeqä iquneqä Atemisi, ii kinğanänjä iyyqä” ätkuwi. ²⁹ Itanji anjä-himqä iu pmeqä eeqänänjä iqua, manjä yänänäqñqä ätqäwäpu, Gayusi iquesä, Aritakusi iquesä, eyqiyäma, quwqä aquväqñqä iunqä äukuwi. Iquaqu, qua naqä Masendoniya iutanjä-quaqu, Poli iqutä qañä anä ikämiñuwä iquaquwi. ³⁰ Iinjä iqanğuwänğa, Poli iqu iquau kukñuä tumuätä iqanğa, quuvqä heqiyqä iqua, iqueni a äkiqätmiñuwi. ³¹ Inji tiinjä-pqe inänji. Ämaqä, qua Eesiya iu miqä naqä hñqua, Poli iqueqä käyämaqä epu, iqu quvaqä aquväqñqeunji mäwqä yätñqä iinjä, kukñuä ändowatkuwi.

³² Itanğa ämaqä, aquväqñqä iu äpmamiñuwä iqua, quwqä kñuä indqänqe qui imäkñätä, kukñuä huitañä-huitañä ätmiñuwi. Kuapänänji, quwqä aquvä äqänğuwä iqueqä quatinqe, maqñqä emiñuwi. ³³ Israitqä iqua, iquautañä Aleksandä iqu, kukñuä tuätñqänä, ämaqä iquauqä hiñuä iqi äyqutäwatkuwi. Ämaqä hñqua hiñuä iinjä äqumbiyi, “Nätmatqä tä, iquesanjqä” kñuä indqänğuwä. Injanji iqu iquauqä kukñui kima tuätñqä winğanji, qu kukñuä matqä ipñqä diñqe, hipa itänä ämenjinä qe ämikqe. ³⁴ Iinjä etanğqä-qe, qu iquenyqe, ämaqä Israitqä iutanjä-que äqumbiyi, eeqänänji manjä yänänäqñqä ätäpu “Epäsäsi pmeqä iquneqä Atemisi, ii kinğanänjä iyyqä” ätkuwi. Qu iinjä, äpakänä ätmiñuwi.

³⁵ Itanji ämaqä, anjä-himqä miqä iquauqä wäunjuä-wiyqä hñqu, qu kukñuä matqä ipñqä imäkäqe, tii ätukqe. “Epäsäsi pmeqä iquenä, ämaqä eeqänänji tiinjñqä näqñqe. Epäsäsi pmeqä iqune, goti naqä Atemisi iyyqä anitä, hikä pmua qäukuä haqä yätuta äpakñqä itänji, miqä-quneyi. ³⁶ Ämaqä hñqu, ‘Kukñuä täunji, quañgiqä’ matqä yänqiyä. Iinjñqe, he kukñuä matqä ipu, qämä-qämä maqänä miqä pambiyä! ³⁷ He ämaqä iquaqui ätuma äpquwä etanğqä-qe, iquaqu neyaqä anjä hiqäva-imäkqä iutanji, nätmätqä hui quwä mämeqä iqiyiqä. Itanğa neyaqä goti apäkä iinyqe, mändi makittqiyqä iqiyiqä. ³⁸ Inji Demitriyasi iqutä, ämaqä wäunjuä

anä iqä iquatä, qu ämaqä hñqutä kukñuä-täunua etanğutqe, hea kukñuä ätäpu qätä wiyqänğanqe. Itanğa qua miqä naqä iqua, äyä äpmenä. Iqua jänäni, kukñuä mitqänğa imäkcäpnqä. ³⁹ Inäqe, he kukñuä hui yqänä etanğutqe, hea hiqä aquvāqñqä qäyunänänğa tqäpnqä. ⁴⁰ Quati tiinji. Ämaqä ämineyqä iqua, nätmatqä tänğa imäkcquqenqä qätä äwipqe, qu ne, suqä quvqä naqänänä imäkcäqune änaqämbiyi, kukñuä ämänetäpu, hanä-iqä nätappñqäuä. Ne aquvā hinqi äqänätanä, manä äyä ätqunä. Inji qu kukñuä ämänetqanğuwänğanji, ne kukñuä kimanji, änä mätquä yanqunä” ätukqe. ⁴¹ Kukñuä iini ätuäqe, qokä-apäkä iquauñi, huätä qe ändowatkqe.

20

Poli iqu, Masendoniyä iutä, Grikä iutä, ikäminqenqä

¹ Qu manä hinqi ätkuwi, hma äyä iqanğanji, Poli iqu, quuvqä heqiyqä iquau tääqä ätuätumeqe, qu yänänäqñqä tqäutñqänä, kukñuä hui qe ätukqe. Inğanji iqu, “Äwqänä” ätuäqe, qua Masendoniyänqä wätñqä ävämakqe. ² Iqu iqinji qanä äwätä, quuvqä heqiyqä iqua yänänäqñqä tqäutñqä ätqäuminqe. Iqu iqisanji äwäqe, qua Grikä iu qe ätimäukqe. ³ Iqinji iqu qanüä hñquaqu-hñque äpmakqe. Qänakndanji, iqu yimba äwätä qua naqä Siliya iu timäutñqä kñuä indqänä pmetanğa, Israitqä iqua ique pizqä päkñqä, kukñuä naqä-hñqunä imäkcqanğuwinqe, qätä äwikqe. Injinqe iqu hanaqä hui-mända wätñqä indqänätä, Masendoniyänqä anğumä qe äukqe. ⁴ Ämaqä hñqua, Poli iqu anä äukuwi. Anä-himqä Beliya iutanä Pilusi iqueqä ymeqä Sopate ique, itanğa anä-himqä Tesälonaika iutanä Aritakusi iquä, Sekundusi iquä, itanğa anä-himqä Depe iutanä Gayusi ique, Timoti ique, itanğa qua naqä Eesiya iutanä Tikikusi iquä, Tropimusi iquä, iquayi. ⁵ Masendoniyatanji, ämaqä tqua, qu hñuiqä äwäpu, anä-himqä Troasi iu nenyqä hñuä äqämbu äpmaminjuwi. ⁶ Ne Pilipai iunji, hiunji naqänänä bretqä yenüä qo matäuqä ique hñuä ae äqunaqe, yimba ätkamäutanä, huiñi hipa hñginji eeqänä päwqanğa, ämaqä iquauñi Troasi iu äwimakqe. Iqinji ne wikä hñqu äpmakqe.

Poli iqu, Yuläkesi ique anğumä ävauqumuatkqenqä

⁷ Inğanji hiunji kinğanänä iqueni, ne ämaqä quuvqä heqiyqä iqi pmeqä iquatä buayä anä natunquä aquvā qänätaqeunji, Poli iqu awinğa wäninqä etanği, iqu qokä-apäkä iquau kukñuä awä ätukqe. Iqu kukñuä kuapanä ätqa wätqätanği, heatqä quaesqä qe imänğqe. ⁸ Anä hiqñqä ne aquvā qänatunquä iqueni, yakä iu äpäkeyani, ätenä hñquaqui ämäwqätäuani, hñququque pmeqanğa, hiqi-tä kuapä äyänäminqe. ⁹ Inğanji hikñä hñqu, iqueqä yoqe Yuläkesi iquvi. Iqu anä huätänänqä iu äpme, hiqanğqä hipikutäwä iqämanminqe. Poli iqu kukñuä yqänä tätqätanğa, iqu hiqanğqä hämänä äwiqe, qua mänji äpäknğqe. Inğanji qu äpäwäpiyi, a ämaqätkuwi, iqu ae äpäkonğanji äqunğuw. ¹⁰ Poli iqu-pqe äpäwiqe, hikñä iqueuä haqeqi äpäknäqe, ique a äkiqätäqe, iquau ätukqe. “He yäunüä ipu, äwäwa miqä pambiyä. Iqueqä hñjä-pmeqe, änänjqä.” ¹¹ Inğanji Poli iqu iquatä anği äpepiyi, iqu buayä äkutäqe, iquatä anä anğuw. Buayä qäpu ämbiyi, iqu kukñuä kuapanä inä ätukqe. Zä äyä veqanğa, iqu ävämakqe. ¹² Hikñä ique, hñjä yqänä etanği, qu ätuma äwäpiyanğa, äwqä hanüä äwinğqe.

Poli iqu, Troasi iuta Miletusinqä äukqenqä

¹³ Iqisanji ne Poli iqu änatkqä-pa, ique äväma, yimba iu äwätanä, anä-himqä Asosi iu ganä qe ätimäukqe. Ii tiinji. Iqu Asosinyqä hanaqä iu qanä äwätä, yimba iqisa tkamäutñqä äwinğqe. ¹⁴ Iqu äpätä aquvā mänaqiyqanğa, ne ique itmeni yimba ätkamäutanä, anä-himqä Mitilini iunqä äukqe. ¹⁵ Awinğanji, iqinji

ävämäni, qua Kiyosi iu qe ämawqätäuani, awiŋga-mändani, ne äwaqe, anä-himqä Samosi iu iuäqamakque. Itani hiunji huizi iqueni, ne anġumä äwätanä, anä-himqä Miletusi iu iuäqamakque. ¹⁶ Poli iqu maqänä äwätä, hiunji hapä pmeqä naqänänjä qu ‘Pendikosiŋganjqä’ ätmiŋuwä iqueni, Jerusälemä iu hiŋuä qunätŋqä äwiŋgqe. Iiŋiŋqe, “Hea kuapänäni, qua naqä Eesiya iu mäpmeqä yaniŋquä diŋqe, Epäsäsi iuŋi ämawqätäuatunŋueqä” kŋuä ämakqe.

Poli iqu, Epäsäsi iutanjä quuvqä heqiyqeu miqä iquau ätukqenqä

¹⁷ Ne anä-himqä Miletusi iu ätimäuani, Poli iqu, quuvqä heqiyqeu miqä iqua äpäpu, ique hiŋuä mäqumbŋqä diŋqe, kukŋuä Epäsäsi iunqä ändowatkqe. ¹⁸ Qu ae äyä timäuqanġuwänġa, iqu tiinjä ätukqe.

“Nyi kiŋganänjä Eesiya iu ätimäutmä, hesä äpmamänġa suqä ii imäkmiŋqenqe, hiqä-hiuänji näqŋqä enäüä. ¹⁹ Hea ique-iqueni, Israitqä iqua mändi äŋgittqiyanä-tpu itqätanġä, hanjä-iqä ämetmä, kŋuä kuapänä äqiyätmä, ŋqä yoqe mändi äkittqänätmä, Naqä Iqueqä wäunjuinä äyä imiŋqeqä. ²⁰ Nyi zä miqä itmä, nändi mäwqä äyä imiŋqeqä. Aquvqŋqä iunä-pqä, hiqä anä hŋqunä-hŋqunänjä iu-pqe, nyi kukŋuä äŋġuänänjä he yätamakqä hiyqenqe, qäyunä etmiŋqeqä. ²¹ Itanġa hea ique-iqueni, Israitqä iquauŋä-pqä, itanġa Grikä iquau-pqe, tiinji inä äyä ätumiŋqeqä. ‘Ne suqä quvqetanji, Goti Hanjuwä Iquenyqä kŋuä äkunmäknätanä, neqä Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyquatunŋueqä.’ Iiŋqe he näqŋqä äyä etqänjuwiqä” ätukqe.

²² “Itanġa qätä nyipiyä! Täŋġanji Dŋä Äŋġuä Iqunä inyimäkqanġi, nyi Jerusälemänqä umqä iqä. Iqinji suqä äki nyimenqutiyä? Nyi maqŋqeqä. ²³ Näqŋqä tä qenyä eqänä. Dŋä Äŋġuä Iqu, awi tiinjä ändätŋqeqä. Nyi anä-himqä eeqänänjä iu qanä ikämqänġanji, qu guä äpmuatenjijäpu, hanjä-iqä dappnuwiqä.

²⁴ Inäqce ŋqä hänjä-pmeqenqe, kŋuä mindqänqä itqänänä. Oeyä! Nqä änyinqe, hänaqä ŋqä äwätŋqä iunqä änyinätanġi iu äwätmä, wäunjuä Naqä Jisasi Iquesa ämakqe, qäpunä imäkmqä itqänänä. Nqä wäunjui, kukŋuä äŋġuänänjä Goti Hanjuwä Iqu ämaqeunqä qeqä imänqä iuta hiŋgi vqeunqä awä tquämqeqä. ²⁵ I etanġi qätä nyipiyä! Nyi hiyaqä awä iqi ikitmä, Goti Hanjuwä Iqunä miqeunqä awä äyä etmiŋqeqä. Inäqce täŋġanji nyi tiinŋinqä näqŋqeqä. Qänakndani, he eeqänänjuenä, nyaqä hipenjui, hiŋuä manqänqä ipnuwiqä. ²⁶⁻²⁷ Iiŋqe nyi kukŋuä hämänä etqänä. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä eeqänänjä iunqce, awä etmqä diŋqä zä miqä etmiŋqä iunji, ämaqä hŋqu, hiyaqä awä iqisa qui imäkŋgqä etanġutqe, ii ŋqä suqä quvqä manä.

²⁸ He hiqä-hiuänji äŋġuänä mimbiyä. Itanġa qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä häneqä iuta, mbqä itä aquvü ämaqäkqä eeqänänjä iquauŋä-pqe äŋġuänä inä mipiyä. Qu sipsipqä enqä-panä etanġi, iquau mipŋqä diŋqe, Dŋä Äŋġuä Iqu he atäunjuä äyä ekqeqä. ²⁹ Nyi näqŋqeqä. Nyi eväma äumqänġanji, hiveqä hiqiyqä iqua, hiyaqä awä iqi äpäpu, sipsipqä iquauŋi qui imäkqäpnuwiqä. ³⁰ Itanġa ämaqä hiqä-hiuätanjä hŋqua ävaupu, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä hui, iquau qänaki äwivändqa upŋqe, kukŋuä quanġä tqupnuwiqä. ³¹ Iiŋiŋqe nyi imäkmiŋqä iunji, kŋui huätä mäwquatämäuqä ipu, hea ique-ique äŋġuänänjä miŋġpŋqä. Quväukuä hŋquaqui-hŋquenä iunji, nyi heatqänġatä, hiunjŋgatä, hanjuä mäwiqä itmä, ŋqä hiŋuitanji kŋuä äqiyätmä, he eeqänänji näqŋqä äyä ämetquamiŋqeqä.

³² Täŋġanji nyi heŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä hipa iu equmuateqänä. He yänänäqŋqä emäkqä diŋqe, Goti Hanjuwä Iqutä, Iqueqä qeqä imänqeta hiŋġinäwa vqenqä kukŋuä iqutänji, ii qäyunänjiqä. Itanġa qokä-apäkä, Iqueqänqä atäunjuä ikqä iquauŋi, Iqu nätmatqä äŋġuänänji ävänqiyä. Inji he-pqe nätmatqä iinji mapnuwä iinqe, ii qäyunänjiqä.

³³ Ämaqä hñqueqä mbqenqätä, gquä-pqenqätä, nyi hiñuä aowi mäqunquä itñqeqä. ³⁴ Hiqä-hiuäñi näqñqeqä. Nqä hipa uita imäkätmä äyä äminyätñqeqä. Itanga ämaqä nyitä anä pmetanquwä iquauñä-pqe ämitñqeqä. ³⁵ Nyi wäunjuä eeqänänä heyaqä awä iqi iminqe, äyä ämetquaminqe. Nyi ii iminqä-pani, he-pqe wäunjuä yänänäqñqä ipu, ämaqä iquauqä-quwä yätamakqä minqä iqanquwä iquauñi, yätamakqä vqäpnä. Itanga Naqä Jisasi Iqu ätkqenqä kñuä indqänqpnä. Iqu tiñä äyä ätkqeqä. ‘Ämaqä nätmätqä ävätqä iqueqä aquvänä iqe, ämaqä nätmätqä ämetqä iqueqä aquvänä iqä iuñi, ämawqätäuniqe.’”

³⁶ Poli iqu kukñuä ii ae ätuäqe, inqani iqu iquatä qonjä anä äuktäupu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä qe ätkqe. ³⁷⁻³⁸ Iqua kñuä kuapänä äqiyäpu, ique a äkiqätäpu, quneqä äwikiwi. Inqani iqu iquauñi, “Nyaqä hipenñi, anqumä hiñuä manqänqä ipnuwiqä” ätukqenqä, qu eeqänänäñi huäqä kiñä äwunqge. Inqani qu ique yimba iunqä qe ätuma äkuwi.

21

Poli iqu, Jerusälemä yätunqä ekqenqä

¹ Inqani ne ämaqä naqä iquau ävämetanä, yimbaeu äpaquvätanä, jänä äwätanä, qua Kosi iu ätimäukque. Itani awinqani, qua Londes iu ätimäuani, iqisanñi anä-himqä Pätala iunqä äukqe. ² Pätala iuñi, yimba hñqu, qua Ponisiya iunqä wätñqä iqanqi ämoqumueni, ne yimba ique ätkamäutanä, iqinñi ävämakque. ³ Ne äwani, qua Saplusi iquenñi, hipa qunamäuqänqisanä äqunmäñi, qua Siliya iu ätimäutanä, anä-himqä Tayä iuñi, yquayä ämaipñqä iuäqämakque. ⁴ Iqinñi ne, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu iqi äpmaminjuwä iquau ämäqumueni, iquatä wikä hñqu äpmakque. Ämaqä iquauñi, Dñä Ängüä Iqu kñuä vqanqi, qu Poli iquenñi, “Si Jerusälemänqä mäwqä isñqeqä” ätuminjuwi. ⁵ Ne anä-himqä iuñi ävämetanä, qanä watunquä iqanqgua, quuvqä heqiyqä iquatä, ymeqä-apäkä iuatä anä-himqä iquenñi yäpaqä mäñgisa änäquatämäukuwi. Ne äwani, eqä-pñä manä iqinñi, qonjä äuktäutanä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätkqe. ⁶ Inqani ne, “Äquatnatunquä” ätuäqe, qu “Evämequnä” änatpiyi, anämqä uwqanqä, ne yimba iu äpaqukque.

⁷ Tayänñi äväma äwani, anä-himqä Tolemesi iu ätimäukque. Iqinñi, ne quuvqä heqiyqä iquau yeeqä ävätanä, hiunji hñqunä anä äpmakque. ⁸ Awinqani ne äväma äwani, anä-himqä Sisariya iu ätimäukque. Iqinñi ne Pilipä iqueqä anjuñqä äwätanä, iqtä hiqaqä anä äwokque. Iqu kukñuä äñguä qokä-apäkiu awä ätuäkäminqä ique, itanga iqu ämaqä 7, buayä iwäsäuqänqä hiñuiqänä atäunjuä ikuwä iutanä iquvi.* ⁹ Iqu iqueqä meqe, hñquaqui-hñquaquiwi. Iua qokä maeqä epu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hiñuä ätminjuwi.

¹⁰ Ne iqi hiunji hui ae pmetanqua, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä hñqu, qua Jutiya yätuta äquvepkqe. Iqueqä yoqe Akipasi† ique. ¹¹ Iqu änemeqe, Poli iqueqä aquvi ätäuquvätä, yukä hipa iu hatñä äququätänäqe, tiñä ätkqe. “Dñä Ängüä Iqu tii ätqiya. ‘Aquvä tqueqä kaniquenñi, Israitqä iqua Jerusälemä iuñi, guä tii äkiqiyäuäpu, Israitqä iqua qäyä etanqi huiziquauä hipa iu wipñqäuä,’ ätqiya” änatkqe. ¹² I tqanqi äwiyäqe, nesä, qokä-apäkä anä iutanñi, Poli iquenñi, “Si Jerusälemänqe, mäwqä isñqeqä” ämäutqunqge. ¹³ Inqani iqu kimani, tiñä änatkqe. “He kñuä äqiyäpu, äwqä hanä-iqe ändapquwi, ii sunqäwä? Nyi guä äñgiqiyäpnqä diñqe, kñui iqunä mindqänqä iqä. Kñui hñqu inänñi. Nyi Jerusälemä iuñi, Naqä Jisasi Iqueqä yoqeta-pqe inä päkonmqä diñqe, ‘ññqä’ ätqänä.” ¹⁴ Iqu yänä qänqanqi äqunanñi, ne anqumñi mätkuä itanä, “Nätmatqä Naqä Iquesa ätimäuqe, qäyä ätimäuänä” ätkqe.

* 21:8 Wäunjuinqä 6:1-6 † 21:10 Wäunjuinqä 11:28

¹⁵ Hiunji hui ae äpawqanğa, ne Jerusälemänqä watunquä näwinyä imäknani, ävämakque. ¹⁶ Quuvqä heqiyqä Sisariya iu äpmaminuwä hñqua, iqua nesä äwätanä, Nesonä iqueqä anju pmetunque, iqinyqä änätma äukuwi. Iqu ämaqä, qua Saplusi iutanä-que, qanğanäni quuvqä heqiyqä-qu äpmaminqe.

Poli iquä, quuvqä-heqiyqeu miqä iquatä, kuknuä ätkuwinqä

¹⁷ Ne Jerusälemä timäuqanğa, quuvqä heqiyqä iqua yeeqä äneyäpu, qe in-etmakuwi. ¹⁸ Awinğani, Poli iqu, Jemisi iquä kuknuä siynqä uwqanği, ne-pqe anä äukqe. Itanğa quuvqä heqiyqeu miqä eeqänänä iqua-pqe, inä ätimäukuwi. ¹⁹ Inğani Poli iqu iquau yeeqä ävätä, tii ätuminqe. “Nyi, Israitqä iqua qäyä etanği huiziquauä awä iqisanı wäunüä itqätanğanı, Goti Hanjuwä Iqu iquauı, iinjä-iinjä iwimäkätñqeä.”

²⁰ Iqua iqueä kuknui qätä ae äwipiı, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä ämamäupiı, Poli iqueni tiinjä ätukuwi. “Tasi-gua iquki, si näqnñqeä. Israitqä kuapanänä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqanjuwiqä. Eeqänänä iqua, kuknuä-suqä Mosisi iqu änätapkqä iunı, a yänänäqnñqä äqätäunjuwiqä. ²¹ Itanğa iqua sinyqe, qätä tiinjä äwiyätqanjuwiqä. Israitqätanä, ämaqä huiziquauqä awä iqi äpmeñuwä iquauı, si tii äyä ätuäkitqanjiqä. ‘He suqä Mosisi iqu änätapkqe, huätä vquatämäupu, hiqä ymeqä iquauı, huiwä häuä maktäuqä ipu, atqä-awäkauqä suqä iunı, qänaknä miqä pambiyä’ äyä ätuäkitqanjiqä. ²² Sinyqe, ‘Iqu ae äpqeä’ qätä äwiyäpiyanğanı, yeeqä miqä ipñqäuä. Iñqe ne äänä imäkatunquäwä? ²³ Si tiinjä imäkñqe, äneñgiyä. Ämaqä nesanjä hñquaqui-hñquaquinä iqua, qu kuknuä guä ämäsäupu, Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqi ekuwi, äwinä. ²⁴ Ämaqä iquauı si itmetnä, he eequenä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqinı, kiyä maeqä pmapñqe, suqä qäyunäninä imäkñqä äneñgiyä. Itanğa huizi-pqe, qu quwqä dä inä täwämbñqe, si quwqä hiqäva-imäkqenqä mbqä isñqä äneñgiyä. Si iinjä imäkqanğtqe, ämaqä eeqänänä iqua, kuknuä quvqä sinyqä äwiyquwinqe, näqnñqä tiinjä hipñqäuä. ‘İi, kuknuä quanğiqä.’ Itanğa sinyqe, näqnñqä tiinjä inä hipñqäuä, ‘Iqu suqeunı, qänaknä iqä-queqä.’ ²⁵ Itanğa Israitqä iqua qäyä etanği huizi quuvqä eqiyätqanjuwä iquauı, ne pipa iunı, kuknuä tiinı ae äyä äqiyätanä äwikqueqä. † ‘Ämaqä hñqu nanüä ämetä, goti quanğä iquauñqä hiqäva-imäkqe, he hui ämepu manqä ipnuwänqätä, nanüä häñeqä yqänänä-tanı manqä ipnuwänqätä, nanüä ämaqä hiñuä iu äkiquwäqiyäpu äpäkpqä di-pqe manqä ipnuwänqätä, itanğa suqä qokänqä apäkänqä iqe, mimäkqä pa iqäpnñqeä’ äqäkqueqä” ätukuwi.

²⁶ Awinğanı iqu ämaqä iquaqui-iquaqui itmetä, iquä, qutä, kiyä maeqä pmapñqä diñqä, suqä qäyunä imäkkqe. Inğanı iqu hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä yänğisa äpeyätä, hiqäva-imäkqä iquau, qu hiunji äsqunenı kiyä maeqä anğanänä äpmapu, hiqäva hñqunä-hñqunä imäkpnuwänqä ätukqe.

Qu hiqäva-imäkqä anju, Poli ique guä äkiqiyäukuwinqä

²⁷ Hiunji 7 päwätñqä iqanğa, Poli iqu, hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä yänğisa äpekqe. Israitqä, qua Eesiya iutanä hñqua, iqu iqi pmetanği hiñuä äqumbiyı, ique a äkiqätäpu, ämaqe, iquenyqä äkasuwä munätñqä imäkñqä diñqä, tääqä yänänäqnñqä tiinjä ätukuwi. ²⁸ “He Israitqä iquenyä, yätamäkqä nepiyä! Ämaqä anä-himqä eeqänänä iu ätuäkitä, neyaqä ämaqä iquautä, kuknuä-suqä iutä, hiqäva-imäkqä anä täu-pqe, mändi äkittqiyäkitñqe, ämaqä tä, qäqueqä. Itanğa tanğanı iqu tiinjä-pqe äyä imäkqiyä. Iqu ämaqä, ne Israitqä iqune qäyä etanği huizi iquauı, hiqäva-imäkqä anä täknä yäpä tanğisa ätuma äyapqiyä. Iqu e imäkqe, anı Goti Hanjuwä Iqueqänä qäyä etanği, Iqueqä hiñuä iqinı kiyä mätqä imäkqiyä” ätukuwi. ²⁹ Qu kuknuä iinjı, tiinjñqä ätukuwi. Kinğanäni Poli iquä, Tropimusi, ämaqä Epäsäsi

† 21:25 Wäunjuinqä 15:29

iutañä iquä, hiqäva-imäqä anä yäpaqängisa ikitqätanginyä äqunjuwi. Itanga qu, Poli iqu anä täknä yäpä yängisa äqumbiyängani, “Iqu Tropimusi iqueni, täknä yäpä tängisañqä qäsä ätuma äyapqiyä” tpu ipu, e ätukuwi.

³⁰ Qokä-apäkä Jerusälemä iu pmeqä eeqänänjä iqua, kuknuä iinqä qätä äwipiwi, qu tnänjä äpäpu aquvä äqämbiyi, Poli ique a äkiqätäpu, hiqäva-imäqä anä täknä yäpaqä ingisa eyqiyäma äukuwi. Ingani qu maqänänji, täknä hävqe qnqanä qe ämäyekuwi.

³¹⁻³² Qu Poli ique äpäkpnqä itqätanguwängani, mäkä-iqä Romä iutañä iquau miqä naqä iqu, “Jerusälemä pmeqä eeqänänjä iqua, äkasuwä ätnäpu, mäkä hinqi äunätqänäu” tqanqä äwiyäqe, maqänänji iqueqä mäkä-iqä iquautä, iquauqä naqä iquautä, itmeqe, qokä-apäkä iqua pmetanguwä iqinyqä tnänjä äquveqäkuwi. Qokä-apäkä iqua, iquä, iqueqä mäkä-iqä iquatä äquvepqnqä äqumbiyi, qu Poli ique äpäkminjuwi ävquatämäukuwi.

³³ Ingani mäkä-iqeu miqä naqä iqu äpäqe, Poli ique a äkiqätäqe, iqueqä ämaqä iquau ique senqä hnquaqtä guä kiyäupnqä ätukqe. Ingani iqu qokä-apäkä iquauñi, yatnqä ävätä, “Ämaqä tqu, tqukä? Iqu äänä imäkätqänä?” ätukqe.

³⁴ Inäqe, iqua kuapänä epu, manä nänji-mänjisa yänänäqñqä tätqätanguwitani, iqu kuknuä quati qätä mäwiqä itä, iqueqä mäkä-iqä iquau, Poli ique iquauqä anä yänänäqñqä iunqä ätuma upnqä ätukqe. ³⁵⁻³⁶ Ique ätuma wätqätanguwänga, qokä-apäkä iqua qänaki äwivändäpu manä yänänäqñqä, “Iqueni pizqä päkpiyä!” ätminjuwi. Itanga iqua anä iqueqä hänaqä yakä iu ätimäupiyi, qu ique äpäkpnqä etangi, iqua iqueni haqeqä a äqätqä ekuwi.

³⁷ Mäkä-iqä iqua ique anä iunqä ätuma upnqä iqanqä, iqu iquauqä ämiqä naqä ique, Grikä iquauä anä-kuknuä ätätä, “Nyi kuknuä hui ktmqätanä?” ätukqe. Iqu kimanji, “Si Grikä iquauä kuknuä äänä dtñqäwä?” ätukqe. ³⁸ “Si qua Isipätanä iqukiyi. Hinjuqänänji gapmanqä iquauñi, mäkänqä ävauqumuatätnä, ämaqä 4,000 iquau ipäqäyunitä päsqanguwä iquauñi, anä avqnqä yenüä iunqä ätuma äuminjä iqukiyqä, knüä änyiyqiyä” ätukqe. ³⁹ Ingani Poli iqu, tiñä ätukqe. “Nyi ämaqä Israitqä iqunä, anä-himqä Tasusi iutañä, qua Silisiya iutañä iqunqä. Nyaqä anä-himqe, yoqä naqä qonqä aniqä. Nyi ämaqä tqauu kuknuä tumqä, hinjuinä nqänjä” ätukqe. ⁴⁰ Mäkä-iqeu miqä naqä iqu ‘ññqä’ tqanqä, Poli iqu anä yakä iu pämä ätqäue, ämaqä kuknuä matqä ipnqä, iqueqä hipae hiaqusqä qe ämikqe. Qu kuknuä matqä pmetanguwänga, iqu iquauqä anä-kuknuä iunä qe ätukqe.

22

Poli iqu, qokä-apäkiu, iqueqä-kiuänqä ätukqenqä

¹ “Tatqä-guäka iquendä, apikuquendä, nyi suqä quvqä mimäqä itnqä iinqe, awä hitqanqmdqe, he qätä nyipiyä” ätukqe. ² Qu Poli iqu, iquauqä anä-kuknuä iunä tqanqä äwipiyanqani, kuknuä matqä, qeiqinyä äpmakuwi. Ingani iqu tii ätukqe.

³ “Nyi Israitqä iqunqä. Nqä nipai, qua Silisiya iu, anä-himqä Tasusi iu änmikqeqä. Inäqe nyi naqe, anä täuta ekqe. Nyi atqä-awäkauqä suqä eeqänänjinqä näqnqä himqe, Gämeliyoli iqu ängüänä ämändquakqeqä. Itanga he tanga tä imäkätqänuwä-pa, nyi-pqe suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä imäqämqä yänä äqänätñqeqä. ⁴ Nyi ämaqä, Jisasi Iqueqä hänaqä iu qäyu wätqätanguwä iqua äpäkombnqä diñqe, quvqä itquetmä, qokä-apäkä hui guä äkiqiyäutmä, guä kiyäueqä anä iu äyä äpmuateminqeqä. ⁵ Nyi suqä ii imäkminqenqe, hiqäva-imäqä naqä iquä, Israitqeu miqä naqä eeqänänjä iquatä, qu iinqe näqnqä eänjuwä-qae, he awä hitpnqäuä. Nyi, Israitqä Dämaskasi iu pmeqä iquau motquamqnqä, qu pipa äqiyäpu ändapkuwi. Ingani ämaqä Dämaskasi iu äpmepu, Jisasi Iqueqä

hänaqä iu wätqätanquwä iquaunji, guä äkiqiyäutmä, hanä-iqä mapnqänä iqisa ätuma quvepmqä dijqe, nyi täqinjä ävämakqeqä” ätukqe.

6 “Hiunji quemisqä hiätjqäqini, nyi qanjä äwätmä, Dämaskasi iu timäumqä qäqiqi wätqätanqani, maqänäni qäukuä haqä yätutanji, we-hunqä naqänänjä hnqu nyuauä enqä-pani qe änyimakqeqä. 7 Änyimeqanqani, nyi qua iqi äpäknmä witanqa, Ämaqä Hnqueqä manitani, ‘Soli iquki, Soli iquki, si Nyi sunqä qui nyimäkätqäninyä?’ dqanqi äwikqeqä. 8 Iinjä äwimi, ‘Naqä Iquki, si tqukikä?’ ätukqeqä. Kimani, ‘Nyi Jisasi Nasäretqätanjä Iqunjqä. Ämaqä si qui imäkätqäni, ii Nyinjä’ ändkqeqä. 9 Ämaqä nyitä anä äuminquä iqua, qu we-hunqä äqumbiyä-qe, kuknuä dqanqä Iqueqä manji, qätä mäwiyqä ikuwiqä. 10 Inqani nyi, ‘Naqä Iquki, nyi äänä imqäwä?’ tqanqa, Naqä Iqu tiinjä qe ändkqeqä. ‘Si ivatuwänätinä, Dämaskasi iu yäpä yängisa huizä. Iqini ämaqä hnqu, wäunjuä eeqänänji Nyi sinyqä äteqeunqe, si ktqonqä,’ ändkqeqä. 11 We-hunqä naqänänjä Iquesani, nyaqä hinjui hea inuwimäkqanqenqe, ämaqä nyitä anä äuminquä iqua, nyi a ämanjqänqa äwäpu, Dämaskasi iu änjquatämäukuwiqä” ätukqe.

12 “Ämaqä hnqu, Dämaskasi iu äpmaminqe. Iqueqä yoqe, Anänasi ique. Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqinyä iqä-qu eä, kuknuä-suqä iunji qänaknä iqä-quvi. Iquenyqe, Israitqä anjä-himqä iu äpmaminjuwä iqua, ‘Ämaqä änguanänjä-queqä’ ätminjuwi. 13 Iqu äpäqe, nyi-tänjä qäqi ätqäuepäqe, ‘Tasi-gua Soli iqukiyä, tqä hinjui, anqumä ängüä qändnqinyä,’ ändkqeqä. Qänqani hinjuä äqänätmä, nyi ique hinjuä äqunqeqä.

14 Inqani iqu tiinjä ändkqeqä. ‘Atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqu, si äyä ätekikqeqä. Si Iqueqä äwinqä iunqänä näqnqä eätnä, Ämaqä suqä jänänji imäkätjqä Ique hinjuä qunätinä, kuknui, Iqueqä-kiuä tqanqutqä iunä, qätä wisnqä ätekikqeqä’ ändkqeqä. 15 ‘Ii tiinjä. Nätmatqä si hinjuä äqunätinä qätä äwiyätñi, qokä-apäkä eeqänänjä iquau, Iquenyqä awä tuäkiqätñänqä hitanqiyqä. 16 Injä etanqi si squenqä hinjuä äqännä, pmatnqäwä? Si ävauätinä asnjä matnqeqä. Si Iqueqä yoqä tqanqti, Iqu asnjä äkqiyätä, tqä suqä quvqe, huätä makmäutnqeqä,’ ändkqeqä” ätukqe.

17 “Qänakndanji nyi, Jerusälemä iunqä anqumä äyapätmängani, hiqäva-imäkqä anjä yäpä ingisa äpeyätmä, tääqä ätätmä äpmamänqani, nyi wätqä enqä-pa ae äqunqeqä. 18 Nyi Naqä Ique hinjuä qunqanqa, Iqu tiinjä ändkqeqä. ‘Si täqini, Nyinyqä awä tqanqutqe, qu qätä makiyqä ipnqä iquwä-qae, si Jerusälemä täunji maqänä ävämätjqeqä,’ ändkqeqä. 19 Kimani nyi tii ätukqeqä. ‘Naqä Iqukiyä, oeyqä! Qu nyinyqä näqnqeqä. Nyi anjä aquväqenqeqä ikitmä, qokä-apäkä Sinyqä quuvqä eqiyätqätanquwä iquaunji, guä äkiqiyäutmä, hiqokä täua ätävätmä imäkminqenqe, qu näqnqä enäüä. 20 Itanqa qu Stipenä, Sinyqä awä ätminqä ique, pizqä päsqanquwänqa, nyi “änquiqä” ätätmä qäqiqi ätqäumä, ämaqä iquauqä gquä quäuqe ämiminqenqä-pqe, qu näqnqä enäüä’ ätukqeqä. 21 Inqani Naqä Iqu, nyi tiinjä ändkqeqä. ‘Si äutnqinyä. Ämaqä Israitqä qäyä etanqi huizi, kinjä nämä pmetanquwä iquaunqä kndowatmqänä’ ändkqeqä” ätukqe.

Poli iquä, mäkä-iqeu miqä naqä iquä, kuknuä ätkiyinqä

22 Ämaqä iqua, Poli iqueqä kuknui qätä äwipiyä-qe, iqu ämaqä huizi iquaunqä tqanqenqä mäwinqä iqanqi, manjä tnänjä ätäpu, “Pizqä päkpiyä! Ämaqä tqe, qua täunji mäpmeqä yätjqeqä” ätkuwi. 23 E ätpiyi, manjä hinqänäwa ätäpu, iquauqä gquä quäuqe bi äquvätämäupu, qua hinyanjä äuaquvämäukuwi.

24 Iinjä äqunäqe, mäkä-iqeu miqä naqä iqu, iqueqä ämaqä iquaunji tiinjä ätukqe. “He iqueni, anjä yänqänqenqä iunqä ätuma upiyä! Iqini, he hiqoki, iqu, ‘Nyi suqä iinjä-iinjä imäkätjqeqä’ ätätä awä natätjqänä, täua täwipiyä!” Qokä-apäkä iqua äwqä

tnänä imbu, Poli iquenyqä mañä tnänä tqannguwiñqä näqñqä äñguänä metñqä, ii ätukqe. ²⁵ Itanğa qu hiqokä täua täwipñqä, yukä-hipa häundaqä itqätepu, guä kiquyeganguwänga, iquauqä ämiqä yäpä iqiñä iqu qäqiqi tqäuätanğa, Poli iqu iqueni tiñä ätukqe. “Suqe, tiñä ätnä äwinä. Ämaqä hñqu, iqueqä yoqe, pipa Romä iu äqänä witanğutqe, qu iqueni, ‘suqä quvqä-täjutiyä’ tpu, hiñuä qumbñqe, kukñuä ganä mitpñqeqä. Inji tängañi he nyi ämbäkñqä iquwi, änääñänqäwä?” ätukqe.

²⁶ Mäkä-iqeu miqä yäpä iqiñä iqu, iñä äyä tqanğı äwiyäqe, iqu äwätä, iquau miqä naqä iqueni, tiñä qe ätukqe. “Si äänä imäkñqäwä? Ämaqä tq, Romä iutanjä-qeqä.”

²⁷ Itanğa ämiqä naqä iqu äpäqe, “Si nyi diyä! Si Romä iutanjä iqukitanä?” ätukqe. Inji Poli iqu, “Auqä” ätukqe.

²⁸ Itanğa, ämiqä naqä iqu, “Nqä yoqe, pipa Romä iu qäpñqä, nyi mbqä naqä äwikqeqä” tquanğa, Poli iqu, “Nyi oeyqä. Nipai äninyquanğa, nyi ämaqä Romä iutanjä-qunä äyä ekqeqä” ätukqe.

²⁹ Mäkä-iqä, ique yatñqä äväpu, hiqokä täua tävanä-tpu imiñuwä iqua, iqu e tqanğı äwipiyyi, iqua zä ipu nändi maqänä ätqeukuwi. Itanğa iquau miqä naqä iqu, “Poli iqu ämaqä Romä iuta-ñueqä” näqñqä eäqe, iqu ique senqätä guä kiquyäuñqä ätukqeu, iqu-pqe zä inä qe ikqe.

Poli iqu, Israitqeu miqä naqä iquau kukñuä ätukqenqä

³⁰ Mäkä-iqeu miqä naqä iqu, Israitqä iqua, “Poli iqu, ququvqä imäkätñqä iqueqä” ätukuwiñqä näqñqä äñguänä metñqä äwiñgqe. Inji awiñğanı, iqu Poli iqueni, guä ewewatäqe, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, Israitqä iquau miqä naqä huizi iquautä, tääqä ätuätumeqe, Poli iqueni ätuma, iquauqä hiñuä iqi pämä ätqätekqe.

23

¹ Itanğa Poli iqu, Israitqä iquau miqä naqä iquauqä hiñuä iqi, hiñuä jänä äqunä ätqäuä ätukqe. “Nqä nyämaqäuä, Goti Hanjuwä Iqu hiñuä ñqänätanğı, iqa äpçinjaqänmi, hea tänga täsuwänä. Nyi suqä quvqä hui, mimäkqä itñqä etanğı, womba miqä itqänänä” ätukqe.

² Iqu iñä tquanğa, hiqäva-imäkqä naqä Anänasi iqu, ämaqä Poli iqu-tänä qäqiqi pämä tqäutanğuwä iquauñi, “He mañä iu päkpiyyä!” ätukqe.

³ Itanğı Poli iqu iqueni tiñä ätukqe. “Si häuiqä a kukuñuä qu qua qäpaiqä haqeqä äqiyäqisätqänğuwä-panä iñukui etanğı, Goti Hanjuwä Iqu si-pqe inä kpäsänqiyä. Si kñui, ‘Nyi kukñuä-suqä iuñi qänaknä iqunjqae, ique kukñuä mitmqeqä’ kñuä indqänätñä, täqi äyä äpmeñinyä. Inäqe, qu nyi ämbäkñqä täkqä ätunji, ii si kukñuä-suqä iuñi hñgisana inä inyä” ätukqe.

⁴ Ämaqä qäqiqi pämä ätqäumiñuwä iqua, qu kukñuä ii qätä äwipiyyi, yatñqä tiñä äwikuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä naqä tqeñi, kukñuä quvqä ätunji, änääñänqäwä?” ätukuwi.

⁵ Kimañi Poli iqu iquauñi, tiñä ätukqe. “Tatqä-guäkauä, iqu hiqäva-imäkqä naqä iqueqenqe, nyi maqñqä eämä, quvqä iqänä. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi, ‘Ämaqä ämeyätñqä hñquenyqe, kukñuä quvqä matqä pambiyä,’ äyä äqänänä” ätukqe.*

⁶ Israitqä iquau miqä naqä iqua, ämaqä yoqä hñquaqu qonqä iquautanjä iquayi. Hñqua, Satyusi iqua hitanğa, hñqua, Parisi iquai. Poli iqu iñqä näqñqä eä, mañä tiñä ätukqe. “Tatqä-guäkauä, nyi Parisi iutanjä iqunä eämä, qutä anä ätqäuñänä. Nyaqä kñui, tiñä indqänänänä. ‘Ämaqä ae äpäkonğuwä iqua anğumä vaupnuwiqä.’ Nyi kñuä iñä indqänätñqetani, täqi täsä ätqäuñänä” ätukqe. ⁷ Poli iqu kukñuä iñä tqanğanı, Parisi iquatä, Satyusi iquatä, kukñuä mäkä äumbiyitanı, awä qe

* 23:5 Anğumä Itmakqä 22:28

iwäsänguwi. ⁸ Kuknuä mäkä äunjuwi, kiqä quati tiinji. Satyusi iqua, knuä tiinjä indqänminjuwi. “Ämaqä ae äpäkombqä iqua, anjumä mävuauqä ipnqäüä. Itanga enätqä itä, dnä itä, mäpmetqänä, oeyä.” Inäqe, Parisi iqua nätmätqä iinjä iquaunqe, “naqä-qakuiqä” knuä indqänminjuwi.

⁹ Itanga qu manjä yänänäqñqä ätpiyi, Parisi iutanjä kuknuä-suqenqä näqñqä hñqua, pämä ätqäupu, äkasuwä ätäpu, kuknuä yänänäqñqä tiinjä ätukuwi. “Ämaqä tqueqä suqä quvqe, hma etanji äqunänunä. Iquenji, dnä hñqu ätqutiya, ä enätqä hñqu ätqutiya? Ne maqñqeqä.”

¹⁰ Inganji mäkä-iqueu miqä naqä iqu, quwqä kuknui mäkä enqä-pa hunqanguwä di naqänänjä äyä timäuqanji äqunäqe, qu Poli ique hiyqi-hiyqi ämipu, ique qui imäkpnqä iinqe, zä kiinjä äwiñgqe. Iutanji, iqueqä mäkä-iqä iquau tiinjä ätukqe. “He äwipu, Poli ique, iquauqä hipa iuta itmepu, neqä anjä yänänäqñqä iunqä ätuma upiyä!”

¹¹ Heatqä iquenji, Naqä Iqu, Poli iqu-tänjä qäqiqi pämä ätqäüä, tiinjä ätukqe. “Si zä miqä itnä, pämä yänänäqñqä tqävä! Si Nyaqä kuknui, Jerusälemä iu awä yänänäqñqä ätätqänjä-pa, anjä-himqä Romä iunjä-pqe awä asä inä ttñänqeqä” ätukqe.

Qu Poli ique, pizqä päsanä-tpu ikuwiñqä

¹² Itanga zinuitäni, Israitqä hñqua aquvä äqämbiyi, Poli ique äpäkpnqä kuknuä naqä-hñqunä imäkuwi. Inganji iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä kuknuä yänänäqñqä tiinjä hñqu, guä ämäsäupu ekuwi. “Ne iquenji pizqä äpäsätaqänqanqä, buayätä eqätä manqä yatunqeqä” ätnjuwi. ¹³ Ämaqä kuknuä ii imäkuwä iqua, kuapänänjä eä, 40 qe ämäwqätäukqe. ¹⁴ Inganji, iqua äupiyi, hiqäva-imäkqä naqä iquautä, ämaqeu miqä naqä iquautäni, tiinjä ätukuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iquenyqä kuknuä yänänäqñqä tiinjä hñqu ätätanä eququeqä. ‘Ne Poli ique pizqä äpäsätaqänqanqä, ymisänjä manqä yatunqeqä.’ ¹⁵ Iinjñqe hesä, ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänjuwä huizi iquatä, kuknuä ändowatäpu, mäkä-iqueu miqä naqä iquenji, quanqä tiinjä tupñqäüä. ‘Ne Poli ique yatñqä ävätanä, iqueqä kuknuä quatinqä näqñqä metunquä iinqe, si nenyqä ätuma biyä.’ Inji he iinjä imäkqanqppqe, iqu emamätä pättqätanqä, ne iquenji äpäsätunquänänjä” ätukuwi.

¹⁶ Inäqe Poli iqueqä kasiqiyqä hikñiqu, iinjä imäkpnqä tqanqä äwiyäqe, iqu äwäqe, mäkä-iqä iquauqä anjä yänänäqñqä iu äpaquvätä, Poli ique awä ätukqe. ¹⁷ Inganji Poli iqu mäkä-iqueu miqä yäpä iqinjä hñque tääqä ätuätumetä, tiinjä ätukqe. “Hikñä tq, kuknuä-tänjä-qu etanji, hiqä naqä iquenyqä ätuma utñqeqä” ätukqe.

¹⁸ Iinjä etanji iqu ique ätuma äwätä, iqueqä naqä iquenji, tiinjä ätukqe. “Ämaqä, guä äkiqiyäquwä Poli iqu, tääqä ändätmetä dqanji, nyi hikñä tqe ätuma äquvepqänä. Iqu si kuknuä hui ktätñqäüä” ätukqe.

¹⁹ Inganji ämiqä naqä iqu, iqueqä hipa iu a äkiqätäqe, manitä ätuma äwäqe, iquaquvqä-qeuänä ätqäunyä, yatñqä ävätä, “Si kuknuä äkitanji dtñqäwä?” ätukqe.

²⁰ Inji hikñä iqu tiinjä ätukqe. “Israitqä iqua yatñqä kipñqe, kuknuä naqä-hñqunä ae imäkquwiqä. Awinjanji si Poli ique, iquauqä ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänjuwä iquaunqä ätuma wätñqä diñqä yatñqä kipñqäüä. Inganji qu quanqä ikimäkäpu, ‘Ne Poli ique yatñqä ävätanä, iqueqä kuknuä quatinqä näqñqä metunqeqä’ ktpñqäüä” ätukqe. ²¹ “Inäqe si iquauqä kuknui qätä mäwiyqä panä. Iquautanjä kuapänänjä, 40 ämäwqätäquwä iqua, ‘Ne iquenji pizqä äpäsätaqänqanqä, buayä eqä manqä yatunqeqä’ ätäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä kuknuä yänänäqñqä ii, guä ämäsäupu equwiqä. Si ätuma wiqanqä, iqua hänaqä awä iqi zä äpmapu, ique äpäkpnqäüä. Inji si iquau, ‘Auä, ique itumamqänä’ tqanqgtqenqä, hiñuä äqämbu äpmenjäüä” ätukqe.

²² I tqannga, ämiqä naqä iqu, hiknä ique, “Si kuknuä ii ändnjinqe, awä matqä panä” yänänqjqä ätuäqe, qe ändowatkqe.

Qu Poli ique, qua miqä naqä, Peliksi iquenyqä ändowatkuwinqä

²³ Hiknä ique ändowatäqe, mäkä-iqueu miqä naqä iqu, ämiqä iqueä yäpä iqinjä iquautanjä hñquaqi tääqä ätuätumeqe, tii ätukqe. “Qe mäkä-iqä 200 iquautä, mäki hosi iu äpmapu iqä 70 iquautä, itannga mäkä-iqä zi quäuqä-tänjä 200 iquautä itmesinyä, näwenyā imäknäpu, heatqä 9 klokä iunji, Sisariya bunqä wäpñqeqä. ²⁴ He Poli iquenyqä hosi-pqe näwenyā imäknäpu, iqu qui mimäknqä yätñqänä, neqä ämineyqä naqä Peliksi iquenyqä änguanä ätuma wäpiyā” ätukqe. ²⁵ Inganji iqu pipa hui tiinjä ätätä äqäkqe.

²⁶ “Nyi Klotiusi Lisiyasi iqunä, pipa tä äqiyätmä, qua ämiqä naqä Peliksi iqukinqä äväwqatqänä. Yoqä naqä qonqä iquki, hiunjinjanjqä.

²⁷ Ämaqä tqueni, Israitqä iqua a äkiqätäpu pizqä päkpnqä iqanguwännga, nyi, ‘Iqueqä yoqe, pipa Romä iu äqänä äwinä’ tqanqä äwimi, nyitä, nqä mäkä-iqä iquatä äwätanä, iquauqä hipa iuta itmequeqä. ²⁸ ‘Iqu suqä quvqä äki imäkqanqä ätqäpiyā’ tmä qätä wimqe, ique ätuma, quwqä ämaqä mipñqä aquvä äqänätqänuwä iquauqä hiñuä iqi ätqäteqeqä. ²⁹ Nyi iquau yatñqä vqannga, iqua iquauqä kuknuä-suqä iutaninjä awä ändquwiqä. Inäqe, suqä iqu imäkqanqanqä ätätqänuwi, ne ique pizqä päsqänqätä, ä guä pmuateqänqätä, hmanjqä. ³⁰ Inji tänğanji, qu ique päkpnqä kuknuä zä imäkätqätanqä qätä äwimi, nyi ique sinyqä maqänä ändowatqänä. Itannga ämaqe, ‘Iqu suqä quvqä imäkqä-queqä’ tqanquwä iquauñi, qu tqä hiñuä iqinjä ique kuknuä mitpnqä ätquäqeqä,” ätätä äqäkqe.

³¹ Itanji mäkä-iqä iqua, iquauqä ämiqä iqueuä manju qätä äwipiyyi, qänaknä ipu, heatqä iqueni, Poli ique ätuma, anä-himqä Andipatrisi bunqä äwäkuwi. ³² Awinğanji, mäki hosi iu äpmapu iqä iqua, Poli iqueni anä-himqä Sisariya iunqä ätuma wiqanguwännga, mäkä-iqä huiziqua iquauqä anä Jerusälemänqä anqumä ekuwi. ³³ Ämaqä Poli ique ätuma äwäkuwä iqua, Sisariya iu ätimäupiyi, qua ämiqä naqä iqueni, pipa äväpu, Poli ique-pqe, iqueqä hiñuä iqi ätqätekuwi. ³⁴ Inğanji ämiqä naqä iqu pipa a ätäuäqe, iqu Poli iqueni yatñqä tiinjä äwikqe. “Si qua äkitanukikä?” Yatñqä i vqannga Poli iqu kimanji, “Nyi qua Silisiyatanjä iqunjqä” ätukqe. ³⁵ Iinjä äwiyäqe, iqu tiinjä ätukqe. “Ämaqä si kuknuä mikitpnqä iquwä iqua ätimäuqanquwännga, kuknuä tqanqtqe, inganä qätä kimqänä.” Iinjä ätuäqetanji, Poli iquenyqä, “He anä, ämiqä naqä Heroti iqu ämätqä iu pmuatepiyā” ätukqe.

24

Qu Poli ique, Peliksi iqueqä hiñuä iqi, kuknuä ämitkuwinqä

¹ Hiunji hipa hñginji ae äpäwqanğanji, hiqäva-imäkqä naqä Anänasi iqu, anä-himqä Sisariya iunqä äquveqäkqe. Iqtänji, Israitqeu miqä hñquatä, ämaqä Romä pmeqä iquauä kuknuä-suqenqä näqñqä hñqutä, anä äquveqäkuwi. Ämaqä iqueqä yoqe, Tetulusi ique. Qu iqi ätimäupiyi, ämiqä naqä Peliksi ique äwimepu, Poli ique kuknuä mitpnqä iunqä awä näwe ätukuwi. ² Inğanji ämiqä naqä iqu, Poli ique tääqä tuätumeqannga, Tetulusi iqu iquenyqä kuknuä ätipäqiyätä, ämaqä naqä iqueni tiinjä ätukqe. “Ämaqä naqä Peliksi iqukiyā, si yätamäkqä änguanänqä äneyätnä, ämineyätqätanqänä, mäkä mauñqä änguanä äyā äpmeñunä. Nätmatqä änguanä mäwiqä iminqe, tänğanji si knuä änguanä indqänätnä suqä hänji maeqanqänä, eeqänänji änguanä äyā äwinä. ³ Ne iinjä äqunätaqanğanji, neyaqä äwqe änguanä änenyätñqeqä. Iinqe ne siñi änguiqä naqä-qakuänä äktqunä” ätukqe. ⁴ “Si wäunjuä hui-pqe inä imäktnqä etanqä, nyi sitä äpakä matqäuqä imqä itmä, yatñqä tii äkiyqänä. Si qeiqinyä ämineyätätnä, neyaqä kuknuä wänqä hmbu qätä neyā.

⁵ Ne ämaqä tquenji, hinuä tiinjä äqunänjunä. Iqu ämaqä mäkänjqä itä äkasuwä tqä-queqä. Iquesani, Israitqä qua eeqänänjä iutanjä iqua, äkasuwä ätnäpu, mäkä äyä äunätqänäuä. Itanğa ämaqä, Jisasi Nasäretqätanjä Iquenyqä qänaknä itqänjuwä iquauņqe, ‘qu Nasäretqä iquayqä’ ätätqänjuwiqä. Ämaqä tqe, iquauqä ämiqä naqä iquautanjä hņqueqä. ⁶⁻⁸ Iqu hiqäva-imäkkä anji, kiyä mätqä imäkätņqä iqanġi, ne ique a äkiqätqueqä.* I etanġi ne ique kukņuä ämitquenqä näqņqä matņqenqe, si tqä-täuä ique yatņqä ävätnä, iqueqä manjutani, nätmätqä eeqänänjinqä qätä wisņqinyä” ätukqe.

⁹ Inġani Israitqä iqua-pqe, iqueuä kukņui yänänäqņqä imäkäpu, “Kukņuä eeqänänjä ii, naqä-qakuiqä” ätukuwi.

¹⁰ Qu iinjä tquanguwänġa, qua ämiqä naqä iqu, Poli iqu kukņuä tätņqä, hipa ämenjä ämikqe. Iinjä iqanġa, Poli iqu kimanji tiinjä ätukqe. “Quväukuä kuapanänjä iunji, si ämaqä qua täu äpmenjuwä iquau iwäsäutqänjä iinjqe, nyi näqņqä eämä, nyaqä äwqe äņġuänänjä nyinganġi, nyi saqä hinuä iqisa, ämaqä kukņuä mindqanġuwä iquauņqä, kimanji ktmqeqä. ¹¹ Si yatņqä tiinjä imatņqeqä. Täņġa qänġa hiunji 12 ae äpäwqanġa, nyi Jerusälemänġe, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäutmä, Iqueqä yoqä haqeqä mamäumqä äyä äyqäqeqä. ¹² Inġani hiqäva-imäkkä anjä takņä yäpä yänġisatä, anjä aquväqņqeutä, ä anjä ququawä iutatäni, nyitä, ämaqä hņqutä, kukņuä mäkä äunäta, mäkä vauqumuatqanġqe, hinuä manqänġä äyä itqänjuwiqä. ¹³ Inji kukņuä nyi täņġa ämindquwi, naqä-qakui mämäktqueqä ipņqäuä” ätukqe.

¹⁴ “Kukņuä naqä-qakui, awä tii ktmqeqä. Nyi hänaqä Jisasi Iqu ämotquakqä iu qänaknä itmä, neqä atqä-awäkauqä Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä ävauqumuatätņqeqä. Nyi kukņuä ämindquwä iqua, ämaqä hänaqä iu qänaknä itunquä iqunenyqe, ‘Ämaqä huitanġuaeqä’ ätätqänjuwiqä. Inäqe nyi kukņuä-suqä Mosisi iqu äqäkqetä, Goti Iqueqä kukņuä hinuä-tqä iqua ätäpu ekuwitäni, eeqänänjä iinjqe nyi quuvqä eqiyätqänänä. ¹⁵ Itanġa ämaqä suqä jänänänjä iqä iquatä, ququvqä iqä iquatä, pizqä ae äpäkonġuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqu anġumä ävauqumuatäniqä diņqe, nyi kņuä yänänäqņqä äwimä, hinuä äqänmä äpmenjänä. Itanġi ämaqä nyi kukņuä ämindquwä tqe-pqe, asä iinjņqeqä. ¹⁶ Ininjqe Goti Hanjuwä Iqueqätä, ämaqä iquauqätä, hinuä iqini, nyi ämaqä jänänjunä himqä diņqe yänjä äqänätqänänä” ätukqe.

¹⁷ “Nyi anjä huizi iunji, quväukuä hui ae äpmamitani, Israitqä Jerusälemä iu äpmenjuwä iquauņqä anġumä äyä äpqe. Ämaqä nätmätqänġä äwa iqanġuwä iquau yätämäkqenqä mbqä-sua äma äpätmä, itanġa hiqäva imäkätmä Goti Ique wimqä äyä äpqe. ¹⁸ Nyi suqä qäyunänjä iu qänaknä itmä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqini kiyä mamätqä äpmamänġani, hiqäva-imäkkä anjä iu hiqäva imäkmätmä itqätanġa, qu änyimepu hinuä äņqänġuwä. Qu hinuä i äņqämbiyänġani, ämaqä kuapanänji nyitä anä mäpmeqä ipu, hoqä maqņqä ikqeqä. Oeyä. ¹⁹ Inġani Israitqä qua Eesiya iutanjä hņquanä, a inġanä äņġiqätkuwiqä. Inji ämaqä iqua nyinyqä kukņuä-tänjä epu imäkkäpi, quwqä-quwä nyi kukņuä mindpņqe, saqä hinuä täqi matqäuqe, sunqäwä? ²⁰ Iqua hma etanġutqe, täqi ätqäuänjuwä tqe, nyi Israitqeu miqä iquauqä aquväqņqä hinuä iqi tqäuätanġa, nyaqä suqä quvqenqä qävqä itqänjuwinqe, awä ktpņqeqä. ²¹ Nyi iquauqä awä iqini pämä ätqäumä kukņuä ätuätmänġani, manjä yänänäqņqä tiinjä ätqueqä. ‘Ämaqä ae äpäkonġuwä iqua,

* **24:6-8** Täņġani ämaqä näqņqä-tänjä hņqua, kņuä tiinjä äyä indqänätqänäuä. Täqini Lukä iqu kukņuä huizi inä äqäkqe. Kukņuä ii, tiinjä. “Ne neyaqä suqetanä kukņuä mitanätanä iqanġua, mäkä-iqä iquauqä ämiqä naqä Lisiyasi iqu, iqueqä ämaqä hņquatä, änemapiyi, yänänäqņqä änavqutäpu, neyaqä hipa iuta ämänätauquwiqä. Itani Lisiyasi iqu ‘Ämaqä tqe kukņuä mitņqä iqua, si äkimepu tqä hinuä iqisa mitņqeqä’ ätqeqä.”

anġumä ävaupnuwä iunġe, nyi quuvqä eqiyätqänänä.' Qu kuknuä iquenyqänä yeeqä miqä ipu, nyi kuknuä mindpñqä sä ändma äpquä" ätukqe.

²² Ämaqä, hänaqä Jisasi Iqu ämotquakqä iu qänaknä iqä iquauqä quuvqä heqiyqenqätä, suqenqätä, Peliksi iqu näqñqä äñġuänänä ae ekqe. Iinġe Poli iqu kuknuä ae äyä tqanġa, iqu Israitqä iquau tiinä ätukqe. "Nyi heyaqä kuknui qñqanä hemqänä. Mäkä-iqeu miqä Lisiyasi iqu äquvepqañġani, nyi hiyaqä kuknui, jänä inġa emäkiyqämqä" ätukqe. ²³ Itanġi iqu iqueqä mäkä-iqeu miqä ique tiinä ätukqe. "Poli iqueni guä kiqiyäueqä anä iu äpmuatetnä qeiqinyä miyä. Iqueqä käyamaqä iqua, ique yätamakqä wipñqä, si pmua mimäqä pa, hiñuinä qunyä" ätukqe.

Poli iqu, guä pmuateqä anġu äpme, Peliksi iquä kuknuä ätminġiyinqä

²⁴ Hiunġi hui ae äpäwqañġani, Peliksi iquä, iqueqä apäki Drusilaisä anä äpkiyi. Drusilai, Israitqä iutanġiyi. Iqi ätimäyi, iqu Poli ique tääqä tuätumeqanġa, iqu Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqenqä tqanġi äwikiyi. ²⁵ Inġanġi Poli iqu kuknui, suqä jänänänġiunqätä, äwqä äwivauqañġqä iunä mimäqä iunqätä, Goti Hanjuwä Iqu qänakndanġi eeqänänġune kuknuä minetäniqenqätä ätukqe. Poli iqu iinä tqanġi, Peliksi iqu qätä äwiyäqe, zä itä tii ätukqe. "Si äutñqeqä. Qänakndanġi, nyi hea hui eätmä, tääqä anġumä ktätmeqämqä." ²⁶ Peliksi iqu nätmätqä huiñqä-pqe hiñuä inä äqunä äpmaminġe. Iqu knui, "Nyi Poli ique hiñuinä qunäwatmqenqä, iqu mbqä hui dapätñqätiyä?" indqänätä, hea kuapänänä iunġi, ique tääqä ätuätumetä, iquä kuknuä anä ätminġiyi.

²⁷ Peliksi iqu Israitqä iquau aquvänä iwimäkätñqä diñqe, Poli ique guä kiqiyäueqä anä iunġi hiñuinä äqunġe. Itanġa, quvaukuä hñquaqu päwqañġani, Posiyusi Pestusi iqu, Peliksi iquenyqä tñanġä qe äpmakqe.

25

Poli iqu, "Nyi Sisa iqu nyiwäseyätñqä änyinġiyä" ätukqenqä

¹ Pestusi iqu qua Jutiya iu ämiqä kiñġanänä-qu äpmakqä iunġi, hiunġi hñquaqui-hñque ae äpäwqañġa, iqu anä-himqä Sisariya iu ävämanġi, Jerusälemänqä ekqe. ² Iqinġi hiqäva-imäqä naqä iquatä, Israitqä iquau miqä naqä iquatä, Pestusi ique äwimapiyi, Poli ique kuknuä mitpñqä iunqä ätuäpu, yatñqä tiinä ävqa äukuwi. ³ "Si ne yätamakqä neyätinä, qu Poli ique ätuma ppñqä tääqä tuvä." Qu kuknuä iinä ätukuwä-qe, ämaqä hñqua hänaqä awä imä äpmapu, Poli ique pizqä päkñqe näwe imäkmbu ätukuwi.

⁴ I tqanġuwänġa, Pestusi iqu kimanġi tiinä ätukqe. "Poli iqu Sisariya iunġi guä äpmenä. Nyi iunqä wämqe, qäqiqinjqä. ⁵ Inġi ämaqä iqu suqä quvqä hui imäqä etanġutqe, hiqä ämeyqä iqua nyitä anä äwitanä, ique iqi kuknuä mitpñqeqä" ätukqe.

⁶ Iqu iquatä anä äpmeqe, hiunġi 10 mämäwqätäuqänġa, Sisariyanqä äquveqäkqe. Awinġanġi, iqu kuknuä iwäsäuqä anġu äpmeqe, qu Poli ique ätuma ppñqä ätukqe. ⁷ Iqu ae ätimäuqañġa, Israitqä Jerusälemä yätuta äpäwakuwä iqua, ique qäuiqä ämamäpu, ique kuknuä ämitäpu, "Iqu suqä quvqä huitanä-huitanä imäkätñqeqä" ätukuwi. Qu kuknuä iinä tqanġuwinġe, Pestusi iqu, "Quanġä ändqäpiyä, naqä-qakuä ändqäpiyä?" knuä indqänġe.

⁸ Qu kuknuä ae ätqanġuwänġa, Poli iqu kimanġi tiinä ätukqe. "Nyi Israitqä iquauqä kuknuä-suqä iutä, hiqäva-imäqä anä iutä, itanġa Romätanä ämiqä naqä Sisa iquesänġi, quvqä mitqueqä iqueqä" ätukqe.

⁹ I tqanġi äwiyäqe, Pestusi iqu, Israitqä iquau aquvänä iwimäkätñqä winġanġi, iqu Poli ique yatñqä tii äwikqe. "Ne Jerusälemänqä äyätanä, nyi saqä kuknui, iqi kiwäsemqe, äñġuätanä?"

¹⁰ Inäqce Poli iqu tiinjä ätukqe. “Kukñuä iwäsäuqä anjä nyi pämä ätqäunqä tä, ii Sisa iqueqä aniqä. Anjä tquenyā nyiwäsepñqeqä. Si näqñqeqä. ‘Nyi Israitqä iquauñi, suqä quvqä hui mitqueqä itñqeqä.’ ¹¹ Nyi suqä quvqenqä päkonmqä sätäti, nyi iinjce äpäkonmqeqä. Inäqce qu kukñuä nyinyqä ätquwi, naqä-qakuä hma sätäti, ämaqä hñqu nyiñi, iquauqä hipa iunji, änä mänyivqä yänqiyä. Nyi Sisa iqu nyiwäseyätñqä änyinjyiyä” ätukqe.

¹² I tquanğa, Pestusi iqu, iqueqä ämaqä kñuä iqä vqä iquatä kukñuä ätpiyi, iqu kimañi, “Si ‘Sisa iqu kukñuä nyiwäseyätñqä änyinjyiyä’ ätnä-qae, si iquenyqä utñqeqä” ätukqe.

Pestusi iqu, ämiqä naqä Akripa iqu, kukñuä ätnjyiyinqä

¹³ Hiunji hui ae äpäwqanğani, ämaqeu miqä naqä Akripa iqu, kasiqi Benasisä, inäsuaqi Pestusi ique yeeqä wiyñqänä Sisariyanqä qe äpkiyi. ¹⁴ Inäsuaqi hiunji kuapänä iqi pmetanğiyänğa, Pestusi iqu Poli iquenyqä kukñuä näqñqä ävätä, ämiqä naqä iqueni tiinjä ätukqe. “Ämaqä hñque, Peliksi iqu guä äkiqiyäuekqe, guä yqänä äpmenä. ¹⁵ Nyi Jerusälemä iu pmetanğa, hiqäva-imäkkä naqä iquatä, Israitqeu miqä naqä iquatä, ämaqä ique kukñuä mitpñqä ändkuwiqä. Qu nyi iquenyqe, ‘Iqu suqä quvqä imäkkä-qae, hanjä-iqä naqänänjä menqiyä’ tmqä äwiñgqeqä. ¹⁶ Quvaqä äwiñqä iinjä iunqce, nyi kimañi tiinjä ätukqeqä. ‘Ne ämaqä Romätanjä iqune, ämaqä hñquenyqä iwäsäutaqänğani, “iqu äpäkonänqiyä-qe” maqänä matqä itunqeqä. Iqu ämaqä, ique kukñuä ämitätqänjuwä iquauä hiñuä iqi ganä ätqäutä, iquauä kukñui kima tuänqiyä’ ätukqeqä. ¹⁷ Nyi iquatä täqinyqä ae äpani, äpakänä mäpmeqä imqä itmä, awiñğani kukñuä iwäsäuqä anju äpmami, qu ämaqä ique ätuma ppñqä ätukqeqä. ¹⁸ Ämaqä, ique kukñuä ämitminjuwä iqua, pämä tqäuqanğuwinqe, ‘Iqu suqä ququvqänänjä hui imäkkqanğiyqä’ kñuä änyikqä-qe, oeyqä! ¹⁹ Qu iqu, kukñuä mäkä äunğuwinqänä ändkuwiqä. Quwqä Goti Iqueä yoqe haqeqä mamäupñqä suqenqätä, ämaqä äpäkonğqä hñquenyqätä äunğuwiqä. Iqueqä yoqe, Jisasi Iqueqä. Inäqce Poli iqu, ‘Ämaqä iqu hanjä äpmenä’ ätukqeqä. ²⁰ Qu kukñuä iinjä tqanğuwinqe, nyi iwäsäumätmä itmä-qe, nyaqä kñuä indqänqce, ätnänjä iqi matimäuqanği, ique yatñqä tii äwikqeqä. ‘Ne Jerusälemänqä äyätanä, nyi saqä kukñui iqi kiwäsemqenqä äkinğiyä, makinğä iqi?’ ²¹ Iqu kimañi, ‘Ämaqä naqänänjä Sisa iqu kukñuä nyiwäseyqanğanqce, nyi guä yqänä pmamqänä’ dqanğa, nyi iquenyqe, ‘Nyi Sisa iquenyqä dowatmqä hänaqänqä qävqä imqänğanqce, iqu guä yqänä pmetanğiyä,’ ätkqeqä” ätukqe.

²² Akripa iqu kukñuä ii qätä äwiyäqce, Pestusi iqueni tii ätukqe. “Nyi nqä-näuä, ämaqä iqueqä kukñui qätä wiyqämqä.”

Inji Pestusi iqu “Si iqueqä kukñui, awiñğanä qätä wiyqätñqä” ätukqe.

Poli iqu, Akripa iquesä, Benasisä, kukñuä ätukqenqä

²³ Awiñğani, Akripa iqu Benasisä inäsuaqi ämuasmänqä anğuanänñi ämipnäsinyä, yoqä naqce motquaynqä imäkiyi, mäkä-iqueu miqä naqä iquatä, anjä-himqä iutanjä naqä iquatä, qu anjä aquväqñqä iu yäpä yänğisa äpekuwi. Inğani Pestusi iqu Poli ique ätuma ppñqä tqanği, qu ique ätuma äpkuwi.

²⁴ Inğani Pestusi iqu tii ätukqe. “Akripa iqukutä, huizi nesä äpmenjuwä eeqänänjä iquendä, he ämaqä tqueni hiñuä qumbiyä! Iquenyqe, Israitqä Jerusälemätanjä iquatä, täqisanjä iquatänji, qu eeqänänñi, ‘Iqu hanjä mäpmeqä itä, äpäkonätñqeqä’ yänänäqñqä ätäpu, nyi tääqä ändätqänjuwiqä. ²⁵ Iinjä etanği nyi hiñuä äqunätmänğani, iqu äpäkonätñqä diñqce, suqä hui mimäkkä itñqä äqunänqeqä. Iinjä äqunmä-qe, iqu kiqä-kiuä Sisa iquenyqä tääqä tqanği, nyi ique dowatmqä diñqce, kukñui naqä-hñqunä äyä imäkkqeqä. ²⁶ Inäqce, qu ique kukñuä ämitätqänjuwä quatinqce, neqä naqä iqu naqä-qakuñqä näqñqä metñqä iinjce, pipae

äänä qämqätiyä? Nyi maqñqeqä. Iinjñqe, ämaqeu miqä naqä Akripa iqukutä, ämaqä huizi-pqä iquendä, ne iqueqä manji qätä ganä äwiyätanä ämoqumuetunquä diñqe, nyi iqueni ätuma äpätmä, heyaqä hipenüä iqi äyä ätqäteqänä. Iinjä imäkanitanji, nyi pipa qämqenqä näqñqä äñguä mamqänä. ²⁷ Nyi kñuä tiinjä indqängänä. Nyi ämaqä guä kiqiyäueqä hñque ändowatätmängani, qu ique kukñuä ämitpçenqä pipa ätnänäqi maqiyqä imqe, nyi qämä-qämä imqänä” ätukqe.

26

Poli iqu, Akripa iqueni, iqueqä-kiuänqä ätukqenqä

¹ Inğanji Akripa iqu Poli ique tiinjä ätukqe. “Tqä-täuänqe, si awä nattñqeqä.” I tquanğa Poli iqu iqueqä hipa haqä yätqä äma äpeyätä, kukñuä awi tiinjä ätukqe.

² “Ämiqä naqä Akripa iquki, Israitqä iqua kukñuä ämindätqänjuwinqe, nyi täñganji tqä hipenüä iqisa kima ktmqe, ii äñguänänjiqä. ³ Ne Israitqä iquneqä suqenqätä, nätmätqä ne mikakä ätnätñquenqätänji, si näqñqä äñguänä eninyä. Iinjñqe, si quamä qeiqi äpmanä, nyaqä kukñui qätä nyisñqenqä änyinjyia” ätukqe.

⁴ “Nyaqä quamä pmeqä hikñänğa äpmaka äpätñqenqe, Israitqä eeqänänjä iqua näqñqä äñguänä eänäuä. Nyi ymeqänğanji, ñqä ämaqä iquatä äpmeñqe, inji qänakndanji Jerusälemä iu äyä äpmeñqeqä. ⁵ Qu hinjuiqänänji nyinyqä näqñqä ae ekuwitani, äwiñganğutqe, nyaqä suqenqä awä qäyunä tii ktpñqeqä. Nyi hikñänğata ti ipäqäka äpätñqe, Parisi iquauqä suqä iunä qänaknä itñqeqä. Parisi iquauqä qänaknä iqe, Israitqä huizi iquauqeuñi ämawqätäunä. ⁶ Iinjä etanği täñganji, Goti Hanjuwä Iqu neqä atqä-awäkau, ‘Iinjä timäuniqeqä’ ätukqenqä nyi quuvqä eqiyätmä hinjuä äqänmä äpmeñä. Inji nyi iinjä äpmeñqenqe, qu kukñuä mindqanğä, nyi täqi täsä ätqäuänänä. ⁷ Israitqä iquneqä hueqä-himqä 12 iqua, qu Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, mäptqänğata, heatqänğatänji, haqeqä ämamäupu, Iqueqä kukñuä asä iquenyqä quuvqä eqiyäpu, hinjuä äqämbu äpmeñäuä. Ämiqä naqä iqukiyä, nyi iinjä hinjuä äqänmä äpmetñqenqe, ämaqä iqua kukñuä äyä ämindätqänäuä. ⁸ Hesänjä hui, ‘Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä ae äpäkonğuwä iquauñi, mävaqumuatqä yänqiyä-qe,’ kñuä iinjä sunqä indqänätqänäuä?

⁹ Hinjuiqänänji nyi-pqe kñuä tiinjä äyä änyiminqeqä. ‘Nyi Jisasi Nasäretqätanjä Iqueqä yoqe mändi kittqämqä diñqe, nätmätqä kuapänänji imäqämqeqä.’ ¹⁰ Itanğa Jerusälemä iunji, nyi nätmätqä tä imäkminqeqä. Hiqäva-imäkqä naqä iqua, ‘Si iinjä imäqätñqeqä’ dqanğuwänğa, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä kuapänänjä iquau, guä äyä äkiqiyäuminqeqä. Itanğa ämaqä naqä iqua, ‘Iquau pizqä päkpiyä’ tqanğuwänğa, nyi-pqä inä ätminqeqä. ¹¹ Nyi anjä aquvächqñqä yäpä yänğisa äpaquvakitmä, iquau täñä-hunqä ävätmängani, qu Naqä Iquenyqä kukñuä quvqä tññqä kiquatmä äwiminqeqä. Tiinjä-pqä iminqeqä. Nyi iquauñqä äwqä tnänjinä änyinätä, anjä-himqä kinä nämñi, qävqä ikitmä qui iwimäkminqeqä” ätukqe.

¹²⁻¹³ “Nyi iinjä imäkätqätanğa, hiqäva-imäkqä naqä iqua, yoqä naqä änyinyuändäpu, ‘Si iinjä imäkiyä’ ändäpu ändowatqanğä, nyi anjä-himqä Dämaskasi iu timäumätmä qanjä wätqätanğa, hiunji quemisqänğanji, qäukuä haqä yätutanji, we naqänänjä äyä hunğanği hinjuä äqunğqeqä. We yänänäqñqä äunätä, mäptqä iqueni ämawqätäukqeqä. We-hunqä iqu, nyitä, ämaqä qanjä anä äuminquä iquautä, iuäququasitä änaqäkqeqä. ¹⁴ Inğanji ne eeqänänji qua iqi äpäknäqe, nyi manjä hñqu, Israitqä iquauqä kukñuä ätätä, tiinjä dqanği, qätä äwikqeqä. ‘Soli iqukiyä, Soli iqukiyä, si Nyi qui sunqä nyimäkätqänjinyä? Si yuki, yaqñquä iu äpäsätinä, ga täñä-hunqe tqä-täuänä äyä ämenyä’ ändkqeqä.

¹⁵ I dqanğa nyi tiinjä ätukqeqä. ‘Naqä Iquki, si tqukikä?’

Nyi yatnqä e vqanqa, Naqä Iqu tiinjä ändkqeqä. ‘Nyi Ämaqä si qui inyimäkätqänä, Jisasi Iqunä Qäqunjqä. ¹⁶ Injqe tänganji, si ävautnä pämä tqävä. Nyi si ätekimqä dijqä äkimeqänä. Si Nyaqä wäunju a äqätätinä, nätmätqä tänga hiñuä ae äqunänjqätä, Nyi qänaki mäktquamniqenqätä, awä ttjänjqeqä,’ ändkqeqä. ¹⁷ ‘Saqa ämaqä Israitqä iquatä, ämaqä huizi iquatä, quvqä ikimäkqanqppqänqanji, Nyi hänä ikimäkäqumuatmniqeqä. Nyi si iquauñqe, tiinjä iwimäkqätñqänä äkndowätqänä’ ändkqeqä. ¹⁸ ‘Iqua hiñuä hiawiqä enqä-panjä äpmeñuwi, hiñuä äñguä qämbñqä iwimäkñqeqä. Iinjä iwimäkqanqti, iqua hiawiqä ingisatä, Setänä iqueqä yänänäqñqetä, tuwä äwiyäpu, kñuä äkunmäknäpu, we-hunqä iqinyqätä, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, ppñqeqä. Qu iinjä iquwi, Nyi iquauqä quvqe huätä ämamäutmä, ämaqä Nyinyqä quuvqä eqiyäpu, Nyaqä ämaqä epqä iquatä, anä pmetpñuwiqä’ ändkqeqä” ätukqe.

¹⁹ Inqanji Poli iqu kukñuä äpakänä tii, ätukqe. “Ämiqä naqä Akripa iquki, nyi nätmätqä haqä yätutanji hiñuä äqunqä iunji, tuwä mäwiyqä itmä, kukñuä awä ätuäkämñqeqä. ²⁰ Kinqanänji, Dämaskasi pmeqä iquau ätuätmä, qänakñi, Jerusälemä pmeqä iquautä, qua Jutiya iunji eeqänänä iquautä, itanqa Israitqä qäyä etanqji huizi iquautä, awä tiinjä ätumiñqeqä. ‘He heqä kñui äkunmäknäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqäpiyä. Inji ämaqe, he iinjä ae iquwiñqä näqñqä mapñqe, suqä qäyunä imäkpiyä’ ätumiñqeqä. ²¹ Nyi iinjä iwimäkqanqñqeqe, Israitqä iqua, nyi hiqäva-imäkqä anjä iu pmetanqa, a äñgiqätpiyi, pizqä bäsanä-tpu imiñuwiqä. ²² Nätmätqä eeqänä e ätimäukqetanjji, Goti Hanjuwä Iqu yätamäkqä nyiyätqätanqji, nyi awä ätuätmä, äpmaka äpätnqe, tänga ämaqä yoqä maeqä iquauqätä, yoqä-tänjä iquauqätä hiñuä iqi yänänäqñqä ätqäümä kukñuä sä ätqänä. Nyi kukñuä huitanjä huisä mätkuä itñqeqä. Oeyä. Kukñuä nyi awi, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iquatä, Mosisi iqtä hiñuwiqänä, ‘Iinjä timäuniqeqä’ ätmiñuawä iunqänä ätuätñqeqä. ²³ Qu tiinjä ätmiñuwiqä. ‘Kraisii, ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, täñqä-hunqä ämetä, äpakonätä, qua äptepqä iutanji anqumñi Iqunä vauäniqeqä. Iqu iinjä itä, Israitqä iquautä, ämaqä huizi iquautänji, Goti Hanjuwä Iqueqä we-hunqenqä awä tuäniqeqä’ ätmiñuwiqä. Nyi asä inä ätuätñqeqä” ätukqe.

²⁴ Poli iqu kukñuä iinjä tuätqätanqa, Pestusi iqu manjä yänänäqñqä tiinjä ätukqe. “Poli iquki, si näqñqä kuapanä ämetqänä iutanji, qämä-qämä itqänjinyä.”

²⁵ I tqanqa Poli iqu kimanji tii ätukqe. “Ämaqä yoqä naqä-tänjä Pestusi iquki, nyi qämä-qämä miqä iqänä. Oeyä! Nyi kñuä äñguä indqänätmä, naqä-qakuä ätqänä. ²⁶ Ii tiinji. Nyi kukñuä ätuätñqe, eeqänänji zä mäwiyqä etanqji, ämiqä naqä Akripa iqu-pqä qätä äwiyätä, hiñuä äqunäqe, näqñqä ae ämakqeqä. Iiñjqe, nyi zä miqä itmä, kukñuä jänä äyä ätquänä. ²⁷ Ämiqä naqä Akripa iquki, si Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iqua äqäkuwiñqä quuvqä eqiyätqänjinyä, maeqiyqä itqänjinyä? Si quuvqä eqiyätqänjqe, nyi näqñqä ae eänänä” ätukqe.

²⁸ Inqanji Akripa iqu Poli iqueni, “Änäñänqäwä?” ätukqe. “Hea wänqä ipinji, nyi Kraisii Iquenyqä quuvqä eqiyätmä, Iqueqä yoqä-tänjä emqä nyimäkinyä?”

²⁹ Poli iqu kimanji, “Nyi ‘Hea wänqäpñqätiyä, quäuqñqätiyä?’ kñuä kuapä mindqänqä iqänä” ätukqe. “Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tiinjä tumqänä. ‘Si äminiyätqänä-panji, ämaqä naqä tqutä, ämaqä qätä änyiyätqänjuwä iquatä, anä pmayä.’ Itanqa he eeqänänji, nyitänji, asänänä iinjä pmetunquä änyinji. Injqe he guä hikiqiyäuqanqpi pmapñqä dijqe, manyinqqiyä” ätukqe.

³⁰⁻³¹ Inqanji ämiqä naqä Akripa iqtä, qua iu miqä Pestusi iqtä, Benasisä, itanqa ämaqä qutä anä äpmamiñuawä-pqä iqua, pämä ätqäpiyi, anä hiqñqä ique äväma äwäpu tiinjä ätnqwi. “Ämaqä tqi suqä quvqä hui imäkqäqänqänä, äpakonätñqä iunqätä, ä guä kiyäupñqä iunqeqe, hmanjqä.”

³² Itanğa Akripa iqu, Pestusi iqueni tiinjä ätukqe. “Iqu, ‘Nyi Sisa iqu nyiwäseyätņqä änyinjyā’ matqä-säpi, guä kiqiyäueqä anj ävämetä, qanyinä pmequäningä.”

Poli iqueqä qanä Romänqä äukqenqä (27:1-28:16)

27

Qu, Poli ique Romänqä ätuma upņqä, yimbaeu ätkamäupu, äukuwi

¹ Qu nenyqe, “Iqua qua Itali iunqä yimba iu inganä upņqeqä” ätpiyi, Poli iquesä, ämaqä guä äkiqiyäukuwä huizi iquautäņi, mäkä-iqeu miqä hņqueqä hipa iu äwikuwi. Iqueqä yoqe, Juliyusi ique. Iqu Sisa iqueqä mäkä-iqä 100 iquau miqä ique. ² Inğanj ne yimba anä-himqä Aträmitemätanä hņque ätkamäukque. Nesänj, ämaqä Tesälonaika qua Masendonija iutanä hņqutä anänji. Iqueqä yoqe Aristakusi ique. Yimba iqu, anä-himqä, qua naqä Eesiya iu mätnätanğä iquauņqä wätņqä iqanği, ne äväma äukqe. ³ Awiņğanj ne anä-himqä Saitonä iu iuäqämakque. Iqinj Poli iqu, iqueqä näueqä iquau äwimetä, iquauqä yätamakqä metņqä diņqe, Juliyusi iqu ique äņguänänğä iwimäkätä, ‘Nņqä’ ätukqe. ⁴ Ne Saitonä ävämeni, yuņuä änavqutäwqatqanğa, yimba iqu qua Saplusi iunği tuwä iņğisa äpäukqe. ⁵ Itanğa ne qua Silisiya iņğisatä, Pambiliya iņğisatäņi, eqä-pņä iunği äkeni, anä-himqä Maira, qua Lisiya iu ätimäukque.

⁶ Iqinj mäkä-iqeu miqä Juliyusi iqu, anä-himqä Aleksandiya iutanä yimba, qua Itali iunqä wätņqä iqanğqä hņque ämoqumueqe, ne änätmanj, ique ätkamäukque.

⁷ Inğanj ne iqi ävämanj, hiunji hņquaunği yuņuä yänänäqņqä qunğanğqä iutanj, yimba iunği qanä qeiqi-qeiqi äukqe. Yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, wäunjuä yänänäqņqä iqanğä, ne anä-himqä Nindusi-tänğä iņğisa ätimäukque. Iqisanj, yuņui a änaqiatätä, ne äwatunque änä maeqä iqanği, eqä-pņä manä iuta äväma, eqä-pņä iu äwani, qua eqä-pņä awä iqi witanğqä iņğisa ätimäukque. Qua iqueqä yoqe, Kritä. Iņğisa äwaqe, Salmone iunqä äktäutangqä iu ämawqätäuani, Kritä iunği mäwqä iņğisa ätimäukque. ⁸ Ämaqä yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, wäunjuä tnänğä imäkqanğä, ne eqä manj iu äwätanä, anä hņque qe ätimäukque. Kiqä yoqe, “Anä yimba iuäqämeqä äņguänänğiqä” ätmiņuwä. Ii anä-himqä Lasea-tänğä qäqiyi.

⁹ Qanä qeiqi-qeiqi wätqätanği, hiunji kuapänä ae äpawqanğani, itanğa hiunji naqä, Israitqä iqua buayä manğä ipņqä pmua imäkqä iqu* ae äpawqanğa, hea yimba äņğüä uwqe, qäpu ekqe. Iutanj, Poli iqu iquauņi, näqņqä tiinjä äwikqe.

¹⁰ “Ämaqä iquenyä, nyi näqņqä ae ämenänä. Ne tänğa watque, hanğä-iqä naqänänği ämoqumuetanä, nätmätqä kuapänänği qui imäknänğiyä. Yquayänğätä, yimba iinğätänä, matqä iqänä. Neyaqä hanğä-pmeqä-pqe inänğqä.” ¹¹ Inğäqe mäkä-iqeu miqä iqu, Poli ique qätä mäwiyqä itä, yimba iu miqä iquesä, yimba iutanä kawiquesä, qätä äwikqe. ¹² Yimba iuäqämeqä anä iunği, yuņuä naqänänğä qunğanğa, äņguänänğä hmanğqä. Iutanj, ämaqä yimba iu äpmamiņuwä iutanä kuapänänğä iqua, kukņuä naqä-hņqunä imäkäpu, tiinjä ätņguwi. “Ne anä täunği äväma, anä-himqä Piniksi iu ätimäuanä, yuņuä naqänänği qäpu qunğanğanğqä, ne iu pmetunqueqä.” Piniksi, ii yimba iuäqämeqä anä äņguänänğä eä, qua Kritä mäptqä timäuqä mäwqä iņğisanj. Iu timäuqänğqe, yimba iquauqä hanaqe, iņği-iņğisa änyä.

Yuņuä naqä äqunätä, eqä ämņğa äpekqenqä

¹³ Yuņuä mäptqä timäuqä mäwqä iņğisanj, hanğüä äqunğanği äqumbiyi, qu, “Ne äwatunquenqe, qäyunğqä” ätnäpu, yimba a kiqätqä japiņi eyqiyämepu, Kritä-tänğä iu eqä manä iu äukuwi. ¹⁴ Inğäqe ne kinä nämä mäwqanğa, yuņuä yänänäqņqä, qua Kritä-tänğä iņğisa ätimäukqe. Yuņuä iinğqe, qu, “Yuņuä mäptqä timäuqä mäwqä

* **27:9** Hiunji iqueni, Israitqä iqua, Goti Hanjuwä Iqu hanğä-iqä quwqä suqä quvqä iutanj huätä ämamäukqenğä kņuä indqänäpu, buayä manğä imiņuwä.

awä iqisanä yunjuiqä” ätminjuwi. ¹⁵ Inğanı yunjuı, yimba iquenı, yänänäqıqä yqutäuqanğa, yimbae yunuä timäuqänggisänqä yikti-yakti mianätani, änä mäwqä iani, ne yunjuı yimba ique qäyä yqutäutıqä hiñuinä qe äqunqque. ¹⁶ Ne iinjä iqa äwani, qua wänqä hmbu eqä awä iqi witangqä-tänjä qäqi ätimäukque. Kiqä yoqe, Kauta. Ipi ämäwqätäuani, qua ipu yunjuı äminyeqanğa, ne wäunuä tnänjä itanä, yimba wänqä qänaki äpminqä ique eyqiyämakque. ¹⁷ Inğanı yimba iu wäunuä imäkqä iqua, ique haqeqi ämaepiyi, guä yänänäqıqä äkiqiyäuekuwi. E imäkpiyi, yimba naqä iqu qui mimäkıñqä yätıñqä diñqe, guä äukoquväpu hatnjä äquqotäuekuwi. Itanğa yimba iu wäunuä imäkqä iqua, “Ne qua naqä Aprika-tänjä qäqıqi ätimäutanä, hikä weä eqä yäpä mäñgisa äwiñqä iu evqänätanä pmenqunä” kñuä indqänäpu, zä kiinjä ipu, tapätapä naqe mändi äquvätqiyäwatäpu, yunjuı äyqutäwatätıñqänä hiñuinä äqunquwi. ¹⁸ Inğanı yunjuıtä, eqä ämıñga äpeyätäqetä, yänänäqıqä änäyqutäwatätä, popuä qe änakiqäkqe. Iiñıñqe awiñğanı, ämaqä yimba iu wäunuä imäkqä iqua, yquayi eqä-pñä iu mamäupıñqä ipäqäkuwi. ¹⁹ Itanğa awiñga-mändanı, iqua äwäwa kiinjä ipu, nätmätqä yimba äñguä wätıñqä imäkqä iutanı tnämäupıñqä ipäqäkuwi. ²⁰ Hiunji kuapänänjä iquaunı, mäptqetä, qätäqueqetä, qaquvqä ktqä pmuätäutqätanğa, yunjuı yänänäqıqä änäyqutäwatätä, popuä änakiqäka uwqanğqenqä, ne kñuä tiinjä indqängqque. “Ne hänjä mäpmeqä, eeqänäñi qui imäknanqunä.”

²¹ Ämaqä iqua buayä mañqä äpmaka päťqätanğuwänğa, Poli iqu iquauqä awä iqisa pämä ätqäuqe, tiinjä ätukqe. “Ämaqä iquenä, he nyaqä kukñui qänaknä ipu, Kritä iu mävämeqä-säpi, hanjä-iqä naqänänjä tä mänemeqä itä, itanğa nätmätqä eeqänäñi, eqä ique mäwqä iquanıñgä. ²² İnäqce tänganı, nyi tiinjä hitmgeqä. He äwqä hanjuä enganğuti pämä yänänäqıqä tqäpiyä. Nesanä hñqu qui mimäkıñqä yänqiyä. Yimba iqunä qui imäkñänqiyä. ²³ Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iqunä, Iqueqä yoqe haqeqä ämamäutıñqeqä. Itanğa hea tquenı, Iqueqä enätqä hñqu äquvepätä nyi-tänjä qäqä täqi ätqäüä, tii ändqiyä. ²⁴ ‘Poli iquki, si zä miqä panä! Si äwätinä, ämiqä naqä Sisa iqueqä hipenüä iqi tqäutıñqinyä. Qätä tiinjä-pqä inä nyiyä! Ämaqä eeqänänjä, sitä anä äpmeñuwä iqua, qui mimäkıñqä ipıñqä diñqe, Goti Hanjuwä Iqu saqä tääqe qätä ae äkiyqeqä’ ändqeqä. ²⁵ Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä tiinjä eqiyätqänänä. Iqu ändqä-pa eeqänäñi ätimäunqiyä. Squ miqä yänqiyä. Iinjä ändqenqe, he qokä iquenä, zä miqä ipu pämä yänänäqıqä tqäpiyä. ²⁶ Yunjuı yimba ique ävqutäwatqanğa, ne qua eqä awä iqi äwiñqä huii evqänätanä pmenqunä” ätukqe.

²⁷ Heatqä kuapänä 14 iunı, yunjuı eqä-pñä naqä iu äneyqiyäma ikitqätanği, heatqä quaesqä hiqanğanı, yimba iu wäunuä imäkqä iqua, “Yimba iqu eqä mañä-tänjä qäqıqi ae ätimäuqiyä” kñuä indqänquwi. ²⁸ Kñuä e indqämbiyi, qu, “Eqä-pñä yäpä mämnı, mämdiyä, qäqıqätiyä” tpu, iwäsäuqe ätnämäupiyi, kiqä hiqıñqe 40 äqunquwi. Yimba wänqäpu nändi tii uwqanğa, qu iwäsäuqe anğumä ätnämäupiyi, hiqıñqe 30 äqunquwi. ²⁹ Inğanı yimba iqu hikä kuapänänjä knätanğqä iu evqänätä, qui imäkıñqä iinjce, iqua zä wiñganği, yimba a kiqätqä japiñä hñquaqui-hñquaqui yimba iqueä tuwä inğisa qe ätnämäukuwi. Iinjä imäkpiyi, mäptqce maqänä timäutıñqenqe, tääqä ätqämanminjuwi. ³⁰ Inğanı iqua yimba ique quwqä-quwänä ävämapıñqä ipu, “Ne yimba a kiqätqä japiñä iqueqä himänğisa tnämätunqeqä” quanğä änatäpu, yimba wänqä ique mämä quveqätıñqänä ävquatäwatkuwi. ³¹ Qu iinjä imäkätqätanğuwänğa, Poli iqu mäkä-iqeu miqä iquesä, mäkä-iqä iquautä, tiinjä ätukqe. “Ämaqä nänua, yimba tqce ävämapıñqä iquwi, he qui imäkmbıñqäüä. Iqua yqänä äpmeñuwı, he qui mimäkıñqä ipıñqäüä.” ³² Iinjä tqanğa, mäkä-iqä iqua, yimba wänqä iqu eqä-pñä iu äpäknätä hiñginäwa äñgua wetıñqä, guä ique a kiqätminqce ätäväwatkuwi.

³³ Mäptqä timäutnqä iqanqani, Poli iqu ämaqä eeqänänä iqua buayä bnqä knuä ävätä, tiinjä ätukqe. “Hiunji 14 päwäqanqa, he ‘Ne äänä nemejqutiyä’ tpu hinuä äqämbu äpmapu, buayä manqä itqänjuwiqä. ³⁴ Iinjñqe nyi he kuknuä yänänäqñqä etqänä. He hänä pmapnqä diñqe, buayä hui ämepu bnqäüä. Qätä nyipiyä! Hiqä nyuänä iutani, dä hñqu qui mimäkñqä yänä. Oeyä. He eeqänänä, hänä pmapnqäüä” ätukqe. ³⁵ Iqu iinjä ätuäqe, bretqä ämetä, eeqänänä iquauqä hinuä iqi, Goti Hanjuwä Iquenyqä ‘änqñiqä’ ätuäqe, änätñqä qe ipäqäkqe. ³⁶ Inqani ämaqä huizi iquapqe äwqä äñguänä imbiyi, buayä ämepu qe äñguwi. ³⁷ Yimba iunji, ne ämaqä 276 äpmaminque. ³⁸ Qu buayi äwqä änäpäkpiyitani, yimba iqu hanä miqä itñqä diñqe, kuä-witqä yquayä pnqä wiqä iu äwäminqe, eqä-pñä bu ämatnämäukuwi.

Yimba iqu qui imäkñganqa, ne qua iu äñguä ätimäukquenqä

³⁹ Mäptqä ae ätimäuqanqa, yimba iu wäunjuä imäkqä iqua, qua iquenyqä maqñqä epu, “Äkiutiyä” tpu ikuwi. Itani äuktäutangqä yänjini hikä weä äyä witanqi äqunquwi. E äqumbiyi, qu, “Yimba iqu äwätä iu evqänätñqä diñqe, ne qäyunä imäkatunquätiyä, ä mimäkqä yatunquätiyä?” knuä indqänquwi. ⁴⁰ Yamwiqä ipñqä diñqe, qu yimba a kiqätqä japiñä† gue mñä ätäväpu, eqä-pñä iu ävquatämäukuwi. Inqani yimba ique hänaqä ämotquaminjiyä iquaqñiqä gue ewepu, itanqa yunji yimba ique ätuma wätñqe qu tapätapä naqä ique anqumä ävatmäkäpu ävquatäwatkuwi. Qu iinjä ae imäkpiyi, yimba iqu hikä weä iqi timäutnqä äukuwi. ⁴¹ Inäqe, yimba iqu hikä weä eqä yäpä mäñgisa witanqñqä iu evqänqñqe. Itanqa kiqä himi hikä weä iu evqänätä iqi pmetanqa, kiqä tuwänqñqä iu evqänqñqe. Itanqa kiqä himi hikä weä iu evqänätä iqi pmetanqa, kiqä tuwänqñqä iu evqänqñqe. Itanqa kiqä himi hikä weä iu evqänätä iqi pmetanqa, kiqä tuwänqñqä iu evqänqñqe. ⁴² Inqani mäkä-iqä iqua ämaqä guä äqiyänminjuwä iquautanä hñqu eqä äñgua äwätä, zä uwqenqä, iquau pizqä päkñqä knuä indqänquwi. ⁴³ Inäqe iquauqä ämiqä Juliyusi iqu, Poli iqu hänä-pmeqänqä äwinyätä, iquauqä äwiñqä iutani, mimäkqä ipñqä iwimäkkqe. Ämaqä eqä-pñä iu äñgua uwqänqä näqñqä iquauñi, qu-ganä ikuapmäupu, äñgua upñqä ätukqe. ⁴⁴ Itanqa ämaqä huiziquauñi, zä-yänitä, yimba qui imäkñqñqä itä, a ämaqätäpu, äñgua äwäpu qänaki iuäqämapñqä ätukqe. Ne iqu änatqanqñqä-pa iinjä imäkani, ne eeqänänä iqune eqä-pñä iutani, äñguänänä iuäqämakque.

28

Poli iqu, qua eqä-pñä awä iqi, Malta iu äpmaminqenqä

¹ Äñguänänä iuäqämeni, näqñqä tiinjä ekqueqä. Qua eqä-pñä awä iqi, kiqä yoqe, Malta ivqä. ² Itanqa ämaqä qua iutanä iqua, suqä äñguänänä tiinjä inetquakuwi. Piyä äqiyätä, isqä imänätqätanqñqä, iqua tä ikepu, ne yeeqä äneyätmakuwi. ³ Inqani Poli iqu tä hui aquvä ämaqiyätä, tä hänaqä äsätanqñqä iu äväuekqe. Qänjanjuä hñqu, tä yäpä ingisa äwäminqe, tä tnänä uwqanqanqa, yäpaqänqñqä ätimäuäqe, Poli iqueä hipa iu hiqanqä ätutquvä qe äqiyämäminqe. ⁴ Ämaqä iqisanä iqua, hinuä iinjä äqumbiyi, quwqä-quwä tiinjä ätñguwi. “Hinuä qumbiyä! Tqu, ämaqä pizqä päsqä-qu etanqi, iqu eqä-pñä iu mäpäkonqä iqä-qe, neqä goti suqä quvqenqä kima vqä ii, iqu hänä yqänä pmetñqä iinjñqe, mäwiñqä iqiyä” ätkuwi. ⁵ Inqani Poli iqu qämakä iqueni, tä iunqä qe ätasäwqatkqe. Inäqe nätmatqä hui iqueni, mäwimeqä ikqe. ⁶ Qokä-apäkä iqua, “Poli iqueqä huiwi ppäkä nyquanqñqä, iqu qua iqi äpäknätä äpäkonänqñqä” tpu ipu, hinui hñganqä äqumbu äpmaminjuwi. Iqueqä huiwiunji, nätmatqä hui mäwimeqä äyä iqanqi äqumbiyi, “Tqu, goti hñqueqä” ätñguwi.

⁷ Qua tqu-tänä qäqñqñqä, ämaqä qua iu äpmaminjuwä iquau miqä iqueqä quae. Iqueqä yoqe, Pupulusi ique. Ämaqä iqu iqueqä anjuñqä änätma äwäqe, hiunji hñquaqui-hñquenä iquauñi, äñguänä ämineminqe. ⁸ Inqani Pupulusi iqueqä kaniqu

† 27:40 27:29

huiwä dnätä, zä-qunätä itä yaqä äwäminqe. Poli iqu ique äwimeqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuätä, hipae haqeqi äwiyätä, ique änguä iwimäkkqe. ⁹ Iqu iinjä imäkkqanğa, ämaqä tänjä-yaqä äwäminuwä, qua iutanä huizi iqua-pqe, Poli ique äwimeqanğuwänğa, iqu iquaunji änguä inä iwimäkkqe. ¹⁰ Iqu qunji änguä iinjä iwimäkkqanğqenqä, qu neñi, suqä änguanäninä inemäkkwi. Qanua hñquaqu-hñque ae äpawqanğa, ne yimba iu ävämetunquä iqaungua, nätmätqä äwa iminqua isua yätamäkkä änekuwi.

Poli iqu, Romä iu ätimäukqenqä

¹¹ Ne qua Malta iunji, qanua hñquaqui-hñque ae äpmenitanji, yimba anä-himqä Aleksandiya iutanä hñque ätkamäuätanä äukqe. Yimba iqu yunuä naqänänänğanji qua iu äpmaminqe. Iqueqä himänğisanji, goti Susi iqueqä ymeqä qäyawä iquaquiyqä ktqä-tänjqä. ¹² Ne äwani, anä-himqä Sirakyusi iu ätimäuani, hiunji hñquaqui-hñque äpmakque. ¹³ Iqinji ävämeni, anä-himqä Rengiumä iu ätimäukque. Awiñğanji yunuä, mäptqä timäuqä mäwqä ingisa qunğanğa, iqi ävämeni, hiunji hñquaqui qanä äwani, anä-himqä Puteoli iu ätimäukque. ¹⁴ Iqinji ne quuvqä heqiyqä iquau äwimeqanğua, qu ne hiunji 7 anä pmetunquä yatnqä änekuwi. E äpmenitanji, ne iquau ävämanji, anä-himqä naqä Romänqä äukqe. ¹⁵ Quuvqä heqiyqä Romätanä iqua, qu nenyqä, “Qanä äpätqänäuä” tqanğä äwipiyyi, hänaqä awä iqi äminatunquä äpkuwi. Inğanji qutanä hñquatä maketqä aquväqñqä, kiqä yoqe Apiyusi iu qe äminğque. Itanğa huizi iquatänji, ne anä, ‘Hiqaqä Yakuä Äwämä Uwqä Hñquaqui-hñqueyqä’ ätminuwä iu qe äminğque. Poli iqu iquau hinuä äqunäqe, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä “änğuiqä” ätätä, iqueqä äwqe yänänäqñqä ämakqe. ¹⁶ Itanğa, ne Romä iu ätimäuani, yäpä ingisa uwqaungua, ämaqä Romä iu miqä iqua, Poli iquenyqe, “Iqu anä hñque kiqä-kiuänä pmetanğuti, mäkä-iqä hñqu hinuä äqunä ämiqüätñqeqä” ätkuwi.

Poli iqu, Romä iu kukñuä awä ätuminqenqä

¹⁷ Poli iqu Romä iunji, hiunji hñquaqui-hñque ae äpmeqetanji, iqu Israitqä iqi äpmaminuwä iquauqä naqä iquau tääqä ätuätumakqe. Qu aquvä ae äqänğanğuwänğanji, iqu iquaunji tii ätukqe. “Tatqä-guäkauä, Israitqä iquneqä yoqetä, neqä atqä-awäkauqä suqä-pqetanji, mändi kittqämqä dinqe, nyi suqä quvqä hui mimäkkä iminqeqä. Inäqe qu nyi Jerusälemä iu guä ängiqiyäupu, Romätanä iquauä hipaeu äpmuatänjikuwiqä. ¹⁸ Itanğa Romätanä iqua nyaqä manji qätä änyiyäpu, nqä suqenqä näqñqä mapñqä yatnqä änyipiyyi, hinuä tiinjä äñqänğuwiqä. Nyi pizqä bäkñqä dinqe, nyaqä suqä quvqe aanqä etanği, qu nyi huätä nyivquatämäupñqä ikuwiqä. ¹⁹ Iinjä iqanğuwinqe, Israitqä iqua, Romätanä iquau äkasuwä tquanğuwänğanji, nqä nyämaqeunji, nätmätqä huiñqä kukñuä mitmqe hma qäyä hitanğqä-qe, hänaqä minqä iqanği, nyi ‘Nyaqä kukñui, ämiqä naqä Sisa iqu änyiwäseyätñqeqä’ ätkqeqä. ²⁰ Nätmätqä iinjä, nyi näunänämä änyimakqä etanği, nyi he hinuä eqänätmä kukñuä hitapmätmä tääqä iinjä etätmeqä. Israitqä eeqänänä iqua, nätmätqenqä kñuä yänänäqñqä ämepu hinuä äqämbu äpmenuwä iunqe, nyi-pqe inä äqänmä äpmenänä. Nyi a tä ängiqätänqe, kiqä quati, iquesanänjqä” ätukqe.

²¹ Iqu iinjä tquanğa, qu iquenji tiinjä ätukuwi. “Ämaqä Jutiyatanä iqua, sinyqä awä natpñqe, pipa hui maqiyqä ikuwiqä. Itanğa Israitqä iquautanä hñqu äpätä, sinyqä kukñuä quvqä hui mänatqä ikqeqä. ²² Israitqä iqunesanä hñqua, kñuä änyä-hänji indqänğanğuwinqä, ämaqä qua eeqänänä iutanä iqua, kukñuä ququvqä ätätqänuwiqä. Ne iinjä näqñqä metunque, si tqä kñuä indqänqe awä tqanğtqe, qätä kiyatunquä äpçunä” ätukuwi.

²³ Qu hiunji hñque atäunjuä ipiyi, ämaqä kuapänäni, anä Poli iqu pmetanğqä iunğä inğa äpkuwi. Qu zihuitä äpmakuwi, awiyqeunğä äpmetqutpiyâ iunji, Poli iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqeunğätä, Jisasi Iquenyğätä, näqñqä qeiqinyä äwikqe. Qu Jisasi Iquenyğä näqñqä äñguä ämepu quuvğä hiqäpñqä iinğe, iqu kukñuä-suğä Mosisi iqu äqäkqeutatä, Goti Iqueğä kukñuä hiñuä-tqä iqua äqäkuwä iutatä, ämetä, awä ätuminğe. ²⁴ Iqu awä iinğä ätuminğä iinğe, ämaqä hñqua, “Kukñuä tä, qäyunä ätciyâ” kñuä indqänğanğuwänğa, huiziqua iqueğä kukñuinğä quuvğä maeqiyğä ikuwi. ²⁵ Iquauğä awä iqisanji, qu kukñuä mäkä äunäpiyitanji, ävämapiñğä iqanğuwänğa, Poli iqu kukñuä hui inä qe ätukqe. “Dñä Äñguä Iqu, kukñuä nağä-qakuänäni, tawäkau äyâ ätukqeğä. Iqu hiñuä-tqä Asayâ iqueğä manitanji, tiinğä ätukqeğä.

²⁶ ‘Qokä-apäkä iquaunğä äwätinä, tiinğä tuvä. “He kukñuä qätä äwika äwäpiyâ-qe, kiqä quatinğe änyä maññqä hipnuwiğä. He hiñuä äqunğua äwäpiyâ-qe, nätmatqä hñquenyqe näqñqä maeğä ipnuwiğä.” ²⁷ Ämaqä iinğä iqua näqñqä äñguä mämeqänğe, quwğä nyuäni woyğä ae imaqundänğqeğä. Kukñuä qätä äñguä mäwiyqänğe, quwğä qäte, ae imaqundänğqeğä. Nätmatqä hiñuä äñguä mäqunquä ipñqe, quwğä hiñuä-pqe, ae yämaqundi inğqeğä. Qu iinğä mimäkqä-säpi, quwğä kñui äkunmäknäpu, Nyinyñğä anğumä quvepqañpi, ga Nyi iquaunji äñguä iwimäkqäminğä.’*

²⁸ Inğe he näqñqä tiinğä hipñqeğä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä anğu itmetñğä imäkätñqenğe, Iqu ne Israitqä iqune qäyâ etanği huiziquaunğe, kukñuä ae ändowatkqeğä. Kukñuä iinji, qu qätä wipnuwiğä.” ²⁹ Poli iqu iinğä tqanği äwipiyi, iqua iquenji ävämakuwi.

³⁰⁻³¹ Quväukuä hñquaquini, Poli iqu anä ämätqä kanique mbqä ävätä, iu äpmaminğe. I pmetanğqänğa ämaqä ique äwimeqanğuwä iquaunji, iqu yeeğä ävätmetä, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä iunğä kukñui, zä miqä, pemä itä, awä ätuätä, itanğa Nağä Jisasi Kraisi Iquenyğä näqñqä äwiminğe. Iqu iinğä tqanğqenğe, ämaqä hñqu pmua mäwimäkqä iminğe.

* 28:27 Asayâ 6:9-10

Tuwanuä, Poli iqu Romä pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hiŋuiqänä iquvi

Poli iqu anä-himqä Romä iunqä äwätä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-täni, iqi pmetanquwä iquatä, anä pmapnqä wiŋganqgetani, tuwanuä tä äqäkqe. Iqueqä äwiŋqe, qutäni wänqäpu ae äpmeqetani, qua naqä Spenqä iunqä äwätä, Jisasi Iqueqä kuknuä äŋgui, awä tquätŋqä iinqe. Tuwanuä iquesani, Poli iqu kuknuä awi, Kraisi Iqueqä kuknuä äŋguä we-hunqä-täni ätnänä iqinyä ätuätä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iqua, suqä äkiu-äkiu ipu pmepnqä, ätätä äqäkqe.

Kiŋganäni, Poli iqu qokä-apäkä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä Romä iu pmeqä iquauŋi, “Nyi henyqä kjuä kuapä indqänätmä, Goti Iqu he yätamakqä hiyätŋqä yatŋqä ävätmä, tääqä hea ique-ique ätuätqänänä” ätuätä äqäkqe. Iqu qänakni, tuwanuä iqueqä qakuinqe, tii äqäkqe. “Ämaqä, quuvqä eqiyquwitani, quuvqä eqäka upnuwänqä iquanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqisani, jänänä timäupnqä iinqe.” (1:17) Iqu tiinä-pqä ätkqe. Qokä-apäkä eeqänäni, Israitqä iquautanä, ä yäpaqänqisanä iquautanä qäyä etanqi, qu eeqänäni, qokä-apäkä suqä quvqä imäkqä iquae. I etanqgetani, qu hänä pmepnuwänqe, Goti Iqu quŋqä qeqä ätumuäkätä, anqumä itmetŋqä inqe. Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauŋi, Goti Iqu anqumä itmeqanqi, ga iqua Goti Iqueqä näueqä-qua epu, Jisasi Kraisi Iqueqä känquäka ipnqä.

Goti Iqu ämaqä hŋque anqi itmeqanqutqe, iqueqä hänä-pmeqe, hänä menä. Goti Iqu iquä anä pmetanquti, Iqueqä Dnä Äŋguä Iqu iqueni manquä winyätänä. Iinä etanqi, yänänäqŋqä, suqä quvqetata, äpakoŋqgetatäni, ämaqä ique mändi äkittqiyätä ique ämitŋqe, hanuä winä. Ini saptä 5 iquesa 8 dunqe, Poli iqu kuknuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqetänä qakuinqetä, Dnä Äŋguä Iqueqä yänänäqŋqä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauqä hänä-pmeqä iu äwitŋqenqätä, ätätä äqäkqe.

Ini saptä 9 iquesa 11 iunqe, Poli iqu hanä-iqä naqä ique äwimakqenqä awä ätätä äqäkqe. Iqu ämaqä Israitqä iutanä ique. Ga Israitqä iqua, Goti Iqu, Iqueqä ämaqä-qua hipnqä atäunquä ikqä iquayi. Itanqi iquautanä kuapänäni, qu Jisasi Ique tuwä äwiminuwä iquai. Israitqä iqua qäyä etanqi huizi iquautani, kuapänäni Jisasi Iqueqä kuknui qänaknä iminuwä-qe, Israitqä iquautani, kuapänä ma. Poli iqu, “Israitqä iqua qämä-qämä ipu, nätmätqä naqänäni, Goti Iqu iquau iwimäkäniqenqä hiŋuä äŋguä mäquŋquä iminuwä iutayqä” ätätä äqäkqe. Itanqi iqu knui, qänakni qokä-apäkä Israitqä iutanä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqe mapnuwänqänä, indqänqge.

Yäpakä iqini, Poli iqu ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iqua, suqä äkiu-äkiu ipu pmepnqä, ätätä äqäkqe. Iqu kuknuä kuapänäni, suqä, ämaqä huiunqä kiinä äwiŋqä iinqä, ätätä äqäkqe. Suqä huiziunqä inä ätätä äqäkqe, tiini. Goti Iqueqä wäunui imäkqä inqätä, gapmanqä iquauqä yäpä inqisa pmeqä inqätä, itanga ämaqä huizi iquau yätamakqä iqä inqätänäni.

Kuknuä äŋguä we-hunqä-täninqä

¹ Poli iqunä, nyi Kraisi Jisasi Iqueqä wäunquä imäkqä iqunji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kuknuä äŋguä we-hunqä-täni awä tmqä dinqä atäunquä änyiyätä, Iqueqä wäunquä iinqä änändowatkqä iqunqä. ² Hiŋuiqänäni, Goti Iqu kuknuä äŋguä

we-hunqä-tänä ii, guä ämäsuätä, Iqueqä kuknuä hinuä-tqä iquau tquanqi, iqua Iqueqä bukä iu äqäkuwi. ³ Ii kuknuä änguänäni, Iqueqä Ymeqä Iquenyqeyi. Iqu ämaqä huiwä-tänu, Dewiti iquesa ätimäukqe. ⁴ Itanga Ymeqä Iqu, quuvqe-qu Goti Iqueqänänjä etanqi, Goti Iqu, Ique qua äptekuwä iuta ävauqumuatätä, Iqueqä Ymeqä yänänäqñqä-qu atäunuä äwikqe. Iqu Jisasi Kraisi neqä Naqä Iquvi. ⁵ Iqueqä hipa iutani, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta änguä inemäkätä, itanga, Jisasi Iqueqä wäunuä imäkatunquä änandowatkqe. Wäunuä iinji, ämaqä eeqänänjä iutani, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä kuknui qänaknä ipñqe, awä tqueyi. ⁶ Ämaqä iinä iquautani, he-pqä inänqe. He Jisasi Kraisi Iqueqä tääqe qätä ae äwiyäpu, Iqueqänänänqä enuwitayi. ⁷ Nyi tuwanuä tä, he ämaqä Romä pmeqä Goti Hanjuwä Iqu henyqä kiinjä winganqi, Iqueqänänqä tääqä etätmakqä iquenyqä äqiyqä. Neqä Goti Apiqutä, itanga Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta hinqi etapäsinyä, äwqä hanuä imbu pmetñqä emäkqinyä.

Poli iqu, Goti Iquenyqä tääqä ätminqenqä

⁸ Kinğanäni, tiinjä hitmqe. Qua eeqänänjä iunji, ämaqe, heqä quuvqä yänänäqñqä heqiyqanquwinqä quea ätätqänuwitani, nyi Jisasi Kraisi Iqueqä yoqeta Goti Iqueni, 'änqaiqä' ätuätqänä. ⁹ Nyi Goti Iqueqä wäunui, kuknuä änguä, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä awä ätätmä, yänä äqänmä imäkätqänä. Inji nyaqä tääqä ätuätmängani, henyqä knuä indqänätñqä iinjä kuknui, naqä-qakuä etanqenqe, Iqueqä-kiuä näqñqä-tänä Iquvqä. ¹⁰ Hea ique-iqueni, Iquenyqä tääqä tmqä imäkätmängani, Iqu äwinganqutqe, nyi henyqä pmqä hänaqenqä qävqä nyiyätñqä, yatñqä yänänäqñqä ävätqänä. ¹¹ Yatñqä ii, nyi he hinuä hiqänmqä kiinjä änyinätñqä iutayi. He yänänäqñqä emäkätñqä iinjqe, nätmätqä Dñä Änguä Iquesa hitapmqä änyinqiyä. ¹² Nqä knuä indqänqe, tiinji. "Heyaqä quuvqä heqiyqä iunji, yätamäkqä hiyqanqundi, ga he nyaqeu nyiyqanqpi, iutani eequne yänänäqñqä imäknatunqne."

¹³ Nyämaqäüä, nyi he tiinjinqä näqñqä änguänä epñqä änyinqi. Nyi wäunui, Israitqä qäyä etanqi huiziuqä awä iqi imäkkqe, häukuä äwäkqä-pa, heyaqä awä iqinji, nyi wäunuä imäkmqe, häukuä witñqä iinjqe, hea kuapänäni, nyi emamqä knuä indqänätñqe. Inäqe hea ique-iqueni, nätmätqe ätimäuätä, hoptäwä änyiyätñqe. ¹⁴ Wäunuä Goti Iqu ändapkqe, ämaqä Grikä iquautä, ä huizi iquautä, itanga ämaqä näqñqä-tänä iquautä, ä näqñqä maeqä iquautä, awä tumqä iinä ändapkqe. ¹⁵ Itani, he Romä pmeqä iquenä-pqe, kuknuä änguä we-hunqä-tänä awä hitmqä iinjqe, nyaqä äwqe änyivauqi.

Kuknuä änguä we-hunqä-tänä, ii Goti Iqueqä yänänäqñqeyi

¹⁶ Kuknuä änguä we-hunqä-täninqe, nyi womba miqunji. Ii Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqe, ämaqä quuvqä eqämipqä iquau angumä itmeniqä iinjqeyi. Kinğanäni, Israitqä iquau-ganä, itanga ämaqä huizi-pqä iquauñi, inä itmeniqe. ¹⁷ Itanga kuknuä änguänäni, Goti Iqu, Iqueqä suqä jänänjä iuta ämaqä-qunenyqe, 'jänänänjuaiqä' tätñqä iinjä ätnänäqi itkimäkqiyä. Ämaqe, quuvqä eqiyquwitani, quuvqä eqäka upnuwänqä iquanä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqisanji, jänänjä timäupñqä iinjqe. Ii kuknui, Goti Iqueqä bukä iu äqänänqä-pa, "Nqä ämaqä jänänänjä iqu, quuvqä eqiyätäqetani, hänä pmenqiyä."*

Suqä quvqä huitanjä-huitani imäkqenqä

¹⁸ Ämaqe, suqä Goti Iqu äwinyätanqñqä iunji tuwä äwiyäpu, suqä quvqä imäkätqätanquwitani, Goti Hanjuwä Iqu qäukuä yätu äpme, Iqueqä äwqä tnäni, ätnänäqi itkimäkqiyä. Qu quvqä iinjä imäkätqänuwä, kuknuä naqä-qakuä iqueni mändi äkittqiyätqänäuä. ¹⁹ Iqueqä suqä kuapänäninqe, Goti Iqu ämaqä tquau ae

* 1:17 Hapakukä 2:4

ämotquakqetani, qu näqñqä ae ekuwä-qe, mändi äkittqiyätqänä. ²⁰ Iqu nätmatqä eeqänäni ätimäutñqä ipäqäka äpätñqe, täñga täsä enqä-qae, ämaqä iqua, Iqueqä suqetä Iqueqä yänänäqñqetä, hiñui änä mäqunquä ipiyä-qe, qu Iqu nätmatqä wäunüä imäkkqä iunji, hiñuä äqunäpu, Iqueqä nätmatqä iquaquinyqe, näqñqä qäyunä mapnä. Iiñä iutani, qu “Ne Iquenyqä maqñqä itanitanji, quvqä maequneyqe” matqä ipnä.

²¹ Ii tiinä etanjiyi. Iquenyqä näqñqä iinä epiyä-qe, qu, ‘Iqu Goti naqä-qakuä Iqueqe’ kñuä mindqänqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu mävaugumuatqä ipu, Iqueni, ‘änqñqä’ mätquä imiñuwi. Oeyä. Iqua kñuä qämä-qämä ipu, kñuä indqänqetä, näqñqetä maeqä, hiawiqä ingisa äpmeñuwä-pa ekuwi. ²² Iqua, ‘Ne näqñqä-tänquneyqä’ ätätqänuwä-qe, maqñqä naqä-qakuänänjä-qua ätimäukuwi.

²³ Qu Goti Hanjuwä Mapäkonqä Iquesä, nätmatqä Iqueqä yoqä naqe motqueqä iquesä, tuwä äwipiyyi, ktqe, ämaqä äpäkonqä iquauqetä, yññä iquauqetä, yaqueqä huitanä-huitanä iquauqetä, qämäkä huitanä-huitanä iquauqetä imäkäpu, nätmatqä iquauñqe, qonä woktäuqäpñqä ipäqäkuwi.

²⁴ Qu iinä imäkqanquwitanji, Goti Hanjuwä Iqu, quwqä quvqä imäkqänqä äwinyätñqä iu qänaknä ipñqä hiñuinä äqunqce. Itanji quwqä kñuä quvqe, suqä kiyä mätqä iquau imäkñqä indqänäpu, quwqä huiwi qäyunä mimiñqä ipu, iqa äumiñuwi. ²⁵ Qu Goti Iqueqä kukñuä naqä-qakuänänji, tuwä äwiyäpu, quanqä di ämakuwi. Itanqä qu qonä äwoktäupu, yäpä iqi äpmamiñuwi, Goti nätmatqä eeqänä imäkkqä Iquenyqä ma, nätmatqä Iqu imäkkqä iinqänä iqa äumiñuwi. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu eeqänä imäkkqetani, hea ique-iqueni, ämaqä iqune, Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuquatuñqänäyi. Ii naqä-qakuwi.

²⁶ Qu iinä imäkqanquwitanji, Goti Hanjuwä Iqu, suqä womba inqä ii, qäyä imäkqä uwqäpñqä hiñuinä äqunqce. Ga apäkä iua, qokiquatä hiqaqä anä wiqä suqä qäyunänji, ävquatämäupu, quwqä-quwä miquvämbñqä ipäqäkuwi. ²⁷ Asä inji, qokä iqua-pqe, apäkitä hiqaqä anä wiqä suqä iunji ävquatämäupu, quwqä-quwä miquvämbñqä iqu, yänänäqñqä ätimäukqe. Inji qokä iqua suqä womba meqä ii imäkmbiyyi, quvqä iinä iqueqä kimanji, qäyunä ämakuwi.

²⁸ Qu suqä Goti Iquenyqä kñuä indqänqä iunji, tuwä ävqanquwitanji, ga Iqu, quwqä kñuä quvqä iu indqänäpu, suqä qäyunänä iu mimäkqä pa ipñqä hiñuinä äqunqce.

²⁹ Inji suqä Goti Iqu mäwiñqä inqeu, suqä quvqeu, aquvä maqiyqä ique, ññ quvqä iwitqueqä itänji, kuapänä imäkätqänä. Itanqä suqä huiziuqä nätmatqenqä qeqä tqä, ämaqä pizqä päsqä, kukñuä mäkä-hunqä, quanqä imäkqä, ä quvqä iwitqetä, ewiqä tqä-pqe, kuapänä itqänä. ³⁰ Huiziuqä suqenqä awä ätuäkipu, hñquenqä tuwänqgi kukñuä ätäpu qui imäkqä, mä Goti Hanjuwä Iquenyqä wiunqä iqä, hñquau hñqisanä tqä, ämaqä mänqce ‘quvqeqä’ ätäpu, quwqä yogenä haqeu maeqä, suqä quvqä änyä-hänñqä indqänäpu imäkqä iu, itanqä känäqä-kanuñuauqä kukñui qätä mäwiyyä ipu, itqänuwä iquayi. ³¹ Itanqä tii-pqä inänji. Kñuä indqänqä äñgui mindqänqä ipu, quwqä kukñuä du qänaki miqä ipu, ämaqeuñqä qeqä mäwutqä, ä huäqä mäwuñqä itqänuwä iquayi. ³² Goti Iqu qäyunä iwäsäutä, “Ämaqä iinä imäkmiqqä iqua äpäkombñqänänqä” ätkqenqe, iqua näqñqä qäyä epu, quwqä-quwä imäkäpu, ämaqä huizi ii imäkmiqqä iquauñji, “Yqänä imäkpiyyä” tqä-quaiqä.

2

Goti Iqueqä iwäsäuqenqä

¹ Inji he huizi iquauñqe, “Quvqä-quaiqä” ätäpu iwäsäutqänuwä eeqänänjä iquenä, suqä quvqä iqua imäkätqänuwä, he asä inä imäkätqänuwitanji, “Ne quvqä maequneyqe” matqä ipnä. He iquauñqe, “Suqä quvqä iinä imäkqä-quaiqä” ätäpiyyänqanji, hiqä-heonqä-pqe inä tmbñqe. ² Ne näqñqce. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä

suqä quvqä iinjä imäkätqäñuwä iquaunji, kima ävätäqäñgani, qäyunänä vänä. ³ Si huizi iquaunqce, “Iqua suqä iinjä imäkquaiqä” ätätnä, asänä imäkqä iquki, “Goti Iqu ämaqeu kukñuä mitqeunji, ämäwqätäumniqeqä” kñuä kiyä? ⁴ Goti Hanjuwä Iqu äñguä ikitquetä, hea quäuqä sinyqä hinuä äqänä äpme, tqä suqä quvqenqä kima maqänä mäktapqä itñqe. Iqu äñguä kuapänä e qäyä ikitqueqanqce, ii nätmätqä hinñinqä enqä-pañä äqunäñnä? Iqu äñguä iinjä ikitquetñqe, ii, si tqä kñuä äkunmäknätnä, suqä quvqä vquatämäutñqä iinjce, äktma äwätñqeyi.

⁵ Si tqä kñuä iunji qñqanä äyetañä, suqä quvqä iuta makunmäknqä itnäñgani, Goti Iqueqä äwqä tnäñji, aquvā ämaqiyätqäñinyä. Hiunji Goti Iqu, Iqueqä äwqä tnäñji ätnäñä iqi ämaetä, kukñuä jänä imäkätqäñgani, tqä kima qäyunäñji, inga matñji. ⁶ “*Goti Iqu qokä-apäkä hñqunä-hñqunäñji, suqä qu imäkätqäñuwä iunqce kima äväniqeqä.*”^{*} ⁷ Ämaqä yänä äqänäpu, wäunüä äñguä imäkäpiyitanji, yoqä naqä ämepu, mapäkonqä ipñqä, Goti Hanjuwä Iqutä quamä anä pmepñqä hänaqenqä qävqä itqäñuwä iquaunji, Goti Iqu häñä hea ique-ique pmeqä väñqiyä. ⁸ I etanqä-qe, ämaqä kñui, quwqä-quwäñqänä indqänäpu, kukñuä naqä-qakuä iu tuwä äwiyäpu, suqä Goti Iqu mäwinyätanqä iu qänaki itqäñuwä iquaunji, Iqueqä äwqä tnäñä yänänäqñqänäñji, äväñqiyä. ⁹ Ämaqä eeqänänä suqä quvqä imäkätqäñuwä iquaunji, hanä-iqä naqänänjitä, täñä-hunqetänji, äwimenqiyä. Israitqä iquau-ganä äwimeqetani, huizi Israitqä qäyä etanji huizi iquau-pqe inä wimenqiyä. ¹⁰ Iinjä etanji ämaqä eeqänänä suqä äñguä imäkätqäñuwä iquaunji, quamä pmeqä äñguänänjitä, yoqä naqetä, itanqä äwqä hanuä inqä itänji, Israitqä iquau-ganä äwimeqetani, huizi Israitqä qäyä etanji huizi iquau-pqe inä wimenqiyä. ¹¹ Ii tiinjä etanjiyi. Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä eeqänänä iquaunji, asänänä iwäsäuanä.

Kukñuä-suqenqä

¹² Israitqä iqua qäyä etanji huiziqua, qu kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqce, maeqä-quai. Qutanä suqä quvqä imäkätqäñuwä eeqänänä iqua, qu kukñuä-suqce maeqä ipiyä-qe, qui imäkmbnuwi. Itanqä Israitqä kukñuä-suqä ämepu, suqä quvqä imäkätqäñuwä eeqänänä iqua, Goti Iqu kukñuä-suqetä iwäsäuqanqä, qu qui imäkmbnuwi. ¹³ Ämaqce, Goti Iqueqä hinuä iqi jänänänä timäupñqä iqua, kukñuä-suqce qätä hinñinäwa äwiyätqäñuwä ma, qätä äwiyäpu qänaknä itqäñuwä iquayi. ¹⁴ Israitqä iqua qäyä etanji huiziqua, kukñuä-suqce maeqä epiyä-qe, quwqä kñuä indqänqä iuta ämepu, kukñuä-suqce qänaknä ipiyänqani, iqua kukñuä-suqä ii maeqä qäyä epu, quwqä-quwä kukñuä-suqä enqä-pañuayi. ¹⁵ Iinjä ipiyä iutani, tiinjñqä motquapnä. Goti Iqueqä kukñuä-suqce, ämaqeuqä yäpä ingisa ae äqiyekqä äwi,† kiqä wäunui imäkänä. Inji quwqä suqä-iwäsäuqñqä kñuä imñä-pqe, asänä motquenä. Hñganä-pqe ‘Suqä qäyunä imäkqeqä’ indqänäpu, hñgani ‘Qäyunä manä’ kñuä indqämbnä. ¹⁶ Nyi kukñuä äñguä we-hunqä-tänji awä ätuätñqä-pa, hiunji qänakñänqani, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Ique wäunüä vqanqä, Iqu ämaqeuqä suqä kñuä zä äwinqä eeqänänä inqä iwäsäuniqce.

Israitqä iquauqä suqä imänqä inqce

¹⁷ Itanji täñgani, nyi he, “Israitqä iquautanä iquneyqä” änyuätñätqäñuwä iquenä hitmqce. He imänäpu, “Kukñuä-suqä iqu yätamakqä neyänqiyä” kñuä indqänäpu, “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquneyqä” ätätnäñuwä iquenji. ¹⁸ Qu kukñuä-suqä iuta ämetquakuwitanji, he Goti Iqueqä äwinqä iinjä näqñqä ämepu, suqä qäyunänä, huizi iquau ämäwqätäunqenqce, ‘äñguänänjiqä’ ätätnäñä. ¹⁹⁻²⁰ Itanqä näqñqetä, kukñuä naqä-qakuitä, kukñuä-suqä iu witanqçetani, he kñuä yänänäqñqce, “Ne ämaqä hinuä pisqä iquaunji, hänaqce ämotquetanä, ämaqä hiawiqä imä pmetanquwä

* 2:6 Apqä Bukä 62:12; Quamä-pmeqä 24:12 † 2:15 Järämai 31:33; Asayä 51:7

iquauqä we-hunqä-qune eanä, ämaqä maqñqä itanquwä iquau ämotqueqä-qune eanä, itanqa ymeqä wänqä isuaunji, kñuä vqä iquneyqä” indqänätqänä. ²¹ Inji he qokä-apäkä iunä motqueqä iquenä, hiqä-hiuänji mämitquatñqe, sunqä itqänjuwi? He awi, “Quwä mämeqä pambiyä” tqä iquenä, quwä ämetqänjuwäta? ²² “Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä ipñqe” tqä iquenä, he quvqä iinji imäkätqänjuwäta? He goti quanqä iquauñqä maenqä itñqä iquenä, iquauqä hiqäva-imäkqä anä iuta quwä ämetqänjuwäta? ²³ He hiqä yoqe haqeqä ämamänäpu, “Goti Iqueqä kukñuä-suqe ämenjunä” tquenä, kukñuä-suqe ävasuäpiyitanji, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, qui äyä imäkätqänä. ²⁴ Ii, Goti Iqueqä bukä iu, kukñuä tiinji ätä äqänänqä-payi. “Hiyaqä quvqä iutanji, Israitqä qäyä etanqgi huizi iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä äkasuwä kukñuä ätäpu, mändi äkittiqiyätqänä.”‡

Suqä, huiwä häuä ktänqenqä

²⁵ Si Goti Iqueqä kukñuä-suqä eeqänänä iu qänaki iqangtqe, Israitqä iquneqä suqä huiwä häuä ktäuqä iqu, yätamäkqä kiyänä. Inäqe, qu saqä huiwi häuä qäyä äkktäukuwä-qe, si kukñuä-suqe ävakutqe, ämaqä huiwä häuä maktänqä iqua enqä-panä esñi. ²⁶ Iutanji ämaqä häuä maktänqä hñqu, kukñuä-suqeu qäyunänä qänaki iqangutqe, Goti Iqu iqueni, häuä ktänqä iquatänä, asänänä enqä-panä qunänä. ²⁷ Itanqa kukñuä-suqä-tänä eänä, huiwä häuä ktänqä iquki, kukñuä-suqe ävausqangtqe, ämaqä huiwi häuä maktänqä, kukñuä-suqeu qänaki imitätqä iqu, tqä suqä quvqe, ätnänä iqi makiyänä. ²⁸ Nyi naqä-qakuä, “Israitqä iqunjqä” tqe, ii nätmatqä huiwitanä manä. Itanqa suqä huiwä häuä ktänqä-pqe, ii nätmatqä huiwitanjinä manä. ²⁹ Israitqä naqä-qakuä-qu-tiyä-qe, iqueqä qeqä-quuvqä imñi, ne hinuä mäqunquä yanä. Itanqa, suqä huiwä häuä ktänqä naqä-qakuä iqu, kukñuä-suqeuta ma, Dñä Ängüä Iqu qeqä-quuvqä imñi imäkänä. Ämaqä iinä iqu, yoqä naqä meqe, ämaqä iquauqä hinuä iqisa ma, Goti Hanjuwä Iquesayi.

3

Goti Iqueqä suqä iwäsäuqenqä

¹ Nyi naqä-qakuä i tqangundqe, änäänänqäwä? Israitqä iqua, iinä eänjuwitanji, yätamäkqä äki metqänä? Suqä huiwä häuä ktänqä iqu, yätamäkqä äänä väniqi? ² Täukue! Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquauñji, nätmatqä huitanä-huitanä änguanänjinä ävätqä. Kinganänjiq, Iqu Iqueqä kukñui, iqua ämiqäpñqä äwikqe. ³ Inji iquautanä hñqua, kukñuä täunji qänaknä miqä iminjuwitanji, änäänänqäwä? Iutanji Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iquau ängüä wimäkätñqä ätukqä iu mimäkqä yäniqi? ⁴ Oeyä! Matimäuqä yänä! Ämaqä eeqänänä quanqä tätqätanquwä-qe, naqä-qakuä tqe, Goti Hanjuwä Iqunänjqä. Iqueqä bukä iu äqänänqä-pa,

*“Tqä kukñuä naqä-qakuä etanqgenqe, qu hinuä qumbñqäuä. Itanqa qu Si quvqä imäkätqänjqä ktqangpqe, Si ämäwqätätñqinyä.”**

⁵⁻⁶ Inji, neqä suqä quvqä iquesa, Goti Iqueqä suqä jänänänji, ätnänä iqi ämotquetñqe, änäänäyä tatanquäwä? Goti Iqu, neyaqä suqä quvqä iqenqä äwqä tnänä imäkätä, kima änätapätñqä iinqe, “Iqu, jänänänä miqä itqänä” tatanquäta? Oeyä, kukñuä iinji, ii ämaqä iquneqä kñuä iutanäyi. Goti Hanjuwä Iqu suqä jänänjinä mimäkqä-säpi, Iqu qokä-apäkä eeqänänä iuqä suqenqe, miwäsäuqä iquäninqä. ⁷ Ämaqä iquneqä kñuä iutanä yatñqä huiziqu, tiiyi. “Nyaqä kukñuä quanqä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä naqä-qakui ätnänä ingisa ätimäuätä, Iqueqä yoqä naqä qonätñqä iwimäkätñqe, Iqu nyinji, ‘Suqä quvqä imäkqä-qukiyqä’ änyuändätä, kima quvqe sunqä dapätñqäwä?” ⁸ Kukñuä iinji qäyunä etangutqe, tiinä tatanque.

‡ 2:24 Asayä 52:5; Esekiyäli 36:20 * 3:4 Apqä Bukä 51:4

“Nätmatqä änguä hui timäuatnqe, ne suqä quvqä hnqu yqä imäkanä.” Ämaqä hnqua neqä yoqä mäнди äkittqiyäpu, quanqä tii ätätqänä. “Iqua, kuknuä quvqä iinjä isua, ätätqänuwä iquaiqä.” Ämaqä nenyqä ii ätätqänuwä iqua, quvqä iquesa kima mapnuwänqe, ii qäyunäyi.

Eequne, suqä quvqä imäkätunqenqä

⁹ Änäjätiyä? Israitqä iqune, ämaqä huiziquauni ämäwqätäunu? Oeyä, ne ae äyä ätätunqe. “Israitqä iqunesä, Grikä iquatäni, eequne suqä quvqä iqueqä yänänqenqä iqueä yäpä iqi äpmenä, suqä quvqä imäqkämanätqunünä.” ¹⁰ Ii Goti Iqueqä bukiu äqänänqä-payi.

“Ämaqä suqä jänänänjinä imäkqe, aañä hma naqä-qakuä eänä. ¹¹ Ämaqä näqenqä änguänänqä-täni, hma etanqi, Goti Iqu qutä pmeqänqe, qävqä miqä itqänqä.”

¹² Ämaqe, hänaqä änguä iunji ävquatämäupu, eeqänänji, quvqenä ätimäukuwi. Auä, ämaqä suqä änguä imäkqe, aañä hma naqä-qakuä eä.”†

¹³ “Quwqä manitanji quanqä kuknuä kuapänä ätätqänuwä, ii tiinjä enqä-manji. Qu ämaqä pizqä qua äptepu, hovqe mämatnyeqä itqänuwä enqä-parjiyi.”‡

“Quwqä kuknuä ätäpiyi, qämakä iqua, ämaqeu qui imäkätqänuwä-parjiyi.”§

¹⁴ “Quwqä äwqä tnäni äpakänä munätanqgetanji, ämaqeu qui imäkpnqä ätqa äwätqänqä.”

¹⁵ “Qu maqänä äwäpu, ämaqä pizqä äpäsatqänuwä. ¹⁶ Ga im-imä äupiysi, nätmatqä qui imäkäpu, ämaqeu hanqä-iqä ävätqänuwä. ¹⁷ Itanqa, huiziquatä äwqä naqä-hnqunä änyäpu pmetpnqe, maqenqä enuwä iquayi.”*

¹⁸ “Qu Goti Iqu yoqä naqä ämenqä iinjqe, kjuä mämeqä ipu, zä mäwinqä itqänqä.”†

¹⁹ Ne tiinjänqä näqenqä äyuwä. Kuknuä-suqä Goti Iqueqä bukiu äqänänqä eeqänänji, ämaqä kuknuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmenuwä iquau ätuätnqe. Iutanji ämaqä im-indanä eeqänänqä iqune, Goti Iqueqä hinuä iqinji, neqä suqä quvqenqe, “Iinjä-iinjicqä” matqä itanä, Iqueqä änewäsäuqä iunä äpmenju. ²⁰ Ii tiinjä etanqi. Kuknuä-suqe, näyaqä suqä quvqä iinjänä ämänätquetqäuä. Itanqi kuknuä-suqä iu qänaknä iqä iutanji, ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinji, jänänqä matimäuqä ipnä.‡

Goti Iqu, quuvqä eqämipqä iquau, jänänqä iwimäkätunqenqä

²¹ Itanqi tänganji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä hänaqe, qokä-apäkiu jänänänqä wimäkätunqe, ae ämänätqueqe. Ii kuknuä-suqä iu qänaknä iqeuta, matimäuqä yänä. Hänaqä iquenyqe, kuknuä-suqä Mosisi iqu äqäqä iutatä, bukä, Goti Iqueqä kuknuä hinuä-tqä iqua äqäkuwä iutatä, äqänänä. ²² Hänaqä tä, tiinji. Qokä-apäkä, Jisasi Kraisi Iquenqä quuvqä eqiyätqänuwä iquau, Goti Iqu eeqänänji, jänänänqä wimäkänä. Israitqä iqunenqä, ä huizi iquauqä huänqe, qäqunäyi. ²³ Ne eeqä asänänqä iqune, suqä quvqä imäkätunquä-qae, Iqueqä ktqä inemäkkqe, a maqätqä inju. ²⁴ Itanqa Kraisi Jisasi Iqu anqumä mbqä äneyämakqetanji, Goti Hanjuwä Iqu, eeqä asänänqä iqunenyqe qeqä äwimänätä, hinqi änätapätä, jänänqä inemäkätqäuä. ²⁵ Iqu, Jisasi Iqu äpakonätä, Iqueqä häneqetä, quuvqä heqiyqä iquauqä suqä quvqetanä kimanji, huätä muämäutnqä atäunuä ikqe. Iqu iinjä imäkkqe, ii Iqueqä suqe, jänänänqä etanqenqä ämänätquetnqä dijqeyi. Hinuiqänänji, ämaqe suqä quvqä imäqanqunwänqa, Iqu qeiqinyä imäkätä, kimanji maqänä mäwqä qäyä iminjä-qe, Iqueqä suqä jänänänqä iu qänaknä yqänä iminjeqä. ²⁶ Iqu ämaqe uqä suqä quvqä iutanä kimanji, Jisasi Ique äwikqetanji, ne Iquenyqä näqenqä tiinjä ämetqänju. Iqu suqä jänänänjinä Imäqkä-qu eäqe, ga ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämipqä iquau, jänänänqä Iwimäqkä Inänqä-qu eänä.

† 3:12 Apqä Bukä 14:1-3; 53:1-3 ‡ 3:13 Apqä Bukä 5:9 § 3:13 Apqä Bukä 140:3 * 3:17 Asayä 59:7-8

† 3:18 Apqä Bukä 36:1 ‡ 3:20 Apqä Bukä 143:2

²⁷ Itanġi ämaqä-qune, neqä yoqä haqeu ämamänätunġue, iinġä änäänyä tatanġue? Ii qäpu ae ekqe. Qäpunġi, suqä äsquesa ekqäwä? Kuknuä-suqä iu qänaknä iqä iquesa ma, oee. Yoqä haqeu mamänqä iqu, quuvqä heqiyqä iquesanä qäpu ekqe.

²⁸ Ii ne näqġqä tiinġqä ämakquä iutanġiyi. Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinġi jänänġä timäupġe, kuknuä-suqä qänaknä iqä iquesanä hmanġi. Ii hänaqä quuvqä heqiyqä iquesanänġi. ²⁹ Kuknuä ii qäyuta, ä Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquauqä Goti Iqunännda? Iqu ämaqä huizi iquauqä-pqe, hmanda? Oee, Iqu, huizi iquauqä Goti inänġi. ³⁰ Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuänänġi. Iqu, Israitqä huiwä häuä ktänġqä iquatä, huizi häuä maktänġqä iquatä, Iquenyqä quuvqä eqiyätqätanġuwitanä, jänänänġä iwimäkänġe.

³¹ Ä ne quuvqä heqiyqenġä iinġä ätätanitanġi, kuknuä-suqe mändi äkittqiyätanä, aanġä äyä imäkätunġuäta? Aanġä oeyä! Ne kuknuä-suqä iqueni, yänänänġqä ätqätetunġue.

4

Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyqenġä

¹ I etanġqä-qe, Israitqä iquneqä awä kinġanänġä Aprähamä iquenyqe, ne suänyä tatanġuäwä? Hänaqä Goti Iqueqä hinuä iqġi jänänġä timäupġe, iqu hinuä äsque äqunġqäwä? ² Iqu suqä änguina imäkminġeta, ämaqä jänänġä-qu eqä-säpi, iqueqä yoqe, kiqä-kiuä haqeu vauqumuatanġuäninġi. Itanġi Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqisanġi, iinġä mimäkqä yänä. ³ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunġi, kuknuä äkinġqä ätnänġenġe, kġuä mapiyä. “*Aprähamä iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqanġi, Iqu ‘Ämaqä jänänġueqä’ ätkqe qä,*” ätä äqänä.*

⁴ Ämaqä hġqu wäunġuä imäkätä, iuta mbqä ämeqä di, ii, wäunġuä kanġiqu qeqä imänġeta mäwqä iqġi. Oeyä. Mbqä ii, wäunġuä iutanġä kimanġiyi. ⁵ Iinġä etanġqä-qe, ämaqä hġqu, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqinġi jänänänġä-qu pmetġqä dinġe, hġjua-hġjua mimäkqä itä, quuvqe, Goti Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqä iquauġi, jänänänġä wimäkätġenġqä eqiyätġqä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Jänänänġukuiyqä’ ätuätqäuä.

⁶ Dewiti iqu-pqä kuknuä asä ii enġä-ma, ätkqe. Ämaqä suqä änguä mimäkqä qäyä etanġä, Goti Iqu, qunġi, ‘Jänänänġuaiqä’ ätuätqä iqua, änguä äpmepu, aquvänä ipġqä iinġä tii ätätä äqäkqe.

⁷ “*Ämaqä, kuknuä-suqeu tuwä äwipu, quvqä imäkätqänġuwä iquauġi, Goti Iqu, quwqä quvqe hinuä anġi mäqunġuä yätġqä, huätä muämäuqanġutqe, qu änguä äpmepu, aquvänä ipġqäuä.*”

⁸ *Naqä Iqu, ämaqä hġqueqä suqä quvqä dinġä kġuä anġumä mindqänġä iqanġutqe, iqu änguä äpme, aquvänä iquätġe qä*” ätkqe.†

⁹ Änguä äpme aquvänä iqä iinġi, ii ämaqä huiwä häuä ktänġqä iquanġänändanä, ä ämaqä huiwä häuä maktänġqä iquanġä-pqe, inändanä? Ne tiinġä äyä ätätqänġu.

“Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyqenġä kġuä indqänätä, ‘Ämaqä jänänġueqä’ ätkqe qä” ätätqänġu. ¹⁰ Inġi Goti Iqu iinġä ätukqe, Aprähamä iqu äänä pmetanġayi? Iqu huiwä häuä ae äktänġänġata, ä änä etanġata? Iqu huiwä häuä maktänġqä änä etanġayi. ¹¹ Suqä huiwä häuä ktäuqe, kiqä quati tiinġi. Aprähamä iqu huiwä häuä maktänġqä yqänä äpmeqänġanġi, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyqanġi, Goti Iqu, “Ämaqä jänänġukuiyqä” ätukqe. Itanġi Goti Hanjuwä Iqu suqä huiwä häuä ktäuqä ii, iqu ämaqä jänänġä-qu pmetġenġqä hiqġqä enġä-pa äwikqe. Iinġä etanġi Aprähamä iqu, ämaqä huiwä häuä maktänġqä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iuta, ämaqä jänänänġä ätimäupqä iquauqä

* 4:3 Ipäqäkqä 15:6 † 4:8 Apqä Bukä 32:1-2

kawä kinġanänġa iquvi. ¹² Itanġa iqu ämaqä huiwä häuä ktänġqä iqunesanġa hġquauqä kawiqu inänġi. Ii ämaqä huiwä häuä äktänäpu, quuvqe, neqä awä Aprähamä iqu huiwä häuä mäktänġanġa, Goti Iquenyqä quuvqä eqäqä-pa, eqiyätqänjuwä iquayi.

Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä ämäsäukqenqä

¹³ Hiñuiqänänġi Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iquesä, iqueqä kaqä-kawäkautä, qua eeqänänġi iquau äväniqä diñqe, kuknuä guä ämäsäukqe. Inäqe kuknuä guä i ämäsäukqe, ii Aprähamä iqu kuknuä-suqä hui qänaki iminġä iuta ma, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä, jänänänġa-qu ätimäukqä iutayi. ¹⁴ Ii tiinġa etanġiyi. Ämaqä kuknuä-suqeu qänaki imipqä iqua, nätmatqä Goti Iqu äväniñqä kuknuä guä ämäsäukqä iunġi ämeqä-säpi, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqe, hiñġinġä hetäniñġä. Itanġa kuknuä Goti Iqu guä ämäsäukqe, aanqä inä hetäniñġä. ¹⁵ Ne näqñqe. Kuknuä-suqä iquesanġi, ämaqe, ique ävausäpiyitanġi, Goti Iqueqä äwqä tnänġi ämapnä. I etanġqä-qe, kuknuä-suqe maeqä eñqe, ämaqe ique mävausqä ipnä.

¹⁶ Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iquenyqätä, kaqä-kawäka qänaki timäupnuwä iquaunqätä, qeqä wimänġanġi, nätmatqä hiñġi väniñqä, kuknuä guä ämäsäukqe. Inġi, kaqä-kawäka eeqänänġa iqua, mapñqä iinġä kuknuä guä ämäsäukqe, ii ämaqä, Goti Iquenyqä quuvqä eqäpñqä iquaunqänänġi. Auä, kuknuä guä ämäsäukqe, ämaqä, kuknuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmeñjuwä iquaunqänä ma, ämaqä quuvqä Aprähamä iqu eqäqä-pa eqäpñqä iquaunqä-pqe inäyi. Aprähamä iqu, eequneqä awä kinġanänġa iquvi. ¹⁷ Ii Goti Iqueqä bukä iu tii ätänġqä-payi. “*Nyi si hueqä-himqä kuapänänġa iuqä kawiquki ikimäkqeqä.*”[‡]

Kuknuä tä, Goti Iqueqä hiñuä iqi, guä yänänäqñqänqä ämäsanä äwi, qäyunä ätimäunqiyä. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä ae äpäkombqä iquaunġi, hänġa-pmeqä anġi Vqu eä, itanġa nätmatqä matimäuqä yqänä etanġuti, tääqä Tuätumeqä Ique. Iqu iinġa itñqetanġi, Aprähamä iqu Iquenyqä quuvqä eqämiñqe. ¹⁸⁻¹⁹ Goti Iqu ii ätukqänġanġi, Aprähamä iqu, iqueqä quväukui 100 ae äpäwätä, mändi eätä, äpäkonätñqä iminġe. Itanġa iqueqä apäkä Serai, ii qokitqä ae ekqe. Inġi, iqu, “Ye e äpmeñyitanġi, äänä timäunqutiyä?” kñuä ii qäyä wiyqanġqä-qe, iqu quuvqenä eqiyätä, hiñuä äqänä äpmamiñqe. Ga Goti Iqu, “*Taqä-tawäka kuapänänġa timäupnuwiqä*”[§] ätukqä-pa, iqu hueqä-himqä kuapänänġa iuqä kawiqu ekqe. Auä, iqu iyaquiyqä huiwiñqä kñuä indqänätäqä-qe, iqueqä quuvqä heqiyqe, hanġuä mäwiqä, yänänäqñqä eqämiñqe. ²⁰⁻²¹ Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä ämäsäukqenqe, Aprähamä iqu äwqä hġquaqu miñqä itä, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäutä, “Goti Iqu imäkäniñqä kuknuä guä ae ämäsäukqe, qäyunä imäkänqiyä,” näqñqä anġuanänġa ämetä, quuvqä eqiyätäqetanġi, yänänäqñqä imäkniñqe. ²² Iinġa etanġi, Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä iqueqä quuvqä heqiyqenqä kñuä indqänätä, iquenyqe, “Ämaqä jänänġueqä” ätkqe.

²³ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu, “*Iqueqä quuvqä heqiyqeta, ‘Ämaqä jänänġueqä’ ätkqeqä*” äqänänġe, Goti Iqu Aprähamä iquenyqänä matqä ikqe. Oeyä. ²⁴ Ii nenyqä-pqe inänġi. Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Iqu äpäkonġanġa, Ique anġumä ävaucumuatqetanġi, ne-pqe, Goti Iquenyqä quuvqä inä eqiyätqänju. Iutanġi Iqu, näyaqä quuvqä heqiyqenqä kñuä indqänätä, nenyqä-pqe, “Ämaqä jänänġuaiqä” tätñqeqä. ²⁵ Jisasi Iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, näyaqä suqä quvqenqä qäyä päkonätñqä, hiñuinä äqunġqe. Itanġi Iqu Iqueni, ne ämaqä jänänänġa nemäkätñqe, qua äptekuwä iuta äyä ävaucumuatqeqe.

5

Goti Iqutä, äwqä naqä-hñqunä iinqenqä

[‡] 4:17 Ipäqäqä 17:5 [§] 4:18-19 Ipäqäqä 15:5

¹ Inji ne quuvqä ae äyä eqiyätqätanqu, Goti Hanjuwä Iqu neni, qokä-apäkä jänänune äyä inemäkkqe. Iinjä etanji neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu inemäqanji, ne Goti Iqutäni, äwqä naqä-hnqunä änyanä äpmeju. ² Itanji Jisasi Iqu neni, hänaqe qnqanä enqä-pa nauteyqanji, ne quuvqä eqiyätanä, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta hinqi vqä yäpä ingisa äpaquvätanä, i äpmeju. Itanga ne, Goti Hanjuwä Iqu inätmetä, qäukuä yätunji, Iqutä quamä anä änguänänä pmetunquä dinqä, hinuä äqänanä äpmeju. Iinqe, ne aquvänä itanä, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäutqänu. ³ Itanga ne aquvänäni, iinqänä miqä äyä itqänunä. Oeyä. Ne aquvänäni, hanjä-iqä änemeqä iinqä-pqe, inä itqänunä. Ii ne tiinjinqä näqinqä etanjiyi. Hanjä-iqä iqu, äpakänä tqäuatunquenqä yänänäqinqä inemäkänä. ⁴ Itanga ne yänänäqinqä e ätqäuätaqetani, ne suqä Goti Iqu äwinyänqä iu imäkätanä, Ique yeeqä iwimäkanä. Ga ne iinjä imäkätaqetani, Iqu ne yätamäqä neyätinqä dinqä, hinuä äqänanä pmetanä. ⁵ Itanga Dnä Änguä Goti Iqu änätapkqä Iqu, Goti Iqueqä suqä ämaqeunqä kiinjä äwinyänqe, näyaqä äwqeu änyuänaiqetani, ne Goti Iquenyqä hinuä äqänanä äpmetaqänqani, hinqinäwa äqunanä pmeqänqä manä.

⁶ Goti Iqueqä suqä ämaqeunqä kiinjä äwinyänqe, tiinji. Ne neqä suqä quvqe huätä mamänatunquä, yänänäqinqä maeqä etanqani, hea Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ikqänqani, Kraisi Iqu, ämaqä Goti Ique tuwä äwiyätunquä iqune, anqumä inetmeniqa iinqä äpäkönqge. ⁷ Ämaqä jänänä hnqueqä yätamäqenqe, ämaqä nesänä hnqu äpäkönätinqe, äänä mäqumuetunquäwä? Aanqe! Ämaqä suqä aanä änguänänä imäqä hnqueqä yätamäqenqe, hnqu äpäkönätinqätiyä, ä mäpäkönqä yätinqätiyä? ⁸ Ii etanqä-qe, ne ämaqä suqä quvqä imäqkune yqänä pmetaunqwa, Kraisi Iqu ne yätamäqä neyätinqä äpäkönqge. Suqä iinjä iutani, Goti Hanjuwä Iqu, nenyqä kiinjä äwinyänqe, äyä ämänätquakqe. ⁹ Kraisi Iqu äpäkönätä, Iqueqä häneqä äpäwäkkqe, Goti Iqu, häneqä iuta ne jänänune inemäkkqe. Iinjä etanji ne tängani, näqinqä tiinjä hiatunqueqä. Goti Iqu, ämaqä suqä quvqä imäqä iquaunji, Iqueqä äwqä tnänä iuta kima vqanqutqänqani, Kraisi Iqu ne qui mimäknqä änguänä pmetunquä, yätamäqä neyänqiyä. ¹⁰ Auä, ne Goti Iqueqä himä-wiunqä änyätanä pmetaunqunqani, Iqueqä Ymeqä Iqu äpäkönätä, himä-wiunqä iunji, qäpu imäketä, ne Goti Hanjuwä Iqutä äwqä naqä-hnqunä änyanä pmetunquä, inemäkkqe. Inji ne äwqä naqä-hnqunä änyanä e äpmetanitanji, näqinqä tiinjä hiatunqueqä. Ymeqä Iqu hanjä äpmetäqetani, ne qui mimäknqä änguänä pmetunquä inemäkäniqeqä. ¹¹ Itanga nätmatqä hui-pqe inänjqä. Neqä Naqä, Jisasi Kraisi Iqu, ne Goti Iqutä äwqä naqä-huinyä nyatunquä imäkkqetani, ne aquvänä itanä, Goti Iqueqä yoqe, haqeu ämamäutqänu.

Atamä iquesani, äpäkönqeyi. Jisasi Iquesani, hanjä-pmeqeyi.

¹² Iutani ne tiinjinqä näqinqeqä. Ämaqä hnqunä, Goti Iqueqä kuknui ävaukukqä iutani, suqä quvqe qua täu ätimäukqe. Iutani suqä quvqä iqueqä kimanji, äpäkönqä iqu ätimäukqe. Asä iinji, ämaqä eeqänänji, suqä quvqä imäqanquwitanji, äpäkönqä iqu wimeqanji äpäkönätqänä. ¹³ Goti Iqu kuknuä-suqe mäwqä änä etanqani, ämaqe, qua täunji suqä quvqä imäkmijnuwä-qe, kuknuä-suqe aanqä etanji, Goti Iqu, “Qu kuknui ävausätqänäuä” matqä iminqe. ¹⁴ Injqe Atamä iqu äpmaminqeta, Mosisi iqu äpmaminqänqanqe, ämaqe, suqä quvqä Atamä iqu imäkkqä-pa asänänji mimäqä itqätanquwä-qe, äpäkönqä iqu ämaqä eeqänänä iquaunji, äyä ämiminjqe.

Atamä iqu, Ämaqä qänaki timäuniqä Iqueqä ktqä enqä-panä-qe. ¹⁵ I etanji Atamä iqueqä suqä quvqä itä, nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu qeqä imänqeta hinqi äwikqetani, asänänä hmanji. Ämaqä hinuiqänä iqueqä quvqetani, qokä-apäkä eeqänänji äyä äpäkönätqänä. Itanga Goti Iqu qeqä wimänqeta yätamäqetä, nätmatqä Ämaqä Qänaknä, Jisasi Kraisi Iqu qeqä wimänqeta hinqi äwikqetani,

äpäkonqä iuñi ämäwqätäutä, ämaqä kuapänä yqänä äwimetqäüä. ¹⁶ Tiinjä-pqe inänji. Nätmatqä ängui, Goti Hanjuwä Iqu hiñgi äwikqetä, itaŋga nätmatqä hiñuiqänjä iqueqä suqä quvqeta ätimäukqetäñi, asänänjä hmanji. Oeyä. Ämaqä hiñuiqänjä iqu, suqä quvqä hñqunä imäkqanji, Goti Hanjuwä Iqu kukñuä ämitätä, tii ätkqe. “Qu eeqänäñi qui imäkmbñqeqä.” Itaŋgi nätmatqä ängüä, Goti Iqu hiñgi äwikqe, tiinji. Ämaqe, suqä quvqä kuapänä imäkqanjuwänjanji, Goti Hanjuwä Iqu qeqä wimänqanji, qokä-apäkä iuñi, jänänjä iwimäkkqe. ¹⁷ Itaŋga ämaqä hiñuiqänjä iqu, kukñui ävausätä quvqä imäkkqetäñi, äpäkonqä iqu ämiqä enqä-pa naqä ätimäutä, ämaqä eeqänänjä iuñi, ämimiñqe. Naqä-qakuä qeñä-qe, aañä naqä-qakuänänji, tiinji. Goti Iqu qeqä kiinjä wimänqanji, ämaqeu jänänänjä hiñgi iwimäkkqe, äpäkonqä iqueni mäñdi äkittqiyänä. Ämaqä ii ämapqä iqua, qu häñä äpmepu, ämiqä enqä-pa miqäpnuwi. Qu iinjä timäupñqe, Ämaqä Qänakñä, Jisasi Kraisi Iqueqä wäunjuä iutayi.

¹⁸ Anqumñi, ne tiinjinqä kñuä äñguänänjä indqänatunqwe. Ämaqä hiñuiqänjä iqu, Goti Iqueqä kukñui iuñi ävaukukqetäñi, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä eeqänänjinqe, “Qui imäkmbñqeqä” ätkqe. I etaŋgi, Ämaqä Qänakñä Iqu, suqä jänänji imäkkqetäñi, Goti Iqu, ämaqä eeqänänjä jänänjä epu, häñä yqänä pmepñqä, hänaqä imäuekqe. ¹⁹ Ämaqä hiñuiqänjä iqu, Goti Iqueqä kukñui hñgisa ikqetäñi, qokä-apäki kuapänänji, suqä quvqä imäkkqä ekuwi. I etaŋgi, Ämaqä Qänakñä Iqu, Goti Iqueqä kukñui qänakñä imiñqetäñi, Goti Iqu qokä-apäkä kuapänänji, jänänjä iwimäkäniqe.

²⁰ Goti Iqu qänakñi, kukñuä-suqä äwikqe, ii ämaqe, kuapänä ävausqanjuwinqä näqñqä mapñqä, iinjä äwikqe. Inäqe, ämaqe, suqä quvqä imäkkqä uwqanjuwännga, Goti Hanjuwä Iqueqä qunqä qeqä wimänqeta hiñgi vqe, aañä yändiqä ävätqäüä. ²¹ Ii tiinjä iunqeyi. Suqä quvqä iqu, ämaqeu äpäkonqä iunqä ämimiñqä-pa, Goti Iqueqä qeqä wimänqeta hiñgi vqe, iqueni ämäwqätäutä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä wäunjuä iutañi, ne jänänänjä eätanä, hea ique-ique pmeqeuñqä ämineyäniqe.

6

Suqä quvqe, ämaqeu äpakänä mämiqenqä

¹ Iinjä etañqetäñi, ne äänä tatunquäwä? “Goti Hanjuwä Iqueqä nenyqä qeqä imänqeuta hiñgi vqe, aañä yändiqä väniqä iinjqe, suqä quvqä yqänä imäkatunqweqä” tatunquäta? ² Aañä oeyqä, änä matqä yanä. Suqä quvqä imäkkqä iunqwe, ne ämaqä pizqä äpäkonjuwä enqä-pañune eätanä, huätä ae ävquatämäukqe. Inji ne qänakñäñi, suqä iqueni yqänänji, äänä iquatuñqwe? ³ Asñä ämetanä, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänñänjuä iqune, iinjä dutäñi, Iqutä anä äpäkonqwe. He iinjqe änyä maqñqä enä? ⁴ Itañi ne asñä ämetanä, Kraisi Iqutä anä äpäkonqwe, Goti Kaniqu neñi, Kraisi Iqutä qua anä äptänaike. Inji Iqu Iqueqä yänänäqñqä naqänänjä itäñi, Kraisi Ique qua äptekuwä iuta ävaucumuatkqänjanji, ne-pqe, suqä qänqanä imäkmiñquä-pa mimikqä, häñä-pmeqä änyä-hänjä iquenyä metatuñqweñqä, inä änevauqumuatkqe.

⁵ Ne Kraisi Iqutä ämuänñanä, Iqu äpäkonqgä-pa äpäkonqwe, inji Iqu anqumä ävaukqä-pa, ne-pqä asä ii vauanique. ⁶ Ne tiinjinqä näqñqe. Neqä huiwä iqueqä äwiñqe, ii Kraisi Iqutä zä-huätatä äunätä, anä äpäkonqiyi. Ii, suqä quvqä iqueqä yänänäqñqä neyaqä huiwä iu wäunjuä imitätqä di, qäpu eqanquti, ne suqä quvqä iqueqä wäunjuä-wiyqä mäpmeqä yatunquä diñqeyi. ⁷ Ii tiinjä etañgi. Ämaqä tqu-tqu ae äpäkonätqe, suqä quvqä iqueqä yäpä imdäñi, huätä ae ävämeqe.

⁸ Auqä. Ne Kraisi Iqutä anä äpäkonqquä iqune, Iqutä häñä anä pmetunqweñqä kukñuä iquenqe, quuvqä eqiyätqänju. ⁹ Quuvqä ii eqiyätunqwe, ne näqñqä tii itanitanjiyi. Kraisi Iqu qua äptekuwä iuta anqumä ae ävaukqetäñi, äpäkonqä iqu,

Iqueni mändi kittqiyätñqä yänänäqñqä hma etanji, ga Iqu anguni, mapäkonqä yäniqe. ¹⁰ Iqu hñqunä qe äpäkonqge. Itanji Iqu iinjä imäkätä, suqä quvqä iqueqä yänänäqñge aanqä imäkkqe. Itanji Iqu hänä äpmeñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäutñqä äpme. ¹¹ Inji he kñuä asä ii indqämbñqe. He Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbiyitani, he-pqä inä äpäkonäpu, suqä quvqä iqueqä yäpä iqinyqä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäupñqä äpmeñä.

¹² Iinjä etanqgetani, hiqä huiwi äpäkonätñqä iqueni, suqä quvqä iqu ique ämitñqä diñqe, hiñuinä mäqunquä pambiyä. He ique hiñuinä qungangpge, suqä quvqä iqu, huiwä iqueqä äwiñqä du imäkpñqä, etma wänqiyä. ¹³ Itanga he suqä Goti Iqu mäwiñqä itñqä di imäqñqge, hiqä yukä-hipa itä, huiwä iutanä huizi itä, suqä quvqeu mäwqä ipñqeqä. Oeyä. He ämaqä qua äptepqeuta angumä ävauäpu, hänä äpmeñuwitani, hiqä-hiuä, Goti Hanjuwä Ique wimbiyä. Itanga he suqä jänänji imäkpñqä iñqe, Goti Hanjuwä Iqu hiqä huiwä iutanä eeqänänji, ämitñqä hiñuinä qumbiyä. ¹⁴ He tängani, kukñuä-suqä iunji yäpä iqi mäpmeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta hiñgi vqä yäpä iqi äpmeñuwitani, suqä quvqä iqu, he mämeqä yänqiyä.

Goti Iqueqä wäunüä-wiyqä hiñginqä imäkqenqä

¹⁵ Inji ne iinjä äpmeñquetani, änäänqä? Ämaqä hñqua, “Ne qeqä imänqeta hiñgi vqä kuapänä metunquä diñqe, suqä quvqeu, yqänä imäkqa uwquatunqeqä” ätätqänä. Aanqe, änä mimäkkä yanä. ¹⁶ Änäänqänqäwä? He änyä maqñqä enä? He ämaqä hñqueqä kukñui, qänaknä ipñqä hiqä-hiuä äwimbqe, he iqueqä wäunüä-wiyqä hiñginqä pmepñqäuä. Ämaqä, suqä quvqä iqueqä wäunüä-wiyqä äpmamipqä iqua, iuta pizqä päkombnä. Inäqe ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qänaknä iqä äpmamipqä iqua, iutanji qokä-apäkä jänänjä timäupñqäuä. ¹⁷ Nyi Goti Hanjuwä Iqueni, ‘änqiuqä’ ätquä. Hiñuiqänänji, he suqä quvqä iqueqä wäunüä-wiyqä äpmamiñuwi. Itanji qänakndani, he Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, ämaqä hñquauqä manä iuta qätä äwikuwitani, qänaknä iqäpñqä quuvqä äyä eqäkuwi. ¹⁸ He suqä quvqä iqu, guä enqä-pa ekiqiyämiñqä iuta, Goti Iqu hiñuinä eqänäwqatätä, suqä jänänjä iqueqä wäunüä-wiyqä äyä epmuatekqe.

¹⁹ Hiqä huiwi yänänäqñqä maeqä eäpu, kukñuä yänänäqñqe mämeqä iqanguwitani, nyi suqä ne näqñqä ämeñquä iuta ämetmä, kukñuä ktqä etqänä. Hiñuiqänänji, he suqä kiyämätqetä, kukñuä-suceu hngisanä iqetä, hiqä huiwä iutanä eeqänänjiu ämitñqä hiñuinä äqunäpu, kukñuä-suce ävausäpu äyä äpmamiñuwi. Itanji tängani, hiqä huiwi, suqä jänänjä iqueqä wäunüä-wiyqä pmetñqä hiñuinä qumbiyä. Iutanji, he Goti Iqu enqä-pa, jänänjenä eäpu, Iqueqä qokä-apäkä-quenä äpmeñä.

²⁰ He suqä quvqä iqueqä wäunüä-wiyqä äpmapiyänqani, suqä jänänjä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä imiñuwi. ²¹ Suqä he inga imäkmiñuwä iñqe, tängani he womba enyänä. Itanga suqä inga imäkmiñuwä iutanji, nätmätqä ängüänänji äki ämamiñuwäwä? Aanqeqä. Suqä iutanji, ämaqe äpäkonäpu, Goti Iqutä anä mäpmeqä ipnä. ²² He, suqä quvqä iqu guä enqä-pa ekiqiyämiñqä iuta, Goti Iqu hiñuinä eqänäwqatätä, Iqueqä wäunüä-wiyqä äyä epmuatekqeqä. Itanga iutanji, he tängani nätmätqä tä ämeñä. He Goti Iqu enqä-pa, jänänjenä eäpu, Iqueqä qokä-apäkä-quenä äpmeñä. Itanga iutanji, he hänä hea ique-ique pmepñqäuä. ²³ Auä, suqä quvqä imäkätqänuwitanä kimanji, äpäkonäpu, Goti Iqutä anä mäpmeqä iqä iyyi. Inäqe nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta hiñgi änätapätñqe, ii ne hea ique-ique pmeqänqeyi. Hänä-pmeqe, ne Kraisi Jisasi, neqä Naqä Iqutä ämuänqnanä iuta ämetqänju.

7

Kuknuä ktqe, suqä ämanqä iunqä

¹ Nyämaqäüä, he kuknuä-suqenqä näqñqä äñguä metanqä, nyi kuknuä tä, etqä. Ämaqä mapäkonqä häñä yqänä äpmeñuwi, qunä kuknuä-suqeu yäpä imä äpmeñä. ² Inji apäkä qokä-täñi, kiqä qokiqu häñä yqänä äpmamitätqe, suqä qokä-apäkä ämanqä iqu kiqä qokiquesä ämuämuänyenqiyä. Itanqqä-qe, kiqä qokiqu äpäkonätqe, suqä iinjä iqu, apäkä iinjä mämiqä iqanquti, ii iyyqä äwiñqeunä imäkänqiyä. ³ Iinjä etanqqetanji, kiqä qokiqu häñä yqänä pmetanquti, ämaqä hñqu-mända ii meqanqutqe, qu, “Apäkä iinjä, hiñginäwa qanä ikiqiyä” tññqäüä. Iinjä etanqqä-qe, iyyqä qokiqu ae äpäkonätqe, ii suqä iinjä iqueqä yäpä imä mäpmeqä yänqiyä. Inji, ämaqä hñqu-mända inqä ämeqäqe, qu kuknuä iinjä, anqinji matqä ipñqäüä.

⁴ Nyämaqäüä, he iinjä enqä-paniyi. He Kraisi Iqueqä huiwitä ämuänmbiyitani, he äpäkonäpu, kuknuä-suqä iqueqä yäpä inqisa mäpmeqä inä. Ii Ämaqä Hñqu-mända he apäkä enqä-ma emakqä iyi. Ämaqä Iqu, ne suqä äñguä Goti Iqu äwinyänqä iunä imäkquatuñquä iinjqe, qua äptekuwä iuta anqumä ävaukqä Iquvi. ⁵ Ne Kraisi Iqutä mamuänänqä, huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki iminquänqani, kuknuä-suqä ique qätä äwiyanitani, näyaqä huiwä eeqänänqä iunji, äwiñqä quvqe änevauqumuatuqanqgi, ne suqä quvqä imäkätanä, äpäkonatuñquä iunqä watuñquä äpmaminqque. ⁶ Itanqgi täñqanji, kuknuä-suqä ne a nakiqätätñqä iqu, äpäkonätanä ävämenitani, iqueqä yäpä iqi mäpmeqä inu. Iutanji ne wäunjuä imäkätuñque, ii kuknuä-suqä bukä iu äqänänqñqeu qänaknä itanita ma, ii Dñä Äñguä Iqueqä suqä häñju qänaknä itunqä iutayi.

Kuknuä-suqä iqueqä wäunjuñqä

⁷ Itanqga kuknuä-suqä iqu, äwiñqä quvqe ävauqumuatuqanqgi, ne suqä quvqä imäkminquä iinjqe, “Kuknuä-suqä iqu, nätmätqä quvqä, suqä quvqä enqä-paniqä” tatuñquäta? Oeyä, änä matqä yanä. Nyi suqä quvqä äki-äkinqä näqñqä ämakqe, kuknuä-suqä iquesanänji. Kuknuä-suqeuñi, tiññä ätänä. “*Si ämaqä hñqueqä nätmätqä iunji, hiñjuä aowä mäqunquä panä.*”^{*} Iinjä matqä-säpi, suqä iinjä iquenqce, ‘Ii quvqeqe,’ näqñqä maeqä iqäminji. ⁸ Kuknuä-suqeuñi, hiñjuä aowä-qñqänqä ätnänqä iquesanji, suqä quvqä iqu nyaqä kñuä indqänqce, änyivauqumuatätä, nätmätqä kuapänänqñqä hiñjuä aowä qunmqä nyimäkkqe. Kuknuä-suqä iqu, aanqä hiqä-säpi, suqä quvqä iqu, ämaqä ae äpäkonqguwä-pa, yänänänqñqä maeqä hetäninji. ⁹ Kinqanänji, nyi ymeqä wänqä-qunä, kuknuä-suqä iquenqä maqñqä emä, häñä äpmaminqce. Itanqgi qänakñi, nyi kuknuä-suqenqä näqñqä ämamitani, suqä quvqä iqu ävauqanqgi, ga näqñqce, ‘Nyi Goti Iqueqä hiñjuä iqiñi, pizqä-qunjqä’ ämakqe. ¹⁰ Kuknuä-suqä iqu, ämaqeu häñä-pmeqä vätnqä qäyä etanqqä-qe, nyi ique qänaknä vqä iinjä yänänänqñqä maeqä eämä, iquesa äpäkonqñqenqä näqñqä ämakqe. ¹¹ Auä, suqä quvqä iqu, kuknuä-suqä iquesanji, quanqä nyimäkätä, pizqä ämbäkkqe.

¹² Inji kuknuä-suqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqänä etanqgi, itanqga kuknuä eeqänänqä, iu äqänänqä-pqe, Goti Iqueqänänqä eä, ga jänänänqä äñguänänqiyi. ¹³ Inji, nätmätqä äñguänänqä, nyi pizqä ämbäkkqäta? Aanqä hma eä. Inqäqe suqä quvqä iqu, nätmätqä äñguänänqä iquesanji, nyaqä yäpä imä nyimäkätä, pizqä ämbäkkqe. Ii ätimäukqe, suqä quvqä iqu, ätnänqä iqi timäutuñqä diñqeyi. Itanqga kuknuä-suqä iquesanji, suqä quvqä iqu, nätmätqä aanqä quvqänänqñqce, ne näqñqä metuñquä iñqeyi.

Suqä quvqä iquä, mäkä huñqenqä

* 7:7 Anqumä Itmakqä 20:17; Kuknuä-suqä 5:21

¹⁴ Ne tiinjãqã nãqñqeqã. Kukñuã-suqã iqu, Goti Iqueqã Dñã Iquesa äquvepkqe. Itãngi nyi qua täutanunã eãmã, huiwã iqueqã äwiñqã iqu nyimãkqãngi, suqã quvqã iqueqã wãunã-wiyqã hiñgingã yqãnä äpmenã. ¹⁵ Nyi suqã imãkãtñqã diñqe, 'Kiqã quati äkitiyã' tmã itqãñã. Suqã, nyi imãkqãmqã nyinãtanqqã iunji, mimãkqã itñqe. Inãqe suqã, iinqã manyinqã kiinjã qãyã iqãngqã iunji, ii nyi imãkãtñqe. ¹⁶ Inji nyi, suqã manyinqã inqã iqua imãkãtñqe, tiinjã ämãndqueqiyã. Nyaqã kñuã indqãñqã iunji, 'Kukñuã-suqã iqu, äñguãñãñiqã' kñuã änyiyqi. ¹⁷ Iutanji, nyi quvqã imãkãtñqe, ñqã qeqã-quuvqã iutanã ma, suqã quvqã nyaqã yãpã-tãmã äwiñqã iquesa imãkãtñqe. ¹⁸ Nyi nãqñqe. Nãtmatqã äñguãñãñã hui, nyaqã yãpã-tãmñji mãwitqãñã. Nyi, ñqã huiwã iqueqã äwiñqenqã ätqã. Naqã-qaukui, nyi suqã äñgui imãkmqã änyinãtanqqã-qe, qãyunãñji mimãkqã imã. ¹⁹ Suqã äñgui, 'Nyi ii imãkmqãñã' kñuã änyãtñqe, mimãkqã ma itñqe. Itãnga suqã quvqe, 'Ii mimãkqã imqãñã' kñuã änyãtñqã iunji, imãkãtñqe. ²⁰ Inji nyi suqã manyinqã iinqã iqua imãkãtñqe, ii tiinji. Nyi imãkãtñqe, ñqã qeqã-quuvqã iutanã ma, suqã quvqã nyaqã yãpã-tãmã äwiñqã iquesanji.

²¹ Iinjã etãngqetãñji, suqã nyi äminiyãtñqã iquenqe, nãqñqã ae ämakqe. Nyi suqã äñguã imãkmã-tmã iqãngãñji, suqã quvqã iqu yqãñã äpme, hoptãwã änyiyãtñqe. ²² Nyaqã qeqã-quuvqã tãmñji, Goti Hanjuwã Iqueqã kukñuã-suqenqe, kiinjã änyinãtñqe. ²³ Iinjã etãngi, suqã huizi, nyaqã huiwã iutanã eeqãñãñã iu witãngi äqunãñãñã. Suqã iqu, suqã nyaqã qeqã-quuvqã tãmã äwiñqã iquenyqã mãkãñqã itqãñã. Ga iqu, huiwã iqueqã äwiñqã iquesanã quvqã eã, guã äñgiqiyãutqãuã. ²⁴ Yãã oãñã! Nyi hanã-iqã iquesa qui imãknãtqãñã! Huiwã äpãkonqã iunqã ändma äwãtñqã iquesanji, huãtãñji, tqi indmetñqãwã? ²⁵ Nyi Goti Hanjuwã Iquenji, "äñguiqã" ätuãtqãñãñã. Iqu, Jisasi Kraisi, neqã Naqã Iqueqã yãñãñãqñqeta, yãtamãkqã nyiyãñqiyã.

Inji ñqã-nãuãñji, tiinjã äpmenã. Ñqã qeqã-quuvqã imñji, kukñuã-suqã iqueqã wãunjuinã äwiãtñqã-qe, ñqã huiwitãñji, suqã quvqã iqueqã wãunjuinã äwiãtñqe.

8

Dñã Äñguã Iqueqã yãñãñãqñqenqã

¹ Goti Iqu ämaqeu yãtamãkqã iinjã ävãtäqetãñji, qokã-apãkã Kraisi Jisasi Iqutã ämuãññãñuwã iquauñqe, Iqu, "He suqã quvqã imãkqãnguwitanji, hanã-iqã meqãpnuwiqe" matqã yãñã. ² Ii tiinjã etãngiyi. Dñã Äñguã, Kraisi Jisasi Iqueqã wãunã iuta, Hãñã-pmeqã-vqã Iqu, suqã änyã-hãñji imãkãtã, ne suqã quvqã iqueqãtã, äpãkonqã iqueqãtã, yãpã imã guã enqã-pa äpmaminquãngãñji, huãtã änewewqatqkqe. ³ Neqã huiwã iqueqã äwiñqã quvqã iutanji, kukñuã-suqã iu qãñaki qãyunã miqã itunqe. Inji, kukñuã-suqã iqu, huãtã mãnewewqatqã yãñã. Inãqe Goti Hanjuwã Iqu, Iqueqã Ymeqã Iqu, huiwã ne ämenã, suqã quvqã imãkãtunquã-pa ämetã, neqã quvqã huãtã mãnamãutñqã ändowãtãtã, qãyunã imãkkqe. Inji Kraisi Iqueqã huiwã iunji, Goti Iqu suqã quvqã iqueqã yãñãñãqñqeqe, qui imãkkqe. ⁴ Iutanji, ne qãñakñãñji, huiwã iqueqã äwiñqã iunã ma, Dñã Äñguã Iqueqã äwiñqã iunã itãnitãñji, suqã äñguã, kukñuã-suqã iqu ämãñãtquetñqã iunã pmetãtunqe.

⁵⁻⁶ Auã, ämaqã, huiwã iqueqã äwiñqã iunã qãñaki itqãñuwã iqua, qu kñui, nãtmatqã huiwã iqueqã äwiñqã iunã indqãmbu, pãkombnuwi. Itãngi ämaqã, Dñã Äñguã Iqueqã äwiñqã iu qãñaki itqãñuwã iqua, Iqueqã äwiñqã iunã kñuã indqãmbu, hãñã-pmeqetã, äwqã-qeiqi inqetã mapnuwi. ⁷ Ii tiinjã etãngiyi. Ämaqã nãtmatqã huiwã iqueqã äwiñqã iunã kñuã indqãñãtqãñuwã iqua, qu Goti Iqueqã kukñuã-suqã iunji, yãpã iqi mãpmeqã ipiyã iutanji, Iqueqã mãkã-hunqã äpmenã. Qu Iqueqã

kuknuä-suqeunji, qänaknä änä miqä ipnä. ⁸ Ga ämaqä huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki itqänuwä iqua, Iqueni, yeeqä änä miwimäkkqä ipnä.

⁹ Itanji Goti Iqueqä Dnä Änguä Iqu, heyaqä yäpä ingisa äpmeñqe, he qänaknäñji, huiwä iqueqä äwiñqä iunä ma, Dnä Änguä Iqueqä iunä itqänä. Itanga Kraisi Iqueqä Dnä Änguä Iqu, ämaqä hñqueqä yäpä ingisa mäpmeqä enqe, iqu Kraisi Iqueqä ämaqä-qu manä. ¹⁰ Ga Kraisi Iqu, hiyaqä yäpä ingisa äpmeñqe, hiyaqä huiwi, suqä quvqeta äpäkonätñqä-qe, Kraisi Iqu he jänänänñuenä emäkqetani, heyaqä quuvqe, hñjä yqänä äpmeñä. ¹¹ Goti, Kraisi Jisasi Ique qua äptekuwä iuta ävauqumuatkqä Iqu, Iqueqä Dnä Iqu hiyaqä yäpä ingisa äpmeñqe, Iqu Dnä Iinjä Iquesa, Kraisi Ique imäkkqä-pa, heyaqä huiwä äpäkombqä iunji, asä ii hivauqumuatäniqe.

¹² Iinjä iutani, ñqä nyämaqäüä, ne huiwä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä itanä, iqueqä äwiñqä iunä qänaki miqänqä, yänjä qänquatuñque. ¹³ He, huiwä iqueqä äwiñqä iunä qänaki itqänuwä, äpäkombñqäüä. Inäqe Dnä Änguä Iqueqä yänänäñqetä, he suqä quvqä, huiwä iuta timäuqanquwä iquau, pizqä äpäkpqe, hñjä pmapñqäüä. ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqe, ii qokä-apäkä, Dnä Änguä Iqu hänaqä ämotqueqanqä iu qänaknä imipqä iquanänji. ¹⁵ Qokä-apäkä, ämaqä ämiqä hñqueqä wäunui hñgi äwiätqänuwä iqua, quwqä ämiwiätñqä iquenyqä zä itqänä. Inäqe Dnä, Goti Hanjuwä Iqu etapqä Iqu, he zä enyätñqä memäkkqä yänä. Iqu he Goti Iqueqä ymeqä-quenä pmapñqä emäkänä. Ga Iquesani, ne Goti Hanjuwä Iqueni, “Apäqä” ätuätqänu. ¹⁶ Neqä quuvqä imñi, “Ne Goti Iqueqä ymeqä-qunenjqä” kñuä indqänätanqä, Iqueqä Dnä Änguä Iqu asänä änatätäqetani, kñuä iinjä, yänänäñqä inemäkätqäüä. ¹⁷ Ga ne Iqueqä ymeqä-qune eñque, neqä Apiquesa nätmätqä äñguänänji, Kraisi neqä Tasipeputä meniñquä iquneyi. Itanga täñganji, ne täñgähunqe, Iqu ämakqä-pa ämetunquetani, qänakndani, Iqu yoqä naqä äqonqä-pa äqonätanä, quamä äñgui, Iqutä anä pmeniñque.

Qänakñi quamä äñguä pmeqenqä

¹⁸ Nyi kñuä tiñjä änyiyqi. Quamä pmeqä äñguänänjä iitä, yoqä naqä iitäñji, qänaknda ätnänjä iqi änemeniqä iqu, naqänänjä eä, täñgähunqä ne täñgä ämetunque, ämawqätäuniqe. ¹⁹ Nätmätqä eeqänänjä, Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, Iqueqä ymeqä iqune ätnänjä iqi imäkäqumuatänaeyätä, yoqä naqä nätapäniqenqä, qu kiñjä wiñganji, hiñuä äqämbu äwiñjä. ²⁰ Auä, nätmätqä Iqu imäkkqä eeqänänji, qäyunä mäwiqä, qui imäkñätñqä ätimäukqe.* Tä quwqä äwiñqä iuta ma, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä-kiuä imäkqanji, iinjä äwiñjä. Inäqe tiññinqä hiñuä äqämbu äwiñjä. ²¹ Goti Iqu qunji, suqä, pizqä ipu qui imäkñqä yäpä iqisa ewewqatqanquti, qu-pqe, Iqueqä ymeqä iqune äñguä pmeqanqquä-panjä wäpnä.

²² Ne näqñqe. Nätmätqä Goti Iqu imäkkqä eeqänänji, apäkä ymeqä mipñqä iquwä-pa, täñjä wunqanji, zääqä ätqa, täñganqä äpätqänä. ²³ Nätmätqä iinjä iquanä ma, ne-pqe, Dnä Änguä, nätmätqä Goti Iqu änatapäniqä iutanä Kinjanänjä Ique, ae ämakquä-qe, neqä yäpä ingisani, zääqä ätätanä, tiññinqä kiñjä nenqanji, hiñuä äqänänä äpmeñu. Goti Iqu ne Iqueqä ymeqä pmetunquä inemäkätä, neqä huiwi pizqä itä, qui imäkñätqä iuta, anji inetmetä, huiwi huitanä nyatunquä inemäkäniqeyi. ²⁴ Goti Iqu ne hñjä inemäkäqumuatkqanqetani, iunä timäuniqenqä hiñuä äqänänä äpmeñu. Inäqe, ämaqä hñqu, “Nyi nätmätqä huiñqä hiñuä äqänmä äpmeñänä” ätätqe, nätmätqä iinjä änä mämeqä iqenqä näqñqä menä. Ämaqä hñqu nätmätqä ae ämetqe, iqu iñqe hiñuä äqänä mäpmeqä yänä. ²⁵ Itanji neñi, nätmätqä änä mämeqä hñquenqä hiñuä äqänänä äpmeñquetani, iqenqä kiñjä nenqanji, äwqä-qeiqinyä änyanä äpmeñu.

* **8:20** Atamä iqu suqä quvqä imäkkqetani, Goti Iqu iquesä, quäetä, qui imäkkqe. Ipäqäkkä 3:17

²⁶ Asä iinji, ne yänänäqñqä maeqä inque, Dñä Äñguä Iqu yätamakqä äneyätqäuä. Ne tääqä qäyunäñi, äsqüenyqä tqeñqe, maqñqä eänque, Dñä Äñguä Iqu, Goti Iqueni kukñuä maeqä, zääqenä ätuätä, awä nasuiyänä. ²⁷ Itañi Iqu, Goti Iqueqä äwiñqä dunä, Iqueqä ämaqä iqunenyqä iinjä imäkätñqä iutañi, Goti Apiqu, Ämaqä iquneqä qeqä-quuvqä imä hinuä yasämä änaqänätñqä Iqu, Dñä Äñguä Iqueqä kñuä indqänqenqä näqñqä eä.

²⁸ Itañga ne tiññqe, näqñqe. Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä, Iquenyqä kiinjä äwinyätñqä iquau, äñguä iwimäkätñqä iñqe, nätmätqä eeqänäñi, wäunüä anä imäkññqä imäkätqäuä. Ämaqä iinjä iqua, Goti Iqueqä äwiñqe wimeniqä iñqä, tääqä ätuätumakqä iquayi. ²⁹ Iqueqä ämaqä iinjä iquauñqe, Iqu ainqañi näqñqä eätä, atäunüä äväqe, Iqueqä Ymeqä Iqutä asänänjä etañgä, ga Ymeqä Iqueni, kuapänänjä iinjä iquauqä kätequ pmeniqñqä, kñuä guä ämäsäukqe. ³⁰ Itañga ämaqä, Iqu iñqä atäunüä ikqä iquauñi, Iqu tääqä ätuätumakqe. I ätuätumakqä iquauñi, Iqu jänänjä-qua ipñqä iwimäkkqe. Ga iinjä iwimäkkqä iquauñi, Iqu häñä-pmeqä äñguänänjitä, Iqueqä yoqä naqetä, äwikqe.

Goti Iqueqä ämaqeunqä äwiñqeunji, nätmätqä hui hoptäwä miqenqä

³¹ Inji Goti Hanjuwä Iqu iinjä inemäkkqenqe, ne äänä tatuñquäwä? Iqu yätamakqä neyqanqutqe, tqü ämänaqutäutä, nakittqiyätñqäwä? Aanqä eä. ³² Ga Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueni, hanä-iqä wimetñqe, a makiqätqä itä, ne yätamakqä neyätñqä diñqe, mäkä-huñqä iquau äwikqe. Iqu iinjä imäkkqetani, ne näqñqe tiññqä ämetqänju. Iqu nätmätqä eeqänäñi, qäsä hinqi nätapäniqeqä.

³³ Itañi Goti Iqu ne Iqueqänqä atäunüä äneyätä, jänänjune inemäkkqetani, ämaqä kukñuä minetätñqä hñqu, aanqä eä. ³⁴ Ne suqä quvqä iuta kima metuñque, tqü täniqiyä? Kraisi Jisasi Iqu nenyqä äpäkonäqetani, anqumä ävauätä, Goti Hanjuwä Iqueqä hinuä iqi, Yoqä Naqä-tänjä-qu äpme, ne yätamakqä neyätñqä, yatñqä ävätqäuä.

³⁵ Kraisi Iqu nenyqä kiinjä äwinyänqä iunji, ämaqä huätä mänatnämäutñqä hñqu, hmanjqä. Hanä-iqä hui nemeqanqutqä, ä tänjä-huñqä nemeqanqutqä, ññ ämaqä hñqua quvqä inetqueqanqppä, ä buayänqä dä neyqanqutqä, qäkä-määñqä äwa iqanquatqä, nätmätqä quvqä qui inemäkkqanqutqä, itañga änapäsqanqppä iunji, nätmätqä iinjä iqua, Kraisi Iqueqä nenyqä äwiñqä iunji, hoptäwä miqä ipñqäuä.

³⁶ Nätmätqä iinjä nemetñqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiñjä äqänänqä-payi.

“Ne Tqä ämaqä iquneni, qu hea ique-ique pizqä napäkññqä itqänäuä. Qu ne sipsipqä pizqä päsqä dunqänänjä enqä-panä etañgu, hinuä änaqänänäuä.”†

³⁷ Inäqe nätmätqä eeqänänjä iinjä iqua, qäyä änemetqätanqñqä-qe, Kraisi nenyqä kiinjä äwinyätñqä Iqueqä yätamakqeta, ne hämänänä ämäwqätäuque. ³⁸⁻³⁹ Goti Iqu nenyqä kiinjä äwinyätñqenqe, nyi näqñqä tiñjä ae ämenä. Äpäkonqä itä, häñä-pmeqä itä, ynaunjqä iquatä, dñä quvqä iquatä, nätmätqä tännga äwiñqä itä, nätmätqä qänaknda timäuniqä itä, nätmätqä yänänäqñqä-tänjä huižitä, nätmätqä haqä yätutanitä, nätmätqä yäpä butanitä, nätmätqä Goti Iqu imäkkqä huižitäñi, yänänäqñqä maeqä-quayi. Iutani, Goti Iqueqä nenyqä äwiñqä, neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu ämänätquakqetani, qu huätä mandumäkkqä iqäpñqe.

9

Poli iqu, käyämaqä Israitqä iquauñqä, huäqä kiinjä äwunqenqä

¹ Nyi Kraisi Iqueqä ämaqä-qunä emä, quanqä matqä, naqä-qakuänänjä tmqe. Dñä Äñguä Iqu, yätamakqä nyiyqanji, ñqä qeqä-quuvqä imñi, kukñuä tmqä

† 8:36 Apqä Bukä 44:22

itminqe, ii naqä-qakuiqä, näqñqä eqänä. ² Nyi hea ique-iqueni, ñqä äwqä imdani, nyämaqä Israitqä iquauñqe, huäqä kiñä ännätä, qeqä ändätñqe. ³ Kraisi Iqu, nyi Iqueqä ämaqä iuta huätä ännätatätä, ñqä hueqä-himqä Israitqä iquauqä suqä quvqä iutanä kimañi, hanä-iqä ändapätä, nyaqä anji iquau ävätñqenqä tääqä tumqä imäknätqänä. ⁴ Nqä nyämaqä iñä iqua, ämaqä Israitqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunüä itä, Iqueqä ymeqä näwinyänä-qua epñqä itumakqä iquayi. Qunji, Iqu Iqueqä we-hunqetä, yänänäqñqetä, ämotquetä, qutäñi kukñuä guä ämäsäutä, kukñuä-suqetä, suqä Iqueqä yoqä haqeqä mamäuqetä ävätä, ga äñguä wimäkätñqä kukñui, iñqä ätuminqe. ⁵ Qu Aprähämä, Aisakä, Jekopä iquautanä hueqä-himqä etanqä, ga Kraisi Iqu iquautanä ämaqä-qu etñqä äyä ätimäukqe. Kraisi Iqu nätmätqä eeqänänä iu Miqä, Goti etanqä, ne Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatuñqunänäñji. Ii, naqä-qakuänäñji.

Goti Iqueqä kukñuä guä ämäsäukqenqä

⁶ Israitqä kuapänä, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwitani, ne, “Kukñuä Goti Iqu Aprähämä ique ätukqe, qäyu matimäuqä iqueqä” tatuñquäta? Oee. Ii tiññi! Awiqñu Jekopä iqueqä yoqä huizi, Israitque. Mä ämaqä iquesanä eeqänänä iqua, yoqä Israitqä äqonänjuwä-qe, qutanä kuapänäñi, Goti Iqueqä ämaqä Israitqä-qua ma. ⁷ Asä iñi, Aprähämä iqu emakqä eeqänänä iquauñqe, “Iqueqä ymeqä naqä-qakuä iquaeqe” matqä yanqunä. Oeyä. Hiñuiqänäñi, Goti Iqu Aprähämä iqueni, “*Tqä hueqä-himqe, Aisakä iquesanä hipnuwiqä*” ätukqe.* ⁸⁻⁹ Kukñuä iqueqä quati, tiññqä. Ymeqä häñqeqä iutanä ätimäuquwä iqua, qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä manä. Goti Iqu, Aprähämä iquäñi, kukñuä guä ämäsäutä, “*Nyi hea atäunüä ae ikqä ique, anqumä pqañga, Serai ymeqä qokä hñque nyuäniqeqä*” ätukqe.† Iñi, ymeqä kukñuä guä ämäsäukqä iuta ätimäuquwä iqua, Goti Iqu, ymeqä näwinyänä-qua qunänä.

Läpekaqä ymeqä iquaquinqä

¹⁰ Inä ma, Läpeka iinyqä-pqe, kñuä inä indqämbñqe. Iiyqä ymeqä qäyawä iquaqu, neqä awiqñu Aisakä iquesanä ätimäukiñi. ¹¹⁻¹² Iñä etanqä, Läpekai, ymeqä iquaqui maunyqä änä etanqä, iquaqu suqä äñguitä, quvqetä, änä mimäkqä yqänä etanqä, Goti Hanjuwä Iqu Läpekañi, tii ätuke. “*Ymeqä hitmqä iqu, ymeqä qänaki ämisqä iqueqä wäunüä imäkqä pmeniqeqä.*”‡ Iqu ii imäkkqe, ii Iqueqä suqä ämaqä atäunüä ique, hea ique-ique qänaknä iqenqä, ämänätquetñqä iñi. Iqueqä suqä iñi, ämaqeuqä wäunüä imäkqänqä kñuä mindqänqä, Iqueqä äwinqä iutanä, imäkänä. ¹³ Goti Iqueqä bukiñi, tii ätnänqä-payi. “*Nyi Jekopä iquenyqe, aanä kuapänä änyinä, ä Iso iquenyqe, manyinqä yasämä eä.*”§

Goti Iqu, Iqueqä äwinqeutänä ämaqä atäunüä iqenqä

¹⁴ Iñä etanqä ännäandiyä? Goti Iqu Iqueqä äwinqeutänä atäunüä iqenqä, ne ännänyä tatuñquäwä? “Iqu jänäñi mimäkqä itqänä” tatuñquäta? Oeyqä. ¹⁵ Ii tiññi. Goti Iqu Mosisi iqueni, tiññä ätukqe. “*Nyi, ämaqä hñquenyqä qeqä tumuäkmqä nyinqanqutqe, nyi imäkmä. Itanqä nyi, hñquenyqä huäqä nunganqutqe, ii-pqä inä imäkmä.*”* ¹⁶ Iwä Goti Hanjuwä Iqu ämaqä atäunüä yätñqä itäqänqanji, ämaqä iqueqä äwinqetatä, iqueqä wäunüä tnänä iqä itatä, ma, ii Goti ämaqeu qeqä tumuäkmqä Iqueqä äwinqä iutanänäñi. ¹⁷ Ii naqä-qakuinqä mänätquetñqe, Goti Iqueqä bukä iñi, Iqueqä kukñuä, Iqu ämaqä Isipä iu miqä† ique ätukqe, tii äqänä. “*Nyi si ämaqä misñqä äpmuatekikqe, ii Nyaqä yänänäqñqä ämaqeu sita motqeqanqä,*

* 9:7 Ipäqäkqä 21:12 † 9:8-9 Ipäqäkqä 18:10,14 ‡ 9:11-12 Ipäqäkqä 25:23 § 9:13 Malakai 1:2-3 * 9:15 Anqumä Itmakqä 33:19 † 9:17 Ainqanji, Isipä pmeqä iqua quwqä ämiqä naqä eeqänänä iquanqä, “Pero” ätminuwi.

itanğa qu Nyaqä yoqä naqenqä, qua eeqänänjä iu awä tquäpnuwänqä diñqeyi."‡
 18 Iwä ne iutañi näqñqä tii ämenju. Goti Iqu ämaqä äsque-äsque qeqä tumuäkätñqä wiñganğutqe, Iqu ique wimäkänä. Itanğa Iqu ämaqä hñqueä nyuänji woyqä wimäkätñqä wiñganğutqe, Iqu imäkänä.

Kukñuä ktqä, qua-qondenqä

19 Iutañi hesañä hñqu, nyiñi tiñjä dänğuti? "Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä iuñi, hñgisanä ävätä, iqueqenä itñqe, tqukä? Hma naqä-qakui. Inji Goti Iqu nenyqe, 'Suqä quvqä-tänjä-quaiqe' sunqä ätqäwä?" 20 Itanği nyi kimañi, "Ämaqä iquki, si Goti Hanjuwä Iqueñi, suqä Iqu imäkätñqä iuñqe, äkasuwä tutñqe, änäänjukukuä?" ätquä. "Ämaqä hñqu, qua-kuäkä äkitä nätmatqä imäkqanğutqe, nätmatqä iñjä iqu, ämaqä iqueñi, 'Si iñji, sunqä nyimäkinyä?' tuätñqäta?"§ 21 Itanğa ämaqä qua qondä imäkqä iqu, qua hui äkitä, iqueqä äwiñqä dunä, qondä hñquaqu imäkänä. Qondä hñqu, wäunjuä anğuanänjä iuñqe. Itanğa huiziqu, wäunjuä hiñğanğqä iuñqe. Suqä iñji qäyuta, hmanda? Ii, qäyunji.

22 Goti Hanjuwä Iqu-pqe, ämaqä Iqueqä-kiuä imäkkqe wäunjuä huitañä-huitañiñqä atäunjuä itäqanğani, Iqueqä äwiñqeunä imäkänä. Iqu Iqueqä äwqä tnänjitä, yänänäqñqetä, ätnänjä iqi ämotquetñqä äwiñganğqä-qe, ämaqä, iñiñqä atäunjuä ikqä iquauñi, quwqä hñgisanä iqe qäyä hitanği, Iqu äwqä-qeiqinyä änyä, äpakänä anä äpmaka äpätnqe. 23 Iqu iñjä itñqe, tiñiñqeyi. Nätmatqä Iqueqä yoqä naqe motqueqä hävemnäqñqä etanğqenqä, ämaqeunäqñqä vätnqä äwiñgqe. Inji, qua qondä, Iqu qeqä ätumuäkätñqä iqua, nätmatqä anğuanänji mapnuwänqe, näwinyä imäkekqe. 24 Qua qondä qeqä ätumuäkätñqä iqua, ämaqä Iqu tääqä änatätmakqä iquneyi. Ne atäunjuä, Israitqä iquautañä iqunenyä mäneyqä itä, Israitqä qäyä etanği huizitanjä iquau-pqe, qäsä inä ätäukqe.

Hinjuä-tqä iquauqä kukñuiñqä

25 Ii enqä-panji, Goti Iqueqä kukñui hinjuä-tqä Hosiya iqueqä bukä iuñi, tii ätä äqänä. "Qokä-apäkä, Nqä ämaqä mäpmeqä imiñuwä iquauñqe, Nyi, 'Nqä ämaqä-quaiqä' tmniqe. Auä, ämaqä, Nyi qunqä manyiñqä imiñqä iquauñqe, Nyi 'Qunqä änyingiyä' tmniqe."* 26 Itanğa anji, "Nyi, 'He Nqä ämaqä maeqä enäuä' ätkqä iqini, ämaqä asä iqi pmeqä iquauñqe, qu, 'Iqua Goti Hänjä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueqä ymeqä-quaiqä' tpuwiqä.'"†

27 Itanğa Asayä iqu, Israitqä iquauñqä kñuä indqänätä, tääqä yänänäqñqä tiñjä ätkqe. "Israitqä, qu kuapänänjä, hikä weä eqä-huänjä manju äwiñqä-panjä qäyä pmetanğuwä-qe, Goti Iqu qutañi, wänqä hmbunä hänjä pmapñqä itmeniqe. 28 Ii tii etanği. Inğanji Naqä Iqu, ämaqä qua täutañä iquau kukñuä ae ämitkqä du, äpakänä mäpmeqä, qui hämänä imäkänä."‡ 29 Ii Asayä iqu ganä ae ätkqä-panjiyi. "Naqä Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqu, nesani hmbnänjä hui, hänjä pmapñqä hiñuinä mäqunqä-säpi, ne qui eeqänä, anjä-himqä Sotomätä§ Gomoratä qui imäkñguwä-pa, imäkñguaninjqä."*

Jänänjä timäupñqenqe, quuvqä heqiyqä iutanänji

30 Itanji ne änäänjä tatunquäwä? Ne tiñjä tatunqueqä. Israitqä qäyä etanği huizi iqua, qokä-apäkä Goti Iqueqä hinjuä iqi jänänjä timäupñqenqä, yänänäqñqä miqä imiñuwä-qe, qu Goti Iqueqä hinjuä iqi jänänjä ae ätimäukuwiqä. Qu quuvqä heqiyqanğuwitanji, Goti Hanjuwä Iqu, "Qokä-apäkä jänänjä iquaiqä" ätkqe. 31 Inñqe Israitqä iqua, kukñuä-suqä iu qänaknä ipu, Goti Iqueqä hinjuä iqini jänänjä timäupñqenqä, yänä äqänäpiyä-qe, homä yqänä itqanğwi. 32 Iiñi sunqäwä? Qu

‡ 9:17 Anğumä Itmakqä 9:16 § 9:20 Asayä 29:16; 45:9 * 9:25 Hosiya 2:23 † 9:26 Hosiya 1:10 ‡ 9:28 Asayä 10:22-23 § 9:29 Ipäqäqä 19:1 * 9:29 Asayä 1:9

quuvqä heqäpñqenqä kñuä mindqänqä ipu, wäunüä quwqä-quwä imäkäpiyita, hipnuwänqä kñuä ätuqä ämepu, ii itqänjuwi. Inji qu, hikiu äqutäümäupu, äqiyäpäkñguwi. ³³ Ii Goti Iqueqä bukiu äqänänqä-payi. “Häe! Hinüä qumbu! Nyi hikä hñque, Sayonä iunji äseqä. Iqu hikä, qokä-apäki äqutäümäupu qua iqi päkñqä Iquvi. Ämaqä tqu-tqu, Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitanji, äwqä hanjä-iqä mämeqä ipñqeqä.”†

10

Israitqä iquautanä, quuvqä maeqiyqä iquaunqä

¹ Nyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iqua qui mimäkñqänqä, hänjä imäkäqumuatetñqä kiinjä nyinğanği, hea ique-iquenji nyi Iquenyqe, ii imäkätñqä tääqä ätätqänjä. ² Nyi iquaunqä näqñqä ängüänänjä emä, kukñuä awi, tiinjä ätätqänjä. Iqua, Goti Hanjuwä Ique yeeqä wimäkñqä kiinjä winğanği, yänjä äqänätqänjuwä-qe, näqñqä yasämä maeqä inä. ³ Quwqä yänänäqñqä iuta, jänänjä imäkmbñqä kñuä indqänäpu, Iqueqä suqä ämaqeu jänänänjä hipñqä iwimäkätñqenqe, maqñqä epiyitanji, quuvqä maeqiyqä itqänjä. ⁴ Ne näqñqe, kukñuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, kiqä wäunui, Kraisi Iqu qäyunä ae imäkkqe. Inji qokä-apäkä eeqänänji, Iquenyqä quuvqä eqämipqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä hinüä iqinji, ämaqä jänänänjua timäupnä.

Goti Iqu anğu inetmetä, jänänänjä nemäkqenqä

⁵ Mosisi iqu, kukñuä-suqeu qänaknä itä jänänänju timäutñqä iinqe, tii ätätä äqäkqe. “Ämaqä hñqu suqä eeqänänjä iunji qänaknä imitätqe, iqu hänjä-pmeqe, ämeniqeqä.”* ⁶ Itanği ämaqä quuvqä eqiyäpu jänänänjua timäupñqä iqua, Mosisi iqueqä kukñuä täunji qänaknä ipnä. “Si tqä-täuä tii matñqä pa. ‘Qäukuä haqä yätunqe, tqu yäninğäwä?’ ”† Kukñuä haqä yätunqä iqu, ii Kraisi Iqueni, qua täunqä ätuma pñenqeyi. Injäqe Goti Iqu Iqueni ae ändowatkqe. ⁷ “Mä tiinjä-pqä matñqä pa. ‘Ämaqä ae äpäkonğuwä iquauqä anjä bunqe, tqu witñqäwä?’ ”‡ Kukñuä ii, Kraisi Iqueni, qua äptekuwä iuta, anğu ätuma yapñenqeyi. Injäqe Goti Iqu Ique ae ävauqumuatqqe. ⁸ Itanği hui inä tii ätqi. “Kukñui, hesänjä qäqiqi äwi. Hiqä qeqä-quuvqä yäpä imdä, itanğa hiqä manjä iutänjä.”§ Kukñuä ii, quuvqä heqiyqä kukñuä ne awä tii ätuätunquä iiyi. ⁹ Si ätnänjä iqi, “Jisasi Iqu, Naqä-queqä” awä ätuätinä, ga Goti Iqu, Jisasi Ique qua äptekuwiuta angumä ävauqumuatqñqä näqñqä ämetnä, Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä heqiyqanğtqe, Goti Iqu, si qui mimäkñqänqä hänjä imäkäqumuatekiyanä. ¹⁰ Ne Goti Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä heqiyqanğquetanji, Goti Iqu jänänänjune inemäkänä. Itanğa neqä quuvqä heqiyqänqä ätnänjä iqi awä tquanğquati, Goti Iqu, ne qui mimäkñqänqä, hänjä imäkäqumuatänaeyänä.

Israitqä iquatä, huizi iquatä, Goti Asä Iquenyqä quuvqä heqiyäpñqenqä

¹¹ Nätmatqä tənqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätä äyä äqänä. “Ämaqä tqu-tqu Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitanji, äwqä hanjä mämeqä ipñqäüä.”* ¹² Israitqä iqua-tä, ämaqä huizi iqua-tä, asänä epu, eeqänänjä iquauqä Naqe, asä Qäqunänji. Ga yätamäkqenqä tääqä tquanğppqä iquaunji, Asiqu ängüänänjä iwimäkänä. ¹³ Auä, “Ämaqä tqu-tqu Naqä Ique yätamäkqenqä tääqä tquanğppqe, Iqu qu, qui mimäkñqänqä, hänjä imäkäqumuatetñqiyä.”†

† 9:33 Asayä 8:14; 28:16 * 10:5 Hiqäva-imäkkä 18:5 † 10:6 Kukñuä-suqä 30:12 ‡ 10:7 Kukñuä-suqä 30:13 § 10:8 Kukñuä-suqä 30:14 * 10:11 Asayä 28:16 † 10:13 Joeli 2:32

14 Inäqce qu, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwä iqua, yätamäkqenqce, Ique yatnqce, änä wipniqä? Änä maeqä enä. Ga qu, Iquenyqä kuknuä qätä mäwiyqä ikuwä iqua, quuvqce, änä heqäpniqä? Änä maeqä enä. Itanğa ämaqä hñqu, quñi äwimetä awä mätquä yätqce, qu Iquenyqce, qätä änä wipniqä? Änä matimäuqä yänä. 15 Mä hñqu, awä-tqä iquau mändowatqä yätqce, qu äwäpu awi, änä tupniqä? Änä matimäuqä yänä. Iutanji Goti Iqueqä bukä iunji, tii äqänä. *“Ämaqä hñqua kuknuä we-huñqä-täñi äma äpäpu, awä ätuätqäñuwi, ii aañä äñguänäñyi!”*‡

Israitqä iquautañä, quuvqä maeqiyqä iquauñqä

16 Itanji qokä-apäkä kuknuä äñguä we-huñqä-täñi qänaknä ikuwi, eeqänänä-qua ma. Oeyä. Asayä iqu tiñä ätkqce. *“Naqä Iquki, kuknuä ne iquau awä ätuätuñque, quuvqä tqukua eqiyätqäñuwäwä?”*§ 17 I etanğqetani, ne tiñinğce näqñqce. Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätqäñuwi, ii qu kuknuä Kraisi Iquenyqä qätä äwiyätqäñuwä iutayi.

18 Itanji nyi yatnqä tiñä iqä. Änäängä? Kuknuä äñguänänä tä, qu qätä mäwiyqä itqäñuwäta? Oeyä. Qu qätä ae äwiyätqäñuwi. Apqä Bukiunji, tiñä äqänä. *“Iquauqä kukñui, qua äwitqutänqä-pa eqiyqanği, ämaqä eeqänänä qätä ae äwiyätqäñuwiqä.”**

19 Itanğa nyi yatnqä huizi-pqce inänjqä. Änäängäwä? Israitqä iqua kuknuä iñä iqueqä quatinğce, qu änyä maqñqäta? Oee. Kima kinganänä, Goti Iqueqä kuknuä, Mosisi iqu tii äqäkqä iutayi. *“Nyi ämaqä hñgänqä im-imä äpmeñuwä iquautañä hñquau äñguä wimäkqanğqetani, he Goti Iqunänqce, ‘Neqänänäqänä’ ätäpu, äwqä quvqä imbnqäüä. Auä, Nyi ämaqä näqñqä maeqä iñä iquau itmetmänğanji, he äwqä tnänä imbnqä emäkmä.”*† 20 Itanji Asayä iqu-pqce pemänä itä, Goti Iqueqä kukñui, tii ätkqce. *“Ämaqä, Nyinyqä qävqä miqä imiñuwä hñqua, qu Nyi ae ämänqumuakuwi. Nñ, qu ämaqä hñquauñi, Nyinyqä yatnqä mäwqä ikuwä-qe, Nyi Nqä-näuänä, ätnänä iqi ämitquatnğqce.”*‡ 21 Inäqce Goti Iqueqä kuknuä Israitqä iquauñqce, Asayä iqu tii ätkqce. *“Hea quäuqänğa, Nyi qokä-apäkä hñgisänä ipu, Nqä kukñui tuwä ävätqäñuwä iquauñi, anğumä itmamqä nyinğanği, Nqä hipai ävatmiñqce.”*§

11

Goti Iqu, Israitqä iutanjä hui, anği itumakqenqä

1 I etanğqetani, nyi yatnqä tiñä imqce. Änäängä? Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä qokä-apäkä Israitqä iunji, tuwä ae äwikqätanä? Aañä oee. Nyi-pqce, Israitqä iutanjä inänjunji. Nyi nqä-nuänä Aprähämä iqueqä kawiqunä eämä, itanğa awi qu Benjämenä iquesanä hueqä-himqä iqunji. 2 Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä hiñuiqänä a ätäukqä iquauñi, Iqu tuwä hämänä mäwiyqä ikqce.

He kñuä mämeqä inä? Laisa iqu, “Nyi Goti Iqueqä ämaqä yäpakä iqunjqä” kñuä indqänätä, Israitqä iquauqä quvqenqä ätuätä, Goti Iqueni, tääqä yänänäqñqä tii ätukqce. 3 *“Naqä Iquki, qu Tqä kukñui hiñuä-tqä iquau pizqä äpäsäpu, hiqäva-imäkqä ttawi äpnasäpu qui äyä ikimäkikuwi. Itanji tänğanji, nyi tqä ämaqä yäpakä iqunänä, qu pizqä bäkpnqä qävqä täsä änyätqänä.”**

4 Itanji Goti Hanjuwä Iqu iqueni, kuknuä kimanji, äki ätukqenqce, he kñuä mapiyä. *“Nqä ämaqä 7,000, goti quanğä Balä iquenyqä qonjä mäwoktäuqä itqäñuwä iquau, yqänä ämitqänä.”*†

5 Itanğa Iqueqä ämaqä iutanjä hui, inğa yqänä äpmamiñuwä-pa, tänğanğ-pqce, Iqueqä ämaqä Israitqä iquautañä hui yqänä äpmeñä. Ii, ämaqä, Iqu qeqä äwimänätä

‡ 10:15 Asayä 52:7 § 10:16 Asayä 53:1 * 10:18 Apqä Bukä 19:4 † 10:19 Kuknuä-suqä 32:21 ‡ 10:20 Asayä 65:1 § 10:21 Asayä 65:2 * 11:3 1 Ämiqä Naqä 19:10, 14 † 11:4 1 Ämiqä Naqä 19:18

hingi vqeuta atäunuä ikqä iquayi. ⁶ Iqu quñi atäunui, Iqueqä qeqä äwimänätä hingi vqeuta ikqä etanğutqe, ii, Iqu quwqä wäunuiñqä kñuä indqänätä, atäunuä ikqä hmayi. Iqu, quwqä wäunuiñqä kñuä indqänätä, atäunuä ikqä-säpi, Iqueqä qeqä wimänqeta hingi vqe, naqä-qakuä maeqä hitäninji.

⁷ Ii tiinjä etanğiyi. Israitqä iqua, Goti Iqueqä hiñuä iqi jänänänä pmapñqä hänaqenqä, qävqä imiñuwä-qe, mämäqumueqä ikuwi. Iquautañä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ikqä iquanä ämäqumuakuwi. Itanğa huiziqua, iquauqä kñuä iqe, qñqañä enqä-pa yänänäqñqä enätanğı äpmeñä. ⁸ Qu hanjä-iqä iinjä iu äpmeñuwi, ii Goti Iqueqä bukiu tii äqänänqä-payi. “Goti Iqu quñi iwimäkqanğı, qu popo ipu, kñuä mämeqä ipu, ä hiñuä maññqä ipu, qätä mäwiyyä, iinjä ätimäukuwi. Inji qu ii äpmaka äpäñä.”[‡] ⁹ Itanğa ii, Dewiti iqu tii ätätä äqäkqä-payi. “Quwqä ymisañä naqänänä äñqänğani, ii nanuä meqänqä enqä-pa, quwqä-quwä guä äquvänäpu, ä hikiu äqutäümüpu, ga quwqä kimañi, i mapñqä iinjä änyinğı. ¹⁰ Iwä qu hiñuä maññqä ipñqä hea iwimäkiyä. Itanğa hanjä-iqä ämepiyitañi, iquauqä tuwi huakmä näwinyä imbñqä iwimäkiyä.”[§]

Goti Iqu, ämaqä quvqä iquau häñä imäkäqumuatqenqä

¹¹ I etanğqetani, nyi yatñqä tiinjä imqe. Israitqä iqua, Kraisi Iquenqä quuvqä maeqiyqä ipu, quvqä iu äpäknğıwi, hma ekuwäta? Aanjä hma, naqä-qakuä eä. Qu Goti Hanjuwä Ique tuwä äwikuwitañi, Goti Iqu Israitqä qäyä etanğı huizi iqua, quwqä quvqeuta qui mimäkñqänqä, häñä imäkäqumuatekqe. Iqu ii imäkkqe, Israitqä iqua Iquenyqe, ‘Neqänäñiqänä’ ätäpu, äwqä quvqä winyätñqä iwimäkkqe. ¹² Itanğı Israitqä iqua, Goti Ique tuwä äwiyyäpu, jänänänua matimäuqä iqanğuwänğa, Goti Iqu ämaqä huizi iquau suqä anğua iwimäkkqetani, ne tiinjñqä näqñqä ämenä. Israitqä iqua, Ique anğumä hämänänä wimeqanğuwänğa, Goti Iqu iquauñi, aanjä anğuanänjä iwimäkänä.

¹³ Täñğani nyi, Israitqä iqua qäyä etanğı huizi iquenä, etmqe. Jisasi Kraisi Iqu heyaqä awä iqi wäunuä imäkqa uwqämqä äñändowatkqetani, nyi wäunuä iinjä, naqä imäkqa ti peyqämqe. ¹⁴ Nyi nğä nyämaqä Israitqä iquautañä hñqua, Goti Iquenyqe, ‘Neqänäñiqänä’ ätäpu, äwqä quvqä winyätñqä iwimäkätmä, qu qui mimäkñqänqä häñä pmepñqä ätuma pmqä itqänä. ¹⁵ Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquau huätä ändowatätäqänğani, Iqu qua im-imdanjä huizi iquautani, hñquau itmetä, Iqutä naqä-huinyä pmapñqä imäkkqetani, ne tiinjñqä näqñqä menä. Iqu Israitqä iquau yeeqetä anğtu itmetqe, ii Iqu ämaqä, qua äptepqä iuta anğumä ävauqumuatätñqä-panjä iiji.

Kukñuä ktqä, bretqenqätä, zä-olipqenqätä

¹⁶ Qu bretqä imäkäpiyänğani, bretqä kinğanänjä iqueni, Goti Hanjuwä Ique, Iqueqänä hiätñqä vqanğpqe, iutani bretqä huizi iqua-pqe Iquenqänqänä timäupñqäuä.* Ga zä-huki Goti Iqueqänä etanğutqe, kiqä äpa-pqe Goti Iqueqänänänğqe.†

¹⁷ Israitqä Goti Iqu huätä ändowatkqä iqua, qu zä-olipqä anğua iqueqä äpa, Iqu äquakkqä iquayi. He Israitqä iqua qäyä etanğı huizi iquenä, he zä-olipqä quvqä iutañä äpai, zä-olipqä anğua iu äuqänäpu, kiqä äpa huizitä, hukä iqueqä aowi ämepu, anğua eqä-panjä iqueni. ¹⁸ Iinjä etanğı he hiqä-hiuä haqeu ämamäunäpu, zä-äpa Goti Iqu äquakkqä iquau ämäwqätäupñqä iinjä kñuä mindqänqä pambiyä! He hiqä-hiuä haqä mamämbñqä etanğutqe, kñuä tiinjñqä indqämbiyä. He zä-äpa iquenä, hukä iquau aowä mäwqä, hukä iqua, aowä etapätqänäuä.

‡ 11:8 Asayä 6:10; Kukñuä-suqä 29:4 § 11:10 Apqä Bukä 69:22-23 * 11:16 A Täuqä 15:17-21; Esekiyali 44:30

† 11:16 Kukñuä ktqä iquaqi, Israitqä iquau atäunuä vätätñqä iyi. Bretqä kinğanänjitä zä-huki-täñi, Israitqä iquauqä kawukiquayi.

¹⁹ Iutaŋi hesaŋä hŋqu nyiŋi, tiinjä dänquti? “Goti Hanjuwä Iqu, äpa hui äquakkqe, ii nyi quwqä anju tñänqä mamqä iinqeä.” ²⁰ Ii qäyunjqae, qu quuvqä maeqiyqä etaŋgä, Iqu iquaunji äquakkqe. Ga he quuvqä eqiyäpiyitaŋi, änguä äyä äpmeŋäüä. Iinjä etaŋgi, he hiqä yoqe haqeu mämamänqä pambiyä. He ze, tiinjinqä hinyätŋqeä. ²¹ Ii tiinjä etaŋgiyi. Hiŋuiqänäŋi Goti Iqu äpa naqä-qakuänäŋi, hŋgisana iqanqä hiŋuinä mäqunquä itä, äyä äquakkqe. Inji he hŋgisana iqanqppqe, Iqu heŋi hiŋuinä eqänäniqätiyä? Oeyä.

²² Iutaŋi ne Goti Iqueqä suqä änguä itqueqä iinqätä, suqä tñänjä itqueqä iinqätä näqŋqä ämequ. Qokä-apäkä, Iqueqä suqe ävquatämäukuwä iquaunji, Iqu suqä tñänji ämotquakkqe. Inäqe Iqu heŋi, suqä änguä etquakkqe. He Iqueqä suqä iinqä quuvqä heqiyqanqppqe, Iqu änäänä etquaka uwquäniqe. He ii miqä iqanqppqe, Iqu he-pqe i etevämäuniqe. ²³ Itaŋga Israitqä, Kraisi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqanqä, Iqu zä-äpa enqä-pa ae ätävämäukqä iqua, qu quuvqä heqiyqanqppqe, Goti Iqu qunji anji äuqiyeniqe. Iqu quwqä äuqinmitpqä iu anji äuqiyetŋqä iinqe, näqŋqätä, yänänäqŋqätä qäsänue. ²⁴ He näqŋqe. Hiŋuiqänäŋi, heŋi Goti Iqu, zä-olipqä quvqä hŋquesa etävätä, mauqŋqä imiŋuwä änguä ique-mända, äyä euqiyekqe. Iqu wäunjuä naqä iinjä imäkkqetaŋi, Iqu wäunjuä wänqä, zä-äpa Iqu ätäwikqä iqua, anqumä ämetä quwqä äuqinmitpqä iu äuqiyeniqe, änä mimäqä yäniqi? Iqu imäkänä.

Suqä hŋgisana iqenqä qäyä etaŋgi, Goti Iqu qeqä wimänqenqä

²⁵ Nqä nyämaqäüä, he Israitqä maeqä enjuwä iquenä, “Ne näqŋqä naqänänjä-tänuneyqä” kŋuä eyqŋqe, he Goti Iqueqä kukŋuä zä äwiŋqä tquenyqe, näqŋqä mapŋqä änyinji. Israitqä iquautanjä hŋqua, iquauqä kŋuä iqe, qŋqanjä enqä-pa yänänäqŋqä enätanji äpmeŋä. Iinjä etaŋgqä-qe, Israitqä qäyä etaŋgi huizi, Goti Iqu atäunjuä ikqä eeqänänjä iqua, Iquenyqä pqanqppqänqanqä, Israitqä iqua kinjä nämä yqänä pmetpnuwi. ²⁶ Itaŋga hänaqä täutaŋi, Goti Iqu, Israitqä eeqänänjä iquaunji, qu qui mimäqŋqänqä hänjä imäkäqumuateniqe. Ii Goti Iqueqä bukiu tii äqänänqä-payi. “Ämaqä, qui imäknanä-tpu iqanquwä iquau Anqumä Itmeqä Iqu, Sayonä iuta quvepänä. Ga Iqu, Jekopä iqueqä hueqä-himqä iqua, suqä Goti Iquenyqä hŋgisana iqe, huätä vquatämäupŋqä imäkänä. ²⁷ Itaŋganji hea inqanji, Nyi iquatä kukŋuä guä ämäsäutmä, iquauqä suqä quvqe, huätä mamäumqänä.”‡

²⁸ Israitqä iqua, kukŋuä änguä, Jisasi Iquenyqä tuwä wiyqanquwitaŋi, Goti Iqu qunji, Iqu Iqueqä mäkä-hunqä-qua äqunätä, ga he Israitqä maeqä enjuwä huizi iquenä, yätamäqä eyätŋqä äwiŋqqe. Inäqe Iqu Israitqä iquau Iqueqänqä atäunjuä ekqetaŋi, Iqu kukŋuä quwqä kaqä-kawäkatä guä ämäsäukqe, qäyu timäutŋqä wiŋganji, qunqe, Iqu aanjä kiinjä äwinyätŋqä iqua etaŋgä äqunätqäüä. ²⁹ Iqu iinjä-qua äqunäqŋqe, ii Iqu ämaqä, Iqueqänqä tääqä ätuätumetä, nätmätqä äŋgänänäŋi ae äwikqä iquaunqe, qänakŋi, kŋuä hui-mända mindqänqä yätŋqä iiyi. ³⁰ Hiŋuiqänäŋi he Goti Iqueqä kukŋui hŋgisana ikuwä-qe, täŋganji, Israitqä iqua hŋgisana i itqänuwitaŋi, Goti Iqu qeqä wimänqanji i emäkätqäüä. ³¹ Inji Israitqä iqua, kukŋui täŋga tuwä äwiyätqänjuwi, ii Goti Iqu qeqä wimänqanji emäkätŋqä-pa, qunjä-pqe asä inä iwimäkätŋqä iiyi. ³² Ii tiinji. Goti Iqu, ämaqä eeqänänäŋi, Ique hŋgisana itqueqanquwitaŋi, guä äkiqiyäuekqe, ii Iqu ämaqä eeqänänjä iunqä qeqä wimänqanji, änguä itquetŋqä diŋqeyi.

Goti Iqueqä yoqe, haqeu mamäunqenqä

‡ 11:27 Asayä 59:20-21; Järämai 31:33-34 § 11:31 Näqŋqä-tänjä hŋqua, Poli iqu tii ätqiyä ätätkänjä. “Inji Israitqä iqua, Goti Iqu qeqä wimänqanji emäkätqätanqqetaŋi, Iqueqä kukŋui täŋga äwiyätqänjuwi, ii Iqu qunji-pqe asä inä iwimäkätŋqä iiyi.”

³³ Täukue! Goti Hanjuwä Iqueqä kñuä iqä änguänänitä, näqñqä änguänänitäni, aanjä hävemnäqñqä eä. Ne ämaqä-qune, Iqueqä kñuä iwäsäuqenqätä, suqä Iqu imäkätñqenqetä, qäquaquiyqä quatiñqä näqñqä metuñque, änä maeqä iñu. ³⁴ “Naqä Iqueqä kñuä indqänqä iñqe, näqñqä ae eñqe, tqukä? Ä Iqu suqä imäkätñqä iñqe, kñui tqu vätñqe? Aanqe.”* ³⁵ Itanğa, “Nätmatqä hui, Goti Iqu ämaqä ique kima vätñqä iñqe, tqu äwikqe? Aanqe.”† Nätmatqä eeqänäni, Iqu ae ämeqetani, äwa miqä Iquvi. ³⁶ Nätmatqä eeqänäni, Goti Hanjuwä Iquesa ätimäupu, Iqueqä yänänäqñqä iuta äwäka äpäpu, ga Iqueqä näweqä wimänäniqe. Ne Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatuñque. Ii, aanjä naqä-qakui.

12

Goti Iqueqä wäunui, qäyunä imäkatuñqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, nyi Goti Hanjuwä Iqu qeqä kiñänänjä änatmäkätqätanqenqä kñuä indqänätmä, kukñuä yänänäqñqä tiñjä hitmqe. He heqä huiwi, hiqäva enqä-pa, Goti Ique wipiyä. Nyi huiwä pizqä päsqä iñqä maetqä iqä. He häñjä äpmapiyänğanji, qokä-apäkä Iqueqänqänä epu, suqä Iqu äwinyätñqä iunä imäkqäpñqä etqä. He ii imäkäpiyitani, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä naqä-qakuä ämamäutqänjä. ² Itanğa ämaqä, qua täutanä quuvqä maeqiyqä iqua, quwqä suqä duñqä eyqiyäma upñqä, hiñuinä mäquñquä pambiyä. He Goti Hanjuwä Iqu hiqä kñuä indqänqe, änyä-hänjä emäkätñqä, hiñuinä qumbñqeqä. Iutani hiqä suqä-pqe, häñjä inä timäuanä. Iiñä imäkäpiyitani, he Goti Iqueqä äwiñqenqä näqñqä qäyunä ämepu, ga suqe, äñguinqätä, Ique yeeqä wimäkqenqätä, jänänänjä pmeqenqätä näqñqe, ämapñqäüä.

Wäunuä huitañä-huitañä imäkqenqä

³ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta änguä inyimäkätä, wäunuä imäkmqä änändowatkqetani, nyi he eeqä hñqunä-hñqunäni, tiñjä etqä. Si tqä näqñqenqätä, suqenqätä, kñuä indqänätinä, tqä yoqe haqeqä mämamäunqä panä! Si Goti Iqu quuvqä heqiyqä änä-änä äktapkqenqä kñuä indqänätinä, tqä-täuä iuta iwäsändñqe. ⁴ Ne näqñqe, neqä huiwi naqä-hñqunä eäqä-qe, kuapänä äuqätänğawä.* Ga ii äuqätänğuwänqä iqua, wäunuä asitaninä mimäkqä ipnä. ⁵ Ii enqä-pa, ne Kraisi Iqutä ämuänñnquä iqune, kuapänä eanä-qe, Iqueqä huiwä naqä-hñqunä enu. Iwä ne asänäni maeqä eaqä-qe, näueqä imäknätänä, ne hñqunä-hñqunäni, yoqä haqeqä mämamäunqä yatunqeu.

⁶ Itanğa Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, wäunuä huitañä-huitañä imäkatuñquä näqñqe, ne hñqunä-hñqunäni hiñgi änätapkqe. Inji Goti Iqu ämaqä hñque, Iqueqä kukñui hiñuä tuätñqä vqanğutqe, iqu quuvqä heqiyqä Goti Iqu änä-änä äwikqenqä kñuä indqänätä, kukñui iuta awä tuänqiyä. ⁷ Ämaqä tqu-tqu, huiziu yätamäkqä vqenqä näqñqä Goti Iquesa ämetqe, iqu yätamäkqä qäyunänä vänä. Ämaqä, huiziu näqñqä vqenqä näqñqä ämetqe, iqu, näqñqä qäyunänä vänä. ⁸ Ämaqä tqu-tqu, huiziu yänänäqñqä wimäkqenqä näqñqä ämetqe, iqu yänänäqñqä wimäkänä. Ämaqä tqu-tqu, iqueqä nätmatqetä, huiziu yätamäkqenqä näqñqä ämetqe, iqu äwqä hñquaqu änyä, mäwqä yänä. Ämaqä tqu-tqu, huiziu miqenqä näqñqä ämetqe, iqu yänä äqänätä, änguä minä. Ämaqä tqu-tqu, huiziu qeqä tumäqkqenqä näqñqä ämetqe, iqu äwqä yeeqänä itä vänä.

Ne ämaqeu, suqä äñguä itqueqenqä

* 11:34 Asayä 40:13 † 11:35 Jopä 41:11 * 12:4 1 Korinä 12:12

⁹ Hiqä ämaqeunqä enqe, kuknuinä matqä-quenä, aanjä kiinjä enyätņqe. Suqä quvqe, tuwä hämänä äväpu, suqä änguiu, muänmbiyä. ¹⁰ He hņqunä-hņqunäni, quuvqä anä eqiyätqänuwä iquaunqe, kiinjä henganquti, hiqä yoqä haqeu mämamäunqä, huiziuqä yoqe, haqeqä mamäupņqä yänjä qängppņqe. ¹¹ He enyqä miqä ipu, äwqä naqä-qakuä äväpu, Naqä Iqueqä wäunui imäkqäpņqe. ¹² He Goti Iqu ängüä emäkäninqä kņuä indqänäpu, hiņuä äqumbu äpmapiyitani, aquvänä iqäpņqe. Hanjä-iqä emeqanqutqe, äwqä hanjä imbu, yänjänäqņqä tqäuätņqe. Ga Goti Iquenyqä tääqe, mäwquatämäuqä ätqa uwqäpņqe. ¹³ Goti Iqueqä ämaqä hui nätmätqä huiņqä äwa iqanqppqe, he yätamäkqä vqäpņqe. Itanğa ämaqä kiņä-nämđanjä hņqua emeqanqppqe, iquaunji ängüä itqueqäpņqe.

Suqä kima miwitqueqenqätä, asänä pmeqenqätä

¹⁴ Itanğa ämaqä quvqä etqueqanqppqä iquaunji, Goti Hanjuwä Iquenyqä, ängüä iwimäkätņqä tääqä tupņqe. Auä, he Iquenyqä tääqe, Iqu qu qui imäkätņqä ma, ängüä iwimäkätņqä diņqä tupņqe. ¹⁵ Ämaqä aquvänä iqanquwä iquatäni, he-pqe anä iqäpņqe. Itanğa ämaqä kņuä qiyqanquwä iquatäni, he-pqe kņuä anä qäyqäpņqe. ¹⁶ Hiqä-hiuä iwäsänäpu, hņqua yändi, ä hņqua mändinqä mindqänqä pa ipu, eeqänä asänänqe. Inji he “Ne ämaqä naqä äpmeņunä” kņuä mindqänqä pa ipu, ämaqä hiņqinqä äpmeņuwä-pqä iquatä, näueqä imäkņppņqe. Auä, “Ne näqņqä naqänänjä-tänuneyqe,” kņuä maeyqä iquätņqe. ¹⁷ Ämaqä hņqu quvqä etqueqanqutqänqanji, he ique kima mitqueqä pa iqäpņqe. Oeyä. Suqä, ämaqä eeqänäni, “Ii änguiqä” kņuä mapņqe, iunä imäkqäpņqe. ¹⁸ Hiqä-hiuäni, ämaqä eeqänänjä iquatäni, äkasuwä tņqetä, mäkä hunqetä, mimäkqä ipu, äwqä naqä-hņqunä imbņqä yänjä qänganqppu. ¹⁹ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätņqä iuenä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiinjä äyä ätnänä. “*Quvqenqä kimani, ii wäunüä Nqä enqä-qae, quvqä iqanqppqä iquaunji, Nyi kima wimniqeqä.*”† Iutani, hiqä-hiuäni, suqä quvqenqä kima mäwqä pambu. Quvqä etquapqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäni kima mapnuwänqä hiņuinä äqunğa uwqanqppu. ²⁰ Kima miqä ipiyä-qe, tiinjä äqänänqä du ipiyä.

“Sitä mäkä-hunqä iqu, buayänqä dä vqanqutqe, buayä wisņqe. Ä iqu eqänqä wiņganqutqe, eqä iotnä wisņqe. Itani si iqueni ii iwimäkni, iqu womba yänqiyä.”‡

²¹ Suqä quvqä iqu mändi kikittqiyätņqe, si hiņuinä mäqunqä pa. Si suqä ängüä dinä imäkätnä iutani, suqä quvqenqäni mändi kittqätņqinyä.

13

Gapmanqä iquauqä yäpä inğisa pmeqenqä

¹ Ämaqä eeqänäni, gapmanqä iquauqä yäpä inğisa pmetpņqe. Ii tiinjä etanğiyi. Ämaqeu miqänqä yoqä naqe, Goti Iqunä vänä. Ga gapmanqä tänğa ämitqänuwä iquaunji, Goti Iqu yoqä naqä ävätä, äpmuatekqe. ² Iutani ämaqä, gapmanqä iquau hņğisanä itquetqänuwä iqua, ämaqä, Goti Iqu äpmuatekqä iquaunji hņğisanä ävätqänäuä. Ii itqänuwä iutani, kuknuä mitqeu ätimäupu, hanjä-iqä mapnuwä iquayi. ³ Ämaqä suqä ängüä imäkätqänuwä iqua, gapmanqä iquaunqä zä miqä ipnä. Mä, suqä quvqä itqänuwä iquanä, zä ipnä. Inji he hņqunä-hņqunäni, gapmanqä iquaunqä zä enqenqä maenganqutqe, he suqä ängüä dinä imäkqanqppu. Ga iutani iqua, Goti Iqueqä wäunüä-wiyqä he ängüä pmetpņqä emäkqä-qua epiyitani, qu hiqä yoqe, haqeu evauqumuatpņqäuä. ⁴ Inäqe he suqä quvqä imäkqanqppqe, iqua näpqa-hionaqä a äqätätanquwitani, zä kiinjä ipnä. Iqua ämaqä suqä quvqä imäkätqänuwä iquaunji, Goti Iqueqä äwqä tnäni, ätnänjä iqi ämotquepu, hanjä-iqä

† 12:19 Kuknuä-suqä 32:35 ‡ 12:20 Quamä-pmeqä 25:21-22

wipnqä wäunüä-wiyqä iquayi. ⁵ Inji he gapmanqä iquauqä yäpä ingisa pmetpnqe, ii qakui, hnquaquisanji. Hnqu, Goti Iqueqä äwqä tnäni, memeqä iqeyi. Huiziqu, hiqä suqä-iwäsäuqenqä knüä indqänqä iunji, hiqä suqenqä, äwqä hanüä imbu pmapnqeyi.

⁶ Ga quati iquaquisanji, gapmanqä iqua quwqä wäunuinqä mbqä metapnqä etqanquwänqä, he mbqä ätnämäutqänjuwi. Qu Goti Hanjuwä Iqueqä wäunüä imäkqä-qua epu, ämaqeu miqenqä wäunui, hea ique-ique yänänäqñqä ämitqänä. ⁷ He ämeyätqänjuwä eeqänä iquaunji, nätmätqä äki-äkitanji, qäyunä äwipnqe. Auä, gapmanqä iqua wäunüä huitanä-huitaninqä mbqä metapnqä etqanqppqe, mbqä iinj äwipnqe. Ga he, ämaqä tqü-tqueqä yäpä iqi äpmenjuwi, qunji qätä yasämä äwiyäpu, yoqä naqe äwipnqe.

Ämaqñqä äwinqe, kukñuä-suqä huiziu hatñä ququtäuqenqä

⁸ Mbqä-qe, yätamäkqä-qe, ä nätmätqä äki-äkitanä-qe, huiziu kima vqänqe, äpakänä mäwiqä, maqänä qäpu imäkmäutnqe. Inäqe ämaqä huiziuñqä kiinj winqe, qäpu mimäkqä itanä, äpakänä witätñqetani, ne iqa-iqa uwquatuñque. Qakui tiinj etanjiyi. Ämaqä hnqu, hnquauñqä kiinj äwinyätñqe, iqu kukñuä-suqä eeqänänju qänaknä yasämänä itñqä iquvi. ⁹ Goti Iqu kukñuä-suqä Mosisi ique äwikqe, tii äyä ätnä. “Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä pambiyä. He qokä-apäkä huiunji, pizqä mapäsqä pambiyä. Nñ, quwä mämeqä pambiyä. He ämaqä hnquauqä nätmätqenqe, hinuä aowä mäuqänquä ma ipiyä.”* Kukñuä-suqä iinj iquautä, ä huizi iquautä, hatñä ämaququtäutñqä iqu, tiinj. “Tqä-täuänqä äkinyätñqä-panji, ämaqä hnquauñqä-pqe inä äkinga uwquätñqe.”† ¹⁰ Ämaqä hnqu, hnquauñqä kiinj äwinymitätqe, iqu iquaunji, suqä quvqä miwitqueqä yänä. Iinj iqanqetani, iqu kukñuä-suqä eeqänänä iunji, asänqä qänaknä itqäüä.

Qani jänänänä uwqenqä

¹¹ Ne inga-inga äpmaka äpätñqueta tänganqe, he näqñqä enä. He näqñqä ii epiyitani, suqä iinj iqua imäkqäpnqe. Ii he hiqaqä äwinuwita vaupñqänqanji. Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä änyä eqäkquänqanji, Goti Iqu neni, suqä quvqä iuta anji hämänänä inetmeninqä hiunji iqu, kinä-nämä äwäminqä-qe, tänganji, hiunji iqu qäqä ti äpätqäüä. ¹² Hea qäpu hiätñqä itä, zä ävätñqä-panji, ne qua täu äpmenque qäpu hiätñqä itä, Kraisi Iqueqä äpqe qäqiqiyi. Iutanji, hiawiqä iqueqä suqä quvqeuñi, mäkiuta ämäwqätäüätanä, we-hunqä iu pmetunquä näwe imäknatuñque. ¹³ Heawiqä iqueqä suqä hngisanä iqätä, eqä yänänäqñqä änäpu hiqiiyqä iqätä, qanä hinqi ikiqätä, yññä-hiveqä iqua imäkqä-pa iqätä, kukñuä mäkä qäyäuñqätä, hnqueqä äpmeqä iunqä äwqä quvqä inqä iquaunji, ne miqä itanä, suqä jänänä, ämaqä mäptqänqä imäkätqänjuwä-pa imäkquatuñque. ¹⁴ Auä, he huiwä iutanä äwinqe, hui imäupu, Naqä Jisasi Kraisi Ique, gquä quäuqä enqä-pa mipmbnqe.

14

Quuvqä heqiyqä iquauqä suqä iwäsäuqe, Goti Iqunänjqä

¹ Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqe, hanüä eqämipqä iquaunji, he aquv äqänäpiyänqanji, yeeqä vätmänqe. Itanji he qutäni, knüä huitanä-huitanä iunqe, kukñuä mäkä maunqä pambiyä. ² Ämaqä quuvqä yänänäqñqä eqiyätqänjuwä hui, ymisänä eeqänänä änatqänjuwinqe, “Goti Iqueqä hinuä iqini, ii qäyuvqä” knüä ämetqänä. Inäqe huizi-quauqä quuvqä heqiyqe, hanüä etanji, “Goti Iqu, ämaqä

* 13:9 Anjumä Itmakqä 20:13-15,17 † 13:9 Hiqäva-imäkqä 19:18

nanuä änätqänjuwinqe, mäwinqä inä” knuä ämepiyitani, ii manqä itqänä.* ³ Itanga ämaqä, ymisanä eeqänänä änätqänjuwä iqua, ämaqä nanuä manqä itqänjuwä iquaunqe, knuä quvqä mindqänqä ipu, mändi makittqiyqä ipnqe. Ga ämaqä nanuä manqä itqänjuwä iqua, ymisanä eeqänänä änätqänjuwä iquaunqe, iwäsäupu, “Quvqä iqä-quaiqä” matqä ipnqe. Ii Goti Iqu iquaunä-pqe, yeeqä inä vätmakqä iutanji. ⁴ Inji Goti Iqueqä wäunuä-wiyqä iinjä iquaunji, miwäsäuqä panä. Wäunuä-wiyqä iqua, yänänäqñqä tqäutpiyä, ä quanänä päkmbñqäpiyä-täqe iwäsäuqe, quwqä naqä iqunäyi. Itangi quwqä Goti Naqä Iqu, qu yänänäqñqä tqäpñqä wimäkätñqä iqanqgetani, qu pämä yänänäqñqä tqäpnuwi.

⁵ Ga ämaqä hñqua, hiunji hñque hageqä ämamäupu, “Iqu hiunji huizi iquaunji ämawqätäunä” knuä äwiyätqä. I etangi ämaqä huizi iqua, “Hiunji eeqänänä iqua, asänänjiqä” knuä indqänätqänä. Itangi ämaqä eeqänänä hñqunä-hñqunänä iqua, qu knuä hñquaqu mindqänqä, hñquenqänä äñguänä indqämbñqe. ⁶ Ämaqä, hiunji hñque hageqä ämamäutqänjuwä iqua, Naqä Ique yeeqä äväpu, i itqänä. Itanga ämaqä, ymisanä eeqänänä änätqänjuwä iqua, Goti Ique, “änqaiqä” ätuäpiyitani, qu-pqe Naqä Ique yeeqä äväpu, i itqänä. Itanga ämaqä, nanuä manqä itqänjuwä iqua-pqe, Naqä Ique yeeqä äväpu, manqä itqänä. Qu-pqe, Goti Iquenji, “änqaiqä” inä ätuätqänä. ⁷ Ne hänä äpmenquä-qe, ä äpäkonatunquä iquä-qe, neqä-neuäni yeeqä inyatuñquä miqä itqänju. ⁸ Iinjä itunqe, hänä äpmenquä-qe ä äpäkonatunquä iquä-qe, eeqä Naqä Ique yeeqä iwimäkätunquä iinjä itqänju. Inji, ne hänä äpmenquä-qe, ä äpäkonatunquä iquä-qe, ne Naqä Iqueqänänä-quneyqä. ⁹ Kraisi Iqu äpäkonätä, hänä anqumä ävaukqe, ii Iqu ämaqä ae äpäkonjuwä iquaunqätä, hänä yqänä äpmenjuwä iquaunqätäni, Naqä pmetñqä iinjeyi.

¹⁰ Itanga hesanä hui, hiqä tta-tunqäkaunqä iwäsäupu, “Qu quvqä iqä-quaiqä” sunqä ätätqänä? Ga huizi iquenä, hiqä tta-tunqäkaunqä, knuä quvqe indqänäpu, mändi sunqä äkittqiyätqänäüä? Ne eeqänäni, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä mitqeu tqäuaniqueqä. ¹¹ Ii Goti Iqueqä bukä iunji, tiinjä äyä ätnänqä-payi.

“Nyi, Naqä Hea Ique-ique Äpmenqä Iqunä, naqä-qakuä tii etqä. Ämaqä eeqäpnä Nqä yoqe, haqeu ämandnämäupu, qonä nuäktäupnuwänqänäyi. Ga qu eeqänäni, Nyinyqe, ‘Si eeqänänjuneqä Naqä-qukiyqä’ ndpnuwänqänäyqä.”†

¹² Itani eeqänänä hñqunä-hñqunänä iqune, Goti Hanjuwä Ique, suqä eeqänänä imäkätunqe, quatinqä awä tuaninqe.

Hñque, suqä quvqä iu päknätñqä, miwimäkqenqä

¹³ Goti Iqu, eeqänänjune änewäsäuniqä enqä-qae, ne neqä awä iqinjä hñquauqä suqenqä iwäsäutanä, “Quvqä iqä-quaiqä” matqä yatunqe. Ne knuä änyä-hänä tii indqänqatunqe. Quuvqä eqiyätñqä hñqu, ne suqä hui iqanqä änaqänätä, iutanji iqu hikä enqä-pa äqutäumäutä suqä quvqä iu päknqenqe, suqä iinjä miqä iquatuñquä knuä guä mäsauatunqe. ¹⁴ Nyi Naqä Jisasi Iqutä ämuänämmitani, nyaqä knuä indqänqe ätnänä iqi eä, näqñqä äñguä tii ämeqä. Ymisanji, kiqä-kiuä kiyä itmäkñqe, aanqeqä. Iinjä etanqä-qe, ämaqä hñqu, nätmätqä hñquenyqä, ‘kiyä mätqeqä’ knuä vqanqutqe, iquenyqe, ii pmua imäknä. ¹⁵ Si ymisanä hui änätnä, iuta tqä sämaqä hñqueqä quamä pmeqe, qui iwimäkqanqgtqe, ii tiinjä ämotquanä. Si iquenqä aanä yasämä makinqä iqanqiyi. Tqä sämaqä hñquenji, Kraisi Iqu ique anqä itmetñqä ae äpäkonqgetani, si ymisanä hui änätnä, iuta qui miwimäkqä isnä. ¹⁶ Nätmätqä, ‘Ii äñqaiqä’ knuä eyänqä hñquenyqe, he huizi iqua, ‘Iqua quvqä iinjä iqä-quaeqä’ tññqä iwimäkqenqe, quwqä hiñuä iqinjä, suqä ii anqä miqä ipnuwänqä, yasämä iwäsäupu. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu, neqä hänä-pmeqeu ämineyätñqä iunji, ymisanjitä eqetä äñqe,

* **14:2** 1 Korinä 8:1-13 iunji, Polä iqu kuknuä kuapänäni, nanuä qu goti quanqä iquaunqä hiqäva imäkkuwitanä änätqänjuwinqä ätkqe. † **14:11** Asayä 45:23

nätmatqä naqänänjä ma. Kiqä nätmatqä naqe, ne Goti Iqueqä hinuä iqi jänänjä eätanä, äwqä naqä-hnqunä änyanä, ga aquvänä iqä iyyi. Iinjä pmetunqwe, Dnjä Änguä Iquesanä äquvepänä. ¹⁸ Ämaqä hnqwe, suqä iunji qänaknä itä, Kraisi Iqueqä wäunuä imäkqanqutqe, Goti Iqu iquenyqe, aquvänä yänä. Ga ämaqe, 'Iqu ii qäyunä itqänä' knuä indqämbnä.

¹⁹ Iinjä etanji suqä äkiu-äkiutanjä, ne äwqä naqä-hnqunä änyanä, neqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä inemäkätñqä iquaunji, iunä qänaknä iquatuñqwe.

²⁰ He ymisanjä änäpiyä iuta, wäunuä Goti Iqu ämaqä hnqwe iwimäkmitätqä iu qui imäkqanqwe, ii quvqä-qae, iu mimäkqä pambiyä. Ymisanjä eeqänä änguä etanqqä-qe, ämaqä ymisanjä änatäqä iuta huizique quanjä päknätñqä iwimäkätqä iqu, suqä quvqä imäkqi. ²¹ He nanuä änäpiyäu, ä wainqä-eqä änäpiyäu, ä suqä huizi imäkäpiyä iutanji, tqä sämaqä hnqwe quanjä päknätñqä iqe, ii quvqe. Suqä injä iqua mimäkqä iqe, ämäwqätäuänä. ²² Suqä injä iqua imäkqanqwe, "Änguätiyä, ä quvqätiyä-qe," knuä yänänäqñqä äänä eyqe, he hnqunä-hnqunänji, huiziu awä mätquä, Goti Iquenyä tupñqe. Ämaqä, suqä hnquauñqe, 'Ii änguiqä' knuä yänänäqñqä indqänätä, suqä iunä imitätqä iqu, iqueqä äwqä imdanji, iquenji kukñuä mämitqä iqanqgetanji, ämaqä iqu aquvänä yäniqe. ²³ Itanji ämaqä hnqwe, ymisanjä huiunqwe, "Ii änguiqä" knuä yänänäqñqä mäwiyqanji, ique änatqä iqu, suqä iuta hanjä-iqä menä. Qakui tiinjä etanji. Iqu ymisanjä injqe, knuä hnquaqu äme, Goti Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itä, ae ängqä iutanji. Suqä äsque-äsquenqä, Goti Iqu, "ii änguiqä" ätkqenqä quuvqä maeqiyqä itanä, ii imäkqwe, ne suqä quvqä imäkätqänju.

15

Ne yänänäqñqä imäknätanä, äwqä naqä-hnqunä änyanä pmeqenqä

¹ Iutanji, ämaqä knuä iqä yänänäqñqä-tänjä iqune, neqä änenqä iunä miqä itanä, ämaqä knuä iqä yänänäqñqä maeqä iquauqä knuä qämä-qämä iqenqwe, enyqä miqä, yätamäkqä vquatuñqwe. ² Ne hnqunä-hnqunänji, ämaqä quuvqä heqiyqä nesä äpmejuwä iquaunji, yänänäqñqä hipñqä yätamäkqä watunquä injqe, quwqä äwinqä du qänaknä iquatuñqwe. ³ Kraisi Iqu, Iqueqä äwinqä du qänaknä miqä iminjä-pa, ne-pqä inä imäkquatuñqwe. Iqu imäkkqe, ii Goti Iqueqä bukä iunji, Iquenyqä tiinjä äqänänqä-payi.

*"Goti Iquki, ämaqä Si äkasuwä quvqä äktquwi, iquauqä kukñuä quvqe, Nyi-pqe inä änyimetñqe."**

⁴ Goti Iqueqä kukñuä, qu hinuiqänä äqiyekuwa eeqänänji, ne näqñqä nätapätñqä äqiyekuwi. Ga Iqueqä bukä iquesanji, ne pemä itanä yänänäqñqä ätqäuanitanji, Goti Iqu ätkqä-pa inemäkäninjä hinuä äqunanä pmetatuñqwe.

⁵ Ne pemä itanä yänänäqñqä ätqäunqwe, ii Goti Iquesanänji. Nyi Iquenji tääqe, Iqu yätamäkqä heyqanquti, he Kraisi Jisasi Iqueqä suqä iunji, qänaknä ipu, knuä naqä-hnquenyä indqämbñqä ätuätqänjä. ⁶ Ii tiinjñqe. He äwqä naqä-hnqunä imbu äpmapiyitanji, eeqänänji Goti neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Kaniqueqä yoqe, haqeu mamäupñqe.

Kraisi Iqu, Israitqä iquautä, huiziquautä, yätamäkqenqä äpkqe

⁷ Inji Goti Iqueqä yoqä haqeu mamäupñqä dinqwe, Kraisi Iqu eeqänänjuenä yeeqä eyätmakqä-pa, he quuvqä heqiyqä huizi iquaunjä-pqe ii vätmapñqe. ⁸ Kraisi Iquenqwe, Nyi tiinjä etmqwe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, naqä-qakuä etanqqenqä motquetñqe, Iqu kukñuä Goti Iqu, Israitqä iquauqä kaqä-kawäkau ätuätä guä ämäsäukqe, qäyunä imäkätä, iquauqä wäunuä imäkqä-qu ekqe. ⁹ Iinjänä ma, tiinjänqä-pqeyi. Israitqä qäyä etanji huizi iqua, Goti Iqueqä qeqä-imänqwe hinuä

* 15:3 Apqä Bukä 69:9

äqunäpu, Iqueqä yoqe haqeu mamäupnqä diñqeyi. Ii Goti Iqueqä bukä iu tii äqänänqä-payi.

“Tiñä etanji, Israitqä qäyä etanji huizi iquauqä hiñuä iqini, nyi Sinyqä awä ätuätmä, ga Tqä yoqe haqeu ämamäutmä apqä tmqänä.”†

10 Itanğa kuknuä huizi, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tiñä äyä äqänä.

“He Israitqä qäyä etanji huizi iquenä, Goti Iqueqä ämaqä iquatä, aquvänä ipñqe.”‡

11 Itanğa hñqäqisañi, tiñji.

“He Israitqä qäyä etanji huizi iquenä, Naqä Iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä. Ämaqä huiwä huitañä-huitañä änyänjuwä eeqänänjuenä, Iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä.”§

12 Itanğa Asayä iqu-pqe, tiñi inä ätkqe.

*“Jesi iquesañä hueqä-himqä iutani, ämaqä hñqu timäuniqe. Iqu Israitqä qäyä etanji huizi iquau ämininqä iquvi. Ga qu, iqu yätamäkqä väniñqä, hiñuä äqumbu pmepnuwänqe.”**

13 Goti Hanjuwä Iqu, yätamäkqä Iquesa meniñquä hiñuä äqänänä pmetatunquä änavauqumuatqä Iquvi. Nyi Iqueni, he Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitani, äwqä hanjuitä, yeeqä inçetäñi, manğua-mñqä pmetpñqä emäkätñqä, tääqä ätuätqänä. Ga iutani, he Dñä Äñguä Iqueqä yänänäqñqä ämepu, Iqueqä yätamäkqenqä aquvänä ipu, hiñuä äqambu pmetpñqä emäkätñqä, tääqä ätuätqänä.

Poli iqu, huizi iquauqä awä iqi, wäunjuä imäkminqenqä

14 Nqä nyämaqäüä, nyi henyqe, knuä yänänäqñqä tiñä indqänätqänä. He Goti Iqueqä äwinçenqe näqñqä äñguänä ämepu, ämitquatnğpñqä itqänuwitani, suqä äñgui kuapänä itqänä. 15 Itanji kuknuä yänänäqñqä huiñqä, ätnänä iqi henyqä qämqä zä miqä itmä, heyaqä knui ävauqumuatmqä iinçqä ae äqiyqe. Ii Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänçqeuta wäunjuä äñguä tii ändapqçetayi. 16 Iqu, nyi Kraisi Jisasi Iqueqä wäunjuä, Israitqä qäyä etanji huizi iquauqä awä iqi imäkqä-qunñqä, atäunjuä änyikqe. Hiqäva-imäkqä iqua, ämaqeu Goti Iquenyqä ätuma pñqä itqänuwä-pa, Israitqä qäyä etanji huizi iquau ätuma pmqe, Goti Iqueqä kuknuä äñguä we-hunçqä-täñi awä ätuätñqe. Itani, nyi çunji, Goti Ique wimqä ätuma pçanğa, Dñä Äñguä Iqu, iqua Goti Iqueqänänä hipñqä iwimäkqançqçetani, Goti Iqu iquau yeeqä vätumeniqe.

17 Inji nyi Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmä, Goti Iquenyqä wäunjuä ii imäkätñqä iinçqe, yeeqä itmä awä ätätqänä. 18 Nyi nätmätqä huizinqe matqä, wäunjuä Kraisi Iqu, nyaqä hipa iuta imäkätñqençqänä tqämqe. Israitqä qäyä etanji huizi iqua, Goti Iqueqä kuknui qänaknä ipñqä iinçqe, Iqu nyaqä wäunjuä, kuknuitä, yänänäqñqä inyimäkätqäüä. 19 Iqu nyiñi, wäunjuä ämaqä mimäkqänänä imäkmqä yänänäqñqçetä, Dñä Äñguä Iqueqä yänänäqñqçetä, ändapätñqe. Iqu iinçqä inyimäkqançqçetani, nyi Kraisi Iqueqä kuknuä we-hunçqä-täñi awi, Jerusälemäta ti ätqa äwqänjaqänmi, qua naqä Ilirikumä ätimäutmä, iu ätuäkäminçqe. 20 Nyi kuknuä äñguä we-hunçqä-tänä awä ätuätmänçqani, ämaqä, Kraisi Iquenyqä tqançqä qätä mäwiyyä imiñuwä iquau tumçenqä, aanä kiinçqä änyinätqäüä. Ii tiñä etançiyi. Kraisi Iqueä kuknui, hñqu ae ätumitätqeu, nyi asä iu tqençqe, manyinçqä eä. Ii itmi, ämaqä huizi iqu ançqä mätätñqä ipäqäkçeuñi, nyi qäpu mätmqä ençqä-pançqä iinçqe, manyinçqä iqi. 21 Nyi Goti Iqueqä bukä iu ätançqä-pançqä änyinçqä.

“Ämaqä hñqu iquauñi, Naqä Iquenyqä awä motquä imiñqä iqua, Iqueni hiñuä qumbnä. Nñ, Iquenyqä tqançqä qätä mäwiyyä itqänuwä iqua, näqñqä äñguänä mapnä.”†

† 15:9 Apqä Bukä 18:49; 2 Samueli 22:50 ‡ 15:10 Kuknuä-suqä 32:43 § 15:11 Apqä Bukä 117:1 * 15:12 Asayä 11:10 † 15:21 Asayä 52:15

Poli iqueqä qanä wätñqä iinçqä, wäunuä imäkuwiñqä

²² Nyi heñqä äpätmä, hiñuä maeqñqänänä di, wäunuä iinçqä iminçqä iqu, a äñgiqätätñqe. ²³⁻²⁴ Inäqe täñgani, qua eeqänänä ikäminçqä iuñi, anä-himçqä änyä-hänä hui aançqä etañgi, nyi täqini, wäunuä äpakä miçqä imä. Itançga quväukuä kuapänänä iuñi, nyi qua naqä Spençqä iuñqä umqänggani, he emamçqä diñqä kiinçqä änyinätñqe. Nyi kñuä tiinçqä änyiyqi. Spençqä iuñqä äwätmänggani, he ganä hiñuä ämaeqänätmä, hesä wänçqä hmbu äpmetminçqe, aquvänä imä. Itançga ne anä ae äpmentani, nyi Spençqä iuñqä uwqangundqänggani, he nätmätqä qanä ändma wäninçqe, yätamäqä nyipnuwänçqä änyinçgi.

²⁵ Inäqe täñgani, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä ämaçqä yätamäqä ävätmä, anä-himçqä naqä Jerusälemänçqä yämçqä itqänä. ²⁶ Ii tiinçgi. Naqä Iquenyqä quuvçqä heqiyqä, qua naqä Masendoniya iutä, Äkaiya iutä, pmeçqä iqua, iquauqä äwiñqä iuta, mbqä hui aquvä äqiyäpu, Goti Iqueqä ämaçqä, Jerusälemä iu pmeçqä äwa itqänjuwä iquauñqä väwqatpñqä, kñuä guä ämäsäukuwi. ²⁷ Mbqä ii, quwçqä äwiñqä iuta äñguä ävätqänjuwä-qe, qu kimanä-tänä-qua etañgqetani, qäyunä äqiyäpu ävätqänjuwi. Israitqä qäyä etañgi huizi iqua, Goti Iqueqä nätmätqä äñguänänä quwçqä quuvçqä yätamäqçençqe, Goti Iqueqä ämaçqä iquauta ämotaukuwitani, iqua kimani, Iqueqä ämaçqä iu, huiwä yätamäqä ävätqänjuwi, ii qäyunänji. ²⁸ Itançga nyi mbqä, ämaçqä qäyunänä iquau ävätmä, itançga wäunuä ii qäpu ae itmänggani, nyi Jerusälemä ävämetmä, Spençqä timäumçqä äwätmänggani, he ganä emamniçqe. ²⁹ Ga nyi näqñqä tiinçqä ae eqänä. Nyi emamqänggani, Kraisi Iqueqä suqä äñguä wimäqçqe, mançguä nyinätançgi, Iqu he äñguänä emäkänçqiyä.

³⁰ Nqä nyämaçqäüä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquençqätä, Dñä Äñguä Iqu, suqä ämaçqä kiinçqä neñqä änatapqençqätä, kñuä indqämbñqä änyinçgi. Itançgi Goti Iqu yätamäqä nyiyätñqä diñqe, he nyitä Iquenyqä tääqä yänänäqñqä tuatunçqe. ³¹ Ne tääqe, ämaçqä qua naqä Jutiya iu äpmapu, Goti Ique hñgisa itquetqänjuwä iqua, nyi quvçqä mindqueqä ipñqençqä tääqä tuatunçqe. Ga Iqueqä ämaçqä, Jerusälemä iu pmeçqä iqua, nyi mbqä iquau wimçqä äma äpçqe, yeeqä ipu mapñqä, tääqä inä tuatunçqe. ³² Goti Iqueqä äwiñqä iuta, iinçqä iquaqu timäutñqençqä aquvänä itmitani, he emamniçqe. Ga yänänäqñqe, hesä iqi hapä äpmamä mamniçqe.

³³ Goti, äwqä hançuä änyanä pmeçqä nätapqä Iqu, he eeqänänä iquendä pmetäniçqä iinçqä änyinçgi.

16

Poli iqueqä kukñuä, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” ätkqençqä

¹ He neqä nanyi-napi Pipinyqe näqñqä mapñqe, nyi awä äñguä etmçqä. Ii qokä-apäkä, Kraisi Iqueqä yoqençqä anä-himçqä Sençgriya iu aquvä äqänätqänjuwä iquau, yätamäqä vätnçqe, wäunuä-tänçiyi. ² He suqä Goti Iqu, Iqueqä qokä-apäki imäqçäpñqä äwinyänçqä iu qänaknä ipu, apäkä, neqä Naqä Iqutä ämuänñqä iinçgi, yeeqä itmuapñqä änyinçgi. Ga ii, qokä-apäkä kuapänänä iutä, ä nyitä, yätamäqä neyätqätançqä iutani, ii hesa yätamäqä squä-squä diñqä äwiñgçqe, äwiñqänäyi.

³ Itançga Kraisi Jisasi Iqueqä wäunuä nyitä anä iminçquä, Presilaisä, Akuila iqesänji, “Nyi iyaquinyqe, hui mimäuqä inänä” ätkqençqe, tupiyä. ⁴ Nyi hänçqä yqänä pmamçençqe, iyaqu yänä wiçqänä ikiyi. Iinçqä etañgi iyaquini, nyi “äñguiqä” tquançgundi, ga Israitqä qäyä etañgi huiziqua, Kraisi Iqueqä yoqençqä aquvä äqänätqänjuwä iqua-pçqe, “äñguiqä” inä tupñqänäyi.

⁵ Itançga “Qokä-apäkä, iyaquiyqä anä iqi, Kraisi Iqueqä yoqençqä aquvä äqänätqänjuwä iquauñqe, hui mimäuqä inänä” ätkqençqe, iquau tupiyä.

“Nqä näueqä, kiinjä änyinätņqä Epainetusi iquenqä-pqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, ique tupiyä. Qua naqä Eesiya iu pmeqä eeqänänjä iquautañi, iqu-ganä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäqä iquvi.

⁶ “Apäkä, wäunüä tnänjä itä, he yätamakqä eyätņqä, Mäliyanqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, iinjä tupiyä.

⁷ “Nytä, Israitqä iquautañä Andronikusi iqutä, Juniyasäñi, guä pmuateqä anju anä äpmaminquä iyaquinyqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, iyaqui tupiyä. Iyaqu, ämaqä Jisasi Iqu kukņüä awä tuäkiqäpņqä ändowatkqä iquautañä yoqä naqä-tänjä esinyä, nyi Kraisi Ique änyä mamuänñqäñga, iyaqu ganä ämuänñgiyi.

⁸ Itañi, “Ambliatusi, Naqä Ique ämuänñqeta kiinjä änyinätņqä iquenyqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, iqueni tupiyä.

⁹ Huizi, “Kraisi Iqueqä wäunüä nesä anä itunquä Upanusi iqutä, ämaqä nyi kiinjä änyinätņqä Stakusi iqtäñi, iquaquinyqä hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, iquaqui tupiyä.

¹⁰ Itanğa, “Apelesi hanjä-iqä qäyä ämetä quuvqä yqänä eqiyätņqä iquenqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, ique tupiyä.

Ga “Qokä-apäkä Aristombulusi iqueqä anju äpmeņuwä iunqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, quñi tupiyä.

¹¹ Itanğa huizi, “Nytä Israitqä iquautañä Herotianä iquenqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, ique tupiyä.

“Qokä-apäkä, Nasisusi iqueqä anju äpmapu, Naqä Iqutä ämuänñuwä iunqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, quñi tupiyä.

¹² “Apäkä Tripina, Triposa, inäsuaqi, Naqä Ique ämuännyinyä, Iquenyqä wäunüä itqänjiyä inäsuaqinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, tupiyä.

“Apäkä Pেসisi, ne kiinjä änenyätņqä, ga Naqä Iqueqä wäunui, tnänjä itņqä iinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, iinjä tupiyä.

¹³ “Ämaqä, Naqä Iqutä ämuänñä, suqä jänänänjä imäkqä Rupesi iqutä, iqueqä känaisä, imbaqinyqe, hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, tupiyä. Iqueqä känai, ñqä nipai indquaminqä-pa, indquetņqä iiyi.

¹⁴ Itañi “Asingritusi ique, Plegonä ique, ä Hemesi, Patropasi, ä Hemasi iquau, itanğa kätä-känğuaqä iquatä anä äpmeņuwä iquaunqä-pqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, iquau tupiyä.

¹⁵ Itanğa “Pilolonğusi iqutä, Juliyaisä, Neleusi iqutä itanğa iqueqä kasiqisä, ga Olimbasi iqutä, qu Goti Iqueqä qokä-apäkä iquatä anä äpmeņuwä iquaunqe, hui mimäuqä injänä” ätqenqe, tupiyä.

¹⁶ He äminäpiyänğani, Goti Iqueqä ämaqä iquneqä suqä iu quneqä änyäpu, yeeqä itmanğpņqe. Qokä-apäkä qua täunji, Kraisi Iquenqä aquvä äqänätqänuwä eeqänänjä iqua, “Yää neqäüä! Ne henyqä hui mimäuqä injänä” etqä.

Suqä äwimasiyäpu pmeqenqä

¹⁷ Yää ñqä nyämaqäüä, nyi kukņüä yänänäqņqä tiinjä hitmqe. Ämaqä, kukņüä ne ämetqueqanğqueu tuwä äväpu, he awä qäyäpatmbņqä, ä hikä enqä-pa äqutäümäpu, suqä quvqä iu päkmbņqä emäkanä-tpu iqanğuwä iquaunqe, hiqä-hiuä anğuanä äminyäpu, äwimasiyäpu, heqäqi pmapiyä. ¹⁸ Ämaqä iinjä iqua, neqä Naqä Kraisi Iqueqä wäunüä mimäkqä ipu, qänaknänji, iquaquä huiwä iunğänä itqänjä. Itanğa iqua kukņüä äwi-iqetä kukņüä aowitä ätuäpu, ämaqä kukņüä iinjñqä anğua miwäsäuqä iquaquä kñui, qäyasäqi ätuma äwätqänjä. ¹⁹ He Naqä Iqueqä kukņuinğqä qänaknä anğua itqänjuwinqe, ämaqä im-imñä iqua näqñqä enä. Iinjqe, nyi henyqä aquvänä itmä-qe, he nätmatqä anğuinqe näqñqä yasämä ämepu, nätmatqä quvqeunji squä-squä hui, he täka maemäkqä yätņqä änyinği. ²⁰ Itanğa

Goti äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu emäkqan̄gi, he Setänä iquen̄i, heqä yukitā qonjuämä ipu, sisevqukuä imäkquwä-pan̄i, iquen̄i mändi ii kittqäp̄n̄qe.

Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imän̄qeta, he änguä hin̄gi emäkquät̄n̄qä änyin̄giyā.

Huizi iquauqä kuk̄nuä, “Henyqä hui mimäuqä iqunä” ätkuwin̄qä

²¹ Nyitä wäun̄uä anä itqän̄ueä Timoti iqu, “Nyi henyqe, hui mimäuqä in̄änä” etqi. Itan̄ga n̄qä hueqä-himqä iquautan̄ä iqua, Lusisi iqtä, Jesonä iqtä, itan̄ga Sosipate iqtä, anän̄ji.

²² Nyi Tetiyusi, Poli iqueqä man̄ä iuta ämetmä, tuwan̄uä tä äqiyät̄n̄qä iqunä, nyitä hesä, Naqä Ique ämuän̄n̄aun̄quen̄qä kn̄uä indqän̄ätmä, “Nyi henyqe, hui mimäuqä in̄änä” etqä.

²³⁻²⁴ Gayusi, iqueqä an̄ä täu nyi ämin̄iyät̄n̄qä iqu, “Nyi henyqe, hui mimäuqä in̄änä” etqi. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqen̄qä aquvā äqän̄ätqän̄uwä iqua, iqueqä an̄ä täu äqän̄ätqän̄ä.

An̄ä-himqä täu miqän̄qä mbqä ämit̄n̄qä, Erastusi iqu-pqe, “Nyi henyqe, hui mimäuqä in̄änä” etqi. Itan̄ga neqä neyämäqä Kowatusi iqu anän̄ji.

Goti Iqueqä yoqe, haqeu mamäuqen̄qä

²⁵⁻²⁶ Goti Hanjuwä Iqu, he pämä yän̄än̄äq̄n̄qä tqäp̄n̄qä qäyu emäkän̄qiyä. Ne kuk̄nuä änguä we-hun̄qä-tän̄i, Jisasi Kraisi Iquen̄qä awä tuätqätan̄gua, Iqu ii emäkätqäuä. Hin̄uiqän̄än̄i, kuk̄nuä änguä tä, Goti Iqtä zä äpakänä äwämin̄qä-qe, tän̄gan̄i ätnän̄ä iqi ämaeqiyä. Auä, Goti hea ique-ique pmeqä Iqu änatqan̄gi, ne tuwan̄uä hin̄uä-tqä iqua äqäkuwiu awä ätätun̄que. Ga iutan̄i, ämaqä huiwä huitan̄ä-huitan̄ä in̄qä iqua, Jisasi Iquen̄yqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä kuk̄n̄ui qänaknā ip̄n̄qä in̄qe, kuk̄nuä zä äwämin̄qen̄qä näq̄n̄qä ae ämequwi. ²⁷ In̄i Jisasi Kraisi Iqu yätamakqä neyqan̄qä iutan̄i, ne Goti Kiqä-kiuänä Näq̄n̄qä Eeqän̄än̄ä-tän̄ä Iqueqä yoqe, hea ique-ique haqeu mamäuquatan̄que. Ii naqä-qakui.

Tuwanuä, Poli iqu kinġanä 1 Korinä pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hiŋuiqänġä iquvi

Poli iqu qua täu äpmaminġanġanġi, anġä-himqä Korinä, ii naqä eä, qua Äkaiya iuvi. Äkaiya, ii Grikä iquauqä qua naġänänġä-tänġä inġiyi. Jisasi Iqueqä kuknuä anġui, anġä-himqä Korinä iunġi, Poli iqu-ganä awä ätuminġe. Itanġa qokä-apäkä iqisanġä hġqua, iqueqä wäunüä iuta, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqenqä aquvä qämbnġä ipäqäkuwi. Inġe Poli iqu iquau ävämetä, wäunui hġgi-mända yätnġä uwqanġa, hanġä-ique quuvqä heqiyqä Korinä iu aquvä qänätqätanġuwä iquau äwimakqe. Inġä etanġi Poli iqu tuwanuä tä, qunġi knüä iqä anġuä ävätä, quwqä hanġä-ique jänä iwimäkätnġä äqäkqe.

Ämaqä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänġä Korinä iu pmetanġuwä iquauqä quuvqä heqiyqe, hanüä witanġi, quwqä suqä anġui qui imäkġnġä inġe, Poli iqu äwäwa kiinġä iminġe. Iqu kuknui, qokä-apäkä ämanänġuwä iqua, suqä jänänġi imäkäpu pmapnġä inġä ätätä äqäkqe. Ga Dnġä Anġuä Iqu, quwqä qanġä uwqeunġi, jänä iwimäkätnġä hiŋuinä mäqunquä iqanġppqe, hanġä-ique wimeqä inġä ätätä äqäkqe. Huizi, Goti Iqueqä yoqä hageqä mamäupnġä suqä anġuanänġi imäkqäpnġä inġetä, Dnġä Anġuä Iqu näqġnġetä, yänänäqġnġetä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänġä iquau hiŋgi vätnġä inġetä, ätätä äqäkqe. Inġi yäpaki, iqu ämaqä ae äpäkonġuwä iqua, anġi vaupnuwä inġä äqäkqe.

Korinä pmeqä iqua, hanġä-iquä huitanġä-huitanġä ämaminuwinġe, Poli iqu kuknuä anġui ätuätä, qu Goti Iqueqä äwinġä inġä ätnänġä iqi näqġnġä mapnġä, yätamäkqä äwikqe. Bukä tqesanġä saptä 13 iquenġe, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänġä kuapänänġi, kiinġä äwinyätqäüä. Iqinġi Poli iqu suqä ämaqeunġä äwinġä iu-tanġinġä ämotquakqe. Goti Iqu nämatqä anġui qokä-apäkiu ävätnġä iutanġi, suqä ämaqeunġä winġe, kinġanänġä eä, huiziunġi ämäwqätäüä.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli iqunä äqiyqä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä äwinġä dutanġi, tääqä ändätmetä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunüä imäkqämqä änändowatkqä iqunġi. Itanġa Sostenisi, neqä neyämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä anä eqiyätunquä iqu, nyitä anä äpmeŋue. ² He anġä-himqä Korinä iu äpmapu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänġuwä iquenyqä äqiyqä. Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä ämuänmbu, Iqueqä qokä-apäkänä pmetpnġänä emäkkqe. Hesä, ämaqä eeqäpnänġä im-imä äpmakäupu, Jisasi Kraisi Iquenyqä tääqä ätätqänġuwä iquatä, eequenä Iqueqänänġä emäkkqe. Jisasi Iqu, neyaqätä, quvaqätä, Naqä inänġä-quvi. ³ Neqä Goti Apiqutä, itanġa Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuta hiŋgi etapäsinyä, äwqä hanüä imbu pmetpnġä emäqġinyä.

Poli iqu, Goti Ique “anġuiqä” ätukqenqä

⁴ He Kraisi Jisasi Iqutä ämuännätanġuwitanġi, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi etapätġä inġe, nyi Iqueny, “Anġuiqe” hiunġi ique-ique ätuätqänġä. ⁵ He Kraisi Ique ämuännätanġuwitanġi, Goti Hanjuwä Iqu he äwa miqänġä nämatqä aanä kuapänä etapätqätanġqetänġi, näqġnġä anġuanänġä-tänġä epu, kuknui awä iinä ätätqänġä. ⁶ He inġä imäkätqätanġuwitanġi, Kraisi Iquenyqä kuknuä ne awä etätunquä di, hesänġi häukuä witanġqe äyä ämotquetqäüä. ⁷ Iutanġi tanġanġi, he neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anġumä quvepġenqä hiŋuä äqämbu äpmapiyanġanġi, wäunüä imäkqenqä

näqŋqe, Goti Hanjuwä Iqu quuvqä imnä vqetanji, he hŋquenyqä äwa miqä pmetpnä. ⁸ Iqu aŋgumä äpätqäŋganji, he quvqä maeqä pmetanŋppi eqänäniŋqä diŋqe, he quuvqä yänänäqŋqä eqäka wätqätanŋppi yätamäkqä eyqa uwquänä.

⁹ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutäni ämuännanä asänä pmetaniŋquä ae ätänaikqä eänque, mänävquatämäuqä itä, Iqueqä ätätqä du qäyunä imäkäniqe. Goti Hanjuwä Iqu iinjä imäkätqätanŋqä iunqe, nyi Iqueni, “Äŋguiqe” hiunji ique-ique ätuätqänä.

Qu awä äpatŋguwiŋqä (1:10-4:21)

Ämiqä huitanä iquauŋqä, kukŋuä mäkä huŋqenqä

¹⁰⁻¹² Nqä nyämaqäuä, ämaqä, Kloisä iiyqä aŋju anä äpmeŋuwä hui henyqe, tii ändquwi. “Ämaqä ii, qu äkasuwä ätnäpu iväqämbu äpmapiyitani, hŋqua tiinjä ätätqänäuä. ‘A, ne kukŋuä qäte, Poli ique wiyanqunä!’ Itanŋa hŋqua, ‘Iyääi, ne kukŋuä qäte, Apolosi* ique wiyanqunä!’ Itanŋa hŋqua, ‘Isäi, ne kukŋuä qäte, Pitä ique wiyanqunä!’ Itanŋa hŋqua, ‘Oeyä, ne kukŋuä qäte, Kraisi Ique wiyatunqueqä!’ ätätqänäuä.” He iinjä itqänuwiŋqe, nyämaqäuä, nyi neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yoqeta, maŋä yänänäqŋqä tiinjä etqä. Mikakä ätnäpu, ioktämäkmbu mäpmeqä, äwqä naqä-hŋqunä iŋqä äpmapu, kŋui naqä-hŋqunä indqänäpu, nätmätqä eeqäpnänä imäkäpiyä iunji asänä imäkqanŋpiyä.

¹³ Kraisi Iqu naqä-hŋqunä enqe, he iinjä ändumäkmbu äpmeŋuwi, äänä etanŋgiyi? Ä Poli iqunä heyaqä quvqenqä zä-huätati äunätmä äpäkonŋqätanä? Aanqeä! Ä he asŋä ämakuwi, Poli iqunäuä yoqeta ämakuwätanä? Oeyä! ¹⁴⁻¹⁵ Nyi asŋi, Klispuisi iquesä, itanŋa Gayusi iquesänä äwqäkqeä. Itanŋa huiziquenä, nyita mämeqä ikuwä imŋi, täŋganji, ämaqä hui, “Ne asŋi, Poli iqu iqueqä yoqeta änaqäkqetanji, ique qänaknä ävätqänunä” matqä ipnä. Iiŋqe, Goti Hanjuwä Iqueni, “äŋguiqä” ätuätqänä. ¹⁶ A! Nyi Stepanasi iquesä ämaqä iqueqä aŋju anä äpmeŋuwä iutänä äwqäkqe. Inäqe, nyi asŋi, ämaqä hui-pqä inä äwqäkqäti, mäwqiyqä ikqäti? Nyi maŋqe.

¹⁷ Nyi ämaqä kuapänä asŋä maqiyqä ikqe, ii tiinjinqe. Kraisi Iqu, nyi ämaqä asŋä qäyäkqämqä mänändowatkqä ikqe. Iqu nyi, Iqueqä kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänji, awä täkiqämqänä änändowatkqe. Itanŋa kukŋuä iinjä iqueni, awä ätätmänŋganji, ŋqä kŋuä iutanji, kukŋuä äŋguä äwi-ique ämetmä, matqä itqänä. Nyi kukŋuä iinjä, ŋqä kŋuä iuta tqä-säpi, Kraisi Iqu zä-huätatä äunŋqenqä kukŋui, yänänäqŋqä maeŋqä qui imäkqämniŋji.

Goti Iqueqä yänänäqŋqetä, suqä kŋuä äŋguä iwäsäuqetanji, ii Kraisi Iquvqä

¹⁸ Zä-huätatä iquenqä kukŋuä awä tqanŋqe, ämaqä qui hämänä imäkmbnuwänqä äpmeŋuwi, qu qätä äwiyäpiyi, ii nätmätqä hiŋŋinqä enqä-maŋä etanŋgi, äqunätqänä. Inäqe ne ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qui mimäkŋqänqä änyä-hänä inequmuatätŋqä iqune, kukŋuä iinjä, Iqueqä yänänäqŋqä, aŋgumä änävauqumuatätŋqä etanŋgi, äyä äqunätqänu. ¹⁹ Ämaqä, “Kukŋuä ii, nätmätqä hiŋŋinqeqä” ätätqänuwä iquauŋqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kukŋuä tiinjä äqänä äwi.

“Nyi ämaqä, äŋguä iwäsäuqänqä näqŋqä-tänä iquauqä näqŋqä ii, nätmätqä hiŋŋinqä enqä-pa imäkmä. Ämaqä, kŋuä qeiqinyä indqänäpu, ‘Iinjä imäkänä’ tqä iquauqä kukŋui, häukuä mäwiqä yätŋqä imäkmä.”†

²⁰ Itanŋi ämaqä äŋguä iwäsäuqänqä näqŋqä-tänä iqua, änäänqe? Ämaqä kukŋuä-suqenqä näqŋqä iquauŋqe, äänä tmqäti? Ämaqä, kukŋuä äŋguä ätuäpu, huizi iquauqä kŋui mändi äkittqiyqä iquauŋji, squä wimenquti? Quwqä näqŋqä äŋguä

* 1:10-12 Wäunŋuŋqä 18:24-19:1 † 1:19 Asayä 29:14

iinji, Goti Hanjuwä Iqu hinginjqä imäkquänä. ²¹ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä suqä knuä änguä iwäsäuqä iutanji, tiinjä imäkkqe. Ämaqä qua iutanjä iqua, iquauqä änguä iwäsäuqänjqä näqñqä iutanji, Goti Hanjuwä Iquenyqe, näqñqä maeqä itpnä. Itanqa Iqu tiinjänjqä-pqä inä äwinyä. Kraisi Iquenyqä kukñuinjqe, hñqua hinginjqä qäyä äqunätqätanquwä-qe, ämaqä suqä quvqä imäkmitpqä hñqua, kukñuä iinjä iquenyqä quuvqä heqiyqanquwä iquaunji, Iqu qu qui mimäkñqänjqä, hänjä imäkäqumuatequänä. ²² Quuvqä heqäpnjqä diñqe, Israitqä iqua, nätmätqä yänänäqñqä ämaqä mimäkqänänjä di-ganä hinuä qumbñqä äwinyä. I etanji Israitqä qäyä etanji huizi iqua, qu knui-ganä, “Ne kukñuä, änguä iwäsäuqänjqä näqñqä-tänji, tännga äwiyätunjqe” mapñqä äwinyä. ²³ Inäqe, ne kukñuä awä ätäkitunjqe, ii Kraisi Iqu zä-huätati äunjqä iinqeyi. Iqu iinjä imäkkqä iinqe, Israitqä iqua, yänänäqñqä maeqä äqumbiyitanji, quuvqä maeqiyqä iquayä. Itanqa huizi iqua, qu kukñuinjqe, “Qäyunänjä hma eä, qäyasäqinjqä” indqänätqänjuwitanji, quuvqä maeqiyqä iquayä. ²⁴ Inäqe, Israitqä hñqunesä, huizi iquautanjä hñquatä, ne Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqänjqä tääqä ae änatätmeqä iqune, Kraisi Iqueqä zä-huätati hñqenjqä qätä äwiyanitani, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenjqätä, änguä iwäsäuqänjqä näqñqenjqätänji, näqñqä ämetqänju. ²⁵ Quuvqä maeqiyqä iquauqä knui, quvqä eänqe, tiinjä hitanjiyi. Hñqua knui, “Goti Iqueqä näqñqä hui, qäyunänjä hma eä, qäyasäqinjqä” indqänätqänjuwä-qe, iinjä ma, Goti Iqueqä näqñqä iinji, ii ämaqeufe, ämawqätäuä. Itanqa hñqua knui, “Goti Iqueqä wäunjuä imäkkqä huiunji, Iqu yänänäqñqä maequeqä ämänätquenä” indqänätqänjuwä-qe, iinjä ma, Goti Iqueqä wäunjuä iinji, ii ämaqeufe yänänäqñqä iunji ämawqätäuä.

²⁶ Nqä nyämaqäuä, Jisasi Iqu tääqä mänatqännga, ‘Äänä-äänä äpmaminquätiyä’ tpu, knuä indqämbu. Kuapänänjä hñquenä, ämaqä qua iutanjä iuqä hinuä iqinji, näqñqä maeqä pmetanqä, kuapänänjä hñquenä yoqä naqä maeqä pmetanqä, itanqa kuapänänjä hñquenä, taqä-tawäka yoqä-maequa epu, eämeqanqä äpmaminjuwi. He hinginjqä iinjä pmetanquwä iutanjä iquenä, tääqä äyä etätmakqe. ²⁷ Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä knuä qäyasäqi meqä iquautä, yänänäqñqä maeqä, hanjuä iquautä, atäunjuä ikqe, ii, Iqu ämaqä qua iutanjä näqñqä kuapä-tänjä iquautä, yänänäqñqä-tänjä iquautä womba vätnjqä iinqeyi. ²⁸ Itanqa Iqu atäunjui, ämaqä yoqä maeqä iquautä, ämaqä, qua iutanji quvqä enqä-panjä imäkätqänjuwä iquautä, äyä ikqe. Inji näqñqetä, yänänäqñqetä, yoqä naqetänji, ämaqe, ‘Nätmatqä iinjä iqua yätamäkkqä neyänqiyä’ knuä indqänätqänjuwä-qe, Iqu nätmätqä iinjä iqua, hinginjqä enqä-panjä imäkätñqä iinqe, ämaqä hinginjqä hñquau atäunjuä ikqe. ²⁹ Goti Iqu iinjä imäkkqe, ii ämaqä hñqu, Goti Iqueqä hinuä iqinji, kiqä yoqe haqeu mämatnämäunjqä iquätñqeyi. ³⁰ Goti Iqu he tääqä i etätmakqetanji, Kraisi Jisasi Ique ämuänñänjä. Itanqa Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä änguä iwäsäuqänjqä näqñqenjqä Ämänätqueqä-qu eqäqe. Itanqa Iquesanji, Goti Iqu, ne Iqueqä hinuä iqinji jänänänjä inemäkätä, Iqueqänqänä atäunjuä äneyätä, itanqa qui imäkñqä iuta anji inetmeqe. ³¹ Inji ne Goti Iqueqä kukñuä iunji, tii äqänänjqä-pa imäkquatunjqe.

“Ämaqä yeeqä itä, ‘Nyi iinjä-iinjä iqnjqä’ ätätäqä iqu, ‘Ii, Naqä Iqu e inyimäkkeqä’ tätñqe qä.”‡

2

Jisasi iqu, zä-huätatä äunätä, äpäkonqenjqä

¹ Nyämaqäuä, nyi he emetmä, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä zä äwinjqä awä etätmänqanji, nyi kukñuä äwi-iqetä, kukñuä yänänäqñqä ämaqä, änguä iwäsäuqänjqä näqñqä-tänjä iqua ätätqänjuwitä, maetqä ikqä eä. ² “Nyi iquaunji,

‡ 1:31 Järämai 9:24

kuknuä awi, nätmatqä huitañä-huitañiqä qäyä eänä ätätmä, Jisasi Kraisi Iquenyqätä, ä zä-huätati äunätä äpäkongqenqätänä ätumuä” kñuä indqänätmitañi, awä äyä etkqe. ³ Nyi hesä anä äpmamängañi, yänänäqñqä maeqä eämä, zä itmä, yäunuä-yäunuä-pqe kiinjä änyinminqe. ⁴⁻⁵ Itanga nyi Jisasi Iquenyqä kuknuä etätmängañi, he Iquenyqä quuvqä heqäpñqe, ämaqeugä näqñqä iuta ma, Goti Iqueqä yänänäqñqä iuta, heqäpñqenqä änyinqqe. Inji nyi ñqä näqñqe ämetquetmä, he kñuä indqänqä tñänqä emäkmqä ma, Dñä Äñguä Iqutä, Iqueqä yänänäqñqetä, ämetquayñqä awä etkqe.

Dñä Äñguä Iqu, äñguä iwäsäuqänqä näqñqe Vqä-quvi

⁶ Äñguä iwäsäuqänqä näqñqe, ne ämaqä quwqä quuvqä heqiyqe, yäuä ae ikqä iquauñi, awä ätuätunqe. Näqñqä ii, ämaqä qua täu tänga äpmeñuwä iquauqetä, ä qua täu miqä, Goti Iqu hinqi iwimäkätñqä* iquauqetä, asänä hmanji. ⁷ Näqñqä ne kuknuä awä etätunqe, ii Goti Iqueqä eä, zä äwäminqä iiji. Näqñqä iquesañi, qäukuä qua mimäkqänga, Goti Iqu, ne Iqutä qäukuä yäñi anä pmeniquä diñqä, atäunuä ae ekqe. ⁸ Näqñqä iinqe, ämaqä qua täu miqä iqua, maqñqä emiñuwi. Qu näqñqä hiqä eqe, Naqä Aanä Yänänäqñqä-tängä Iqueni, zä-huätati maueqä iqäpninji. ⁹ Iqua maqñqä emiñuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iuñi, tiñi äqänä äwi.

“Nätmatqä, ämaqe hiñuä mäquñquä imiñuwä, ä qätä mäwiyqä imiñuwä, ä quwqä kñuä yändqänqä imnä kiuä mäwimeqä imiñqä ii, ii nätmatqä Goti Iqu ämaqä Iquenyqä wiñgänqä iquauñqä näwinyä ekqä iyyqä” äqänä.†

¹⁰ Goti Hanjuwä Iqueqä näqñqä zä äwäminqä iiji, Iqueqä Dñä Äñguä Iqu in-emäkqanqä iutañi, Iqueqä-kiuä nenyqä ätnänä iqi, ae äyä itkimäkkqe. Dñä Äñguä Iqu, nätmatqä Goti Iqueqä kñuä indqänqä yäpä imñinqetä, nätmatqä eeqänänä huizinqetä qävqä äñguänä itä, näqñqä eänqetani, iinjä inemäkänä. ¹¹ Ii tiñi. Ämaqä hñqu, hñquququeqä kñui äänä ämenqä iunqe, näqñqä maeqä yänä. Ämaqä hñqueqä kñuä indqänqenqe, iqueqä quuvqä, iqueqä yäpä ingisanä iqunä, näqñqä itänä. Inji Goti Iqueqä-pqe, asä iiji. Dñä Äñguä Iqunä, Iqueqä kñuä iqenqe, näqñqä hiätänä. ¹² Itangi ne dñä ämakque, ii dñä qua täutanä iquauta ma, Goti Hanjuwä Iquesañi. Iiñinqe Goti Iqu nätmatqä äñguä eeqänänä nätapätñqä ekqä iunqe, näqñqä metatunquänänji. ¹³ Nätmatqä iinqe, ne kuknuä awi ämaqä-qune neqä näqñqeta maetqä itqänu. Dñä Äñguä Iqu näqñqä nätapqanqeta etätqänu. Inji näqñqä Iqu änätapkqe, ämaqä, Dñä Äñguä Iqueä yäpä iqi äpmeñuwä iquauñi, ne ävätqänu.

¹⁴ Itanga ämaqä, Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi mäpmeqä inqä iqu, nätmatqä Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iquesa äquvepätñqä iinqe, “Nätmatqä iiji qäyasäqinjä” indqänätñqe, mämeqä yänä. Näqñqä iinjä iwäsäuqe, Dñä Äñguä Iquesanä etangi, ämaqä iinjä iqu näqñqä maeqä etänä. ¹⁵ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi äpmeñqä iqu, nätmatqä eeqänäninñqä äñguänä iwäsäutä näqñqä metänä. Itanga Goti Iqueqä bukä iu äqäkqä-pa, iqueni, ämaqä hñqu, “Änäändiyä” tä iqe, änä miwäsäuqä yänä. ¹⁶ Tuwanui tii äqänä äwi. *“Ämaqä hñqu, Goti Naqä Iqueqä kñuä indqänqenqe, näqñqä maeqä itä, ‘Iñä-iinjä imäküyä’ mätquä yänqiyä.”‡* Injaqe Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi äpmeñquä iqune, ne Kraisi Iqu kñuä äänä indqänänqä iunqe, näqñqä menä.

3

Goti Iqueqä wäunui, qäyunä imäkqenqä

* 2:6 1 Korinä 1:28 † 2:9 Asayä 64:4 ‡ 2:16 Asayä 40:13

¹ Nyämaqäüä, hiñuiqänäñi nyi kukñuä awi, ämaqä, Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi ae äpmeñuwä iquau, ätuätñqä du maetqä itmä, ämaqä, quwqä äwiñqä dunä äpmeñuwä iquautä, Kraisi Iquenyqä quuvqä änyä qe eqiyätqäñuwä iquautä, ätuätñqä-pa, äyä etkqe. ²⁻³ Ingañi ymeqä dänä isua, ymisañä woyqe mañqä iquwä-pa, he kukñuä yänänäqñqe, änä mämeqä etañguwiñqä, nyi añuä eñqä-pa kukñuä hañuinä äyä etapkqe. Ga he, hiqä eñqä dunä pmetañgä eqänätmä, “Tängañä-pqe he ymisañä woyqe mañqä yqänä ipñqäüä” etqä. Suqä, naqä pmeqänqätä, hiqä hita-hingukuatä äkasuwä tñqä iutañi, he Dñä Äñguä Iqueqä yäpä iqi mäpmeqä, ämaqä qua täutañä iqua eñqä-panä asänäñä eñä. ⁴ Ii tiñi. Hñquenä, “Nyi kukñuä qäte, Poli ique wimqänä” tqañgä, hñquenä, “Nyi kukñuä qäte, Apolosi ique wimqänä” ätätqäñuwi, ii ämaqä qua täutañä iqua eñqä-ma äpmaka wätqätangpi ämotquequänä.

⁵ Inji he yenyqä näqñqä mapñqä diñqe, nyi tiñä etmä, “Ye qäquye, yoqä maiquve etañgi, Naqä Iqueqä wäñuä-wiyquveyi. Iqu Kiqä-kiuä wäñuä kikiñä äyätapqä iutañi, ye kukñuwiñqä awä hetqañgueañga, he Kraisi Iquenyqä quuvqä äyä eqiyätqäñä.” ⁶ Apolosi iquä nyitäñi, yeqä wäñuwi tiñji. Nyi nätmätqä piiki vowä mäwäwqä iqunä etañgä, iqu zquvätñqä eqä vqäwqä iquwi. Itañga Goti Hanjuwä Iqu bakä äukauäpu, naqä epñqä Imäkqä Iquwi. ⁷ Ämaqä piikä vowä mäwäwqä iquä, eqä vqäwqä iquä, iquaqu yoqä maeqä, hiñgiñqe. Mä bakä äukauäpu, naqä epñqä imäkqäwätñqä Iqu, yoqä-täñä Iquwi. ⁸ Ämaqä piikä vowä mäwäwqä iquä, eqä vqäwqä iquä, qäquaqu Naqä Iqueqä wäñuä imäkqä-quaquwi. Inji mbqä meqänqañi, iquaquvqä wäñuwi äänä-äänä imisiyqä iuta manyiyi. ⁹ Nyi Poli iqundä, itañga Apolosi iquäñi, ye Goti Iqueqä wäñuwi anä imäkätqäñueä iquve etañgi, he Iqueqä wäñuä eñqä-ma änyäñuwä iqueni. Itañga he Iqueqä anä inänä etañgä, Iqu yqänä ämätätqäüä.

¹⁰⁻¹¹ He Iqueqä anä ämätñäñuwiñqe, tiñji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqueni, anä siyaundqä eñqä-pa etñqä, ae ätekqetani, ämaqä hñqu änyä-hänä hñqu-mända ämetä, haqeqi maquteqä yänqiyä. Inji Goti Iqu, qeqä wimänätä hiñgi vqä iuta nyimäkqañgi, nyi-ganä, kukñuä äñguä Jisasi Kraisi Iqueni awä etkqe, ii nyi anä imäkqäñqe näqñqä kuapanänä-täñunä eämä, anä siyaundqä yänänäqñqänänä äqutekqä eñqä-paniqä. Itañga ämaqä, he näqñqä haqeqi etapätqäñuwä iqua, qu ämaqä siyaundqä iquesa anä ämätäqisätqäñuwä-panä iñä-quayi. Inji, iqua hñqunä-hñqunäñi, quvqä-pqä mätmqä, hiñui äñguänä äqunäpu mätmqäpnä. ¹² Ämaqä anä siyaundqä tqueqä haqeqi ämätäpiyänqañi, hñqua golqetä, silpaitä, hikä mbqä naqänqä imäkätqäñuwitä, mätmqäpnä. Nätmätqä iñä iqua, äñguänänä eä, äpakänä witäniqe. Itañga hñqua, zä-yänitä, qoetä, kuä-witqä yänitä mätmqäpnä. Iñä iqua äpakänä mäwiqä, qui maqänä imäkmbnä. ¹³ Qänakñi, hiunji, Goti Iqu atañä ikqä iqu timäuqañqañi, quwqä wäñuä iñä imäkmitpqe, ätnänäqñi timäuanä. Hiunji iqu, tä eñqä-panä ätimäuatä, ‘wäñuwi äñguä imäkätqäñuwiqä, ä quvqä imäkätqäñuwiqe’, tä iqunä iqunänä. ¹⁴ Ämaqä anä e imäkmitpqetänä hñqu, iqueqä anji tä mañqä äñguä ämätñäñqe, iqu iqueqä wäñuwiñqe, kimañi ämenä. ¹⁵ Inä-qe, ämaqä hñqu iqueqä anji quvqä etañgi, tä hämänä äñgqe, ii tiñji. Iqu iqueqä wäñuwi anji mimäkqä yänñqä, qui hämänä qe imäkñgi. Inäqe iqu iqueqä-kiuäñi, tä mañqä itä, quuvqenä äkitqä-qe, kima meqä maequ, hänä hea ique-ique pmetänä.

¹⁶ Hiqä-hiuäñi, he Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anä tñänqä etañgä, Iqueqä Dñä Äñguä Iqu, heyaqä yäpä imä äpmeñqenqe, he mañqätanä? ¹⁷ Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anji, ii pmua eä, Iqueqänqänä ämätñäñqe, ii he qäqueni. Iñä dutañi, ämaqä hñqu, Goti Iqueqä anji qui imäkätqä etañgutqe, Iqu iqueni-pqe qui inä imäkänqiyä.

¹⁸ He quañgä ätnäpu, “Ne näqñqä-tänjoneyqä” ätnätqäñuwä iquenä, anğumñi matqñqä änyinğı. İnı ämaqä hiyaqä awä iqisañä hñqua, ämaçeuqä hiñuä iqini, äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänjə-qua epiyinğä wopqä imitpçe, iqua, iquauqä hiñuä iqini, näqñqä äwa ipu qämä-qämänjə-qua äpmenjaqämbiyi, qänakñi Goti Iqueqä hiñuä iqini, äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänjə-qua anğumä epnä. ¹⁹ İi tiñjə dutanji. Qua täutanjə äñguä iwäsäuqänqä näqñqä, Goti Iqueqä hiñuä iqini, ii qämä-qämä iqä enqä-panjə iñi. Nätmatqä iñqçe, Goti Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiñji äqänä. “Ämaqä, ‘Ne äñguä iwäsäuqänqä näqñqä-tänjoneyqä’ kñuä ävätñqä hñqua, huiziquau ämawqätäupñqä wäññuä imäkätqäñuwä iunji, Goti Iqu hiñi-hiñi iwimäkqanğuti, quwä mäññuatmbnä.”* ²⁰ İtanğa Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiñjə-pqä hñqu, inä äqänä. “Ämaqä äñguä iwäsäuqänqä näqñqä kuapä-tänjə iqua, qu wäññuä nätmatqä äänä imäkñqä kñuä indqänğanğuwinğçe, Naqä Iqu, quwqä kñuä indqänğä iñi, häukuä mäwqiyqä itñqä etanğqenğä, näqñqä ae äme.”+ ²¹ İnə etanğı, he ämaqä hñqueqä yoçe haqeqä mamäuqänğçe, vquatämäupu. Nätmatqä eeqänänji, ii hiqä yätamäkqänğä eä. ²² İi tiñji. Poli iqunñə-qe, Apolosi iqunñə-qe, Pitä iqunñə-qe, qua tqunñə-qe, hññə-pmeqä iqunñə-qe, äpäkönqä iqunñə-qe, nätmatqä tänğa äwinğä-pqänğə-qe, qänaknda witäniqä-pqänğə-qe, eeqäpnänji hiqeqä, etqä. ²³ İtanğa he Kraisi Iqueqä etanğä, Iqu Goti Iqueqä-qu eä.

4

Ämaqä, Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauqä wäññuinğä

¹ Ämaqä, kukñuinğä näqñqä etapätunğquä iqunenyçe, he kñuä tiñjə indqänğpñqänänji. “Ämaqä iqua, Kraisi Iqueqä wäññuä imäkqä-qua epu, Goti Hanjuwä Iqueqä kñuä indqänğä, zä äwäminğenğä awä ätätqäñuwä iquayqä.” ² Ämaqä, ämiqä hñqu, “Nyaqä wäññui, iqua äñğuanä imäkqäpñqäuä” kñuä indqänätä, quuvqä äwiyä ävätqä iquenyä imäkqäpñqçe, iqua iqueqä kukñuä eeqäpnänjə iunji, qänaknä iqäpñqçe. ³ İtanğa he nyaqä suqenğä änyiwäsäuquwi, ä ämaqä tqu-tqu kukñuä mitqä anjə iunğä ändma äwätä kukñuä ämindçe, nyi iñqçe äwäwa miqä danä itmä, “İi nätmatqä aanjə wänğänänğäpiyqä” kñuä änyänä. Nyi nğä-näuänji, nğä suqenğä miwäsäunğä itñqä iqunji. ⁴ Nğä suqä-iwäsäunğä tämñi, hanjə-iqä maeqä, aquvä iqänätqänä. Nğä-näuänji, tiñji matñqä iqä. “Nyi ämaqä suqä quvqä maeqä, aanjə jänänänğunğqä.” Oee. Nyi änyiwäsäuatñqä Iqu, ii Naqä Iquvi. ⁵ İtanğı tänğani, ne ämaqä näqñqä ävätunğquä iquneqä wäññuinğçe, he miwäsäuqä pambu. He, hea Naqä Iqu anğumä quvepçenğänä, hiñuä äqämbu pmetpñqçe. Iqu inğani, nätmatqä eeqänänjə hea wiqä imdanji ämetä, Iqueqä we-hunğä iqä ämaitä, ämaçeuqä äwinğçe, quwqä qeqä-quuvqä imdanji ämetä, ätnänğäqi mainiqe. İnğani, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä wäññuä änatapqä imäkätunğquä iunğçe, “Si äñguä imäkätqänjə-qe,” awi inğa natäniqe.

⁶ Nyämaqäuä, he yesa näqñqä ämepu, Goti Iqueqä bukä iu äqänänğçe, hui wiyä iqa mäwqä, iunä imäkäpu, ga ämaqä hñquenyqänä enyätä, huiziquenğçe maenğä iqä diñqçe, nyi kukñuä ii ätqä äquvepçe, nğä-näuänğqätä, Apolosi iquenyqätä, ätätmä, ktqenä ämetqueqä. ⁷ Äsquki, si ne änewäsäutñqçe, naqçe, tqu ikimäkqeyi? Aanğçe. Nätmatqä eeqänänjə ämenjuwi, he naqä-qakuä Goti Iquesa ämakuwä qäyä epu, heqä yänänğqñqä iuta ämakuwänğänä hiqä yoçe haqä mamänätqätanğä eeqänätqänjə. İñi, qäyu hmanji.

⁸ He kñuä tiñjə eyätqäuä? “Ne nätmatqä äñgui, aanjə kuapänänğ-tänjune qe eequnä. Huiziquau ämawqutäutanä, nätmatqä äwa miqänğqä, ämiqä naqä iquatänji, asänänğänänjə qe äpmequnä.” Auä, ne-pçe hesä ämiqä anä pmetunğquä iñqçe,

* **3:19** Jopä 5:13 † **3:20** Apqä Bukä 94:11

he ämiqä naqä-qakuä pmapnqe, nyi kiinjä änyinätqänä. Ho-ee, aanjä aanqe. ⁹ Nyaqä kjuä tämni, tiinjänänjä indqänätqänjä. “Goti Iqu, kukjuä awä tatunquä änanowatkqä iqune, naqä pmeqänqe mäwinqä itä, qua naqä mämä pmeqänqä äyä äpmuatänaikeqä. Iinjä pmetanquetani, ämaqä pizqä äpäsätqänjuwä iqinyqä qäyä änatma äwäpu, ämaqä qua täu äpmejuwä iuqätä, ynaunjqä iquauqätä, hinuä iqi pizqä qäyä, napäsqäpnqä.” ¹⁰ Ne Kraisi Iqueqä yoqä haqeu ämamäutunqe, ämaqä huizi iquauqä hinuä iqinj, näqnqä maeqänänjä pmetanquä-qe, he hiqä-hiuänqe, “Ne Kraisi Iqutä ämuännanitani, änguä iwäsäucänqä näqnqe, aanjä kuapänänjä-tänjä äpmejunä” kjuä indqänätqänjä. Ne huizi iquauqä hinuä iqinj, yänänäqnqe maeqä, hanuä witanquä-qe, he hiqä-hiuänqe, “Ne yänänäqnqä-tänuneyqä,” kjuä indqänätqänjä. Ämaqe, neyaqä yoqe haqeu mämänatnämäuqä ipu, yoqe heyaqenä haqeu äyä ämaetnämäutqänjä. ¹¹ Hinuiqänjä duta tännga tiinj, hea kuapänänängani, ne buayänqä dä äneyätä, eqänqä quväkä häuayqä äpmejqe. Itanga neyaqä qäkä gquä-pqe, yäüä itä äpknätjqe. Ämaqe, hinjinäwa ptqä änapäsätqänjuwi. Ne quami änguä pmeqä dijqe, ani hma etjqe. ¹² Ymisänjä isuaunqe, neqä hipaitäni wäunjuä yänänäqnqä itunqe. Ämaqe, kukjuä quvqä natqanguwängani, Goti Iqu änguä iwimäkätjqä dijqe, ne Iqueni yatjqä ävätunqe. Qu quvqä inetqueqanguwängani, ne qeiqinyä ämiwotunqe. ¹³ Qu nenyqä kukjui, quvqä tuätqätangä, ne kimanji, änguä dinä ätuätunqe. Qu nenji, nätmätqä tawä enqä-ma bi ae änaquvasämäkuwitani, yqänä äpmaka äpänju.

¹⁴ Nyaqä kukjuä yänänäqnqänänäni, tuwanjuä iu i äqänänqe, ii he womba mapnqä maqnqä eä. Oee. He nqä ymeqä, nyi kuapnä änyinätjqä iquenä etanguwinqä, hiqä kjuä indqänqe, we eomäkmqä dijqä äqiyqä. ¹⁵ He ämaqä ämeyäpu, Kraisi Iqueqä kukjuä-sucenqä näqnqä epnqä, yätamäkqä eyqe, kuapänänjä-tänjuenä qäyä etanguwä-qe, qu heqä hinunju hmanji. Nyi-ganä kukjuä änguä we-hunqä-täninjä awä ti etqanqeta, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuänänganguwänga, iutani nyi heqä hiniqunä ekqe. ¹⁶ Itangi he nyaqä suqä dunji, qänaknä nyipnqä iinjä evauqumuatqä. ¹⁷ He suqä iinjä imäkqäpnqä dijqe, nyi Timoti iqueni henyqä ae ändowatqe. Iqu-pqe, nqä ymeqä, nyi iquenyqä kiinjä änyinätjqä-qu eä, Naqä Iqueqä kukjuä eeqänänjä iunji, qänaknä iqä iquvi. Nyi Kraisi Iqutä ämuänänänqä iqunä, nyaqä suqä äänä-äänä imäkätjqenqä, ämaqä im-imnjä Naqä Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqätanguwä du, kukjuä awä ätuäkitjqe. Iqu-pqe he suqä iinjä awä inä etätjqä ändowatqe.

¹⁸ Ämaqä hesani quwqä yoqenä ämaenätqänjuwä hnqua, nyinyqe, “Iqu anji mänemeqä yänqiyä” kjuä ävätjqe. ¹⁹ He kjuä iinj qäyä eyanqqä-qe, Naqä Iqu nyaqä hänaqe näwinjä imäueqanqutqe, nyi emamqenqe maqänänjä äquvepmä. He emetmängani, ämaqä iinjä iqua, iquauqä kukjuä tqenqe, yänänäqnqätä qäsä diyä-tmä, näqnqä ganä mamä. ²⁰ Tiinjä eä. Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji, kukjuinä hinjinäwa tqänqä ma, Goti Iqu yänänäqnqä vqanqä, häukuä winä. Iutani nyi, kukjuä yänänäqnqänänäni, tuwanjuä täu äqiyätqänjä. ²¹ He iqi emetmängani, nyi suqä äkisqu emäkmqä enqi? Nyi he jänä inga emäkmqe, jävqä äma pmqäta, ä, hiqä hnqisa iqe ganä vquatämäuqanguwänga, henyqä naqänänjä nyinqetä äwqä hanuä änyanä pmetunqetä äma pmqäta?

5

Korinä iu pmeqä iquauqä awä iqinj, suqä quvqänänjä äwäminqenqä

¹ Ämaqä hui, tiwiqä aanjä naqä-qakuänänjä hnqu tiinjä iqanqä, nyi qätä äwiyänqe. Suqä huiwä yanä injä Goti Iqu äwikqe, tuwä ävätä aanjä quvqänänjä, heyaqä awä iqinj äwinä. Tiinjä, hiknä hnqu, kaniqueqä apäkisä, qanä hinqi ikitqänjiyi. Suqä quvqä iinj, ämaqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwä iquai ämäwqätäuä. ² Ämaqä

huizi iquenä, ämaqä suqä quvqä ii ikutäuqä iqu, heyaqä awä iqi äpmenqenqe, sunqä knuä maqiyqä itqänuwäwä? He, iqu hesä anä mäpmeqä yätñqänä, huätä mändowatqä ipu, qeqä äwutmäkipiyinqe, hiqä yoqä haqä ämamänätqänuwä, ii quvqe! Qäyä eä! ³ Nyi hesä anä mäpmeqä imä-qe, nyaqä quuvqe, hesä anä äpme. Iinjä äpmeqetani, ämaqä suqä aanjä ququvqä injä imäqä iqueni, ae äwiwäsäuqe. ⁴⁻⁵ Naqä Iqueqä hiunji ätimäuqe, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä injä iqueqä quuvqä ique anji itmeniñqä diñqe, he tiinjä imäkpñqä änyinqi. He Naqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänäpiyanñani, nyaqä quuvqä iqu-pqe, neqä Naqä Jisasi Iqueqä yänänäqñqetä, hesä anä äpme, ämaqä injä iqu hanjä-iqä metñqä diñqe, Setänä iqueqä huiqä iqi wipu.

⁶ Itanğa he inji miqä ipu, hiqä yoqe haqeu ämamänätqänuwä, qäyü hmanji. Yisä wänqäpu bretqä du pñä ämäuepqe, naqänänä äyä änyuämäutñqe. Yisi, suqä quvqä iquenqä ktgeyi. ⁷ Ynaunjqä ämaqä pizqä päsqä iqu, sipsipqä iqueqä häñeçe äqunätä, atqä-awäkau mapäsqä ävaukukqä-pa, Kraisi Neqä Sipsipqä Iqu äpäkonätä, ne yisi maiqñqä inemäkkqe. Iinjä etanji, he bretqä yisä maeqä ii enqä-panä enjuwi, yisä yäue bi tnämäupñqe. ⁸ Itanği Israitqä iqua quväukuä ique-ique, hea naqä Pasopanjanjqä ätätqänuwä inñani, yisi yäue bi ätnämäupu, buayä yisi maeqätänjä änatqänuwä-pani, ne-pqe Kraisi Iqu äpäkonqñqä knuä indqänätanitanji, suqä quvqä eeqänänji bi ätnämäutanä, neqä äwqä tämñi ikikinyänjä änyanä, kukñui naqä-qakuinä tquatunqä.

⁹ Nyi henyqä tuwanjä hiñuiqänä äqäkqä iqueni, he ämaqä, suqä huiwä yanjä inqä Goti Iqu äwikqe, tuwä ävätqänuwä iquautä, anä mäpmeqä ipñqä diñqä ätätmä, äyä äqäkqe. ¹⁰ Qua täunji, ämaqä quuvqä maeqiyqä iquautani, suqä huiwä yanjä inqä Goti Iqu äwikqä iqueni, tuwä wiyqä iquatä, ämaqäyqä nätmätqe äñguä witanji äqunäpu quwä-meqä iquatä, itanğa goti quanğä iquauqä yoqenqä aquväqñqä iqua, qu hävemnäqñqä äpmenjä. He eeqänänjä iquatäni, anä mäpmeqänqä maqiyqä ikqe. He iquatä anä mäpmeqä ipñqä etanğutqe, qua täunji hämänänä ävämapñqe. ¹¹ Nyi kukñuä tuwanjä ique injä ätätmä äqiyqe, kiqä quati tiinji. “He ämaqä Kraisi Iquesa, ‘Tasi-guaeä’ ätumitpñqä hñqu, suqä huiwä yanjä inqä Goti Iqu äwikqä iqueni, tuwä äwiyqä, ämaqäyqä nätmätqenqä äñguä witanji äqunätä qeqä ätquä, goti quanğä iquauqä yoqenqä aquvä äqänğqä, ämaqä huiziunji quvqä imäqä kukñuä ätqä, wainqä-eqe änatä hiqiyqä iqä, ä ämaqäyqä nätmätqe quwä ämeqä, iqutäni, anä mäpmeqä ipu, ymisani anä manqä pambiyä” ätätmä äyä äqäkqe. ¹²⁻¹³ Ämaqä quuvqä maeqiyqä du iwäsäuqe, nyaqä wäunjä hmanji. Goti Iqu Kiqä-kiuä iwäsäuänä. Inäqe he ämaqä Goti Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iu iwäsäuqänqe, äñguä eä. Inji Goti Iqueqä bukä iunji kukñuä ätänqä-pa,* ämaqä suqä ququvqenänjä itä hiqä awä iqi yqänä äpmenqä iqueni, huätä dawatpu.

6

Quuvqä anä eqiyätqänuwä iquauñi, kukñuä mämitqenqä

¹ Suqä iwäsäuqänqe, nyaqä kukñuä huiziqu tiinji. Ämaqä hesanä hñqueni, kiqä quuvqä anä heqiyqä hñqu quvqä iwitquetqä etanğutqe, iqueqä hanjä-iqä ipini, Goti Iqueqä ämaqe jänä iwimäkipñqä, iquau mäwimeqä, ämaqä Goti Iquenyqä maqñqä enjuwä iquau-mända, “Jänä nyimäkipiyä-qe” änäänqä tuäniqi? He suqä inji, anğumä imäqänqe, manyinqä iqi. ² Tiinjä eä. Qänakndani, ne Goti Iqueqä qokä-apakä iquene, ämaqä qua täutanjä iuqä suqä iunji, iwäsäuaniquä enqe, he maqñqäta? Ne qänaknda qu iwäsäuaniñquä enqe, quvqä wänqä isua tänğa itquatnäpiyi, hiqä-hiuä jänä imäknqänänji, sunqä itqänäuä? ³ Itanğa ne ynaunjqä iquau-pqe, inä

* **5:12-13** Suqä 17:7, 19:19, 22:21, 24, 24:7

iwäsäuaniquä eä. Inji, quvqä qua täu itquatnätunqwe, jänä inä imäknatunquä eä. ⁴Injä etanji he hanä-iqä iinjä-tänjuenä etanqutqe, quuvqä maeqiyqä iquaunqä äwäpu, qutanä hñque, hiyaqä awä iqi yoqä maeqä äpmenqä hñque, ewäseyqä pmetnqä atäunui, sunqä itqänä? ⁵Nyaqä kukñuä i äqiyqe, he womba ipnqä diñqä äqiyqä. Quvqä itquatnäpiyänqani, ämaqä heyaqä awä iqini, kukñuä äñguä iwäsäuqä hñqu, ämaqä quuvqä heqiyqä hñquaquiyqä hanä-iqe iwäsäutnqwe, hma etanji hiwänyqe. ⁶Iinjä miqä ipiyitani, quuvqä heqiyqä hñquki, huiziquenji, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñquaunqä, jänä emäkipnqänä, ätuma uwqwenji.

⁷Quuvqä heqiyqä iquendañä hñqua, huizi iquenä quvqä etqueqanquwinqä kukñuä iwäsäuqä iquaunqä hämä ätuma äwätqänquwinqwe, tiinjä ämänätqueqi. He Jisasi Iqueqä suqä iunji, qänaknä miqä ipu, quanjä qe äpäknqä. Qu quvqä qäyä etquapnqänä äwimasipnqä äyuwä. Heqä nätmätqä qenqä-qe, "Neqeqä" etäpu qäyä ämetauqanqpi, hinuinä qumbnqwe. ⁸Quvqä etquapnqä äwimasiyqe, äñguä qäyä etanji, hiqä-hiuäñi, quwä ämanäpu, quvqä nänngi-tänngi itquatunqwenji. Itanga ämaqä heqä quuvqä anä heqiyqä-pqä iquaunji, inä itqueqwenji.

⁹⁻¹⁰Ämaqä suqä quvqä itqueqä iqua, qu Goti Iqunä miqeuñi, yäpä ingisa mäpmeqä itpnuwi. He iinjwe, maqñqäta? Ämaqä hñqu, "Qu äpepñqäuä" etqanqutqe, qätä yasämä mäwiyqä pa iqäpnä. Suqä huiwä yanä inqä Goti Iqu äwikqä ique tuwä wiyqä iqua, goti quanqä iquauqä yoqe haqä mamäuqä iqua, hñquauqä apäki quwä äma ikiqä iqua, qokä hñqu qokä hñque meqä iqua, apäkä hui apäkä huizi meqä iua, quwä-meqä iqua, "ñqeqänä" tqä iqua, eqä yänänäqñqwe änäpu hiqiyqä iqä iqua, ämaqä hñque qui imäqä kukñuä tqä iqua, itanga quanqä imäkäpu quwä-meqä iqua, qu Goti Iqunä miqeuñi, yäpä ingisa mäpmeqä itpnuwi. ¹¹Hinuiqänänji hesanjä hñqua, suqä iinjä imäqä-qua äpmaminuwi. Iinjä qäyä etanji, neqä Goti Iqueqä Dñä Äñguä Iqueqä yänänäqñqeta, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä ämuänñatanguwitani, Goti Iqu, heqä quvqe, asñä eeqäpnä eqiyämäutä, Iqueqä-quenä epu, Iqueqä hinuä iqini, ämaqä jänänänjä pmetpnqä äyä emäkkqe.

Huiwä iquä, quuvqä iquänji, Naqä Iqueqä yoqe, haqä mamäuqenqä

¹²Ämaqä hui, "Ne nätmätqä eeqäpnänji imäqwe, pmua ma, äñguä imäkätqänunä" ätätqänä. Nyi kimanji, "Kukñuä ii qäyunänä-qe, hui yätamäqä neyqe, ä hui yätamäqä mäneyqeqä" ätqä. Iinjñqe, nyi nqä-näuäñi, nätmätqä äkisqu naqä enqä-panä eä äminiyätñqe, hinuinä mäqunquä imä. ¹³Itanga ämaqä hui tiinjä tñnä, "Ymisanä eeqäpnänji, ii äwqä näpäsqeqä. Itanga äwqequ, ymisanä iqueqä qaeqä." Nyi kimanji, "Auä, qäquaqu äñguä etanqä-qe, Goti Iqu iquaquini, qui imäkäniqueqä" ätqä. Inji, neqä huiwi, suqä huiwä yanä inqä, Goti Iqu änatapqä ique, tuwä wiyqänqä matätqe, Naqä Iquenyqä ätuma uwqänqä ätä. Itanga Naqä Iqu huiwä ique ämitqäuä. ¹⁴Tiinjä-pqe inänji. Goti Iqu Iqueqä yänänäqñqetani, Naqä Iqu ae äpäkonqä iuta angumä, änyä-hänjä äyä imäkäqumuatekqe. Iqu ne-pqe, asä iinjä inemäkäniqä eä. ¹⁵Hiqä huiwi, hñqunänqä, huitanjä-huitani äuqätänänqä-pa, Kraisi Iqueätäni asänänä eänqenqwe, he maqñqätanä? Ga neqä huiwi, Kraisi Ique äuqätänänä. Inji Kraisi Iqueä huiwä äuqätänänqä iutani, nyi ämetmä apäkä suqä qanjä ikiqänqä hui, huiwä hñqunä etnqä imäkmqe, suqä iinjä äñguäta? Aanqeqä. ¹⁶Suqä iinjwe, he maqñqäta? Goti Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiinjä äyä änatätqäuä. "Iuaqu huiwä naqä-hñqunä i qe enjinyqä."* Inji apäkä suqä iinjä imäqä iisänji, ämaqä hñqu anä ikitqänjiyi, ii iqu iisä huiwä naqä-hñqunä eqinyä. ¹⁷Itanga ämaqä hñqu, Kraisi Iqutä ämuänñänjiyi, ii tiinjä. Ämaqä iqueqä quuvqetä, Kraisi Iqueqä quuvqetäni, naqä-hñqunä qe eqinyä.

* 6:16 Ipäqäkqä 2:24

18 Iutani, suqä huiwä yanä vqä Goti Iqu änätapkqeu tuwä äwiyäpu quvqä imäkqeuñi, vquatämäupu yaväki imbu pmetanġpu. Ämaqä hñqu suqä ii imäkätñqe, ii iqu iqueqä huiwä iuñi, aanä quvqä imäkeñgi. Suqä quvqä huizi, ämaqä hñqu imäkätñqe, iqua, suqä quvqä iinä iqu enqä-panä ma. 19-20 Goti Iqu Iqueqä Dñä Änguä Ique heyaqä yäpä imä äpmuateqe pmetanġi, heyaqä huiwi iqueqä hiqäva-imäkqä anä tñanqä eänjuwinqe, he mañqäta? Goti Iqu he nätmätqä änguä hñquesa mbqä eyamakqetani, hiqä huiwä ii änyänjuwi, hiqä hma, ii Goti Hanjuwä Iqueqeqä. Iinñqe, nätmätqä eeqänäñi, heqä huiwä iqutä imäkäpiyanġani, Iqueni yoqä naqä vqäpnqänänji.

7

Suqä qokä-apäkä ämanqenqä

1 Kukñui, “Qokä-qäqu apäkä-qei mitmañqänqe,* ii äñguiqä”† ätquwinqe, he yatñqe, “Ii qäyutanä, ä hmandanä?” ätäpu, pipa iu äqiyäpu nyinyqä ävawqatquwi, täñgani kima etmqe. 2 Ämaqä kuapanänji, qanä hñgi ikitqätanġuwä iutani, tiinñqe. Ämaqä qokiqua, eeqänä apäkä ique-iqueqä täñänñqe. Itanġa apäkiua, eeqänä qokä iyqä-iyqä täñänñqe. 3 Inji qokä hñqu, apäkä kiqä-tänju enqe, iqueqä huiwi, apäkinynqä zä ämitä, “Oeyqä” mätquä pa yätñqe. Asä iinji, apäkä hui, qokä kiqä-tänji enqe, iyyqä huiwi, qokiquenyqä zä ämitä, “Oeyqä” mätquä pa yätñqe. 4 Tiinñqä hmanji. Apäki, kiqä huiwi kiqä-kiuä äminyätä, nätmätqä eeqäpnänji, kiqä äwinqä iunä imäkqänqä hmanji. Kiqä huiwi, ämaqä qokiqu ämitä, nätmätqä eeqänäñi, qäyaqu asänä imäkqänqä eä. Itanġa qokiqu-pqe, asä iinji imäkqänqä. Iqueqä huiwi, iqueqä-kiuä äminyätä, nätmätqä eeqänäñi, iqueqä äwinqä iunä imäkqänqä hmanji. Iqueqä huiwi, apäki ämitä nätmätqä eeqänäñi, qäyaqu asänä imäkqänqä eä. 5 Iyaqu ämanäsi, qokiquñäqe, ä apäkinäqe, hiaqäqä anä wiqänqe mäwinqä, miqä ma eä. Inäqe qäyaqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqiyñqe, kukñuä ganä imäkäsinyä, “Yeqä huiwi, hapä wänqäpu ävayä” ätnäsinyä, hiaqäqä yakuinä mäwiñqe, ii äñgui. Iinä imäkiyqeuñi, iyaquvqä huiwä iqueqä äwinqä duñi, qänaknä isinyä, Setänä iqueqä yamwiqe mäwimeqänqä hui imäusinyä, hiaqäqä anġumä wiqänqe. 6 Nyi kukñuä ii etqe, ii qanyä kukñuinä etqä. Mä nyi he qänaknä ipñqä suqä hñqu imäkätmä etmä maetqä iqä. 7 Nyaqä änyinqe, tiinji. Qokä-apäkä eeqänä yawiqä nyi äwinqä-panä iinä witanä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqäpnänä iuñi, Iqueqä äwinqeuta hñqunä-hñqunä hñgi ävätqäüä. Itanġi Goti Iquesani, ämaqä hñqu, iqueqä-kiui ämeñqe, huiziqu iqueqä-kiui metänä.

8 Itanġa qokä-apäkä yawiqä äwinuwä iquendä, apäñqä äwinuwä iuendänji, nyi tiinä etmqe. He qokä muämuanqä, apäkä mämeqä, yawiqä, nyi äwinqä-pa witñqä etanġutqe, ii äñgui. 9 Inäqe he hiqä huiwiqeqä äwinqä iuñi, äñguänä mäminqä ipñqä etanġutqe, mäñgi qokä muanäpu, apäkä mapu. Mä huiwi äñguä mäminqeuta, hñgi qanä ikipu, imäkqä diñqä etqä.

10 Itanġa qokä-apäkä ae ämanänjuwä iyäquvenä, manä yänänäqñqä etmqä tä iqe, ii Naqä Iqu Kiqä-kiuä kinġanä ätkqä‡ iuta etmqe. Tiinä ätkqe. “Apäkä huiki, ämaqä hñqueqä apäkiki ae eänji, tqä qokiqueni, mävämeqä isñqeqä.” 11 Kukñuä tqü qäyä ätätanġi, si tqä qokique ävämatqä etanġutqe, qokä änyänä hñque muämuanqä, qanyä yawiqä enqä-pa pmetñqe. Iinñqe, mañqä iqe, tqä qokä ävämatqä iquenyqä anġi äwätñi, äwqä naqä-hñqunä ganä nyiyñqe. Itanġa ämaqä quäyuwiq-pqe, iqueqä apäkinji, huätä mändowätqä yätñqe.

* 7:1 Näñqä-tänä iqua näñi-mänji ätätqänä. Hñqua, “Kukñuä tä, hiaqäqä anä mäwiñqeqä” tqanġä, hñququqa, “Ii suqä ämanqänqeqä” ätätqänä. † 7:1 Näñqä-tänä iqua näñi-mänji ätätqänä. Hñqua, “Kukñuä tä, Korinä pmeqä iquauqä kukñuiqä” tqanġuwänġa, hñququqa, “Ii Poli iqueqä kimanjiyqä” ätätqänä. ‡ 7:10 Makä 10:5-12

¹² Itanğa qokä-apäkä huiziquenä, nyi nqä-näuäni, tiinjä etmqe. Kuknuä tä, Naqä Iqu matqä ikqe. Ämaqä quuvqä heqiyqä hñquki, apäkä quuvqä maeqiyqä hui ämenji, ii sitänä äpmaka wätätñqänä äwinyänqe, si huätä mändowatqä isñqe. ¹³ Itanğa apäkä quuvqä heqiyqä huiki, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñque ämuanäni, iqu sitänä äpmaka wätätñqänä äwinyänqe, si iqueni, mävämeqä pa isñqe. ¹⁴ Nyi kuknuä iinjä, tiinjñqä etqä. Ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqu, apäkä quuvqä heqiyqä hui ämenqe, qeyaqu naqä-hñqunä etanğiyitani, Goti Hanjuwä Iqu qokä iquenyqe, “Nqeçä” ätätä, “Jänänänqeçä” kñuä wätänä. Asä iinjä, apäkä quuvqä maeqiyqä hui, qokä quuvqä heqiyqä hñqutä äpmeñqe, qeyaqu naqä-hñqunä etanğiyitani, Goti Iqu apäkä iinyqe, “Nqeçä” ätätä, “Jänänänjyqä” kñuä wätänä. Kuknuä iinjä, naqä-qakuä hma enqe, iuaquiyqä ymeqä iunqe, Goti Hanjuwä Iqu, “Nqeçä” kñuä mäwqä itä, kiyä mätqä etanğä qunänä. Inäqe kandä känatä, Goti Iqueçä hiätanğiyitani, ymeqä-pqe Iqueçä inä hiätanğä, Iqu isuaunji anğuanä inä ämitqauä. ¹⁵⁻¹⁶ Quuvqä maeqiyqä qokiqunäqe, apäkinäqe, äwätñqä imäkñgqe, a makiqätqä ma, hiñuinä qunowqati. Quuvqä heqiyqä qokiqunäqe, apäkinäqe, suqä iinjä imäkqe, pmua ma, qäyä imäkä. Apäkä quuvqä heqiyqä iiki, tqä qokique yätamäkqä äwiñji, iqu-pqe qui mimäkñqänqä quuvqä heqiyäniqi? Suqä asä iinjä, qokä quuvqä heqiyqä hñquki, tqä apäkinji yätamäkqä äwiñji, ii-pqe qui mimäkñqänqä quuvqä heqiyäniqi? Iinjä etanğqä duñji, Goti Hanjuwä Iqu he ämaqä huizi iquatä, äwqä hanjuä imbu pmeqänqe, täaqä ae äyä etätmakqe.

Goti Iqu si äänä pmatññqä äwinyänqä du, qeiqi pmatñqenqä

¹⁷ Ne ämaqä hñqunä-hñqunäni, Goti Hanjuwä Iqu quamä äänä pmeqänqe, nenyqä atäunjuä itä täaqä änatätmakqä sätäti, iunä äpmaka uwquatuñquänänji. Nyi ämaqä Jisasi Iqueä yoçenqä aquvä äqänätqänjuwä eeqänänjä im-imñji, suqä ique a yänänäqñqä qätätñqä äväkitñqe. ¹⁸ Inji, ämaqä iqueçä huiwi häuä ae äktäunqä hñqu, Goti Iqu täaqä tuätumeqanği, Iqueçänä hiätñqä äpkqä etanğutqe, yunğua äwiñqä iunqä tñänqä mimäkqä, ii pmetätñqe. Itanğa ämaqä iqueçä huiwi häuä maktäunqä hñqu, Goti Iqu täaqä tuätumeqanği, iqueçänä hiätñqä äpkqä etanğutqe, iqueçä huiwi häuä maktäunqänqä, ii pmetätñqe. ¹⁹ Suqä huiwä häuä ktäunqä iqtä, häuä maktäunqä iqtänji, Goti Iqueä hiñjuä iqinjä, ii nätmätqä hiñginqe. Inäqe nätmätqä naqä-qakui, ii Goti Iqueçä suqä eeqänänjä iunji qänaknä iqeyi. ²⁰ Qanğanänji ne quami äänä pmetanğqunğa, Goti Iqu täaqä änatätmakqä iunji, mävämeqä, äpakä pmetatuñque. ²¹⁻²² Hñquki si hñqueçä wäunjuä-wiyqä hiñginqä pmetanğnä, Naqä Jisasi Iqu täaqä äktätmakqä iquki, si suqä quvqä iqueçä yäpä iqi mäpmeqä, Naqä Iqueçänä äpmeñnä. Asä iinjä, hñquki si hñqueçä yäpä iqi mäpmeqä etanğnä, Naqä Iqu täaqä äktätmakqä iquki, si Kraisi Iqueçä wäunjuä-wiyqä hiñginqä-quki äpmeñnä. Iinjñqe Goti Iqu täaqä maetätmeqänğanji, hñqueçä wäunjuä-wiyqä hiñginqä äpmamiñjuwä iquenä, e äpmamiñjuwiñqe, kñuä mequtqä ipu, äwäwa miqä pambu. Inäqe hiqä ämeyqä iqueçä yäpä iqisa vämeqänqä huänqä hiñjuä äqunäpiyi, iqueni ävämapñqe. ²³ Tiinjä eä. Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Ique zä-huätatä duñqä ändowatätäqeta, mbqä naqänänjä enqä-panji, Iqueçänä hipñqänä ae äyä eyätmakqe. Itanği wäunjuä-wiyqä hiñginqä iqua, ämaqä hñqueçä kuknuä dunä qänaknä itqänjuwä-pa, he-pqe iinjä miqä pambu. ²⁴ Nqä nyämaqäüä, Goti Iqu täaqä änatätmakqänğa, ne äänä äpmamiñquä iunji, mävämeqä, Goti Iqutä iqi äpakä pmetatuñquänänji.

Qokä-apäkä mämanqä iunqä

²⁵ He nyi apäkä hitqä tuwakñä ae ämñqä iuaunqä yatñqä änyikuwiñqä awä hetmqñqe, nyi Goti Naqä Iqueçä kuknuä-suqä hñqu ämamä, iuta äkitqäümä etmqä

ma. Tiinänji. Goti Iqu nyinqä qeqä wimängangqetani, kuknuä naqä-qakuinä tqä-qunä eämä, nyaqä knuä indqänqä iutanä etmqe. ²⁶ Hanjä-iqä aanjä naqänänjä tännga ätimäuqä tä, äpakä witäniñqä ätimäuqi. Iiñqce, nyaqä knui, he quamä heqä tännga äpmeñuwä iunji, yänänäqñqä ii pmetpñqä änyingji. ²⁷ Si apäkä-tänjukui eenji, huätä dowattñqä knuä mindqänqä pa. Itannga si apäkä maeqä yawiqä-quki eenji, apäkänqä qävqä miqä pa. ²⁸ Inji qäyä etanngqä-qe, si yawiqä äwänjita apäkä ämanji, ii si suqä quvqä mimäkqä inyä. Asä apäkä hitqä tuwakñä ae ämñqä hui qokä ämuangqce, ii-pqce, suqä quvqä mimäkqä iqi. Iinjä ämanäpiyä iutani, quwqä quamä pmeqä iunji, hanjä-iqä naqänänjä meqäpnä. Ii nyi he hanjä-iqä hemeqänqce, manyingangi etqä.

²⁹ Nyämaqäüä, ne qua täu äpakänä mäpmeqänänjä etanngi, iinjqä etqä. Hiunji iinjä ipinji, he äänä äpmeñuwinqce, knuä mindqänqä iqäpñqce. Inji, ämaqä apäkä-tänjä ae eänuwä iquenä, apäkä maeqä enqä-pa pmetpñqce. ³⁰ Asä iinji, ämaqä huäqä-hunqä ämepu knuä äqiyätqänuwä iquenä, yenüä äpmeñuwenä pmetpñqce. Asä iinji, ämaqä yeeqänä ipu äpmeñuwä iquenä, iinji miqä itqänuwenä pmetpñqce. Itannga ii enqä-panjä asä iinji, ämaqä nätmätqä mbqä kuapä itqänuwä iquenä, iinji maequenä pmetpñqce. ³¹ Ii enqä-panji, tiinjä-pqce inänji. Ämaqä wäunuwä naqä-naqä qua täutanjä iu imäkätqänuwä iquenä, iinji nätmätqä wänqänänjäpu enqä-panjä qungpñqce. Qua tqutä kiqä nätmätqä haqeqi äwinqetäni, hea quäuqä maeqännga qui imäknätñqä etanngi, iquauñqce knuä pkäpkä mindqänqä pambu.

³² Mä he äwäwa kuapänä iqänqce, manyingqi. Ämaqä yawiqä äwiqä iqu, Naqä Iqueni aquvänä iwimäkquätñqä, knui iqueqä wäunuinqänä indqänqä-qu eä. ³³ Injqce ämaqä apäkä-tänjä-qu, iqueqä apäkinji yeeqä iwimäkquätñqä iinjqce, nätmätqä qua täuninqä knuä kuapänä indqänqonä. ³⁴ Iqu iinjä imäkätñqce, knuä heuänqä ämenji. Tiinjä-pqä inänji. Apäkä, qokä maeqä iuatä, apäkä hitqä iuatä, “Nyi nqä-näuäni, Goti Iqueqä huiqä iqi hämänänä äwinyätmä, nqä huiwiqutä, quuvqetäni ikikinyänä enyqä” knuä ämepu, knui Naqä Iqueqä wäunuinqänä indqänqä iuayi. Injqce apäkä qokä-tänji, suqä iinji miqä itä, iyyqä qokiqueni, yeeqä iwimäkquätñqä, nätmätqä qua täuninqä knuä kuapänä indqänqänä. ³⁵ Nyi suqä ii etqä iunji, he pmua memäkqä itmä, yätamakqä heyqangundi quami ängüänänjä pmapnä. Tiininqä etqä. He knuä heuänqä mämeqä ipu, suqä jänänänjä Naqä Iqu äwinyänqä iunä imäkäpu, Iqueqä wäunuinä imäkqänqceyi.

³⁶ Ämaqä hesanä hñqu, kiqä apäkä hitqeni, qokä mapñqä ataunä ae epqä du, yänjä ämiqänätä ämimitätqce, iqisa qoyanä iwänqannga ‘qokiqu yqä ämenä’ knuä ävätqce, iqueqä äwinqä iunä imäkätä, meqinji ävquatäwatqangi qokiqutä ämangiyi, kaniqu suqä quvqä maeqä-quvi. ³⁷ Injqce ämaqä hesanä hñqu, kiqä äwqce yänänäqñqä imäknä, kiqä äwinqä dunä imäkmätä iqanngännga, ämaqä hui, “Iinjä-iinjä imäküyä” ätuäpu jän-jänä mäutqñqä, kiqä-kiuä, “Nyi iinji imäkmä, ä mimäkqä imä” knuä indqänngqä iunji, “Nyi iinji yqänä ämiqämä” knuä indqänngqce, ii suqä ängui. ³⁸ Iinjä etanngi, ämaqä hñqu kiqä apäkä hitqä iinji qokä ävqäqce, ii suqä ängui äyuä. Injqce ämaqä hñqu apäkä hitqä iinji qokä mäwqä iqe, iqu suqä ängüänänjinä imäkqi.

³⁹ Itannga apäkä huiyqä qokiqu mapäkonqä, hänjä yqänä pmetanngutqce, apäki iqutä guä yqänä äqiyäunä pmetätñqce. I etanngi iyyqä qokiqu pizqä etanngutqce, ii iqutä yqänä mäpmeqä eä, kiqäqi ätqäuä. Iinjä ätqäuqetani, “Qokä änyänä ämuanmä” knuä indqänätäqce, ii ämuanätñqce. Mä ämaqä hinginqä hñque muämuanqä yätñqce. Ämaqä, Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanngqä hñque, muanätñqce. ⁴⁰ Ämanqä iinjqce, nyi nqä-näuäni, knuä tiinjä änyiyqi. “Ii ängüä etanngqä-qe, itannga ii qokä anqumä muämuanqä, qanyä yawiqi äpmeñqce, ämäwqätäunqiyä.”

Nyi kuknuä eeqänänjä ii ätqapqä iunqce, “Goti Hanjuwä Iqueqä Quuvqä Iqu, nyitä anä pmetanngi, kuknuä eeqäpnänji, awä äyä ätqänä” knuä indqänqä.

8

Nanuä, qu goti quanğä iquaunğä hiqäva imäkuwi, änatunquäta?

¹ Ämaqe, nanui goti quanğä iquaunğä hiqäva ae äqäpğä iuta äma äpäpu änatqänjuwinğä, he yatnğä äqiyäpu äväwqatquwi, iinğe nyaqä kimanji, tiinji. Ne näqñqe, “Ämaqä eeqäpnäni näqñqä-tänänänjä äpmakäwänjunä.” Kukñuä iinji, naqä-qakuä ätätqänjuwä-qe, näqñqenänji, ii suqä wopğä iqä iqu, yändi-yändi äpeyätqäüä. Inäqe suqä ämaqenğä äwinğä iqu, ii Jisasi Iquenyğä quuvğä heqiyğä iquaunji, yänänäqñqä iwimäkätqäüä. ² Ämaqä hñqu, “Nyi näqñqä-tänjunğä” knuä indqänätñqä-qe, iqueğä näqñqe, homä yqänänji. ³ Inäqe ämaqä, Goti Iquenyğä äwinyätñqä iqu, ämaqä iquenyqe, Goti Iqu näqñqä eä.

⁴ Nanuä goti quanğä iquaunğä hiqäva ae äqäpğä iutanjä ämepu änatqänjuwinğe, tiinji. Goti quanğä iquaunğe, ne tiinñqä näqñqe. Ii ämaqe quwğä hipaitä imäkğä eä, naqä-qakuä maetqe. Goti hñqua-hñqua inä ma, Kiuänänjä Iqu Qäqunänji. ⁵⁻⁶ Naqä-qakui, ämaqe nätmatqä huiunğe, pmua enğä-panjä äqunäpu, “Ii goti-quaegä” ätäpu, “Naqä-quaegä” ätätqänjä. Inji goti iinjä iqua, qäukuä haqä yätunä-qe, ä qua täunä-qe äpmetpi, mäpmeqä itpi? Mä neñi, neqä Goti, hñqunänji. Iqu neqä Apiqu eä, nätmatqä eeqänänji äyä imäkkqe. Itanğa Ique yeeqä iwimäkatunğe, ne hänjä sä äpmeñu. Itanğa, “naqe” ii nätmatqä hui-hui maetqe, Jisasi Kraisi Iqunänji. Ique Qäquesanji, nätmatqä eeqänänjä äyä ätimäuqe. Ga Iquesanji, ne hänjä sä äpmeñu.

⁷ Inäqe ämaqä hui, nätmatqä naqä-qakuä iinñqe, maqñqä yasämänä enjä. Ämaqä iinji kinğanäni, goti quanğä iquaunğä quuvğä eqiyäpu äpmaminjuwi. Inji tänğanji, nanuä goti quanğä iquaunğä hiqäva imäkqanğuwitanji ämepu änäpiyanğani, iquauğä knuä äñgui änä maeqä etanği, “Tä ne suqä quvğä imäkqunä” knuä ävätqäüä. ⁸ Tiinji maeqä eä. Ymisanjä iqu, Goti Hanjuwä Iqu nesä äpakä pmetätñqä dinğe, minetmeqä yänä. Buayä iinjä pmua imäknätqänjuwä iquaunji, Goti Iqu, iinjä imäkqanğuwinğe, mändi makittqiyğä yänä. Itanğa buayä iinjä änatqänjuwä iquaunji, Goti Iqu, iinjä imäkqanğuwinğe, haqeqä mämuämäuqä yänä.

⁹ Suqenğä iwäsäuqänğe näqñqätänjä iquenä, he buayä iinjä änganğuwanganji, ämaqä knuä iqä yänänäqñqä maeqä iquaunji, qui iwimäkqänğä äñguänä mimbu. ¹⁰ Itanğa ämaqä quwğä knuä indqänğe yänänäqñqä mämeqä eänjuwä hñqua, he ämaqä näqñqä-tänjä iquenä, goti quanğä iquaunğä anjä aquväqñqeu äpaquväpu ymisanjä ängmanätqätanğä hinuä eqänänjuwi, iqua-pqe ymisanjä asä inä bñqä dinğä iquauğä äwinğä iunji, he äwivauqumuätqä. ¹¹ Inji he heqä heyämaqä, Kraisi Iqu ii qäquaunğä äpäkonğqä iquaunji, heqä knuä, “Ymisanjä eeqänänji, änmqänänñqä” indqänğä iutanji, iquau yuuwä wutäupnä. ¹² He hiqä heyämaqä, knuä indqänğä yänänäqñqä maeqä iquau, suqä quvğä i iwitquequwi, ii he iquaunä miwitqueqä iqä, Kraisi Ique-pğä inäyi. ¹³ Inji nyi ymisanjä ganğundqetanji, nğä nyämaqä iqua-pqe inä imäkäpu, suqä quvğä imäkpğä etanğutqe, nyi nanui anğumñi manğä imğä pmua imäknmä. Mä nyi mñä quapi äwitmä, iquau suqä quvğä mäwiyqänğä.

9

Poli iqu, iqueqä wäunjuä iutanjä kimanji mämeqä ikqenğä

¹ He hinuä qumbu. Nyi nğä änyinğä iunji, nätmatqä eeqänänjä nyi imäkmqe, hoptäwä manyiyğä ipnä. Jisasi Iqu, nyi kukñuä awä tmğä änändowatkqä iqunji. Ga nyi neqä Naqä Jisasi Iquenji hinuä äqunänğä iqunji. He Iquenyğä quuvğä eqiyquwi, ii nyi Iqueqä wäunjuä ämeqä imäkätqätanğqä, iutanñqä. ² He quuvğä heqiyğä ae äpmeñuwä iutanji, nyinyqe, “Naqä Iqu iquenji, kukñuä awä tuäkiqñqä ändowatkqeqä,” näqñqä mapnä. Iutanji, ämaqä hui nyinğe, “Jisasi Iqu ique kukñuä

awä tuäkiqñqä mändowatqä iqeçä” kñuä qäyä indqänätqätanquwä-qe, he nyinyqe, näqñqä naqä-qakuänä enä.

³ Ämaqe nyinyqä, “Iqu kukñuä awä tuäkiqanqçetani, mbqä kimañi mämeqä yänqiyä” ätäpu änyiwäsäutqätanquwä iquauni, ñqä-näuä yätamäkqä änyätmä, kimañi tiñä ätuätqänä. ⁴ Hñqueye wäunüä imäkenqe, buayitä eçetäñi mäyätapqänqätanä? ⁵ Ye apäkä quuvqä heqiyqä ämeta, qanä anä mätuma mikiqänqätanä? Kukñuä awä tuäkiqñqä ändowatkqä huiziquatä, Naqä Iqueqä kängkukatä, itanqa Pitä iqutä, iquanä iñä imäkqäpñqäta? Huiziquve hmanda? ⁶ Ä nyitä Banäpasi iqutä yenyä, yeqä quamä pmeqeunqä wäunui, yeqä-yeuänä yeñqe, iñi änäñqñqe? Ii qäyunä hmanji. Huiziquatä, yesä, eequne asänä ikiqänqe.

⁷ Ämaqä mäkä iqetanä hñqu iqueqä quamä pmeqä iuñi, kiqä-kiuä yätamäkqä nyätñqe, hma eä. Ämaqä hñqu ymisañä vowä äqutätqe, yäuä ae etanqani, ämetä änanä. Itanqa ämaqä sipsipqä-miqä hñqu, sipsipqä iquauä anui, änanä. ⁸ Nyi kukñuä iñä etqenqe, “Iqu ämaqeunqä kñuä indqänqçeuta ämetä änatqiyä” kñuä maiyqä ma eä. Kukñuä-suqeunji, kukñuä asiqñ tätanqi etqä. ⁹ Mosisi iqueqä kukñuä-suqä bukä iuñi, tuwanui tii äqänä. “*Bulumäkäi, kuä-witqä wäunui yätamäkqä eyqanqani, uwqe manqä yätñqe, hinguä mäyeqä pambiyä.*”^{*} Kukñuä tqu, Goti Hanjuwä Iqu bulumäka iquaunqänä kñuä indqänätä ätkqäta, ä sunqä ätkqe? ¹⁰ Kukñuä iñi, Iqu ne ämaqä-qunenyqä indqänätä ätkqe. Auä, Iqu nenyqä ätkqe, suqä tiñiqu timäutñqä iutayi. Ämaqä wäunüanqä qua ptqä iqutä, itanqa ämaqä kuä-witqä pa täkqä iqutä iquaqu, ymisañi iuta mayinqä diñqe, wäunüä imäkätqäninyä. ¹¹ Iñi ye nätmätqä Dñä Äñguä Iquesañi, piikä enqä-ma, heyaqä awä iqi vowä ämeäqe, ämeqeä-pañi, yeyaqä huiwä dunä yätamäkqenqä yätapqä-pqe, ii qäyunä hmanda? ¹² Itanqa ämaqä huizi he yätamäkqä eyäpiyita, heyaqä nätmätqe metauqanqçqe, iñi ye iquauni, ämawqätäuta haqä yändi metauenyä.

Hesani ye nätmätqä iñi ämeqä etanqçä-qe, mämeqä itqänqçee. Ämaqe, Kraisi Iqueqä kukñuä äñguä we-hunqä-tänñqe quuvqä maeqiyqänqçqe mäyenqä iqanqçetani, ye pmua imäknäta, hanä-iqä kuapanä ämayäkitqänqçee. ¹³ Tiññqe, he näqñqä äyuwä. Ämaqä hiqäva-imäkqä anä yäpä iñgisa wäunüä imäkätqänquwä iqua, qu ymisañi, anä iquesañi ämepu änatqänä. Asä iñi, ämaqä wäunui hiqäva-qäyqä ttawä iu itqänquwä iqua, nanui qokä-apäki äma äppqe, hui iqua ämepu änatqänä. ¹⁴ Iññqe, Naqä Iqu kukñuä tii ae ätkqä äyuwä. “Ämaqä kukñuä äñguä we-hunqä-tänñi awä ätätqänquwä iqua, iquauqä huiwä yätamäkqänqçqe, ämaqä kukñuä ique ämetqänquwä iquauta meqänqçeqä.” ¹⁵ Naqä Iqu suqä iñä imäkqänqçeqä ätkqä-qenäqe, nyi ñqä-näuänñi hesani mämeqä itñqe. Ämaqä hñqu suqä nyi yeeqä itmä, ñqä yoqe haqeu ämamänätñqä iuñi huätä mamäuqänqçqe manyinqanqçqä-qe, nyiganä päkonqçqe äñguä eä. Iñi nyi henyqä tuwanüä tä äqiyqä iuñi, “Qu tanqani, nyi yätamäkqä iñä nyiyqänqçeqä” kñuä nyiyqanqi, maqiyqä iqä. Oee. ¹⁶ Nyi kukñuä äñguä we-hunqä-tänñä ique awä ätätmitani, ñqä yoqe haqeuñi, mämamäunqä iqämä. Nyi wäunüä ique imäkqänqçqe, Naqä Iqu ändapkqä-qae, mäwquatämäuqä imä. Iñi nyi wäunüä iqueni mimäkqä imqe, nyi äñguä tiñi mäpmeqä itmä. ¹⁷ Nyi ñqä änyinqä duta wäunüä tä imäkmqä etanqutqe, kimañi äñgui ämamqänä. Itanqa nyi qänakñi, wäunüinqä manyinqä iqanqutqä-qe, Naqä Iqu Kiqä-kiuä ändapkqä enqe, nyi wäunüä iñä ique yqänänä-tänjunä eämä, imäkqa umqänä. ¹⁸ Itanqi nyi wäunüä ique imäkätñqä diñqe, kimañi äkitani mamniqe? Nyi wäunüä iñä itmä, iutani mbqä nätmätqä isuanä mämeqä itmä-qe, yeeqenä itmä, ämaqeunji kukñuinä awä äyä ätuätqänä. Yeeqä inqä ii ämetñqe, ii ñqä kimañiyi.

* 9:9 Kukñuä-suqä 25:4

¹⁹ Nyi ämaqä hñqueqä wäunüä-wiyqä hñgingqä-qunä ma, ämaqä hñqu hoptäwä nyätñqe, hmanji. Inäqe ämaqä hatñä, Jisasi Iqu-tänä qäqiqi ätuma pmqe, nyi ñqä-näüä imäknätmä, ämaqä eeqänänä iuqä wäunüä-wiyqä hñgingqä-qunä emqä imäkñgqe. ²⁰⁻²¹ Kukñuä-suqä Goti Hanjuwä Iqu, Israitqä iquau äwikqä iunji, nyi ñqä-näüäñi yäpä iqi miqä itñqe. Ii Nyi iqueni ävquatämäuqänqä ma. Nyi Kraisi Iqueä suqä iunä yäpä iqi äpmamä, qänakñäñi, iu itñqe. Itanğa nyi Israitqä iquatä anä äpmamänğani, änaunji suqä qu itqätanğuwä iu yäpä iqi itñqä-panä-qunä eämä, iquau itmamqä diñqe, anä äpmetñqe. Inäqe ämaqä huizi suqä iinji maeqä etanğuwä iquatä äpmamänğani, nyi ämaqä suğenqä maññqä-quvqä matmä, iquau itmamqä diñqä imäkätñqe. ²² Itanğa ämaqä quwqä quuvqä heqiyqe yänänäñqä maetanğqä duñi, nyi qu enqä-pa asänänä imäknätmä, itmamqä diñqä itñqe. Suqä iinji, nyi ämaqä äki-äkitanä äpmeñuwä iunji, suqä qu imäkätqätanğuwä-pa imäkätmä, qu qui mimäkñqä ipu, hññä pmepñqe, yänä äqänätñqe. ²³ Nyi wäunüä eeqänänä, e imäkätñqe, ii kukñuä äñguä we-hunqä-tänä iquesa itmä imäkätqänä. Ii qutä nyitänji, iquesa äñguä pmetunqueyi.

²⁴ Hññä qanä tnänä iunji, ämaqä hñqua qanä tnänä äwäpiyä-qe, nätmatqä, ämaqä hññiqä timäutqä iquenyqä nänji epqe, hñqunä hññiqä ätimäutä ämenä. He iinqe, näñqä-qae, he-pqe nätmatqä iinji, inä maññqänä yänä qänğanğpu. ²⁵ Ämaqä hññä huitanä-huitanä itqänuwä iqua, qu kiqä suqä iunji qänakñä ipu, yänä qänğpnä. Nätmatqä hññä iu hññiqä e ätimäupiyä iuta ämapqe, ii qui imäknäñiqe. Inäqe nätmatqä äñguä, ne nänji metunquenqä kñuä indqänatunquä ii, qui mimäkñqä yäniqe. ²⁶ I etanği nyi qanä tnänji, hññi uwqämqä miqä itqänä. Ämaqä hñqu nätmatqä hmbinyqä, ipu metñqä kñuä indqänätä imäkätñqä-pa, imäkätqänä. Tiinñqä hmanji. Ämaqä hññiu mäkä-iqä hñqu huiziquenqä hipae, squnji yunuinä ämeqäqä-panä iinñqä miqä itqänä. ²⁷ Nyi ñqä huiwä iqueni, iqu nyaqä änyinğä iunji, qänakñä nyätñqä diñqä ptqä hämänä äpäsatqänä. Nyi iinji mimäkqä itmä, kukñuä awi, ämaqä huizi dunä ätumuitmqe, mä nyi nätmatqä äñguä nänji äwinğä di mämeqänqä.

10

Israitqä iquauqä kaqä-kawäka quvqä imäkminjuwä-pa, mimäkqänqä

¹ Nyämaqäüä, neqä atqä-awäkiqua Mosisi iqueqä ämiqä yäpä iqi pmetanğuwänğa, nätmatqä äwimakqenqä kñuä indqämbñqä änyinği. Tiinji. Qu eeqänä qaquvqä Goti Hanjuwä Iqu huänqä motquetñqänä haqeqä ekqä ique yäpä iqi äwäpu,* Eqä-pñä Häñesqä ique qäyakämä ikuwi.† ² Ga, qu eeqänä Mosisi iqueä yäpä iqi iqäpñqä diñqä, qaquvqä iquesatä, eqä iquesatä, asñä ämakuwi. ³⁻⁴ Inğani qu eeqänä ymisanä asitä,‡ eqä asitäñi,§ Dñä Äñguä Iqu vqanği äñguwi. Eqä i äñguwi, ii Dñä Äñguä Iqueqä hikä qutä qanä anä äuminjuwä iquesanji. Hikä iqu, ii Kraisi Iquvi. ⁵ Qu eeqänänä asänä i meqanğuwä-qe, Goti Iqu kuapänänä iunqe, yeeqä miqä iqanği, pizqä äpäkonäpu, quwqä huiwi, qua aväqñqeu im-imä äwokäuminqe.

⁶ Nyi nätmatqä iinğä awä etqe, ii ktqä naqä-qakuä ämänätque. Mä ne iinqe kñuä indqänätanä, qu nätmatqä quvqe, äñguänänä witanği äqunäpu, äwqä äwivauqanği imäkminjuwä-pani, ne-pqä iunji mimäkqänqä. ⁷ Itanği he goti quanğä iquauñqe, Israitqä hñqua qonä äwoktäuminjuwä-pani, he-pqe iinji mimäkqä iqäpñqe. Iinä imäkminjuwinqe, Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanüä tii äqänä, “Ämaqe qu ymisaniä, eqetä, bñqä quamä äpmakuwi. Ae ämbiyitanji, yeewä quvqe ipñqä ävaukuwiqä.”* ⁸ Itanğa ne huiwä yanä hññi inğä, Israitqä hñqua imäkkuwä-panä iinji, mimäkqä

* **10:1** Anğumä Itmakqä 13:21 † **10:1** Anğumä Itmakqä 14:22 ‡ **10:3-4** Anğumä Itmakqä 16:4, 35 § **10:3-4** Anğumä Itmakqä 17:6; A Täuqä 20:11 * **10:7** Anğumä Itmakqä 32:6

ma iquanä. Suqä quvqä iinjä imäkqanquwänga, hiunji hñquenji, qutanji 23,000 pizqä äpäkönquwi.† 9 Itanğa ne Kraisi neqä Naqä Iqueni, Israitqä hñqua yamwiqä äwikuwä-panji, mäwqä iquatuñque. Qu iinjä iqanquwänga, qämäkiqua pizqä äyä äpäkkuwi.‡ 10 Anğumñi, he Israitqä hñqua, mañä kuapä ätuwänminjuwä-panji, matqä iqäpnqe. Qunji, enätqä ämaqä qui imäkkä iqu, pizqä äpäkkqe.§

11 Nätmatqä qu e äwimakqe, ii ämaqä huizi di, iu hiñuä quñgpñqenqä ktqä naqä-qakuiyi. Ämaqä, Goti Iqueqä bukä iu nätmatqä iinjä äqäkuwi, ii ne ämaqä qua tqu qui imäknätñqä itqätanğqeu äpmeñquä iqune, suqä asä ique nemeqenqä kñuä indqänquatuñquänäyi. 12 Inji ämaqä hñquki, “Nyi pämä yänänäqñqänänä tä qe ätqäuänänä” kñuä indqänätqänä etanğutqe, mä quannä mapäkñqä isñqe anğuanä mindñqe. 13 Yamwiqä he ae emetñqe, ii ämaqä huizi iquau-pqä äwimetñqä-panjä asänänjiyi. Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä kukñuä ätätqä iunji, imäkkä-qu eäqätanji, yamwiqä iqä hñqu he ämeñguatätñqenqe, hiñuinä mäquñquä yänä. Inäqe yamwiqä iqä iqu inä emeqä-qe, he yänänäqñqä äpakänä tqäutpñqänä, Iqu hänaqä emeyänä.

Suqä goti quanğä iquaunqä qonjä waktäuqenqä

14 Iinjñqe, ñqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iquenä, he suqä goti quanğä iquaunqä qonjä waktäuqe, wimasiyqäpnqä etqä. 15 Nyi he ämaqä kñuä iqä anğuanänä-tänuenä etanğä eqänätmä etqä. Inji hiqä-hiuä nyaqä kukñui iwäsäupñqe. 16 Eqä-häkä Jisasi Iqu ämetä, “änğuiqä” ätkqä iquenyqe, ne Goti Iqueni, “änğuiqä” ätuätqänju. Ne häkä iquesa anğquänğani, Kraisi Iqueqä häneqetä naqä-hñqunänqä aquvä ämänaqiyqi. Itanğa bretqä ne äkutätunque, Kraisi Iqueqä huiwitä naqä-hñqunänqä aquvä ämänaqiyqi. 17 Bretqe, hñqunä etanği, ga ne kuapänänä iqune, buayä iquenyä änätunquä etanği, ne qokä-apäkä iqune, huiwi naqä-hñqunä äyä änyänju.

18 He Israitqä iquaunqä kñuä indqämbu. Qu nanji hiqäva imäkäpiyä iuta ämepu änäpiyänğani, quwqä-quwä hiqäva-imäkkä iquatä naqä-hñqunä epu, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwaktäutqänjuwi. 19 Nyi kukñuä ii ätqä tqesani, goti quanğä iquaunqätä, ä ymisanä iquaunqä hiqäva imäkätqänjuwinqätänji, iqua nätmatqä naqä-qakuiqä etqenä ätqä? Oee. 20 Nyi tiinjä ätqä. “Nätmatqä ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua hiqäva äqiyquwi, ii qu Goti Iquenyqä maqiyqä ipu, dnjä quvqä iquaunqä äqiyqäuä.” Itanğa, nyi “He dnjä quvqä iquatä anä iqänqe, manyinjä yänqiyä” ätätmä etqä. 21 He eqä-häki, Naqä Iqueqetä, dnjä quvqä iquauqetänji, du-bu manäkiqä ipnä. Tiinjä-pqe inä eä. He Naqä Iqueqä hiqäva-imäkkä ttawä iutä, dnjä quvqä iquauqä iutänji, du-bu mäpmayäkiqä ipnä. 22 Inji ne suqä iinjä imäkatque, Naqä Iqu nenyqe, “He Nqänänğuenjçä” ätätqä-qe, ne Ique äwqä quvqä nyuewiyquanä. Ii quvqe. Neyaqä yänänäqñqe, Iqueqä mämäwqätäuqä eä.

Suqä, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä mamäupñqä imäkqenqä

23 Ämaqä hui, “Ne nätmatqä eeqäpnänji imäkkqe, pmua ma, anğua imäkätqänjunä” ätätqänä. Inäqe, hui yätamäkkä anğua neyqe, ä hui yätamäkkä mäneyqe. Itanğa hui, ämaqä huiunji, yänänäqñqä tqäupñqe, yätamäkkä mäwqä yänä. 24 Ämaqä hñqu yätamäkkqe, kiqä-kiuanä minqä yätñqä itä, ämaqä hñque-pqä inä vquätñqänänji. 25-26 Apqä Bukä iunji, kukñui tiinjä äqänä. “*Qua iqutä, itanğa nätmatqä eeqänänjä iu äwinqe, ii Naqä Iqueqänänjçä.*”* Inji, nanjuä mbqänqä imäkqanquwi, he kñuä kuapänä eyqanğuti yatñqä miqä, hiñgi mbqä ipu bñqe. 27 Tiinjä-pqe inänji. Ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqu, buayä anä bñqä tääqä etätmeqanği upñqä ipiyi, kñuä

† 10:8 A Täuqä 25:1-9 ‡ 10:9 A Täuqä 21:4-9 § 10:10 A Täuqä 16:41-50 * 10:25-26 Apqä Bukä 24:1; 50:12; 89:11

kuapänā indqänāpu yatḥqā miqā, qanyā qeiqi äpmewäpu, buayä iqu äänā-äänä etapqe, qanyā bḥqe. ²⁸ Inäqe ämaqä hḥqu, “Nanüä tä, goti quanḡä iquaunḡä hiqäva ae äqäyquwiqä” etätqe, he ämaqä iqu iinjä etätqenḡätä, suḡä quvḡä imäkqenḡä äwäwa iqenḡätä, kḡuä indqänāpu, nanüi manḡä ipḥqe. ²⁹ Nyi kukḡui, “Suḡä quvḡä imäkqänḡä äwäwa iqä iinjä” etqe, ii he hiqä-hiuä äwäwa iqä diḥḡä kḡuä ämamä matḡä iqä. Ämaqä iinjä etätqä iqu, henyqä, “Iqua suḡä quvḡä imäkqäüä” kḡuä vḡä iinjä etqä. Ii tiinji. Nyi nätmätqä eeqäpnäni ḥinḡi imäkḡmḡä etanḡqetani, ämaqä huiziqu kḡuä pkäpkä indqänätä, nyaqä kḡuä indqänḡeunḡi manḡunmäkḡä yänä. Inäqe nyi iquenḡä kḡuä indqänämitani, nanüä iinjä pmua imäkḡmä. ³⁰ Itanḡa nyi buayä nmḡä itmä, Goti Ique, “änḡuiqä” tquanḡundqe, ämaqä hḥqu, buayä iquenyqe, “Iqu quvḡä imäkätä äḡḡiyä-qe” mandḡä yänä.

³¹ Iinjḡe tiinji. He buayä eqä änäpiyänḡa, ä nätmätqä äki-äkitanḡi imäkäpiyä iunḡi, hesä, huiziqua-pqetä, Goti Hanjuwä Iqueḡä yoqe, haqeqä mamäupḥḡä imäkqäpḥqe. ³² Nyi imäkätḡḡä-pa, he ämaqä Israitḡä iquaunḡä-qe, Grikä iquaunḡä-qe, ä Goti Iqueḡä ämaqä iquaunḡä-qe, hanḡä-iqä ämepu äwäwa iqä diḥḡä miwimäkqänḡe. ³³ Nḡä-näuäni, Goti Hanjuwä Iqu, qu ḥänḡä iqumuätätḡḡä diḥḡe, nyi wäunḡui yätamäkqe, ḡḡä-näuä inḡḡmḡä iunḡänä miqä, qu-pḡä inä wimḡä imäkätḡe. Iinjḡe, nyi suḡä äḡḡuänäni, ämaqä eeqänä äwinyätḡḡä iunḡänä imäkätḡe.

11

¹ Nyi suḡä Kraisi Iqu imäkätḡḡä iunḡi qänaknä itmä imäkätqänḡä. Ga he-pqe nyi imäkätqätanḡḡä iunḡi, qänaknä inä nyiyäpu imäkqäpḥqe.

Suḡä, Goti Iqueḡä yoqenḡä aquvä ḡḡqenḡä (11:2-14:40)

Suḡä, nyuänḡä huäqä huätḡqenḡä

² He hea ique-iquenḡi, nyinyḡä kḡuä äpakänä indqänāpu, itanḡa nyi kukḡui ämetmä näḡḡḡä etapätḡḡä iunḡi qänaknä iqanḡuwinḡe, nyi heyaqä yoqe, haqeqä ämatnämäutqänḡä.

³ Itanḡa nyi he tiinjḡḡä näḡḡḡä mapḥḡä änyinḡi. Qokä eeqänänḡä iquauḡä nyuänḡi, Kraisi Iquvi. Itanḡa, apäkiyḡä nyuänḡi, qokiqu etanḡi, itanḡa Kraisi Iqueḡä nyuänḡi, Goti Hanjuwä Iquvi. ⁴ Inḡi qokä hḥqu, Goti Iquenyḡä tääqä ätätäqänḡa, ä Goti Iqueḡä kukḡuä ḥinḡuä ätätäqänḡa, iqueḡä nyuänḡi huäqä äutnäqänḡa ätqe, ii iqu iqueḡä Nyuänḡä Iquenḡi womba ävqi. ⁵ Itanḡa apäkä hui, Goti Iquenyḡä tääqä ätätäqänḡa, ä Goti Iqueḡä kukḡuä ḥinḡuä ätätäqänḡa, iiyḡä nyuänḡi huäqä mautḡḡä iqänḡa ätqe, ii iiyḡä nyuänḡä iquenḡi womba ävqi. Ii iinjä imäkqe, ii apäkä hui, iiyḡä nyuänḡä dä eeqäpnä häuä ämatnätqä nyuänḡä huiwi, ätnänḡä iqi änyänḡḡä-panḡä iinjyi. ⁶ Inḡi apäkä hui, iiyḡä nyuänḡi huäqä mautḡḡä itḡḡä etanḡutqe, iiyḡä nyuänḡä de, häuä tävämäutḡe. Inäqe de häuä tävämäunḡetä, hämänä ktämäunḡetä womba meḡä etanḡqetani, iiyḡä nyuänḡi huäqä hutnätḡḡänänḡi.

⁷ Suḡä iinjä iquauḡä quati, tiinji. Qokä iqua, Goti Hanjuwä Iqueḡä ktḡä enḡḡä-panḡä epu, ga Iqueḡä yoḡä naqe ämotqueḡäpḥḡetani, qu iquauḡä nyuänḡi huäqä mautḡḡä ipḥqe. Itanḡa apäkä iua, qu qokä iquauḡä yoḡä naqe ämotqueḡäpḥqe. ⁸ Tiinjä-pqe. Qokä iqu, apäkisa ätimäukḡä ma, oee. Apäki, qokä iquesa ätimäukḡä eä. ⁹ Iinjä etanḡḡä-qe, tiinjä-pqe inänḡi. Goti Hanjuwä Iqu kḡui, apäkinyḡä ganä indqänätä, qokä iqu, iinyḡä imäkḡḡä ma, oee. Iqu kḡui, qokä iquenyḡä ganä indqänätä, apäki, iquenyḡä imäkḡḡä eä. ¹⁰ Iinjä eänḡä-qae, apäkä iua, huiziqueḡä yäpä iqi pmetḥḡä motquapḥqe, quwḡä nyuänḡi huäqä hutmbḥqe. Iua iinjä imäkqäpḥqe, enätqä iqua ḥinḡuä äqumbu pmetanḡä iutayi.

¹¹ Inäqe, ne Naḡä Ique ämuänḡänḡqetani, apäkä iua, qokä iquaunḡe, kiui matḡäunḡḡä etanḡḡi, itanḡḡänḡa qokä iqua-pqe, apäkä iuaunḡe, iinjä matḡäunḡḡe.

¹² Ii tiinjä etanġiyi. Hiñuiqänäñi Goti Hanjuwä Iqu apäkä timäutñqe, qokä iqueqä huiwi ämetä imäkkqe.* Itanġa tänġañi qokä iqua, apäkä iuaquä huiwä iuta äyä ätimäutqänjā. Itanġa nätmätqä eeqänänjā ätimäutqänjuwi, ii Goti Hanjuwä Iquesanji.

¹³ Inji tiinjñqe, hiqä-hiuä iwäsäupiyä. “Apäkä iua, quwqä nyuäñi huäqä mautñqä ipiyänġa, Goti Iquenyqä tääqä tqe, ii äñguätiyä, quvqätiyä?” ¹⁴ Ämaqeucä suqä iuñi, näqñqä tiinjä äyä änätapqi. “Qokä hñqu dä quäucä huiqñqä etanġutqe, yoqä naqä mämeqä yänä. ¹⁵ Itanġa apäkä hui dä quäucä äuiñqe, iyyqä detañi yoqä naqä menä.” Ii tiinjä etanġiyi. Goti Iqu, apäkä iua dä quäucä huiqñqe, ii quwqä gquä enqä-panjā äwikqe. ¹⁶ Ämaqä hñqu, nyi kukñuä iinjä ätqä iuññqä yeeqä miqä itä, kukñuä-tänju etanġutqe, iqu näqñqä tiinjä metñqe. Ne qänaknä yatunque, suqä huizi aañqä etanġi, itanġa Goti Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iqua-pqe qänaknä ipñqe, aañqä inänji. Ii qäqunänji.

Naqä Iqueqä ymisanji, qäyunä nqenqä

¹⁷ Nätmätqä nyi tänġa kukñuä tmqä iqä iuññqe, heyaqä yoqe haqeqä ämatnämäutmä matqä imä. Tiinjä dutanji. He aquvä äqänäpiyänġañi, qeiqi mäminquenä, hanjā-iqä kuapanä änyätqänjuwenji. ¹⁸ Hanjā-iqä hiñuiqänji, nyi qäte tii äwiyänqe. He Goti Iqueqä ämaqä epu Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyänġañi, awä äqäyāpatnätqänjuwi. Itanġa nyi iñqe, “Ii naqä-qakuiqe” quuvqä wänqäpu, tiinjä iuta eqiyqä. ¹⁹ He kiui-kiui iinjä äpmapiyitani, “Suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iuñi, qänaki naqä-qakuinä itqänjuwi, ii tqukuatiyä” tpu, hiñuä qumbñqe. ²⁰ He aquvä äqänäpu, suqä ymisanjā nqenqä Naqä Iqu ämänätquakqeu qänaki ipiyänġañi, naqä-qakui miqä itqänjuwi. ²¹ Ii tiinjä dutanji. He hñqunä-hñqunä, ymisanjā mapñqä ipiyänġañi, “huiziqua äänä ipñqäpiyā” tpu hiñuä ganä mäqunquä, maqänä meqä-quenji. Iutanji, hñqua buayä dä pmetanġuwänġa, itanġa hñqua eqä yänänäqñqe änäpu, hiqiiyqä iqäpnä. ²² He buayätä eqätä bñqe, heqä anjā yuuwiu äpmapu nqänänji, anjā maequenda? Ä Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iquauni, quvqä itquepu, ga ämaqä nätmätqä maeqä iquauni, womba wipñqätanä? Iñqe nyi änäänäyā hetmqe? Nyi heyaqä yoqe, haqeqä mamäumqätanä? Oeyä, heqä suqä iñqe, nyi iñi, mimäkkqä imä.

²³⁻²⁴ Inji nyi kukñuä awä qänġanä ae etminqe, ii nyi Naqä Iquesa ämakqeyi. Ii tiinjñi.† Heatqä Naqä Jisasi Iqueni pizqä päkpnqä iquauqä hipa iu vqanġqä iqueni, Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Iqueni, “änġuiqä” ae ätuäqetani, äkutätä, tii ätukqe. “Tä Nqä huiwi, he yätamakqä heyätñqä etapqänä. He Nyinyqä kñuä indqänäpu, iinjä imäkkqäpnä.” ²⁵ Qu buayä qäpu ġanġuwänġa, Iqu wainqä-eqä-häkiqueni, suqä asiqu imäkätä, tii ätukqe. “Wainqä-eqä-häkä tä, kukñuä änyä-hänjā Goti Iqu guä ämäsäukqä iyyi. Ii naqä-qakuä imäkätñqe, Nqä häneqe, equatemqänä. He eqä-häkä tqe äkñga ti änäpiyänġañi, Nyinyqä kñuä ämepu, iinjä imäkkqäpnqä.” ²⁶ Naqä Iqu anġi äpätqänġanqe, bretqä tätä, wainqä-eqä-häkä tätä, he äkñga ti änäpiyänġañi, Naqä Iqu äpäkonġqenqä, suqä iuta ämaqeu motqueqäpnqe.

²⁷ Iinjä dutanji, ämaqä hñqu, Naqä Iqueqä bretqetä, eqä-häkä iuñitā kñuä qäyunä mämeqä eä änätqä iqu, Naqä Iqueqä huiwitā häneqetani qui imäkätä, kukñuä menä. ²⁸⁻²⁹ Ämaqä hñqu, Naqä Iqueqä huiwiñqä ganä miwäsäucä, buayitā eqetä änätqe, iqueqä-kiuä iinjä änätä, hanjā-iqä ämaenġi. Iutanji, Naqä Iqu kimanji ävänä. Inji, ämaqä hñqu, iqueqä-kiuä ganä iwäsänäqetani, bretqetä, eqä-häkä iuñitā, inġa nätnqe. ³⁰ Ganä miwäsäunqä iutanji, hiyaqä awä iqisanji, ämaqä kuapanä yänänäqñqä maeqä epu, tänjā-yaqä wiqanġä, itanġa hñqua pizqä hämänä ae äyä äpäkonätqänjuwi. ³¹ Injāqe ne bretqä iñitā, wainqä iñitā ämetunqunä, neqä-neuä

* 11:12 Ipäqäkqä 2:21-22 † 11:23-24 Matiu 26:26-28, Makä 14:22-24, Lukä 22:17-20

ganā āngguānā iwāsāuṅṅque, Naqā Iqu mānewāsāuqā itā, kimaṅi mānātapqāṅṅqe. ³² Itanḡi Naqā Iqu ānewāsāutā, haṅā-iqā iinḡisua ānātapqe, ii Iqu āmaqā qua iuṅi yuuwā ātāutāqāṅṅaṅi, ne-pqe qāsā minemākqā yāniṅqā, jānā inemākātḡqā ānātapqi.

³³ Itanḡi, nyāmaqāuā, nyi tiṅḡā etqā. “He ymisaṅā bḡqā aquvā āqāyāqānāpiyāṅṅaṅi, he ganā timāupqā iquenā, maqānā māmeqāṅṅqe, qānakḡā iquauṅqā hiṅuā āqumbu pmapḡqe. ³⁴ Itanḡi hḡqu buayāṅṅā dā vqāṅṅutqe, hiqā aquvāqḡqā iqisaṅi haṅā-iqā Goti Iquesaṅi matimāuqā itḡqā diṅṅqe, iqueqā anḡu āṅḡa timāutḡqeḡā.”

Haṅā-iqā ānyā āwiṅṅqe, hiṅuā maeqānmqā aṅḡi āquvepmqāṅḡa, jānāṅi iṅḡa imākḡniqe.

12

Dḡā Āṅguā Iqu, ne imākātunḡuā inemākqenḡā

¹ Nyāmaqāuā, āmaqā quuvqā heqiyā iqua imākḡḡqā iwimākātḡḡenḡā nāqḡqā mapḡqā ānyḡḡi. ² He quuvqā maeqiyqā āpmapiyāṅṅaṅi, goti quāṅḡā maṅā matqā iquau qoṅā woktāupḡqe, hiqā āwqe evauqāṅḡi imākḡḡuwiṅṅqe, hiqā-hiuāṅḡi nāqḡqā ae āyā eṅā. ³ Iiṅḡḡe nyi tiṅḡā etḡqe. Āmaqā hḡqu, “Jisasi Iqueni, Goti Iqu qui iwimākātḡqā ānyḡḡiyā” ātqe, ii Goti Iqueqā Dḡā Āṅguā Iqu, iqtā māpmeqā etāṅḡqā iuta tānā. Itāṅḡa āmaqā hḡqu, “Jisasi Iqu, Naqā-queqā” ātqe, ii Dḡā Āṅguā Iqu iwimākqāṅḡqeta tānā.

⁴ I etāṅḡi, āmaqā iqune wāuṅuā huitāṅā-huitāṅā imākquātunḡuā nāqḡḡetā, yāṅānāqḡḡetā, ne hiṅḡi āmetunḡqe, ii dḡā hḡquauta ma, Dḡā Āṅguā Kiuānāṅā Iquesaṅi. ⁵ Itāṅḡa ne wāuṅui huitāṅā-huitāṅā yātāmākqenḡā imākātunḡqe, ii naqā huiziquauṅqā ma, Naqā Kiuānāṅā Iquenyqe. ⁶ Tiṅḡā-pqe ināṅḡi. Ne wāuṅui huitāṅā-huitāṅā imākqāṅḡḡuṅḡa ātimāutḡqe, ii Goti Kiuānāṅā Iqu imākqāṅḡqā iutaṅḡi. Nātmatqā eeqānāṅā iṅḡi, Goti Iqunā eeqānāṅune inemākātqāuā.

⁷ Itāṅḡa Dḡā Āṅguā Iqu, nesā hḡḡunā-hḡḡunā āpmeqāṅḡa, Iqueqā yāṅānāqḡḡā āmotquetḡqe, ne inemākātqātāṅḡuti, ga ne āmaqā eeqānāṅā iuṅi, āṅḡuā iwimākquātunḡuānyi. ⁸ Dḡā Iqu āmaqā hḡqueni, iqu kukḡui, āṅḡuā iwāsāuqāṅḡā nāqḡḡeuta tquātḡqā āvātā, itāṅḡa hḡquququeni, Dḡā Asiḡu kukḡui nāqḡḡā iuta tquātḡqā āvātqāuā. ⁹ Itāṅḡa hḡqueni, Dḡā Qāqu, iqu quuvqā yāṅānāqḡḡā heqiyātḡqā iwimākātā, ā hḡquququeni, āmaqā tāṅā-yaqā-tāṅā iuṅi, āṅḡuā iwimākquātḡqā iwimākātqāuā. ¹⁰ Itāṅḡa hḡqueni, iqu nātmatqā āmaqā mimākqānāṅi imākquātḡqā iwimākātā, itāṅḡa huiziqueni, iqu Goti Hanjuwā Iqueā kukḡui hiṅuā-tquātḡqā iwimākātqāuā. Itāṅḡa hḡqueni, iqu dḡā huitāṅā-huitāṅā eeqānāṅā iquau iwāsāuquātḡqā iwimākātā, itāṅḡa hḡquququeni, aṅā-kukḡuā huitāṅā-huitāṅā tquātḡqā iwimākātqāuā. Itāṅḡa hḡqueni, iqu aṅā-kukḡuā iṅḡā iquauṅi, kiqā quatiṅḡā ākunmākātā tquātḡqā iwimākātqāuā. ¹¹ Dḡā Āṅguā Kiuānāṅā Iqu Qāqu, āmaqe, qu wāuṅuā iṅḡi eeqānāṅi imākqāpḡḡā iwimākātqāuā. Iqu Iqueqā āwiṅḡā iutaṅḡi, Kiqā-kiuā āmaqā hḡqueni, huizi āvātā, itāṅḡa huiziqueni, huizi-mānda āvātqāuā.

Huiwi naqā-hḡḡunā eāṅḡu-qe, kuapānā āuqātāṅḡāwāṅḡu

¹² Āmaqeḡqā huiwi, naqā-hḡḡunā eāqā-qe, kuapānā āuqātāṅḡāwā.* Itāṅḡa iṅḡā āuqātāṅḡāwāṅḡe, kuapānāṅi qāyā etāṅḡqā-qe, huiwi-qu naqā-hḡḡunā eā. Iṅḡi Kraisi Iqu-pqe, asā iṅḡi. ¹³ Ii tiṅḡā dūta etqā. Israitqā iquauṅā-qe, ā Griḡā iquauṅā-qe, itāṅḡa

* 12:12 Romā 12:4

wäunüä-wiyqä hiŋgiŋqä iquauñä-qe, ä ämaqä hŋqueqä yäpä iqi mäpmeqä iquauñä-qe, ne eequne huiwi naqä-hŋqunäŋqä, Dñä Asiqu asñä änaqiyätä, itaŋga eequne ique guatuŋque, Kiqä-kiuä änatapke. ¹⁴ Ne näqŋqe, huiwi-qu nätmataqä hŋqunäŋ-täŋä maeqäŋqe, huitañä-huitañä äuqätäŋgäwäqä iuta hiätänä. ¹⁵ Inji yuki-qu, “A, nyi hipa-qunä manä, nyi huiwi-queni mauqätäŋqä inänä” qäyä ätätqä-qe, huiwi-queni yqänä äuqätänä. ¹⁶ Itaŋga qäte-qu, “Häwe, nyi hiñuä-qunä manä, nyi huiwi-queni mauqätäŋqä inänä” qäyä ätätqä-qe, huiwi-queni yqänä äuqätänä. ¹⁷ Inji huiwi-qu eeqäpnä hiñuinäŋä etaŋgutqe, kukñuä qäte äänä wiyäniqi? Inji huiwi-qu eeqäpnä qätenäŋä etaŋgutqe, nätmataqä sisnyani äänä wuweniqi? ¹⁸ Inäqe huiwi-qu iinäŋqä ma, Goti Hanjuwä Iqu naqä-hŋqunä hiätätŋqä, äuqätäŋgäwäŋqä iquauñi, Iqueqä äwiŋqä iuta iwäsäutä ekqe. ¹⁹ Iinä äuqätäŋgäwäŋqä eeqänäŋä iqua, asi-qunä etqe, huiwi-qu ätimäuniqi? ²⁰ Inäqe huiwi-qu, iinäqu hmanji. Huitañä-huitañi eeqäpnä äuqätäŋgäupuiyitani, naqä-hŋqunäŋi, ii eä. ²¹ Itaŋga hiñui-qu hipae-queni, “Nyi sitani manyiŋgqiyä. Nyi ŋqä-näuänä eŋqe, ii äŋguiqe” mätquä yänä. Itaŋga nyuäñi-qu yuki-queni-pqe “Nyi sitani manyiŋgqiyä. Nyi ŋqä-näuänä eŋqe, ii äŋguiqe” mätquä yänä. ²² Iinä etaŋgqä-qe tiinji. Huiwiu äuqätäŋgäwäŋqä iquauŋqe, ne “Yänänäqŋqä maeqä-qaqä” kñuä äneyätŋqe, iqua wäunüä naqätäŋi. ²³ Itaŋga äuqätänäŋqä hñquauñi, ne iquauqä yoqe haqeqä mämamäuqänäŋä iquauñi, qäkämä iwimäkätänä, iquauqä yoqe haqeqä kiinä äyä ämuämäutqäñu. Itaŋga äuqätäŋgäwäŋqä huizi, womba änatapätqäñuwä iquauñi, ne qäkämä qeqätqetä zä kittqiyquanä. ²⁴ Itaŋga huiziquauŋqe, ne, “Qeqätqeqä” kñuä neyqanquti, qäkämä miwimäqä iquanä. Inäqe Goti Hanjuwä Iqu hñqunä-hñqunäŋi, naqä-hŋqunäŋqä yauqätä ämitäqäŋgani, äwa itqäñuwä iquauñi, yoqä naqä äwikqe. ²⁵ Iinä eŋqe, huiwi-qu ipipiyqŋqä mandumäkŋqä itä, äuqätäŋgäwäñuwä hñqunä-hñqunäŋä iqua, suqä asänäŋinä imäkäpu, äŋguänä miŋgpŋqä imäkkqe. ²⁶ Itaŋgi iutañä hmbu hañä-iqä ämeqäqe, huiziqua-pqe asänä mapnä. Itaŋga isuautañä hmbu yoqä naqä ämeqä-qe, huizisua-pqe iputä yeeqä anä ipnä.

²⁷ Itaŋgi he eeqäpnäŋi, Kraisi Iqueqä huiwi naqä-hŋqunä epu, hñqunä-hñqunäŋi Ique qe äuqätänäŋä. ²⁸ Itaŋga Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iuqä awä imdani, wäunüä tiinä imäkqäpŋqä äwikqe. Hiñuiqäŋi, ämaqä kukñuä awä tqäpŋqä dowatkqä iqua etaŋgä, ita ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä kukñui hiñuä-tqäpŋqä iquayi. Itaŋga ämaqe näqŋqä-vqäpŋqä iqua etaŋgä, ita ämaqä nätmataqä äänä mimäkqänäŋi imäkqäpŋqä iquayi. Ita ämaqä täñä-yaqä huitañä-huitañä-täñä du, äŋguä imäkqäpŋqä iqua etaŋgä, ita ämaqä huizi du yätamäkqä vqäpŋqä iquayi. Itaŋga ämaqä wäunüä eeqänäŋi ämiqäpŋqä iqua etaŋgä, ita ämaqä kukñuä huitañä-huitañi tqäpŋqä iquautä atäunüä ikqe. ²⁹ Ämaqä eeqänäŋi, kukñuä awä tqäpŋqä dowatqŋqe, hmanqe. Itaŋga eeqänäŋi, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqŋqe, hmanqe. Itaŋga eeqänäŋi, näqŋqä-vqŋqe, hmanqe. Itaŋga eeqänäŋi, nätmataqä ämaqä mimäkqänäŋi imäkqäŋqe, aaqäŋqe. ³⁰ Itaŋga eeqänäŋi, yaqä-täñä iquau äŋguä imäkqäŋqe, aaqäŋqe. Itaŋga eeqänäŋi, kukñuä huitañä-huitañi tqäŋqe, hmanji. Itaŋga eeqänäŋi, kukñuä iquauñi kiqä quatiŋqä äkunmäqäŋqe, hmanqe. Qu wäunui, quwqä kiui-kiui imäkqäŋqä ekuwä eä.

³¹ I etaŋgi, wäunüä iinä imäkqäŋqä näqŋqetä, yänänäqŋqetä, Goti Iqu hiŋgi ävätŋqä iutañä äŋguänäŋä, huiziu ämäwqätäunuwä iquau mapŋqe, he hiqä eŋqetä, kñuä äwqetä, yänänäqŋqä vqäŋqe. Itaŋga nyi täŋgani suqä huiziquau ämäwqätäunqä hñquenyqä, awä tiinä hetmqe.

13

Suqä, huiziuŋqä wiŋqenqä

¹ Nyi ämaqeunji, ämaqeučä kuknuä huitañä-huitañitä, enätqä iquauqä kuknuitä, ätuätmängañi, suqä ämaqeunqä nyinge, mämeqä imä, tumqä etangutqe, ii tiinji. Nyaqä kuknuä iinji, maknuä oonqä ätqa-panjä iinjä ätqä. ² Itanğa nyi Goti Iqueqä kuknuä hinuä-tqä-qunä eämä, Iqueqä nätmatqä zä wiqeunqätä, nätmatqä huiz-iunqätä, näqñqä eämä-qe, qoqonjä iquauñi, “Zä enqä-pa äyawa, näñinyqä upuiyä” tqäñqä, quuvqä heqiyqä yänänäqñqä-täñunä eämä-qe, inäqe suqä ämaqeunqä nyinge, mämeqä imä etangutqe, ii nyi ämaqä aanjä quvqunji. ³ Itanğa nyi nqä nätmatqä ae ämenqä eeqäpnäñi, ämaqä äwa itqätanğuwä iu ävätmä-qe, nqä huiwi, tä qäyä nqäyikapñqä äwinyätmä-qe, suqä ämaqeunqä nyinge, mämeqä imä etangutqe, ii Goti Iqueqä hinuä iqñi, yätamäkqä manyiyqä yänä.

⁴ Ämaqä, ämaqeunqä äwinyänqä iqu, hanjä-iqä qäyä äwimeqanği äwqä hanuä änyä pmeqä-qu eä, ämaqä huiziunqä qeqä tmäkqä-qu eä, ämaqä hñqueqä nätmatqä hinuä äqunätä “Nyi ämamqeçä” matqä-qu eä, kiqä-kiuänqä awä matñqä-qu eä, itanğa iqueqä yoqe haqeçä mämamäunqä-qu eä hiätätñqe. ⁵ Itanğa suqä äñguä iunji tuwä mäwqä-qu eä, iqueqä-kiuänqä, kñuä pkäpkä mindqänqä-qu eä, äwqä tnäñi maçänä mimäkqä-qu eä, quvqe iwitqueqanğuwñqe kñuä aquvä mämaçiyqä-qu eä hiätätñqe. ⁶ Suqä quvqenqä aquvänä miqä itä, itanğa äñguä naqä-qakuñqä, aquvänä iqä-qu hiätätñqe. ⁷ Itanğa hanjä-iqä eeqänäñi ique makittqiyqä iqanğuti, iqu hea ique-iqenji, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätä, nätmatqä äñguä wimetñqä diñqä kñuä yänänäqñqä ävä äpme, itanğa quannä mapäkñqä yänänäqñqänänä tqäütänä.

⁸ Suqä ämaqeunqä äwinqä tqe äwa miqä, äpakänä witäniqe. Inäqe Goti Hanjuwä Iqueä kukñui hinuä ätmitpqä itä, itanğa anjä-kuknuä huitañä-huitañä ätmitpqä itä, itanğa ämaqeuçä näqñqä huitañä-huitañä itäñi, hma hiäniqe. ⁹ Ii tiinjä dutayi. Täñganji ne näqñqe, du-du inqä ämenä, itanğa Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä-pqe, du-du inqä hinuä äyä ätätqänju. ¹⁰ Inäqe qänakñi nätmatqä eeqänäñi, naqä-qakuä qäyunänä ätimäuqäqe, inğanji nätmatqä du-du inqä iinji, hämänänä hma heqänqe. ¹¹ Ii tiinjä enqä-panji. Nyi ymeqä wänqä emänğanji, nyaqä kuknuä tqetä, iwäsäuqetä, kñuä indqänqetäñi, ymeqä wänqä isua imäkqä du, imäkminqe. Itanği nyi naqä-qunä ae etmänğanji, ymeqä suqe ävquatämäukqe. ¹² Tiinjä-pqeyi. Ämaqe, hinuä yäqñqetä hinuä iqänätqänjuwä-pa, ne täñganji, ätnänäqä maqunquä itqänju. Qänakñi hea iinjä timäutqänğanji, ämaqe anä äpmepu hinuä iqänätqänjuwä-pa, ne naqä-qakui, ätnänäqä hinui iinjä qunanique. Itanğa nyaqä näqñqä täñganji, du-du inqä enqe, inäqe inğanji, Goti Iqu nyinyqä näqñqä äñguänä eqa äpäñqä-pa, nyi-pqe eeqänäñinqä näqñqä iinjä emniqe.

¹³ Itanğa täñganji, suqä naqänänä hñquaqui-hñquenjä tiinjä iqua äwi. Suqä quuvqä heqiyqä ique, suqä Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä äñguänäñi nätapätñqenqä kñuä iqä yänänäqñqä ävanä hinuä äqänänä pmeqä ique, itanğa suqä ämaqeunqä äwinqä ique, iquayi. Inäqe suqä iquautañä ämäwqätäunqä iqu, ii suqä ämaqeunqä äwinqä iquvi.

14

Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hinuä-tqe, suqä huiziquau ämäwqätäuä

¹ He suqä ämaqeunqä äwinqä ique ämepu imäkqäpnqenqä, yänä qänğanğpu. Itanğa wäunjuä huitañä-huitañä imäkqänqä näqñqetä, yänänäqñqetä, Dñä Äñguä Iqu hinği äväñqä iquau mapñqä diñqe, he hiqä enqetä, kñuä äwqetä, yänänäqñqä vqanğpu. Wäunjuä huizi iqua e etanğqä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui hinuä-tqe ämäwqätäutñqe. ² Tiinjä dutanji. Ämaqä kuknuä huitañä hñque ätätqä iqu, ämaqe qätä äñguä mäwiyqä iqanğuwitanji, iqu qu mätquä itä, Goti Hanjuwä Iquenyä

tuänä. Dn̄ä Iqu iwimäkqan̄gqä iuta, nätmätqä zä äwin̄qen̄qä tänä.* ³ In̄äqē ämaqä, Goti Iqueqä kukñui hiñuä ätätqä iqu, iqu ämaqeueqä quuvqä heqiyqe, yän̄änäqñqä iwimäkätä, suqä äñguinä imäkqäpñqä äwivauqumuätätä, itanga äwqä hanjuä imbu pmetpñqä iwimäkätä tuänä. ⁴ Angumñi, ämaqä kukñuä huitañä hñque ätätqä iqu, iqueqä-kiuä yän̄änäqñqä imäknätqätan̄gqä-qe, ämaqä kukñui hiñuä ätätqä iqu, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkiu yän̄änäqñqä iwimäkquänä. ⁵ Nyi he eeqänäñi, kukñuä huitañä-huitañä tqäpñqä nyinätan̄gqä-qe, kukñui hiñuä-tqäpñqä, aañä kuapänä änyinätqäuä. Itanga ämaqä, kukñuä huitañä-huitañä ätqäqä iqu, iqueqä kukñuin̄qä, “Nyi iin̄ä ätqänä” ätätqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqeun̄i yän̄änäqñqä iwimäkänä. Iqu iin̄ä mimäkqä etan̄gutqe, ämaqä kukñui hiñuä ätätqä iqu, iquen̄i ämäwqätäunä.

⁶ Nyämaqäuä, nyi äpätmä, kukñuä huitañä-huitañinä etqan̄gmdqe, he yätamäkqe, nyitan̄i äänä mapni? Mä nyi he yätamäkqä hemqä diñqe, nyi äpätmä, kukñui, Goti Hanjuwä Iqu ämändqueqen̄qätä, ä näqñqä änyä-hän̄ä hñquen̄qätä, ä Goti Iquesañi hiñuä-tqen̄qätä, ä suqä qäyunä imäkqen̄qätä etmqe, ii qäyunäñi äyuwä. ⁷ Asä iin̄i, hääwätä gitatä, hän̄ä-pmeqä maeqä äkakinäqñqä tqua en̄qä-pañiyi. Iqua äkakä ätnän̄äqi maqän̄gan̄gutqe, apqä tqä iqua näqñqä äñgui mämeqä ipu, hñqäqi-mända upunä. ⁸ Itanga, “Tä mäkän̄qä uwqän̄gan̄jqa” ätätä, awi ätnän̄äqi matqä iqe, ämaqe mäkän̄qe, nawinyä imäkmbni? ⁹ Ii en̄qä-pañi, tiin̄i in̄än̄i. He kukñuä awi, kukñuä huitañä-huitañä iunä ätqäupu ätquwi, ämaqä hñqu heyaqä kukñui äñguänä äänä ekitä, näqñqä äñguänä äänä meniqi? Hiyaqä kukñui, eeqäpnä yuñuä ämamä wänä. ¹⁰ Qua täun̄i, kukñuä kuapänä äwiqetan̄i, eeqänäñi, qakuä-tän̄i. ¹¹ In̄i ämaqä hñqu kukñuä dqan̄gqä iun̄i, nyi kiqä quatin̄qä maqñqä iqan̄gundqe, iqu nyinyqe, “Ämaqä hñqäqisan̄ä-queqä” knuä vänä. Itanga nyi-pqe, iquenyqe, asä iin̄ä imä. ¹² Itanga he kukñui, huiziqua qätä epñqä ätäpiyan̄gan̄i, he-pqe ätnän̄ä iqi tqä-quenä asä iin̄ä epñqe. He wäun̄uä huitañä-huitañä imäkqän̄qä näqñqetä, yän̄änäqñqetä, Dn̄ä Äñguä Iqu ävätn̄qe mapñqä aañä kuapänä enyätñqetan̄i, he nätmätqä iin̄ä iquatani, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä huizi iun̄i, yän̄änäqñqä iwimäkqäpñqä iquau mapñqe, wäun̄ui yän̄änäqñqä imäkqan̄gqu.

¹³ In̄i ämaqä, kukñui huitañä hñque ätätäqä iqu, iqueqä kukñuä iin̄i an̄gumä äkunmäkätñqe, Dn̄ä Äñguä Iqueqä yätamäkqen̄qä tääqä ganä ätätä yatñqä vqe. ¹⁴ In̄i nyi kukñuä huitañi ätätmä tääqä ätqäqe, ii nyi n̄qä quuvqä iutanä ätqä. In̄äqē n̄qä knuä indqän̄qä iutanä matqä itmitañi, knuä iqu wäun̄uä hñqu mimäkqä yänä. ¹⁵ Itan̄gi nyi squä imäkmqe? Tiin̄iyi. Nyi Goti Iquenyqä tääqe, n̄qä quuvqä imdatä, n̄qä knuä indqän̄qä imdatä qäsä imäkmä. Itanga nyi apqe, n̄qä quuvqä imdatä, n̄qä knuä indqän̄qä imdatä qäsä tmä. ¹⁶ In̄i si tääqä ätätnä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeu ämamäutñan̄gan̄i, tqä quuvetänä tqan̄gtqe, ämaqä kukñuä iquenyqä näqñqä maeqä, hesä anä äpmeqä hñqu, saqä “äñguiqä” tqan̄gn̄in̄qe, qätä äänä äkiyätä, “Ii naqä-qakuiqä” täniqi? ¹⁷ Si tqä-täuäñi, Goti Hanjuwä Iquen̄i, “äñguiqä” qäyunä tquan̄gn̄ä-qe, ämaqä huiziquen̄i yän̄änäqñqä miwimäkqä yänä. ¹⁸ Nqä-näuänä äpmamän̄gan̄i, nyi hen̄i ämaiqtäutmä, kukñuä huitañä-huitañä iutä kuapänä ätätqän̄ä. Nyi iin̄ä imäkñqä iin̄qe, n̄qä Goti Hanjuwä Iquen̄i, “äñguiqä” ätuätqän̄ä. ¹⁹ Iin̄ä qäyä etan̄gqä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, Jisasi Iqueä yoqen̄qä aquväqñqä iun̄i, nyi kukñuä ätätmän̄gan̄i, kukñuä huitañä-huitañä iutan̄i quäuqän̄än̄ä† tumqñqe, manyin̄gqi. Qu näqñqä äñguänä mapñqä diñqe, nyi kukñuä qu näqñqä eän̄juwä iutan̄i, homä imäkätmä tumqñqä änyin̄gi.

* **14:2** Korinä äpmamin̄uwä iqua, kukñuä huitañä hñque tqän̄qä näqñqetä yän̄änäqñqetan̄i, huiziu ämäwqätäukqen̄qä ätmin̄juwi. † **14:19** Poli iqu kukñui, 10,000 ätätä äqäkqe.

²⁰ Nyämaqäüä, heqä knui indqänqe, ymeqä wänqä isuauqetäni, asänänjä mämeqänqe. Ymeqä nandqä isua, suqä quvqenqä maqñqä eänuwä-pa, iinjä pmetpnqe. Inäqe hiqä knuä indqänqe, ämaqä naqä knui metpnqe. ²¹ Kukñuä huitanä-huitanä tqänqe, kukñuä-suqä iunji, tuwanuä tiinjä äqänä äwi.

“Nyi ñqä kukñui, ämaqä kukñuä huitanji tqä hñquau äwimä. Itanğa iqua quvaqä manä iutanji, ämaqä täqi äpmeñuwä iquau awä tquanğuwänğa, qu nyaqä kukñui qätä wiyqänqe, enyqä ipñqäüä.” ‡ Kukñuä tä, Naqä Iqu Kiqä-kiuä ätkqe.

²² Itanği Dñä Änguä Iqu, kukñuä huitanä-huitanä tqänqä ävätñqe, ii ämaqä quuvqä heqiyqä iqua, hiñuä e äqunäpu, Goti Iquenyqä näqñqä mapñqä maetqe, ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, hiñuä e äqunäpu, Iquenyqä näqñqä meqänqe. Inäqe Dñä Änguä Iqu Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqñqä ävätñqe, ii ämaqä quuvqä maeqiyqä iquaunqä maetqe, quuvqä heqiyqä iquaunqe.

²³ Inji Goti Iqueqä qokä-apäki, qu aquvä äqämbiyi, hñqunä-hñqunä kukñuä huitanä-huitanä tqanğuwänğa, ga ämaqä maqñqä hñquanä-qe, ä quuvqä maeqiyqä hñquanä-qe, yäpä inğisa äyapäpu qätä äwipiyyi, “He hiqiyqä itqänäuä” tupnä.

²⁴ Inäqe qu iinjä äpmapu kukñuä awi, hiñuä-tqä iqua tqä-panä tqanğuwänğa, ämaqä quuvqä maeqiyqä hñqunä-qe, ä ämaqä maqñqä hñqunä-qe, iquau äwimetqe, quvaqä kukñuä tnämäuqanğuwä, iqu eeqänänji qätä äwiyäqe, iqueqä suqä quvqenqä kukñuä mitqänänjä wiyänä. ²⁵ Inğanji ämaqä iinjä iqu, iqueqä knuä indqänqä quvqä zä äwämitätqñqe, näqñqä ämeqe, Goti Iqueqä yoqä haqeu mamäutñqä qonä äuktäutä, hipenji qua bu eätä, “Iyää, aanä naqä-qakuänänji. Goti Hanjuwä Iqu hesä anä äpmenä” tänä.

Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyänğanji, suqä qäyunä imäkqänqe

²⁶ Nyämaqäüä, iinji änäänqe? Ii, he Jisasi Iqueä yoqenqä aquvä äqänäpiyänğanji, suqä tiinjä imäkqänqe. Hñqua wäunui, apqä tqänqä meqanğpi, hñqua qokä-apäkä iu näqñqä-vqänqä mapñqe. Itanğa hñqua wäunui, Dñä Änguä Iqu motqueqanğqe, awä-tqänqä meqanğpi, hñqua kukñuä huitanä-huitanä tqänqä meqanğpi, itanğa hñqua kukñuä iinji, äkunmäkqänqä mapñqe. Nätmatqä eeqänänjä he iinjä imäkpqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqäpnänjä iu yänänäqñqä iwimäkqäpnä.

²⁷ Kukñuä huitanä-huitanä tqä iquaunqe, ämaqä hñquaqunä-qe, ä hñquaqui-hñquenä-qe, iqueqänğa-iqueqänğa tqanğpi, itanğa hñqua äkunmäkqänqe.

²⁸ Ämaqä kukñui äkunmäkqänqe hma etanğutqe, ämaqä kukñuä tätñqä iqu, qokä-apäkä huiziuqä awä imñi qanyä ämenämiqä äpme, kukñui Goti Hanjuwä Iquesä iqueqä-kiuätänä tqänqä. ²⁹ Itanğa Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iquaunqe, hñquaqunä-qe, ä hñquaqui-hñquenä-qe kukñuä tqanğpi, huizi ‘kukñui äänä ätqäpiyä’ tpu, iwäsäuqänqe. ³⁰ Itanğa ämaqä quama ii äpmitätqä hñqu, Dñä Änguä Iqu motqueqanğqe, awä-tqänqä ämeqanğutqe, ämaqä kukñuä tmitätqä iqu, kukñuä matqä qanyä tqäutñqe. ³¹ Kiqä quati, tiinji. Inyänä timäuquätñqe, qokä-apäki, qu näqñqä ämepu quwqä äwqä imñi yanñanğqä imäkänyuembñqe, hñqueqänğa-hñqueqänğa pämä ätqäuäqisäpu, kukñuä tqänqe. ³² Itanğa ämaqä Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä iqua, wäunüä iinjä imäkqänqe, quwqä-quwänä äñğuanä äminyäpu, qeiqinyä pmetpnqe. ³³ Ii tiinjä etanğiyi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iqua knui huitanä-huitanä quvqe mindqänqä ipu, äwqä hanuä inqä pmetpnqä iwimäkqä-quvi.

Qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä ätekqä im-imä aquväqñqä iutanä iqua-pqe, asä tiinjä imäkqänqe. ³⁴ Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iunji, apäkä iua, kukñuä matqä qanyä pmeqänqe. Kukñuä-suqä iu äqänänqä-pa, iua kukñuä matqä, mändi äkittqänäpu yäpä iqi pmetpnqe. ³⁵ Iua, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä awä

‡ 14:21 Asayä 28:11-12

iqisa kukñuä ätquwi, änä mäwqä yänä. Apäkä hui nätmatqenqä näqñqä metñqä etanğutqe, anğ yuuwä iunä iyyqä qokique yatñqä ävätä, näqñqä metñqe.

³⁶ Kukñuä iinjä iqua mämeqä iquwä iquenäñi, nyi tii tmqänä. Goti Hanjuwä Iqueä kukñui, he ganä emetä, im-imä äwekqäta? Ä Iqueä kukñui, henyä ämakuwäta? Oeyä! ³⁷ Inji ämaqä hñqu, “Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuiñqä hiñuä-tqä iqunjqä” ä “Dñä Äñguä Iqu inyimäkqanği itqänänä” kñuä iinjä indqänqä-qu etanğutqe, iqu nyinyqe, näqñqä tiinjä hiätñqänänji. “Poli iqu nenyqä tuwanuä tä äqiyqe, ii Naqä Iqueqä suqä iutanjqä.” ³⁸ Injqe ämaqä hñqu, nyaqä kukñuä tuwanuä täu äqänänqce, qätä mänyiyqä iqe, qokä-apäki, iqueqä kukñui qätä mäwiyqä ipnä.

³⁹ Itanği, nyämaqäuä, he Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqñqe, hiqä enqetä, kñuä äwqetä, yänänäqñqä vqäpnqe. Itanğa kukñuä huitanğä-huitanğitä tqänqce, pmua mimäkqä pambu. ⁴⁰ Injqe he aquvä äqänäpiyänğanği, kukñuä näuä-namä mäwqä, qänakñänji, suqä qäyunänğä iunä iqanğpu.

15

Jisasi Iqu äpäkonätä, anği ävaukqenqä

¹ Nyämaqäuä, kukñuä äñguä we-hunqä-tänji, nyi awä hetqanğä qätä änyiyäpu, quuvqä eqiyäpiyä iuta yänänäqñqänä tqäutanguwinqe, hiqä kñuä indqänqce, anğumä evauqumuatmqe. ² He kukñuä nyi awä etkqä iinjä iqueni, a yänänäqñqä qätätanğppqe, iquesanği Goti Hanjuwä Iqu, änyä-hänğä epñqä emäkätqäuä. Injqe he iinjä mimäkqanğppqe, heqä quuvqä heqiyqe, nätmatqä hiñğinğä enqä-panänqce.

³ Kukñuä aanğä naqänänğä nyi nqä-näuä ämaqä huiziuta qänğanä ämakqä iqueni, awä tii äyä etkqe. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänä äwiñqä-pa,* Kraisi Iqu neyaqä suqä quvqä eeqäpnänji huätä mamäutñqenqä iinjä äpäkonğqce. ⁴ Itanğa tiinjä-pqä äqänänqä-pa,† qu Iqueni qua pteqanğuwänğga, hea hñquaqu äwiqe, hñquququeni, Goti Iqu anği ävauqumuatkqe. ⁵ Itanği Iqu Pitä ique-ganä äwimeqe,‡ huizi, Iqueqä ämaqä 12 iquau äwimakqe.§ ⁶ Itanği Iquenyqä quuvqä heqiyqä 500 iquau, asänğga äwimakqe. Iquautanği, hñqua ae äpäkonğuwä-qe, kuapanänği hänğä yqänä äpmenğä. ⁷ Iquau äwimeqetanği, huizi Jemisi ique äwimakqe. Itanği ämaqä huizi, Iqueqä kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iquau eeqänänğä äwimakqe. ⁸ Itanğa aanğä yäpaki, nyi, ymeqä kiqä känai hea qäyunänğanğga maunyqä iqä enqä-panğä iinjä-qunğanğga, änyimakqe.* ⁹ (Ii qakui tiinjä iuta ätqä. Ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä huizi iquauqä yäpä iqi, quvqä äpmenğä iqunjqä. Nyi hiñuiqänänğanğanği, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iunği, yuuwä äpästätminğä etanği, ämaqce, “Ämaqä kukñuä awä ttñqä ändowatkqä hñqukiyqä” ndqe, ii quvqe. ¹⁰ Iinjä qäyä etanğqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu nyinyqä qeqä wimänğqetanği, nyi sä äpmenğä. Itanğa Iqueqä qeqä imänğqä iinjä, qua aanğä iqi mapäkñqä ikqe. Inji nyi iinjä emä, qua iqi mäpäwiqä itmä, wäunğä yänänäqñqä imäkätmä iutanği, kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä huizi iquauñi, ämäwqätäuänğä. Wäunğä iinjä, nyi nqä-näuä mimäkqä pa itqänğä, oee. Goti Iqueqä qeqä imänğqä nyitä äpmenğä iqu, inyimäkqanği imäkätqänğä.) ¹¹ Inji Kraisi Iquenyqä kukñuä iinjñqä näqñqä ämakuwi, ii nyitanä, ä huiziquatanä, qäyä enä. Nyitä, huiziquatä, asä iunğänä ätuätunğce. Itanğa he iunğänä quuvqä äyä eqiyätqänğä.

Ämaqä ae äpäkonğuwä iqua, anğu vaupnuwänğqäti?

¹² Ne kukñuä awi, “Kraisi Iqu äpäkonğanğqänğga, Goti Iqu anği ävauqumuatkqeqä” qäyä ätuätqätanğu, ga ämaqä hesanğ hñqua, “Ämaqä

* 15:3 Asayä 53:5-12 † 15:4 Apqä Bukä 16:10 ‡ 15:5 Lukä 24:34 § 15:5 Makä 16:14 * 15:8 Wäunğinğä 9:3-8

ae äpākombqä iqua, anġi häñä mävaugä ipnqäüä-qe” sunqä ätätqänjä?
 13 Quvaqä kukñuä iinji, naqä-qakuä etanġutqe, ii tiinji. Kraisi Iqueni, anġumä häñä mävaugumuatqä iquänänji. 14 Itanġi Kraisi Iqueni, qua buta anġumä mävaugumuatqä iqä-säpi, ne kukñui hiñgi tätqätanġuati, ga he-pqe quuvqä hiñgi heqiyätqätpninji. 15 Itanġa ämaqä pizqä qua äptepqä iuta anġi mävaugñqä etanġpqe, ii tiinji. Goti Iqu Kraisi Iqueni mävaugumuatqä iquänänji. Iinjä sätäti, “Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Iqueni, iinjä iwimäkkqä-qe,” quanġä tqune hiätaninji. 16 Ii tiinji. Ämaqä pizqä qua butanji mävaugñqä sätäti, Kraisi Iquenä-pqe mävaugumuatqä iquäninji. 17 Inji Kraisi Iqueni qua buta anġi mävaugumuatqä ikqä etanġutqe, he quuvqä eqiyänjuwi, yätamäkkqä maiyqä itqätanġuti, hiqä suqä quvqeunä yqänä pmetpninji. 18 Tiinjä-pqe inä eqi. Ämaqä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäminjuwä pizqä ae äpäkonġuwä iqua-pqe, qui hämänä imäkñgpninji. 19 Itanġa neqä kñuä indqänqä yänänäñqä, Kraisi Ique ävanä hiñuä äqänänä pmeqe, yätamäkkqä, qua täu häñä äpmenänġanänqä etanġutqe, ämaqe, nenyänqe, huäqä kiinjä wunänä. Ga quwqä huäqä-hunqä iinji, eeqänänji ämäwqätäunä. 20 Iinji hmanji. Ymisanjä wäunüä du yäüä kiñġanä iqäqä-panji, ämaqä pizqä äpākombqä iqua anġi vauqänqe, Kraisi Iqu äpäkonġqetani, Goti Hanjuwä Iqu Ique ganä anġi äyä ävauqumuatkqe. 21 Ii tiinji. Äpäkonqä ämaekqe, ämaqä hñqu etanġqeta, anġi vauqänqe, ii ämaqä huiziquvi. 22 Ämaqä eeqänänjä, Atamä iqesanä äpäkonätqänjuwä-pa, anġumä häñä vauqumuatqänqe, Kraisi Iquesanänqe. 23 Itanġa eeqänänji, kiqänġa-kiqänġayi. Ämaqä kiñġanänji, ii Kraisi Iquvi. Qänakndani, Iqu qua täunqä anġu quvepäniqänġa, ämaqä Iqueqänänjä iqua, anġi vaupnuwi. 24 Itanji yoqä naqä-tänätä, yänänäñqä-tänätä eeqänänjä äpmeñuwä iunji, Kraisi Iqu qui imäkäqetani, nätmätqä eeqänänji miqänqe, Goti Kaniqueä hipa iu väniqe. Ii hiunji yäpakiyi. 25 Ii tiinjä etanġiyi. Kraisi Iqu, Iqueqä mäkä-hunqä iquau, Iqueä yäpä iqinyä äpmuatetqänġanqä, nätmätqä eeqänänjiu äpakänä ämiqa uwqäniqe. 26 Mäkä iinji qäpu etanġa, yäpaki äpäkonqä ique hämänä hma imäkäniqe. 27 Iinqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji tii äqänä. “Iqu nätmätqä eeqänänji, Iqueqä yäpä iqi ekqeqä.”† Kukñuä iqu, tiinjä ätätä ätqi. Nätmätqä eeqäpnänji, Goti Iqu Kraisi Iqueqä yäpä iqi eätäqänġanji, Iqu Iqueqä-kiuänji yäpä iqinji maenqä ma ikqe. 28 Itanġa nätmätqä eeqäpnänji Iqueqä yäpä iqi wiqanġutqänġanji, Ymeqä Iqu Kiqä-kiuänji, Goti Iqueqä yäpä iqi enäniqe. Goti Iqu nätmätqä eeqäpnänjä, Ymeqä Iqueqä yäpä iqi hiñuiqänä ekqe, Ymeqä Iqu, Goti Iqu eeqänänjä iunji äminiqñqä e imäkäniqe.

Ämaqä pizqä iqua, anġu mävaugñqä etanġutqe, änäänqe?

29 Ämaqä hñqua, pizqä iquau yätamäkkqenqe, asnjä ämetqänä. Itanġa ämaqä ae äpākombqä iqua, anġu mävaugñqä naqä-qakuänä etanġutqe, ga ämaqä asnji, pizqä iquau yätamäkkqenqä ämetqänjuwä iqua, äänä imäkpnuwänqe? Inji iqua asnji, iinjä iquauñqe, sunqä ämetqänjä? 30 Tiinjä-pqä inänji. Ne kukñuä anġui awä ätuätunquä imñji, qu qui nemäkpñqä itqänjuwitani, qae mäpmeqä, hanjä-iqä qäpisa-qäpisanji, sunqä ämetqänju? 31 Nyämaqäüä, nyi hea ique-iqueni, pizqewä ae äyä äpäkonäqisätqänä. Inji neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu, hesä anä pmetanġqenqä nyi yeeqä naqä-qakuä itmä, sä etqä. 32 Itanġa nyi hiveqä-yaqueqä hiqiyqä Epäsäsi du äpmeñuwä itä mäkä äunġque, ii nyi nqä änyinqä dutanä imäkkqä etanġutqe, yätamäkkqä iqesanji squä mamniqäwä? Ii tiinji. Ämaqä hñqua kukñuä tii ätätqänjä. “Awinġa päkonatunqeqä. Inji ne tänġanji, buayätä eqätä ġmanġuatunquänänñiqä.”‡ Ämaqä, äpākombqä iqua anġi mävaugñqä etanġutqe, kukñuä iinji qänaknä ianä. 33 Ämaqä hiqä kñuä anġui qui emäkätqänjuwä iquauñji, hiñuinä mäqunquä pambu.

† 15:27 Apqä Bukä 8:6 ‡ 15:32 Asayä 22:13

Kuknuä hñqu tiinjä äwi. “He ämaqä ququvqänänjä hñquatä näueqä imäknäpu qañä anä ikipiyitani, iqua hiqä suqä ängui yuuwä hetäupñqäüä.” ³⁴ Hesanä hñqua, Goti Iquenyqä naqä-qakuä maññqä etañguwiñqe, he suqä qäyunänji ipu, kñuä jänänänjinä indqänäpu, suqä quvqe vquätämäupu. Nyi kuknuä iinj, womba etapätmä etqä.

Huiwä anji vauqe, aanjä huitaññqä

³⁵ Inäqce ämaqä hñqu yatñqä tii iänä. “Ämaqä pizqä qua äptepqä butani anğumñi hññä-pmeqänqe, Goti Iqu qunji, äänä imäkätä vauqumuatäniqäwä? Huiwi, äkitani nyqä vauqumuatäniqäwä?” ³⁶ Si kuknuä iinj, qäyasäqi ätnä. Nätmatqä piikä hmbu qua mämä vowä ämäuesqe, piikipu pizqä ganä iqanğa, baki inğa äukauänä. ³⁷ Si snğumetqänä-qe, ä ipñqä käukuä piikänä-qe vowä ämäuesqe, si piikinä vowä ämäuenji. Inäqce kiqä baki, piikä ique asänänjä iinjñqä ma, huitañä äukauänä. ³⁸ Piikä iinjä iqueni, Goti Iqu Iqueqä äwiñqä iuta, Kiqä-kiuä imäkqanğqetani, kiqä baki, huiwä kiqä-tänjä hiänä. Itanğa piikä ique-iqueni, quwqä bakiuqä huiwi, aanjä qäyunänñanğqä vquänä.

³⁹ Nätmatqä eeqänänji, qu huiwi naqä-hñqunä miñqä inä. Ämaqä iqua, hiveqä-yaqueqä iqua, yññä iqua, itanğa hämapäkä iqua, quwqä huiwi, huitañä-huitañä änyänä. ⁴⁰ Itanğa, nätmatqä huiwä-tänji, hui qäukuä haqä yätu witangi, hui qua iu äwi. Itangi nätmatqä qäukuä haqu yätu äwiñqä iuqä qeqätqe, qua iu äwiñqä iuqä qeqätqe-tänji, asänänjä ma, huitañä-huitañiyi. ⁴¹ Mäptqe, qeqätqe, kiqä-tänjä etanğa, qañui, kiqä qeqätqe, huitañä-tänjiyi. Itanğa qätäqueqe, huitañä-huitañä epiyitani, qeqätqe, quwqä-quwqä-tänjiyi.

⁴² Huiwi huitañä-huitañä ii enqä-panji, ämaqe pizqä äpäkonäpu anğv vauqe, asänänjä iinj. Ämaqä huiwi qua äptepqe, piyanäweqe. Inäqce huiwä qua-mända anğumä vauqe, piyanä mäweqä yänä. ⁴³ Ämaqä huiwä qua äptepqe, ii womba vqetä yänänäqñqä maeqätänqe. Itanğa huiwä qua-mända anğv vauqe, yoqä naqä-tänjätä, yänänäqñqä-tänjätänqe. ⁴⁴ Huiwä qua äptepqe, ii qua täu pmeqänqe. Itanğa huiwä anğumä vauqe, ii Dñä Ängüä Iquesa eä, dnjä iquvi. Huiwä qua täu pmeqänqe, naqä-qakuä eänqetani, huiwä Dñä Ängüä Iquesanä-pqe, naqä-qakuä inä eä. ⁴⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kuknuä tiinj tuwanuä äqänä äwi. “Ämaqä hiñuiqänjä Atamä iqu, hññä-pmeqä-qu ekqeqä.”[§] Itanğa Atamä Qänakñä Iqu, dnjä eätä, ämaqä du hññä-pmeqä-vqänqä äyä ekqe. ⁴⁶ Ämaqä Dñä Ängüä Iquesanä Iqu, kiñganä hiñuiqä ätimäukqä-ma, ämaqä qua täu pmeqänqä iqu ganä timäuqanğa, Dñä Ängüä Iquesanä Iqu qänaki ätimäukqe. ⁴⁷ Atamä hiñuiqä ätimäukqä iqu, Goti Iqu qua itä imäkkqä eä, qua iutanä iquvi. Itanğa Atamä qänaki ekqä Iqu, qäukuä haqä yätutanä Iquvi. ⁴⁸ Ämaqä eeqänänjä qua iutanä eänjuwä ii, qu ämaqä qua iuta ätimäukqä iqu enqä-panjä asänänjä iinjyi. Itanğa ämaqä eeqäpnänjä qäukuä haqä yätutanä eänjuwä ii, qu Ämaqä qäukuä yänisanä Iqu enqä-panjä asänänjä iinjyi. ⁴⁹ Inji tñnganji, ne ämaqä qua iutanä ekqä iqu enqä-panjä, asänänjä eänqe, inji qänakndani ne Ämaqä qäukuä haqä yätutanä Iqu enqä-panjä, asänänjä iinj hianique.

⁵⁰ Nyämaqäüä, nyi, “Ii tiinjä etangi” etqä. Nätmatqä pizqä yätñqä hui, nätmatqä pizqä miqä iqueunji, mämeqä itä, anä mäpmeqänqe. Iutani huiwä pizqä yätñqä itäqetani, Goti Hanjuwä Iqunä ämitñqä yäninj, nätmatqä wänqä-qäpu mämeqä itä, anä mäpmeqänqe.

⁵¹⁻⁵² Nyi kuknuä zä äwiñqä hñqu hetmqä iqäqä-qae, qätä nyipu! Ne eeqäpnänji, pizqä hämänä mapäkonqä yaniquä etanğqä-qe, hääwä yäpakiqu tii tämäuqanğani, neqä hiñui hikueä ptqä maqänä äqiyqu-panji, neqä huiwi, iinj itä kunmäknäniqe. Hääwi iinj tñnganji, pizqä äwämitpñqä imdani, pizqä anğumñi mapäkonqänqä anji

§ 15:45 Ipäqäkqe 2:7

vaupnuwi. Inğanı neqä huiwi änyä-hänjä kunmäknäniqe. ⁵³ Huiwä qui imäknätä äpäkonätñqä tqü, qui mimäkñqä itä hänjä hea ique-ique pmetäniqä diñqe, änyä-hänjñqä äkunmäknänqiyä. ⁵⁴ Huiwiqı iñjä ae äkunmäknğanğa, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänänqä tiñji, qäyunä timäuanä.

*“Goti Iqu mäkä yänänäqñqänänjä itä, äpäkoñqä iqueni ämäwqätäuiqiyä.”**

⁵⁵ *“Äpäkoñqä iquki, tqä yänänäqñqä ämaqe ämäwqätäutñqe, äñgiyi? Äpäkoñqä iquki, si ämaqä zi miqutesiñqe, äñgiyi?”†*

⁵⁶ Äpäkoñqä iqueqä zi, ii suqä quvqe, qenyänji. Itanğa suqä quvqä iqu kiqä yänänäqñqä meqe, ii kukñuä-suqä iquesanji. ⁵⁷ Inäqe Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesanji, mäki ämäwqätatunquä inemäkätñqenqä, ne “äñguiqä” ätuanä.

⁵⁸ Iiññqe, nqä nyämaqä nyi kiñjä änyinätñqä iquenä, nätmätqä hui ktäqä-ktäqä meqiyqänqä yänänäqñqä tqäutpñqe. He Naqä Iquenyqä wäunüä dnä huqä ii imäkätqänuwı, hiñgi meqänqä ma, qakuä-tänjä iiyi. Mä iññqe, hea etä zä ävätä, Naqä Iqueqä wäunuiñqänä kñuä neyquätñqänänji.

16

Jerusälemä äpmeqä iquau yätamäkqenqä, mbqä aquvä qäpñqä ätukqenqä

¹ Tğanñi nyi he Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä Jerusälemä äpmeñuwä iunqä mbqä aquvä qäpñqä iñqä kukñuä hetmqe. Ii imäkqänqe, nyi ämaqä Goti Iquenyqä qua naqä Galesiya iu aquvä äqänätqänuwä iquau ämotquakqä-pa, he-pqe asänä imäkqäpñqe. ² Nyi anğumä äpmqänğanı, he iquau wipñqe aquvä maqiyäqisqä ipnuwänqä manyiñğanğqetani, wikä ique-iqueqä hiunji kiñganänjä iqueni, hñqunä-hñqunänjä-quenä, mbqä ämepiyi, iwäsäupu, hiqä anju pñqä eqäpñqe. ³ Nyi iqi ae ätimäutmänğanı, ämaqä he atäunüä ipqä iquauñi, hiqä nätmätqä iñjitä, nyaqä tuwanüä äqämqetä, äma upñqe, ävätmä Jerusälemänqä ändowatmniqe. ⁴ Itanğa nyi-pqe, du qäyunqä äwqñqe äñguä hiqanğutqe, iqua nyitä anä wanique.

Poli iqu, Korinä timäuniñqä ätukqenqä

⁵ Itanğa nyi qua naqä Masendoniya iu äpmeñuwä iunğanä hiñuä äqunäkämıtanı, qänaki, emamniñqe. ⁶ Nyi maqñqä enä. Hesänji hiunji hmbunı anä pmeniquti? Ä äsqinyqä evämamqä iqanğanı, he nätmätqä qanä ändma wätñqä iunı, yätamäkqä nyipnuwänqä diñqe, yunüä naqänänjä äqunätä, iiqä qäpu päwqanğanqä, äpakänä hesä anä pmeniquti? ⁷ Nyi hñqäqinyqä äwätmänğanı, he kukñuinä etmä, maqänä maiqutäuqänqe, manyiñqı. Inäqe Naqä Iqu nyi hesä anä pmeqänqe, hiñuinä nqänğanğutqe, nyi hesä anänji, hiunji kuapänä pmamniñqä änyinğı. ⁸ Nyi Epäsäsi täunı, hiunji naqä “Pendikosiuä” ätmıñuwä iqu ätimäuqanğanqä pmetmä. ⁹ Äpmeñqä täqinı, ämaqä kuapänänji, nenyqä mäkanqä qäyä itqätanğuwä-qe, nyi qokä-apäkä huiñi, Goti Iqueqä ämaqänä epñqä yätamäkqä wimqä diñqe, nyinyqä hänaqä inğı. Iiññqe, täqi pmetmä.

¹⁰ Timoti iqu henyñqä äquvepqe,* iqu henyqä zä miqä yätñqe, he yeeqä ävätmepu äñguänä mipu. Nyi iñjä etqe, iqu Naqä Iqueqä wäunui, nyi itñqä-ma asänä imäkätñqä-qu etanğı ätqä. ¹¹ Iqu iqi emeqanğanı, hesänjä hñqua, ique yeeqä mävätmeqä iqä diñqe, hiñuinä mäqunquä pa iqäpnä. Itanğa iqu, nyinyqä nyämaqä huiziquatä ppñqä diñqä hiñuä äqunmä pmamniqe. Inıtanı iqu nyi anğumä änyimetñqänä evämeqanğanı, iqueqä qanä wätñqä iunı, äwqä hanüä änyä wätñqänä yätamäkqä väwqatqäpnä.

* 15:54 Asayä 25:8 † 15:55 Hosiya 13:14 * 16:10 1 Korinä 4:17

¹² Täŋgaŋi nyi kukŋui, neqä neyämaqä Apolosi iquenyqä hetmqe. Iqu neyämaqä huiziquatä henyqä quvepqäŋqe, nyi iqueni kukŋuä yänänäqŋqänänä ätuätŋqä-qe, iqu täŋgaŋqe, mäwiŋqä itqäüä. He emetŋqe, hiunji hŋque, iqu, “Täŋgaŋi qäyunjqä’ kŋuä vqanğa, iŋga emeniqe.

Poli iqu, qu äänä ipnuwänqä diŋqä, kukŋuä yäpakä ätkqenqä

¹³ He äŋguänä ätäuqämepu, quuvqä yänänäqŋqä eqiyäpu, itanğa zä miqä, yänänäqŋqä tqäutpŋqe. ¹⁴ He nätmätqä eeqänänä imäkäpiyä iuŋi, huiziunqä qeqä emänätäqä iuta imäkqäpŋqe.

¹⁵ Nyämaqäüä, nyi he evauqumuatmqä änyinği. Stepanasi† iquenyqätä, huizi iqueqä anju anä äpmeŋuwä iunqätäni, he näqŋqe. Hiqä qua naqä Äkaiya iuŋi, iqua quuvqä ganä eqiyäpu, ga quwqä-quwä wäunui, Goti Iqueqä ämaqä iu yätamäkqä vqänqä, ämakuwi. ¹⁶ Itanğa he ämaqä iquautä, itanğa huizi, wäunüä asänä itqänuwä iquautäni, iquauqä yäpä iqi pmetpŋqä änyinği. ¹⁷ Korinä iu äpmeŋuwä iquenä, yätamäkqä nyiyqänänäni hma etanğuwänğa, Stepanasi ique, Potunatusi ique, itanğa Äkaikusi ique, hesa änyimepu, heyaqä ani ämequwiŋqe, nyi aquvänä iqä. ¹⁸ Iqua yänänäqŋqä he emäkkuwä-paŋi, nyi-pqe inä nyimäkquwi. Inji he ämaqä iinä iquauŋqe, “Ämaqä qäyunänä iquayqä” kŋuä indqänäpu, äŋguä itquapŋqe.

“Ne henyqä hui mimäuqä iŋunä” tqenqä

¹⁹ Jisasi Iquenyqä qua naqä Eesiya täu aquvä äqänätqänuwä iqua, qu, “Ne henyqä hui mimäuqä iŋunä” etqä. Itanğa Akuila iquä, Presilatä, itanğa ämaqä Jisasi Iquenyqä iyaquiyqä anju aquvä äqänäqäsätqänuwä iquatä eeqänä, “Yää ŋquauä! Ne henyqä hui mimäuqä iŋunä” etqä. ²⁰ Neyämaqä täqinä eeqänänä iqua, “Ne henyqä hui mimäuqä iŋunä” etqä. He äminäpiyänğaŋi, quuvqä heqiyqä iquneqä suqä iuŋi, quneqä inğpŋqe. ²¹ Poli iqunä, henyqä hui mimäuqä itmä, kukŋuä tä, tuwanui nyi ŋqä hipaitä äqiyqä. ²² Inji ämaqä tqu-tqu, Naqä Iquenyqä mäwiŋqä iänqä iqueni, Goti Iqu qui iwimäkätŋqä änyinği. Iyää, Naqä Iquki, si biyä! ²³ Naqä Jisasi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, nätmätqä äŋguänänäni hiŋgi vqe, etapquä. ²⁴ Itanğa nyi ŋqä-näuänäni, Kraisi Jisasi Iquä ämuänğnmitani, ŋqä äwqe, he eeqänänäpu etapqä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

† 16:15 1 Korinä 1:16

Tuwanuä, Poli iqu qänakñi 2 Korinä pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamakqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä anä-himqä Korinä iu äqänmiñuwä iquatanä hñqua, Poli iquenyqe kukñuä quvqä tätqätanqä, iqu äwqä quvqä wiñganñi äpmakqe. Iqu quwqä kukñuä quvqä jänä wimäkätñqä tuwanuä tä äqäkqe. Iqu kñui, “Nyi qutä kukñuä jänä ae imäkanitanñi, qunqä yeeqä anqumä nyinyätñqeçqä” indqänqçe.

Tuwanuä tä kiqä kukñuä kiñganänñi, tiinji. Poli iqu kukñuä yänänäqñqä, Korinä pmeqä iquauqä suqä quvqä huiunqä hiñuiqänä äqiyämäukqenqä, anqumä ätuätä äqäkqe. Iqu tuwanuä hiñuiqänä äqiyämäukqä ique qiyätñqä mäwiñganñi, qu ique hñgisanä itquepu, kukñuä quvqä ätmiñuwä itanqçqä iutanñi, iqu qu jänä iwimäkätñqä kukñuä yänänäqñqe äqäkqe. Qu iquenñi qätä äwiyäpu, quwqä suqä quvqä jänä ae imäkqanqçuwitanñi, tänganñi iqu aquvänä kiññä itä, tuwanuä tä äqäkqe.

Hea inqanñi, Kraisi Iqueqä yoqä-tänqä, qua Jutiya iu pmetanqçuwä iqua, nätmätqenqä äwa itqätanqä, Poli iqu mbqä hui äma äwätä iquau väniqenqä aquvä äqämiñqe. Iinñä etanqçi, tuwanuä awä iqinñi (saptä 8-9), qu-pqe wäunñuä tqenqä mbqä hui aquvä qänqçqä iinñqe, Poli iqu Korinä iquauqä äwqä vauqçmuuatätñqä ätuätä äqäkqe.

Kukñuä yäpaki, Poli iqu tii ätuätä äqäkqe. Ämaqä hñqua, “Jisasi Iqu ne wäunñuänqä änanowatkqçqä” quanqä ätuäpu, Korinä iu äpmapiyi, Poli iqueqä yoqe mäñdi äkittqiyäpu, ga wäunñuä Jisasi Iqu ique äwikqçu, qui iwimäkpnqä imiñuwi.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kukñuä ätkqenqä

¹ Poli iqunä, nyi Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä iutanñi, Kraisi Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqämqä änanowatkqä iqunñi. Ga nyitä, neqä neyämaqä Timoti iqutä, ye tuwanuä tä he Goti Iqueqä yoqenqä anä-himqä Korinä iu aquvä äqänätqänjuwä iquennqätä, Iqueqä ämaqä huizi, qua naqä Äkaiya im-imä äpmeñuwä iquennqätä äqiyque. ² Neqä Goti Apiqutä, itanqça Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeçqä imänqçeuta hiñçi etapäsinyä, äwqä hanñuä imbu pmetpnqä emäkqinyä.

Poli iqu, Goti Iqu äwqä hanñuä iwimäkqanqçenqä, “änqçiqä” ätkqenqä

³ Goti Hanjuwä Iqu, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti eäqäqe, Kaniqu inänñi. Itanqça neqä Goti Apiqu Qäqu, ämaqçunqä huäqä äumäkätä, äwqä hanñuä imäkänyuewiyqä Iquvi. Iinñqçe ne Iqueqä yoqe haqçqä ämamäutanä, anqçuä iwimäkquanä. ⁴ Ga ne hanñä-iqä äki-äki meqanqçqçe, Iqu äwqä hanñuä inemäkqanqçi, ne iinñi ae ämakquä iutanñi, ämaqä hanñä-iqä äki-äki meqanqçuwä iquauñi, quvaqä äwqçe asä iinñä iwimäkquatuñqçe. ⁵ Ii tiinñi. Hanñä-iqä, täñqä-hunqä Kraisi Iqu kuapanä ämamiñqä-pa, ne-pqe inä ämetunqçe. Asä iinñi, Goti Iqu Kraisi Ique äwqä hanñuä iwimäkqä-pa, Kraisi Iquesanñi nenyqä äwqä hanñui äquvepätqäuä. ⁶ Ne hanñä-iqä ämequque, ii heyaqä äwqçe hanñuä emäkqanqçuti, Goti Iqu anqumä hanñä emäkäqçmuuatätñqä iiyi. Ga Goti Iqu ne äwqä hanñuä inqä inemäkqçe, ii heyaqä äwqçe, hanñuä emäkätñqä iiyi. Iutanñi, he hanñä-iqä, täñqä-hunqä, ne ämetunqçä-pa ämepiyänqanñi, yänänäqñqä ämapu tqäuçäpnä. ⁷ Inñi ne henyqä kñuä indqänqä yänänäqñqe tiinñä ämeñu. “Hanñä-iqä ne ämetunqçe, qu asä ii ämetqänjuwä-pa, äwqä hanñuä inqä-pqe, ne ämequ-pa ämepu, yänänäqñqänänä tqäutpnqänänä.”

⁸ Nyāmaqāuā, hanjä-iqä ne qua naqä Eesiyau pmetanġua änemakqä iquenyqe, he näqñqä epñqä äneñgi. Inji hanjä-iqä naqänänjä änemetä anakittqiyqanġi, neyaqä yänänäqñqä aañqä etä, “Hänjä pmeñquatiyā, ä tänġa tä qe päkonanġuatiyā?” knuä änemiñqe. ⁹ Naqä-qakuänänji. Ne neqä qeqä-quuvqä tämdanji, hanjä-iqä ämitanä, “Ne näwinyä äpäkonanġunä” indqänmiñque. Hanjä-iqä iinjä änemakqä, ii ne neqä yänänäqñqenqä mindqänqä, Goti ämaqä pizqä anġi vauqumuatiqä Iqueqenqänä indqänatunġuänänji. ¹⁰ Hanjä-iqä aañä ququvqänänjä iqu, ne pizqä ae änapäkmätä iqanġqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu ne anġumä hanjä inemäkkqä. Ga Iqu asä iinjä, anġumä inemäkänä. Auä, ne knui, yänänäqñqä tii indqänänä äpmeñu. ‘Goti Iqu hanjä yqänä inemäkquäniqeqä.’ ¹¹ Inäqä, he ne yätamäkqä nepñqä, Goti Hanjuwä Ique yatñqä vqäpñqänänji. Inji Iqu ämaqä kuapänänjä iuqä yatñqä qätä äwiyätä, kimanji ne anġuänänjinä inetquequänä. Iwä ämaqä huizi, Goti Iqu, ne iinjä inemäkqanġqenqä, qu Iqueni, “anġuiqä” tupunä.

Poli iqu, “Nyi emamniqeqä” ätukqä, quanġä mätkuä ikqenqä

¹² Neqä suqenqä knuä täunda iwäsäutanänġanji, yeeqä kiinjä, tiinjñqä änenyätñqä. Neqä suqä qokä-apäkä eeqänänjä iuqä hiñuä iqi itunġue, ii suqä quanġi ma, suqä jänänänjitä, naqä-qakuitänji. Ne suqä tque imäkquatunġuä näqñqä, ämaqä qua iutanji ämetqänuwä-panjä ma, Goti Iqu Iqueqä suqä nätmätqä hiñgi vqä iuta änätapqä. I etanġi, suqä iinjä iqua, huiziuqä hiñuä iqi imäkätanä-qe, heyaqä awä iqi äpmenänġanji, änäänä imäkmiñque. ¹³⁻¹⁴ Ne henyñqä tuwanuä äqiyämäuqisätunġue, ii kukñuä hui zä mäwitänġi, he a ätäupu näqñqä mapñqä diñqeyi. Ga he tänġanji neqä kukñuñqä, näqñqä hui ae ämepiyä-qae, ga he iinjä näqñqä yasämänä etpñqä änyinġi. Iwä hiunji neqä Naqä Jisasi Iqu anġu äpätqänġanji, he nenyqä yeeqä kiinjä iqanġpi, ga ne henyqä-pqe asä ii yanique.

¹⁵ He Korinä pmeqä iquenä yeeqä iinjä qäyunä ipnuwänġä quuvqä eqiyätmä, heñi hñquaqu emamniqä iinjä knuä ämakqä. Itanġa iutanji, Goti Hanjuwä Iqu heñi, anġui hñquaqu emäkäniqä. ¹⁶ Ii tiinjä. “Nyi Masendoniyänqä äumqä, he ganä emamitanji, ga iqisanji, nyi anġu emetmä, hesä iqi äpmamitmqetani, qua naqä Jutiya iunqä umniñqä, nätmätqä qanä ändma wäninġe yätamäkqä nyipnuwänqeqä” knuä änyikqä. ¹⁷ Nyi “iinjä imäkmiñqänä” knuä indqänġqä, ii nyi knuä hñquaqu-hñquaqu nyiyqanġi, tuwanuä qanyä iinjänä etätmä äqäqäta? Ä ämaqä qua iutanjä enqä-panjä eämä, kukñui, Auqätä, Oeyqätänji anä equmuäkätmä, quanġä etkqäta? Ii hmanji. ¹⁸ Goti Iqu Iqueqä kukñuä eeqäpnänjä iunji qänaknä itñqä-pa, ga nyi naqä-qakuänänji tiinjä etqä. Neqä kukñuä he etätaqä iunji, Auqätä, Oeyqätä anä maequmuäkñqä eä. ¹⁹ Ii tiinjä etanġi. Jisasi Kraisi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqu, Auqätä, Oeyqätä anä equmuäkätä tqä-qu hmanji. Iqutanji, “Auqä” tqä iqunä äyä äwi. Iquenyqe, nyiu, Silasi ique, Timoti ique, ne kukñui, heyaqä awä iqi ätqäuanä, awä äyä etmiñque. ²⁰ Inji Goti Hanjuwä Iqu, “Imäkmiñqänä” ätätä kukñuä guä ämäsäukqä eeqänänjä iunqä, Jisasi Iqu, “Nñqä” ätätä, naqä-qakuä imäkqä Iquvi. Iinjñqä, ne Iquesanji, “Naqä-qakuiqä” ätätanä, Goti Hanjuwä Iqueni, yoqä naqä äyä ävätunġue. ²¹ Goti Iqu Kiqä-kiuä nesä, hesä, Kraisi Iqutä ämuänġnatunġuä diñqä yänänäqñqä inemäkätä, Iqueqänqänä atäunüä ae änatäkqä. ²² Itanġa ne Iqueqä etaninġuä ämänätquetä, itanġa nätmätqä anġuä huizi pñqä mänaiyquätñqenqä, knuä anġuä nätapätñqä hiqñqä enqä-panji, Iqu Iqueqä Dñä Anġuä Iqueni, neyaqä äwqä yäpä tämä ae äpmuatänaiqä.

Poli iqu qunji, maqänä mäwimeqä ikqenqä

²³ Goti Hanjuwä Iqu, nyi kukñuä tätqätanġqenqä iwäsäutñqä täaqä ätuätmä, naqä-qakuänä tiinjä etmqä. “Nyi ‘Anġumä emamniqeqä’ etkqenji, memeqä ikqä, ii nyi he emetmä äkasuwä etqanġundqänġa, äwqä hanjä heyäniqä etanġiyi.” ²⁴ Ne hiyaqä quuvqä heqiyqä iu mämiqä itunġuä-qae, nyi tiinjä maetqä imä. “Ne

āmitqānūnā.” Oeyā. Hiqā-hiuāni, quuvqā eqiyāpu, yānānāqñqā ae äyā ätqāuānā. Mā ne hesā wānuā anā itunq̄ue, ii he yeeqā ipu pmetpnqā itqānu.

2

¹ Inji, “Nyi anqumñi, quvaqā äwq̄e, tññā iwimäkqāñqā māvimeqā imā” knuā indqāngq̄e. ² Iwā nyi emetmä, äwqā hanjā etapqāngum̄d̄q̄e, nyi aquvānā imqā nyimäkq̄e, tqukā? Ämaqā nyi quvqā iinjā etquamqā iquenā, he qāquenāñi. ³ Nyi äpmq̄e, ämaqā nyi aquvānā imqā nyimäkqāññā iquenā, iinjī miqā ipnuwāñq̄e manyiñgāñgi, kukñui hiqā suqā quvq̄enq̄e, tuwanuā äqiyātmā, hiñuiqāññāñi q̄e ätnāmāukq̄e. Knūā yāñānāqñqā ti indqāngq̄e. Nyi yeeqā itmā emeqāngundq̄e, he-pq̄e yeeqā inā ipnuwāñqā. ⁴ Nyi henyñqā tuwanui äqiyātmāñgāñi, äwāwa kiinjā itmā, ñqā q̄eq̄e, piyāñqiyqāñgi, knuā kiinjā äqiyātmā imiñq̄e. Tuwanuā iinjī, nyi heyaqā äwqā imñi, hanjā-iqā etapm̄q̄enqā maqiyqā ikq̄e. Oee. Ii nyi henyqā aaññā kiinjā änyinātñqā diñqā, nāqñqā mapñq̄enqā äqākq̄e.

Suqā quvqā imäkqā iqueni, äwqā hanjūā iwimäkq̄enqā

⁵ Inji ämaqā hesaññā hñqu, ämaqā hui-mānda quvqā itq̄etä, äwqā hanjā-iqā ävātqā sātāti, iqu hanjā-iqā iinjī, nyi mändapqā pa yānā. Iiñq̄e nyi kukñui, haqā nāñdi ätqā māvqā ma imā. Injāq̄e heyaqā awā iqi äp̄menqā hñquesañi, eequenā äwqā hanjā-iqā hui äyā ämakuwi. ⁶ Hesaññi kuapāññāñi hñqua aquvā äqāñāpu, “Ämaqā iqu, iqueqā quvq̄enqā kimañi, hanjā-iqā iinjī ämetñq̄eqā” ätäpu, ii ävātqāñuwa-q̄ae, qāpu tiñq̄e. ⁷ Injāq̄e tññgāñi, ämaqā iqueni, hanjā-iqā naqāññāñi mattqiyqā yātñq̄e, he anqumñi, iquenyqā q̄eqā etqānguti, iqueqā suqā quvq̄enqā äwqā hanjūā änyāpu, iqueqā äwqā-pq̄e hanjūā imäkānyuāwipñq̄e. ⁸ He ique iinjā iwimäkāpu, heqā iquenyqā kuapāññā enqā ämotquapñqā, yāñānāqñqā etqā. ⁹ Nyi henyqā tuwanuā hiñuiqāññā äqākqā iqu, he nyaqā kukñuā nātmatqā eeqāññāñiñqā etqāngq̄e, qāñakñā ipñqāpiyā, ä hñgisanā ipñqāpiyā-tmā, yamwiqā emqā äqākq̄e. ¹⁰ Ämaqā hñqu suqā quvqā imäkqāñgā, he iqueqā quvq̄enqā äwqā hanjūā hiñgāngutq̄e, nyi-pq̄e iinjā imäk̄mä. Inji nyi, quvqā hñquenyqā äwqā hanjūā imäkñmqā etāngutq̄e, he yātāmākqā emq̄e, Kraisi Iqueä hiñuā iqisa imäkq̄e. ¹¹ Nyi iinjā imäkātñqā di, ii tiññq̄e. Ne Setāñā iqueqā knuā indqāñq̄etä, suq̄enqātāñi nāqñqā eätanitanñi, yamwiqā äneyätä, ämänaqutäuq̄enq̄e, mäñengqiyā.

Kukñuā awā tuäkiqāpñqā äñdowatkqā iquauqā wāñuiñqā

¹²⁻¹³ Inji nyi Kraisi Iqueqā kukñuā äñguā we-huñqā-tāñi awā tmqñqā, aññā-himqā Troasi iu timāuqāñgāñi, Naqā Iqu nyi wāñuā iinjā imäk̄mqñqā qāyā äutenjikqā-q̄e, neqā neyāmaqā Talusi iqu iqi māp̄metāñgi äqunumi, äwāwa kuapāññā itmā, ämaqā iqi pmeqā iu ävāmanñi, Talusi iquenyqā qāvqā, qua naqā Masendoniyā-māñdanqā äukq̄e.

¹⁴ Inji nyi tññgāñi, Goti Hanjuwā Iqueni, “Äñguiq̄e” tiññqā ätquā. Kraisi Iqu ne añgi inetmetñqā wāñuā yāñānāqñqā imäk̄miñq̄enqā awā täkiquatunq̄ue, Goti Hanjuwā Iqu hiññi ique-ique im-imā äñätma ikitñq̄enqā ätquā. Itāñgā iutanñi, kuāmiqā andñā tā ikeqāñgā sisnyāññā im-imā äweqā-paññā iinjī, ämaqā im-imā äp̄menjuwā iquauñi, Kraisi Iquenyqā nāqñqā epñqā ätuäkitqāñu. ¹⁵⁻¹⁶ Ne nātmatqā jinaññā-weqā ii enqā-paññā iinjā etāñgu, Kraisi Iqu inetmetä, Goti Hanjuwā Ique äñawikq̄e. Ga ämaqā hññā hea ique-ique pmeqā häñaqā iqi pmetāñguwā iquauñi, neyaqā jinaññā-weqā äñguā enqā-pa iqu ämuānyāq̄e, ätumanñi, hññā-pmeq̄eñqā yāñqiyā. Itāñgā qui imäk̄mbñqā häñaqā iqi pmetāñguwā iquauñi, neyaqā jinaññā-weqā äñguā iqu, piyanñā-weqā enqā-pa muānyqāñgā, ätumanñi, äpāk̄onq̄eñqā wāñqiyā. Ga wāñuā tññāñi iinjī qāyu imäkātñq̄e, tqukā? ¹⁷ Ämaqā kuapāññāñi, mbqā mapñqā Goti Iqueqā kukñui awā ätuätqāñuwa-pa, ne iinjā miqā itqāñu. Oee. Injāq̄e,

Goti Iqu ānandowatqanġi, ne Kraisi Iqutā anā āmuānnanā, Goti Iqueqā hinuā iqinġi, Iqueqā kuknui āma, quanġi matqā, naqā-qakuinā ātuākitqānu.

3

Goti Iqueqā kuknuā guā ānyā-hānġā āmāsāukqā iqueqā wāunġinġā

¹ Ne neqā-neuānġā iinġā ātātunġue, ii he nenyqe, “Qu quwqā yoqe haqeqā āmāmānātqānġā” knuā heyāniqi? He āmaqā hnquauqā suqenġā nāqnġā mapnġā diŋqe, iqua tuwanui, huizi hnqu quwqā suqenġā āqākqe, etapātqānġā. Iwā ne āmaqā iinġā iqua enġā-pa eanā, he neqā suqenġā nāqnġā mapnġā diŋqe, ne tuwanuā āmaqā huiziqua nenyqā āqākuwi, etapatunġuāta? Ā ne, tuwanuā he nenyqā āqākuwi, huiziquaunġi āmotquetunġuāta? Iinġi, aanġā eā. ² Āmaqe, neqā wāunġinġā nāqnġā mapnġe, hiqā-hiuā neyaqā tuwanuā enġā-panuenġi. Itanġa kuknuā tuwanuā iu āqānānġqe, neyaqā āwqā yāpā tāmə āwi. Ga āmaqā eeqānānġi, qu nāqnġā epu, a tāuqāpnġānānyā. ³ Inġi ne wāunġā imākātunġuetanġi, he Kraisi Iqu tuwanuā ātnānġā iqi āqākqā iquenġi. Tuwanuā iinġi, Iqu tuwanuā-qiyqetā āqākqā ma, Goti Hānġā Hea Ique-ique Pmeqā Iqueqā Dnġā Ānġuitā āqiyekqe. Mā hikā mnġā āquvasātā āqiyekqā ma, āmaqeunġā āwqā yāpā imā āqiyekqe.

⁴ Ne neqā wāunġinġā kuknuā iinġā ātquque, nāqnġā tiinġā eanā ātqu. “Kraisi Iquesanġi, Goti Iqu Iqueqā wāunġi, ānġuānānġā imākquānġiyā.” ⁵ Ga anġumā, “Ne wāunġā hui, neqā-neuānā imākātunġunā” ātātānā matqā iqu. “Goti Hanjuwā Iqu, ne imākquatunġue inemākquānġiyā,” ātātānā ātqu. ⁶ Ga Iqu kuknuā hnġanġā witātġnġā guā ānyā-hānġā āmāsāukqā iqueqā wāunġā imākqā pmetatunġuā-pqe, Iqueqā-kiuā inā inemākkqe. Nātmatqā ānyā-hānġā iinġā iqu, kuknuā-suqā bukā iu āqānā āwinġā iuta ma, oee. Ii Dnġā Ānġuā Iquesanġi. Kuknuā-suqā bukā iu āqānā āwinġā iqu, āmaqā pizqā pāsġānānġā-quvi. Inġaqe Dnġā Ānġuā Iqu, āmaqeunġi hānġā hea ique-ique pmeqā Vqā-qu eā.

⁷ Kuknuā Goti Hanjuwā Iqu hikā iu āqiyātā, guā āmāsāukqā iqueqā wāunġi, āmaqā pizqā pāsġānġā qāyā etanġqā-qe, kiqā yānānāqnġā motquetġe, ii we-hunġetā āpkqe. Iinġinġe, Mosisi iqueqā hipenġiuta we yānānāqnġā yqānā hunġā āquvepkqā iqenġi, Israitqā iqua, hinuā qumbnġā māwinġā iminġuwi. Ii we-hunġā iqu qāpu eqanġanġe. ⁸ Kuknuā guā Goti Hanjuwā Iqu Dnġā Ānġuā Iquesā āmāsāuekqā iqueqā wāunġi, asānānġā hmanġi. Iqueqā yānānāqnġe, aanġā hāvemnāqnġā witānā. ⁹ Kuknuā-suqā iqueqā wāunġi, ii ne kuknuā āminetātā, qui inemākqā qāyā etanġqā-qe, iqu Goti Iqueqā yānānāqnġā motquetġā-tānġā āquvepkqe. Itanġi, kuknuā ānyā-hānġā iqu, kiqā wāunġi qokā-apākā iqua jānānānġā epnġā iwimākqā iqueqā yānānāqnġā motquetġe, aanġā naqānānġi, huiziqueqe āmāwqātāuā. ¹⁰ Tānġanġi aanġā hāvemnāqnġā iinġā āwiqā iutanġi, we-hunġā wāunġā yāuā iqueqe, kiqā yānānāqnġe hma etqāuā. ¹¹ Wāunġā yāuā kiqā nātmatqā iinġi hma etnġā iqu, hinġiqānānġi Goti Iqueqā yānānāqnġetā āpkqe. Inġaqe wāunġā hea ique-ique witāniqā iqenyqe, Goti Iqueqā yānānāqnġā motquetġe, aanġā hāvemnāqnġā āpātqāuā.

¹² Inġi ne kuknuā ānyā-hānġā tqi yānānāqnġā eā, āpakānā witāniqnġā, neqā knuā āwqe yānānāqnġā āvanitanġi, zā miqā pemānā itanā, iqenyqā ātnānġāqi awā ātātqānġu. ¹³ Ne Mosisi iqu iminġā-pa, miqā itqānġu. Iqu āpmaminġānġanġi, Israitqā iqua, we-hunġā iqueā hipenġi māndi hiqanġqe, hinuā māqunġuā ipnġānā, iqu yuā ktqā āpmuātānġqe. ¹⁴ Inġata tii tānġanġe, Israitqā iquauqā knuā iqe, hikā enġā-ma yānānāqnġā knātānġi, qu kuknuā yāuā iunġi a ātāupiyā-qe, kiqā qakuinġe, maqnġā etqānuwi. Ii tiinġi. Yui quwqā knuā indqānġā iu huāqā āutmbiyā enġā-panġi. Yuā huāqā iinġi, huātā āvasqiyāmāuqe, Kraisi Iquesanānġi. ¹⁵ Inġi tānġanġā-pqe, Israitqā iqua, Mosisi iqueā suqā yāuā iunġi a yqānā ātātutqānġuwi, ii yuā iinġi,

quwqā knuā iqā iu huāqā yqānā äutnānuwi, kiqā qakuinqe, mämeqā ipiyā iutanji. ¹⁶ Ināqe āmaqā hñqu iqueqā hngisanā iqe ävquatämäutä, Naqā Ique hiqumuanjä vqangutqe, yuā huāqā iinji, huätä ävasqāngi. ¹⁷ Naqā Iqu, ii Dñä Änguā Ique. Inji Iqueqā Dñä Iñä Iqu äkisqi äpmeñqe, iqinji nätmatqā quvqā āmaqeu a kiqätqe, änä makiqätqā yänä. ¹⁸ Inji neñi, yuā neqā hipenji, ktqā mänaqumätäuqā-pa eä. Naqā Iqueqā wenyā-hunqe nenyñqā äpätäqetani, ne hinjuā yäqñqā enqā-panjä eanä, we-hunqā nesani, āmaqā huiziunji äwiyänä. Ne we-hunqā iqueni aanjä hävemnäqñqā ämetanita, anakunmäkätäqetani, Naqā Iqueqā wätqā enqā-panjä iinjä eanä, suqā Iqu imäkätñqā-pa imäkätqānu. Wäunjuā iinji, Naqā Iqu, Dñä Iqu eä, i imäkätqāuä.

4

Hanjä-iqetani, hanjä-pmeqā meqenqä

¹ Wäunjuā, kukñui awä tquatunquā, Goti Iqu qeqā wimānganji änätapkqā iqueni, ne mävquatämäuqā itanä, yqānā imäkätqānu. ² Ne wäunji, quanğitā miqā itanä, Goti Iqueqā kukñui qāyā itanji huiiu-mānda makunmäkäwqatqā pa itqānu, oee. Suqā womba meqā āmaqā zä imäkätqānuwä ii, ne tuwä äwiyätqānu. Ämaqā eeqāpnäñi, qu ne kukñuā naqā-qakui awä tquaungqetani, neyaqā suqenqā iwäsäupu, knuā tiinjä indqāmbñqānā. “Äi, iqua Goti Iqueqā hinjuā iqinji, wäunji naqā-qakuänänjä äyā imäkätqānuä.” ³ Inji āmaqā hui ne kukñuā äñguā we-hunqā-tänjä awä ätätunquā iuninqe, quatinqā maqñqā etanğpqe, āmaqā iinji, qu Setänä iquesa qui näweqā imäkmbnuwänqā imäkñätqānuwä iquae. ⁴ Setänä, goti quanğä qua täu äpmeñqā iqu, āmaqā quuvqā maeqiyqā iquauqā knuā indqāñqe, qñqanjä wiyqanğqetani, kukñuā äñguā Kraisi Iqueqā we-hunqā-tänji, quñi mäpatqāyqā itanji, itanğa Kraisi, Goti Hanjuwä Iqu hiwānyqā Iqueqā ktqā naqā-qakuā Iqueni, hinjuā mäqunquā ipnä. ⁵ Ne kukñuā awä ätätanānganji, neqā-neuä haqeqā mämätñmāñqā itanä, awä jänänä tiinjä äyā ätätunque. “Jisasi Kraisi Iqu, Naqā-queqā. Itanji ne Ique wivändqā eanä, heyaqā wäunjuā heyqā äyā äpmeñunä.” ⁶ Goti, “*Hiawiqā imdanji we yqā äunänä*”* ätänqā Iqu, Iqueqā we-hunqā iinji, ne änäpatqiyqanğa, ne Jisasi Kraisi Iqueni hinjuā äqunätanä, Goti Hanjuwä Iqueä we-hunqenqätä, yoqā naqenqätänji, näqñqā ekque.

⁷ Inji Goti Iqueqā nätmatqā aanjä äñguänänji ne iinjä änemakqe, ii ne aanjä ququvqā, yänänäqñqā maeqā, mbqā pätaunjuā isua qua qondä iu änyänjuwä-panjä, etanğquā iquene änemāñqqe. Ii āmaqeunji, tiinjä motqueqāñqe. Yänänäqñqā naqänänjä ii, ne āmaqā-qunesa manä, Goti Hanjuwä Iquesanjqā. ⁸ Neñi hanjä-iqe inği-inğisa änemetäqā-qe, qonjqā-aunjqā mäneyqā itñqe. Itanğa nätmatqā kuapänänji, neyaqā knuā indqāñqe, popo nakiqāmätä iqanğqā-qe, yuuwä hämänä mänatäqā itñqe. ⁹ Ämaqe quvqā inetqueqanğuwä qäyunjä-qe, Goti Iqu mänävquatämäuqā pa eä. Qu qua iqi mänänğuatqanğuwä-qe, qui minemäkqā itqāñä. ¹⁰ Hinjui ique-iqueni, ne neqā huiwiu hanjä-iqā iinjä ämetanä, Jisasi Iqueqā äpäkonqe äma ikitunque, ii āmaqe, qu Iqueqā hanjä-pmeqā-pqe, ätnänjä iqi hinjuā qumbñqeyi. ¹¹ Auä, ne hanjä yqānā äpmeñänğanji, Jisasi Iqueqā yoqetani, hanjä-iqe äpakänä ämetanä, äpäkonanätanä itanä-qe, hmanji. Ii tiinjä dunqe. Ämaqe, qu hinjuā änaqänäpiyi, neyaqā huiwä äpäkonätñqā qäyā hiqanji, Jisasi Iqueä hanjä-pmeqe äyā witanji qumbñqä. ¹² Inji ne hanjä-iqā ämetunque, neyaqā huiwi qui inemäkätä, ä napäkmätä itäqā-qe, iutanji he hanjä hea ique-ique pmeñqā, yätamakqā eyätqāuä.

¹³ Goti Iqueqā bukä iunji, kukñuā tiinjä ätänä. “*Nyi Goti Iquenyqā quuvqā ae eqämitanji, awä ätkqeqä.*”† Ne quuvqā asänänjä-tänjä eanitanji, quuvqā eqiyätanä awä ätätunque. ¹⁴ Ii ne näqñqā tiinjä enquā iutanji. Naqā Jisasi Ique qua buta

* 4:6 Ipäqäqä 1:3 † 4:13 Apqä Bukä 116:10

aŋgi ävauqumuatkqä Iqu, ne-pqe Iqutä aŋgi änävauqumuatätä, hesä, nesä, Iqueqä-kuiä täŋjä iqi änätma wänqiyä. ¹⁵ Nätmatqä eeqänänjä ne iinjä änemetŋqe, ii he yätamakqä heyätŋqeyi. Iwä he yätamakqä iinjä meqanguwitaŋi, Goti Iqu Iqueqä nätmatqä hiŋgi ävätŋqä ii, qokä-apäkä kuapänänjä iu wimeqanğa, ga qu Iquenji, “aŋguiqä” aañä kuapänä tquanguwitaŋi, Iqueqä yoqe haqeqä peyquätŋqe.

Goti Iqutä pmeqenqä

¹⁶ Goti Hanjuwä Iqu wäunjuä äŋguä iinjä imäkätqätanğqetani, ne Iqueqä wäunjui mäwquatämäuqä itanä, yqänä imäkätqäŋu. Neyaqa huiwi qui imäkätŋqä iqanğqä-qe, neqä quuvqä qunujuä tämä äpmeŋqä iqu, hea ique-iqueni änyä-hänjä etqäüä. ¹⁷ Tiinjä etaŋgiyi. Ne täŋğa täŋjä-huŋqä tä ämetuŋque, ii wänqäpu eä, äpakä mämeqä iquanä. Täŋjä-huŋqä iinjä, ii ne qäukuä yänjini äpmetanä, nätmatqä äŋguänänjä, hanjä-iqä ique ämäwqätäunqe, näweqä ämeniquä diŋqä yätamakqä äneyätqäüä. ¹⁸ Nätmatqä ne neqä hiŋuitä hiŋuä äqunätuŋque, ii hea quäuqä mäwiqe. Itanğa nätmatqä neqä hiŋuitä hiŋuä mäquŋquä ituŋque, ii äpakänä witäniqe. Iutaŋi ne neqä hiŋui, nätmatqä hiŋuä äqunätuŋquä iu mäquŋquä pa itanä, nätmatqä hiŋuä mäquŋquä ituŋquä iu äqunäunju.

5

¹ Ne näqŋqä tiinjä, ae äyä eŋu. “Neqä huiwi, namnä aŋä ne qua täu täŋğa äpmeŋquä eŋqä-panjä iyyqä. Namnä aŋä iqu, qui imäkätqä etaŋgutqe, Goti Hanjuwä Iqu kiqä tŋänqe, änyä-hänjä äŋguänänjä hŋqu nätapaniqeqä. Huiwä iinjä iqu, ämaqä hipaitä imäkqä manä, qäukuä haqeu qui mimäkŋqä hea ique-ique witäniqeyi.” ² Ne aŋä täŋğa ämätnänqä ique äpmeŋanğani, aŋä äŋguä qäukuä yäŋi ämätnänqä iqueni, gquä eŋqä-ma, mipnatuŋquä änenyätqätanği kuapänä ivqänätqäŋu. ³ Ne gquä iinjä ae ämipnatqä eŋqe, tpqäyäqä mänaqŋqä ipnä. ⁴ Ne namnä aŋä qua täunjä ique yqänä äpmeŋanğani, hanjä-iqä ämetanä kuapänä ivqänätqäŋu. Ii ne äpakonätanä tpqäyäqä eŋqä-pa mäpmeqänqä, huiwä änyä-hänji, gquä änyä-hänjä eŋqä-panjä mipŋqänqä änenyätqäüä. Inji nätmatqä hŋqu, hŋque-mända ämanyuäqäqä-pa, hänjä-pmeqä iqu, äpakonqä iqueni i ämanyuänä. ⁵ Ne änyä-hänjä iinjä hiatuŋque, Goti Iqu Kiqä-kuiä näwinyä imäkekqä iyyi. Itanğa Iqu Dŋä Äŋguä Ique änätapkqetani, ne näqŋqä tiinjä eŋu. Nätmatqä äŋgui änätapaniqŋqä diŋqe, pŋqä ämänaiyätqänä.

⁶ Inji ne nätmatqä ii meqänqe, neyaqa äwqä di zä miqä itä, pemä kiinjä itqäüä. “Ne namnä aŋä ique yqänä äpmeŋquänğani, Naqä Iqu-tänjä qäqiqiŋi mäpmeqä, kiŋänämä äpmeŋunä-qe,” näqŋqä ämetuŋque. ⁷ Ii neqä hiŋuitä hiŋuä äqunätanä iuta ma, quuvqä eqiyätanä iuta äpmeŋu. ⁸ Nyi ätqäqä-pa, neyaqa äwqe pemä kiinjä itä, huiwä iqueni ävämetanä, Naqä Iqutä näweqä pmeqänqä äneŋgi. ⁹ Inji ne huiwi äkisqe tii äpmeŋque, neqä kŋuä yänänäqŋqänäŋi, Naqä Iqueni yeeqä iwimäkqenqä indqänätqäŋu. ¹⁰ Ii tiinjä etaŋgiyi. Ne eeqäpnä huiwä yäüä ique yqänä äpmeŋä, suqä äŋguä, quvqä imäkmitatquä iuta, Kraisi Iqueqä änewäsäuqä iqinjä, neqä suqeta hŋqunä-hŋqunä iwäsäutä, kima nätapaniqe.

Kraisi Iquesaŋi, ne Goti Iqutä äwqä naqä-hŋqunä änyanä äpmeqänqä

¹¹ Iiŋiŋqe, ne ze, Naqä Iquenyqänä itanä, Iqueqä yäpä iqi äpmeŋä, ämaqe quuvqä eqäpŋqä diŋqe, äwivauqumuatätuŋque. Inji ne suqä jänänä imäkätŋqueneqe, Goti Iqu näqŋqä eä. Itanğa nyi quuvqä tiinjä eqiyänjä. Korinä pmeqä iquenä-pqe, hiqä äwqä imŋi, näqŋqä inä eŋäüä. ¹² Nyi kukŋuä tä ätqä iqueni, he nenyqä, “Iqua ämaqä jänänänjäquaiqä” kŋuä indqänätpŋqä diŋqe, anğumŋi maetqä ma itqänjä. Ii nyi tiinjänqä änyinği. He neyaqa suqä iinjä, yeeqenä ipu, itanğa ämaqä huizi, nenyqä kukŋuä quvqä ätätqäŋuwä iquau kima tupnuwänqä änyinği. Ämaqä iinjä iqua, qu yeeqe, suqä äŋguä äwqä yäpä inğisaŋqä miqä, nätmatqä yäpaqänğisaŋinğänä

ipu, tqä iquayi. ¹³ Inji neyaqä suqetä, kukñuitäñi, ämaqä qämä-qämänjqä iqua ätätqänjuwä-panjä etanğutqe, ii Goti Hanjuwä Ique yätamäkkqä vatunquä iyi. Itanğa neyaqä knui, jänänänjä indqänätanä iuta sätäti, ii he yätamäkkqä eyatunquä iyi. ¹⁴ Ne knuä tä indqänätñque, ii Kraisi Iqu nenyqä aañä kiinjä äwiñgqä iutayi. Ii ne näqñqe, tiinjä eanitanji. Ämaqä hñqu, ämaqä eeqänänjä iunqä äpäkonğqetani, ga qu eeqänänji quwqä-quwänqä äwiñqe ae äpäkonğqä-paniyi. ¹⁵ Kraisi Iqu iinjä ikqä iunqe, ämaqä hänjä äpmapiyä di, knui quwqä-quwänqänä indqambu mäpmeqänqe. Kraisi, iqua-qäuquauñqä äpäkonätä, qua buta anğı ävaukqä Iquenyqänä indqambu pmeñqe.

¹⁶ Inji tängata-tiñi, ne ämaqä hñqueqä suqe, knuä indqänqä qua täutanä iuta miwäsäuqä pa itqänju, oee. Hiñuiqänänji, neyaqä äwqe, ämaqä qua täutanä iuqä äwqe yqänä änyanä, Kraisi Iqueni qäyä iwäsäukquä-qe, tänganji ne äwqä iinjä, yqänä mänyqä enju. ¹⁷ Ämaqä hñqu, Kraisi Ique guä enqä-ma äkiuänqiyänqe, iqu ämaqä änyä-hänjä-qu eqi. Inji suqä yäüä iqu hma etä, änyä-hänjä iqunänqä ipäqiyqi.

¹⁸ Hiñuiqänänji ne Goti Iqutäñi, himä-wiunqä äpmaminque. Iwä Kraisi Iquesanji, Goti Iqu ne Iqutä, äwqä naqä-hñqunä inqänqä inemäkätä, nätmätqä äñguä eeqänänjä nyi ae ätqä i nemequätñqe, Kiqä-kiuä inemäkkqe. Iinjä inemäkätä, ämaqä huizi iunji, Iqutä äwqä naqä-hñqunä inqänqä wäunjuä tque änätapkqe. ¹⁹ Kukñui tii äyä äwi. Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iqueni guä enqä-ma äkiuänqänätä, ämaqä eeqänänji, qu himä-wiunqä äpmeñuwi, äwukunmäkätä, quvaqä quvqenqä knuä mindqänqä, Iqueqä-kiuätäñi, äwqä naqä-hñqunä imbu pmetpñqä imäkkqe. Itanğa ne kukñuä awi, ämaqe, iinjä epñqä diñqä tquatunquenqä wäunju, änätapkqe. ²⁰ Itanğı ne Kraisi Iqueä manji ämetanä, kukñui awä äsuiyätqänju. Inji, ii Goti Iqu Kiqä-kiuä ämaqä eeqänänjä iunqä tääqä ätätñqä-paniyi. Ne Kraisi, Qäuqueqä kukñui ämaqä eeqänänjä iunji, awä äsuiyätanä, yänänäqñqä tiinjä ätuätqänju. “Iyää, he suqä hiqä-hiuä himä-wiunqä äpmeñuwä iqueni ävquatämäupu, Goti Hanjuwä Iqutäñi, äwqä naqä-hñqunä imbiyä.” ²¹ Ne näqñqe. Kraisi Iqu suqä quvqä mimäkkqä-qu etanğqä-qe, Goti Iqu ne yätamäkkqä äneyätä, neyaqä quvqä eeqänänji ämetä, Ique äkiqumuaseqanğı, Iqu suqä quvqä imäkkqä-quñi, i ekqe. Iqu iinjä imäkkqe, ii ne Kraisi Iqutä ämuänjanä, Iqueqä yänänäqñqetani, Goti Iqueqä ämaqä jänänänjä inemäkätñqeyi.

6

Hanjä-iqä huitañä-huitañi meqenqä

¹ Ne Goti Iqutä wäunjuä anä itanita, yänänäqñqä tiinjä etätqänju. “Iyää, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta, nätmätqä hiñgi vqe, ae ämepiyänğanji, yuuwä matäuqä, äñguänä miqanğpu.” ² Iinqe, Goti Hanjuwä Iqu tiinjä ätkqe.

*“Nyi anğumä äkivauqumuätätmä äñguä ikimäkmniñqe, Nqä-näuä hiunji hñqu ae ekqeqä. Inji inğa-qänğanji, Nyi saqä yatñqe qätä huinyä äkiyätmä, kimani yätamäkkqä äkiyqeqä.”**

Itanğı qätä nyipu. Hiunji Goti Iqu anğumä änevauqumuätätä, äñguä inemäkätñqä ekqe, ii tänganji.

³ Ämaqe, ne wäunjuä imäkätunquä tquenyqe, kukñuä quvqä tqänqe, mänenqä eä. Inji ne suqä ämaqä hñque qui wimäkkqänqe, mimäkkqä itqänju. ⁴ Nätmätqä äsqu-äsqu nemeqanğqä imñi, ne yänänäqñqä ätqäutanä, qokä-apäkä iunji, Goti Hanjuwä Iqueä wäunjuä imäkätunquä iinqe, neqä-neuä ämotquetqänju. Inji hanjä-iqä huitañä-huitañä isua, qäyä ämetanä-qe, ne yänänäqñqä ätqäutqänju. ⁵ Hñqäqini ptqä änapäsäpiyä-qe, hñqäqini guä ämänäuqumuätäpiyä-qe, ita hñqäqini, qäuiqä änaktäupu, manjä yänänäqñqä natqanğuwä-qe, imäkätqänju. Itanğa wäunju, dnä

* 6:2 Asayä 49:8

huqā aanjā naqānānjā itanā-qe, heatqānjanī hiqāqā ānā māwiqā itanā-qe, ga buayā dā āpākonātanā-qe, imākātqānu. ⁶ Ne suqā tiinjā itanā imākātqānu. Ne suqā ikikinyānjā imākātanā, nāqñqe ānguanānjā-tānjā eanā, ākasuwā maqānā matqā itanā, āmaqeunī ānguanā āmiwiyātanā, Goti Iqueqā Dñā Āngwā Iquesa ātqāuanā, itanga suqā qokā-apākā iunqē, kukñuinā ma, aanjā kuapānā nenyātqātāngqā iuta imākātunqē. ⁷ Injī ne kukñuā awi, kukñuā naqā-qakuinā ātātanā, Goti Iqueqā wāunui, Iqueqā yānjānāqñqā iuta imākātunqē. Neqā hipa āmuāngisatā, qunamāngisatānjī, nātmatqā mākā-iqā enqā-pañi, suqā āngui a āqātanā, Goti Hanjuwā Iqueqā wāunuiñqē, mākā yānjānāqñqā itunqē. ⁸ Itanga āmaqā hñqua, neyaqā yoqe haqēqā mātnāmāuqānguwāngā, hñqua māndi ānakittqiyātqānuwi. Ita nenyqē, hñqua quvqā tqāngā, hñqua, “Āngwā-quayqā” ātātqānuwi. Itanga hñqua, “Iqua kukñuā quāngā tquaiqā” tqānguwā-qe, neqā-neuānjī, “Kukñuā naqā-qakuinā tquneyi.” ⁹ Suqā tiñiqū āwi. Āmaqā hñqua, nenyqā maqñqā etānguwā-qe, hñquququ, nāqñqā enjā. Ne pizqā ae āpākonātanā itaqā-qe, hānjā yqānā āpmeñu. Āmaqe, pizqā napāsanā-tpu ipiyā-qe, pizqā hāmānā mānapāsqa itqānjā. ¹⁰ Ne huāqā naunātāngqā-qe, hiunji ique-iquenī yeeqānā itunqē. Ne neqā-neuānjī, nātmatqā qua tāutanī maeqā quvqā āpmenā-qe, āmaqā kuapānānjī, qu nātmatqā naqā-qakuānānjī, kuapānānjā-tānjā pmetpñqā iwimākātunqē. Ne nātmatqā qua tāutanī, maeqānānjā āpmenā-qe, nātmatqā naqā-qakuinī, eeqāpnānjā-tānjā āpmeñu. ¹¹ Korinā pmeqā iquenā, neqā āwqē, he hāmānānā etapanā iutanī, kukñui zā maeqā ātnāñāqinyā āyā etātunqē. ¹² Neyaqā āwqē henynqā enqā iunī, māndi makittqiyqā etāngqu-qe, he hiqe nenyqā enqā iunī, māndi ākittqānānjā. ¹³ Injī, kaniqu iqueqā ymeqā du tqūā-pa, tiinjā etmqē. “Neyaqā āwqē, he hāmānānā etapātunquā iunī, heyaqā-pqe neñi, inā nātāpqpñqē.”

Ne Goti Iquenyqā hiqāva-imākqā anjā āmātnānu

¹⁴ Qātā nyipu! Āmaqā quuvqā maeqiyqā iqua, ii qu quwqā hñquanjqae, he iquatā ikāmanqā miqā pambu. Injī āānā etāngikā? Suqā jānānānjā iqutā, ā quvqā iqutānjī, qāquaqu wāunui naqā-huinyā inyi? Ā we-huñqā iqutā, hiawiqā iqutānjī, qāquaqu āmuānjinyinyā pmanyi? ¹⁵ Ā Kraisi Iqu, Setānā iqutānjī āwqā naqā-hñqunā ānyinyā pmanyi? Ā quuvqā heqiyqā hñqutā, quuvqā maeqiyqā hñqutānjī, kñuā indqāñqe asānānjī mesinyi? ¹⁶ Ā, Goti Hanjuwā Iqueqā anitā, goti quāngā iquauqā anitānjī, naqā-hñqunā mātnāsinyi? Aanjā aanqānānjī! Ii tiinjā etāngiyi. Ne Goti Hānjā Hea Ique-ique Pmeqā Iquenyqā hiqāva-imākqā anjā āmātnānu. Iqueqā-kiuā iñqē, tiinjā ātāqiyātā ekqē.

“Nyi quvaqā awā iqi āpakānā āpmamā, qañā uwqāmqānā. Nyi quvaqā Goti etāngundi, itanga qu Nqā āmaqā hiātñqānānyā.”†

¹⁷ Iinjā etāngi, Naqā Iqu tiinjā-pqā ātkqē. *“He quuvqā maeqiyqā iquau āvāmepu, heqā kiui ātqāupu, nātmatqā kiyā mātqā iunī, mitmaqāyqā pa iqāngpqe,‡ Nyi yeeqā itmā etmamqānā.”§*

¹⁸ Iinjā etāngi, *“Naqā Yānjānāqñqā Eeqānānjā-tānjā Iqu tiinjā ātātqānā. ‘Nyi heqā Heniqunā etāngundi, he Nqā ymeqā etñqānānyā.’ ”**

7

¹ Nyāmaqā, nyi kiinjā ānyinātñqā iquenā, Goti Hanjuwā Iqu kukñuā iinjī, nenyqā guā ae āmāsāuekqā iqua āmetanitanī, quvqā neqā huiwā iquesā quuvqā iquesā yuuwā ātāutunqē, bi tnāmāuatunqē. Iutanī Iquenqā zā nengānguti, Iquenī neqā Naqā enqā-pa āqunātanā, suqā ikikinyānjā imākquatunquānānjī.

† 6:16 Hiqāva-imākqā 26:11-12; Esekiyāli 37:27 ‡ 6:17 Asayā 52:11 § 6:17 Esekiyāli 20:34,41 * 6:18 2 Samuēli 7:8,14

Korinä äpmeqä iqua kjuä äkunmäknganguwiñqä, Poli iqu aquvänä ikqenqä

² Heyaqä nenyqä enqe, kiinjä witätñqe. Ne ämaqä hñquenji, quvqä miwitqueqä itanä, ä hñquenji, qui miwimäqä itanä, itanga hñquenji iqueqä nätmätqä eeqänäñi, mämotauqä itunqe. ³ Nyi kukñuä tqua, henyqä mämamäuqä iqä. Oee. Mä nyi tiinjä ae äyä etqe. “Neyaqä äwqe, eeqänäñi he etapänünä. Inji, ne hesä anä päkonanquatiyä, hänä anä pmenquatiyä? Qäyä eä, ne hesä anä pmetunquä änenñiyä.” ⁴ He suqä qäyunä imäkätqänjuwiñqe, äwqä hñquaqu miñqä itmä, hiqä suqä änguinqe, nyi awä ätuätqänä. Ga hesanji, nyi ñqä äwqä tämñi, aanä hanjuänänjä änymitanji, hanjä-iqä qäyä änemeqanqqä-qe, yeeqä hävemnäqñqä änyinätqäüä.

⁵ Ne Masendoniya iu ätimäutanänğanji, hapä änguanänji mäpmeqännga, hanjä-iqä huitanjä-huitanjä änemaminqe. Itanga ämaqä-pqe qu nesä kukñuä mäkanqä iqanquwitanji, yäunjuä itanä, neyaqä äwqe yänänäqñqä mäeqä itä, zä iminqe. ⁶ Inji qänakñi, Goti, ämaqä äwqä hanjä mitqätanquwä iquauqä äwqe Hanjuä Iwimäqä Iqu, Talusi iquenji nenyqä dowatqanqqetani, neyaqä äwqe, hanjuä änenñqe. ⁷ Goti Hanjuwä Iqu neyaqä äwqä hanjuä, Iqu nätmätqä iinjä imäkqanqqä iquesanä ma, heqä suqä ängüä, Talusi iqu änyä ti emeqannga, he iqueqä äwqe, hanjuä iwimäkkuwä iutayi. Iqu awä tiinjä-pqe änatkqe. “Ämaqä näñinjä, qu Poli iquki, saqä hipenjuä hinjuä kqämbñqä ipu, huäqä-hunqä kiinjä ämepu, itanga qäyqä-qäuquenä äwqä naqä hunqunä inqä pmapñqä diñqe, kiinjä äwinyätqänä.” Awä iinjä dqanqqetani, nyaqä yeeqä inqe, aanä hävemnäqñqä inyimäkkqe.

⁸ Nyaqä tuwanju,* he huäqä-hunqä mapñqä äqäkqä qäyunä-qe, nyi ñqä-näuänji, iinjä ikqenqä äwqä hanjä-iqä mämeqä iqä. Naqä-qakui, nyaqä tuwanju, womba ämepu huäqä-hunqä etapqanqqänğanji, he iinjä äpakänä mämeqä, wänqäpu qäyä meqanquwä-qe, nyi hanjä-iqe, inganä ämakqe. ⁹ Inäqe tänganji nyi aquvänä itqänä. Nyaqä aquvänä iqä iinjä, hiqä huäqä-hunqä ämakuwä iuta ma, iuta kjuä äkunmäknäpu, suqä quyqe huätä ätnämäukuwä iutayi. He huäqä-hunqä iinjä mapñqe, ne ma, Goti Hanjuwä Iqu emäkkqe. Mä neyaqä kukñuä iqu, he qui memäqä äyä ikqe. ¹⁰ Goti Hanjuwä Iqu, ämaqe, womba ämepu huäqä-hunqä mapñqä imäkqe, ii, kjuä äkunmäknäpu, suqä quyqe vquatämäupu, qui mimäkñqä anqumä änyä-hänjä epñqä iunqä imäkänä. Inäqe huäqä-hunqä ämaqä qua täutanji ämetqänjuwi, ii äkunmäkñqänqä ma, äpäkonqä dunqeyi. ¹¹ Huäqä-hunqä Goti Iquesa iinjä ämakuwä iutanji, suqä ängüä huitanjä-huitanjä tiinjä emetñqä iqäqä täunqe, kjuä indqämbu. Nyi suqä quvqä heqä awä iqi witangqenqä äqäkqänğanji, he yäunjuä ipu, quvqä imäkqä iquenqä äkasuwä ätäpu,† hiqä-hiuä quvqä mimäkqä ikuwiñqä ämotquapñqä yänä äqänjuwi. Ga ‘Ne quami äänä pmeniqutiya’ tpu ipu, suqä qäyunä imäkqänqä enganji, suqä quvqä imäkqä ique, jänä iwimäkqänqä itqänä. Suqä eeqänänjä iinjä imäkätqänjuwi, ii suqä quvqä nyi äqäkqä iunji, he quvqä mäeqä epiyinqä ämotquenä. ¹² Nyi tuwanjuä i äqäkqe, ii nyi ämaqä suqä quvqä ikutäkqä iquenyqätä, hanjä-iqä ämakqä iquenyqätä, kjuä indqänätmä maqiyqä ikqe. Goti Hanjuwä Iqueqä hinjuä iqinjä, heqä nenyñqä enqe, naqänänjä etanji, hiqä-hiuänji näqñqä epñqä äqäkqe. ¹³ Inji tänganji, heyaqä suqä ängüä iutanji, neyaqä äwqe, hanjuä änenyätqäüä.

He iinjä inemäkqanquwitanä ma, Talusi iqu yeeqä itäqetani, ne-pqe yeeqä aanä naqänänjä yatunquä inemäkätqätanqqä iutayi. Talusi iqu, he änyä ti emeqannga, he ique yeeqä ävätmepu, äwqä hanjuä iwimäkkuwä iutanji, yeeqä kiinjä itqäüä. ¹⁴ Qänğanänji, nyi Talusi iquenji, heyaqä suqä änguinqä awä ätukqetani, he womba mänapqä ikuwi. Ne he kukñuä etkqe, hñqu quanqä ma, eeqänä naqä-qakuinänji. Itanga asä iinjä, ne hiyaqä suqä iinjñqä, yoqä haqeu ämaetnämäukquä inqä-pqe, Talusi iqu, kukñuä iinjä-pqe, quanqä hma etanji äqunqqe. ¹⁵ Talusi iqu henyñqä

* 7:8 2 Korinä 2:3-4 † 7:11 2 Korinä 2:5-6

quvepqaŋgaŋi, he iquenyqä zä ipu, yäunuä-yäunuä ipiyä-qe, ique yeeqätä itmepu, iqueqä kukŋui qätä äwikuwi. Iqu iinqä kŋuä indqänätä, iqueqä henyqä äwiŋqe, yändi-yändi äpeyätqäüä. ¹⁶ Inji nyi nqä kŋuä indqänqä tämŋi, he suqä jänänänjinä imäkqa uwqäpŋqä diŋqä yänänäqŋqä ämetmä, aquvänä eŋä.

8

Ämaqä äwa iqanġuwä iquau, yätamäkqä iqenqä

¹ Neyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qokä-apäkä qua naqä Masendoniya imä aquvä äqänätqänuwä iu, suqä Iqueqä qeqä imänqeta hiŋgi ävqenqe, he näqŋqä epŋqänä awä etatuŋque. ² Ii tiinji. Haŋä-iqä naqänänji iquau äwimetä, yamwiqe, qui wimäkmätä qäyä iqanġqä-qe, iqua aquvänä kiinä itqänä. Qu mbqetä, nätmatqä huizitä maeqä, aanqänänjä pmetanġuwänġayi. Inäqe Goti Iqu iwimäkqanġqetani, ämaqä huizi du yätamäkqä wipŋqä diŋqe, mbqä aquvä kuapänä äqäkuwi. ³ Qu suqä iinji, ämaqä hŋqu mätquanġi, quwqä äwiŋqä iutanä, quwqä-quwä äwa qäyä iqanġä, hävemnäqŋqänänjä äwikuwi. ⁴ Qu ämaqä quuvqä heqiyqä huizi iquatä wäunuä anä ipu, Goti Iqueqä ämaqä qua Jutiya iu äpmeŋuwä iquau yätamäkqä vqä iinqe, kukŋuä yänänäqŋqä änatmiŋuwi. ⁵ Ne, 'Qu nätmatqä iinji mäwqä ipŋqäüä' kŋuä neyätanġqä iuŋi, ämäwqätäpiyänġa, tiinä äwikuwi. Goti Hanjuwä Iqueä äwiŋqe ämapiyä iutani, quwqä-quwä Naqä Ique-ganä äwimbiiyitani, huizi ne änatapŋguwi.

⁶ Qeqä imänqeta, hiŋgi vqä wäunuä iinä iqueni, Talusi iqu-ganä ipäqäkqä-qae, ne iqu yämäkandumā yätŋqä yänä äwqänätanä ätätqänu. ⁷ He wäunuä eeqänänjä imäkäpiyä iuŋi, häukuä kuapänä wiqä-tänä tiinä äyä imäkätqänä. He Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, kukŋuä awä ätäpu, näqŋqä-tänä epu, Iqueä wäunuä imäkqänqe enyqä miqä ipu, itanġa suqä ämaqenqä äwiŋqä he nesa ämequwi, imäkätqänä. Wäunuä ii imäkätqänuwä-pa, ga huiziqu, qeqä imänqeta mbqä hiŋgi vqä di, häukuä wiqä-tänä pmetpŋqä yänä qänġanġpu. ⁸ Nyi kukŋuä tä etqe. "He ämaqeu nätmatqä isua wipŋqenqä qäyä maenġanġutqe, vanġpiyä-qe," maetqä iqä. Mä nyi suqä Masendoniya pmeqä iuqä, ämaqä huiziŋqä äwinyätä yätamäkqä vqä ique, äyä imäkqanġä äqunätmä, ga 'he-pqe, naqä-qakuä inä imäkŋqäpiyä' tmä etqä. ⁹ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä suqä qeqä imänqeta hiŋgi vqenqe, he näqŋqä ae äyä eŋä. Iqu nätmatqä kuapänänjä-tänä eäqä-qe, he yätamäkqä eyätä, nätmatqä kuapänänjä-tänä pmetpŋqä emäkätŋqe, Iqu Maeqä-qu ekqe.

¹⁰ Quväukuä ae äpäukqä iqueni, hiqä enqetani, mbqä aquvä qäyqänqe, he-ganä ikutäukuwi. Inji he tänġa tiinä imäkŋqenqe, 'qäyuvqä' kŋuä änyiyqi. ¹¹ Hiqä wäunuä ipäqäkuwä-pani, tänġani qäpu imäkŋqenqe. Inji heqä äwipŋqä ipäqäkuwä ii enqä-pa, qäpu imäkmaupŋqä-pqe, asä iinä imäkŋqenqe. Iinŋqe, mbqä änä-änä ämeŋuwi, äwipŋqänänji. ¹² Inji ämaqä hŋqu iqueqä nätmatqe ävqŋqä wiŋġanġutqe, Goti Iqu, ämaqä iqu ämeŋqä iutanŋqä aquvänä yänä. Ä nätmatqä iqu mämeqä enqä iinqe, Goti Iqu miwäsäuqä yänä. ¹³ He qokä-apäkä huizi du yätamäkqä vqanġuwänġa, qu äŋguä pmeqanġpi, he haŋä-iqä meqäpŋqä matqä iqä. Oee. Ne ämaqä huizitäŋi, asänänjä pmetatuŋquä ätqä. ¹⁴ Hea tänġani, he nätmatqä kuapänänjä-tänä equwä-qae, äwa itqänuwä iu, yätamäkqä vqäpŋqe. Ga he äwa iqanġuwänġani, qu nätmatqä-tänä epunjqae, yätamäkqä epnä. Ga he yätamäkqä iinä änyäpunjqae, äwa miqä asänänjä pmetpnä. ¹⁵ Suqä iinä imäkqänqe, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä iu ätänqe, tiinä ätä.

*"Ämaqä ymiŋänä aquvä kuapänä ämaqiyätqä iqu, äpakänä witätŋqä mämaqiyqä yänqiyä. Itanġa wänqänänäpu ämaqiyätqä iqu, äwa miqä yänqiyä."**

Poli iqu, Talusi iquesä, huizi iquaquisä, Korinä iunqä dowatätŋqä ikqenqä

* 8:15 Anġumä Itmakqä 16:18

16 Nyi Goti Hanjuwä Iqueni, “Anguiqä” ätquä. Nyi he yätamakqä hemqä änyinätŋqä-panji, Goti Iqu, Talusi iqueqä äwiŋqeunji, asänä witŋqä iwimäkkqe. 17 Inji, Ne iqueni, “Si qunqä utŋqeqä” ätuätanä yatŋqä vquauŋgquetanä ma, iqu henyŋqä yätamakqänqä kuapänä äwinyätä, iqueqä äwiŋqä iuta, äneväma pätnqä itqäüä. Inqce, nyi Goti Hanjuwä Iqueni, “Anguiqä” ätquä. 18 Iqutä anäni, neqä neyämaqä hŋque dowatatunquä itqänju. Iqueni, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqä du aquvä im-imä äqänätqänjuwä eeqänänjä iqua, iqu kukŋuä äŋguä we-hunqä-täni awä tuäkiqanŋi äqumbiyi, iqueqä yoqce haqeqä ämatnämäutqänjuwi. 19 Tii-pqä inänji. Iqu nesä qanä anä ikitanä, mbqä ämaqce, suqä hiŋgi vqeta, Jutiya pmeqä iquaunqä tnämäuqanŋuwi, aquvä ämaqiyätanä ämiquatunquänä, iqua ique atäunjuä ikuwi. Ne wäunjuä iinji, Naqä Iqu Kiqä-kiuä yoqä naqä metŋqä iinqätä, itanŋa ämaqce yätamakqä äŋguä vqä iunqä, neqä änenqce ämotquetunquä iinqätä, imäkätunqce. 20 Ämaqä hŋqu, mbqä kuapä iinjä tnämäuqanŋuwi ämiqanŋquä iinqce, kukŋuä quvqä matqä iqä diŋqce, ne neqä neyämaqä ique anä dowatatunquä itqänju. 21 Ne suqä äŋguinä imäkqänqce, Naqä Iqueqä hiŋjuä iqinänqä ma, ämaqceuqä hiŋjuä iqi-pqce, inä imäkqänqä änenyätqäüä.

22 Iquaqutä anä upunqä diŋqce, ne ämaqä hŋque-pqä inä dowatatunquä itqänju. Ämaqä iqueni hiunji kuapänänqanŋani, ne yamwiqä ävätanä wäunjuä huitanä-huitanä vqanŋqce, yänjä äqänätä qäyunä imäkqä iquvi. He iqueä hiŋjuä iqini, suqä äŋguänänjinä imäkqänqce, näqŋqä ae eä, ga iutani iquaquiyqä wäunjuä yätamakqä vquätŋqä diŋqce, kiinjä äwinyä. 23 Inji, Talusi iqu, nyitä anä ita, he yätamakqä heyqueanqä inqä wäunjuä, imäkätqänqceä ique. Itanŋa neqä neyämaqä iquaqu, Jisasi Kraisi Iqueqä yoqenqä aquväqŋqä iquaquä kukŋuä ämapqä enyä, Kraisi Iqueqä yoqce haqeqä inä ämatnämäutqänjiyi. 24 He ämaqä iquaunji, suqä äŋguinä iwitqueqanŋuwitanji, ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqŋqä iunji, nätmätqä tquaquinqä näqŋqä mapŋqce. Ii, hiqä suqä naqä-qakuänänjä ämaqceunqä äwiŋqä iqesä, itanŋa ne henyŋqä aanjä yeeqä kiinjä itanä ätätunquä iunji, hiŋginä matqä itqänju.

9

Suqä quuvqä heqiyqä äwa itqänjuwä iquau qäyunä vqenqä

1 Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, qua Jutiya iu äpmeŋuwä iquau yätamakqä i vqänqce, heqä äwqce etikätmäkqanŋqä-qae, nyi iinqce tuwanjuä hämäusqä maqäyqä imä. 2 Henyqä iinjä näqŋqä ae ämamitanji, heyaqä yoqce, Masendoniya pmeqä iuqä hiŋjuä iqisanji, haqce ämamäutmä, tii ätuminqce. “Quväukuä ae äpäukqä iqesa tiinji, qua naqä Äkaiya pmeqä hŋqua* imäkŋqä iinqce, ipämämbu tii äpmeŋäuä.” Nyi iinjä tquanŋqenqä qätä änyipiyi, Masendoniya pmeqä kuapänänjä hŋqua, iquaquä quuvqce äwivauqanŋi, nätmätqä hui inä vqänqä äwiŋqceqä. 3 Itanŋi ne heyaqä yoqce haqeqä ämamäutanä ätätunqce, kukŋuä hiŋgi teqänqä manyinŋanŋi, nyi henyqä ätuätŋqä-pa, he näwinyä ipämämbu pmapŋqce, neqä neyämaqä iquaunji dowatmqä itqänjä. 4 Ga nyitä, Masendoniya pmeqä hŋquatä, äquvepätanä, he nätmätqä wipŋqce, näwinyä mäpmeqä etanŋä eqänatque, inŋanji ne, neqä kukŋuä ätuätunquä iinqä womba meqanŋua, he-pqce inä meqänqä ätqä. 5 Itanŋi neyämaqä iqua, hiŋjuä pŋqä kŋuä ämakqce. Iwä iqua emepu, nätmätqä äŋguä iwimäkqänqä, he ätnämäupŋqä ae ätukuwä-pa, qäyunänä ipŋqä yätamakqä epnuwänqce. Itanji, ne inŋa timanä. Iutani he kukŋuä yänänänqäqä duta mäwqä, äwqä yeeqetä vqanŋä hiŋjuä eqänquanä.

* 9:2 Korinā, ii qua naqä Äkaiya iqueqä anjä-himqä naqä kiŋganänjä iquvi.

⁶ Kņuā indqāmbu! Āmaqā ymisanā vowi, wānqāpu āqutātņqā iqu, kiqā häukuä nāņqe, wānqānāņāpu menā. Ināqe āmaqā ymisanā vowi, hävemnäqņqānāņā āqutātņqā iqu, kiqā häukuä nāņqe, aañā kuapānāņānā mequänā. ⁷ Iiņņqe, he hņqunā-hņqunā nātmatqā wipņqe, heqā qeqā-quuvqā imda āņguänā indqāmbiyāņga wipņqe. Āmaqā hņqu, kuku āunätä vqāņqā, itaņga “Hņqu ‘iinjā-iinjā iyā’ dātqātāņgi āvqānā” tqāņqe, ii quvqe. Āmaqā nātmatqā vqāņqe, aquvänā itā āvqā iquenyqe, Goti Iqu kuapānā winyänā. ⁸ Itāņga Goti Iqu, Iqueqā qeqā imāņqeta hiņgi āvātņqā iutaņi, Iqu hävemnäqņqā etapquänā. Iiņņqe, hiqā āpmaka upņqā iuņi, he nātmatqā aañā qāyunāņā-tāņā āpmepu, wāuņuā āņguā eeqānāņā imākqa uwqāpņqā iuņqe, nātmatqā eeqānāņi āmeqāpnā. ⁹ Suqā iijqe, Goti Hanjuwā Iqueqā bukā iuņi tii ātā. “*Iqu, āmaqā nātmatqā maeqā iquaunī, iqueqā nātmatqe hiņgi āvqāwātņqe. Iqueqā suqā jānānāņā iijī, hea ique-ique āpakānā witāniqe.*”† ¹⁰ Itāņga Goti Iqu, ymisanā piiki vowā māuqāņqā āvātā, ymisanā hņqenqā Vqā-qu eā, ga he āwa miqāņqā, aañā qāyunāņā-tāņā epu, hiqā suqā āmaqā huiziu yātāmākqā vqāņqe, aañā naqānāņā, piikā iqueqā häukuä enqā-pa, wiquātņqā etapquänā. ¹¹ Iqu āwa miqāņqā etapātqātāņgqetāņi, ga he-pqe Jutiya pmeqā iquaunī, kuapānā vqāpņqe. Iņi ne mbqe āma vqāņgqetāņi, Jutiya pmeqā iqua, he nātmatqā āņguā ii vqāņguwīņqe, Goti Iquenī, “āņguiqā” tupunā. ¹² He suqā yātāmākqā iqā ique, imākquwā iutaņi, Goti Iqueqā qokā-apākā huizi iqua, qu āwa miqā pmetpņqā yātāmākqā vqāņqā inā hmanji. Ii, āmaqā iinjā iqua, Goti Hanjuwā Iquenī, “Āņguiqe” aañā naqānāņā tquāpņqā ināņi. ¹³ Heqā wāuņuā yātāmākqā vqāņqā iqu, ii hiqā suqā āņguänāņi ātnāņā iqi maeqāņgqetāņi, qu henyqe, “Qu Kraisi Iqueā kukņuā āņguiņqe, awā-tqāņqā inqānā manā, qānaknā inā iqā iquaiqā” tpnā. Itāņga he qutā, āmaqā eeqānāņā huizi iutā, nātmatqā yātāmākqā aañā kuapanāņā āvātqāņuwā iuņqe, qu nāqņqā metpnā. Hiqā suqā iquaqiņqā kņuā indqāmbiyitāņi, Goti Iqueqā yoqe, haqeqā mamāupnā. ¹⁴ Itāņga Goti Iqu, Iqueqā qeqā imāņqā iuta hiņgi vqā iuņi, he hävemnäqņqā etapqenqā nāqņqā epiyitāņi, henyqā kuapānā āwinyātā, Iqu he āņguā emākquātņqā diņqe, yatņqā vqāpnā. ¹⁵ Iqu nātmatqā āņguā iijī, aañā hävemnäqņqā hiņgi qanyā ānātāpātņqā iijqe, ne a ānā matāuqā yanā. Iiņqe, Iquenī “āņguiqā” tquātunquänāņi.

10

Poli iqu, iqueqā wāuņuiņqātā, yoqā naqenqātā, ātkqenqā

¹ Korinā pmeqā iquenā, nyi Poli iquänā, suqā Kraisi Iqueqā du qānaknā itmā, nyaqā kukņuā etmqe, qātā āņguā ānyiyāpu, āņguänā iwāsāupņqenqā yatņqā eyqā. Kraisi Iqu Iqueqā-kiuā ākittqānātā, āmaqeunī qe-qeiqi itquamiņqe. Iiņā iqā qāyā etāņgi, āmaqā hņqua nyiņi, tiijā ānyinyuändātqāņuwī. “Poli iqu, nesā anā āpmeqāņgaņi, pemā miqā, kukņuā qeiqinyā tqueqā. Ā kiņāmā āpmeqāņgaņi, kukņui yāņānāqņqānā natqueqā.” ² Itāņgi nyi yatņqā eyātmā tiijā etmqe. Nyi āquvepātmā hesā anā āpmamāņgaņi, kukņuā tāqņqānāņi etmniņqenqā manyiņgaņgi, he āņguänā mimbu. Ināqe āmaqā nenyqe, “Iqua Goti Iqueqā suqeu qānaknā miqā, qua tāutaņā iquauqā iunā, iqā-quaiqā” ātātqāņuwā iquaunī, nyi kukņuā tāqņqānāņi tumniqeqā, kņuā indqānātqāņā. ³ Naqā-qakui, ne qua tāu āpmeņquā iquneyi. Ināqe ne māki, āmaqā qua tāutaņā iqua itqāņuwā-paņi, miqā ma itqāņu. ⁴ Nātmatqā ne mākāņqā āmeņque, qua tāutaņā hmanji. Ii Goti Iqueqā mākā-iqā yāņānāqņqā-tāņā, neyaqā mākā-huņqā iquauqā aañā wākiqā iu āktāutanā, āqiyāpnasqiyqāņqā iiyi. ⁵ Itāņga āmaqe, quwqā kņuā indqāņqeu kukņuā quāņgi āma āpeyāpu, huizi iqua, Goti Iquenyqā nāqņqā mapņqā iuņi, qņqāņā āyqāņguwā

† 9:9 Apqā Bukā 112:9

iquauŋi, māndi ākittqiyātqānu. Itanŋa āmaŋeŋqā kŋuā indqānŋqā quvqā di, guā ākiqiyetanā, iquauqā kŋui, kiŋānāmā māwiqā, Kraisi Iqu-tānŋā qāqiqi āwitā Ique qānaki wivāndqāpŋqā imākātqānu. ⁶ Ga hiunŋi he, Jisasi Iquenŋi hāmānānā qānaknā vqāŋppqāŋŋaŋi, huizi ii miqā iqāŋguwā iquauŋi, haŋā-iqā kima vatunŋue, ne tāŋŋaŋi nāwinyā imāknanā āpmeŋu.

⁷ He nātmatqā ātimāutqātāŋi hiŋuā āqunāpiyā iunŋi, yāpāŋgisa ma, haqāŋgisanā āŋguā iwāsāutunŋue. Inŋi hesaŋā hŋqu, “Kraisi Iqueqā āmaqā naqā-qaku, nyinānŋqā” kŋuā indqānātqe, iqu, nenyŋqā-pqe tiinŋā indqānātŋqe. “Poli iquā, huiziquatāŋi, nyi Kraisi Iqueqā-qunā āpmeŋqā-panŋi, eequne asānāŋā āpmeŋunā.”

⁸ Naqā Iqu ne yoqā-tānŋā hiatunŋuā inemākkqe, ii he qui emākqāŋqā ma, yātamakqā heyqŋqā iiyi. I etaŋgi, nyi neqā wāunŋuā itunŋuā tāunŋā aquvānā itmā, neqā yoqā haqeqā inā mamāmŋe, wombā miqā ymā. ⁹ Ināqe he nyinyqā kŋuā tiinŋā indqāmbŋqā diŋqe, manyiŋqā yasāmānā iqi. “Iqu tuwaŋuā āqāyqe, ne zā nemākātŋqā āqāyqiyā.” Oee.

¹⁰ Āmaqā hŋqua tii ātātqāŋuwi. “Poli iqueqā tuwaŋuā iunŋi, kukŋuā yāŋānāqŋqā, haŋā-iqā-tānŋā ātātā qāyqā-queqā. Ināqe iqu iqueqā-kiuā, nesā anā āpmeqāŋŋaŋi, haŋuā āwitā, kukŋuā hiŋŋiŋqā eŋqā-pa tquāŋqiyā.”

¹¹ Āmaqā iinŋā ātātqāŋuwā iqua, nenyŋqā nāqŋqā tii mapŋqāuā. Suqā ne hesā māpmeqā eanāŋga, tuwaŋuā iutanā āmetquetquā ii, anā āpmeŋāŋŋaŋi, asiqu metquenā.

¹² Neqā-neuāŋi, ne āmaqā quwqā yoqā haqeu āmamānātqāŋuwā iquatā, anā māqāqasāuqā itanā, “Neqā suqā imākqe, asānāŋiqā” matŋqā pa yanā. Iqua quwqā suqenŋā iwāsāupiyanŋŋaŋi, naqā-qakuā iutanā miqā, quwqā kŋuā iutanā iwāsāuqā iquayi. Āmaqā suqā iinŋā imākātqāŋuwā iqua, kŋuā āŋgui maeqā iquayi.

¹³ Ināqe ne neqā yoqā haqeqā āmamānātanāŋŋaŋi, ne wāunŋui, yāpaqāŋgisaŋi miqā, wāunŋuā Goti Hanjuwā Iqu atāunŋuā ātātū, ānātapkqā ique imākātunŋuā iunŋqānā iwāsāutanā, āmamānātqānu. Itanŋa Iqu ne wāunŋuā imākātqutquātunŋuā ānātapkqe, he Korinā pmeqā iquenā yāpā iŋgisayi. ¹⁴ Ne-ganā Korinā pmeqā iquenā emetanā, Kraisi Iquenyqā kukŋuā āŋgui, āma āpkquetāŋi, ga ne he tāŋga āmeyātanāŋŋaŋi, neqā hiqŋqā Goti Iqu ānātapkqā iunŋi āvausātanā, haqā nāndi māwqā itqānu.

¹⁵ Wāunŋuā āmaqā huiziquauqā imākmitpŋqā iunŋe, ne neqā hiqŋqā iunŋi māmāwqātāuqā itanā, yoqā haqeuŋi māmamāunŋqā pa itunŋue. Heyaqā quuvqā heqiyqā di yāŋānāqŋqā timāutqāŋŋaŋi, Goti Iqu wāunŋuā neqā ānātapkqe, hiyaqā awā iqiŋi naqānāŋā timāuquātŋqe, kŋuā yāŋānāqŋqā āmeŋu. ¹⁶ Itanŋa iutaŋi, ne kukŋuā āŋguā tā, qua naqā hiyaqā tuwā iŋgisa āwiŋuwā iunŋqā āma uwqāŋqe, kŋuā inā āmeŋu. Ga ne iinŋā imākātānāŋŋaŋi, neqā yoqā haqeuŋi, wāunŋui āmaqā huiziqua ae imākkuwā iunŋe, māmamāunŋqā yanā. ¹⁷ Yoqā haqeqā mamāuqāŋqe, Goti Hanjuwā Iqueqā bukā iunŋi, tiinŋā ātnā.

“Āmaqā kiqā yoqe, haqeqā mamānātŋqā āwiŋŋqā iqu, yoqe, Naqā Iqueqenā

*mamāuquātŋqeqā.”**

¹⁸ Ii tiinŋā etaŋgiyi. Āmaqā hŋqu yātqā-yātqānā itā, iqueqā yoqe, haqeqā āmamāŋŋqā iqu, āmaqā yoqā maeqā hiŋŋiŋqā iquvi. Inŋi Naqā Iqunā, āmaqā hŋqueqā yoqe haqeqā āmamāuqāqe, naqā-qakuā yoqā-tāŋi, iquvi.

11

Poli iqueqā suqenqātā, quāŋgā-tqā iquauqā suqenqātā

¹ Nyi kukŋuā āŋgui matqā qāmā-qāmā inŋqā tmqā iqā-qae, hiŋuinā ŋqāmbu. He iinŋi imākpnīqā? ² Goti Hanjuwā Iqu Iqueqā āmaŋe, hŋqueqā yāpā-iqi māpmeqā, Iqueqā yāpā-iqinyā pmeqāŋqā āwinyāŋqā-panŋi, ga nyi-pqe henyqe asā iinŋi. Nyi he

* 10:17 Jārāmai 9:24

āmetmä ätätqānjā. ¹⁸ Āmaqā kuapānānji, qu suqā qua täutanā iunqe, quwqā yoqe hageqā āmamānätqānjuwā-qae, nyi nqā yoqe, hageqā inā mamānmqe.

¹⁹ He hiqā-hiuānqe, ‘Ne kñuā iqā ānguanānjā-tājuneyqā’ indqānätqānjuwā-qae, āmaqā hñqu qāmā-qāmā iqā kukñuā etqāngqā iunqe, aquvānā ipu, hiñuinā āqunätqānjā. ²⁰ Tiinjā-pqā inānji. Āmaqā hñqueqā wāunui hiñgi wipñqā emākqāngqā, ä nātmatqā heyaqenā metauqāngqā, ä he quwqā äwiñqā dunā imākññqā emākqāngqā, ä āmaqā naqā enqā-panā imāngqāngqā, ä hiqā mañiu piya eqāyesqāngqae, iqueqā äwiñqā iuta qāyā emākātñqā hiñuinā āqunätqānjuwā iquenji. ²¹ Ne hesā āpmamiñquāngānji, yāñānāqñqā maequne, iquauqā suqā iinjā imākqāngqae, asānā memākqā imiñquetānji, “Nyi womba itqāñānā” etmqāta? Oeyqā.

Āmaqā hñqu yāñā āqānātā, iqueqā suqenqā awā tātñqā iqāqe, nyi-pqe zā miqā, nqenqā awā tmā. Nyi kukñuā iinjā, āmaqā qāmā-qāmā ipiyā iqua ätätqānjuwā-manā iinjā ätätmiñqā, ‘oänā’ etqā. ²² Hiqā kñuā indqāngqae qui imākātqānjuwā iqua, Hipru iquatanā-quayqae, nyi-pqā inānji. Ä Israitqā iquayqae, nyi-pqā asā inānji. Qu Aprāhamā iquesanjā iutanā hueqā-himqā iquayqae, nyi-pqā inānji. ²³ Tāngānji nyi āmaqā qāmā-qāmānjqā hāmānā epiyā iqua enqā-panā emā tmqe. Qu, “Kraisī Iqueqā wāunūā-wiyqā-quneyqā” etāpiyāngānji, naqā-qakuā etätqānjuwāta? Iqueqā wāunūā imākqā naqā-qakui, ii nyinji. Nyi wāunūā iqueni, tnāñānānjā itmā, guā kuapānā āpmeqisātmā, itāngā a āngiqātāpu, ptqā kiinjā āmbāsātqānjuwā iutanā, qunji āmāwqātāunā. Itāngā āpākonmātmā itmi, kuapānā iqāsātñqe. ²⁴ Israitqā iqua ikkuwitānji, aañā kuapānā, 39* inā täua āndowikuwi. Qu nyi ptqā iinjā, hipa hñginji eeqā iinjā āmbāsāqāsminjuwi. ²⁵ Hiunji hñquaqu-hñquenā inqā-inqānji, Romātanā hñqua, iquauqā-iquauqāngā, jävqetā ptqā āmbākkuwi.† Hiunji hñquenji, nyi hikinā nnāmbāsquānā ikqe.‡ Hiunji hñquaqu-hñquenji, nyi yimba ikāmiñqāngānji, yimba iqua qui inqā-inqā imākñāqiskuwi. Iutanā hñquenji, nyi hiunji hñque, heatqā hñque, eqā-pñā iu āpmakqe. ²⁶ Añā kiinjā imñā iunqā qāñā ikitmāngānji, eqā huakā ānma uwqānā itā, itāngā quwā-meqā iqua, pizqā bāsquānā ikāmiñqe. Itāngā nyāmaqā Israitqā iquatā, ä huizi iquatā, pizqā bāsquānā imiñjuwi. Añā-himqā naqā iutā, añā avqñqā iutā, itāngā eqā-pñā iutānji, āpākonmātmā imiñqe. Itāngā, “quuvqā eqiyātqāñunā” quāngā ätätqānjuwā iquauā hipa iutanā, qui imākñqānā imiñqe. ²⁷ Hea kuapānāñāngānji, nyi wāunūā huitānjā-huitānji, dnā huqā imitmqe, hiaqāqā māwiqā imiñqe. Hea kuapānāñāngānji, buayāñqā dā ānyātā, eqāñqā quvākā yākāñā ānyiyātāqā-qe, nyi isua mañqā imiñqe. Hiunji kuapānāñāngānji, qākāmāñqā äwa itmā, iiqā āndmiñqe. ²⁸ Itāngā hanā-iqā ii qāyā āmetmä-qe, hiunji ique-iquenji, nyi āmaqā Jisasi Iqueqā yoqenqā aquvā āqānätqānjuwā eeqānānjā iunji, āänā mimqāndiyā-tmā, äwāwa itmā itñqe. ²⁹ Inji āmaqā hñqu, iqueqā yāñānāqñqe hma etā hanūā äwiqe, nyi iquenqā huāqā nunqāngānji, hanūā inā wāmā. Itāngā hñqu nātmatqā hmbu iwimākqāngqeta, suqā quvqā imākqāngānji, nyi äwqā tā hānaqā jānā.

³⁰ He kukñuā qāte, āmaqā quwqā yoqe hageqā āmatnāmānāpu tqā iquaunā wiyqāñqā enyātñqe, inji nātmatqā nyi yāñānāqñqā maeqā emqā āmetqueqā iunqānā, nqā yoqe hageqā matnāmānmā. ³¹ Goti Hanjuwā Iqu, neqā Naqā Jisasi Iqueqā Goti Iqu eā, Kaniqu inā eā, yoqā hageunji, hea ique-ique momuāqñqā Iquvi. Itāngā nyi nyaqā kukñuā iinjā, quāngi matqā iqāñqe, Iqu nāqñqā eā. ³² Nyi añā-himqā Dāmāskasi du pmetāngānji, § añā-himqeutānjā gapmanqā, āmiqā naqā Arestasi iqueā yāpā iqi āpmeqā iqu, āmaqā mākā-iqā hñquau, nyi a āngiqātññqānā, añā-himqā

* **11:24** Kukñuā-suqā 25:3 iunji, “āmaqe täua ätäväpiyāngānji, 40 māmāwqātāuqā pambiyā” ätānā. † **11:25** Wāunjuñqā 16:22. Hiunji hñquaqu-hñquesanjā hñqu, Poli iqu Pilipai iu āpmamiñqāngānji. ‡ **11:25** Wāunjuñqā 14:19 § **11:32** Wāunjuñqā 9:23-25

naqä iqueuä täknä hävqä eeqänänä iu ätqäteqäukqe. ³³ Nyi iqueqä hipa iuta qupäwunmqe, ämaqe, hiqokä-qa iu äkiqumuatenjiyäpu, anä huä iutanä, täknä yäpaqä mängisa guä äñqäyämawatqanquwänqa, zä ätawunmä äwekqe.

12

Poli iqu qäukuä yätunqä ekqenqä

¹ Suqä yoqä haqeqä matnämänqe, ii yätamäkqä miqä etanqqä-qe, he kuknuä iunä äwiyätqänuwitanä, nyi nqä yoqe haqeqäni, äpakä ämatnämänqmä. Tänganä nyi kuknui, wätqä enqä-manä äqunätminqätä, nätmatqä zä äwiñqä iinqä, Goti Iquesa näqñqä ämakqä iinqätä tmqe. ² Nyi ämaqä Jisasi Iqutä ämuänñnänqä hñquenyqä näqñqä enä.* Quväukuä 14 ae äpäwqanqa, Goti Iqu ique, qua täuta qäukuä hñquaqunä iquaquvqä tuwä yänqisanä iquenyqä ämäkäqiyäma ekqe. Iqu huiwä qäsä ekqätiyä, ä quuvqenä ekqätiyä-qe, nyi maqñqä enä. Näqñqe, Goti Hanjuwä Iqunä eä. ³⁻⁴ Nyi anqumä tiñä ätqä. “Iqu huiwä qäsä ekqätiyä, ä quuvqequnä ekqätiyä? Nyi maqñqe, Goti Iqunä näqñqä eä.” Iqu yäñi äpmeqe, kuknui ämaqä änä matqä ipu, pmua äwiñqä ii, tqanqä äwikqe. ⁵ Nyi ämaqä iqueqä yoqe haqeqä momuämä. Inäqe nqä yoqe, haqeqäni mämatnämänqä ymä. Nätmatqä nyi yänñäqñqä maequnä eämä, ämotqueqä diñqänä imäkmä. ⁶ Inä nyi nqä yoqenqä iinä iqä-qunä etanqundqe, nyi qämä-qämäni miqä, kuknui naqä-qakuänä tqä-qunä emä. Inä ämaqe, nqä yoqe haqeu hiñgi mandnämäuqä diñqe manyinqä itñqe. Qu nyaqä suqä imäkätñqeutä, itanqa kuknuä nyi awä ätätñqä iutanä, kiqä quatä-tänjä äyä etanqi hiñuä äqumbiyi, itanä nyaqä yoqenqe, inä inqa imäkqä eä. Iinqe nyi nqä yoqe, haqeu mämamänqä imä.

Goti Iqueqä yänñänäqñqenqä

⁷ Nqä-näuäñi, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä aanä änguanänä zä wiqe, kuapanä ämändqueqanqqeta imänqä diñqe, Iqu mäwiñqä itqäuä. Iqu nyi iinä miqä imñqe, nqä huiwä täunä, täñä qäyä änunätñqä hiñuinä äñqänqñqe. Hanjä-iqä i ämetñqe, ii Setänä iqueqä wäunjuä-wiyqä hñqu, nyi quvqä nyimäkätñqä inqeyi. ⁸ Naqä Iqu nätmatqä nyaqä huiwä tämä änunänqä, huätä nyiyamäutñqe, nyi yatñqä hñquaqi-hñque äwikqe. ⁹ Iqueqä kimanä, tii ändkqe. “Nyaqä yänñänäqñqe, ämaqä yänñä-maqñqä, hanuä iinä wiqanquwä iquau äwimetäqänqanä, wäunui ätnänä iqi imäkänä. Iutanä, Nyaqä qeqä imänqeta hiñgi vqe, aanä qäyunänä-tänjä enä.” Inä nqä woyqä miqä, hanuä ii äwitñqä diñqe, nyi yeeqä itmä, awä tqämä. Ii Kraisi Iqueqä yänñänäqñqe, nyitä pmetätñqä diñqeyi. ¹⁰ Iinä etanqi, nyi Kraisi Iqueä wäunuitanä, nyaqä yänñänäqñqe aanqä etäqä-qe, ämaqä hui quvqä indqueqanquwä-qe, hanjä-iqä huitanä-huitanä ämetmä-qe, itanqa ämaqä hui yuuwä gitäuqanquwä-qe, nyi yeeqänä itmä äpmenä. Ii nyi näqñqä tiñä emä iutanä. “Nyi hanuä äwitmñqanä, Goti Iquesa yänñänäqñqä naqänänä-tänjunä pmetmqänä.”

Poli iqu quuvqä heqiyqä iquau yätamäkqä vqenqä äwinymñqenqä

¹¹ Inä nyi qämä-qämä inqä kuknuä ii ätqe, ii he inyimäkqanquwä iuta ätqä. He nyinyqe, ämaqeu awä ängüä tqüä etanqqä qäyunä-qe, inä mimäkqanquwä iuta nqä-näuä awä ätqä. Nqä-näuäñi, nyi naqä-qakuä tiñä etqä. “Nyi ämaqä hiñqinqä iqunqä. Inäqe ämaqe, he iquauñqä ‘Ämaqä kuknuä awä tuäkiqäpñqä dowatqä naqä-qakuä iquaiqä’ knuä indqänänquwä iqua, nyi mämanqutäuqä inäuä.” ¹² Inä nyi, Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqenqä, he ämetquamqe, heyaqä awä iqinä, nyi nätmatqä ämaqä änä mimäkqetä, ktqä yäunjuä iqetä, ktqä wäunjuä yänñänäqñqä imäkätmitanä, enyqä miqä äyä imäkminqä. ¹³ Inqanä nyi suqe, ämaqä

* **12:2** Näqñqä-tänjä iqua, Poli iqu kiqä-kiuänqä ätkqä-qe, mäñdi äkittqiyenqñqenqä ätqä.

Jisasi Iquenqä aquvä äqängäwätqänuwä huizi iquau ämotquaminqä-pa, he asä iinjä äyā ämetquaminqe. Inäqe, nyi hanä-iqä metapqä imqä dijqe, “He nyaqä huiwi äminyipiyyä” ätätmi, yatnqä maeyqä iminqe. Itanji he, “Iqu suqä iinjä, quvqä inetquaminqe” knuä eyquti, äwqä-hanä, nqä suqä quvqeta ämetqänuwä, huätä manmäupu!

¹⁴ Tänganji nyi tquaqui ae emakqä iunji, tqueni emamqä näwinyä äpmenä. Nyi äpmqänganji, anqumäni, hanä-iqä metapqä imniqe. Nyaqä änyinqe, heyaqä nätmätqä ämetaumqä ma, he Kraisi Iquenyqätä, nyinyqätä, quuvqä eqäpnqä injeyi. Suqä tiinjinqe he näqinqe. Ymeqe, kunaqä-kunujuau yätamäqä wipnqe, ymisanä nätmätqä isuanqä qävqä ikipu, aquvä mämaqiyqä ipnä. Suqä iinjä, kunaqä-kunujuanä, ymeqä-quau yätamäqä wipnqä, imäqäpnä. ¹⁵ Nyi he ängüä äpmaka wätpnqe, yeeqänä itmä, nätmätqä eeqäpnäni etapätmä, itanga nqä-näuäni etapnmä. Nyi henyqe kiinjä änyinqe, yändi päyätqätanqetani, ga he nyinyqä enqe, mängi sunqä päwiqi? ¹⁶ Inäqe hnquenä, nyaqä suqenqä tiinjä ätätqänuwenji. “Ii qäyunjqä. Iqu neyaqä nätmätqä isua, ätnänäqini mämeqä itnqe. Iqu quanqä änatätä, yamwiqä äneyätä, qämä-qämä inemäkätä, neyaqä nätmätqe, ämänätautnqe.” ¹⁷ Änäänqäwä? Nyi ämaqä henyqä ändowatkqä iquautani, hnqe, “Si iquauni quanqä yamwiqä ävätnä, nätmätqä ämändauwa biyä” ätukqätanä? Oee. Nyi iinjä mimäqä iqunji. ¹⁸ Ämaqä iutani, nyi kuknui Talusi iquenyä vqanqä, iqu i emakqe. Iqutä qanä anä ikäyinqe, nyi neqä neyämaqä hnqutä äyā ändowatkqe. Inganji Talusi iqu quanqä yamwiqä eyätä, heyaqä nätmätqä hui, quwä ämetaukqäta? Ä iqutä, nyitä, ye knuitä, suqetani, naqä-hnqunä mindqänqä iqueätanä? Oee, ye asänä etqueque. ¹⁹ Ne hiqä-hiuä yätamäqä heyatunquä dijqe, Kraisi Iqutä naqä-qakuä ämuännanä, nätmätqä eeqänäni, Goti Iqueä hinuä iqisa imäkätqänu. Inäqe, he neyaqä kuknuä tuwanuä täu äqänänqe, a ätäupiyi, “Iqua quvqe qäyā imäkäpu, neyaqä hinuä iqini, quwqä-quwä yätamäqä iinjä kuknuä isua änatätqänäuä” knuä indqänätqänuwäti? Nqä nyämaqä kiinjä änyinätnqä iquenä, iinjä hmanji. Ne kuknuä eeqänänä ii etätunqe, ii he yätamäqä eyätanä, yänänäqinqä emäkatunquä iunqe.

²⁰ Ii tiinjä etanjiyi. “Nyi qunqä äumqe, qu suqä nyi manyinqä eänqä iu itqätanqä qunmniqätiyä?” ä, “He, nyi suqä, he maenqä eänqä iu itqätanqä nqämbnuwätiyä?” knuä indqänätmä, äwäwa itqänä. Heyaqä awä iqini, suqä kuknuä mäkä äqäyänäpu, hnqe qä äpmeqä iunqä äwqä quvqä änyäpu, äwqä tnänä maqänä imäknäpu, huiziu mändi äkittqiyäpu, yänä-yänä ipu, ämaqä huiziunqä tuwänqä kuknuä ätäpu, itanga wäunui, knuä huitanä-huitanä iuta qui imäqänqä, äwäwa itqänä. ²¹ Nyi henyqä anji äquvepmqänganji, nqä Goti Iqu, hiyaqä hinuä iqini womba iqänqä inyimäqänqä-pqä dijqe, äwäwa itqänä. Ämaqä hesanä hnqua, suqä kiyä mätkä itä, suqä qokä-apäkä hiaqäqä hinqä wäyäkiketä, itanga suqä ynänä-hiveqä iqua imäqä-pa qänqanä iminuwä iunqä, knuä makunmäknqä yqänä itqätanqä qunmqe, iuta womba ämetmä, knuä qämniqenqä etqä.

13

Hiqä-hiuäni, qävqä inyäpu, yamwiqä injpnqe

¹ Tänganji nyi emamqe, hnquaqu ae äquvepkqe, huiziqu emamqä iqä.

*“Hanä-iqenqä, ämaqä hnquaqu, ä hnquaqui-hnquenäqua, kuknuä asänänä dinä tqanqppqe, he qätä iunä äwiyäpu iwäsäuqäpnä.”**

² Nyi he anqä emetmä anä äpmaminquänqä, kuknuä yänänäqinqä etkqä-pa, tänganji qäqiqi mäpmeqä, kinä-nämä äpmamä etanji, ämaqä suqä quvqä qänqatqä

* **13:1** Kuknuä-suqä 19:15

imäkmiñuwä iquautä, huizi eeqänänä iquendä, anğumä tiinjä etmqe. “Nyi henyqä anğumä äquvepmqänğani, ämaqä suqä quvqä imäkmitpqä iquenä, hiñuinä maeqnqä itmä, hämä-hämä emäkmiñiqä eä.” ³ Inji he nyinyqe, “Kraisı Iqu kukñui, Poli iquesanä ätätñqäta, ä matqä itñqätanä?” ätnäpu, näqnqä mapnqä enyätqäuä. Iutanı nyi hämä-hämä emäkmiñiqe. Ga he näqnqä tii mapnä. Kraisı Iqu heyaqä awä iqinjı, hanuä mäwiqä itä, yänänäqnqä tqäuänä. ⁴ Naqä-qakui, Iqu woyqä miqä, hanuä-qu eqanğa, zä-huätati äuekuwä-qe, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqnqetani, hñjä yqänä äpme. Itanğa ne Iqutä ämuännanä, Iqu hanuä äwäkkä-pa, ne-pqe asänä äwiñquä-qe, Goti Iqueqä yänänäqnqetani, ne hiyaqä awä iqisa, Iqutä hñjä anä äpmentani, yänänäqnqä iinjä iqueni ätimäutñqä imäkqanğuatqe, hiñuä qumbnä.

⁵ Hiqä-hiuäñi, “Ne quuvqä qäyu eqiyänğuatıyä” tpu, hiqä kñuä indqänğeutä, suqeutäñi, qävqä inyäpu, yamwiqä ingpnqe. Heni, Jisasi Kraisı Iqu, heyaqä yäpä ingisa äpmentenqe, he maqnqätanä? Iqu heyaqä yäpä ingisa mäpmeqä itanğutqe, ii he quuvqä qäyunä maeqiyqä iutanji. ⁶ Itanği nyi henyqe, kñuä tiinjñqä yänänäqnqä änyiyqi. He, ne yamwiqä iuta quannä mäpäknqä, Kraisı Iqu kukñui nesani etätñqä qumbunğäuä.

⁷ Inji tängani, he suqä quvqä mimäkkä iqäpnqe, Goti Iqu yätamäkkä heyquätñqä yatñqä ävätqänu. Ne ii imäkätunqe, ii he nenyqe, “Iqua yamwiqä iunji ämäwqätäuquwiqä” kñuä indqämbñqä hmanji. Hesani hñqua nenyqe, “Iqua Naqä Iqueqä wäunüä imäkkä quanğä-quayqä” qäyä indqänğanguwä-qe, he suqä jänänäninä imäkkäpnqä änenyätqäuä. ⁸ Qu nenyqä kukñuä quvqä tqanğuwıñqä äwäwa miqe itunqe, ii ne, kukñuä naqä-qakuä iqueni, mäñdi makittqiyqä iquatunquä iutayi. Kukñuä naqä-qakuä iqueni, yänänäqnqenä imäkquanä. ⁹ Ne woyqä mämetqueqä, hanuä witanğua, he yänänäqnqä tqäuqanğppenqe, ne aquvänä itqänu. Itanğa he Goti Iqueqä qokä-apäkä aañä qäyunänä anği timäupñqä diñqe, ne Goti Hanjuwä Iqueni, yatñqä ävätqänu. ¹⁰ Nyi kiñä-tämä yqänä äpmamä, henyqä tuwanuä tä äqiyqe, ii nyi henyqä anği äpmqänğani, “Heqä suqä jänä imäkmbiyä” etätmä, kukñuä täqnqä etqnqe, manyinğanğiyi. Naqä Iqu nyi indmetä, wäunüä imäkkänğä yänänäqnqä ändapqqe, nyi he qui emäkmqä ändapqä ma, yänänäqnqä emäkkämqä ändapqä eä.

Poli iqueqä kukñuä yeeqä inğä ätnämäukqenğä

¹¹ Nyämaqä iquenğä kukñui, hitunı iqi tii etqä. He aquvänänä ipu, Goti Iqueqä qokä-apäkä aañä qäyunänä anği ätimäupu, nyaqä kukñuä iutanı yänänäqnqä imäknäpu, hiqä kñuä indqänğqe, heuänğä manyuäktäuqä ipu, äwqä hanuä inğä pmeqänğqe. Itanğa Goti, ämaqeunğä äwinyätä äwqä hanuä inğä vqä Iqu, hesä anä äpmetätñqe.

¹² He äminäpiyänğani, quuvqä heqiyqä iquneqä suqä iunji, quneqä ingpnqe. ¹³ Goti Iqueqä qokä-apäkä eeqänäñi, “Yää nquauä! Ne henyqä hui mimäuqä inünä” etqä.

¹⁴ Naqä Jisasi Kraisı Iqu, Iqueqä qeqä imänğeta hiñgi ävätñqä iunji etapätä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä henyqä wiñqe hesä äpmuatetä, itanğa Goti Iqueqä Dñä Änğuanänä Iqu äwqä naqä-hñqunä imbu pmetpnğä emäkkäuä.

Tuwanuä, Poli iqu Galesiya pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamakqä kukñuä hinuiqänä iquvi

Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä kiñganä eqämiñuwä iqua, ii Israitqä iquautanänji. Itançi qänakñi, Jisasi Iqu Poli wäunuä imäkqä ique, kukñuä äñguä we-huñqä-tänji, ämaqä Israitqä ma huizi iquau awä tuätñqä ändowatkqe. Itanğa huizi iñä iquautanä hui, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä ämaqä hipñqä ipäqäkuwi, hanä-iqe Iqueqä ämaqä iquau tii äwimakqe. Israitqä iqua kukñuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu qänaknä imiñuwä-pa, ämaqä yäpaqängisanä iqua, hinuiqänäni, qänaknä miqä imiñuwi. Qutanä hñqua Kraisi Iqueqä yoqä-tänä epiyänğanji, qu-pqe kukñuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu, qänaknä ipñqä-ti, qänaknä miqä ipñqä-ti?

Israitqä hñqua, “Yäpaqängisanä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä tqua, Israitqä iquneqä suqä huiwä häuä ktäunqä iñqe imäknäpu, kukñuä-suqä huizi Mosisi iqu äwikqeu qänaknä iqäpñqeqä” ätmiñuwi. Itançi Poli iqu ‘oeyqä’ ätuätä, tii ätmuñqe. “Ne quuvqä Jisasi Kraisi Iquenyqä eqiyätanitanji, Goti Iqueqä hinui iqi ämaqä jänänä eätanä, hanä-pmeqä änyä-hänji ämetqänunä.”

Näqñqä-tänä hñqua kñuä tii indqänätqänä. Israitqä iquautanä hui, qua Galesiya iunqä äupiwi, quuvqä heqiyqä iqi pmetanuwä iquauñi, qu kukñuä-suqä Mosisi iqu äwikqeu qänaknä iqä-qua hipñqä iwimäkmiñuwi. Poli iqu, iqua iñä imiñuwinqä qätä äwiyäqe, iqu Galesiya iquauqä quuvqä heqiyqetä, suqä iqeutä, jänä anğu iwimäkätñqä, tuwanuä tä äqiyämäukqe.

Kiñganäni, Poli iqu tiñä ätätä äqäkqe. Kukñuä äñguä we-huñqä-tänji awä tuäkiqätñqe, iqueqä äwinqä iuta ma, ä ämaqä hñqueqä kukñuii qänaki iutanä ma, Goti Iqu Kiqä-kiuä iunqä atäunuwä ikqeqä. Auä, Goti Iqu ique tääqä ätuätumetä, kukñuä äñgui ämaqä Israitqä iquautanä ma, Jisasi Iquenyqä änyä maqñqä iquau awä tuäkiqätñqä äwikqe. Huizi, Poli iqu tii ätätä äqäkqe. Qokä-apäki Goti Iqueqä hinuä iqi jänänä hipñqe, ii ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquanänjqä. Kukñuä yäpaki ätätä äqäkqe, tiñji. Kraisi Iqu ne suqä quvqä iqueqä hanä-iqeta huätä newequatqanğutqänğa, Dñä Äñguä Iqu neyaqä qanä uwqeuñi, jänä inemäkqançi, ne huizi-pqä iquauñi, suqä äñguinä iwitquetunqeqä.

Poli iqu, tuwanuä tqeñqä kukñuä ätkqenqä

¹⁻² Ämaqä tuwanuä tqe äqiyqä iqu, ii, nyi Poli kukñuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Itanğa Jisasi Iqueqä ämaqä nyitä anä äpmeñquä iquata ne tuwanuä tä, he qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä, qua naqä Galesiya im-imä aquvä äqängawätqänuwä iquenyqä ävawqatqu. Nyi wäunuä tqe imäkqä-qunä emqe, ämaqä kiuänänä hñqu, ä kuapänänji atäunuwä änyiyäpu, änändowatkuwä hmanji. Jisasi Kraisi Iqutä, Goti Apiqu, Jisasi Ique, qua äptekuwä iuta anğumä ävauqumuatkqä Iqutä, ätenjiyasinyä, änändowatkiyä iqunji.

³ Goti neqä Apiqutä, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta äñguä etapäsinyä, heqä äwqe hanuä imbu pmetpñqä emäkqinyä. ⁴ Neyaqa suqä quvqe hma imäkätñqä diñqe, Jisasi Iqu Goti neqä Apiqueä äwinqä iu qänaknä itä, Iqueqä-kiuä äwinğqe. Iqu ne suqä quvqä qua täu äwinqä iuta huätä inetmetñqenqä, i imäkkqe. ⁵ Iqu Goti eä, neqä Apiqu enqe, ne Iqueni hea ique-ique yoqä naqä vquatuñquänänji. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Galesiya iqua, kukñuä naqä-qakui mäma hiñuä ämaqunquwiñqä

⁶ Änäñqäwe! Kraisi Iqueqä qeqä imänqeta äñguä emäkkqä iquesa, Goti Hanjuwä Iqu, he Iqueqä hiätpruwänqä tääqä etätmakqä qäyä etanqqä-qe, Iqueni mäma hiñuä ämaqunäpu, kukñuä hui-mända äunjqua uwqanquwitanj, nyi yäunüä naqänänjä eyätqänjä. ⁷ He qänakñi, kukñuä äñguä we-huñqä-tänji, naqä-qakuänänjä hma etanji, hñque-mända äunjqua äwqä. Ämaqä, he kukñuä ique mapñqä emäkquwä iqua, Kraisi Iqueqä kukñui, hñgi-mända äkunmäkäwqatäpu, hiqä kñuä indqänqe, yuuwä emäkpnqä etma uwqä. ⁸ Iinjä etanqqä-qe, nenä-qe, ä ynaunjqä qäukuä haqä yätutanjä hñquñä-qe, kukñuä awi, neqä ätätunquä iutani matqä hui-mända ätmitätqe, Goti Iqu ique qui imäkätñqä änyinjgi. ⁹ Iinjñqe ne kukñuä ae etukquä iuvqae, täñganji anqumä tiinjä etqä. “Ämaqä hñqu kukñuä awi, he näqñqä ae ämetqänquwä iu matqä, hui-mända etqä iqu, Goti Iqu ique qui imäkätñqä änyinjgiyä.”

¹⁰ Nyi kukñuä tä etqe, ämaqeunä yeeqä iwimäkmqä matqä iqä. Goti Ique yeeqä iwimäkmqä iu ätqä. Inji nyi ämaqeunä yeeqä iwimäkmqä etanqundqe, nyi Kraisi Iqueqä wäunüä imäkqunä maeqä imä.

Poli iqu, kukñuä naqä-qakuinjä näqñqä ämaqenqä

¹¹ Nyämaqäuwä, nyi naqä-qakuänä tiinjä etmqe. Kukñuä äñguä we-huñqä-tänjä nyi awä ae etätñqä ii, ämaqä hñqueqä kñuä indqänqä iuta hmanji. ¹² Kukñuä iquenyqä näqñqe, ämaqä hñqu dqanji mämeqä ikqe. Jisasi Kraisi Iqu Kiqä-kiuä, kukñuä äñguä iqueni, ätnänäqinyä ämändquakqe.

¹³ Nyi hiñuiqänänji, Israitqä iquauqä suqe a yqänä äqätmä äpmaminqä iinjce, he qätä ae äwimiñuwi. Inganji ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqenqä aquvä qänqanquwä iquauñi, hanjä-iqä hävemnäqñqä ävätmä, hämänänä yuuwä tämqä iminjce. ¹⁴ Iinjä itmänqanji, nyi atqä-awäkauqä suqä iu yänänäqñqä imäknätmä, Israitqä iunji, ämaqä nyitä asänqatqä iquau ämäwqätäumänqä imänminqe. ¹⁵⁻¹⁶ Injäqe, nyi ñqä nipeuä äwqä imä yqänä mnätanqä, Goti Iqu Iqueqä qeqä imänqetani, nyi Iqueqänänqä tääqä dätmetñqä ätenjikqe. Inji hea Iqu äwiñqanqänqä, Iqu Iqueqä Ymeqä-queni ämändquakqe. Iqu iinjä imäkkqe, kukñuä Jisasi Iquenyqä ätänqe, Israitqä iqua qäyä etanji, huizi iquau awä tqumqä indmakqe. Iqu iinjä inyimäkmqanqä, nyi kukñuä äñguä we-huñqä-tänjinqä näqñqä hui mamqe, ämaqä hñqutä kukñuä teenqä maqänä mäwqä ikqe. ¹⁷ Ä ämaqä Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqäpnqä hiñuiqänä ändowatkqä iquau yatñqä wimqe, Jerusälemänqä ekqä ma, aanqe. Injäqe nyi maqänänji, qua naqä Arepiyanqä äukqe. Iqi äpmenjaqänmi, anjä-himqä Dämaskasiñqä anqumä äpkqe.

¹⁸ Nyi Jisasi Ique hiñuä ae äqunqänqä, quväukuä tquaqi-tque äpmamitanji, Pitä iqtä kukñuä teenqä Jerusälemänqä ekqe. Iqini nyi hiunji 15, iqtä anä äpmakqe.

¹⁹ Inganji nyi ämaqä kukñuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä huiziquauñi, hiñuä mäqunquä itmä, Pitä iquesä, Jemisi, Naqä Iqueqä känquequtänä äqunqe. ²⁰ Nyi tuwanüä tä äqiyqe, Goti Iqueqä hiñuä iqini, qanqñi matqä iqä, naqä-qakuänänji.

²¹ Iqini ävämetmä, qua naqä Siliya iunqätä, Silisiya iunqätä äukqe. ²² Inganji, Kraisi Iqueqä qokä-apäkä qua naqä Jutiya iu, im-imä aquvä äqänqäwätqänquwä iqua, qu nyaqä hipenji hiñuä manqänqä imiñuwi. ²³ Iqua hiñuä manqänqä ipiyä-qe, nyinyqe, “Ämaqä, ne hanjä-iqä hävemnäqñqä änatapminqä iqu, täñganji, quuvqä heqiyqä yuuwä tämätä iminjä iquenyqe, awä ätätqänä” tätqätanqä, qätä äwimiñuwi. ²⁴ Itanqä ämaqä Jutiya pmeqe, Goti Hanjuwä Iqu, nyi iinjä nyimäkkqenqä, äñguiqä ätuäpu, Ique yoqä naqä äwimiñuwi.

2

Quuvqä heqiyqeu miqä iqua, Poli iqueqä wäunquinjä, ‘äñguiqä’ ätkuwiñqä

¹ Quväukuä 14 ae äpawqanğani, nyi Jerusälemänğä anğumä umğä itmänğani, Banäpasi iğutä anä äukue. Ye äwätayänğani, nyi Talusi iğuenä-pğä inä itmakqe. ² Goti Iqu nyi äumğä diñqe, ätnänäqi ämaetä, “Uvä” dqanği, Jerusälemänğä äwätmä, Iqueğä ämağeuğä hiñuä iqi ämağä yoğä-tänğä iğuañi, kukñuä anğua we-huñğä-tänği, Israitğä iğua qäyä etanği, huizi iğuañ nänqñğä äwimiñqenğä, awä maqñğä ätukqe. Awi, tiinğñğä ätukqe. Ämağä nağä iğua, “Ämağä huizi iinğä iğua, Israitğä iğune enğä-pa epiyä” ändpqe, ii nyağä wäñui imäkqa äpätñqe, nätmätğä hiñğinğä enğä-pa uwğä diñğä ätukqe. ³⁻⁵ Ne kukñuä tätqätanğuanı, ämağä quuvğä heqiyğäquanä imäknmiñuwä hñqua, neyağä kukñui qätä quwä wipñğä yäpä inğisa maqñğä äyapkuwi. Ämağä iğua, ne Kraisi Jisasi Iğuesa anğua pmeğä iunği ämänäquvasäpu, ne wäñuä-wiyğä hiñğinğä enğä-pa, Israitğä iğuañğä suğä iqueğä yäpä iqi pmeğänğä qui inemäkpnğä äwiñğqe. Inäqe he quuvqe, kukñuä anğua we-huñğä-tänğä nağä-qakui, he ae ämetqänğuwä iunğä eqiyğäpñğä nenğanği, iğuañğä nänqñğä quanğä iunği, wänğäqäpu, “Anğua ätqäuä-qe” mätquä ikque. Inği Talusi iqu, nyitä anä äpme, Grikä iğuañğä-qu eäğä-qe, ämağä yoğä-tänğä iğua, iğuenyqe, “He Israitğä-quneğä atğä-awäkauğä suğä dunği, iqueğä huiwi häuä ktäupiyä” mänatğä ikuwi.

⁶ Goti Hanjuwä Iqueğä qokä-apäkä iuğä hiñuä iqi, ämağä yoğä-tänğä iğua, kukñuä nyi awä tquanğani, hui-mända makunmäkäwquatğä ikuwi. (Ämağä iğuañqe, nyi nğä-näuänği, “Iğua yoğä-tänğuatiyä, ä yoğä maiquatiyä?” kñuä pkäpkä mämetqänğä. Goti Hanjuwä Iqu, ämağeuğä yoqenğätä, hipenğinğätä, kñuä miğä, asänä iwäsäuğä Iquvi.) ⁷ Ämağä iğuañğä, yoğä nağä qonğä, Pitä ique, Jemisi ique, Jonä ique, iğua nänqñğä tiinğä ekuwi. “Wäñuä Goti Hanjuwä Iqu, Poli ique äwikqe, Israitğä iğua qäyä etanği huizi iğuañ, kukñuä anğua we-huñğä-tänğinğä awä tquätñqeğä. Ii wäñuä Goti Iqu Pitä ique, iqu Israitğä iğuañä awä tquätñğä, äwikğä-panğä asänänğiqä.” ⁸ Goti Iqu, Pitä iğuenği, iqu iqueğä wäñui, Israitğä iğuañğä awä imä, anğua imäkätñğä yänänäqñğä iwimäkätñqenğqe, iğua nänqñğä qänğanä ämakuwi. Itanğa hea tänğani, nyi-pqe, ämağä huiziu imäkmqe, Goti asä Iqu nyimäkätqätanği äqunğuwı. ⁹ Iğua Goti Hanjuwä Iqu, Iqueğä qeğä imänğeta, nyi anğua i inyimäkqanğqenğä nänqñğä ämapiyi, ne eequne nağä-hñqunä eatunğuenğä, nyitä Banäpasi iğutä, yeeğä äyekuwi. Nänğuiqune ae eanitanği, tiinğä imäkatunğuenğä ‘nğñğä’ ätunğqe. Banäpasi iğutä nyitä, ye wäñui, Israitğä iğua qäyä etanği huizi iğuañğä yäpä imä imäkakitqätanğuesi, iğua Israitğä iğuañğä awä imä imäkäkiğäpñqe. ¹⁰ Inğani iğua ye kukñuä hñqunä tiinğä äyatkuwi. “Qe Goti Hanjuwä Iqueğä ämağä nätmätğä äki-äkinğä äwa ipu, täqi äpmeñuwä iunği, hui mimäuğä yätamäkğä vqanğinyğä.” Kukñuä iinği, ii nyi wäñuä qänaki imäkmğä kñuä indqänätanğğä qäyunä äyatkuwi.

Poli iqu, Pitä iqu suğä quvğä imäkqanği, äkasuwä ätukqenğä

¹¹ Pitä iqu Andiyokä iu ae ätimäuä äpme, suğä quvğä imäkqanği, nyi iğuenği äkasuwi, iqueğä hiñuä iqi jänänä ätukqe. ¹² Tiinğä ätimäukqe. Pitä iqu änyä tii ätimäuä äpme, Israitğä iğua qäyä etanği huizi iğuatä buayä anä anäqäsminğqe. Inäqe ämağä Jemisi ique äväma äpkuwä hñqua, iqi timäuqanğuwänğga, iqu ämağä huiwä häuä ktäupñğä ätmiñuwä iğuañğä zä itä, quvğä imäkätä, huizi iğuañğä äväma, buayä anä manğä, kinänänği ätqäukqe. ¹³ Pitä iqu suğä kukñuinä tqe imäkqanğa, Israitğä iutanğä quuvğä heqiyğä huizi iğua, inä imäkkuwi. Itanğa Banäpasi iqu, iğua iinğä äyä iqanğä äqunäqe, iqueğä kñuä-pqe waqiyä uwqanği, inä imäkkqe. ¹⁴ Inği nyi, iğua kukñuä anğua we-huñğä-tänğä nağä-qakuä iğuenği, qänaki jänänä miqanğä äqunmitanği, eeqänänğuañğä hiñuä iqisanği, Pitä iğuenği, “Si Israitqetanğukui qäyä eänä-qe, iutanğä maeqänänğä eänä, huiziqua enğä-panğä qäyunä pmetqätanğnä äkqänänğä.

Inji si tängaŋi, quvqä imäkätinä, huiziqua, Israitqä iquauqä suqe imäkprŋqä diŋqe, sunqä yänä wqänätqäninyä?” ätukqe.*

Jänänä eqänqe, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iutanänji

¹⁵ Naqä-qakui, ne Israitqä iuta änanyquwä iutaŋi, ne huizi quvqä imäqä iqua enqä-panä ma,† Israitqä qäyunänä iquneyi. ¹⁶ Inäqe ne tiinŋqä näqŋqe. Ämaqe, Goti Iqueqä hiŋuä iqinŋi jänänänä epu pmeqe, Mosisi iqueqä kukŋuä-suqä iu qänaknä iqä iuta ma, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä heqiyqä iutayi. Inji ne Israitqä qäyä eanä-qe, ne-pqe Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänu. Itanŋi Goti Iqu nenyqe, “Nqä ämaqä jänänänäueä-qe” kukŋuä-suqä asä ique qänaknä itqätanŋquä iuta ma, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätanŋuatqä iuta tuänä. Ii tiinä etanŋiyi. Goti Iqu ämaqä hŋquenŋi, “Nqä ämaqä jänänänäueä-qe” kukŋuä-suqä iu qänaknä itqätanŋqä iuta, mätquä yänä. Aanqe. ¹⁷ Ne Goti Iqueqä hiŋuä iqinŋi, ämaqä jänänä hiatunquänä, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, kukŋuä-suqä iquenŋi qänaknä miqä iquque, Israitqä hŋqua nenqe, “Suqä quvqä imäkquaiqä” kŋuä indqänŋanŋpqe, iinŋqe ne, “Kraisi Jisasi Iqu Kiqä-kiuä suqä quvqe, yänänäqŋqä imäkätŋqä imäkqiyä” tatunquäta? Oee, Iqu iinŋi quati squäta imäkätŋqe? ¹⁸ Inji nyi suqä yäuä kŋganä qänaki iminŋqä ae ävquatämäukqä iunŋi, anŋi a ämaqätätmä imäkqe, ii nyi anŋi äpnasätmä anŋi ämätqä enqä-paniyi. Iinä imäkqä-säpi, Goti Iqueqä hiŋuä iqinŋi, nyi suqä quvqä imäkqä-qunä etminji. ¹⁹ Inäqe kukŋuä-suqä iquesanŋi, nyi pizqä äpäkonmä äwominŋqe. Inji qänakŋi, kukŋuä-suqä iqueqä yäpä iqi äpmenŋetanŋi, Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi pmamqä ävämakqe. ²⁰ Kraisi Iqu zä-huätati äunŋqe, ii nyi-pqä anä äpäkonŋueä enqä-paniqä. Itanŋa nyi hänä-pmeqä änyä-hänŋi ämakqe, ii Kraisi Iqu nyaqä yäpä-tämä hänä yqänä pmetanŋi, nyi hänŋi iuta äpmenä. Itanŋi tängaŋi, nyi qua täu äpmenŋqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä heqiyqä iutanŋi. Iqu Qäqu, nyinyqä aanä kuapanä äwinyätä, Iqueqä hänä-pmeqe nyi anŋi indmetŋqä, ävquatämäukqe. ²¹ Ne ämaqä jänänänä eatunŋqe, kukŋuä-suqä yäuä iquesa etanŋutqe, ii tiinŋi. Kraisi Iqu äpäkonŋqe, nätmätqä hiŋinŋqä enqä-manä eänä. Inäqe nätmätqä Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänŋqeta nätapätŋqe, nyi manitä makitqäteqä iqämä.

3

Kukŋuä-suqeu qänaknä iqenqätä, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqenqätä

¹ He ämaqä Galesiya pmeqä hiŋuä piŋqä asusuainä itqänuwä iquenä, ne Jisasi Kraisi Iquenyqä ämetquakque, ii tiinŋi. He Iqu zä-huätatä äunätä äpäkonŋanŋqe, hiŋuä mäqunquä ikuwä-qe, ii he Ique hiŋuä äqunänä. Inäqe he hiŋuä maŋŋqä ipŋqe, hiyaqä hiŋui, paaqä tqü äteqäwä? ² Nyi nätmätqä hŋquenyqä yatŋqä emqe, he awä dpu. He Goti Hanjuwä Iqueqä Dŋä Äŋguä Ique ämakuwi, ii kukŋuä-suqä ique qänaknä ipiyä iuta ämakuwätanä, ä kukŋuä äŋguä ique ganä qätä äwiyäpu, quuvqä eqiyäpiyä iutatanä? Ii he quuvqä eqiyäpiyä iutanŋi. ³ He hiŋuä piŋqä asusuainä äänä itqänä? He änyä-hänŋä pmepŋqe, Goti Iqueqä Dŋä Iqu emäkqanŋqeta ipäqäkuwä-qae, inŋi tängaŋi, yqänä pmepŋqe, hiqä yänänäqŋqä iutanä qäpu imäkmäupŋqätanä? ⁴ Hanä-iqä eeqänänä i ämakuwiŋqe, yätamäkqä maeyŋŋqä ämakuwäta? He iinŋi, quata-tänä ämakuwiqä kŋuä änyiyqi. ⁵ Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Dŋä Äŋguä änyä-qe etapätä, nätmätqä ämaqä mimäkqänänä

* **2:14** Näqŋqä-tänä iqua, kŋuä huitanä-huitanä indqänätqänä. Poli iqueqä kukŋui, Pitä ique äwikqe, täqinyändanä, ä hiŋŋqä 21 buŋqätanä? † **2:15** Israitqä iqua kŋuä tii indqänminjuwi. “Qu Israitqä iqunesanŋi ma, huiziqua, Mosisi iqueqä kukŋuä-suqä mämeqä ipiyitanŋi, eeqänänŋi quvqä imäkqä iquayi.”

i imäkkqe, ii he kuknuä-suqä iu qänaknä iqanquwä iutandanä? Oee! Ii he kuknuä änguä ique qätä äwiyäpu, ämepu, quuvqä eqäkuwä iutanji.

⁶ He Aprähamä, Israitqä iquneqä awiqu kinganänjä iquenyqä kjuä indqämbu. Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, kuknui tiinjä ätä. “Aprähamä iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqanji, Iqu ‘Ämaqä jänänjueqä’ ätkqeqä” äqänä.* ⁷ Iutanji, he näqñä tiinjä hepñqe. Ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iqua, qu Aprähamä iqueqä ymeqä naqä-qakuä iquayqä.† ⁸ Kinganänjanganji, Goti Hanjuwä Iqu, nätmätqä timäuniqä iu hiñuä äqunätä, Iqueqä bukä iunji, tiinjä äqäkqe. “Ämaqä huitanjä-huitanji, Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqanquwanjanji, Iqu ‘ämaqä jänänänjä-quayqä’ tuäniqeqä.” Iinjä etanji, Iqu kuknuä änguä iqu änyä matimäuqännga, Aprähamä ique awä tii ätukqe. “Sitaji, Nyi ämaqä eeqäpnänji, änguä iwimäkmniqeqä.”‡ ⁹ Inji Aprähamä iqu quuvqä heqiyqanji, Goti Iqu iqueni änguä iwimäkkqä-panji, ämaqä tqu-tqu quuvqä eqiyqäqe, Iqu iquenä-pqe, änguä inä iwimäkänä.

¹⁰ Inäqe ämaqä hñqu, “Nyi kuknuä-suqä iu qänaknä itmä iutanji, ämaqä jänänjunä himqänä” kjuä indqänätñqä etanqutqe, Goti Iqu ique qui imäkäniqe. Iinqe, Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanuä tiinjä äqänä. “Ämaqä hñqu, kuknuä-suqä eeqänänjä äqänänjqä iunji, hiunji ique-iqueni qänaknä miqä itñqe, Goti Iqu, ique qui imäkäniqeqä.”§ ¹¹ Bukä iunji, tiinjä-pqä äqänä. “Ämaqä quuvqä eqiyätñqä iqu, Goti Iqu, ‘Ämaqä jänänjueqä’ tquanqgetanji, hñjä äpmaka wätänä.”* Iutanji, ne näqñqä tii enju. Ämaqä hñqu jänänänjä timäutñqe, kuknuä-suqä iu qänaknä itäqä iuta maeqä yänä. Aanqe. ¹² Ämaqä kuknuä-suqä iu qänaknä iqä iqu, ii Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqä iuta hmanji. Ii nätmätqä iqueqe. Iinqe, Goti Iqueä bukä iunji, tuwanuä tiinjä äqänä. “Nqä ämaqä jänänänjä iqu, quuvqä eqiyätäqetani, hñjä pmenqiyä.”† ¹³ Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, tuwanuä tiinjä-pqe äqänä. “Ämaqä tqu-tqu zä-huätati äunätqä iqu, Goti Iqu, ique qui imäkäniqeqä.”‡ Inji, ämaqä-qune, kuknuä-suqä iu qänaknä miqä iqanqua, Goti Iqu ne qui inemäkäniqä iuta änetmetä, anqumä hñjä inequmuatätñqä iinqe, Kraisi Iqu, Goti Iqu, Ique qui imäkäniqä-qu ekqe. ¹⁴ Kraisi Jisasi Iqu wäunuä iinjä imäkkqe, ii kuknuä Goti Hanjuwä Iqu, Aprähamä ique, “Änguä ikimäkmqänä” ätukqä iunji, ämaqä eeqänänjä iu äwimetñqeyi. Itannga iutanji, ne eeqänänji quuvqä eqiyqetani, Goti Iqu, “Nqä Dñi, äwimniqeqä” ätkqe, ne Ique ämenä.

Goti Iqu, kuknuä hñquaqui guä ämäsäuekqeqä

¹⁵ Nyämaqäüä, nyi suqä neqä äpmenä itunquä iquesa ämetmä, kuknuä ktqä tiinjä etmqe. “Ämaqä hñquaqu, nätmätqä hmbinyqä kuknuä ätäsinjä, guä ämäsäuiyqe, ämaqä hñqu qui mimäqänjqä eä, änyä-hñjä hui masusueqänqe.” Kuknuä Goti Iqu, Aprähamä ique ätukqä itänji, asänänji. ¹⁶ Itanji kinganänji, Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä Aprähamä iquesä, itannga iquesänjä Hiätqä Iquesä ämäsäuekqe. Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanui, “Iquesänjä hiätqä iquauä” ätnä, ämaqä kuapänänjqä maqñqä eä. Inäqe hñqunänjqä, “Iquesänjä Hiätqä Iqueä” äqänä. Ii Kraisi Iquvi. ¹⁷ Kuknuä nyi tä ätqä iqu, kiqä qakui tiinji. Goti Iqu kuknuä gue, Aprähamä iquä ganä ämäsäuekqä etanqiyi. Inji quväukuä 430 ae äpäwqanjanji, kuknuä-suqä iqu, qänaki ätimäukqe. Iqu iinjä ikqä-qae, Goti Hanjuwä Iqu, kinganänjanga kuknuä ätätä guä ämäsäuekqä iunji, huätä mewemäuqä yänä. Oee. ¹⁸ Inji ne, nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu, ne ämeniqunquä näwinyä ioktäumäkekqä äwinqä iunji, kuknuä-suqä iqueni, a yqänä äqätanä, iuta meniqunquä etanqutqe, ii ne Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä guä

* **3:6** Ipäqäkqä 15:6 † **3:7** Israitqä iqua, “Ne Aprähamä iqueqä ymeqä-quneyqä” ätminjuwi. Jonä 8:33. ‡ **3:8** Ipäqäkqä 12:3; 18:18; 22:18 § **3:10** Kuknuä-suqä 27:26 * **3:11** Hapakukä 2:4 † **3:12** Hiqäva-imäqä 18:5 ‡ **3:13** Kuknuä-suqä 21:23

ämäsäuekqä iuta mämeqänqä qnqanä ämeyequ. Inäqce Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqceuta, Aprähamä iqueni, “Nyi nätmatqä ängui äktapmniqeqä” ätuätä, guä ämäsäuekqeyi.

¹⁹ Iinjä etanqutqe, kuknuä-suqe, sunqä äwi? Goti Hanjuwä Iqu iqueni, ämaqe suqä quvqä imäkätqätanquwitanj, ämaekqe. Aprähamä iquesa Hiätqä, Goti Hanjuwä Iqu, ängüä wimäkätqä kuknuä guä ämäsäuekqä Iqu, ätnänäqä timäuqanqanqe, yakuinä ämaekqe. Kuknuä-suqä iqueni, Goti Hanjuwä Iqu, ynaunjqä iquau vqanqa, iqua ämepu, ämaqä awä iqi ätqäuminqä iqueš äwikuwi. ²⁰ Ämaqä awä iqi ätqäuqä iqueqä wäunui, hñquaquiyqä kñuä indqänqce, naqä-hñqunä wimäkätqeyi. Inäqce Goti Iqu, Aprähamä ique kuknuä guä ämäsäuetäqänqanji, Iqu hñque mäwqä, Kiqä-kiuä imäkätä ekqe.

²¹ Kinqanäni, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kuknuä guä eeqänänjä ämäsäuekqä iquaunji, mändi äkittqiyätä, kuknuä-suqä iqueni yänänäqñqänänjä imäkkqäta? Aanqe. Kuknuä-suqä, Iqu änätapkqe, hñjä-pmeqä nätapqä-säpi, inji ne suqä ique qänaknä itanä iutanji, Goti Iqueqä ämaqä jänänänjä hiätaninji. ²² Inäqce Goti Hanjuwä Iqueqä buki, näqñqä tii äyä änätapä. “*Suqä quvqä imäkqänqce, ämaqä eeqänänjä imimnä iu guä äqiyänänä.*”^{*} Iutanji, kuknuä guä ämäsänä äwiñqä iu meqänqce, ämaqe Jisasi Kraisi Iquenyqänä quuvqä naqä-qakuä eqiyätqänquwä iuta mapnä.

²³ Suqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqänqä iqu matimäuqänqanji, kuknuä-suqä iqu, ne guä enqä-ma äpakänä änaqiyäminqce. Inji kiqä hea qäyunänji ätnänäqä timäuqanqanqce, ne guä enqä-pa äpmaminqce. ²⁴ Ga ne Iquenyqä quuvqä heqiyqetanji, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä jänänänjä hiatunquä diñqce, kuknuä-suqä iqu, neqä ämäneyqä enqä-panä eä, Kraisi Iqutä näquatämäutñqä ämäneminqce. ²⁵ Inji tänqanji, hiunji ne quuvqä heqiyatunquä iqu, ae ätimäuqä-qae, neqä ämäneyqä yäüä iqueqä yäpä iqini, anqi mäpmeqänqce.

²⁶ Quuvqä eqiyätqänquwitanji, he eeqänänqenä Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbu, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä qe eqä. ²⁷ Qokä-apäkä asñä ämepu, Kraisi Iqutä ämuänñanquwä iquenä, he Iqueni gquä quäuqä enqä-pa ae ämipñguwi. ²⁸ Tiinji miwäsäunqänqce. Tqu Israitqä-quvqä, ä tqu Grikä-quvqä. Itanqa tqu wäunüä-wiyqä hiñginqä-quvqä, ä tqu huiziqueqä yäpä iqi mäpmeqä kiuänä pmeqä-quvqä. Itanqa tqu qokä-quvqä, ä tqu apäkä-quvqä. Ii he eeqäpnäni, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbu, naqä-hñqunä epiyitanji. ²⁹ Inji he tänqanji Kraisi Iqueqä-quenä eänquwi, ii he Aprähamä iqueqä ymeqä-quenä ätimäupu, Goti Iqu, “Nyi äwimniqeqä” ätätä kuknuä guä ämäsäuekqä iunji, nätmatqe, heqä himänätñqce, ämapnä.

4

Kaniqueqätä, ymeqä iqueqätä, suqenqä

¹ Nätmatqä meqänqä ätqä iunqce, nyi tiinjä etmqce. “Kanä hñqu ymeqä-tänjä enqce, ymeqä iqu kanmä nätmatqä eeqänänji, iqueqänä wimänäniqce. Itanqi iqu, ymeqä wänqä äpmeqänqanji, nätmatqä-tänjä-qu eäqä-qe, iqu kaniqueqä wäunüä-wiyqä iqua enqä-pa pmetäniqce. ² Iqu hiunji kaniqu ae ätekqä iqu timäuqanqanqä hiñuä äqänä, ämaqä ique miqä iqueqätä, iqueqä nätmatqä miqä iqueqätä, yäpä iqinyä pmetänä. ³ Ne-pqe asänänji, ymeqä wänqä enqä-pa äpmenä, suqä qua täutanjä iquauqä yäpä iqi äpmaminqce. ⁴ Inji hiunji qäyunänjä iqu eqanqanji, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueni ändowatämepkqe. Iqueni, apäkä ne enqä-manjä ii änyueqanqa, Iqu Israitqä iquauqä suqä iunji, yäpä iqi äpmaminqce. ⁵ Iqu iinjä ikqe, ii ne ämaqä kuknuä-suqä iqueqä ämäneyqä yäpä iqi äpmenquä iquene, mbqä neyämetyqätä, itanqa Iqueqä ymeqä naqä-qakuä hiatunquätänji. ⁶ Inji tänqanji, he

§ 3:19 Mosis iqu, Goti Hanjuwä iqueqätä Israitqä iquauqätä awä iqi ätqäuminqce. * 3:22 Apqä Bukä 14:3; Romä 3:9-19

Goti Iqueqä ymeqänä ae äpmeqan̄guwitan̄i, Iqu, Iqueqä Ymeqä Iqueqä Dñi, heyaqä äwqä yäpä imä äpmuatekqe. Itan̄ga Dñä Iqu, ii Qäqu Kanmqä tääqe, 'Apä-qä' ätätñqä Iquvi. ⁷ Iutan̄i he wäun̄uä-wiyqä hin̄gin̄qä mäpmeqä epu, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä äpmeñä. He iin̄ä äpmeñuwi, Iqu Iqueqä nätmätqä änguä eeqänäñi etapänä."

Poli iqu, qun̄qä huäqä wun̄gan̄gi, qundqändqä imin̄qen̄qä

⁸ Hin̄uiqänäñi, he Goti Hanjuwä Iquenyqä maqñqä epiyä iutan̄i, nätmätqä Goti Iqu-tän̄ä asänäñä hma etan̄guwä iquauqä wäun̄uä-wiyqä äyä äpmamin̄uwi. ⁹ In̄äqe tängan̄i, he Goti Iquen̄qe näqñqä etan̄guwä qen̄ä-qe, Iqueqä henyqä näqñqä eän̄qe, heyaqä iun̄i ämäwqätäuä. In̄i he tuwän̄gi qan̄ä äwäpu, suqä yän̄änäqñqä maeqä epu, yätamäqä meyqä iquau wimapñqe, sun̄qä an̄gi äwqä? He iquauqä wäun̄uä-wiyqä an̄gumä hepñqä hen̄gan̄gitanä? Oee, änä mäwqä iqi. ¹⁰ He suqä, hiun̄ji naqänäñä huitan̄ä-huitan̄ä iquauñi, aquväqñqan̄gan̄i, tuwä mäwiyqä, qänaknä iqä-quen̄ji. ¹¹ He iin̄ä itqätan̄guwitan̄i, nyi wäun̄uä yätamäqä hemqä imäkmin̄qe, yuuwä tänätqä kn̄uä nyiyqan̄gi, henyqä qundqändqä kuapänä iqä.

¹² Nyämaqäuä, nyi kukñuä tä etqäqe, "Nyi ñqä-näuän̄i suqä yäuä iun̄i ävquatämäutmä he en̄qä-pa äpmeñqe, he-pqe nyi en̄qä-pan̄ä pmapiyä" etqä. He nyin̄i quvqä mindqueqä ma ikuwi. ¹³ Nyi tän̄ä-yaqä huitan̄ä hñqu inyimäkätqätan̄gi, hiun̄ji kin̄ganäñä ique emetmä, kukñuä änguä we-hun̄qä-tän̄ä ique awä etkqä iin̄qe, he kn̄ui yqänä ämeñä? ¹⁴ Täñä-yaqä ñqä huiwä täutan̄i, he han̄ä-iqä naqänäñä äyä etapmin̄qe. In̄äqe he nyin̄i, tuwä manundmäuqä pa ipu, itan̄ga nyinyqä qäqiqi äpäpu anä pmeqän̄qe, enyqä miqä äyä imin̄uwi. He nyi indmepiyän̄gan̄i, Goti Hanjuwä Iqueqä ynaun̄jqä hñque itmapqä-pa, ä Kraisi Jisasi Ique itmapqä-pa äyä indmakuwi. ¹⁵ He nyi änyä ti indmepiyän̄gan̄i, aquvänä ipu indmakuwä-qe, ga tängan̄i hiqä aquvänä iqä iqu, äkn̄gi äweqäwe? Nyi naqä-qakuä tii etqä. "In̄gan̄i, he nyinyqä yeeqä ipiyitan̄i, nätmätqä äsque-äsquenyqä nyi äwa iqan̄gqe, yätamäqä äyä änyimin̄uwi. Nyi 'He heqä hin̄ui qäquaqu ätqopu dappiyä' etqä-säpi, he 'oeyqä' mandqä iqäpn̄in̄ji." ¹⁶ In̄i nyi kukñuä änguä we-hun̄qä-tän̄ä iutan̄ä naqä-qakuä ique ämetmä awä etkqeutan̄i, he nyin̄i, himä-wiun̄qä en̄qä-pan̄ä-qunä äñqän̄guwäta?

¹⁷ Ämaqä huizi, kukñuä-suqä iun̄qä ämetquetqän̄uwä iqua, he yätamäqä qäyunäñi maiyqä ipu, he qun̄i yeeqä wipñqä din̄qänä, kukñuä aowä dinä etätqänä. Suqä iin̄i, ii he nyi-tän̄ä qäqiqin̄i mapqän̄qä, änan̄dumäkäpu, suqä iqua imäkqan̄guwä iu, qänaknä vqäpn̄qä emäkätqän̄ä. ¹⁸ Ämaqä hñqua, hui-mända yätamäqä wipñqä yän̄ä äqänätqän̄uwi, iqua yätamäqä qäyunäñi vqan̄gpqe, ii äñgui. Mä iin̄i, nyi hesä anä pmetan̄gndqä-qe, ä mäpmetan̄gndqä-qe, he qäyä imäkqäpn̄qe. ¹⁹ Ñqä ymeqä isuenä, nyi ñqä huiwi tmi-tmiqä an̄gumä tä ämeqätä, ii apäkä hñqu ymeqä nyuätñqänä tmi-tmiqä naqänäñä ämeqä-pan̄ä iin̄ä ämeqä. Ii quati tiin̄ä etan̄giyi. He suqä Kraisi Iqu imäkätñqä-pa imäkäpu, Iqutä asänäñä epñqä nyin̄gan̄giyi. ²⁰ Nyi henyqe, "Yätamäqä äänä wimqä" tiyä kn̄uä ämetmä, qundqändqä kuapänä iqä. Iutan̄i, nyi hesä anä äpmetmä, kukñuä äñgui hui an̄gumä etätmä, yän̄änäqñqä emäkmeñqe, aan̄ä kiin̄ä änyinätñqe.

Aprähämä iqueqä apäkä iuaquin̄qä

²¹ Ämaqä kukñuä-suqä iu qänaknä iqän̄qä enyätñqä iquenä, nyi yatñqä hñqu hemqe. Kukñuä-suqä iun̄i, tuwan̄uä äänä äqänänä tqan̄gä, qätä äwiyätqän̄uwi? ²² Kukñuä-suqä Goti Hanjuwä Iqu Mosisi ique äwikqä iun̄i, tuwan̄ui tiin̄ä äqänä. Aprähämä iqu ymeqä hñquaqu-tän̄ueqä. Hñqu apäkä wäun̄uä-wiyqä hin̄gin̄qä, Hekaiyqä iqueqä. Itan̄ga hñquququ, iqueqä apäkä, huiuqä yäpä iqi mäpmeqä in̄qä, Serayqä iqueqä. ²³ Apäkä wäun̄uä-wiyqä hin̄gin̄qä iisan̄ä ekqä iqu, qokä-apäkiuqä

äwiñqä iutanji. Itanğa apäkä huiuqä yäpä imä mäpmeqä enqä iisa ekqä iqu, Goti Hanjuwä Iqu hänaqä imäuetä, kuknuä guä ämäsauekqä iutanji.

²⁴ Apäkä iuaqu, Goti Iqueqä kuknuä guä ämäsanäñiyä iuaquvi. Apäkä Hekai atäunui, kuknuä gue, Goti Iqu Mosisi iqutä, qoqonä Sänaï iu ämäsauekqä iunqä eä. Itanğa kuknuä guä ämäsanäñqä iu yäpä iqi äpmetqäñuwä iqua, eeqäpnä wäunüä-wiyqä hiñginqänäñä iquayi. ²⁵ Inji Hekai, qoqonä Sänaï, qua naqä Arepiya iu-pqenqä atäunüä enqä iiyi. Ii atäunui, Jerusälemä tanğa qua täu äwiñqä-pqä iinyqä eä. Itanğa ämaqä Jerusälemä iu äpmeñuwi, eeqäpnä kuknuä-suqä iu qänaknä ipu, wäunüä-wiyqä hiñginqenä äpmeñä. ²⁶ Inäqe anä-himqä Jerusälemä huiziqu, ii qäukuä haqä yätu äwi, Serai enqä-pa, huiziquauqä yäpä iqi mäwiqä eä. Itanğa ii quuvqä eqiyätunquä iquneqä nipaïyi. ²⁷ Iinqe, Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanüä tii äqänä.

*“Apäkä ymeqä maunyqñqä qokitqä enä iiki, si yeeqänä iqanğinyä. Si iini miqä itnä, tmi-tmiqe mämeqä isñqä iiki, yeeqätä ävautnä, apqä tqanğinyä. Iini sunqe? Apäkä qokä-tänji ymeqä kuapä-tänjä qenä-qe, apäkä qokiqu ävämetqä ii, huizini ämäwqätäuä, aañä kuapänäñä-tänji etänä.”**

²⁸ Nyämaqäüä, tanğanji he Aisakä iqutäñi asänänjä enä. Iqutä, hesä, Goti Iqu kuknuä guä ämäsauekqä iutanji, Iqueqä ymeqä iquenji. ²⁹ Inğanji ymeqä qäquaqu ae eyitanji, ymeqä qokä-apäkiuqä äwiñqä iuta ekqä iqu, ymeqä Dñä Ängüä Iqueqä yänänäqñqä iuta ekqä iquenji, quvqä ämotquakqe. Quvqä iini, tanğanjä-pqe yqänä äwi. Kuknuä-suqä yäpä iqi äpmeñuwä iqua, quuvqä eqiyätunquä iqune, quvqä ämänätquetqänä. ³⁰ Iinqe Goti Iqueä bukä iunji änäänjä äqänä? Ti äqänänä ätqä.

“Apäkä wäunüä-wiyqä hiñginqä iisä, iyyqä ymeqä iqutäñi, huätä dowatiyä. Apäkä iiniyqä ymeqä-qutä, apäkä huiuqä yäpä iqi mäpmeqä enqä iyyqä ymeqä-qutäñi, kanmqä nätmätqä eeqäpnäñi, miwäsäuqä iyinqe qä.”†

³¹ Nyämaqäüä, iutanji, ne apäkä wäunüä-wiyqä hiñginqä iyyqä ymequne maeqä enju. Apäkä huiuqä yäpä iqi mäpmeqä enqä iyyqä ymequne enju.

5

¹ Kraisi Iqu ne kuknuä-suqä iu yäpä iqi guä enqä-ma pmetanğu huätä änequtäütä, hiñgi Iqutänä pmetatunquä inemäkkqe. Itanğa hiqä-hiuäñi, he kuknuä-suqä iuqä yäpä iqi wäunüä-wiyqä hiñginqe anğumä pmeqänqe, yänänäqñqä tqäupu.

Goti Iqueqä qeqä imänqce, mävämeqenqä

² Poli iqunä, nyi kuknuä tä etmqä iqäqä tqenji, qätä anğuanä nyipu. He ämaqä jänänänjä timäupñqe, ämaqä hñqua heyaqä huiwi häuä qäyä ektäupñqänä hiñuinä qumbñqä sätäti, ii tiinji. Kraisi Iqu wäunüä ae imäkkqä iunji, yätamäkkqä maiyqä yänä. ³ Nyi anğumä tii etqä. “Ämaqä hñqua, heyaqä huiwi häuä qäyä ektäupñqänä hiñuinä äqunğuwı, ii tiinji. He kuknuä-suqä eeqänänjä iunji, qänaknä iqa uwqäpnqä iunqeyi.” ⁴ Ämaqä hñquki, si kuknuä-suqä iunji qänaknä itnitäñi, Goti Iqu, “Ämaqä jänänäueä” ktqnqä äkinyätñqe, ii tiinji. Kraisi Iqutäñi qñqanä enätinä, Goti Iqueqä qeqä imänqeta nätmätqä hiñgi ävätñqä iunji, qe ävämenyä. ⁵ Nyi ii ätqe, tiinjä etanğiyi. Goti Iqueqä Dñä Iqueqä yänänäqñqetäñi, Iquenyqä quuvqä jänänä eqiyätänä, neqä kñuä indqänqä imñi, Iqu jänänänjä nemäkätñqä iunqä hiñuä äqänänä äpmeñä etanği, ätqä. ⁶ Inji ämaqä hñqu, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänñqce, suqä huiwä häuä ktäunqä iqutä, häuä maktäunqä iqutäñi, nätmätqä hiñginqä enqä-pañä wänä. Inäqe hñqu, quuvqä eqiyätäqä iutanji, suqä ämaqä huiziunqä äwiñqä iquenji, a yänänäqñqä ämaqätqe, ii nätmätqä naqä-qakuänänji äyuwä.

* 4:27 Asayä 54:1. Asayä iqu, Jerusälemänqä ätkqe. Poli iqu täqinji, Aprähämä iqu Serai ävämetä, Hekainyqä äukqanğanqä ätätä äqiyätqäüä. † 4:30 Ipäqäqä 21:10

⁷ He änguänä iqa äpätqänuwi, tänğanı heyaqä himä heqanquwä iqiñi, kuknuä naqä-qakui hii eyäwqatätñqä hinuinä mäqunquä ipñqe, hoptäwi tqu heyqanqikä? ⁸ He nätmätqä knuä indqänqä quvqä iuta timäuqanqenqä qänaknä i iquwi, ii Goti He tääqä etätmetñqä Iquesa hmanji. ⁹ Bretqä imäkqenqä knuä indqämbu. Si buayä iinji naqänänñä timäutñqä kinganqutqe, nätmätqä naqänänñä imäkqe, wänqäpu pññä ämäuesqe, qo aanñä naqänänñä äväunä. Ii enqä-pañi, kuknuä quvqä wänqänänñä ipu, naqänänñä imänätä, ämaqeuaqä quamä pmeqä, qui imäkänä. ¹⁰ Nyi knuä tiinji yänänäqñqä indqänqä. “Naqä Iqu qu yätamäkqä vqanquti, knuä indqänqä, hui-mända mindqänqä ipñqäüä.” Inäqe, ämaqä heqä knuä änguä iu qui emäkqä iquenyqe, nyi maqñqä eämä-qe, “Iqu iqueqä quvqä ii imäkqänqä kimanji, hanñä-iqä menqiyä” ätqä.

¹¹ Nyämaqäüä, nyi suqä huiwä häuä ktäuqänqä iqu änguänänñä äqunätmä, kuknuä awi iinqä tqä-säpi, inji qu hanñä-iqä äpakä tiinji, sunqä ändapqa pätqänñä? Inji nyi kuknuä awi, suqä iquenyqä tätqäqä-qunä-säpi, qu kuknui zä-huätati iquenyqe, äkasuwä matqä ipu, hanñä-iqä mändapqä itqäpninji. ¹² Ämaqä huiwä häuä ktäuqänqä etäpu, hiqä knui qui emäkätqänquwä iquaunqä, quwqä huiwinä häuä maktäuqä pa ipu, kiqä häukuä-pqe, qäsä yimäpñqä änyinji.

Suqe, huiwä iqueqätä, Dñä Änguä Iqueqätä imäkqenqä

¹³ Nyämaqäüä, he kuknuä-suqä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä hiätñqä diñqe, Goti Iqu tääqä ae etätmakqe. Inji he suqä iqueqä yäpä-imä mäpmeqä ipiyä-qae, hiqä enqä dunä hinji mimäkäkiñqä. Inäqe, Goti Iqueqä ämaqä iquaunqä kiinñä enyätä, quwqä wäunñä-wiyqä pmetñqä. ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä-suqä hñqu, “Si tqä-täunqä äkinyänqä-pañi, sitä qäqiqi äpmeñuwä iquaunqä-pqe, inä kinyätñqänänñi.”* Si ique qänaknä itqäñi, kuknuä-suqä huiziquaunñä-pqe, qänaki inä itqänñä. ¹⁵ Inäqe hiqä-hiuä qui mimäkñqä ipñqä diñqe, äkasuwä mäpätñgeyqä ipu, kuknuä mäkä maqäyonqä iqäpnqä.

¹⁶ Nyi ii tiinñqä etqä. Hiqä huiwi quvqä imäkqänqä äwinyätñqä iu, qänaknä miqä ipñqe, Dñä Änguä Iqueqä äwinqä iunä qänaknä ipu, pmetanqpiyä. ¹⁷ Ne näqñqä äyä etqänu. Huiwä iqueqä äwinqeqe, Dñä Änguä Ique päsättqämätä iqanqa, ga Dñä Änguä Iqu, huiwä ique päsättqämätä itqäüä. Iutanji, iquaqu mäkä-hunqä pmetanqiyitanji, hiqä hnjuä-hnjuä imäkanä-tpu ipiyä iunji, mimäkqä itqänñä. ¹⁸ Inäqe he Dñä Änguä Iqu emäkqanqä iunä qänaknä iquwi, ii tiinji. He kuknuä-suqä iqueqä yäpä iqi mäpmeqä iqä.

¹⁹ Suqä, huiwä iqueqä äwinqeuta ätimäutñqenqä näqñqä äyä etqänu. Iqua tiinji. Suqä qanñä hinji ikiqä, suqä kiyä matqä huizi imäkqä, suqä quvqä imäkqänqä äwqä maqänä ävauqeyi. ²⁰ Ita, goti quanqä iquau qonñä waktäuqä, paaqä häsuäwä huitanñä-huitanñä imäkqä, mäkä-hunqä imäkqänqä, kuknuä mäkä-hunqä, himä qui maqänä imäkqä, wiunqä äpakä ikiqä, huiwä nätmätqenqä qeqä tquä, quwqä-quwänqänä äwinqä, äkasuwä ätnäpiyitanji iväqñqänqä. ²¹ Itanqa ämaqä änguä pmetanquwä iquaunqä äwqä quvqä hinji imäkqänqä, wainqä-eqä yänänäqñqe ñqänqä, yeewä iqä iu suqä quvqänä imäkqänqä, itanqa suqä huitanñä-huitanñä huizi isua-pqe inä imäkqänqä ätqä. Inji nyi qänqanä ae etkqä imñi, anqumä tiinñä etqä. “Ämaqe, suqä eeqänänñä nyi tä etqä tquau imäkmitpqe, Goti Hanjuwä Iqunä miqä iunji, Iqutä anä mapmeqä ipnuwiqä.”

²² Inäqe Goti Iqueqä Dñä Änguä Iqu, ne inemäkqanqgetanji, suqä tiinji imäkquatunqä. Ämaqä huizi iunqä aanñä kuapanä winqänqä, yeeqänä iqänqä, äwqä hanjuinä inqä pmeqänqä, äwqä tnänji maqänä mimäkqä iqänqä, ämaqe

* 5:14 Hiqäva-imäkqä 19:18

yätamäqä vqänqä, suqä änguinqä ämotqueqänqä, itanğa kuknuä ätätanä qäyunä imäqänqä. ²³ Itanğa quami qeiqinyä pmeqänqä, neqä-neuä änguanä minqänqä. Inji kuknuä-suqä iutanä hñqu, suqä ängüä tquauñi, pmua imäqänqä, aanqä. ²⁴ Qokä-apäkä Kraisi Jisasi Iqueqänä ae enuwi, qu suqä huiwä iqueqä äwinqäuta ätimäutñqä, zä-huätati äuepiyitanji, qäpu ae ekuwi.

²⁵ Ne häñä äpmeñque, Dñä Ängüä Iquesa äpmeñqu-qae, qañi, Iqueqä äwinqä iunä uwquatuñquänänji. ²⁶ Inji ne quikuä ptqä äqänätanä, yoqä haqä mämamäunqä yatunqä. Neqä-neuäñi, quvqä itquatnätanä, mäkänqä minqä pa iquatunqä. Itanğa hñquauqä ängüä äpmeñuwä iunqä, äwqä quvqä hiñgi mimäqä pa iquatunqä.

6

Suqä yätamäqä inqenqä

¹ Nyämaqäüä, heyämaqä hesañä hñqu suqä quvqä äyä imäqanñi äqunäñuwi, Dñä Ängüä Iqu he naqä yäüä ae emäqä iquenä, ämaqä quvqä iinä imäqä iqueni, yätamäqä qeiqinyä äväpu, jänä iwimäkpñqä. Itanñi yamwiqe, he-pqe inä emeqä diñqä, änguanä mimbu. ² Heyämaqä hñqua hanä-iqä äki-äki ämequwi, he heqäänä imäkmbu, yätamäqä imbñqä. Inji he iinä imäqquwi, ii Kraisi Iqueä suqeunji, qänaknä qäyunä iqä. ³ Ämaqä yoqä maeqä hñqu, “Nyi yoqä naqä-tänunqä” kñuä indqänätñqä iqu, ämaqä naqä-qakuä-qu ma, iqueqä-kiuä quanğä imäkñgi. ⁴ Ämaqä hñqunä-hñqunäñi, iqu iqueqä wäunüä imäkätäqä iunji, ‘Ängüä imäqändiyä, ä quvqä imäqändiyä’ täqe, kiuä ganä iwäsänätñqä. Inji ängüä enqä, iuta aquvänä ipñqä. Hñquququauqä di, ‘Äänä imäkätqätpiyä’ tpu, hiñuä ämaqunäpu, miwäsäuqä ipñqä. ⁵ Ii tiinä etanñiyi. Ämaqä hñqunä-hñqunä, iqueqä wäunüä-tänji. Wäunüä ique qäyunä imäkätñqä, ii kiqe.

⁶ Ämaqä hñqu, Jisasi Iqueä kukñuinqä näqnqä etapqanğutqä, heqä nätmätqä ängüä äänä ämeñuwitanji, hui yätamäqä wipñqänänji.

Ymisanä vowä äqutäupu äptqenqä

⁷ He hiqä-hiuä hiñi-hiñi imäknäpu, ‘Ne iinji Goti Ique itquequnä’ kñuä heyäti. Hmanji, he iinji änä mimäqä ipnä. Tiinä eä. Hñqu kiqä wäunüä iunji, ymisanä uwqä wöwi äkitanä äki äqutätqä enqä, kiqä häukui, qäyutanñinä wiqanğuti ämetä guänä. ⁸ Ämaqä hñqu, huiwä iqueqä äwinqä iunä qänaknä imitätqä, zä-häukuä quvqä äwiqä-panä iinä etä, qui hämänä imäknäniqe. Inäqe iqu, Dñä Ängüä Iqueqä äwinqä iunä qänaknä imitätqä, inji zä-häukuä ängüä äwiqä-manji, iquesañi, iqueqä häñä hea ique-ique pmeqe ämeniçe. ⁹ Itanñi ne suqä ängui imäqänqä, enyqä miqä iquatunquänänji. Inji Goti Iqu, Iqueqä hea qäyunä ätimäutqanğanqä, ne enyqä miqä imitatqä, ymisanä ängui ämequä-panji, ämeniçe. ¹⁰ Itanñi ne ämaqä hui, ique yätamäqä vqenqä winğanñi äqunğqä, yipäqñqenä miqä, hämänä vquatuñqä. Itanğa neqä Jisasi Iquenyqä quuvqä anä eqiyätunquä iquauñi, ne yänä äqänänä yätamäqä vquatuñqä.

Huiwä häuä ktäunqätä, maktäunqätänji, hiñinqä enqä-paniqä

¹¹ Nyi henyqä tuwanüä ätnämäuqä iqueni, yäpakä mänñiñi tuwanüä naqänänğä-quañi,* nqä hipaitä äqiyqä.

* **6:11** Kuknuä tqä, Poli iqu kiqä-kiuä äqäkqä. Hitunñuä tqinyqä, iqueqä yätamäqä vqä hñqu Poli iqueqä kuknuä äqäkqä. Näqnqä-tänä hñqua kñui, Poli iqueqä hiñui quvqä etanñi, tuwanüä naqänänğä-quau äqäkqä, indqänätqänä.

¹² He qätä änguänä nyipiyä. Ämaqä hiqä huiwi häuä ktäunqänqä kiqutätmä eyätqänuwä iqua, “Ne Kraisi Iqueqä zä-huätatiñqä awä ätuätunquä iutañi, hanjä-iqä metunque mänengangiyqä” kñuä vqanqi, ämaqä huizindi, qunqä yeeqä wipñqä diñqä, i eyätqänäuä. ¹³ Ämaqä iinä iqua, huiwä yuunquä-tänjä qäyä epu, kukñuä-suqeunji qänaknäñi miqä itqänäuä. Iqua heyaqä huiwi häuä hiñginä ektäupiyä iuta, ämaqeugä hiñuä iqinji, yoqä naqä mapñqä äwinyätqänä. ¹⁴ Nqä-näuäñi, nyi ñqä yoqetä, ä ämaqä hñqueqetä, haqä mämaeqä itmä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä zä-huätatiñqänä aquvänä itmä, Iqueqä yoqenä hageqä mamäuqämqe. Kraisi Iqu, zä-huätati äunätä äpäkonätäqetani, nyi nätmatqä qua täutani, hiñginqä enqä-panjä äqunqce. Itanqa, qua täutanjä iquauqä hiñuä iqinji, nyi ämaqä hiñginqunqä. ¹⁵ Itanqa suqä huiwä häuä ktäunqä iqutä, ä häuä maktäunqä iqutäñi, ii nätmatqä hiñginqä enqä-panjqä. Ne Goti Iquesa hñjä-pmeqä änyä-hänji ämetunque, ii nätmatqä naqänänji äyuwä. ¹⁶ Ämaqä äkisqu-äkisqu, nätmatqä naqänänjä ii a äqätpu, qänaknä itqänuwä iqua, Naqä Iqu, quwqä äwqä hanuä imbnqä iwimäkätä, Iqueqä qeqä-imänqeta, qeiqinyä iwitquequätñqä änyinjiyä. Iqua Goti Iqueqä ämaqä Israitqä naqä-qakuä iquayi.

¹⁷ Nyaqä kukñuä yäpaki tiinjqä. Ämaqä nyi ñqä huiwä täu yuunquä ae ändapätqänuwä, ii Jisasi Iqueqä wäunquä-wiyqä-qunä etanqenqä ämotqenä. I etanqi, ämaqä hñqu nyi hanjä-iqä anqumä dapqänqce, manyinqqiyä. ¹⁸ Nqä nyämaqäuä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, hiqä quuvqe, änguä hiñgi emäkquätñqä änyinjiyä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Tuwanuä, Poli iqu Epäsäsi pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänjä iquvi

Tuwanuä Poli iqu äqäkqä tqueqä quati, tiinji. Goti Iqueqä äwiŋqe, Iqu nätmätqä qäukuä yätutanitä, qua iutanitä eeqänäŋi, Kraisi Iquesa aquvä äqiyätä, Kraisi Iqu nätmätqä eeqänänjä iuqä Nyuänjä Naqä-qakuä-qu hetŋqä iwimäkätŋqä iinqe. (1:10 hinuä qundŋqä.) Itanji, Iqu Iqueqä qokä-apäkä iu ävauqumuatätä, qu Kraisi Iqutä anä muänmbŋqä iwimäkätŋqä äwiŋgiyä.

Kiŋganäŋi, Poli iqu tuwanuä iunji, Goti Iqu ämaqeunqä qeqä ätumuäkätä, qu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätqätanŋppqä iqua naqä-hŋqunä epu, hueqä-himqä hŋquesanjä enqä-panjä iwimäkätŋqenqe, kuapanä ätätä äqäkqe. Kraisi Jisasi Iqueqä wäunüä iutanji, Goti Iqu qokä-apäkä iu anŋumä itmenä. Itanŋa, Iqu kuknuä guä ämäsäuekqä-pa, qunji anŋuanänjä itqueniŋqenqä näqŋqä mapŋqe, Iqueqä Dŋä Anŋuä Ique ävänä. (1:14 hinuä qundŋqä.) Itanji huizi, Poli iqu tiinjä ätätä äqäkqe. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqe ämepu, Iqutä anä ämuänŋänjuwä iqua, äwqä naqä-hŋqunä imbu, Goti Iqueqä suqä iunä qänaki iqäpŋqeqä.

Tuwanuä täunji, qokä-apäkä iqua, Kraisi Iqutä anä ämuänŋäpu, naqä-hŋqunä enjuwiŋqä ätnänjä iqi motquetŋqe, Poli iqu kuknuä ktqä hŋquaqui-hŋque ätukqe. Ktqä kiŋganäŋi, Goti Iqueqä qokä-apäki, anä kiuänänjä hŋqu enqä-panjä etanŋi, Kraisi Iqu anjä-siyandqä enqä-ma ätqäuä (2:19-22). Ktqä huizi, Goti Iqueqä qokä-apäki, ämaqä kiuänänjä hŋqueqä huiwä enqä-panjä etanŋi, Kraisi Iqu huiwä iqueqä nyuänjä-queqä (4:1-16). Ktqä yäpaki, Goti Iqueqä qokä-apäki, qu apäkä hui enqä-panjä etanŋi, Kraisi Iqu, apäkä iyyqä qokiqu enqä-paniqä (5:22-32).

Inji tuwanuä täunji, nätmätqä anŋui, Goti Iqu Iqueqä ämaqeu iwimäkäninŋqä wiŋganŋqenqe, ne hinuä anŋuanä äyä äqunänjunä.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu Iqueqä kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Nyi tuwanuä tä, he Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä epu, anjä-himqä Epäsäsi iu äpmapu, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänmbu, Iquenyqä quuvqä äpakänä eqiyätqänjuwä iquenyqä äqiyqä. ² Goti Hanjuwä Apiqutä, itanŋa neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta anŋuä etapäsinyä, heqä äwqe hanjuä imbu pmetpŋqä emäkpinyä.

Goti Iqu, nätmätqä eeqäpnä qäukuä haqä yätu äwiŋuwi, änätapqenqä

³ Ne neqä Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäutanä, anŋuä iwimäkquanä. Iqu neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti eäqäqe, Kaniqu inänji. Iqu Kraisi Iqutä ämuänŋänqetanji, nätmätqä eeqäpnä qäukuä haqä yätu äwiŋuwi, neyaqä quuvqä du anŋuä inemäkquätŋqä, änätapätqäuä. ⁴ Iqu qäukuä qua mimäkqänŋa, ne Kraisi Iqutä ämuänŋaninŋquä diŋqe, atäunüä ae inaikqe. Iqu iinjä imäkkqe, ii ne Iqueqä ämaqänä eanä, Iqueqä hinuä iqinjä, suqä quvqä-tänjä maeqä, jänänänjä pmetaninŋquä diŋqeyi. ⁵ Iqu nenyqä aanjä kiinjä äwinyätäqä duta, kiŋganä atäunüä ae ätänaikqe. Quati tiinji. Jisasi Kraisi Iqu wäunüä imäkäniqä iuta, Iqueqä ymeqänä naqä-qakuä eanä pmeqänqe. Goti Iqu iinjä imäkkqe, ii Iqueqä yeeqä inqeutatä, Iqueqä äwiŋqeutatänji. ⁶ Iqueqä Ymeqä, Iqu aanjä kiinjä äwinyänŋqä Iquesanji, Iqu Iqueqä qeqä imänqeta hinŋi vqe, ne ae änätapqeqe. Ii naqänänjä hitanŋqenqä, ne

knui, änguänä indqänätanä, Iqueqä yoqe, haqeqä mamäuquatuñquänänji. ⁷ Iqueqä Ymeqä Iqu äpakonätä, Iqueqä häñeqä iuäkqä iutani, ne anqumä häñä inequmuatätä, neqä suqä quvqä eeqänäñi, huätä ae ämänatnämäukqe. Goti Hanjuwä Iqu iinjä itä, Iqueqä qeqä imänqeta hiñgi vqe, hävemnäqñqä etanji ämänätquakqe. ⁸ Iqu äñguä aanjä kuapanä inemäkätä, näqñqä äñguitä, knuä indqänqä huitañä-huitañitä, änätapkqe. ⁹ Nätmatqä Goti Iqu, Kraisi Iqu wäunüä imäkqanqñqä iunji, Iqueqä yeeqä inqetä, Iqueqä äwiñqetä, imäkäninqä zä äwiñqä di, täñganji Iqu ätnänäqñi ämänätquakqe. ¹⁰ Nätmatqä eeqänäñi, hii ganä iwqatqanqñi, nätmatqä eeqänänjä qäukuä yänjñitä, qua täunjtäñi, Ämiqä Kiuänänjä Hñqueqä yäpä iqi pmetpnuwi. Ii Kraisi Iquvi.

¹¹ Inji ne Qäqutä ämuänñanä, Iqueqä ämaqänä eqänqce, hiñuiqänäñi Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä-kiuä ätänaikqe. Iqu Iqueqä äwiñqä iutatä, Iqueqä knuä indqänqä iutatäñi, nätmatqä eeqänäñi timäutñqe, imäkänä. ¹² Iqu iinjä ätänaikqe, tiinjä imäkqänqce. Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, knuä iqä yänänäqñqä ganä ävätunqñä iqunesañi, Iqueqä yoqe haqeqä aanjä hävemnäqñqä muämuäqñqce. ¹³ Ga he-pqä, nesäñi asä iinjä epnä. He kukñuä, naqä-qakuä we-hunqä-tänjä eä, anqumä häñä equmuatqä iqueni, qätä ae äwiyäpiyitanji, Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, iutani Iqutä ämuänñanguwi. Iinjä eqanqñuwanqga, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä iquau väniñqä kukñuä guä ämäsäuekqä-pa, heñi, Iqueqä Dñä Äñguä Jänänänjä Ique inä etapkqe. Dñä Äñguä Iinjä Ique vqe, ii he Goti Hanjuwä Iqueqänänqñä näqñqä hipñqeyi. ¹⁴ Dñä Äñguä Iqueni, ne ae ämakquä-qae, inji qänakndañi, nätmatqä huizi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä qokä-apäkä iquau väniñqä kukñuä guä ämäsäuekqä-pqä ii, inä meniqa-pqenqce, näqñqä enju. Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuä anqñi inetmetä hapä mänäqumuatqanqga, inqga meniqa eä. Iqu iinjä inemäkätä, Iqueqä yänänäqñqä ämänätquakqä diñqce, Iqueqä yoqe, haqeqä aanjä hävemnäqñqä muämuäquatuñqce.

Poli iqu, qu näqñqä äñguänänjä mapñqä, tääqä ätukqenqä

¹⁵⁻¹⁶ Goti Iqu äñguä e inemäkätñqä iinqce, he Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä eqiyäpiyä iutani, Goti Hanjuwä Iqueä ämaqä iquauñqä enyätñqä iunqce, nyi qätä änyä ti äwiyätmitanji, henyqä knuä indqänätmä, Goti Hanjuwä Iqueni, 'äñguiqä' ätuätmä, tääqä ätätmänqñi, maqänäuqä äpakänä ätqua äwätqänä. ¹⁷ Nyi tääqce, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti Hanjuwä, Apiqu yoqä naqä-tänjä kiñganänjä äpmeñqä Ique, ätuätñqce. Iqueqä-kiuä ätnänäqñi itkimäknätñqä emäkätñqä diñqce, Iqu heñi, knuä indqänqä jänänänjä-tänjä, itanqga Iqueqä kukñuä naqä-qakuä iunji, qakuinqä näqñqä-tänjä epñqä iinqä, ätuätqänä. ¹⁸ Itanqga Iqu hiqä knuä indqänqce we eumäkqanqñuti, ga he tiññinqä näqñqä äñguänänjä metpñqä ätuätqänä. Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ae ekqä iquenä, nätmatqä äñgui mapnuwanqñä knuä yänänäqñqä äwipu, hiñuä äqambu äpmeñuwi, nätmatqä iinqce, näqñqä hipñqä ätuätqänä. Nätmatqä, Iqu Iqueqä ämaqä iqua mapnuwanqñä ätätä ekqce, ii nätmatqä aanjä äñguänänjä isua etanqñenqä, näqñqä mapñqä ätuätqänä. ¹⁹ Itanqga Goti Iqueqä yänänäqñqce, Iquenyqä quuvqä eqiyätunqñä iquneqä huiwä yäpä tämñi wäunüä itñqce, ii aanjä hävemnäqñqä etanqñenqä näqñqä hipñqä ätuätqänä. ²⁰ Iqueqä yänänäqñqä kätanänjä qäquesa, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Ique qua buta anqñi ävauqumuatätä, qäukuä haqä yätunqä ätuma äyätä, Iqueqä hipa ämuänqisa äpmuatekqä Iquvi. ²¹ Kraisi Iqu qäukuä yänji e äpmeñqce, Iqu dñä yänänäqñqä-tänjä iquautä, ämaqä ämiqä iquautä, itanqga huizi yänänäqñqä-tänjä qäquauñä-qe, Iqu eeqäpnä ämäwqätäuqänqga äpme. Yoqä naqä-tänjä täñqga äpmeñuwä iquautä, qänaknda pmapnuwä iquautä, Ämiqä-qu äpme. ²² Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä eeqäpnäñi, Kraisi Iqueä yäpä iqinyä witpñqä eätä, itanqga,

qokä-apäkä Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iquau yätamäkqä väniñqe, nätmatqä eeqäpnäñi ämiqätñqä ätekqe. ²³ Nyuänjä iqu, huiwi ämitñqä-pa, Iqu iquau ämitqäuä. Iqu nätmatqä eeqäpnänjä iunji, ämiqä pmetanğqetani, qu qäyunänä enjä. Ga huiwiq, Kraisi Iqueqä yäpä imä pmetanğqetani, Iqu, huiwiq äwa miqä, eeqäpnäñi aanjä qäyunänjä-tänğñqä iwimäkquänä.*

2

Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iqutä guä ämänaqiyätä, anğı häñjä inemäkkqenqä

¹ Hiñuiqänäñi, heqä qätä mäwiyqä hñgisanä iqetatä, hiqä suqä quvqetätäñi, he pizqä ae äpäkonğuwänänjä äpmamiñuwi. ² He suqä quvqä ii imäkmiñuwi, ii ämaqä qua täutanjä iuqä suqä du qänaknä ipu, itanğa dnjä quvqä im-imä hiñginäwa äpmeñuwä iquau miqä naqä iqueqä suqä quvqeu, qänaknä inä imiñuwä iquenji. Dñjä iquau miqä tq, tänğani ämaqä Goti Iqueni hñgisanä itqueganğuwä iuqä qeqä-quuvqä imñi, wäunüä yänänäqñqä yqänä itqäuä. ³ Hiñuiqänäñi ne eeqänänjune, iqua enqä-ma, asänänjä äpmenä, suqä quvqe, neqä kñuä indqänqä iutatä, huiwä iqueqä äwiñqä iutatäñi, äyä imäkmiñque. Inğani neqä suqä quvqenqe, kimanji qutä anäñi, Goti Iqu äwqä tnänjä wiñganğqä iutani, hanjä-iqä nätapätqätäninji. ⁴⁻⁵ Ne pizqä iinjä äpäkonanä qäyä äwitanğquä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä huäqä-huñqetä, nenyqä äwiñqetä, äwa miqä, hävemnäqñqä eäqä iutani, Kraisi Iqutä guä ämänaqiyätä, anğı häñjä inemäkkqe. Inji Iqu he häñjä iinjä emäkäqumuatkqe, ii Iqueqä suqä nätmatqä hiñgi vqä iquesanji. ⁶ Goti Iqu, ne Kraisi Jisasi Iqutä naqä-hñqunä guä ämänaqäkqe, ii ne Iqutäñi, anğumä häñjä nevauqumuatätä, itanğa Iqutä qäukuä yänjini, ämiqänqä zä-hawä ikikinyänjä iu, anä äpmuatänaikqe. ⁷ Iinjä inetquakqe, ii tiinğñqe. Ämaqä qänaki epqä iqua, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Iqutä guä ämänaqiyätä, qeqä inetmäkkqeñi hiñuä äqumbiyitani, Iqueqä qeqä imänqçeuta hiñgi vqenqe, näqñqä mapnuwi. Ii äwa miqänqä, aanjä hävemnäqñqä iinğeyi. ⁸ He Iquenyqä quuvqä heqiyqanğuwitani, Iqu anğı häñjä emäkäqumuatkqe, ii Iqueqä qeqä imänqçeuta hiñgi vqä iquesayi. Nätmatqä iinji, hiqä-hiuä imäkñganğuwita emakqä ma, Goti Iqu hiñginäwa etapqä. ⁹ Ii he wäunüä yänänäqñqä ipiyä iuta ämepunqçae, heqä quikui ptqä äqänäpu, hiqä yoqe haqeqä ämamänğuwä ma, oee. ¹⁰ Wäunüä anğuanänjä nenyqä näwinyä ekqä iu imäkquatuñquä iunqe, Goti Hanjuwä Iqu, ne Kraisi Jisasi Iqutä guä ämänaqiyätä, häñjä inemäkkqe. Inji ne tänğa häñjä tä äpmeñque, ii Goti Iquesanäñi.

Jisasi Kraisi Iqunä, ne naqä-hñqunä pmetatuñquä inemäkqä Iquvi

¹¹ Iinğqe, he hiñuiqänä äpmamiñuwiñqä kñuä indqämbu. Heqä hinaqä qanyä eunyäpu ämeekuä etanğı, Israitqä iqua henyñqe, “Iquauqä huiwi häuä maktänqä-quayqä” ätäpu, itanğa quwqä-quwänqçe, “Ne huiwä häuä ktänquneyqä” ätätqänuwä iquayi. Huiwä iu iinjä imäkñqä suqe, ii ämaqeuqä hipaitä imäkqeyi. ¹² He inğa äänä äpmamiñuwiñqe, kñuä indqämbu. He Kraisi Iqueni, mämeqä hiñgi äpmamiñuwi. He ämaqä Goti Iqu Iqueqänqä atäunüä ikqä, Israitqä iquautanänänjuenä maeqä, ämaqä kiñjä hñqäqisanjuenä etanğä, Goti Hanjuwä Iqu, iquau nätmatqä väniñqä kukñuä guä ämäsäuekqä iunqe, he evquatämäukqe. He qua iunji, iinjä äpmapiyänğani, Goti Hanjuwä Iquenyñqä maqñqä epu, heqä kñuä indqänqä yänänäqñqçe, nätmatqä mapnuwänğenqçä mämeqä, hiñgi äpmamiñuwi. ¹³ Inğqe he ämaqä kiñänäñi iinjä ätqäumiñuwä iquenä, tänğani he Kraisi Jisasi Iqutä i ämuänñuwi, Iqueqä häneqetani, Goti Hanjuwä Iqu, etma äpätä qäqiqi equmuatekqe.

* **1:23** Näqñqä-tänğä hñqua, kukñuä tqe, ti äkunmäkäqtäuä. “Ga huiwiq, Kraisi Iqueqä yäpä imä äpmeqetani, Iqu äwa miqä, eeqäpnäñi aanjä qäyunänjä-tänğñqä iwimäkquänä.”

14-15 Jisasi Kraisi Iqunä, ne äwqä hanuä inqä pmetatunquä Inemäkkqä Iquvi. Hinuicänäni, Israitqä iquatä, huizi iquatäni, mäkä-hunqä äpmaminjiyi. Mäkä-hunqä iini, täknä naqä hñqu awä iqi äqiyenyä pmetanjiyänqa, Jisasi Iqu äpakonätä anji ävauqe, huätä ävāpnemäutä, itanqa Mosisi iqueä kuknuä-suqä yäüä* eeqāpnāñi hma imäkätä, naqä-hñqunä eenyā, äwqä hanuä inqä pmaynqä imäkkqe. Iqueqä äwiñqe, tiinjä etanjiyi. 16 Iqu zä-huätatä äunätä äpākonqgetanji, mäkä-hunqä eeqānā hma imäkätä, mäkä-hunqä iquaqu, hueqä-himqä änyä-hänjä hñqu hiätñqä imäkätä, itanqa Goti Hanjuwä Iqutä, näueqä imäknyinyä pmesiynqä diñqä äwiñqge. 17 Inji Iqu äquvepätä, he kinä nāñi äpmaminjuwä iquendä, ne qäqiqinjä iqunesä, suqä äwqä hanuä änyanä, naqä-hñqunä pmeqāñqä iinjä awä ätkqe.† 18 Iqu ne äwqä hanuä iinjä inemäkkqetani, Dñä asänāñä-tänjä eanä, Goti Hanjuwä Iquenji, iuta wimenä.

19 Täñganji he ämaqä huiu ämuänqänänjä hmanji. He ämaqä qua iu qäyutanjä, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä qäqiqinjä iqua enjuwä-panjä epu, Iqueqä anju äpmeñuwä iquenji. 20 He anjä, Goti Iqu imäkkqä-panjä iinuenji. Ämaqä kuknuä awä tuäkiqāpnqä ändowatkqä iquatä, Goti Iqueqä kuknui hinuä-tqä iquatäni, qu anjä-siyandqä enqä-panjä iquayi. Kraisi Jisasi Iqu, anjä vänyqä miqä yänänāñqä ämätñāñqä-panjä iinjä Iqueyi. 21 Iquenyqä quuvqä eqiyätqāñuwä eeqānāñi, Ique ekunätanqä anjä ii ämätñä. Goti Naqä Iqu, anjä iquenji, hiqäva-imäkkqä anjä enqä-pa, Iqueqāñqä mätquätñqä itqäüä. 22 He-pqe, Kraisi Iqutäni, naqä-hñqunä etanquwiñqä, ga Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä ämaqä huizitä guä ämaiñiyätä, Iqueqä anji, Dñä Äñguä Iqu yäpä inqisa pmetätñqä iinjä ämätätqäüä.

3

Poli iqu, kuknuä äñguä we-hunqä-tänjä tqueqä wāñjuä-wiyqä-queqä

1 Goti Hanjuwä Iqu iinjä emäkkqāñqetani, nyi Poli iqunä, Iquenyqä tääqä ätätqāñä. Israitqä iqua qäyā etanji huizi iquenä, yätamäkkqä eyqām qä diñqä, Kraisi Jisasi Iqueä wāñjuä imäkätqätanqetani, guä äpmuatenjiyquwi. 2 Goti Hanjuwä Iqu henyqä qeqä imänqeuta äñguä hinqi etquetñqä, nyi wāñjuä ändapqä iinjä, he qätä ae äwiñquwi. 3 Iqu Iqueqä kñuä indqāñqä zä wiqe, nyi näñqä hiätmqānā ändapqge. Iinjä nyi henyqä tuwanuä wāñqä ipu äqiyätmä, awä ae äyā etqe. 4 He pipa ipi a ätäupiyänqanji, näñqä tiinjä mapñä. “Ae! Iqu Kraisi Iquenyqä kuknuä zä witanqä iquenyqe, näñqä ae äyā eänä.” 5 Ämaqä kinqanä äpmaminjuwä iquauñi, nätmätqä täñqe, awä mätquä iminjuwi. Inäqe, täñganji, ämaqä kuknuä awä tuäkiqāpnqä ändowatkqä iquatä, Iqueqä kuknui hinuä-tqä iquatäni, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqāñqä atāñjuä ikqä iquauñi, Dñä Äñguä Iqu iwimäkkqanji, iinjä iqua näñqä ae ämeñäüä. 6 Iqueqä kñuä indqāñqä zä wiqe, tiinji. Ämaqä Israitqä qäyā etanji huizi iqua, kuknuä we-hunqä-tänjä ämepiyita, Kraisi Jisasi Iqutä ämuänqāñuwitanji, nätmätqä Israitqä iqua mapnuwä iunji, qu-pqä inä ämepu, qäyqä-qäqua naqä-hñqunä eqanqpi, kuknuä Goti Iqu, ‘Iinjä imäkmniqeqä’ ätätä, guä ämäsäuekqe, qu-pqe inä patqiyāniqe.

7 Nyi kuknuä äñguä we-hunqä-tänjä tquenqä wāñjuä-wiyqä-qunä emqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yänänāñqä iuta inyimäkätä, Iqueqä qeqä imänqeuta hinqi ändapqä iiji. 8 Nyi Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä yäpä iqini mänāqä māmā qäyā pmetanqä-qe, Iqu suqä hinqi vqä iuta wāñjuä tiinjä ändapqge. Nyi Israitqä iqua qäyā etanji huizi iquau, Kraisi Iqueqä nätmätqä eeqānāñi, ne änä miwäsäuqä itä, a matäuqä itunquä iunji, qu-pqä inä mapnuwä iinjä kuknui, awä ätuätqāñä.

* 2:14-15 Israitqä iqua kñuä tii indqāñminjuwi. “Ne Goti Iqueqä suqä-tänjunä etanji, ne Iqueqä ämaqä-qunä eanä, huiziquau ämāwqätāñju.” † 2:17 Asayä 57:19

⁹ Goti Eeqänänjä Imäkkqä Iqu, nätmatqä imäkäninjä zä äkittqiye äpmaminqä iunqe, nyi ämaqä eeqänänjä iu awä ätnänjäqi tquämqe, Iqu wäunui iinqe inä ändapkke. ¹⁰ Goti Hanjuwä Iqu iini, tiinjäqä imäkkqe. Dnä nätmatqä qäukuä yäninjä miqä iqua, Goti Iqu Israitqä iquautä, huizi iquautä, Iqueqä ämaqänqä naqä-hjqunä epnqä maqiyqanqgeu äqumbiyitani, “Iqueqä knuä indqänqe, huitanjä-huitanijä” knuä indqämbnqä imäkkqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqu, suqä tä imäkäninqe, knui aanjä hinuiqänä iwäsäuekqeu qänaknä itä, Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqu wäunuä imäqanqgqä iutani, naqä-qakui ae qe imäkkqe. ¹² Iinjä etanji ne Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätunquetani, zä miqä pemänä itanä, Goti Hanjuwä Ique wimenä. ¹³ Iinjäqä, “Nyi he yätamäqä hemqänä, wäunuä imäkätmä hanjä-iqä meqanqgqenqä knuä kuapänä indqänäpu, heqä quuvqä heqiyqe mändi päwiqñqä, yänänäqñqä tqäpiyä” etqä. Nyi hanjä-iqä ii ämetñqe, ii he änguä äpmepu, yoqä naqä mapñqeyi.

Poli iqu, qu yänänäqñqä iwimäkätñqä, tääqä ätukqenqä

¹⁴ Iqu nätmatqä eeqänänjä iinjä imäkätñqenqe, nyi neqä Apiqueni qonjä äwoktäutqänä. ¹⁵ Iqu ämaqä qäukuä haqä yätu äpmeñuwä iquauqätä, qua iu äpmeñuwä iquauqätä Kaniqu eä, itanğa Iqueqä hiveymeqä inä etanquwinqä yoqe iuta ävätqäuä. ¹⁶ Nyi iinjä itmängani, henyqä tääqä tiinjä ätuätñqe. “Iyää, neqä Apä, Si nätmatqä aanjä kuapänänjä-tänjä eänä, yänänäqñqä aanjä naqänänjä-tänjä enjä Iqukiyä. Si iquauñi, nätmatqä ii ävätnä, iquauqä äwqä yäpä imñi, Tqä Dnä Änguä Iquesa yänänäqñqä iwimäkiyä. ¹⁷ Nqä Apä, qu Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqätanquwitani, Iqu iquauqä äwqä yäpä imñi anjä näweqä imäkäqämetñqänä yätamäqä wiyä. Ga suqä ämaqenqä äwinqä iqu, zä enqä-pa hukä-tapiñä yänänäqñqä äuä ätqäunqä-pa, iinjä tqäutpñqänä iwimäkiyä. ¹⁸ Iyää Apä, iquatä, Tqä ämaqä eeqänänjä itäñi, qu Kraisi Iqueqä suqä ämaqenqä äwinqe, aanjä naqänänjä eä, quapitä hiqotitä, itanğa haqä yätqätä mänäqä mämdä, im-imqä iquvanjä iptänänqä iquenyqe, näqñqä ämepu, a yänänäqñqä kiqätätñqä, inä iwimäkiyä. ¹⁹ Iyää Goti Apiqukiyä, Iqueqä suqä äwinqä iinqe, ämaqe qu änyä maqñqä etanqppqä-qe, Si ämaqä tquauñi, näqñqä hiätñqänä iwimäkiyä. Iyää Apä, Si quñi iinjä iwimäkätqäñi, ii tiinji. ‘Nätmatqä aanjä hävemnäqñqä äwinqe, qutä inä wiqänqä diñqeyqä’ äktätqänänä” ätuätñqe.

²⁰ Tiinjä eä. Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä, neyaqä qeqä-quuvqä yäpä imä, iinjä itñqä iquesani, ne, ‘Iinjä-iinjä inemäkiyä’ ätuätanä, yatñqä ävquque, Iqu ämäwqätäutä, nänäqänänji inemäkänä. Itanğa ne qanyä knuinä indqänqquäppqe, asä iinjä imäkänä. ²¹ Inji Goti Iqu, Iqueqä qokä-apäkä iquautä, Kraisi Jisasi Iquesä, wäunuä naqänänjä iwimäkätñqetani, ämaqe Iqueqä yänänäqñqenqä näqñqä ämepu, Iqueqä yoqä naqe, hea ique-ique haqeqä ämuämuäqäpñqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Ne Jisasi Iqueqä huiwä eänquä iqune, Goti Iqueqä suqä dunä imäkquatuñqe (4:1-6:24)

4

Ne Jisasi Iqueqä huiwi enquetani, naqä-hjqunä pmetatuñqenqä

¹ Poli iqunä, nyi Naqä Iqueä wäunuä iunä imäkätmä, guä äpmeñqä iqunä, manjä tiinjä etmqe. “Goti Iqu suqä ängui näwinyä etä, tääqä etätmakqä enqe, iunä imäkäpu, suqä Naqä Iqu mäwinqä iinqä iquauñi, mimäqä pambiyä” etqä. ² He hjqunä-hjqunä hiqä-hiuä mändi äkittqänäpu, huiziunji, quvqä miwitqueqä, qeiqinyä minqppñqe. Heyaqä awä iqinji, hanjä-iqä timäuqanqani, äwqä tnänjä

maqänä mimäkkqä, suqä ämaqenqä äwinqä iqueni, a yänänäqñqä äqätpu, hanjä-
iqä eeqäpnäni ämeqäpnqe. ³ Dñä Änguä Iqu he äwqä hanuä imbu, naqä-hñqunä
hiätpnqä emäkkqe. He äpakänä e pmetpnqe, yänä qänqanqpu. ⁴ He näqñqe, ne
Jisasi Iquesani, huiwä naqä-hñqunä enu. Dñä nesä äpmeñqe, Iqu Hñqunänji. Itanga
nätmatqä änguänänä Goti Hanjuwä Iqu nätapäniqä diñqe, tääqä änatätmakqä-
qae, ga ne asä iquenqä kñuä yänänäqñqä indqänätanä, hiñuä äqänanä, äyä
äpmeñu. ⁵ Itanga neqä Naqä Iqu-pqe, Hñqunänjqä. Neqä quuvqä eqiyätunquä-pqe,
hñqunänjqä. Itanga asñä ämetunquä-pqe, hñqunä inänjqä. ⁶ Itanga eeqänänquneqä
Goti, Kiuänänä-qu eä, Iqu neqä Apiquvi. Iqu eeqänänquneqä haqä yäñi äpme,
eeqänänquneqä awä iqi äpme, itanga eeqänänquneqä yäpä imä äpme.

⁷ Inäqe Iqueqä qeqä imänqeuta nätmatqä änguä hiñgnä vqä iunji, Kraisi Iqu
iwäsäutä, ne hñqunä-hñqunä änatapqäukqe. ⁸ Kukñuä iinñqe, Goti Hanjuwä
Iqueqä bukä iunji, tiinjä ätä äqänä.

*“Iqu, aanjä haqä yäninyqä äyätäqänqani, ämaqä guä äpmamiñuwä kuapänänjä
iquau ätuma ekqeä. Ätuma äyätä, ämaqeñi, nätmatqä änguänänäni äwikqeä.”**

⁹ Kukñuä, “Iqu aanjä haqä yäninyqä ekqeä” ätäänqä iqu, ii Iqu yäninyqänä ekqänqä
matqä iqi, oee. Kiñganänäni, Iqu qua hñque yäpä mäñi äwinqä iquenqä ganä äwäkkqä
eä. ¹⁰ Ämaqä qua iunqä äquveqäkqä Iqu, Asiqu, qäukuä aanjä haqä yätunqä ekqe. Ii
nätmatqä eeqänänä äsquä-äsqueni, qäyunänä witätñqä imäkätñqänä.

¹¹ Ämaqä Iqu Qäqu, Iqueqä ämaqä iqune, nätmatqä änguänänäni tii änatapqäukqe.
Hñqua, Iqueqä kukñuä awä tuäkiqä epñqä, hñqua kukñuä hiñuä-tqänqä epñqä,
hñqua kukñuä äñgui awä-tqänqä epñqä, itanga hñqua, quuvqä heqiyqä iquau
ämipu, näqñqä-vqänqä epñqä, äwikqe. ¹² Iqu iinjä imäkkqe, ämaqä Goti Iqu
Iqueqänqä atäunjuä ikqä iquau, Iqueqä wäunui, qäyasäqi miqä, qäyunä iqänqä
iwimäkkqänqä eä. Wäunui qäyunä ämipiyitani, Kraisi Iqueqä huiwi naqä-hñqunänqä
yändi-yändi imäkkqä peyqänqe. ¹³ Iqua wäunjuä ique imäkkqanquwitani, ne quuvqä
anä eqiyätanä, naqä-hñqunä äpmenä. Ga, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqe,
näqñqä ämenä. Itanga, ymeqä nandqä naqä hiätñqänä imänqä-imänqä äpeyqä-
ma, ne asä ii iqa-iqa äwätanä, Kraisi Iqu suqä jänänänäni imäkätñqä-pa, qäyunänä
hianä. ¹⁴ Ne iinji ae ätimäququänqani, ymeqä wänqä isua iqä-ma mäpmeqä
yatunqe. Ämaqä kukñuä quanqä ätuäpu, huiziquau qui imäkkqänqä näqñqä
huitanä-huitanä-tänä iqua, neqä quuvqä heqiyqe yuuwä natäpnqä diñqe, yunui
inji-inqisa äqunätä, nätmatqä näñi-mäñi ätpekiqä-pani, ne iinji minemäkkqänqe.
¹⁵ Iinji maeqä itanä, ämaqeñqä äneñqä iutani, kukñuä naqä-qakuinä tquatunqe.
Ne iinjä imäkkqanquuatqe, neqä quuvqä heqiyqe yänänäqñqä eätä, neqä Nyuänjä
Kraisi Iqutanäni, naqä-hñqunä hianä. ¹⁶ Wiikä qäpaiqä isua, yänä änguä äugätänänqä
imäkätñqä-pa, Iqu Iqueqä huiwä iqune iinjä inemäkkänä. Ne qokä-apäkä iqune,
suqä ämaqeñqä äwinqä iqueni, qänaknä itanä, neqä wäunjuä hñqunä-hñqunä
imäkätunquä iunji, ne huiwi naqä-hñqunä änyanitanäni, naqä-naqä imänqä peyänä.

Suqä yäuä huätä vquatämäupu, suqä änyä-hänji a maqätñqenqä

¹⁷ Iinñqe, nyi Naqä Iqueqä yoqetani, kukñuä yänänäqñqänänäni tiinjä etmqe.
“Ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua imäkätqänjuwä-pa, imäkkqä mäwqä pambiyä” etqä.
Iquauqä kñuä iqe, quwqä äpmeqä iunji, häukuä änguä uwqiyqe, aanqä eä. ¹⁸ Quwqä
äwqe, ppinjqä yqänä imbu, kñuä indqänqä äñgui maeqä epiyitani, quwqä näqñqä
meqänqe, we maunqä etanqgetani, Goti Hanjuwä Iqueqä hänä-pmeqe, mämeqä
itqänä. ¹⁹ Iqua suqä quvqä imäkäpiyänqani, “Tä aanjä quvqä di imäkätqänjunä” kñuä
iinji mindqänqä ipu, womba miqä ipnä. Iquauqä manjä iunji, nätmatqä äwi iqä hñjua

* 4:8 Apqä Bukä 68:18

änäpnä, äwi ae ävqäqä-qae mävuquatämäuqä yqänä imäqäpnä. Iinjŋe, “He iqua imäkätqänuwä-pa, imäqqa mäwqä pambiyä” etqä.

²⁰ Ämaqä Kraisi Iquenyä näqŋqä etapäpiyä iqua, he suqä quvqä iinjä iquau imäqäpnŋqänä mämetqueqä ikuwi. ²¹ He Iquenyä kukŋui qätä äwikuwänŋa, Iqueqä kukŋuä naqä-qakuä, Iqueqä-kiuänqä ätäänqä iinjŋe, qu näqŋqä ae etapkuwiŋqe, nyi näqŋqä eänänä. ²²⁻²³ Iqueqä kukŋui tiinji. “Suqä yäuä, huiwä iqueqä äwiŋqä iuta, hikänänä iu ämequatätä, yätamäqä mämeqänqä qui emäqä iqueni, he huätä vquatämäupu, kŋuä iqä änyä-hänä iqu imä mnätŋqe, heqä äwqe, anŋ qŋqanä enqä-pa hutepiyä. ²⁴ Itanŋa he suqä änyä-hänä, Goti Hanjuwä Iqu Kiqä-kiuä enqä-panä imäkätä ekqä iqueni, a maqätpiyä. Suqä tqu, Goti Iqueqä kukŋuä naqä-qakuä iutanä eä, jänänänä ikikinyänä enqä iiyi.”

²⁵ Inji, he naqä-hŋqunä ae eänuwi, hiqä heyämaqä iquauŋi kukŋuä quanŋi mätkuä, naqä-qakuinä tquäpnŋe. ²⁶ Itanŋa he äwqä-tnänä enŋqe, suqä quvqä imäqä diŋqä wimasipu. Äwqä-tnänä, äpakänä, mäptqe känäwä äwqä mämä mŋganŋqänŋanqä mimäqä pambu. Inŋa-qänŋanä qäpu hiätŋqe. ²⁷ Äwqä-tnänä yqänä äwiŋqe, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huŋqä iqu, ekittqiyätä ämaequtäqŋqä. ²⁸ Si quwä mequki sätäti, anŋumŋi mämeqä, tqä-täuä wäunuä imäkätänä, tqänqätä, ämaqä äwa iqanŋuwä du yätamäqä vqänqätä, iqätŋqe. ²⁹ Hiqä manä iutanä, kukŋuä quvqä matqänqä. Kukŋuä äŋguä, ämaqä hanä-iqä metqätanŋuwä iu yätamäqä äväpu, yeeqä iwimäqäpnŋqä dinä tquanŋpu. ³⁰ Itanŋa Goti Iqueqä Dŋä Äŋguä Iqu, wiŋqä yätŋqä miwimäqä pambiyä. Goti Iqu Dŋä Iqueni, he Iqueqä ämaqä-quenä hiätanŋpi, itanŋa hiunji qänakŋänŋa hanä-iqä mämeqänqä näweqä etmeninŋqä hiqŋqä enqä-pa etapkqe. ³¹ Itanŋa huizi, tiinji. Äwqä tptawä esqanŋuti, äkasuwä ätäpu, manä täqŋqä ätäpu, kukŋuä quvqä ämaqä mändi kittqiyeqetä, suqä quvqä huizi iquatänä, ävquatämäupŋqä etqä. ³² Ga hiqä-hiuänqä huäqä äumäknäpu, qeiqi itquatnäpu, itanŋa hŋqu quvqä etqueqe, äŋguä iwimäkäpu, hiqä äwqä tnänä, iqueqä quvqetänä, iiqä itmäkmbŋqe. Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä ämuänŋanŋanŋuwänŋa, Iqueqä äwqä tnänä iiqä itmäkätä, hiqä quvqe huätä ämaemäukqä-panä iinjä.

5

He nätmatqä eeqäpnänä imäkäpiyä iunji, we-huŋqä iqi itkimäkmbŋqe

¹ Iinjŋe he Iqueqä ymeqä naqä-qakuä pmetanŋä, Iqu henyäqä äwinyänŋe, suqä eeqänänä imäkäpiyä iunji, Iqueqä-kiuä imäkätŋqä-pa, asänä imäqäpnŋe. ² Kraisi Iqu nenyŋqä aanä kiinjä äwinyätä, yätamäqä neyätŋqä Iqueqä-kiuä äwiŋqä-ma, he nätmatqä eeqäpnänä imäkäpiyä iunji, suqä ämaequnqä kiinjä äwiŋqä iqu, hiŋuiqä maeqäpnŋe. Iqu iinjä äwiŋqe, ii Goti Hanjuwä Ique yeeqä iwimäkätŋqä diŋqä, nätmatqä tä ikeqanŋä jinanä äweqä-panä, hiqäva äwqänŋqe.

³ Inji, suqä huiwä yanä-inqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitanä-huitanä imäkäkiqetä, suqä kiyä mätkä eeqänänä imäqäqetä, suqä hiŋuä aowä qŋqetänä, he iinjä mimäqä ipu, iinjä kukŋui wänqä qäpu tqä-pqe, qäyä eänä. He Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä ae enuwä iquenä, iinjä imäqänŋe, pmua imäkänänä. ⁴ Ä kukŋuä wombä inŋe matqä ipu, kukŋuä anä miqänqä tqe matqä ipu, itanŋa qokä-apäkä iuqä suqenŋe hänä tamqä matqä ipŋqänänä. Suqä ii he imäqäqe, äŋguänänä hmanji, quvqe. Hiqä kukŋui, Goti Hanjuwä Iqueni, “änŋuiqä” tquanŋpu. ⁵ “He iinjä mimäqä pambiyä” etqe, ii tiinjänŋe. Ämaqä, suqä huiwä yanä-inqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitanä-huitanä imäkäkiqetä, suqä kiyä mätkä eeqänänä imäqäqetä, suqä hiŋuä aowä qŋqetä itqänuwä iqua, anä Goti Hanjuwä Iqutä, Kraisi Iqutä, ämisinyä

äpmeniyä yänji, mäpmeqä ipu, nätmätqä anä mämiqñqä iñqe, näqñqä äñguänänjä mapu. Suqä hiñuä aowä qñqe, ii goti quañgä iu qonjä woktäuqä enqä-panjä asänänji.

⁶ Ämaqä huizi, kukñuä quatä maeqä hiñginqä isua etäpu, suqä iinjä imäkpnqä etätma upñqä iquwi, wimasipu! Ämaqä hñgisanä ipu, iinjä imäkqañguwä iquauni, Goti Iqueqä äwqä tnänjä inqe, äwimenä. ⁷ Iinjä etangi, iquatä näueqä imäknäpu, ikämanqä miqä pambu! ⁸ Hiñuqänänji he hiawiqä imä äpmamiñuwä-qe, tängani, he Naqä Iqutä ämuänñuwi, ii he we-huñqä iqi qe äpmeqä. Itani, he nätmätqä eeqäpnänjä imäkäpiyä iunji, we-huñqä iqi itkimäkmbñqe. ⁹ We-huñqä iqi äpmeñuwä iquauni, we-huñqä iqu, qu ämaqeu qeiqi iwimäkäpu, quvqä maeqä jänänänjä epu, kukñuä naqä-qakuinä tqäpnqä wimäkänä. ¹⁰ Itanga suqä äñguä, Naqä Ique yeeqä iwimäkpnqä iunqä näqñqä mapñqänä, yamwiqä iqañgpu. ¹¹ He ämaqä hiawiqä imä äpmapu, suqä quvqä imäkätqäñuwä iquatä äktuwuñqä mikiqä, hiqäpi yayuäki imbu pmetañgpu. Quwqä suqä iquesani, ymisanjä enqä-pa, häukuä äñguä wiqañguti ämepu, manqä ipnä, oee. Iinjä imäkqe, qäyä etañguti, qanyä äpmapu, quwqä suqä quvqe, ätnänjä iqi maepñqe. ¹² (Suqä quvqä, hiawiqä imä zä äpmapu imäkätqäñuwiñqe, womba meqä etangi, nyi awä matqä imä.) ¹³ We-huñqä iqu, nätmätqä zä äwämitätqä iundanji, ätnänjä iqi maeqañguti, hiñuä-qunqä eä. ¹⁴ Itanga we-huñqä iqu iinjä imäkqañgani, nätmätqä iinjä-pqä iqu, we asänä hunänä. Iinjä etangi, iñqe kukñuä tiinjä ätnä äwi.

“Ämaqä hiaqäqä äwiñä iquki, pämä pmayä. Ae äpäkonñjä iutani, anji vayä.

*Anji vauqañgti, Kraisi Iqu, Iqueqä we-huñqetä, tä enqä-ma äyäkqätänä.”**

¹⁵ Iiññqe heqä qanjä ikipiyä imñji, äñguänä mimbu. Kñui qäyasäqä mindqänqä, äñguinä indqämbu ikiqäpnqe. ¹⁶ Tängani ämaqe, suqä quvqenä imäkqäwätqäñuwä-qae, hea, suqä äñguänänjä imäkqänänjä iqua, he ämaequtäuqänqä, äñguänä mimbu. ¹⁷ Ga he ämaqä kñuä iqä äñguinqä qämä-qämä miqä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunqänä näqñqä meqañgpu.

¹⁸ He wainqä-eqä yänänäqñqä änäpiyi, hiqä kñuä indqänqä äñgui qui emäkätñqä duñqe, manqä iqäpnqe. Suqä iinjä, hiqä quamä pmeqä eeqänänjä äwiñqä iunji, qui emäkänä. Iinjä tñänqe, Dñä Äñguä Iqu, hesä manguä enyätätñqä, hiñuinä qumbñqe. ¹⁹ Dñä Äñguä Iqu manguä e emnätañqetani, he tiinjä imäkqäpnqe. Hiqä-hiuä kukñuä ätnäpiyänñgani, kukñui apqä bukä iutanjitä, apqä huizi iutanjitä, itanga apqä Dñä Äñguä Iqu etapqañgqä iutanjitä, ämepu, hiqä äwqä imñji, Goti Hanjuwä Iquenyqä yeeqä ipu tqäpnqe. ²⁰ Ga nätmätqä eeqänänññqe, Goti Hanjuwä neqä Apiqueni, he neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä yoqetani, “äñguiqä” tquäpnqe. ²¹ Itanga, Kraisi Iquenyqe, “Iqu neqä Naqä-qu etangi, ne Iqueni, yäpä iqi vquanä” kñuä indqänäpu, hiqä-hiuänjä-pqe, yäpä iqinyä inñgnqe.

Qokä-apäkä ämanğawäñuwä iquaunqä

²² Hiqä-hiuä yäpä iqi inñgnqä ätqäqe, ii tiinjä. Apäkä iuenä, neqä Naqä Kraisi Iqueni, yäpä iqi ävätqäñuwä-panji, heqä qokä iquaunjä-pqe asänä e vqäpnqänänji. ²³ Tiinjä etangi ätqä. Kraisi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iuqä Nyuänjä-qu eä, iqua Iqutä huiwi naqä-hñqunä etangi, Iqu, huiwä iqu hññä-pmetätñqänä, anji Vauqumuätqä-qu eä. Ii enqä-panji, qokiqu, apäkiyqä nyuänjä-qu eä. ²⁴ Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäki, eeqänänjä iunji, Kraisi Ique yäpä iqi äpmeñuwä-panji, inji apäkä-pqä iuenä, heqä qokä iquauqä yäpä iqi e pmetñqänänji.

²⁵ Qokä iquenä, Kraisi Iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä iunqä kiinjä äwinyätä, yätamäkqä vätnqänä Iqueqä-kiuä äwiñgqä-panji, hiqä apäkä iuaunqe, kiinjä iinjä enğuatñqänänji. ²⁶ Iqu qunqä iinjä äwinyätä imäkkqe, ii iquauni, quvqä maiqñqä, eqetä, Iqueqä kukñuitä, asñä äwqiyätä, ikikinyänjä iwimäkätä, Iqueqä qokä-apäkänä

* 5:14 Asayä 26:19; 60:1

hiätpnqä pmutetnqä dinqeyi. ²⁷ Iqu iinjä iwimäkätñqä äwinqqe, ii tiinjänqce. Qu Iqueqä hiñuä iqini, nätmatqä qeqä bimbiqä tqä isua enqä-panjä epu, kiyä maeqä epu, huiwi yätäaqä, ä ppkä äki-äkitañi, maeqä epu, ämaqe, “Quvqä iinjä-iinjä iqä-quaiqä” mäutnqä äwinyä. ²⁸ Kraisi Iqu, Iqueqä ämaqänqä aanjä kiinjä e äwinyätñqä-pani, qokiquenä, heqä huiwiñqä kuapanä enyätñqä-pani, heqä apäkiuaunqä-pqe, asänä iinjä enguätñqce. Ämaqä iqueqä apäkinyqä aanjä kiinjä äwinyätä, äñguä iwimäkätñqä iqu, iqueqä-kiuänqä äwinyänqä iquvi. ²⁹⁻³⁰ Ämaqä hñqu, iqueqä huiwiñqä wi äuämäkätä, ymisanä miinjä ma miqä yäniqi? Oee, iqu äñguä äminyätä, ymisanä inqänä. Suqä iinjä, ii tiinjä enqä-pani. Ne naqä-hñqunä äuqätänänä, Iqueqä huiwä hñqunä etanqquetani, Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iqune, äñguänä ämäneyätñqä-panä asänänä iinjä. ³¹ Suqä ii, Goti Iqueqä bukä iu tiinjä ätnänqä-pani.

“Qokä hñqu, iqueqä kandä känatä ävämetä, iqueqä apäkisä guä ämaqänäsinyä, huiwä naqä-hñqunä änyinyä pmeqänqeqä.”†

³² Kukñuä iqu, qakuä aanjä naqänänjä-tänjä etanqi, zä äwiñqä ique. Nyi nqä-näuäñi, “Kukñuä tqe, ii Kraisi Iquenyqätä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iquaunqätä, ätqiya” ätqä. ³³ Inji kiqä quati, tiinjä-pqä inänji. Ämaqä hñqunä-hñqunänjä iquenä, hiqä-hiuänqä enyätñqä-pani, heqä apäkä iuaunqä-pqe, inä hiñguätñqce. Itanqa apäkä hñqunä-hñqunänjä iuenä, hiqä qokiquaunqce, “Iqu nqä naqä-qu etanqi, nyi iqueni yäpä iqi vqämqeqä” knuä indqänqce.

6

Ymeqä iquaunqätä, kunaqä-kunuñuaunqätä

¹ Ymeqä iisuenä, he Naqä Iqutä ämuänñajuwä-qae, hiqä hinaqä-hinuñuau hñgisa mitqueqä, qänaknä vqäpnqce. Suqä tqueni, he imäkqä di, Goti Iqueqä hiñuä iqini, äñguänänji. ² Suqä iquenyqce, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä-suqä iunji, tiinjä ätnä. *“Si tqä tnäutä tniquesäñi, yäpä iqi ävätnä, iyaquiuä kukñui qänaknä vqänqinyä.”** Goti Iqu suqä iqua ätuätäqänqani, Iqu suqä tque-ganä, kukñuä nätmatqä timäuniqä dinqä qäsä guä ämäsäuekqce. ³ Kukñuä gue, tiinjä äyä ämäsanä. *“Si iinjä itnä äñguänä äpmeni, nätmatqä eeqäpnänjä si imäkätñä iunji, äñguänä timäutqätanquti, itanqa qua iunji, hea quäuqä äpmaka utunqinyä.”†*

⁴ Kunuñuenä, hiqä ymeqä isuaunji, quvqä itquepu, äwqä tnänjä miwimäkqä iqäpnqce. He isuaunji, suqä Naqä Iqu äwinyänqä iunqä näqnqä äväpu, “Iinjä imäkäpu, iinjä mimäkqä pambiyä” ämotquepu, äñguänänjä miqäpnqce.

Wäunjuä-wiyqä iquaunqätä, wäunjuä miqä iquaunqätä

⁵ Wäunjuä-wiyqä iquenä, hiqä ämeyqä, qua täutanjä iquaunqce, “Iqu nqä naqä-qu etanqi, nyi iqueni yäpä iqi vqämqänä” knuä indqänäpu, hñgisa miqä, qänaknä vqäpnqce. He wäunjuä, quanqä miqä, äwqä naqä-qakuänä äwipu, Kraisi Ique wäunjuä iqi ävätqänuwä-pa, iinjä äwipu imäkqäpnqce. ⁶ Iquau yeeqä iwimäkpnqä wäunjuä äñgui, iqua hiñuä eqänätanqunqanä, miqä pambu. He Kraisi Iqueqä wäunjuä-wiyqä eänjuwi, Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä imäkäpu, iquau qänaknä vqäpnqce. ⁷ Ii ipiyänqani, “Nyi wäunjuä, ämaqeu wiyqunä manä, Naqä Ique wiyqunqä” knuä indqänäpu, aquvänä ipu imäkqäpnqce. ⁸ Ga he knui, tiinjä-pqe indqänqce. *“Ämaqä, hñquququeqä yäpä iqi äpme, iqueqä wäunjuä-wiyqä iquñä-qe, ä ämaqä qanyä äpme, kiqä-kiuänqänä indqänqä iquñä-qe, iqu äñguänänjä imäkmitätqce, Naqä Iqu kimanji, nätmatqä äñguänänjä äväniqeqä.”*

⁹ Ämiqä iquenä, ämaqä heqä yäpä iqi äpmapu, wäunjuä heyqä iquaunji, zä epnqä kukñuä zä iwimäkqä iqua mätquä ipu, äñguä iwimäkqäpnqce. He knui

† 5:31 Ipäqäqä 2:24 * 6:2 Anqumä Itmakqä 20:12; Kukñuä-suqe 5:16 † 6:3 Kukñuä-suqe 5:16

tiinji indqängpñqe. “Wäunüä-neyqä iquautä, ämiqä-qunesä, ämäneyätñqä Iqu, qäukuä haqä yätu äpme, qokä-apäkä eeqänänjä iunji, yänä-mänä miwäsäuqä, asänä iwäsäuniqeqä.”

Quuvqä heqiyqä iqua, mäkä-iqä iquau enqä-panjqä

¹⁰ Nyaqä kukñuä yäpaki, tiinji. He Naqä Iqutä ämuänmbu, Iqueqä yänänäqñqä aañä naqänänjä iutani, yänänäqñqe, yändi-yändi imäkmbñqe. ¹¹ Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqueqä kukñuä quañgitä, yamwiqä iqetä, emeqañgutqängani, he yänänäqñqä tqäpnuwä diñqe, ämaqä mäkä-iqä iqua imäknänjuwä-panji, Goti Hanjuwä Iqu heqä etapätñqe, imäkñgpñä. ¹² Nyi ii etqe, tiinjqä etqä. Ne mäkä äunätunqne, ämaqä nesä asänänjä iquautä hmanji. Ne mäki, dnä quvqä, yänänäqñqä huitañä-huitañä-tänjä, awä yeqä äpmeñuwä, ä qua tqe hiawiqä imä äpmeñuwä iquatä, äünätqänju. ¹³ Iinjqä nyi tiinjä etqä. Goti Hanjuwä Iqu, nätmätqä mäkänqä imäkñqä etapätñqe, eeqänä äñguänä imäkmbu, näwinyä pmetañgpiyä. Inji mäkä ätimäuqäqe, pämä ätqäupu, mäkä yänänäqñqä ipñqä. Itanğa mäki qäpu päwqañqanqe, yänänäqñqä äpakänä e tqäutpñqe. ¹⁴ Yänänäqñqä iinjä tqäutpñqe, suqä kukñuä naqä-qakuä iqueni, qätä äñguänänjä äwiyäpu, qänaknä iqe, aquvä enqä-pa, heqä quañuä iqi yänänäqñqä ämäsanäpu, itanğa suqä jänänänjä iu imäkqe, nätmätqä ktqä pmuätänqne, quikuä iqi äpmuätänänjuwä-pa, iinjä pmuätänätangpu.† ¹⁵ Itanğa Goti Iqueqä kukñuä, äwqä-qeiqi imbu pmeqänqä imäkqä iqueni, yukä ämuasmänqne ämuasmänjuwä-panji, a yänänäqñqä äqätpu, näwi imäkmbu pmetañgpu.§ ¹⁶ He iinjä imäkmbu, ga tiinjä-pqä iqueni, inä imäkñgpñqe. Suqä quuvqä heqiyqä iqueni, nikñqä enqä-ma ktqä ämaqumuätänäpu, Setänä, Goti Iqutä mäkä-hunqä iqueqä zi tä hänaqä sqe,* heyaqä huiwiunqä äumepqañgutqe, huätä epmäkñqä. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu, he häñä ae emäkäqumuatekqä iinqe, hiqä kñuä indqänqä imñi, nyuänjä ktqä pmuätänqä ii enqä-pa ämimuasmäupu,† Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, Dñä Äñguä Iqu etapätñqe, ii ipäqäyünüä enqä-panä-qae, a yänänäqñqä qätätpñqe. ¹⁸ Suqä iquau imäkñqä ipiyänqani, Dñä Äñguä Iqu emäkqañguti, suqä Goti Hanjuwä Iqueqä yätamäkqenqä tääqä tqä iqueni, mäwquatämäuqä pa ipu, a yänänäqñqä qätätangpu. Tääqä ätäpiyänqani, enyqä engañguti, äwquatämäupu matqä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqänänjä iunqä-pqe, inä äpakänä tqangpu. ¹⁹ He yatñqä iinji, nyinjqä-pqä inä iqäpñqä änyinji. Nyi kukñuä tmqñqe, kukñui kiqä-kiuä nyaqä quväkä tämä dqäuqañguti, inji nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä äñguä we-hunqä-tänji, kiqä quata zä äwinjqä diñqe, zä miqä itmä, awä hämä-hämä tqämqänä. ²⁰ Nyi kukñuä iqueqäqenqä, Jisasi Kraisi Iqu, Kiqä-kiuä ätenjikqä iuta, awä tuätqätangqenqä guä äpmuatenjiyquwi. Inji nyi wäunüä Iqu ändapkqe, mäwquatämäuqä itmä, zä miqä pemä itmä, kukñuä awi yqänä tqämqänä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquangpu.

Goti Iqu quñi, äñguä wimäkätñqenqä tääqä ätukqenqä

²¹ Tikikusi iqu, Kraisi Iquenyqä quuvqe, ne eqiyätunquä-pa eqiyätä, Naqä Iqueqä wäunüi mäwquatämäuqä, nesä anä imäkätunquä iquvi. Ne iquenyqe, kuapänä änenyätqäuä. Iqu nyi täqi äänä äpmamä, eeqänänjä imäkätñqä iinqe, awä etänä. ²² Nyi ique henyqä ändawatqe, quati tiinji. Iqu emetä, ne täqi äänä-äänä äpmeñqenqä awä etätä, heqä qeqä-quuvqä yäpä imñi, yänänäqñqä emäkätñqenqä ändawatqä.

²³ Iyää nqä-quauä, neqä Goti Hanjuwä Apiqutä, itanğa Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutäñi, Iquaqu quuvqä heqiyqä iqueneuä äwqe, hanüä imbu quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, ämaqä huiziunqä enguätñqänä emäkinyä. ²⁴ Iyää, ämaqä, neqä Naqä Jisasi

‡ 6:14 Asayä 59:17 § 6:15 Asayä 52:7 * 6:16 Apqä Bukä 7:13 † 6:17 Asayä 59:17

Kraisi Iquenyqä äpakänä äwinyätŋqä iquaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, qeqä imäŋqeuta hiŋgi vqe, ävquä.

Tuwanuä, Poli iqu Pilipai pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Poli iqu eqä-huänä iu äkitä, qua aanä naqänänä Yulopqä tänä inginyqä kinganä äwätäqänğa, iqu anä-himqä Pilipai, qua naqä Masendoniya iu ätimäutä, kuknuä ängui awä ätuminqe. (Wäunuiŋqä 16:8-15 hinuä qundŋqä.) Qänakndanı, iqu anä-himqä huiŋqä uwqanğa, iqueni guä qe äkiqiyäukuwi. Iqu guä e äpmeqänğanı, kuknui, ämaqä hŋqua, Pilipai pmeqä iquauqä quuvqä heqiyqä, qui iwimäkpnqä itqätanğuwinqä, qätä äwiyäqe, tuwanuä tä, i äqäkqe. İnäqe tuwanuä, iqu Pilipai pmeqä iquauŋqä ävawqatqä tque, a ätäutaqänğanı, ne hinuä tii äqunänju. Hanä-iqä Poli iquesä, qutä, qäyä äwimakqä-qe, Poli iqu äwqä hanä mäwiyqä itä, Jisasi Iquenyqä quuvqä kiinä eqiyätäqetanı, aquvänä itä äpmaminqe.

Hinuiqänänı, Poli iqu nätmätqä huiŋqä äwa itqätanğa, Pilipai pmeqä iqua mbqä hui, ique yätamäkqä wipŋqä ätnämäukuwi. Itanğı tuwanuä tänqe, Poli iqu, quwqä yätamäkqenqä, 'änğuiqä' ätuätä äqäkqe. İnı huizi, iqu guä pmetanğqenqe, qu knuä kuapänä indqänäpu, äwqä hanä mäwiŋqä yätŋqe, iqu iquauqä quuvqä heqiyqe, yänänäqŋqä iwimäkätŋqä äqäkqe.

Itanğa Poli iqu iquauŋı, Goti Iqu nätmätqä naqänänä äwikqenqä ätuätä äqäkqe. Nätmätqä ii, hänä-pmeqä hänı, qu Kraisi Jisasi Iquesa ämakuwä iiyi. Nŋ, qu nätmätqä ii ämakuwı, qu Mosisi Iqueqä kuknuä-suqä iu qänaknä iminuwita ma, Jisasi Iquenyqänä quuvqä eqiyäpiyä iutayi. Itanğa Poli iqueqä äwiŋqe, Pilipai pmeqä iqua, Kraisi Iqueqä suqe mapŋqä iinğeyi. Kraisi Iqu, "Nyi ämaqä naqä-qunjqä" knuä indqänätä, Iqueqä äwiŋqä iunqänä qänaknä miqä iminqe. Oeyä. Iqu Iqueqä-kiuä mändi äkittqänätä, wäunüä Goti Iqu Ique äwikqenä imäkkqe. Ga Poli iqu tiinğ-pqe ätuätä äqäkqe. Qokä-apäkä Kraisi İqutä naqä-qakuänä ämuänäpiyä iqua, qu äwqä hanı, Goti Iquesa ämepu, yeeqä kuapänä iqäpnqäuä.

Ne tuwanuä tä a ätäutaqänğanı, ne näqŋqe, tiinğ hiatunğue. Qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä anä-himqä Pilipai iu äqänätqätanğuwä iquauŋqe, Poli iqu kiinä äyä äwinyminqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli iqundä, itanğa Timoti iqutä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunui anä imäkätqänğueä iquve, ye tuwanuä tä, he Kraisi Jisasi İqutä ämuänmbiyitanı, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkänä epu, anä-himqä naqä Pilipai iu äpmeŋuwä iquenŋqä ävawqatque. Tuwanui, ye heŋqänä maqiyqä ique, ämaqä he ämeyätqänğuwä iquauŋqätä, itanğa ämaqä hiyaqä awä iqi wäunüä huitanğ-huitanğ imäkätqänğuwä iquauŋqätä, ävawqatque. ² Goti Hanjuwä Apıqutä, itanğa neqä Naqä Jisasi Kraisi İqutä, qeqä imänqeta ängüä etapäsinyä, heqä äwqe hanuä imbu pmetpnqä emäkcinyä.

Poli iqu, Pilipai pmeqä iquauŋqe, 'änğuiqä' ätukqenqä

³ Nyi henyqä knuä indqänätmänğanı, Goti Hanjuwä Iqueni, "änğuiqä" ätuätŋqe. ⁴ Nyi Iqueni henyqä itmä, yatŋqä ävätmä iunı, qanyä mäwqä, yeeqä aanä kuapänä itmä ävätŋqe. ⁵ Nyi iinı, hinğı miqä itqänä. Hiunji kinganänä iuta ti iqa tanğanqe, he enyqä miqä, Goti Iqueä kuknuä ängüä we-hunqä-tänı, nyi awä tumqenqä yätamäkqä

änyiyätqäñuwä iutayi.* ⁶ He suqä iinjä imäkätqätanquwitanj, Goti Hanjuwä Iqu, heyaqä quuvqä yäpä imä wäunüä ae emäkätqätanqqä iunqce, nyi näqñqä tiinjä ämeqä. “Iqu wäunüä ii imäkqce, mäwquatämäuqä, yqänä imäkqca äwätñqce, qäpñi Kraisi Jisasi Iqu, anqumä äquvepätqänqca, hiäniqeqä.” ⁷ Nyi ñqä äwqä tämdañi, henyqä aanä kuapänä änyinätñqetanj, henyqä kñuä iinjä indqänätmä, Goti Hanjuwä Iqueni, ‘änguiqä’ ätquäqce, ii jänänänji. Quati tiinjä dutayi. Nyi wäunüä ängüänänä Goti Iqu ändapqce, imäkqämqenqä yätamakqä änyiyätqäñuwä iutayi. Yätamakqce, nyi täqi guä pmetanqatä, itanqca kukñuä ängüä we-hunqä-tänjä iunqä himä-wiunqä iquau, mändi äkittqiyätmä, “Ii kukñuä naqä-qakuiqä” motqueqanqatä, änyiyätqäñuwä iutayi. ⁸ Kraisi Jisasi Iqu, henyqä aanä kuapänä äwinyätñqä-pañi, nyi-pqce inä änyinätä, itanqca he hiñuä maeqänmqä diñqce, aanä kuapänä änyinätqäuä. Nyi ñqä änyinqä dunqä ii etqäqenqce, Goti Iqu näqñqä eä, “Ii naqä-qakuiqä.”

⁹ Nyi, Goti Hanjuwä Iqu henj, tii emäkätñqä yatñqä ävätñqce. Hiqä suqä ämaqeunqätä, Goti Iquenqätä äwiñqä iqu, naqänänä imänqca wätñqätä, he näqñqä ängüänä mapñqätä, itanqca he suqä änguiñqätä, quvqenqätä iwäsäuqäpñqce. ¹⁰ Inj he suqä änguiñqä enqanqci, a ätäupu, nätmätqä eeqänänä imäkäpiyä iunji, änguinä imäkqäpñqce. Tiinjänqäuä. Hea Kraisi Iqu anqci äquvepätqänqanqce, he suqä quvqä hui maeqä, ämaqä aanä ängüänänqunenä pmetanqpiyä. ¹¹ He Jisasi Kraisi Iqueä yätamakqetanj, suqä jänänänjinä imäkqunenä hiätanqpiyä. Nyi Goti Ique yatñqä iinj, tiinjñqä ävqä. Ämaqe, he iinjä äyä pmetanqä eqämbiyi, Goti Iquenyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqce haqeqä muämäuqäpñqänänäyä.

Poli iqu guä pmetanqä-qe, kukñuä ängüä we-hunqä-tänjä iqu, naqänänä äwqenqä

¹² Ñqä nyämaqäuä, he näqñqä yasämä mapñqänä, nyi awä etmqce. Nyi guä pmetanqä-qe, kukñuä ängüä we-hunqä-tänjä iqu, qua iqi mäpäwiqä, yesäwä vqeta yänänäqñqä ätqäuä, im-imä naqänänä tiinjä qe äwqi. ¹³ Nyi hanä-iqä ii ämakqenqce, ämaqä mäkä-iqä, qu ämiqä naqä iqueqä anä ämiminjuwä iquatä, itanqca ämaqä huizi iquatänj, nyi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyäqanqçeta guä enqanqçenqce, qu näqñqä ekuwi. ¹⁴ Itanqca nyi guä pmetanqçetanj, ämaqä, Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä kuapänänä hñqua, Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, ämaqä huizi dunqä zä miqä pemä ipu, Goti Iqueqä kukñui awä ätätqänjuwi.

¹⁵ Naqä-qakui, ämaqä iutanä hñqua, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänjuwi, tiinjä dutayi. Ämaqe iquau wivändpñqä winyätanqä-qe, qu nyivändqanqä äqumbiyitanj, nyinqä kñuä quvqä ämepu, wiunqä ipu, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänä. Huiziqua, iinjä hmanji. Iqua kñuä iqä ängüä ämepu, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänä. ¹⁶ Goti Iqu wäunui, nyi kukñuä ängüä we-hunqä-tänjä iqueqä mäkä-hunqä iquau mändi kittqämqä atäunüä ätenjikqenqä näqñqä ämepu, nyinyqä aanä kuapänä äwinyätä, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänä. ¹⁷ Ämaqä nyinqä wiunqä itqänjuwä iqua, qämä-qämä ipu, nyi ämanqutäpñqenqä Kraisi Iquenyqä kukñui awä ätätqänä. Ii itqänjuwi, nyi hanä-iqä ämetmä guä ae qäyä pmetanqä, quvqä iinjä imäkäpiyi iutanj, hanä-iqä naqänänä ändapqca upunqä itqänä. ¹⁸ Ämaqä iinj, quwqä kñuä iqä imñi, hñqua kñuä ängui metanqä, ä hñqua iinj mämeqä eänjuwi, nyi kukñuä matqä imä. Qu eeqäpnä Kraisi Iquenyqä awä ätätqänjuwinqce, nyi ñqä äwqä tämdañi aquvänänä itqänä.

Poli iqu, äpäkonqenqätä, hänä-pmenqätä, kñuä indqänqçenqä

* 1:5 Pilipai 4:10-19

19 Auä nyi aquvänä äpakänäni, tiinjäqä iqa uwqämä. He nyi yätamakqä nyipnqenqä, tääqä tätqätanguwä iutatä, itanga Jisasi Kraisi Iqueqä Dnä Änguä Iqu-pqä, yätamakqä inä nyiyätqätangqä iutatäni, Goti Iqu yätamakqä änyiyätä, hanä-iqä eeqäpnänä ämetnqe, huätä manmäuniqenqä, näqñqä enänä. 20 Iinjäqä, nyi nqä qeqä-quuvqä tämñi, kñuä iqä aanjä yänänäqñqä, tiinjä indqänätqänä. Nyi nqä wäunui qui mimäkqä imqä diñqe, suqä quvqä imäkätmä, womba mämaenqä pa imä. Nyi kukñuä awä huizi zä miqä yänänäqñqä ätqäümä ätqa äquvepätñqä-pani, guä äpmamä-pqänqani, awä yqänä ätmitmqä-qae, Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä yqänä mamäuqämniqe. Inji nyi hanjä yqänä äpmamitmqä, ä ae äpakonmqänqä, nyi Kraisi Iqueä yoqe, haqeqä yqänä matnämäuqämniqe. 21 Nyi kñui, tiinjä ämetqänä. Nyi mapäkonqä hanjä äpakä äpmeñqe, nyi Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuqämä. Itanga nyi äpakonmqänqani, qua täu quvqä tä äpmeñqä-pa mäpmeqä, aanjä äñguänänä pmetmniqeqä. 22 Inji nyi qua iunji, hanjä yqänä äpmamitmqä sätäti, nyi Kraisi Iqueqä wäunui, häukuä-tänänqä imäkqämqä. Inji nyi maqñqe, äsquenyqä nyinyänquti? 23-24 Nyi nätmätqä tquaquini, änä miwäsäuqä imä. Nyi quami tänqä tä äpmeñqä täunji ävämetmä, Kraisi Iqutä qäukuä yänji anä pmeñqä iqäqe, qua täu äpmeñqä iunji ämäwqätäüä. Nyi iinjänqä nyinqanqñqä-qe, hanjä äpakä äpmamä, he yätamakqä heyqe, ii änguä eä. 25 Iinjäqä, nyi kñuä ae ämetmä, näqñqä tiinjä enä. Nyi maqänä mapäkonqä, hanjä yqänä pmamqänä. Nyi hesä äpakä äpmetmitani, he Goti Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, yeeqä ipu pmetpñqä, yätamakqä heyqämä. 26 Tiinjä-pqä inä eä. Kraisi Jisasi Iqu nyinji, henyqä anqumä indmeqanqutqänqani, he nyinyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqe, huizi ämamäutqänqä-wä-pa mämamäuqä, aanjä haqä yätu mamäupnuwi.

Goti Iqu ne hinuinäni, Kraisi Iqueqä yoqä ämetanitanji, hanä-iqä metunquä-pqe naqänänä

27-28 Hanä-iqä äki-äkitanji emeqanqñqä, maqänä ävaqusqäyämepu, Kraisi Iqueqä kukñui mäwquatämäuqä, qänaknä ipu pmetpñqe. He iinjä imäkäpu pmetanqumä iqini, nyi hinuä maeqänmqä, ä kinä nämäda qanyä kukñuinä qätä wimqä etanqutqe, nyi henyqä näqñqä tiinjä emä. He, hiqä qeqä-quuvqä naqä-hñqunä imbu, ämaqä quvqänä etqueqanqunqä zä miqä, huiwi naqä-hñqunä imbu, kukñuä äñguä we-hunqä-tänä iquenyqänä quuvqä heqiyqäpnqänä yänä äqänätqänäüä. He iinjä imäkqanqunqä, ämaqä quvqänä emäkqä iqua, näqñqä tiinjä hipnä. Quwqä-quwänqä, quvqä iinjä emäkquwä-qae, yuuwä tämbñqäüä. Inäqe, heñi, Goti Hanjuwä Iqu yätamakqä eyätä, hanjä emäkqumuatänqiyä. 29 Nyi ii etqäqe, tiinjäqä etqä. “Goti Iqu heñi äñguä emäkätä, hinuinäni, he Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäpnqänä maeqänqä yänä, oee, Iqu he Iqueqä yoqä ämepiyitanji, hanä-iqä mapñqä-pqe, hinuinä inä eqänänä.” 30 Iinjäqä, ämaqe he quvqä etquetqätanqä hanä-iqä ii ämetqänqä, ii nyi hesä Pilipai iu anä äpmenänqä meqanqä äñqänqumä-ma, ämetqänä. Guä äpmam-pqä täunji, nyi hanä-iqe inä meqanqä, he qätä äyä äwiyänä.

2

Hiqä ämaqä huizi dunqe, “Qu ämanqutäüänäüä” kñuä metanqpu

1 He Kraisi Iqutä ämuänmbiyä iutanji, yänänäqñqä imäkñätqänqä-wäta? Iqu henyqä winyätanqä iutanji, hiqä äwqe, hanjuä enyätñqäta? Hiqä quämä pmeqä iunji, Dnä Änguä Iqutä anä äpmetqänqä-wäta? He hiqä-hiuänqä, huäqä äumäkñäpu quvqä mitqatñqä itqänqä-wäta? 2 He yatñqä iinjä iquauñi “Nñqä” tqanqppqe, nyi yeeqänänä nyimäkpnqä diñqe, tiinjä iqanqpu. Heqä kñuä indqänqä imñi, kñui naqä-hñqunä meqä epu, suqä ämaqenqä äwinqä iqueni, yänä-mänä mämeqä asänä ämapu,

itanga hiqä qeqä-quuvqä imñi, naqä-hñqunä metanḡpu. ³ He hñqunä-hñqunä naqä imänäpu, hiqä ämaqä huizi dunji mändi äkittqiyäpu, heqä yoqe haqä mämaenqä pambu. He hñqunä-hñqunä mändi äkittqiyenäpu, hiqä ämaqä huizi dunqe, “Qu ämanqutäunäüä” kñuä iinjä metanḡpu. ⁴ He kñui, quamä pmeqä äñguä hiqä diñqänä, mindqänqä pambu. He hñqunä-hñqunä, ämaqä huizi iuqä-pqenqä inä indqänḡanḡpu.

Suqä Kraisi Iqu ämänätquakqenqä

⁵ Hiqä kñuä indqänqe, hui-hui mindqänqä, Jisasi Kraisi Iqu indqänminqä-pa indqänḡanḡpu. ⁶⁻⁷ Iqu Goti Naqä-qakuä-qu eäqä-qe, Iqu Goti Iqutä asänä pmeqänqe, kñuä iinjä yänänäqñqä mämeqä itä, yoqä naqetä yänänäqñqetä ävquatämäutä, wäunüä-wiyqä hinḡinḡä etä, ämaqä qua täunä iqune enqä-panä ekqe. ⁸ Iqu ämaqä-qu eätä, Iqueqä-kñuä mändi äkittqänätä, Goti Iqueqä kukñuä eeqäpnäñi, qänaknä iqa äpqänjaqänäqe, äpäkonätñqä iunä ätimäuge, zä-huätatä äunätä äyä äpäkonḡqe. ⁹ Iqu iinjä imäkminḡetani, Goti Iqu Iqueni, ämaqä huiziuqä haqä yänji äpmuatetä, ga Iqueqä yoqä Jisasi, yoqä huizi-huiziñi ämäwqätäuqänḡa äqonä pmetätñqä äpmuatekqe. ¹⁰ Iqu Iqueni tiñinḡä äpmuatekqe. Qu qäukuä yänji äpmeñuwä iquatä, qua täunä iquatä, qua yäpä mäñḡisanä iquatäñi, qu eeqäpnä Iqueqä yoqe hageqä ämatnämäupu, qonä woktäuqäpnqänänäyä. ¹¹ Qu Ique qonä äwoktäupu, tiñä tqäpnqe. “Jisasi Kraisi Iqu, eeqänänquneqä Naqä-queqä.” Qu iinjä imäkäpu, Goti Iqueqä yoqe, haqä mamäuqäpnqänänäyä.

He ämaqä qua täutanä iuqä awä iqñi, we-hunqä-tänḡä pmetpnqä

¹² He nyi kuapänä änyinätñqäuä, Kraisi Iqu suqä iinjä ämänätquakqetani, nyi manä tiñä etqä. Nyi hesä anä pmetanḡani, he kukñuä eeqäpnä qänaknä imiñuwä-pa, nyi hma etanḡqä-pqänḡanä-qe, quannä päkñqänqä zä ipu, Goti Ique yäpä iqñi vqanḡpi, Iqu heñi anḡumä änyä-hänä emäkqanḡuti, häukuä wiqä-tänḡä hipñqänä yänä qänḡanḡpu. ¹³ Goti Iqu heyaqä yäpä imä äpme, he Ique yeeqä iwimäkpnqe, suqä Iqu äwinyänqeu imäkqäpnqä, evauqumuatätqäuä.

¹⁴ Inji nätmätqä eeqänänḡä imäkäpiyä iunji, hmbinyqä manä ätnäpu kukñuä mäkä maqäyäuñqä, qeiqinyä äpmapu imäkqanḡpu. ¹⁵⁻¹⁶ He iinjä äpmeñuwi, ii he Goti Iqueqä ymeqä jänänqnenä epu, suqä quvqä hui maeqä, anḡuanänḡä hiätpnä. Itanga he kukñuä hänä hea ique-ique pmeqä-tänḡä iqueni, mävquatämäuqä a yänänäqñqä äqätänjuwi, ii he ämaqä qua täunji, suqä anḡui ävquatämäupu, quvqä du-mända äwätqänuwä iuqä awä iqñi, he we-hunqä-tänḡä pmetpnä. Inji hiunji Kraisi Iqu qua täunqä anḡumä äquvepätqänḡani, nyi heyaqä suqä iñinḡqe, yeeqä aanä kiñä itmä, näqñqä tiñä emniqe. “Nyi qutä äpmamä wäunüä dnä huqä iqa äpätñqe, hinḡi yeemqä itñqä manä.” ¹⁷ He quuvqä eqäpiyita hanä-iqä ämetqänjuwi, ii he Goti Iquenyqä hiqäva enqä-ma äqänätqänḡä. Inji, qu nyi pizqä bäsqanḡuwitani, nyaqä häñqe, wainqä tñänqä* eä, hiqäva he äqänätqänjuwä itä qäsänji, hiqäva qänänqñuti? Iñä sätäti, nyi yeeqä itmä, hesä yeeqä anä yanique. ¹⁸ He nyi iqanḡqä-ma, iinjä ipqe, nyitä yeeqä anä yanique.

Timoti iquenyqätä, Epaplotitisi iquenyqätä

¹⁹ Nyi Naqä Jisasi Iqu hinuinä nqänḡanḡutqe, tiñä imäkmqä änyinḡi. He änä-änä ipu äpmeñuwinqe, Timoti iqu kukñuä äma äpätä, awä ändätä, yeeqä inä inyimäkäninḡä diñqe, nyi iqueni henyqä maqänä dowatmqä itqänä. ²⁰ Ämaqä nyitä anä äpmeñuee, henyqä qeqä bimbiqä tquanḡi yätamäkqä heyänique, hñqu-hñqu ma, Timoti iqunänji. ²¹ Ämaqä nyitä anä äpmeñuqä tqua, Jisasi Kraisi Iqueqä wäunjuñqä tuwä äwiyäpu, quwqä-quwä minḡä iunqänä äwinḡä iquayä. ²² Itanḡi

* 2:17 A Täuqä 15:7

Timoti iquenyqe, “Iqu ämaqä suqä änguänänä imäkqä-que-qe,” he näqñqä ae äyä enä. Ymeqä-qu kanmä yätamakqä ävätä anä imäkätqänjyā-panji, iqu nyi yätamakqä änyiyätä, kukñuä änguä we-huñqä-tänji awä inä ätätñqe. ²³ Iiññqe, nyi tiinjä imäkmqä änyingji. “Nyi äänä nyimenqutiya” tmä, hiñuä ganä äqunmitani, iqueni qänakñi, henyqä maqänä dowatmä. ²⁴ Nyi ñqä Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyätñqä-qae, Iqu hiñuinä ñqäñgaguti, hea kuapänä maiqänqa, nyi-pqe emamä.

²⁵ Nyi iinjä imäkqänqä änyingqä-que, täñganji, Epaplotitusi iqu henyqä dowatmqä kñuä ämeqä. Iqu heqä heyämaqä, nyi yätamakqä nyiyätñqä ändowatkuwä iquvi. Iqu ñqä nyämaqä eä, Kraisi Iqueqä kukñuinqä mäkä ita, wäñuä anä itqänueä iquvi. ²⁶ Iqu, “Nyi qunji hiñuä äkñga qunmniqätiya” tä itä, ä he iquenyqe, “Iqu täñä-yaqä äwinä” tqanqä qätä äwikuwinqätäñi, qundqändqä kuapänä iqanqgenqä angumä dowatmqä änyingji. ²⁷ Naqä-qakui, iqu yaqä äwitä, ae äpäkonmätä iqanqgä-que, Goti Hanjuwä Iqu, iquenyqä huäqä äumäkätä, yätamakqä vqanji, anji mätänä enqä-ma iuäqämaqä. Auä, Goti Iqu iquenyqä huäqä e äumäkkqe, nyinqä-pqe inä itä, “Iqu iquenyqä-pqe huäqä-huñqä naqänänä mequänqiyä” kñuä indqänätä, yätamakqä iinj, nyi-pqe inä änyikqe. ²⁸ Iiññqe, nyi iqueni henyqä dowatmqä kiinjä änyingji. Inji he ique hiñuä angumä äqunätmepu, yeeqä iqanqpi, nyi henyqä qundqändqä miqä imä. ²⁹⁻³⁰ He nyitä täqi anä äpmenjqae, yätamakqä nyipnä miqäqä, injäqe iqu hiqä anji ämetä, Kraisi Iqueqä wäñui imäkätäqetani, yaqä ämetä, ae äpäkonmätä ikqe. Iiññqe, he iqueni, Naqä Iqueqä yoqeta, yeeqä aanä naqänänä vätnapu. Itanqa ämaqä iqu enqä-panjä iquauñi, yoqä naqä inä wipu.

3

Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquanä, jänänänjuaiqä

¹ Itanqa nyämaqäuä, nyi kukñuä huizi tiinjä etqä. “He Naqä Iquenyqä yeeqä iqanqpiya!” Nyi henyñqä pipa anqñ-anqñ äqiyäqäsñqñqe, enyqä miqä iqäqe. Ii, niñqä enqä-ma, ktqä equmuätäunqñqe.

² Ämaqä huiwä häuä äktäupu, qui imäkqänqä itqänuwä iquauñi, wimasipu! Ämaqä iqua, hiveqä suqä, aanä ququvqenänä imäkätqänjuwä iquayi. ³ Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä naqä-qakui, häuä ktäunqä iqua ma, ne tiinjä imäkqä iquneyi. Ne huiwinqätä, wäñuä eeqäpnänä imäkätunquä iunqätä, yätamakqä neyññqä quuvqä maeqiyqä inu. Goti Iqueqä Dñä Änguä Iqu inemäkqanji, Goti Iqueä yoqenqä aquvä äqänätanä, Kraisi Jisasi Iqueä yoqe, haqä ämamäutunquä iquneyi.

⁴ Nätmätqä huiwinqätä, wäñuä änguinqätäñi, nyi eeqäpnänä-tänjunji. Inji ämaqä nätmätqä iinjä iquaquinyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquauñi, nyi ämäwqätäunä. ⁵ Ii tiinj. Ñqä nipai änmikqänqanji, hiunji 8 ae äpäwqanqa, qu nyaqä huiwi häuä äñgtäukuwi. Nyi ämaqä Israitqä iutanä, Benjämenä iquesanjä ekuwiuqä hueqä-himqä iutanä iqunji. Ñqä nipeu, apique, nyitäñi, nämbqune Israitqä iquauqä kukñuitä, suqetä, a äqätänju. Nyi kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqeu qänakñäñi, Parisitanä iqua* iqä-ma iinjä itñqä iqunji. ⁶ Nyi Goti Hanjuwä Ique aquvänä iwimäkmqä indqänätmä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanquwä iquauñi, qui imäkminqñqe. Inji ämaqe, qu kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqä iuta änyiwäsäuquwi, qu nyi kukñuä-suqä iunji, hñque mävasquä-qunä mänqumuapnä. Ämaqä iqua, nyi enqä-panjä-qua ma, nyi ämäwqätäunä.

⁷ Nyi kiñganänji, “Suqä huiwinqänänji iqua yätamakqä nyipñqäuä” indqänminqä-que, täñganji nyi qänakñäñi Kraisi Ique ävätmä, nätmätqä iinj, qua täutanä hiññinqä etanji äqunätqänä. ⁸ Iinjänä ma, Kraisi Jisasi ñqä Naqä Iquenyqä näqñqe, ii

* 3:5 Parisi iquauñqe, ämaqe tii ätminjuwi. “Qu kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqeu, qänakñä änguänänä iqä-qaqä.”

nätmatqä aanjä naqä-qakuä etanji äqunätmä, nätmatqä eeqäpnänjä qua täutanji, quvqänänjä etanji äqunätqänjä. Nyi Ique qänaki wivändmqä dinqe, nätmatqä eeqänänji tuwä äwiyqe. Nyi iinjä imäkqe, Iqueqä-qunä eämä, Ique guä enqä-ma kiuänqänätätmqä imäkqe. ⁹ Nyi ämaqä jänänänji, wäunuä itmä, suqä Mosisi iqu äqäkqä iu qänaknä itmä, iuta maeqä imä. Nyi ämaqä iinjä-qunni, nqä Kraisi Iquenqä quuvqä heqiyqä iuta emä. Inji Goti Hanjuwä Iqu, ne Iquenyqä quuvqä e heqiyätanqquä iutanji, nenyqe, “ämaqä jänänänjuaiqä” ätänä. ¹⁰ Nyi Kraisi Iquenyqä näqñqe, tiinjä himqe. Iqu äpakonätä, Iqueqä yänänäqñqeta anji ävaukqe, Iqu yänänäqñqä iitä, yänänäqñqä inyimäkätñqätä, ga Iqu täñä-hunqä ämakqe, qäquye anä menqätä, itanğa Iqu äpakonqgä-pa päkonmniñqätä, iinjqe näqñqä mamqe. ¹¹ Inji, nyi-pqe äpakonätmä anji inä vamniqñqänä.

“Nyi hiqñqä du timäumqä dinqe, yänjä äqänğa äwätqänjä”

¹² “Nyi iinjä ae imäkätmä, Goti Iqueqä hiqñqä iunji, ae ätimäukqä-qunä,” matqä iqä, oee. Nyi iu qäyu timäumqñqe, Kraisi Jisasi Iqu indmetä, a yänänäqñqä äñgiqätätqäuä. Iutanji, nyi iinjä timäumqe, yänjä äqänğa äwätqänjä. ¹³ Nqä nyämaqäuä, nyi iunji matimäuqä iqäqä etanqçenqä näqñqä emä-qe, tiinjänä iqämä. Nyi nätmatqä hiñuiqändqänqe, knui anqumä mämewqä itmä, hiñuiqänjä näñji äwiñqä iunqä, yänjä äqänğa umqe. ¹⁴ Ämaqe qanä tnänjä äwätqänjuwä-ma, nyi hiqñqä du ätimäutmä, nätmatqä Goti Iquesa mamqä dinqe, yänjä äqänğa äwätqänjä. Goti Hanjuwä Iqu, nyi häñä-pmeqä qäukuä yänji mamqä dinqe, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunuä iuta, tääqä ändätmakqe.

¹⁵ Ne neqä qeqä-quuvqä imñi, naqä ae imänätunquä iqune, ne eeqäpnä nätmatqä iunqe, knuä indqänqe asänä meqänqe. Hesänjä hñqua, iinjqe qämä-qämä iquwi, Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qäyunänji tiinjä’ ätuätä, ämotquenä. ¹⁶ Itanji täñganji, ne hñqunä-hñqunä näqñqä ämetanä, naqä äsqisa ti imänqququä etanqutqe, näqñqä ii mäwquatämäuqä, qänaknä iqä uwquatuñque.

¹⁷ Nyämaqäuä, nätmatqä nyi imäkätñqä iunji, asänä imäkqanqpu. Itanğa ämaqä, suqä ne imäkätunquä-ma asänä imäkätqänjuwä iquaunji, hiñuä äqunäpu, iquautanji näqñqä ämepu, he-pqä inä imäkqanqpu. ¹⁸ Hiñuiqänä etmiñqä-ma, täñganji, huäqä nunqanji knuä äqiyätmä iinä etätqänjä. Ämaqä kuapänänji, Kraisi Iqueqä zä-huätati hunqenqä mäwiñqä itä, mäñdi äkittqiyäpu äpmeñä. ¹⁹ Ämaqä iinjä, qu quwqä huiwiqeqä äwiñqä dunä imäkäpu, knui nätmatqä qua täutanjä iunqä indqänäpu, suqä quvqä imäkpnqänqanji, womba miqä, yoqä haqä ämatnämäunäpiyitanji, tä du qui imäkmbñqä upnuwi. ²⁰ “Nyi imäkätñqä iunji, asänä imäkqanqpiyä” etqäqe, ne qutänji, asänänjä ma, neqä quae, qäukuä haqä yätu etanqiyi. Inji Naqä Jisasi Kraisi, ne häñä inemäkäqumuatqä qäukuä yänjisa quvepäniqä Iquenyqe, hiñuä äqänänä äpmeñu. ²¹ Iqu neqä huiwä quvqä tä änyänqque, anakunmäkätä, Iqueqä huiwä äñguänänjä, qua buta ävautä, ämakqä enqä-pañä iinjä inemäkäniqe. Iqu nätmatqä eeqäpnänji, Iqueqä ämiqä yäpä iqi hiäniqä dinqä yänänäqñqä-tänjä eä, itanğa yänänäqñqä asä iutanji, iinjä inemäkäniqe.

4

Suqä äñguä iquanä imäkqanqpu

¹ Iinjñqe, nqä nyämaqä, nyi henyqä aanjä kuapänä änyinätä, hiñuä maeqänmqä änyinätñqäuä, nyi kukñuä tiinjä etqä. “He Naqä Iquenji mäwquatämäuqä, Iqutä ämuänmbu, yänänäqñqä tqäutangpiyä.” Nyi aquvänä inyimäkqetä, wäunuä dnjä huqä itñqe äñguä meqetänji, ii heyi.

² Yuliyaktä, Sindikektänji, nyi manä tiinjä äqesqä. “Qe qävangui, Naqä Iqueqä iuanqgui eänjiyi, äkasuwä matñqä, quami qeiqinyä pmanyqä.” ³ Wäunuä nyitä anä

imäkätqänueä iquki, si apäkä iuaquini, quami iinjä pmaynqä yätamäkqä wisnqä änyingi. Nyi kuknuä änguä we-hunqä-täni, awä tätqätanganj, iuaqutä, Kelemenä iqutä, itanga nqä ämaqä nyitä wäunuä anä iqä iquatä yätamäkqä änyiminuwi. Bukä, ämaqä yoqä hänä hea ique-ique pmeqä meqänqä äqänä äwinqä yänini, quvaqä-pqe inä äqänä äwi.

⁴ He Naqä Iqueqä eänuwi, hea ique-ique yeeqänä iqangpu! Nyi angumä etqä, “Yeeqänä iqangpiyä!” ⁵ Ämaqä eeqänänä iuqä hinuä iqini, ämaqä hanuenä epu, iunqä qeiqi iwitqueqä-quenä hiätangpu. Naqä angü quvepätngä Iqu qäqiqiyi. ⁶ He nätmatqä hmbinyqä äwäwa miqä pambu. Nätmatqä äki-äkitanj he emetqätangqä iunqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä täaqä ätuäpu, ‘änguiqä’ ätuäpu, hiqä enqenqä awä ätuäpu, yatnqä vqäpnqe. ⁷ Iinjä imäkquwi, Goti Hanjuwä Iqu, heqä äwqe hanuä imbnqä emäkänä. Äwqä hanuä Goti Iqu ävätngqe, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuänätanguwinqe, hiqä qeqä-quuvqetä, hiqä knuä indqänqetä, änguä nyätpnqä emäkänä. Ne ämaqä-qune, äwqä hanuä iquenqe, näqnqä änguanänj, anä mämeqä yanä. Ii aanjä änguanänjia.

⁸ Nqä nyämaqäüä, kuknuä yäpaki, tiinjä etqä. Hiqä knuä indqänqä imni, knui suqä änguanänj Goti Iqu äwinyänqä iquaujqä indqänqpnqe. Suqä iinjä iqua, naqä-qakui, jänänänj, ikikinyänj, itanga yoqä naqä-tänä eäpu, suqä huiziquaunj ämawqätäunqä, iquayi. ⁹ Wäunuä nyi imäkätqätangä he hinuä ängänäpu, kuknuä nyi awä etätqätangä qätä änyiyäpu, näqnqä nyita ae ämetqänuwi, he-pqe yamwiqä inä imäkqäpnqe. He iinjä imäkätqänuwi, Goti äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, hesä anä pmetänä.

“Nyi eeqä-tänä, ä maeqä-tänä äpmejqä, iinjä qundqändqä miqunji”

¹⁰ Tänganji he nyinqä knuä heyqangi, yätamäkqä angumä nyiyqanguwinqe, nyi Naqä Iqueni yeeqä aanjä naqänänj ävqä. Awä iqäni, he nyi yätamäkqä ae änyipqä etangqä-qe, hänaqä hma etangqä iuta häpäqutäqutä ikuwi. ¹¹ Nyi nätmatqänqä ii etqe, aanqunä eämä maetqä iqä. Ii tiinj. Nyi eäqä-tänä, ä maeqä-tänä äpmejqe, iinjä qundqändqä miqunji. ¹² Äwa iqängatä, kuapänä-tängangatä, nyi änguä pmamqä dijqe, näqnqä enä. Nyi äwqä mbäsätangi äpmejqä ä, dä äpmejqä, nyi ‘squäüä-qe’ matqä imä, äwqä-qeiqinyä änymä pmetmä. Nyi kuapä-tänä äpmejqä ä, äwa itmä äpmejqä, nyi asä iinjä pmetmä. ¹³ Nyi yänänäqnqä inyimäkätngä Iqueqä yänänäqnqetani, nätmatqä eeqänänj imäkmä. ¹⁴ “Nyi äwäwa miqä iqänä” qäyä etqangqä-qe, hanä-iqä nyimeqangqe, ne anä metunquä iunqe, he yätamäkqä ätnämäuquwi, ii änguanänj.

Poli iqu, iquauqä yätamäkqä vqenqä, “änguiqä” ätukqenqä

¹⁵ Ämaqä Pilipai pmeqä iquenä, he näqnqä tiinj ae äyä enä. Nyi wäunuä kuknuä änguä we-hunqä-täni, heyaqä awä iqi änyä qe ipäqiyätmä, qua naqä Masendonija iu ävämetmänganji, ämaqä quuvqä heqiyqä huizi, suqä ävqä iqueni, qu mimäkqä iqangä, ne yätamäkqä inguatunquä dijqe, henyä änyikuwi. ¹⁶ Nyi anjä-himqä Tesälonaika iu yqänä äpmamä, nätmatqänqä äwa iqämanätqätanganji, he yätamäkqä hnganä-hnganä änyiminuwi. ¹⁷ Nyi ii etqe, he nyi nätmatqä hui angumä dappnqä matqä iqä. “Heqä suqä ävqä iqueni, mäwquatämäuqä äpakänä imäkätqänuwi, Goti Hanjuwä Iqu, änguä emäkquänqiyä” etqä. ¹⁸ Nyi qäyunä ae ämetmä, nätmatqä kuapä-tänä eäqä. He äväwqatquwi, nyi Eplotitusi iquesa ae ämeqäqe. Inj tänganji nyi nätmatqä aanjä kuapänänj-tänunji. Hiqä yanä iqe, Goti Iquenyqä hiqäva sisnyänä-weqä änguä äqiyätqänuwä-panä iinj. Hiqäva iunqe, Iqu kuapänä äwinyätä, henyqä aquvänä iqi. ¹⁹ Nqä Goti Iqu, nätmatqä änguanänj kuapänänj ämejqe, eeqäpnänj he äwa itqänuwä iunji, Kraisi Jisasi Iquesanji, äwa miqänqä qäyunänä etapänä. ²⁰ Goti Hanjuwä Iqu, neqä Goti Iqu eä,

Apiqu enqe, Iqueqä yoqe hea ique-iqueni, haqeqä witätñqänänji. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

“Henyqä hui mimäuqä iqunä” ätkuwiñqä

²¹ He Kraisi Jisasi Iqueqä qokä-apäkä eeqänänä iquaunji, “Henyqä hui mimäuqä iqunä” tquäpnqe. Ämaqä quuvqä heqiyqä nyitä anä äpmeñquä iqua-pqe, “Henyqä hui mimäuqä iqunä” etqä. ²² Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä täqi äpmeñuwä iqua, Romätanä ämiqä naqä Sisa iqueqä wäunüä-wiyqä iquautanä hñquatä, huiziquatäni, “Henyqä hui mimäuqä iqunä” inä etqä. ²³ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu Kolosi pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamäkqä kukñuä hiñuiqänñä iquvi

Anä-himqä Kolosi, ii qua Eesiya iu, anä-himqä Epäsäsi iunji, kinämä hmanji. Poli iqu, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä qänätanquwä iquau, mävaucumuatqä ikqe. Näqñqä-tänñä iqua kñuä tiññä indqänätqänñä. Poli iqu Epäsäsi iu äpmeqänñanji (Wäunjuñqä 19:1-41 hiñuä qundñqä), iqu ämaqä hñqua, anä-himqä im-imä, Goti Iqueqä wäunju, imäkññqä ändowatkqe. Inji qutanñä hñqua, Kolosi iunñqä äumiñuwi.

Poli iqu, ämaqä hñqua, Kolosi pmeqä iquauqä quuvqä heqiyqeu qui iwimäkätqätanquwiñqä, qätä äwiyäqe, quwqä quuvqä heqiyqä, yänänäqñqä iwimäkätñqä, tuwanuä tä äqiyätä äväwqatkqe. “Kraisi Iqu eeqänänñä iunñqä nyuänñä-qu etanñi, ne anñumä inetmeniñe, Iqunänñqä” ätätä äqäkqe. “Hänaqä huiziqua, Kraisi Ique wimetunquä yätamäkqä mäneyqä ipu, kinä nämä inetma upnä. Ga Kraisi Iquesanji, Goti Iqu nätmätqä eeqänänñi imäkkqe. Itanña Kraisi Iqueqä wäunjuä iutanji, Goti Iqu nätmätqä eeqänänñi, anñumä itmeniñenqä äwinyätqä. Kraisi Iqu näyaqä yäpä-ñgisa pmetanñqetani, ne qokä-apäkä änyä-hänñi äpmetanä, Iqueqä suqä eeqänänñä iu qänaknä iqä-qune hiatunñqueqä” ätätä äqäkqe.

Poli iqu tuwanuä tä äqiyätä, ämaqä hñquaqui vqanña, iquaqu tuwanjui Kolosi pmeqä iquauñqä äma äukiyi. Ämaqä kinñanänñä iqu, Tikikusi iquvi. Huiziqu, Onesimusi iquvi. Ämaqä iquenyqe, Poli iqu kukñuä kuapänä äqiyitä, Pilimänä iquenyqä äväwqatkqe.

Poli iqu, tuwanuä tqenñqä kukñuä ätkqenñä

¹⁻² Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu kukñuä awä tuäkiqämqä änändowatqä iquñji. Nyitä, Timoti neyämaqä iqutä, ye tuwanuä tä, yeqä yeyämaqä anä-himqä Kolosi iu äpmeñuwä iquenyñqä äväwqatque. He Goti Iqueqä ämaqä epu, Iquenyqä quuvqä hämänänä äwiyätqänjuwä iquenyñqä. Goti Hanjuwä neqä Apiqu, qeqä imänqeta anñguä etapätä, heqä äwqe hanjuä imbu pmetpñqä emäkquä.

Poli iqu, iqua quuvqä eqäkuwiñqä, “änñuiqä” ätukqe

³ Ye qäquye henyqä kñuä indqänäta, tääqä ätätayänñanji, Goti neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Kaniqenji, “Änñuä iwimäkinyä” ätuätqänñe. ⁴⁻⁵ Ii tiññä etanñiyi. He kukñuä naqä-qakuä we-hunñqä-tänñä iquesa, nätmätqä anñguä hiññi meqä qäukuä yänñi äwiñqenqä qätä äwikuwiñqä, kñuä iqä yänänäqñqä ämepu, Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, itanña Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä eeqänänñä iunñqä kiññä enyämñenqeqe, ye qätä äwikueetani, “Änñuä iwimäkinyä-qe,” iuta ätuätqänñe. ⁶ Zä-piikä naqä etä, häukuä äwiqä-panji, kukñuä anñguä we-hunñqä-tänñä iqu, qua manñä eqiyänñqä-pa, im-imä äwätä, ämaqe suqä anñguä imäkqäpñqä iwimäkätqäuä. He kukñuä iqu änyä qe ämepu, Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta hiññi vqenqeqe, näqñqä anñguänänñä ämakuwitani, täñganñe, kukñuä iqu heyaqä awä iqi, wäunjuä yqänä imäkätqäuä. ⁷ Goti Iqueä nätmätqä anñguänänñä iññe, he Eaplasia iquesa näqñqä ae ämakuwi. Iqu wäunju, ne imäkätunquä iutanji inä imäkqä-qu etanñi, iquenyqe, kiññä änenyätqäuä. Iqu yeyaqä anñi ämetä, heyaqä awä iqinji, Kraisi Iqueä wäunjuñqeqe, enyqä miqä itä, anñguänänñä imäkätqäuä. ⁸ Tiññä-pqä inänñi. Dñä

Ängüä Iqu emäkqanji, he suqä ämaqeunqä hiqä qeqä-quuvqä yäpä imda enğuätñqä ämakuwä iquenyqe, Eaplası iqu qäqu, awä äyatqke.

Poli iqu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätkqenqä

⁹ Itanji ye heyaqä suqä iunqä, näqnqä änyä qe etayänğanı, ye Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tii ätqa äpätqänue. “Si yätamäkqä vqanğti, ga qu Saqä äkinqä iunqce, Dñä Ängüä Iqu knüä indqänqä näqnqä huitañä-huitañä vqanğuti, näqnqä aanä kuapä-tänä epiyä.” ¹⁰ Ye tääqä iinji, he Naqä Iqueqä ämaqä aanä naqä-qakuä iqua eänuwä-panä iinä eäpu, heyaqä suqä eeqäpnänä iutani, he Iqueni, yeeqä iwimäkpnqenqä ätätqänue. İi tiinji. Wäunüä ängüänänä huitañä-huitañä isua, kuapänä imäkäpu, hiqä Goti Iquenyqä näqnqä kuapänä ämepiyä iunji, häukuä witñqä imäkqäpnqce. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqnqä naqänänji, he inä ämepu, hanä-iqä eeqänänji qäyä emeqanğuti, yänänäqnqä ätqäupu yeeqänä iqäpnqce. ¹² Heqä heniqu, nätmatqä ängüänänji, Iqueqä ämaqe mapnuwänqä, we-hunqä iqi näwi äwinqce, he-pqe inä meqäpnqenqä aanä qäyunänä emäkkqenqce, he Iqueni, “Ängüä inemäkkñiqä” tquäpnqce. ¹³ Hiawiqä iu miqä iqueqä yänänäqnqä iu pmetaunğua, Goti Iqu anji inetmetä, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä aanä kuapänä äwinyätñqä Iqueqä ämiqä iu äpmuatänaiqce. ¹⁴ Wäunüä, Ymeqä Iqu imäkkqetani, Goti Hanjuwä Iqu, ne anji inetmetä, neyaqä suqä quvqä eeqänänji, huätä ämamäukqce.

Jisasi Kraisi Iqueqä suqenqätä, wäunuinğätänji

¹⁵ Ne Goti Iqueni hinüä mäqunquä itunquä-qe, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqu, Goti enqä-panä-qu eä, Iquenyqä näqnqä änätapätqäuä. Iqu Goti Iqueqä Ymeqä Hitmqä eä, nätmatqä eeqänänä Goti Iqu imäkekqä iuqä Ämiqä Naqä Iquvi. ¹⁶ Ymeqä Iqueqä hipa iutani, Goti Hanjuwä Iqu nätmatqä eeqänänji imäkkqce. Nätmatqä qäukuä haqä yätu äwinqetä, qua täu äwinqetä imäkätä, nätmatqä ne hinüä äqunätunquä itä, hinüä mäqunquä itunquä itä imäkätä, itanğa yoqä naqä-tänä itä, yänänäqnqä-tänä itä, eeqänänji imäkkqä iunji, Ymeqä Iqueqä hipaitä imäkätä, Ymeqä Iquenyqänä imäkekqce. ¹⁷ Nätmatqä eeqänänji matimäuqänğa, Iqu äpmaminqce. Iqu nätmatqä eeqänänji, ängüänä ämitä, qäyunä witpnqä iwimäkätqäuä. ¹⁸ Nyuänä iqu huiwi ämitñqä-panä iinji, Kraisi Iqu, ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyätanğuwä iquau Miqä-qu eä. Quuvqä heqiyqä iqua, Iqueqä huiwä enqä-panä-quai. Itanğa hänä-pmeqce qu Iquesa ämepu äpmenä. İni, äpäkonäpu anğumä vauqeunji, Iqu ganä ävaukqä-qae, Iqueqä-kiuänji nätmatqä eeqänänä iuqä Ämiqä-qu äpme. ¹⁹ İinji, tiinñqä ätimäukqce. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä suqetä, Iqueqä hänä-pmeqetä eeqäpnänji, Iqueqä Ymeqä Iqutä qäpu maeqä, äpakä witätñqä äwinğqce. ²⁰ Itanğa Kraisi Iqu zä-huätati äunätä, Iqueqä häneqä iokqetani, Goti Iqu mäki qäpu imäkätä, nätmatqä qua iunjitä, qäukuä haqä yänijnitä, eeqäpnänji, Iqueqä-kiuä-tänä qäqiqi inä maitñqä-pqenqä äwinğqce.

²¹⁻²² He-pqe, heqä suqä quvqä dutani, Goti Hanjuwä Iqu-tänä qäqiqi mäpmeqä, Iquenyqä himä-wiunqä imäkqanğuwä-qe, Kraisi Iqu huiwi ävätä äpäkongqetani, Iqu-tänä qäqiqi pmetpnqänä ae etmakqce. İtani, he tanğanı, Goti Iqutä äwqä naqä-hñqunä imbu, Iqueä hinüä iqinji suqä quvqä hui mimäkqänqä, qanyä jänänänä pmeqänqä emäkkqce. ²³ He kukñuä ängüä we-hunqä-tänji, qätä äwiyäpu, nätmatqä timäuninğenqä näqnqä ae ämakuwinqä, knui äpakänä indqänäpu, quuvqä äpakä eqiyäpu, yänänäqnqä tqäupqce, he Iqueqä hinüä iqinji, ängüä epnuwi. Kukñuä he qätä ae äwikuwä iqu, ämaqä qua täu äpmenjuwi, qu qätä inä äwikuwi. Kukñuä ique awä tqämqenqce, nyi wäunüä iqu ämakqce.

Poli iqu, quuvqä heqiyqä iquau, yätamäkqä äwikqenqä

²⁴ Täŋgaŋi nyi he yätamakqä hemqä, hanä-iqä ämetŋqenqä aquvänä iqä. Hanä-iqä Kraisi Iqu, ämaqä quuvqä heqiyqä Iqueqä huiwä änyänuwä iu, yätamakqä vätnqä ämakqä-pani, nyi ŋqä-näüä, ŋqä huiwä täuŋi, inä ämetqänä. ²⁵ Nyi ämaqä iinä iuqä wäuŋuä-wiyqä-qunä eämä, Goti Iqueqä kukŋuä eeqäpnäŋi, quvaqä hiŋuä iqisa awä tqumqenqe, Goti Hanjuwä Iqu, kiqä-kiuä yätamakqä heyätŋqä ätenjikqe. ²⁶⁻²⁷ Kukŋuä nyi awä ätätŋqä tqi, ämaqä kiŋganä äpmamiŋuwä iutaŋä hueqä-himqä äpmaka äpätqänuwä iuŋqä zä witaŋgi, qu maqŋqä emiŋuwi. Inäqe täŋgaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä, Iqu Iqueqänqänä ätekqä iuqä hiŋuä iqini, ätnänäqi timäutŋqä imäkqanŋi, qu näqŋqä ämetqänä. Kukŋuä iqu, aanä äŋguänänä eä, ne Israitqä iqunenyä qäyä etaŋgi, huizi iquaunä-pqe, yätamakqä inä ävätqäuä. Kukŋuä zä äwamiŋqä iqu, ii Kraisi, heyaqä yäpä imä äpmeŋqä Iquvi. Iquesaŋi, he nätmatqä äŋguänänä qeqätqä, henyqä qäukuä yäŋi näwinyä äwiŋqä mapŋqe, hiŋuä äqämbu pmetpŋqe. ²⁸ Kraisi Iquenyqe, ne ämaqä eeqänänä iuŋi, awä ätuätuŋque. Ii imäkätuŋque, ne neqä kŋuä indqänqä äŋguänänä itä, näqŋqetäŋi, qu ämotquetanä, kukŋuä yänänäqŋqä ätuätuŋque. Tiinŋqä nengänŋiyi. Qu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqetä, Ique qänaki wivändqetäŋi, naqä-qakuä heqanŋpi, ne Goti Iqueqä hiŋuä iqi ätuma uwquatuŋque. ²⁹ Iinä timäuquätŋqä diŋqe, nyi yänänäqŋqä Kraisi Iqu inyimäkqetäŋi, nyi enyqä miqä itmä, wäuŋuä tnänä itŋqe.

2

¹ Nyi iinä itŋqenqä etqäqe, he nyinyqä näqŋqä tiinä mapŋqä änyinŋi. “Poli iqu nenyqätä, ä ämaqä anä-himqä Latisiya iu äpmeŋuwä iquaunqätä, itanŋa ämaqä huizi, ique hiŋuä mäqunquä itqänuwä iquaunqätä, ne yätamakqä neyätŋqenqe enyqä miqä itä, wäuŋuä tnänä äyä itqänä.” ² Nyi iinä imäkätŋqe, ii he Goti Iqueqä qokä-apäki, eeqäpnä yänänäqŋqä emäkqanŋmdi, hiqä-hiuänqä kiinä enyätä, äwqä naqä-hŋqunä imbu pmetpŋqenqä, imäkätŋqe. Itanŋa ämaqä iinä iquenä, he Goti Iqueqä kukŋuä zä äwiŋqä iquenyqä, näqŋqä yasämä ämepu, äwqä hanuä inqä pmetpŋqä, imäkätŋqe. Kukŋuä zä äwiŋqä iqu, ii Kraisi Iquvi. ³ Näqŋqetä, suqä kŋuä äŋguä iwäsäuqetä, eeqänänä, qa enqä-pa Iqueni manŋuä ämnä zä witaŋgi, Iqunä vquänä.

⁴ Nyi kukŋuä tä etqäqe, ii tiinŋqenqä. Ämaqä hŋqu, kukŋuä quanŋä iuŋi, naqä-qakuänä imäkätä etätä, hänaqä hui-mända etma uwqä diŋqä, awä etqä. ⁵ Nyi hesä anä mäpmeqä imä-qe, nyi henyqe kŋui hui mimäuqä, yqänä nyätanŋi äpmeŋqe, ii tiinŋi. Nyi hesä anä äpmeŋä. Itanŋa he wäuŋuä qäyunä imäkäpu, Kraisi Iquenyqä quuvqä yänänäqŋqä eqiyätanŋuwä diŋqe, nyi äwqä yeeqä änyinŋi.

Goti Hanjuwä Iqu, he Kraisi Iqutä hanä anä pmeŋqä, emäkkqenqä

⁶ Inŋi he Kraisi Jisasi Iqueni, hiqä Naqä enqä-panä ae itmakuwä enqe, Iqutä ämuänmbu, tii äpmaka uwqäpnqe. ⁷ Zä-hukä yänänäqŋqä äunqä-ma iinä äpu, anŋi zä quea iuta yänänäqŋqä ämätnänqä-pa yänänäqŋqä iinä ätqäpu, kukŋuä awä tqanŋä näqŋqä ämetqänuwä iuŋi, quuvqä yänänäqŋqä eqiyäpu, itanŋa eqä-häki manŋuä änyätä, äqutumäwa äpäwiqä-panä iinŋi, Goti Ique, “äŋguiqä” kuapänä tquäpnqe.

⁸ Suqä quvqä tiinä timäuqä diŋqä wimasipu! Ämaqä hŋqua näqŋqä eäpnä, iquauqä kukŋui quati maeqä etaŋgi, quanŋä tqanŋuwä iquaunŋi, qätä äwiyäpu qänaki äwivändquwi, guä enqä-pa pmetpnuwi. Ämaqä iinä iqua, iquauqä kŋuä imŋi, Kraisi Iquesa mämeqä ipu, suqä kaqä-kawäka imiŋuwä iutä, nätmatqä qua täutaŋä iunqätä, näqŋqe inä ämapu awä ätätqänä. ⁹ He näqŋqä äyuwä. Kraisi Iqu huiwi ne änyänqu-panä änyäqäqe, Goti Iqueqä suqetä, Iqueqä hanä-pmeqetäŋi, eeqäpnä Iqutäŋi, eqä-häki manŋuä änyänqä-pa, Iqueni manŋuä iinä änyä. ¹⁰ Iqu iinä eä, nätmatqä huitanä-huitanä eeqänänä yänänäqŋqä-tänä iquau Miqä-qe.

Inji he Iqutä ämuänmbiyitani, he-pqe manguä iinjä enyätanğuti, nätmatqä naqä-qakuä hñquenyqä äwa miqä ipñqe. ¹¹ He Iqutä ämuänğanguwitanı, tiinjä-pqe inä emäkkqe. Suqä yäüä iqu, hiqä äwqä imñi, äpakä mäwiqä yätñqänä, huätä ätäwikqe. Iqu iinjä emäkätä, suqä qokä iquauqä huiwä häuä ktänqä enqä-pani, naqä-qakuä emäkkqe. Israitqä iquauqä suqä qokä iquauqä huiwä häuä ktäuqe, ktqenä etanği, Kraisi Iqu häue, neyaqä äwqä yäpä imñi, ktäunä. ¹² He asñä änyä ti ämepu, Kraisi Iqutä anä equmäkñganğuwänğani, Goti Hanjuwä Iqu henı, Iqutä qua anä eptekqe. Itanğa Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä yänänäqñqeta, Kraisi Ique anği ävauqumuatkqenqä, he quuvqä eqiyäpu, asñä ämeqanğuwänğa, he Kraisi Iqutä, qua buta anği anä evauqumuatkqe. ¹³ Suqä yäüä iqu, heyaqä äwqä yäpä imñi, huätä matuwänqä etanğqä iutani, he suqä quvqä huitanä-huitanä imäkäpu, pizqä enqä-panä witanğuwänğani, Goti Hanjuwä Iqu, neyaqä suqä quvqä eeqäpnäni, huätä ämamäukqetani, Kraisi Iqutä hänä anä pmepñqä emäkkqe. ¹⁴ Pipa, neqä suqä quvqenqä äqänänqä, ne kukñuä mänetätñqä iqu, qäpu hiätñqänä, huätä ämamäutä, Kraisi Iqueqä zä-huätatä iu ae äuekqe. ¹⁵ Iqu dnä iquauqä yänänäqñqetä, huizi iquauqä yänänäqñqetani, hma imäkkqe. Zä-huätatä iunı, ämaqä eeqänäni, Iqu yänänäqñqä eeqänäni, ae ämäwqätäukqä qumbñqä diñqä, ämotquakqe.

He qua täutanjä knjütä, suqetä, qänaknä miqä pambu!

¹⁶ Iinjñqe, suqä buayätä eqätä nqenqätä, hiunji naqänğa Goti Iqueä yoqenqä aquvä qänäqäsqenqätä, qanğü manjä pmeqanğa aquvä qänäqäsqenqätä, Sämbatqä hiunji hapä pmeqä timäuqanğanğätani, ämaqä hñqu, “He kukñuä-suqä duñi, qäyunä miqä iqäüä. Iinjä-iinjä imäkqanğpiyä” etqäqe, hiñuinä äqunäpu, qänaknä miqä pa iqäpnä. ¹⁷ Suqä iinjä iqua, ii nätmatqä qänaknda timäuniqä diñqä ktqä enqä-paniyi. Inğqe nätmatqä aanjä naqä-qakuänäni, Kraisi Iquesa meqä eä. ¹⁸ Ämaqä, “He mäñdi äkittqänäpu, ynaunjqä iquauqä yoqe haqeqä mamäuqäpnqä” etquwä iquauñi, hiñuinä äqunäpu, qänaknä miqä pa iqäpnä. Ii he Goti Iquesani, nätmatqä anğuanäni mämeqä ipnuwänqä emäkpnä. Ämaqä ii ätätqänğuwä iqua, qu wätqä enqä-pa äqunäpiyinqä, kukñuä kuapanä ätäpu, knui suqä qua täunñqänä indqämbu, “Ne näqñqä-tänuneyqä” knuä indqänäpu imäkätqänä. ¹⁹ Itanğa qu Kraisi neyaqä Nyuänä Iqutani, naqä-hñqunä mamuänğanğä itqänä. Nyuänä Iqu, ne quuvqä eqiyäunquä Ique. Nyuänä iqu, huiwiu ämitñqä-pa, Kraisi neqä Nyuänä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä duta, ne naqä-hñqunä hiätatunquä hatñä änaquqotäüä, itanğa naqä imänatunquä ämäneyätä, yänänäqñqä inemäkätñqä Iquvi.

²⁰ He Kraisi Iqutä anä äpäkonäpu, qua täutanjä knjütä, suqetä, mäñdi ae äkittqäkuwi. Iinjä etanği, he ämaqä qua täutanjä iqua enqä-panuenä maeqä epiyi, suqä tiinjä iquauñi, qänaknä miqä pambu! ²¹ “He nätmatqä iunı, a mämiqä pambu! Nätmatqä näñini, manğä pambu! Nätmatqä täqini, mitmaqñqä pambu!” ²² Suqä iqua ätquwi, nätmatqä iinjä iqua äpakä mäwiqä, qui maqänä imäkmbnä. Suqä iqua, ämaqä iquauqä knuä indqänqä iutanä imäkäpu, “Iu qänaknä ipiyä” tpnä. ²³ Ämaqä suqä iinjä imäkätqänğuwä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä yäpä iqi ipu, quwqä-quwä äkittqänäpu, quwqä huiwä iunı, hanjä-iqä ämetqänğuwinqä motquapñqä, i imäkätqänğuwı. Iinjqe, ämaqä hñqua knuä tiinjä indqänätqänğuwı, “Suqä iinjä iqua, aanjä jänänäñiqä.” Inğqe ne suqä iinjä iqua qänaknä iqä-säpi, suqä yäüä neqä äwqä yäpä imä äwiñqä iunı, huätä mämamäuqä, yqänä witäniyi.

3

Kraisi Iqu, hiqä hänä-pmeqä naqä-qakuä iutanjä Qakuä-quvi

¹ Inäqce, Goti Hanjuwä Iqu Kraisi Ique anğumä ävauqumuatätäqanğani, he änyä-hänjä ae äyä emäkkqce. Iinğqce, he knui, nätmatqä äki, Iqu ämitä qäukuä yänji äpmeñqä iunğänä, witätñqä äyuwä. Iqu yänñi, Kaniqueqä hipa ämuangisa äpme. ² He knui, nätmatqä qua täutanjä äki-äkinğä maiyqä pa iquä. Qäukuä haqä yätutanğänä eyquätñqänänñi. ³ He Kraisi Iqutä anä äpakonğuwä-qae, heqä hänjä-pmeqce, Kraisi Iqutä zä witanği, ga he Goti Iqutä ämuänğänjä. ⁴ Kraisi Iqu, hiqä hänjä-pmeqä naqä-qakuä iutanjä Qakuä-quvi. Iqu anği äquvepätä, yoqä naqä motqueqetä, ätnänjäqi timäuqanğani, he-pqce asänä iinğä timäupnuwi.

Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu änyä-hänjä ae iwimäkkqä iquauqä suqenğä

⁵ Iinğqce, heqä qeqä-quuvqä imñi, nätmatqä qua täutanjä iunğä indqänänjuwi, anğumä aquvä mämaqiyqänğä huätä hämänänä vquatämäupu. Nyi ii etqce, suqä quvqä tiinğä iquauñqä etqä. Suqä huiwä yanğä-inğä Goti Iqu änatapqce, tuwä äväpu, huitanğä-huitanğä imäkäkiğenğätä, suqä kiyä mätqä eeqänänğä imäkqenğätä, suqä quvqä iqu, huiwä iqueqä äwiñqä du imäkqenğätä, suqä hiñuä aowä qñqä iqenğätä, etqä. Suqä hiñuä aowä qñqce, ii goti quanğä iu qonğä woktäuqä enğä-panğä asänänñi. ⁶ Ämaqä, suqä iquau äpakänä imäkqä äumitpqä iquauñi, Goti Iqu äkasuwä ätuätä, kimanñi, hanğä-iqä vänğiyä. ⁷ Kinğanänñi, suqä quvqä iqua imäkätqänjuwä iquauñi, he-pqce inä äyä imäkminjuwi. ⁸ Inäqce tänğani, he suqä tiinğä tqua-pqce, gquä yäua enğä-pa, hämänänä bi äquvätämäupu, anği mimipñqänğä änyinği. Suqä himä qui maqänä mimäkqänğä, manğä yänğänäqñqä ätäpu mäkänğä miqänğä, ämaqä hñque mändi kittqiyqñqä, manjuutanñi kukñuä quvqä tqänğä. ⁹⁻¹⁰ Heqä quuvqä anä eqiyätqänjuwä iquauñi, kukñuä quanği mätquä pambu. I tiinğä etanği etqä. He gquä yäue bi äquvätämäupu, änyä-hänjä ämipñğuwä-panñi, qua täutanğä suqä quvqä eeqänänñi, hämänänä ävquatämäupu, änyä-hänjä ae äyä ekuwi. Iinğä eqanğuwitanñi, Goti Hanjuwä Iqu henñi, Iqueqä-kiuä enğä-pa emäkätä, hea ique-iqenñi, näqñqä kuapanä etapätqäuä. ¹¹ Ne ämaqä iinğä ae eanä, asänänğä äyä äpmeñu. Iinğä etanği, ne kñuä tiinği, mindqänğä pa yatunğue. “Ämaqä Grikä iquatä, Israitqä iquatänñi, huitanğä-huitanğiqä. Ämaqä qokä iquauqä huiwä häua ktänğä iquatä, häua maktänğä iquatänñi, huitanğä-huitanğiqä. Kukñuä huitanğä-huitanğä tqä iqua, huitanğä-huitanğiqä. Ämaqä qäuqä imdanğä iquatä, anğä anğua iqisanğä iquatänñi, huitanğä-huitanğiqä. Wäunjuä-wiyqä hiñinğä iquatä, ämaqä wäunñi quwqenä ämipu pmeqä iquatänñi, huitanğä-huitanğiqä.” Ne kui-kui e etanğqä-qe, Kraisi Iqu eequneqä yäpä tänğisa äpmeñqce, ne knui Iquenyqänä indqänğuatunğue.

Suqä ämaqeunğä wiñqce, suqä huiziunñi ämäwqätäunä

¹² Goti Hanjuwä Iqu, he Iqueqänä pmetpñqä atäunjuä ae etetä, henyqä aanğä kuapanä äwinyätqäuä. Iinğqce, he änyä hänjä iinğä ae imänğuwitanñi, tiinğä imäkqäpñqce. Suqä ämaqeunğä huäqä eunğä iqutä, anğua iwimäkkqä iqutä, mändi äkittqänäpu qeiqi pmeqä iqutä, hanğä-iqä ämepu äwqä hanjuä inğä pmeqä iqutä, iquau imäkqäpñqce. ¹³ Hesänğä hñqu, “Nyi ämaqä äti iquesa äwqä hanğä-iqä ämeñänä” ätqäqce, qäyä etanğuti, kätä-känğua iinğä iqueä suqä quvqenğä hui imäutä, äwqä hanjuä imäkñätñqce. Naqä Iqu-pqce heyaqä suqä quvqenğä hui imäutä, äwqä hanjuä ae äyä imäkñqce. Itanğa he-pqce, suqä asä iinği imäkqäpñqänänñi. ¹⁴ Suqä iinğä iqua e etanğqä-qe, suqä ämaqeunğä äwiñqä iqu ämäwqätäuä. Suqä äwiñqä iqu, suqä anğua huiziquatä guä äqänä, ämaqä quuvqä heqiyqä iquauñi naqä-hñqunä pmetpñqä iwimäkkquänä. ¹⁵ Hiñuiqänänñi Goti Iqu, he naqä-hñqunä epu, äwqä hanjuä imbu pmetpñqänä ae äyä etekqce. Kraisi Iqueqä äwqä hanjuä inğqce, heyaqä qeqä-quuvqä imä qäyä pmetätñqänä, hiñuinä qunğanğpu. Itanğa Goti Iqenñi, nätmatqä eeqänänñinğce, “anğuiqä” tquäpñqce. ¹⁶ Kraisi Iqueä kukñui, hiqä qeqä-quuvqä imñi, meanğä manğua emnätätñqce, tiinğä imäkqäpñqce. He näqñqä

änguänäñi, Kraisi Iqueqä kukñuä iuta ämepu, quuvqä heqiyqä iquau näqñqä mapñqänä yasämä ämotquepu, suqä änguänäñinä imäqäpñqä ämotquepu, apqä huitañä-huitañä ätäpu, näqñqä-vqäpñqä. He apqe, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iu äqänäñqetä, apqä Goti Iqueqä yoqä haqeqä ämamäupu ätätqäñuwitä, itanga apqä huizi iquatä ätäpiyängañi, hiqä äwqä imñi, Goti Hanjuwä Iquenyqä yeeqä ipu tqäpñqä. ¹⁷ He kukñuä ätäpiyä iu, wäunjuä ipiyä iu, nätmätqä äki-äkitañä imäkpñqä, Naqä Jisasi Iqueqä yoqä ämenjuwä iutañi, qäyunä imäqqañgpu. Iiñä imäkäpiyängañi, Goti Hanjuwä Apiqueni, Jisasi Iquesa, “änguiqä” ätäpu, imäqqañgpu.

Poli iqu imbquaunji, äänä pmeqenqä näqñqä äwikqenqä

¹⁸ Apäkä iuenä, hiqä qokä iquaunji, yäpä iqi vqañgpu. Suqä iini, Naqä Iqueqä hinjuä iqiñi, jänänäñiyi. ¹⁹ Qokä iquenä, he heqä apäkä iuaunji, quvqä mitqueqä pa ipu, iuaunqe kiinä enjuätñqänäñi.

²⁰ Ymeqä isuenä, hiqä hinaqä-hinuñua nätmätqä äki-äkitañi, “imäkpiyä” etquwi, hñgisa miqä, qänaknä ipu imäqäpñqä. Iiñä imäqqañgppä, Naqä Iqu yeeqä naqänäñä iquänä. ²¹ Kanuñuenä, hiqä ymeqä isuaugä quuvqä heqiyqe, qui iwimäqqañqä, nätmätqä hmbinyqä jänjänä ätäpu, enyqä miwimäqä pambu.

Poli iqu, wäunjuä-wiyqä iquautä, wäunjuä kanuñuautä, ätukqenqä

²² Wäunjuä-wiyqä iquenä, hiqä ämeyqä iqua nätmätqä äki-äkitañi, “imäkpiyä” etquwi, hñgisa miqä, qänaknä ipu imäqäpñqä. Iqua iqi enjuwi, yeeqä iwimäkpñqänä wäunjuä ängui inganä imäkäpu, ä iqi hma enjuwi, wäunjuä iqi äquvatemä, enyqä mäwqä pambu. He Naqä Iquenyqä zä ipu, hea ique-iqeni, knui naqä-hñqunä ämepu, wäunjuä änguänäñä imäqqañgpu. ²³ He wäunjuä eeqäpnäñä imäkäpiyä iunji, knui, “Nyi wäunjuä ämaqeu wiyqunä manä, Naqä Ique wiyqunjqä” indqänäpu, enyqä miqä änguänäñä imäqäpñqä. ²⁴ He Naqä Iquesa nätmätqä änguänäñi, hiqä ätnä äwinqe, ämapnuwä diñqe, näqñqä ae ämakuwi. Nätmätqä ii, Iqueqä qokä-apäkä iquaunqä, näwi iwäsäumäkekqe. Kraisi Iqu, hiqä Ämeyqä naqä-qakuä-qu etangi, he Iqueqä wäunjuä-wiyqä enä. ²⁵ Ämaqä hñqu, suqä quvqä imäqqa äumitätqe, iqu kimañi, hanjä-iqä menä. Goti Iqu ämaqeuqä suqä iunji, asänä Iwäsäugä Iquwi.

4

¹ Ämaqä ämiqä iquenä, heqä Ämeyqä Iqu qäukuä yäñi äpmeñqenqä knuä indqänäpu, heqä wäunjuä heyqä iquaunji, suqä änguitä, jänäñitä, motqueqäpñqä.

Suqä tääqä tqä iqueni, a yänänäqñqä qätätangpu

² He suqä tääqä tqä iqueni, a yänänäqñqä qätätangpu. Iiñä imäkäpiyängañi, knui änguänä indqänäpu, hea ique-iqeni, Goti Hanjuwä Ique, “änguiqä” tquangpu. ³ He tääqä ätäpiyängañi, nenyqä-pqä inä, tii timäutñqä tqäpñqä. Inji Goti Iqu hänaqä imäuanayqanguti, ne Kraisi Iqueqä kukñui, ämaqä du awä tquatuñqe. Kukñuä iqu, hinjuiqänä zä äwäminqe, ätnäñäqi ae ätimäuqe. Nyi kukñuä ique awä tqangqenqä, guä äkiqiyenjikuwä äpmeñä. ⁴ Tääqe, tiinä-pqenqä inä tqangpu. Nyi kukñuä awi, qu näqñqä ätnäñäqinyä mapñqenqä, qäyunänä tqumqä diñqäuä.

⁵ He ämaqä, Kraisi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänuwä iquatä, anä äpmapiyängañi, hiunji qäyunänä iqu hinjinä päwqenqe, he knuä qeiqinyä indqänäpu, suqä jänänäñi inganä motqueqangpu. ⁶ He ämaqeu kukñuä ätäpiyängañi, qeiqinyä ätäpu, knui änguänä indqänäpiyä iuta, kukñuä äwinyä iqä tqäpñqä. Inji qu yatñqä eyqangpqañgpañi, he kima qäyunä tqäpñqä.

Poli iqu, ämaqä hñquau, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” ätukqenqä

⁷ Tikikusi iqu, neqä neyämaqä-qu eä, Naqä Iqueqä wäunui mäwquatämäuqä, nesä anä imäkätunquä ique. Ne iquenyqe, kuapänä änenyätqäuä. Nyi täqi ään-äänä pmetanqenqe, iqu awä hetänä. ⁸ Iqu ne eequne täqi, ään-äänä äpmenqenqe awä etätä, itanga heqä qeqä-quuvqä yäpä imni yänänäqñqä emäkätñqenqe, nyi iqueni henyqä ändowatqä. ⁹ Iqutäni, ämaqä hesanä Onesimusi, ne mänävquatämäuqä itñqä iqu, anä quvepinyä. Iqu-pqe neqä neyämaqä-qu eä, iquenyqe kuapänä änenyätñqä ique. Iquaqu nätmätqä eeqänänä täqi ätimäutñqenqe, awä hesinyä.

¹⁰ Aritakusi guä anä äpmenueä iqu, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” etqi. Itanga Makä, Banäpasi iqueqä kätanqeu-pqe, inä etqi. Makä iquenyqe, nyi he awä ae etkqe. Iqu iqi ätimäuqäqe, he iquenyñqä yeeqä ipu itmeqäpñqä. ¹¹ Itanga Jisasi, iqueqä yoqä hui, “Jastusiä” ätätqänuwä iqu-pqe, inä etqi. Ämaqä Israitqä iutani, ämaqä tquanä, Goti Iqunä miqeuñqä awä-tqä iuni, yätamäqä änyiyäpu, äwqä-qeiqi nyätätmqä inyimäkätqänuwä iquayi.

¹² Ämaqä hesanä Eaplasi, Jisasi Kraisi Iqueqä wäunuä imäqä iqu-pqe, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” inä etqi. Iqu hea ique-iqueni, henyqä tääqe, iqueqä qeqä-quuvqä imda ätätä, Goti Iqu yätamäqä eyätñqä, yatñqä ävätqäuä. Inji he Kraisi Iquenyqä quuvqe, mäwquatämäuqä danä, a yänänäqñqä äqätpu, Goti Iqueqä suqenqätä, äwinqenqätä, näqñqä änguänänä ämepu, yänänäqñqä tqäutpñqä ätätqäuä. ¹³ Iqu yätamäqä eyätä, quuvqä heqiyqä anä-himqä Latsiya pmeqä iquautä, itanga Helapolisi pmeqä iquautä vätnqe, wäunui dnä huqä itqätangi äqunmä awä etqä.

¹⁴ Lukä, duuta ne iquenyñqä kuapä änenyätñqä iqtä, Demasi iqtä iquaqu, “Henyqä hui mimäuqä iqueä” inä etqinyä.

¹⁵ Neqä neyämaqä anä-himqä Latsiya iu äpmenuwä iquautä, apäkä Nimbaisä, itanga quuvqä heqiyqä iyyqä anä iu aquvä äqänäqisätqänuwä iquauñi, he “Poli iqu henyqä hui mimäuqä iqiyä” jipñqä änyinji.

¹⁶ He tuwanuä tqu a qäpu ätäupi, quuvqä heqiyqä Latsiya iu äpmenuwä iquau vqanppi, iqua-pqe a inä täupñqe. Itanga tuwanuä hui, nyi Latsiya pmeqä iquauñqä äqiyqäqä iqu, iqua henyqä tnämäuqanppi, he-pqe a inä täupnä. ¹⁷ He Akipusi iqueni, “Si Naqä Iqu wäunuä äktapkqe, änguänä ämitnä imäkätnä, qäpnä imäkmävä” tupu.

¹⁸ Nyi Poli iqunä, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” etätmä, ñqä hipaitä tuwanuä hiqñqä imäqä. Tängani nyi guä yqänä äqiyänmä pmenqä täñqe, he nyinyqä knuä indqänqanpu. Inji Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiñgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu kinganä 1 Tesälonaika pmeqä iquauŋqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hiŋuiqänjä iquvi

Tesälonaika ii anä-himqä naqänänjä, qua Masendoniya iuvi. Poli iqu anä-himqä Pilipai ävämaŋi, Tesälonaika iunqä äwätä, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä iqi aquvä qämbnqä, ävauqumuatkqe. (Wäunuiŋqä 17:1-9, hiŋuä qundnqä.) Inäqe, Israitqä iqi äpmamiŋuwä iqua, qokä-apäkä kuapänänjä Poli iqueqä kuknuä qänaknä ipu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätanqä äqumbiyi, qu äwqä quvqä imäkkuwi. Iutaŋi, Poli iqu Tesälonaika ävämakqe. Qänakni, iqu anä-himqä Korinä iu pmetanqä, iqueqä wäunüä anä imiŋiyä Timoti iqu äwimetä, nämatqä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iquau, Tesälonaika iu äwimakqenqä awä ätukqe.

Poli iqu, Timoti iqueqä kuknuä qätä äwiyäqanqä, iquä, Silasi iquä, Timoti iquä, qu tuwanuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä, Tesälonaika iu pmetanqä iquauqä quuvqä heqiyqe, yänänäqŋqä iwimäknqä äqäkuwi. Ämaqä näqŋqä-tänjä kuapänänjä iqua, kuknuä tiŋjä ätmiŋuwi. Poli iqueqä tuwanuä, Goti Iqueqä bukä iu äqänänqä iutaŋi, tuwanuä tä, iqu kinganä äqäkqä iŋiyi. Poli iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä Tesälonaika iu pmetanqä iquauqä quuvqä heqiyqenqä, suqä äŋguinqä, aquvänä itä, tuwanuä tä äqäkqe.

Ämaqä näqŋqä-tänjä iqua, knui tiŋjä indqänätqänjä. Ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä iŋjä iqua, Iqu anqunji äänä pänqutiyä-qe, knuä kuapänä indqänmiŋuwi. Qu näqŋqä ipnqä iŋqä wiŋganqä, Poli ique yatnqä äwikuwi. Ämaqä, Jisasi Iqu anqun mapqänqä äpäkombqä iqua, qu häŋjä hea ique-ique mapnuwänqätanä? Ga Kraisi Iqu äknqä päniqäwä? Poli iqu kimaŋi, tiŋjä ätukqe. Qu suqä äŋguä iu qänaknä iqäpnuwänqä. Inji, iqua Naqä Iqueqä päniqenqä näwe imäkmbu pmetnqä.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli iqundä, Silasi iquä, itanqä Timoti iquä, ne tuwanuä tä henyqä äväwqatqu. He Goti neqä Apiqueqä, itanqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä, epu, anä-himqä Tesälonaika* iu aquvä äqänätqänuwä iquenyqä. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqä hinqi etapätä, äwqä hanuä imbu pmetnqä emäkuä.

Poli iqu, Tesälonaika iqua quuvqä eqäkuwiŋqä, yeeqä ikqenqä

² Ne hea ique-iquenji, Goti Iquenyqä tääqä ätuätanänqä, henyqä knuä yqänä ipisanä, “änqäqä” ätuätunqä. ³ He heqä quuvqä eqäpiyita, wäunüä itqänuwiŋqä, heqä suqä ämaqenqä äwiŋqä, wäunüä yänänäqŋqä imäkätqänuwiŋqä, itanqä heqä knui, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqä indqämbu, hiŋuä äqumbu äpmapiyita, wäunui mäwqatämäuqä a yänänäqŋqä äqätänuwiŋqätänji, ne knuä ämetanä, Goti Apique, “änqäqä” ätuätunqä. ⁴ Neyämaqä, Goti Iqu henyqä äwinyänqä iquenä, Goti Iqu he atäunüä ae etekqenqä, ne näqŋqä eanitanji, “änqäqä” ätuätunqä. ⁵ Iqu iŋjä etekqenqä, ne näqŋqä hinqi mämeqä iquque. Kuknuä äŋguä we-hunqä-tänjä iqu, ne hinqi mäma mäyapqä ikque. Ne yänänäqŋqä, Dnä Äŋguä Iqu yätamakqä neyqanqä, itanqä ne quuvqä yänänäqŋqä eqiyanä, “Kuknuä iqu naqä-qakuiqä” ätätanä, awä etkqe. Ne heyaqä awä imä äpmenä, yätamakqä heyatunqä suqä imäknqä iunqä, hiqä-hiuänji, näqŋqä ae äyä enä.

* 1:1 Wäunuiŋqä 17:1-9

⁶ He kukñuä naqä-qakui ämakuwitani, hanä-iqä ämepiyänğa, Dñä Änguä Iqu yätamakqä eyqanğı, nesä, neqä Naqä Iqutä, hanä-iqä ämetanä yeeqä iminçuä-pa, he-pqe asä inä iminçuwi. ⁷ He iinjä imäkäpiyitani, ämaqä quuvqä heqiyqä, qua naqä Masendoniya iu pmeqä iquautä, qua naqä Äkaiya iu pmeqä iquautä, ämotqueqä ençä-panä äpmeñä. ⁸ Ämaqä im-imä äpmeñuwi, Naqä Iquenyqä kukñui, hesa qätä ae äwikuwi. Qua Masendoniya iutä, Äkaiya iutanä ma, qua eeqänänğä iunji, he Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqäkuwiñqe, qu qätä ae äwikuwi. Ne iinçqe, awä inä matqä pa yanä. ⁹⁻¹⁰ Ne he emeqanğua, he yeeqä änä-änä ipu äneyätmeqanğä qätä äwikuwiñqe, qu kukñuä tii ätätqänğä. “Ämaqä Tesälonaika pmeqä iqua, goti quanğä iquauñi ävquatämäupu, Goti Naqä-qakuä Hänä-pmeqä Iqueqä yäpä iqinyä äväpu, itanğa Iqueqä Ymeqä qäukuä yäninğä Iquenyqä hiñuä äqumbu äpmeñäuä” ätätqänğä. Ymeqä Iqu, ii Jisasi Iquvi. Iqu äpäkonğanğa, Goti Iqu, Ique anğı ävauqumuatkqe. Itanğa Iqu, Goti Iqueä äwqä tnänji, suqä quvqä imäkqä iquauñqä äpäñqä ii, ne mänemeqä yätñqä, Yätamakqä Neyqä Ique.

2

Poli iqu, Tesälonaika iu wäunüä iminçenqä

¹ Neyämaqäuä, ne iqi emakque, hiñgi memeqä danä ikquençqe, he näqñqä äyä enğä. ² Ne henyqä äpatunçuanä anğä-himqä Pilipai iu pmetanğquanğani, ämaçe quvqä inetquepu, neyaqä huiwiunji täñğä-hunçqä naqänänğä änätapminçuwiñqe, he näqñqä ae enğä. Ne hanä-iqä ii qäyä ämetanä-qe, neqä Goti Iqueqä yätamakqä iutani, ne zä miqä danä, pemänä itanä, kukñuä anğua we-hunçqä-tänji, awä äyä etminçqe. ³ Ne ämaçeu, “He Jisasi Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätuäkitunçqe, suqä tiinçiqua qäsä imäkätanä, hmanji. Kukñuä quvqe matqä, quvqä imäkqänğä kñuä mindqänğä, kukñuä quanğı mäutqe. Oee. ⁴ Ne kukñuä iinji, hiñginä mätkuä itqänju. Goti Hanjuwä Iqu, neqä suqä yamwiqä ae äneyätä, Iqueqä kukñuä we-hunçqä-tänji, awä tuäkiquatunçuanä, quuvqä ae änaiqäkkä iuta, awi ii ätuäkitqänju. Ne wäunüä ii imäkätunçunençqe, yeeqe ämaçe miqä ipnä. Goti, neyaqä qeqä-quuvqä imñi, Yamwiqä Neyqä Iquenyä, yeeqä iwimäkatunçuä äyä imäkätqänju.

⁵ Ne emayäkitanä iunji, heyaqä nätmätqä tämeqä kukñuä huitanğä-huitani maetqä itanä, hiñuä yqänä äqunanä, qeqä bimbiqä natqanğı kukñuä quanğä isua maetqä iminçunençqe, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä hiqanğı, hiqä-hiuä-pqä näqñqä ae äyä enğä. ⁶ Itanğa neyaqä yoqe, he-pqä, ämaqä huizi-pqä, haçeu mänamäuqänçqe, mänençqä eä. ⁷ Ne Kraisi Iqueqä kukñuä awä tuäkiqñqä änandowatkqä eanä-qe, “He qätä äneyäpu, iinjä imäkäpiyä-qe” yänänäqñqä maetqä, ymeqä nandqä känai, anuä ävätä anğuanänğä ämitñqä-panä iinjä eanä, qeiqinyä äyä äpmaminçqe. ⁸ Ne henyqä kiinjä nenyätanğı, qeqä etmäkätanitanji, Goti Iqueä kukñuä anğua we-hunçqä-tänji awä etatunçunençqä, yeeqä änenyätäqä-qe, tiinjä-pqä inänji. Ne “Qunçqä yänğä inä weniunçueqä” kñuä indqänanä äpmaminçqe.

⁹ Neyämaqäuä, ne wäunüä dñä huqä imäkminçuä iunji, he hiñuä ae äqunçuwi. Inğanji he nesa hanä-iqä mämeqä ipñqä diñqe, ne hiunji-heatqä mbqä wäunüä yänänäqñqä itanä, kukñuä we-hunçqä-tänji awä etätanä, hesä anä äpmaminçqe. ¹⁰ He ämaqä Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquendä, anä äpmeñanğani, ne Goti Iqueä yäpä iqi äpmeñä, suqä quvqä hui mimäkqä jänänänğinä imäkätqätaunçqençqä näqñqe, henyä mämeqä, Goti Hanjuwä Iqu-pqe inä ämaminçqe. ¹¹ Kaniqu, iqueqä ymeqä du anğuanänğä ämitñqä-ma, ne, he hñqunä-hñqunä, tiinjä ämeyätunçuä iinçqe, hiqä-hiuänji näqñqä enğä. ¹² Ne hiqä kñuä äwqe evauqumuatätanä, heqä qeqä-quuvqä imñi yänänäqñqä emäkätanä, manğä yänänäqñqä tiinjä äyä etminçqe. “Goti Iqu, ‘He Nyaqä miçeunçqätä, Nyaqä yoqä

naqä äqonänqä iu ämotqueqänqä timäupnuwänqä' tääqä etätñqe. Inji he Iqueqä äwinyänqä iunä pmetanqpiyä."

¹³ Goti Iqueqä kukñuä we-hunqä-täñi, ne äma äpätanä awä etqanqgua, qätä änekuwä iunqe, he kñui, "Ii ämaqeqä kukñuä ma, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuiqä" eyqanqi ämakuwi. Iiñiqe, ne hea ique-ique, Goti Hanjuwä Iqueni, "änquiqä" inä ätuätqänju. Goti Iqueqä kukñuä ii qäqu, he ämaqä quuvqä heqiyqä iquenä, yätamäqkä heyätñqeyi. ¹⁴ Neyämaqäüä, he Goti Iqueqä ämaqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, qua Jutiya iu aquvä äqänäqisätqänjuwä-panä-quenä etanquwinqe, ne näqñqä enju. Ämaqä iinjä iqua, quyämaqä Israitqä iquauta hanä-iqä ämakuwä-pani, he-pqe, ämaqä heqä qua qäyutanä iquauta, hanä-iqä kiinjä äyä ämaka äpätqänä. ¹⁵ Ämaqä Israitqä iquautanä hñqua, Naqä Jisasi Ique pizqä äpäkkuiwi. Qänqanji iquautanä huiziqua, Goti Iqueqä kukñuä hinuä-tqä iquau pizqä äpäkkuiwi. Itanqa neñi hñquququa, "He neyaqä qua täñi, mäpmeqä pambiyä" änatäpu, huätä änandowatkuwi. Täñqanji Israitqä iqua, Goti Iqu äwinyänqä duñi, qänaknä miqä da, ämaqä eeqänänjä iunqä mäkanqä ipu, tiinjä itqänjuwi. ¹⁶ Ne, Israitqä qäyä etanqi, huizi iquañi, quwqä suqä quvqä iuta, hñä imäkäqumuatqñqä kukñuä tuñqe, mäutqñqä inemäkpñqä itqänä. Hea ique-ique iinjä imäkäpu, quwqä suqä quvqe yändi-yändi imäkqä peyätqätanquwitani, Goti Iqueqä äwqä tnäñi, kima qäqinyä wimetñqä itqäuä.

Poli iqu, Tesälonaika pmeqä iquau wimetñqä äwiñqenqä

¹⁷ Neyämaqäüä, quvqä inetquepiyä iqua, he evämetunquä inemäqanquwitani, ne hesä anä mäpmeqä eanä-qe, henyqä kñui, maqänä indqänqque. Ne hinuä eeqänatunquä kiinjä neñqanqä-qe, henyqä anqumä quvepqe, ämävqänätunqque. ¹⁸ Ne henyqe, mapqänqä ma quvepñqä etanqä-qe, Setänä iqu hoptäwä äneyätñqe. Poli iquñä, nyi aanä kuapanä emeqisqñqä änyinätñqe. ¹⁹ Neqä Naqä Jisasi Iqu anqi äquvepätqänqanji, ne äsque meniqunquä hinuä äqänänä äpmenä, yeeqä äkiuta yaniunquä äpmenä, yoqä naqä äkisqueña meniquä äpmenju? Nätmatqä hui-huita maetqe, hesanänqe. ²⁰ Ne yoqä naqä motqueqetä, yeeqä iqetäñi, he qäuquenji. Iiñiqe, ne he emeqisqñqä änenyätñqe.

3

Poli iqu, Timoti ique iquauñqä ändowatkqenqä

¹ Ne henyqä äwäwa itanitanji, äpakänä mäpmeqä yatunquä, tii ätñqquque. "Timoti iqu äyevämeqanqa, Poli iqundä, Silasi iqundä, ye Atenisi du pmenqeqä." ² Iinjä ätnanitanji, ye Timoti ique henyqä anqi ändowatkuee. Iqu neqä neyämaqä, Goti Iqutä wäunjuä anä imäkäsinyä, kukñui Kraisi Iquenyqä awä ätuäkitñqä iquvi. Iqu heqä quuvqä heqiyqä iu yänänäqñqä emäqanquti, he pämä yänänäqñqä tqäpñqä ändowatkuee. ³⁻⁴ He tiinjä iqänqä, hanä-iqä emeqanqenqä, äwäwa iqä diñqä, äpkqe. Ne hesä anä äpmenänqanji, "Eequne hanä-iqe änemequäniqeqä" etminquetani, he iinjä näqñqä ae epu äpmenjuwitani, ii tanga sä änetmetqäuä tä. He hinuä ae äyä äqunänä. ⁵ "Nyi quñqä äwäwa äpakänä miqä imä" kñuä indqänätmä, Timoti ique ändowatkqe, heyaqä quuvqä heqiyqenqä näqñqä mamqä diñqe. "Ämaqä yamwiqä vqä iqu, hiqä quuvqä heqiyqe yamwiqä eyqanqa, he qua iqi päkñqänqätä, neyaqä wäunjuä eeqänänä imäkätunqque, hinqinäwa yeqñqätiyä, ä änäänqätiyä?" tmä, kñuä kuapanä indqänätmä iutanji.

Timoti iqu, Tesälonaika iqua äñguä äpmamiñuwinqä awä ätukqenqä

⁶ Timoti iqu hesä äpmenqe, yenji tanga-qänqä qe äyemetä, kukñuä yeeqä inqä, heyaqä quuvqä heqiyqenqätä, itanqa heqä suqä ämaqä huizi duñqä äwiñqä

ämenjuwiŋqätä, äma äpätä awä äyatqi. Iqu kukŋuä tiinjä-pqe, inä äyatqi. “Ämaqä di, qu quwqä äwqä yeeqä inqetä, nenyqä kŋuä indqänäpu, ne hiŋuä naqämbŋqe, ne qunqä änenyätŋqä-pa, iinjä äwinyätqänä” äyatqi. ⁷ Neyämaqäüä, ämaqä quvqä inemäkätqätanğä hanğä-iqä ämetanä pmetanğua, heyaqä quuvqä heqiyqenqä qätä iinjä äwiyätanitanj, neqä äwqä tämŋi yänänäqŋqä inemäkqi. ⁸ He Naqä Iqutä, yänänäqŋqe, qanğanä ae ätqäukuwä du tqäutanğä, inji tənğanj ne-pqe, quami anğuanänğä äpmeŋu. ⁹ Ne neqä Goti Hanjuwä Iqueqä hiŋuä iqinj, henyŋqä kŋuä indqänätanä, yeeqä aanğä kuapänä itqanğ. Iqu yeeqä naqänänğä iinjä änatapkqenqe, “Anğuiqe” qäyunänğ, äänä tätunquäwä? ¹⁰ Ne, he hiŋuä anğumä ämaeqänätanä, heqä quuvqä heqiyqä imŋi, äwa äkiŋqä enjuwi, yänänäqŋqä emäkatunquenqe, qanyä mäpmeqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä hiunji-heatqä ätqa äwätqanğ.

Poli iqu, Goti Ique tääqä ätukqenqä

¹¹ Ne tiinjŋqä nenğanğiyi. Goti Apiqu Kiğä-kiuätä, itanğa Jisasi neqä Naqä Iqutanğ, ne pe-hunqäqi quvepatunquenqe, hanaqä qanğ watunquä iunğ, huätä änduqiyäsinyä anğua imäkiyŋqe. ¹² Tiinjä-pqe inänğqe. Naqä Iqu suqä ämaqeunqä äwiŋqä iquenğ, hesä, manğua iinjä emnätätŋqä emäkquänä. Iinjä dutanğ, ne henyqä änenyätŋqä-pa, hiğä-hiuänğqätä, qokä-apäkä eeqäpnänğ iunqätä, enğuatŋqe. ¹³ Iinjä iutanğ, tiinjä timäutŋqänä. Goti Iqu, heqä qeqä-quuvqä yäpä imŋi, yänänäqŋqä emäkquätŋqe. Itanğa hea neqä Naqä Jisasi Iqu, qokä-apäkä Iqueqänä atäunğua ätekqä eeqänänğ iquatä, anği anä quveppqanğanğ, he Goti Apiqueä hiŋuä iqinj, suqä quvqä hui maeqä, jänänänğ imäkquenä pmetanğuwänğ, quvepaniŋqä.

4

Suqä, Goti Ique yeeqä iwimäkqä dunä imäkqäpŋqe

¹ Neyämaqäüä, ne heŋj, suqä eeqäpnänğ, he Goti Hanjuwä Ique yeeqä iwimäkqäpŋqenqe ae qe ämetquakque. Inj tənğanj, he iunğ qänaknä ipu, quamä anğuanänğä äyä äpmeŋä. Itanğa tənğanj, ne Naqä Jisasi Iqueä yoqeta manğ etquque, suqä iinj, heqä äwqä yäpä imŋi, aanğä yänänäqŋqä witanğuti, äpakänä imäkqäpŋqä nenğanği, manğ i etqu. ² He näqŋqä ae äyä enğ. He suqä äänä imäkqäpnuwänğqä diŋqe, ne Naqä Jisasi Iqueä yänänäqŋqä iuta, kukŋuä ae äyä etmiŋque.

³ Goti Hanjuwä Iqueqä äwiŋqä imŋä di, tiinjŋqä äwi. He heqä hanğä-pmeqä eeqäpnä ique äwipu, suqä quvqä maeqä, ikikinyänğä tii hiätŋqe. Suqä huiwä yanğ-iŋqä Goti Iqu änatapkqä iunä imäkäpu, suqä huiwä yanğ-iŋqä huizi, mimäkqä pambu. ⁴ Qokä qäquenä ä apäkä qäquenä, suqä quvqä imäkŋqänä hiğä äwqe mevauqŋqä, yänänäqŋqä imäkmbu äpmapu, suqä jänänänğä Goti Iqu äwinyänğqä iunä imäkqanğpu. ⁵ Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä maqŋqä iqua, quwqä äwiŋqä kŋuä indqänğqä imŋi, kŋui hiqaqä huisä-hŋqutä hiŋgi wiğä, iinjänä ämapu, imäkätqänğuwä-pañuenä mäpmeqä itanğpu. ⁶ Itanğa hiğä heyämaqä hŋqueqä apäkä iinj yuiqŋqä itquepu, qui miwimäkqä pambu. Ämaqä hŋqu suqä iinj iqua imäkätqŋqe, ne kukŋuä yänänäqŋqä tiinjä ae äyä etmiŋque. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iinj iquenğ, kima ävätä hanğ-iqä väniqeqä. ⁷ Goti Iqu ne suqä quvqä imäkqänğqä tääqä iinj qä mänatätmeqä ikqe. Oee. Iqu ne, Iqueqä ämaqä jänänänğä pmeqänğqä tääqä änatätmakqe. ⁸ Inj ämaqä hŋqu, kukŋuä täunğ tuwä äwiyqäqe, ämaqä du mitqueqä pa iqi. Iqu Goti, Iqueqä Dŋä Anğua Ique etapätŋqä Ique, itqueqi.

⁹ Goti Hanjuwä Iqu, suqä hiğä-hiuänğqä enğä iquenyqe, ae äyä ämetquakqä-qae, ga he ämaqä quuvqä eqiyätqanğuwä huizi iquaunğqä enyätŋqä diŋqe, tuwanğua maqiyqä yanä. ¹⁰ He näqŋqä ae ämepu, ämaqä quuvqä heqiyqä eeqänänğä, anğ qua naqä Masendoniya iu im-imä äpmakäwänğuwä iunğqä enyätqäüä. Neyämaqäüä, he suqä iinj äpakänä imäkqäpŋqä nenğanği, manğ yänänäqŋqe, i etqu. ¹¹ He

kñuä yänänäqñqe, quamä qeiqi pmetpñqä iunqä ämapu, he hñqunä-hñqunä wäunui hiqe imäkäpu, itanğa hiqä quamä pmeqä du yätamäkqä hiyquätñqä diñqe, hiqä hipaitä wäunuä iqäpñqe. Ne he iinjä imäkqäpñqä ae etminquä-qe, mañä yänänäqñqä anđi etqu. ¹² He quami iinjä pmapqe, qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwä iqua henyqe, “Ämaqä anđuanänä-quaiqä” tqanğa, he nätmätqä hmbinyqä äwa miqä pmetpnä.

Naqä Iqu anđi äquvepätqänğanqä

¹³ Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqua, ämaqä ae äwekuwä iqua anđi vauqänqe, kñui mindqänqä ipu, hiñuä äqämbu mäpmeqä, huäqä-hunqä ämepu kñuä äqiyätqänjuwä iquayi. Neyämaqäüä, he iinjä enqä-pa pmeqänqe, “Ämaqä quuvqä eqiyäpu, quwqä anä näweqämqä äwätqänjuwä iquauni, squä wimeniqätiyä” tpiyä diñqe, he näqñqä metpñqä änenđi. ¹⁴ Iinjä iqänqe, ne eeqäpnä quuvqä tiinjä äyä eqiyätqänju. “Jisasi Iqu äpäkonätä anđumä ävaukqeqä. Iinjä dutanđi, Iqueä yänänäqñqeutanđi, ämaqä quuvqä eqiyäpu äpäkonätqänjuwä iquauni, Goti Hanjuwä Iqu anđi ävauqumuätätä, Jisasi Iqutä ätuma quvepäniqueqä.” ¹⁵ Iinjñqä, ne Naqä Iqueä kukñui ämetanä, awi tiinjä etätqänju. “Ne häñđi, Naqä Iqu anđi äquvepätqänğanqä yqänä äpmamitatqä iqune, ämaqä ae äpäkonätqänjuwä iquauni, hiñuiqä mäwimeqä yaniqueqä.” ¹⁶ Ii tiinjä timäunike. Naqä Jisasi Iqu, Kiqä-kiuä mañä yänänäqñqä tqanğa, Iqueqä ynaunjqä huizi iquautanä naqä iqu-pqe, mañä inä tqanğa, Goti Hanjuwä Iqueä hääwi äkakä inä tqanğa, Naqä Iqu qäukuä yänisa quvepänique. Inđanđi ämaqä Iquenyqä quuvqä eqiyäpu äpäkonätqänjuwä iqua, quganä anđi vaupnuwi. ¹⁷ Inđanđi iquatä, ämaqä häñä yqänä äpmamitatqä iqunesä, Jisasi Iqutä qaquvqä yätqä minatunquänä yanique. Itanğa ne Naqä Iqutä, häñä hea ique-ique anä pmetanique. ¹⁸ Iinjä etanđi, hiqä-hiuä kukñuä tqe ätnäpiytanđi, yänänäqñqä imäkñğanđpu.

5

Naqä Jisasi Iqu anđumä quvepñqä, näwe pmetatunque

¹ Neyämaqäüä, hiunđi nätmätqä iinjä timäuqänqe, ne tuwanuä maqiyqä yanä. ² Iinqe, hiqä-hiuänđi näqñqä anđuanä tiinjä ae ämakuwi. Hiunđi Naqä Iqu äquvepñqänqe, “Ämaqä quwä-meqä hñqu maquvepñqä yänđiyä” kñuä ämenä pmetanğa, maqñqä äquvepñqä-panđi, maqänä ii timäunike. ³ Ämaqe, “Ne täñđanđi hanä-iqä mänemeqä anđuä äpmeñunä” tätqätanđuwänğa, apäkiqua ymeqä mipñqänä täñä-hunqä naqänänä maqänä äwimeqä-panđi, qui iwimäkätñqä-pqe maqänä ii wimenike. Inđanđi qu hanä-iqä naqä iquenqe, zä mäpmeqä ipnuwi.

⁴ Ämaqe, quwä-meqä hñqu quvepñqanđi äqumbiyänğa, iquenyqä yäunuä ipnä. Inäqe, neyämaqäüä, he suqä hiawiqä qua täutanä iu mäpmeqä ipinjqae, hiunđi iqu quwä-meqä enqä-pa, quvepñqanğa, he yäunuä ipnuwä ma, oee. ⁵ Ne hea witanđi pisqä imä asusua itanä imäkätunquä iqune maetqe, oee. Ne hiunđi imänätanđi, nätmätqä eeqäpnä we-hunqä iqi hiñuä äqunanä, imäkätunquä iquneyi. ⁶ Inđi, ne hiaqäqe, ämaqä huizi äwinjuwä-panđi mäwiqä itanä, neqä Naqä Jisasi Iqu anđumä quvepñqä hiñuä äqänanä, kñuä yasämä ämetanä pmetatunque. ⁷ Ii tiinjä. Ämaqä hiaqäqenqänä äwinyätñqä iqua, qu heatqänđanđi hiaqäqä witpnä. Itanğa ämaqä wainqä-eqä yänänäqñqeta, kñuä iqe qämä-qämä iwimäkätñqä iqua, qu heatqänđanđi i imäkpnä. ⁸ Inäqe ne iinjä ma, we-hunqä iutanä eanitanđi, ne kñuä yasämä ämetanä tiinjä pmetatunque. Ämaqä mäkä-iqä hñqu, nätmätqä quikuä iqi ktqä äqumuätänänqä-panđi, ne suqä quuvqä heqiyqä iqutä, ämaqä huizi iunqä neqä qeqä-quuvqä imda änenyätñqä iqutä, iquaqu mäwquatämäuqä, a yänänäqñqä äqätanä.

Itanğa ämaqä mäkä-iqä hñqu, nyuänä ämuasmänqce nyuänä qui imäkñqänqä ämäuñqä-pani, ne Jisasi Iqu anğumä änyä-hänä imäkäqumuatänaiyäninqä diñqe, kñuä iqä yänänäqñqä ämenä, hiñuä äqänänä äpmenä. ⁹ Ii tiinji. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä äwqä tnäninqä zä iquatunquä mänätänaiyqä ikqe. Iqu ne, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesa, hänä inemäkäqumuatäniqä diñqä ätänaikqe. ¹⁰ Jisasi Iqu, ne hänä yqänä pmetanğquänğa, ä ae äpäkonatquänğa äpätqe, ne Iqutä hea ique-ique anä pmetaniqenqä, äpäkonğqce. ¹¹ Inji he suqä täñğa tä itqänjuwä-panä tiinji, hiqä-hiuä kukñuä tqce ätnäpiyitanji, yänänäqñqä imäkñganğpu.

Suqä äñguänänjinä imäkqenqä

¹² Neyämaqäüä, he tii imäkñqä yatñqä iqu. Ämaqä, heyaqä awä iqi wäuñuä dnä huqä ipu, Naqä Iqueä äwiñqä dunä ämeyäpu, “suqä quvqä ii mimäkqä pambiyä” etätqänjuwä iquauñi, heqä naqä enqä-pa quñğpñqe. ¹³ Iqua he yätamäkqä e eyätqänjuwä iunqce, kñui äñguänä indqänäpu, heqä äwqä imda enğanğuti, iquau mändi makittqiyqä, iquauqä yoqe, haqä muämuäqäpñqe. Hiqä äwqce, hanjuä imbu, pmetpñqe.

¹⁴ Neyämaqäüä, ne kukñuä tiñä-pqce, yänänäqñqä etqu. Ämaqä wäuñuänqä enyqä itqänjuwä iquauñi, “Enyqä miqä wäuñuä ipiyä” ätuäpu, ämaqä zä iqanğuwä iquauñi, yänänäqñqä iwimäkqä kukñuä isua ätuäpu, ämaqä aquvä-aquvä miqanğuwä iquauñi, yätamäkqä äväpu, itanğa ämaqä eeqänänä iñä iquauñi, qeiqi iwimäkqäpñqe. ¹⁵ Ämaqä he suqä quvqä etqueqä iqu, iñä emäkqanğqenqce, kima miqä pambu. Inäqce, hea ique-iquenji, hiqä-hiuätä, qokä-apäkä huizitä, äñguänä äminyäpu pmetpñqänä, suqä äñguä dinä imäkqanğpu.

¹⁶⁻¹⁸ He hea ique-iquenji, yeeqänä ipu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tqce mäwquatämäuqä ipu, nätmätqä äki-äkitanä emeqce, Goti Hanjuwä Iquenji, “äñguiqä” tqanğpu. Goti Hanjuwä Iqu, he Jisasi Kraisi Iqutä ämuänñjuwä iquenä, suqä iñä imäkqäpñqenqä äwinyätqäüä.

¹⁹ Hiqä hänä-pmeqä iunji, Dñä Äñguä Iqueqä tä äsänqce, mequmuäkqä pambu. ²⁰ Dñä Iñä Iqu, ämaqce, Goti Iqueqä kukñui hiñuä tñqä iwimäkqanği ätquwi, he iñqce, kñuä quvqä ämepu, mändi makittqiyqä pambu. ²¹⁻²² Inäqce he nätmätqä eeqäpnänji iwäsäupu, äñgui, hiqä kñuä iqä imä ämaipu, quvqä eeqäpnänji, wimasipu.

Kukñuä yäpakiyi

²³ Goti äwqä hanjuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, tiñä emäkätñqä tääqä ätqu. Iqu he Iqueqänä epu, aanä ikikinyänä emäkätñqä ätuätqänju. Inji neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anği äquvepätqänğa, heqä dnitä, quuvqetä, huiwitä, quvqä maeqä, aanä qäyunä imäkmbu pmetpñqä, yätamäkqä eyätñqä, tääqä i ätuätqänju. ²⁴ Goti He tääqä etätmäkqä Iqu, hiñgi-mända mimäkqä, Iqueqä kukñuä ätätqä du qäyunä Imäkqä Iquvi. Inji Iqu he iñä pmetpñqce, emäkquänä.

²⁵ Neyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, ne yätamäkqä neyquätñqenqä tääqä tqanğpu. ²⁶ He äminäpiyänğanji, quuvqä heqiyqä iquneqä suqä iunji, quneqä inğpñqe. ²⁷ Nyi neqä Naqä Iqueqä yänänäqñqä iuta, tiñä etqä. “He tuwanjuä tä, ämaqä quuvqä heqiyqä eeqänänä iu a tuepiyä” etqä. ²⁸ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqceuta hiñgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu qänakñi 2 Tesälonaika pmeqä iquauñqä äqäkqe Yätamakqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Näqñqä-tänä iqua, knui tiññqä indqänätqänä. Ämaqä, Jisasi Iqueqä yoqenqä anä-himqä Tesälonaika iu äqänmiñuwä iqua, “Jisasi Iqu anqumä pätnqä itqätangä, nätmätqä äkitañi timäunqutiyä” tpu, knuä kuapänä indqänmiñuwi. Hñqua tiññä ätukuwi. “Naqä Iqueqä hiunji ae ätimäuqeqä.” Itañgi Poli iqutä, Silasi iqutä, Timoti iqu-pqe, iqua quwqä knuä indqänqä iunji, jänä iwimäkpñqä tuwanuä tä äqäkuwi.

Poli iqu, “Hiunji iqu, matimäuqä, yqänänjçä” ätätä äqäkqe. “Hiunji iquesa kinganäñi, ämaqe, hñgisanäñi, kuapänä itqätangä, suqä quwqä huitañä-huitañi, kuapänä timäunqiyä. Inqañi ämaqä kukñuä-suqeuñi hñgisanä iqä hñqu ätimäutä, Jisasi Iquenyqä mäkäñqä yäniqeqä.”

Poli iqu, qokä-apäki quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, hanä-iqä mapñqä iñqä, ätukqe. Iqueqä äwiñqe, qu wäunüä yänänäqñqä ipu, quwqä-quwä mimñqe. Ii, iqueqä-kiuätä, iqutä wäunüä anä iqä iquatä, imäkmiñuwä-paniyi. Ga qu wäunüä imäkpñqetä, hñquau yätamakqä wipñqä iñqetäñi, enyqä mäwimäkpä ipñqä äwiñqe.

Poli iqu, tuwanuä tqenqä kukñuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli iqundä, Silasi iqutä, itangä Timoti iqutä, ne henyqä äväwqatqu. He Goti neqä Apiqueqätä, itangä neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä, epu, anä-himqä Tesälonaika iu aquvä äqänätqänuwä iquenyqä. ² Goti Hanjuwä neqä Apicutä, itangä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuta hiñgi etapäsinyä, äwqä hanuä imbu pmeñqä emäkpinyä.

Poli iqu, Tesälonaika iqua quuvqä eqäkuwiñqä, yeeqä ikqenqä

³ Neyämaqäüä, heyaqä quuvqä heqiyqe, haqä yändi äpeyqenqätä, itangä suqä ämaqenqä äwiñqä iquesañi, hiqä-hiuänqä kiññä enyätñqä iqu-pqe, yänä-yänä päyätqätangqenqe, ne Goti Hanjuwä Iqueni, “änqwiqä” ätuätqänu. Suqä ne ii imäkätunquä iqu, aanä qäyunäñi. ⁴ He iññä itqänuwñqe, ne ämaqä Goti Iqueqä yoqä du aquvä äqänätanguwä iu äwimayäkitanänqañi, ne henyqä yeeqä itanä, heyaqä yoqe haqeu ämaetanä, tii ätätunqe. “Ämaqä ii, quwqä itqueqangä hanä-iqä huitañä-huitañä qäyä ämepu, quuvqä heqiyqe mäwquatämäuqä, a yänänäqñqä äqätänäuä.”

Goti Iqu, suqeu qäyunä iwäsäuniqenqä

⁵ He iññä imäkätqänuwñqe, ämaqe näqñqä tiññä ämetqänä. Goti Iqu ämaqä eeqäpnä iwäsäutäqänqañi, suqä jänänänä iuta iwäsäuniqeqä. He hanä-iqe, hiñgi mämeqä, Goti Iqu henyqe, “He Nyaqä ämaqä naqä-qakuä epu, Nyaqä miqeu pmetpñqe, qäyunänqenqä” etätänqä ämetqänä. He Iqueqä miqeu pmetanguwitani, hanä-iqe i emetqäuä. ⁶ Goti Hanjuwä Iqu, suqä jänänäñi, tiññä imäkäniqe. Iqu ämaqä, he hanä-iqä etapätqänuwä iquauñi, kimañi inä väniqe. ⁷ Itangä Goti Iqu he hanä-iqä e ämetqänuwä iquendä, nesä, hanä-iqe huätä ämamäutä, hapä pmeqä nätapäniqe. Nätmätqä iññi, Naqä Jisasi Iqutä, Iqueqä ynaunqä yänänäqñqä iquatä, qäukuä yätutani tä hänäqä sqä iu ätnänäqä äquvepqañguwänqä, imäkäniqe. ⁸ Iqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä maqñqä epu, itangä neqä Naqä Jisasi Iquenyqä kukñuä ängui qätä mäwiyqä itqänuwä iunji, kima ävätä, hanä-iqä tiññä väniqe.

⁹ Iqua, Jisasi Iqu-tänjä qäqiqi mäpmeqä, Iqueqä yänänäqñqä aanjä naqänänjä iqueni mämeqä, kiinjä näñi qui imäkmbu, hea ique-ique pmetpnuwi. ¹⁰ Hanjä-iqä ii, Naqä Jisasi Iqu anji quvepqañganä wimeniqe. Iqu ämaqä, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqänä ekuwä iqua, Iquenyqä yeeqä ipu, yäunüä naqänänjä ipu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäupnuwänqä quvepäniqe. Inğanj, he kukñuä ne awä etminque ämepu, quuvqä naqä-qakuä eqiyätqäñuwitani, he-pqä qutä anä i ipnuwi.

¹¹ Iinjä timäutñqenqe, ne Goti Ique tääqä tii ätuätqäñu. Iqu hiqä suqeu iwäsäuniqänğanj, “Nyi suqä äñguä imäkñqä tääqä etätmakqe, suqä iunji he qäyunä ae imäkätqäñuwiqä” etäniñqä tääqä ätuätqäñu. Itanga he wäunui, Iquenyqä quuvqä eqiyätqäñuwita imäkñqenqä äwinyätñqä iqu, Iqueqä-kiuä yänänäqñqä emäkqanji, wäunui äñguänänjä imäkñnuwänqä tääqä ätuätqäñu. ¹² Ga, he wäunüä iinjä imäkqanñuwitani, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, yoqä naqä metñqätä, he Iquesa inä mapñqätä tääqä ätätqäñu. Goti Iqutä, Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, henyqä qeqä ätmäkäsinyä, neyaqä tääqä tqetani, äñguä iinjä emäkinyä.

2

Ämaqä yänänäqñqä hñgisanä iqä iquenyqä

¹ Neyämaqäuä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu anji äquvepätqänğa, Iqutä yätqä minaniñquä iunqe, ne kukñuä hui inä etqu. ² Ämaqä hñqu quañgä, “Hea qäyu timäuqanji, neqä Naqä Iqu anji ae äquvepqqä” etqanqqä iunqä, yäunüä ipu, kñuä kuapänä mindqänqä iqäpnä. Ämaqä iinjä etätqä iqu nenyqe, “Dñä Äñguä Iqu kukñuä iinjä iquau äwikqeqä” qäyä etqanqqä-qe, ä “Iqua kukñuä iinjä, awä ätkuwiqä” qäyä etqanqqä-qe, ä “Iqua tuwanüä e äqäkuwiqä” qäyä etqanqqä-qe, qätä mäwiyqä pa iqäpnä.* ³ Ämaqä hñqu, he hñgi-mända etma wätñqä iqäqe, wimasiyqäpnä. Naqä Iqu anji mapqänğa, tii ganä timäuniqe. Ämaqä aanjä kuapänänji, Goti Hanjuwä Ique tuwä äwiyäpu, hñgisanä itquetqätanğua, ämaqä, suqä eeqänänjä iu mändi äkittqiyätä, tä du qui imäkñäniñqä äwätñqä iqu,† ätnänäqñi timäuniqe. ⁴ Iqu ätnänäqñi ae ätimäutäqänğanj, Goti Hanjuwä Iquesä, goti quañgä, ämaqe qonjä äwoktäumipqä iutä, itanga nätmätqä huizi iutäñi, eeqäpnä mändi äkittqiyätä, ämaqeunji, “Nyi nätmätqä eeqänänjä ämäwqätäunänä” tuäniqe. Aanjä ququvqänji inä timäutñqänä, Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anjä iunji inä äpeyätä, zä-hawä iu äpme, “Goti hñqunqu maetqänä, nyi tä qäqunjqä” tuäniqe.

⁵ Nyi hesä anä äpmamänğanj, “Nätmatqä iinjä-iinjä timäuniqeqä” etminqenqe, he iinjqe kñuä yqänä ämenjä? ⁶ Ämaqä quvqä iinjä iqu ätnänäqñi timäuqenqe, änä maeqä, qñqanjä yätätñqä Iquenyqe, hiqä-hiuänji näqñqä ae äyä enjä. Iqueqä äwinqeunqä ma, Goti Hanjuwä Iqu hea iqueqä ätimäuqenqä imäkqanğa, inğanä timäuniqe. ⁷ He näqñqe, tänğanj, yänänäqñqä hñgisanä iqä iqu, qua täunji wäunüä zä itqäuä. Goti Hanjuwä Iqu, qñqanjä äymitätqä Ique nändi qutesiteqanğutqänğanqe, yänänäqñqä hñgisanä iqä iqu, wäunüä zä yqänä iquänä. ⁸ Itanga Goti Iqu, qñqanjä äymitätqä Ique, nändi qutesiteqanğanj, ämaqä, suqä eeqänänjä iunji mändi kittqiyätñqä iqu, ätnänäqñi timäuniqe. (Qänakñi, Naqä Jisasi Iqu anji äquvepätqänğanj, ämaqä iqueni, Iqueqä mandñitä äpäsätä, Iqueqä we-hunqetä iqueni qui imäkäniqe.)

⁹ Ämaqä quvqä iinjä iqu ätnänäqñi timäuqanğanj, Setänä iqu yänänäqñqä vqanji, iqu wäunui nätmätqä ämaqä mimäkqänänjitä, itanga ämaqe yäunüä ipu, “naqä-qakuä Goti Iquesa imäkqiyä” kñuä mapñqä diñqe, quañgä imäkäniqe. ¹⁰ Iqu iinjä imäkätä, suqä quañgä eeqäpnänji, qokä-apäkä hanjä-pmeqä mämeqä, äpäkonqe

* **2:2** Näqñqä-tänjä hñqua, kukñuä täu tii äkunmäkätqänjä. Ämaqä iinjä etätqä iqu, “Dñä Äñguä Iqu kukñuä iinjä ändapqeqä” qäyä etqanqqä-qe, ä iqu kukñuä awä etätä i qäyä etqanqqä-qe, ä iqu nenyqe, “Iqua tuwanüä e äqäkuwiqä” qäyä etqanqqä-qe, qätä mäwiyqä pa iqäpnä. † **2:3** Jonä 17:12

mapnuwänqä äpmejuwä iqua, iquenyqä quuvqä wipnqä imäkänige. Iqua kuknuä naqä-qakuä, Jisasi Iquenyqä ätänqä iunji, yeeqä ipu mämeqä itqänjuwä iutani, äpäkonqe mapnuwänqä äpmejä. Qu kuknuä iinqe, yeeqä ipu ämeqä-säpi, Goti Iqu quñi, hänä iqumuatquäninji. ¹¹ Iinjä dutani, qu kuknuä quangä iunä quuvqä heqiyqäpnqenqä, Goti Hanjuwä Iqu, quñqä nätmatqä qämä-qämä iwimäkätñqä, naqänänä dowatänige. ¹² Iqu iinj, tiññqä imäkänige. Qu kuknuä naqä-qakui mämeqä danä, suqä quvqenänji, ängüä-ängüä imäkäpiyñqä imäkmitpqe, hiunji Goti Iqu ämaqeu iwäsäutäqänqani, qu kimanji hanjä-iqä mapnuwi.

Yänänäqñqä tqäutpnqenqä

¹³ Neyämaqä Naqä Iqu äwinyätñqä iquenä, he hänä emäkäqumuatäninñqä diñqe, Goti Hanjuwä Iqu, nätmatqä mimäkqänqä, Iqueqä ämaqä epnuwänqä atäunüä ae etekqe. Inji he ämaqä jänänänä epñqe, Dñä Ängüä Iquesatä, naqä-qakuñqä quuvqä heqiyqä iutatänji. Iññqe, ne Goti Hanjuwä Iqueqä äwiñqä du, hiunji ique-iqenji, Iquenji, “änguiqä” ätuätqänju. ¹⁴ Iinjä emäkätñqenqe, Goti Hanjuwä Iqu, ne kuknuä ängüä awä ätätunquä iquesani, tääqä etätmakqe. Inji he, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä nätmatqä eeqäpnänji, Iqueqä yoqä naqä qonätanñqä iutani, he-pqe Iqutä anä meqänqe. ¹⁵ Neyämaqäüä, Jisasi Iqueqä kuknui, neyaqä manitatä, ä tuwanüä iutatä, etminquä iunji, mäwquatämäuqä, a yqänä äqätpu, aanjä yänänäqñqä tqäutpnqe.

¹⁶⁻¹⁷ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, Goti Apiqutä, nenyqe äwqä imdanji kiñjä äwinyätä, itanqä qeqä ätmäkäsinyä hiñgi vqetani, neqä äwqä imñi, yänänäqñqä imäkñätanä, nätmatqä ängüänänji nätapätñqä diñqä, kñuä iqä yänänäqñqä ämenä, hiñuä äqänanä pmetatunquä inemäkätqäuä. Inji Iqu heqä äwqä imñi, yänänäqñqä emäkätä, suqä ängüä eeqäpnä ämepu, kuknuä ängui tqäpnqä emäkquä.

3

Goti Iqueqä yätamäkqenqä tääqä tqenqä

¹ Neyämaqäüä, Goti Hanjuwä Iqu, ne yätamäkqä neyquätñqenqä, tääqä tiñjä tquangpu. Ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä kuknui, ämaqä huizi dunqä ämä äwätanä, awä tquangwati, qu he imäkminjuwä-pa, “Ii naqä-qakuiqä” quuvqä eqiyäpu, kuknuä iqueqä yäpä iqi pmetpnqänä. ² Itanqä ämaqä quvqä iqanjuwä iquauqä hipa iuta, huätä inetmetñqä-pqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tquangpu. He Iquenyqä tääqä iinjä tquäpnqe, ii ämaqä kuapänä hñqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä itqänjuwä iutayi. ³ Inäqe Naqä Iqu ätätqä-pa imäkätqätanñi, ne Iquenyqä quuvqä wiyquanä. Inji Iqu yänänäqñqä emäkätä, Setänä quvqä imäkqä iqu, quvqä memäkqä yätñqä, ämeyänä. ⁴ Naqä Iqu inemäkqanñi, ne henyqe, näqñqä tiñjä etqänju. “Ne iquau nätmatqä imäkpnqä manjä yänänäqñqä ätuätunquä imñi, tänga-pqe, qänakndanä-pqe, äpakänä imäkqäpnuiqä.” ⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä suqä ämaqenqä äwiñqä iquenqätä, Kraisi Iqueqä suqä hanjä-iqä qäyä ämetä yänänäqñqä tqäuqä iquenqätänji, Naqä Iqu he näqñqä ängüänänä metpnqä emäkquä.

Ämaqä wäunüä miqä, enyqä itqänjuwä iquauñqä

⁶ Neyämaqäüä, ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yänänäqñqe ämenä, kuknuä yänänäqñqä tiñjä etqu. “Ämaqä hiqä quuvqä anä heqiyqetanjä hui, wäunüä miqä, enyqä ipu, itanqä kuknuä awä etminquä iunji, qänaknä miqä, hñgisa iqä-qua eänjuwi, iquatä ikämanqä ipu, anä mäpmeqä pambu.” ⁷ Ne ii etquque, tiñjä iutayi. Ne suqä imäkminquä iunji, he qänaknä iqa uwqäpnqenqe, hiqä-hiuänji näqñqä ae äyä enä. Ne heyaqä awä iqi äpmenänqani, enyqä miqä iminque. ⁸ He nesa hanjä-iqä mämeqä ipñqä diñqe, ne heyaqä ymisani mbqä miqä, qanyä ämetanä manqä, hiunji heatqe, mbqä wäunüä yänänäqñqä itanä, änminque. ⁹ Ne yoqä naqä ämenä, “He yätamäkqä

nepiyä” etatqä etanqä-qe, mänenqä iminqe. He nesa näqnqä ämepu, imäkqäpñqä diñqe, ne wäunüä yänänäqnqä ii iminque. ¹⁰ Ne hesä äpmenänqani, suqä enyqä iqä iquenyqe, tiñä äyä etminque. “Ämaqä wäunüä miqä, enyqä itñqä iqu, ymisanä hinji mämeqänqeqä.” ¹¹ Inäqe, ämaqä hiyaqä awä iqini hñqua, wäunüä miqä, enyqä naqä-qakuänä ipu, huiziquaunqe, “Inä-iinä imäkätqänäuä” tuäkitqätanqunqä, qätä äwiyätqänu. ¹² Ämaqä e itqänuwä iquaunqe, ne neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä yänänäqnqe ämenä, kukñuä yänänäqnqä tiñä etqu. “Ämaqä iqua, quamä qeiqinyä äpmpu, ymisanä quwqänqä wäunüä iqanqpiyä” ätqu.

¹³ Inäqe, neyämaqäuä, he wäunüä äñguä imäkätqänuwä iuni, enyqä ipu mäwquatämäuqä pambu. ¹⁴ Ämaqä hesanä hñqua, ne tuwanüä äqiyquque, qänaknä miqä, tuwä äwimä upqä iquauni, he suqä hñjua miwimäkqä, atäunuinä väqumuatepñqe. Ini qu, quwqä quvqenqä womba mapñqä diñqe, he iquatänä qäqi mäwqä, hiqäqi pmetpñqe. ¹⁵ Inäqe iquani, hiqä mäkä-hunqä enqä-pa miwitqueqä, “Neqä neyämaqä iqua, qui imäkmbñqä itqänäuä” kñuä indqänäpu, “Inä mimäkqä pambiyä” tquanqpu.

Poli iqu, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” ätukqenqä

¹⁶ Neqä Naqä äwqä hanüä inemäkqä Iqu, nätmätqä eeqäpnänä imäkäpiyä iuni, äwqä hanüä imbu pmetpñqä, emäkquä. Iqu eequendä anä pmetänä. ¹⁷ Nyi Poli iqunä, “Henyqä hui mimäuqä iqänä” etätmä, ñqä hipaitä tuwanüä hiqnqä imäkqä. Tuwanüä eeqänänä iuni, ämaqe, qu nyinqe, “Tuwanüä tä, iqu äqiyqeqä” kñuä vätnqä diñqe, nyi ñqä hipaitä tiñä äqiyätñqe. ¹⁸ Eeqänänä iqunenä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hinji etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu kinganäni 1 Timoti iquenqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Hiknä Timoti iqu, anä-himqä Listiya, qua naqä Galesiya iutanä-qu eä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä ique. Kiqä kânai, Israitqä iutanä iiyi. Kiqä kaniqu, Grikä iutanä ique. Poli iqu iqueni, qanä anä ikisinyä, Goti Iqueqä wäunuä imäkiyänqä itmakqe. (Wäunuiqänä 16:1-3 hinuä qundnqä.) Näcqnqä-tänä iqua knuä tiinä indqänätqänä. Qänakni, Timoti iqu, quuvqä heqiyqä anä-himqä Epesisi iu pmetanquwä iquau mitnqä pmetangi, Poli iqu, tuwanuä tä iquenyqä wätnqä äqäkqe.

Nätmatqä kinganäni, Poli iqu tuwanuä ätuätä äqäkqe, ii tiini. Ämaqä hnqua, qokä-apäkä iuqä quuvqä heqiyqe, qui imäqä iunqe, Timoti iqu änguä wimasiyätnqe. Ämaqä iinjä iqua, nätmaqä qua täutanä eeqänäni, ii ängui maeqä etangi, ämaqä hänä-pmeqä naqä-qakuänänä ämetnqä äwinyätnqä iqu, ymisanä hui pmua imäknätä, apäkä mämeqä yätnqä, knuä quvqe indqänätqänä.

Nätmatqä huizi, Poli iqu tuwanuä ätuätä äqäkqe, ii tiini. Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iqua, Goti Iqueqä yoqe haqeqä ämamäupu, Iqueqä wäunuä imäkätqätanquwiu mitnqä, suqä änguänänä iunqeyi. Itanga quuvqä heqiyqä iquau mitnqä wäunui, ämaqä äki-äkitanä iqu meniçe. Ga quuvqä heqiyqä iuqä awä imä, wäunuä imäkätnqä wäunui-pqe, ämaqä äki-äkitanä iqu meniçe.

Nätmatqä yäpaki, Poli iqu tuwanuä ätuätä äqäkqe, ii tiini. Timoti iqu Jisasi Kraisi Iqueqä wäunuä imäqä-qu äpme, änguänä pmetätnqe. Ga qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä qänätqätanquwä iquau, suqä huitanä-huitanä äkiutanä motquetnqä, ätuätä äqäkqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli Jisasi Kraisi Iqu kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Goti Hänä Inequmuatqä Iqutä, itanga Jisasi Kraisi neqä knui yänänäqänqä ävanä äpmenquä Iqutä, Iquaqu änändowatkiiyi. ² Timoti, si quuvqe, nyi eqiyänqä-pa eqiyänä-qae, si nqä ymeqä naqä-qakuä-qukiiyi. Nyi tuwanuä tä sinyqä ävawqatqä. Goti Hanjuwä Apiqutä, itanga Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutä, Iquaqu nätmatqä änguänäni hinji vqetä, qeqä-tmäkqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä ktapinyä.

Kuknuä qäyasäqinjä tqä iqua, mändi kittqiyqenqä

³ Nyi Masendoniya-tänä ingisanqä äwätmänğa ätkqä-pa, ämaqä, Goti Hanjuwä Iquenyqä näcqnqä ävätqänuwä hnqua, kuknuä qäyasäqi matqä ipnqä dinqä tutnqe, anä-himqä Epäsäsi iu qae pma. Ämaqä iqua, kuknuä naqä-qakuä Goti Hanjuwä Iquenyqä tnätanqce ämepu matqä, qämä-qämä ipu, ämaqeunji näcqnqä qäyasäqi ävätqänuwä iquayi. ⁴ Qu quwqä kaqä-kawäkauqä yoqenqätä, aeqä kuknuinqätä, kuapanä ätätqänuwi, Goti Hanjuwä Iqu wäunuä imäkqeunji yätamakqä miqä, kuknuä hinginä timäuqänqe, si kuknuä yänänäqänqä tu. Goti Iqueqä wäunui, quuvqä heqiyqä dutanä timäunä. ⁵ “Manä tuvä” äktqe, suqä ämaqenqä äwinqä iqu witnqä äktqä. Ämaqe, qeqä-quuvqä yäpä imni ikikinyänä imbu, “Goti Iqueqä hinuä iqi quvqä maequnjqä” knuä indqämbu, ga quuvqä naqä-qakuänänä eqiyätanqppqetanä, suqä ämaqenqä äwinqä iqu witänä. ⁶ I etanqä-qe, ämaqä hnqua, suqä iunji tuwä äwiyäpu, hänaqä hui-mända äwäpu, kuknuä hinginqä dinä ätätqänuwi. ⁷ Qu Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä-suqenqä näcqnqä wipnqä winqanqä-qe, quwqä

kuknuä ätätqänjuwinqe, quwqä-quwäni näqñqä maeqä ipu, näqñqä eäpnä, hingi ätätqänjuwi.

⁸ Ne näqñqe, ämaqe, Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä-suqeta, wäunui wängima mämiqä, qäyunä ämiquwi, kuknuä-suqe, änguänänjiyi. ⁹⁻¹⁰ Tiinjä-pqe ne näqñqe. Kuknuä-suqä iqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqi, jänänänjä äpmejuwä iunqä maetqe. Oee. Goti Iqu kuknuä-suqe, ämaqä suqä quvqä imäkätqänjuwä iqua, quwqä suqä iinjñqä näqñqä mapñqä diñqä, imäkätä ekqe. Ämaqä qänaki miqä danä hñgisanä iqä iquaunqätä, Goti Hanjuwä Ique tuwä äwiyäpu, suqä quvqä imäqä iquaunqätä, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe, haqä mämamäuqä ipu, Iquenyqä wiunqä iqä iquaunqätä, qunaqä-qunujuau pizqä päsqä iquaunqätä, ämaqä huiü hinginä pizqä päsqä iquaunqätä, suqä qokä apäkänqä iqä iquaunqätä, suqä qokä hñqu, qokä hñqutä wiqä iquaunqätä, ämaqä huizi du quwä äkipu, hingi wäunjuä-wiyqäpñqä imäqä iquaunqätä, quanqä-tqä iquaunqätä, kuknuä iwäsäuqä iquauä hinuä iqisanji zä epu, quanqä-tqä iquaunqätä, itanqä ämaqä kuknuä naqä-qakuä Goti Hanjuwä Iquenyqä tnätanqgeuni, tuwä äwiyäpu suqä huizi imäqä iquaunqätänji. ¹¹ Kuknuä naqä-qakuänänjä iinj, ii kuknuä änguä we-hunqä-tänjä Goti Hanjuwä Iqu nyinyqä quuvqä eqiyätä, awä tqämqä ändapqä-pañä asä iinj. Kuknuä änguä we-hunqä-tänjä iqu, “Goti Hanjuwä Iqu, yänänäqñqä naqänänjä-tänjä eä, änguänänjä pmeqänqä Iquvqä” änatätqäuä.

Kraisi Iqu, suqä quvqä imäqä iquau, hñjä iqumuatätñqä, äpkqenqä

¹² Neqä Naqä Kraisi Jisasi Iqu nyinqe, “Nyaqä wäunui, iqu imäkänqiyä” knuä äme, nyi yänänäqñqä ändapätä, ändenjikqenqä nyi yeeqä itmä, “änguiqä” ätquä. ¹³ Kinqanänji, nyi Iquenyqä kuknuä quvqä ätätmä, ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyqanquwä iunji, quvqä itquetmä, ptqä äqäyäpäsätmä iminqe. Nyi suqä iinj, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä imä, qämä-qämä itmä, ii imäkätqätanqä-qae, Iqu qeqä naqänänjä änuämäkkqe. ¹⁴ Iqu qeqä e änuämäkätä, nätmätqä änguänänji aanjä kuapanä qäpu maeqä yätqä hinginä ändapätä inyimäqanqä, nyi Iquenyqä quuvqä eqiyätmä, ämaqenqä nqä qeqä-quuvqä yäpä tämda änyinätqäuä. ¹⁵ Kuknuä, “Kraisi Jisasi Iqu, ämaqä suqä quvqä imäqä iquau, hñjä iqumuatätñqä, qua täunqä äpqäqeqä” ätnänqä iqu, aanjä naqä-qakuänänjä ätnä. Ämaqä eeqänänji, qu kuknuä ique ämepu, quuvqä eqiyqäpñqe. Ämaqä suqä quvqä imäqä huizi iunji, nyaqä suqä quvqe ämawqätäutä, hñuiqä ätimäuä. ¹⁶ Nyi iinjünä qäyä etanqä-qe, Iqu nyinyqä qeqä änuämäkkqe, tiinjänqeyi. Ämaqe, qu Jisasi Kraisi Iquenyqe, “Iqu ämaqä suqä quvqä imäqanquwä iunji, qeqä imänqgeuta kima maqänä mäwqeqä” näqñqä nyita mapñqenqeyi. Ämaqä qänaknda epqä iqua, qu nyita Ique äqunäpu, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, hñjä hea ique-ique pmeqä mapnuwänqenqä. ¹⁷ Iqu Ämiqä Naqä hea ique-ique Pmeqä-qu eä, Mäpäkonqä-qu eä, ämaqä-pqe Iqueni, hinuä mäqunqe, Iqu Goti Hanjuwä Iqunä etanqä, yoqä naqe, hea ique-ique Iqueqänä äwi. Iinj aanjä naqä-qakuänänji.

¹⁸⁻¹⁹ Nqä ymeqä Timoti iquki, nyi kuknuä tä äktapqä tä, ämaqä hinuä-tqe* si hinuä äktkuwinqä knuä ämetmä, äktqä. Si iquauä kuknui, jävqä enqä-pa a yänänäqñqä äqätinä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätinä, suqenqä iwäsäutnä, “Nyi Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqinj, suqä quvqä hui maeqä äyitanä” knuä ämetnä, änguinqä mäkä yänänäqñqä iqätñqe. Ämaqä hui quwqä suqä quvqenqä näqñqä ämapiyä-qe, äwinqä quwqä dunä imäkäpu, quuvqä heqiyqe, qui imäkmbu äpmejä. ²⁰ I äpmejuwä iutanjä hñquaquvi, Himeneasi iquä, Aleksandä iquäyü. Iquaqu, Goti

* **1:18-19** 1 Timoti 4:14 iu-pqenji, Poli iqu Timoti iquenyqä hinuä-tqenqä äqäkqe. Iqu kuknuä hinuä-tqe asä iquenyqä täqi äqäqäti, huitanji äqäqäti?

Hanjuwä Iquenyqä kuknuä quvqä hui inä matqä danä inyiyänqä näqñqä mayñqe, nyi iquaquñi, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huñqä iqueä hipa iqi äwikqe.

2

Goti Iqu, eeqänänuau yätamakqä vätnqä, tääqä tqenqä

¹ Iinjä etangi, nyi manjä yänänäqñqe, huizi-huizi i etangqä-qe, “Ämaqä quuvqä heqiyqe, ämaqä eeqänänä iuñqä kñuä indqänäpu, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, Iqu iquau yätamakqä vätnqänä yatñqä äväpu, ‘änqaiqä’ ätuäpu ipñqä” ätqä. ² Qu tääqä e ätäpiyänqani, ämaqä anjä-himqä ämiqä iquaunqätä, ämaqä naqä yoqä-tänä iquaunqätä, tñqe. Tiinjñqä, ne suqä jänänänä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dinä imäkätanä, hanjä-iqä hui maeqä hingi pmetatunqne. ³ Suqä tääqä tqä iñi, Goti Hänä inequmuatqä Iqueä hiñuä iqini, änguänänä etangi, Iqu iñqe yeeqä eä. ⁴ Iqu ämaqä eeqänänä hänä iqumuatquätñqenqätä, qu kuknuä naqä-qakuñqä näqñqä meqäpñqenqätä, äwinyä. ⁵ Goti Hanjuwä Iqunä äyuwä. Ga Iquenyqätä, nenyqätä, awä iqi ätqäuä yätamakqä itñqe, Hñqunänji. Iqu, Kraisi Jisasi Iquvi. ⁶ Iqu, ne ämaqä eeqänänä angumä mbqä änäyämätä guä mänaqäyquätñqe, zä miqä danä, Iqueqä-kiuä äwimäkkqe. I etangi, Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqänänä angumä mbqä imetñqä äwinyänqne, suqä iqu ätnänäqi ätiñi, “hea inqanqeqä” ätkqä du, qänqä ämaekqe. ⁷ Iñqä Iqu, nyi Iqueä kuknuä awä ätätmä, Iqueqä wäunüä imäkkunä himqä, ätenjikqe. (Quanqä matqä, naqä-qakuänänä ätqä.) Itanga nyi, ämaqä Israitqä qäyä etangi huizi iquaunji, quuvqä heqiyqenqätä, kuknuä naqä-qakuänänäñqätä, näqñqä-vqänqä ätenjikqe.

⁸ Iinjä etangi, nyi Poli iqunä, ämaqä quuvqä heqiyqe, anjä äpmakäwänjuwä-pa, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä tñqä aquvä äqänäpiyänqani, qokä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqe, Iqueä hiñuä iqini jänänänä epu, hipa kiyä mamätqe haqe epu, itanga äwqä quvqä imbu, manjä qäyätñqä maeqä epu tñqä, änyinji.

⁹ Itanga nyi apäkä iuaunqä-pqe, quwqä qäkä meenqä, kñuä yasämä ämepu, qäkämä imäkñqä-pa imäkmñqä änyinji. Dä huitanä imäknäpu, gquä yatqä golqä, qeqätqä isua ämepu, qäkämä mbqä naqä iqe ämepu, qeqätqe, itä mimäkñqä danä ipñqe. ¹⁰ Inäqe, “Ne apäkä, Goti Hanjuwä Iquenyqä qänaknä iqäneyqä” tñqe, qu qeqätqe, quwqä wäunüä huitanä-huitanä änguänänä imäkäpiyä duta imäkmñqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqueä kukñuñqä näqñqä meqänqani, apäkä iua, quwqä-quwä äkittqänäpu, manjä matqä danä, qätenä äwiyäpu, näqñqenä meqänqne. ¹² Nyi apäkä hui, qokiquau äkittqiyetä, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui ätätä motqueqänqne, qñqanjä äyqä. Ii kiqä qanyä pmeqänqne. ¹³ Tiinjä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqu, Ipä ganä imäkkqä maetqe, Atamä ique ganä imäkkqä eä. ¹⁴ Ga kuknuä quanqä dunji, quuvqe, Atamä iqu maeqiyqä danä, Ipä ii eqiyätä, suqä quvqä ii äyä imäkkqe. ¹⁵ Inäqe, iua kñuä yasämä ämepu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, ämaqänqä quwqä qeqä-quuvqä yäpä imda winyätä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dinä imitpñqä sätäti, Goti Hanjuwä Iqu, ymeqä nyquä duta hänä iqumuatäniqe.

3

Quuvqä heqiyqä iquau, miqä iqueqä suqenqä

¹ Kuknuä tiinjä tä aanjä naqä-qakuänänä. Ämaqä tqu-tqu, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquau mitñqä itñqä iqu, iqu wäunüä änguänänä metñqä wiñqanji itqäuä. ²⁻³ Iinjä etangi, quuvqä eqiyätqänjuwä iquau miqä iqu, ämaqä iñiuqä hiñuä iqini, suqä quvqä mimäkqä-qu eä, apäkä hñqunänijyqä qokä-qu eä, suqä quvqä huitanä-huitanji mitqäqä kñuä yasämä ämetä, quamä änguänä pmeqä-qu eä, ämaqä iqueqä anju timäuqanqjuwä iunji, änguänä miqä-qu eä, Goti

Hanjuwä Iqueä kukñuiŋqä näcñqä äñguänänjä vqä-qu eä, wainqä-eqä yänänäcñqe kuapänä mañqä-qu eä, himä qui maqänä imäkätä mañä yänänäcñqä ätätä mäkänqä maqänä miqä danä, qae hanjuä pmeqä-qu eä, knui mbqä duñqänä mämeqä-qu eä, hiätätñqe. ⁴ Iqueqä ymeqä-apäki äñguänänjä ämitä, iqueqä ymeqe, iqu kukñuä tquangqä duñi qätä äwiyäpu, qänaknä iqäpñqä imäkqä-qu hiätätñqe. ⁵ Iqueqä ymeqä-apäkä duñi, änä mämiqä-qu eñqe, iqu ämaqä quuvqä heqiyqä duñi, äñguä äänä miniqi? ⁶ Ämaqä quuvqä heqiyqä duñi, ämaqä quuvqe tänga änyä qe eqiyätqä iqu, mämiqä yätñqe. Ii, iqu yäñi-yäninyä itä quñi äkittqiyätä, hanjä-iqä Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-huñqä iqu, ämakqe, meqänqeyi. ⁷ Iiñäqu eä, ämaqä quuvqä maeqiyqä iquauä hiñuä iqini, suqä äñguänänjä iqä-qunä hiätänä. Iqu iñä miqä iqäqe, “Quvqä-queqä” tqañgpi, iqu Setänä iqueä guä du äuenä.

Quuvqä heqiyqeuä awä iqi, wäunjuä miqä iqueqä suqenqä

⁸ Suqä asä iñi, ämaqä huizi, ämaqä quuvqä heqiyqä iquauä awä iqi, wäunjuä huitañä-huitañä ämipiyä iqua, knui wäunjuä ipiyä iuñqänä yasämä ämepu, kukñuä quañgi matqä-qua epu, wainqä-eqä yänänäcñqe kuapänä mañqä-qua epu, womba miqä knui mbqä duñqänä mämeqä-qua hiätñqe. ⁹ E ipiyä iqua, “Ne Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqini, womba maeqä äñguänänjä äpmeñunä-qe” näcñqä epu, Iqueqä kukñuä naqä-qakuänänjä, Kiqä-kiuä ne quuvqä heqiyatunquä ämänätquakqä iunji, a yänänäcñqä äqätpu pmeqä-qua hiätñqe. ¹⁰ I pmapñqänä, wäunjuä hñque ganä yamwiqä wipñqe. Iqua qäyunä imäkquwi, wäunjuä miqänqä iñga pmuatepñqe.

¹¹ Suqä asä iñi, iquauqä apäkä iua-pqe, wäunjuä imäkäpiyä iunji, knui yasämä ämepu imäkqäpñqe. Qu ämaqä huizi duñqä, kukñuä quvqä matqä ipu, suqä huitañä-huitañä mimäkqä danä, quamä äñguänä pmetpñqe. Ämaqe, iquauqä kukñuitä, wäunjuä, eeqänänjä jänänänjä äyä etañgi äqumbiyi, quuvqä wipänä.

¹² Iiñä etañgi, ämaqä quuvqä heqiyqeuä awä iqi, wäunjuä miqä-qu eñqe, iqu apäkä kiqä-kiuänänjiyqä qokä-qu eä, iqueqä ymeqä-apäki, äñguänä miqä-qu hiätätñqe. ¹³ Wäunjuä iunji äñguänänjä ipiyä iqua, haqä nändi-nändi iqa äwäpu, yoqä-tänjä equwi, ämaqe, iqua Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänjä äyä eqiyäpu pmetañgä qumbunä.

Goti Iqueqä kukñuä qakui, aañä naqänänjä

¹⁴ Nyi sinyqä, “Ique hiñuä mäqunmqä maqänä umqeqä” knuä indqänätmäqe, kukñui tuwanjuä iu inä äqiyqä. ¹⁵ Nätmatqä hui iñgisäqumuatqañgi, nyi mapqä iqäqe, si tuwanjuä täunä a ätäutnä, suqä ne Iqueqä ymeqä iqune, qänaknä iquatunquenyqä näcñqä hiqätinä. Ne iñi, Goti Hea ique-ique Pmeqä Iqu, aquvä ämänaqiyätñqä iqune äyä äpmeñu. Zä-hawätä, queatä, añä yänänäcñqä mätnätätñqä imäkquwä-panjä iñä eñu. Ne Goti Hanjuwä Iqu aquvä ämänaqiyqä-panjä eanä, kukñuä naqä-qakuänänjä iunji, yänänäcñqä imäkätqäñu. ¹⁶ Ne eeqänänjä, näcñqä tiñä äyä etqäñu. Kukñuä qakuä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqenqä ätänqe, ii nätmatqä aañä naqänänjä eä, iunji Goti Hanjuwä Iqu, Kiqä-kiuä ae ämänätquakqe, tiñji.

Iqu ämaqe qä hiñuä iqini, Ämaqä-qu eätä ätnänäqi ae ätimäukqe. Dñä Äñguä Iqu imäkqañgi, Iqueä suqä jänänänjä eeqäpnä ätnänäqi ätimäukqe. Ynaunjqä iquapqe, Ique hiñuä inä äqunquwi. Iquenyqe, kukñui im-imä äma äwäpu, ämaqä Israitqä qäyä etañgi huiziu, awä tquanguwännga, qu qätä äwiyäpu, Iquenyqä quuvqä ae eqäkuwi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueni, yoqä naqä ävätä, qäukuä yäninyqä ätuma ekqe.

4

Qokä-apäkä mämañqenqätä, ymisañä hui mañqenqätä

1 Dñä Änguä Iqu ätnänäqini tiinjä ätätqäüä. “Qänakndanji ämaqä hui, dnä quvqä, kukñuä quanğä-tqä iquauä manj qänaknä ipu, suqä quuvqä heqiyqä iqueni, ävquatämäpnuwiqä.” 2 Ämaqä iinjä iqua, quwqä suqä quvqä imäkmipqenqä knuä indqänäpu, womba mämeqä danä, dnä quvqä iquauqä kukñuä ämepu, qokä-apäkä huizi dunji, kukñuä quanğä tquäpnä. 3 Iqua ämaqeunji, “He qokä apäkä mämanqä pambiyä” ätuäpu, itanğa, “Ymisanjä hnjuauñi, he manqä pambiyä” tupnä. Inäqe ymisanjä iinjä, Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, ämaqä quuvqä eqiyäpu, kukñuä naqä-qakuinqä näqñqä epiyä iqua, “änguiqä” ätäpu, ämepu gññqenqä imäkkqe. 4 Nätmatqä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqu imäkkqe, quvqä maetqe, änguänänjä äyuwä. Inäqe ne ‘tä quvqeqä’ ätätanä, sunqä bi tnämatunque? Ne ‘änguiqä’ ätätanä, ämetanä, guatunque. 5 Ii tiinjä. Goti Hanjuwä Iqu kukñuä ätqetata, ne Iquenyqä tääqä ätqetata, Iqueä hinuä iqini änguänänjä heätñqe.

Kraisi Iqueqä wäunüä qäyunä imäkqenqä

6 Si nyi suqä tä ätqa äpqäqä tä, tqä tta-tunğukuau, tnanyi-tnapqau ämotquetnä, itanğa kukñuä änguänänjä ne quuvqä eqiyätunquä itä, näqñqä änguänänjä tqä-täuä ämetnä, qänaknä äwätqänä itä, iquaquisanji, si yänänäqñqä meqanğnä. Si iinjä imäkätqäñi, Kraisi Jisasi Iqueä wäunui änguänänjä imäkqä-quki hisnä. 7 Inäqe ämaqä huizi, aeqä kukñuä iunji, yätamäkkqä miqä, hea iqänqä tätqätanğuwä-pa, si iinjä mimäkqä pa itnä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqä änguänänjä iunji, näqñqä yasämä meqätñqe. 8 Ämaqä hnqu, iqueqä huiwä yänänäqñqä metñqenqä hea ique-ique wäunüä huitanjä-huitanjä imitätqe, iqueqä quamä pmeqeunji, yätamäkkqä wänğäpu vänä. Inäqe iqu Goti Hanjuwä Iqueqä suqä iunä imäkqanğutqe, Goti Hanjuwä Iqu yätamäkkqä aanjä kuapanä vänä. İutanji iqu tanğatä, qänakndatä-pqe, äwa miqä hea ique-ique mequäniqe. 9 Kukñuä iinjä aanjä naqä-qakuänänji. Inji ämaqä eeqänänji, qu kukñuä iqueni ämepu quuvqä heqiyqäpñqe. 10 Goti Hänjä hea ique-ique Pmeqä Iqu, Iqu ämaqä eeqänänjä Hänjä Iqumuatqä-que, itanği ämaqä, Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä eqiyäpu äpmeñuwä iunji, Iqu anğumä änyä-hänjä iwimäkätqäüä. İinjä ne neqä knuä iqä yänänäqñqe, Ique ävanä hinuä äqänanä äpmenä dunji, ne nätmatqä änguänänjä ii meniquenqe, wäunüä dnä huqä äyä itqänju.

11 Manjä ätuätnä, kukñuä tä ätqäqä täunji, motqueqanğnä. 12 Ämaqä hui, si ymeqänänjä-quki äkqänäpu, mäñdi makikittqiyqä pa ipñqe. Qu iinjä mimäkqä ipñqä diñqe, si ämaqä-quki eänä, ämaqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauñi, tqä kukñuä tqä, quamä pmeqä, suqä ämaqenqä äwinqä, quuvqä heqiyqä, itanğa suqä jänänjinä imäkqä-quki eänji, qu saqä suqä iunji, hinuä äqunäpu, saqä manji qänaknä ipu, näqñqä meqänqe. 13 Nyi äpmqänğanqä, si Goti Hanjuwä Iqueä kukñui a ätäutnä, ämaqeunji näqñqä ävätnä, kukñuä naqä-qakuä iunji, kiqä qakuinqä motqueqanğnä. 14 İinjä-qae ämaqä quuvqä eqiyätqänuwä miqä iqua, si hipa haqä iqä kiyqanğuwänğa, Dñä Änguä Iqu nätmatqä änguänänjä iunqä si hinuä ktqanğa* äktapkqä iunji, mävquatämäuqä pa, a yänänäqñqä qätätanğnä. 15 Tqä knuä indqänqä imñi, nätmatqä hui-huiunqä mindqänqä, knui wäunüä eeqänänjä nyi ätqäqä iunqänä ämetnä, änguänänjä miqätñqe. İtanğa ämaqe, qu saqä suqä qäsä, wäunüä qäsä, änguänänjä äyä itqätanğnä kqänğpñqe. 16 Tqä suqetä, ä kukñuä änguänänjä ne quuvqä eqiyätunquiu qänaknä iqetä, iquaqu, qui imäkñqänqä wa äunänğa, änguänänjä miqanğnä. Si suqä iinjä imäkätqäñi, tqä-täuätä, ämaqä saqä kukñuä qätä äkimipqetä, qui mimäkñqä danä, quamä änguänänjä pmapnuwi.

5

Quuvqä heqiyqä iquau, tqä sämaqä enqä-pa iwitqueqenqä

* 4:14 1 Timoti 1:18

¹ Ämaqä naqä iqua, suqä qämä-qämä iqe imäkquwi, manä yänänäqñqe, jävqä enqä-pa mäpuäsqä pa, kukñuä qeiqi, tqä tñique ätuätqänä-pa, tqüätñqe. Suqä asä iñi, hikñä iquaunä-pqe, tqä tta-tunqukuau ätuätqänä-pa tqüätñqe. ² Suqä asä iñi, apäkä naqä iuaunä-pqe, tqä tnäu ätuätqänä-pa tqüätñqe. Itanğa apäkä hitqä iuaunä-pqe, Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqñi, suqä quvqä hui miwitqueqä, jänänäñkuki eänä, tqä tnanyi-tnapqau ätuätqänä-pa tqüätñqe.

Apäkä yawiqä iuaunä, äänä miññqä?

³ Apäkä yawiqä hui, yänä aañä kiqä-kiuänä äpmeñqe, si suqä äñguänänä dinä motqueqätñqe. ⁴ Inäqce apäkä iñi hui, ymeqä kiqä-tänä eä, itanğa kaqä-kawäka-tänä inä enqe, qu Goti Hanjuwä Iqueqä hiñuä iqñi, äñguänänä heatpñqä etanğutqe, quwqä keisä, känäütä, äñguänänä ämipu pmetpñqe. Qu suqä iqueni a äqätänjuwi, ga kunaqä-kununua qu naqä imämbñqä, wäunüä dnä huqä ipu, yätamäqä äwimitpñqä kimani, iuau yätamäqä äväpu, äñguänä miqänqe. Suqä iñiñqe, Goti Hanjuwä Iqu aañä kuapänä äwinyä. ⁵ Apäkä yawiqä hui, yänä aañä kiqä-kiuänä äpmeñqe, iyyqä kñuä iqä yänänäqñqe, Goti Hanjuwä Ique ävä äpme, Iqueqä yätamäqñqä tääqä hiunji heatqeu tqüätñqänäñji. ⁶ Inäqce apäkä yawiqä hui, kñui iyyqä huiwä duñqänä indqänä äpmeñqe, ii tiñji. Ii hänä äpmeqä-qe, pizqä ae äpäkombqä enqä-panä iñä äpme. ⁷ Itanği ämaqä quuvqä heqiyqä iunji, kukñuä nyi tä ätqä äpñqä ii vqätñqe. Ämaqä huizi, “Ämaqä ii, suqä quvqä imäkqä äpmeñäuä-qe” matqä pa ipñqä diñqä. ⁸ Itanğa ämaqä hñqu, iqueqä hiveymeqä itä, iqueqä kuvämaqä huizi itä, iunji mämiqä itñqä iqu, iqueqä quuvqä heqiyqe, qui imäknätä, ämaqä aañä ququvqä-qu eänä. Inäqce ämaqä quuvqä maeqiyqä ipiyä iqua, qu suqä iñi, mimäkqä danä ipnä.

⁹⁻¹⁰ Apäkä yawiqä iuaunä yoqä äqänänqä iunji, si apäkä huiyqä yoqe, hiñgnä maqiyeqä pa isñqe. Iyyqä quväukui 60 eä, qokä kiuänänque muanqi eä, ämaeqä hiunüä iqñi suqä quvqä mimäkqä, quamä äñguänänä tiñju pmeqi hiätñqe. Iyyqä ymeqeunji, suqä ävätä ymisañä tä äqiyätä, äñguänänä miqi eä, ämaqä kiñäqätäñi äñguänä itqueqi eä, mäñdi äkittqänätä ämaqä quuvqä heqiyqä iuqä yuki asñä wuqiyqi eä, ämaqä hanä-iqä ämepu pmetanğuwä iunji yätamäqä vqi eä, itanğa wäunüä huitanä-huitanä eeqänänä iunji, äñguänänä ämitä imäkqi enqe, si iyyqä yoqe, pipa du qiyesñqe.

¹¹⁻¹² Iñä etanği, si apäkä apähueqä yawiqä huiyqä yoqe, maqiyeqä pa isñqe. Ii tiñji. Ii, “Nyi qokä anğumä muanmä” kñuä vqanğani, Kraisi Iqueni tuwä äwiyätä, itanğa, “Nyi qokä anğumä mämuanqä ymniqeqä” ätätä, kukñuä guä ämäsekqä iunji, qui imäkätqe, kukñuä meniçe. ¹³ Suqä ii ipiyä dutani, tiñä iqäpnuwi. Anä hui wäka hui wäka ipu, enyqä imäkñgpnuwi. Qu suqä tiñä-pqä inä imäkqäpnä. Suqä ämaqä huizi di imäkqanğuwä iunji, qu-pqe eeqänä näqñqä mapñqä äwinyätä, kukñuä ätqä di matqä ipu, kukñuä quvqä iqunä ätäkipu, ämaqä huiunqä tuwänği kukñuä täkiqäpnuwi. ¹⁴ Iñiñqe, nyi tiñä ätqä. “Apäkä apähueqä yawiqä iua, qu qokä anğumä ämuanäpu, ymeqä-tänä epu, itanğa anä yuwi ämipu pmetpñqä” ätqä. Iñä itqänjuwi, ämaqä wiunqä iqä hñqu, “Qu suqä quvqä imäkätqänäuä” ätätä, kukñuä quvqe matqä yänä. ¹⁵ Apäkä iuaunä, hiua suqä äñguä duñi tuwä äwiyäpu, Setänä, Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä ique, qänaknä ävätqätanğuwä duta, ätqä.

¹⁶ Itanği apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä hui, apäkä yawiqä hiua iyyqä käyämaqä eänjuwi, ii iuaunä äñguänä miqüätñqe. Ii iñä imäkqe, ämaqä quuvqä heqiyqä iqua-pqe, qu apäkä yawiqä eeqänänä iuaunä, hanä-iqä mämeqä ipu, apäkä yawiqä yänä aañä kiqä-kiuänä äwiñjuwä iuaunä äñguä miqäpnä.

Kukñuä quuvqä heqiyqeu miqä iquaunqä

17 Ämaqä quuvqä heqiyqeu miqä iqua, quwqä wäunüä änguänä imäqqaŋppqe, he iquauqä yoqe haqä ämaipu, yätamäqkä vqäpŋqe. Iquautañi, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui awä ätäpu, näqŋqä ävätqäŋuwä iquauñi, he mbqe, iquau ganä vqäpŋqe. 18 Inji Goti Hanjuwä Iqueä tuwanüä iunji, tiñjä ätnä.

*“Bulumäka hŋqu, kuä-witqä häukui, pa haqeqäñi huätä päwätŋqänä qonjqä-aunjqä itŋqe, si hiñguä maeqä pa, uwqä hui qäyä manätŋqänä hiñuinä qunyä.”**

Itaŋga *“Ämaqä wäunüä itŋqä iqu, iqu iqueqä mbqe ämenä.”†*

19 Injä etaŋgi ämaqä hŋqu, *“Ämaqä quuvqä heqiyqeu miqä tqü, suqä quvqä imäkqiyä”* ätqäqe, he iqueä kukñui qätä mäwiyqä pambiyä. Ämaqä hŋquaqu, ä hŋquaqu-hŋquenä-qua, kukñui asiqunä ätquwi, he qätä iunä wiyqäpnä. 20 Inäqe hŋqua, suqä quvqä yqänä imäkqa äwätqäŋuwi, ämaqä eeqänänä iuqä hiñuä iqi, ätuma äwätinä, *“He suqä quvqänänä tä suñqä imäkqa äwätqäŋäuä?”* ätuätinä, äkasuwä tquätinä. Ii, ämaqä miqä huizi iqua-pqe, qu suqä quvqä asä iquenyqä uwqenqä, zä winyätŋqä diñqeyi.

21 Nyi si manjä äktqäqe, Goti Hanjuwä Iqueä, Kraisi Jisasi Iqueä, itaŋga ynaunjqä atäunüä ae ätekqä iquauä hiñuä iqiñi, *“Suqä ämaqä huiunqänä äwiñqä, ä huiunqä mäwiñqä iqu, huätä ävquatämäutnä, suqä nyi tä ätqa äppä iunji, a yänänäqŋqä qätätanqinyä”* äktqä.

22 Si ämaqeu miqä änyä-hänä hŋquenyqä qävqä itnäŋgañi, ämaqä hŋquenji, *“Ämaqä tqü, iqu Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä quuvqä eqiyätqäŋuwä iquau mitŋqeqä”* ätätinä, hipa haqeqä maqänä mäwiyqä pa, mä iqueä suqä quvqe, si-mända meqänqä. Si suqä quvqä eeqänänä iunqe, wa äunänqga pmetanqänä.

23 Täñä-yaqä huitañä-huitañä, tqä äwqä yäpä imä äkimetŋqenqe, egenä manqä iqanqänä. Aanä eqä dunji, wainqä-eqä yänänäqŋqe, wänqäpu qäsä naqä-huinyä imäkätinä, äŋgtŋqe.

24 Ämaqä hŋquauqä suqä quvqe, ämaqä jänä imäkqä iqueqä hiñuä iqi matimäuqänqga, he näqŋqä maqänä hipnä. Inäqe hŋquau, zä imäkmipqe, qänakñi ätnänäqi timäunqiyä. 25 Ii enqä-panjä iinji, suqä änguänänä iqueni, hui ätnänäqi inä äwi. Inäqe, zä äwämätätqe, qänakñi ätnänäqi timäunqiyä.

6

Kukñuä wäunüä-wiyqä hiñginqä iquauñqä

1 Ämaqä quuvqä heqiyqä, ämiqä hŋquauä wäunüä-wiyqä hiñginqä äpmeñuwä eeqänänä iqua, qu kñuä änguänä ämepu, ämiqä iinjä iquauä yoqe haqä ämamäupu, iquauä yäpä iqi iqäpŋqe. Iqua iinjä imäkqaŋguwänqga, ämaqä huizi iqua, Goti Hanjuwä Iqueä yoqetä, kukñuä ne awä ätätunqä itäñi, qu qui mimäkqä-pa ipu, mändi makittqiyqä danä ipŋqe. 2 Inäqe wäunüä-wiyqä hiñginqä hŋqueqä ämiqä iqu-pqe, quuvqä heqiyqä-qu enqe, wäunüä-wiyqä iqu, *“Ämaqä tqü, ŋqä tasi-guequvqae, nyi iqueni hŋgisänä itqueqämqe”* kñuä iinji mämeqä pa iquätŋqe. Oee. Iqu, *“Ämaqä nyi wäunüä äwiyätŋqä tqü, quuvqä heqiyqä-qu äyä mändanä, nyi iquenyqä kiñjä änyinänä”* kñuä iinjä indqänänqqe, iqueqä wäunui, huizi iquauä wäunüä-pqe ämäwqätäunä.

Nätmatqä Goti Iqu nätapqaŋqenqä, yeeqä iqenqä

Nyi si kukñuä eeqänänä tä äktqäqä iunji, qu iu qänaknä iqäpŋqänä awä ätuätinä, manjä tquanqänä.

3-5 Kukñuä nyi tä etqäqe, ii neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueä kukñuä naqä-qakuänänqä ii enqä-panjä eä, quami, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä pmepŋqä etqä.

* 5:18 Kukñuä-suqä 25:4 † 5:18 Kukñuä-suqä 24:15; Lukä 10:7

Ämaqä hñqua kukñuä iinjä mäwiñganñi, hui-mända ävätqänjuwä iqua, “Ne ämaqä naqä eänünä” tpnä. Inäqe, qu maqñqä yasämä epiyä-qe, hñgi tpnä. Ämaqä iinj, qu nätmätqä wänqä isuaunqe, nätmätqä naqänänänä imäkäpu, yoqä hñgänqä isuaunqe, kukñuä mäkä äqäyänqpnä. Ii tqanjuwä iunji, qätä äwiyäpiyä iqua, qu hñjuä aowä äqunäpu, mäkäñqä ipu, ämaqä huiunqä kukñuä quvqä ätäpu, kñuä quvqenä indqänäpu, äkasuwinä tñgmanqpnä. Ämaqä iinj, qu kukñuä naqä-qakuinjä maqñqä epu, qämä-qämä ipiyä dutañi, “Goti Hanjuwä Iqueä suqä quamä äñguänänä pmeqä iutanji, ne nätmätqä kuapä-tänjä eanqunä” kñuä indqänätqänjä.

⁶ Inäqe ne quami, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä iunä äpmenä, nätmätqä Iqu nätapqanqenqä, yeeqä iinjä itanä äpmenque, ii ne nätmätqä-tänjä äpmenju. ⁷ Ne näqñqä äyuä. Nipaqa änanuäpiyänqanji, nätmätqä qäsä equmuäkñqä mänanyquä pa ikuwi, oee. Aanqä huiwinänqä änamikuwi. I etanji äpakonätaqä-pqänqanji, nätmätqä maeqä, aanqä wanique. ⁸ Inäqe ne ymisanä qäkämä-tänjä eänque, ii qeyi. ⁹ Ämaqä mbqä kuapänänä-tänjä epñqänä äwinyätñqä iqua, yamwiqä äwimeqäqe, qu kñui, suqä quvqä imäkäpñqä dunqänä indqämbu äpmenjuwi, qui imäkmbnä. Tiinjä eä. Täñänqä guä äquvepqe äueqäqä-pa, ii äuenä. ¹⁰ Suqä quvqä eeqänänä iuqä qakui, ii mbqenqänä äwiñqä iquvi. Ämaqä kñuä mbqä dunqänä ämenjuwä hñqua, quwqä quuvqä heqiyqe ävquatämäupu, huäqä-hunqä iqu iquauqä äwqä yäpä imñi, zi enqä-pa äuqanji kñuä äqäyätqänjä.

Anä hññä hea ique-ique pmeqeu matñqenqä, yänjä qñganñä

¹¹ Inäqe si Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä-quki eänji, suqä qu imäkätqänjuwä iunji, tuwä äwiyätñä, äwimasitñqe. Äwimasiyätñä, ämaqä aanjä jänänänä-quki äpmanä, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dunä imäkätñä, quuvqä naqä-qakuä eqiyätñä, suqä ämaqeunqä äwiñqä iqu a äqätñä, yänänäqñqä ätqäunä, hanä-iqä eeqänänji ämetñä, itanqa suqä ämaqeu qeiqinyä wimäkqä iqu ämanänqa iqätñqe. ¹² Si Kraisi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänä eqiyänji, ii ävquatämäutñqänä yamwiqä huitanä-huitanä isua kimenä. I kimeqä diñqe äwimasiyätñä, quuvqä yänänäqñqä eqiyätñä, anä hññä hea ique-ique pmeqeu matñqenqä yänjä qñganñä. Si tqä quuvqä heqiyqenqä, ämaqä kuapänänä iuqä hñjuä iqi awä tqanqñänqa, Goti Hanjuwä Iqu, si anä hññä hea ique-ique pmeqä iu matñqenqenqe, atäunjuä ae ätekqe.

¹³⁻¹⁴ Goti nätmätqä eeqänänä iu Hññä-pmeqä-vqä Iqueätä, itanqa Jisasi Kraisi, Pondisi Pailoti iqueä hñjuä iqi yänänäqñqä ätqäüä, kukñuä zä maeqä, awä qäyunä ätkqä Iqueätä, hñjuä iqinj, nyi si tiinjä ätätñä isñqä äktqä. “Nyi kukñuä eeqänänä ämetñqä iunji, ‘suqä quvqä hui miqä-qunä iunä qänakñänji, hea neqä naqä Jisasi Kraisi Iqu anqumä äpätqänqanqä iqämqänä,’ ätätñä, kukñuä guä mäsaueyä” äktqä. ¹⁵ Jisasi Iqu anqumänji, Goti Hanjuwä Iqu ätätä ekqä du ätnänäqñi inqa timäuniqu. Goti Hanjuwä Iqu Yänänäqñqä Naqänänä-tänjä-qu eä, itanqa nätmätqä eeqänänä iunji äñguänänä inä Miqä-qu eä. Iqu anä-himqä miqä eeqänänä iquauqä Ämiqä-qu eä, ämaqä naqä äpmenjuwä iquauqä Naqä-qu eä. ¹⁶ Iqu Iqueqä-kiuänji mapakonqä eä, Iqu we-hunqä aanjä naqänänä iqi äpme, itanqa ne Iqu-tänjä qäqiqñi mäwqä pa enju. Iquenji, ämaqe hñjuä mäqunquä pa ipñä. Iqueqä yänänäqñqä naqänänji, qäpu maeqä yätqe. Inji ne hea ique-iquenji, Iqueä yoqenä haqä maeqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukñuä ämaqä mbqä kuapä-tänjä iquauñqä

¹⁷ Ämaqä mbqä kuapä-tänjä iqua, qu suqä tiinjä du iqäpñqä manä tutñqä äktqä. Qu, “Ne naqä äpmenünä” kñuä ämepu, yoqä haqä ämamänäpu, nätmätqä qui imäkñäniqä dunqä, “Iutanji ne quami, äñguänänä pmeniqueqä” kñuä iinj, mämeqä pa ipñqe. Oee! Inäqe qu iinjä pmapnuwänqä etanqutqe, kñui Goti Hanjuwä

Iquenyqänä indqängpñqe. Ne quamä änguänänjä pmeniqunqwe, Iqu nätmätqä eeqänänji änatapänä. ¹⁸ Qu suqä änguä duñi qänaknä ipu, ämaqä nätmätqänqä äwa itqätanguwä iunji, yätamäkqä vqäpñqe. Qu kñuä tii indqämbñqe. “Nätmatqä änguänänji, ñqä mbqä manä. Nyi suqä ämaqenqä änyinyätä, yätamäkqä vqä iquvi.” ¹⁹ Qu iinjä ipu äpmeñuwi, nätmätqä änguänänji qänaknda yätamäkqä väniqe, ämapnä. Iinjä dutañi, qu quami, aanjä änguänänjä du pmepnuwi.

Kukñuä yäpaki

²⁰ Timoti iquki, nätmätqä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqu äktapqäqe, qui imäkñqänqä, änguänänjä mi. Ämaqe, qu maqñqä epu, kukñui, Goti Hanjuwä Iqueä naqä-qakui hma etañgi, hiñgi qämä-qämä ipu ätätqänuwinqe, “Tä qeyqä” ätäpu, tqanquwä duñi, qätä mäwiyqä pa iqätnä. ²¹ Ämaqä hñqua näqñqä iinjä epu, suqä quuvqä naqä-qakuänänjä heqiyqä duñi ävquatämäutqänjä.

Iñi Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqceuta hiñgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu qänakñi 2 Timoti iquenqä äqäkqe Yätamäkqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Timoti iqu, Poli iqu tä wäunuä anä iminiyā iinqe. Iinā etanji Poli iqu, suqä änguä iu qänaknä iquätñqä motquetñqä, tuwanuä tä äqiyätä, Timoti iquenyqä ävawqatkqe. Timoti iqu iqueqä-kiuänqe, “Nyi wäunuä tä imäkmqe, qäyunänunä manä” kñuä indqänätä, hanuä mäwiqä itä, ga Jisasi Iquenyqä kukñuä ängui awä tuätñqä wäunui, mäwquatämäuqä yätñqä, ätuätä äqäkqe. Iqu Goti Iqueqä kukñuä eeqänäñi qänaknä itä, ämaqä hanä-iqetä, täñä-hunqetä, ique vqanqppqä qäyā etanquti, wäunuä Goti Iqu ique äwikqe, yänä äqänätä, imäkquätñqänänyä.

Timoti iqu, ämaqä kñuä änguä maeqä iquauqä kukñui, qätä mäwiqä iquätñqä, ätuätä äqäkqe. Ämaqä iinā iquauqä kukñuä iu qätä äwiyätqänuwä iqua, quwqä hänä-pmeqe, qui imäknänqiyä. Inji, iquauqä kukñui qätä mäwiqä itä, Poli iqueqä suqenqä kñuä änguä indqänätä, qänaknä iquätñqe. Poli iqueqä suqe, quuvqä yänänäqñqä heqiyqetä, äwqä-qeiqi inqetä, huiziunqä kiinā winqetä, itanqa hanä-iqä äki-äkitanitā meqä iyi.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kukñuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli, Goti Hanjuwä Iqueqä äwinqä iuta, Kraisi Jisasi Iqu, Iqueqä kukñuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunji. Iqu, “Ämaqä, Kraisi Jisasi Iquesañi, hänä hea ique-ique pmeqe ämepu pmetpnuwiqä” ätätä kukñuä guä ae ämäsäuekqenqä, nyi iinqä awä tqämqä änändowatkqe.

² Timoti, ñqä ymeqä enqä-panä etanqnä, sinyqä kiinā änyinätñqä iquki, nyi tuwanuä tä sinyqä ävawqatqä. Goti Hanjuwä Apikutä, itanqa Jisasi Kraisi neqä Naqä Iqutä, Iquaqu nätmätqä änguanäñi hiñgi vqetä, qeqä-tmäkqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä ktapinyä.

Kukñuä änguä we-hunqä-täñi a qätätñqe

³ Nyi ñqä awäka hiñuiqänä imiñuwä-pa, Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqinji, suqä quvqä hui maeqä änguä eämä, Iqueä wäunuä imäkätñqe. Nyi Iquenyqä tääqä hiunji heatqä ätätmänğanji, Timoti iqukiñqä kñuä ämetmä, Goti Hanjuwä Iquenji, sinyñqä ‘änguiqä’ ätuätñqe. ⁴ Si nyi kñuä äñqäkñiñqä kñuä ämetmänğanji, “Nyi iquesa yeeqä nyinätñqe, anqumñi, hiñui äkñga qunmniqätiyä?” kñuä indqänätñqe. ⁵ Si quuvqä naqä-qakuänä eqiyätqänñqä nyi kñuä yqänä indqänätqänä. Quuvqä naqä-qakuä iinji, tqä tai Loisisä, itanqa tqä tnai Yunisisä, imbaqi eqäminiyä-panji, täñganji si-pqe asä ii inä etanji, näqñqä ämenä.

⁶ Si quuvqä iinā eqiyätqänä iunji, mäwquatämäuqä pa itnä, tiinā imäkñqä diñqä änyinñi. Nätmätqä änguanänä, nyi nyaqä hipa haqeqi kiyqanqa, Goti Hanjuwä Iqu äktapkqä ii, tä enqä-pa ekukua mäpäwiqä pa itä, hänaqä naqä sätñqänä anqumä ikinjäu. ⁷ Si maqñqäta? Goti Hanjuwä Iqu dnä änätapkqä ii, ne nätmätqä hñquenyqä zä iqänqä mänätapkqä ikqe. Iqu yänänäqñqä inemäkätñqenqätä, suqä ämaqenqä kiinā äwinqä iqu ämetunqenqätä, itanqa neqä-neuä suqä quvqä mändi äkittqiyätanä pmetatunqenqä, dnä ii änätapkqe. ⁸ Inä-qae si womba itnä, ämaqä dunji, neqä Naqä Jisasi Iquenyqä awä motquä miqä pa, awä ätuätñä, itanqa nyi Iqueqä wäunuä iuta guä pmetanqñqä womba isi, oee. Si Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä iuta ätqäunä, kukñuä änguä we-hunqä-täñi, awä ätätñä, hanä-iqe nyitä

anä ämequa. ⁹ Iqu ne angi hänä inequmuatätä, Iqueqä ämaqä etatunqenqä tääqä änatkqe. Iinjä di, Iqu ne suqä anġuanänjä di imäkätqätanġquä iuta minemäkqä ikqe. Oee. Iqueqä äwinqä dutanji, Iqu nenyqä äwinyätä anġui hinġinä inemäkkqe. Iqu nätmätqä eeqänänji mimäkqänġa, Kraisi Jisasi Iqu äquvepätä, anġi änyähänjä inemäkäninġenqä, kġuä ganä iwäsäuekqe. ¹⁰ Täŋġanji Kraisi Jisasi Hänjä Inequmuatqä Iqu ätimäukqetanji, Goti Hanjuwä Iqueä äwinqä-pqe ätnänjä iqi inä ätimäuqi. Äpäkonqä iqueä yänänäqġqe, Kraisi Jisasi Iqu mändi äkittqiyätä, ämaqe, qu hänä hea ique-ique pmeqä mapnuwänqenqä, kukġuä anġuä we-hunqä iquesanji, näqġqä ae äwikqe.

¹¹ Itanġa kukġuä anġuä we-hunqä-tänä iquenqe, Goti Hanjuwä Iqu nyi, Iqueqä wäunjuä-wiyqä-qunä eämä, Iqueqä kukġuä awä ätätmä, näqġqä-vqä-qunä emqä ätenjikqe. ¹² Itanġi hanjä-iqä eeqänänji, nyi ämetqänä. I ämetminqä, nyi womba miqä pa itqänä. Nyi womba miqä pemä itġqe, ii Ämaqä nyi näqġqä emä, Iquenyqä quuvqä eqiyätmä iutayi. Iquenyqe, nyi näqġqä naqä-qakuänä tiinjä enä. Iqu nyinġe, 'Nyaqä wäunġui, iqu anġuä minqiyä' kġuä äme, nyaqä hipa iqi ekqä iunji, Iqu Kiqä-käuä hea yäpakänġanqä anġuanä inä ämitġqe, qui mimäkġqä yänä.

¹³ Timoti iquki, nyi kukġuä eeqänänjä äktätġqä iunji, ävquatämäutnä, hänaqä huiumända mäwqä pa, a yänänäqġqä qätätġqe. Kukġui, hänä tamqänänjä hmanji. Naqä-qakuä, Goti Hanjuwä Iquenyqä ätnä. Inji, quuvqä heqiyqetä, itanġa suqä ämaqeunqä äwinqetä, Kraisi Jisasi Iqu änatapkqä iunji, ii-pqe si a yänänäqġqä qätätġqe. ¹⁴ Goti Hanjuwä Iqu, kukġuä anġuä iquenji, "Iqu äminqiyä" kġuä vqanġi, saqä hipa iqi ekqe, si anġuanä miqätġqe. Si anġuä ämitqänji, Dġä Anġuanänjä, neyaqä yäpä imä äpmeġqä Iqu, yätamakqä kiyquänä.

¹⁵ Si näqġqe, ämaqä, qua Eesiya iu pmeqä iutanä hġqua, eeqäpnä tuwä änmäuqanġa, Pikelusi iquä, Hemokenesi iquä, iquaqu inä änmäukeyi.

¹⁶ Onesipolusi imbquatä, ämaqä imbquauä anä iu anä äpmeġuwä iquauġi, Naqä Iqu qeqä imänqeuta anġuä iwimäkätġenqä, nyi tääqä ätuätqänä. Nyi ġuä pmetanġenqe, iqu womba miqä itä, nyinji, yeeqä aanjä kuapanä inyimäkätqätanġenqä, nyi tääqe iuta ätuätqänä. ¹⁷ Iqu Romä ätimäuqe, nyinqä qävqä ikiqänjaqänäqe, hġga ämänqumuakqe. ¹⁸ Naqä Iqu, hea yäpakänġanji, iquenji, Iqueqä qeqä imänqeuta anġuä iwimäkäniqä dinqä tääqä i ätuätqänä. Iquenqe, si näqġqä anġuanänjä äyä eänä. Iqu anä-himqä Epäsäsi du äpmeqänġanji, huiġqä-huiġqä yätamakqä nyiyqä-qu äpmaminqe.

2

Hänjä-iqä qäyä ämetnä, wäunġui yänänäqġqä imäkqenqä

¹ Timoti ġqä ymeqä iquki, si Kraisi Jisasi Iquä ämuänätnä, Goti Iqueqä qeqä imänqeuta hinġi ämakqueu, aanjä yänänäqġqänänjä tqäutanġnä. ² Itanġa si nyi ämaqä kuapanänjä iuqä hinjuä iqisanji kukġuä awä tuätqätanġä qätä änyiyätqänji, ii si ämaqä quuvqä äwiyänjä iquau-mända awä tqüätġqe. Iwä iqua ämepu, ämaqä huizi du-mända, awä inä tqüäpġqä.

³ Si Kraisi Jisasi Iqueqä mäkä yänänäqġqä iqä enqä-panä-quki eänji, si-pqe hanjä-ique, qäyä kimeqanġuti, wäunjuä yänänäqġqä iqätġqe. ⁴ Ämaqä wäunġui, mäkä-iqä iu imitätqä hġqu, iqueqä wäunjuä iu äväma, huizi iqua imäkätqätanġuwä iu, anä miqä yänä. Iqu iqueqä ämiqä ique, yeeqä iwimäkätġqe, wäunġui iqueqä itäqä iunä iquänä.

⁵ Itanji, ämaqä hġqu, hänä qanjä tnänjä uwqä iunji, hänä iqueqä suqä iu qänaknä miqä iqäqe, qu nätmätqä ämaqä hinjuiqä timäuqanġqä iquenyqä epqe, iqu mämeqä yänä.

⁶ Ämaqä hġqu, enyqä miqä wäunjuä itä, ymisanjä äqutätä ämimitätqe, ämaqä huizi duqe änyä qäyä etanġi, iquee ganä yäuä iqanġa ämetä anġuanä. ⁷ Iinjinqä, nyi si

kukñuä tä äktqäqä iquauñi, mävuquatämäuqä kñuä yqänä metanğnă. İnı Naqä Iqu, kñuä iqä anğua huişă, kiqä quatită, ină ktapquänă.

⁸ Si kñuä maeqänă hiñgi mitqäqä pa, kñui Jisasi Kraisi Iquenyqä äpakänă metanğnă. Iqu Dewiti iquesañä Ique, Iqu äpakonätă anği änyă-hänğä äyă ekqe. Nyi kukñuä anğua we-hunğä-tänği awă ätätmänğanği, “Iqu iinğä-iinğueqä” ae äyă ätätñqe.

⁹ I qeñqe, qu ämaqä quvqä iqanğuwă iquau itqueqänänği, nyi hanğä-iqä ändapăpu, guă äpmuatenjiyätqänğä. İnäqe qu Goti Hanjuwă Iqueä kukñui, guă makiqiyăueqä ipnă.

¹⁰ Nyi kukñuä iquesa yänänäqñqä ätqäumă, hanğä-iqä eeqänänği ämetänğqe, qokă-apäkă Goti Hanjuwă Iqu, Iqueqä hitpnuwänğänă, Kiqä-kiuă atăuñuă ae ätekqä iquau yätamakqänğä ämetqänğä. Qu anğumă änyă-hänğä eepu, hanğä hea ique-ique pmeqe, Kraisi Jisasi Iquesa ină ämepu, anğuanänğä pmeqäpñqä kñuä nyiyqanği iutayi.

¹¹⁻¹³ Kukñuä tiinğä tä, aanğä naqä-qakuänänği.

Äyă, ne Iqută ană äpakonatque, ne Iqută hanğä äpakă ină pmetaniqueqä.

Äyă, ne yänänäqñqä ätqäuană, hanğä-iqä eeqänänği ämamitatque, ne Iqută ämiqä ană ină pmeniqueqä.

Äyă, ne, “Ne Jisasi Iqueqä-qune hmanjqä” tqanğuatque, Iqu-pqe nenyqä, “Iqua Nyaqä hmanjqä” täniqueqä.

Äyă, ne ätatqu-pa mimäqä qäyă itanğqä-qe, Iqu Iqueqä ätätqä-pa imäkquäniqueqä. Iqu ätkqä iunği mävuquatämäuqä, kñui yqänă metäniqueqä.

Goti Hanjuwă Iqu tqä wăunuiñqä yeeqä yätñqe, yänğä qänğtñqe

¹⁴ Qu nyi kukñuä tätqätanğqä iunği, mävuquatämäuqä dană, kñuä yqänă indqänätñqänă tuätäqisqä iqätñqe. Qu kukñuñqä mäkä maqäyăunğä-pa iqäpñqänă, si Goti Hanjuwă Iqueä hiñuă iqinği, manğä tquanğnă. Qu iinğä mäkä äqiyăunätqänğwi, squă mapñqe? Nätmatqä hñqu mämeqä ipnă, ämaqä qätă äwipqä iună qui imäkqä eä.

¹⁵ Goti Hanjuwă Iqu hiñuă äkqänätă, tqä wăunuiñqä yeeqä yätñqe, si wăunui yänänäqñqä iqätñqe. Iinğñqe, si wăunui imäktqänğä iunğqe, womba miqä itnă, kukñuä naqä-qakuñqä ză maeqä, awă jänänă tquätñqe.

¹⁶ Ämaqe kukñuä quvqe nätmatqä hñqu tämapñqänă ätäpu, Goti Hanjuwă Iqu mäwinyätanğqeu ätquwi, si wa äună, tqäqi tqäutanğnă. Kukñuä iinği, ämaqä qui imäkqanği, qu Goti Hanjuwă Iqu-tänğä qäqiqi mäpmeqä, Iqueni äväma, kinğä nänği upnă.

¹⁷ Kukñuä quvqä iinği, mätaağä ämaqä hñquesañi, hñque-mända maqänă ätkamäuqä-panğä asă iinği. Ämaqä kukñuä quvqä i mñqe, Himeneasi iqută, Piletusi iqută, iquaquvi.

¹⁸ Ämaqä iquaqu, “Goti Hanjuwă Iqu ne ae änevaqumuatkqä-qae, anğumñi iinği mimäqä yäniqueqä” ätäsiyanğană qänğană, kukñuä naqä-qakuä iunği ävquatämăusinyă, ämaqä quuvqä heqiyqä huizi dññi, qui imäkkiyi.

¹⁹ İnäqe Goti Hanjuwă Iqu, Iqueqä ämaqe, äpakă pmetpñqenğä anğä-siyandqä enğä-pa, yänänäqñqä ae äqutekqä yqänă ätqäuă. Siyandqä iunği, Iqu tuwanğui tiinğä äqäqke.

“Naqä Iqu, Iqueqä qokă-apäkă iunğqe, Iqu Iqueqä-kiuă nänğñqä eänă” itanğa,

“Ämaqe, ‘Ne Naqä Iqueqä ämaqä eänună’ ätätqänğwi, qu suqä ququvqä dññi, tuwă wiyqäpñqäuă” ätätă äqäqke.

²⁰ Anğä naqänänğä iunği, hevqä häkä huitanğä-huitanği witänă. Itanğa hui hikă golqätă, silpată, imäkñqe witänă. Itanğa ză-mñğä qñqetă, quaetă imäkñqä-pqe witänă. Nätmatqä iinği, hui anğuanänğä eä, hiunği naqä-gană meqänğqä witänă. Itanğa hui anğuanänğä ma, hiunği hiñğinğanğga meqänğqä witänă.

²¹ Iinğqe, kukñuä quatı tiinği. Ämaqä hñqu suqä quvqä dññi, tuwă äwiyätă, ikikinyänğä äpmeñqä iqu, nätmatqä hiunği naqä-ganğqä ii äwiñqä-panğä iinği. Iqu Naqä Iqueä wăunuiñqä iună ită, wăunuiñqä

iunji änguä iqä-qu eä, itaŋga wäunuä huizi, Naqä Iqu Iqueqä hipa iu hiqanğutqe, inä iquätŋqänä, näwi imäknä pmetänä.

²² Timoti iquki, hikŋä-hitqä iqua suqä quvqä imäkqäpŋqänänä itqätanğä äqunäni, si-mända tä enqä-pa kmänyämäqŋqä, wa äunänğa pmetanğnä. Amaqä aanğ jänänänğuki, quuvqä naqä-qakuä heqiyquki, suqä ämaqenğqä kinğqä iqu meqä-quki, itaŋga suqä äwqä hanğä inğe meqä-quki hisŋqe, yänğ qänğanğnä.* Sitä anäni, ämaqä quwqä qeqä-quuvqä yäpä imŋi, änguänänğ imbu, Naqä Iquenyqä tääqä ätätqänğuwä iquatä iqäpŋqe. ²³ Amaqä, nätmatqä hnğua-hnğuanğqä näqŋqä maeqä, qämä-qämä ipu, kukŋuä quvqä tqanğuwä iquaunği, qätä mäwiyqä eänänä, päkäpäkä iqätŋqe. Si näqŋqe, ii ätäpiyä dutanği, äkasuwä tmbnä. ²⁴ Naqä Iqueqä wäunuä-wiyqä hnğqu, ämaqä eeqänänğ iquatä, äkasuwä matŋqä iquänä. Oee. Iqu qunğqä äwqä tnänğ maqänä mimäkqä itä, änguä iwimäkätä, näqŋqä vquänä. ²⁵ Amaqä kukŋuä dunği qätä mäwiyqä ipu, wäunğui mändi kittqiyqanğpğqä iquaunği, iqu qutä wäunuä qeiqinyä itä, quwqä suqä jänänänği hma etanğqenğqä näqŋqä vquänä. Iqu iinğ imäkqanğutqe, Goti Hanğuwä Iqu yätamäkqä vqanğuti, qu quwqä suqä quvqenğqä wombä ipu, kŋuä äkunmäknäpu, kukŋuä naqä-qakuuqä qakuinğqä näqŋqä mapŋqäpi, ä mämeqä ipŋqäpiyä? ²⁶ Amaqä tqua, qu Setänä, Goti Hanğuwä Iqutä mäkä-hunğqä iqueä guä du äpu, iqueä äwiŋqä dunä imäkätqänğuwä-qae, qu kukŋui meqanğpğqe, kŋuä jänänänği äwimetä, anğumŋi iqueä guä dunği mauqä yänä.

3

Suqä quvqä, hea yäpakänğa timäuniqenğqä

¹ Iinğ-qae, si näqŋqä tiinğ esŋqe. Hea yäpakä hiätŋqänğanği, hanğ-iqä aanğ quvqä huitanğ-huitanğ di timäuniqe. ² Ii suqä tiinği iutayi. Amaqe, quwqä-quwanğqänä äwinyätä, mbqä kuapä mapŋqä äwinyätä, quwqä yoqenä haqeu ämaenäpu, ämaqä mänqe, 'quvqä-quaeqä' ätäpu, quwqä kunaqä-kununuauä kukŋui, qätä mäwiyqä hnğisanä ipu, änguä iwimäkqä dunği, 'änğuiqä' mätkuä ipu, itaŋga Goti Hanğuwä Iqueni tuwä wiyqäpnä. ³ Qu ämaqä huizi dunğqä huäqä maumäkqä ipu, iwäsäumämbiyänğanği 'oänä' ätnäpu guä mämaqŋqä ipu, ämaqä huiunğqä kukŋuä quvqä ätäpu, kŋuä ganä mämeqä äwqä äwivauqanğğqä iqinyä hämänänä imäkäpu, qui näwenyä iwimäkäpu, itaŋga nätmatqä eeqänänğ änguä isuaunğqe, mäwiŋqä iquänä. ⁴ Itaŋga qu quwqä näueqä iquaunğqe, täkqä ämaepu, suqeu miwäsäuqä quvqä maqänä imäkäpu, 'Huiziu ämäwqätäunğnä' kŋuä indqänäpu, nätmatqä qua iutanği yeeqä iwimäkqanğqenğqä kŋui inğänä ämapu, Goti Hanğuwä Iquenyqe mäwiŋqä iquänä. ⁵ Iqua quvqä iqinğaqämbiyi, änguä-quanä imäkmbu äwäpu, Goti Iqueä yoqe haqä maeqäpŋqä ipiyä-qe, Iqueqä yänğänäqŋqe, wänğqä qäpu maeqä-quai. Iinğ-qae, si iquatänği, anä mäpmeqä, tqäqi pmetanğnä.

⁶ Amaqä iutanğ hnğqua, apäkä kŋuä iqä ängui maeqä iuauä anği äpeyäpu, kukŋuä quanği, änguä enqä-pa ätäpu, iuauqä kŋui qui imäkätqänğ. Apäkä iua, iuauqä kŋuä imŋi, kŋui suqä quvqä huitanğ-huitanğ imäkqäpŋqenğqänä ämapu imäkqänğaqämbiyi, buayä hikä enqä-pa ättqämbu äpmapu, hanğ-iqä naqänänğ ämetqänğ. ⁷ Iua hea ique-iqenği, näqŋqä mapŋqänä, kukŋuä huitanğ-huitanğ qätä äwiyäpiyä-qe, Goti Hanğuwä Iqueä kukŋuä naqä-qakuinğqe, näqŋqä änguänänği mämeqä itqänğ. ⁸ Amaqä suqä e imäkätqänğuwä iqua, Janesi iqutä, Jambresi iqutä,* Mosisi iqueä wäunğinğqä enyqä imäkäsinyä, mändi äkittqäuminğiyä-panği, Goti Hanğuwä Iqueä kukŋuä naqä-qakuinğqe, asä ii imäkätqänğuwä. Itaŋga quwqä kŋuä indqänğqä imŋi, kŋui suqä quvqä dinä imäkqäpŋqänä äwinyä. Quwqä quuvqä

* 2:22 1 Timoti 6:11 * 3:8 Anğumä Itmakğä 7:11

heqiyqe, jänänänjä maeqä enqe, qu ängüänänji matimäuqä ipnä. ⁹ Qu kukñuä naqä-qakui kittqiyanä-tpu itqätanquwä-qe, quwqä wäunüä quvqä iinji, naqänänjä matimäuqä yänä. Ämaqe, iquauqä suqe aanjä qämä-qämä inqä naqänänjä etanji qumbnuwi. Ii ämaqä hinuiqänä iqua, Janesi iqueqätä, Jambresi iqueqätä, suqe, aanjä qämä-qämä inqä äqunminjuwä-payi.

Goti Iquenyqä näqñqä ämakñi, a yänänäqñqä qätqenqä

¹⁰ Iinjä etanqqä-qe, si hinüä äñqänminjinqe, näqñqä tiinji ae äyä eänjä. Nyi qokä-apäkä du näqñqä ävätnqenqätä, suqä ängüä nyi imäkätñqenqätä, qañä äänä äwätñqenqätä, quuvqä äänä eqiyätñqenqätä, hanjä-iqä qäyä ämetmä, äwqä hanüä änymä äpmeñqenqätä, ämaqenqä kiinjä änyinätñqenqätä, hanjä-iqä ämetmä-qe, wäunui mäwquatämäuqä itñqenqätänji näqñqä eänjä. ¹¹ Itanğa nyi Andiyokä, Aikoniyamä itanğa Listiya du pmetanğa, ämaqe, suqä quvqä inyimäkäpu, täñä-hunqä ändapminjuwinqe, eeqänänji si näqñqä ae äyä eänjä. Nyi hanjä-iqä iuta hma emqä etanqqä-qe, Naqä Iqu yätamakqä änyiyätä, hanjä inyimäkäqumuatekqe. ¹² Aanjä naqä-qakuänänji. Ämaqä, Kraisi Jisasi Iqueä epu, suqä Goti Hanjuwä Iqu äwinyänqä dunä imäkqäpñqänä winyätanqqä eeqänänjä iquauñi, qu quvqä itqueqäpnuwi. ¹³ Itanği ämaqä quvqä iqä iquatä, itanğa ämaqä “Nyi iinjä-iinjunjqä” quanğa-tqä iqua-pqe, iquauqä suqä quvqe wänqäpu äwämitätqe, aanjä quvqä di winiqe. Iqua ämaqeqä kñuä indqänqe, hinji-mända guä enqä-pa eyqiyäma äumipqe, iquauä-pqe asä e inä wäniqe. ¹⁴ Inäqe si kukñuä tä qenqä näqñqä ämetnä, quuvqä yänänäqñqä ae eqiyätqänä iunji, enyqä itnä mäwquatämäuqä pa. Ne ämaqä näqñqä äktapqa äpätunquä iqunenqä näqñqä ängüänänjä eänji, kukñuä iunji mäwquatämäuqä pa. ¹⁵ Itanğa, Goti Hanjuwä Iqueä bukä du äqänänqä iunqe, si ymeqä wänqänğa näqñqä ämakñinqä-pqe, näqñqä inä eänjä. Inji kukñuä e ätnänqä iunji, si näqñqä ängüänänji ämetnä, Kraisi Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuä eqämittqe, Goti Hanjuwä Iqu angumä ikitmetä hanjä ikiqumuatäniqe. ¹⁶ Kukñuä eeqänänjä Goti Hanjuwä Iqueqä bukä du äqänänqe, Goti Iqu kñuä äme, Iqueqä yunui tuwanüä ii äqäkuwä iquau äwquatqe. Itanğa Iqueqä kukñuä iinji, ne qokä-apäkä iqunenji, Iqueqä naqä-qakuinqä näqñqä nätapquänä. Neqä kñuitä, suqetä, jänä mäwiqä enqä dunji, ätnänäqi ämaitä, jänä inemäkquänä. Itanğa Goti Hanjuwä Iqueä hinüä iqinji, suqä jänänänjinä imäkquatunquenqä näqñqä inä nätapquänä. ¹⁷ Inji ne Goti Iqueqä wäunüä imäkqä iqune, Iqu iinjä inemäkätñqe, ne wäunüä ängüä äki-äkitanji eeqänänjä imäkatunquä, näwenyä inemäkänä.

4

Kukñuä ängüä we-hunqä-tänji awä tqätñqe

¹ Goti Hanjuwä Iqueä hinüä iqisä, itanğa Kraisi Jisasi Iqueä hinüä iqisänji, nyi manjä yänänäqñqä äktqä. Itanğa Jisasi, ämaqä ae äpäkonätqänjuwä iquautä, hanjä äpmeñuwä iquautä, iwäsäuniqä Iqu anği äpätä, nätmätqä eeqänänji hea ique-ique miniqä etanji, nyi manjä yänänäqñqä ii, tiinjqä äktqä. ² Kukñuä ängüä we-hunqä-tänji awä tqätñqe. Ämaqä iqua qätä äkiyäpu ämapñqäpiyä, ä mämeqä ipñqäpiyä-qe qäyä etanji, si awä tqätñqe, näwi imäkknä pmetanğnä. Quwqä kñuitä, suqetä, jänä mäwiqä inqä dunji, jänä iwimäktñqe, ätnänäqi ämaitnä, äkasuwä tqanğnä. Suqä Goti Iqu äwinyänqä dunä imäkqäpñqänä yänänäqñqä iwimäkqanğnä. Si e imäkätñanğani, qunqä äwqä tnänjä maqänä mimäkqä pa itnä, qeiqinyä tqanğnä. ³ Ii imäkqätñqä äktqe, nyi tiinjä timäwäniqä duta äktqä. Qanakndanji ämaqe, qu kukñuä naqä-qakuinqä näqñqä vätkätanquwä iquauñi, qätä mäwiyqä danä iqäpnuwi, oee. Qu, “Ne kukñuä huitanjä-huitanjä tqanquwä di qätä äpakä äwiyquanä” kñuä ämepu, ämaqä kuapanä itmepu, iquauä kukñui

qätä wiyqäpñqänä äwqäqämetpnuwi. ⁴ Qu kukñuä naqä-qakuä ätnänqä iuñi, qätä mäwiyqä danä, tuwä äwiyäpu, qäte, aeqä kukñuä huitañä-huitañä iu-mända wiyqäpnuwi. ⁵ Inäqe si hea ique-iquenjä di, kñuä äñguänänänänjä indqännä pmetañnä. Täñä-huñqä hanjä-iqä ämetqäñi, meqañnä. Wäunuä kukñuä äñguä we-huñqä-täñi, awä-tqä eänä imäkätqänjä iuñi, imäkqañnä. Itanja wäunuä huizi, Goti Hanjuwä Iqu äktapätñqä ii-pqe, ii si mäwquatämäuqä, eeqäpnä imäkqätñqe.

⁶ Nyinyqe si näqñqe, nyi häñä mäpmeqänänjä imänä, wainqä-eqä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva yäpakä imäkñqänä equatimäutqäñuwä-pani, nyaqä häñeqe, iñjä päwinä. Itanja nyi ñqä anjä näweqämqä umqenqä, kiñä näñi mäwiqä iqi, qäqiqi etañgi ätqä. ⁷ Nyi Goti Iqueä wäunuñqä mäkä yänänäqñqä iqa äquvepätñqä-qae, täñganji nyi wäunuä iuñi äpakä mimäkqänänji, nyi kiqä hiqñqä iuñi ae ätimäuqä. Hiqñqä iu timäumqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqäka äquvepätñqe. ⁸ Täñganji nätmätqä, ämaqä hiñuiqä timäuqañqä iquenyqä äwiñqä iuñi, nyi ämamqänä näwinyä äwi. Naqä Iqu, ämaqe qä suqenqä Jänänänjä Iwäsäuqä-qu etañgi, hea iwäsäuqañganji, Iqu nätmätqä iñji nyi ändapätä, “Ämaqä jänänänjukiyqä” däniqe. Nätmätqä iñji, Iqu nyinä mändapqä yäniqe, oee. Ämaqä, Iqu ätnänäqi timäuniqenqä äwinyätä, hiñuä äqämbu pmamitpqä iquauñi, Iqu inä väniqe.

Poli iqu, Timoti iqueni, “Maqänä nyimayä” ätukqenqä

⁹ Si nyi hiñuä maqänä mañqändñqä yamwiqä i. ¹⁰ “Maqänä biyä” ätqe, tiñjä etañgi ätqä. Ämaqä hui nyitä anä mäpmeqä enju. Demasi iqu nätmätqä qua täutanñqä kuapänä winyätqätanji, anjä-himqä naqä Tesälonaikanqä änyivämakqe. Itanja Klesensi iqu qua Galesiya iuñqä änyivämeqanğa, Talusi iqu qua Dalmesiyañqä änyivämakqe. ¹¹ Nyitä täqi anänji, Lukä iqtä, yeqä yeuänä äpmeñue. Si Makä ique itmetnä, qäquaungui anä quvepinyä. Iqu wäunuänqä enyqä miqä itä, nyi yätamakqä nyiyquänä. ¹² Tikikusi iqueni, nyi Epäsäsi iuñqä ae ändowatkqe. ¹³ Si äquvepätñänğanji, nyaqä gquä quäuqä, anjä-himqä Troasi du, Kapusi iqueqä anjä iu äquväteqa äpkqe ämetnä, itanja tuwanuä, yaqueqä huiwä du qñqä iquatä, bukä huizi iqua-pqe qäsä änma quvepu.

¹⁴ Ämaqä ainqä imäkätñqä iqu, iqueqä yoqe Aleksandä ique, iqu nyiñi, aanjä ququvqä indquaminqe. E indquaminqenqe, qänakndanji Naqä Iqu kima väniqe. ¹⁵ Iqu neyaqä kukñuä duñi, äkittqämätä iminqä-qae, si-pqe ämaqä iqueni wimasi.

¹⁶ Änyä haqänğa nyi kukñuä jänä imäkqä iqueä hiñuä iqi ätqäümä kukñuä tqañganji, ämaqä hñqu nyi yätamakqä änyiyätä, kukñuä hui kima tuätñqe, nyaqä tuwä iqi matqäuqä ikqe. Oee, qu eeqäpnä zä änyivämakuwi. Qu e indquakuwinqe, Goti Hanjuwä Iqu kima mäwqä yätñqe, nyi Iquenyqä tääqä ätätqänjä. ¹⁷ Inäqe Naqä Iqu Kiqä-kiuä nyitä anä ätqäua, nyi yänänäqñqä inyimäkkqe. Iqu e inyimäkqanğa, nyi kukñuä äñguä we-huñqä-täñi, awä qäyunä tqanğa, itanja ämaqä Israitqä qäyä etañgi huizi iqi ätqäuminuwä iqua, qu eeqäpnä qätä äwikuwi. Inji Goti Hanjuwä Iqu nyiñi, laiynqä iqueqä manjä iuta änuwetäutä häñä inqumuatkqe. ¹⁸ Itanja Naqä Iqu ämaqe, qu quvqä huitañä-huitañä indquenätpu iqanğuwänğanji, Iqu mändi äkittqiyätä anğumä häñä inqumuatätä, Iqueqä anjä Kiqä-kiuänä miqä yätunqä, äñguänä ändma yäniqe. Inññqe, ne Naqä Iqueä yoqe hea ique-iqueni, haqä mamäuquatunquänänji. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

¹⁹ Timoti iquki, nyi “Henyqä hui mimäuqä inänä” tä ätqäqe, ämetnä, Presilai, Akuila iyaquisä, ga Onesipolusi imbquauä anjä iu anä äpmeñuwä iquautä wi. ²⁰ Erastusi iqu, anjä-himqä Korinä iu mävämeqä, yqänä äpme. Itanja Tropimusi iqu, täñä-yaqä meqañgi, nyi iqueni, anjä-himqä Miletusi iu ävämakqe. ²¹ Si täqinyqe, yuñuä yänänäqñqänä äqunätä, iiqä tqänqä, maqänä quveptñqänä yamwiqä i.

Yupulusi ique, Pundensi ique, Linusi ique, Klotiyae, itaŋga quuvqä heqiyqä huizi iqua-pqe, “Ne sinyqä hui mimäuqä injunä” äktqä.

²² Naqä Iqu, tqä quuvqä imä äpmetänä. Iqu Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi etapquä.

Tuwanuä, Poli iqu Talusi iquenqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Talusi iqu, ämaqä Israitqä iutanä-qu hmanji. Itanji iqu Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä ae eäqetanji, wäunui Jisasi Iqu Poli ique äwikqeunji, yätamakqä äwiminqe. Näqñqä-tänjä iqua, knui tii indqänätqänä. Poli iqu Talusi iqueni, qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä aguvä äqänminjuwä iquau mitñqä, qua eqä-pñä awä iqi äwinqä Kritä iu äwquatämäukqe.

Kinjanäni Poli iqu, tuwanui tii ätätä äqäkqe. Qua Kritä iu äpmenjuwä iquauqä suqe, änguä manä. Iutanji ämaqä hñqu, qokä-apäkä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquau mitñqä wäunuiñqä winganqutqe, iqu suqä änguanänjä iunji qänaknä iquätñqe. Huizi Poli iqu Talusi iqueni, qoyanä iquautä, äpäyanä iuautä, hikñä iquautä, ä ämaqä wäunuä imäkqä hingänqä iquautäni, quwqä suqä qäyunänji motquetñqä, ätätä äqäkqe.

Kuknuä yäpaki Poli iqu ätätä äqäkqe, Talusi iqu qokä-apäkiu suqä änguä pmeñqä motquetñqä iinqe. Qu äwqä naqä-hñqunä imbu, ämaqä huiziquau suqä änguä iwimäkäpu, äkasuwä matñqä ipu, itanqa kuknuä mäkä maunqä iqäpñqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä, nyi Poli Goti Hanjuwä Iqueqä wäunuä-wiyqä iqunä, sinyqä äväwqatqä. Itanqa nyi Jisasi Kraisi Iqu, kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä Iqunji. Goti Iqu Iqueqä ämaqä ae ätekqä iquauñi, nyi quwqä quuvqä heqiyqä imñi yänänäqñqä iwimäkqämqä wäunui ämamä, itanqa nyi iquauñi, kuknuä naqä-qakuä iunji kiqä quatinqä näqñqä vqanqmdi, iqua näqñqä ämapiyä-qae, suqä quvqä mimäkqä, änguinä imäkäpu, Goti Iqueni yeeqä iwimäkqäpñqenqätä, inä ämenä. ² Iqua häñä hea ique-ique pmeqe, mapnuwänqenqä knuä indqänäpu, äwqä-qeiqi imbu pmetpñqänä, yätamakqe i ävätqänä. Iinqe Goti Quangä Matqä Iqu, nätmätqä eeqänänji mimäkqänqa, “Nyi äwimniqeqä” ätätä, kuknuä guä ae ämäsäuekqe. ³ Goti Iqu, “Tänqanji tä qäyunjqä” knuä indqänätä, ämaqe qu Iqueqä kuknuinjqä näqñqä mapñqä winyätanji, Iqu nyi kuknuä änguä we-hunqä-tänji awä tmqä änändowatkqe. Wäunuä tä, Goti Hänä Inequmuatqä Iqu nyinqe, “Iqu wäunui qäyunä imäkquänqiyä” knuä äme ändapkqe. ⁴ Talusi si quuvqe, nyi eqiyänqä-pa eqiyänä-qae, si ñqä ymeqä naqä-qakuä-qukiyi. Goti Hanjuwä Apikutä, itanqa Kraisi Jisasi Hänä Inequmuatqä Iqutä, Iquaqu qeqä imänqeuta hinji vqetä, äwqä hanjuä injqä pmeqetä, ktapinyä.

Quuvqä heqiyqä iquau miqä iquauqä suqenqä

⁵ Qua Kritä iunji, si wäunuä tiinji yqänä imäkätinä pmettnqenqä äkivämakqe. “Wäunuä wänqä mimäkñqä yqänä äwinqä iunji, jänä imäkätinä, itanqa anjä-himqä wänqä iquauñi, ämaqä quuvqä heqiyqä iu miqäpnuwänqe, ämaqä hñquau atäunuä eqävä” äktätmä, äyä äkivämakqe. “Iinä imäktnqä” ätkqe, ii tiinänqe. ⁶ Si hinjuä änguanä äqunätinä, ämaqä suqä tiinä imäkätqänjuwä iquau tesñqe. Ämaqe uqä hinjuä iqinji suqä quvqä mimäkqä-qua eäpu, apäkä hñqunänjä-qeeqä qokä-qua eäpu, iquauqä ymeqe Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä eäpu, itanqa ämaqe, “Ymeqä iqua suqä ququvqenä imäkqä-quaiqä” matqä, ämaqä kuknuä tquanjuwä iunji hñgisänä miqä qänaknä iqä-qua eäpu, hiätpñqe. ⁷ Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä wäunui a

äqätätä, Iqueqä ämaqä iunä miqä iqu, ämaqä iinjuqä hinuä iqini, suqä quvqä hui mimäqä-qu hiätätñqe. Tiinñqä hmanji. Iqu, “Nyi yoqä naqä tänjä-qunä, ñqä änyinñqä dunä imäqämqeçqä” kñuä mindqänñqä-qu eä, äwqä tnänjä maqänä mimäqä-qu eä, wainqä-eqä yänänäqñqe kuapänä mañqä-qu eä, mäkänñqä miqä-qu eä, womba miqä kñui mbqä dunqänä mämeqä-qu eä hiätätñqe. ⁸ Iqu ämaqä, iqueqä anju timäuqanñguwä iunji, äñguänä miqä-qu eä, suqä äñguä eeqänänjä iunñqe äwiñqä-qu eä, kñuä ganä indqänätä imäqä-qu eä, suqä jänänänjä iutä, Goti Hanjuwä Iqueqä suqä äñguä eeqänänjiutä, qänaknä iqä-qu eä, kñuä quvqä äki-äkitanji wimeqanñqce, mändi äkittqiyätä qeiqinyä pmeqä-qu eä hiätätñqe. ⁹ Iqu kukñuä Jisasi Iquenyqä ätnänñqä iunji näqñqä ae ämamitätqä iunji, mäwquatämäuqä danä, quuvqä yänänäqñqä heqiyätätñqe. Kukñuä iinji, naqä-qakuä eä, ämaqeçqä kñuä indqänñqä imñi, qui mimäqä yänä. Inji iqu näqñqä äñguä ämeqä-qae, ämaqeunji näqñqä wänñgima mäwqä, qäyunä ävätä, yänänäqñqä iwimäkänä. Ga qu kukñuinñqä qänaknä iqäpñqänä. Hñqua, kukñuä iinji mändi kittqiyänätñpu tqanñguwä iquauñi, iquauqä kñuä quvqce, iqu mändi äkittqiyätä, jänänä iwimäkänä. Ämaqä suqä äñguä iinjä iqä iquau, atäunjuä eqävä.

Näqñqä quanğä vqä iquauqä kukñuinñqätä, suqenqätä

¹⁰ Ii nyi tiinjä etanji ätqä. Qua si äpmenä iunji, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iutanji, kuapänänji qätä mäwiyqä ipu, hñgisanä itquetqänjä. Iqua kukñuä hinñinñqä iqua ätäpu, quanğä ämaqä di quuvqä wipñqä ätätqänjuwä iquayi. Ämaqä ii itqänjuwä iutanjä kuapänänji, qu Israitqä iquautanjä-qua epu, “Qokä eeqänänji, huiwi häuä ktänqänqceçqä” ätätqänjä. ¹¹ Quanğä e imäkäpiyä iutanji, mbqä kuapä-tänjä epñqänä, iqua ämaqä hmbquauqä quuvqä heqiyqä imñi qui iwimäkätqänjuwä-qae, hinjuinä mäqunñquä pa. ¹² Hinjuiqänänji hinuä-tqä qua iu qäyutanjä hñqu,* iqueqä ämaqä iunñqe tiinjä ätänñqe.

“Ämaqä Kritä pmeqce, kukñuä quanğinä tqä-qua epu, hiveqä-yaqueqä hiqiyqä iqua itqänjuwä-pa iqä-qua epu, wäunjuä miqä enyqä äqämbu näänñqenä ñquaiqä” ätänñqe.

¹³⁻¹⁴ Iqu kukñuä ii ätänñqe, aanjä naqä-qakuänänji. Iinjä-qae si ämaqä suqä iinjä imäkätqänjuwä iquauñi, “He suqä ii imäkätqänjuwi, quvqä imäkätqänjuä” ätuätñä, mañä yänänäqñqä tu. Inji iqua Israitqä iquauqä aeqä kukñuä iutä, ä ämaqä kukñuä naqä-qakui tuwä äwiyätqänjuwä iquauä kukñuä iutanji, qätä äpakä mäwiyqä ipu, kukñuä Jisasi Iquenyqä ätnänñqä iunji, qätä äwiyäpu, quuvqä yänänäqñqä heqiyqänñqänä, iwimäki.

¹⁵ Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqini ikikinyänjä eänjuwi, inji nätmatqä eeqänänji, qunñqe ikikinyänjä äwiqä-qae, nätmatqä hui iquauñi, piyanjä-weqä miwimäqä yänñqiyä. Injäqce qokä-apäkä, Goti Hanjuwä Iqueä hinuä iqini qui imäkñqänänjä eäpu, quuvqä maeqiyqä eänjuwi, qunñqe nätmatqä hñqu ikikinyänji mäwiqä eä etanji, qu ikikinyänjä maeqä ipu, ga quwqä kñuitä, ä quwqä suqä äñguinñqätä quvqenqätä iwäsäuqetänji, qui eeqänä imäkñänä. ¹⁶ Iqua mañinä, “Ne Goti Hanjuwä Iquenyqä näqñqä eänjunä” ätätqänjuwä-qe, iqua suqä imäkätqätanñjuwi, ne hinuä äqunätanä, näqñqä tii eänjunä. Iqua, Iquenyqce maqñqä yasämä epu, hinñgi ätätqänjä. Itanğa iqua ämaqä ququvqänä eäpu, kukñuä qätä mäwiyqä ipu, suqä äñgui mimäqä quvqenä imäkätqänjuwä iquayi.

2

Kukñuä qäyunä ätnänñqä iutanjä suqenqä, näqñqä vqanğnä

* **1:12** Hinjuä-tqä tqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä maqñqä eä, kukñui hñqäqisa ämakqce.

¹ Qu iinjä imäkätqätanġuwä-qe, Talusi iquki, si kuknjuä wänggima matqä, qäyunä ätnänqä iunġi ämetnä, ämaqeunġi suqä iutanä näqñqä vqanġnä. ² Qokä naqä iquautä, qoyanä iquautäni, suqä quvqä huitanġä-huitanġi mimäkqä, knjuä yasämä ämepu, knjuä quvqä äki-äkitanġi emeqanġqe, mändi äkittqiyäpu, quami qeiqinyä pmetpñqe. Quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, suqä ämaqeñqä äwiñqä iquenġi, a yänänäqñqä äqätpu, itanġa hanġä-iqe qäyä emeqanġuti, yänänäqñqä tqäutpñqä tquanġnä.

³ Suqä asä iinjġi, si apäkä naqä iuautä, äpäyanġä ipeutanġi, näqñqä tiinjä vqanġnä. Iua Goti Hanjuwä Iqueqä yäpä iqi äpmepu, suqä äñguinä imäkqäpñqä tquanġnä. Ga iua iinjä epu, ämaqä huiunqä tuwänggi kuknjuä matqä ipu, wainqä-eqä yänänäqñqe manqä, knjuä äñguä-tänġä epu, itanġa ämaqä huizi dunġi, suqä äñguinqä motqueqäpñqänä näqñqä vqanġnä. ⁴⁻⁵ Itanġi apäkä iinjä iua, apähueqä iuaunġi, näqñqä tiinjä vqäpñqe. Suqä äñguä, iuaugä qokiquaunqätä, ymeqeunqätä, wiñqänqce ämepu, knjuä quvqä äki-äkitanġi wimeqanġqe, mändi äkittqiyäpu, ikikinyänġä pmeqänqä ämepu, imbquauqä anġi äñguänä ämipu pmeqänqä ämepu, ämaqeunġi äñguä itquepu, iuaugä qokiquaunġi iuaugä naqä enqä-pa äqumbu pmeqänqä ämepu hiätpñqä. Iinjä eänjuwi, ämaqä huizi, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kuknjuinqce, kuknjuä quvqä hui matqä iqäpñqänä.

⁶ Suqä asä iinjġi, si hikñä iquaunġi, knjuä quvqä huitanġä-huitanġi emeqanġutqe, mändi äkittqiyäpu, qeiqinyä pmetpñqenqä tquanġnä. ⁷ Inġi si tqä-täuänġi, ämaqä huizi dunġi, suqä äñguinä äyä iwimäkätqätanġnä hinjuä äkqänäpu, iqua-pqe si imäkqanġñä asä du, inä imäkqäpñqe. Si ämaqeu näqñqä ävätñänġanġi, knjuä äñguänä ämanä, naqä-qakuä imäkätnä, näqñqe qäyunä vqätñqe. ⁸ Qu “Kuknjuä tä quvqe qä” matqä ipñqenqce, si kuknjuä jänänänġä iunä ämetnä, vqanġnä. Si näqñqä iinjä vqanġñä-qae, ämaqä kuknjuinqä mäkä-iqä iqua, qu nenyqä kuknjuä quvqä tutqä qäpu hui matqä ipu, quwqä suqä quvqä imäkmpqenqä wombainä iqäpnä.

⁹⁻¹⁰ Wäunjuä-wiyqä hinġinqä iquaunġi, si näqñqä tiinjä vqanġnä. “He hea ique-iquenġi, heqä ämeyqä iquaunġi, yäpä iqinyä äväpu, iquauä äwiñqä dunä imäkäpu, iquaunġi äkasuwä mäunyewiyqä, yeeqänä iwimäkqänqä epu, iquaunġi manġä quvqä kima mätmänqä epu, iquauqä nätmätqä hui quwä mämeqänqä epu hiätpñqe qä” tquanġnä. Iqua iinjä eänjuwi, iquauqä ämiqä iqua, ‘Ämaqä tquenġi, nyi quuvqä naqä-qakuä äwiyqänä’ knjuä mapnä. Inġi nätmätqä eeqänänġä iqua imäkäpiyä iunġi, suqä iutanġä-qae, ga ämaqe, qu ne kuknjuä, Goti suqä quvqä iuta huätä Inetmeqä Iquenyqä, ätnänqä näqñqä ävätunquä iunġi, qu ‘Naqä-qakuiqä’ knjuä meqäpñqänä.

¹¹ Si näqñqe, iinjä wisñqe, ii Goti Hanjuwä Iqu, ämaqä eeqänänġunenqä qeqä imänqceuta, äñguä hinġi inemäkätä, suqä quvqä iuta huätä inetmeqe, ätnänqäqi ae ätimäukqetanġi. ¹² Iqu ii inetmeqä diñqä näqñqä ämenitanġi, ne suqä tiinjä imäkquatunquenyqä näqñqä mequanä. Suqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tuwä wiyqä iunġi, mämeqä eanä, nätmätqä eeqänänġä qua täutanġä iunqä knui mämeqä eanä, knjuä quvqä äki-äkitanġi nemeqanġqe, mändi äkittqiyätanä, ämaqä jänänänġune eanä, Goti Hanjuwä Iqu ne imäkquatunquä äwinyänqä dunä imäkqänqä eanä, qua täunġi tänġa pmetunquenyqä, näqñqä mequanä. ¹³ Ne äñguä iinjä äpmeñque, nätmätqä äñguänänġinqä knui yänänäqñqä ämenänġa, hinjuä äqänänä pmetatunque. Ne hinui Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä yoqä naqä mänätquetñqä nätmätqä äme, anġumä quvepäniqä iinjä, äqänänä pmetatunque. Iqu neqä Goti Naqä Inänġä-qu eä, ne suqä quvqä iuta Huätä Inetmeqä Iquvi. ¹⁴ Iqu ne suqä quvqä eeqänänġä iuta anġi inetmetä, ikikinyänġä inemäkätñqenqä, Iqueqä-kiuä äwiñqce. Iqu ii imäkkqe, ne Iqueqä qokä-apäkä-qune eanä, suqä äñguinä imäkquatunquänä, yänä qänġuatunquä diñqeyi.

¹⁵ Inġi si ämaqä iunġi, suqä nyi tä ätqä täunġinqä näqñqä ävätnä, qu iunġi qänaknä iqäpñqänä, yänänäqñqä iwimäkqanġnä. Itanġa qu iunġi, knjuä mämeqä, hñġisanä

iqanḡpḡe, maḡä tḡuätḡḡe. Si Goti Hanjuwä Iqueḡä yänänäḡḡḡe ae ämenä-ḡae, iinḡä imäkḡanḡnä. Ämaḡe, saḡä kukḡuḡḡä enyḡä ipu quvḡä imäkḡanḡpḡe, hiḡuinä mäḡuḡḡä pa isḡḡe.

3

Goti Iqu äḡḡuä inemäkḡetanḡi, suḡä äḡḡuinä imäkḡatunḡḡe

¹⁻² Si ämaḡä quuvḡä heḡiyḡä iunḡi, maḡä yänänäḡḡḡä anḡu-anḡuḡḡi, tiinḡä tḡuanḡḡä. Iqua anḡä-himḡä ämiḡä iquauätä, yoḡä naḡä-tänḡä iquauätä, yäpā iḡi äpmapu, kukḡuä ḡätä äwiyaḡu, nätmätḡä eeqänänḡi imäkḡäpḡḡänä näwi imäkmbu äpmapu, ämaḡä hḡquenyḡä kukḡuä quvḡä matḡä ipu, ämaḡä eeqänänḡä iunḡä kḡuä yḡänä ipkäpu, mäkäḡḡä mäḡḡä, hanḡuä pmetḡḡḡe.

³ Quamaḡ iinḡä pmeḡänḡḡe, kiḡä quati tiinḡi. Hiḡuiḡänänḡi, ne-pḡḡe kḡuä quvḡä indḡänanä dutanḡi, Goti Hanjuwä Iquenḡi hḡḡisanä äwiminḡḡe. Neḡä kḡuä iḡä äḡḡui, Setänä iqu hiḡḡi-mända ḡuä enḡä-pa, äneyḡiyäma äuminḡḡe. Suḡä quvḡä imäkḡänḡḡä, neḡä änenḡä imda nemeqanḡḡe, mändi makittḡiyḡä itanä, iinḡä imäkminḡḡe. Ämaḡenḡä wiunḡä itanä, qu nätmätḡä äḡḡuä hui meḡanḡuwinḡḡe, “Ii nyi ämeḡänä” kḡuä indḡänätanä äpmaminḡḡe. Ämaḡe, qu nenḡi, quwḡä mäkä-hunḡä enḡä-panḡä inemäkḡanḡua, ga ne ḡunḡä-pḡḡe, ḡutä mäkä-hunḡä enḡä-panḡä inä eminḡḡe. ⁴ Suḡä iunä pmetanḡua, Goti Hänḡä Inequmuatḡä Iqu, ämaḡä äḡḡuä iwimäkḡuätḡḡetä, ämaḡenḡä ḡeḡä imänḡḡeuta winḡuätḡḡetä, ätnänḡḡi ämitimäutäḡanḡanḡi, Iqu anḡumä hänḡä inequmuatḡḡe. ⁵ Iqu hänḡä inequmuatḡḡe, ne suḡä jänänänḡä dinä imäkätḡätanḡḡuä duta ma, oee. Iqu nenyḡä ḡeḡä ätmäkätä, neyaḡä suḡä quvḡḡe huätä ämamäutä, hänḡä-pmeḡetä suḡä anḡuanänḡitä änyä-hänḡä inemäkḡḡe. Iqu iinḡi, Iqueḡä Dḡä Äḡḡuä Ique änätapätäḡä iuta inemäkḡḡe. ⁶ Jisasi Kraisi Hänḡä Inequmuatḡä Iqu wäunḡuä imäkḡanḡi, Goti Hanjuwä Iqu Iqueḡä Dḡä Äḡḡuä Iquenḡi, aanḡä hävemnäḡḡḡä änätapḡḡe. ⁷ Iqu iinḡi, tiinḡä timäutḡḡenḡä imäkḡḡe. Iqu ḡeḡä imänḡḡä iuta hiḡḡi nätapḡanḡi, ne Iqueḡä hiḡuä iḡinḡi jänänänḡä äpmenä, kḡuä yänänäḡḡḡe hänḡä hea ique-ique pmeḡä meninḡuä iunḡä, hiḡuä äḡänanä pmetatunḡḡe. ⁸ Kukḡuä ii ätḡa äpḡä tä, aanḡä naḡä-ḡakuänänḡi.

Kukḡuä nyi i ätḡa äpḡä iinḡḡe, si ämaḡeunḡi maḡä yänänäḡḡḡä tḡuätḡḡä änyinḡḡi. Itanḡa iinḡä näḡḡḡä ämepu, Goti Hanjuwä Iquenyḡä quuvḡä eqiyäpiyā iqua, quwḡä-quwä kḡui yasämä ämepu, suḡä äḡḡuinä imäkḡäpḡḡänä. Nätmätḡä iinḡi, anḡuanänḡä eä, ämaḡä iunḡi, yätamäkḡä vḡuätḡḡe. ⁹ Nätmätḡä iinḡä ätuätḡänḡanḡi, suḡä ämaḡä väḡiyḡä kukḡuä tḡä, kaḡä-kawäkauḡä yoḡenḡä tḡä, kukḡuä mäkä humbḡḡä tḡä, itanḡa suḡä Mosisi iqu ekḡä iqueḡä quatinḡätä tḡä iunḡi, wimasiyḡätinä. Kukḡuä iinḡä iqua, häukui maeḡe, yätamäkḡä mäneyḡä yänä. ¹⁰ Ämaḡä quuvḡä heḡiyḡä iquau äväḡiyätḡḡä iquenḡi, “Suḡä iinḡi miḡä panä” hḡḡu ae ätutḡä imḡi, huizi hḡḡu inä ätunḡi, ḡätä makiyḡä iḡäḡe, tuwä dumäḡätinä. ¹¹ Ämaḡä iinḡä itḡḡä iquenyḡḡe, si näḡḡḡä tiinḡä esḡḡe. “Iqu kukḡuä naḡä-ḡakuä iunḡi, tuwä äwiyätä, hänaḡä hui-mända äwätä, suḡä quvḡä imäkḡuätḡḡä äyā äwḡiyä.” Iqueḡä suḡe, ‘nyi tiinḡunä eänänä’ ätnätä, ätnänḡḡi mänätḡuenä.

Kukḡuä yäpakiyi

¹² Nyi Atemasi iquenḡä-ḡe, ä Tikikusi iquenḡä-ḡe, sinyḡä dowatḡḡänä. Iquaquisanḡä hḡḡu äkimeḡanḡanḡi, si Kritä iu ävämetnä, ye anḡä-himḡä Nikapolisi du minenḡenḡä yamwiḡä iḡätinä. Nyi kḡuä tii ae ämenä. “Yunḡä naḡänänḡä äḡunätä, iḡä tätḡätanḡa, iḡi pmamäninḡeḡä.” ¹³ Senasi, kukḡuä-suḡenḡä näḡḡḡä iḡutä, Apolosi iḡutä, iquaqu äkivämesiyänḡanḡi, äwa miḡä inyiyḡḡe, si yätamäkḡä anḡuanä vḡätinä. ¹⁴ Neḡä ämaḡä quuvḡä heḡiyḡä iḡi äpmaminḡuwä iqua, qu suḡä tḡḡḡe näḡḡḡä meḡanḡḡu! Suḡä anḡuanänḡinä imäkäpu, ämaḡä äwa itḡätanḡuwä iquau yätamäkḡä vḡäpḡḡe.

Qu iinjä imäkäpiyängaŋi, quwqä quamä pmeqä iuŋi häukuä winä. ¹⁵ Qokä-apäkä nyitä, täqi anä äpmeŋquä iqua, qu eeqänäŋi siŋi, “Ne sinyqe, hui mimäuqä injunä” äktqä. Itanga si ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, nenyqä kiinjä äwinyätŋqä iquaunŋi, “Nyi henyqe, hui mimäuqä injänä” tu. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi etapqä.

Tuwanuä, Poli iqu Pilimänä iquenqä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Pilimänä iqu, ämaqä huiziu miqä-qu äpmaminqe. Näqñqä-tänjä iqua, iqu Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä-qu, anä-himqä Kolosi iutanä etangi knuä indqänätqänä. Iqueqä wäunuä-wiyqä hinqinqä hñqu, Pilimänä iqueni äväma, anä-himqä huiziunqä zä äukqe. Iqueqä yoqe, Onesimusi iquvi. Anä-himqä iunji, iqu Poli ique äwimeqetani, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä-qu ekqe.

Hea inqani, Poli iqu guä äpmeqetani, Pilimänä ique hinuä qunätñqä mäwqä iminqe. Itangi iqu tuwanuä tä äqiyätä, Onesimusi ique ävätä, iqueqä miqä iquenyqä anqumä ändowatkqe. Poli iqu Pilimänä ique tiñä ätukqe. “Tqä wäunuä-kiyqä hinqinqä tqü äkivämaqä-qe, iquenyqä äkasuwä matqä panä. Täñganji iqu, Kraisi Iqueqä yoqä-tänjä äpmeqiyä. Inä etangi si iqueni, tqä tunqwa naqä-qakuä enqä-pa, itmayä” ätukqe.

Poli iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Tuwanuä tä nyi Poli, Kraisi Jisasi Iqueä wäunuä imäkätqätangä, guä äkiqiyenjikuwä iqundä, neqä neyämaqä Timoti iqutä, ye Pilimänä iqukinqä äväwqatque. Si yeyämaqä kiñä äyenyätñqä eänä, wäunuä ye imäkätqänuee anä imäkqä iqukiyi. ² Tuwanuä tä, sinyqätä, neqä neyämaqä Apiya iinyqätä, nesä wäunqinqä mäkä anä iqä äpmeñqä Akipusi iquenyqätä, itanga qokä-apäkä quuvqä heqiyqä saqä anju aquvä äqänätqänuwä iquaunqätä, henyqä äväwqatque. ³ Goti Hanjuwä neqä Apikutä, itanga Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeuta hinji etapäsinyä, äwqä hanuä imbu pmeñqä emäkqinyä.

Poli iqu, Pilimänä iqueqä suqenqä yeeqä ikqenqä

⁴ Hea ique-iqueni, nyi nqä Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätätmängani, nyi Pilimänä iqukinqä-pqe knuä indqänätmä, Iqueni, “änqiuqä” ätuätñqe. ⁵ Nyi inä itñqe, ämaqe qu sinyqe, tiñä ändätqänuwä iutayi. “Iqu Naqä Jisasi Iquenyqä quuvqä naqä-qakuänänä eqiyätä, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä iunqe kiñä äwinyänä.” ⁶ Nyi tääqä tiñä-pqe inä ätätñqe. “Iqutä, nesä, Jisasi Kraisi Iquenyqä quuvqe anä eqiyätanä, ikämanqä itanä äpmeñunä. Inä dutani, ne nätmätqä huitanä-huitanä äñqänänä eeqänänä, Kraisi Iquesa hinginä ämetunquä iunqe, näqñqä äñqänänä aañä kuapänä mequaniqueqä.” ⁷ Si Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iunqä aañä kuapänä äkinyätäqä dutani, quwqä äwqä yänänäqñqä imäkänyuewiyätqänä. Suqä inji, nyi yeeqä inyimäkätä, nqä quuvqä heqiyqe yänänäqñqä inyimäkätqäuä.

Si nqä ymeqä Onesimusi iqueni, äñqänä misñqä änyinji

⁸⁻⁹ Pilimänä, si ämaqä inä-quki etangñä-qe, nyi tii imäkmä. Nyi si Kraisi Iqueä yoqeta “Nätmatqä hñqu imäkiyä” äktätmä, yänänänqä ktmqä etangqä-qe, qäyä eä. Suqä ämaqenqä äwinqä iqu, ye a äqätänueä-qae, nyi qeiqinyä tiñä äktmä. Nyi Poli iqunä qoyanä eämä, itanga guä äkiqiyenjiyätqänuwä iqunä inä eämä, yatñqä äkiyqä. ¹⁰ Si nqä ymeqä Onesimusi* iqueni, äñqänä misñqä änyinji. (Iqu tqä wäunuä-kiyqä hinqinqä-qu qäyä etangi, hñqisanä äkiyätä, zä täqinyqä äpkqe.) Nyi guä äpmamä imñi, iqu Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyätñqänä yätamakqä vqangä, iqu nqä ymeqä

* **1:10** Yoqä Onesimusi, kiqä quati tiñji, ‘Wäunuä yätamakqä iqä’.

naqä-qakuä-qu ekqe. ¹¹ Hinuiqänäni iqu wäunuä yätamäqä änguänäni makiyqä iminqe. Inäqe iqu tängani, wäunuä saqä iutä, nyaqä täutäni, yätamäqä änguänänjä yeyquänä.

¹² Nyi iquenyqä qeqä nyimängangqä-qe, tängani nyi iqueni sinyqä ändowatqä. ¹³⁻¹⁴ Nyi kuknuä änguä we-hunqä-täninqä guä äpmamängga, iqu saqä anji ämetä, yätamäqä nyiyätinqä täqi täqumuatmqä itangqä-qe, si “Nnqä” änä mandqä iqangninqä, nyi ique, “Täqi pmayä” mätquä itmä, sinyqä anji ändowatqä. Nyi si manjä yänänäqngä äktqenqä, “Nnqä” dtngenqä manyinqä iqi. Si nyi yätamäqä nyisngenqe, tqä äkinqä iunä imäktngä änyinqi.

¹⁵ Iqu hea wängäpu pmetngä äkivämaqä, kiqä quati, si ique anji itmeqangnä, ga iqu sitä anäni, äpakä pmetäniqä diqäti, ä änäändi? ¹⁶ Tängani iqu tqä wäunuä-kiyqä hinginqä qu eäqä-qe, iqu Jisasi Iquenyqä quuvqe ne eqiyätunquä-pa eqiyätäqetani, tatqä-guäka enqä-panä-qu inä eäqi. Iinjä iutani nyi iquenyqä kuapänä nyinätqätanga, si-pqe iquenyqä aanjä kuapänä kinguäniqe. Iqu tqä wäunuä-kiyqä-qu eä, itanga Naqä Iqueqä hueqä-himqä iutanjä tqä-täuä enqä-panä injä-que äqunätnä, iquenyqe äkinyänä.

¹⁷ Iinjä etangi, si nyinqe, “Iqu Kraisi Iqueä wäunuä iunji, nqä-näueqä naqä-qakuä-quvqä” knüä indqänäni, si nyinyqä yeeqä itnä indmanjä-panji, Onesimusi iqueni injä itmatngä inyä. ¹⁸ Iqu suqä quvqä hui ikitquetä, ä saqä nätmätqä hui mbqä miqä qanyä ämetqeta, iqueä yoqä qiyesqä sätäti, si iqueä yoqe, huätä äkutetnä, nyaqemända qiyeqätnä. ¹⁹ Tuwanüä tä, nyi Poli iqunä nqä hipaitä äqiyqä. Nätmätqä injqe, mbqe nyi ktapmniqe. Nyi saqä hängä-pmeqängqä yätamäqä äkikqenqä, ‘si kima nyisngenqä’ ktmqä etangqä-qe, änä maktqä imä. ²⁰ Nqä nyämaqä iquki, nyi sinyqä knüä tiinjä indqänätqänä. “Ye quuvqe, Kraisi Naqä Iquenyqä eqiyätqängueä-qae, iqu nyinji änguä inyimäkätä, nyaqä äwqe yänänäqngä imäkanyuenjiyängqiyä.”

²¹ Nyi sinyqe, “Iqu nyaqä kuknuiunji, hngisanä miqä, qänaknä itä, ‘Si injä imäkiyä’ ätquäqä iunji ämawqätäunqiyä” näqngqe injä ämetmä, sinyqä quuvqä eqiyätmä, tuwanüä tä i äqiyqä. ²² Nyaqä kuknuä hngquququ tiinji. He Goti Iqueni tääqä ätquwi, Iqu qätä eyqanga, nyi anji emamngqänä-qe quuvqä heqmä, “Saqä anjä iunji, nyinyqä hiqngä hngqu, näwi imäkenjiyä” äktqä.

Kuknuä yäpakiyi

²³ Epaplasu iqu, qäquye Kraisi Jisasi Iqueä wäunuä imäkätqätangue, guä äkiqiyäuyäikuwä, nyitä täqi anä äpmeñueä iqu, “Nyi sinyqe, hui mimäuqä injänä” äktqi. ²⁴ Itanga ämaqä nyitä täqi wäunuä anä itunquä iqua, Makä ique, Alistakusi ique, Demasi ique, itanga Lukä ique, iqua-pqe asä e inä äktqä. ²⁵ Neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä qeqä imängqeuta hingi vqe, hesä inä witätngqe.

Tuwanuä ämaqä hñqu Hipru iquauñqä äqäkqe Yätamäkqä kukñuä hiñuiqänä iquvi

Tuwanuä tqueni, tqu äqäkqätiyä? Ne maññqe. Näññqä-tänä iqua knuä huitañä-huitañä indqänätqänä. Tuwanuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä, iquauqä quuvqä heqiyqe ävquatämäupñqä itqätanquwä iquau, yätamäkqä väññqä äqäkqe. Qu ävquatämäuanä-tpu imiñuwi, ii ämaqä huizi iqua iquau mäñdi äkittqiyäpu, hanä-iqä äwimiñuwä iutanji. Qu quuvqä yänänäññqä heqäpñqä iwimäkätñqe, tuwanuä äqäkqä iqu wäñuä naqänäñi, Goti Iqu Jisasi Kraisi Iquesa imäkkqenqä, ätätä äqäkqe. Goti Iqueqä suqä naqä-qakuñqä ne ämänätquetñqe, ii Kraisi Iqunänñqä.

Tuwanuä tä, knuä indqänñqä naqänäñi, hñquaqui-hñque nätapänä. 1) Jisasi Iqu Goti Iqueqä Ymeqä naqä-qakuä-qu ekqe. Iqu qua täu äpmeqänñqä, Iqu hanä-iqetä, täñä-huñqetä, kuapänä äyä ämamiñqeqä. Goti Iqu iwimäkqanñi, Jisasi Iqu hanä-iqä iñä ämeqetanñi, ämaqe yätamäkqä vqä kinñanänä-qu ekqe (2:10). I etanñqetanñi, Jisasi Iqu, Goti Iqueqä kukñui hiñuä-tqä hiñuiqänä äpmamiñuwä iquautä, enätqä iquautä, itanña Mosisi ique-pqe, ämäwqätäuqä-qu ekqe. 2) Goti Iqu-kiuä Jisasi Iqueni, Hiqäva hea ique-ique Imäkqä-qu hiätñqä atäñuä ikqe. I etanñqetanñi, Jisasi Iqu Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä iquau, Ämäwqätäuqä-qu ekqe. 3) Jisasi Iqu, Hiqäva-imäkqä-qu qäukuä yätu äpme, qäyunä eä, qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä heqiyqanñqä iññi, anñumä itumenä. Ga suqä Goti Ique hageqä mamäupñqä Mosisi iqu ätätä äqäkqe, ii wäñuä naqänäñi Jisasi Iqu imäkätñqä ktqeyi.

Tuwanuä tä, qokä-apäkä iquneqä quuvqä heqiyqä yänänäññqä inemäkätñqä iññqe, Israitqä hiñuiqändqä iquautanñä kuapänäñi, quuvqä yänänäññqä eqämiñuwiñqä änatänä (11:1-40). Inñi hanä-ique äkitanñä-äki nemeñqutiyä-qe qäyä etanñi, ne neqä quuvqä heqiyqe, ne äpäkonatunquänñqä a yänänäññqä kiqätatunqeqä. Ne hiñui, Jisasi Iquenyä äqunanä, qänaknänñi Iquenyqänä itanä, hanä-iqetä, täñä-huñqetä, nemeqanñutqe, qanyä mequanä.

Goti Iqu kukñui, Iqueqä Ymeqä Iquesa änatkqenqä

¹ Ainñanñi Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä kukñuä hui-hui hiñuä-tqä iquau, neqä atqä-awäkau awä tquäpñqe, hänaqä huita-huita ätqua äpminñqe. ² Mä hea yäpakä ne äpmeñquä täññi, Iqu neñi, kukñui Iqueqä Ymeqä Iquesa änatkqe. Ymeqä Iqueni, nätmätqä eeqänä Iqueqä meniñqe, Goti Iqu atäñuä ätekqe. Ga nätmätqä eeqänä äwäkäwänñqä-pqe, Ymeqä Iquesanä imäkkqe. ³ Goti Iqueqä Ymeqä Tqu, we naqänänñä äunätä, Goti Iqu yoqä naqänänñä meqanñi i ämänätquetqäuä. Ga Iqu Goti Iqutanñi hiweeqä maetqe, kiqä Goti Iqu qeyi. Iqueqä kukñuä aanñä yänänäññqä dutanñi, nätmätqä eeqänänñä yqänä wäkäwätätñqä imäkätqäuä. Iqu neqä suqä quuvqä du huätä ämamäutä, jänänänñä inemäkqä wäñuñi qäpu imäkäqetanñi, Iqu Goti Haqä-yätu Äpmeñqä Iqueqä hipa ämuangisa äpmakqe. ⁴ Iñä äpmetä, enätqä eeqäpnänñä iquau ämäwqätäutä e äpmakqe. Asä iññi, yoqä Kaniqu äwikqä iqu, yoqä enätqä iquauqä di ämäwqätäuqä änyuätkqe.

Jisasi Iqu, enätqä iquau ämäwqätäunñqä

⁵ Hinjuiqänäni Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä-queni, “Nqä Ymeqä Iqukiyqä, Nyi tängani Tqä Tniqunä eqänä”^{*} ätukqe. Ga Iqu anqumä, “Nyi Iqueqä Kaniqunä heqanqundi, Iqu Nqä Ymeqä-qu enqiyä”[†] ätkqe. Mä enätqä iquauqce, Iqu kuknuä iinji, äknga ätkqäwä? Näwi aanjä aanqe. ⁶ Itanga anqumni, Iqu Iqueqä Ymeqä Hitmqä Iqueni, qua täuqä dawatäniqanqanqe, “Goti Iqueqä enätqä eeqänänjä iqua, Iqueqä yoqe haqeu mamäupnuwänqä”[‡] ätkqe.

⁷ Iwä Iqueqä enätqä iquauqä kuknui, tii ätkqe. “Iqu Iqueqä enätqä iquau yuñuä enqä-pa imäkätä, Iqueqä wäuñuä-wiyqä iquauñi, tä hänaqä enqä-pa imäkänä.”[§]

⁸ Mä Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, tiyi. “Si Goti Iquki, ämaqeu miqä iqueqä zä-hawiu hea ique-ique pmettñi. Ämaqe, Si qokä-apäkiu suqä jänänänjitä mitqätanqnä hinuä äkqänäpiyitani, Tqä yoqä naqenqä näqñqä mapnä. ⁹ Si suqä jänänänjinqä kiñjä äkinyätä, quvqenqä makinqä yasämä itñqä iqukiyqä. Iñjä etanqenqä, Tqä Goti Iqunä, Si yoqä naqä-tänjä hisñqä atäuñuä ekikqe. Qu ämaqä hñqueqä nyuänñiu, olipqä eqä aowä equatepu, yoqä naqä-tänjä hetñqä imäkätqänjuwä-pa, Tqä yeeqä iñqe, huizi iquauqä dñji ämawqätäuä aanjä naqänänjä hetñqä ikimäkkqe.”^{*}

¹⁰ Ga tiñjä-pqe inä ätukqe. “Naqä Iquki, nätmatqä eeqänä änyä etanqani, Si qua tqutä, qäukuitäñi, Tqä hipaitä imäkekñi. ¹¹ Ä nätmatqä iñjä iquaqu, qäkämä yäuä itä äpkñgqä-pa, näwinyä aanqä heqanqisi, mä Si yqänä pmettñi. ¹² Si iquauñi, ämuasmänqä huakmä iquwä-pa, ii itnä, qäkämä yäue huätä ätäquvepu, änyä-hänjä imäkñguwä-pa ii iwimäktñqe. Iñäqe Si huitanänänjä mikutänqä itnä, ga Tqä hänjä-pmeqe, qäpuñi maeqä yäniqe.”[†]

¹³ Itanga hinjuiqänäni Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä-queni, “Nyi Tqä mäkä-hunqä iquauñi, Tqä yukä yäpä iqi imäkäqumuatemqänqanqä, Si quamänjä di, Nyaqä hipa ämuangisa pmayä”[‡] ätukqe. Mä enätqä iquauqce, Iqu kuknuä iinji, äknga ätkqäwä? Näwi aanjä aanqe.

¹⁴ Enätqä iqua squäquayi? Qu dnä-qua epu, Goti Ique wäuñuä-wiyqä-quayi. Iqu qunji, ämaqä qui mimäkñqä, hänjä-pmeqä änyä-hänjä Iquesa mapnuwänqä iquau, yätamäqä wipñqä ändawatätqäuä.

2

Kukñuä Goti Iqu anqñ inetmeniäqä iñqe, mäwquatämäuqänqce

¹ Goti Iqueqä Ymeqä Iqu e pmetanqenqä, ne kukñuä naqä-qakuänänjä qätä ae äwiyätunqce, neqä kñuä indqänqä imñi, yänänäqñqä witanquti iunä qänaknä iquatunqänänñi. Mä ne kukñuñqä miqä itanä iutani, hämänä vquatämäuqänqä.

² Kukñuä hinjuiqänä Goti Iqu neqä atqä-awäkaunji, enätqä iquauqä manita ätumiñqä ii, yänänäqñqä witanqñi, ämaqä kukñuä iunji ämawqätäupu hñgisanä imiñuwä iqua, hanjä-iqe quwqä suqä quvqä imäkäpiyä duta qäyunä äyä ämamiñuwi. ³ Inji kukñuä naqänänjä tänqä ämetunqce, Goti Hanjuwä Iqu ne qui mimäkñqä yatunqä anqumä inetmetñqä iu tuwä äwimitatqce, ga neqä quvqenqä hanjä-iqä kima meqä iunji, zä äwätanä, iuta mäwawqätäuqä yanique. Goti Iqu iñjä inetmeniñqenqä kukñui, neqä Naqä Jisasi Iqu ganä tqanqñi, ga ämaqä Iqu ii tqanqñi äwikuwä iqua, “Kukñuä iñji naqä-qakuiqä” änatäpu, neyaqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä nemäkkwi. ⁴ Ga Goti Iqu-pqe, nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä di huitanjä-huitanjä kuapanänñi, ämaqeu yäuñuä wimäkätä, yänänäqñqä imäkätä, ga Dñjä Äñguä Ique, Iqueqä äwiñqä duta ävqäwätä, neqä quuvqä heqiyqe, yänänäqñqä nemäkkqe.

Jisasi Iqu anqñ inätmetñqä wäuñuä imäkkqenqä

^{*} 1:5 Apqä Bukä 2:7 † 1:5 2 Samueli 7:14 ‡ 1:6 Kukñuä-suqä 32:43 § 1:7 Apqä Bukä 104:4 * 1:9 Apqä Bukä 45:6-7 † 1:12 Apqä Bukä 102:25-27 ‡ 1:13 Apqä Bukä 110:1

⁵ Ne qua änyä-häñi, Goti Iqu imäkqanji timäutñqenqä ätätqänu. Iqu qua iu mipnuwänqce, enätqä iquau mäqumuateqä ikqe. ⁶ Goti Iqueqä bukiunji, ämaqä hñqu kuknuä tii ätkqä äqänä.

*“Si nenyqä knuä indqänätqänä diñqe, ne ämaqä-quneni, squä-qune etanjikä? Ne nätmatqä hiñginqä qäyä etanquä-qe, Si nenä di äñguänani, sunqä mäneyätqäninyä? ⁷ Si ne inemäkätñänğa, enätqä iquauqä yäpä iqi, wänqäpu pmetunquä äyä inemäkkñi. Si ne yänä pmeqänqä naqä inemäkätñä, yoqä naqä äyä änätapkñi. ⁸ Itanğa ne iu miqatunquä diñqe, Si nätmatqä eeqänänji, neyaqä yäpä iqi wiqänqä imäkekñi.”**

Kuknuä, nätmatqä eeqänänä ämaqä-quneqä yäpä iqi wiqänqä imäkekqenqä ätqe, ii Goti Iqu huiunji ävquatämäutä, yäpä iqi mäwiñqä matqä iqi, oee. Inäqe tängani, nätmatqä eeqänänji, ämaqeucä yäpä iqi witanqce, ne hiñuä mäqunquä yqänä iqa äpätqänu. ⁹ Inäqe ne tängani, tii äqunänu. Jisasi Iqu, enätqä iquauqä yäpä iqi wänqä hmbu tii äpmeqetani, Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä qeqä imänqeta, ne eeqänänä iquneqä anji ämetä, yätamäkkqä neyätñqe, tmi-tmiqä-tqä naqänänä ämetä, äpäkonqce. Iutani, Goti Iqu Iqueni, Naqä imäkätä yoqä naqä äwikqe. Ga ne tängani, Jisasi Iqu Yoqä Naqä Meqä-qu pmetanji äyä äqunänu.

¹⁰ Goti Iqu nätmatqä eeqänänä iuqä Quatä-qu eä, eeqänänä imäkkqe. Ga Iqu, Iqueqä ymeqä kuapänänä qäukuä yätunqä ätuma äyätä, äñguänänä imäkqumuatetñqä äwiñqce. Qu qui mimäkñqä ipñqä anğu itmetñqä wäunui, Jisasi Iqu imäkätñqä äwiñqce. Ga Goti Iqu, Jisasi Ique iunqä qäyu iwimäkätñqe, Iqu Ique tmi-tmiqä-tqä qäyä metñqä hiñuinä äqunqce. Goti Iqu suqä iñji, qämä-qämä miqä, qäyunänä imäkkqe. ¹¹ Ga ämaqä, qokä-apäki Goti Iqueqänä hepñqä iwimäkkqä Jisasi Iqutä, itanğa qokä-apäkä, Iqu Goti Iqueqänä hepñqä iwimäkätñqä iquatä, quwqä Kaniqu naqä-hñqunäyi. Iutani, Jisasi Iqu qunqä wombä miqä, ‘Nqä nyämaqäuä’ ätuätqäuä. ¹² Iqu tii ätkqe.

“Nyi Saqä Yoqe, nyämaqä iquauä awä iqisa awä tmqänä. Quwqä aquväqñqetani, nyi haqeu ämakmäutmä apqä tmqänä.”†

¹³ Iqu tiñjä-pqe inä ätkqe.

“Nyi Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqämänğa pmetmqänänjqä.”‡

Itanğa anğumñi, *“Goti Hanjuwä Iqu, ymeqä ändapkqä tätä sä pmenänä”§* ätkqe.

¹⁴ Ymeqä iñjä iqua, ämaqä huiwitä, häñqetä asänänä änyqä iquayi. Iwä Jisasi Iqu äpäkonätä, Setänä, dnä quvqä äpäkonqceunqä yänänäqñqä ämenqä iqueni, qui imäkätñqä diñqe, Iqu Ämaqä-qu eätä, huiwitä, häñqetä asänänä Inqä-qu ekqe. ¹⁵ Iqu iñjä-qu äpäkonätä, ique qui iwimäkkqe, ii ämaqä quwqä äpäkonqänqanqä qua iu äpmapu, äpäkonqenqä zä ipu, guä enqä-pa äkiqäyambu äpmeñuwä iu-pqä huätä iqutäumakqä eä. ¹⁶ Jisasi Iqu iñjä ikqe, ii Iqu yätamäkkqe, enätqä iquau vätnqä ma, Aprähämä iquesanä hueqä-himqä iu vätnqä ikqä äyuwä. ¹⁷ Iutani, Iqu nätmatqä eeqänänä iunji, yänä-mänä maeqä, iquatä asänänä ekqe. Iñjä eäqetani, Iqu quwqä hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä-qu äpme, Goti Iquenyqä wäunui qäyu imäkquätñqänänji. Wäunüä iñji, Iqu qokä-apäkä dunqä qeqä äwutätä, enyqä miqä kuknuä iunji qänakñä itä, ga Kiqä-kiuä hiqäva enqä-pa äwinätäqetani, Goti Iqu, ämaqeucä suqä quvqenqä äwqä tnänä äwiñqe, huätä eeqäpnä mamäquätñqänänji. ¹⁸ Iqu, Iqueqä-kiuäni suqä quvqä iqänqä yamwiqä iqe, äwimeqanji tmi-tmiqä-tqe ae ämakqä-qae, qokä-apäki, suqä quvqä imäkñqä yamwiqä iqä äwimeqäqä iquauñi, Iqu yätamäkkqä vänä.

* 2:8 Apqä Bukä 8:4-6 † 2:12 Apqä Bukä 22:22 ‡ 2:13 Asayä 8:17 § 2:13 Asayä 8:18

3

Jisasi Iqu, Mosisi ique ämâwqätâuqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, Goti qäukuä yätu äpmeñqä Iqu, he-pqä nyi-pqä Iqueqä heatunquä tääqä änatkqä eänque, Jisasi Iquenqä kñuä änguänä meqanqpu. Jisasi Iqueni, Goti Iqu kukñuä awä tätñqä ändowatkqä-qu eä, Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä-quvi. Ga ne Iquenyqä quuvqä eqiyqä-qune, Iqueqä yoqe awä ätuätunquä Iquvi. ² Mosisi iqu, Goti Iqueqä ämaqeüqä awä iqi äpme, wäunüñqä enyqä miqä, kukñuä iunji qäyu imäkminqä-pa, Jisasi Iqu-pqe, Goti Iqu wäunüä imäkätñqä atäunüä ätetä, kukñuä ätukqä dunji, enyqä miqä, Qänaknä Iqä Iquvi. ³ Ne näqñqä äyä enju. Anä qeqätqä iqueqä yoqä naqä qäyâ etanqä-qe, ämaqä anä ique ämätqä iqueqä yoqe, naqänänä eä, anä iqueqe, ämâwqätäunä. Asä ii enqä-panji, Goti Iqu Jisasi Iqueä yoqe, Mosisi iqueä iunji ämâwqätäutätñqä, naqänänä äwikqe. ⁴ Anä ämätñgäwänqä iquau matqe, ii ämaqeyi. Mä Goti Iqu nätmätqä eeqänänä Imäkqä Iquvi. ⁵ Mosisi iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anjutanä wäunüä-wiyqä-qu eä, Goti Iqueqä ämaqeunji, wäunui enyqä miqä itä, nätmätqä Goti Iqu qänaknda täniqä diñqä ätumiñqe. ⁶ Mä Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-qu eä, Iqu qokä-apäkä iqune, Goti Iqueqä anä ämätñänquä dunji, Iqu enyqä miqä, Ämiqñqä Naqä-qu eä. Itanga ne pemänä itanä, Naqä Iqu äñguä inemäkätñqä diñqä neqä kñui yänänäqñqä ävanä, hiñuä äqunanä äpmeunqne, ne Goti Iqueqä anä äyâ ämätñänju.

Goti Iqueqä ämaqe, hapä pmeñnuwänqenqä

⁷ Iinä dutañi, Dñä Äñguä Iqu tiinä ätqä-panjiyi.

“Tänğanji he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki, qätä wipñqenqä änyinji. ⁸ Heqä taqä-tawäkiqua anä avqñqä nämä äpmapu, yamwiqä änyiyäpiyännga, qu Nyi hñgisanä indquepu, quwqä äwqe ppinjqä inguwä-panji, he-pqe iinä minqä pambiyä.

*⁹ Iqini qu, Nyaqä suqä änäändiyä-tpu yamwiqä änyiyäpu, quväukuä 40 iunji, Nyi wäunüä yänänäqñqä imäkqanqä di hiñuä äñqänmiñuwi. ¹⁰ Iwä qu äwqä tnänä nyimäkqanqä, Nyi tii ätkqe. ‘Qu hea ique-iqueni, Nyinqä miqä ipu, huänqä qunqä imäueqä iunji mäwqä itqänä.’ ¹¹ Iinä iutanji Nyi Nqä äwqä tnänitanji, kukñuä yänänäqñqä tii ätkqe. ‘Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iunji matimäuqä ipnuwiqä.’”**

¹² Nqä nyämaqäüä, hesanä hñqu iqueqä äwqä iunda kñuä quvqä ämetä, quuvqä maeqiyqä iqetanji, Goti Hänä-pmeqä-tänä Ique ävquatämäuqänqne, yasämä mimbu. ¹³ Mä hesanä hñqu, suqä quvqeuta kñuä äñguä mämeqä itä, äwqä-ppinjqä inqänqne, Goti Iqueqä quväki qätä wipñnuwänqä hea iqu yqänä äwätänqä-qae, he hiunji ique-ique yänänäqñqä tqäpñqä kukñuä äñguinä tmbiyä. ¹⁴ Ne Kraisi Iquenyqä quuvqä hiñuiqä yänänäqñqä eqäkquä-pa, neqä äpäkonqä dunqä yqänä eqiyqa äwätunqne, ii ne Iqueqä näueqä iquneyi. ¹⁵ Goti Iqueä kukñuiunji tii äyâ ätnä.

“Tänğanji he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki qätä wipñqenqä änyinji. Qu Nyi hñgisa indquepu, quwqä äwqe ppinjqä inguwä-panji, he-pqe iinä minqä pambiyä.”†

¹⁶ Ämaqä, Goti Iqueä quväki qätä äwiyäpiyä-qe, Ique hñgisa itquaminjuwi, tqukuayiyi? Ii qokä-apäkä, Mosisi iqu Isipäta ätuma äpkqä eeqänänjiyi. ¹⁷ Ga Goti Hanjuwä Iqu äwqä tnänji, quväukuä 40 iunji, tqukuauñqä imäkminqne? Ii qokä-apäkä suqä quvqä imäkäpu, anä avqñqä iu äpäkonqguwä iquayiyi. ¹⁸ Itanga Goti Iqu, “Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iunji matimäuqä ipnuwiqä” ätätä kukñuä yänänäqñqne, tqukuauñqä ätkqe? Iqu kukñuä iinji, ämaqä huii-huiunqä matqä, Iqueä kukñui qänaknä miqä, hñgisa iqä iunqä äyâ ätkqe. ¹⁹ Inji ne hiñuä tiinä äyâ äqunänju. Qu anä hapä pmeqä iunji mäpaquvqne, quwqä quuvqä maeqiyqä iutanji.

* 3:11 Apqä Bukä 95:7-11 † 3:15 Apqä Bukä 95:7-8

4

¹ Goti Iqu, qokä-apäkä Iqueqä anä hapä pmeqä iu timäupnuwänqä kuknuä-guä ämäsäuekqe, yqänä äutänä. Iinjä enqä-qae, hesanjä hñqu ingisa mäpaquvqä iqänqe, neqä-neuä zä imäknätanä, yasämä minguatunqe. ² Atqä-awäka, Goti Iqueqä yätamäkqenqä kuknuä ängui qätä äwikuwä-pa, ne-pqe kuknuä ängui qätä inä äwikqe. Ga qu quuvqä qäyunä maeqiyqä ipu, qätenä äwiminuwä iuta, yätamäkqä mäwqä ikqä eä. ³ Mä ne ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätunquä iqune, Iqueqä anä hapä pmeqä iu paquvanique. Ämaqä quuvqä maeqiyqä itqätanguwä iquauqe, Goti Iqu tii ätkqe.

“Iinjä iutani, Nyi äwqä tnäñi nyinğanği, kuknuä yänänäqñqä tii ätkqe. ‘Iqua

*Nyaqä anä hapä pmeqä iuni, matimäuqä ipnuwiqä.’”**

Iqu qua imäkätäqanğani, wäunui qäpunä äyä imäkmäuqe, hapä pmeqenqä kuknui inğa ätkqe. ⁴ Goti Iqueqä bukä iuni, hiunji 7 iquenyqe, *“Goti Iqu Iqueqä wäunüä eeqänäñi qäpu imäkäqetani, hiunji 7 iqueni hapä äpmakqeqä”*† ätnä. ⁵ Ga kuknuä tqenji, haqä yätqäñi tii tqanği äyä äqunänju. *“Iqua Nyaqä anä hapä pmeqä iuni, matimäuqä ipnuwiqä.”*‡ ⁶ Iwä naqä-qakui tiinji. Ämaqä hui anä injiunji äpaqupñqä yqänä äutänä. Mä ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä ängui, hiñuiqänä qätä äwikuwä iqua, qänaknä miqä hñgisanä ikuwä iutani, anä hapä pmeqä iuni, mäpaquvqä ikuwi. ⁷ Iinjä dutani, quväuukuä hatñä ae äpäwqanğa, Goti Iqu, Dewiti iqesa anği tii ätkqe.

“Tänğani he Goti Hanjuwä Iqueqä quväki qätä wipñqenqä änyinği. Hiqä äwqe, ppinjqä minqä pambiyä.”§

Goti Iqu, ‘täñganjqä’ ätkqe, Iqueqä quväki qätä wipnuwänqä hea iqu, yqänä witanği iinğä ätkqe.

⁸ Hiñuiqänäñi Josuwa iqu, ämaqe hapä pmeqäpnuwänqä ätuma uwqä-säpi, Goti Iqu qänakñi hiunji hapä pmeqä hñquenqä, matqä iquänänji. ⁹ Inji Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqe, quwqä Sämbatqä hapä pmeqä mapñqä iqu, änä matimäuqä yqänä äpätqäuä. Ii, Goti Iqu hiunji 7 ique hapä pmakqä enqä-panjiyi. ¹⁰ Ne näqñqe, Goti Iqu Iqueqä wäunui qäpu itä, hapä äpmakqä-pa, ämaqä Goti Iqueä anä hapä pmeqä yänğisa äpeyqäqä iqu, iqueqä wäunui qäpu itä, hapä pmetänige.

¹¹ Nesanä hñqu ämaqä hiñuiqänä hñgisanä ikuwä-pa itä, anä injiunji mäpaquvqä iqänqe, ne anä hapä pmeqä yäpä yänğisa peyaninğquä wäunui, yänänäqñqä yatunqe. ¹² Goti Iqueqä kuknui hññä eä, wäunüä yänänäqñqä imäkänä. Iqu näpqä-hionaqä inği-inğisa yanäqñquä enqä-panñ itä, ämaqeä qeqä-quuvqä hiqñqä dunqätä, yänju ämisätäumämä yänğ-gawä dunqätä huänä. Iinjä enqä-qae, iqu ämaqeä knüä indqänqetä, äwinqetä näqñqä eä, iwäsäuänä. ¹³ Nätmatqä Goti Hanjuwä Iqu imäkkqä eeqänänğä ii, Iqueä hiñuä iqinji zä mäwiqä a ätäñğawäqanğa, ätnänäqi äwi. Neqä suqä imäkmitatqenqä kuknui, Iqueqä hiñuä iqi tanique.

Jisasi Iqu, neqä Hiqäva-imäkqä Naqä-queqä

¹⁴ Nenyänqe, hiqäva-imäkqä iquau Miqä Hñqu, qäukuä iu äpaquvätä, Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqi äpme. Iqu Jisasi, Goti Iqueqä Ymeqä Iquvi. Iwä, “Ne quuvqä Iquenyqä eqiyäunünä” ätätanä awä ätätunquä iuni, a yänänäqñqä qätätatunqe. ¹⁵ Suqä quvqenqä yamwiqä änemetñqä eeqänänğä ii, Ique qäyä ae äwimakqä-qe, Iqu suqä quvqä du miqä ikqe. Iutani, hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä Tqu, ne neqä-neuänji yänğ maqñqä iqanğqenqä, huäqä änaumäkätñqä Iquvi. ¹⁶ Iqu iinjä pmetanğqetani, ne zä miqä, Goti hiñgi nätapqä Iqu-tänğä qäqiqinyqä pemä itanä, uwquatunquänänji. Inji ne hanğ-iqä ämetanä, yätamäkqä meqä dinğä äwa etanğü änaqänänqe, Iqu Iqueqä qeqä-imänqetani, yätamäkqä neyänä.

* 4:3 Apqä Bukä 95:11 † 4:4 Ipäqäqä 2:2 ‡ 4:5 Apqä Bukä 95:11 § 4:7 Apqä Bukä 95:7-8

5

¹ Hiqäva-imäkqä naqä ique-iqueni, Goti Iqu ämaqeua awä iqisanj atäunuä itä, iquau yätamäkqä vqänqä pmuatquänä. Ga nätmatqä qu Goti Hanjuwä Ique 'änqaiqä' ätuäpu hiñgi vqetä, itanğa quwqä suqä quvqä huätä motnämäuqänqä hiqäva-qäyqetä, äma äwätä vqä iquvi. ² Iqu, iqueqä-kiuäñi, nätmatqä imäkqänqe, yänä-maqnqä-qu eäqä-qae, iqu, ämaqä änyä maqnqä epu, Goti Hanjuwä Ique ävämetqänuwä iquauñi, tnänä miwitqueqä, qeiqinyä itquequänä. ³ Ga iqu yänä-maqnqä-qu eäqetani, suqä quvqä huätä mamäuqänqä hiqäva-qäyqä, qokä-apäkiunqätä, iqueqä-kiuänqätä qäsä qäyquänä. ⁴ Inj ämaqä hiqäva-imäkqä naqä äpmeqä iqu, yoqä naqä-tänqe. Iqu wäunuitä, yoqä naqetäñi, iqueqä äwiñqä iuta mämeqä yänä, oee. Goti Hanjuwä Iqu, ique ganä tääqä tuätumeqanğuti, iqu inğanä menä. Ii Goti Iqu, Aronä ique ätuätumetä äwikqä-panji.

⁵ Ga Kraisi Iqu-pqe inänji. Iqu, Iqueqä yoqe haqeu ämaenätä, hiqäva-imäkqä naqä pmetnqe, Iqueqä-kiuä imäkngqä maetqe. Aanqe. Goti Iqu, Iqueqä-kiuä Jisasi Iqu wäunuä ii imäkqänqä ätekqe. Iqu Ique ätetä, tii ätukqe. "*Si Nqä Ymeqä Iqukiyqä. Nyi tänğanj, Tqä Tniqunä eqänä.*"* ⁶ Ga hnqäqinji, Goti Iqu, "*Si hiqäva-imäkqä hea ique-ique, Mekisetekä† iqu enqä-pa, pmettñiqä‡*" ätukqe.

⁷ Jisasi Iqu, täkä ämaqä-qu qua täu äpmeqänğanj, Iqu Goti Iqueqä yätamäkqenqä tääqä ätätä, yatnqä äwikqe. Goti Iqu yänänäqnqä-tänä itanğqenqä, näqnqä eä etanği, Iqu mäpäkonqä hänä pmetäniqä diñqe, Goti Iquenyqä yäaqä tnänä ätätä, knuä kuapänä äqäkqe. Iqu mäñdi äkittqänätä, Goti Iqueä äwiñqä iunä ikqetani, Goti Iqu, Iqueä tääqe qätä äwikqe. ⁸ Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-qu eäqä-qe, Iqu tmi-tmiqä-tqä ämakqetani, suqä, Goti Iqueqä kuknuä iu qänaknä iqänqe, näqnqä ämakqe. ⁹⁻¹⁰ Inj ikqetani, Iqueqä wäunui qäyunä imäkätñqä ekqe. Iwä Goti Iqu Ique atäunuä itä, "*Si hiqäva-imäkqä iquauqä naqe, Mekisetekä Iqu äpmeñqä-panj hisnqinyä*" ätukqe. Ga Iqu qokä-apäkä, Iqueä kuknuä duñi qänaki iqä iquauñi, quwqä suqä quvqäuta anğumä itmetä, hänä hea ique-ique iqumuateqänqä ekqe.

Ymeqä dänj mimänqä, naqä heqenqä

¹¹ Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä naqä, Mekisetekä iqu enqä-panänqä kukñui, awä kuapänä hetatquä etanğqä-qe, heqä knuä indqänqe, ätnänäqi maeqä etanğqä iutani, kuknuä iqueqä quati metquetunqenqe, ämävqänqu. ¹² He Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui qänğanä ämakuwä-qe, ämaqä huizi duñi, iñqä näqnqä äväpu, ämotqueqä qäyä etanği, aanqä äyuwä. Ii tiinji. Goti Iqueqä kuknuä he änyänänğa ämakuwä duñi, ämaqä huizi, qu heñi anğumä näqnqä etapqa uwqäpnä. He ymisänj woyqä di mapnqe, änä maeqä ipu, anui yqänä änatqänuwä ii, enqä-panuenji. ¹³ Ämaqä, ymeqä dänj enqä-pa, anuä yqänä änatqänuwä iqua, suqä anğua jänänänñinqä änyä maqnqä enä. ¹⁴ Mä ymisänj woyqe, ii ämaqä naqä ae equwä iquauqe. Ämaqä iñj iqua, qu suqä anğuinqätä, quvqenqätä iwäsäuwa äupiyanj, näqnqä qäyu ae ämakuwä iquayi.

6

Kukñuä anuä enqä-panj iunqä

¹ Inj dutani, Kraisi Iquenyqä kukñui, he anuä enqä-pa änyänänğa ämakuwä duñqänä matqä, ne ämaqä naqä hiatunquä nemäkqä iunqä ätätanä, qänaki iunä iquatunqe. Ne kuknuä qätä ae äwikqenqänä ätqa uwqe, ii ne anj siyaundqä anğianği äqutätanä, anj maqä mimäkqä iququä enqä-paniyi. Kukñuä anuä enqä-pa he änyänänğa ämakuwä, tiyi. Suqä äpäkonqä iunqä änatma wqeuñi, ävquatämäupu,

* 5:5 Apqä Bukä 2:7 † 5:6 Ipäqäkqä 14:18-24; Hipru 7:1-28 ‡ 5:6 Apqä Bukä 110:4

Goti Iquenqä quuvqä heqiyqänqä, kukñuiyi. ² Ga huizi, suqä asnä-qñqä huitañä-huitañä iquauñqätä, ämaqeu hipa hageqi wiyqä iunqätä, ämaqä pizqe, qua buta ançi vauqenqätä, ä neqä suqä anguinqätä, quvqenqätä kimañi, näweqä meqänqätä kukñuiyi. Iinjä iquauñqä kukñui, yqänä ätqa mäwqä itanä, ämaqä naqä hiatunquä nemäkqä kukñuä iunqä ätatanä, qänaki iunä iquatunque. ³ Goti Iqu ne iinjä, imäkatunquä wiñganqutqe, ne imäkanä.

Tuwä mäwqä, yänänäqñqä tqäuqenqä

⁴⁻⁶ Ämaqä hñqua, quwqä kñui Goti Iqueqä we-hunqeu ätimäupu, qäukuä yätutanä hinqi vqä di ae yamwiqä ipu, Dñä Äñguä Ique ae ämepu, Goti Iqueqä kukñuä angnänänä etanqenqätä, Goti Iqueqä yänänäqñqä qänaknda ätnänäqi äti timäutnqä iinqätä, näqñqä ae eätqänuwä iquayi. Ämaqä iquautañä hñqua, ävquatämäupu, Goti Ique tuwä ae äwipqä eänqe, kñuä anqumä kunmäkmbñqe, huänqe minqä da eä. Suqä iinjä iqu, ii qu Goti Iqueqä Ymeqä Iqueni, anqumä zä-huätati äuepu, ämaqeuqä hinuä iqi womba metnqä imasequwä-pani. ⁷ Ämaqä iinjä iqua, qua quvqä enqä-panä iquayi. Qua angnä etançi, ämaqä iu itqätanuwä iquau yätamäkqä vqänqe, piyä äqiyätäqeta eqä ämetä, ymisañä angnä etnqä imäkätñqä iqueni, Goti Iqu angnänänä imäkäniqe. ⁸ Mä quae quvqä etançi, guä yänä-tänjitä, qätaqä quvqetanä äukatñqe, Goti Iqu 'qui imäknänä' tqanquti, tä näniqe.

⁹ Neqä neyämaqä kiinjä änenyätñqäuä, hanä-iqä iinjä etquque, he memeqä, Goti Iqu yätamäkqä eyätä, anqumä etmeniqenqä kñuä yänänäqñqä ämenü. ¹⁰ Goti Iqu Iwäsäuqä Jänänänä-qu eä, hiqä wäunüä angnä imäkätqänuwä iunqätä, hiqä Iquenyqä enyätñqenqätäñi, hui mimäuqä Iquvi. He Iquenyqä hengangqetanä, qokä-apäkä Iqueqä dunji, yätamäkqä ävqa äpätqänuwä. ¹¹ Ne he hñqunä-hñqunäñi, suqä iinjä yänä äqänäpu imäkätqänuwä-pa, heqä quuvqä heqiyqä di, a yänänäqñqä äqätpu, he Goti Iqu angnänä emäkäninqä kñuä yänänäqñqä indqambu, hiunji Iqu äteqäqä iquenqä, hinuä äqumbu pmetpñqenqä änençi. ¹² Inji, he yänä äqänäpiyä iutanä, enyqä miqä iqäpnqe. Ga suqe, ämaqä quuvqä naqä-qakuänänä eqiyäpu, enyqä miqä ipu, nätmätqä angnä, Goti Iqu iquau väniñqä kukñuä guä ämäsäuekqä iunji, ämapñqä imäkätqänuwä-pa, iinjä imäkqäpnqe.

Goti Iqueqä kukñuä guä ämäsäuekqe, a yänänäqñqä kiqätqenqä

¹³ Hinuiqänäñi Goti Iqu Aprähämä iqueni, kukñuä hñqu ätuätä, guä ämäsäuekqe. Ga ämaqä naqä Goti Ique ämäwqätäuä äpmenqe, hñqu maeqä etançi, Iqu Iqueqä-kiuänqä, "Nyi, Nqä yoqeta kukñuä tii ätätmä eqänä"* ätätä, guä ämäsäuekqe. ¹⁴ "Nyi si angnä ikimäkätmä, saqä taqä-tawäka, aañä kuapänä eqiyämambnuwänqä, ikimäkmqänä"† ätukqe. ¹⁵ Inqata-tiñi, Aprähämä iqu, Goti Hanjuwä Iqu iinjä ätukqenqä, enyqä miqä itä hinuä äqänä äpmaminqetanä, nätmätqä eeqänäñi qäyunänä qe ämakqe.

¹⁶ Suqä kukñuä naqä-qakuä imäkqe, tiyi. Ämaqä, iqueqä kukñui, ii naqä-qakuänänä etançi, ämotquetnqä iqu, ämaqä naqä ämäwqätäunqä hñqueqä yoqe ätätä, "Nyi kukñui, ämaqä iqueqä yoqeta naqä-qakuä ätqänä" tänä. Huiziqua, iinjä ätätñqä iqueqä kukñui, makittqiyeqä ipu, kukñuä hui matqä ipnä. ¹⁷ Goti Iqu Iqueqä kukñuä guä ämäsäutä enqä dunqe, Iqueqä kñuä indqänqä imñi makunmäkñqä danä yänä. Inji, ämaqä Iqu guä ämäsäutä enqä di mapnuwänqä iqua, suqä iinjä iquenqä näqñqä angnänä mapñqenqä wiñgançi, Iqu Iqueqä-kiuänqä, "Nyi, Nqä yoqeta kukñuä tii ätätmä eqänä"‡ ätätä, guä ämäsäuekqe. ¹⁸ Ga Goti Hanjuwä Iqu, Kukñuä Quangä Änä Matqä-qu etançi, tänqanä Iqueqä kukñuä hñquaqu makunmäkñqä inyiyänqä äwi. Tiinjä, kukñuä guä ämäsäuekqä iqtä, kukñuä

* 6:13 Ipäqäkqä 22:16 † 6:14 Ipäqäkqä 22:17 ‡ 6:17 Ipäqäkqä 22:16

“Nyi, Nqä yoqeta kuknuä tii ätätmä eqänä” ätkqä iqutä, iquaquvi. Iutanä, ne ämaqä zä äwätanä, Iqu-tänjä qäqiqi äpmeñquä iqune, nätmatqä meninñuenqä knuä indqänätanä, hiñuä äqunanä pmetatunñuenqä, yänänäñqä nemäkänä. ¹⁹ Ne iinjä itanä äpmeñque, ii nätmatqä qätanjä-täñi, hmbi-mända a yänänäñqä äkiqätätä, ämenä-miqä äpmeñqä-pa, ga neqä häñä-pmeqä-pqe asä iinjä ämenä-miqä yätqä enqä-panä iquvi. Ga Qätanjä-tänjä Iqu, yuä naqänänjä hiqäva-imäkqä anä yäpä inçisa imaknminqä ique äpaquvätä, hiqñqä anä pmua ique yäpä yänçisa ätimäunqä-panä iinjiyi. ²⁰ Anä hiqñqä pmua iqueä yäpä yänçisanä, Jisasi Iqu ne yätamäkqä neyätñqenqä, hiñuiqä äpaquqke. Iqu iinjä ikqe, hiqäva-imäkqä Mekisetekä iqu enqä-pa, hiqäva-imäkqä naqä hea ique-ique pmetäninqä ätimäukqä iutayi.

7

Mekisetekä iqu, hiqäva-imäkqä iquautanjä naqä äpmeñqenqä

¹ Mekisetekä iqu, anä-himqä Salemätanjä ämiqä naqä-qu eä, ga iqu Goti Haqä Yätutanä Iqueqä hiqäva-imäkqä iquvi.* Aprähämä iqu mäkänqä äwätä, anä-himqä huiu ämiqä naqä iquau pizqä äpäseqani, anämqä ançumä pätkätanğa, Mekisetekä iqu, iqutä hänaqä awä-iqi äminiyi, Goti Iqu Aprähämä ique ançuä pmetñqä wimäkätñqä, tääqä ätkqe. ² Ga Mekisetekä iqueni, Aprähämä iqu nätmätqä äpäsätakqä eeqänäñi, 10 iwäsäueqäwäqe, hñqu äwikqe. Yoqä Mekiseteki, kiqä quati tiinji. “Suqä jänänänjä iu ämiqä naqä-quvqä” ätä äqonä. Nñ “Salemätanjä ämiqä naqä-quvqä” äqonänqce, kiqä quati tiyi. “Äwqä hanuä imbu pmeqä iu ämiqä naqä-quvqä” ätä äqonä. ³ Itanğa iqu, kanä-käna, kaqä-kawu maeqä-quvi. Iqueqä häñä-pmeqe, äänä ipäqäkqäti, ä qäpu äänä heniqäti? Ne maqñqe. Iqu Goti Iqueqä Ymeqä-qu enqä-panä eä, hiqäva-imäkqä naqä hea ique-ique pmetänique.

⁴ Täukue! Neqä awä hiñuiqändqä Aprähämä iqu, nätmätqä äpäsämakqä ançuanänäñi, 10 iwäsäueqäwäqe, ämaqä tque hñqu äwikqenqä knuä indqänänjä? Iqu ämaqä yoqä naqä-tänjä-qu äyuwä. ⁵ Lipai iqueqä hueqä-himqä iutanä hiqäva-imäkqä wäunui ämetqänuwä iquauñqe, kuknuä-suqe tiinjä ätnä äwi. “*Israitqä iutanä hueqä-himqä huizi, qu quwqä nätmatqe, 10 iwäsäueqäupiyi, hñqu Lipai iquau vqänqe.*”† Iwä Israitqä iqua, Lipai iquauqä kuta-kunçuka epu, ga iqua Aprähämä iqueqä ymeqä-qua etançqä-qae, Lipai iqua, iquauta ämotautqänjä. ⁶ Inqce Mekisetekä iqu, Lipai iquau-tanjä-qu maetqe, iqu Aprähämä iqueqä nätmatqä iwäsäueqäukqä iutanä hñqu ämetä, Goti Iqu ique ançuä pmetñqä wimäkätñqä, tääqä ätkqe. Goti Iqu Aprähämä iqueni, “Nyi ançuä kimäkmniqueqä” ätuätä guä ämäsäueqä iunji, qäyä etançi, Mekisetekä iqu ii itquakqe. ⁷ Ämaqä hñqu hñqenqä, Goti Iqu ique ançuä pmetñqä wimäkätñqä tääqä ätqäqe, iqu ämaqä naqä, huizique ämawqätäunqä iquvi. ⁸ Ämaqä eeqänänäñi, äpäkonqä iquanänji. Inji Israitqä iqua, quwqä nätmatqä iwäsäueqäupqä iutanä hñqu ämotautqänuwä iqua, asä e äpäkonqä iquanänji. Mä Mekisetekä, Aprähämä iqueä nätmatqä iwäsäueqäukqä iutanä hñqu ämakqä iqu, iinjä ma, Goti Iqueä bukiunji, iqu häñä yqänä äpmenä ätänä. ⁹ Mä Lipai, Israitqä iquauta ämotautqänuwä iquauñqe, ne tiinjä-pqe inä tanä. “Iqua quwqä-quwä Aprähämä iquesa, 10 iutanä hñqu, Mekisetekä ique äwikuwiqä.” ¹⁰ Ii tiinjä etançiyi. Mekisetekä iqu, Aprähämä iqutä ämiñçiyänçanji, Aprähämä iquesanä hueqä-himqä Lipai iqua, iqueqä huiwä iu yqänä witançuwänçanji.

Hiqäva-qäyqä Häñä Iqu, yäuä iquau ämawqätäunqenqä

¹¹ Hiñuiqänänçançanji, hiqäva-imäkqä wäunui, Lipai iquanä a äqätpu imäkätqätançuwä iutanä, Israitqä iqua kuknuä-suqe Mosisi iquesa ämakuwi. Inji Lipai iquauä hiqäva-imäkqä wäunui, qokä-apäki mävaputäuwä jänänänjä hipñqä

* **7:1** Ipäqäkqä 14:17-20 † **7:5** A Täuqä 18:21

yätamäkkä mävvä yänä. Qu iuta jänänänä qäyunä hipnqä-säpi, Goti Iqu, 'Hiqäva-imäkkä änyä-hänä, Aronä iqu enqä-panä maeqä, Mekisetekä iqu enqä-panä hnqu, qänaknda timäunigeqe', matqä iquäningä. ¹² Hiqäva-imäkkä suqä hänä, huiziqueqä anj meqanğa, kuknuä-suqä-pqe huätä päwqanğuti, hänä hnqu-mända menige. ¹³ Ämaqä, Goti Iqu, "hiqäva-imäkkä Mekisetekä iqu enqä-panä timäunigeqä" ätkqä iqu, hueqä-himqä Lipai iutanä-qu maetqe, huiziutanä-quvi. Ga hueqä-himqä iinjä iquesanä hnqu, hiqäva-qäyqä ttawiu ätqäukqä maetqe, oee. ¹⁴ Ne näqnqä änguanänä tii äyä eänu. Neqä Naqä Iqu, Jutä iquautanä imängqä-qu äyuwä. Ga Mosisi iqu, ämaqä iquautanä hnqu hiqäva-qäyqä-qu pmenigeqe, matqä ikqe.

¹⁵ Inj 'hiqäva-imäkkä änyä-hänä hnqu, Mekisetekä iqu enqä-panä-qu timäunigeqä' tqanği äwiyäunquetanji, ne näqnqä änguanänä tiinjä hiatunquänänji. "Iqu hiqäva-qäyqä Lipai iquaunji, ämäwqätäunqä iquvqä." ¹⁶ Lipai iquesanä hiqäva-qäyqä äpmejuwi, ii hueqä-himqä iutanä iquanä hipnuwänqä ätnä witanğqä iutayi. Mä Jisasi Iqu, hiqäva-qäyqä äpmeqäqe, ii hänä hea ique-ique pmeqä iqueqä yänänäqnqä iutanji, Iqu ii äpmeqi. ¹⁷ Goti Iqueqä bukä iunji, Iquenyqe, "Si hiqäva-imäkkä hea ique-ique, Mekisetekä iqu enqä-pa, pmettniqä" † ätä äqänä.

¹⁸⁻¹⁹ Kuknuä iquesanji, ne näqnqä tiinjä äyä equ. Kuknuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, yänänäqnqä maeqä eä, ne mävaputäuqä jänänänä hiatunquä yätamäkkä mäneyqä iquätñqä etanği, Goti Iqu manitä ämaitä, hänaqä aanä änguanänä, kuknuä-suqä ique ämäwqätäunqä hnqu imäueqäqe. Huänqä iquesanji, ne Goti Iquenyqä qäqiqi wanä.

²⁰ Ga Jisasi Iqu hiqäva-qäyqä ätimäukqe, Iqu hinği qanyänä matimäuqä ikqe. Hiqäva-qäyqä huizi iqua, iinjä hepñqä dunqe, ämaqä hnqu, ämaqä naqä hnqueqä yoqe ätätäqeta, atäunuä miqä iminqe. ²¹ Mä Goti Iqu, Jisasi Ique hiqäva-qäyqänqä atäunuä itäqänğanji, Iqueqä yoqä dutanä atäunuä yänänäqnqä ikqe. Iqueqä bukä iunji, tii ätänä.

"Naqä Iqu Iqueqä yoqä duta ätätä ätkqe. 'Si hiqäva-qäyqä hea ique-ique pmettniqä.' Iqueqä kuknuä iinjä ätätqä dunji, tnänqä miqä yänqiyä." S

²² Goti Iqu, Iqueqä yoqä dutanä atäunuä yänänäqnqä ikqetanji, ne näqnqä ti eänu. Jisasi Iqu hea ique-ique pmetänigetani, kuknuä Goti Iqu änyä-hänä ämäsäuekqe, änguanänä eä, kuknuä yäüä iunji ämäwqätäuanä.

²³ Ämaqä kuapänänä hiqäva-qäyqä äpmeqisäpiyä iqua, äpakonäpiyä iutanji, äpakänä mäpmeqä iminjuwi. ²⁴ Inäqe Jisasi Iqu, hea ique-ique pmetänigetani, hiqäva-qäyqä wäunui, mäwqautämäuqä, a äpakänä äqätqä wätänige. ²⁵ Inj Iqu hea ique-ique iinjä äpmetä, Goti Iqu qokä-apäkä anğumä itmetñqä tääqä ätuätñqä-qae, qu Iqueä yoqeta, Goti Iquenyqä qäqiqi pätkätanğuwä iunji, hänä näweqä imäkäqumuatquänä.

²⁶ Ga neji yätamäkkä neyätñä dinqe, hiqäva-imäkkä iquauqä naqe, Iqu Qäqunänji. Iqu Goti Iqueqänä äpme, suqä quvqä hui mimäkkä-qu eä, suqä quvqä hui Iqutä täka mamäkkä eä, ga suqä quvqä imäkkä iunqä qäqiqi mäpmeqä, Goti Iqu Ique qäukuä haqä yätunqä ätuma äpmuatekqe. ²⁷ Hiqäva-imäkkä iquauqä naqä huizi iqua, hiqäva hiunji ique-iquenji, suqä quvqä quwqe-ganä äqämbiyi, qänakñi qokä-apäkiuqe, inğa äqäka äwätqänjuwi. Inäqe Jisasi Iqu suqä iinjä maeqä-que. Iqu hiqävae, hnqunä äqiyätä, Iqueqä-kiuä Goti Ique äwinğqe.

²⁸ Auä, tiinjiyi. Kuknuä-suqä Goti Iqu Mosisi ique äwikqe, ämaqä yänänäqnqä maeqä iquaunji, hinği hiqäva-imäkkä iquauqä naqä pmapñqä atäunuä itñqe. Mä kuknuä-suqä iquesa qänakñi, Goti Iqu kuknui, Iqueqä yoqä dutanä guä yänänäqnä ämäsäuetä, Iqueqä Ymeqä Ique atäunuä ikqe. Ymeqä Iqu, huiñqä äwa miqä, ne Yätamäkkä Neyqä-qu qäyunänä eä, hea ique-ique pmetänige.

8

Jisasi Iqu, Hiqäva-imäkkä Naqä, qäukuä haqä yätu äpmeñqä Iquvi

¹ Kukñuä tä ätätunquä iqueqä yäñi, tiinjä eä. Hiqäva-imäkkä iquauqä naqä ne ämenquä Iqu, äñguä, yänänäqñqä-tänjä Iquvi. Iqu, Ämiqä Naqä, qäukuä yätu äpmeñqä Iqueä zä-hawä hipa ämuangisañä ique ae äpmakqe. ² Iqu hiqäva-qäyqä wäunui, hiqñqä pmua yäpä inçisa, namnä anjä naqä-qakuä iu itqäüä. Anjä iqu, ämaqe mätkä maetqe, Goti Naqä Iqu ämätkqe.

³ Hiqäva-imäkkä iquauqä naqä iqua, qu eeqänäñi nätmätkä Goti Iquenyqä tä ikapñqä isua äma ppnä. Iutañi neqä Hiqäva-imäkkä Naqä Jisasi Iqu-pqe, nätmätkä hiqäva qäyätñqe, äma pänä. ⁴ Qua täuñi, hiqäva-qäyqä hñqua ae äpmapu, suqä ätnä äwiñqä-pa, qu Goti Ique hñjua-hñjua ae ävätqäñuwi. Iinjä iutañi, Iqu qua täu pmeqä-säpi, Jisasi Iqu hiqäva-qäyqä mäpmeqä iquäninjä. ⁵ Qua täu hiqäva äqiyätqäñuwä iqua, quwqä wäunui, anjä naqä-qakuä iu miqä, anjä qäukuä yätu ämätnäñqä iqueqä wätqä eñqä-panä iu itqäñuwi. Mosisi iqu namnä anjä määtñqä itqätançani, Goti Iqu iqueni, “*Si qoqonjä yätu äpmeñänçani, Nyi ançi qäukuä yätu mätnätançi mäktquakqä-pa, hui mäwquatämäuqä, eeqänäñi ii eñqä-pa mätiyä*”^{*} ätukqe. ⁶ Jisasi Iqu, Goti Iqutä, nesä, awä iqi ätqäutä, kukñuä änyä-hänjä Goti Iqu ämäsäuekqe, qäyunä timäutñqä itqäüä. Goti Iqueqä yätamäkkä, kukñuä änyä-hänjä iquesa timäutñqä ämäsäuekqe, yätamäkkä kukñuä yäüä iquesa ätimäutñqä duñi ämäwqätäunä. Asä inji, hiqäva-qäyqä wäunüä Jisasi Iqu tänça ämeqäqe, hiqäva-qäyqä huizi iquai, ämäwqätäüä.

⁷ Kukñuä Goti Iqu hiñuiqä ämäsäuekqä iqu, äwa miqä äñguänänjä heqä-säpi, kukñuä änyä-hänjä hñqu mimäkkä iquäninjä. ⁸ Mä Goti Iqu ämaqe, äwa itqätançä äqunäqe, Iqu tii ätkqe.

“Naqä Iqu, ‘Qätä nyipiyä’ ätqi. ‘Hiunçi hñqueni, Nyi tiinjä imäkmniñqe. Nyi qokä-apäkä Israitqä iquatä, Jutä iquatäñi, kukñuä änyä-hänjä hñqu, mäsamniqe.

⁹ *Hiñuiqänä Nyi hiqä hewäkiquau Isipäta itmetmä, a ämäsquänça äpätmänça, qutä kukñuä guä ämäsäuekqe. Qu Nyaqä kukñuä iñi ävausäpu qänaknä miqançuwänça, Nyi quñqä huäqä manunçançi, tuwä äwikqetäñi, kukñuä guä änyä-hänjä ämäsamqä tqi, huiziqutäñi asänänjä manä’ ätqi. ¹⁰ ‘Mä inçani, kukñuä Nyi qokä-apäkä Israitqä itä guä mäsamniñqe, tiñiyi. Nyi Nqä suqä eeqänänjä pñqe, quvaqä kñuä indqänçeu eätmä, ga Nqä kukñui, Nyi tuwanui, quvaqä qeqä-quuvqä iu äqiyetmä, ga Nyi quwqä Goti-qunä pmetançundi, qu Nqä qokä-apäkä hipñqänäyi.*

¹¹ *Iwä inçani, ämaqä naqä iquatä, ämaqä hiñçinqä iquatäñi, qu eeqänänjä Nyiñqä ae näqñqä epiyä-qae, ämaqä hñqu, käyämaqä kätä-känçua hñque, “Si Naqä Iquenyqä näqñqä pmayä” ätuätä, mätkä da yänä. ¹² Quvaqä suqä quvqä imäkätqäñuwä diñqe, qeqä ätmäkätmä, kñui ançi manyiyqä yänçiyä’ ätqi.”[†]*

¹³ Goti Iqu kukñuä iñi ätätä, kukñuä guä änyä-hänjä ämäsäuekqe, ii Iqu kukñuä guä hiñuiqänä ämäsäuekqä iqu yäüä heqançi, ii imäkkqe. Nätmätkä yäüä etä, wäunüä mäeqä ii, aañqä hiätñqä itqäüä.

9

Kukñuä guä ämäsäuekqä yäüä iqueqä anñqätä, suqençätäyi

¹ Kukñuä guä änyänänça ämäsäuekqä iqu, suqä Goti Iqueqä yoqe haqeu mamäupñqençätä, anjä Iqueqänçä qua täu mätpñqençätä ätnä. ² Inçi namnä anjä, hiqñqä hñquaqu-tänjä hñqu ämätkuwi. Hiqñqä hiñuiqä iqueni, hiqi-tä-tqäuqetä, hevqetä, bretqä Goti Iqueqä hiñuä iqi äwämiñqetäñi, iqi äwiñä. Hiqñqä iqu, ‘Goti Iqueqänäñiqä’ ätmiñuwi. ³ Yuä naqänänjä, hiqñqä hñquaqu imäkätñqä

^{*} 8:5 Ançumä Itmakqä 25:40 † 8:12 Järämai 31:31-34

imasekuwä iqueuä tuwä ingisanä hiqñqä iqueni, ‘Aañä näwinyä, Goti Iqueqänäñiqä’ ätmiñuwi. ⁴ Hiqñqä iqueni, suakä sisnyañä wetñqä iwamäkqä ttawä itä, kukñuä guä-mäsänqä ipñä itä, iqi äwiñinyä. Iquaqiñi, golqetä eä ikuwi. Ipñä iqueqä yäpä imñi, golqä häkä, buayä mana hui häkä inqä itä, Aronä iqueqä yäkqä zä-hutäkñä äungqä itä, itanga hikä tepquva Goti Iqueqä kukñuä guä-mäsänqä äqñqä itä, imä imänänqä. ⁵ Itanga ipñä iqueqä pmäukuñqe, qu “Goti Iqu ämaqueuqä suqä quvqe huätä mamäutñqä pmeqeyqä” ätmiñuwi. Pmäukuä hageqñi, nätmätqä (qerupqä*) hñquaquvqä ktqe, ‘Goti Iqu naqänänqä eä, ga iqi äpmenä’ kñuä mapqänqä ämotquanyä, qeeqä huqe ävayeyänqä, pmäukuä haqä yäñi äpatqäyäninyä. Täñgani nätmätqä iinjä iquauñqe, “Ii iinjä-iinjäqä” ätätmä ätqa mäwqä ymä.

⁶ Nätmätqä iinjä iqua ae äwitanquwänqani, hiqäva-qäyqä iqua, namnä anä iqueuä hiqñqä hiñuiqänqä iqueni, qu Goti Iqueñqä wäunñuä imäkäqäsätqänñuwi. ⁷ Mä hiqñqä huizi iqueni, hiqäva-imäkqä iquauqä naqä iqu, quväukuä ique-iqueni, kiqä-kiuänä, naqä-hñganä äpaquvätñqe. Iqu hiñgi qanyinä mäpaquvqä, nanñuitañä häñeqä hui äma äpaquvätä, suqä quvqä iqueqenqätä, qokä-apäkä näqñqä yasämä maeqä ipu imäkätqänñuwiñqätä, Goti Ique ävätñqe. ⁸ Iwä suqä iinjä iquautañä di, Dñä Äñguä Iqu äyä ämänätquetñqe. Namnä anä hiñuiqänqä iqtä, kiqä suqetä, yqänä mätnätanqänqä, hänaqä Goti Iqueä anä naqä-qakuänänqä iunqe, ätnänqä iqi äti miñqä eä. ⁹ Namnä anä iqueqä suqä iqua, ii wätqä enqä-panä eä, ne täñga äpmenqueñi, näqñqä nätapänä. Ämaqe, suqä iinjä iquau qänaknä imitpñqä iqua, qu Goti Ique nätmätqä hñjua äväpu, hiqäva äqäyäpu, nanñuätä, tä iketqänñuä-qe, quwqä suqä-iwäsäuqä dñi, “Ne Goti Iqueä hiñuä iqiñi ikikinyänqä äyä äpmenñunä” kñuä indqämbñqä mimäkqä danä yänä, aañqe. ¹⁰ Suqä iqua, ymisanä äñqänqanqä, eqä äñqänqanqä, nätmätqä huitañä-huitañä isuau asñä-qäyqänqä iuvi. Iqua nätmätqä huiwä iqueqä dñqänä ätätqänqä. Goti Iqu suqä ii, nätmätqä eeqänänqä jänä imäkäniqänqanqä yakuä äwikqe.

Kraisi Iqu, Iqueqä häñeqetä, kukñuä guä ämäsäuekqä änyä-häñi, yänänäñqä imäkkqenqä

¹¹ Mä Kraisi Iqu, hiqäva-imäkqä iquauqä Naqä-qu eä, nätmätqä äñguänänqä ätimäutñqä iu Miqä-qu pmetñqä ae ätimäukqe. Iqu Goti Iqueqänqä namnä anä äñguänänqä, hiñuiqänä ämätnämiñqä ique ämäwqätäunqä ique äpaqukqe. Anä iinjä iqu, ämaqe quwqä hipaitä mätqe, qua täunñi mamätñqä eä. ¹² Anä ique äpaquväge, Iqu meme häñeqetä, bulumäka hipkä häñeqetä, qäsä ämipaquvqä maetqe, Iqueqä häñeqenä, aañä näwinyä Goti Iqueqänänqä anä ique, naqä-hñganä ämipaquvätä, iqi näweqä äpme. Iutanñi Iqu neñi, suqä quvqä duta, hea ique-ique pmenñquä anqumä mbqä äneyämakqe. ¹³ Qokä-apäkä Goti Iqueä hiñuä iqiñi, kiyä tmäkmbqä eänñuwi, hiqäva-qäyqä iqua, meme häñeqe, ä bulumäka qokä häñeqe, ä bulumäka apäkä tä ikapiyi, näwinyä tä wätakä niqiyqanqä, wätaki† äuaqupuiyi, ga qokä-apäkä du hmbunä-hmbunä pñqä-pñqä iqanquwitanñi, qokä-apäki Goti Iqueä hiñuä iqiñi ikikinyänqä epu, Iqueqänänqä hepñqä iiyi. ¹⁴ Mä Kraisi Iqueä häñeqä di, iunñi ämäwqätäuä. Iqu suqä quvqä hui miqä näwinyä aañqä eä, Dñä Äñguä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueä yänänäñqetani, Iqu äpäkonätä, Iqueqä-kiuä Goti Ique äwiñngqe. Ga Iqueä häñeqe, ikikinyänqä inemäkqä, neyaqä huiwä dunä ma, neyaqä suqä-iwäsäuqä dñi, “Ne Goti Iqueä hiñuä iqiñi, ikikinyänqä äyä äpmenñunä” näqñqä metunquä inemäkänä. Iinjä dutañi ne wäunñui, äpäkonqä dñi ävämetanä, Goti hea ique-ique pmeqä Iqueqenä imäkqä uwquatuñqe.

* 9:5 Qerupqä ii, Israitqä iquauqä anä-kukñuiyi. Iqua ynaunqä huqä-tänqä eä, Goti Iqtä äpmenä iquai. † 9:13 A Täuqä 19:1-22

¹⁵ Jisasi Iqu ae äpâkonâqetani, Goti Iqutä, ämaqetä, awä iqi ätqäutä, kuknuä änyä-hänjä Goti Iqu ämäsäuekqe, qäyunä timäutnqä Imäkqä Iquvi. Auä, qokä-apäkä Goti Iqu atäunjuä ikqä iqua, nätmätqä änguanänjä Iqueqä ymegeu, “He näweqä mapnuwänqeqä” ätukqä ii mapnuwä dinqe, quwqä suqä quvqä, qu kuknuä Goti Iqu hinuiqänä guä ämäsäuekqe ävasäpu ikuwiuta, Jisasi Iqu ängumä itmetnqä äpâkonqge.

¹⁶ Kuknuä guä ämäsäuekqä iinjä iqua, tiinji. Ämaqä hñqu äpâkonätñqä itäqänqä, iqueqä nätmätqe, tqu-tqu meniñqenqä tuwanjuu ätätä äqäyekqä-payi. Tuwanjuä ii qäyu timäutñqenqe, ämaqe, qu iqu ae äyä äpâkonqangi qumbunä. ¹⁷ Tuwanjuä ii äqäyekqä iqu äpâkonqge, iqueqä kuknuä i ätätä äqäyekqe, inqä timäunä. Iqu hänjä yqänä äpmeñqe, iqueqä kuknui, iqi hinji äwi. ¹⁸ Iwä suqä asä iinji, kuknuä guä hinuiqä ämäsäuekqä yänänäqñqä imäkätñqä dinqe, häneqetanä ätimäukqe. ¹⁹ Ii tii timäutñqeyi. Mosisi iqu kuknuä eeqänänji, kuknuä-suqä iuta qokä-apäkiu ae ätuäqetani, iqu bulumäka hipkä häneqetä, meme häneqetä ämeqe, ga eqä ditä imäkäqe, hisopqä äpaitä sipsipqä a hänesqetä ämetä, äyämeqe, bukä, kuknuä-suqä tuwanjuä qänätanqgeutä, ämaqeutä hmbunä-hmbunä pñqä-pñqä ikqe. ²⁰ Iqu e imäkätä, “Kuknuä Goti Iqu he qänaknä ipñqä guä ämäsäuekqe, häneqä tä, yänänäqñqä vätnqeqä”† ätukqe. ²¹ Suqä asä iinji, iqu häneqe ämetä, namnä anä Goti Iqueqänqä ämätnänqä iutä, nätmätqä anä iu äwiñuwä eeqänänjä-pqe, pñqä-pñqä iqäukqe. ²² Itanqä kuknuä-suqä dunji, tii ätnä äqänä. Nätmätqä aanjä kuapänänji, Goti Iqueqä hinjuä iqiñi ikikinyänjä timäutñqe, ii häneqä dinänji qenyänji. Ga qu nanjuä hui mapäsqa ipu, kiqä häneqä mäpäwiqä iqäqe, Goti Iqu ämaqeueqä suqä quvqe, huätä mämamäuqä yänä.

Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä äwinyätä, ämaqeueqä suqä quvqe, huätä ämamäukqenqä

²³ Nätmätqä namnä anä iu imäknänqge, ii naqä-qakui qäukuä yätu imäknänqgetanä kiqä ktqe imäknä. Iwä nätmätqä iinjä iqua, Goti Iqueä hinjuä iqiñi ikikinyänjä hiätñqä dinqe, qu nanjuä häneqenä äpñqäyämäminuwi. Mä nätmätqä naqä-qakuä qäukuä yätu äwiñqeunji, ikikinyänjä hiätñqä dinqe, nätmätqä änguanänji, huiziu ämäwqätäunqä dutanänji. Ii Kraisi Iqueqä häneqeyi. ²⁴ Kraisi Iqu anji, ämaqe Goti Iqueqänqä ämätkuwä yäpä inqisa mäpaquvqä ikqe. Anä iqu, naqä-qakuä iquesanä ktqä iquvi. Kraisi Iqu, Goti Iqueqä anä qäukuä yätu äpaquvätä, ga tänganji, yätamäkqä neyätñqä Goti Iqutä qäqiqi äpme. ²⁵ Ga tiinjä-pqä inänji. Hiqäva-imäkqä naqä huizi iqua, iquauqä häneqä ma, nanjuä iquautanä ämepu, hiqñqä aanjä näwinyä Goti Iqueqänänjä iu, quväukuä ique-ique äma äpemiñuwä-pa, Kraisi Iqu Iqueqä-kiuä, Goti Ique äwinyäqäsquätñqä, quväukuä ique-ique mäpaquvqä ikqe. ²⁶ Iqu änäänä äwinyäqäsqa-säpi, tmi-tmiqä-tqe, tätä kuapänä mequäni. Goti Iqu qua tqe änyä imäkänqä duta, tänganqeyi. Mä hea yäpakä hiätñqä tänganji, Iqu Goti Iquenji, Iqueqä-kiuä äwinyätä, suqä quvqä huätä mamäutñqä dinqe, naqä-hñganä äpkqe. ²⁷ Ämaqä eeqänänji, hñqunä äpâkonqänqge. Iwä qänakndanji, Goti Iqu kuknuä mitätñqä iu tqäunqge. ²⁸ Ii enqä-pa, Kraisi Iqu, qokä-apäkä kuapänänjä iuqä suqä quvqä huätä matnämäutñqe, Goti Ique naqä-hñganä äwiñqgetani, ängumñi, suqä quvqenqä huätä matnämäutñqä ma, ämaqe qu Iquenqä hinjuä äqumbu pmetanquwä iu hänjä iqumuätätñqä iunqä timäuniqe.

10

¹ Suqä Mosisi iquesa ätimäukqä iunji, nätmätqä ängüä qänaknda timäuniqä dinqe, yasämä mämänätqeqä da, hinji qanyinä ktqä inänji. Iutanji, suqeu qänaknä ipu, hiqäva quväukuä ique-ique qäyä imäkäqäsäpiyä-qe, ämaqä Goti Iquenqä

† 9:20 Ängumä Itmakqä 24:8

pätqätanġuwä iquaunġi, kiyä mamätqä ikikinyänġä miwimäkkqä danä yänä. ² Ämaġeu ikikinyänġä hepñqä wimäkkqä-säpi, Goti Iqueqä yoġe haġeu ämamäutqänġuwä iqua, kiyä mamätqä epu, “Suqä quvqä yqänä ämeñunä” kñuä mindqänqä ipu, hiqäva anġi mimäkkqä itqäpninġi. ³⁻⁴ I etanġi bulumäka qokiuqätä, meme iquauqätä häñeġe, suqä quvqä huätänġi, änä mämamäuqä etanġqetanġi, quväukuä ique-ique häñeġe ämepu, hiqäva äqäyäqäsätqänġuwi, ii qokä-apäkiuqä suqä quvqeuñqä kñuä-iqä ävätnqä diñqeyi.

⁵ Iutanġi, Kraisi Iqu qua täunqä äquvepätäqänġanġi, Goti Iquenġi, tii ätukqe.

*“Si qu hiqäva äqiyäpu ktapñqe, makinganġi, Nyinyqä huiwi näwinyä äyä imäkenġiqä. ⁶ Ga suqä, nanġi wätakä niqiyätñqä tä hämänä ikeqenqätä, suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva-qäyqenqätänġi, yeeqä miqä isnä. ⁷ Iwä täñganġi, Goti Iquki, Nyi tii äktqä. Qu hiñuiqänänġi bukä iu, Nyinqä tuwanġuä äqäyäpu ekuwä-pa, Nyi äkinqä Saqeuñä qänaknä imñqä, ae sä äpqäqeqä.”**

⁸ Iqu i ätukqe, hiñuiqä iqisanġi, hiqäva-qäyqeuñqä kukñuä-suqä iuta tii ätkqe. “Qu hiqäva äqiyäpu ktapqänqetä, nanġi wätakä niqiyätñqä tä hämänä ikeqenqätä, ä suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva-qäyqenqätänġä-pqenqe, makinganġi, yeeqä miqä yqänä isñqinyä.” ⁹ Iinġä ätuäqetanġi, “Nyi äkinqä Saqeuñä qänaknä imñqä, ae sä äpqäqeqä” ätukqe. Iqu iinġä itä, suqä hiñuiqändqä iquenġi, huätä ämamäutä, änyä-hänġä imäkätä ekqe. ¹⁰ Ga Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä äwinqä dunä itä, Iqueqä huiwi hiqäva enqä-pa naqä-hñganä äwinqqetanġi, ne qokä-apäkä Goti Iqueqänänġä heatuñquä inemäkkqe.

¹¹ Itanġa hiqäva-imäkkqä eeqänänġä iqua, qu hiunġi ique-iquenġi, Goti Iquenyqä wäunġuä imäkäpu, hiqäva asiqua äqiyäpu ätqäuwa wätqätanġuwä-qe, hiqäva iinġä iqua, suqä quvqe huätä mämamäuqä ipnä. ¹² Mä Kraisi Iqu, qutä asänänġä ma, suqä quvqä huätä mamäutñqä hiqäva naqä-hñganä äqäkqetanġi, Iqu Goti Iqueqä hipa ämuangisa äpmakqe. ¹³ Inġi hipa ämuangisa äpme, ämaqä, qu Iquenyqä mäkä-huñqä iquaunġi, Iqueqä yukä yäpä iqi pmeqanġuwänġanġä hiñuä äqänä äpme. ¹⁴ Quami, Iqu tiinġä etanġi äpmakqe. Iqu hiqäva kiuänänġä hñqu imäkätä, qokä-apäki Goti Iqueqänänġä hipñqä iwimäkkätñqä iquaunġi, kiyä mamätqä ikikinyänġä näweqä pmetpñqä, qäpu iwimäkkqä iutanġi.

¹⁵ Kukñuä ii yänänäqñqä imäkätñqe, Dñä Äñguä Iqu-pqe, awä änatqi. Ganänġi, tiinġi.

¹⁶ “Naqä Iqu tii ätqi. Inġanġi, kukñuä Nyi qutä guä mäsamññqe, tiinġi. Nyi Nqä suqä eeqänänġi, quvaqä qeqä-quuvqä iu pñqä eätmä, ga Nqä kukñui, nyi tuwanġi, quvaqä kñuä indqänqeu äqiyemqänä.”†

¹⁷ Itanġa anġumñi,

“Qu kukñuä-suqä ävasäpu quvqä imäkätqänġuwä diñqe, kñui anġi manyiyqä yänqiyä.”‡

¹⁸ Goti Iqu, suqä quvqenqä äwqä hanġuä imäknätä, huätä ae ämamäutqe, suqä quvqä huätä mamäutñqä, hiqäva anġu imäkkqe, hma hetñqe.

Goti Iquenqä zä miqä, qäqiqi watuñquenqä

¹⁹⁻²⁰ Nyämaqäuä, yuä naqänänġä hiqñqä, ‘Aanġä näwinyä Goti Iqueqänänġiqä’ ätminġuwä dunqä qñqanġä enänqä iqu, Jisasi Iqueqä huiwiyi. Ga huänqä hänġä-pmeqä-tänġä hñqu, ne yäpä yänġisa timatunqeu, Iqu yuä ique äpisqiyätä, änyä-hänġä imäuekqe. Iqu Iqueqä häñeġetä iinġä imäkqetanġi, ne anġä hiqñqä ique yäpä yänġisa peyatunqeu, zä miqä pemä ianä. ²¹ Itanġa ne Ämaqä Hiqäva-imäkkqä Aanġä Naqänänġä, Goti Iqueqä ämaqä-qune Mäneyqä-que ämeñu. ²² Iwä Goti Iqueqä hiñuä iqinġi, Kraisi Iqueqä häñeġe, neyaqä qeqä-quuvqeu pñqä-pñqä neyqanġqetanġi, “Ne

* **10:7** Apqä Bukä 40:6-8 † **10:16** Järämai 31:33 ‡ **10:17** Järämai 31:34

kiyä mamätquneyqä” näqñqä ämenä, ga neqä huiwi, eqä hinoqukuä maeqä itä, asñä äqänanitanj, ikikinyänä imäkñgu. Inj huänqä änguitä, Hiqäva-imäkqä Ängüä Iqutä, iinjä ae ämenqetanj, ne qeqä-quuvqä imñi quañgä maeqä, aanä naqä-qakuinä änyanä, Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, yänänäqñqä imäknanita, zä miqä itanä, Goti Iquenyqä qäqiqi wanä. ²³ Ga Goti Iqu, kukñuä guä ämäsäuekqä iunä Imäkqä-quvqae, ne “Iquenyqä quuvqä eqiyätanä, ängüä inemäkäninjä hinuä äqänanä äpmenjunä” ätätanä awä ätätunqenqe, kñuä hñquaqu mindqänqä, a yänänäqñqä äqätqa wanä. ²⁴ Ne quuvqä anä eqiyätunquä hñqunä-hñqunänä iqune, huizi iquauñqä kiinjä nenqanquti, suqä ängüänänä iunä itqueniñquä diñqe, ävaucumuatnñatunquä hänaqenqä qävqä yanä. ²⁵ Iinjä itaqänqanj, ämaqä hui Goti Iqueqä yoqenqä aquväqñqeu ävquatämäutqänuwä-pa, ne iinjä miqä, aquvä äqänätanä, yänänäqñqä imäkñguatunqeu. Hiunji Kraisi Iqueqä äpqe, qäqi pätkätanj hinuä äqumbiyitani, suqä iinjä änäänä imäkquatuñqeu.

Neqä änenqä iunä, suqä quvqä imäkqa äwätunquä iutanä kimanjñqe

²⁶ Ämaqä-qunesanjä tqu-tqu, huänqä Jisasi Iqu imäuekqenqä kukñuä naqä-qakuinjä näqñqä ae ämakuwitani, quwqä äwiñqä iunä suqä quvqä imäkqa äwätqänuwä, quwqä suqä quvqe huätä mamäutñqe, hiqäva-imäkqe, näwi aanqä eä. ²⁷ Qunqe, tiinjä-pqe inänji. Qu zä kiinjä ipu, kukñuä mitqänqä, tä aanä tnänänänä, ämaqä Goti Iqutä mäkä-hunqä iquau tä näniqñqeu pmepnuwänqä, hinuä äqämbu pmepñqänäyi. ²⁸ Ämaqä tqu-tqu, Mosisi iqueä suqeuñi ävakupqä iqua, ämaqä hñquaquñä-qe, hñquaqu-hñqenqä-qe, “Qu iinjä-iinjä imäkquwiqä” tqanqunwänqä, kukñuä mitqä iqua, qunqä huäqä mäwunqanqetanj, qu äpäkombñqänäyi. ²⁹ Inj he kñui, äänä eyqi? Ämaqä, Goti Iqueqä Ymeqä Ique tuwä ävätqä iqu, kimanj hanjä-iqä äkisque meniäti? Ii itqä iqu, häñeqä Goti Iqueqä kukñuä guä ämäsäuekqe, yänänäqñqä äwikqetanj, Goti Iqueqänänä hetñqä qäyä iwimäkqä-qe, iqu häñeqä iinjä iquenyqe, nätkmatqä quvqä enqä-pa imäkätä, ga Dñä Ängüä, huäqä naumäkätä, Ängüä Inetqueqä Iqueni, suqä aanä quvqänänä, qäsä itquetqäuä. Iinjä itqä iutanj, hanjä-iqä aanä naqänänä meniqe. ³⁰ Ne näqñqä äyä ämenju. “Quvqenqä kimanj, ii wäunjuä Nyqä enqä-qae, quvqä iqanqñqä iquauñj, Nyi kima wimniqeqä” Š ätkqä iqu, ii Goti Iquvi. Ga tii-pqenqä näqñqä ämenju. “Qokä-apäkä Iqueqänänä iquauñj, Naqä Iqu iwäsäunqiyä”* ätä äqänä. ³¹ Goti Hänä Hea Ique-iqeu Pmeqä Iqu, ämaqä hñque hanjä-iqä naqänänä vätnqä a äkiqätqe, ämaqä iinjä iqu, zä aanä kiinjä winyänä.

Enyqä miqä, yänä äqänqä uwqäpñqenqä

³² Hinuiqänänä, he Goti Iqueqä we-hunqenqä näqñqä ämepiyänqanj, qu hanjä-iqä kuapänänä hetapqanquwä iuta tmi-tmiqä-tqe ämepiyä-qe, yänänäqñqä ätkäuminjuwinqä kñuä meqanqpu. ³³ Hñqanj, ämaqeuqä hinuä iqi ämaetqätäpu, kukñuä quvqä etäpu, äyä etquetqänuwä. Hñqanj, ämaqä hanjä-iqä ii metqätanquwä iquauñj, he qutä anä äyä itqänuwä. ³⁴ Ga guä pmeqä anju pmetanquwä iquauñqe, he huäqä eunqanj, ängüä äyä itquetqänuwä. Itanqä qu heyaqä yquayä nätkmatqä qua täu metanqanqunwänqanj, heqä nätkmatqä ängüänänä qäukuä yätu hea ique-iqeu yqänä witanqenqä, näqñqä epiyä-qae, he iinjä qundqändqä miqä, yeeqänä äyä itqänuwä.

³⁵ Heqä suqä iinjä itqänuwä iquauñqä kñuä ämapiyi, zä miqä pemä ipu, quuvqä yänänäqñqä yqänä heqiyqänqñqe. Iinjä itqänuwitanä kimanj, Goti Iqu kuapänä etapänñqe. ³⁶ Ii tiinjä. He Goti Iqueqä äwiñqä dunä ipu, nätkmatqä ängüänänä Iqu ätkqe mapnuwänqenqñqe, enyqä miqä, yänä äqänqä uwqäpñqe. ³⁷ Ii tii äqänänqä-payi.

“Äpakänä ma!† Ämaqä äpätŋqä iqu, äpakä miqä äpäŋqiyä. 38 Nqä ämaqä jänänänä iqu, quuvqä eqiyätäqetani, häŋä pmeŋqiyä. Ga iqu pemä miqä itä, iqueqä quuvqä heqiyqä mäŋdi imänŋa-imänŋa päwiqanŋutqe, Nyi iquenyqe yeeqä miqä danä ymä.”‡

39 Ne ämaqä pemä miqä itanä, quuvqä heqiyqä mäŋdi imänŋa äpäwitä, qui imäknatunquä-qune ma, aanqe. Ne quuvqe, häŋä-pmeqä meniŋquä, eqiyqa uwquatunquä iquneyi.

11

Ämaqä hiŋuiqändqä iuqä Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqenqä

1 Quuvqä heqiyqe, ii tiinji. Ne nätmatqä äŋguänänä Goti Iquesa meniŋquä hiŋuä äqänänä äpmeŋu. Nätmatqä iinä iqu, naqä-qakuä witanŋqenqä näqŋqä ämeŋque, ii ne Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätunquetayi. Auä, nätmatqä ne hiŋuä mäqunquä enquä diŋqe, quuvqä eqiyätanä iuta näqŋqä ämequ. 2 Ämaqä hiŋuiqändqä iqua, Goti Iquenyqä quuvqä iinä eqämiŋuwä iutani, Iqu qunqe, “Ämaqä jänänänä-quayqä” ätkqe.

3 Qäukuitä, quaetä, Goti Iqu Iqueqä kukŋuä tqanŋqä duta ekiyinqä näqŋqe, ne quuvqä eqiyätanä iuta ämetqänu. Iwä Iqu nätmatqä ne hiŋuä äqunänŋque ämetä, qäukuitä, quaetä, iuta imäkkqe, hmanji.

4 Epo* iqu, Goti Iquenyqä hiqäva äqäkqe, äŋguänänä eä, Kenä iqueä ämäwqätäukqe, ii iqu quuvqä eqäkqä iutayi. Ga iutani, Goti Iqu, nätmatqä Epo iqu hiqäva äqiyätä äwikqe, yeeqä imetä, “Iqu ämaqä jänänänä-queyqä” ätätä ämänätqueqi. Itanŋa Epo iqu ae äpäkonŋqä-qe, ne iqueqä quuvqä eqämiŋqenqä tqanŋi äwiyätunŋque, ii iqu, iqueqä maŋitä kukŋuä yqänä änatätŋqä-payi.

5 Goti Iqu, Inokä† iqueqä huiwä qäsä mapakonŋqä yätŋqä diŋqe, qäukuä yätunqä ätuma ekqäqe, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqäkqä iutayi. Goti Iqu itmakqetani, Inokä iqueqä huiwiŋqä qävqä ikipiyä-qe, mämäqumueqä da ikuwi. Goti Iqueqä bukä iunji, “Goti Iqu ique änyä mitmeqänŋani, Inokä iqu, Goti Ique yeeqä iwimäkmiŋqeqä” ätä äqänä. 6 Mä ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipiyä ii, qu Goti Ique yeeqä mäwimäkqä ipnä. Ämaqä Goti Iquenyqä qäqi pŋŋqä äwinyätŋqä ii, qu Goti Iqu äpmeŋqenqä kŋuä yänänäqŋqä indqänäpu, ga “Ämaqä qu Iquenyqä näqŋqä mapŋqä itqätanŋuwä iquaunji, Iqu kimani, äŋguä väniqeqä” kŋuä yänänäqŋqä ämepu, ga Iquenyqä quuvqä heqäpŋqe.

7 Goti Iqu Noa‡ iquenyi, “Haŋä-iqä naqänänä qänŋanä hiŋuä mäqunquä imiŋä di kimeŋqiyä” tqanŋa, Noa iqu Goti Ique yäpä iqi ävätä, imbqua qui mimäkŋqä häŋä pmapŋqä diŋqe, yimba hŋqu imäkkqe. Iqu iinä imäkkqe, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqäkqä iutayi. Iqueqä quuvqä heqiyqä iutani, qokä-apäkä qua täutanjuqä suqä quvqe, ätnänä iqi äti ämaekqäqe. Ga tiinä-pqeyi. Goti Iqu, qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä eeqänänä iquau itqueqä-pa, Noa iquenyqe, “ämaqä jänänänä-queqä” ätmiŋqe.

8 Goti Iqu Aprähämä§ iquenyi, “Si qua, ‘tqeä’ äktätmä äktapmqä iqä dunqä, uvä” ätuätä tääqä tuätumeqanŋani, Aprähämä iqu Goti Ique qätä äwiyätä, äkiu ti wätŋqe, änyä maŋqä eäqä-qe, quuvqenä eqiyätä äumiŋqe. 9 Ga iqu äwäqe, qua Goti Iqu, ‘Tqä ktapmniqeqä’ ätuätä, kukŋuä guä ämäsäuekqeu, anä-himqä huitanänänä-qu imänä äpmamiŋqe. Iqu iinä äpmamiŋqe, ii iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqäkqä iutayi. Itanŋa iqinji, iqunä ma, Aisakä, Jekopä iquaqu-pqe, qu ämaqä, Goti Iqu kukŋuä asä ii guä ämäsäuekqä iqua, namnä anä ämätepu, iu yakuinä äpmamiŋuwi.

† 10:37 Asayä 26:20 ‡ 10:38 Hapakukä 2:3-4 * 11:4 Ipäqäkqä 4:1-5 † 11:5 Ipäqäkqä 5:21-24 ‡ 11:7 Ipäqäkqä 6:13-22 § 11:8 Ipäqäkqä 12:1-4

10 Ii tiinjä etanjiyi. Aprähamä iqu, anä-himqä yänänäqñqä hñganqä, Goti Iqunä imäkätñqä kñuä ämetä, ämätkqä iu äpakänä pmeninqä quuvqä eqiyätä, hiñuä äqänä äpmaminqe.

11 Sera* ii qokitqä ae ekqä-qe, ii Goti Iquenqe, “Iqueqä kukñuä guä ämäsäuekqeu Imäkqä-queqä” kñuä indqänätä, quuvqä eqäkqe. Iinjä ikqetani, Goti Iqu iwimäkqanji, ii äwqä ekqe. 12 Iinjä etanji, qoyanä äpakonätñqä iminqä hñquesani, kaqä-kawäka kuapänä eqiyamanjuwi. Qu hiñjä-qätäqueqä qäukuä yätunätä, hikä weä eqä manju äwiñqä-pa, a matäuqänänä, aanä kuapänänä hepnuwi.

13 Ämaqä iinjä ii, Goti Iquenqä quuvqä yqänä eqiyäpiyä-qe, eeqänä äpakonjuwi. Goti Iqu qunji, nätmatqä äñguänänä dinä vqanqä kukñuä guä ämäsäuekqe, qu qua täu yqänä äpmapiyänjanji, mämeqä danä ikuwi. Qu kinä tämä ätqäupu, nätmatqä iinjä kinä yämä witanji hiñuä äqunjuwä iutanä, yeeqä ikuwi. Ga qu womba miqä ipu, “Ne qua täunji, ämaqä anä-himqä huitanä-qune eanä, yakuinä pmetunquä iquneyqä” ätukuwi. 14 Ne ämaqä kukñuä iinjä tqanqä äwiyaqetani, näqñqä tiinjä metunqe. Qu anä näweqä pmetpnuwä iunqä kñuä indqanqä äwätqänäuä. 15 Qu quwqä qua yäuä äväma äpkuwä iunqä kñuä yqänä ämeqä-säpi, qu iunqä anqumä uwqäpñingä. 16 Ga iinjä ma, qu anä äñguänänä, yäuä ique ämäwqätäutänqä hñque meqänqä, kñuä yänänäqñqä indqänätqänäuä. Ii qäukuä yätunä iqueyi. Ga Goti Iqu, qunqä anä-himqä näwinyänä ae ämätäwiyyä etanqetani, tiinji. Qu Iquenqe, ‘Neqä Goti Iqukiyyä’ tquä diñqe, Iqu womba miqä danä yänqiyä-qe, näqñqä ämetqänju.

17-18 Goti Iqu Aprähamä† iqueni, “Tqä taqä-tawäka kuapänänji, Aisakä iquesanä heqiyämambnuwiqä” ätuätä, kukñuä guä ämäsäuekqe. Iinjä etanji Goti Iqu Aprähamä ique yamwiqä vqanqä, Aprähamä iqu Iquenqä quuvqä eqiyätä, iqueqä ymeqä Aisakä ique hiqäva imäkmätä äwikqe. Auä, ämaqä, Goti Iqu kukñuä guä ämuäsäuekqä iqu, iqueqä ymeqä kiqä-kiuänänä ique hiqäva imäkmätä itä, kñuä yänänäqñqä tii ämaminqe. 19 “Goti Iqu, ämaqä ae äpakonjuwä ii, anqumä ävauqumuatätñqä Yänänäqñqä-tänä Iquvqä.” Iwä kukñuä ktqä iutanä, “Aprähamä iqu Aisakä iqueni, äpakonqä duta anqumä itmakqeqä” tatunqe.

20 Aisakä‡ iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, iqu Jekopä iquenqätä, Iso iquenqätänji, Goti Iqu inqueqi äñguä pmanyiyänqä iwimäkätñqä tääqä ätukqe.

21 Jekopä§ iqu-pqe, Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, tiinjä ikqe. Iqu äpakonätñqä, Josepä iqueqä ymeqä iquaquini, Goti Iqu äñguänänä pmayänqä iwimäkätñqä tääqä ätkqe. Ga iqueqä yäkqe, yqänä esänä, qonä äwoktäuqe, Goti Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäukqe.*

22 Josepä† iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, Israitqä iquesanä kaqä-kawäka Isipä äväma ppnuwänqä ätuätä, “Nqä yänä-yawi, inqa qäsä äma uwqäpñqä” ätuätäqetani, äpakonqä.

23 Mosisi‡ iqueqä känai ique änyuäqe, iyaqu ymeqä iqueni qeqätqä äqunäsinyä, qua Isipä iu miqä naqä iqu ätkqenqä zä miqä, qanquä hñquaqu-hñque zä maqñqä ämiminjiyi. Iyaqu iinjä ämiminjiyi, Goti Iquenyqä quuvqä eqiyäsinyä iutayi.

24 Itanqa Mosisi§ iqu naqä-qu ae eäqe, iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä, “Ämaqä naqä qua iu miqä iqueqä meqiyqä ymeqä-queqä” tquä diñqe, “Oeyqä” ätkqe.

25 Iqu yeeqä inqe, suqä quvqeuata hñganqä iqa mäwqä, wänqäpu iqä iunqe, “qäyä hiätñqeqä” ätätä, qu Goti Iqueqä ämaqä qui imäkminjuwä-pa, iquenä-pqe qui imäkpnuwänqä diñqä atäunjuä inqqe. 26 Iqu, Goti Iqu kima äñguänänä vāniqenqä hiñuä äqänä äpmeqetani, “Ämaqä Goti Iqu atäunjuä ikqä iqueä yoqä dunqä womba

* 11:11 Ipäqäqä 17:9; 18:11-14 † 11:17-18 Ipäqäqä 22:1-10 ‡ 11:20 Ipäqäqä 27:27-29 § 11:21 Ipäqäqä 48:1-20 * 11:21 Ipäqäqä 47:31 † 11:22 Ipäqäqä 50:24-25 ‡ 11:23 Anqumä Itmakqä 2:2-3 § 11:24 Anqumä Itmakqä 2:11-15

ämeqe, ii Isipätanä mbqä yquayä aanä hävemnäqñqä dunji ämāwqätäunä” kñuä ämakqe. ²⁷ Iqu Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätäqetani, ämaqä naqä Isipä iu miqä iqueä äwqä tnäññqä zä miqä, qua iqueni ävämakqe. Ne Goti Iqueni hiñuä mäqunquä itunquä-qe, Mosisi iqu Ique hiñuä äqunätä imiñqä enqä-panä-qu yänä äqänätä iinä imiñqe. ²⁸ Enätqä ymeqä hitmqä iquau päsqa iqu, Israitqä iquau qui miwimäqä yätñqä diñqe, Mosisi* iqu, Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätä, “Sipsipqä äpäsäpu häneqe, anä huä äyqä iu eeä ipiyä” ätuätä, hiunji naqä ‘Pasopauä’ äqonäñqe, inğa ipäqäkqe.

²⁹ Israitqä† iqua Goti Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyā iutani, eqä-pñä ‘hänesqäuä’ äqonäñqä iqueni, qua-ye enqä-panä iu äkäkuwi. Itanğa Isipä iqua asä iu äkenä-tpu iqanğuwänğa, eqä änyuäpätäkqe.

³⁰ Israitqä‡ iqua anä-himqä Jerikonji, hiunji 7 qanä koquvqanğuwänğa, kiqä täkñi qua iqi äpäknğqe, ii Goti Iquenyqä quuvqä heqiyqä iutayi.

³¹ Leopä§ mbqä metñqä huiwä yanä vqä ii, ämaqä hiñuä tämaqä iqä iquaqi, yeeqä itmetä yätamakä äwikqetani, qokä-apäkä Goti Iqueä kukñui hñgisanä iqetäñi, qui anä mimäkñqä danä ikqe, ii Goti Iquenyqä quuvqä eqämiñqä iutanänji.

³² Nyi ‘iinjqä’ ätätmä tuwanui yqänä äqäka uwqämñqäta? Nyi kukñui Giriyonä* iquenqä, Barakä† iquenqä, Samsonä‡ iquenqä, ä Jepta§ iquenqä, ηñ Dewiti iquenqä, Samueli iquenqä, itanğa hiñuä-tqä iquaunqä, tmqä diñqe, hea homä iqanği, änä maeqä iqi. ³³ Goti Iquenqä quuvqä heqiyqä iutani, ämaqä iquautanä hñqua, qu ämaqä miqä kuapanänä iuqä mäkä-iqä iquauni, ämāwqätäumiñuwi. Hñqua, suqä quvqe jänä imäkmiñuwi. Hñqua, nätmätqä Goti Iqu, “Etapmqänä” ätukqeunä ämamiñuwi. Hñqua, laiyonqä iqua manä mayauqä ipñqä imäkmiñuwi. ³⁴ Itanğa hñqua, tä hänaqä naqänänji equmuäkmiñuwi. Hñqua, mäkä-hunqä iquauqä hion-aqeunji äwimasiyäpiyā iuta mapäkonqä imiñuwi. Hñqua, yänänäqñqä maeqä epiyā-qe, qänakñi yänänäqñqä ämamiñuwi. Hñqua, mäkä iqänqe, näqñqä ämamiñuwi. Ä hñqua, mäkä-iqä qua huiziutanä iquauni, anği upñqä ändowäkatmiñuwi. ³⁵ Ga apäkä hñqua, käyāmaqä ae äpäkonäpu, anğumä häñä vauqanğuwä iquau, anği itmamiñuwi.

Inäqe ämaqä hñquauni, quwqä himä-wiunqä iqua, guä äkiqiyäuepu, “He Goti Iquenqä tuwä äwiyqäpi, ne heñi evqatäwatatunqueqä” tquanğuwänğa, qu, “Ne äpäkonätanä, qua butani anğumä häñä ävautanä, häñä pmeqä meniñque, ii anğuanänjiqä” kñuä ämepu, himä-wiunqä iquau, “Oeyqä” ätumiñuwi. Iutani, himä-wiunqä iqua, iquauni änäänä äpäsqa äwäpu, pizqä äpäkmñuwi. ³⁶ Huizi iquauni, himä-wiunqä iqua ewiiqä ätuäpu, ikukuwä äpäsäpu, ga guä woyqä ämäsäpu, guä äpmuatemiñuwi. ³⁷ Huiunji, qu hikä äpäsäpu, hñquauni, huiwi awä äqäqatäupu, ä hñquauni, hionaqetä pizqä äpäkmñuwi. Hñqua, qäkämä maeqä, sipsipqä huiwitä, meme huiwitänä, imäkmbu ikämiñuwi. Qu huiwä du yätamakqenqe äwa kiinä ipu, hanä-iqä hävemnäqñqä metqätanğuwänğa, suqä aanä quvqä di itquamiñuwi. ³⁸ Quwqä suqe, anğuanänä eäqetani, qu qua täutanji huiziquauqä ämāwqätäupiyā-qe, qu qoqonä, qua yenüä, anä ämaqä maeqä imä äqäyänäkipu, hikä himanä iutä, qua hovqä iutä äwäyäkämiñuwi.

³⁹ Ämaqä eeqänänä iinä iqua, Goti Iquenyqä quuvqä eqämiñuwitani, Iqu qunqe, “Ämaqä jänänänä-quayqä” ätkqä-qe, qu qua täu yqänä äpmapiyänğanji, nätmätqä Goti Iqu, “Nyi qu äwimniqe” ätätä guä ämäsäuekqe, mämeqä imiñuwi. ⁴⁰ Ii tiinä etanğiyi. Goti Iqu ne qänaki äpmenquä iqunenyqe, nätmätqä aanä anğuanänji,

* 11:28 Anğumä Itmakqä 12:21-30 † 11:29 Anğumä Itmakqä 14:21-30 ‡ 11:30 Josuwa 6:15-20 § 11:31 Josuwa 2:8-13; 6:25 * 11:32 Naqä-qua 6:11-8:35 † 11:32 Naqä-qua 4:6-5:31 ‡ 11:32 Naqä-qua 13:24-16:21 § 11:32 Naqä-qua 11:1-12:7

näwinyä imäkekqä iutani, Iqu qokä-apäkä hiñuiqändqe, qu-ganä qäyu timäuqä diñqä mäwiñganji, ne eeqänäñi ikikinyänjä anä timäuqänqä äwiñgqe.

12

Suqä enyqä miqä, yqänä imäkqa uwqenqä, ämänätqueqä iquaunqä

¹ Ämaqä hiñuiqändqä kuapänänjä iinjä iqua, änakuaqupu, quuvqä heqiyqenqä ämänätquetqänjä. Iinjä eänqe, suqä quvqä eeqänä, ne täka änamäkänqe, huätä eqvämäutanä, hanjä maeqä eanä, qanjä tnänjä äwätunquä-pa, suqä jänänänjä Goti Iqu ne imäkquatunquä äwiñgqä iunqä enyqä miqä, yqänä imäkqa uwquatunque.

² Ne ii imäkquatunquä diñqe, hiñui Jisasi Iquenyä äqunqwa uwquatunque. Iqu neqä quuvqä eqiyätunquä iu ävauqumuatätä, ikikinyänjä timäutnqä Imäkqä Iquvi. Iqu yeeqä inqe qänakñi wimeniqä etanqenqä knuä yänänäqñqä indqänätä, womba inqä zä-huätatä iu wimeqänqe äwäwa miqä, yänjä äqänätä tmi-tmiqä ämetä, zä-huätati äunqqe. Inji, tänganji Iqu quami, Goti Iqueqä zä-hawiu hipa ämuangisa äpme.

Goti Apiqu, ne suqä äñguä imäkatunquä, inetqueqenqä

³ Iwä he hiqä-hiuä enyqä ipu mäwquatämäuqä ipnqä diñqe, Ämaqä, suqä quvqä imäkqä iqua, quvqä kiinjä qäyä itquaminuwä-qe, Iqu yänjä äqänätä äpmakqä, Jisasi Iquenyqe, knuä heyqutñqänänji.

⁴ He suqä quvqä ique ämäwqätäuanä-tpu mäkä ipiyä-qe, heyaqä häñeqä kuapänänji mäpäkäwiqä iqäqä änyänji. ⁵ Goti Iqu henyqe, “Nqä ymeqeqä” knuä indqänätä, kuknuä yänänäqñqä emäkätä etkqenqe, hui imäkuwä mandí? Iqu henji, “Nqä ymeqä iquki, Naqä Iqu si äñguä imäkñqä, nätmatqä hmbu ikitqueqäqe, ‘Tä nätmatqä hiñiñqeqä’ knuä makiyqä yätñqe. Itanqa Iqu tqä qämä-qämä iqe, jänä ikimäkñqä ikitqueqäqe, enyqä itnä mäwquatämäuqä panä. ⁶ Ii tiinjä etanqiyi. Naqä Iqu, ämaqä iquenyqä äwinyätqä iqueni, äñguä imäkätñqä ämotqenqiyä. Ga Iqu ämaqä hñque, Iqueqä ymeqä enqä-pa itmetqä iqueni, hiqokä päsanqiyä.”*

⁷ Hanjä-iqä äänä emeqe, he, “Goti Iqu ne jänä nemäkätñqä inetquetqänä” knuä indqänäpu, yänänäqñqä tqäpñqe. Kaniqukua, quwqä ymeqä du itquetqänuwä-pa, Goti Iqu asä ii etquetqäuä. Ymeqä, kaniqu jänä miwimäkqä hiñuinä äqunätñqe, äsqukä? Ymeqä iinjä, aanqe. ⁸ Goti Iqu Iqueqä ymeqä eeqänänji, Jänä Iwimäkqä-qu etanqgetani, henji jänä memäkqä-säpi, he Iqueqä ymeqä naqä-qakuä maeqä, ä heniqu maeqä-quenä hetpninji. ⁹ He tiinjänqä-pqe knuä inä mapñqe. Apka äneemetqänuwä iqua, ne jänänä inemäkqanquwiñqä yoqä naqänänjä äyä ämaetqänju. Itanqgetani, Apiqu quuvqä änatapkqä Iqueuä yäpä iqinyä itanä, iuta ne häñä-pmeqä metunque. ¹⁰ Neqä apka, qu ne suqä jänänänjiu inemäkñqe, quwqä iwäsäuqä iuta imäkäpu, hñganqä mänetqueqä ipnä. Mä Goti Iqueqä jänänä inemäkqe, yätamäkqä äneyätä, Iqu suqä ikikinyänjinä itñqä-pa, ne-pqe asä iinjä nemäkätñqä inetquenä. ¹¹ Suqe, ne jänä inemäkqä iutani, hanjä-iqä ämetanä, aqvanä miqä yanä. Ga qänakñi, ne suqä iquesa jänänä ae ätimäuanitanji, ne suqä aanjä jänänänji ämetanä, äwqä hanjuä-inqä pmenä.

¹² Iinjä iutani, hanjä-iqä ämetqänjuwita, hiqä hipa eqiyämäunqetä, yukä yäunjuä-yäunjuä inqä änyäunjuwitani, qäyä eänä, enyqä miqä, yänänäqñqä imäkmbu.†

¹³ Hänäqe, jänä imäupu upiyä.‡ Iwä yukä quvqä änyäunjuwä iqua, quanñä mapäkñqä ipu, äñguä imämbñqänänjä.

Ne Jerusälemä änyä-hänjä iu timatunqenqe, yänjä qänquatuñque

* 12:6 Quamä-pmeqä 3:11-12 † 12:12 Asayä 35:3 ‡ 12:13 Quamä-pmeqä 4:26

14 He yänänäqñqe, ämaqä huizitä äwqä quvqä minqä, hanuä imbu, suqä ikikinyänä iunä iqäñqe. Ämaqä ikikinyänä matimäuqä enqä iqu, Naqä Iqueni hinuä mäquñquä yänä. 15 Hesanä hñqu, Goti Iqueqä qeqä imänqeuta hñgi vqe mämeqä iqäñqä, äñguänä mimbu. Ga hesanä hñqu, äwqä quvqä änyätä, huizi du yätquakä vqäñqe, äñguänä mimbu. 16 Itanğa hesanä hñqu, suqä huiwä yanä inqe, Goti Iqu änatapqä iu miqä, quvqä iqäñqe, äñguänä mimbu. Anğumä, hesanä hñqu, Iso iqu Goti Ique tuwä äwiyätä, qua täu-tañinqänä indqängqä-pa, indqäñqäñqä äñguänä mimbu. Iqu ymeqä hitmqä-qu eä, kaniqueä nätmätqä iqu meqä iunä, ymisanä naqä-hñganä äñqä di, mbqä ikqe. 17 He näqñqä äyä enä. Qänakndani iqu nätmätqä ii anğumä mamätä ikqe, änä mämeqä ikqe. Itani iqu nätmätqä äñguänäni anğı metñqenqe, kñuä kuapänä äqäminqä-qe, iqueqä suqä quvqenqä kñuä kunmäkñqä ikqetani, huänqä minqä ikqe.

18 He Jisasi, Iquenqä quuvqä eqiyätqäñuwä Ique ätimäuquwi, qoqonä naqä-qakuä itmaqänäpu a mipñqä hmanji. Israitqä iqua qoqonä Sänai iu ätimäukuwänğani, tä naqänänä äsätä, hea mäma naqänänä äwitä, yunuä yänänäqñqä äqunätä, iqanğı äquñquwi. 19 Itanğa häawä tätqätanğı äwipiwi, mä manä tqanğı äwiyäpiyä iquenqe, qu zä kiinä ipu, Mosisi iqueni, “Ne Iqueä kukñui qätä wiyqäñqe mänenqä iqiyä-qe,” änäänä ätqua äuminuwi. 20 Qu kukñui, ämaqä-qe, hiveqä-yaqueqä-qe, qoqonä-epätanğqä täu qo äuiqäqä iquenqe, hikä pizqä päsqäñqä tqanğa, zä ipu mämeqä ipiyitani, “Ne Iqueä kukñui qätä wiyqäñqe mänenqä iqiyä-qe,” ätqua äuminuwi. § 21 Qu nätmätqä iinä äwiyäpu, ga hinuä äqunäpiyinqä zä kiinä ipiyä iutani, Mosisi iqu-pqe, “Nyi aanä zä kiinä itmä, yäunuä-yäunuä iqänä” ätkqe.*

22-24 He iinju matimäuqä, tiinju ätimäuquwi. He qoqonä Sayonä iutä, Goti Hänä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueä anä-himqä Jerusälemä qäukuä yätunä ämatnänqä iutä, ätimäuquwi. Iqini, tiinä iquau äwimequwi. Enätqä a änä matäuqänänä aquvä äqänäpu, yeeqä itqätanğuwä iquautä, Goti Iqueqä ymeqä hitmqä, quwqä yoqe, qäukuä yätu äqänänqä iuqä aquväqñqä iutä, ä Goti ämaqeu kukñuä mitqä Iquesä, ññ ämaqä Goti “Jänänänä-quaiqä” ätätä, ikikinyänä ae iwimäkkqä iquauqä quuvqä iquautä, ga Jisasi, Goti Iqutä, ämaqetä, awä iqi ätqäutä, kukñuä änyä-hänä Goti Iqu ämäsäuekqe, qäyunä timäutñqä imäkqä Iquesä, ga Jisasi Iqueqä häñeqä ne pñqä-pñqä änekqä iquesänji. Hänqä iinä iqueqä kukñui, äñguänänä eä, hinuiqänä Epo iqueqä häñeqä ätminqä† iunä, ämawqätäunä.

25 Naqä Iqu kukñuä tätqätanğqe, hñgisa ipu, qätä mäwiyqä danä iqäñqe, hinuä äqunäpu, äñguänä mimbu. Hinuiqänänä, Iqu Israitqä iquau qoqonä Sänai iu ätuminqe, qu Iqueä kukñuä iunä, hñgisa ipu, qätä mäwiyqä ikuwitanä hanä-iqe, zä äwäpu, mämwäqätäuqä ikuwi. Inji Iqu qäukuä yätuta kukñuä natätqätanğqe, ne tuwä äwiyquque, iquesanä hanä-iqe, zä äwätanä mämwäqätäuqä yanqunä. 26 Goti Iqu, qoqonä Sänai iu kukñuä tqanğa, quae ämenä ikqe. Mä Iqu täñganqe, kukñuä guä ämäsäutä, “Anğini Nyi ämenä naqä-hñganä mimniñqe. Inğani qua iquenyä mimniqä ma, qäukuä iqueni qäsä mimniqeqä” ätkqe. ‡ 27 Iqu “Naqä-hñganäyä” ätkqe, tiinñqeyi. Goti Iqu iinä imäkätäqänğani, nätmätqä Iqu imäkätä ekqe, ämenä ämitä huätä mamäuniqe. Mä nätmätqä ämenä-miqä yätqe, iinä yqänä witñqä imäkäniqe.

28 Goti Iqueqänä ämiqe, ne ämenque, ii ämenä-miqä yänä. Iqu qeqä wutqanğı ii änatapqetani, ne Iqueni, “Si Anğüä Iqä Iqukiyqä” tquatunque. Iutani, ne Iqu ämänaqutäutani äqunätanä, Iqueqä yäpä iqinyä itanä, itanğa, Ique yeeqä iwimäkatunquä diñqe, Iqueqä yoqe haqeqä ämaequatunque. 29 Ii tiinä etanğiyi. Neqä Goti Iqu, tä tnänänänä äsätä, nätmätqä eeqänänä tä änatñqä-panä Iqueyi. §

§ 12:20 Anğumä Itmakqä 19:16 * 12:21 Kukñuä-suqä 9:19 † 12:22-24 Ipäqäkqä 4:10 ‡ 12:26 Hakai 2:6

§ 12:29 Kukñuä-suqä 4:24

13

Suqä Goti Ique yeeqä wimäkqenqä

¹ He hñqunä-hñqunäni, quuvqä anä eqiyätqänuwä iquaunqe, kiinjä henganguti, qutä iqa uwqäpnqe. ² Ga ämaqä hñqäqisanjä emequwä dunj, yeeqä ävätmepu, suqä, iquau heqä anjä iu miqe, mäwquatämäuqä pambu. Ii tiinjä dutayi. Ämaqä hñqua iinjä ipiyängani, qu “Ämaqä du ävätmepunä” kñuä ämakuwä-qe, enätqä iquau ävätmakuwi. ³ Goti Iqueqä ämaqä guä äpmeñuwä iquaunqe, he qutä anä äpmapiyā enqä-pa ipiyā diñqe, kñuä meqäpnqe. Ämaqe, huiziqua quvqä iwitqueqanuwä iquaunqä-pqe, kñuä meqäpnqe. Ii he huiwi asitanjinä imbu, täñjä-hunqä meqenqe, näqñqä yasämä etanppiyā.

⁴ He eeqänänjä, suqä, qokä-apäkä ämanqä ätnänqä iqueni, haqeqä ämamäupñqe. Iwä qokä-apäkä ämanqä iqu, Goti Iqueuä hinuä iqinj, kiyä mamätqä, äñguänänjä witätñqä imäkqanppu. He näqñqä äyuwä. Huiwä yanä hinqi-hinqi inqä iquautä, apäkä huiuqä, qokä huiuqä ditä ikiqä iquautäni, Goti Iqu quwqä suqenqä kukñuä ämitätä, kima väniqe. ⁵ Goti Iqu neñi, “*Nyi herji, nätmätqä maeqä pmapñqä emäkmänqe, maevquatämäuqä ymqänä*”^{*} natqanqgetani, he mbqänqänä enqä iquenyä iqa mäwqä ipu, “Nätmatqä ne ae a äqätänque, ii neqä qäyunänjä ämenunä” kñuä ämepu, äwqä hanuä imbu pmepñqe. ⁶ Ga Goti Iqueqä kukñui yänänäqñqä nemäkqanji,

“Naqä Iqu yätamäkqä nyiyqä-qu etanji, nyi zä miqä danä imqänä. Ämaqe, qu nyinj, äki-äki indqueqanppqä-qe, Goti Iqu nyitä yqänä äpmenä”[†] tatunqe.

⁷ Ämaqä naqä he emeyäpu, Goti Iqueqä kukñuä etmiñuwä iquaunqä kñuä heyquätñqe. He nätmätqä eeqänänjä, quvaqä qanä äwätqätanuwä iuta ätimäukqenqe, kñuä ämepu, qu quuvqä eqämiñuwä-pa, asä inä eqiyqäpnqe. ⁸ Jisasi Kraisi Iqu, huäqinyqä, täñganqä, inqa-inqanqä huitanjä makunmäknqä, asänänjä Iquvi. ⁹ Injä enqä-qae, kukñuä huitanjä-huitanjä yäpaqänqisanjä ämeyätä, hänaqä Goti Iqueuä dunj ävquatämäuqä diñqe, äñguänä mimbnqe. Neqä qeqä-quuvqä imñi yänänäqñqä hiätñqe, ymisanjä iutanä ma, Goti Iqu qeqä imänqeuta yätamäkqä hinqi äneyätñqä iutanänji. Ämaqä, ymisanjä äñqä kukñuä-suqä iu qänaknä itqänuwä iquaunji, suqä ii yätamäkqä mäwqä itñqe.

¹⁰ Ne hiqäva-imäkqä ttawä ämenque, mä hiqäva-imäkqä namnä anä iu itqänuwä iqua, ymisanjä ttawä iquesanj ämepu, manqä ipnä. ¹¹ Hiqäva-imäkqä naqä iqua, nanuä iutanä häneqe, suqä quvqä huätä mamäutñqe, anjä aanjä näwinyä Goti Iqueqänänjiunqä äma äpemiñuwi. Inäqe, nanuä huiwä-guwä-yänjä-manji, ämaqä hñqua-mända anjä-himqä iunji yäpaqä mäñgisa äma äwäpu, tä ikamiñuwi. [‡] ¹² Injä etanji Jisasi Iqu, Iqueqä häneqeta, qokä-apäki Goti Iqueqänänjä hipñqä iwimäkätñqe, tmi-tmiqä-tqe, anjä-himqä iunji yäpaqä mäñgisa ämakqe. ¹³ Mä tängani, ne womba inqä Iqu ämakqe, ne-pqä inä metñqe, anjä-himqä yäuä iqueni, [§] äväma yäpaqä mäñgisa äwätanä, Ique wimetunqe. ¹⁴ Qua täunji, ne anjä-himqä äpakänä wiqe, maeqä-quneyi. Ne anjä-himqä qänaki pätnqä iquenyqä, hinuä äqunanä äpmeñu.

¹⁵ Mä Jisasi Iquesanj, ne hea ique-iqueni, Goti Iqueqä yoqä haqeu ämaetanä, Iquenyqä hiqäva qäyquatunqe. ¹⁶ He qokä-apäkiunji, suqä äñguänänjä dinä itquepu, qu nätmätqä hnjuanqä äwa iqanppqe, yätamäkqä wipñqe. Suqä iinj imäkqe, Goti Iqu hiqäva-imäkqetänji asänänjä äqunätä, yeeqä kiinjä äwinyätñqe.

^{*} 13:5 Kukñuä-suqä 31:6 † 13:6 Apqä Bukä 118:6 ‡ 13:11 Hiqäva-imäkqä 16:27 § 13:13 Täqinj, anjä-himqä yäuä iqueni, kukñuä-suqä yäuä iquenyqä atäunjuä eä.

¹⁷ Heqä quuvqä heqiyqe qui imäkqänqe, heqä ämeyqä iqua wäunui, hapä mäpmeqä itqänäuä. Ga qänakñi, quwqä wäunuä iinjä iminuwä iquauqä quatinqe, Goti Iqueni awä tupnuwänqe. Iutanji he iquau qätä äwiyäpu, yäpä iqinya iqäpnqe. Iqua hesa äwqä hanjä-iqä mämeqä, quwqä wäunui äwqä yeeqä-tänjä iqäpnqä dinqe, he iinjä imäkqäpnqe. Qu wäunui äwqä hanjä-iqä-tänjä ipqe, heji yätamakqä meyyä yänä.

¹⁸ Ne hea ique-ique suqä jänänänjinä imäkatunquä änenyätñqä-qae, neqä suqä iwäsäuqä dunji, “Goti Iqueuä hinuä iqini, jänänänjuneyqe” knuä yänänäqñqä ämenju. Inji, he Goti Iqu yätamakqä neyätñqä tääqä tqanqpu. ¹⁹ Mä Iqu nyini, henyqä anqumä maqänä änändowatätñqä, tääqä tñqä kiinjä änyinjiyä.

Goti Iqu qunji äñguä wimäkätñqä, tääqä tqenqä

²⁰ Tänganji, Goti äwqä hanuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, yätamakqä eyätñqä tääqä ätuätqänä. Iqu neqä Naqä Jisasi Ique qua buta anqumä hänjä ävauqumuatkqe. Jisasi Iqu, Iqueqä häneqe, kuknuä guä ämäsäuekqä qäpu maeqä ique, yänänäqñqä iwimäkätñqä äwikqetanji, sipsipqä iquau Miqä Naqä-quvi. ²¹ Goti Iqu he Iqueqä äwinqeunä qänaknä ipñqä dinqe, näwinyä äñguänänjä emäkätñqä tääqä ätuätqänä. Ga Iqu Jisasi Iqueqä wäunuä dutanji, ne suqä Iqu äwinyätñqe, eeqänänjä metunquä inemäkätñqä-pqe, inä änyinji. Ga Jisasi Kraisi Iqueni, ne yoqä naqänänji hea ique-ique vquatunqe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kuknuä yäpaki

²² Nqä nyämaqäuä, nyi tuwanuä wänqäpu äqiyqä-qae, kuknuä, heqä qeqä-quuvqä imñi, yänänäqñqä emäkätñqä ätqäqä täunji, qätä äñguänä wipñqä kiinjä änyinji. ²³ “Neqä neyämaqä Timoti iqu, guä pmaminqä iuta ae iqutäwatukuwiqä” etqä. Iqu nyi maqänä nyimeqanqutqe, qäquye henyñqä hinuänqä penyue. ²⁴ Heqä naqä ämeyätqänuwä eeqänänjä iquautä, qokä-apäkä Goti Iqueqä eeqänänjä iquautänji, “Nyi qunqä hui mimäuqä iqänä” ätqenqe, iquau tupiyä. Ämaqä qua Italisänjä äpkuwä iqua henyänqe, “Ne qunqe hui mimäuqä iqunä” ätqä. ²⁵ Goti Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, he äñguä hinji emäkquätñqä änyinji.

Jemisi iqu tuwanuä äqäkqe Yätamäkqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Jemisi iqueqä tuwanuä täunji, iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä iqua suqä änguä iunqä qänaknä iqäpnqä motquetnqä, kuknuä kuapänä ätuätä iunqä äqäkqe. Qu näqnqä änguänäni ämepu, iqueqä kuknuinqä knuä änguänä indqämbnqä iunqe, iqu kuknuä ktqä kuapänäni äqäkqe.

Jemisi Iqu kuknui yänänäqnqä tiinjä äyä ätkqe. Ämaqä, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätäqä iqu, hingänäwa mäpmeqä itä, ämaqä huizi-pqä iquaunji, suqä änguä iwimäkquätneqä. Ii tiinjnqä ämotqueqiyä. Iqu quuvqä yänänäqnqä hiäqiyätneqä inqeqä.

Jemisi iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Jemisi Goti Hanjuwä Iqueqätä neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqätä wäunuä-wiyqä iqunji. Nyi tuwanuä tä, he, Israitqä iquauqä awäkiqua 12 iquauta eqiyämanngquä iqunesanä, ga anji, qua neqä du mäpmeqä danä, qua im-imä äpmakäwänjuwä iquenyqä äqiyqä. Yää nqä-quauä.

Quuvqä heqiyqä dunqä yamwiqä iqenqä

² Nqä nyämaqäüä, suqä quvqä hanä-iqä imäkqä dunqä yamwiqä iqä huitanä-huitanä emetqätangutqe, he iinqe yeeqä dinä ipu pmepnqe. ³ He näqnqe, hanä-iqä hnjuä ätimäutä, hiqä quuvqä heqiyqä dunqä yamwiqä eyqäqe, hanä-iqä iinj qäyä ämepu, yänänäqnqä tqäutpnqä emäkqi. He iinqe, yeeqä iqäpnqe. ⁴ Heqä quuvqä heqiyqä yänänäqnqä hetnqä dinqe, he hea ique-ique hanä-iqä qäyä ämepu, yänänäqnqä tqäutpnqe. Inganji he Goti Iqueä suqä änguänänä dinqe äwa miqä ipu, hiqä suqä änguä ikikinyänä dunä ipnqänä.

⁵ Yänänäqnqä iinjä heqenqe, ämaqä hesanä hnqu, suqä, knuä änguä iwäsäucänqä äwa iqe, iqu Goti Iquenyqä tääqä ätätä yatnqä vätnqe. Iwä ämaqä, Goti Ique yatnqä vqannguwä iquaunqe, Goti Iqu, äkasuwä mätkuä itä, nätmätqä änguänänä di, kuapänänä Vqä-qu eä, Iqu iqueni näqnqä vänä. ⁶ Ga ämaqä Goti Iquenyqä tääqä ätätä yatnqä ävätäqä iqu, “Goti Iqu ändapänqutiyä, ä mändapqä yänqutiyä?” knuä mämeqä danä yätneqä. Iqu quuvqä yänänäqnqe, “Goti Iqu dapänqiyä” heqiyätneqe. Ämaqä knui, “Goti Iqu ändapänqutiyä?” indqänätneqä iqu, yunui eqä-huanä nänj-täqi äqiyäuaquvämäucä-pänjqä. ⁷⁻⁸ Ämaqä iinjä iqu, knuä hnquaqu-tänä-qu eä, suqä itqä iunä miqä-qu, “Naqä Iquesanji, nätmätqä hmbu mamqänä” knuä di miqä yänä.

Nätmatqä maeqä iqtä, nätmatqä kuapänänä-tänä iqtänqe

⁹ Ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä heqiyqä, nätmätqä maeqä iqu, Goti Iqueä hinuä iqinj, yoqä naqä-tänä-qu etangi, yeeqä itä, ‘änguiqä’ tätnqe. ¹⁰ Mä ämaqä nätmätqä kuapänänä-tänä-qu eä, yoqä naqä qunqä-qu, iqueä yoqä iinj mändi päwiqannganji, iqu iinqe yeeqänä yätneqe. Tiinjä äyuwä. Ämaqä mbqä yquayä kuapä-tänä iqu, qätaqä hutqä äteyqiyätneqä-pa, aanqänqä hiänä. ¹¹ Mäptqä haqä yändi äpeyätä, tnänänänä tquanganji, qätaqä hutqe yäüä ätäpäsänä. Ga hutqä qeqätqe, ändasnänä. Asä iinj, ämaqä nätmätqä kuapänänä-tänä di, quwqä nätmätqä kuapänänä iu wäunuä yqänä itqätangpi, qätaqä hutqä i ändasnänqä-pa, i dasmbnä.

Goti Iqu, suqä quvqä imäkqä dunqe, yamwiqä mäneyqä danä yänä

¹² Āmaqä, suqä quvqä imäkqä dunqä yamwiqä iqä iutanä hanä-iqä ämetä, yänänäqñqä ätqäunqä iqu, änguänänä äpme. Yamwiqä iqä wimeqanqä du, iqu ämäwqätäuqä dunqe, iqueqä kimae, Goti Iqu iqueni, hänä hea ique-ique pmeqä vqängisanqe, iqu änguä äpme. Āmaqä Goti Iquenyqä kiinjä äwinyätñqä iquauñi, Goti Iqu quwqä kimae, niqauqä hänä hea ique-ique pmeqä-täñi ätenqä ii, vqänqe. ¹³ Hñqu suqä quvqä imäkätñqä yamwiqä iqä äwimeqe, ga iqu, “Goti Iqu nyi suqä quvqä imäkmqänqä yamwiqä änyiyqiyä-qe,” matqä danä iquätñqe. Suqä quvqä iqu, Goti Ique yamwiqä mäwqä danä yänä. Ga Iqu, ämaqä hñqu suqä quvqä imäkätñqänä yamwiqä mäwqä danä iquänä. ¹⁴ Neqä suqä quvqä imäkqä dunqä neñqä iqu, ne quanqä ämäneqäpima, suqä quvqä imäkatunquä yamwiqä neyquänä. ¹⁵ Suqä quvqä imäkqänqä änenqä iqu, ii apäkä äwqä enqä-pa eä, ga suqä quvqä änyuequänä. Iwä suqä quvqä iqu, naqä yäüä eätä, äpäkonqe änyuequänä.

¹⁶ Iyää ñqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, he kukñui, “Goti Iqu yamwiqä änyiyqiyä” tqä iqu, iqu quanqä etätä, waqiyä etma uwqä dunqe, mäwimasiyqä iqäpnä. ¹⁷ Nätmatqä änguänänä qanyinä ämetunqe, ii Goti, tä we qäukuä haqä yätu äunätñqä iquau imäkkqä Iquesa pätkätanqiyi. Ktqä tä we-hunqä inqisanji, naqätä, wänqätä, äyä mäüänä. Mä Goti Iqu iinjä ma, Iqu hea ique-ique suqä naqä-hñqunänji. ¹⁸ Äwiñqä Iqueqä dutanji, Iqu neñi, Iqueqä kukñuä naqä-qakuänänä itänä änanyquäqe, iwä nätmatqä eeqänänä dunji, ne ganä änaunyätä, ne Iqueqänänä enu.

Goti Iqueä kukñui qätä äwiyäpu, qänaknä iqenqä

¹⁹⁻²⁰ Ñqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, nätmatqä äti tänqe, näqñqä änguänänä hipñqe. Āmaqeüä äwqä tnäñi, Goti Iqueä suqä änguä jänänänji, maeqä äyä etanji, he maqänänji qätä wiyqä dunqä ipu, ga kukñuä tqä dunqe, maqänä mäwauqä danä ipu, äkasuwä maqänä matqä danä iqäpnqe. ²¹ Iinjä eänqä-qae, suqä kiyä mätqetä, suqä quvqä huizitä, huätä ätnämäupu, hiqä-hiuä mänä äkittqiyenäpu, kukñuä Goti Iqu hiqä qeqä-quuvqä yäpä imä vowä ikeqe, metpnqe. Kukñuä iqu, he hänji, qäuqu emäkäqumuatquänä.

²² Kukñuä ii ämequwä iunji, qänaknä miqä, qätenä äwiyquenä equwi, hiyaqä kñui qui imäknäpu, nänä-täqñi hiqä-hiuä äwätqänä. Kukñuiunji, qätä äwiyäpu, qänaknä iqä-quenä hipñqe. ²³⁻²⁴ Goti Iqueä kukñuä dunji, qätenä äwiyätä, iunji qänaknä miqä iqä iqu, ii ämaqä hiñuä yäqñqä du hiñuä iqänätñqä-pa iiyi. Iwä iqu hiñuä iqänqä äwäqe, iqueqä himä-manji iinjä äyitanä iqänäqe, maqänä hui äwinyätñqä-panä iinjä. ²⁵ Mä ämaqä, Goti Iqueqä kukñuä-suce hiñuä yasämä äqunätä, naqä-qakuänänä du qänaknä iqä iqu, iinjä ma. Goti Iqueqä kukñuä-suqä iqu, ikikinyänä eä, suqä quvqä iquesa inequtawatquänä. Inji ämaqä iinjä hui mimäuqä danä, a yänänäqñqä äqätä, qänaknä itñqä iqueni, Goti Iqu, ämaqä iqueqä wäunui, änguä imäkquänä. ²⁶ Āmaqä hñqu, “Nyi Goti Iqueä äwiñqä du qänaknä iqunqä” kñuä äme, iqu iqueqä manji änguä mäminqä iinjqe, iqueä-kiuä quanqä ätnätä, Goti Iqueä äwiñqä du qänaknä itñqe, ii hiñgi itqäüä. ²⁷ Goti neqä Apiqueä hiñuä iqñi, Iqueä äwiñqä dunä qänaknä jänänänä iqe, ii tiñi. Apäkä qokä äpäkonqä, ymeqä känäqä-känunua äpäkonqä äpmeñuwi, quñqä kñuä ämetanä, hanä-iqä metqätanquwä iunji, yätamäkqä vquatunqe. Itanqä huizi, suqä quvqä qua täutanä iqu ne kiyä inatmäkqänqe, Goti Iqueä hiñuä iqñi kiyä mätqä tqäunqe, neqä qanä uwqe, änguänänä minqatunqeqä.

2

Āmaqä huiunji himäqi ämipu, huizi dunji tuwä ämäupu, miqä iqenqä

¹ Ñqä nyämaqäüä, he neqä Jisasi Kraisi, yoqä naqä-tänä Iquenyqä quuvqä eqiyänuwi, he ämaqä huiunji änguä ämipu, huizi dunji tuwä mäwiyqä pambu.

² Ämaqä qäkämä änguänänjä imäknä, anguä hipae hinqä hñqu, heyaqä anjä aquväqñgeu hemeqanğa, ga ämaqä nätmatqä maeqä, qäkämä äqäyäpkñqä imäkñqä hñqu, iqu-pqe heyaqä anjä aquväqñgeu inä hemenä. Ga inğanı he äänä ipñqe? ³ Iwä iinjı, he ämaqä qäkämä änguä imäkñqä iqueni, änguä itquepu, “Yquvanä änguä täu pmayä” tupñqäta? Itanğa ämaqä nätmatqä maeqä iqueni, “Nänqäqä pämä ätqäüqäti, pämä tqävä. Ä nyaqä yukä yäpä täqi quamä äpmeqäti, quamä pmayä” tupñqäta? ⁴ He suqä iinjä itqäpi, ii he hiqä kñuä iuta, hiqä-hiuä iwäsäupu, suqä asä iquenyä mitquatñqä itqänä. He, ämaqä iwäsäuqä-qu eä, ämaqä dunji, iqueqä kñuä indqänqä quvqä duta iwäsäutñqä-pañuenji.

⁵ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäuä, qätä nyipu. Ämaqä qua täunji nätmatqä maeqä eänuwä ii, Goti Iqu qu ae quuvqä heqiyqä naqänänjä-tänjä eäpu, änguä pmeqänqä ätekqe. Ämaqä, Iquenyqä kiinjä äwinyätñqä iquauñqe, “Qu nyaqä miqä iu pmeqänqeqä” ätenqe, ämaqä qua täu nätmatqä maeqä eänuwä ii-pqe “Inä pmeqänqeqä” ätekqe. ⁶ Iqu iquau qäyä ätekqänqä, he quñi womba ipñqä itquetqänä. Kñuä mapu! Heñi ekittqiyäpu, hanjä-iqä etapäpu, kukñuä metpñqä dunqe, tqukua ämeqepäma äwätqänä? Suqä iinjı, ämaqä mbqä yquayä-tänjä iqua, qäqua etquetqänuwi. ⁷ Goti Iqu heñi, Kraisi Iqueqä yoqä änguänänji enyuätqä-qe, ga yoqä iunqe, kukñuä quvqä ätäpu, quñi tqukua imäkätqänuwi? İi ämaqä mbqä yquayä-tänjä iqua, qäquayı.

⁸ Neqä Ämineyqä Iqueä kukñuä-suqä naqä hñquenyqe, bukiunji tuwanuä tii ätätä äqäkqe. *“Tqä-täunqä äkinyätñqä-pa, ämaqä huizi dunqä-pqe inä kinquätñqeqä.”** He kukñuä-suqä iqueni, aañä naqä-qakuänänjä itqäpi, he jänänänjä dunä itqänä. ⁹ İinjä qäyä etanği, he ämaqä huiunji, änguä ämipu, huiziunji, tuwä mäuqä eänuwi, he suqä quvqä imäkqä. Iwä kukñuä-suqä iqu, “He suqä qui imäkqä-quenjqä” ätätä ämetquenä. ¹⁰ İi tiinjä etanği. Ämaqä hñqu kukñuä-suqä eeqänänjä dunji qänaknä itä, hñquenä ävausqe, iqu ämaqä kukñuä-suqä eeqänänjä iunji, ävausqä enqä-panjä iquvi. ¹¹ Goti Iqu tii ätkqe. *“Qokä-apäkä ämanqe, huizitä huiwi yanä mikiqä ipñqeqä.”†* Itanğa iqu tiinjä-pqä inä ätkqe. *“Ämaqä pizqä mapäsqä pambiyä.”‡* İwä ämaqä hñqu, apäkä huisä, huiwä yanä mikiqä itqä-qe, iqu ämaqä pizqä äpäsqe, iqu ämaqä kukñuä-suqä eeqänänjä iunji, ävausqä-quvi. İi enqä-panji, he ämaqä huiunji, änguä ämipu, huiziunji, tuwä ämäuqä eänuwi, he kukñuä-suqä ävausqä-quenji.

¹² Goti Iqu kukñuä-suqä, ne suqä quvqä iquesa inequtawatqä ditäñi, neqä suqe iwäsäunıqe. İñi he kukñuä ätäpiyä iu, wäunjuä ipiyä iu, nätmatqä äki-äkitanjä imäkpnqe, he kukñuä-suqä iinjä iuqä yäpä iqä pmetanğuwınqä kñuä yasämä indqänğpnqe. ¹³ İi tiinjä itanğiyı. Ämaqä hñqu, hñquenyqä qeqä matmäkqä imitätqe, Goti Iqu iwäsäutäqänğanı, Iqu ämaqä iquenyqe, qeqä matmäkqä yänıqe. Mä ämaqä, huizi dunqä qeqä ätmäkmitätqä iqu, iwäsäuqänğanı, iqu ämäwqätäunıqe.

Quuvqä heqiyqä dunqä wäunjuä mimäkqä danä iqäqe, quuvqä heqiyqä ii pizqe

¹⁴ Nqä nyämaqäuä, ämaqä hñqu, “Nyi Kraisi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänänä” ätätä, iqu suqä qäyunä miqä itñqe, iqueqä Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqe, qäyuta? Quuvqä heqiyqä iinjä iqueni, anğumä hänjä iqumuatäniqäta? ¹⁵⁻¹⁶ Tasi-gua, nanyi-napqa hui qäkämä aañqä eä, ymisanjä dänqä itqätanğuti, ga hesanjä hñqu kukñuinä, “Goti Iqu änguä ikimäkqanğuti, si äwqä-qeiqä inqä äpmanä, dnjä emäkknä, ymisanjä dänqä miqä pmetätñqä änyinğiyä” ätuätqä-qe, nätmatqä äwa itanğqenqe, mäwqä iqäqe, iinjı qäyuta? Oeyä. ¹⁷ Quuvqä heqiyqä-pqe, iinjı. Quuvqä heqiyqä dunqä wäunjuä mimäkqä danä iqäqe, quuvqä heqiyqä ii pizqe.

* 2:8 Hiqäva-imäkqä 19:18 † 2:11 Anğumä İtmakqä 20:14 ‡ 2:11 Anğumä İtmakqä 20:13

¹⁸ Itanga ämaqä hñqu, tii tuänqiyä. “Ämaqä hui quuvqä eqiyäpiyitanji, hänä pmapñqe. Hui suqä änguä du imäkäpiyitanji, hänä pmapñqe.” Iqueni, nyi kima tii tumä. “Si, suqä änguä du mimäkquki enqe, si quuvqä eqiyätqänñqe, nyi näqñqe äänä hemqe? Mä quuvqä heqiyqä nyaqe, suqä änguä iqu qäsä enqe, ii ämäkätquenqiyä.” ¹⁹ Si quuvqe tii äyä eqiyätqänñä. “Goti Kiqä-kiuänänjä Iquvqä.” Ii änguä etanqqä-qe, dnä quvqä iqua-pqe, quuvqä asä ii eqiyäpiyä-qe, iqua zä kiñä ipu, yäunüä-yäunüä itqänä. ²⁰ Ämaqä hñqu quuvqä eqiyätä, wäunüä mimäkqä etanqutqe, iqueqä quuvqenä heqiyqä iqu häukui maeqe. Ämaqä mnauä guä maeqä iquki, kukñuä iqueqä qakuñqä näqñqä hisñqä kinganqutqe, qätä wi. ²¹ Ainñani, neqä awiqu Aprähämä§ iqu, Goti Iquenyqä hiqäva imäkätñqe, iqueqä ymeqä Aisakä iqueni, hiqäva-imäkqä ttawä haqeqi äwäteqanqqenqä, Goti Iqu iqueni, “Ämaqä jänänänjukuiyqä” ätukqe. ²² Iunji hinüä äqunänñä? Iqueqä quuvqä heqiyqä dutä, ga iqueqä wäunüä iqä ditäni, qäquaqu naqä-huinyä äwiqetani, iqueqä quuvqä heqiyqe, naqä yäüä ekqe. ²³ Goti Iqueä bukä iunji, “Aprähämä iqu Goti Iquenyqä quuvqä heqiyätqätanji, Goti Iqu iquenyqe, ‘jänänänñueqä’ ätkqe” ätä äqänänñqe,* Aprähämä iqu Aisakä iqueni i imäkqanqa, häukui äqäkqe. Ga “Aprähämä iqu Goti Iqueqä käyämaqä-queqä” ätnä.

²⁴ He qätä ae äyä äwiyqä. Quuvqä heqiyqä iinänñqe, Goti Iqu ämaqä hñquenyqe, “Iqu ämaqä jänänänñueqä” matqä danä yänä. Iqu suqä änguä itqätanquti, ga Goti Iqu iquenyqe, “Ämaqä jänänänñaqueqe,” qakuä iuta tänä. ²⁵ Ga apäkä Leopä, mbqä metñqä huiwä yanä vqä ii, ikqä-panä iinji. Ämaqä Josua iqu hinüä tämaqä iynqä ändowatkqä iquaquini, ii yeeqä ävätmetä, hänaqä huiu-mända ändowatätä ikqenqe, Goti Iqu apäkä iinyqe, “Jänänänñiyqä” ätkqe. ²⁶ Huiwiqqu quuvqä maeqe, ii pizqä ae eä. Ii enqä-pa, ämaqä hñqu, suqä ängui mimäkqä, quuvqä dinä eqiyätñqe, iqueqä quuvqä heqiyqe, ii pizqe.

3

Suqä waqiyä miqä danä, tewi änguänänjä miñqenqä

¹ Nqä nyämaqäüä, Goti Iqu suqä du iwäsäutqänñani, näqñqä-vqä iquneni, iqu hänä-hänä mämäneyqä yäniqe. Ga hesani kuapänänñä hñquenä, “Nyi näqñqä-vqänqä emqänä” knüä mämeqä pambu. ² Hea kuapänänñanñani, ämaqä eeqänänñune qämä-qämä itanä, nätmätqä kuapänänñanqä waqiyä, suqä quvqä du äqutäumautunñqe. Mä ämaqä hñqu iinji miqä, iqueqä tewi änguänänñä äminyätñqä iqu, iqu iqueqä yukä-hipa-pqe änguä iinjä eä, ikikinyänñä-queyi. ³ Tewi, tiinjä enqä-payi. Hosi, qu qani ne änenyätanqqä du upñqenqe, quvaqä manä dunji ainqä wänqä hmbu äyä äktävetunñqe. Quvaqä manä dunji ne ämitaqä dutani, hosi naqä-queñi inñi-inñinqä mäwqatatunñqänä. ⁴ Yimba-pqenqä knüä mapu. Naqänänñä eä, yunüä naqänänñä iqu miqanñi äwätñqä-qe, inñi-inñinqä mäwqatqä ipu, aanjä quvqä wänqänänñäpiyi. Iwä yimba miqä iqu, inñi wätñqä winñanñi, nätmätqä wänqä ipini inñi ämaiqäqe, ga inñi wänä. ⁵ Ga tewä ii-pqä, asä iinji. Huiwitanjä nätmätqä wänqänänñäpu eäqä-qe, ipu hñgisa itä, kiqä yoqe haqä yätu ämaenätqä. Tä tmñä wänqänänñä hmbisanji, qoä-qamqä* naqänänñä huiu tä ämänyätä, nätmätqä eeqänänñi tä nätnqä diñqe, knüä mapu. ⁶ Ga tewä ipu, tä piyi. Ipu neyaqä yukä-hipa iutanjä hmbu eäqä-qe, suqä quvqä huitanjä-huitanjä imäkätä, huiwä dunji, eeqänänñä quvqä kiyä imätmäkätä, ga quuvqä hänä-pmeqä iunji, tä enqä-pa evätäutqäüä. Tä ii, kiqä penqä iqueqä tä mäeusqä sqä dutanjä te. ⁷ Ämaqe, qu hiveqä-yaqueqä, ynñä-tänä, qämäkä, huänñgä-hämapäkä, guäkiqä imäkquwi, qu qänaknä ipnä. ⁸ Mä tewi

§ 2:21 Ipäqäkqä 22:1-10 * 2:23 Ipäqäkqä 15:6 * 3:5 Jemisi iqu ‘qoä-qamqä’ maqiyqä ikqe. Iqu ‘qäüqä’ äqäkqe.

guäkiqä imäkkä-pqe, aanqe. Tewä ipu, kuknuä quvqä dunqe a makiqätñqä danä yänä. Nätmatqä quvqä, ämaqä pizqä imäkkä di manguä ämnä. ⁹ Tewä asitänji, neqä Goti Apä Ämäneyqä Iquenyqä 'ännguiqä' ätätanä, ga anqumä tewä asitänji, ämaqä Goti Iqu Iqueqä-kiuä enqä-panjä imäkkä dunqe, kuknuä qui imäkkä ätätunqe. ¹⁰ Tewä asä iquesanji, ännguinqätä, qui imäkkäqäqätä, qäquaqu ätimäutqä. Nqä nyämaqäüä, iinj quvqeqä. ¹¹ Eqä esquä asiquesanji, eqä ännguitä, zä iqetä qäquaqu mapqä yänä. ¹² Nqä nyämaqäüä, zä-eaqi, zä-olipqä häukui qiyäniqi? Itanqa guä-wainqä-pqe zä-eaqä häukuä qiyäniqi? Itanqa eqä esquä, zä iqä äpätñqä di, anqumä eqä änngui mapqä yänä.

Suqä, kñuä ängüä iwäsäuqänqe, haqä yätuta mapiyä

¹³ Ämaqä hesanä hnqu, suqä, kñuä ängüä iwäsäuqetä, näqnqä ängüänänjitä ämeqä-qu sätäti, ga iinjä iqu, iu qänaknä itä, iqueqä yoqe haqä mämaenqä danä, iqueqä qanji ängüänä ikiquätñqe. Iwä ämaqä-pqe, ique äqumbiyi, iqu iinjäqu äyä etanquti qumbñqenqä. ¹⁴ Mä he ämaqä dunqä äwqä quvqä enyätä, himä quvqä imäkäpu, yoqä naqä haqä yätunji hiqä dinä witñqä itqänuwä iquenä, hiqä näqnqenqä naqä-naqä ipu, naqä-qakuä dunji makittqiyeqä iqäpñqe. ¹⁵ Näqnqä iinjä ii, qäukuä yätutanä maetqe, kiqä qua täutanä eä, ga Goti Iqueqä Dñä Iqu mäwqä danä, ämaqeunqä yäpä imda, dñä quvqä iquauqä näqnqä enqä-panjä eä. ¹⁶ Ämaqä, ämaqeunqä äwqä quvqä äwinyätä, yoqä naqä haqä yätunji quwqä di, maembñqä ipiyä-tänjä ii, quamä yasämä mäpmeqä danä, suqä quvqä äki-äkitanji, imäkkäpnä. ¹⁷ Mä ämaqä, suqä, kñuä ängüä iwäsäuqänqe, haqä yätuta ämepiyä-tänji, kiyä matqä hnjuä mamäkkä eä. Iwä ämaqä huizi ditä äwqä naqä-hnqunä inqänqä imäkäpu, qeiqi itquepu, qätä ipu, ämaqä dunqä qeqä tquanquti ängüä du iwimäkäpu, ämaqä eeqänänjä dunji suqä asä inä itquepu, suqä ängüä dunqä maninä matqä ipu, iqäpnä. ¹⁸ Äwqä naqä-hnqunä inqänqä imäkkätqänuwä ii, äwqä naqä-hnqunä imbu, suqä ängüä jänänänji quuvqä tämñi imäkkäpnä. Ymisänjä häukuä ängüä äqäyqä enqä-pa, ängüänänjä dinä mitimäunä.

4

Qua täunjunqä näueqä mimäkkä, Goti Iqueä yäpä imä pmeqenqä

¹ Heyaqä awä iqinj, kuknuä näñi-täqi ätäpu, äkasuwä mäkä äunätqänjuwi, qakui squäpisa timäutqäüä? Suqä iinjä henqä di, heyaqä äwqä imñi, mäkä qiyänqanqunuwä iuta, maeqä inä? ² He hnjuanqä kiinjä enyätanqä-qe, mämeqä danä itqänjuwi. Iwä iinj, pizqä päsqä dunqänä ipu, kuknuä näñi-täqi ätäpu, äkasuwä mäkä äunätqänjuwi. Nätmaqä he enyätanqä isua, mämeqä danä ipu aanqä eänjuwi, he Goti Iquenji yatñqä mäwqä itqänjuwiutayi. ³ He yatñqä vqanqunwanqanji, mämeqä danä itqänjuwi, kñui qäyasäqi ämapiyänqa vqanqunuwä dutayi. Kñui, äwqä yeeqä inqä hiqä iunqänä hiyatänji iyi. ⁴ Apäkä qokiquau äväma ikitqänjuwä-pa, he Goti Iquenji ii itquetqänä! He änyä maqnqäta? Qeqä etqe, nätmatqä qua täunjunqä etqäqe, ii Goti Iquenyqä äwqä wiunqä-tänji. Iwä ämaqä hnqu näueqä qua täunjunqä imäkkä, ii iqu Goti Iquenyqä äwqä wiunqä tänjä-qu imäkkä. ⁵ Goti Iqueä bukä iunji, kuknuä tii ätnä. "Goti Iqu quuvqe neyaqä yäpä tämä äpmuateänqä dunji, hinji ikiqänqä mäwqatämäuwä, ne Iqueqänä hiatunqä kiinjä äwinyä." He iinjqe, hinji ätnänä kñuä eyä? ⁶ I iäqäqe, Goti Iqu qeqä imänqeuta, hinji nätapqä di, aanjä naqänänji. Iwä Goti Iqueä bukä iunji, kukñui tii äyä ätnä.

*"Goti Iqu, ämaqä yoqä naqä maenqanqunuwä dunqe miqä itä, mä ämaqä yoqä naqä mämaenqä iqanqunuwä iunji, Iqu iquauñqe, qeqä imänqeuta hinji vänä."**

* 4:6 Quamä-pmeqä 3:34

⁷ Iinjŋqe he Goti Iquenyqä ipu, Iqueuä yäpä iqi iqäpŋqe. Setänä iquenyqe yänänäqŋqä tqäpŋqe. Iwä iqu iqi mikiqä, zä wänä. ⁸ He Goti Iquenyqä qäqiqi ppŋqe. Ga Iqu henyŋqä qäqiqi pätnqänä. Kŋuä hŋquaqu-hŋquaqu ämapu, suqä quvqä iqä iquenä, hiqä hipaiŋi, asŋä huätä äqiyämäupu, hiqä qeqä-quuvqä imŋi, ikikinyänä imäkmbu. ⁹ Hiqä suqä quvqenqä änä maemänqä iqäqe, huäqä-huŋqä ipu, ka ipu, kŋuä qäpŋqe. Tä säwqä itqänuwä ii, huätä ätnämäupu, ka ipu, kŋuä qäpŋqe. Yeeqänä itqänuwä ii, huätä ätnämäupu, äsmanqunenä pmetpŋqe. ¹⁰ Goti Hanjuwä Iqueuä hiŋuä iqini, yänŋi-yänŋi miqä-quenä, hanjuä pmetpŋqe. He ii iquwi, Goti Iqu he yänŋi-yänŋinyä ipŋqä emäkänä.

Hesanä hŋquaunqe, kukŋuä quvqä hui matqä iqäpŋqe

¹¹ Nqä nyämaqäüä, hesanä hŋquaunqe, kukŋuä quvqä matqä iqäpŋqe. Ämaqä, hesä quuvqä anä eqiyätŋqä hŋquenyqä kukŋuä quvqä ätätä iqueni iwäsäuqe, ii iqu tii iqi. Iqu Goti Iqueqä kukŋuä-suqenqä kukŋuä quvqä ätätä, ga kukŋuä-suqä iqueni iwäsäuqi. Iinjä iqe, iqu kukŋuä-suqä iqueuä yäpä iqi mäpmeqä, ique iwäsäuqä äpme. ¹² Kukŋuä-suqä-pqä imäkätä, eätä, iwäsäuqä-pqe, Kiqä Hŋqunäyi. Goti ämaqä duŋi, hänä iqumuätqä-qu, ä qui imäkqä-qu, Qäquvi. Iinjä enqe, ga ämaqä huizi duŋqä kukŋuä ätätnä iwäsäuqe, tqukiyi?

Hiqä yoqe haqä ämaenquwi, ii aañä suqä quvqe

¹³ “Tänğanä-qe, awiŋğanä-qe, aŋä-himqä naqänänä hŋquenyqä äwätmä, quväukuä äpmamä wäunüä itmä, mbqä kuapänänä-tänä himqänä” ätätnäqänuwä iquenä, tänğanŋi nyi qätä nyipu. ¹⁴ Inŋi, he hiqä awiŋga pmeqä duŋqe, änyä maqŋqä enä. Hiqä quuvqä hänä-pmeqä ipu, qaquvqä zinuitä äwitä, maqänä hma eqä-pa iinjä. ¹⁵ He tiinjä tŋŋqe. “Naqä Iqu äwinyätanqutqe, ne hänä yqänä äpmenä, nätmätqä ne kŋuä ämenquä ii, imäkqäwqä-quneyqä” tŋŋqe. ¹⁶ Mä he, “Ne nätmätqä naqä ii imäkanqunä” ätäpu, hiqä yoqe haqä ämaenätqänuwä. Suqä hŋgisa iinjä iqe, ii aañä quvqe. ¹⁷ Iinjŋqe, ämaqä hŋqu äŋguä imäkqä duŋqe, näqŋqä yasämä eäqä-qe, iqu ii miqä iqäqe, Goti Iqueä tänänŋisaŋi, ämaqä iqu, suqä quvqä-tänqe.

5

Ämaqä nätmätqä aañä kuapä-tänä iqua, hanä-iqä naqänänä mapŋqäüä

¹ Ämaqä nätmätqä aañä kuapä-tänä iquenä, tänğanŋi qätä nyipu. Suqä hanä-iqä naqänänä hemetŋqä iqäqe, kŋuä zä-zääqä ivqänäpu qäyqäpŋqe. ² Heyaqä nätmätqä kuapänänŋi ae pizqä itä, kukuiŋuä iqäqe. Heyaqä mŋä guäqä qäkämä äŋguänänŋi, imätanüä ae äqukqe. ³ Heyaqä golqä-sua, silpa-sua, ikukua iwiqe. Iwä ikukua iwiqä di, ii heyaqä suqä quvqe ätnänäqi ämaetä, ga heyaqä huiwä iqueni, tä enqä-pa henäniqe. Yquayä pŋqä kuapänänŋi, hea yäpaki ae qäqi hetqätanğa ämaqumuätätqänä. ⁴ Hiŋuä qumbu. Ämaqä heyaqä wäunüä du ymisaŋä emiyätqänuwä iuqä mbqe, qäyunä mimäkqä iquwä mbqä iqu, Goti Iqu kima etquetŋqä tääqä ätätnäqäüä. Ga wäunüä heyqä iquauä zä-zääqä tqe, Naqä Yänänäqŋqä Eeqänänä-tänä Iqueuä qätä huä duŋi, ae äpaquvqe. ⁵ He hea ique-ique qua täunŋi, nätmätqä kuapä-tänä eäpu, yeeqänä iqämanätqänä. Ymisaŋä änäpu, kätä nänyuämäutqätanqunqä, hea he pizqä emäkqä iqu, ae qeyi. ⁶ He ämaqä suqä quvqä miqä, jänänänä iqä duŋi, kukŋuä ämitäpu, pizqä äqäyäpäsäpu itqänuwä-qe, qu henyqe hoptäwä miqä itqänuwä.

He hanä-iqä ämepiyä-qe, qundqändqä miqä pmepŋqe

⁷ Nqä nyämaqäüä, he hanä-iqä qäyä ämepiyä-qe, Naqä Iqu äpqänŋanqä qundqändqä miqä hiŋuä äqumbu pmepŋqe. He näqŋqä äyuä. Ämaqä wäunüä-tänä iqu, ymisaŋä naqä yäüä äunyqŋqä hiŋuä äqunä äpmeqänŋanŋi, “Piyä qiyänqutiyä,

äänä yänqutiyä” tä, qundqändqä miqä, iqu qeiqi hinuätänä äqunä pmetänä. ⁸ Iwä Naqä Iqueqä äpätñqe, ae äpätä qäqi äwiqäqe, he-pqe hanä-iqä qäyä ämepiyä-qe, pemä ipu, qundqändqä miqä, hinuä äqumbu pmeñqe.

⁹ Nqä nyämaqäüä, hesanä hnquaunqe tuwängi kukñuä matuwängqä pambu. Kukñuä ämetätä iwäsäuqänqä-tänä Iqu, ae qäqi näwi imäknä ätqäüä! ¹⁰ Nqä nyämaqäüä, ämaqä, kukñuä awä-tqä hinuiqändqä iqua, iminuwinqä kñuä mapu. Qu Goti Iqueuä yoqenqä awä ätpiyängani, hanä-iqä quvqä ämepiyä-qe, qu qundqändqä miqä iminuwä. He qu iminuwä iu äqunäpu, ii iqäpñqe. ¹¹ Hinuä qumbu. “Qu suqä hanä-iqä iini qäyä ämepu, yänänäqñqä ätqäüwa äwätqänuwi, qu äñguänä pmeqä-quayqä” äyä ätätunqe. He Jopä iqu hanä-iqä ämetäqä-qe, yänänäqñqä ätqäüwa wätqätangi, hitunüandqäni Naqä Iqu nätmätqä äñguä äwikqenqe, näqñqä äyä enä. Naqä Iqu nenyqä huäqä äwunätä, qeqä äwimänätqäüä.

¹² Nqä nyämaqäüä, kukñuä, huiziu ämäwqätäunqä iqu, he tii miqä ipñqe. He “Nyi naqä-qakuä äktqänä” ätäpiyängani, he hnqueä yoqenqä matqä iqäpñqe. Qäukuä iqueqänqä, qua iqueqänqä, ä hnjuahnuanqä matqä iqäpñqe. Naqä Iqu kukñuä ämetätä mewäsäuqänqe, he “ññqä” ätquwi, “ññqä” dunä tqäpñqe, ä “Oeyqä” ätquwi, “Oeyqä” dunä tqäpñqe.

Ämaqä jänänänä iuä tääqä tqä di, aanä yänänäqñqä eä

¹³ Hesani tqu-tqu hanä-iqä ämetñqä sätäti, iqu Goti Iquenyqä tääqä tätñqe. Hesani tqu-tqu aquvanä itä äpmetäti, iqu Goti Iquenyqä apqä ätätä, Iqueuä yoqe haqä mamäuquätñqe. ¹⁴ Hesani tqu-tqu tänä-yaqä-tänä äpmetäti, iqu quuvqä heqiyqeu miqä iquauñi, tääqä tuätumetñqe. Iwä qu iqueni, olipqä eqä aowi äwiqutatäpu, Goti Iqu äñguä iwimäkätñqä tääqä tñqe. ¹⁵ Qu yatñqe, iquenyqä naqä-qakuä quuvqä eqäpu iquwi, Naqä Iqu iqueni äñguä iwimäkätä ävauqumuätänä. Ga iqu suqä quvqä imäkmitätqe etanqutqe, Naqä Iqu iqueqä suqä quvqä iini, huätä ämuämäutä, äwqä hanuä inyänä. ¹⁶ Iinjä enqä-qae, suqä quvqä diñqe, “Nyi iinjä itñqeqä” awä ätnäpu, Goti Iqu äñguä emäkätñqä diñqe, he Iquenyqä tääqä tqäpñqe. Ämaqä jänänänä iquauä tääqä tqä di, hanuä maetqe, aanä yänänäqñqä eä, wäunüä itä häukuä qäyänä. ¹⁷ Laisa iqu ne enqä-pa iinjäqu eäqä-qe, qua iunji piyi maqiyqä yätñqe, iqu tääqä enyqä itä, matqä iänqe. Ga piyä maqiyqe, quväukui 3, qañui 6 äpäwängqe. ¹⁸ Ga iqu anqumä tääqä tqanji, qäukuä iqu piyä mequatawatqanji, qua iunji ymisanä ekqe.

¹⁹⁻²⁰ Nqä nyämaqäüä, hesanä hnqu, naqä-qakuänänä dunji, qäyunä mäpmetanji, ga hnqu iqueni, anqumä naqä-qakuinjä ätuma äpñqäqe, ii iqu suqä äñguänänä iqi. Kukñuä tquenyqe, kñuä äñguänä eyä. Ämaqä hnqu, suqä quvqä imäkqä hnquenyqä äwätä, iqueqä suqä di ävquatämäutñqä yätamäkqä ävqäqe, ga suqä quvqä imäkqä iqueqä quuvqä ipu, äpäkonqä dutani hänä iqumuätquänä. Iwä suqä iinjä dutani, iqu suqä quvqä kuapänänji, Goti Iqueuä hinuä iqi mäwiqä yätñqä imäkquänä.

1 Pitä iqu tuwanuä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Pitä iqu tuwanuä tä, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä hanä-iquä naqänänä metqätanquwä iquauqä äqäkqe. Ii iquauqä quuvqä heqiyqä yänänäqñqä iwimäkätñqä iinqä. Iqu qu kuknuä änguä Jisasi Kraisi Iquenqä kñuä anqumä indqämbñqä ätukqe. Jisasi Iqu äpakonätä anqumä ävauqetanji, Iqu anqumä päniqä iinqä kuknuä guä ämäsäuekqe. Inji iqua kuknuä guä ii ämäsäuekqenqä kñuä indqänäpu, Iqu äpqä iinqä hinuä äqämbu pmeñqe.

Ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iqua, hanä-iquä mapnä. Ii naqä-qakuä etanqqä-qe, ii iquauqä quuvqä heqiyqä iunji, yamwiqä vätnqä iunqä wimenä. Iinqä etanqi, Kraisi Iqu anqumä äpätqänqanqe, qu quuvqä yänänäqñqä hiqäpñqe. Itanji hea inqanji, qu kima ängui mapnuwänqe.

Pitä iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Pitä ämaqä Jisasi Kraisi Iqu kuknuä awä tuäkiqämqä änändowatkqä iqunä, he qokä-apäkä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ekqä iquenqä nyi tuwanuä tiinä äqiyqä. He anä-himqä naqä-qakuä hiqä maitanqi, qua Pondisi iu, Galesiya iu, Kapatosiya iu, Eesiya iu itanqa Bitiniya iu äpmakäwänquwä iquenänqe. ² Goti eeqänänjuqä Kaniqu, nätmätqä änä timäutñqä iinqä näqñqä eä, atäunuä heyqanqi, Dñä Änguä Iqu, he Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä hipñqä emäkkqe. Iinqä etanqi, he qätä äwiyäpu qänaknä ipu, itanqa he ängüänänä hipñqä, Iqu Jisasi Kraisi Iqueä häneqetä emñqäyqänqä atäunuä ekqe. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hinqi vqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä, aanä kuapänä etapquä.

Hänä-pmeqä ängüänänä, qäukuä yänji äwinqenqä

³ Ne Goti Hanjuwä Iqueä yoqe, haqä matnämäuatunqe. Iqu neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqueqä Goti Iqu eä, Iqu Iqueqä Kaniquvi. Iqu nenyqä qeqä kiinjä natmäkätñqä-qae, neñi änyä-hänji änanyquäqe. Iqu Jisasi Iquenji, qua buta hänä ävauqumuatkqeta, ne änyä-hänä iinji, nätmätqä ängüänänä Goti Hanjuwä Iqu nätapäniqñqä, kñuä iqä yänänäqñqä ämenä, hinuä äqänänä pmetatunquä, änanyquäqe. ⁴ Nätmätqä ängüänänä iinji, Goti Hanjuwä Iqu hiyaqñqä qäukuä haqä yätu ämitqäuä. Qäukuä yänji, nätmätqä iinji, qui mimäkñqä itä, pizqä miqä itä, qäpu maeqä yäniqe. ⁵ Heñi, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqä iqu, hiqä quuvqä heqiyqä dunji, qui mimäkñqä danä ipñqä, hänä iqumuatqä dunqä ämeyänä. Hänä iqumuatqe, ae näwi, ätnänäqi yäpakänqä timäunä.

⁶ He iinqe aanä yeeqä naqänänä äyä itqänä. He tänqanji hanä-iquä huitanä-huitanä etapätqätanquwi, qäyä ämepu, hanä-iquä iinji hnqanqä mämeqä danä, yeeqä yqänä itqänä. ⁷ Hanä-iquä iinji, qu mbqä golqä yamwiqä tä du häkiyä äyäqiyätqänquwä-pa, heyaqä quuvqä heqiyqä yamwiqä eyätä, ii emetqäuä. “Naqä-qakuä mbqä golqä tiyä, hui tiyä” tpu, yamwiqä tä du häkiyä qäyä yäqäpñqä-qe, qui imäknäniqe. Heyaqä quuvqä heqiyqe, mbqä golqä qui mimäkñqä ängüänänä ämitqänquwä dunji, ämäwqätäuä. Ga heyaqä quuvqä heqiyqä yamwiqä iinji, tiinä mänätquequänä. Jisasi Kraisi Iqu, hiunji yäpakä ätnänäqi äti ätimäutäqänqanji, henyqä yeeqä naqänänä itä, yoqä naqä etapätä, yäniqä iinqe. ⁸ Hinuiqändä, tängatänji, he Iquenji hinuä mäqunquä ipiyä-qe, hiqä äwqä imñi, he Iquenyqä henyätanqi, quuvqä eqiyäpu, yeeqä naqänänä äyä itqänä. Yeeqä iqä iinji, aanä naqänänä, ämaqäpñqä hnqu, “Iinjqä-iinjqe” änä mätqä yänä. Ii yeeqä inqä qua täunji, näwinyä eeqänänä ämäwqätäuä.

⁹ He hiqä Iquenyqä quuvqä eqiyätqätanġuwiŋqe, ga Goti Iqu heŋi, aŋgumä häŋä emäkäqumuatätqätanġqenqä, he yeeqä iuta itqänjä.

¹⁰⁻¹¹ Häŋä iqumuatqä tquenyqe, Kraisi Iqueqä Dŋä Iqu, hiŋuä-tqä iquau änyä, “Kraisi Iqu hanä-iqä huitanä-huitanä ämetä, itanġa qänakndanġi, Iqu yoqä naqä meniŋeqä” awä näwi ätumiŋqe. I tuätqätanġa, iqua, “Goti Iqu heŋi, Iqueqä äwiŋqä duta suqä aŋġuanänġi emäkäniqe-qe” hiŋuä ätmiŋuwi. Ii ätäpiyä-qe, qu näqŋqä aŋġuä mapŋqe, “Iqu äkŋga äpätä, squäsua timäunqutiyä” tpu, qävqä yasämänä imiŋuwi. ¹² Qävqä i iqanġuwänġa, Goti Hanjuwä Iqu iquauŋi, kukŋuä iinjä ätäpu, yätamakqä quwqä-quwä imbŋqä maetqe, he heyätŋqä iinqä ämotquakqe. Täŋġanġi Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Dŋä Aŋġuä Ique qäukuä yätuta dowatämepqanġi, ga Iqueqä yänänäqŋqetanġi, ämaqä kukŋuä aŋġuä we-huŋqä-tänġi, awä-tqä iqua, Goti Iqu aŋgumä häŋä equmuatqäqenqä, ae awä äyä etätqänuwi. Iinqe, enätqä iquapqe, näqŋqä mapŋqä äwinyä.

Goti Iqu Ikikinyänjä-qu enqä-qae, ne-pqä e pmeqänqä

¹³ Iinjä etanġqä-qae, he hiqä kŋuä indqänqe, wäunüä iqäpŋqä indqänäpu, hui äpipu hiŋgi päkäpäkä miqä danä ipŋqe. Nätmätqä aŋġuanänjä, Jisasi Kraisi Iqu ätnänäqi äti timäunqanġa Goti Hanjuwä Iqu etapäniqä iunqä, kŋuä yänänäqŋqä iqä ämepu, hiŋuä äqämbu pmepŋqe. ¹⁴ He ymeqä qätä ipu, qänaknä iquenyä-qae, he änyä maqŋqä qämä-qämä ipiyänġa, qänaknänġi enqä hiqä du imiŋuwä-pa, miqä danä ipŋqe. ¹⁵ Ga he tääqä etätmeqä Iqu, suqä ikikinyänjä imäkätŋqä-pa, he-pqe iunä imäkqäpŋqe. ¹⁶ Nyi iinjä, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunġi, “Nyi suqä ikikinyänjä imäkqunä enqe, he-pqe asä iinjä imäkqäpŋqe qä,”* tnätanġi i etqä.

Goti Iqu, mbqä naqänänjä itä, neyämakqenqä

¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu, neqä yoqä nage, himä-huiwä iuta minewäsäuqä yänä. Iqu ne hŋqunä-hŋqunä, neqä suqä imäkätunqueta, asänä newäsäunä. He Iquenyqä tääqä ätäpiyänġanġi, “Apikukiyä” äyä ätätqänuwi. Iinjä etanġi, he qua täu yakuä äpmapiyänġanġi, Iqueqä yoqä naqenqä kŋuä indqämbu, suqä aŋġuä du pmepŋqe. ¹⁸⁻¹⁹ Suqä aŋġuä memäkqä, qui emäkqä, hiqä taqä-tawiqukua etapkuwä du pmetanġuwänġa, Iqu aŋgumä etmetŋqä mbqä iqäqenqe, he näqŋqä äyä ämenjä. Silpa, golqä, nätmätqä quvqä qui imäkŋqä iinjä itä, maetqe, Kraisi Iqueqä häneqä itä, ne aŋgumä mbqä äneyämakqe. Iqueqä häneqä mbqä iqänqe, mbqä dinä homä iqä eä. Kraisi Iqu, sipsipqä meqä, wätanqä yunġuä squä hnjua maeqä, kiqä ikikinyänjä enqä-panä iinjä-quvi.† ²⁰ Qua tqu änyä etanġa, Goti Hanjuwä Iqu, Kraisi Iquenyqä näqŋqä eätä, atäunüä ikqä-qe, hiunġi yäpakä täŋġanġi, henyŋqä ätnänäqi äti imäkqi. ²¹ Iqu yätamakqä heyqanġi, Goti Hanjuwä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjä. Goti Hanjuwä Iqu Iqueny, qua buta ävauqumuatätä, yoqä naqä vqanġa, he Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqu aŋġuä emäkäniqenqä, kŋuä iqä yänänäqŋqä ämapu, hiŋuä äqämbu äpmenjä.

Hiqä-hiuänqä enqä di, dŋä huqä ii yqänä iqa uwqäpŋqe

²²⁻²³ Täŋġanġi, he hiqä quuvqä anä eqiyätqänu wä iquauŋqe, naqä-qakuä hiqä äwqä imda enqä duŋqe, he naqä-qakuänänjä du qänaknä ipu, akiyä äyä änyämänġuwi. Ga, Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä häŋä hea ique-ique wiqä iqu, heŋi änyä-hänjä enyquäqe. Inġi he hiqä-hiuänqä enqä di, qeqä-quuvqä yäpä imda enġanġuti, dŋä huqä ii yqänä iqa uwqäpŋqe. Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä enyquäqä iqu, piikä vowä mäuqä iqutanġi, asänänjä ma. Piikä iqu, qui imäkŋqä-quvi. Inäqe, Goti Iqueqä kukŋuä iqu, qui mimäkŋqä iquvi. ²⁴ Iinqe,

* **1:16** Hiqäva-imäkqä 11:45; 19:2; 20:7 † **1:18-19** A Täuqä 6:14; Hipru 9:14

“Ämaqä eeqänäni, qätaqä enqä-pa yäüä päpnä. Itanğa quwqä yoqä naqe, qätaqä hutqä enqä-pa äteyqiyäüänä. ²⁵ Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueä kukñui, qäpu maeqä hea ique-ique wiqeqä” ätnä.‡

Kukñuä iqu, kukñuä änguä we-hunqä-tänä, he ae etätqänuwä iquvi.

2

Suqä quvqä huätä vquatämäupu, Goti Iqueqä kukñuiñqä kiinjä enğuätñqe

¹ Inä eänqä-qae, he suqä huiziunqä wiunqä iqä, suqä quanği iqä, wopqä ipu kukñuinä tqä, hinuä quwä qñqä, ämaqä hui äkittqiyeqänqä, e imäkätqänuwä, huätä vquatämäupñqe. ² Huätä e vquatämäupi, ymeqä änyä nandqä isua kñui, anuinqänä ämenuwä-pa, he-pqe änyä imänquwi, kñui, quvqä maeqä anuä änguänänä iquenyqänä mapñqe. Goti Hanjuwä Iqu hänä imäkäqumuatqä iunji, naqä yänänäqñqä änimänğa uwqäpñqe, he anuä Iqu änatapqä iunqänä kñuä indqäggpñqe. ³ He hiqä-hiuä, Naqä Iqueqä kukñui yamwiqä ipu, Iqu suqä änguä Iqä-qu etanğqenqä näqñqä eänuwä, ii iqäpñqe.

Jisasi Iqu, hikä hänä-pmeqä Iquvi

⁴⁻⁵ Naqä Jisasi Iqu, Hikä hänä-pmeqä Iquvi. Iquenyqe, ämaqe, “Hikä quvqeqä” tpu, hinuinä qunätanğä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueni, qui mimäqä, anä änguänänä Miqä-que äqunä, Iqueni i ätekqe. He Naqä Jisasi Iquenyqä pätqätanğuwänğa, Goti Iqueqä Dñä Iqu, he-pqe hikä hänä-pmeqä enqä-pa, Iqueqä anänqä emäkätqäuä. Inji he hiqäva, Goti Iquenyqänä imäkqä iquenä, Jisasi Kraisi Iquesanı, hiqäva Goti Hanjuwä Iqu, “Oeyä” matqä itñqä dunä imäkqänqe. ⁶ Goti Iqueqä bukä iunji, tuwanuä tii ätnä.

“Häe! Hinuä qumbu! Nyi hikä, qui mimäqä änguänänä miqänqä hñque ätemi,

Sayonä* iunji, anji hiqäva-imäkqä anä-zä enqä-pañä, iquesa ämätqa peyqämqä äseqä. Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyitanji, äwqä hanä-iqä mämeqä ipñqe” ätnä.†

⁷ Inji quuvqä eqiyätqänuwä iquenäuä hinuä iqini, Hikä Iqueni, qui mimäqä änguänä miqänqä-queqä. Inäqe, quuvqä maeqiyqä itqänuwä iquauñqe, tiinji.

“Anä mätqä iqua, hikä quvqä etanği hinuinä äqunätqänuwä-qe, hikä iqu, anä a yänänäqñqä äqäyätäuqämenä.”‡ ⁸ Itanğa, “Iqu hikä äqutäumäupu, qua iqi päkñqä iqueyi.”§

Qu Goti Iqueä kukñui hñgisa itqänuwitanji, hikä äqutäumäupu äqäyöpäknätqänä. Inñqe, Goti Iqu, qu iinjä ipnuwänqä ätekqe.

⁹ Inäqe, he, ämaqä Goti Iqu ätekqä iutanä himqe. He ämaqeu Miqä Naqä Iqueuätanä hiqäva-imäkqä yänä iquenji. He ämaqä huizi hñquenä maetqe, Goti Iqueqä ämaqä yänä-quenji. Goti Iqu heawiqä imda, Iqueqä we-hunqä naqänänä iunqä, etma äpätä, he Iqueqä suqä änguänänä iunqä awä tqäpñqä i emäkqe. ¹⁰ He naqä-hñqunä maeqä danä enuwi, tänğanji he naqä-hñqunä eäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä enä. Goti Iqueqä qeqä imänqeuta yätamäkqe, mämeqä danä eänuwä, he tänğanji ii ämenä.

Quuvqä maeqiyqä iquauä hinuä iqini, suqä änguänänä iqäpñqe (2:11-3:7)

¹¹ Nyi kiinjä änyinätñqä iquenä, he anä-himqä naqä-qakuä hiqä ma etanği, yakuä anä täu äpmapu, qanäqñqä iquenä, nyi he evauqumuatätmä, tii etqä. Suqä quvqä dunqä evautä, heyaqä äwqä imñi mäkä äqiyäunquwi, qu mämaequtäuqä ipñqä, pmua imäkäqumuatpñqe. ¹² Quuvqä maeqiyqä iquauä hinuä iqini, suqä änguänänä iqäpñqe. Inji qu henyqe, “Suqä quvqä ii iquenjqä” etmitpñqä-qe,

‡ 1:25 Asayä 40:6-8 * 2:6 Qoqonä Sayonä, anä-himqä Jerusälemä iqueqä yoqä huizi. † 2:6 Asayä 28:16

‡ 2:7 Apqä Bukä 118:22 § 2:8 Asayä 8:14

änguänänjä itqätanḡpḡä du eqämbqetani, Goti Iqu äpḡanḡani, qu Iqueḡä yoḡe haḡä maepnuwänḡä.

Ämiḡä naḡä äki-äkitanḡ äpmeḡuwä iquauä yäpä iḡi iqäpḡḡe

13-14 He Goti Naḡä Iqueḡä ämaḡä eänjuwitanḡ, ämiḡä naḡä äki-äkitanḡ äpmeḡuwä iquauä yäpä iḡi iqäpḡḡe. Ämiḡä iquauḡä naḡä iquesä, iqueḡä yäpä iqinḡä, iqu ätetä ändowatkḡä iquau-pḡḡe, ḡätä äwiyäpu, yäpä iḡi vḡäpḡḡe. Iqu iquauḡi, suḡä quvḡä imäkḡanḡuwä dunḡi, hanḡä-iḡä äväpu, äḡḡuä iqanḡuwä duä yoḡe, haḡä ämaepu imäkḡḡḡä, ätetä ändowatkḡe. 15 Goti Iqu, he suḡä äḡḡuä ipiyä iquesanḡi, ämaḡä kḡuä äḡḡuä mämeḡä iquauä qui kukḡui äminyeqänḡä äwinyätḡauä. 16 Goti Iqu he huiziquauḡä yäpä iḡä mäpmeḡä, ḡanyinä pmeḡänḡä emäkḡä-ḡe, “Ne ḡanyinä äpmeḡetanḡi, suḡä quvḡä huitanḡä-huitanḡä imäkḡuatunḡueḡä” kḡuä mämeḡä danä ipu, Goti Iqueḡä wäunḡuä-wiyḡänä pmetḡḡḡe. 17 Iinḡḡe, ämaḡä eeqänänḡi äḡḡuä asänä itquepu, ämaḡä quuvḡä hesä anä heḡiyḡä dunḡä ḡeḡä-quuvḡä imda enḡanḡuti itquepu, Goti Iquenyḡä zä ipu, Iqueä yäpä iḡi ipu, ämiḡä iquauḡä naḡä iquenḡi, suḡä äḡḡuänänḡä du itquepu, iqäpḡḡe.

Hanḡä-iḡä Kraisi Iḡi ämakḡä-pa ämepu, hiḡä naḡä iquauḡä yäpä iḡä pmetanḡpu

18 Wäunḡuä-wiyḡä iquenä, wäunḡuä äwiyäpiyä iquauḡä zä imäkäpu, yäpä iḡi iqäpḡḡe. Huäḡä äumäkäpu, äḡḡuä etqueḡä iquanä maetḡe, huäḡä mäumäkḡä, quvḡä etqueḡä iquau inänḡe. 19 Ämaḡä hḡqu, tmi-tmiḡä-tḡe hiḡḡi ämetäḡänḡa, iqu Goti Hanjuwä Iquenyḡä kḡuä ämetä, äwḡä-ḡeiḡi inyä ämeḡanḡutḡe, Goti Iqu iquenyḡe, yeeḡä yänä. 20 He quvḡä iqanḡä ämaḡe ptḡä epäsḡanḡuwänḡa, he äwḡä-ḡeiḡi imbu meḡanḡpḡḡe, he nätmatḡä äḡḡui, äsḡue mapniḡä? Inḡḡe he suḡä äḡḡui ḡäyä imäkḡanḡä, qu tmi-tmiḡä-tḡä etapḡanḡa, he äwḡä-ḡeiḡi imbu meḡanḡpḡḡe, suḡä iinḡḡe, Goti Iqu yeeḡä yänä. 21 Hiḡuä ḡumbu! Kraisi Iqu he yätamäkḡä heyätḡḡä, huiwä täḡä-hunḡä ämakḡä-panḡi, he-pḡḡe inä meḡänḡḡe, Goti Hanjuwä Iqu tääḡä ae äyä etätmakḡe. Inḡi he Iqu iinḡä ikḡä iuta äḡunäpu, asä iinḡä imäkḡäpḡḡe. 22 Iqu suḡä quvḡe mimäkḡä itä, itanḡa kukḡuä ḡuanḡä-pḡḡe matḡe. 23 Ämaḡe qu Ique kukḡuä quvḡä ätukuwä-ḡe, Iqu ḡunḡi, kimanḡi iinḡi mätkuä ikḡe. Qu Ique tmi-tmiḡä-tḡä vḡanḡuwä-ḡe, Iqu qu qui iwimäkḡänḡe matḡä itä, Iqueḡä-kiuä, Goti Jänänä Iwäsäuḡä Iqueḡä hipa iu äwiḡḡḡe. 24-25 Ne hanḡi, suḡä quvḡä iqueḡä yänänänḡḡä yäpä imä mäpmeḡä danä, suḡä jänänänḡä imäkaniḡunḡuä iunä pmeḡänḡḡe, Kraisi Iqu Iqueḡä-kiuä neyaḡä suḡä quvḡe ämiwäutä, zä-huätati äyä äunḡḡe. He sipsipḡä enḡä-ma, im-imä ḡanḡä hiḡḡi dumetanḡuwänḡanḡi, Iqu ämaḡeuḡä hipa iuta tmi-tmiḡä ämetä, he anḡuänä pmetḡḡḡä emäkḡḡe. Inḡi he Sipsipḡeu Miḡä, itanḡa heḡä quuvḡeu ämitḡḡä Ique, anḡi äyä äwimeḡuwi.

3

Kukḡuä, ḡokä-apäkä ämanḡä iunḡä

1 Asä ii enḡä-pa, apäkä ḡokätänḡä iuenä, he hiḡä ḡokiquau ḡätä äwiyäpu, iquauä yäpä iqinyä iqäpḡḡe. Iwä hiḡä ḡokä iqua, Goti Hanjuwä Iqueä kukḡui hḡḡisanä imipḡḡe, quuvḡe heḡänḡḡenḡḡe, he iquauḡä apäkiuenä kukḡuä tḡuanḡuwä duta maeqiyḡä danä, iqua quuvḡe, he suḡä äḡḡuänänḡä iqanḡuwä duta, i heḡänḡä. 2 He apäkiuenä, suḡä quvḡä kiyä mätkä du mäwḡä ipu, suḡä jänänänḡä dunä ipu, Goti Iqueä yäpä iqinyä itḡätanḡä eqämbiyä-ḡae, quuvḡä heḡänḡḡe. 3 He ḡeḡätḡe, huiwä haḡä täḡḡisa imäkḡḡetä, dä ḡeḡätḡä imäkḡnäpu, ḡḡuä yatḡä ḡeḡätḡä imäkḡnäpu, ḡäkämä ḡeḡätḡä imäkḡnäpiyi, huiwä haḡä täḡḡisa mimäkḡḡä ipḡḡe. 4 He ḡeḡätḡe, suḡä ḡae hanḡuä pmeḡä iḡutä, itanḡa äwḡä quvḡä maḡänä miḡḡä iḡutä, ḡeḡä-quuvḡä yäpä imda ḡeḡätḡe, imäkḡḡḡḡe. Suḡä ii qui mimäkḡḡä itä, Goti Iqueä hiḡuä

iqiñi ämawqätäüä. ⁵ Apäkä hiñuiqänä, Goti Iqueqä hiñuä iqiñi jänänänjä eäpu, Goti Iqu kukñuä ätätä ekqenqä hiñuä äqumbu äpmamiñuwä iua, qu qeqätqe, suqä iitä imäkmbu, ga iua iuaquä qokiquauä yäpä iqinyä ipu äpmamiñuwi. ⁶ Serai, apäkä iinji eä, ii Aprähämä iqueni, “Ñqä naqä iqukiyqä” ätumiñqe. He nätmätqä hñjua-hñjuanqä zä miqä danä, suqä jänänänjä du itquetqäñuwi, he Serayqä meqäenä enä.

⁷ Asä ii enqä-pa, he qokiquenä, hiqä apäkiyqa, qu yänänäqñqe heyaqetäñi asänänjä maetqe, häñjä hea ique-ique pmeqe, hesäñi iua-pqe inä mapnuwä etañgi, he iuaunqä kñuä äñguänänjä ämepu, suqä jänänänjä du itquepu, iuatä quamä qeiqinyä pmetpñqe. Iinjä iquwi, hiqä Goti Iqutä kukñuä tqä dñji, nätmätqä huii meqänqä yänä.

Suqä jänänänjä dunä imäkäpiyiñqä, tmi-tmiqä-tqä meqenqä

⁸ Kukñuä eeqänänjä ii ätqa äpätñqe, qäpuñi tiñjä ätätmä himqe. He qäyqä-qäquenä, äwqä naqä-hñqunä änyäpu äpmapu, hita-hiñguäkatä miñqä-pa, i äminyäpu äpmapu, Goti Iqueqä ämaqä duñqe qeqä hetqanquti, hñgisa ipu yäñi-yäñi miqenä, qae hanuä pmepñqe. ⁹ Suqä quvqä etquepu, kukñuä quvqä isua hetqanqppqe, he kima miqä danä, Goti Iqu qunji äñguä iwimäkätñqä, Ique tquäpñqe. Goti Iqu heñi tääqe, iinqä etätmeqe, iwä he Iquesañi, nätmätqä äñguänänjä mapnuwänqä. ¹⁰ Goti Iqueqä bukä iunji, kukñuä tiñjä ätnä.

*“Ämaqä hñqu, iqueqä häñjä-pmeqe, äñguä yeeqä iñqä pmeqänqä äwinyänqä iqu, kukñuä quvqä itä, kukñuä quanqä itä matqñqe. ¹¹ Iqu suqä quvqä dñji, hiñuinä äqunätä, qänakñäñi suqä jänänänjä du iquätñqe. Suqä hanjä-iqä maeqä, äñguänänjä pmeqä duñqä itä, ga iqu suqä iu ändämiqa uwquätñqe. ¹² Tiñjä äyuwä. Naqä Iqu qokä-apäkä jänänänjä eñjuwä iunji, Iqu ämitä itañga quvaqä Iqutä kukñuä anä tqä iunji, Iqu Iqueqä qäte ävä, mä ämaqä suqä quvqä imäkqä iunqe, Iqu mäwiñqä danä eä, qätä äyä.”**

¹³ He hiqä enqä du, he suqä jänänänjä dinä imäkpñqä enyänqce, ga heñi suqä quvqä etquetä, qiniñi, tqu emäkätñqe? Aanqe. ¹⁴ Inäqe he suqä jänänänjä dunä imäkäpiyiñqä tmi-tmiqä-tqä ämeqäpi, he, “Neñi, Goti Hanjuwä Iqu äñguä inemäkätqänä” kñuä heyätñqe.

“Zä iinqä emäkanä-tpu iquwi, he iinqä zä ipu, qundqändqä miqä pambu.”†

¹⁵ Mä he hiqä qeqä-quuvqä imñi, Kraisi Ique itmepu, Naqe, Iquenyä imäkpñqe. Nätmätqä kñuä yänänäqñqä ämapu äpmeñuwiñqä yatñqä heyqanqppqänqä, tupñqä diñqe, näwinyä imäkmbu pmetpñqe. ¹⁶ He kimañi, qae hanuä ätuäpu, hñgisa mitqueqä ipñqe. He ämaqä jänänänjä pmepñqe, hiqä yäpä imñi, hanjä-iqä hui maeqä, äñguänänjä hetñqä. Inji ämaqe, he Kraisi Ique qänakñä äväpu, suqä jänänänjä imäkqanqguwiñqä, kukñuä quvqä etapqä-qua, iinqä womba winyätñqänänji. ¹⁷ Inäqe Goti Iqu neqä suqä duñqä tmi-tmiqä-tqe, qäyä metunquä wiñganqutqe, tmi-tmiqä iinji, suqä äñguä duñqä meqe, quvqä iunji ämawqätäunä. ¹⁸ Kraisi Iqu, Ämaqä Jänänänjä-qu eäqä-qe, Iqu ämaqä jänänänjä maeqä quvqä iuqä anji ämetä, ga suqä quvqe huätä ämamäutä, i äpäkoñqce. Iqu iinji, hui mapäkoñqä yäniqe, Kiqä Iqunäñi i qe äpäkoñqgäqe. Iqueni pizqe, Iqueä huiwi äpäsquwä-qe, Iqu dñä-qu anqumä häñjä eätä, heñi, Goti Hanjuwä Iquenyqä etma wätñqä eqäqe. ¹⁹ Iqu dñä-qu äpme, ga dñä guä pmetanquwä iunqä äwätä, Goti Iqueä kukñui awä ätukqe. ²⁰ Dñä ii, quwqä suqä quvqe Noa iqueänqanji, naqänänjä timäutqätanqgä-qe, Goti Iqu kimañi maqänä mitqueqä danä, hiñuinä qunätanqgi, Iqueä kukñui hñgisanänji, hea Noa iqu iqueqä yimbae qäpu imäkqanqanqä imiñuwä iyi. Yimba yänqgisañi, ämaqe atänqäpu, 8 iqua äpekuwi. Iwä, Goti Iqu qunji häñi, eqeta iqumuatkqe. ²¹ Eqä iinji, Goti Iqu heñi häñjä di, täñganji asñjä meqanquwä duta emäkäqumuätätñqenqä ekqe.

* 3:12 Apqä Bukä 34:12-16 † 3:14 Asayä 8:12

Asnä ämequwi, hiqä huiwä kiya huätä päwätņqä mämeqä iqa. He asnä ämequwi, ii Goti Iqueni, “Ne saqä hinuä iqini, ämaqä jänänänjä heatuņqueqä” ätäpu, ämeqä. Heņi hänä di, Goti Iqu, Kraisi Jisasi Iqueni, qua buta anğumä hänä ävauqumuatkqä duta emäkäqumuatqi. ²² Iqu qäukuä yätuņqä äyäqetani, täņgani Goti Hanjuwä Iqueä hipa ämuangisa äpme. Eņätqä, dņä yänänäqņqä äki-äkitanä, yoqä naqä äki-äkitanä qoņqä, qu eeqänäņi, Iqueä yäpä iqi etangä äpme.

4

Äwqä yäüä iqueqä suqe, ävquatämäupu, suqä huiziunqä heņqe a qätņqe

¹ Kraisi Iqu, Iqueqä huiwi tmi-tmiqä-tqä ämakqä-qae, kņuä iqa yänänäqņqä Iqu ämeņqä iqueni, he-pqe kņuä yänänäqņqä asä iquenyä i mapņqe. Ämaqä, iqueqä huiwiunji tmi-tmiqä-tqä ämetqä iqu, iinjä ämetqä-qae, suqä quvqä imäkkqä duņqe tuwä qe äwikqe. ² Iinjä etangi, he täņgata tiņi, qua täu äpmapiyänğani, qänaknäņi suqä quvqä huiwi iqueqä äwiņqä du miqä danä, äwiņqä Goti Iqueqä iunä ipņqä diņqe, kņuä iqa asä iqueni, yänänäqņqä mapņqe. ³ He suqä, ämaqä Goti Iquenyqä quuvqä maeqiyä ipiyä i imäkätqäņuwä ii, ae imäkkqä äpminiwi. Suqä tiinjä isua äyä imiņuwä. Huiwä yanä hiņgi änyäpu, suqä quvqä huiwä iqueqä äwiņqä du ipu, eqä hiqiiyqä iqe änäpu hiqiiyqä ipu, ymisaņä-eqä yänänäqņqä naqänänjä imäkäpu, ga suqä quvqä huitaņä-huitaņä ipu, iwä iutani, suqä Goti Iqu pmua imäkkqä imäkäpu, goti quangä iquauä yoqe, haqeqä ämamäupu äyä imiņuwä. ⁴ Iwä he täņgani, suqä quvqä iinjä, qutä anä mimäkkqä itqätanguwänğani, henye qe “Tä änä-änänäqä itqäpiyä” tpu ipu, qu henye qä qui emäkņqä kukņuä quvqe i ätätqänjä. ⁵ Inäqe, Goti, ämaqä hänä äpmeņuwitä, pizqä äwiņuwitä, iwäsäuniqņqä näwinyä imäknä äpmeņqä Iqueä hinuä iqini, qu ätqäupu, “Ne suqä iinjä, iinjä-iinjä imäkminiņqueqä” ätäpu kukņuä tpnuwi. ⁶ Iinjä etangqenqä ämaqä pizqä eäņuwä, Goti Iqueä kukņuä we-huņqä-täņi qätä äwikuwi. Qu täkä ämaqä epiyitani, ämaqä eeqänänjä suqä iwäsäuqeunqä äwätqäņuwä-pa, qu iu äupiyyi, iwä dņä epiyänğani, Goti Iqu äpmeņqä-pa, i pmeņqä diņqä qätä äwikuwi.

⁷ Hea nätmätqä eeqänänjä qäpu hiätņqe, ae qäqiiyyi. Iinjqe, he Goti Iqutä kukņuä tqänqe, hiqä suqenqä kņuä yasämä ämepu, anğuanä äminyäpu pmapiņqe. ⁸ Suqä, huiziu ämäwqätäunqä iqu, tiinjä. He suqä, hiqä-hiuänqä äwqä imda heņqä ique, a qätņqe. *Suqä iqu, suqä quvqä duņi, huäqä kiuätenä.** ⁹ Ämaqä quuvqä heqiyqe emequwi, he quņqe wiunqä miqä, anğuanänjä mipņqe. ¹⁰ Goti Iqu heņi, wäunüä hņqunä-hņqunä huitaņä-huitaņi qanyinä etapqä eņqe, he ämipu, quuvqä heqiyqä huizi duņi yätamäkkqä wipņqe. ¹¹ Kukņuä tqänqä ämequwi, qu Goti Iqueqä kukņui, awä tqäpņqe. Yätamäkkqä inqenqä ämequwi, qu yänänäqņqä Goti Iqu ävqetani, yätamäkkqä inğpņqe. Iwä Jisasi Kraisi Iqu he iinjä ipņqä emäkqetani, Goti Iqu yoqä naqä meniqe. Yoqä naqetä, yänänäqņqetä, hea ique-ique Iqueqänä äwi. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Tmi-tmiqä-tqä Kraisi Iqu ämakqä ique ämetqäņuwijqe, he yeeqä iqäpņqe

¹² Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätņqäüä, he yamwiqä heyätņqä suqä hanä-iqä tmi-tmiqä-tqä-pqe ämepiyiņqä, ‘Nätmatqä änyä-hänä hņqu ämequnä’ tpu, miqä yänä ikäpi, oee. ¹³ Tmi-tmiqä-tqä Kraisi Iqu ämakqä ique ämetqäņuwijqe, he yeeqä iqäpņqe. Iwä Iqueä yänänäqņqetä, Iqueä yoqä naqänänjitä, ätnänäqi wiqanğani, he hiqä äwqe, anğuanänjä enyätä, he yeeqä kiinjä ipnuwänqe. ¹⁴ He Kraisi Ique qänaki vätqätanguwijqä kukņuä quvqä etquwi, he, “Neņi Goti Iqu anğüä inemäkätqänä” kņuä heyätņqe. Goti Iqueqä Dņä, yoqä naqä-täņä yänänäqņqä Iqu hesä pmetangi iyi. ¹⁵ Hņquenä ämaqä pizqä äpäsäpu, quwä ämepu, suqä quvqä imäkäpu,

* 4:8 Quamä-pmeqä 10:12

ämaqeä wäunüäñqä näqñqä ämenätpu hñgisanä ipiyita, tmi-tmiqä-tqä meqänqe, äñguänä mimbu. ¹⁶ Mä, ämaqä Kraisi Ique qänaki vätkätanqä hñque tmi-tmiqä-tqä äwimeqe, iqu i ämetäqenqä, womba miqä yätñqe. Kraisi Iqueä yoqä-tänä hetanqenqe, iqu yeeqä itä, Goti Iqueä yoqe haqeu maetñqe. ¹⁷ Goti Iqu, ne ämaqä, Iqueä eänquä iqune, kukñuä mänetätñqä hea iqu, ae ätimäuqi. Kukñui, nesä ganä ämänetäqetani, ämaqä, Goti Iqueä kukñuä äñguänänä iunji, hñgisa itqänuwitänji, kukñuä mitqe, quta qäpu hiqanqanji, qu äänä pmepnuwäti? ¹⁸ Goti Iqueä bukä iunji, yatñqä asä inä tiñjä ätnä.

“Ämaqä jänänänji, hänä iqumuatqe ämepiyi, hanä-iqä qäsä mapñqäuä. I etanji, ämaqä Goti Ique tuwä ämuäpu, suqä quvqä itqänuwä iqua, äänä pmepñqäpiyä?”†
Qu hanä-iqä naqänänä ämepu pmepñqäuä.

¹⁹ Iinjä etanji ämaqä, Goti Iqueä äwiñqä duta tmi-tmiqä-tqä ämequwä ii, qu ämaqä huiziunji suqä jänänänjinä itquepu, quwqä quuvqe, Goti Hanjuwä Inemäkkqä Ique vqäpñqe. Iqu Iqueä kukñuä ätätqä dunä imäkänä.

5

Quuvqä heqiyqeu miqä iquauñqä

¹ Täñqanji nyi ämaqä quuvqä heqiyqeu miqä iquenänqä, kukñuä-tänä etanji hetmqe. Nyi-pqe he enqä-pa, quuvqä heqiyqeu miqä-qunä emä, Kraisi Iqu tmi-tmiqä-tqä ämakqenqä näqñqä ämamä awä tqunä emä, ga Kraisi Iqueä yänänäqñqetä, yoqä naqetä, ätnänäqi timäuqanqanji, ne-pqe inä ämenique. Nyi he evauqumuatätmä, “Wäunüä tiñjä ipiyä” etqä. ² Goti Iqu Iqueä ämaqä heyaqä hipa iqi etapqä dunji, he sipsipqä-miqä enqä-pa, äñguänänä mipñqe. Goti Iqu wäunüä iinjä äwqä hñquaqu imbu iqänqe, mäwiñqä inqä-qae, äwqä yeeqätä iqäpñqe. He wäunüä iinjä, mbqänqä kñuä ämapu miqä ipu, hiqä äwqä imdanji, wäunüä ii imäqänqä enqanquti imäqäpñqe. ³ Goti Iqu ämaqä heyaqä hipa iqi etapqä i ämipiyänqanji, he naqä mimäkñquenä ämotquapñqe, qu he iqanquwä du eqänäpu, iu ipñqänä. ⁴ Iwä sipsipqä-miqä iquauqä Naqä Iqu ätnänäqi ätimäutäqänqanji, he yoqä naqä qombñqä motqueniqä diñqe, Iqu niqauqä qui mimäkñqä hui etapäniqueqä.

⁵ Ii enqä-pañji, hikñä iquenä, he quuvqä heqiyqeu miqä iquau qätä äwiyäpu, iquauä yäpä iqinyä iqäpñqe.

Goti Iqueä hipa yänänäqñqä yäpä iqinyä pmepñqe

Goti Iqueä ämaqä eeqänänqunenä, he yänji-yänji miqunenä äkittqänäpu, yäpä iqinyä inqñqeu. Goti Iqueä bukä iunji, kukñui,

*“Ämaqä yänji-yänji ipu, yoqä naqä ämaenmipqeuñji, Goti Iqu mändi äkittqiyetä, ämaqä mändi äkittqiyenmipqeuñji, nätmätqä äñguänänä vññqiyä” äyä ätnä.**

⁶ Iinjä etanji hea Goti Iqu Iqueä-kiuä ätätä ekqä iqueni, Iqu henji naqä emäkäninqä diñqe, he yänji-yänji miqunenä äkittqänäpu, Goti Iqueä hipa yänänäqñqä yäpä iqinyä pmepñqe. ⁷ Goti Iqu henyqe huäqä äwunätä itñqä-qae, hiqä hanä-iqä äki-äkitaninqä qundqändqä ipu ämenüwi, Goti Iqueä hipa iqinyä tnämäupñqe. ⁸ Setänä henyqä himä-wiunqä iqu, laiyonqä enqä-pa, ämaqä hiñuä äqunäqä dunji, tä ätätä äqiyändäutñqä, häwaqä yänänäqñqä ätäkitñqä iquenqe, he wänä-wänä miqä, näwi imäkmbu, hiñuä äqumbu pmapñqe. ⁹ Inji he iquenyqe, hiqä quuvqä heqiyqä dunji a yänänäqñqä äqätpu, hiñuinä mäqunquä, qñqanä hipñqe. Ämaqä qua äwitqutänqä-pa, quuvqe he eqiyätqänuwä-pa eqiyätqänuwä, qu-pqe tmi-tmiqä-tqä, he ämetqänuwä-pa, i metqätanqunqä, he näqñqä äyä etqänä.

† 4:18 Quamä-pmeqä 11:31 * 5:5 Quamä-pmeqä 3:34

¹⁰ Inäqe, Goti qeqä imänqeuta hiŋgi vqänqä Quati-qu, he Kraisi Iqutä ämuänmbiyitaŋi, Iqueqä yänänäqŋqetä, yoqä naqetä inä ämepu, hea ique-ique pmepnuwänqä iunqä tääqä etätmakqe. He tmi-tmiqä-tqä hmbu ti meqanquwänqäŋi, Iqu Iqueqä-kiuä äŋguä emäkätä, hiqä quuvqä heqiyqä imŋi yänänäqŋqä emäkätä, he hea ique-ique yänänäqŋqä tqäutpŋqä emäkänä.

¹¹ Yänänäqŋqä äki-äkitaŋi, ii Iqueqä eä, hea ique-ique äwi. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kukŋuä yäpakiyi

¹² Nyi tuwanuä wänqä täpu, Silasi iqueä yätamakqeta äwqiyawatqä. Quuvqä heqiyqänqisaŋi, iqu naqä-qakuä neqä tasi-guequ etaŋgi äqunänä. Goti Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi vqenqä näqŋqä emä, “Ii naqä-qakuänänäqä” ätätmiŋqä äqiyqä.

Itaŋga he iu yänänäqŋqä tqäpŋqä evauqumuatätmä äqiyqä. ¹³ Ämaqä aŋä-himqä Bapilonä täu pmeqä, Goti Iqu he atäunuä etekqä-pa, ätekqä ii, qu henyqä wiŋgaŋi, “Ne henyqä hui mimäuqä inunä” etqä, ga nyaqä ymeqä Makä iqu-pqe asä inä etqi.

¹⁴ He äminäpiyänqäŋi, hiqä enqä muätquapŋqe, quneqä inqŋpŋqe. Kraisi Iqutä ämuänänäquwä eeqänänäuenä, Goti Iqu suqä hanä-iqä maeqä äŋguänänä pmepŋqä emäkquä.

2 Pitä iqu tuwanuä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Pitä iqu tuwanuä tä äqäkqeutañä knuä indqänqä qakui, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iqua, ämotqueqä hñquauqä kukñui, qätä mäwiyqä ipnuwä iunqeyi. Ämotqueqä iinjä iqua, huiziuqä quuvqä heqiyqetä, suqä änguitä, qui iwimäkpnqä qanä ikipu ätuäkiqä iqua etanji. Ga ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, kuknuä iquau ätuminuwä ii, qu a yänänäqñqä kiqätpnqä ätukqe. Ii ipiyitanji, qu Goti Iquenyqätä, Naqä Jisasi Kraisi Iquenyqätäni, näqñqä änguänä hipñqäuä. Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpnqä ändowatkqä iqua, iquauqä hiñuitä, Jisasi Ique hiñuä äqunäpu, Iqu näqñqä motquetqätanji qätä äwiminuwi.

Ämaqä hñqua tiinjä ätminuwi. “Jisasi Iqu anqumä mapqä yänqiyä.” Pitä iqu tuwanui, tiinjä ätätä äqäkqe. “Naqä-qakuiqä, äpäñqiyä.” Iqu maqänä mapqä yänqiyä-qe, kiqä qakui tiñiqä. Ämaqä hñqu qui imäknätñqä iinjce, Goti Iqu mäwinqä itä, ämaqä eeqänäñi knuä äkunmäkmbñqä iinjce hiñuä yqänä äqunä äpmenä.

Pitä iqu, tuwanuä tqenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Saimonä Pitä, Jisasi Kraisi Iqu Iqueqä kukñui awä tuäkiqmñä änändowatqanji, ga nyi Iqueqä wänuä-wiyqä-qunä emä, nyi tuwanuä tä äqiyqä. Ämaqä, Jisasi Kraisi neqä Goti ne Hänä Inequmuatqä Iqu suqä jänänänä imäkkqetani, quuvqä heqiyqce, neyaqetäñi asänänä ämenuwä iunqä äqiyqä. ² Goti Iquenyqätä, neqä Naqä Jisasi Iquenyqätä, näqñqä ämequwitani, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä qeqä imänqceuta hiñgi vqetä, äwqä hanuä inqä pmeqetä, aanä kuapänä etapquä.

Goti Iqueqä äwinqä iu pmeñqenqä, yänä qänqpnqce

³ Iqueqä yoqä naqänänjita, Iqueqä yänänäqñqeta, itanga Iqueqä suqä änguänänä suqä huizi du ämawqätäunqä ita, neñi, tääqä natätmeqanji, ne Iquenyqä näqñqä i enu. Itanji Goti Iqu, Goti eä, ga Iqueqä yänänäqñqä iquesani, ne hänä änguä äpmetanä, suqä Iqu äwinyätñqä di imäkatunquä diñqce, Iqu eeqänäñi qäyunä änatapqce. ⁴ Ga Iqu, “Nyaqä yänänäqñqeta, itanga Nyaqä suqä änguänänjita, imäkkqanqmd, he suqä qui emäkkä qua täutanä hiqä enganqñqä dunä imäkkä iqueni ätuakñga, suqä, Nyaqä dunä imäkkäpnqceqä” ätkqe. Kuknuä tä, nätmätqä aanä naqänänä, qui mimäkkqänqä änguänänä miqä hui enqä-pa etanji, ique a yänänäqñqä qätätñqce. ⁵ Goti Iqu iinjä inemäkkä-qae, he Iquenyqä quuvqä eqiyquwiunji, wänuä tnänä ipu, suqä änguänänä suqä huiziquau ämawqätäunqä iqu itmapñqce. Inji, suqä ique wimetñqce, Goti Iquenyqä näqñqä eqä iinjce, yänä qänqpnqce. ⁶ Suqä ique wimetñqce, äwqä evauqanqñqä iunä mimäkkqänqä, yänä qänqpnqce. Iuta suqä ique wimetñqce, hanä-iqä ämepiyä-qe yänänäqñqä tqäuqä iinjä yänä qänqpnqce. Iuta suqä ique wimetñqce, he Goti Iqueqä pmeqä-pa pmeqänqä yänä qänqpnqce. ⁷ Iuta suqä ique wimetñqce, he Goti Iqueqä ämaqetä näueqä imäknäpu pmeqä iinjä yänä qänqpnqce. Iuta suqä ique wimetñqce, ämaqceunqä kiinjä enqä iinjä yänä qänqpnqce. ⁸ Suqä tqauu ämepu, hiqä äwqä yäpä imñi, naqänänä emäkkä uwqanqutqce, neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iquenyqä näqñqä eänjuwi, hiñgi qanyinä maeqä, häukuä kuapänänä-tänänqce. ⁹ Mä ämaqä suqä tqauu mämeqä ipiyä iqua, qu hiñuä heawiqä enqä-pa, kinänänjini hiñuä mäqunquä

danä, Goti Iqu quwqä suqä quvqä qängganä imäkmiñuwi, huätä ämuämäutä, asñä äwqiyäumäukqenqe, hui ae imäukuwi. ¹⁰ Iinjä etangi, nqä nyämaqäüä, Goti Iqu heñi ae tääqä etätmetä, he Iqueqängqä atäunuä etekqä iunqä näqñqä yasämä hepñqe, wäunuä tnänjä iqäpñqe. He suqä iqua iqäpi, qua iqi mapäkñqä danä ipnä. ¹¹ Iwä i imipqenqe, neqä Naqä Jisasi Kraisi, ne Hänjä Inequmuatqä Iqu, ämaqe hea ique-ique miqä iu paquvqenqä, huänqä qñqañi naqänänjä euteyäniqe.

¹² Nätmatqä eeqänänjä iinjqe, “Ii naqä-qakuänänjiqä” hetqanquwitani, he ae näqñqä eäpu, iu yänänäqñqä tqäutanguwä-qe, nyi kñuä etesätmä, anqu-anqu hetqämqe. ¹³⁻¹⁴ Neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iqu, nyi täqi änyä-hänjä ti hñganqä mäpmeqä itätmqänä ändkqe. Iwä nyi täqi änyä ti äpmamänqani, nyi anqumä kñuä etesätmä, hetqämqä di, ‘ii äñguiqä’ kñuä nyqanqiyi. ¹⁵ Iinjä etangi nyi hanuä mäwiqä itmä, i imäkmitmqe, iwä nyi qui imäkmiñqä-qe, nätmatqä nyi etmitmqä iunqe, he hea ique-ique kñuä meqäpnuwänqe.

Kraisi Iqu yoqä naqä ämakqenqätä, hinuä-tqä iquauqä kukñuinqätä

¹⁶ Neqä Naqä Ämäneyqä Jisasi Kraisi Iqueqä yänänäqñqä naqänänjinqätä, Iqu anqumä päniqñqätä etkque, ne queai hñginä, ämaqä huiuta ämetanä maetqe, Iqu Goti Iqueä yänänäqñqä naqänänji metangi äqunqquenqä, ii etkque. ¹⁷ Goti Apiqu, Iqueni yoqä naqä ävätä, we-hunqä naqänänjä hñqu, Iquesa we naqänänjä hunätñqä imäkkqä inqani, Goti Yoqä Naqänänjä-tänjä Iqu, Jisasi Iquenyqe, ti ätkqe. “Tä Nqä Ymeqä Iquvi. Nyi Iquenyqä kiinjä nyinqangi, yeeqä iqänä” ätkqe. ¹⁸ Iwä qoqonjä Goti Hanjuwä Iqu ii imäkätñqä ätekqä iunji, qäukuä yätuta kukñuä ii Jisasi Iquenyqä tqanqqe, ne Iqutä anä eanä äwikque.

¹⁹ Ne iinjä äqunqque, ii Goti Iqueqä kukñuä hinuä-tqä iquauä kukñuä dñji, yänänäqñqä imäkqangi, ne quuvqä yänänäqñqä eqiyätqänju. Heawiqä imñi, we äumäkätñqä tä a yänänäqñqä äqätqänjuwä-pa, he iquauä kukñui äqätqänjuwi, ii aanjä äñguänänjä eä. Zä hapqä äwuwätä, we hunätñqä qätäqueqä iqu, heyaqä qeqä-quuvqä imä we äumäkqanqanqeqä. ²⁰ Iinjä etangi, nätmatqä naqänänji, he näqñqä tiinjä dñjqä hepñqe. Goti Iqueqä kukñuä hinuä ätkuwä bukä du äwiñqe, kñuä indqänqetanä, “Kukñuä ii, iinjä-iinjänqä ätnänä-qe” hñgi matqñqe. ²¹ Ämaqä Goti Iqueqä kukñuä hinuä-tqe, qu hñui, äwiñqä kñuä iqä, quwqä duta matqä iminjuwi. Dñjä Äñguä Iqu qñji ämitqätangi, ga qu kukñui, Goti Iquesa ämepu, awi i ätmiñuwi.

2

Ämaqä hinuä quanqä ätäpu, ämotqueqä iquauñqä

¹ Hñuiqänänqanqani, ämaqeüä awä imdani, ämaqä hinuä quanqä tqe hñqua inä ätimäumiñuwi. Ga ii enqä-pa, heyaqä awiqisani, Goti Iqueqä kukñuä dñqe, quanqä ätäpu ämotqueqä hñqua timäupnä. Qu imä zä imäkäpu, kukñuä quanqä heyaqä quuvqä heqiyqä du qui imäkqänqä tñnä. Quwqä Naqä Anqumä Mbqä Imeqä Iquenjä-pqe, tuwä äwiyäpu, iwä iinjä dutani, qui imäkñqä maqänänänji quwqä-quwä maembnä. ² Iwä, ämaqä quuvqä heqiyqä kuapänänji, ämotqueqä iinjä iquauqä suqä quvqä huiwä iqueqä äwiñqä du itqätanquwä iu äqumbiyi, qu-pqe suqä inä imäkpnä. Iwä, iinjä imäkqanquwitani, ämaqä huizi di qu hänaqä naqä-qakuänänjä iquenyqe, kukñuä quvqä tñnuwi. ³ Itanga quanqä ätäpu ämotqueqä iqua, quwqänä hiätñqä wiñqangi, nätmatqä naqänänji hesa quanqä mapnä. Inäqe, Goti Iqu, qu Iqueä hinuä iqi ätqäupu kukñuä ätäpu, qu mämwäqätäuqä ipnuwänqqe, qängganä imäkenqe. Ga qñji qui imäkänijä iqu, hiqaqä mäwitqe, hinuä äqänä äpme.

⁴ Tiinjä äyuwä. Aanjä hñuiqänänqanqani, Goti Iqueqä enätqä hñqua, suqä quvqä iqanquwänqga, Iqu qäyä ipñqä hñuinä mäqunquä itä, huätä ändowatkqe. Iinjä ikqe, Iqu qñji, kukñuä mitqänqanqä, qua hovqä hea naqänänjä wiqä iu guä äpmuatekqe.

⁵ Tii-pqä inäyi. Ämaqä hiñuiqänänängga, Goti Iquenyqä hma imäkätqätanguwä iuñi, Iqu hiñuinä mäquñquä itä, quñi eqä metñqä eqä huakä naqänänjä ätnämäütä, 'Goti Iqueqä hiñuä iqñi jänänänänä pmapiyä' ätuätä, awä ätumiñqä Noa iqutä, ämaqä 7 itä, quñi Iqu häñä iqumuatkqe. ⁶ Tii-pqä inä äyuwä. Goti Iqu, "Añä-himqä Sotomätä, Gomoratäñi, hañä-iqä mayiñqe" ätätä, añä-himqä iquaqu wätakinä witäniñqä äniqäkqe. Iñä imäkkqe, ämaqä Goti Iquenyqä hma imäkätqäñuwä ii, qu-pqe qui imäkmbnuwä diñqä ämaqe näqñqä meqäpñqä imäkkqe. ⁷⁻⁸ Inäqe, ämaqä jänänänjä Loti iqueni, Iqu huätä itmetä, häñä imäkäqumuatkqe. Sotomä pmeqä iuä awä imä äpmeqe, ämaqä iu pmeqeua suqeu qänaknä miqä, qokä-apäkiñqänä ii itqätanguwä iuñi, iqu hea ique-ique hiñuä äqunätä, qätä äwiyätäqetani, ämaqä jänänänjä-qu eäqä-qae, qundqändqä itä, äwqä tmi-tmiqä ämamiñqe. ⁹ Neqä Naqä Ämäneyqä Iqu i imiñqenqä, kñuä tii metuñqe. Ämaqä Ique qänaknä vqä di, qu ämaqä huiziuqä suqä duta hañä-iqä yäpä imä pmetanguwä iuñi, huätä yätumeqänqä hänaqe, Iqu näqñqä eä. Itanga ämaqä suqä quvqä iqä duñi, Iqu quñi, kukñuä mitqänganqä hañä-iqä du mäqumuateqänqä hänaqä-pqe, Iqu näqñqä eä. ¹⁰ Ämaqä suqä kiyä mätqä ipu, Goti Iqueqä ämitñqä du yäpä iqi mäpmeqä imipqä ii, Iqu quñi, hañä-iqä quvqänänjä du mäqumuatequänä.

Ämaqä Goti Iqueä kukñuä iuñqä quangä ätäpu, ämotqueqä iqua, qu zä miqä danä hñgisana ipu, haqä yätu äpmeñuwä iquauñqe, kukñuä quvqä ätäpu äkittqiyätqänä. ¹¹ Mä enätqä yänänäqñqä naqänänjä-tänjä, quñi ämäwqätäñuwä iqua, Naqä Iqueä hiñuä iqisani, quñqe kukñuä quvqä ätäpu, makittqiyqä itqänä. ¹² Ämaqä ii, qu suqä, hiveqä-yaqueqä yññä-tänjä enqä-pa, kñuä maeqä, huiwiueqä äwiñqä dunä itqänä. Nañuä iuqä känai, ämaqe qu änduämipu päkññqä änyuekqä-panä iquayi. Nätmätqä qu änyä maqñqä epiyä duñqe, hiñgi kukñuä quvqä dinä ätätqänä. Iwä Goti Iqu quñi, nañuä äpäsatqänuwä-pa, ii päsäniqe. ¹³ Ämaqä du hañä-iqä ävätqänuwä, ga qu-pqe kimani hañä-iqä meqänqe. Yeeqä naqänänjä iqänqe, 'ymisani, hiunji mäptqä naqännga-pqe inä imäkqäpñqe' kñuä indqänäpu, ii imäkätqänä. Qu ymisani hesä anä änäpu, ga quangä etquepiyñqä yeeqä kiññä ipu, heñi kiyä mätqä emäkäpu, heyaqä yoqe, quvqä imäkätqänä. ¹⁴ Quwqä hiñui, huiziuqä apäkä dunä äqumbu, iuatänä iqänqä äqänänjä. Suqä quvqä iu imäkqänqe, dä yqänä ävä. Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqe, yänä maqñqä heqiyätqätanguwä iuñi, qäyasäqi ätuma äwätqänä. Qu nätmätqä ämaqeua duñqä wiñganquti, iñqä iqänqe, qu ae näqñqä ämeñä. Iñqe, Goti Iqu quñi, qui aanjä naqänänjä imäkäniñqä ätkqe. ¹⁵ Hänaqä naqä-qakuänänjä iuñi tuwä äwiyäpu, Beo iqueqä hikñä Balamä iqu* äukqä-pa, qämä-qämä ipu iu äwätqänä. Mbqänqä wiñganqi, ga iqu suqä quvqä imäkätäqetani mbqä metñqä, suqä quvqe i imäkkqe. ¹⁶ Iqu i iqanqñqe, Goti Iqu iquenyqe hoptäwä itä, dongi kukñuä matqä-qe, Balamä iqueqä iqu, ämaqä-kukñuä ätätä, äkäsuwä tquangi, hiñuä-tqä iqu, iqueqä suqä quvqä qämä-qämä iñqä imäkmätä ikqä iqueni, mimäkqä ikqe.

¹⁷ Ämaqä äti ii, qu aanjä näwinyä quvqä, eqä esquä ye iñqä-pa iñi. Itanga tiwä itäqännga, qaquvqä yuñuä ämamäutñqä-panä iñi. Goti Iqu quwqä ani hea mämanä wiqä imä iqiyäwiye. ¹⁸ Ämaqä ii, quwqä qui kukñuä tqä iquenyqe, vänyqä ipu ätätqänä. Ämaqä yäpaqänqisa äpmeñuwä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqäpñqä änyä äyapquwä iuñi, qokä apäkänqä ipu, qanjä hiñgi ikiqä iuñqä kukñui, qeqä äwuttäkatäupu, iuñqä äwqä vqanguwännga, waqiyä ätuma äwätqänä. ¹⁹ Nätmätqä hñqu ämaqä hñque äminyasäua ämiwiyätñqä iqu, ämaqä iqu nätmätqä iqueqä-quvi. Iwä, ämaqä äti ii, "He qänaknäñi ne äneyquwi, nätmätqä eeqänänjä enqä hiqä dutanä imäkqäpñqe" ätuätqänuwä-qe, qu quwqä-quwäñi, suqä quvqä qui

* 2:15 A Täuqä 22:5-24:25

imäkñqä iqueqä äwiñqä iunä äpmapu, suqä quvqä iqueqä-quayi. ²⁰ Ämaqä Jisasi Kraisi neqä Naqä Ämineyqä-qu eä, ne angumä Hänä Inequmuatqä Iquenyqä näqñqä epiyitanji, qu qua täutanjä suqä, qui iwimäkätä kiyä iwitmäukqä iunji ämawqätäupqä-qe, qu angumä suqä asä iunqä äwquwi, suqä iqu quñi äminyasäüä ämiwiyätqe, qu hanjä-iqä naqänänji meqänqe. ²¹ Qu hänaqä jänänänñqä näqñqä mämeqä hiqe, qu hanjä-iqä wänqäpu meqänqe. Qu hänaqä jänänänñqä näqñqä ae ämepu, Goti Iqueqä suqä näqñqä ae ämapiyä-qe, iunji tuwä äwiyquwi, hanjä-iqä naqänänjä meqänqe. ²² Qu i iquwi, ii kukñuä ktqä tii ätnänqe. *“Hiveqä kiqä qutai ae ändetqä du, angumä amanänñqiyä,”*† itanğa *“Yaqueqä eqä du ae asñä äqänätqe, angumä ttakä du inñi-inğisa hea qänquäqiyä”* ätnänqe, ii naqä-qakuänänjä ätnä.

3

Naqä Iqu anñi äpäñqiyä

¹ Nqä näueqä nyi kiñä änyinätñqäüä, tuwanuä hñqu ae äqäkqä, ga tä huizi iqu äqäyqä. Tuwanuä äqäyätmiñi, kukñui, nätmätqä tiñä dunqä kñuä iqä anğuanänjä mapñqä, evauqumuatätmä äqiyqä. ² Goti Iqueqä kukñuä hiñuä-tqä iqua, hiñuä ätäñuwä iunñqätä, neqä Naqä Ämäneyqä, neñi angumä Hänä Inequmuatqäqä Iqueä kukñuñqätä, hiqä kñuä iqä imñi, kñuä mapñqä nyinganñi iyi. Iqueqä kukñui, ämaqä, Iqu kukñuä awä tuäkiqäpñqä ändowatkqä iquauä manjä iuta qätä äwikuwi. ³ Nätmatqä naqänänjä tiñä iquenyqä, näqñqä yasämä mapñqe. Hiunji yäpakänğanji, ämaqä, ämaqeunqä hänätamqä tqä-qua ätimäupiyyi, qänaknänji huiwä iqueqä äwiñqä du ipu, henñqä hänätamqä ätäpu, tä säwqä ipu, tii tñnuwi. ⁴ *“Iqu, ‘Nyi angumä pmñiqeqä’ ätkqe, kiqä häukui anñi qäyqiyä? Iqu mapqä danä yänqiyä”* tñnuwi. *“Nätmatqä eeqänänjä atqä-awäka äpmetanğuwänğa äwäminqe, ga iññi qäukuä qua imäkätäqänğa enqe, ii yqänä äwinä”* tñnuwi. ⁵⁻⁶ Ainğa-ainğanji, Goti Hanjuwä Iqu kukñuinä, *‘Qäukuä eänä’* tqanñi, qäukuä eätä, itanğa Iqu eqä ämetä, qua imäkätä, itanğa quae eqä awä iqi äwätetä, itanğa angumä qänakndanji, *“Eqä ätimäunä”* tqanñi, eqä huakä naqänänjä hñqu, qua täu ätimäutä, qua tqenñi qui imäkkqenqe, näqñqä epiyä-qe, qu täwäsi e tñnuwi. ⁷ Itanğa Goti Iqu, *“Tä nänñqeqä”* ätekqenqä, qäukuitä, quaetä, täñğa tä äwiñqä tä, iñqä pñqä äwi. Ämaqä Goti Iquenyqä hma imäkätqänuwä ii, qu Iqueä hiñuä iqi ätqäupu, kukñuä naqänänjä ätäpu, näwinyä qui imäkmbnuwänğanqä äwi.

⁸ Nqä näueqä nyi kiñä änyinätñqäüä, qu täwäsi itqätanğppqä-qe, nätmätqä tiñä iquenyqe, hui imäupi. Naqä Iqueqä hiñuä iqinji, hiunji kiuanänjä hñqutä, quvaukuä 1,000täñi, hñqu huitanjä maetqe, qäquaqu asänänji. ⁹ Iñä etanñi, Iqu, *“Iñä timäunñqiyä”* ätätä guä ämäsäuetñqä-pa, timäutñqenqe, ämaqä hui, *“Iqu hñganqä itqänä”* ätätqänuwä-qe, Iqu hñganqä miqä itqäüä. Iqu ämaqä hui qui imäkñqänqe mäwinyätanñi, Iqu ämaqä eeqänänji kñuä äkunmäknäpu, suqä quvqe vquatämäupñqä wiñganñi, maqänänji mimäkqe, ii itqäüä. ¹⁰ Inäqe, Naqä Iqueqä hiunji iqu, ämaqä quwä-meqä enqä-pa timäunñqe. Hiunji iquenji, qäukuä iqu häänqä hoaqä naqänänjä ätätä, tä änätä, qäpu hiänñqe. Itanğa nätmätqä qäukuä haqä yätu äwäkäwänqe, te eeqänänji qui imäkänñqe. Nätmatqä qua täu äwiñqetä, qua iqutänji, aanqä henñqe. ¹¹ Nätmatqä eeqänänji, quinjä di, ii itä imäkänñiqä enqe, he ämaqe, suqä änääqe iqäpñqe? He hiqä hanjä-pmeqe, Goti Hanjuwä Ique äväpu, itanğa he ämaqä huizi pmetanğuwä-pa mäpmeqä, Goti Iqueqä suqä eeqänänji qänaknä iqäpñqe. ¹² Suqä iññä imäkäpu, Goti Iqueqä hiunji iquenyqä hiñuä äqämbu äpmapu, hiunji iqu maqänänjä timäutñqänä, wäunquä tnänjä iqäpñqe. Hiunji, qäukui te qäpu änätä, itanğa nätmätqä qäukuä haqä yätu äwäkäwänquwi, tä dñi, qänğanğa,

† 2:22 Quamä-pmeqä 26:11

eqä nyeniqe. ¹³ Inäqe, ne Goti Hanjuwä Iqu, “Nyi qäukuitä, quaetä, änyä-hänjä imäkmaqänä” ätätä guä ämäsäuekqä iunqä hinuä äqänänä äpmeju. Anä iu pmapqä ii, suqä jänänänjä dunä ipu pmapnuwi.

Naqä Iquenqä hinuä äqämbu äpmapu, quuvqä heqiyqe änguä mimbηqe

¹⁴ Iwä ηqä-näueqäüä, he nätmätqä ii timäucänqä hinuä äqämbu äpmapiyänqani, he suqä kiyä mätqä hui maeqä, änguänänjä eäpu, Iqutäni äwqe naqä-hηqunä inqä äyä etanqpi mequmueniqä dunqä yänjä qänqppηqe. ¹⁵ Naqä Iqu maqänä mimäkqä, hinuä äqänä äpmeηqänqηe, knuä tiinjä mapηqä. Iqu iini, ne anqumä hänjä inequmuatätηqä dunqä itqäüä. Goti Iqu, neqä tasi-gua kiinjä änenyätηqä Poli iqueni näqηqä vqanqi, ga iqu henyηqä tuwanuä asä ii inä äqäyätηqe. ¹⁶ Iqueqä tuwanuä eeqänänjä iquauηi, iqu tuwanui nätmätqä iinqä ätätä, äyä äqäyätηqe. Tuwanuiunηi, kukηuä hηqua yänänäqηqä etanqä, iquauqä quatinqä näqηqä änä yasämänjä di, maqänä mämeqä äyä itunqηe. Inä-qae, ämaqä näqηqä maeqä eäpu, quwqä quuvqä heqiyqäpqe, yänänäqηqä maeqiyqä ipiyä ii, kukηui wänqima näni-täqi ätätqänjä. Inä maetqe, kukηuä, Goti Iqueä kukηuä tuwanuä äqänänqηe, äkunmäkätkänjuwä-pa iiyi. Inä-qae qu näwinyä qui imäkmbnuwi. ¹⁷ Näueqäüä, he iinqä ae näqηqä äyä ämeηuwä-qae, ämaqä, Goti Iqueä kukηuä-suqä dunηi hηgisa iqä iqua, näni-täqi etuma uwqanqppqe, hiqä quuvqä heqiyqä yänänäqηqe, mändi päwiqηqä änguänä mimbηqe. ¹⁸ Jisasi Kraisi neqä Naqä-qu eä, ne anqumä Hänjä Inequmuatkqä Iqueyi. He Iquenyqä näqηqä änäänä ämaka äwätqänjuwitä, Iqueqä qeqä imänqεuta hinqi etapätηqetä, ga iquaquisanηi he yänänäqηqä ämaka uwqäpηqe. Tänga-pqä hea ique-iquenä-pqe, Iqueä yoqe naqänänjä äwi. Itanqä ne Iqueä yoqe, haqä yätu matnämäuquatunqηe. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

1 Jonä

iqu tuwanüä kinganä äqäkqe

Yätamäkqä kuknuä hiuiqänä iquvi

Tuwanüä tä, kiqä kjuä indqänqä quati, hñquaquvi. Kinganänä iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iqua, Goti Iqutä, Kiqä Ymeqä Jisasi Iqutä-pqe, äwqä naqä-hñqunä imbu, anä pmapñqä yätamäkqä vqä iiyi. Huiziqu, qu ämaqä hiawiqä imdanä iqua, qunji quanji itqueqanñpi, Goti Iquenji mävämeqä ipñqä iinñqä, hiñuinä maqunñquä ipñqä iiyi.

Ämaqä hiawiqä imdanä iqua, tii ätmiñuwi. Nätmatqä qua täu äwiñqe, ii äñguä hma etanñqetanji, Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-qu eä, ämaqä naqä-qakui änä matimäuqä itä, ne qua täutanitä ämuänñanñqu-pa, mamuänñanñqä yänñqiyä. Tiinñ-pqe inä ätmiñuwi. Ämaqe, Goti Iqutä anä äñguänä pmapñqä winganñpñqä iqua, nätmatqä qua täutanññqä kjuä mindqänñqä ipñqäüä. Suqä jänänñitä, hñquaunñqä äwiñqä itä, ii nätmatqä qua iutanñiqä. Iinñ etanñgi suqä täunji, qäyä enä. Ii, ämaqä hiawiqä imdanä iquauqä kuknuä quanñqä iiyi.

Jonä iqu, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä-tänji, kuknuä tä qätä mäwiyyä ipñqä diñqä äwiññqe. Iqu tii ätukqe. Jisasi Iqu ämaqä naqä-qakuänänñä-qu ätimäukqe. Ga qokä-apäkä Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iqua, Goti Iquenyqätä, ämaqä huizi iunñqeta kiinñä wiñguätñqeqä.

Kuknuä Hänä-pmeqä-tänä Iquenyqä

¹⁻² Ne ätnänñäqi ätinä di, Kuknuä Hänä-pmeqä-tänä Iquenyqä ätätunñque. Kuknuä Hänä-pmeqä-tänä Iqu, ainñga-ainñga äpmamiñqe. Ne Iquenji, neqä qätetä qätä äwiyyätanä, hiñuitä hiñuä äqunñqque. Quanñgä maetqe, ne Iquenji qävqä yasämä ävätanä, neqä hipaitänji Iquenji itmaqiyätanä iminñque. Hänä-pmeqä Iqu, ätnänñäqi äti timäunñanñga, ne hiñuä äqunänñquä etanñgi, ga ne 'Iinñqä' ätätanä, Iqu Hänä hea ique-ique Pmeqä Iquenyqe, ii etätqänju. Ainñga-ainñganji, Iqu Kaniqutä äpmamiñqe, iwä ätnänñäqi äti timäunñanñganji, ne neqä hiñuitä hiñuä äqunänñqque. ³ Ne hiñuä ae äqunätanä, qätä ae äwiyyänñquä etanñgi, ga he nesä iquatuññquä ii etätqänju. Ga ne Apiqutä, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, Imätaqisä iqänñqe. ⁴ Ga ne henyñqä tuwanüä e ätätanä äqiyququä tä, neqä yeeqä inñqä du aanñä naqänänñä hiätñqä iunñqä äqiyqu.

Goti Iqu, we-hunñqä-qu etanñgi, ne we-hunñqä iu uwquatuññque

⁵ Kuknuä, Ymeqä Jisasi Kraisi Iqu tqanñgi äwiyyänñquä di, ne henji awi, ii etqu. Iqueqä kukñui tiyyi. Goti Iqu, we-hunñqä-qu eä, Iqutanñji, hea-pqä hmbu mäwitqe. ⁶ "Ne Iqutä itqänñunä" ätätanä, neqä qanñä di, heawiqä imä äwätunñque, ne kuknuä iinñji, quanñgä ätätanä, ga suqä naqä-qakuänänñä iunñji, miqä itqänju. ⁷ Mä Goti Iqu itñqä-pa, ne we-hunñqä iu äwquque, naqä-huinyä etanñquati, Goti Iqueqä Ymeqä Jisasi Iqueä häñeqe, neyaqä suqä quvqä duni, eeqänänñä asñä änaqäyämäütä hmbu-pqä iqä mamäkqä inemäkqänñqe. ⁸ "Ne suqä quvqä maequneyqä" ätquque, quanñgä kuknuä iinñji, neqä-neuä ätnätanä, ga kuknuä naqä-qakuänänñä, nesä mäwiqä danä iqi. ⁹ Mä, "Ne suqä quvqä iquneyqä" ätätanä, awä ätquque, Iqu ätkqä-pa itä, suqä äñguänänñä dunä Iqä-qu eä, tii yänä. Neyaqä suqä quvqä di qäpu huätä ämänamäütä, äwqä hanñuä änyä, neyaqä suqä quvqä eeqänänñä, asñä änaqäyämäütä, hmbu-pqä iqä mamäkqä inemäkänä. ¹⁰ "Ne suqä quvqä miqä-quneyqä" ätquque, kuknuä iinñä iqu, Goti

Iqenji, “Si kuknuä quanğä tqukiyqä” ätuätanä, ga Iqueä kuknuä di, nesäni mäwiqä danä eä.

2

Kraisu Iqu, nenyqä manjä Mäkä-iqä Iquvi

¹ Ymeqä, nqä enqä-panäüä, nyi tuwanüä tä he suqä quvqä miqä danä ipnqä dinqä äqäyqä. Inäqe ämaqä hnqua suqä quvqä imäqanquwi, ne yätamäqä äneyätä, nenyqä manjä Mäkä-iqä Iqu, Apikutä äpme. Iqu, Jisasi Kraisu, suqä Jänänänjä Iqä Iquvi. ² Goti Iqu, neyaqä suqä quvqä huätä ämamäutä, äwqä hanüä nyätnqe, Jisasi Iqu hänaqä äpäkonätnqä dunqe, Iqueqä-kiuä äukqe. Neyaqä dunqänä hmanji. Ämaqä eeqänänjä, qua äwitqutänqä-pa äpmenuwä iuä-pqenqe.

Ämaqä äänä äpmenuwinqe, quwqä suqä iuta näqnnqä menä

³ Ne Goti Iqueä manji qätä äwiyätanä, qänaknä iquque, ii ne näqnnqä tiinjä heanä. Ne Iquenyqe, näqnnqä änguanänjä äyä eänünä. ⁴ Ämaqä hnqu, “Nyi Goti Iquenyqe, näqnnqä änguanänjä eänänä” ätätä, Iqueä manji qätä mäwiqä iqäqe, ii ämaqä iqu, quanğä-tqä-quvi. Itanğa kuknuä naqä-qakuänänji, iqutä mäwiqä danä eä. ⁵ Mä ämaqä, Goti Iqueqä manjä dunji qätä äwiyäqä iqu, ii iqu Goti Iquenyqä äwqä ävä, iwä naqä-qakuä Iquenyqä winguanä. Iwä suqä iinjä dutanji, ne näqnnqe tiinjä heanä. “Ne Goti Iqutä ämuänänjunä.” ⁶ Ämaqä, “Nyi Goti Iqutä, guä ämänänänä” ätätqä iqu, iqu qanji, Jisasi Kraisu Iqu äuminqä-pa i uwqätnqe.

⁷ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätnqäuä, nyi tuwanüä äqäyqä tä, kuknuä-suqä änyä-hänjä hnqu ätätmä maqäyqä iqä, oee. He änyänänğa ae ämaminuwä yäuä iqu äqäyqä. Kuknuä-suqä yäue, ii Goti Iqueqä kuknuä, he ae qätä äwiminuwä iquvi. ⁸ Inäqe, nyi henynqä tuwanüä tä suqä yäuä iquesanä-qe, änyä-hänjä-qunä äqäyqä. Itanğa suqä naqä-qakuänänjä iqueqä quati, Kraisu Iqu itä, ämänätqueqäqe. Itanğa he-pqä i ipu, ämotquetqänjä. Heawiqä iqu huätä wätqätanği, we-hunqä naqä-qakuänänjä iqu ae we hunätanğqä-qae, suqä iqueqä quati ae ätnänäqi ätimäutqäuä. ⁹ Ga ämaqä hnqu, “Nyi we-hunqä du äpmenänä” ätätä, iqu ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä wiunqä itnqe, heawiqä imä yqänä sä äpme. ¹⁰ Mä ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä itä, qeqä ätmäkänqä iqu, iqu we-hunqeu äpme. Itanğa ämaqä we-hunqä iqi äpmenqä iqu, qua iqi päknätnqä imäknätnqe, suqä hnjuahnju miqä yänä. ¹¹ Mä ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä wiunqä iqä iqu, heawiqä imä äpme. Hea iqu iqenji, hinüä hea iwimäqä-qae, iqu hänaqä äkiu wätqänändiyä-qe änyä maqänqä eä, iqu qanji, heawiqä imä äwätqäuä.

¹² Nqä ymeqäuä, Jisasi Iquesanji, Goti Iqu heyaqä suqä quvqä di qäpu huätä ämaemäutä, äwqä hanüä änyätanğqenqä, nyi henynqä tuwanüä tä ii äqäyqä.

¹³ Kanä iqenä, he Ämaqä ipäqäqänğata tanğa-pqä yqänä äpmenqä Iquenyqe, näqnnqä änguanänjä etanğuwinqä, nyi henynqä tuwanui ii äqäyqä.

Hiknä iqenä, he quvqä iqä iqenji, ae ämäwqätäuquwinqä, nyi henynqä tuwanüä ii äqäyqä.

¹⁴ Ymeqä iqenä, he Goti Apiquenyqe näqnnqä änguanänjä etanğuwinqä, nyi henynqä tuwanui ii äqäyqä.

Kanä iqenä, he Ämaqä ipäqäqänğata tanğa-pqä yqänä äpmenqä Iquenyqe näqnnqä änguanänjä etanğuwinqä, nyi henynqä tuwanüä tä ii äqäyqä.

Itanğa hiknä iqenä, he yänänäqnnqä ätqäupu, Goti Iqueä kuknuä di hesä yänänäqnnqä witanği, ga he quvqä iqä iqenji, ae ämäwqätäuquwinqä, nyi henynqä tuwanui ii äqäyqä.

¹⁵ Qua täunqätä, nätmatqä qua täunjä iunqätä ipu, qeqä matmäqä iqäpnqe. Ämaqä qua täunqä itä, qeqä ätmäkänqä iqu, Goti Apiquenyqä di näwinyä qeqä

matmäkqä eä. ¹⁶ Ämaqä qua täutanjuqä suqä dunqe ne näqñqe. Qu huiwi iqueqä äwiñqeunä ipu, hinuä aowä äqänäpu, nätmätqä-tänjä epiyinqä yoqä haqä ämaenäpu itqänjä. Suqä iinj, Goti Apiquesa mapätqe. Ii kiqä suqä qua täutanj. ¹⁷ Ga qua tqu qäpu hiññqe. Suqä quvqä qua täutanjä eeqänänj, qäpu qäsänqe. Mä ämaqä Goti Iqueä äwiñqä dunä itñqä iqu, qäpu maeqä, yqänä pmetäniqe.

Kraisu Iquenyqä wiunqä iqä iquauñqä

¹⁸ Hikñä ymeqä ñqä enqä-panäüä, hea yäpaki, tännga ae ätimäuqi. Hinuicänänänğanj, “Kraisu Goti Iqu ätekqä Iquenyqä wiunqä iqä hñqu timäuniceqä” tqanğä äyä äwikiwi. Ga tänğanj, Kraisu Iquenyqä wiunqä iqä ii, kuapanänğä qe ätimäuquwi. Ga iinjä dutanj, hea yäpakä ae ätimäuqä iinjqe, ne näqñqä äyä enu. ¹⁹ Ämaqä iinjä iqua, nesä äpmamiñuwä-qe, änävämequwitanj, qu naqä-qakuä, neyaqä mäetqänjä. Qu nesä naqä-qakuä neyaqä dutanj hiqä-säpi, yqänä pmeqäpniñğä. Mä qu nenj, ae änävämequwä-qae, ne näqñqä anğuanänğä heatunqe, qu nesä naqä-qakuä maeqä enä.

²⁰ Inäqe heñj, Kraisu Iqu Dñä Ängüä Iqutä emñqäyätä äyä etekqe. Iwä iinjä dutanj, he naqä-qakuinjqe näqñqe enä. ²¹ Nyi henynqä tuwanuä tä äqäyqä tä, he naqä-qakuä iquenyqe, änyä maqñqä etanğä ma, he iquenyqe näqñqä etanğuwinqä ii äqäyqä. Iwä he näqñqä äyuwä. Naqä-qakuänänğä iquesanj, quanğä hui mapqä eä. ²² Quanğä-tqä iqu tqe? Iqu tiinjä ätätñqä iquvi. “Jisasi Iqu, Kraisu ne mäneyätñqä Goti Iqu ätekqä Iqu, mäetqänä.” Ämaqä kukñuä iinjä ätätñqä iqu, Apiquenyqätä, Ymeqä Iquenyqätä, tuwä äwiyätä, ga Kraisu Iquenyqä wiunqä iqä iquvi. ²³ Ämaqä Ymeqä-quenyqä tuwä äwiyqä iqu, ii Kaniquenyqä tuwä inä äwiyqi. Ämaqä Ymeqä-qe yeeqä itmeqä iqu, Kaniquenjä-pqä inäyi.

Dñä Ängüä Iquenyqä

²⁴ Kukñuä änyänänğä ae qätä äyä äwiyänjuwi, hiqä kñuä dunj, a yänänäqñqä qätñqe. He iinjä itqäpi, hea ique-ique Ymeqä-quesä, Kaniquesä, ämuänmbu, naqä-huinyä pmeñqe. ²⁵ Ga Kraisu Iqu hññä hea ique-ique pmeqä du nätapqänqe, kukñuä guä ae ämäsäueänqe. ²⁶ Nyi henynqä tuwanuä tä, ämaqä he quanğä etqueqä iuqä suqä dunqä ätätmä äqäyqä. ²⁷ Mä heñj, Kraisu Iqu Dñä Ängüä Iqutä emñqäyätä äyä etekqe. Ga Dñä Iqu enyätanğqetanj, ämaqä hñqu, “Injñä-iinjñä” etätñqä diñqe, äwa miqä enä. Dñä Iqu, nätmätqä eeqänänğä ämetquetñqä äyuä. Ga Dñä Iqueqä kukñui, quanğä ma, aanjä naqä-qakuänänj. Dñä Iqu etätä ämetqueqä-pa, he Kraisu Ique ämuänmbu, naqä-huinyä pmeñqe.

Goti Iqueqä ymeqenqä

²⁸ Nqä ymeqäuä, he Kraisu Iqutä, yqänä ii pmetanğpu. Iwä Iqu ätnänäqi äti timäuqanğanj, ne Iqueqä hinuä iqi tqäuqñqe, womba itanä, zä miqä danä, pemä itanä tqäuqñqe. ²⁹ Kraisu Iqu Jänänänğä-qu etanğj, he näqñqä äyä enä. Iwä he-pqe, näqñqä tii hipñqe. Ämaqä suqä jänänänğä imäkätqänjuwä ii, qu Goti Iqueqä ymeqeqä.

3

¹ Häe, hinuä äqunänğä? Apiqu nenyqä wiñğanj, Iqu nenyñqä kiinjä itä, “He Nqä ymeqeqä” änatätqäuä. Ga iinj, aanjä naqä-qakuänänğä eä, ne Iqueqä ymeqä enu. Ämaqä qua täu pmeqe, qu Goti Iquenyqe änyä maqñqä epiyä-qae, nenyqä-pqä di, änyä maqñqä enä. ² Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäuä, tänğanj ne Goti Iqueqä ymeqä enu. Qänakñj ne änääqä pmeniquti? Iinjä di ätnänäqi ätiñj, matimäutqe. Mä ne tiinjñqe, näqñqä enu. Kraisu Iqu ätnänäqi äti timäuqanğanj, ne Iqueni hinuä äqunätanä, ga Iqu enqä-panjä heaniqu. ³ Ämaqä iinjä timäuniceqä hinuä äqämbu

äpmapiyä di, qu quwqä-quwä, Goti Iqueä hiñuä iqinji, kiyä mitmäknqä pmepñqä itqänä. Ga iinji, qu Kraisi Iqu kiyä mamätqä äpmeñqä-pa, ii äpmeñä.

⁴ Ämaqä suqä quvqä itñqä iqu, Goti Iqueä kukñuä-suqä iunji, hñgisa itquetqäuä. Suqä quvqä iqä di, ii Goti Iqueä kukñuä-suqä duñji, hñgisa itqueqä äyuwä. ⁵ Kraisi Iqu, ämaqueuqä suqä quvqe huätä mamäutñqä, ätnänäqi äti ätimäukqä iinñqe, he näqñqä äyuwä. Mä suqä quvqä hui, Iqueuä huiwiunji mamäkätqe, näwinyä aanqe. ⁶ Ämaqä Kraisi Ique ämuänñqä iqu, suqä quvqä iunji, mandämiqä danä iquänä. Suqä quvqe ändämitñqä iqu, Kraisi Iqueni hiñui mäqunquä danä eä, Iquenyqe änyä maqñqe. ⁷ Nqä ymeqäuä, ämaqä quañgä duñqä etma uwqañqe, äñguä mimbñqe. Ämaqä suqä jänänänä du ändämitä imäkätñqä iqu, ii Kraisi Iqu enqä-pa, ämaqä jänänänä. ⁸ Setänä, Goti Iqutä mäkä-huñqä iqu, suqä quvqe aingä-aingä inqä-qae, ämaqä suqä quvqä dunä imäkätñqä iqu, Setänä iqueqä-qu eä. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu ätnänäqi ätini, ii Setänä iqueä wäunui, qui imäkätñqä ätimäukqe. ⁹ Ämaqä, Goti Iqu Iqueqä ymeqä hiätñqä iwimäkätqä iqu, Goti Iqueqä quuvqe, ique änyätangutqä-qae, iqu suqä quvqe mimäkqä iquänä. Iqu Goti Iqueqä ymeqä etqä-qae, suqä quvqä imäkqä iqueqä suqä duñji, ändämitä mimäkqä danä yänä. ¹⁰ Goti Iqueqä ymeqenqätä, Setänä iqueqä ymeqenqätä, näqñqä heatunquä, suwä. Ämaqä, suqä jänänänä iu ändämitä iu miqä itñqä iqu, ii Goti Iqueqä ymeqä-qu maetqe. Itanga ämaqä, quuvqä eqiyätqäñuwä iunqä itä, qeqä matmäkqä itñqä iqu, ii Goti Iqueqä ymeqä-qu hmayi.

Ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunque

¹¹ He qañganäñji kukñui qätä tiñjä äyä äwikuwi. “Ne quuvqä eqiyätunquä iqune, neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunqueqä” äyä äwikuwi. ¹² Ne Kenä* iqu ikqä-pa miqä yatunque. Iqu Setänä quvqä iqä iqueqä-qu eä, iqueqä kängueque pizqä äyä äpäkkqe. Iqu känguequeñji, pizqä di sunqä äpäkkqe? Suqä iqueqä imäkminqe, quvqä witanji, ga känguequeqä di äñguä etangqenqä, ii äpäkkqe.

¹³ Nqä nyämaqäuä, ämaqä qua täu äpmeñuwi, henyñqä wiunqä eyqañgpqe, “Tä änäänqä inetqueqäpiyä” tpu ipu, miiqä yänä mikiqä pambu. ¹⁴ Ne suqä äpäkonqä inñgisañji ävämetanä, suqä häñä-pmeqä inñgisañqä ämäwqätäukquä iunqä näqñqe, ämaqä quuvqä eqiyätqäñuwä iunqä itanä, qeqä ätmäkätunquä iuta enju. Ämaqä, quuvqä eqiyätqäñuwä iunqä itä qeqä matmäkqä itñqä iqu, ii äpäkonqä inñgisa yqänä äpme. ¹⁵ Ämaqä, quuvqä eqiyätqäñuwä iunqä wiunqä itñqä iqu, ämaqä pizqä päsqä-quvi. Ga he näqñqä tiñjä äyä enä. Ämaqä du pizqä päsqä iqua, häñä hea ique-ique pmeqe maeqä-quayi. ¹⁶ Ga suqä Kraisi Iqu nenyqä huiwä äwiñgqä iquesañji, ne suqä ämaqä duñqä itanä, qeqä tmäkqenqä näqñqä äyä ämeñu. Iinñqe, ne Goti Iqueqä ämaqä duñqä itanä, qunqe huiwi äwiñguatunque. ¹⁷ Ämaqä nätmätqä qua täutanä kuapä-tänä hñqu, quuvqä heqiyqä hñqu äwa itqätangi äqunäqä-qe, iqu iquenyqä qeqä matmäkqä iinñqe, ii ne näqñqä tiñjä heatunque. Goti Iqueqä suqä ämaqä duñqä itä, qeqä tmäkqe, ämaqä iqutäñji mäwiqä eänä. ¹⁸ Nqä ymeqäuä, ämaqenqä itanä, qeqä tmäkqä iunñqe, kukñuinä ätätanä, manä dinä matqä iquatunque. Ne qunqä naqä-qakuänänä neñganñguti qutä itanä, suqä äñguä du motquequatunque. ¹⁹⁻²⁰ Ne naqä-qakuä Iqueqä ämaqä-qune äyitanä-qe näqñqe, ne tiñjä itaqeta heanä. Neqä kñuä suqä-iwäsäuqä duñji, “Ne suqä quvqä imäkquneyqä” kñuä indqänätunquä-qe, Goti Iqueqä hiñuä iqinji, hanä-iqä maeqä, äwqä hanuä inqä pmeqañqe. Goti Iqu neyaqä kñuä suqä-iwäsäuqä iqueni ämäwqätäuä, ga Iqu nätmätqä eeqänänñqä näqñqä äñguänänä eä. ²¹ Ämaqä nyi henyqä itmä, qeqä ätmäkätñqä iquenä, neqä kñuä suqä-iwäsäuqä iqu kukñuä mämänetqä iqäqe, ne

* 3:12 Ipäqäkqä 4:1-8

Goti Iqueä hiñuä iqini, womba miqä danä, yänänäqñqä tqäuqñqe. ²² Iqueä manjunä qänaknä itanä, ga ne suqä Iqu äwinyätanqñqä di imäkätaqä-qae, nätmätqä ne Ique yatñqä ävatquä iunji, ii ämequanä. ²³ Iqueqä kukñuä-suqe tiñji. Ne Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqueä yoqenqä quuvqä heqiyquatunqñqe. Ga Kraisi Iqu änatkqä-pa, ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunqñqe. ²⁴ Ämaqä Goti Iqueä manjunä qänaknä itä, qätä itñqä iqu, ii Goti Ique ämuänñä etanji, ga Goti Iqu ique änyä. Iqu nenji, änenyänqä dunqä näqñqe, Iqu Iqueqä Dñä Äñguä Ique änatapqä duta enu.

4

Dñä huitañä-huitañä iquaunji äwiwäsäupñqä

¹ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, ämaqä hiñuä quanqä tqe, kuapänänji ae imä äwquwi. Iiññqe, ämaqä, “Goti Iqueqä Dñä Iqu, nyi kukñuä ändapqiyä” ätätñqä eeqänänñä iunqñqe, quuvqä maeqiyqä pambu. He dñä iquaunji, “Goti Iquesa äpçäpiyä, ä änäändiyä” tpu, äwiwäsäupñqe. ² Goti Iqueqä Dñä Iquenyqe, “Jisasi Kraisi Iqu, täkä ämaqä-qu äpçäqeqä” tqanqutqä iquesa näqñqä hipnä. ³ Mä ämaqä, Jisasi Iquenyqä kukñuä iinjä matqä danä iqäqä iqu, Goti Iqueä Dñä-tänñä-qu maetqe, dñä huitañä-tänñä-quvi. Dñä iinjä, Kraisi Iquenyqä wiunqä iqä iqueqä dñä-quvi. “Kraisi Iquenyqä wiunqä iqä-qu äpäniqeqä” tqanqä äwimiñuwä iqu, ae ätimäutä, tänqanji qua täunji. ⁴ Nqä ymeqäüä, he Goti Iqueqänä eäpu, hiñuä quanqä-tqä iquaunji, qe ämawqätäutqänñä. Dñä he enyänqä Iqu, Dñä Yänänäqñqä-qu eä, dñä ämaqä qua täutanñä iu änyänuwä iunji, ämawqätäutänqñqä-qae, he iinjä ii, ii itqänñä. ⁵ Qu qua täutanñä-qua eäpu, nätmätqä qua täutanññqä tqanqä, ga ämaqä qua täutanñä huiziqua, qu tqanguwä dñä qätä äwiyätqänñä. ⁶ Mä ne Goti Iqueqä enu. Inji ämaqä Goti Iquenyqä näqñqä epiyä ii, qu ne qätä nepnä. Mä ämaqä Goti Iqueqä maeqä danä ipiyä iqua, qu qätä mäneyqä danä ipnä. “Dñä naqä-qakuä iqu, iinjä äyitanä, ga quanqä iqu äyitanä-qä” di, ne näqñqe, suqä iinjä duta heanä.

Goti Iqu, ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueqä quatä Iquvi

⁷ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunqñqe. Ämaqä dunqä itanä, qeqä tmäkqä suqä iqu, ii Goti Iqueqä suqä etanji, Iquesa äpä. Ga ämaqä, ämaqä dunqä itä, qeqä ätmäkätñqä iqu, ii Goti Iqu Iqueqä ymeqä hetñqä iwimäkkqä-qu eä, ga iqu Goti Iquenyqe, näqñqä äñguänänñä eä. ⁸ Suqä ämaqä dunqä itä, qeqä tmäkqä iquesanñä quati, Goti Iquvi. Iinjä etanqñqetani, ämaqä, ämaqä dunqä miqä danä itä, qeqä matmäkkqä itñqä iqu, Goti Iquenyqe, änyä maqñqä eä. ⁹ Goti Iqu, Iqueqä Ymeqä Kiqä-kiuänänñä Iqueni, qua täunqä ändowatkqe, ii ne hänñä hea ique-ique pmeqä di, Iquesa meqänqñqe. Iqu iinjä ikqe, Iqu nenyqä itä, qeqä tmäkqä suqä ique, ätnänñäqi ämaekqe. ¹⁰ Ne Goti Iquenyqä itanä, qeqä ätmäkquque, suqä iinjä iqueqä quati maetqe. Goti Iqu nenyqä itä, qeqä ätmäkätä, Iqu Iqueqä Ymeqä Ique neyaqä suqä quvqe, huätä ämänamäutä, ne Iquenyqä anji inetmetñqä ändowatkqe.

¹¹ Nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqäüä, Goti Iqu suqä iinjä itäqeta, nenyqä qeqä tmäkqä suqä ique ämänätquakqe. Iinjä etanji ne neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunqñqe. ¹² Ämaqä Goti Ique hiñuä qunqñqe, aanqä-qe, ne neqä-neuänqä itanä, qeqä ätmäkñatunqñqe, ii Goti Iqu ne änenyä. Itanqä Goti Iqu ämaqeunqä itä, qeqä tmäkqä suqä iqueni, nesänji yänänäqñqä imäkkqi. ¹³ Goti Iqu ne nenyätanji, ne Ique änyänquä iinjä näqñqe, äänä heatunqñqe? Ne iinjä näqñqä meqe, Iqu Iqueqä Dñä Ique änatapqä iuta heanä. ¹⁴ Apiqu Iqueqä Ymeqä Iqueni, ämaqä qua täunji hänñä iqumuätätñqä dowatqanji äqunätanä, ne ämaqä iunji, awi ii ätuätqänju. ¹⁵ Ämaqä, “Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-qeqä” ätätä, awä ätätñqä iqu, ii Goti

Iqu ique nyätanġi, ga iqu Ique änyä. ¹⁶ Goti Iqu ämaqä-qunenyqä itä, qeqä iinjä änatmäkätnqä iinjce, ne näqnqä ämetanä, quuvqä yänänäqnqä eqiyänju.

Goti Iqu, ämaqä dunqä itä, qeqä tmäqä suqä iqueqä quata Iquvi. Iwä ämaqä suqä iinjä iu ämuännä qänaknä itnqä iqu, ii iqu Goti Ique ämuännatangi, ga Goti Iqu ique ämäunänä. ¹⁷ Ne iinjä äpmetanġuati, Goti Iqu ämaqenqä itä, qeqä tmäqä suqä iquenġi, nesänġi yänänäqnqä imäkqanġi, iwä hiunġi, Goti Iqu kuknuä ämänetätä änewäsäuqänġanġi, ne pe-hunqä tqäuaniquä dunqä inemäkqi. Naqä-qakuä ne qua täu äpmeqä-qe, neqä äpmeqä di, Kraisi Iqueä enqä-pa äpmeñque, ne iinjä zä miqä yatunque. ¹⁸ Ämaqä, iqueqä suqä quvqenqä hanjä-iqä meniçenqä knuä indqänätñqä iqu, zä itqäüä. Ämaqä, ämaqä dunqä itä, qeqä ätmäkätñqä iqu, zä miqä danä yänä. Ämaqä dunqä itä, qeqä tmäqä suqä iqu, suqä zä inqä iquenġi, huätä iwatquänä. Ämaqä zä itnqä iqu, iquesanġi suqä ämaqä dunqä itä, qeqä tmäqä iqu yänänäqnqä mäwitqe. ¹⁹ Ne ämaqä dunqä itanä, qeqä tmäqä suqä iqu itunque, Goti Iqu suqä iqu nenyqä ganä imäkqäqä etanġi, ii itunque. ²⁰ Ämaqä, “Nyi Goti Iquenyqä itmä, qeqä ätmäkänänä” ätätäqä-qe, ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä wiunqä itnqä iqu, quanġä ätqi. Ne iinjänqä näqnqce, ii tiinġi. Ämaqe, ne hinuä äqunänju. Goti Iquenġi, iinjä ma. Inġi kätä-känġua iquenyqä miqä itä, qeqä matmäqä itnqä iqu, Goti Iquenyqä itä, qeqä tmäkqce, iqu miqä danä yänä. ²¹ Goti Hanjuwä Iqu, kuknuä-suqä tiinjä ätätñqce. “Ämaqä Goti Iquenyqä itä, qeqä ätmäkätñqä iqu, ämaqä quuvqä heqiyqä dunqä-pqe inä itä, qeqä tmäkquätñqceqä.”

5

Qua täutanjä iqueqä mäkä iqenġi, tqi kittqiyätñqce?

¹ Ämaqe, Jisasi Iquenyqce, “Ämaqä du anġumä itmeniçnqä, Goti Iqu ätekqä, Kraisi Qäqueqä” knuä ämapu, Iquenyqä quuvqä eqiyänjuwä ii, qu Goti Iqueqä ymeqä enä. Ga ämaqä Kaniquenyqä ipu, qeqä ätmäkätqänjuwä iqua, qu Iqueqä ymeqä huizi iquaunqä-pqe, qeqä inä tmäkpnä. ² Ne Goti Iquenyqä qeqä ätmäkätanä, Iqueqä manjä du qätä äwiycuque, ne Iqueqä ymeqä huizi iquaunqä itanä, qeqä tmäkqce qäyunä itunquenqä näqnqä di, suqä ii itanita heanä.* ³⁻⁴ Ne Goti Iquenyqä itanä, Iquenyqä qeqä tmäkqce, ii tiinġi. Ne Iqueqä manjä dunġi, qänaknä itqänju. Ämaqä Goti Iqueqä ymeqä enjuwä iqua, ii qu qua täutanjä iqueqä suqä iunqä mäkä ipu, mändi äkittqiyätqänjuwi. Ii ipiyitanġi, ga Goti Iqueä manġi, ne hanjä-iqä mänätapqä danä yänä. Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätaqä dutanġi, qua täutanjä iqueä mäkä iunġi äkittqiyätunque.

⁵ Qua täutanjä iqueqä mäkä iqenġi, tqi kittqiyätñqce? Ämaqä, Jisasi Kraisi Iquenyqce, Iqu Goti Iqueqä Ymeqä-qu äyä etanġi äqumbu, Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquanänġi.

Goti Iqueqä Ymeqä Iquenqä kukñuinqce

⁶ Jisasi Kraisi Iqu, eqä iqutanä äpkqä maetqce, hanqeqä iqutä, qäsänġi. Iqu qua täunqä äpätä, eqetä asnjä ämetä, itanġa zä-huätati äunätäqänġa, Iqueqä hanqeqce äpäwäkqce. Goti Iqueqä Dnjä Iqu, Naqä-qakuinqä Quati etanġi, Iqu Jisasi Iquenyqä awi, naqä-qakuänänä ätätñqce. ⁷ Inġi “Jisasi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä-queyqä” awi, hiuaqu-hñquenjä iqua ätätqänä. ⁸ Goti Iqueqä Dnjä Ique, eqä ique, itanġa hanqeqä ique, iquayi. Iqua kukñui, kiqä naqä-hñqunä asiqunä ätätqänä. ⁹ Ämaqe, “Iinjä-iinjäqä” tqanġuwä dunġi, ne quuvqä äyä eqiyätunque. Mä Goti Iqueä ätätñqä ii,

* **5:2** Näqnqätänä hnqua tii ätätqänjuwi. “Iinjñqce, ne Goti Iquenyqä qeqä ätmäkätanä, Iqueqä manjä du qätä äwiycuqänġanġi, ne Iqueqä ymeqä dunqä-pqä qeqä inä tmäkquätunquä, näqnqä ämenä.”

ämaqeugä iunji, ämäwqätäuänä. Iqueqe, aanjä naqänänjiqä. Goti Iqueqä kukñui, Iqu Iqueqä Ymeqä Iquenyqä äyä ätätñqe. (Iutanji, he Iqueqä kukñui, quuvqä heqäpñqe.) ¹⁰ Ämaqä, Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqiyätñqä iqu, ii iqu Goti Iqueä kukñui ae ämeqäqä-qae, iqueqä qeqä-quuvqä imä ämnä. Mä ämaqä, Goti Iqueä kukñuiñqä, “Ii naqä-qakuiqä” kñuä mämeqä iqä iqu, Goti Iqu Iqueqä Ymeqä Iqueqä suqä dunqä tqanqä iunji, quuvqä maeqiyqä itqätanqetani, iqu Goti Iquenji, “Si quanqä tqukiyqä” ätuätqäuä. ¹¹ Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kukñui, tiinji. Goti Iqu häñä hea ique-ique pmeqe, äyä änätapkqe. Itanqa häñä-pmeqä iinji, Iqueqä Ymeqä Iquesanji. ¹² Inji Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, ämaqä hñque änyätanqutqe, ämaqä iqu häñä hea ique-ique pmeqä-tänjä-quvi. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu mänyätanqutqe, ämaqä iqu häñä hea ique-ique pmeqe, maeqä-quvi.

Hänjä hea ique-ique pmeqä tänñqä, näqñqä meqenqä

¹³ He Goti Iqueqä Ymeqä Iqueä yoqä dunqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquenä, nyi tuwanuä tä, he häñä hea ique-ique pmeqä-tänñqä etanqenqä, näqñqä hipñqä, henyqä äqäyqä. ¹⁴ Ga ne Iquenqä hñgi zä miqä, qäqiqi pemä äwätanä, tiinñqä näqñqä hianä. Ne Goti Iqueqä äwiñqä dunä qänaknä itanä, nätamätqä hmbinqä yatñqä ävquque, Iqu ne qätä neyänä. ¹⁵ Ne Iquenji yatñqä vqanqumatqeuñqä, Iqu qätä äneyätñqä dunqä, näqñqä eänque, iwä ne näqñqä tiinjä inä heatunqä. Ne nätmätqä huiñqä yatñqä ävqäque, ne nätmätqä iinji ämenqunä.

¹⁶⁻¹⁷ Suqä quvqä eeqänänjä ämaqä-qune imäkätunqä, ii ne Goti Iquenyqä hñgisanä itqänju. Suqä quvqä hui, ämaqe qä quuvqä, äpäkonqä dunqä mätuma mäwqä iqä diñqä äwi. Mä suqä quvqä hui, ämaqä iqueqä quuvqä äpäkonqä iunqä ätuma upnä. Inji, hesanjä hñqu, quuvqä heqiyqä huiziqu suqä quvqä imäkqanji äqunänqä, iqu Goti Iqu iquenji, häñä-pmeqä vätnqänä, yatñqä vätnqä. Nyi suqä quvqä iqueqä quuvqä qui iwimäkätñqä iquenqä matqä iqä. Nyi suqä quvqä, iqueqä quuvqä äpäkonqä iunqä änä matimäuqä itñqä iquenyqänä, ätqä.

¹⁸ Ne näqñqä äyä enju. Ämaqä Goti Iqu änyquanqutqä iqua, suqä quvqä dunä mimäkqä iqäpnuwänqä. Ga qu qui imäkñqänqä, ämaqä Goti Iqu änyquäqä iquaunji, Iqu ämiqa uwquäniqe. Itanqa dnjä quvqä iqu, qunji qui miwimäkqä yänä. ¹⁹ Ne näqñqä tiinjä-pqenqä äyä enju. Ne Goti Iqueqä-qune eänquä-qe, ämaqä qua täutanjä huiziqua, qu dnjä quvqä iqueä yänänäqñqä yäpä iqi pmetpnuwänqä. ²⁰ Itanqa ne tiinjä-pqenqä näqñqä enju. Goti Iqueqä Ymeqä Iqu ae äyä äpkqe. Ga ne Goti Naqä-qakuänänjä Iquenyqä näqñqä heatunquä, kñuä iqä änätapkqe. Neqä äpmeqä di, Goti Naqä-qakuänänjä Iqutä, itanqa Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, anä ämuänänju. Iqu Goti Naqä-qakuänänjä-qu eä, itanqa Hänjä hea ique-ique Pmeqä-quvi.

²¹ Nqä ymeqäuä, goti quanqä iqua qui emäkqänqä, äñguänä minqäpñqä.

2 Jonä

iqu tuwanuä äqäkqe

Yätamakqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Ämaqä anä aquväqñqä iutanä miqä hñqu tuwanuä tä äqäkqe. Ämaqä kuapänäñi kñuä indqänqä iuñi, tiñä ämakuwi. “Iqu apäkä huisä, iyyqä ymeqetänqä qäyä ätätä äqäkqä-qe, naqä-qakui iqu tuwanui äqäyätä, qokä-apäkä anä aquväqñqä hñquesanä iquauñqä ändowatkqeqä.” Iqu qu ämaqä hñquauñqä-pqe kiñä äwinyätñqä iñqä äqäkqe. Itani ämaqä quangä-tqä-pqä iquauñqe äwimasipñqä. Ii ämaqä Goti Iqueqä kukñui qui imäkqä iquayi.

Jonä iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Ämaqä quuvqä eqiyätqänuwu miqä iqunä, nyi tuwanuä tä, apäkä Goti Iqu atäunuä ikikqä iikinqä-tä, tqä ymeqeuñqä-tä äqäyqä. Ne kuknuä naqä-qakuui ämuänñnñquetani, henyqä kiñä änyinätñqe. Nyinä maetqe, qokä-apäkä kuknuä naqä-qakuinqä näqñqä etqänuwä iqua-pqe, henyñqä inä äwinyänä. ² Ii tiñä etançi. Kuknuä naqä-qakuänänä ii, nesä witançi, ga hea ique-ique i witäniqä dutayi. ³ Kuknuä naqä-qakuänänä iutatä, suqä ämaqä dunqä äwiñqä iutatäñi, Goti Apiqutä, Iqueqä Ymeqä Jisasi Kraisi Iqutä, nemäkqançisi, suqä qeqä-imänqetä, hinçi ävatanä äñguä itqueqetä, äwqä hanuä pmeqetä, nesä äpakänä witäniñqe.

Suqä ämaqeunqä äwiñqenqä

⁴ Apiqu kuknuä naqä-qakuä-nänä änatkqä-pançi, saqä ymeqä hñqua iu qänaknä itqätanquwä iuta näqñqä ämami, yeeqä kiñä änyinätñqe. ⁵ Inäqe apäkä iiki, nyi himbquenä kuknuä hñqu tii etmqe. “Ne hñqunä-hñqunäñi, neqä-neuänqä itanä, qeqä tmäkñguatunqe.” Suqä iinä iqu, nyi änyä-hänä mäktapqä iqä. Oee, ne suqä hinuiqänä ämakquä iquvi. ⁶ Suqä ämaqä dunqä änenqä iqu, ii ne Goti Iqueä suqä iu qänaknä itanä, iuta itqänu. Hinuiqänäñi, “He ämaqeunqä enqançuti, qutä anä iqäpñqeqä” tqançä äwiminuwitani, iu qänaknä iqäpñqe.

Ämaqä quangä-tqä iquau wimasiyqenqä

⁷ Ii tiñä etançiyi. Ämaqä quangä-tqä kuapänänä hñqua, huiziuqä kñuä qui iwimäkäpu huänqä hui-mända ätuma upñqä, qua äwitqutänqä-pa im-imä ikitqänä. Ämaqä iqua, Jisasi Kraisi Iquenqe, “Täkä Ämaqä-qu äpqäqä maetqenä” tqä iquayi. Ämaqä iinä iqua, quangä, Kraisi Iquenyqä wiunqä ipu, mändi kittqiyqä iquayi. ⁸ Inçi ne nätmätqä wäunuä dnä huqä itunquä di, qua iqi mäpäwiqä da, Goti Iqu etapäninçä ätkqe, eeqäpnä mapnuwänqä dinqe, hiqä-hiuä hinuä yasämä äqunäpu, wa wiyäpu iqäpñqe. ⁹ Ämaqä tqu-tqu, Kraisi Iqueqä kuknuä dunä qänaknä miqä da, kñuä iqueqä-pqä ditä qäsä ätätänqä iqu, Goti Iqu iqutäñi mäpmeqä eä. Tqu-tqu Kraisi Iqueqä kuknuinä a yänänäqñqä äqätänuwä iquauñi, Goti Apiqutä, Ymeqä Iqutä, Qämätaqi iquatä naqä-hñqunä äpmeñä. ¹⁰ Ämaqä kuknuä iinä matqä hñqu emeqançutqe, he iqueni, yeeqä mäwqä ipu, heqä ançiuñqä mätuma mäwqä pa iqäpnä. ¹¹ Tqu-tqu, ämaqä iinä iqueni, yeeqä ävätumeqä iqu, ämaqä iqueä wäunuä quvqä itñqeunçi, yätamakqä ävçi.

Kuknuä yäpakiyi

¹² Nyi kuknuä kuapänä etmqä etançqä-qe, tuwanuä bukiu qäyqänqe manyinçançi, emetmänçanä, kuknuä anä taninçuenqä kñuä yänänäqñqä ämamä

äpmejä. Ingañi ne yeeqä naqänäñä itanä pmeniqe. ¹³ Siqi Goti Iqu Iqueqänqä atäunüä ikqä iyyqä ymeqä täqi äpmeñuwä iqua, “Ne henyqe, hui mimäüqä injunä” etqä.

3 Jonä

iqu tuwanuä äqäkqe

Yätamäkqä kuknuä hinuiqänä iquvi

Ämaqä Jisasi Iqueqä yoqenqä aquväqñqä iquau miqä hñqu, tuwanuä tä, ämaqä wäunuä asä ii imäkminqä huizi, kiqä yoqe Gayusi iquenyqä äqäkqe. Iqu Gayusi iqueqä yoqe haqeu ämamäukqe. Ii Gayusi iqu, ämaqä, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä iquau yätamäkqä vätqätanji. Itanğa iqu Gayusi iqueni, “Si Diotrepesi iqueni, äñguänä wimasiyä” ätukqe.

Jonä iqu tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Ämaqä quuvqä eqiyätqänuwä miqä iqunä, nyi tuwanuä tä, nyämaqä kiinjä änyinätñqä Gayusi iqukiñqä äqäyqä. Ye kuknuä naqä-qakuiu ämuänñanjetani, sinyqä kiinjä änyinätñqe. ² Nqä nyämaqä iquki, tqä äpmeqenqä, nyi Goti Iqu äñguä kimäkätñqä tääqä ätätmä yatñqä ävätqänä. Tqä qeqä-quuvqä imñi yänñanqñqä imäknnä ätqäuänä-pa, tqä huiwä-pqe asä i imäknnä tqäutätñqe. ³ Neqä neyämaqä hñqua ätimäupu, sinqe, “Iqu kuknuä naqä-qakuänänä iunji, qänaknä itñqeçä” dqanğä, nyi sinyñqä aañä yeeqä kiinjä ikqe. Nyi näqñqe, si hea ique-ique kuknuä naqä-qakuänänä dunä äwätñä, iunä äpmeñi. ⁴ Nqä ymeqä diñqe, “Qu kuknuä naqä-qakuänänä iu qänaknä itqänäuä” tqanğä äwimänğani, nyi yeeqä nqä hñjua-hñjua imäkätmänğa itñqä dunji, ämävqätämänğa, kiinjä itñqe.

Kuknuä awä ätuäkitqänuwä iquau, yätamäkqä vqenqä

⁵ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iquki, si näueqä Goti Iqueqä kuknuä awä ätuäkitqänuwä iquauñqä änyä maqñqä qäyä eänä, yätamäkqä ävätñanğani, kuknuä ätätñä imäkqukiyqae, ii ämänätquetqänä. ⁶ Iquautanä hñqua, qokä-apäkä Goti Iqueqä yoqenqä täqi aquvä äqänätqänuwä iu, suqä si qunqä kiñğanji yätamäkqä äwikñinğä awä änatkuwi. Qu evämapñqanğani, si Goti Ique yeeqä ävätñä, nätmätqä hñjua, qu qäsä äma upñqä vqä di, ii äñguänänji. ⁷ Qu Naqä Iqueqä wäunui imäkäkipiyä-qae, ämaqä quuvqä maeqiyqä dutani, yätamäkqä hñjua mämeqä danä itqänä. ⁸ Iutani, ne Goti Iqueqä ämaqä iqune, ämaqä kuknuä awä ätuäkitqänuwä iquauñi, yätamäkqä vquatuñqe. Ne iinjä iquque, Goti Iqueä kuknuä naqä-qakuänänä dunqä wäunui, yänñanqñqä anä imäkquneyi.

Diotrepesi iqueqä hñgisänä iqenqä

⁹ Ämaqä, Goti Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänuwä iquau kuknuä ätuätmä, tuwanuä hui äqäkqä-qe, Diotrepesi, naqä ämiqä pmeqänqä äwinyätñqä iqu, neyaqä kuknuä tqanğquä dunji qätä miqä itñqe. ¹⁰ Nyi äpätmänğani, nätmätqä iqu itñqä isuañqe, eeqänänänqä awä tmniqe. Nenyqe, mändi nakittqiyätñqä kuknuä quvqä ätätñqä inqä-tänqe. Ga inä maetqe, tasi-guäka awä ätuäkitqänuwä iquauñi, yeeqä mävatumeqä itä, ga yeeqä vätumapñqä itqänuwä iquauñi, ‘qäyä eänä’ ätuätä, Goti Iqueä yoqenqä aquvä maqñqä ipñqä ätuätñqä iquvi.

Demitriyasi iqueqä suqenqä

¹¹ Nqä nyämaqä nyi kiinjä änyinätñqä iquki, suqä quvqä itqätanğä äqunänä iu miqä-pa, mä suqä äñguä itqätanğä äqunänä iu, iqanğnä. Suqä äñguä itqänuwä iqua, qu Goti Iqueqe. Ämaqe, suqä quvqä itqänuwä iqua, qu Goti Iqueni, hinuä mäqunquä danä itqänuwä iquayi. ¹² Ämaqä eeqänänji, Demitriyasi iqueä suqä äñguänänä iqanğqenqä awä äyä ätätqänuwä. Ga Goti Iqueqä kuknuä naqä-qakuänänji-pqe,

iueqä suqenqe, änguä asä i etanqi ämänätqueqi. Ga ne-pqe, iueqä suqenqe, 'änguänänjiqä' ätätanä ätätqänu. Ga si näqñqä äyuä, neqä kukñuä ätätani, aañä naqä-qakuänänjä dinänji.

Kukñuä yäpakiyi

¹³ Gayusi iquki, nyi kukñuä kuapänä ktmqä etanqqä-qe, tuwanuä bukiu qäyqänqe, manyinqä iqi. ¹⁴ Hea quäuqä mäpäwqänqä, äkimetmä hiñuä kqänmqenqä, kñuä yänänäqñqä ämamä äpmeñä. Inqa ye anä äpmeta, kukñuä tenyuenqe. ¹⁵ Goti Iqu äwqä hanuä kimäkänä. Tqä näueqä iqua, "Ne sinyqe, hui mimäuqä inunä" äktqä. Ga ñqä-näueqä hñqunä-hñqunänjä iquauñi, "Iqu sinyqe, hui mimäuqä iqiyä" tu.

Jutä iqu tuwanuä äqäkqe Yätamakqä kuknuä hinqänä iquvi

Kuknui tuwanuä tquenji, 2 Pitä iqueqetäni, asänäni. Iqu Goti Iqueqä qokä-apäkä, ämaqä kuknuä änguä we-hunqä iinqä mäkä-iqä iquauqä kuknui, qätä mäwiyqä ipnqä, ätätä äqäkqe. Tuwanui tiinjä ätnänä. “Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Goti Iqu ämaqä Iqueqänänqä atäunuä ikqä iqune, quuvqä heqiyatunquä änätapkqe. Iwä kuknuä iqu qui imäkñqänqä, heqä quuvqä heqiyqe a yänänäqñqä qätätñqe.” (Jutä 1:3)

Jutä iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Nyi Jisasi Kraisi Iqueqä wäunuä-wiyqä, Jemisi iqueqä kängua Jutä* iqunä, nyi tuwanuä tä, ämaqä Goti Iqu tääqä etätmakqä, henyñqä äqäyqä. Henyqe, Goti neqä Apiqu kiinjä winğanji, ga he Jisasi Kraisi Iquesa qui mimäkñqä äpmeñä. ² Goti Iqu suqä qeqä wutqetä, äwqä hanuä imbu pmeqetä, itanğa huiziuñqä kiinjä äwinqetäni, hesä hävemnäqñqä witätñqä emäkänä.

Ämaqä, kuknuä we-hunqä-tänä iquä, mäkä-hunqä iquauñqe

³ Nqä nyämaqä kiinjä änyinätñqä iquenä, nyi henyqe, tuwanui, Goti Iqu ne eeqänäni, qui mimäkñqä anğumä hänä inaquumatätñqenqä tmqä, aanä kiinjä änyinğanji qämätmä itñqä-qe, iwä tänğanji, nyi knui huiziquenqä nyiyqanji, yänänäqñqe tii ätätmä äqiyqä. Kuknuä änguä we-hunqä-täni, Goti Iqu ämaqä Iqueqänänqä atäunuä ikqä iqune quuvqä heqiyatunquä änätapkqe. Iwä kuknuä iqu qui imäkñqänqä, heqä quuvqä heqiyqe a yänänäqñqä qätätñqe. ⁴ Ämaqä hñqua, ne iquauqä quuvqä heqiyqe yoqä mäwqueqä iququä iqua, qu ae äyapquwä, ga quuvqä eqiyätunquä iquneuä awä imä äpmeñä. Qu Goti Ique tuwä äwiyäpu, “Goti Iqu nenyqä qeqä wutätä, hanä-iqä mänätapqä, änguinä hinqi nätapänqiyä” ätäpu, quwqä äwinqä duta suqä quvqänänä imäkätqänä. Ga qu Jisasi Kraisi Iquenyqe, “Neqä Naqä Ämäneyqä Iquenyä qänaknä vqänqe, oeyqä” ätätqänä. Ämaqä iinjä iquauñqe, Goti Iqu qänğanä, “Nyi quñi kuknuä ämitätmä, hanä-iqä meqä-tänä inğisanqä dowatmniqeqä” ätkqe.

⁵ He näqñqä qäyu etanğuwä-qe, nyi he knuä anji etäsämänqä tii etqä. Naqä Iqu Israitqä iquau hänä iqumuatätä, Isipäta ätuma qäyä äpkqä-qe, qänakndanji ämaqä qutanä quuvqä maeqiyqä iqanğuwä iquauñi, Iqu qui äyä äwimäkkqe. ⁶ Huizi, enätqä hñquaunji, wäunuä Goti Iqu äwikqeunji mämiqä ipu, quwqä anä pmeqe ävämeqanğuwänğa, Goti Iqu, guä woyqä mändakmäuqä yäniqetä äkiqiyäutä, heawiqä naqänänä imä äpmuatekqe. Iqu quñi, hiunji naqänänä, Iqu eeqänänju kuknuä mitqänğanqä, iu äpmuatetä ämitqäuä. ⁷ Itanğa qutä asänänä huiziqu, ämaqä anä-himqä Sotomätä, Gomoratä, ä huizi qäqiqi ämätñgäwänğuwä iu pmeqä iqua, suqä huiwä yanä-iñqä Goti Iqu änätapkqe, tuwä äväpu, huitanä-huitanä imäkqä äuminuwitanji, Goti Iqu quñi, Iqueqä kimanji, tä hea ique-ique sqä iu pmetñqä ändowatkqe. Hanä-iqä qu ämakuwi äqunätanä, suqä qu iminuwä ii, miqä yatunquä diñqä imäkkqe.

⁸ Ämaqä ii iminuwä-panä asä iinjä, ämaqä, neyaqä awä imä äpmeñuwä iquauñqä etqä iqua, qu suqä huitanä-huitanä kiinjä winğanji imäkäpiyitanji, quwqä huiwiunji

* **1:1** Matiu 13:55 iunji, Nasäretqätanä iqua Jisasi Iqueqä kängua hñqueqä yoqe, ‘Jutasi iqueyqä’ änyuätukuwi. Iqu kängua asä iqueyi.

piyanä-weqä imäknäpu, huizi iqueqä yäpä imä mäpmeqä, hngisa itquepu, ga enätqä yoqä naqä-tänjä iquauŋqe, kuknuä quvqä ätäpu itqänä. ⁹ Enätqä iquauqä naqä Maikoli iqu, Setänä Goti Iqutä mäkä-hunqä iqutä, “Mosisi iqueä huiwi, tqu metnqäwä?” ätnäsinyä, mañä mäkä äunäsiyänŋaŋi, iqu kiqä-kiuä Setänä ique kuknuä mitätŋqä, kuknuä quvqä hui mätquä itä, “Naqä Iqu, Iqueqä-kiuä äkasuwä ktänqiyä” ätukqe. ¹⁰ Injä etaŋgi, ämaqä iinjä iqua, nätmatqä äki-äkinqä änyä maqŋqä epiyä iqua, qu iunji kuknuä quvqä hiŋgi ätätqänä. Mä hiveqä-yaqueqä hiqiyqä kñuä maeqä iqua enqä-pa, qu quwqä kñuinä indqänäpiyä dunä imäkäpiyitaŋi, qui aanjä quvqä imäkmbnä. ¹¹ Oänä! Qu qañi, huänqä Kenä iqu† äukqeu äwätqänä. Itanŋa Balamä iqu‡ kñui mbqenqänä ämetä ikqä-pa, nätmatqä äki-äkitaŋä mbqä meqeunqä imäkqänqe, qu näwi imäkmbu äpmeñä. Itanŋa Kora iqu§ Goti Iqueni hngisanä itquetäqeta qui imäkŋgqä-pa, qu-pqe qui asä ii imäkmbnuwi.

¹² He naqä-hŋqunä ipu hiqä-hiuänqä enyätä, ymisañä bñqä aquvä qänŋanŋuwänŋa, ämaqä iinjä iqua, hesä anä äqänäpu, quwqä-quwänqänä indqänäpu, ymisaŋi womba miqä yaqäpiqä ipiyi, iutaŋi hiqä aquväqŋqä iunji, kukuewä ae itmäkquwä enqä-panä iquayi. Qu qäukuä zä, piyä maeqä etaŋgi, yuñui ämamäutŋqä-panä, ga ämaqeu yätamäkqä mäwqä itqänuwä iquayi. Ga qu ze, kiqä häukuä qäyqänŋaŋi, häukuä maqiyqä etaŋgqenqä, ämaqe, kiqä hukä bu qäsä äyakuwitaŋi, ga äpäkoŋqe, hñquaqu e äpäkoŋguwä-panä iinjä iquayi. ¹³ Itanŋa eqä huakä yäyänji ämŋga äpeyätä, suetä äqäyätäqänŋa, hinoqukuä eqä yäpä mäpä äwiŋqe, haqänŋisaŋqä äma äpeyätŋqä-pa, suqä quvqä ämaqä iinjä iqua womba miqä imäkätqänuwä, quvqe quwqä kñuä-äwqeuä ätnänä iqi timäunä. Itanŋa ämaqä iinjä iqua, qätäqueqä heawiqä imä qañä hiŋgi ikitqänuwä-panä iinjä iquayi. Iwä Goti Iqu ämaqä iquauŋqe, añä hea ique-ique pmetpnuwänqe, hea mämanäwiqe, näwi imäkekqe.

¹⁴ Ämaqä asä iinjä iquauŋqe, Atamä iquesa ti eqañi, 7 ekqä Inokä iqu, suqä hanjä-iqä wimeniŋqenqä hiñuä ätätä tii ätäänqe. “Qätä nyipu! Naqä Iqu, enätqä Iqueqänänä aanjä kuapanänä-tänjä iquatä quvepänqiyä. ¹⁵ Iqu ämaqä eeqänänä kuknuä ämitätä, iwäsäutä, itanŋa ämaqä Ique hngisa itquepu, suqä quvqä itqänuwä iquauŋqe, quwqä suqä quvqä itqänuwinqätä, kuknuä quvqä Iquenyqä ätätqänuwinqätäŋi, näqŋqä qäyä mapŋqä, qunji hanjä-iqä naqänänä meqänŋisa mäwqatäniŋqä quvepänqiyä” ätäänqe.

¹⁶ Ämaqä iinjä iqua, hea ique-ique nätmatqä hnjuä-hnjuä wimeqanŋqenqe, äwqä quvqä änyäpu, kuknuä ämaqä dunqä ämamäutqänä. Qu qänaknäŋi, suqä quvqä quwqä kñuä-äwqeuä witanŋqeuä itqänä. Qu kuknuä hämä-hämänä ätäpu, quwqä yoqe, haqeu ämaenätqänä. Ga äwiŋqä iquauqä iunä qänaknä wipŋqenqä kukñui, miiqä-eqä-nyqä iquanä ätuätqänä.

Quuvqä heqiyqä a yänänäŋqä äqätpu, iunä imäkŋga peyqäpŋqenqä

¹⁷ Inäqe, ŋqä nyämaqä kiinjä änyinätŋqä iquenä, kukñui, ämaqä, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, kuknuä awä tuäkiqäpŋqä ändowatkqä iqua, nätmatqä qänaki timäutŋqenqä ätäpu ekuwiŋqä, kñuä mapiyä. ¹⁸ “Hea yäpakä iqu timäutŋqä itäqänŋaŋi, ämaqä kuknuä naqä-qakuinqä tä-säwqä ipu, Goti Iqueni hngisa itquepu, qänaknäŋi äwiŋqä quwqä dunä iqä iqua, timäupnuwiqä” äyä etkuwi. ¹⁹ Dñä Äŋguä Iqu qutä mäpmeqä etaŋgi, qänaknäŋi, kñuä indqänqä ämaqä qua täutaŋä iquauŋenä ipu, ämaqä huizi du awä qäyäpatmbñqä imäkqä iquayi.

²⁰ Inäqe, ŋqä nyämaqä kiinjä änyinätŋqä iquenä, he Dñä Äŋguä Iqutä anä äpmepe, Goti Iquenyqä tääqä ätqä äwäpiyitaŋi, quuvqä heqiyqä Goti Iqu etapqe,

† 1:11 Ipäqäkqä 4:1-16 ‡ 1:11 A Täuqä 22:5-24:25; 2 Pitä 2:15 § 1:11 A Täuqä 16:1-46

a yänänäqñqä äqätpu, iunä imäkñga peyqäpñqe. ²¹ He neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta, heñi häñä hea ique-ique pmeqä hetapäninqä hinuä äqämbu äpmapu, Goti Iqu henyñqä äwinyänqä iunä pmetpñqe. ²² Ämaqä 'quuvqä heqämqändiyä, ä maeqiyqä imqändiyä?' kñuä ävätñqä iquaunqe, qeqä hetätñqe. ²³ Itanğa tä maisquä duñqä uwqanğppqä iquaunqi, huätä maqänä itmepu, häñä iqumuatpñqe. Ga huiziquaunqe, qeqä ätumuäkäpu yätamäkqä äväpiyänğani, zätä qäsä ipu, ipñqe. Goti Iqueqä hinuä iqinji, qu qänaknänji suqä kiyä mätqä iu itqanuwä-qae, quwqä qäkämä-pqä kiyä mätqä enqä-qae, he-pqe, kiyä inä emätqñqä, zätä qäsä ipñqe.

Ne Goti Iqueä yoqe, haqeu maetunqenqä

²⁴ Goti Iqu, he qua iqi mäpäknqä ipñqä äñguänä ämeyätä, he suqä quvqä maeqä, aañä yeeqänänä ipu, Iqueä yoqä naqänänä etanği äqämbu tqäpñqä, etma uwqä Iquvi. ²⁵ Iqu Goti Kiqä-kionänä-qu äpme, neqä Naqä Jisasi Kraisi Iquesanji, neñi anğumä Häñä Inequmuatqä Iquvi. Ne Iqueä yoqe, haqeu maetunqeu. Iqu yoqä aañä naqänänä-tänä-qu eä, ämiqä naqä iuqä Naqä-qu eä, ga yänänäqñqä naqänänä äme, nätmatqä eeqänänä iuqä Ämiqä Naqä Iquvi. Iqu qanğanänqä, ä tanğanqä, qänakndanqä, ii äpmäka wätäniqe. İi naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

Kuknuä zä wiqe, Ätnänäqi itkimäkqenqä Yätamäkqä kuknuä hiñuiqänä iquvi

Ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, ämaqä Kraisi Iqueqä yoqä ämakuwä iquauñi, quuvqä itquaminjuwänqanñi, Jonä iqu bukä tä äqäkqe. Qu iquau quuvqä itquaminjuwi, ii iqua Jisasi Iqu, iquauqä Naqä Iqu etanqenqä, quuvqä heqiyätqätanquwä iutayi. Buki, Kraisi Iqueqä yoqä ämakuwä iqua, hanä-iqä naqä iqueni, mäñdi kittqäpnqä iinqeysi.

Bukä tä, nätmatqä qänaki timäuniqenqä ktqä kuapänänqä-tänqä iiyi. Ämaqä quuvqä eqiyäpiyä inqa äpmaminjuwä iqua, kuknuä ktqä iinqe, näqnqä eminjuwi. Itanqi ämaqä quuvqä maeqiyqä iqua, qu maqnqeqä. Kuknuä ktqä iunqä quati, ii tiinji. Jisasi Iqu, Naqä-qu eä, Iqueqä hipaeta, Goti Iqu mäkä eeqänänqä itä, Setänä ique-pqe, mäñdi kittqiyäniqeqä. Ga Jisasi Iqu Iqueqä wäunui qäpu imäkqanqanñi, Goti Iqu ämaqä quuvqä heqiyqä mäwquatämäuqä ipu, yänänäqnqä pmetanquwä iquauñi, nätmatqä anquä hui tii ävänqiyä. Iqu nätmatqä eeqänänqä änyä-hänñi imäkäniqä iutanñi, qu Iqutä anä äpmapu, hanä-iqä maeqä pmetpnqäuä.

Jonä iqu, tuwanuä tquenqä kuknuä ätkqenqä

¹ Kuknuä Jisasi Kraisi Iquenyqä tqü, zä äwäminqetanñi, Jisasi Iqu ätnänäqi ämaekqenqeyi. Jisasi Kraisi Iqu, nätmatqä maqänä timäuniqnqe, Iqueqä wäunjuä-wiyqä iquau ämotquetnqe, Goti Hanjuwä Iqu, Ique ganä ämotquakqe. Itanñi Jisasi Iqu Iqueqä enätqä hnque, Iqueqä wäunjuä-wiyqä Jonä iqunqä dowatqanñi, nätmatqä äki-äkitanä timäuniqä iinqe, kuknuä wätqä enqä-panä iu ämäñdquakqe. ² Itanga nyi nätmatqä eeqänänñi hiñuä äqunmitanñi, tiñä ätukqe. “Tä Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä naqä-qakui, Jisasi Kraisi Iqu ätqeqä.” ³ Ämaqä, Goti Iqueqä kuknuä tä, nätmatqä ätimäuniqenqä a ätäutä, awä ätümitätqä iqutä, ä ämaqä, iqu kuknuä awä tqanñi qätä äwiyäpu, ämepu äpmamitpqä iqua-pqe, nätmatqä tä qäpi ae ätimäutnqä iqanñi, qunñi Goti Iqu anquä iwimäkqanñi yeeqä ipnqäuä.

⁴ Nyi Jonä iquñä tuwanuä tä, qokä-apäkä anä-himqä 7, qua Eesiya iu Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquennqä äqäyqä. Goti Hanjuwä Iqu, tänqä äpmenqä, qänqanä äpmaminqä, ä qänaki inä pmetäninqä-qu eä, henñi qeqä imänqeta anquä etapätä, heqä äwqe hanuä imbu pmetpnqä emäkquä. Itanga dnä 7, Goti Iqu zä-hawä hiqumuanä eä pmetanqä iu äpmenjuwä iqua,* qu-pqe asä ii emäkpnä. ⁵ Itanga Jisasi Kraisi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueä kuknuä naqä-qakuinä awä ätminqä Iqu, ae äpäkonqä iuta ganä ävaukqä Iqu, itanga qua täu miqä naqä iquauqä Naqä-qu äpme. Iqu-pqä asä ii emäkätqnänänñi.

Iqu nenyñqä kuapänä winqanñi, Iqueqä hanqetä, neyaqä suqä quuvqä eeqänänqä iutanñi, huätä äyä änewewqatkqe. ⁶ Iqu ne Iqueqä ämaqä naqä-hnqunä eätanä, Kanä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva imäkquatunquä, inemäkkqe. Initanñi, yoqä naqetä, yänänäqnqä nätmatqä eeqänänqä iu miniqnqetä, hea ique-ique Iqutänä witäniqe. Ii aanä naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

⁷ Hiñuä qumbiyä! Iqu qaquvqeu pmeqä quvepätñqä itqäuä.† Itanñi ämaqä eeqänänñi, Iqu äquvepqanqutqe, hiñuä qumbunqäuä. Ämaqä Ique zi äukuwä iqua-pqe, hiñuä anä qumbnä.‡ Ga ämaqä eeqänä, huiwä huitanä-huitanä quaetanñi, Iquenyqä knuä kuapänä qäpnjuwi. Naqä-qakui. Inñi ätimäuniqe!

* 1:4 Itkimäkqä 8:2 † 1:7 Wäunjuñqä 1:9-11 ‡ 1:7 Sakätiyasi 12:10

⁸ Goti Naqä, Yänänäqñqä Eeqänänä-tänä Iqu, tii ätqiyä. “Nyi hinuiqänqätä, yäpakiñqätäni, Nqä-näuänjqä. Nyi tänğa äpmeñqä, qänğanä äpmamiñqä, ä qänaki inä pmetmniqä Iqunjqä.”

Jonä iqu, Jisasi Ique hinuä äqunqenqä

⁹ Nyi Jonä, heqä heyämaqä iqunänji. Nyitä hesä, ne eeqä Jisasi Iqueqä eanitanı, hanjä-iqä asänä ämetanä, Naqä Iqunä miqeuñi anä äpmetanä, inı ne eeqä yänänäqñqä ätqäuanä hanjä-iqe äyä ämiwäutqänju. Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuinqätä, kukñuä Jisasi Iqu awä ätumiñqenqätä, tuäkitqätanğa, qu nyi qua eqä huväkiyä, kiqä yoqe Patmosi iunqä huätä äñändowatkuwi. ¹⁰ Naqä Iqueqä hiunji eqanğanı, Dñä Änguä Iqu aanä yänänäqñqä nyimeqanğa, nyaqä tuwä inğisanı, ämaqä hñqu manä yänänäqñqä, hääwä enqä-pa, tii tqanği äwikqe. ¹¹ “Si nätmätqä äki hinuä äqunänjä etanğutqe, bukä iu äqäyätinä, ämaqä anä-himqä 7 iu, Jisasi Iqueqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iunqä qäyämävä. Tuwanui, anä-himqä Epäsäsi, Samina, Pekamumä, Tayätıla, Satisi, Pilendopiya, ä Latisiya iu äqänätqänjuwä iquaunqäuä.”

¹² I tqanği äwimi, “Tqu dqutiyä” tmä äkunmäknğqe, golqä hiqi-tä-tqäuqä 7 hñqua tqäutanğä äqunğqe. ¹³ Hiqi-tä-tqäuqä iquauä awä iqinı, ämaqä enqä-panä Hñqu, qäkä quäuqä yukä bu eeqä ämäwqätäuqä äyäuä, Iqueqä quikuä iunı, golqä yauqä ipnätanği äqunğqe. ¹⁴ Iqueqä de, qatäwänänjä aanä yäkquänänjä äui, ga Iqueqä hinui, tä äyänätñqä-panä iinı. ¹⁵ Iqueqä yukä iunı, ämaqä hñqu hikä hiuisqä äyänqä, tä tnänjä du imäkävetqä-panä iinjä äyänğiyä. Iqueqä kukñuä-pqä ätätäqe, eqä äkakä kuapanä äqänğqä-panä iinı. ¹⁶ Iqu Iqueqä hipa ämuangisanı, qätäqueqä 7 a äqätä, nñ Iqueqä manitanı, näpqä-hionaqä inği-inğisa häñeqä-heñqe ätimäumiñqe. Iqueqä himä-hiqumuanitanı, mäptqä tnänjä ätä äyänğqä-panä iinjä äyänätanği äqunğqe.

¹⁷ Ique e äqunmitanı, nyi ämaqä pizqä enqä-panunä, Iqueuä yukä tänä iqi päknğanğa, Iqu Iqueqä hipa ämuangisanı, nyaqä huiwä haqeqi äñjiyätä, tii ändkqe. “Zä miqä manä. Nyi hinuiqänqä qänakñqä äpmeñqä Iqunjqä. ¹⁸ Nyi Goti Hänä Äpmeñqä Iqunjqä. Nyi hñqunä äpäkonğqe, ga inğa-inğa hänä yqänä äpmaka uwqämniqä Iqunjqä. Nyi ämaqä äpäkonqä iunqätä, ae äpäkombqä iquauqä anıunqätä, qñqanä hutäuqe, § a äqätänä. ¹⁹ Initanı nätmätqä tqä hinuitä äqunänji, tuwanuä bukä iu qäyeyä. Nätmätqä tänğa ätimäuqenqätä, qänaknda-pqä timäuniñqätänı, bukä iu qäyeyä. ²⁰ Si qätäqueqä, Nyaqä hipa ämuangisanä iquatä, golqä hiqi-tä-tqäuqä iquatä, hinuä äqunänji, qakui tiinji. Hiqi-tä-tqäuqä iqua, ämaqä anä-himqä 7 iu aquvä äqänätqänjuwä iqua etanğa, qätäqueqä iqua, quwqä enätqä 7 iquayqä” ändkqe.

2

Quuvqä heqiyqä Epäsäsi iu aquvä äqänätqänjuwä iquaunqä tuwanui

¹ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Epäsäsi iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätnä qäyä.

Nyi qätäqueqä 7 iquau Nqä hipa ämuangisa äqätmä, Nyi hiqi-tä-tqäuqä 7 iquauä awä iqi iktñqä Iqunä, kukñuä tä sinqä äñdowatqä.

² Suqä eeqänänjä he itqänjuwi, Nyi näqñqä eänänä. He wäunjuä tnänjä ipu, hanjä-iqe qäyä ämepu, yänänäqñqä äyä ätqäutqänjuwi. He ämaqä quvqä iqä iquauñi, hesä anä pmapiñqe, hinuinä mäqunquä itqänjuwi. Ämaqä hesä äpmepu, ‘Goti Hanjuwä Iqu, ne wäunjuänqä äñdowatqeçqä’ quanğä etätqänjuwä iquaunqe, he kñuä anğuanä iwäsäupu, quanğä iquauñi, ae äyä ämäqumuetqänjuwi. ³ Ämaqe, he Nyaqä

yoqe a qätätanğä eqänäpu, ga he quvqä emäkätqätanğuwä-qe, he yänänäqıñqä ätqäupu, hanjä-iqä ii ämepu, wäunuä tnänjä iqıenqe enyqä miqä itqänıwi. He iinjä itqätanğuwıñqe, Nyi näqıñqä ae enjä.

⁴ Iinjä etanği Nyi hesänji, kukıñuä hui täñunjqä. He Nyinyqä quuvqä kınğanä eqiyäpiyanğani, kuapänä enyämıñqä-qe, täñğani iinjı hmanji. ⁵ Qänğanänji, he suqä äñguä inä imäkmiñıwi, huätä vquatämäupu, qua iqi ae äyä äpäknıguwi. Iinjä etanği hiqä suqä qänğanä imäkmiñıwiñqe, knıuä indqänäpu, hiqä knıuä äkunmäknäpu, suqä qänğanä äänä imäkmiñıwä etanğutqe, asä iinjä imäkqäpnqe. He iinjä mimäkqä iqanğpqe, Nyi äpätmä hiqä hiqi-tetä kiqä ätqäuqetä, huätä metaumqänä. ⁶ Ga hiqä suqä äñguä hñqu tiinjı. He Nikolasi ique qänaki itqänıwä iquauä suqenqe, yasämä maenqä eä. Nyi-pqe iquauä suqenqe, yasämä manyıñqä eä.

⁷ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu Nyaqä yoqenqä aqıvü äqänätqänıwä iquau tquanği, qätä äwıpqä iqua, qänaknä wıpnqe. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumıpqä iqua, Nyi iquauñi, zä-häukuä hänjä hea ique-ique pmeqä vqe, qäyä dupnqä hiñuinä qunmniqeqä. Zä iinjä iqu, qäukuä haqä Goti Hanjuwä Iqueä wäunuä iqi ätqäunä.

Quuvqä heqiyqä Samina iu aqıvü äqänätqänıwä iquauñqä tuwanji

⁸ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Samina iu ämitnqä iqıenqe, kukıñuä tii ätätnä qäyä.

Nyi hiñuiqänqä qänaknqä äpmenqä,* ga hñqunä äpäkonğqä-qe, anğumä äväutmä hänjä äpmenqä† Iqunä, kukıñuä tä sinqä ändowatqä.

⁹ Nyi he hanjä-iqätä, täñä-hunqätä, emetnqenqe, näqıñqä ae emä, ga he nätmätqä qua täutanji, maeqä aanqä äpmenıwiñqe, nyi näqıñqä ae eäqä. Iinjä etanğqä-qe, he nätmätqä kuapänänjä-tänuenä yqänä äpmenä. Ämaqä hñqua, he kukıñuä tuwänğisa etätqänıwiñqe, nyi näqıñqä ae enjä. Ämaqä, 'Ne Israitqä iqıneyqä' ätätkänıwä-qe, oee, qu Setänä iqueqä-quayi. ¹⁰ He hanjä-iqä emetnqä itnqe, zä miqä pambiyä. Qätä nyıpu. Setänä iqu, "He Goti Iquenyqä quuvqä yqänä eqiyätqänäpiyä" tä yamwiqä hiyätnqe, hñquenä anjä guä kiqiyäueqä iunqä upnqä emäkänä. I hitanği hanjä-iqä, täñä-hunqä ämepu, hiunji 10 enqä-pa pmapnuwi. Iinjä etanği qu he pizqä qäyä hepäknqä-qe, quuvqä heqiyqe, a yänänäqıñqä kiqätpiyä. He iinjı ämäwqätäuqanğpqe, Nyi hänjä hea ique-ique pmeqe etapmniqeqä.

¹¹ Ämaqä, Dñä Äñguä Iqu, Nyaqä yoqenqä aqıvü äqänätqänıwä iquau tquanği, qätä äwıpqä iqua, qänaknä wıpnqe. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumıpqä iqua, äpäkonqä huizıqu‡ qui miwimäkqä danä yänıqeqä. Aanjä hma naqä-qakui.

Quuvqä heqiyqä Pekamumä iu aqıvü äqänätqänıwä iquauñqä tuwanji

¹² Enätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Pekamumä iu ämitnqä iqıenqe, kukıñuä tii ätätnä qi.

Nyi näpqä-hionaqä inği-inğisa häñeqä-heñqä ämenqä§ Iqunä, kukıñuä tä sinqä ändowatämepqä.

¹³ He anjä äpmenıwiñqe, Nyi näqıñqä ae enjä. Iqıñi, Setänä iqueqä anjä äquatäuqämenqä iuyi. Iinjä etanği he Nyaqä yoqe a yänänäqıñqä äkiqätäpu, hiqä Nyinyqä quuvqä heqiyqe, zä maeqä itqänıwi. Qänğanänji, Andipasi iqu Nyaqä kukıñui qänaknä itä, Nyinyqä awä-tqä-qu eä, anä äyä äpmamiñıwi. Qu iqıenji, anjä Setänä iqu äpmenqä iqi päsqanğuwänğanä-pqe, he Nyi tuwä manjiyqä ikuwi.

¹⁴ Iinjä etanği Nyi hesänji, kukıñuä hui täñunji. Hesänä hui, Balamä* iqueuä suqe, a yqänä äqätıpu äpmenä. Qänğanänji Balamä iqu, suqä Israitqä iquau quanğä tquenqe, Balakä ique ämotqueqanği, qu suqä quvqeu äpäknäpu, nanjä goti quanğä iunqä

* 2:8 Itkimäkqä 1:17 † 2:8 Itkimäkqä 1:18 ‡ 2:11 Itkimäkqä 20:14 § 2:12 Itkimäkqä 1:16 * 2:14 A Täuqä 22:5-24:25

hiqäva imäkpqe änäpu, huiwä yanä hinqi inqä imäkminuwi. ¹⁵ Asä iinj, ämaqä hesä äpmejuwä hui, Nikolasi iqueqä ämaqä iquauä kuknuä dunä qänaknä itqänä. ¹⁶ Ii itqätanguwitani, he tängani hiqä knui äkunmäkmbiyä. Iinj hma etangutqe, maqänäni, Nyi henqä äquvepätmä, ga Nyi, ämaqä iinj itqänuwä iquatä, näpqä-hionaqä yanäqñquä Nyaqä manä tau äwinqetä, mäkä hunanä.

¹⁷ Ämaqä, Dnä Änguä Iqu, Nyaqä yopenqä aquvä äqänätqänuwä iquau tquangi, qätä äwipqä iqua, qänaki wipñqänäyi. Ga ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyi buayä Mana† zä äwinqe ämuayätmä, hikä qäpaiqä yoqä änyä-hänä äqänänqä hñqu-pqe äwimniqe. Yoqä iinj iquenqe, ämaqä hñqu änyä maqñqä heniqe. Ämaqä, hikä qäpaiqä ämetqä iqunä, näqñqä heniqe.

Quuvqä heqiyqä Tayättila iu aquvä äqänätqänuwä iquauñqä tuwanji

¹⁸ Enätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Tayättila iu ämitñqä iquenqe, kuknuä tii ätätnä qäyä.

Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqunä eämä, hinuä tä äyänätñqä-panitä, yukä hikä hiuisqä äyänqä-panitä täñä Iqunä, kuknuä tä sinqä ändowatämepqä.

¹⁹ Nyi suqä eeqänänä he imäkätqänuwinqe, näqñqä ae ämenä. He huiziunqä hengangi, Nyinyqä quuvqä eqiyäpu, ämaqä huizi iquau yätamäqä äväpu, itanga hanä-iqä qäyä ämepu yänänäqñqä ätqäunuwinqe, Nyi näqñqä ae enä. Hiqä suqä qänganä-pqä iminuwä eeqänänäni, aanä änguänänä ätimäuä.

²⁰ Iinj etangi Nyi hesäni, kuknuä hui-pqä inä Täñunji. Apäkä Jesepeqi 'Hinuä-tqinjä' ätätnqä ii, hesä qäyä pmetñqä hinuinä äqunätqänuwiqä. Apäkä ii, Nyaqä ämaqä wäunuä imäqäpñqä iquauñi, quangä ätuätä, suqä huiwä yanä hinqi inqä ämotquetä, nanuä goti quangä iquauñqä hiqäva-pqä imäkpqe, ämbñqä ätuätñqä iiji. ²¹ Nyi, 'Iiyqä suqä quvqä hui äkunmäknänqutiyä' tmä, hinuinä äqunmä pmetangä, iyyqä knui makunmäknqä itä, suqä huiwä yanä hinqi änäänä äväkitqänä. ²² E äväkitñqä-qae, he qätä nyipiyä! Nyi apäkä iinj, täñä-hunqä naqänänjitä, ä täñä-yaqä naqänänjitä, metñqä wimäkmä. Itanga ämaqä iisä hiqaqä anä äwäyakitqänuwä iqua, quwqä knui makunmäknqä ipu, iyyqä suqeu qänaki yqänä itqätangpqe, Nyi iquauñi täñä-hunqätä, hanä-iqä naqänänä wimä. ²³ Qokä-apäkä, ymeqä enqä-pa ii qänaknä ävätqänuwä iquauñi, eeqänä pizqä päkmniqeqä. Iinj imäqangqetani, ämaqä Nyaqä yopenqä im-imä aquvä äqänätqänuwä eeqänänä iqua, tiinjñqe, näqñqä mapnuwi. Nyi ämaqä eeqänänä iquenqä knuiutä, äwqeutä iwäsäutmä, ga he suqä imäkätqänuwä-pa kimanji, hñqunä-hñqunä e hetapqäumniqe.

²⁴ Iinj etangi qokä-apäkä huizi, Tayättila äpmapu, apäkä iyyqä kuknuu qänaknä miqä ipu, itanga suqä qu, "Setänä iqueqä kuknuä ze eä-qä" ätätnqänuwinqe, näqñqä mämeqä itqänuwä iquenä, Nyi 'Hanä-iqä hñqu heyaqä haqeqi maeqä ymä' hitmñqeqä. ²⁵ I etangi nätmätqä eeqänänä he a äqätänuwä, Nyi äquvepmqängganqä a yänänäqñqä qätätangpu.

²⁶⁻²⁷ Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäupu, Nyaqä suqeu hiunji yäpakängganqä qänaknä imipqä iqua, iinj Nyi iquau-iquauqäni, Nqä Apiqu ändapqä-pa, qokä-apäkä eeqänänä äpmakuwänuwä iuqä nyuänä ämiqä pmeniqä iñqe, Nyi yoqä wimniqe. Itanga ämaqä hñqu qua qondä ämisqiyätä, zinanuä imäqä-panä iinj, iqu yäqä woyqä a äqätä iquau äminqiyä.† ²⁸ Iinj imitätqä iqueni, Nyi qätäqueqä zinuitä ätimäutä äyänätñqä iqu§ wimniqe.

²⁹ Ämaqä, Dnä Änguä Iqu Nyaqä yopenqä aquvä äqänätqänuwä iquau tquangi, qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipñqeqä.

† 2:17 Anjumä Itmakqä 16:21; A Täuqä 11:8; Jonä 6:49 ‡ 2:26-27 Apqä Bukä 2:8-9 § 2:28 Itkimäqä 22:16

3

Quuvqä heqiyqä Satisi iu aquvä äqänätqänuwä iquauñqä tuwanjui

¹ Enätqä ämaqä quuvqä heqiyqä Satisi iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätnä qäyä.

Nyi Goti Hanjuwä Iqueqä dnä 7 itä,* itanga qätäqueqä 7 itänä Täñunä eämä, kukñuä tä sinqä ändowatämepqä.

Suqä eeqänänä he itqänjuwinqe, Nyi näqñqä ae enä. Qu henyqe, “Hänä äpmeñäüä” ätäqänjuwä-qe, he ae äpäkonjuwä-panä iquenjqä. ² Hiqä suqä eeqänänä imäkätqänjuwi, Nyi Nqä Goti Iqueqä hinuä iqisañi, hñqu aanä jänänänä mäqunquä inqä-qae, he hiqäqä äwinjuwi ivatuwänäpu, hiqä suqä mapäkonqä yqänä äwinqe, yänänäqñqä angi imäkqanqpu. ³ Qänğanäñi, he kukñuä anguä we-huñqä-tänñi qätä äwiyäpu, ae ämakuwi, he iinjqä kñuä indqänäpu, anguänä ämipu, hiqä suqä quvqenqe, kñuä kunmäkmbiyä. He mävuqä ipu, hiqäqä yqänä äwämitpqe, quwä-meqä hñqu emeqänqe änyä maqñqä eänjuwä-pa, Nyi asä iinä emamä.

⁴ Inäqe, he Satisi iu äpmeñuwitanä hui, quwqä ämuasmänqe, kiyä mätqä mimäkqä iquwi. Iqua qäyunä epiyitanñi, ämuasmänqä qäpaiqä ämipnäpu, Nyitä qanä anä ikiquatunqe.

⁵ Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyi ämuasmänqä qäpaiqä iinñi äwiptätmä, iquauqä yoqä bukä hänä-pmeqä iunñi, huätä makutqä imniqe. Oeyqä. Nyi iquauñqe, Nqä Apiqueqä hinuä iqisa, ä Iqueqä enätqä iquauä hinuä iqisa-pqe, ‘Iqua Nqeqä’ tmniqä iunänñi.

⁶ Ämaqä, Dñä Änguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau tquanñi, qätä äwipqä iqua, qänaki wipñqänänñi.

Quuvqä heqiyqä Pilendopiya iu aquvä äqänätqänuwä iquauñqä tuwanjui

⁷ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Pilendopiya iu ämitñqä iquenqe, kukñuä tii ätätnä qäyämävä.

Nyi suqä anguä jänänänä imäkätmä, aanä Naqä-qakuä-qunä eämä, itanga Nyi Dewiti iqueqä qñqanä hutäuqe† a äqätänqä Iqunñi. Nyi anä qñqanä hutemqe, ämaqä hñqu angi mämayeqä yänqiyä. Itanga Nyi anä qñqanä ämayemqeunñi, ämaqä hñqu angi mautäuqä yänqiyä. Nyi iinä iqä iutanä Iqunä, kukñuä tä sinqä ändowatqä.

⁸ Suqä eeqänänä he itqänjuwinqe, Nyi näqñqä ae enä. Hinuä qumbiyä. Hiqä hipenüä iunñi, Nyi qñqanä ae äuteqä-qae, ämaqä hñqu angi änä mämayeqä yänä. Hiqä yänänäqñqä naqä ma, wänqäpu witanñi, itanga Nyaqä kukñui, qänaknä ipu, Nyaqä yoqe, imä zä maeqä da itqänjuwinqe, Nyi näqñqä ae ämeqe.

⁹ Ämaqä Israitqä iquautanä iqi äpmapu, “Ne Israitqä iqune, Goti Iqueqä ämaqä iquneyqä” ätäqänjuwä iquauñqe, he näqñqä ae enä. Iqua quanğä iinä ätäpiyä-qe, naqä-qakui, Setänä iqueqä ämaqä iquayi. I hitanñi qätä nyipiyä! Nyi iquau eyqiyämeqanğundi, iqua Nyi henyqä kuapanä änyinğanğutqenqe näqñqä epu, hiqä yukä-tänñä qäqi äpäpu, qonä qutaseppnuwi. ¹⁰ Nyi yänänäqñqä tqäupñqä kukñuä etkqe, he qänaknä itqänjuwitanñi, Nyi ämeyqanğundi, ga qokä-apäkä eeqänänä qua täu äpmeñuwä iu yamwiqä väniqñqä timäutñqä itñqä iqu, he memeqä da yänqiyä. ¹¹ Nyi henqä maqänä quvepmä. Mä heqä ämäwqutäquwä yññai‡ ämaqä hñqu huätä equvqñqe, nätmätqä he ämeñuwä ii, a yänänäqñqä qätätanğpu.

¹² Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumitpñqä iqua, Goti Iqueqä anä iunñi äväma näweqä uwqänqe, Nyi iquauññi, anä anizä äqutnänqä enqä-pa, yänänäqñqä qutemniqe. Inñi Nyi yoqä hñquaqu-hñquenä iqua, iquau pmutatemniqe. Nqä Goti

* 3:1 Itkimäkqä 1:4 † 3:7 Asayä 22:22; Itkimäkqä 1:18 ‡ 3:11 Qänğanäñi, ämaqä mäkiutä, hänä tnänñä wqeutä, ämäwqätäukqe iqu, mbqä mämeqä, yñña ämetä ämäuminqe.

Iqueqä yoqetä, Iqueqä anä-himqä naqetanä yoqetä, itanğa Nqä yoqä änyä-hänjä iqu-pqä qäsä. Nqä Goti Iqueqä anä-himqä iqu, ii Jerusälemä Änyä Hänjä, Iquesa qäukuä yätu äväma päniqä iquvi.

¹³ Ämaqä, Dnjä Änguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau tquanği, qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipnqe.

Quuvqä heqiyqä Latisiya iu aquvä äqänätqänjuwä iquaunqä tuwanjui

¹⁴ Enätqä, ämaqä quuvqä heqiyqä Latisiya iu ämitnqä iquenqe, kuknuä tii ätätinä qäyämävä.

Nyi “Ii naqä-qakuiqä” Tqä Iqunä, Goti Hanjuwä Iqueqä kuknuä awä ätätmänganji, Iqueqä kuknuä eeqänänji aanjä jänänjä dinä ätätnqä Iqunjqä. Nätmatqä eeqänänjä Goti Iqu imäkkqetanä Qakuä Iqunä, kuknuä tä sinyqä ändowatqä.

¹⁵ Suqä eeqänänjä he itqänjuwinqe, Nyi näqnqä ae enä. He tnänjä-qe, isqä-qe mäpmeqä injuwinqe, Nyi näqnqe ae ämeqe. Nyi he tnänjä-qe, isqä-qe pmapnqä änyinğıyä. ¹⁶ Inji he tnänänqä, isqänqä, mäpmeqä, awänä pmetanğä eqänätmä, Nqä manjita quta enjuyqä. ¹⁷ “Ne mbqä kuapä-tänuneyqae, nätmatqä hävemnäqnqä ämetanä, hnjuahnjuaqä äwa miqä injunä” ätätqänjuwä-qe, oeyä. Nyaqä hinjuiqini, he aanjä ququvqä yqänä pmetanguwinqä, ämaqe, henyqä huäqä kiinjä wunänqiyä. He nätmatqä hesä näweqä winiqä iqu maeqä, hinjä pisqä äpmapu, itanğa he huiwinä imbu äpmenjä. Iwä hiqä-hiuänji, iinqe änyä maqnqä yqänä enä. ¹⁸ I etanği Nyi knjä iqä tii hetapmqe. Golqä, quvqä qäsä maeqä yätnqä tä äñqä hui, Nyita mbqä ipu, mbqä kuapänänjä-tänuenä hipnqänänjä. Itanğa ämuasmänqä qäpaiqä, hiqä huiwiu ktqä hiqumuätäutnqe, Nyita mbqä ipu, ämaqe he huiwinännyqä äpmapu, womba-tänjä pmetanğpi, hinjä maiqnqä ipnqänänjä. Nj marasingä aowä hui, hiqä hinjui mäuepnqe, Nyita mbqä ipu, iwä hiqä hinjui, änguä qämbnqänänjä.

¹⁹ Itanğanji Nyi ämaqä huiunqä änyinğqe, Nyi iquaunji, quwqä suqä quvqenqä näqnqä ävätmä, jänä iwimäkätnqe. I etanği he hiqä suqenqe knjä äkunmäknäpu, jänä pmapnqä tnänjä imäknganğpu.

²⁰ He hinjä nqämbiyä! Nyi anä qänqanä-tänjä iqi ätqäümä, qnqanä iu ptqä päsqanğa, ämaqä hnqu Nyaqä manj qätä änyiyätä, qnqanä noteyätqe, ga Nyi yäpä yänğisa äpaquvätmä, ye buayä anä nenqueä.

²¹ Ämaqä, mäkä äunäpiyä iu ämäwqätäumipqä iqua, Nyitä ämiquatunquä Nyaqä zä-hawä iunji, anä pmenique. Ii, qänğanä Nyi mäkä äunätayä iu ämäwqätäutmä, Nqä Apikutä miqenqe, Iqueqä zä-hawä iu anä äpmakueä-panjä iiyqä.

²² Ämaqä, Dnjä Änguä Iqu Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquau tquanği, qätä äwipqä iqua, qänaki inä wipnuwänqe.

4

Jonä iqu, nätmatqä qäukuä yätu witanği äqunğqenqä

¹ Nätmatqä tä qäpu ae äpäwqanğa, qäukuä haqä yänjini qnqanä hnqu hutänätanği äqunğqe. Itanğa manjä* nyi qänğanä häawä enqä-panjä tqanği äwikqä iqu, tii ändkqe. “Si täqinyqä yapiyä. Ga Nyi nätmatqä eeqänänjä qänaki timäuninqe, ämäktquamqänänjä.” ² Itanğa Dnjä Änguä Iqu yänänäqnqä maqänä nyimeqanğa, qäukuä haqä yätunji, ämiqä iqueqä zä-hawä hnqu tqäutanği, ga iqi äpmenqä Iqu, tiinjä etanği äqunğqe.† ³ Zä-hawä iu äpmenqä Iquesanji, qoqiyqä hioätqätä, hägesqätä, yänätanği, ga wäpinyiqukuä hnqu zä-hawä ique awä iqi ämamäuäqe, kiqä we-hunqe aanjä naqänänjä hunätanği äqunğqe. ⁴ Ämiqä Iqueqä zä-hawä iinjä iqu, hawä 24 huizi iquauä awä iqi ätqäuminqe. Itanğa zä-hawä iquaunji, ämaqä

* 4:1 Itkimäkqä 1:10 † 4:2 Esekiyäli 1:26-28. Itkimäkqä 7:10 iunji, Jonä iqu ‘Zä-hawä iu äpmenqä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä’ ätkqe.

naqä iqua hñqunä-hñqunä äpmakäuminjuwi. Iqua ämuasmänqä qäpaiqä-tänjä-qua, itanğa quwqä nyuanjä iunji, golqä ynğa mäuqä-quayi. ⁵ Zä-hawä iinjä iquesanji, we-hunqe nyuauä iqanğa, mmqä ätätä kăkaqä tqanği äwikqe. Zä-hawä iqueqä hipenüanğisanji, tä hänaqä 7 äsminjuwi. Tä hänaqä iqua, ii Goti Hanjuwä Iqueqä dnji. ⁶ Zä-hawä iinjä iqueqä hipenüä iqisanji, nätmatqä hñqu äwäminqe. Ii eqä-huanjä naqänänjä enqä-panä iqueyi. Nätmatqä iinjä iqu, aanjä quvanyäqñqä kiinji.

Itanğa nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä hñquaqui-hñquaquinjä, zä-hawä hitunüä hñquaqui-hñquaquinjä iu pämä ätqäuminjuwi. Iqua quwqä hiqumuanğisatä, tuwänğisatäni, hinüä kuapänä äqänğäuminjuwi. ⁷ Iquautanä hinuiqänjä iqu, ii laiyonqä enqä-panä iquvi. Ga huiziqu, bulumäka qokä enqä-panä iqueyqä. Itanğa huiziqu, iqueqä hiqumuani, ämaqeuaqä enqä-pa änyänä. Iwä aanjä yäpakä äpmenqä iqu, ymäuäkä aanjä naqänänjä haqeu äväwa ikitñqä iinjä enqä-panä iqueyi. ⁸ Nätmatqä hñquaqui-hñquaquinjä hänjä-pmeqä-tänjä iqua, huqä 6-tänjä iquayi. Itanğa hinüä kuapänäni, quwqä huiwiu, ä quwqä huqeunji-pqe inä ämuäpmuäminqe. Iinjä iqua heatqänğatä, hiunjinğatä, tii tqäpnqäüä.

“Naqä Iqu, ii Goti Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqu, hñqutä enqä-panä manä, Kiqä-kiuanä, Kiqä-kiuanä, Kiqä-kiuanänjñqä. Iqu qänğanä äpmaminqä, tänğa äpmenqä, itanğa qänaki pmetäniqueqä.”
Qu kukñuä iinjä di, mamäwänqä danä iqäpnä.

⁹ Nätmatqä iinjä iqua, zä-hawä ique äpmenqä, ga hea ique-ique pmetäniqä Iquenyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, ‘änğuiqä’ tqäpnqäüä. ¹⁰ Iinjä itqätanğppänğa, ämaqä naqä 24 iqua, zä-hawä iu äpmenqä ga hea ique-ique pmetäniqä Iqueuä hipenüä iqi qonjä äqutasepäpu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, quwqä ynğai equväpu, zä-hawä iqueä hipenüä nänji eäpu, tii tqäpnqäüä.

¹¹ “Naqä Iquki, Si neqä Goti Iqukiyqä. Eeqänä ämäwqätäunji, Tqä-täuanänjñqä. Itanğa ämaqä eeqänänji, Sinyqä yeeqä ipu, Tqä yoqe haqeu ämamäupu, ‘Si Yänänäqñqä-kuiyqä’ tqäpnqäüä. Ii tiinjä etanğiyi. Nätmatqä eeqänänji, Si imäkätñä, itanğa äkinqä Tqä dutanä imäkqanğnä, ätimäutä, tänğanji äyä äwinä.”

5

Bukinğätä, Sipsipqä Meqä Iquenğätä

¹ Zä-hawä iu äpmenqä iqueqä hipa ämuanğisanji, bukä hñqu witanği äqunğqe. Bukä iinjä iqu quäuqänänjä-qu eä, qu tuwanüä inği-inğisa äqäyäpu, itanğa äkuäpipu ekuwi. Itanğa ique a yänänäqñqä kiqätätñqe, qu nyunüä taki ändäupu, itanğa kiqä taki bukä iu 7 ändäupu, ämänyäpu, ekuwinä äqunğqe. ² Asä qänğanji, enätqä yänänäqñqä hñqu, manjä yänänäqñqä tii tqanği äqunğqe. “Ämaqä huiziquau ämäwqätäutä, nyunüä takä bukä iu ämänyäpu equwi, anği equvätä ävatätñqe, äsqükä?” ³ I etanği bukä ävatätä, yäpä inğisa hinüä qunätñqe, ämaqä hñqu qäukuä yätunjä, qua täunjä, ä qua yäpä mänğisanjä-qe, mäpmeqä danä eänä. ⁴ Ämaqä hñqu bukä iqueni, ävatätä yäpä inğisa hinüä qunätñqä hma etanği, nyi kñuä kuapänä äqäminqe. ⁵ Itanğa ämaqä naqä iquautanä hñqu tii ändqiyä. “Si kñuä maqiyqä panä. Hinüä qunyä. Laiyonqä Tqu, Jutä iqueqä hueqä-himqeta,* ämiqä naqä Dewiti iquesanjä-queqä.† Iqu Iqueqä mäkä-hunqä iquauñi mändi ämäunğuatätä, itanğa Iqu nyunüä takä bukä iu ämäñnänqce, equvätä, buki ävatänqiyä.”

⁶ I dqanğa, Sipsipqä Meqä Hñqu pämä tqäutangji äqunğqe. Iinjä Iqu tiinjä-nänjä-queqä. Qu ae pizqä äpäkkuwä-nänjä-quvi. Iqu zä-hawä iqueuätä, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä hñquaqui-hñquaquinjä iquauätä, ämaqä naqä iquauätä awä iqi ätqäuminqe. Iqueqä nyuanjä hänyenätä, ä Iqueqä hinuätänji, 7 iquayi. Hinüä iinji, ii

‡ 4:5 Itkimäkqä 1:4 * 5:5 Ipäqäkqä 49:9 † 5:5 Asayä 11:1,10; Itkimäkqä 22:16

Goti Hanjuwä Iqueqä dnä, qua eeqänänjä iunqä im-imä ändowatkqä iquayi. ⁷ Itani, Sipsipqä Meqä Iqu, zä-hawä iu äpmenqä Iqu-tänjä qäqiqi äpäqe, bukä iqueuä hipa ämuangisa äwinqe ämakqe. ⁸ Iqu bukä ae meqanğa, inğanı nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iquatä, ämaqä naqä 24 iquatä, qu Sipsipqä Meqä Iqu-tänjä iqi äpäpu, qonjä äwoktäukuwi. Iqua gitatä, golqä hevqä suakä jinanjä-weqä-tänjä itä, a äqätminjuwi. Jinanjä-weqe, ii Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä tääqä tqeyqä. ⁹ Itanğanı qu apqä änyä-hänjä hñqu tii ätukuwi.

“Si bukä ämetnä, nyunüä takä iu ämänänqce anđi equvätinä ävattñqe, anđuanänjä Iqukiyqä. Qu pizqä ae kpäsqanđuwänğa, itanğa Tqä hänqeta qokä-apäkä iu itmetnä, Goti Hanjuwä Ique äwikñä-qae, Si anđuä Iqukiyqä. Qokä-apäkä Si mbqä imakñi, qu hueqä-himqä eeqänänjä iutatä, anjä-kukñuä eeqänänjä iutatä, huiwä huitanjä-huitanjä änyänuwä iutatä, itanğa qua eeqänänjä iutatä imakñä iquayi. ¹⁰ Si iquauñi, neqä Goti Iquenqä hiqäva-imäkqä imäkqanđnä, itanğa Iqu iquauñqä ämiqä-qu pmetñqänänjä. Itanğa qu qua täu miqäpnuwänqänänjä.”

¹¹ Itanğa nyi hinuä anđi äqunđqe, enätqä iqua, zä-hawä ique, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iquau, itanğa ämaqä naqä iquau awä iqi ämamäupu ätqäupu, manjä tnänjä tqanđä qätä äwikqe. Ynaunjqä manjä e ätminjuwä iqua, aanjä qäqi hmanñi. Qu aanjä, aanjä kuapanänjä, a änä matäuqänänjä. ¹² Qu e ätqäpiyanđanñi, manjä tnänjä tiinjä ätminjuwi.

“Sipsipqä Meqä qänğanä pizqä äpäkkuwä Iqu, yoqä naqetä, nätmatqä anđuanänjitä, ä näqñqä-pqetä, itanğa yänänäqñqä naqänänjä-pqetä meqänqce, anđuanänñi, ii Qäqueqä. Ga Iqu ämaqä eeqänänñi, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupu, yeeqä ipu, Iquenqä ‘änđuiqä’ ätäpu, ävätqänuwä-pqenqce, anđuanänñi, ii Qäqueqä.”

¹³ Itani nyi nätmatqä huitanjä-huitanjä Goti Iqu imäkkqe, kukñuä tqanđä qätä äwikqe. Ii nätmatqä qäukuä haqä yätu äwinqä, ä qua täu äwinqä, nñ qua yäpä mängisa äwinqä, itanğa eqä-pñä iu äwäkäwänqä-pqä iuä. Nñqä, nätmatqä eeqänänjä, eeqänänjä iu äwäkäwänqce, qu tiinjä tqanđä äwikqe.

“Zä-hawä iu äpmenqä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutänñi, Iquaqu ‘änđuiqä’ eeqänänñi ämesinyä, itanğa yoqä naqeu, yeeqä inqeu, yänänäqñqeu, kiqä hea ique-iquenqä manyiyänqä.”

¹⁴ Itanğa nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä hñquaqi-hñquaqinjä iqua, “Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä” tätqätanđuwänğa, ämaqä naqä iqua qonjä äuktäupu, yoqä naqä äwiminjuwi.

6

Sipsipqä Meqä Iqu, nyunüä takä iquau equkänđanqä

¹ Nyi Sipsipqä Meqä Iqu, nyunüä takä bukä iu ämänänqä iquautanjä hinuiqänjä ique, huätä equvqanđi äqunđqe. Itanğa nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iquautanjä hñqu, “Si biyä” ätätänqanñi, iqueqä quväkitanñi qäukuä mmqä ätqä-pa tqanđi äwikqe. ² Iinjä äwimitanñi, nyi hinuä anđi äqunđqe, hosi qäpaiqä hñque äqunđqe. Ämaqä, hosiu äpmeqä iqu, yquakä a qätätanğa, qu mäkitanjä ämäwqätäuqä ynñai vqanđuwänğa, iqu mäkä iunñi ämäwqätäutñqä kñuä äme, iqäukqe.

³ Inğanı Sipsipqä Meqä Iqu, nyunüä takä huizi huätä equvqanğa, nätmatqä hänjä-pmeqä-tänjä iutanjä huiziqu, tii tqanđi äwikqe, “Si biyä.” ⁴ Itani, hosi hñesqä hñqu ätimäukqe. Ga ämaqä hosiu äpmeqä iquenñi, yänänäqñqä äwikiwi. Yänänäqñqä ii, ämaqeuqä äwqä hanuä pmeqe huätä motaumäuqanğa, iwä ämaqe, quwqä-quwä pizqä päkmbnuwä dinqeuä. Itanğa wäunüä ii imäkätñqe, näpqä-hionaqä naqänänjä hñqu, ique äwikiwi.

⁵ Iinjä äqunmitani anjini, Sipsipqä Meqä Iqu, nyunuä takä 3 ique equvqanga, nätmatqä hänä-pmeqä-tänjä iutanjä huiziqu, tii tqangi äwikqe, “Si biyä.” Itanga anjni, nyi hosi hiawiqä hñqu timäuqanga, ique äpmeqä iqu, nätmatqä kuä-sngumetqä iwäsäuqä hñqu, iqueqä hipa iu a qätätangi äqungque. ⁶ Itani, ämaqä hñqueqä manänäni, nätmatqä hänä-pmeqä 4 iquauä awä iqisani, tii tqangi äwikqe. “Ämaqe, ymisaniñqä äwa ipñqe, si äwätinä, tqä wäunuä imäkiyä. I hitangi ämaqä hiunji hñque wäunuä ipu, mbqä ämepiyi, mbqä ii, kuä-witqä qondä wänqä hmbinä-qe, ä kuä-bali qondä hñjuaqu-hmbinä-qeyä. Itani si olipqä eqä aowitä, wainqetäni, qui mimäkqä panä.”

⁷ Itani, Sipsipqä Meqä Iqu, nyunuä takä 4 ique equvqanga, nätmatqä hänä-pmeqä-tänjä iutanjä yäpakä iqu, tii tqangi äwikqe, “Si biyä.” ⁸ Ii äqunmitani, anji hinuä äqungque, hosi kukuatqä hñque äqungque. Ga ämaqä hosi ique äpmaminqä iqu, iqueqä yoqe Äpäkonque. Itanga Äpäkonquenyqe, Hikuapqä anjä iqu qänaki äpkqe. Ga iquaqu qokä-apäkä hiñqä hñquaqui-hñquaqui iwäsäusinyä, hiñqä hñqueni, pizqä päkiyäñqe, yänänäñqä äwikiwi. Iquaqu qokä-apäkä iunji näpqa-hionaqä itä pizqä äpäsäsinyä, itanga iquaqu buayä dä naqänänjä ävqumäkäsinyä pizqä äpäsäsinyä, itanga tänjä-yaqä naqänänjä äväsinyä, äpäkombñqä imäkäsinyä, ga nanuä hiqiyqä quaetani, pizqä päkñqä dowasiyäñqinyqä.

⁹ Iinjä äqunmitani anjini, Sipsipqä Meqä Iqu, nyunuä takä 5 ique equvqanga, nyi qokä-apäkä, Goti Iqueqä kukñui a yänänäñqä äqätpu awä tquanguwinqe qu pizqä äpäkkuwä iquauqä quuvqe, hiqäva-qäyqä ttawä yäpä iqi pmetangä äqungque.

¹⁰ Quuvqä injä iqua, zääqä tnänjä tiinjä ätmiñuwi. “Nätmatqä eeqänänjä iquauqä Naqä Iquki, Si hñqutä enqä-panjä manä, Tqä-täuänänjä Iquki, itanga Tqä suqe, aanjä naqä-qakuiqä. Si ämaqä qua täu äpmeñuwä iquau, kukñuä ämitätinä, neyaqä häñeqänqä kima wisñä diñqe, ne Sinyqä hinui, squänqanqä äqänanä pmetatunquäwä?” ¹¹ Iinjä tätqätanguwängga, qokä-apäkä iunji ämuasmänqä qäpaiqe, hñqunä-hñqunä äväpu, tii ätukuwi. “He hapä wänqä hmbu-ganä pmapiyä. Ämaqä hesä, mäkä-hunqä iqua epäkkuwä-pa, iqua heqä wäunuä anä itqänuwä iquautä, heqä tta-tñguäkautä pizqä päkñqäuä. Iquaunji, Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ae ekqe. Itanga qu iquaunji, pizqä ae äpäsqanquwänggani, Goti Hanjuwä Iqu heqä häñeqänqä kima väniqe.”

¹² Itani Sipsipqä Meqä Iqu nyunuä takä 6 ique equvqanga, nyi nätmatqä tiinjä timäuqangi äqungque. Quaetani, eekä naqänänjä itä, mäptqe we maunqä, heawiqä ätimäutä, itanga qanui aanjä häñesqä, häñeqä enqä-panjä imäkñgqe. ¹³ Qätäqueqe, yunuä zä-eaqe hiaqusqä ämitä, kiqä häukui qua mäñi äpäkñgqä-pa, qäukuä yätutani e äpäkñguwi. ¹⁴ Qäukui, yquvanjä äkuäpiquwä-panjä iinji, kuäpiqanga, qoqonitä, qua eqä huväkiyitä, quwqä anji äväma, nändi-nändi tqäwäwqangä äqungque. ¹⁵ Itanga qua iutanjä ämiqä naqä, ämaqä yoqä naqä-tänjä, ä mäkänqä ämiqeutanjä naqä iquau, ämaqä mbqä-tänjä, ññ ämaqä yänänäñqä-tänjä iquau, wäunuä-wiyqä hiñginqä, ä ämaqä huiziquauqä yäpä iqi mäpmeqä inuwä iquau, qu eeqänäni, hikä hovqä imä äpmepu, qoqonjä naqä hikä qäyätangqä iu zä äpmakäukuwi. ¹⁶ Iu äpmakäupiyita, qoqonjä iquaunqätä, hikä iquaunqätä, tääqä tii ätmiñuwi. “Ne zä-hawä iu äpmeñqä Iqueuä hipenunqätä, Sipsipqä Meqä Iqueqä äwqä tnänñqätä, zä äneñgqä-qae, he ne zä näpatqäpiyä. ¹⁷ Ii tiinjä etangi. Hiunji Iquaquiyqä äwqä tnänjä imäkäsinyä, qokä-apäkä iu kimanä quvqä ävqe, ii tännga ae täsä äpqiya. Ga Iquaquiuä yänänäñqqe, huätä ätasämäutä äñguä pmetñqe, tqukä?”

7

Israitqä iquautanjä 144,000, Goti Iqueqä hiñqä ämakuwinqä

¹ Iinj ae äqunmitani, nyi ynaunjqä hñquaqui-hñquaqui qua hituñuä hñquaqui-hñquaquinä iu tqäutangä äqungqe. Yunuä tutqä qäpu mäqunquä yätñqenqe, iqua yunui hituñuä hñquaqui-hñquaquisa timäuminqeuni, a äqätpu ätqäuminuwi. ² Ynaunjqä iqua quaetä, eqä-pñiutä, qui imäkñqe, Goti Iqu yänänäqñqe ae äwikqe. Iinj äqunmi huizi, ynaunjqä hñqu mäptqä timäuqä bu ävämeqe, nätmatqä Goti Hänä Äpmenqä Iqueqä hiqñqä imäkqe a äqätqä äyapqke. Itanga iqu ynaunjqä hñquaqui-hñquaquinä iquauni, tääqä yänänäqñqä tii ätukqe. ³ “He qua iu, eqä-pñä iu, itanga zä iu, qui maqänä mimäkqä pambiyä. Ne neqä Goti Iqueqä hiqñqe, Iqueqä wäñuä-wiyqä iquauä hipenüä iu ganä qiyeqanqua, ga qänakñi, he nätmatqä qui inga imäkqäpñqä.”

⁴ Iinj äwimitani, qänakñi nyi Goti Iqueqä qokä-apäkä hiqñqä ämakuwiu atäñuä ikuwiñqä qätä äwikqe. Qokä-apäkä, hueqä-himqä Israitqä iquesañä eeqäpnänä iquauä awä iqisanj, hävemnäqñqä, 144,000 atäñuä ikuwi. ⁵⁻⁸ Iinj etangi hueqä-himqä Jutä iquesañi 12,000, Lupenä iquesañi 12,000, Geli iqueui 12,000, asi Aseli iquesañi 12,000, ä Näptali iqueui 12,000, Mänasa iquesañi 12,000, ññ Simiyonä iquesañi 12,000, Lipai iqueui 12,000, Isäka iquesañi 12,000, Seplonä iqueui 12,000 inä iqäpiyi, Josepä iquesañi 12,000, itanga Benjämenä iquesañi 12,000, iqua Goti Iqueä hiqñqe ämakuwi.

Ämaqä kuapänänjä iqua, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminuwiñqä

⁹ Ii äqunmi qänakñi, hiñuä anji äqungqe, ämaqä kuapänänjä hñqua, zä-hawä iqueuä hipenüä iqisä, ä Sipsipqä Meqä Iqueä hipenüä iqisä, tqäutangä äqungqe. Ämaqä iinj iuni, ämaqä hñqu a änä matäuqänänjä hävemnäqñqe. Iqua qua eeqänänjä iutatä, hueqä-himqä eeqänänjä iutatä, ä huiwä huitañä-huitañä änyänjuwä iutatä, ññ anj-kukñuä eeqänänjä iutanä iquayi. Ga ämuasmänqe, quäuqä qäpaiqä ämuasmämbu, quwqä yeeqä motquapñqe, zäwqä tuwä hiiki a qätätangä äqungqe. ¹⁰ Qu iinj ätqäupiyänqani, manä yänänäqñqä tii ätminuwi. “Neqä Goti, zä-hawä iu äpmenqä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutä, anji inetmesinyä, äñguä pmetunquä inemäkiyi, Iquaqunänjñqä.”

¹¹ Itani ynaunjqä eeqänänjä iqua, zä-hawä ique, nätmatqä hänä-pmeqä-tänjä iquau, ämaqä naqä iquau, awä iqi ämamäupu ätqäpiyi, itanga qu zä-hawä ique hiñuä äqumbu, qonä oesäpu, hipenüä qua bu eäpu, Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminuwi. ¹² Qu ii ipiyänqani, tiinjä ätminuwi.

“Ii naqä-qakuiqä. Ne neqä Goti Iquenqä yeeqä aanä hävemnäqñqä itanä, Iqueqä yoqä naqe, awä tatunquänänjñqä. Iqu kñuä äñguä iwäsäuqä-tänueqä, ga ne Iqenji, ‘änquiqä’ ätuätanä, itanganj Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuquatuñquänänjñqä. Auqä, Iqu Aanä Yänänäqñqä-qu eä, eeqänänjä iu Miqä-queyqä. Hea ique-iqenji, nätmatqä eeqänänjä tä, ii Goti Iqueqänänjñqä. Aanä naqä-qakuiqä.”

¹³ Iinj tqänqunwänqä, ämaqä naqä iquautañä hñqu, yatñqä tii änyikqe. “Qokä-apäkä ämuasmänqä qäpaiqä ipnänjuwä tä, ii tqukuakä? Qu äñgisa äpquwäwä?”

¹⁴ Iinj dqanqä, nyi tii ätukqe. “Naqä iqukiyä, si tqä-täuä näqñqä eänjinyä.”

Ga iqu tii ändkqe. “Ämaqä tä, qu hanä-iqä, tänjä-hunqä naqänänjä* ämepu äpmaminuwa iuta äpquwä iquaeqä. Ga quwqä ämuasmänqe, Sipsipqä Meqä Iqueqä hänqeue, qäpaiqä imäknätñqä asñä äqäyätqänjuwä iquaeqä. ¹⁵ Iinj dutani, qu Goti Iqueqä zä-hawä hipenüä iqi ätqäuänjuwä. Qu hiunjinqatä, heatqänqatä, Iqueqä anj iu äpmapu, Iqueqä yäpä iqi pmetangä, Iqu Iqueqä zä-hawiu äpme, qunji ämitqänä. ¹⁶⁻¹⁷ Sipsipqä Meqä zä-hawiuñi awä iqi äpmenqä Iqu, quwqä Ämiqä äpme, iquauni eqä esquä hea ique-ique äñqä dunqä ätuma wänqiyä. Itanga Goti Iqu, kñuä äpakä maqiyqä ipñqä, quwqä hiñuä eqä ye esänqiyä. Iutani buayä dä miqä ipu,

* 7:14 Matiu 24:21

quwqä quväki yäkänä mäwiyqä itä, mäptqetä, nätmätqä tnänjitä, tnänjä miwimäkqä yänqiyä.”

8

Sipsipqä Meqä Iqu, nyuñuä takä yäpakä ique equkqänqanqä

¹ Itanqanji Sipsipqä Meqä Iqu nyuñuä takä 7 ique equvqanqä, qäukuä yätunji imänqngenqä hmbu tii imänminqce. ² Itanji qänaknji ynaunjqä 7, Goti Hanjuwä Iqueä hipenüä iqi ätqäuminjuwä iqua, hääwä 7 hñqua meqanqä äqunqce.

³ Iinä qunätanqä, ynaunjqä hñqu äpäqce, suakä ängüä sisnyanä weniñqä golqä häkä a äqätä, hiqäva-imäkqä ttawä-tänjä qäqiqi ätqepkqce. Qu ynaunjqä iquenji, sisnyanä-weqä aanjä kuapanä äwikuwi. Iqu nätmätqä iitä, Goti Iqueqä qokä-apäkä eeqänänjä iuqä tääqä tqetä qäsä, golqä hiqäva-imäkqä ttawä, Goti Iqueqä zä-hawä iqueä hipenüä iqi ätqäunqce, hiqäva imäkätñqä äwikuwi. ⁴ Ga jinanä-weqä äñguä iinjitä, Goti Iqueqä qokä-apäkä iuqä tääqä tqetä, ynaunjqä iqueqä hipa iutanji, Goti Iqueä hipenüä iqinyqä äminmä äyminjiyi. ⁵ Itanji ynaunjqä iqu, tä hiqäva-imäkqä ttawä iunji ioätä, jinänäweqä hevqce eoquteqce, qua bu ätnämäueqäkqce. Iqu ae ätnämäueqanqanji, qäukui mmqä ätätä, kakaqä naqänänjä äpneqetanji, qaquvqetanjä we-hunqce, im-imä äqiyändakqä uwqanqä, quae eekä ikqce.

Ynaunjqä 4 iqua, quwqä hääwi, hääwä ätkuwiñqä

⁶ Ga ynaunjqä 7 hääwä a äqätminjuwä iqua, hääwä tññqä näwinyä imäknminjuwi. ⁷ E imäkmbiyitanji, ynaunjqä kinqanänjä iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanqä, hiwiyä häukuitä, tetä, häñeqä ique yuqei-yaqei imäkmbiyi, qua bu äpäknqguwi. Qu quaetä, zä eeqänänjitä, hñquaqu-hñque iwäsekuwä iutanji, te qua iunji hñginjinä änätä, zä eeqänänjä-pqä iunji hñginjinä äñgqce. Ga qätaqä hioätqä-pqce, te eeqäpnä äñgqce.

⁸ Itanji ynaunjqä huiziqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanqgänqä, nätmätqä qoqonä, naqänänjä tä-tänjä enqä-panjä iinjä hñqu ätimäutä, iqu eqä-pñä bu äpäknqgqce. Qu eqä-pñä hñquaqu-hñque iwäsekuwä iquautanjä hñquenji, häñeqä ätuekqce. ⁹ Ga qu nätmätqä eeqänänjä eqä-pñiu hänjä äpmeñuwä ii-pqce, hñquaqui-hñque iwäsekuwä iutanji, hñginji eeqä äpäkonqguwi. Asä yimba ii-pqce, hñquaqui-hñque iwäsekuwä iutanjä hñquesanji, qui imäkñguwi.

¹⁰ Iinji ae äqunmi huizi, ynaunjqä 3 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanqä, qätäqueqä naqänänjä, hiqi-tä äyänätñqä-panjä hñqu, qäukuä haqä yätuta äpäknqgqce. Inqanji qu eqä eeqänänji hñquaqui-hñque iwäsekuwä iutanjä hñginjitä, eqä esquä iquautänji, qätäqueqä iqu haqeqi äpäknqgqce. ¹¹ Qätäqueqä ii äpäknqgqä iqueqä yoqce, “Marasiñqä Zä-iqä Iqueqä.” Itanqä eqä, qätäqueqä e äpäknqgqä iqua, marasiñqä aanjä zä kuapanä iqä ii ätimäukqce. Amaqä kuapanänji, eqä iquau änganqguwänqä, eqce, quwqä äwqce häkiyä yäqiyqanqä, qu äpäkonqguwi.

¹² Iinji ae äqunmi, enätqä 4 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanqä, tiinjä ätimäukqce. Qu mäptqce, qanjiu, itanqä qätäqueqä eeqänänjä iutanji, hñquaqui-hñque iwäsäupu, hñginji qui imäkkuwi. Itanji mäptqä iqtä, qanqä iqtä, iquaquiyqä äyänqänqanji, hñganji mäyänqä iminjiyi. Itanqä qätäqueqä iqua-pqce, hñginji mäyänqä iminjuwi.

¹³ Ique äqunmi huizi, ymäuäkä naqänänjä hñqu qäukuä awä iqä äväwa päwqanqä äqunqce. Iqä äväwa äpäwätäqänqanji, manjä yänänqñqä tii tqanqä äwikqce. “Qokä-apäkä qua bu äpmeñuwä iquenä, oänä, oänä, oänä!” Ynaunjqä huizi hñquaqu-hñquenjä iqua, quwqä hääwi hääwä tqanqguwänqä, hanjä-iqä naqänänji qokä-apäkä iu äwimenqiyä.”

* 8:13 Itkimäkqä 9:12; 11:14

9

Ynaunjqä 5 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqenjqä

¹ Itañi enätqä 5 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanqa, nyi qätäqueqä hñqu qäukuä haqä yätuta äväma, qua täu päkñganqi äqunqce. Itanqa qu iqueni, qua hovqä täpäunüä maeqä iquesañä qñqañä hutäuqce äwikuwi. ² Qñqañä hutäuqce ävqanquwänqa, iqu hovqä iinjä ique hutäuqanqa, suakä, tä naqänänjä ikeqanqä ätimäuqä-pa ätimäukqce. Itanqqänqa suakä hovqä iinjä iquesa ätimäukqä iqu, mäptqä ique qaquvqä enqä-pa äkiptaqiyätä, hea iwimäkkqce. ³ Itañi, penüä kuapänänji, suakä ique äväma, yänänäqñqä qänjuekäta iquauqä enqä-panji ämapiyi, qua iunqä äwekuwi. ⁴ Itañi penüä iquauñi, tii ätukuwi. “He qoä-qamqä, zä-yäunquä hioätqce, yuuwä matäuqä pambiyä. Oeyä. He yuuwä täupñqce, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqueä atäunüä iinjce, quwqä hipenüiu maqñqä iinjqä iquaunä imäkpüyä. ⁵ He ämaqä iinjä iquauñi, qañuä 5 täñä-hunqä äväpiyä-qe, pizqce mapäsqä pambiyä.” Itanqa penüä iqua, im-imä äwäpu, täñä-hunqä äwimiñuwi, ii qänjuekäta ämaqeu täñä-hunqä ävquwä enqä-panji. ⁶ Ämaqeu iinjä wimeqanqanji, qu äpäkonqänqä qävqä ipiyä-qe, mapäkonqä ipnuwi. Qu äpäkonqä iinjce, aanjä kuapänä äwiñganqä-qe, äpäkonqä iqu qunqce, zä wäniqce.

⁷ Nyi penüä iquauñi, hiñuä tiinjä-nänjä äqunqce. Qu hosi iqua enqä-panjä, mäkänqä näwi imäkñganqä, ga quwqä nyuänjiunji, golqä yñña enqä-panjä ämäupu, itanqa quwqä himä-hiqumuanji, ämaqä änyänjuwä-panjä iinjä änyimiñuwi. ⁸ Itañi quwqä de, apäkä iuauqä dä enqä-panjä iinjä äupu, quwqä hiquanji, laiyonqä iqua äuiñuwä-panjä iinjä. ⁹ Itanqa quwqä quikui, nätmätqä ipññqä woyqä enqä-panjä iinjä eä, quwqä huqe, ptäptäukuä äqäyäpiyi, kalisi kuapänänjä, hosi iqua mäkänqä qañä tnänjä eyqiyämeqanqa, äkakä äqänqä-panjä iinjä. ¹⁰ Itanqqänqa iquauqä häwqetä, yänä marasiñqä täñä-hunqä quvqä vqetäñi, qänjuekäta iquauä enqä-panjä iinjä. I etanqi, quwqä yänänäqñqä, qokä-apäkä iu täñä-hunqä quvqce, qañuä 5 wipñqce, ii quwqä häwqeu äwinä. ¹¹ Iquauqä naqä ämiwiyqä äpmenqä iqu, ii enätqä qua hovqä täpäunüä maeqä iquesañä iqueyqä. Ga Israitqä iquauqä anä-kukñuä iunji, enätqä iquenyqce, ‘Abätonäüä’ änyuätkuwi. Itanqa Grikä iquauqä anä-kukñuä iunji, ‘Apoliyonä’ änyuätkuwi. Yoqä iquaquiyqä qakui, ‘Qui Imäqä Iqueyqä’.

¹² Itanqa hanjä-iqä naqä hiñuiqänjä iqu qäpu eqäqce, qätä nyipiyä. Hanjä-iqä naqä hñquaqu qänaki yqänä äquvepänqiyä.*

Ynaunjqä 6 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqenjqä

¹³ Itañi ynaunjqä 6 iqu iqueqä hääwi, hääwä tqanqa, nyi manjä hñqu qätä äwikqce. Manjä tqu, golqä hiqäva-imäqä ttawä, Goti Iqueä hiñuä iqi äwiñqä iqueqä komqä-hänyenjä hñquaqui-hñquaquinjä iquautañä yäpä iqisa tqanqi äwikqce. ¹⁴ Manjä iqu enätqä 6 hääwä qätätanqqä iqueni, tii ätukqce. “Enätqä hñquaqui-hñquaquinjä, eqä naqä Yupretisiu guä äqäyambu äpmenuwä iquauñi, huätä iwasiyawatiyä.” ¹⁵ Enätqä iinjä iqua, “Hiunjinqä, qañuinqä, quväukuinqä äkñganqätiyä” tpu, näwinyä imäkmbu, äpmamiñuwi. Manjä iqu iinjä tqanqa, iqu enätqä hñquaqui-hñquaquinjä iquauñi, qokä-apäkä iunji, hñquaqu-hñque iwäsäupu, iquautañä hñqueni, pizqä päkññqä diñqce, iwasiyawatqce. ¹⁶ Itanqa quwqä mäkä-iqä hosiu äpmamiñuwä iqua, aanjä kuapänä, 200 miliyänqä äpmamiñuwinqä qätä äwikqce.

¹⁷ Itañi wätqä enqä-panji, hosi iquatä, ä hosiu äpmamiñuwä iquatäñi, quwqä suqce, nyi hiñuä tiinjä äqunqce. Iqua niqñqä woyqä quwqä quikuiu ämänänmiñqce, hui häñesqä, hui heawiqä, ä hui hiuisqce. Hosi iquauqä nyuänji, laiyonqä iquauqä nyuänjä-nänjiqä. Itanqa, teu, suakiu, hikä piyanjä-weqä tä änätñqce, eeqänänjä iqua,

* 9:12 Itkimäqä 8:13; 11:14

quwqä manjita ätimäwa äuminjuwi. ¹⁸ Itanğa nätmatqä ququvqänänjä hñquaqui-hñquenjä iqua, ämaqä kuapänänjä, hñquaqui-hñque iwäsekuwä iquautanjä hñquenji, pizqä äpäkkuwi. Ii teu, suakiu, hikä piyanä-weqä tä änätñqe, hosi iquauqä manjuta ätimäwa äukuwä iquayi. ¹⁹ Itanğa hosi iquauqä häwqe, nyuänätänjä qämäkä-nänjä eä, ämaqeunji iitä yuuwä ätäminjuwi. Quwqä yänänäqñqe, manjutä, häwqeutä, äwäminñqe.

²⁰ Ämaqä huizi, nätmatqä ququvqä hñquaqu-hñquenjä iquautanji, mäpäkonqä iminjuwä iqua, qu nätmatqä quwqä hipaitä imäkminjuwä iunji, tuwä mäwiyqä, äwqä yqänä äwiminjuwi. Auqä, qu dnä ququvqä iquauqä yoqetä, goti quanğä iquauqä yoqetänji, haqeu ämamäupu, qonjä woktäuqe, mäwquatämäuqä iminjuwi. Goti quanğä golqeu, silpaiu, brasiu, hikiu, zeu, ga nätmatqä iinjä iqua, qu hinuä-tänjä, qätä-tänjä, qanä uwqä-tänjä-qua hmanji. ²¹ Ämaqä hänä yqänä äpmaminjuwä iinjä iqua, ämaqä huizi iu pizqä äpäsäpu, paaqä imäkäpu, ä huiwä yanjä hinği änyäkipu, itanğa nätmatqä quwä hinği ämayäkäminjuwä-qe, anği knuä äkunmäknäpu, suqä iinjä iquauñi tuwä mäwiyqä iminjuwi.

10

Enätqä hñqu, bukä wänqä hmbu, Jonä iqu änätñqä äwikqenqä

¹ Nätmatqä iinjä iqua ae äpäwqanğa, nyi enätqä yänänäqñqä hñqu, qäukuä haqä yätuta quvepqanği äqunğqe. Iqueqä huiwä iunji, qaquvqä patqñqä, itanğa wäpinyiqukuä iqueqä nyuänjä iu okäkasänminñqe. Iqueqä himä-hiqumuani, wehunğä mäptqä enqä-panji ätä, ga iqueqä yukä iquaqu tä sqä enqä-panjä iinji. ² Ga iqueqä hipa iunji, bukä wänqä ävatñqä hmbu, a äqätqä quvepqanği äqunğqe. Äquvepäqetani, iqueqä yukä ämuangisanji, eqä-pñä haqeu äui, qunamäuqänğisanji, quaeu äuminñqe. ³ Itanji iqu aanjä manjä yänänäqñqä, laiyonqä zääqä ätqä-pa, e ätkqe. Iqu manjä yänänäqñqä tqanğa, inğanji qaquvqä 7 iqua äuesäupu, kukñuä ätkuwi. ⁴ Qaquvqä 7 iqua äpnapiyi, kukñuä qäpu tqanğuwänğa, nyi kukñuä iinji, tuwanuä qämätmä iminñqe, qäukuä haqä yätutanji, manjä hñqu tii tqanği äwikqe. “Qaquvqä 7 iqua kukñuä ätquwinñqe, tuwanui maqiyqä panä. Tqä knuä iunä äkiyänä.”

⁵⁻⁶ Iwä enätqä qonjqä eqä-pñiutä, quaeutä äuitanği äqunğqä iqu, kukñuä hñqu guä mäsaüetñqe, iqueqä hipa ämuangisanji qäukuä haqä yätu eätä, Goti Aanjä Hänä Hea Ique-ique Pmeqä Iqueä yoqe ätkqe. Ii Goti qäukuä iu, qua iu, eqä-pñä iu, nätmatqä eeqänänjä iu äwinjuwä ii imäkkqenñqe, Iqueqä yoqe, i ätkqe. I ätätäqänğanji, tii ätkqe. “Tänğanji Goti Iqu hinuä äqänä mäpmeqä inqiyä. Hea qäpu eqiyä. ⁷ Nätmatqä Goti Iqu imäkäniqä iinjä zä eminñqe, Iqueqä wäunuä äwiyäpu, kukñuä hinuä-tqä iquau ätuminqä-pa, qänakñi ynaunjqä 7 iqu hääwä tätñqä iqanğutqänğanji, nätmatqä iinji, naqä-qakuä timäutñqä, imäkäniqe.”

⁸ Ga nyi manjä qäukuä haqä yätuta tqanği äwikqä iqu, anğini tii ändkqe. “Si äwätinä, bukä enätqä eqä-pñiutä, qua iutä ätqäunqä iqueä hipaeu ävatnä äwinñqe, motayä.”

⁹ Iinjä dqanğa, nyi enätqä iquenqä äumi, iquenji, “Bukä wänqä ipu nyi dapiyä” ätukqe.

Ga iqueuä kima nyi-mändanji, tii ändkqe. “Si bukä wänqä täpu, ämändautnä äännyä. Ga si ämändauñi, tptawä äsätnä ändqe, knuä enqä-pa äwi iqanğqä-qe, änguneqäsqä äwqä bu ämnäqetani, anğini kanqä enqä-pa zä-yänqiyä.”

¹⁰ Iqu iinjä ae ändqanğa, nyi bukä iinji, iqueä hipaeuta ämotaumi, qe ängqe. Ga nyi änganğa, nyaqä manjuñi, knuä enqä-pa äwi ikqe. Iwä ae änguneqäqanğa, äwqä mändanji zä ikqe.

¹¹ Inğanı qu tii ändkuwi. “Si Goti Hanjuwä Iqueuä kukñui, nätmatqä qokä-apäkä kuapänänjä huiwä huitanjä-huitanjä iuta, anjä huitanjä-huitanjä iu pmeqä iuta, anjä-kukñuä huitanjä-huitanjä tqä iuta, itanğa ämiqä naqä kuapänänjä iuta timäuninçenqä awä suiyä.”

11

Goti Iqueqä kukñuä awä suiyqä iquaquinyqä

¹ Iwä hñqu nyñi, “Si ävauätnä, Goti Hanjuwä Iqueä hiqäva-imäkqä anitä, hiqäva-imäkqä ttawitänji, kiqä naçenqä iwäsävä” ändätä, iwäsäuqänqä yäkqä hñqu ändapätä, tiñä-pqe inä ändkqe. “Ae iwäsäuñi, qokä-apäkä iqi, Goti Iqueqä yoçe haçeü ämamäupñqä çonjä äwoktäutqänjuwä iquaunji, a tävä. ² Iinjä itnänğanji, si Goti Iqueqä hiqäva-imäkqä anjä ämätnänqä ququawä yäpaqä mänğisanji, miwäsäuqä pa, hiñuinä qunyä. Ii tiñä etançi. Ququawä iqu ämaqä Goti Iquenqä änyä maçnqä eänjuwä iquauqä eä, ga qu Goti Iqueqä anjä-himqä iquenji, quwqä äwiñqä dutanä qui imäkäpu mitqätançpi, çanjuä 42 päwäniçeqä. ³ Itançi ämaqä nyaqä kukñui awä jiyñqä hñquaqui yänänäçnqä vqanğä, iquaqu huäqä-huñqä ämuasmänçqe äyäunyä, kukñuä hiñuä tätqätançisi, hiunji 1,260 iqua* päwäniçeqä.”

⁴ Ämaqä iinjä iquaqu zä-olipqä iquaqutä,† itanğa hiqi-tä-tqäuqä iquaqutä, qua eeqänänjä iuqä Aanjä Naqä Iqueqä hiçenjuä iqi ätqäunjuwä enqä-panji. ⁵ Ga ämaqä hui iquaqui ququvqä itquenätpu iqançpçe, te iquaquiyqä mañita ätimäwanji, mäkä-huñqä iquaunji tä gançuti, qu äpäkombnuwi. ⁶ Iquaqu kukñuä awä jiyñqänğanji, qäukuä yätutanji piyä maçiyqä yätñqä imäkiyñqe, yänänäçnqä-tänjä-quaquiyi. Itanğa eqä häñeqä-tänjä imäkiyiyänqätä, nätmatqä quvqä qua täu qui imäkiyiyänqätänji, yänänäçnqä-tänjä-quaquiyi. Iquaqu nätmatqä iinjä di, iquaquiyqä äwiñqetanä imäkiyiyi.

⁷ Iwä iquaqu Goti Hanjuwä Iqueä kukñui qäpu tqançiyänğanji, nanjuä hiçiyqä hñqu qua hovqä täpäunjuä maeqä iuta äyapäçe, iquaqutä mäkä hmbnuwi. Iquaqu iquenji yänjä mäwçnqä iqançisi, pizqä päsaniche. ⁸ Iquaqui pizqä päsqanğa, iquaquiuä huiwä pizqe, anjä-himqä naqä‡ iutanjä huänqä iqi witäniçe. Anjä-himqä iquenyçe, kukñuä ktqä “Sotomätä Isipätä enqä-paniqä” ätkuwi. Iqini, qänğanä iquaquiuä Naqä Ique, qu äpäsäpu, zä-huätati äuekuwä iqiyqä. ⁹ Hiunji hñquaqu-hñque, itanğa huizi iqueä, hiunji quemisqä iunji, ämaqä huiwä huitanjä-huitanjä nyqä eeqänänjä iutanjä, hueqä-himqä eeqänänjä iutanjä, anjä-kukñuä eeqänänjä tqä iutanjä, itanğa qua eeqänänjä iutanjä iqua, qu iquaquiyqä huiwi, ämaqä hñqua ämepu qua çäyä pteñqe, ‘ññqä’ mätquä, hiñuinä äqumbu pmapnuwi. ¹⁰ Kukñuä awä suiyqä iquaqu qokä-apäkä qua iu äpmeñuwi, täñä-huñqä quvçe ävätqänjiyä iutanji, iqua, iquaqu e päkonçançiyinçqe, ewiqä ätäpu, nätmatqä yeeqä vqe, yanä imbnuwi.

¹¹ Nyi tiñä-pqe wätqä äqunçqe. Hiunji hñquaqui-hñque ae äpäwçanğanji, hiunji huizi iqueä hiunji quemisqänğanji, Goti Iqu iquaquinyqä yunjuä häñä ançu ävauçumuatqe, ändowatqanğa, iquaqu ävauäsinyä pämä ätqäukiyyi. Ämaçe, hiñuä ii äqumbiyi, zä aanjä naqänänjä ikuwi. ¹² Iquaqu ae ävauvi, mañä hñqu qäukuä haqä yätutanji, tii tqançi äwikiyyi. “Qe täqinçä yapinyqä.” Inğanji iquaqu çaquvçe, qäukuä haqä yätunqä yqançiyänğa, iquaquiyqä mäkä-huñqä iqua hiñuä äqunäwatkuwi. ¹³ Asänğanji, eekä naqänänjä hñqu iiqe, anjä-himqä 9 iquau hiñuinä äqunätä, hiqñqä huiziquenji qui imäkkqe. Inğa qänğanji, eekä naqänänjä ikqä iqu,

* **11:3** Çanjuä 42 iquatä, hiunji 1,260 iquatänji, asänänji. † **11:4** Sakätiyasi 4:2-14 ‡ **11:8** Näçnqätänjä hñqua tii ätätqänjä. Jonä iqu anjä-himqä hñquenqä naqä-qakuä matqä ikqe. Iqu ämaçe quuvqä maeçiyqä ipu, suqä quvqä imäkäpu, Goti Iquenji hñğisanä itçetqätançuwinçqä kukñuä ktqä e ätätä äqäçqe.

qokä-apäkä 7,000 ättqäkqe. Qokä-apäkä huizi iqi äpmamiñuwä ii, zä kuapänä winğanğa, Goti qäukuä haqä yätu äpmeñqä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäukuwi.

¹⁴ Qätä nyipiyä! Hanä-iqä tquaqu qäpu eqanğa, itañi huizi iqu timäutñqe, qäqi-iqiyqä. §

Ynaunjqä 7 iqu, iqueqä hääwi, hääwä ätkqenjqä

¹⁵ Itañi enätqä 7 iqu, iqueqä hääwi, hääwä tqanğa, ingañi qäukuä haqä yätutañi manä hui yänänäqñqä tiñä ätkuwi.

“Qua eeqänänjä iu miqe, neqä Naqä Iqueqätä, Iqueqä atäunüä ätekqä Kraisi Iqueqätänjä, näweqä ätimäuqiya! Itanğa Naqä Iqu hea ique-ique miqüniqeqä.”

¹⁶ Itañi ämaqä naqä 24, Goti Iqueä hiñuä iqi zä-hawiu äpmeñuwä iqua, qonä äqutasepäpu, Iqueä yoqe haqeu ämamäupu, tii ätukuwi.

¹⁷ “Aañä Naqä Iquki, Si Goti Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqukiyqä. Si tänğa äpmeñä, qanğanä äpmamiñä Iqukiyqä. Si Tqä yänänäqñqä naqe ae ämetnä, ämitqänñqe, ne ‘änqiuqä’ äktqunä. ¹⁸ Ämaqä Sinyqä änyä maqñqä eänuwä iqua, äwqä tnänjä imäkqanğuwä-qe, Tqä äwqä tnänjitä, hea qäyunänjitäni, ae ätimäuqeqä. Täñğanji ämaqä ae äpäkönğuwä iquaunji, kukñuä mittñqanğanjqä. Itanğa-pqe, Tqä wäunüä äkiyäpu, kukñuä hiñuä-tqä iquaunjitä, qokä-apäkä Tqänjqä atäunüä ae ikñä iquaunjitä, ämaqä zä ipu Tqä yäpä iqinyä äpmeñuwä yoqä-tänjä, ä yoqä maeqä iquaunjitä, quwqä kima ävätnä yeeqä iwimäktñqanğanjqä. Iwä, ämaqä qua qui imäkätqänuwä iquaunji, qui imäktñqe, tänğa täsuwänä.”

¹⁹ Ämaqä naqä iqua, kukñuä iñi ae ätqanğuwänğa, Goti Hanjuwä Iqueä anjä qäukuä haqä yätu ämätnänqe, qñqanä hutänğanğa, itanğanji qu Goti Iqueuä kukñuä guä-mäsänjqä ipñä iqu hiñuä qumbñqä, ätnänjä iqi ätqäuminqe. Itanğa qaquvqetanä we-hunqe, im-imä ändakka weqanğuwänğa, häänjqä naqänänjä ätimäutä, qaquvqe osqanğa, quae eekä itä, piyä hiwiyä häukuätäni, kuapänä äpäkñqce.

12

Apäkä iinyqätä, qämäkä naqänänjä iquenqätä

¹ Itanğanji nyi ktqä nätmätqä yäunüä iqä hñqu, qäukuä haqä yätuta tii timäuqanji äqunğqe. Ii apäkä enqä-paniyi. Iiyqä ämuasmänjqä enqä-pani, mäptqe ktqä pmuätäutañğa, qanüä-pqä iqu, iiyqä yukä yäpä iqi pmetanğa, qätäqueqä 12 iqua, iiyqä nyuänjä iunji, yñña enqä-panä ämäuä äpmamiñqe. ² Apäkä äwqä-tänjä ii, ymeqä nyuätñqä itäqanğanji, tänjä kinä wunğanji, zäaqä naqänänjä ätminqe.

³ Itañi ktqä nätmätqä yäunüä iqä huiziqu, qäukuä yätuta tii timäuqanji äqunğqe. Qämäkä häñesqä naqänänjä hñqu äwäminqe. Iqu nyuänjä 7 inqä-qu eä, ga kiqä nyuänjä iquautañi, nyuänjä komqä-hänyeñä 10-tänju eminqe. Itañi nyuänjä eeqänänjä iquaunji, ämiqä iquauqä yñña enqä-pani äpmakäuminqe. ⁴ Kiqä häwqe, qäukuitañä qätäqueqä kuapänänji, qua täunqä äqutäsitäumepkqe. Qätäqueqä hñquaqu-hñquenjä iquautañä hñquaquini, hiñuinä äqunätä, hñquesañi qua täu äpäkñguwi. Itanğa qämäkä iqu, apäkä ymeqä nyuätñqä iqanğqä iiyqä hipenüä iqi ätqäuä, iqu, ii ymeqä ae äyä nyquanğa, änätñqä äqunä ätqäuminqe.

⁵ Ga apäkä ii ymeqä e änyuekqä iqu, ii ymeqä yäqkä woyqä a äqätä, qokä-apäkä eeqänänjä äpmakäwänuwä iu mitñqe, Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä iquvi.* Apäkä ii ymeqä ae äyä nyquanğa, qu iquenji haqä yätunqä maqänä äma epiyi, Goti Hanjuwä Iquenqätä, Iqueqä zä-hawä iunqätä ätuma äukuwi. ⁶ Iu ätuma uwqanğuwänğa, apäkä ii anjä avqñqä imñqä zä äukqe. Ga iqinji, qu iñi ämipu, ymisanä äväpu, itqätanğpi, hiunji 1,260 päwätñqä inñqe, Goti Hanjuwä Iqu anjä ae imäkekqe.

Qu qäukuä yätu mäkä äunjuwinqä

⁷ Itanğa qäukuä haqä yätutanı, mäkä naqänänjä tiinjä ätimäukqe. Maikoli† iqutä, iqueqä enätqä iquatäni, qu qämakä naqänänjä ique päsqaŋguwänğa, ga qämakä naqänänjä iqutä, iqueqä enätqä iquatäni, mäkä kima ikuwi. ⁸ Ga qu mäkä kima i ikuwi, yänänäqŋqä maeqä epu, mäki homä ikuwi. Iinjä iutanı, qu qäukuä haqä yätunı mäpmeqä ikuwi. ⁹ Itanı Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iqua, qämakä iquenı, qua täunqä ämatnämepekwi. Ii qämakä qanğatqä qu, “Setänä, ämaqeu kukŋuänqä ätuma uwqä iqueyqä” änyuätmiŋuwi. Iqu qokä-apäkä qua täu äpmakäwänjuwä iunı, quanğä tquä iqueyqä. Qu ique qua täu ämatnämepepiyanğanı, iqueqä enätqä iquauŋä-pqe qäsä ämatnämepekwi.

¹⁰ Itanı qäukuä haqä yätutanı, nyi maŋä yänänäqŋqä hŋqu tii tqanği äwikqe.

“Tänğanı, Goti Iqu Yänänäqŋqä-tänğä-qu eä, anği ae inätmetä, Iqunä ämäneyätŋqe, ii ätnänjä iqi ae ätimäuqi. Itanğa ämaqä Goti Iqu Iqueqä qokä-apäkä iu anği itmeniŋqä atäunüä ikqä Kraisi Iqu, yoqä naqetä, yänänäqŋqetä ämetŋqe, ii-pqe ätnänjä iqi ae ätimäuqi. Ii tiinjä etanği. Setänä, neqä tatqä-guäkau hiunji heatqä ique-ique Goti Iqueqä hiŋuä iqi kukŋuä ämitätŋqä iquenı, bi ämatnämepekwi. ¹¹ Ga neqä tasi-guäka, iqua Sipsipqä Meqä Iqueqä häneqetata, Iquenyqä kukŋuä awä ätmiŋuwitatäni, yänänäqŋqä ämepu, mäkä-hunqä iquenı ämäwqätäupu, quwqä hänğä-pmeqä diŋqe kŋuä mämeqä ipu, quwqä mäkä-hunqä iqua pizqä päsqaŋqe zä miqä danä ikuwi. ¹² Iinjä etanğqetanı, qäukuä iqukitä, qäukuä haqeu äpmeŋuwä iquendä, he ewiqä tpiyä. İnäqe qua iqukitä, eqä-pŋä iqukitä, oänä! Setänä iqu iqueqä quäuqä pmeqe, homä etanği näqŋqä eä, äwqä tnänjä imäkätä, henynqä ae äquvepqiya,” tqanği äwikqe.

¹³ Ga qämakä iqu, qu iquenı, qua bu ae äyä ämatnämepekwanğä hiŋuä äqunäqetanı, iqu apäkä ymeqä qokä nyquanğqä iinjı, ändämikqe. ¹⁴ Inğanı, apäkä iinjı, iyyqä anğä avqŋqä iunqä äväwa wätŋqe, qu ymäuäkä naqänänjä iqueqä huqä hŋquaqu ämämuasmewikuwi. Iqinjı quväukuä 3 äpäwätä, qanğüä 6 päwqaŋqaŋqe, ii qämakä iqu-tänğä qäqiqi mäpmeqä, kinğä nämä pmetanğa, qu iinjı anğuanä ämiŋu, ymiŋanğä äväqismiŋuwi. ¹⁵ Apäkä ii äväwa uwqanğa, qämakä iqu, iqueqä maŋita eqä quta dueqanğa, ga eqe, aanğä naqänänjä imäknäqetanı, apäkä ii qänaki äunjuwa ikämiŋqe. Qämakä iqu, eqä tqu apäkä iinjı, huakä ämetä, qui imäkätŋqä äwiŋqqe. ¹⁶ Eqä iqu e päwqaŋğa, qua iqu apäkä iinjı, yätamakqä ävätä, eqä qämakä iqu quta ändömäukqe, hea enğä-pa äqäqauäqe, eqä iquenı yäpä imä ämäwqatkqe. ¹⁷⁻¹⁸ I iqanğa, qämakä iqu apäkä iinyqä äwqä tnänğä wiŋganği, iqu äwätä, iyyqä ymeqä huizi iquau mäkä päkmätä ikqe. Qokä-apäkä i päkmätä ikqä ii, qu Goti Hanjuwä Iqueqä kukŋuä-suqä iu qänaknä ipu, kukŋuä Jisasi Iqu awä ätkqe, a äqätmiŋuwä iquayi. Itanı qämakä iqu, eqä-huanğä-tänğä hikä weä iqi, pämä ätqäukqe.

13

Nanğüä hiqiyqä hŋqu ätimäukqenqä

¹ Qämakä iqu iqi tqäutanğa, nyi nanğüä hiqiyqä hŋqu, eqä-huanğiuta timäuqanği äqunğqe. Iqu nyuanğä 7-tänğä-qu eä, itanğa nyuanğä komqä-hänyenğä 10 hunätanği äqunğqe. Itanı hänyenğä eeqänänğä iquauŋı, ämiqä iquauqä yŋğa enğä-panı äpmakäumiŋqe. Itanğa iqueqä nyuanğä iquauŋı, yoqä Goti Iquenyqä äkasuwä quvqä tqanğqä hui äqänmiŋqe. ² Ga nanğüä hiqiyqä nyi hiŋuä äqunğqä tqu, ii lepatqä enğä-panğä iyyi. Itanğa kiqä yuki, bea iquauqä enğä-panı. Itanğa kiqä maŋı, laiyonqä iquauqä enğä-panı. Itanı qämakä iqu nanğüä iquenı, iqueqä yänänäqŋqe ävätä, yoqä naqänqä iwimäkätä, itanğa ämiqe, iqueqä-kiuä enğä-panğä pmetŋqä iwimäkkqe.

† 12:7 Jutä 1:9; Deniyäli 10:13

³ Itanğa nanuä hiqiyä iqueä nyuänä hñqueni, wätanqä-täni. Ii pizqä äpäsänä-tpu ikuwä-qe, wätanqä ququvqä iinjä iqu, ae äsätä, änguä ekqe. Itani qokä-apäkä eeqänäni, nanuä hiqiyqä iquenyqä yänuä ipu, qänaknä äwikuwi. ⁴ Itanğa iqua, qämakä naqänänä iqu iqueqä yänänäqñqe, nanuä hiqiyqä ique äwikqenqä näqñqä ae epiyitani, qämakä iqueqä yoqe haqeu ämamäupñqä qonä äwoktäukuwi. Ga iqua, “Nanuä hiqiyqä tqutä asänäni, tqukikä? Ä mäkä anäni, tqukitä hunyiyñqäwä? Aanqeqä” ätäpu, nanuä hiqiyqä iqueqä yoqe, haqeu inä qe ämamäukuwi.

⁵ Inğanı Goti Hanjuwä Iqu nanuä hiqiyqä iqueni, hiñuinä qunätanğı, iqu kiqä yoqä haqeu ämamänätä, Goti Hanjuwä Iquenyqä äkasuwä quvqä ätätä, ga ämaqeu mitqätanğı, qanua 42 äpäukqe. ⁶ Qanua iinjä päwätqätanğa, iqu Goti Hanjuwä Iquenyqä äkasuwä ätätäqänğanı, Iqueqä yoqenqätä, Iqueqä anä qäukuä haqä yätunñqätä, ññ iu äpmeñuwä eeqänänä iquaunqätä, tuwängisa ätminqe. ⁷ E qäyä ätätqätanğı, Goti Iqu iqueni, iqu qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä atänuä ikqä iunı äpäsätä, homä qäyä iwimäkätñqä hiñuinä äqunminqe. Itanğa iqu yoqä naqä ämetä, hueqä-himqä eeqänänä iutä, huiwä huitanä-huitanä änyänuwä iutä, kukñuä eeqänänä iutä, itanğa qua eeqänänä iu pmeqä iutä ämitñqä hiñuinä äqunminqe. ⁸ Iutani, ämaqä qua iu pmeqe, Goti Iqu qua mimäkqänğanı, quwqä yoqe bukä hea ique-ique pmeqeunı maqñqä iminqä eeqänänä iqua, qu nanuä hiqiyqä iqueqä yoqe, haqeu matnämäupu qonä woktäupnuwiqä. Bukä iqu, ii Sipsipqä Meqä qu qänğanä pizqä äpäsänuwä Iqueqeqä.

⁹ Ämaqä qätä-tänu-qu etanğutqe, iqu kukñuä tä qätä änguänä äwiyänä. ¹⁰ Ga Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hñque, guä kiyäueqänqä atänuä itqätanğutqe, inı iqu guä kiyäueqä anıu guä qiyänätñqä wänqiyä. Itanğa Iqu ämaqä hñque, qu näpqa-hionaqetä pizqä päkpñqä atänuä itqätanğutqe, ga qu iqueni, näpqa-hionaqetä pizqä päkpñqäuä. Ga suqä tiinjä tqı timäuqanğanı, Goti Iqueqä qokä-apäki, qu yänänäqñqä äpmapu, quwqä quuvqä heqiyqe, a yänänäqñqä kiqätqänqä.

Nanuä hiqiyqä hñquququ ätimäukqenqä

¹¹ Itani nyi nanuä hiqiyqä hñquququ, qua iunda ävautä äyapqanğı äqunğqe. Ga kiqä nyuänä iunı, komqä-hänyenä hñquaqu, sipsipqä meqä iquauqä enqä-panä iinjä äunäqänğa, kiqä kukñui, qämakä naqänänä hñqueqä enqä-paniqä. ¹² Nanuä hiqiyqä qua iuta ätimäukqä iqu, nanuä hiqiyqä kiñganänä iqueqä yänänäqñqeta äkitqäuä, iqueqä wäunui imäkminqe. Nanuä hiqiyqä kiñganänä iqu, wätanqä ququvqä, ique pizqä päkmätä ekqä, ga ae äskqä iquvi. Itani qua iuta ätimäukqä iqu, qua iu äpmeñuwä iqua, nanuä hiqiyqä kiñganänä iqueqä yoqe, haqeqä ämamäupu qonä woktäupñqä, wänuä tii iminqe. ¹³ Iqu suqä naqänänä, ämaqä mimäkqänänä di huitanä-huitanä imäkätñqä yänänäqñqä ämakqe. Suqä hñqu tiinji. Qokä-apäkä iuqä hiñuä iqinı, iqu, tä qäukuä haqä yätuta äväma, qua täu päknätñqä imäkminqe. ¹⁴ Iqu nanuä hiqiyqä kiñganänä iqueqä yänänäqñqeta äkitqäuä, suqä iinjä iqua qäyä imäkätñqä, Goti Iqu iqueni, hiñuinä qunğanğqetani, iqu qokä-apäkä qua täunı quanğä ätuätä, tii ätuminqe. “Nanuä hiqiyqä, näpqa-hionaqe qäyä äpäsqanğä, hññä yqänä äpmeñqä iqueni, he iqueqä ktqe imäkäpu, iqueqä yoqe haqeu mamäupiyä.” ¹⁵ Itani, iqu nanuä hiqiyqä ktqä iqueni, yunua qäyä vätnqe, Goti Hanjuwä Iqu hiñuinä äqunğqe. Inı ktqä iqu, kukñuä ätätä, ämaqä ktqä ique qonä mäwoktäuqä iqanğpqa iquauñı, qu pizqä päkpñqä imäkkuwi. ¹⁶ Itanğanı, nanuä hiqiyqä hñquaquñä iqu tqanğı, qu qokä-apäkä eeqänänä iuqä huiwiu atänuä vqänqä äqäkuwi. Hñqua quwqä hipenıvqä. Itani hñquaunı, hipa ämuangisanjqä. Ga ämaqä hiñginqä, ä yoqä-tänä, ññ mbqä kuapänä-tänä, ññ mbqä-nätmatqä jua-jua maiqä-tänä, ä huizi iquauqä yäpä imä mäpmeqä inuwä, ä huiziquauqä wäunua hiñginäwa äwiyätqänuwä-pqä iunı-pqeuä, qu eeqänäni, atänuä vqänqä

kiqä hiqñqä iutañi, äyä ämakuwi. ¹⁷ Hiqñqe, ii nanuä hiqiyqä iqueqä yoqenä-qe, ññ iqueqä yoqä iuta a täuqañqe. Inñ ämaqä, nanuä hiqiyqä iqueä hiqñqä mämeqä imipqä iqua, qu qokä-apäkä huiziuqä nätmatqe, mbqä miqä da iqanñpi, ga huizi iqua-pqe, quvaqä nätmatqe, mbqä miqä danä ipnuwi. ¹⁸ Ga ämaqä hñqu knuä äñguä-täñu eäqe, iqu nätmatqä täñqe, näqñqä äñguänänñä hetñqänänñqä. Ämaqä hñqu näqñqä-täñä-qu eäqe, iqu nanuä hiqiyqä iqueqä yoqeta a täutñqänänñqä. Ii ämaqä hñqueqä yoqeuta atäunüä enqä-paniqä. Ii 666 iqeyi.

14

Ämaqä 144,000 iqua, apqä änyä-hänñä ätkuwiñqä

¹ Ga nyi hiñuä anñumä äqunñqe, Sipsipqä Meqä Iqu qoqonñä Sayonä yätu tqäutangi äqunñqe. Itanña Iqutäñi, qokä-apäkä 144,000 iqua, Sipsipqä Meqä Iqueqä yoqetä, Iqueqä Kaniqueqä yoqetäñi, quwqä hipenñiu äqämbu anä ätqäuminñuwi. ² Itanñi qäukuä yätutanñi, häñqä äñguänänñä hui qanñangi äwikqe. Ii eqä naqä hñqueqä häñqätä, qaquvqä naqä hñqueqä äkakätä, enqä-panñä iññä ätätä, ga ämaqä hui gita ätquwä-panñä iññä tqanñi äwikqe. ³ Ga qokä-apäkä 144,000 iqua, Goti Hanjuwä Iqueä zä-hawä iqueuätä, nätmatqä hänñä-pmeqä-tänñä hñquaqui-hñquaquinñä iquauätä, ämaqä naqä iquauätä hiñuä iqi ätqäupu, apqä änyä-hänñä hñqu ätkuwi. Apqä iquenñe, ämaqä huizi iqua-pqe, maqñqä epnä. Ga ämaqä kuapanänñä iññä iqua, Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä qua täu äpmeñuwä iuta anñi mbqä imakqä iqua, quwqä-quwänä näqñqä eqäüä. ⁴ Ämaqä iqua, apäkä iuatä hiqaqä anä äwipu, kiyä imätmäknätqanñuwä enqä-panñä iññä ma, ikikinyänñä äpmepu, anñä eeqänänñä, Sipsipqä Meqä Iqu äwqanñqeuñi, qänaki äwivändätqanñuwä iquayi. Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä eeqänänñä qua täunñuqä awä iqisa ae mbqä imetä, inñi qu Iqueqanñqätä, ä Sipsipqä Meqä Iqueqanñqätä, qämätaqiyqä pmepñqä iññe, qu, qu-ganänñä enqä-panñä itmakqe. ⁵ Qu kukñuä quanñä matqä ipu, nätmatqä hñjua mimäkqä itqanñuwä iquaiqä. Oeyqä.

Ynaunñqä hñquaqui-hñquenñä iquauqä kukñuñqä

⁶ Nyi iññä äqunmitanñi, huizi, ynaunñqä huiziqu qäukuä awä iqi äväwa päwqanñi äqunñqe. Iqu kukñuä äñguä hea ique-ique pmeqe, qokä-apäkä qua täu äpmeñuwä iññi, kukñui awä tuätñqä iquvi. Qua eeqänänñä iutä, hueqä-himqä eeqänänñä iutä, ä anñä-kukñuä eeqänänñä iutä, ññ huiwä huitanñä-huitanñä iutänyä. ⁷ Iqu manñä yänñänäqñqä tii ätkqe. “Goti Hanjuwä Iqu, ämaqeupä suqe kukñuä tqeuta iwäsäutñqe, ae ätimäuciyä. I etanñi he Iquenñqä zä yasämä ipu, Iqueqä yoqe haqeu matnämäupñqä, qonñä woktäupiyä. He Goti qäukui, quaeu, eqä-pññu, itanña eqä esquä eeqänänñä imäkkqä Iqueqä yäpä iqi äpmepu, ‘änñuqä’ tpiyä.”

⁸ Itanñi ynaunñqä huiziqu, hiñuqänñä ique qänaki äwivändqä äquvepätä, tii ätukqe. “Anñä-himqä naqänänñä Bapilonänñi, qui ae imäkñgiyä! Anñä-himqä Bapilonänñi, qokä-apäkä eeqänänñi, wainqä yänñänäqñqä vqanñi qu änäpu, hiqiyqä iquwä-pa, kiqä suqä yänñänäqñqä iu, huiwä yanñä hiññi imbñqä iwimäkqe. Auä ii qui ae imäkñgiyä!”

⁹ Itanñi ynaunñqä huiziqu, iquaquisanñä qänaki äwivändqä äquvepätä, manñä tnänñä tiññä ätukqe. “Ämaqä, nanuä hiqiyqä iqueä yoqetä, iqueqä ktqetä, haqeu mamäupñqä qonñä äwoktäupu, iqueä atäunñuä iññe, hipenñiuñä-qe, hipaeunñä-qe, ämapqä iqua, ii iqua wainqä aanñä huitanñä di bnñäüä. ¹⁰ Wainqä ii ämbqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänñiyqä. Itanñi Goti Iqu wainqä-eqetä, aanñä eqetä, yuquiyaqui mimäkqä da yänñiyä. Oeyä. Iqu Iqueqä äwqä tnänñi, eqä-häkä imänñqeu iquatimeqanñguti, ga ämaqä iqua, iquauqä ququvqenñqä ämbñqänänñqä. Ii ämbqe, Goti Hanjuwä Iqueqä enätqä iquauä hiñuä iqisä, Sipsipqä Meqä Iqueä hiñuä iqisänñi, ämaqä iqua täññä-hunñqä ququvqe, tä iutatä, hikä piyanñä-weqä tä änätñqä iutatä,

mapñqäüä. ¹¹ Iwä suakä, iquau täñä-huñqä e vqä iquesa ätimäuqäqä iqu, iqu äpakä iquäniqeqä. Ga ämaqä nanuä hiqiyqä iquenqätä, iqueqä ktqenqätä, qonä äwoktäupu, itanga iqueqä yoqeta atäunuä iñqä ämequwä iqua, qu hiunjinğa, heatqänğa, hapä pmeqe, mämeqä danä ipnuwä iquayqä.”

¹² Itanğani suqä iñä iqua ätimäuqanğani, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä, Iqueä suqä eeqänäni qänaknä ipu, quwqä quuvqä heqiyqe, Jisasi Iquenyqä a äkiqätäunuwä iqua, qu yänänäqñqä pmapñqänğani.

¹³ Itani qäukuä haqä yätutani, nyi manä hñqu tii tqanği äwikqe. “Si tuwanuä tii qäyä. ‘Ämaqä, qu Naqä Iquenqä quuvqä eqiyäpu, tängatati nänğinğä äpakombnuwä iqua, yeeqä äwinyänä.’” Itanga Dñä Änguä Iqu-pqe, tii ätkqe. “Ii naqä-qakuiqä. Ii tiñä etanğiyi. Quwqä suqä änguä imäkmitpqä iqu, qutä anä wäniqetani, quwqä wäunuä dnä huqä itqänuwi, huätä ävquatämäupu, hapä pmapnuwiqä.”

Ymisanä mmqä iqanğa, tävqenqä

¹⁴ Iñä äqunmitani, huizi, nyi qaquvqä qäpaiqä hñque, ämaqä ne qua täutanä enqä-panä asänänä hñqu pmetanği äqunğqe. Iqu iqueqä nyuänjuñi, golqä ynğa enqä-pa ämäuä, itanga iqueqä hipa iunji, hionaqä kuä-tävqä anä yanäqñque a äqätminğqe. ¹⁵ Itani ynaunjqä huiziqu, Goti Hanjuwä Iqueä anita yäpaqänğisa ätimäuäqe, ämaqä qaquvqä ique pmetanğqä ique, manä yänänäqñqä tii ätukqe. “Ymisanä qua bu enqä eeqänäni, mmqä ae iqä-qae, ga tänğani ätävqänğanjqae,* tqä hionaqetä täwiyä.” ¹⁶ I tquanğa, ämaqä qaquvqä iu äpmaminğä iqu, iqueqä hionaqetä, ymisanä ae mmqä itanğqä-quau ätäwikqe.

¹⁷ Itani enätqä huiziqu, hionaqä kuä-tävqä yanäqñquä a qätqä-qu, Goti Hanjuwä Iqueä anä qäukuä haqä yätu ämätnänqetani äväma, yäpaqänğisa ätimäukqe.

¹⁸ Itani enätqä asä hñqu hiqäva-imäkqä ttawiuta äväma äpkqe. Iqu tä iu ämitnğä yänänäqñqä-tänä iqueqä. Iqu enätqä hionaqä anä yanäqñquä-tänä qätätanğqä ique, tiñä ätukqe. “Wainqä qua bu enqä häukui, mmqä ae iqä-qae,† tqä hionaqä yanäqñquetä huätä ätävätnä, naqä-hñqäqinyä mäqumuatiyä.” ¹⁹ Iñä tquanğa, ynaunjqä iqu iqueqä hionaqetä, wainqä häukuä mmqe ätävätä, aquvä ämaqäkqe. Itani iqu wainqä häukuä mmqä ätäwikqä ii ämetä, qonjqä ipu, kiqä eqä mapñqä hikä hovqä naqä ique ätnämäukqe. Hikä hovqä iqu, ii Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnäninğä ätnä. ²⁰ Qu anä-himqä yäpaqänğisa ätimäupiñi, wainqä häukui, hikä hovqä ique ätnämäukuwi, qonjqä iqanğuwänğa, häneqe, hovqä iquesa ätimäwa yäpaqänğisa äpäwäkqe. Häneqä i äpäwäkqe, ätuwa äpeyätä, ämaqä iunji ämämpmuäqänänä iñi, ii huakä enqä-pa, kinä haqä nämä‡ äquveqäkqe.

15

Enätqä 7 hñqua, nätmatqä ququvqä a äqätänjuwinğä

¹ Nätmatqä iñi timäuqanği hinuä äqunmitani, huizi, hiqñqä huitanä hñqu, qäukuä yätuta timäuqanği äqunätmä, “Squä-nänä äqunänundiyä” tmä ikqe. Nyi tiñä äqunğqe. Enätqä 7 hñqua, nätmatqä ququvqä 7, qokä-apäkä iu qui imäkpnğä a äqätpu äpmaminuwi. Nätmatqä quvqä iñi, Goti Hanjuwä Iqueuä äwqä tnänjuuta qäpu ätimäuqä-qae, anğini hui matimäuqä yänqiyä. ² Itani nyi eqä-pñä naqänänä hñqu, huiwä hiqumuanä hinuä iqänqä-nänji, tetä qäsä imäkquwä-panä iñä äqunğqe. Itanga eqä-pñä iqueä manä iqinji, ämaqe, qu makä iunji ämäwqätäupu, nanuä hiqiyqä iquesä, iqueqä ktqetä, ä iqueqä atäunuä iñqetä, mändi äkittqukuwä iqua, gita Goti Hanjuwä Iqu iquau äwikqe a äqätpu

* **14:15** Itkimäqä 14:7 † **14:18** Itkimäqä 14:7 ‡ **14:20** Jonä iqu hiqñqä 1,600 äqäkqe. Hiqñqä iñiqua, ii 300 kilomita enqä-paniqä.

ätqäumiñuwi. ³ Qu iqi ätqäpiyänğanı, Goti Hanjuwä Iqueqä wäunuä-wiyqä Mosisi iqueätä, Sipsipqä Meqä Iqueätä, apqä tii ätmiñuwi.

“Naqä Iqukiyä, Si Goti Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqukiyqä. Si wäunuä yänänäqñqä, ämaqä mimäqñänänjä huitañä di, Imäqä-quki etañgi, ga ne hiñuä äqunätanä änevauqumuatqiyä. Ga ämaqä eeqänänjä iuqä Ämiqä Iquki, Tqä suqä eeqänänjä, jänänänjä eä, ga aanjä naqä-qakuänänjäqä.

⁴ Naqä Iquki, Si aanjä pmuai, Tqä-täuänänjäqä. Ämaqä hueqä-himqä eeqänänjä iqua äpäpu, Sinyqä qonjä äuktäupu, ‘änğuiqä’ tpnuwänğänänjäqä. Tqä suqä aanjä jänänänjä, ätnänjä iqi ae ätimäuqeçä. Tqä suqä iinjä iquautañi, qokä-apäkä eeqänänjä, Siñqä zä ipu, Tqä yoçe, haçe matnämäuqäpñğänänjäqä.”

⁵ Nätmatqä iinjä iqua ae ätimäuqanğa, nyi anğı hiñuä äqunğçe, Goti Hanjuwä Iqueqä namnä anjä qäukuä yätu ämätñänjäqä yäpä imñi, hiqñqä pmua ique hiñuäquva enmiñçe, ävatñğanğı äqunğçe. Namnä anjä iunji, Goti Iqueqä kukñuä-suçe, äwämiñçe. ⁶ Itañi enätqä 7, nätmatqä ququvqä 7, qokä-apäkä iu qui imäkpñqä a äqätmiñuwä iqua, hiqñqä pmua iuta yäpaqänğisa ätimäukuwi. Iquauqä huiwä iunji, ämuasmänğä kiyä maeqä, aanjä äyänğä ipumbu, quwqä quikuiunji, golqä yauqä enğä-pa äyimiñuwi. ⁷ Itañi enätqä iquauñi, nätmatqä häñä-pmeqä-tänjä hñquaqui-hñquaquiñä iquautañä hñqu, golqä hevqä 7, iquau äwikçe. Itanğa hevqä iinjä iquauñi, Goti Hea Ique-ique Pmeqä Iqueqä äwqä tnänjä, manğua änyimiñçe. ⁸ Itanğa Goti Yoqä Naçetä, Yänänäqñçetä, Ämençä Iqu pmetañğiyqä kñuä ävätñçe, hiqñqä pmua iunji, suakä iqu, äkeikçe. Itanğa enätqä iqua, quwqä nätmatqä quvqä qäpu equaseqanğuwänğanğçe, ämaçe hiqñqä iunji, mäpaquvqä ipnuwiqä.

16

Enätqä iqua, Goti Iqueqä äwqä tnänjä iinjä hevçe, equasekuwiñqä

¹ Itañi nyi Goti Hanjuwä Iqueä hiqñqä pmua yäpä yänğisanji, manjä hñqu tqanğı äwikçe. Iqu enätqä 7 iquauñi, manjä yänänäqñqä tiinjä ätukçe. “He äwäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänjä iinjä hevqä 7 iqua, qua bu eeqänä equasäpiyä.”

² E tquanğa, enätqä hiñuiqänjä iqu, Goti Iqueqä äwqä tnänjä iinjä hevçe, äma äwäçe, qua haçeçi equasekçe. Ga inğanji, ämaqä, nanğua hiqiyqä iqueqä atäunuä imbu, iqueqä ktqençä qonjä äwoktäumiñuwä iquauqä huiwiunji, wätanğä ququvqänänjä äwimakçe.

³ Itañi enätqä huizi iqu, Goti Hanjuwä Iqueuä äwqä tnänjä iinjä hevçe, eqä-pñä iu equasekçe. Equaseqanğa, eqä-pñi, ämaqä ae äpäkombqä iquauqä häñeqä enğä-panjä iinjä ätuekçe. Ga nätmatqä eqä-pñiu äpmeñuwi, eeqäpnä äpäkonğuwı.

⁴ Itañi huizi, ynaunjqä 3 iqu, iqueçe äma, eqä qanjä äpäwitñqä iquautä, eqä esquä iutä equasekçe. E equaseqanğa, eqä iinjä iqua, eeqä häñeqä imänğçe. ⁵ Ga inğanji nyi ynaunjqä eçe miqä iqu, tii tqanğı äwikçe.

“Goti Tqä-täuänä Naqä-qakuä-quki eänä, Qänğanä Äpmamiñä, Tänğa Äpmeñä, Iqukiyqä. Si ämaqä iunji, quwqä suçe iwäsäutnä, nätmatqä quvçe wimetñqä ätni, ii Tqä kukñuä ätni waqiyä manä, aanjä jänänänjäqä. ⁶ Ga ämaqä Tqä kukñuä hiñuä-tqä iquautä, qokä-apäkä Tqänğä atäunuä ikñä iquautä pizqä äpäsäpu, quwqä häñeçe iotñqä imäkkuwitanji, Si häñeçe ämaqä quvqä tqua bñqä äwiñi, ii quwqä kimañi, qäyunänjäqä.”

⁷ I tqanğa, nyi hiqäva-imäqä ttawä iutanji, manjä hñqu tii tqanğı äwikçe. “Goti Naqä Aanjä Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iquki, Tqä qokä-apäkä kukñuä mitçe, quanğä manä, aanjä naqä-qakuä jänänänjäqä.”

⁸ Itañi enätqä huizi 4 iqu, Goti Iqueqä äwqä tnänjä iinjä hevçe, mäptqä ique equaseqanğa, Goti Hanjuwä Iqu mäptqä iqueqä te, yänänäqñqä ätimäutä ämaçe

tä qäyä nätnqä, hiñuinä äqunqge. ⁹ Itañi mäptqä iqueqä te, aanä tnänä imänätä, ämaqä iunji häkiyā yäqiyqanğa, qu Goti Hanjuwä, nätmätqä ququvqä qu äwimeqä ii ämitnqä Yänänäqñqä-tänä Iqueqä yoqenqä kukñuä ququvqä ätminjuwi. Iinjä ätäpiyänğanji, qu Iqueqä yoqe, haqeu mamäupñqe, knjui makunmäknqä iminjuwi.

¹⁰ Itañi huizi, ynaunjqä 5 iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänä iinjä hevqe, nanjuä hiqiyqä iqueä zä-hawä iu equasekqe. Itanğa ämaqä nanjuä hiqiyqä iqueä yäpä iqi äpmaminjuwä iunji, hea iwimäkkqe. Imä e äpmapiyänğanji, tänä aanä ququvqä wunğanji, quwqä tewi huakmä iminjuwi. ¹¹ Qu quwqä huiwiu tänä-hunqätä, wätanqetä, wimeqanqñqä Goti Hanjuwä Qäukuä Yätu Ämitnqä Iquenyqä kukñuä ququvqä ätminjuwi. Iinjä ätäpiyänğanji, qu quwqä suqä ququvqä imäkminjuwi, tuwä äwiyäpu, knjui makunmäknqä iminjuwi.

¹² Itañi asä enätqä 6 iqu, iqueqä hevqe, eqä naqä Yupretisi ique haqeqi equasekqe. Ga ämiqä naqä mäptqä timäuqä ingisanä iquauñqä hänaqe näwenyā imäkätñqe, eqä naqä iinjä iqu ye ikqe. ¹³ Iinjä iu äqunumi huizi, mätänä enqä-panä dnä quvqä hñquaqu-hñquenä iqua, qu qämäkä naqänänä iqueqä manjutatä, nanjuä hiqiyqä iqueqä manjutatä, ä hiñuä-tqä quanğa iqueqä manjutatä timäuqanğa äqunqge. ¹⁴ Ga dnä ququvqä iinjä iqua, nätmätqä ämaqä mimäkqänänä di, huitanä-huitanä imäkäpu, ämiqä qua naqä äwäkäwänqä iu äpmenjuwä iquau äwimayikitqänjuwä iquayi. Ii tiinjä etanqiyi. Dnä iqua ämiqä naqä iquauqä knjui ävauqumuatqanqpi, qu iquauqä mäkä-iqä iquau aquvä ämaqäyäpu, itanğa hiunji naqänänä, Goti Yänänäqñqä Eeqänänä-tänä Iqu atäunjuä ae ikqä iquenji, Iqutä mäkä humbnuwänqänänäyä.

¹⁵ (“Ga he qätä änyipiyä. Nyi henyqä äquvepätmänğanji, quwä-meqä iqua äquvepätqänjuwä-pa, iinjä quvepmqänä. I hitanği ämaqä hñqu, hiqaqä mäwiqä itä, ga qokä-apäki, iqueqä womba iinjqe, ätnänäqñi inga ikiqanquti hiñuä qunquä iinjqe, iqueqä ämuasmänqge, kiuätä qäqiqi emitätqe, itañi ämaqä iinjä iqu, yeeqä iquänqä.”)

¹⁶ Itañi dnä quvqä iqua, ämiqä naqä iquauñi ätuma, anä, Israitqä iquauqä kukñuä iunji, ‘Amaketonäü’* änyuätkuwä iunqä, äquvepkuwi.

¹⁷ Itañi enätqä yäpakä 7 iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänä hevqe, qäukuii equatekqe. Ae equateqanğa, Goti Hanjuwä Iqueä anitanji, manä hñqu, zä-hawä iuta yänänäqñqä, “Qäpiyqä!” ätkqe. ¹⁸ I tqanğa, qaquvqetanä we-hunqge, im-imä ändakka weqanğa, häänqä naqänänä ätätä, qaquvqe osquanğa, itañi eekä aanä naqänänä ikqe. Ga eekä iinjä iqu, qänğanä qokä-apäkä qua täu äpmaminjuwänğanji, naqä iinjä di miqä iminqe. ¹⁹ Iinjä iqetanji, anä-himqä naqä Bapilonä ii, hiqñqä 3 äkutänqanğa, itanğa ämaqeüqä anä-himqä huizi-pqe, qui eeqä imäkñqge. Goti Hanjuwä Iqu, anä-himqä naqä Bapilonä iyyqä suqenqä knjuä indqänäqe, Iqu anä-himqä iquenji, wainqä-eqe, Iqueqä eqä-häkä† imänqgeu equasimetä, änätñqä imäkkqe. Ga wainqä-eqä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä tnänä naqänänijyqä. ²⁰ Eekä iqanğa, qua eqä huväkiyā äwäkäwänqä isua eqä ämāpmuāqanğa, qoqonä-pqe matqäüqä ikuwi. ²¹ Itañi, hiwiyä häukuä naqänänä, qäukuä yätuta äpäknqge. Iquauqä hanä-iqe, aanä kuapänänä 50 kilo tqe. Inji ämaqäyqä haqeqi äqäyäpänkätä, qunji aanä quvqä kuapänä iwimäkkqe. Ququvqä iwimäkqanqñqä, qu Goti Hanjuwä Iquenqä kukñuä ququvqä ätminjuwi.

17

Apäkä huiwä yanä hiñgi ikiqä iinyqätä, nanjuä hiqiyqä iquenqätä

* **16:16** Yoqä ‘Amaketonä’ iqueqä quati, ‘Qoqonä anä-himqä Megito iu ätqäunqä’ iquvi. Qänğanäñi, Israitqä iqua mäki, iqi äunquwi. Tiwiqä hñqu 2 Ämiqä Naqä 23:29-30 iu äqänä. † **16:19** Matiu 20:22; 26:39; Jonä 18:11

¹ Itani enätqä 7, hevqä a äqätänjuwä iquautanä hñqu, nyi änyimeqe, “Anä äwäta, ga apäkä huiwä yanä hñgi kiinä ikiqä, eqä kuapänänä iquauqä haqeqi äpmenqä ii, iyyqä ququvqenqä kima metnqenqe, ämaktquamqänä” ändkqe. ² “Ga qätä nyiyä. Apäkä iini, ämiqä naqä, qua täutanä iqua ätuma ikipu, huiwä yanä hñgi inyakitqänjuwiqä. Ga aanä ämaqä qua täutanä-pqä iqua-pqe, asä inä inyäkipu, ga eqä yänänäqñqe änäpu, wänä-wänä iquwä-pa ipu, nätmätqä huiñqä änyä maqñqä epiyanä itqänäuä.”

³ Kukñuä iini ae ändäqe, iqu Dñä Ängüä Iqueqä yänänäqñqeta, anä avqñqä iunqä ändma äukqe. Iqini, nyi apäkä hñqu nanuä hiqiyqä hänesqä hñqueä haqeqi pmetanji äqunqce. Ga nanuä hiqiyqä iinä iqueqä huiwä iunji, Goti Hanjuwä Iquenyqä kukñuä tuwänggisa tqä yogenä, imueqänqä iquvi. Ga iqu nyuänä 7 änyqä-qu eä, iqueqä nyuänä iinä iquauñi, komqä-hänyenä 10 äunminqe. ⁴ Ga apäkä iyyqä ämuasmänqe, hänesqätä, ipisqätä, itanga golqä quayunuä huitanä-huitanitä, ä hikä quayunuä ängüänänä huitanä-huitanitä, wimñä aanä qeqätqä imäkkuwi-tänä iiyi. Iyyqä hipa iunji, golqä häkä a äqätminqe. Suqä Goti Iqueqä hinuä iqi piyanä-weqätä, kiyä mätqätä, iyyqä huiwä yanä hñgi äväkitäqännga imäkäkäminqe, häkä iinä ique manguä änyminqe. ⁵ Ga iyyqä hipenüä iunji, qu iyyqä yoqä tii äqäkuwi. “Anä-himqä naqä Bapilonä, apäkä eeqänänä, hñgi qñqä iuauqätä, suqä piyanä-weqä qua iu äwinqä eeqänänä iuqä känaiyi.” Yoqä iinä iqueqä qakui, zä äwäminqe. ⁶ Apäkä iinä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä, qu Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, äpakonjuwä iuqä häneqe änätä, ämaqä hñqu eqä yänänäqñqe, änätä wänä-wänä ikiqä-pa, e iqanji äqunqce. Nyi hinuä iinä äqunmi, yäunüä itmä, kñuä kuapänä änyikqe.

⁷ Kñuä e änyätqätanga, ynaunjqä iqu tiinä ändkqe. “Si sunqä yäunüä inyä?” Iinä ändäqetani, tiwiqe tii änyikqe. “Apäkä iisä, nanuä hiqiyqä, ii haqeqi pmeqä ätuma äwqä iqu, nyuänä 7-tänä ga kiqä komqä-hänyeni, 10 iqtänji, iquaquiyqä qakui zä witanqä-qe, nyi ämaktquamqeqä.” ⁸ Iinä ändäqetani, tiinä ändkqe. “Nanuä hiqiyqä si hinuä äqunänä iqu, qänğanä äpmaminqä-qe, tänğanji yqänä mäpmeqä enä. Ga iqu qua hovqä täpänjuä maeqä iquesa äväma, yäpaqä tänggisa yapätñqä näwi imäknätqä. Ga, iqu hämä qui imäknänqiyä. Qokä-apäkä qua iutanä, ga Goti Hanjuwä Iqu qua mimäkqänqatqä quwqä yoqe, bukä häñä-pmeqeu maqñqä inqä iqua, nanuä hiqiyqä ique hinuä äqumbiyi, yäunüä ipñqäuä. Ii tiinä dutanji. Qänğanänji iqu äpmaminqe, ga tänğanji mäpmeqä inqe, iwä qänakndanji iqu ätimäuniceqä. ⁹ Ga ämaqä kñuä indqänqä ängüä-tänju etanqutqe, iqu nätmätqä täñqe, näqñqä ängüä henqiyä. Nyuänä 7 iqua, qoqonä 7 iquauñqä atäunüä änyänä. Itanga apäkä ii, qoqonä iquauä haqeqi äpmenä. ¹⁰ Ga anji tiinjqä. Nyuänä kuapänä iqua, ämiqä naqä 7 iquauñqä, atäunüä inä änyänä. Iwä iquautanji, 5 iqua qui ae imäkñganqä, kiuänänä hñqu yqänä pmetanji, ä huiziqu matimäuqä yqänänjqä. Ga iqu ae ätimäuqetani, kuapänä mäpmeqä, wänqäpu pmenqiyä. ¹¹ Ga nanuä hiqiyqä qänğanä äpmaminqä, tännga-pqä mäpmeqä da inqä iqu, ii iqu atäunui tiinjqä eänä. Ämiqä 8 iqueyqä. Itanganji ämiqä iinä iqu, huizi iquautanä anänä-qu enqä-qae, ga iqu qui hämänä imäknäniceqä.”

¹² Iinä ändäqetani, tii ändkqe. “Komqä-hänyenä 10, si äqunänä iqua, ii atäunui, ämiqä naqä 10 iquauñqeqä. Iinä iqua, ämiqä naqä ae equwä ma, nanuä hiqiyqä iqtä yänänäqñqä anä ämapiyi, ämiqe zinuänggata ti mäptqä timäuqänqanqä wänqäpu mipñqäuä. ¹³ Ga ämiqä iinä iquauqä kñui, naqä-hñqunänjqae, quwqä yänänäqñqetä, ä yoqä naqetä, nanuä hiqiyqä ique wipñqäuä. ¹⁴ Ga nanuä hiqiyqä iqtä, ämiqä iquatä, qu Sipsipqä Meqä Iqtä mäkä äumbiyi, ga Sipsipqä Meqä Iqu, ämaqä naqä iquauqä Naqä-qu eä, ämiqä iquauqä Ämiqä-qu etanqäqä iutanji, Iqu iquauñi mändi äkittqiyätä ämäwqätäunqiyä. Itanga Iqu mäkä iqanqce anä iquwä

iqua, ii ämaqä Iqu tääqä ätuätumetä, Iqueqänqä atäunüä itä, Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, kukñuä qänaknä itqänuwä iquayi.”

¹⁵ Itañi enätqä iqu kukñuä hui inä tii ändkqe. “Eqä naqä, apäkä huiwä yanä hingi ikiqä ii äpmenqä iqi pätgätanji äqunänä iqua, ii atäunui tiññqä eä. Qokä-apäkä huiwä huitañä-huitañä iñqä, kukñuä huitañä-huitañä mñqä, qua huitañä-huitañä iutanä iñqä, eeqänäñi aquvä naqänänä äqänäpu, äpmenjuwä iunqä eänä.

¹⁶ Itañi komqä-hänyenä 10 äqunänä iquatä, nanuä hiqiyqä iqutä, tänganji apäkä huiwä yanä hingi ikiqä iinyqä, himä-wiunqä wipñqäüä. Qu apäkä iññi, iyyqä nätmätqä ämotaupu, qäkä tpqä iwimäkäpu, iyyqä guwä huiwä du ämäkäñqe änäpu, itanğa iññi, tä hämänä watakä niqiyätñqä ikapñqäüä. ¹⁷ Suqä iññä imäkññqe, tiññä itañgiyi. Goti Hanjuwä Iqu, nätmätqä timäuniqä iñqä qänğanä ätätä eänqeu timäutñqä diñqe, Iqu Iqueqä-kiuä ämiqä iquau kñuä vqanji, ga qu kñui, naqä-hñqunä indqänäpu, quwqä ämaqeu miqänqä yänänäqñqä eeqänäñi, nanuä hiqiyqä ique wipñqäüä. Qu Goti Hanjuwä Iqu nätmätqä eeqänänä ätkqä dunqe, inyanä iqa uwqäpnuwiqä.”

¹⁸ I ändäqe, tii ändkqe. “Apäkä si hiñuä äqunänä ii, atäunüä tiññqä eänä. Anä-himqä naqänänä, ämiqä naqä qua iunä eeqänänä iquau ämitñqä iinyqä ätnänä.”

18

Anä-himqä Bapilonäñi, apäkä hingi ikiqä enqä-panä itañgi, qui imäkññqenqä

¹ Nyi nätmätqä iññä iquauñqe, qätä ae äwimi, enätqä huiziqu qäukuä haqä yätunji äväma, quvepñanji äqunqce. Iqu aanä yänänäqñqä-tänä-qu, ga iññä motquetñqe, iqueqä huiwiutanji, qua iu we äunminqce. ² Itañi iqu manä yänänäqñqä tiññä ätkqe.

“Anä-himqä naqä Bapilonä ii, aanqeqä! Qui ae imäkññiyä! Ii dnä ququvqä iquauqä anä ätimäuce. Dñä hñquatä, yññä hñquatä, nanuä hiqiyqä hñquatänji, qu Goti Hanjuwä Iqueä hiñuä iqi, kiyä imätmäkñğa äwätqänuwä, iqi äpmenäüä. ³ Ii tiññä duta itañgi. Ämaqce, wainqä-eqä yänänäqñqe änatqänuwä-panä iññi, hueqä-himqä eeqänäñi, iisä huiwä yanä kuapanä änyäpu, itanğa ämiqä naqä, qua iunä iqua-pqe, iisänji huiwä yanä inä änyiminuwi. Ga ämaqä quaeutanä, mbqä wäunüä iminuwä iqua, qu mbqä wäunüä ipu, iwä mbqä kuapanänäñi, ii suqä quvqä huitañä-huitañä womba minqä imäkminqeta, ämaminuwiqä.”

⁴⁻⁵ Iññi ae ändqanğa, nyi manä hñqu-mända qäukuä yätuta tii tqanji äwikqe. “Nqä qokä-apäkäüä, anä-himqä iunji, iyyqä suqä ququvqä aquvä imäkqa-imäkqanji, qäukuä haqä täu etqutquiyä. Itañi Goti Hanjuwä Iqu, iyyqä suqä ququvqä eeqänänä imäkätñqenqä kñuä indqänñiyä. Ga, suqä quvqä ii imäkätñqetä, iyyqä mbqä quvqä metñqä-pqe, hesä anä guäyamä maiqiyqe, qäyunä ma, quvqänänjiqä. Iññiqce, he anä iqinji, äväma ppiyä.

⁶ He apäkä hingi ikiqä ii, huiziquau iwitquetñqenqä kñuä heyqanqutqe, ga suqä asä iññi, he witquapñqeqä. Ii iyyqä suqä quvqe, ämamonäka äpäyätñqä-pa, iyyqä mbqä quvqä metñqe, ämämonyqa äpäyäpu, kima wipiyä. Iññä itäqänğanji, ii eqä yänänäqñqä huitañä-huitañi, eqä-häkä inqeu, huiziquauñqä guäyamä äqiyimetä ävätñqä-pa, he eqä aanä yänänäqñqänänä eqä-häkä inqeu guäyamä äqiyimepu, ga ii änatñqä iwimäkpiyä. ⁷ Ii iyyqä-kiuänqce tii ätnätñqeqä. ‘Nyi eeqänänä iu ämiqä naqä äpmamä, itanğa ämiqä zä-hawä iu äpmenänä. Nyi apäkä yawiqinyä manä. Iwä hanä-iqä nyimeqanqutiyqae, kñuä qämqä manä. Nyi naqinjqä.’ Ii iññä ätnätä, kiqä yoqe haqeu ämamänätä, iyyqä-kiuä äminyätñqe, nätmätqä kuapanänäñi ämäqumuakka äpäyätñqeqä. Iññä imäkätñqenqä, he apäkä iññi, tänä-hunqe kuapanä äväpu, kñuä kuapanä-pqä qiyätñqä inä iwimäkpiyä. ⁸ Iññä dutanji, hanä-iqä huitañä-huitañi, hiunji hñquenyä wimenqiyä. Iwä tänä-yaqe, hävemnäqñqä ätimäutä, ämaqä kuapanänäñi, kñuä kuapanä äqäyäpu, itanğa ymisänä dä naqänänä

timäunqiyä. Itanji anä himqä naqä Bapilonä ii, tä wätakä iqiyämäunqiyä. Hanjä-ique naqänänjä iinjä wimetnqe, ii Goti Naqä, iyyqä suqe Iwäsäuqä Iqu, yänänäqñqä eeqänänjä-tänjä Iquvi.”

⁹ Itanğa ämiqä naqä qua iutanä, iisä huiwä yanä änyäpu, nätmatqä kuapänänji anä ämäqumuakka äpäyätqänuwä iqua, iinjä, tä änätäqeta suakä timäuqanği äqumbiyi, qu knuä huäqä-hunqä äqäyäpu, äwqä hanjä-iqä mapnuwiqä. ¹⁰ Qu ii tänjä-hunqä quvqe meqanği äqumbiyi, zä wiŋganği, iisänjä qäqi matqäuqä, kinä haqä nänji ätqäpiyänğa tpnuwi.

“Oänä! Bapilonä iikinyqä, huäqä kinä änaunqiyä! Si anä himqä, aanjä naqänänjä yänänäqñqä iikiyi! Iinjä etanği, tqä suqä quvqenqä kimanji, maqänä äyä äkimeqiyä!”

¹¹ Ga ämaqä qua iutanä mbqä wäunüä naqä imäkätqänuwä iqua, ämaqä, quwqä yquayä mbqä ipnuwänqe, aanqä itanği, Bapilonä iinyqä knuä äqäyäpu, äwqä hanjä-iqä mapnuwi. ¹² Iquauqä yquayi, tiinjä iquauñqeyi. Golqä, silpa, nñ hikä äŋguänänjä iu, wimñä qeqätqä iu, gquä-yatqä hui mimäuqänänjä äŋguänänjä iu, ä yuä qäpaiqä äŋguänänjä iquau, ä yuä ipisqä iquau, ä yuä häñesqä, nñ yuä kakä iquau, ä zä eeqänänjä huitanjä-huitanjä jinanjä-weqä iquayi. Itanğa, nätmatqä huitanjä qu eläpenqä iquauqä hiquanä itä, nñ zä äŋguänänjä itä, ä brasi äyänqä itä, ainqä änä moquasqänänjä itä, nñ hikä äŋguänänjä tqätqäkä-tänjä itä imäkmiñuwä iquayi. ¹³ Itanğa yquayä hui-pqe, inänjqä. Ii nätmatqä huitanjä-huitanjä, buayi äwi yätñqä, anji jinanjä-wetñqä imäkqeu, itanğa wainqä, olipqä eqä aowä, ä bretqä imäkätñqetä. Ga qu bulumäkatä, sipsipqätä, hosi-pqä, nñ kalisi, hosi iqua eyqiyäma äuminuwä iquau, wäunüä-wiyqä hiñginqä iqua-pqe, itanğa ämaqä mäkiu mändi äkittqiyäpu, ätuma äuminuwä iquau, inänjä-tänjuai. Nätmatqä eeqänänjä ii, mbqä ipñqe, ämaqä hma etanğqenqä, äwqä hanjä-iqä mapnuwi.

¹⁴ “Nätmatqä si kuapänä äkinyätñqä ii, eeqänänji sitänjä qäqiqi mäwiqä, kinä nämä äwiqiyä. Huyä-quayunüä äŋguänänjä mbqä haqä yämä enqä tä, eeqänänji hma eqäqe, si anğinji hiñjuä mäqunquä da isñqinyä.”

¹⁵ Inji, ämaqä, nätmatqä iinjitä mbqä wäunüä imäkäpu, Bapilonä iyyqä suqä iutanji mbqä kuapänänjä-tänjä emitpqä iqua, ii, tänjä-hunqä quvqe meqanğqenqä zä wiŋganği, knuä huäqä-hunqä äqäyäpu, äwqä hanjä-iqä ämepu, iisänjä qäqi matqäuqä, kinä haqä nänji ätqäpuwi. ¹⁶ E ätqäpiyänğanji, tii tpnuwi.

“Oänä, anä-himqä naqä iinyqe, huäqä kinä änaunqiyä! Ii qäkä qäpaiqä äŋguänänji äyütä, yuä häñesqätä, ipisqätä ämetä, itanğa iyyqä huiwä iunji, golqä, hikä hui mimäuqänänjä äŋguänänjä, ä wimñä aanjä qeqätqä imäkñätñqeqä.

¹⁷ Mbqä nätmatqä eeqänänjä iinjä, hanjä-iqä ii wimeqanğanä, qui ae imäkñqiyä.”

Ga yimbäue ämitqänuwä eeqänänjä iquau, ämaqä eeqänänjä yimba iu äqämbu, qua eeqänänjä iunqä äwätqänuwä iquau, nñ ämaqä eeqänänjä yimba iu wäunüä itqänuwä iquau, nñ mbqä wäunüä eqä-pñä du itqänuwä iqua-pqe, Bapilonä ii-sänjä qäqi matqäuqä, kinä nänji ätqäpuwi. ¹⁸ Ga kinä nänji ätqäpu, anä-himqä iinjä, tä ganğqä suäki hiñjuä äqumbiyi, manjä yänänäqñqä tii ätkuwiqä. “Anjä-himqe, naqänänjä tqütänjä asänänji, hñqu hmanjqä.” ¹⁹ Ga qu qua hiñjä ämepu, nyuänjiu äuaquvauqumuatnäpu, knuä huäqä-hunqä äqäyäpu, äwqä hanjä-iqä-tänjä äpmepu, manjä yänänäqñqä tii tpnuwiqä.

“Oänä, anä-himqä naqä iinyqe, huäqä kinä änaunqiyä! Iyyqä nätmatqä kuapänä ämäqumuatqä äpemiñqetänji, yimba eeqänänjä iquauqä kununua, eqä-huänjiu ikipu, mbqä kuapänänjä-tänjä ekuwi. Hanjä-iqä ii wimeqanğanä, qui ae imäkñqenqä, huäqä kinä änaunqiyä!”

²⁰ “Qäukuä Goti Hanjuwä Iqunä miqä iquki, hanjä-iqä anä-himqä ique i äwimeqenqe, äwqä yeeqä iyä! Itanğa, Goti Iqueqä qokä-apäkä iquendä, Jisasi Iqu

kukñuä awä tuäkiqänqä endowatkqä iquendä, ññ kukñuä hiñuä-tqä iquendä, he anä yeeqä ipiyä. Ii quvqä etquetñqenqä, Goti Hanjuwä Iqu ae iwäsäutä, kimañi, ävqiyä.”

²¹ Kukñuä ii ae ätqanğa, enätqä yänänäqñqä hñqu, hikä kuä-witqä quqowä qäyqä enqä-panä, hikä kätanänä hñqu ämetä, eqä-pñä bu ätnämeqäkqe. I imäkätä, tii ätkqe.

“Nyi imäqä-panä iinji, qu anä-himqä naqä Bapilonä ii, bi yänänäqñqä tnämeqäqanğuwänğa, iwä ämaqe, hiñuä anğinji mäqunquä danä ipnuwiqä.

²² Iinä etanği, Bapilonä iiki, gita päsqä, hääwä-tqä, ga äkakä huitañä-huitañä qñqä huizi iqua, tqä täknä yäpä inğisañi, äkakä maqñqä da yänqiyä. Ga ämaqä wäñuä huitañä-huitañä imäqänqä näqñqä ae ämetqänjuwä iqua, qu saqä yäpänğisañi mäpmeqä da ipñqäuä. Hikä kuä-witqä quqowä qäyqä iqueqä äkakä-pqe, saqä yäpänğisa mäwiqä da yänqiyä. ²³ Hiqi-tä iqueqä we-huñqe, we makunqä da yänqiyä. Ga qokä apäkä ämanqä kukñuä ii-pqe, saqä yäpänğisa mäwiqä danä yänqiyä. Nätmatqä iinä iqua, tiinä duta kimeñqiyä. Ämaqä, tqä mbqä wäñuä iqä iqua, qua täñi, ämaqä naqä, yoqä-tänğä-qua äpmamiñuwi. Ga si paaqä huitañä-huitañä imäkätnä, qokä-apäkä qua eeqänänä iu qänaknä kipñqä, quanğä äyä ätumiñi.”

²⁴ Itanğa, kukñuä hiñuä-tqä iquautä, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkä iutä, ga ämaqä eeqä, quaeu mäkä-huñqä iqua äpäkkuwitañi, hanä-iqä iqu, Bapilonänä äwiqi.

19

Qu, “Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä” ätkuwiñqä

¹ Iinä ae ätimäuqanğa huizi, nyi manä kuapanä qäukuä yätuta tii tätqätanğä äwikqe. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä! Ämaqeu hänä anği iqumuatqetä, yoqä naqetä, yänänäqñqetäñi, neqä Goti Hanjuwä Iqueqänänjñqä. ² Ii Iqu qokä-apäkä iuqä suqä iwäsäuqänğani, hmbu kikiyanğua miqä, aanä naqä-qakuänänä Jänä Iwäsäuqä Iqueyqä. Ga apäkä, huiwä yanä hiñgi kiinä ikiqä ii, qokä-apäkä eeqänänä qua iunji, iyyqä ii ikiqeta qui iwimäkmiñqetäñi, Goti Hanjuwä Iqu, iinji iwäsäuqeqä. Ii Iqueqä wäñuä-wiyqä iquau pizqä äpäkkqenqe, Iqu iyyqä kimañi ävqiyä. Iinä iutañi, ne Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä!”

³ Iinä ätpiyi, qu anğumñi tiinä ätkuwi. “Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä! Ii tä änätäqetänä suaki, hea inğa-inğanqä iqa uwquätñqänänä!”

⁴ Inğanji ämaqä naqä 24 iquatä, nätmatqä hänä-pmeqä-tänğä hñquaqui-hñquaquinä iquatä, qonä äqutasepäu, Goti zä-hawä iu Äpmeñqä Iqueä yoqe, haqeu ämamäupu, tii ätkuwi. “Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä. Ne Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä!”

⁵ Goti Hanjuwä Iqueqä zä-hawä iutañi, manä hñqu tii ätkqe. “Goti Hanjuwä Iqueqä wäñuä imäkäpu, Iquenyqä zä ipu, yäpä iqinyä itqänjuwä iquenä, ämaqä hiñğinğä-qe, yoqä-tänğä-qe, eeqänänjuenä, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeu mamäupiyä!”

Sipsipqä Meqä Iqu apäkä metñqä, ymisañä imäkkqenqä

⁶ Itañi nyi qokä-apäkä kuapanänä hui, kukñuä ätäpu, aquvä äqämbu pmetanğä-nänä äwikqe. Wiñuä ätimäukqä iqu, ii eqä hakuä enqä-pa äqäyätä, qaquvqä osquä-pa, yänänäqñqä iinä osquanği äwikqe. Häñqä-qua e osuäpiyanğani, tnänä tiinä ätkqe.

“Goti, neqä Naqä Yänänäqñqä Eeqänänä-tänğä Iqu, tanğa aanä ämiqä yänänäqñqä äpmeñqä-qae, ne Iqueqä yoqe, haqeu ämamäuanä! ⁷ Tänğanji ne äwqä anğua nenğanğuti, aquvänä itanä, ga Iqueqä yoqe, haqeu mamäuatunqeqä. Ii tii etanği. Sipsipqä Meqä Iqu apäkä metñqe, qäyu

ätimäuqiyä. Ga Iqueqä apäki, näwe imäknä äpmenä. ⁸ Ga Goti Hanjuwä Iqu apäkä ii, ämuasmänqä qäpaiqä, änguä kiyä mamätqä wenyä-hunqce ipnätñqä hiñuinä äqunqce.” (Ämuasmänqä qäpaiqä änguänänjä iinji, ii Goti Iqueqä qokä-apäkä suqä jänänju itqänjuwiyqä.)

⁹ Iinjä etanji, enätqä iqu tii ändkqce. “Si kukñuä tii qäyä. Ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä Sipsipqä Meqä Iqueä ämanqä ymisanjä iunqä ppñqä tääqä ätukqä iqua, yeeqä ipñqäuä.” Iinjä ätätäqänğanji, tii ändkqce. “Kukñuä tä, Goti Hanjuwä Iqueqä eä, aanjä naqä-qakuänänjiqä.”

¹⁰ I dqanğa, nyi enätqä iqueuä yukä-tänjä qäqiqi qonjä äuktäumi, iqueqä yoqce haqeu mamäumätmä iqanğa, iqu tii ändkqce. “Si nyinyqce, iinjä miqä panä! Nyi wäunjuä sitä, tqä tta-tñguäka, kukñuä Jisasi Iqu awä ätuminqceunqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquendä, itqänjuwä-pa, asä iinjä itñqä iqunjqä. Si yoqä haqce, Goti Hanjuwä Iquenqänä mamävä.”

Ämaqce, Goti Iqueqä kukñuä hiñuä tññqä ävauqumuatätñqce, ii kukñuä Jisasi Iqu awä ätuminqceyi.

Ämaqä, hosi qäpaiqä ique Äpmenqä Iquenqä

¹¹ Nyi iinjä äqunmi, huizi, qäukuä yätuta qñqanjä hutänğanğa, hosi qäpaiqä hñqu tqäutanji äqunqce. Ga Ämaqä, hosi ique äpmenqä Iqueqä yoqce, tiinji. “Ämaqä Naqä-qakuä Ätätä, Imäkqä Iqueyqä.” Iqu qokä-apäkä iuqä suqenqä iwäsäutäqänğanpqa, ä mäkä ämivauätäqänğanpqa, Iqu suqä aanjä jänänänju itä, imäkätñqceqä. ¹² Ga Iqueqä hiñui,* tä hänaqä äsätä we-hunqçä-paniyi. Iwä Iqueqä nyuänjuñi, ämiqä iquauqä yñña kuapanä äpmakäuminqce. Nñ Iqueqä huiwä iunji, yoqä hñqu äqänä. Huizi iqua yoqä iquenqce, maqñqä etanğa, Iqueqä-kiuänä näqñqä eä. ¹³ Ga Iqueqä ämuasmänqä quäuqä iquenji, häñqce-nänjä ämuasmäuminqce. Ga qu Iqueqä yoqce, tii änyuätkuwi. “Goti Hanjuwä Iqueqä Kukñuiqä.” ¹⁴ Ga mäkä-iqä qäukuä yätutanjä iqua, hosi qäpaiqä iu äpmapu, Ique qänaki äwivändminjuwi. Iqua quwqä huiwä iunji, ämuasmänqä kiyä mamätqä, aanjä qäpaiqänänjinä imäknminjuwi. ¹⁵ Ämaqä hiñuiqä äwimenqä Iqueqä manitanji,† näpqa-hionaqä yanäqñquä hñqu ätimäukqce. Hionaqä iqu, hueqä-himqä eeqänänjä iu mäñdi äkittqiyätñqä iqueyqä. Ga yäqçä woyqä a äqätä, qunji ämitñqänännyä.‡ Itanji ämaqce, wainqä häukui hikä hovqä imepu qonjqä iquwä-panji, Iqu suqä iinji, qokä-apäkiu asä ii itqueniqce. Kiqä qaku iinjiqä. Goti Yänänäqñqä Eeqänänjä-tänjä Iqueqä äwqä tnänjä iinjqä ätnä. ¹⁶ Itanğa Iqueqä ämuasmänqä quäuqceutä, ä hawiutänji, yoqä tiinjä äqänminqce. “Ämiqä eeqänänjä iquauqä Ämiqätä, ämaqä naqä iquauqä Naqä-queqä.”

¹⁷ Inğanji, nyi enätqä hñqu, mäptqä iqueqä haqeqi tqäutanji äqunqce. Iqu yññä eeqänänjä, qäukuä awä iqä äväwa ikitqätanjuwä iquauñqce, manjä yänänäqñqä tii ätkqce. “He, Goti Hanjuwä Iqueqä ymisanjä naqänänjä imäkqanqçenqä äpäpu, aquvä qämbiyä. ¹⁸ Ga ymisanjä iunji, ämiqä iquauqätä, mäkä-iqä iquau miqä iquauqätä, ämaqä aanjä yänänäqñqä iquauqätä, hosi iquauqätä, itanğa ämaqä, hosi iquau haqeqi äpmenjuwä iquauätä huiwä iunjä guwi, he ämbñqänännyä. Ga he huizi iquauqä yäpä imä mäpmeqä injuwä, ä wäunjuä-wiyqä hiñgi äpmenjuwä, nñ ämaqä hiñginqä, itanğa ämaqä yoqä-tänjä iquatä, eeqänänjä iquauqä huiwä iunjä guwi, ämbñqänännyä.”

¹⁹ Iinjä äwiyätmänğanji, nyi nanjuä hiqiyqä iquä, ämiqä naqä qua iutanjä iquatä, quwqä mäkä-iqä iquatänji, aquvä ae äqänğanğä äqunqce. Qu Ämaqä hosi iu äpmenqä Iquä, Iqueqä mäkä-iqä iquatä mäkä humbñqänännyä. ²⁰ Inğanji, qu nanjuä hiqiyqä iquesä, hiñuä-tqä quanğä iquesänji, guä kiqiyäuekuwi. Hiñuä-tqä

* 19:12 Itkimäkqä 1:14 † 19:15 Itkimäkqä 1:16 ‡ 19:15 Apqä Bukä 2:9

quangä iqu, nanuä hiqiyqä iqueä hinuä iqi, nätmatqä ämaqä mimäqänänä di imäkätä, ämaqä nanuä hiqiyqä iqueä atäunuä iinqe ämepu, iqueqä ktqenqä qonä äwoktäuminuwä iquauñi, quangä ätukqä iquvi. § Iquauñi, hänä yqänänä-quaqui ämepu, hovqä naqänänä, hikä piyanä-weqä tä nätqätanqä bu ämatnämäukuwi. ²¹ Ga iquaquiyqä ämaqä mäkä-iqä iquauñi, hionaqä Ämaqä hosi iu äpmaminqä Iqueqä mänita ätimäuminqetä, pizqä äpäkkuwi. Itanqa ynñä eeqänänä iqua, mäkä-iqä pizqä e äpäkkuwä iquauqä huiwä iunä guwi, änäpu äwqä änäpäkkuwi.

20

Jisasi Iqu, qua täuñi, quyäukuä 1,000 miniqenqä

¹ Anqini, nyi ynaunqä hñqu, qäukuä haqä yätuta äväma quvepqanqi äqunqce. Iwä iqueqä hipa iunä, qua hovqä täpäuñuä maeqä iquesanä hutäuqetä, guä woyqä naqä hñqutä, a äqätminqce. ² Iqu qämäkä häñesqä naqänänä ique a äkiqätkqce. Ii qämäkä qänqatqä, qu, “Setänä, ämaqe kuknuänqä ätuma uwqä iquvqä” änyuätminuwi. Iwä iqu quväukuä 1,000 pmetäninqä iinqe, ynaunqä iqu guä woyqetä äkiqiyäueqce. ³ E äkiqiyäueqetani, iqu iqueni qua hovqä täpäuñuä maeqä ique ätnämeqäqce, hovqä iqueni pmäukuä änä mautäuqä, hutäuqetä aanä yänänäqñqä ämäyekqce. Ga iinñä etanqi, Setänä iqu qokä-apäkä hueqä-himqä iunä, anqini quangä mätquä yätñqä diñqäuä. Iqu qua hovqä iqueni, quväukuä 1,000 päwqanqanqä, hinuä äqänä pmetñqänänä. Ga qänakñi, iqu yäpaqänqisa wänqänänäpu ikiniñqce, äwätepnuwi.

⁴ Nyi iinñä ae äqunmi huizi, ämaqä, Goti Hanjuwä Iqu qokä-apäkä iu mipñqä wäuñuä äwikqä hñqua, ämiqä iuqä zä-hawä iu pmetanqä äqunqce. Ämaqä iu äpmaminuwä iqua, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, Iqueqä yoqe awä ätäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui, a yänänäqñqä äqätminuwitani, ämaqä mäkä-iqä iqua, iquauqä nyuäñi huätä ätäväpu, pizqä äpäkkuwä iquayi. Itanqa iqua nanuä hiqiyqä iquenqätä, iqueqä ktqenqätä qonä mäwoktäuqä ipu, nanuä hiqiyqä iqueqä atäunuä iinqe, quwqä hipenuitä, hipaitäñi, maqñqä iminqä iquayi. Ga qokä-apäkä ii, qu hänä-pmeqä anqi ämepu, Kraisi, Ämaqä Goti Iqu atäunuä ätekqä Iqutä, anä äpmapu mitqätanqpi, quväukuä 1,000 päwäniqce. ⁵ Qokä-apäkä qua äptepqä duta anqi vauqe, ii aanä kinqanä änyä qe ätimäukqce. Itanqa qokä-apäkä ae äpäkonquwä huizi iqua, quväukuä 1,000 ae äpäwqanqanqä, qu hänä-pmeqce mämeqä danä ipnuwi. ⁶ Ga qokä-apäkä äpäkonquwä iuta kinqanä anqi ävaukuwä ii, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunuä ae ekqä-qua eäpu, yeeqä ipñqäuä. Ga äpäkonqä huizi ätimäutqä iqu, iquauñi mäñdi äkittqiyqenqä yänänäqñqce, hmayqä. Aanä oeyqä. Hinuiqä ävaukuwä iinñä iqua, Goti Hanjuwä Iquenyqätä, Kraisi Iquenyqätä hiqäva imäkäpu wimeqä-qua hipñqäuä. Ga qu eeqä, Kraisi Iqutä quväukuä 1,000 iunä, ämiqä pmapñqäuä.

Setänä iqueqä mäkä yäpakiyi

⁷ Iwä quväukuä 1,000 ae äpäwqanqanqi, qu qua hovqä täpäuñuä maeqä iqueni, qñqanä hutäuqanqpi, ga Setänä iqu guä äkiqiyänä äpmamitätqä iundani, inqa ewasqänäniqeqä. ⁸ Iwä iqu yäpaqänqisa ätimäuäqce, Gokä iqueqätä, Manqokä iqueqätä, ämaqä eeqänänä, qua hituñuä äwitqutänqä-pa äpmeñuwä iunä, quangä ätuätä, mäkä ipäqänqä aquvä maqiyäniqeqä. Ämaqä iinñä iqua, aanä kuapänä, a änä matäuqänänä, hikä weä enqä-paniqä. ⁹ Qu qua eeqänänä äwinqä iu ikipu, Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä, anä-himqä, Iqu kiinñä äwinyätñqä iu pmetanquwä iquau qäuiqä ktäuqanquwänqga, qäukuä yätuta te äpätä mäkä-iqä iquauñi, te aanä kuapänä ganqi äqunqce. ¹⁰ Setänä ämaqe quangä ätukqä iqueni, qu hovqä

naqänänjä, hikä piyanä-weqä tä nättqätangqä, nanuä hiqiyqä iqtä, hinuä-tqä quangä iqtä ae äpmetanginyä iu, ämatnämäukuwi. Ga iqua, hiunji heatqeu, tänjä-hunqä naqänänjä hea ique-ique inä meqäpnuwi.

Goti Iqu, ämaqä ae äpäkonjuwä iquauqä suqe, iwäsäukqenqä

¹¹ Itanji nyi zä-hawä qäpaiqä naqänänjä hñqu witangi, ga Zä-hawä Iu Pmetangqä Ique-pqe, äqungqe. Iwä quaetä, qäukuitäni, Iquenyqä zä äwäsinyä, qäpu ekiyi. ¹² Itanga, qokä-apäkä ae äpäkonjuwä, yoqä-tänjitä, yoqä maeqä-tänjitä, eeqänäni, qu zä-hawä iqueä hipenüä iqi tqäutangä äqungqe. Iqi tqäutanguwänga, enätqä iqua quwqä suqä imäkminjuwä buki ävatäpu, itanga hänjä-pmeqä bukä iqu-pqe inä ävatkuwi. Ga Zä-hawä Iu Äpmenqä Iqu, bukiu qänätangqeuñi hinuä äqunäqe, Iqu ämaqä ae äpäkonjuwä iquauqä suqe iwäsäukqe. ¹³ Ämaqä eqä-pñä iu äpäkonjuwä iquauñi, eqä-pñä iqu a äkiqätminqe, ewasqiyäwqatkqe. Äpäkonquesä, wavä iquesäni, iquaqu-pqe, qokä-apäkä ae äpäkonjuwänga iquaquiyqä hipa iu äpmaminjuwä-pqe inä ewasqiyäwqatkiyi. Itanga qu eeqänäni, Zä-hawä Iu Äpmenqä Iqueä hipenüä iqi tqäutanguwänga, Iqu ämaqä hñqunä-hñqunä quwqä suqä imäkminjuwiunqä iwäsäukqe. ¹⁴ Ga äpäkonqä iqtä, ä wavä iqtä, hovqä tä naqänänjä äsätangqä ique ämatnämäukuwi. Hovqä tä naqänänjä-tänjä iqu, äpäkonqä huizi iquwi. ¹⁵ Itanga ämaqä, quwqä yoqe hänjä-pmeqä bukä iu maqñqä inqä iqua, qu-pqe hovqä tä naqänänjä äsänqä ique inä ämatnämäukuwi.

21

Qäukuä änyä-hänjinqätä, qua änyä-hänjinqätä

¹ Nyi ii iqanji äqunmi, huizi, qäukuä änyä-hänjä hñqutä, qua änyä-hänjä hñqutä, äqungqe. Qäukuä qua hinuiqä äwäminjiyä iquaqu, hma ae eqangiyänga, ga eqä-pñä-pqä iqu, yqänä matuqä ikqe. ² Itanga nyi anjä-himqä Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänqä atäunüä ikqä, Jerusälemä änyä-hänjä iunji, hinuä äqungqe. Ii apäkä hñqu, kiqä qokique ämuanätñqä qeqätqä näwi imäkñgqä-pa, qäkämä qeqätqä iinjä imäkñqä, Goti Hanjuwä Iqtä qäukuä haqä yätu äwiñqeutani, äväma quvepñangi äqungqe. ³ Itangqänga, zä-hawä iutani, manjä yänänäqñqä hñqu tii tqangi äwikqe. “Qätä nyipiyä! Tängani Goti Hanjuwä Iqueqä ani, qokä-apakitä äpmeqi. Inji Iqu quwqä awä iqi pmetänqiyä. Ga qu Iqueqä qokä-apäkä heqangpi, Iqu Iqueqä-kiuä qutä anä äpme, quwqä Goti äpmenqiyä. ⁴ Iqu, knuä äpakä maqiyqä ipñqä, quwqä hinuä eqä ye esänqiyä. Itanga qokä-apäki, mapäkonqä danä iqäpnuwi. Nätmätqä qängatqeta äwäka äpäñqe, tängani, qäpu iqangqetani, äwqä hanjä-iqä, knuä qäyqä, itanga tänjä-hunqä mäwimeqä da iquäniqeqä.”

⁵ Iwä Zä-hawiu Äpmenqä Iqu tii ätkqe. “Qätä nyipiyä. Nyi nätmätqä eeqänäni, änyä-hänjä imäkqänä.” Ii ätätäqänga-pqe, tii-pqe inä ändkqe. “Si kuknuä tä tuwanüä qäyeyä. Ii, aanä naqä-qakuänänjä etangi, ga ämaqä eeqänäni, iquenyqe quuvqä heqäpñqänänyä.” ⁶ Itanganji, Iqu tii ändkqe. “Nätmätqä eeqänäni ae ätimäuqiyä. Hinuiqänqätä, yäpakinqätäni, Nyi Nqä-näuänjqä. Nätmätqä eeqänäninjä Qakuä-qunä emä, eeqänäni qäpu Imäkqä-qunjqä. Itanga ämaqä hñqueqä quväki ye ävätnqe, Nyi iqueni, eqä esquä hea ique-ique pmeqä vqä iquesani, mbqä maeqä, hñgi guätñqä wimqänä. ⁷ Ga ämaqä hñqu mäkä äunäpiyä iunji ämäwqätäuqangutqe, Nyi iqueni nätmätqä ii ävätmä, ga Nyi iqueqä Goti pmetangundi, iwä iqu Nyaqä ymeqä pmetänqiyä. ⁸ I etangi, ämaqä pemä miqä itqänjuwä iquatä, quuvqä maeqiyqä itqänjuwä iquatä, suqä aanä quvqänänjä imäkätqänjuwä iquautä, ämaqä pizqä äpäsqätqänjuwä iquautä, huiwä yanä hñgi äväkitqänjuwä iquatä, paaqä imäkätqänjuwä, ä goti quangä iquauñqä quuvqä

eqiyätqänuwä iquatä, itanğa kuknuä quanğä ätätqänuwä iutäni, qu hovqä naqänänğä hikä piyanä-weqä tä nättätanğqä iunğä upnuwiqä. Ii äpäkonğqä huizi iquvqä.”

Jerusälemä änyä-hänğä iquenğä

⁹ Asä qänğanı, enätqä hñqu nyinyqä äpkqe. Iqu enätqä 7, nätmätqä ämaqä qui imäkqä yäpakä hevqä manğüä inğä, a äqätminuwä iquautanğä iquvqä.* Itanğa enätqä iqu tii ändkqe. “Si biyä. Nyi apäkä Sipsipqä Meqä Iqu metnğqä iqäqä iinği, ämäktquamqänänğä.” ¹⁰ Itanı iqu Dnğä Änğüä Iqueqä yänğänäqñqeta, qoqonğä naqänänğä haqä yämñğä hñquenğä ämma äukqe. Qoqonğä yänğisanği, iqu anğ-himqä, Goti Hanjuwä Iqu Iqueqänğqä ätkqä Jerusälemä ii, Iqutä qäukuä haqä yätu äwinğeuta äväma quvepğanği, ämändquakqe. ¹¹ Goti Hanjuwä Iqu anğ pmetanği, Iqueqä tä yänğä naqänänği anğ-himqä iisa äyanminğe. Tä iqueqä we-hunğe, hikä jaspä anğünänğä kiqä mbqä haqä nändi ikutotqänuwä-panğä, huitanğänänğä, aanğ quvanyäqñqeqä. ¹² Anğ-himqä iinğä ii, täknğä naqänänğä haqä yämä äqänminğe. Täknğä iqueni, kiqä hävqä qñqanği, 12 imäknminğe. Ga qñqanğä iquau-tänğä qäqiqinği, enätqä hñqunä-hñqunä ättäqäminuwä. Itanğqänğä Israitqä iquauqä kawäka 12 iquauqä yoqe, hävqä qñqanğä iquauñi, hñqunä-hñqunä äqänminğe. ¹³ Itanğa täknğä iinğä, mäptqä yapqä inğisa äqänminğeunği, kiqä qñqanği, hñquaqui-hñqueyqä. Itanğqänğä täknğä mäwqä hñğisa äqänminğeunği, asä hñquaqui-hñqueyqä. Nñ asä täknğä mäwqä huizinqisa äqänminğeunği, hñquaqui-hñquenğqä. Itanğa mäptqä wiqä inğisa äqänminğeunği, asä hñquaqui-hñque inänğqä. ¹⁴ Anğ-himqä iinğä ique täknğä äqänänğe, iwä täknğä iqu yänğänäqñqä qänätätñqe, hikä 12 iqua äknğäminğe. Itanğqänğä ämaqä 12, Sipsipqä Meqä Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñğä ändowatkqä iquauqä yoqe, hikä iquauñi hñqunä-hñqunä äqänminğe.

¹⁵ Enätqä nyitä kuknuä anğ ätkueä iqu, anğ-himqä ii, itanğa kiqä täknğä naqä ique, itanğa qñqanğä täknğä ique imäknänğqä iquau, quwqä quäuqenğätä, homäninğätä iwäsäutñqä, golqä yäkqe a äqätminğe. ¹⁶ Itanğa anğ-himqä iutanğä täknğä mäwqä inği-inğisanğä hiqñqe, asänänği. Iiyqä quäuqetä, naqetänği, hñqu mändi ma, iquaquiyqä hiqñqe asänänğqä. Itanğa enätqä iqu anğ-himqä ii, iqueqä yäkqetä hiqñqenğä iwäsäukqe, kiqä hiqñqe 2,200† ätimäukqe. Anğ-himqä iiyqä inği-inğisanğä iwäsäuqätä, kiqä haqä yänğinğitä-pqä qäsä iwäsäukqe, eeqänänği hiqñqe asänä ätimäukqe. ¹⁷ Iqu anğ-himqä iutanğä täknğä äqänänğqä-pqe iwäsäukqe, iqueqä hiqñqe 144 ätimäukqe. Hiqñqä iinğä iwäsäuqe, ii ämaqä hñqueqä äquanğä iutanği, hipa pätäkiqä iunğä iwäsäutqütätqänuwä ii enğä-panği. Itanğa enätqä, täknğä hiqñqä ique iwäsäukqä iqu, hiqñqä ii qesä iwäsäukqe.

¹⁸ Ga anğ-himqä iutanğä täknği, Goti Hanjuwä Iqu hikä jaspaitä täknğä äqäyätä, itanğa Iqu anğ-himqä iinği, golqä itänä ämätkqe. Ga kiqä äyänğä di, huiwä hiqumuanğä hinğüä iqänğqä-panğä aanğ quvanyäqñqeqä. ¹⁹ Ga anğ-himqä iutanğä täknğä iquvanğä bunği, Goti Hanjuwä Iqu hikä huitanğä-huitanğä, mbqä naqänğqä äwäminğe, ämetä huyä-quayunğä enğä-pa iwimäkkqe. Itanğa iquvanğä bunği, hikä aanğ anğünänğä jaspä iqu ganğ äsekqe. Itanğqänğä huizi, hikä säpayä ique, äsekqe. Ga hikä huizi äsekqä yoqe, aketä iquvi. Itanğa hikä huiziqu iqueqä yoqe, emelatqä iquvi. ²⁰ Nñ, hikä huizi, satonikisi ique äsetä, ä huiziqu, koniliyanä ique äsekqe. Itanğa hikä hñquququ, klisolaitä iqu etanği, itanğa huiziqu, kiqä yoqe, belitä iquvi. Ga hikä huizi iqu, topasi iqu etanğqänğä, nñ hikä 10 iqu, klisoplesi iquvi. Ä hikä huiziqu, hayäsinä iqu etanği, itanğa yäpaki, amelisi ique, iquau äsekqe. ²¹ Ga hävqä qñqanğä 12 iqua, qu kamä naqänänğä enğä-panğiqä. Ga kamä iinğä iqua, mbqä naqänğqä imäkqä eä, aanğ qäpaiqänänği. Ä hävqä qñqanğä hñqunä-hñqunänğä iquauñi, kamä hñqunä-hñqunä

* **21:9** Itkimäkqä 15:1-7 † **21:16** Kiqä hiqñqe 2,200 kilomita. Hänäqä Menyämata Lae bunğä änyänğqä iqu, kiqä hiqñqe, 240 kilomita inänğqä.

imäknminqce. Nŋ aŋä-himqä yäpä yängisaŋqä huänqce, golqetänä imäkänqce. Ga golqä iinŋi, kiyä mamätqä, aañä quvanyäqŋqceqä.

²² Ga aŋä-himqä iunŋi, nyi hiqäva-imäqä aŋä hŋqu hiŋuä mäqunquä ikqce. Goti Naqä, Yänänäqŋqä Eeqänänä-tänä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutäŋi, hiqäva-imäqä aŋä iquenyqä tŋänqä Iquaquvqä. ²³ Itanŋa aŋä-himqä iunŋi, mäptqä, ä qanüä äyänätä we hunätŋqce, hmanjŋä. Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä naqä motquetŋqä tä-yänqä naqänänä iqu, aŋä-himqä iu yänguäniqce. Nŋ Sipsipqä Meqä Iqu hiqitä enqä-pa, aŋä-himqä iu äyäwqätä pmetanŋi äqunŋqce. ²⁴ Iwä qokä-apäkä hueqä-himqä eeqänänäiutanŋi, qu qanŋi, Tä Iqu yänätanŋqce upnuwi. Itanŋqänŋa qua eeqänänä iu ämiqä naqä äpmakäwänjuwä iqua, nätmätqä äŋguänänä quwqä yoqä naqä motquapŋqä isua, iqinyqä äma ppuwi. ²⁵ Ga heatqä hiawiqce, aŋä-himqä iunŋi, matimäuqä etanŋi, aŋä-himqä iutanä täknä hävqä qŋqanä eeqänänä iquaunŋi, mämäyeqä, hiunŋi ique-ique hutänätäniqceqä. ²⁶ Hueqä-himqä iquauqä nätmätqä äŋguänänä, yoqä naqä ävätŋqä eeqänänä, qu aŋä-himqä yäpä yängisa äma mipaqupnuwi. ²⁷ Mä nätmätqä, Goti Iqueqä hiŋuä iqi äŋguä maeqä, kiyä mätkä itä, ä ämaqä, suqä aañä quvqänänä imäkmipqä itä, ämaqä quanŋä ätmipqä itänŋi, qu eeqä, aŋä-himqä yäpä yängisa mäyqä ipnuwi. Hma naqä-qakuiqä. Nŋ qokä-apäkä quwqä yoqce, Sipsipqä Meqä Iqueä hänä-pmeqä bukä iu äqänänqä iqua, qu quwänä aŋä-himqä yäpä yängisa pepnuwi.

22

Eqä hänä-pmeqä vqenqätä, zä hänä-pmeqä vqenqätä

¹⁻² Itanŋa enätqä iqu, eqä naqä hänä-pmeqä-vqä hŋqu ämändquakqce. Ga kiqä äyänqä di, huiwä hiqumuanä hiŋuä iqänqänänä aañä quvanyäqŋqä iniqä. Eqä iinŋä iqu, Goti Hanjuwä Iqueqätä, ä Sipsipqä Meqä Iqueätä, zä-hawä iuta ekukua, aŋä-himqä iyeqä hänaqä awä iqi quvepŋanŋi äqunŋqce. Itanŋa eqä yätäqä inŋi-inŋisaŋi, zä hänä-pmeqä-vqä hui ätqänjuä. Ga zä hänä-pmeqä-vqä iinŋä iqua, häukuä qanüä ique-ique wiqänqiyä. Itanŋa kiqä quwqce, qokä-apäkä eeqänänä iu äŋguä iwimäkquänqiyä. ³⁻⁴ Itanŋa nätmätqä eeqänänä, Goti Iqu mäwiŋqä iqäqä iqua, iqinŋi mäwiqä danä enä. Goti Hanjuwä Iqutä, Sipsipqä Meqä Iqutä, zä-hawä iu äpmanyä miqiyŋqceqä. Iquaqu pmetanŋiyänŋanŋi, Iqueqä wäunjuä imäqä iqua, Iqueqä yoqce haqce ämamäupu, wäunŋi imäqämanäpu, Iqueqä himä-hiqumuanŋi hiŋuä qumbnuwi. Itanŋa, iqua quwqä hipenjuä iunŋi, Iqueqä yoqä-tänä-quayi. ⁵ Itanŋa Goti Naqä Hanjuwä Iqu, qokä-apäkä iunŋi we-hunqce, Iqueqä-kiuä vqanŋqetänŋi, heawiqce matimäuqä da itä, hiqi-tetä, mäptqä iqueqä we-hunqcutänŋi, wäunjuä imäqänqce, maeqä danä yäniqceqä. Oeyä. Ga qu hea ique-ique ämiqäpnuwi.

Jisasi, si biyä!

⁶ Iqu iinŋä ämändqueqetänŋi, tii ändkqce. “Kukŋuä tä aañä naqä-qakuänänä etanŋi, ga ämaqä eeqänänä, kukŋuä iquenyqce, quuvqä heqäpŋqänänä. Goti Naqä Iqu, kukŋuä hiŋuä-tqä iquauqä quuvqce wivauqumuatqä Iqu, Iqueqä enätqä hŋqu, Iqueqä wäunjuä imäqä iquaunŋi, nätmätqä eeqänänä, maqänä timäutŋqä iinŋä motquetŋqä, ändowatkqce.* ⁷ Jisasi Iqu tii ätkqce.

‘Qätä nyipiyä. Nyi maqänä quvepmqänä.† Ämaqä, kukŋuä nätmätqä timäuniqenqä bukä tqce äqänänqä iu qänaknä imipqä iqua, Goti Iqu äŋguä iwimäkänqiyä.’”‡

⁸⁻⁹ Nyi Jonä, nätmätqä timäuniqenqä, qätä äwiyätmä, äqunŋqä iqunŋi. Nyi qätä äwiyätmä, hiŋuä ae äqunmitänŋi, enätqä nätmätqä e ämändquakqä iqueuä yukätänä qäqiqi qonä äuktäumi, iqueqä yoqce haqce ämamäumätmä iqanŋa, iqu tii

* 22:6 Itkimäqä 1:1 † 22:7 Itkimäqä 3:11 ‡ 22:7 Itkimäqä 1:3

ändkqe. “Si nyinyqe, iinji miqä panä! Sitä, tqä tta-tŋguäka kukŋuä hinuä-tqä iquatä, ämaqä eeqänänjä, bukä tqe qänaknä itqänjuwä iquatä, Goti Iqueqä wäunjuä-wiyqä enjuwä-pa, nyi asä iinjä iqunjqä. Si yoqä haqeu mamäutŋqe, Goti Hanjuwä Iquenyä qonjä woktävä.”§

¹⁰ Ga hui-pqä inä tii ändkqe. “Kukŋuä nätmatqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänŋqe, qäqi ae ätimäutŋqä iqä-qae, si imä zä makiptqäyqä panä. ¹¹ Ae ätimäutŋqä iqä-qae, ämaqä suqä quvqä äki-äkitanjä imäkätqänjuwi, quwqä iunä äwäpu, qäyä imäkqä uwqanŋpu. Nŋ qokä-apäkä Goti Iqu Iqueqänqä atäunjuä iqanŋi, suqä jänänjä iunä imäkätqänjuwi, iunä qäyä imäkqä uwqänŋqeqä.”

¹² Jisasi Iqu tii ätqiyä. “Qätä nyipiyä. Nyi maqänä quvepmqänä. Ga maqänä äquvepätmänŋanji, ämaqä hŋqunä-hŋqunänjä iunji, quwqä suqä imäkätqänjuwä-pa, kimanji wimqä iinŋqe, Nyi qäsä äma quvepmqänä. ¹³ Hinjuiqänqä, qänakŋqä, Nyi Nqä-näuanjŋqä. Nyi ganä äpmamä, yäpakänqä äpmenqä Iqunjŋqä. Nätmatqä eeqänänŋinŋqä Qakuä-qunä emä, qäpu imäkqä Iqunjŋqä. ¹⁴ Qokä-apäki, quwqä ämuasmänŋqä asŋä äqäyätqänjuwä iquauŋi, Goti Iqu äŋguä wimäkqanŋuti, qu zä hänjä-pmeqä-vqä ique änäpu, anjä-himqä iutanjä hävqä qŋqanjä äutemä yänŋgisa paqunŋqäuä. ¹⁵ Itanŋa ämaqä, suqä aanjä quvqenä imäkqä iquau, paaqä imäkqä iquau, huiwä yanjä hinŋi väkiqä iquatä, ämaqä pizqä päsqä iquau, ä goti quanŋä iquauŋqä quuvqä heqiyqä iquatä, nŋ suqä quanŋiunŋqä äwinyätä, qänaki iqä iquatänji, qu eeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä anjä-himqä iunji, yäpaqänŋgisa pmapnuwiqä.

¹⁶ Nyi Jisasi Iqunä, Nyi Nqä enätŋqe, henyqä ändowatqanŋä, ga iqu qokä-apäkä, Nyaqä yoqenqä aquvä äqänätqänjuwä iquenä, Nyaqä kukŋuä tä awä äyä etätŋqeqä. Nyi ämiqä Dewiti iquesanjä Zä-Hutäkŋä äunŋqä Iqunä,* ga iquesa ätimäukqeqä. Itanŋa Nyi Qätäqueqä zinuitä ätimäutä, äyanätŋqä Iqunjŋqä.”†

¹⁷ Dŋä Äŋguä Iqutä, ä Sipsipqä Meqä Iqueqä apäkisänji, tii ätqinyä. “Si biyä.”

Ga ämaqä eeqänänjä, kukŋuä tä qätä äwipqä iqua, qu-pqe tii tpuwi. “Si biyä.”

Itanŋa ämaqä äkisqu-äkisqu, quväki ye vqanŋi, eqänqä äwiŋgqä iqu, äpätŋqänänjŋqä. Ga tqe-tqu eqä hänjä-pmeqä vqe, nätŋqä etanŋutŋqe, iqu äpätä mbqä maeqä, qanyä ionätŋqeqä.

Jonä iqueqä kukŋuä yänänäŋqä yäpakiyi

¹⁸ Ämaqä eeqänänjä, kukŋuä nätmatqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänŋqe qätä wipqä iquauŋi, nyi Jonä iqunä yänänäŋqä tii tumqe. Ämaqä hŋqu kukŋuä tqenji, hui wiyä iqa uwqanŋutŋqe, Goti Hanjuwä Iqu ämaqä iquenji, hanjä-iqä aanjä quvqä iinŋqä bukä tqe ätä äqänänŋqe, wiyä iqa peyäniqe. ¹⁹ Nŋ ämaqä hŋqu, kukŋuä nätmatqä timäuniqenqä bukä tqe äqänänŋqeuta hui huätä mamäuqanŋutŋqe, ga Goti Hanjuwä Iqu iqueqä nätmatqä äŋguänänjä iinŋqä bukä tqe ätä äqänänŋqe, huätä mätnämäunŋqiyä. Nätmatqä äŋguä ii, zä hänjä-pmeqä-vqä iqutä, Goti Hanjuwä Iqueä anjä-himqä iisä, iquaquvi.

²⁰ Ga Ämaqä nätmatqä eeqänänjä iinŋqä awä ätätŋqä Iqu, tii ätqiyä. “‘Nyi maqänä quvepmqänä-qe,’ naqä-qakuä etkqe.” Auä, yqänä! Jisasi Naqä Iquki, Si maqä quvepiyä!

²¹ Naqä Jisasi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeta, nätmatqä äŋguänänji hinŋi vqe, etapquä. Ii naqä-qakuä eä, qäyä pmetänä.

Kuknuä huiuqä quatiyi

Bukä tqueni, kuknuä huiuqä quati, ätnäñiqi itkimäkätñqeyi.

A

Anä aquväqñqä

Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, Israitqä iquauqä anä himqä eeqänänğä iunji, anä aquväqñqä hñqu-qe ä hñquaquñğä-qe ämätñminñqe. Jerusälemä iunji, aanğä kuapänä ämätñminñuwi. Suqä iinji, Israitqä iqua qua Bapiloniya iuta anğumä äppiysi, inğanä ipäqäkuwi. Anä aquväqñqä iunji, qu Goti Iqueqä kuknui qätä äwiyäpu, Iquenyqä tääqä ätäpu, Iqueqä yoqe haqeu ämamäupñqä aquvä äqänminñuwi. Iqinji qokä-apäkiunji kuknuä inä ämitäpu, ä ymeqä iqua skutqänğqä äuminñuwi.

Ani Goti Ique vqenğqä hiunji naqä

Hiunji naqä tqueni, Israitqä iqua, quwqä kawä hñqu hiqäva-imäkkä ani, Goti Ique anği äwikqenğqä kñuä indqänäpu, aquvä äqänminñuwi. Quwqä mäkä-huñqä iqua, hiqäva-imäkkä ani kiyä-mätqä imäkkuwitanji, Jutasi Makäpiyäsi iqu anä ique ikikinyänğä imäkätä, Goti Iqueqä yoqe haqeu mamäupñqä, Ique anği äwikqe.

Aposälqä, (apotel)

Yoqä iqueqä qakui, 'ämaqä ändowatqä.' Bukä täunji, si yoqä 'aposälqä' qänätanğqe, hñqunä qundnä. Makä 3:14 iunänñji. Iqinji Jisasi Iqu, Iqueqä ämaqä 12 iquauñji, wäunjuänğqä ändowatätä, 'aposälqä' änyuätñqe. Hiqñqä huiunji, 'Ämaqä Jisasi Iqu kuknuä awä tuäkiqäpñqä ändowatñqä iquä' qänätanği qundnä. Ä hiqñqä huiunji, 'Ämaqä Jisasi Iqu wäunjuänğqä ändowatñqä iquä' qänätanği qundnä.

Asñä-meqänğqä suqe

Jonä asñä-qäyqä iqu, qokä-apäkä kuapänänğä iu, eqä Jotänä du asñä äqäminñqe. Iqu qunji, "Heqä suqä quvqeuata kñuä äkunmäkmbyä. Ga he iinğä iquwinğqä motquapñqe, asñä mapiyä" ätuminñqe. Asñä-meqä suqe, Jonä iqu mipäqäyqä ikqe. Jonä iqu matimäuqänğga, Israitqä iqua qu-ganä ipäqäkuwi.

Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquauqä kñui, tiinji. Ämaqe, hñqu asñä meqanği äqumbiyitanji, iinğä iqu quuvqä ae eqiyqiyäqe, näqñqä mapnä. Asñä ämeqä iqu, iqueqä suqä quvqenğqä kñuä äkunmäknätä, Jisasi, suqä quvqä huätä ämamäuqä Iquenyqä quuvqä eqiyätä, Iqueä kuknuä du qänaki itñqä äwinyä.

Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänjuwä hñqua, kñuä tiinğä-pqe, inä indqänätqänğä. Ymeqä dñi, asñä meqanğpqe, ii Goti Iqueqä-quayqä.

Ä

Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqu

Qänğanänñi, hiñuä-tqä Deniyäli iqu, ämaqä, Goti Iqueqä qokä-apäkiu, quwqä suqä quvqeuata huätä ewewatqä iquenyqä ätätäqänğanji, iqu 'Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqueyqä' ätätä äqäkkqe. Yoqä iinğä iqueqä quati, 'Kraisiuä' ätätunquä iqtänñi asänänñi. Jisasi Iqu kiqä-kiuänğqä ätätäqänğanji, 'Ämaqeuyä Ymeqä Ekqä Iqueyqä' ätätä ätkqe. Iqu iinğä ätätä, 'Goti Iqu ändowatätä, yoqä naqä ädapkkqe. Täkä Nyi ämaqä-qunä eämä, Goti Inänğä-qunänñqä' ätkqe.

Äwqä äkunmäknğqä

Bukä tqueni, "Kñuä äkunmäknğqä" qänätanğqe, ii qundnä.

B

Bapilonä

Bapiloni, ii qua naqä hñqueqä yoqe. Qängganäni ämaqä iu pmeqä iqua, Israitqä iquatä mäkä äunäpiyängganji, qunji ämävqätäupu, quwqä quaiunqä wäunuä henji wiyqänqä ätumä äukuwi. Israitqä iqua iquini, quväukuä 70 äpmakuwi. Pitä iqu anä himqä Romä iquenqä, kuknuä ktqe, 'Bapilonäyqä' ätätä äqäkqe. (1 Pitä 5:13) Jonä iqu, bukä Itkimäkqä iunji, Bapilonä ätätä äqäkqe, iqu Romänqä ätkqäti, ä äsquenqä ätkqäti?

Bea

Bea iqua, täñä aanä naqänänjä, qua huiunji, qäuqä imä hiqiyqä ätqäunä. Kiqä ktqe, Itkimäkqä 13:2 iunji, hiñuä qunä.

Belsäpülä

Belsäpuli, ii dnä quvqä hñqueqä yoqe. Ämaqä Israitqä qäyä hitanji huizi hñqua, dnä iqueni quwqä goti enqä-pa äqunäpu, iqueni qonä äwoktäuminuwi. Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, qu yoqä iinji, Setänä, dnä quvqä iquau miqä ique, änyuätkuwi.

Bretqä yenüä qo-matäuqänqä hiunji naqänänjä

Hiunji naqä tqueni, Israitqä iqua wikä hñqunä anä äpmepu, Goti Iquenyqä knuä indqänminuwi. Hiunji kınğanäni, hiunji naqänänjä Pasopa iiyi. Quwqä kaqä-kawäka, Isipä iuta ewewatqanğuwänğa, bretqä qo ätäutä änyuämäuqanğqe hiñuä qumbnqä mäwinğanji, qo matäuqä yätñqä yenüä häkiyä äyäqäkuwi. Iutanji, hiunji naqä iquauñi, quwqä anä iunji nätmatqä qo täuqänqə pmua imäkäpu, bretqä yenüä qo-matäuqä dnä änninuwi.

Bukä

Jisasi Iqu qua täu pmetanğanji, bukä ne ämenquetanji, qu mämeqä iminuwi. Quwqä tuwanui, pipa huitanjä-huitanjä iu äqiyäpu, äkuäpäminuwi. Ämaqä huizi iqua tuwanui hiñuä äqunäpu a täuqenqə, qu nyunuä taki ätapiyi, tuwanuä äqiyäpu äkuäpipu epqä iu ämänäminuwi. Pipa iinjä iqua aanä quäuqänänğanğa, pipa hitunuä inği-inğisanji, huätäkqä hñquaqu epiyi, pipa iu äkuäpipu, pñqä eminuwi.

Bulumäka iquauqä wäunui

Israitqä iqua kuä snğumetqänqä wäunuä ipiyänğanji, qu yätamäkqä vätñqe, bulumäka ämiminuwi. Hea kuapänänğanji, nätmatqä hanjä-iqä iqua eyqiyäma upñqe, bulumäka hñquaqu zä-quavqä hiñuä-qoe guä ae ämäseqanğuwänğa, bulumäka iquaqu eyqiyäma äuminjiyi. Goti Iqueqä kuknuä hñqu, "Bulumäkai, kuä-witqä wäunui yätamäkqä eyqanğanji, uwqe manqä yätñqe, hiñguä mäyeqä pambiyä" ätnä. Kuknuä haqä yeqi ätqä iqueqä ktqe, Matiu 11:29 iutä, 1 Korinä 9:4 iutä hiñuä qunä.

D

Disaipel

Yoqä 'disaipel' ii wiyä kuknuä iiyi. Etanji, bukä täu qänätanğutqe, mämoqumueqä isnä. Kiqä quati, 'Ämaqä, näqñqä-vqä hñqueqä kuknuä qätä äwiyätä, qänaki itñqä iqueyi.' Jonä asñä-qäyqä iqu-pqe, ämaqä asä iinjä-tänğue. Itanğa Parisi iqua-pqe, asä kuapänänjä inänjä-tänğuai. Inäqe Jisasi Iqueuä kuknuä qätä äwiyäpu, qänaki iminuwä iquauñqe, bukä täunji, kuknuä kuapänä ätä äqänä. Iquauñqe, 'Ämaqä Jisasi Iqu wäunuänqä ämotquaminqä iquaiqä' kuapänä ätä äqänä. Hiqñqä huiunji, 'Ämaqä wäunuä yätquakä iquaiqä' ätä äqänä.

Bukä Matiu, Makä, Lukä, Jonä, iunji, qokä-apäkä iquautanji, Jisasi Iqu 12 iquau atäunuä ikqe. Iquauñqe, hñqäqinji, 'Ämaqä 12 iquauñqä' ätä äyä äqänä.

Bukä 'Wäunuiñqä' iunji, Jisasi Iqueqä ämaqä eeqänänjä iquauñqe, kuknuä huizi hiñuä qundnä. Kuknuä hñqu, 'Ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquauñqe.' Hñquququ, 'Jisasi Iqueqä yoqä-tänjä iquauñqe.'

E **Enätqä**

Enätqä iqua, ämaqä-qua ma, Goti Iqueqä dnä-qua epu, Iqutä qäukuä haqä yätu äpmapu, Ique yätamakqä ävätqänä. Quwqä wäunuä hñqu, Goti Iqueqä kuknui äma äwäpu, ämaqeu tqueyi. Quwqä wäunuä huizi, Goti Iqueqä ämaqeu miqeyi. (Hipru 1:14 hiñuä äqunyä.) Qutanä ämiqä iqu, iqueqä yoqe, Maikoli ique. Itañä huiziqu, Gapleti ique. Ämaqä kuapänäñi, enätqä iquauñqe, tii ätätqänä. “Qu huqä-tänä iquayqä.” Inäqe, Goti Iqueqä bukä iunji, enätqä iquauñqe, huqä-tänjice matqä eä. Mä täkä, huqä-tänji, qerupqä iquayi. (Hipru 9:5 hiñuä äqunyä.)

G **Gita**

Gita qu qänğanä päkminjuwi, ne tänğa äpäsätunquetäñi, asänänä hmayi.

Grikä

Goti Iqueqä kuknuä täunji, qua Grikä iquenqe, kuknuä kuapänä äqänä. Qua Grikä iqu, Israitqä iquauqä qua iutatä, qua Isipä iutatäñi, kiñä nämä qäyä etanji, Jisasi Iqu qua täunqä änä mapqänğa, Grikä iutanä iqua qua im-imä ämiminjuwi. Iutanji, qokä-apäkä kuapänäñi, iutanä ma, iquauqä anä-kuknuinqätä, suqenqätä, näqñqä ämaminjuwi. Ga Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, ämaqä näqñqä-tänä iqua, ‘Grikä iquauqä näqñqe, äñguänäñiqä’ knuä indqänäpu, quwqä anä-kuknui yqänä ätminjuwi. Goti Iqueqä kuknuä tquenji, qu ganäñi Grikä iquauqä anä-kuknuä du äqäkuwi.

Grikä iquauqä anä-himqä naqe, Atenisiyi. Quwqä anä-himqä huizi hñqua, Korinä, Pilipai, ä Tesälonaika iquayi.

H **Hakä**

Israitqä iquauqä haki, ymisanä pizqä maqänä miqä, äñguä äpakänä witätñqä imäkänä.

Häawä

Israitqä iquauqä häawi, huitanä-huitanä iyyi. Häawä äkaki, hui mäkänqä upñqänğa, mäkänqä miqä iqu, häawä-tqä ique tquanğuti, häawä miqä iqu häawä tqanğa, mäkä iqä iqua qätä äwiyañpu, ivatuwänäpu, mäkänqä äuminjuwi.

Hämapäkä qa

Eqä-huänä Galili iunji, hämapäkä-piqä kuapänänä iqua wäunuä iminjuwi. Iqua hämapäkä qae eqä huänju ätnämäuqanğuwänğa, hämapäkä qa mñqe huänä mämä änyäqetanji, hämapäkiu ämäpмуäqanğa, hämapäkä piqä iqua guä hämapäkä qa iu ämuäsmänänqe yänänäqñqä äkutpäqiyäpu eyqiyämeqanğuwänğa, hämapäkä iqua mäwqä ipnä. Itañi hämapäki ämepu, yimba iu pñqä epiyi, qae eqä-huänä bu anji ätnämäuminjuwi.

Heroti

Yoqä Heroti, ii Israitqä iquau miqä hñquauqä yoqeyi. Kiñganänä iqu, Mäliyai Jisasi Ique ämikqänğa, qua Jutiya, qua Sämaliya, qua Galili eeqänänä iu ämiminqe. Iqu Jisasi Iqu ymeqä dänä-qu hitanğa äpäkmätä iminqä iqueyi. Matiu 2:1-22; Lukä 1:5 iunji hiñuä qunyä.

Heroti huiziqu, Jisasi Iqu Iqueqä wäunuä imäkminqänğa, qua Galili iu ämiqä äpmaminqe. Iqu iqueqä kätequeqä apäkä, Herotiyasi ii ämetä, Jonä asñä-qäyqä iqueqä nyuänji tävätñqä ätukqä iqueyi. Ga hiqäva-imäkqä naqä iqua, Jisasi Ique kuknuä mitätñqä, iquenqä ätuma äpkuwi. Makä 6:14-29; Lukä 23:6-12 iunji hiñuä qunyä.

Heroti hñquququ, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminjuwä iquau hanä-iqä naqänänä ävätä, Jemisi, Jonä iqueqä kätä-känğua ique pizqä pästätñqä ätukqä iqueyi. Wäunjuñqä 12:1-23.

Heroti iquenqä äwinyäminqä iqua

Ämaqä Israitqä iquautanä, ämiqä naqä Heroti iqu äpaknä miqätñqenqä äwinyäminqä iquayi.

Hinuä-tqä iqua

Hinuä-tqä iqua, Goti Iqu kuknuä äki-äki tuäqanqutqe, ämaqeu awä äsuiminuwa iquayi. Qänqanäni Goti Iqu hinuä-tqä kuapanä ändowatminqe. Iqu Iqueqä knuä indqänqenqätä, Iqueqä äwinqenqätä kuapanä ämotquetä, itanqa qänakinda nätmätqä äki-äki timäuninqenqä-pqe, ämaqeu ämotquaminqe.

Jisasi Iqu maquvepqä yqänä hitanqa, hinuä-tqä iqua iqueqä äpäniñqätä, sqä-sqä imäkäniñqätä, huizi iqua Ique äki-äki wimäkpnuwinqenqe, awä äsuiminuwi. Itanqa hiunji yäpakä Jisasi Iqu ämaqeuqä suqä quvqenqä iwäsäuätñqä anqi pätnqä itqätanqani, nätmätqä äki-äki timäuninqenqä kuapanä äsuiminuwi.

Hionaqä äkkapinqä

Israitqä iqua, iquauqä buayä wäunuä dunji, hionaqä jänänänitä matäuqä, äkkapinqetä ätäwiminuwi. Quwqä hionaqä äkkapinqe, aanä yanäqñque.

Hipru

Yoqä Hipru iqu, yoqä Israitqä iqtänji, asänänji. Yoqä iinji, Aprähamä iqueqä kawä hñqueqä yoqetanji. Inji, ii Aprähamä iqueqä hueqä-himqä iquauqä yoqä yäuä iquvi. Quwqä yoqä änyä-hänji, Israitqä. Ga quwqä anä-kuknui, kiqä yoqe, Hipru.

Hiqäva-imäqä anä

Hiqäva-imäqä aniuñi, ämaqe quwqä goti iquauñqä qonjä äwokätäupu, hiqäva-äqiyäpu, qunji yeeqä wimäkpñqä nätmätqä huitanä-huitanä äväpu, iminuwi. Israitqä iquauqä namnä aninqä tñanqe, Solomonä iqu hiqäva-imäqä hikä anji, anä-himqä Jerusälemä iu ganä ämätkqe.

Jisasi Iqu qua täu pmetanqa, hiqäva-imäqä anä Jerusälemä iu ämätñminqe, ämiqä naqä Heroti iqu ämätkqe. Ga Israitqä iquauqä hiqäva-imäqätä, quwqä hiunji naqänänä timäuqanqetäni, aquvi iqi äqänminuwi. Kiqä ktqe, bukä tqueqä tuwänqisa hinuä qunya. Hikä anä iqueqä ququawi 3 iqua imäkñtanqgi qundnä. Israitqä iquautanä qäyä hitanqgi huizi iqua, ququawä kinganänä ique äpaquväpu ätqäupiyä-qe, ququawä huizi iquauñqe, mäwqä iminuwi. Israitqä iquauqä apäkä iua, qu ququawä 2 iquesanä ikäka äpminuwi. Hiqäva-imäqä iqua, nanuä tä ikepu hiqäva imäkpñqe, ququawä 3 ique ikaminuwi. Hikä anä yäpä inqisanji, hiqänqä nage, hñquaquvi. Hiqñqä iquaquiyqä awä iqiñji, yuä naqänänä hñqu äkatñminqe. Yuä iqueqä tuwänqisanji, hiqñqä iqu aanä pmua eä, kuknuä guä ämäseuqä ipñä iqu iqi äwäminqe. Hiqñqä ique paquvqe, hiqäva-imäqä naqä iqunä quväukuä hñque, hiunji hñquenyä äpaqutä, Goti Iqueqä hinuä iqi ätqäuminqe. Yuä iqi äkatñminqä iqu, Jisasi Iqu äpakonqanqa, hitunuä yätuta inqgi-inqgi äpkñga äpäwiqe, hñquaqu imäkñqqe. Iinä ikqe, ne tiññqä näqñqä enu. Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iqua, Goti Iqueqä hinuä iqi tqäuqänqe, pmua mimäkñqä eä.

Hiqäva-imäqä iqua

Hiqäva-imäqä iqua, Israitqä iquauqä anä ämapu, nanuä äpäsäpu, tä ikepu, Goti Iquenqä hiqäva qänñqä diñqe, Goti Iqu iquauñi atäunuä ikqe. Iqu Mosisi iqueqä kätä Aronä iqueqä hueqä-himqä iutanä iquau atäunuä ikqe. Iqua Lipai iquesanä hueqä-himqä iquayi. Qänqanäni iqua hiqävai, namnä anä iu äqäminuwi. Jisasi Iqu qua täu pmetanqa, iqua hiqävai, hikä anä Jerusälemä ämätñnänqä iu äqäminuwi. Iqua hiqäva huitanä-huitanä imäkäpu, hiunji ique-iquenji, nanuä tä ikaminuwi. Ga Lipai iquesanä hueqä-himqä huizi iqua, anä iquaqui ämiminuwa iquayi.

Quväukuä ique-iquenji, hiqäva-imäqä iqua, iquau miqä naqä hñque atäunuä

imiñuwi. Hiqäva-imäkqä naqä iinjä iqunä, nañuä äpäsätä, häñeçe, hiqñqä qu 'Goti Iqueqänäñiqä' ätmiñuwä yäpä ingisa äma äpemiñçe. Suqä iinj, iqueqä suqä quvqenqätä, ämaqeufenqätä, quväukuä hñqenji, hiunji hñque imäkmiñçe.

Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, Anasi iqutä, Kayäpasi iqutä, suqä hiqäva-imäkqä naqä iquenqä tññqä imäkqänqä ätnänqä iqueni ävausäsinyä, iquaqunä yqänä äpmaka äumiñyi.

Hiqäva-imäkqä ttawä

Qänğanäñi ämaqe, quwqä goti iquauñqä hiqäva tii äqämiñuwi. Qu quwqä nätmätqä ämepu, tä ikamiñuwi. Quwqä hiqäva naqe, sipsipqä, meme, ä bulumäkanä-qe, itmapiyi, äpäkpäyi, hiqäva-imäkqä ttawiu tä ikamiñuwi. Qänğanäñi, qu hikä pñqä eqa äpepiyi, ttäwa imäkmiñuwi. Qänakñi quwqä goti iquauñqä hiqäva-imäkqä anä imäkäpiyiñganji, ttawi, hikä qeqätqetä imäkmiñuwi.

Hiqi-tä iquatä, quwqä ätqäuqetä

Israitqä iqua hiqi-te, qua qondä imäkpiyi, olipqä aowä iu ikamiñuwi. Quwqä anä yäpängisa häuiqä a iunji, hevqä imäkäpu, iu ätqätemiñuwi. Anä hiqñqä naqä äpmeçe iu we hunätñçe, hiqä-tä tqäuqe kiui ätqätemiñuwi. Quwqä ktqe, Itkimäkqä 1:12 iunji, hiñuä qunyä. Ga hiqäva-imäkqä anä iunji, hiqä-tä tqäuqä hñqu, hänyenä-tänä äwämiñçe. Kiqä ktqe, bukä tqueqä tuwä ingisa hiñuä qunyä.

Hisopqä

Hisopqä-quwqe, hiqäva-imäkqä iqua änduäpu, egeunä-qe, häñeçeunä-qe äyämapiyi, nätmätqä du pñqä-pñqä imiñuwi. Ii nätmätqä iinj, Goti Iqueqä hiñuiqä ikikinyänä timäupñqä iinj qä imiñuwi.

Hiunji naqänänä

Quväukuä ique-iqueni, Israitqä iqua hiunji hui atäunüä ipu, aquvä naqänänä äqänmiñuwi. Iqua iinj imäkäpu, Goti Iqu qänğanäñi, qunji äñguä itquetä, yätamäkqä äwikqenqä kñuä indqänmiñuwi. Qu aquvi, hñganji, hiunji hñque äqänäpu, hñganji, hiunji hatñä äqänmiñuwi. Hiunji naqänänä hñquauqä yoqe, 'Pasopa,' 'Ittänä anä,' 'Pendikosi,' itanğa 'Bretqä yenüä qo-matäuqä' iquayi. Hiunji naqä iquauñi, Goti Iqu Israitqä iquau qänğa äwikqe. Bukä Hiqäva-imäkqä 23 iunji, hiñuä qunyä.

Hiveqä hiqiyqä

Israitqä iquauqä qua iunji, hiveqä hiqiyqä huitanä-huitanä iqua äpmapu, yññä-tänä iu ätäupu änmiñuwi. Qutanä hui sipsipqätä, memetä ätäupu änanätäpu iqanğuwitanji, sipsipqä-miqä iqua quwqä sipsipqä iquau äñguänä ämipu äpmamiñuwi.

Jisasi iqutä, Polä iqutä kuknuä ktqä tii ätkiyi. Quuvqä heqiyqä iqua sipsipqä iqua enqä-paniqä. Ga quwqä himä-wiunqä iqua, hiveqä hiqiyqä iqua enqä-paniqä. (Matiu 7:15; Wäunjuñqä 20:29)

Huiwä häuä ktäuqä

Israitqä iquauqä suqeunji, ymeqä qokä eeqänänä iquauñi, kunaqä ae änyuäpu, hiunji 8 päwqanğa, quwqä hizqä huiwi häuä ktämiñuwi. Iqua suqä iinj imäkqäpñqce, Goti Iqu Aprähämä ique ätukqe. Ipäqäkqä 17:9-14 hiñuä qunä. Ii tiñji. Ymeqä iqu, Israitqä iutanä-queyqä kñuä mapñqä diñqeyi. Ämaqä huizi iqua, Israitqä iquauñqce, "Huiwä häuä ktänqä iquayqä" ätmiñuwi.

Israitqä iqua qäyä etanği huizi iqua, kuknuä äñguä we-hunqä-tänji qätä äwiyäpu, Jisasi Iquenqä quuvqä eqäpñqä ipäqäkuwänğanji, Israitqä iquautanä hui tiñjä ätmiñuwi. "Ämaqä iinj iqua, quwqä huiwi häuä-ganä äktämbiyä. Iqua Israitqä-qua ae epiyi, Kraisi Iqueqä yoqä-tänä-qua inganä timäupñqänä." Poli iqu, kuknuä iquenqce, aquvänä itä, ññqä matqä ikqe. Iqu tuwanüä Galesiya pmeqä iquauñqä äqäkqeutä, tuwanüä huizi iquauñqä äqäkqeutänji, suqä iquenqä tii ätätä

äqäkqe. “Ämaqä hñqu iqueqä suqä quvqeuta qui mimäknqä hänjä iqumuatnätñqe, iqu nätmätqä hñqunä imäkquätñqe. Ii, iqu Jisasi Kraisi Iquenqänä quuvqä eqiyquätñqeä.”

I

Ipnä (kuknjuä guä ämäsauekqä ipnä)

Ipnä tqueni, Mosisi iqu, Goti Iqu ätukqä-pa, qängganä anä-avqñqä iu imäkkqe. (Anqu itmakqä 25:1-22 hinuä qunya.) Iqua zä qeqätqe-tä imäkäpu, golqä eeä ikuwi. Yäpä ingisani, hikä tepquva iquacu kuknjuä-suqä 10 äqñqä itä, golqä häkä buayä mana hui häkä inqä itä, Aronä iqueqä yäkqä zä-hutäknä äungqä itä, imä imänänä. Israitqä iqua, ipñitä, namnä anitä, anä avqñqä iu äma ikäminuwi. Iqua Goti Iquenyqä hiqäva-imäkqä anä näweqä ämätäpiyängani, ipnä iqueni hiqñqä yäpä ingisa ekuwi. Ii, iqua Goti Iqueqä kuknjuä guä ämäsauekqä hui mimäuqä ipñqä diñqeyi. Kiqä ktqenqe, bukä tqueqä tuwängisa hinuä qunä.

Israitqä

Yoqä Israitqä ii, Goti Iqu Aprähämä iqueqä kawä Jekopä ique, äwikqe. Iutani, Jekopä iqueqä hueqä-himqe, Israitqä iquayi. Quwqä yoqä huiziqu, Hipru iquayi.

Jekopä iqueqä ymeqä hitmqä iqueqä yoqe, Jutä iqueyi. Jutä iqueqä hueqä-himqä, Jutä iquayi. Ga quwqä quae, Jutiyayi. Jisasi Iqu qua täu pmetanga, yoqä Jutä iqu, Israitqä iquau äpatqäminqe. Iutani, Buk Baibel iuni, yoqä ‘Israel’ iqtä, yoqä ‘Juda’ iqtäni, qäquacu qundnä. Neqä bukä täuñi, hueqä-himqä Israitqä iquauñqe, yoqä Israitqä inä äqänä. Yoqä Jutä iqu, ämaqä hñquauqä yoqä iyyi. Hñqu Jekopä iqueqä ymeqä hitmqä iquvi. Hñquququ, Jisasi iqueqä kängua, tuwanuä ämaqeunqä äqäkqä iqueyi.

Ittäñä aniu yakuä pmeqänqä hiunji naqänäni

Hiunji naqänänä tqueni, Israitqä iqua, kuä huitanä-huitanä ae yäuä iqangi, ätävätqänuwinqä, yeeqä ipu aquvä äqänminuwi. Qu ittäñä anä ämätäpu, wikä hñqunä iu äpmapu, quwqä kaqä-kawäka anä avqñqä iu, namnä anä ämätäkäminuwinqä knuä indqänminuwi. Quwqä kaqä-kawäka anä avqñqä iu quväukuä 40 e ämätäkäminuwitani, qua Goti Iqu näweqä väniqä ique ätimäukuwi.

J

Jinanä-weqä häkä

Jinanä-weqä häkä iquauqä wäunui, tiinji. Hiqäva-imäkqä iqua sisnyanä-weqä ttawä iuta tä-quanui iopu, jinanä-weqä häkiu äuimepu, hiqñqä huii äma äwäpu, sisnyanä wetñqä iwamäkminuwi.

Jinanä-weqä ttawä

Israitqä iquauqä hiqäva-imäkqä anä hiqñqä kinğanänä iuni, jinanä-weqä ttawä hñqu imäknminqe. Ttawä iqueni, hiqäva-imäkqä iqua nätmätqä huitanä-huitanä sisnyanä wetñqe, tä ikäminuwi. Hiunji ique-iqueni, mäptqä timäuqangatä, mäptqä äquveqängatä, ikepu, ga iutanä suaki, anä ique suakä äketä, sisnyani imä äweminqe.

Jutä

Yoqä Jutä ique, ämaqä hñquauqä yoqeyi. Näqñqä yasämä matñqe, bukä tqueni, “Israitqä” qänätangqe, ii qundnä.

K

Kametqä

Kametqä iqua, yaqueqä aanä naqänänä, ämaqeuni äma äwätqänuwi. Ga yquayä kuapänä-pqe, inä ämetqänuwi. Iquauqä aa di, ämaqe qäkämä-pqe inä imäkätqänuwi. Kiqä ktqenqe, bukä tqueqä tuwängisa hinuä qunya.

Kjuä äkunmäkqä

Ämaqä, iqueqä kñuä äkunmäknätqä iqu, tii imäkänä. 1) Iqu iqueqä suqä quvqä imäkätäqenqä womba ämenä. 2) “Nyi suqä quvqä imäkätñqe, angi mimäkqä itmä, suqä Goti Iqu äwinyätñqä iunä imäkmqänä-qe,” iqueqä-kiuäñi, iinjä tnänä. 3) Iqu Goti Iqueni, “Iyää, Si äwqä hanuä imäknätñä, nyaqä suqä quvqä huätä manmäuvä” tuänä.

Kraisi

Kuknuä ‘Kraisuä’ ätäñqä iqueqä quatitä, kuknuä ‘Mäsayäüä’ ätäñqä iqueqä quatitäñi, tiinji. ‘Ämaqä iqueqä nyuäñiu, aowä iquatequwä iqueyi.’ Yoqä ‘Kraisuä’ ätnänqce, ii Grikä iquauqä anä-kukñuivi. Yoqä ‘Mäsayäüä’ ätnänqce, ii Israitqä iquauqä anä-kukñuivi. Goti Iqu ämaqä hñque, wäunüä naqä äki-äkitañiñqä atäunüä iqanqenqä motquapñqe, Israitqä iqua olipqä eqä aowi, nyuäñiu iquateminuwi.

Qänqanäñi Goti Iqu, “Nyaqä ämaqä iquau qui mimäkñqä ipñqä hññä iqumu-atäñiñqe, ämaqä hñque dowatmniqeqä” ätätä, kuknuä guä ämäsäuekqe. “Nyinä ämaqä miqe, ämaqä iinjä iqu, äma päniqeqä” ätkqe. Ämaqä iinjä iqueni, Israitqä iqua, ‘Kraisuä’ änyuätäpu, iqueniñqä hinuä äpakänä äqumbu äpmaminuwi.

Kraisi Iqueqä yoqä-tänqä-qua

Andiyökä iunji, qu ämaqä Jisäsi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu Ique qänaki äwivändkuwä iquauñi “Kraisi Iqueqä yoqä-tänqaiqä” iqua-ganä ätipäqäkuwi. Suqä iinjä iqu, yänänänqä ätipäqänä äwi. Inji wiyä-kuknuä duñi, ‘Kristenqäüä’ yqänä ätätqäñu.

Kuä-witqetä kuä-balitä

Kuä-witqe, ii Israitqä iquauqä buayä kinganäñiyi. Itanqa kuä-bali, ii huiz-iquvi. Iqua iquaquiyqä uwqe ämepu, quqowä äqiyäpu, bretqä imäkñqä häkiyä äyäqäminuwi. Bretqä qu kuä-witqätä äyäqäminuwi, kiqä äwiqe, kuä-balitä äyäqäpñqä iunji, ämäwqätäuminqce. Kuä iquaquiyqä ktqe, bukä tqueqä tuwänqisa hinuä qunya.

Kuknuä guä-mäsäuekqä ipñä

Bukä tqueni, “Ipñä” qänätanqce, ii qundnä.

Kuknuä-suqä

Kuknuä-suqe, Goti Iqu Mosisi ique, Israitqä iqua suqä qäyunä imäkqäpñqä, ätuätä äwikqe. Kuknuä 10 iqua, Goti Iqu hikä tepquva iquaqi äqiyätä, Mosisi ique äwikqe. Itanqa Israitqä iqua hñqisanä iqanguwitañi, Mosisi iqu, hikä tepquva iquaqiñi, ämisqäkqenqce, ga angi tñänqce, hikä asä iinju äqiyätä, kuknuä guä ämäsäuekqä ipñä ique imekqe. Iinjäqe kuknuä-suqe, kuknuä 10 iquaunä ma, kuapanäñiyi. Israitqä iqua kuknuä-suqenqä ätäpiyänqani, Mosisi iqu bukä 5 äqäkqä iquauñqä ätminuwi. Bukä iqua, Ipäqäkqä, Anqumä Itmakqä, Hiqäva-imäkqä, A Täuqä, ä Kuknuä-suqä iquayi.

Kuknuä-suqenqä näqñqä-tänqä iqua

Kuknuä-suqenqä näqñqä-tänqä iqua, qokä-apäkiu, kuknuä Goti Iqu Mosisi ique ätukqenqä ämotquaminuwa iquayi. Kuknuä iinji, Mosisi iqu bukä 5 iquau äqäkqce.

L

Laiyonqä

Laiyonqä iqua tänqä naqänänqä, yaqueqä iquau ämäwqätäunuwä iquayi. Iquauqä suqe, tiyi. Pusiketqä iqua mätkä ändämipu, äpäsäpu, änatqänjuwä-pañi, ga laiyonqä iqua, yññä-tänqä, hiveqä-yaqueqä, ä ämaqä-pqeuni, ändämipu, ätäpu, änatqänjuwi. Kiqä ktqe, Itkimäkqä 13:2 iunji, hiunqä qunä.

Lapatqä

Lepatqä iqua, täñä naqä, laiyonqä iqua enqä-panä iquayi. Näqñqä esñqe, bukä tqueni, “Laiyonqä” qänätanqce, ii qundnä. Kiqä ktqe, Itkimäkqä 13:2 iunji, hiunjä qunä.

M

Mäsaya

Bukä tqueni, “Kraisi” qänätanqce, ii qundnä.

Mbqä-hikä

Qänganäñi, qu mbqä-yquwqä hma eä, hikinä ämimiñuwi. Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, Israitqä iqua mbqä-hikä Romätanitä, Grikätanitäñi, eeqänänjä ämimiñuwi. Hui wänqänänjä, mbqä peni isua enqä-panji. Huizi golqä itä imäkmiñuwi, ii 1,000,000 kina enqä-panjiyi.

N

Namnä anjä

Mosisi iqu Israitqeu anjä avqñqä iu ätuma wätqätanğa, Goti Iqu iqueni, “He wäunüä naqä hui imäkpnqä, namnä anjä hñqu mätpiyä” ätukqe. Ga tii-pqä inä ätukqe. “Tapätapä äñguänänjitä, yaqueqä huitanjä-huitanjä iquauqä huiwitä, zä-yänänqñqetä, golqetänji, iinjä-iinjä imäkiyä” ätukqe. Namnä iqueqä yäpänğisanji, kuknuä guä ämäsäuekqä ipñitä, hikä tepquva iquaqutä epñqänänjä.

Inji Israitqä iqua, anjä avqñqä iu qanjä ikämiñuwiuta, Solomonä iqu Goti Iquenyqä hikä anjä ämätkqänğanqce, namnä anjä iu Goti Iqueqä yoqe haqeqä ämamäupu, Iquenyqä hiqäva imäkmiñuwi. Namnä anjä iqueqä ktqe, bukä tqueqä tuwänğisa hiñuä qunä.

O

Olipqä

Olipqce, ii zä hñqueqä yoqeyi. Ga kiqä häukui, äwiqä kññuä enqä-panä ma, inäqce kiqä aowi, äñguänänjä eä, kiqä wäunui kuapänänjä-tänji. Israitqä iqua olipqä eqä aowitä, häkiyä äyäqämiñuwi. Quwqä hiqi-tenqä, ññ huiwä-dä aowä wimäkätñqä iinğätä, ä nätmätqä hñjua-juanğätä äyäqämiñuwi. Aowä iinji, quwqä äpmeqä iunji, äñguä wimäkmiñqce.

Ne kopi wäunüä itanä, vowä ikätunquä-panä iinji, Israitqä iqua olipqä wäunüä ipu, vowä ikämiñuwi. Ga Jerusälemä-tänjä qäqä iqini, qoqonjä zä-olipqä kuapätänjä hñquvi. Kiqä yoqe, qoqonjä Olipäyi. Kiqä ktqe, bukä tqueqä tuwänğisa hiñuä qunä.

P

Parisi

Parisi iqua, Israitqä iquautanä, Goti Iqueqä kuknuä-suqenqä näqñqä äñguänänjä-tänjä iquai. Qu kuknuä-suqenqä näqñqä-vqä iquatä ikämanqä imiñuwi. Israitqä kuapänänjä iquauqä iwäsäuqeunji, Parisi iqua ämaqä jänänänjä iquayi. Inäqce iqua kuknuä-suqce näqñqä äväpiyänğanji, suqä quwqä-pqe, qäsä ämämüänyäpu ätumiñuwi. Iutanji qu, “Ne huizi iquaunji ämäwqätäunünä” kññuä ämepu, quwqä yoqe haqeu ämamänmiñuwi. Iinjä ipiyinğä, wopqä ipu, suqä äñguä iqunä kññuä wiyqanğqä-qe, quwqä kññui, quvqä yqänä ämamimiñuwi. Iinğce, Jisasi Iqu Parisi iquaunji äkasuwä ätuätä, huizi iquaunji, “Parisi Iquaunqce, wawiyäpu, äwimasipiyä” ätumiñqce. Itanğa Parisi iqua Ique himä-wiunqä äväpu, pizqä päkpnqä imiñuwi.

Pasopa

Hiunji Pasopauä äqonänqce, ii Israitqä iquauqä hiunji naqänänjä iiyi. Yoqä iqueqä quati, ‘ävausqä’ iiyi.

Hiunji naqänänjä Pasopanganji, Israitqä iqua, quwqä kaqä-kawäka Isipä iu wäunüä hiñgi wiyqä äpmamiñuwiuta ävämakuwiñqä, kññuä ämepu aquvā

äqänminjuwi. Inganji Goti Iqu, Iqueqä enätqä hñqu, Isipä iquauqä anä ique-ique ätimäutä, hitmqä iquauñi pizqä päsätñqä ändowatkqe. Israitqä iquauñi, sipsipqä hui äpäsäpu, kiqä häneqe, quwqä anä ique-iqueqä hänaqä zä-posi iunji eä ipñqä ätukqe. Inji enätqä ämaqä päsqa iqu, häneqä hiñuä äqunäqe, anä iunji kaqä-kawäkauqä hitmqä iquau mapäsqa, ävaukukqe. Tiwiqä ii, Mosisi iqu Israitqä iquau Isipä buta ätuma äyapkqenqe, Anjumä Itmakqä 12:1-42 hiñuä qunyä.

Iutani, hiunji naqä Pasopangani, Israitqä iqua quwqä anä hñqunä-hñqunänjä iunji, sipsipqä äpäsäpu, änminjuwi.

Pendikosi

Hiunji Pendikosiuä äqonänqe, ii Israitqä iquauqä hiunji naqä hñquvi. Yoqä iqueqä quati, 50 iyyi. Hiunji Pasopa iquesa ti, hiunji 50 inä ae päwqanğa, Pendikosi inğa timäuminqe. Hiunji naqä iqueni, Israiqa iqua kuä-witqä tävqänqä yeeqä ipu, ä Goti Iqu Mosisi ique, kuknuä-suqä qoqonä Säna iu äwikqenqä kñuä indqänäpu, aquvä äqänminjuwi. Jisasi Iqu Pasopanga äpäkongqeta ti, hiunji 50 päwqanğa, Dñä Änguä Iqu quuvqä heqiyqä iquau Pendikosiñğa äwimakqe.

R

Romä

Qua naqä Itali iqueqä anä-himqä naqe, Romäyi. Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, ämaqä Romätanä iqua, qua naqä kuapänänjä iunji, mäñdi äkittqiyäpu, ä Israitqä iquauñä-pqe, asä ii itquepu, quwqä äwiñqä iunä ämiminjuwi. Iinğä dutani, Israitqä iqua, Romä iquauñi himä-wiunqä äväpu, huätä päsawatpñqä äwinyminqe. Inji iqua “Krais i ne ämineyätñqä Iqu äpäñqiyä” kñuä indqänäpiyanğani, “Iqu ne Romätanä iquauqä yäpä iunda änewewatäniqueqä” kñuä inä indqänminjuwi.

S

Satyusi

Satyusi iqua, Israitqä iquautanä, kuknuä huitanä-huitaniunqä quuvqä eqäminjuwä iquayi. Quwqä kuknuä hñqu, “Goti Iqueqä kukñui, bukä 5 Mosisi iqu äqäkqä iquanänji. Apqä bukitä, hiñuä-tqä iquauqä bukitäñi, Goti Iqueqä kuknuä hmanjqä” ätminjuwi. Quwqä kuknuä huizi, “Ämaqä ae äpäkonguwä iqua, anği mävaucqä ipñqäüä” ätminjuwi. Hiqäva-imäkkä naqä iquatä, ämaqä naqä huizä kuapänänji, Satyusi iquayi. Iquatä, Parisi iquatä kuknuä mäki, kuapänä äunminjuwi.

Sämbatqä

Yoqä Sämbatqe, ii Israitqä iquauqä anä-kuknuä eä, kiqä quati, hapä pmeqe. Bukä Ipäqäkqeunji, tii ätnä. Goti Iqu nätmätqä eeqänä imäkätäqanğa, Iqueqä wäunui, hiunji kiñganänjä iquesa ipäqiyätä, hiunji 6 duñqä iqa äpätä, qäpu itquätkqe. Inji hiunji 7 iqueni, Iqu wäunüä miqä, hapä äpmakqe. Iinğä etanği Iqu Israitqä iquauñi, “He wäunüä asänänji, hiunji 6 iunä itquätäpu, 7 iqueni hapä Nyi äpmakqä-pa äpmepu, Nqänä dappnuwänqeqä” ätukqe. Iutani, Sämbatqä iqu, naqänänjä eä, Israitqä iqua hiunji iquenqe, suqä kuapänänji qänaki ipu, ique äqänminjuwi.

Itanğa bukä Hiqäva-imäkkä 25 iunji, Goti Iqu tiinğä-pqe, inä ätukqe. “Hiqä wäunüä iunji, quväukuä 6 iunä itquätäpu, 7 iqueni Nqänqä, qua iqu iqueqä hapä pmeqänğayi.” Ii Sämbatqä quväukuä hapä pmeqä iqueyi. Huizi, Hipru 4:9 iunji, Goti Iqueqä ämaqä iquauqä Sämbatqä hapä pmeqä hñqu matimäuqä änä hitanğqenqä a ätäutqänju. Ii hiunji yäpakänğa, ne Goti Iqutä hapä näweqä pmetaniqueyi.

Selotqä iqua

Selotqä iqua, gapmanqä Romätanjä iquaunqätä, quwqä mäkä-iqä iquaunqätä, Israitqä iquau ämiminuwiñqä mäwiñganji, mäkä ipu, iquau huätä päsawqatpñqä iminjuwi.

Setänä

Setänä iqu, dnä quvqä iquauqä ämiqä, ga Goti Iqueqä mäkä-hunqä iqueyi. Yoqä Setänä, ii Israitqä iquauqä anä-kuknjuä eä, kiqä quati, kuknjuä mitqä iqueyi. Iqu ämaqeugä knui, qui imäkätä, qu suqä quvqä imäkpnqä yamwiqä ävätñqä iqueyi. Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyätqänuwä iquauñi, quwqä suqä quvqä imäkminuwiñqä hui mimäugä ipñqänä, knuä ävätñqä iqueyi. Iqu iñä iqanqgetañi, iqua, “Goti Iqu neqä suqä quvqe, huätä mämānatnämāugä iqeä” knuä indqänätqänä. Jisasi Kraisi Iqu qua buta anju ävautä, Setänä iqueni ämāwqätāukqe. Iutanji Setänä iqu, iqueqä yänänāqñqe, näweqä mämeqä eä. Qänakñi, iqu tä maisquä äsäñqä duñqä wāniqe. Ne Goti Iquenyqä quuvqä eqiyätanä iutanji, Setänä iquenyqä zä miqä iquatunqque.

Sisa

Romätanjä iqua, quwqä ämiqä naqä iqueni, “Sisau” änyuätminjuwi. Tängañi neqä ämineyqä naqä iquauñi, ‘Kñäüä,’ ηη ‘Kwinäüä,’ ä ‘Presidenqäüä’ äyā ätätqänu. Mäliyai Jisasi Ique ämikqänğanji, Romätanjä iqua, ämaqä kuapänänjä itä mäkä aunäpu, ämāwqätāupiyitanji, quñi ämiminuwi. Inğanji quwqä ämiqä naqe, Sisa Okastusi iqu äpmaminqce. Jisasi Iqu äpäkonqanğa, Sisa Taipiriyasi iqu äpmaminqce.

T Täua

Jisasi Iqu qua täu pmetanğa, ämaqä naqä wäunuä huitanjä-huitanjä iminjuwä iqua ämaqä huiugä quvqeutanjä kimanji täua ätäwiminjuwi. Quwqä täua hui guä yänä-tänjitä imäkminjuwi. Hui yänä-qe, hikä himānyqä-qe ämepu guä äkimäsäuminjuwi. Goti Iqu Israitqä iquauñi, “Ämaqä täua ätäväpiyänğanji, 40 mämāwqätāugä pambiyä” ätukqe (Kuknjuä-suqä 25:3). Iutanji kuapänänänğanji qu ämaqeu äpäsāpiyänğanji, 39 duñqänä äpäkäminjuwi. Romätanjä iqua Goti Iqu Israitqä iquau ii ätukqenqce, qu zä miqä iminjuwi.

U Uwqä vowä mäuqänqä

Israitqä iqua, kuä-witqetä kuä-balitä, vowä mäupñqänğanji, qu qua bu yasämä mamäugä, bi enqä-pa ätnämāwāwqäpnä. Iutanji uwqä hui qua äñguä iu päknqanğa, hui qua quvqä iu äpäknminjuwi. Matiu 13:3 iunji kitqä hñque hinuä qunyä.

W Wainqä

Wainqe, ii guä, häukuä äñguänänjä qiyqä iquvi. Ne kopi wäunuä iunji, vowi kuapänä ikätunquä-pa, Israitqä iqua guä-wainqä wäunuä iunji, kuapänä ikäpu, äñguänä ämiminjuwi. Guä-wainqä-häukui, qu änduäpu, qonjqä ipu, kiqä eqä äpäwiqanqce ämepu, wainqä-eqä yänänāqñqä timäutñqä imäkminjuwi. Kiqä ktqe, bukä tqueqä tuwä inğisa hinuä qunä.

Y Yaqueqä huiwä

Israitqä iqua nätmätqä kuapänänji, yaqueqä huitanjä-huitanjä iugä huiwitä imäkminjuwi. Huiwä ii, sipsipqä, bulumäka, meme, kametqä iuta imäkminjuwi. Jonä asñä-qäyqä iqueqä aquvi, huiwä iutanjä ii ämuasämāminqce. Israitqä iqua wainqä eqä äma upñqe, qae huiwä iutanjä iquatä imäkminjuwi.

Inäqe Goti Iqu aañä yaqueqe, Israitqä iquau pmua iwimäkkqetani, qu aañä yaqueqä huiwä iutani, nätmätqä hui mimäkkqä iminjuwi.

Z

Zä-eaqä

Zä-eaqä, Israitqä iquauqä qua iu ätqäuminqä iqu, neyaqä tänga ätqäunqe-täni, asänänä ma. Kiqä häukui, aañä äwinyiqä etangi, qu ändäupu änminjuwi.

Zä-huätati

Romä pmeqä iqua, ämaqä huiziu pizqä äpäkpqä, ä jävqä äpäsäpu quwä ämawqä iquauqä kimañi, tii imäkminjuwi. Qu zä-huätati imäkäpu qua iqi epiyi, quvqä imäkkqä iqueni, hñgañi nitqätä zä-huätati äueminjuwi. Ä hñgañi, gue, zä-huätatitä qäsä äkiqiyäueminjuwi. Itani zä-huätati iqu, pämä jänä qua-hävqä bu ämatqätepiyi, ämaqä zä-huätati äuanänqä iqu, täñä-hunqä ämetäqetani, qäyä päkonätñqä, hiñuinä äqunminjuwi. Täñä-hunqetä, womba inqetani, aañä kuapänä ämaminqe.

Näqñqä huitañä-huitañä nätapqä pipa iquayi

Goti Iqu, tiñä Iqueyi

Goti Apiqu, tiñä Iqueyi.

Makä 10:27

Makä 12:29-30

Lukä 1:37

Lukä 6:35-36

Jonä 4:23-24

Wäunjuinqä 14:14-17

Wäunjuinqä 17:22-31

Romä 1:18-23

Romä 11:33-36

1 Korinä 8:4-6

2 Korinä 1:3

1 Timoti 1:17

1 Timoti 6:15-16

Hipru 4:13

Hipru 10:30-31

Jemisi 1:17

1 Pitä 1:15-17

1 Jonä 1:5

1 Jonä 4:7-12, 16

Jutä 24-25

Itkimäkkä 4:8-11

Itkimäkkä 15:3-4

Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, tiñä Iqueyi.

Jisasi Kraisi Iqu, Goti Iqueqä Ymeqe.

Matiu 11:27-30

Matiu 16:13-17

Lukä 1:35

Jonä 1:1-18

Jonä 5:19-29

Jonä 6:35-40

Jonä 8:58

Jonä 11:25-27

Jonä 14:5-11

Jonä 17:1-5

Jonä 20:26-31

Wäunjuinqä 3:13-16

Wäunjuinqä 4:8-12

Romä 1:3-4

1 Korinä 3:10-11

2 Korinä 4:4-6

2 Korinä 5:21

Galesiya 4:4-5

Pilipai 2:5-11

Kolosi 1:15-20

Kolosi 2:9-10

Hipru 1:1-14

Hipru 7:26-28

1 Jonä 2:1-2
 1 Jonä 5:20
 Itkimäkqä 1:12-18
 Itkimäkqä 19:11-16

Goti Iqueqä Ymeqä Iquenji, täkä ne enqä-panä-que ämikqe.

Matiu 1:18-25
 Matiu 2:1-23
 Lukä 1:26-38
 Lukä 2:1-20
 Jonä 1:14
 Galesiya 4:4-5
 Pilipai 2:6-7
 Hipru 2:14-18

Jisasi Iqu ämaqeu ämotquetä, täñä-yanä-täñä iquaunji, äñguä iwimäkminqe.

Matiu 4:23-25
 Matiu 7:28-29
 Matiu 9:35-36
 Matiu 11:1-6
 Lukä 4:14-44
 Jonä 20:30-31
 Wäunjuinqä 10:36-38

Jisasi Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänjä di, kuapänä imäkminqe.

Matiu 8:1-17, 23-34
 Matiu 9:1-7, 18-33
 Matiu 12:9-14, 22
 Matiu 14:15-32
 Matiu 15:22-28, 32-38
 Matiu 17:14-18
 Matiu 20:29-34
 Matiu 21:18-22
 Makä 1:21-28
 Makä 7:32-37
 Makä 8:22-25
 Lukä 5:4-8
 Lukä 7:11-15
 Lukä 13:10-13
 Lukä 14:1-4
 Lukä 17:12-14
 Lukä 22:50-51
 Jonä 2:1-11
 Jonä 4:46-54
 Jonä 5:5-9
 Jonä 9:1-7
 Jonä 11:11-44
 Jonä 21:4-6
 Wäunjuinqä 2:22

Ämiqä iqua, Jisasi Iqu äpäkonätñqä, guä äkiqiyäupu, kukjuä ämitkuwi.

Matiu 26:47-68
 Matiu 27:1-2, 11-31
 Makä 14:43-65
 Makä 15:1-20
 Lukä 22:47-53
 Lukä 22:63 - 23:25

Jonä 18:1-14, 19-24
Jonä 18:28 - 19:16

Jisasi Iqueñi, zä-huätati äuekuwi.

Matiu 27:32-56
Makä 15:21-41
Lukä 23:26-49
Jonä 19:17-37

Jisasi Iqueñi, qua äptekuwi.

Matiu 27:57-66
Makä 15:42-47
Lukä 23:50-56
Jonä 19:38-42

Jisasi Iqu äpäkonätä, angi ävaukqe. Ga kuapänäñi hinuä äquñguwi.

Matiu 28:1-20
Makä 16:1-8
Lukä 24:1-49
Jonä 20:1-21:14
Wäunjuinqä 1:3
Wäunjuinqä 2:24-32
Wäunjuinqä 3:15
Wäunjuinqä 4:8-10, 33
Wäunjuinqä 10:39-43
Wäunjuinqä 13:29-39
Wäunjuinqä 17:2-3,
Wäunjuinqä 17:30-31
Romä 1:4
Romä 4:24-25
1 Korinä 15:3-8, 12-23
Itkimäkkä 1:18

Jisasi Iqu qäukuä haqä yätunqä angi ekqe.

Lukä 24:50-51
Wäunjuinqä 1:9-11
Wäunjuinqä 2:32-36
Wäunjuinqä 5:30-31
Romä 8:34
Epäsäsi 1:20-23
Pilipai 2:9-11
Hipru 1:3-4
Hipru 2:9
Hipru 4:14-16
Hipru 7:25-26
Hipru 10:12-14
1 Pitä 3:22

Dñä Äñguä Iqu, tiñä Iqueyi.

Matiu 28:19
Makä 1:9-11
Makä 3:28-30
Lukä 1:35
Lukä 3:16
Lukä 4:1-2
Lukä 11:13
Lukä 12:11-12

Jonä 1:32-34
 Jonä 3:5-8
 Jonä 7:37-39
 Jonä 14:15-17, 25-26
 Jonä 15:26
 Jonä 16:6-15
 Jonä 20:19-23
 Wäunjuinqä 1:4-5, 8
 Wäunjuinqä 2:1-18,
 Wäunjuinqä 2:38-39
 Wäunjuinqä 4:31
 Wäunjuinqä 5:3-5
 Wäunjuinqä 8:14-17
 Wäunjuinqä 10:44-48
 Wäunjuinqä 13:2-3
 Wäunjuinqä 15:28
 Wäunjuinqä 16:7-10
 Wäunjuinqä 19:1-7
 Romä 5:5
 Romä 7:6
 Romä 8:9-16, 26-27
 1 Korinä 2:4-5, 9-16
 1 Korinä 3:16
 1 Korinä 6:11, 19-20
 1 Korinä 12:1-11, 13
 2 Korinä 1:21-22
 2 Korinä 5:5
 2 Korinä 13:14
 Galesiya 3:2-5
 Galesiya 4:6
 Galesiya 5:16-18, 22-26
 Epäsäsi 1:13-14, 17
 Epäsäsi 3:16
 Epäsäsi 4:3-4, 30
 Epäsäsi 5:18-20
 Epäsäsi 6:17-18
 1 Tesälonaika 1:5-6
 1 Tesälonaika 5:19-20
 2 Tesälonaika 2:13
 Talusi 3:5-6
 Hipru 2:4
 Hipru 9:14
 1 Pitä 1:2, 10-11
 2 Pitä 1:20-21
 1 Jonä 2:20
 1 Jonä 3:24
 1 Jonä 4:13
 1 Jonä 5:6-8

Goti Iqu, nätmatqä eeqänänjä imäkkqe.

Matiu 19:4
 Jonä 1:3
 Wäunjuinqä 14:15
 Wäunjuinqä 17:24-26

1 Korinä 8:5-6
 Kolosi 1:15-16
 Hipru 1:2
 Hipru 11:3
 Itkimäqä 4:11

Goti Iqu, nätmäqä eeqänäñä äñguä ämitqä.

Matiu 6:25-34
 Matiu 10:29-31
 Wäunjuinqä 14:15-17
 Romä 8:28
 Romä 11:36
 Kolosi 1:17
 Hipru 1:3
 Jemisi 4:13-16

Ämaqä, tiñjiyi

Ämaqä eeqänäñi, suqä quvqä-täñi.

Jonä 8:7-9
 Romä 3:9-20, 23
 Romä 5:12
 Galesiya 3:22
 1 Jonä 1:8-10

Ämaqä suqä quvqä-täñi, qu tiñji.

Romä 1:18-32
 Romä 8:5-8
 Galesiya 5:19-21
 Epäsäsi 2:1-3
 Epäsäsi 5:3-5
 Kolosi 3:5-10
 Jemisi 4:17
 1 Pitä 4:3
 1 Jonä 3:4-5

*Qokä-apäki quwqä suqä quvqä duta qui imäkñqäñqä, yätamäqä änä miñqä ipnä.
 Goti Iqunä yätamäqä vänä.*

Matiu 10:28
 Matiu 13:41-42
 Jonä 3:18-20, 36
 Wäunjuinqä 17:30-31
 Romä 1:18-19
 Romä 6:23
 Galesiya 6:7-8
 Kolosi 3:5-6
 2 Tesälonaika 1:7-9
 Hipru 9:27
 Hipru 10:26-31
 1 Pitä 1:17
 1 Pitä 4:3-5
 Jutä 1:7
 Itkimäqä 20:11-15

*Goti Iqu, qokä-apäkiñi, quwqä suqä quvqä duta qui mimäkñqä ipñqä diñqe,
 yätamäqä tiñjä vänä*

Goti Iqu ämaqä eeqänänjä iunqä qeqä äwutätä, häñä iqumuatätñqä äwinyä.

Jonä 3:16
Romä 5:8
1 Timoti 2:3-6
2 Pitä 3:9
1 Jonä 4:9-10

Goti Iqueqä Ymeqä Iqu, ne häñä inequmuatätñqä diñqä äpäkönqge.

Makä 10:45
Jonä 3:16
Romä 4:25
Romä 5:8
1 Korinä 15:3-4
2 Korinä 5:19-21
Galesiya 3:13
1 Timoti 2:5-6
Hipru 2:9
Hipru 9:28
1 Pitä 1:18-19
1 Pitä 2:24-25
1 Pitä 3:18
1 Jonä 2:2
Itkimäkqä 5:8-10

Jisasi Iqu äpäkonätä, neqä suqä quvqeutañä hanä-iqe, Iqueqä häñeqä iokqeta huätä mamäunä.

Matiu 26:26-29
Romä 3:25
Romä 5:9-10
Epäsäsi 1:7
Hipru 9:11-14
1 Jonä 1:6-7
Itkimäkqä 7:14-17

Goti Iqu, Iqueqä äwqä tnäñi iiqä itmäknätä, neyaqä suqä quvqe huätä ämamäunä.

Wäunjuinqä 5:31
Wäunjuinqä 10:43
Wäunjuinqä 26:18
Epäsäsi 1:7
Epäsäsi 4:32
Kolosi 1:13-14
Kolosi 2:13-14
Hipru 10:17-18
1 Jonä 1:8-10

Goti Iqu, ne Iqueqä hiñuiqini, jänänänjä heatuñquä inemäkänä.

Wäunjuinqä 13:38-39
Romä 1:16-17
Romä 3:21-26
Romä 5:1, 18-19
Galesiya 2:16
Galesiya 3:6-9
Talus 3:7

Goti Iqu ne häñä pmeqä änyä häñä hñqu nätapänä.

Jonä 3:1-16
Jonä 5:19-29

Jonä 10:10
 Jonä 11:25-26
 Jonä 14:6
 Jonä 17:2-3
 Jonä 20:31
 Romä 5:21
 Romä 6:5-14
 Romä 8:10-17
 2 Korinä 5:17
 Galesiya 2:20
 Epäsäsi 2:1-6
 Kolosi 2:13
 Kolosi 3:1-4
 2 Timoti 1:10
 Talusi 3:4-7
 1 Pitä 1:22-23
 1 Jonä 5:11-12

Goti Iqu, Iqueqä ymeqä heatuŋquä nemäkänä.

Jonä 1:12-13
 Romä 8:14-17
 Galesiya 4:6-7
 Hipru 12:5-11
 1 Jonä 3:1-3

Ne, Goti Iqu häñä inequmuatätŋqä äwiŋgawgqenqä näqŋqä ämenitanji, äänä imäkatuŋque?

Ne, neqä suqä quvqenqä “oänä” ätätanä, aŋgi mimäkqä yanä.

Matiu 4:17
 Makä 6:12
 Lukä 13:1-5
 Lukä 15:1-31
 Lukä 24:45-47
 Wäuŋuinqä 2:37-40
 Wäuŋuinqä 3:19-20
 Wäuŋuinqä 17:29-31
 Wäuŋuinqä 20:21
 Wäuŋuinqä 26:19-20
 2 Korinä 7:8-11
 2 Pitä 3:9
 Itkimäkqä 9:20-21

Jisasi Iqu ne häñä inequmuatätŋqenqe, quuvqä eqiyanä.

Jonä 1:12
 Jonä 3:14-18, 36
 Jonä 6:47
 Jonä 14:6
 Jonä 20:31
 Wäuŋuinqä 4:12
 Wäuŋuinqä 16:30-31
 Romä 3:21-24
 Romä 10:9-10
 Galesiya 2:16
 Epäsäsi 2:8-9

Goti Iquenqätä, suqä Iqu ne äänä imäkatunquä äwinyänqä iinqätä näqhqä heatunque, Iqueqä bukiunji a tuanä.

Matiu 4:1-4
 Matiu 5:17-20
 Matiu 22:29
 Jonä 8:31-32
 Jonä 20:31
 Wäunjuinqä 20:32
 Romä 15:4
 Romä 16:25-26
 Kolosi 3:16
 1 Tesälonaika 2:13
 1 Timoti 4:13
 2 Timoti 3:14-17
 Hipru 4:12
 1 Pitä 1:22-25
 2 Pitä 1:19-21
 2 Jonä 1:9-10
 Itkimäkqä 1:3

Ne asnjä mequanä.

Matiu 28:18-20
 Jonä 3:22
 Jonä 4:1-3
 Wäunjuinqä 2:37-41
 Wäunjuinqä 8:12, 36-38
 Wäunjuinqä 10:44-48
 Wäunjuinqä 16:14-15,
 Wäunjuinqä 16:31-33
 Wäunjuinqä 19:1-7
 Wäunjuinqä 22:12-16
 Romä 6:1-4
 Galesiya 3:26-27
 Kolosi 2:12
 1 Pitä 3:20-22

Ne quuvqä heqiyqä huizi iquatä, aquvä äqänquanä.

Matiu 18:19-20
 Wäunjuinqä 2:41-47
 Romä 12:3-8
 Epäsäsi 1:22-23
 Epäsäsi 4:11-16
 Kolosi 3:15-17
 1 Timoti 4:13
 Hipru 10:24-25

Ne quuvqä heqiyqä huizi iquatä äminätanä, Naqä Iqueqä ymisanjä anä natunquanä.

Matiu 26:26-30
 Makä 14:22-26
 Lukä 22:14-20
 1 Korinä 10:14-22
 1 Korinä 11:17-34

Jisasi Iquenqä quuvqä eqiyätunquä iqune, tiinjä pmetatunque

Ne, neqä Goti Apiquesä, Jisasi Kraisi, Naqä Iquesänji, yäpä iqinyä vquatunque.
 Jonä 14:15, 21, 23-24

Jonä 15:10-17
 Romä 13:8-10
 1 Pitä 1:14-16
 1 Jonä 2:3-8
 1 Jonä 3:22-24
 2 Jonä 1:5-6

Ne Goti Iquenqätä, ämaqeunqätä änenquä.

Matiu 5:43-48
 Matiu 22:34-40
 Makä 12:28-34
 Lukä 10:25-37
 Jonä 13:34-35
 Jonä 14:21
 Jonä 15:12-17
 Romä 12:9-10
 Romä 13:8-10
 1 Korinä 13:1-3
 1 Korinä 16:14
 Galesiya 5:13-15
 1 Tesälonaika 4:9-10
 1 Pitä 1:8
 1 Pitä 4:8
 1 Jonä 2:9-11
 1 Jonä 3:11-18
 1 Jonä 4:7-21
 1 Jonä 5:3

Ne suqä Kraisi Iqu imäkätŋqä-pa, imäkatuŋque.

Jonä 13:34-35
 Jonä 14:27
 Romä 12:9-13
 Galesiya 5:22-26
 Kolosi 3:12-17
 1 Tesälonaika 5:16-18

Ne Goti Iquenyqä tääqä tquatŋque.

Ne tääqe, änä-änä tatŋque?

Matiu 6:5-13
 Matiu 7:7-11
 Matiu 18:19-20
 Makä 11:24-26
 Lukä 11:1-13
 Lukä 18:1-8
 Lukä 21:36
 Jonä 14:13-14
 Jonä 15:7
 Jonä 16:23-28
 Romä 8:26-27
 Romä 12:12
 Epäsäsi 2:18
 Epäsäsi 6:18
 Pilipai 4:6-7
 Kolosi 4:2
 1 Tesälonaika 5:16-18
 1 Timoti 2:1-4, 8

1 Timoti 4:4-5
 Hipru 4:16
 Hipru 10:19-22
 Jemisi 1:5-8
 Jemisi 4:2-3
 Jemisi 5:13-18
 1 Pitä 4:7
 1 Jonä 3:21-22
 1 Jonä 5:14-15

Qokä-apäkä iuqä tääqä-tqe, tiyi.

Matiu 11:25-26
 Matiu 14:23
 Matiu 19:13-15
 Makä 1:35
 Lukä 5:16
 Lukä 6:12
 Lukä 22:32, 39-46
 Jonä 11:41-42
 Jonä 17:1-26
 Wäunjuinqä 4:24-31
 Wäunjuinqä 16:25
 Wäunjuinqä 20:36
 Wäunjuinqä 21:5
 Romä 1:9-10
 Romä 10:1-2
 Romä 15:30-33
 2 Korinä 12:7-10
 Epäsäsi 1:15-20
 Epäsäsi 3:14-21
 Epäsäsi 6:19-20
 Pilipai 1:3-5, 9-11
 Kolosi 1:9-12
 Kolosi 4:3-4
 1 Tesälonaika 3:9-13
 2 Tesälonaika 1:11-12
 2 Tesälonaika 3:1-5
 Hipru 5:7
 Hipru 7:25

Ne Goti Iquerji "Änguiqe," änäänä tquatŋque.

Lukä 17:11-19
 Jonä 6:11
 Romä 1:21
 Epäsäsi 5:20
 Pilipai 4:4-7
 Kolosi 2:7
 Kolosi 3:17
 Kolosi 4:2
 1 Tesälonaika 5:16-18
 1 Timoti 2:1
 1 Timoti 4:4-5

Ne amaqqä huii yätamakqä vquatunŋque.

Matiu 6:2-4
 Matiu 7:12
 Matiu 25:31-46

Lukä 3:10-11
 Lukä 6:38
 Wäunjuinqä 11:27-30
 1 Korinä 10:24
 2 Korinä 8:1-15
 2 Korinä 9:1-15
 Galesiya 6:9-10
 Pilipai 4:14-19
 Hipru 10:24
 Hipru 13:1-3, 16
 Jemisi 1:27
 Jemisi 2:15-16
 1 Jonä 3:16-18

Ne mändi äkittqänätanä, qeiqinyä pmetatuŋque.

Matiu 5:3-12
 Matiu 18:1-5
 Lukä 14:7-11
 Lukä 18:9-14
 Epäsäsi 4:2
 Pilipai 2:3-11
 Kolosi 3:12-13
 Jemisi 4:5-10
 1 Pitä 5:5b-7

Ne mbqä yquayä diŋqänä, kjuä kuapänä mindqäŋqä iquatuŋque.

Matiu 6:19-21, 24-34
 Lukä 12:13-21, 32-34
 Wäunjuinqä 20:35
 1 Timoti 6:6-10, 17-19
 Hipru 13:5-6
 Jemisi 2:1-9
 Jemisi 5:1-6

Ne suqä kukjuä mitqeŋi tuwä vquatŋque.

Matiu 5:25-26, 38-42
 Matiu 18:15-17
 Romä 12:14-21
 1 Korinä 6:1-8

Ne ämineyätqäŋuwä iquauä yäpä iqi pmetatuŋque.

Matiu 22:15-22
 Wäunjuinqä 5:27-29
 Romä 13:1-7
 1 Timoti 2:1-4
 Talusi 3:1-2
 1 Pitä 2:13-17

Ne goti quangä iquaŋqe, quuvqä maeqiyqä itqäŋu.

Matiu 4:10
 Wäunjuinqä 17:22-31
 1 Korinä 5:11
 1 Korinä 6:9-11
 1 Korinä 8:1-13
 1 Korinä 10:1-22
 2 Korinä 6:14-18
 Galesiya 5:19-21
 1 Tesälonaika 1:9-10

1 Jonä 5:21
 Itkimäkqä 21:8
 Itkimäkqä 22:15

Ne suqä paaqä häsuäwä mimäkqä iquatŋque.

Wäunjuinqä 13:4-12
 Wäunjuinqä 19:11-20
 Galesiya 5:19-21
 Itkimäkqä 21:8
 Itkimäkqä 22:15

Ne nanui, hiqäva mimäkqä itŋque.

Matiu 9:13
 Makä 12:33
 Romä 12:1
 Hipru 9:6 - 10:18

Ne suqä huiwä yaŋä-inqä, Goti Iqu änätapkqe, tuwä mäwqä iquatunŋque.

Matiu 5:27-30
 Jonä 8:2-11
 Romä 13:8-10
 1 Korinä 5:9-11
 1 Korinä 6:9-20
 Galesiya 5:19
 Epäsäsi 5:3
 Kolosi 3:5-6
 1 Tesälonaika 4:1-8
 Hipru 13:4
 Jutä 1:7

Ne eqä yänänäqqe änätanä, hiqiyyqä miqä iquatunŋque.

Romä 13:13
 1 Korinä 5:11
 1 Korinä 6:9-11
 Galesiya 5:19-21
 Epäsäsi 5:18
 1 Timoti 3:1-3
 Talusi 1:7
 1 Pitä 4:3-5

Quuvqä heqiyqä iqua anäŋi, tii pmetpŋqe

Quuvqä heqiyqä iqua tiinjä iquayi.

Matiu 16:13-20
 Wäunjuinqä 2:41-42
 Romä 12:3-8
 1 Korinä 12:12-30
 Epäsäsi 1:22-23
 Epäsäsi 2:19-22
 Epäsäsi 4:1-16
 Kolosi 1:18
 Hipru 10:24-25
 1 Pitä 2:4-10
 Itkimäkqä 19:5-10

Ne quuvqä eqiyätunquä iqune mineyqenqe, ämaqä tiinjä iquau atäunjuä yatunŋque.

Wäunjuinqä 6:1-6
 Wäunjuinqä 14:23

1 Timoti 3:1-13
 Talusi 1:5-9

Quuvqä heqiyqä iquau miqä iqua, tiñjä pmetpñqe.

Matiu 28:18-20
 Lukä 22:24-27
 Wäunjuinqä 20:17-35
 1 Tesälonaika 2:1-12
 1 Timoti 4:1-16
 2 Timoti 2:1-26
 2 Timoti 3:10 - 4:5
 Talusi 2:7-8
 1 Pitä 5:1-4

Ne quuvqä eqiyätunquä iquneqä ämineyqä iquaunji, tiñjä itquetunque.

1 Korinä 9:14
 Galesiya 6:6
 1 Tesälonaika 5:12-13
 1 Timoti 5:17-22
 Hipru 13:7, 17

Imbqua tiñjiyi

Qokä-apäkä ae ämañgiyi, tiñjiyi.

Matiu 19:4-6
 1 Korinä 7:1-16
 Epäsäsi 5:22-33
 Kolosi 3:18-19
 Talusi 2:3-5
 Hipru 13:4
 1 Pitä 3:1-7

Ymeqe, tiñjiyi.

Matiu 15:3-6
 Lukä 2:51
 Epäsäsi 6:1-3
 Kolosi 3:20
 1 Timoti 5:4, 8
 Hipru 12:7-11

Kanä-käna eaqu, tiñjiyi.

Epäsäsi 6:4
 Kolosi 3:21
 1 Timoti 3:4-5

Yawiqe, ii tiñji.

Wäunjuinqä 6:1
 Romä 7:2-3
 1 Korinä 7:39-40
 1 Timoti 5:3-16
 Jemisi 1:27

Ämañqä suqä iunji, apäkä iuatä, qokä iquautäñji, huätä mändowatñqä iqäpñqe

Matiu 5:31-32
 Matiu 19:3-9
 Lukä 16:18
 Romä 7:2-3
 1 Korinä 7:10-16

Qokä-apäkä quuvqä heqiyqe, hanjä iqä änäänä meqäpnä

Qu täñä-huñqä meqñqe, näwi imäkmbu pmapnä.

Romä 8:18-25, 28
 2 Korinä 1:4
 2 Korinä 4:16-18
 Jemisi 1:2-4
 1 Pitä 1:6-9
 1 Pitä 2:19-21
 1 Pitä 5:8-10

Qu himä wiuñqä iqua quvqä witqueñqe, näwi imäkmbu pmapnä.

Matiu 5:10-12
 Makä 13:9-13
 Lukä 12:4-12
 Jonä 15:18-21
 Jonä 16:1-4
 Wäunjuñqä 5:41
 Romä 8:35-37
 Romä 12:12, 14, 17-21
 1 Korinä 4:11-13
 2 Korinä 4:8-11
 2 Korinä 12:10
 Pilipai 1:27-30
 2 Tesälonaika 1:3-8
 2 Tesälonaika 3:2-4
 2 Timoti 3:10-13
 Hipru 10:32-39
 Hipru 12:3-4
 1 Pitä 3:13-17
 1 Pitä 4:12-19
 Itkimäkqä 2:10

Qu äpäkoñqäñqe, zä miqä ipnä.

Jonä 6:39-40
 Jonä 11:17-27
 Jonä 14:1-4
 Romä 8:10-11, 38-39
 Romä 14:7-9
 1 Korinä 15:12-58
 2 Korinä 5:1-10
 Pilipai 1:20-24
 1 Tesälonaika 4:13-18
 Hipru 2:14-15
 Itkimäkqä 14:13
 Itkimäkqä 21:1-4
 Itkimäkqä 22:1-5

Goti Iqu, qutä qäqiqi äpme, yätamäkqä ävätqäuä.

Matiu 18:19-20
 Matiu 28:19-20
 Jonä 14:16-23
 Romä 8:35-39
 2 Korinä 6:16-18
 Epäsäsi 3:17-19
 Pilipai 4:13
 Kolosi 2:6-7
 2 Tesälonaika 3:16
 Hipru 13:5-6

Setänä iqu, quji qui iwimäkätḡqä huäḡqäḡqä qävqä itqäuä.

Matiu 13:19

Lukä 4:1-13

Lukä 22:3-4

Jonä 8:42-44

2 Korinä 2:10-11

2 Korinä 4:4

2 Korinä 11:13-15

Epäsäsi 2:2

1 Tesälonaika 2:18

2 Tesälonaika 2:9-12

1 Pitä 5:8-9

1 Jonä 3:8-10

Itkimäkqä 12:7-12

Itkimäkqä 20:1-3, 10

Qu haḡä-iqä äki-äkiuta wimeqanḡutqä iu äpakänä tqäutḡḡe, Goti Iqu yänänäḡḡä ävätqäuä.

Matiu 4:1-11

Matiu 6:13

Lukä 22:31-32

Jonä 17:14-19

Romä 8:31-39

Romä 12:12

Romä 16:19-20

1 Korinä 10:12-13

1 Korinä 16:13

2 Korinä 12:7-10

Epäsäsi 3:20-21

Epäsäsi 6:10-18

Pilipai 4:13

1 Tesälonaika 3:1-8

2 Tesälonaika 3:3

2 Timoti 1:7-8

Hipru 2:18

Hipru 4:14-16

Hipru 12:1-2

Jemisi 4:7

1 Pitä 1:5

1 Pitä 5:8-11

1 Jonä 4:4

1 Jonä 5:3-5

Itkimäkqä 12:7-12

Goti Iqu, ämaqä täḡä-yaqä-täḡä iuḡi, äḡḡuä wimäkätḡqä yänänäḡḡä-täḡue.

Matiu 4:23-25

Matiu 9:35

Matiu 11:2-5

Wäunḡiḡqä 3:1-6

Wäunḡiḡqä 8:4-8

Wäunḡiḡqä 19:11-16

Wäunḡiḡqä 28:8-9

1 Korinä 12:9, 29-30

2 Korinä 12:7-10

1 Timoti 5:23

2 Timoti 4:20

Jemisi 5:14-15

*Qänakñi squä timäuniqe?**Jisasi Iqu qua täuñqä angi quvepäniqe.*

Matiu 24:29-44

Jonä 14:1-3

Wäunjuinqä 1:10-11

Wäunjuinqä 3:19-21

Pilipai 3:20-21

Kolosi 3:4

1 Tesälonaika 1:9-10

1 Tesälonaika 3:13

1 Tesälonaika 4:13 - 5:11

2 Tesälonaika 1:6-10

2 Tesälonaika 2:1-4

1 Timoti 6:13-15

2 Timoti 4:8

Hipru 9:28

2 Pitä 3:1-18

1 Jonä 3:1-3

Itkimäkqä 1:7

Itkimäkqä 22:12-13

Goti Iqu, ämaqä eeqänänjä iuji, Jisasi Iquesanä iwäsäuniñqe.

Matiu 7:21-23

Matiu 16:24-27

Matiu 25:31-46

Jonä 3:18-21

Jonä 5:24-29

Wäunjuinqä 17:30-31

Romä 2:1-11

Romä 14:10-12

1 Korinä 3:10-15

1 Korinä 4:5

2 Korinä 5:9-10

2 Tesälonaika 1:5-10

Hipru 9:27-28

Hipru 10:26-31

1 Pitä 1:17

1 Pitä 4:3-5

Itkimäkqä 20:11-15

Ämaqä quuvqä eqiyätqäñuwä iqua, qäukuä haqä yätuñqä epnuwi.

Lukä 12:32-34

Jonä 14:1-3

2 Korinä 5:1-8

Pilipai 1:23-24

1 Pitä 1:4-5

Itkimäkqä 4:1-11

Itkimäkqä 21:1-4

Itkimäkqä 21:22 - 22:5

Itkimäkqä 22:14-15

Ämaqä quuvqä maeqiyqä itqäñuwä iqua, tä maesquä äsäñqä iquenqä upnuwi.

Matiu 10:28

Matiu 13:41-42, 47-50

Matiu 25:41

Lukä 16:23-26

2 Tesälonaika 1:9
Itkimäkqä 20:11-15
Itkimäkqä 21:8